

ILLUSTRISSIMI, ET REVERENDISSIMI DOMINI
D. F. JOSEPH-MARIÆ PERRIMEZZI
EX ORDINE MINIMORUM
S. FRANCISCI DE PAULA

S. CONGREGATIONIS INDICIS IN URBE CONSULTORIS,
S. Romanæ, & universalis Inquisitionis Qualificatoris, SS. Domini
nostri Prælati Domestici, & Pontificio Solio Episcopi
Assistentis, Sanctæ Oppidensis Ecclesiæ Episcopi,

I N S A C R A M
DE DEO SCIENTIAM

DISSERTATIONES SELECTÆ
HISTORICÆ, DOGMATICÆ, SCHOLASTICÆ.
PARS SECUNDA.

AD EMINENTISSIMUM, ET REVERENDISSIMUM
P R I N C I P E M
ALVARUM CIENFUEGOS.

S. ROMANÆ ECCLESIAE CARDINALEM AMPLISSIMUM.

NEAPOLI MDCCXXX.
Ex Typographia Januarii Mutio Hæredis Michaëlis Aloysii.
Superiorum Permissu.

1877

...

AD EMINENTISSIMUM, ET REVERENDISSIMUM
P R I N C I P E M
ALVARUM CIENFUEGOS.
S. ROMANÆ ECCLESİÆ CARDINALEM AMPLISSIMUM.

A U C T O R

I cuiquam alteri theologicæ rei lucubratio offerenda, ejusdenque defensio si aliquopiam alio est imploranda, hunc Te solum esse, EMINENTISSIME ALVARE, illos tantum ignorare arbitror, qui Te non norunt; ac proinde illos a Te non protegi, qui ad Te non confugiunt, illos non adjuvari, qui Te non implorant. Quum enim ubique gentium, per electissima volumina, quæ edidisti, doctrinæ tuæ

fama latissime pervagetur; & quum in tota Ecclesia comperiat, per præclara munera, quæ supra omnem laudem obis, illa, qua maxime fulges, summa auctoritatis amplitudo; quis hominum ignorat, in Te uno comprehendi, & mentem, quæ oblata assequatur, & cor, quod oblationem gratam habeat, & acceptam? Erunt profecto plurimi, qui, vel theologicæ doctrinæ laudem de industria affectant, vel amplissimæ dignitatis honorem cupide exoptant; at quam pauci, qui illam per labores assequuntur, hanc vero per merita; quod utranque studio, ac sudore consequi, aut negligunt, aut detrectant?

Attamen si Te homines contueantur, **AMPLISSIME PRINCEPS**, citra negocium invenient, & qui alteram per crebra experimenta merueris, & qui postremam numeris omnibus æquaveris. In illa enim Societate educatus, quæ proborum, ac doctorum hominum in Ecclesia Societas est, adeo fortiter in literarum palæstra cucurristi, ut omne pallium fueris jure merito assequutus. Testantur Hispaniarum celeberrimæ Academiae, in quibus theologicam facultatem per plurimos annos edocens, florentissimos habuisti Auditores, qui nomen tuum quoquo versus clarius omnibus, ornatusque, reddiderunt. Testantur Romani Eminentissimorum Cardinalium Conventus, in quibus suffragia tua quisque uti oracula veneratur; & in illis ferendis Te sequendi gloriam fere omnes contendunt. Testatur Romanum Concilium, paucis abhinc annis coactum, in quo quotquot interfuerunt, facilitatem, qua abstrusiora exponebas, proprietatem, qua de cunctis loquebaris, subtilitatem, quam in cæteris exhibebas, omni ex parte admirabantur.

Testor denique & Ego, si hanc mihi præbeas facultatem, aliquando in tuum Musæum perhonorifice admissus, & de theologicis rebus disserere jussus,
harum

harum omnium adeo vividam, solidam, completanque peritiam in Te admiratus sum, ut dixerim vere apparere, Te cathedram non modo rexisse, sed & regere. Et quum exteriora negocia adeo animum tuum occupatum retineant, ut vix ocium habeas legendi, quæ ad præsens tuum pertinent ministerium; theologica tamen volumina ea assiduitate evolvebas, ut vix ita faceret, qui sacram illam scientiam promunere haberet in scholis, & circulis, docere, ac profiteri. Quod quidem ex longo usu, ac peculiari consuetudine, in literarum palæstris provenire nemo ambigit; immo etiam fateri omnes oportet, animum tuum factum ad omnia, non ideo amittere quæ possedisti, quia modo exerces quæ non curabas. Proinde absque mendacio dicimus, Te ita scientias omnes habere, ut una alteri det locum in mente tua; ut altera non impediatur quamlibet in ore tuo; ut tandem omnes, prout res exigit, prodeant alternatim ex calamo tuo, quo nihil acutius, ac rectius, ad res dirimendas, si difficiles, & ad easdem, si dissonæ, componendas.

Hinc, quod omnes sane demirantur, in rebus gerendis ea polles solertia, ea fidelitate, ea constantia, ut **AUGUSTISSIMUS DOMINUS NOSTER** haud valeat majorem desiderare, nosque subditi amantiorum colere nequeamus. Quis in Romana aula, quæ omnium uti est princeps, ita est magistra, adeo est peregrinus, ut Te non prædicet hominem, in regenda vividum, acrem, atque vehementem? Quis in **IMPERATORIS CAROLI** negocio procurando Te navum, sedulum, impigrum, non dicit? Quis in Germaniæ, cuius es Comprotektor, juribus observandis, Te non laudat summæ curæ, perspicacis ingenii, studii infaticabilis, horarum denique, ac momentorum, observantissimum? Et quod pluris est munus

nus

nus tuum adeo accurate imple, ut etiam amabiliter gratus omnibus, nemini autem infestus, appareas. Si præcipis, ea est præcipientis humanitas, ea urbanitas, ea dignitas, ut non jubere, sed rogare potius videaris. Si exhortaris, sic rationabiliter, ac modeste, loqueris, ut non imperium, sed eloquentiam exerceas. Si postulas, ita efficaciter, & amanter discurre, ut nemo possit postulata negare. Accedunt etiam verbis ut plurimum opera, munera quoque sæpius, laudes semper; quibus fit, ut nemo a Te tristis discedat, immo qui Tibi beneficiis obstrictum se omnimode non fateatur.

Quæ quum ita se habeant, quid mirum, si CÆSAR INVICTISSIMUS adeo gratum, acceptumque habeat ministerium tuum, ut illud desinat nunquam laudibus, & præmiis honestare? Quæ sunt præclariora Siculi regni Sacerdotia, sive reddituum opulentiam, sive Ecclesiarum decora, sive jurisdictionis amplitudinem, spectemus, Tibi contulit; & ea etiam alacritate, ac omni prorsus cunctatione abjecta, contulit, ut plane ostenderit, Te omnia ex animi sui sententiâ operari; unde non tantum verbis, sed muneribus, illa omnia velit benigne accipere, ac largiter approbare. Munus autem, quod obis, cunctis quidem amplius, ac præclarior, ita sibi pergratum sentit, ut non semel Tibi confirmare dignatus fuerit; unde Subditorum gaudia in immensum crescunt, & Deo optimo maximo grates sine fine reddunt, quod in extenso munere tuo, nostrum omnium saluti, ac solatio, prospicere non dedignetur. Quid enim in præcipuo REGIS NOSTRI Ministro desiderare possumus, quum in illo habeamus sine ostentatione auctoritatem, amorem sine fallacia, liberalitatem sine jactantia, sollicitudinem sine præcipatione, sine denique pigritia longanimitatem? Is omnia disponit ad
tem-

tempus, diemque suum; itaut nec præmaturæ, nec feræ, determinationes ev. dant; sed potius, ut decet, dispositæ, suum omnino sortiantur effectum. Is tandem nec **PRINCIPI SANCTISSIMO** quem orat; nec **PRINCIPI AUGUSTISSIMO**, cujus nomine orat, injucundus; ita exequitur cuncta, quæ ei committuntur, ut & illius benevolentiam sibi concilieret, & hujus sibi factam rectam asserat humanitatem.

Tua sunt decora, **CARDINALIS DOCTISSIME**, quæ modo in sancto Ecclesiæ Principe, & in Sacro Imperii Ministro, qui Deo, quæ sunt Dei, & qui Cæsari reddit; quæ Cæsaris sunt, fufis laudibus exaltavi. Et sola modestia, quæ in Te est, tua esse contendet; quum de cætero omnes fateantur, Te Sacerdotii jura non frangere, quando Imperii sustines privilegia; & vicissim Imperii leges observare, quando Sacerdotii ornamenta veneraris. Hæc est felicitas temporum, quibus vivimus, habere Pontificem, qui pergratus Cæsari, nil ei judicet denegandum, quia hic nil petit non concedendum; habere Imperatorem; qui Pontifici obsequentissimus, illius nutu fertur, quod nutus non sine ratione feratur; habere denique fidentissimum Ministrum, & simul Cardinalem amplissimum, qui inter utrunque foveat unitatem, itaut amborum sit cor unum, & anima una. Hanc vere Tibi debemus, concordiam scilicet Sacerdotii, & Imperii, quam per plures annos, Te procurante, ac servante, habuimus, & quam in posterum habituros credimus, si Tu non defines ministerium implere; ut usque modo, non sine divini Numinis complacentia, & utriusque Principis acceptatione, gessisti.

At veniamus ad rem ipsam, quam sub tutela tua, ut fidenter ponimus, ita & a Te protegendam, constanter speramus. Continet hic liber noster primo loco sublimem illam de Trinitate doctrinam, quam

Tu

Tu duobus voluminibus exposuisti, ea quidem profunditate, ac perspicuitate simul, ea elegantia, ac eruditione, ut non tantum Theologum egeris acutissimum, verum quoque Oratorem floridum, ac disertissimum. Continet præterea de Angelis, de primorum hominum, ac de rerum omnium creatione, dissertationes selectas, ac luculentas, ut rei ratio postulabat. Et in his non solum, quæ in scholis agitantur quæstiones, verum quoque controversiæ, quæ cum Heterodoxis sustinemus, & quæ insuper inter Eruditos in re historica, præcipue sacra, disquisitiones fiunt, qua potuimus brevitatem, ac concinnitatem, continetur. Quæ quidem omnia sicut genium tuum minime defraudant; ita & mihi spem addunt, qua firmiter expectem officii mei approbationem, & muneris quoque non dedignationem. Tractamus quæ vel tractalli, vel tractas; etsi non illa perfectione virtutis, qua cuncta, quibus calamus imponis, tractare, in usu habes; quod sane non omnibus datum esse, fatemur. Attamen similitudo laboris, etsi absit operis æqualitas, efficiet, ut illa grata habeas in aliis, qui iisdem manus imponunt, quæ probare sudoribus tuis, præcipuo; ac singulari studio, elegisti.

Accedit sanguinis claritas, qua genus tuum præcursis sane temporibus adeo fulsit, ut non solum Hispanias, sed & Gallias quoque, aliasque finitimas regiones, quoquo versus illuminaret. Et domi, & foris, rebus præclare gestis, Majores tui sic se Regibus commendarunt, ut toga, & armis quovis tempore illustrarentur. Hinc Contribules tui apud nos familiæ tuæ vetustatem, generis dignitatem, domi opulentiam, ac profapiam multis, veteribusque imaginibus, clarissimam, communibus vocibus, prædicant, atque proclamant. Tu vero, PRINCEPS CLEMENTISSIME, illorum comprobas dicta, & regali illa munificentia, qua

qua prosequeris cunctos, qui tua benevolentia honestantur; & magnificentia splendidissima, quæ in cunctis operibus tuis principem obtinet locum; & elegantiam, concinnaque urbanitate, qua omnes ad Te attrahere dignaris, & neminem a Te pateris tristem discedere. Hæc sane sunt infallibilia veræ nobilitatis insignia, quibus stirpis amplitudo probatur, plusquam imaginibus, vel titulis, vel etiam stemmatibus splendidissimis.

At majora sunt, quæ Tu reddis Majoribus tuis, a quibus accepisti natalium claritatem, & quibus quoque debes virtutum exempla, quæ posteros quosque ad conservandam inducunt generis amplitudinem, quam iisdem virtutibus partam, a Progenitoribus suis acceperunt. Siquidem fidelitatem illam, quam Austriacis, Catholicisque Regibus intactam, inviolabilemque quovis ævo Homines tui sanguinis servarunt, Tu supra omnes adeo fortiter tutatus es, ut pro illa servanda quodcunque subire discrimen non dubitaveris. Amor ille pro Patria, & Gente tua, quo exarserunt corda illorum, qui domi Te præcesserunt, & quorum argumenta, sive in pace, sive in bello, nec pauca, nec infima leguntur, quo ardoris altitudine in Te fervcat, Hispani omnes ubique fatentur, & obstupescunt. Largitatem denique illam, ut alias, omnesque egregias, prætereamus virtutes, quibus Te generi tuo parem reddis, quæ ad cunctos extenditur, sive illis beneficiendo, ut Ecclesiæ Princeps, cujus est pauperes sublevare, sive illos adjuvando, ut augustissimi Principis Orator, qui suum esse credit, nemini deesse; sic Populi omnes, gentes omnes, ac nationes, in Te admirantur, ut nesciant quid in operibus tuis primo loco exaltent ex virtutibus tuis, quæ omnes, sive civiles, sive politicas, sive potissimum morales, & christianas, in altiori gradu in-

animo tuo inveniant, & unam alteri non cedere, non sine admiratione, experiantur.

A tuis revertimur ad Te, SAPIENTISSIME ALVARE; ad illas scilicet virtutes commemorandas, quæ Te reddunt religiosi instituti tui sapientissimum sectatorem, episcopalis tui muneris integerrimum exemplar, doctrina denique, ac sanctitate, & dignitate, eminentissimum. Quod sane nobis comprobat, vel Religionis austeritas, quam inter delicias, & pompas, mordicus observas; vel solitudinis amor, quo ad Deum quotannis raperis piis illis exercitationibus, quibus ad S. Patris tui leges, mens excolitur, animus perpolitur, ac regularis perfectio, vel acquiritur, vel augmentatur; vel pastoralis denique sollicitudo, qua prospicis ovibus tuis, etsi longe distitis, quod eas monitis, ac mandatis tuis ita dirigis, ut ad vocem tuam, etsi non ad oculum, continuo in via salutis incedant. Nec sane Tibi reluctantur aula strepitus, rumores urbis, Orbis etiam vicissitudines, quominus cœlestibus rebus insistas, ac præstantiora tua studia in Deo figas, ac colloques: quum ea pietatis præstantia animum imbueris, ut etiam inter mundanas varietates valeas Te ad Deum, ac tua omnia referre. Hoc profecto miraculum insuper in Te omnes demirantur, ut uno, eodemque tempore, Ministrum agas, & Principem, in aula, & in claustro Religiosum adimpleas, & Episcopum; & hoc ita adamussum ad sanctitatis, & humanæ prudentiæ regulas, ut una alteram non impediatur, immo nec ut altera ullam retardet.

Hæc de Te scribere scribendi consuetudo coegit, non sine quidem tuæ modestiæ commotione, ac nec pariter sine nostræ sinceritatis discrimine. Invaluit usus, ut quicumque alteri suas lucubrationes nuncuparet, eidem in fronte Operis panegyricam scriberet.

Mo-

Morem hunc sectari modo necessitas est; patere igitur, ut epistolam de inveſtæ jam conſuetudinis lege ſcribentes, Tibi ea narraverimus, quæ Tu facere, quam audire malueris, & nos admirari potius, quam loqui elegiſſemus. Hoc unum igitur remanet, ut a Te, PRINCEPS EMINENTISSIME, deprecemur, quod hoc qualecunque munuſculum noſtrum illo hilari, ac benigno oculo intuearis, quo aſſoles ea recipere, quæ Tibi a præſtantiori manu offeruntur; noſque illo protectionis tuæ privilegio honeſtes, quo poſſimus majora ſcribere ad Jeſu Chriſti Eccleſiæ tutamen, ac ornamentum, ſi faxit Deus; & ulterio- ra Tibi, ad noſtræ obſervantiæ argumentum, nuncupare.

LEGENTIBUS PROLOQUIUM.

PAVCIS in priori parte Vos detinuit, nec pluribus hac in altera desinebimus. Idem porro est in scribendo consultum, eadem operis ratio, nec diversus differendi modus, aut extranea methodus disputandi. Solummodo res, quae differuntur, ac disputantur, alia sunt ab illis, quas in precedenti volumine exposuimus. Sic quippe erat ordinis lex, ut post sacra de Deo scientia primordia, d. subsequenter ad illa tractaremus.

Continet igitur hoc volumen, quod secunda partis titulo nominamus, tractatus, quos dicunt, de D^o Trino, de Ang^lis, ac de prima rerum creatione. Curavimus in ipsis potiora scribere, quae sive Polemici, sive Scholastici, sive sacrae Proferentes historiam, de iisdem agere consueverunt. Ea tamen lege, ut nec prolixitate molestiam, nec caliginem brevitate, vobis ingerere videveremur. Si non de omnibus differimus, cuncta certe tetigimus; & eo quidem sine, ut qui plura desiderarent, apud alios, qui de iisdem latiori calamo pertractant, facili negotio adinvenerint.

Et quidem in primis, de Deo Trino materias, sive mysterii profunditatem spectetis, sive haesum multitudinem, sive Scholarum dissidia, ita est ambagibus involuta, ut vix possit, vel sine confusione, vel sine obscuritate, pertractari. Ea tamen moderatione peragenda sunt omnia, ut scrutator majestatis non opprimatur a gloria. Quae Deus nobis credenda proponit, absconum est, quinimmo etiam impium, velle eadem scire; & nolle iisdem assentiri, nisi per demonstrationem probentur contra omne rei christiana institutum est. Captivitatem intellectus exigis a nobis nostra fidei Auctor in iis, quae dⁱ fide sunt, non mentis acumen, ut perscrutemur per naturale lumen, & per humana ratiocinia usque ad evidentiam demonstramus. Sat est, ut Adversantium objecta solvamus, ut contradictiones, quas comminiscuntur, diluamus, ut inconvenientia, quae opponunt, futilia, & inania esse, probemus. Hoc sane fit a cunctis, qui Dogmaticam pertractant; & hoc quoque pro virili nos agere conati sumus.

Quae vero tradidit Deus hominum disputationi, sic explere studuimus, ut a Sanctorum Patrum dictis, si qua fuerunt, nec in minimo discedere, voluerimus. Scholarum argutias, Philosophorum speculationes, naturales rationes, hac admiximus temperantia, ut supra Ecclesiam mentem, & Patrum doctrinam non prevalerent. Illa enim in cunctis est magistra, isti sunt Duces, a quorum vestigiis discedere apertissima insania est, ac temeritatis inconsultissima. Quis enim divinorum oraculorum sensum supra illos assequutus est, ut iisdem praeferrere valeat jure merito asperare? Ipsi Patres nostri sunt, quorum si assequimur mentem, praecunctis hac sola gloria, debemus esse contenti. Hinc factum est, ut quoties nobis se occasio obtulit, in aliquibus dubiis, in quibus a paucis censuram subierunt, eos ex insulso defendimus, ac vindicavimus. Eorum quippe contextibus genuinam doctrinam, quam profitebantur, ostendimus; & novos, quos illis impingebant, omnino removere, conati sumus. Sic porro fieri oportebat, ut venerationem, quam Catholici universi illorum dictis debent, non solum voce, sed re ipsa, ostenderimus.

Ceterum molestos illos haud dubie habemus, qui nimia libertate freti in sanctos, antiquioresque Patres calumniam acunt, illosque saepius vel hallucinationis, vel inconsiderantiae, vel erroris etiam, accusant. Quum enim temporibus illis, quibus Ecclesiae Patres florerebant, non adhuc dogmata essent inter Catholicos disputata, ab Haereticis controversa, a Pontificibus Romanis, & a Conciliis definita, ac, ut uno verbo dicamus, non adhuc essent in tuto posita, ut modo sunt; quid mirum, si unus,

aut

aut alter ex illis non ita perspicue, ac inconcusse de iisdem loquabatur, ut modo loquimur? Dandum profecto est aliquod temporum rationi, mysteriorum obscuritati; scribentium primordiis; qui quum Duces non haberent, quos in fidei doctrina sequerentur, nec omnia ex divinarum Scripturarum oraculis habere possent, sola naturalis rationis luce ambulantes, quae us plurimum desicit, & aliquando etiam obscuratur, humani aliquid se passos esse, nemo prudens demirabitur. Verum nec hoc in illis deprehenditur, si nos velimus ipsorum volumina discendi, non reprehendendi animo, volutare. Voces fastissae, quae tunc temporis in usu erant, & modo non sunt, diversitatem praefere videntur; at res eadem est; insuper, quod in uno loco obscure pronuntiantur, clariore modo in altero dicitur; & denique aliquando ex Adversantium opinione loquuntur, quandoque ex propria. Quam discretionem quum non faciant Legentes, ideo tam faciles se ostendunt, ad censura illos inurendis, quos quidem non inuenerent, si ipsorum mentem assequerentur.

Profecto nobis optandum venit, ut majori veneratione Patres, & minori studio Philosophos, prosequamur. Quis enim sciret, Catholicos Viros piaculum ducere Ethnicos Philosophos aspernari, & eruditionis honorem Ecclesiasticos Patres reprehendere? Si loquatur Aristoteles, si Plato, si Epicurus, si Democritus, si Anaxagoras, silentio ipsorum dea venerari; & si loquatur Augustinus, Ambrosius, Hieronymus, Gregorius, Athanasius, Chrysostomus, Basilus, Nazianzenus, querere nodum in scirpo, & de illorum dictis Judicem se facere? At deteriora sunt, quae in pluribus insuper deploranda occurrunt. Sanctis, & antiquis Patribus nuperi Scriptores anteponunt; & horum sectantes placita, parum, aut nihil ducunt illis se opponere, & adversari. Vel quia us plurimum curiosis ingenijs nova placent, vel quia debiliores intellectus deteriora eligunt, sanctam oppugnare antiquitatem pro merito parant, & doctrinae auram captare student, quia nec scribunt, quae omnes calamo tradant, nec affirmant, quae ab omnibus mente, & ore affirmantur. Hoc sane nobis, & rationi dissonum, & prudentia contrarium, & nec in fide tutum visum est; unde erga antiquos Patres reverentiam, in dictis eorum excipiendis, & praesertim in ipsorum sententiis examinandis, & fortitudinem, in iisdem vindicandis ab erroribus, qui ipsis a quibusdam impinguntur, ostendere, qualem unquam operam nostram, si Superi voluere, navavimus.

Redeamus autem ad rem nostram. Post de Deo Trino Dissertationes continet hoc alterum Theologiae volumen, alias de Angelis, & alias quoque de prima rerum creatione. De Angelis differimus, & quae Polemici, & quae Scholastici differunt; at sobrietate illa, quae necessaria quidem est, ut differentes nec brevitatis vitio obscuri, nec prolixitatis tadio, molesti reddantur. Si quas novas in medium adduximus excogitationes, de illis fuerunt, quas Deus in nostra posuit disputatione. Nec omisimus illas probatorum hominum auctoritate vallare; ut non solum ratiocinis vi, sed etiam doctrinae testimonio, disputare videremur. Quae vero de iisdem narrantur, non disputantur; & sunt us plurimum aniles fabulae, quas muliercula praepostera fide sequuntur; exacto criterio subiecimus; ut illa tantum amplecteremur, quae post accuratum examen amplectenda videbantur; quae vero respicienda, & srueremus.

Dissertationes denique de prima rerum creatione componere curavimus ea soliditate, studio, labore, quibus non Theologi, sed Sacrorum Codicum Interpretes pertractare in usu habent. Siquidem res illas ea oportebat perspicuitate exponere, ea secretionem excipere, ut Legentes noscerent, quae credere debuissent, quae scire, & quae probabiliter opinari. Siccio nimis calamo Theologi, & praecipue qui suis de Schola, illa pertractant; nec de illis, quae potiori jure sunt pertractanda, discurrunt. Diffusiores postea se reddentes in iis, quae ad rem non faciunt; quum potissimum sint hypotheticae quaestiones, de rebus scilicet, quae nunquam erunt, sed quae fuissent, si conditiones, quas fingunt, suum habuissent effectum. Quem quum non habuerint, nec habitura sint, plane fit, ut tota quaestiones illa prorsus ad nihilum redigantur. Hinc temporis dissipatio, laboris inanitas, & studii defectio, quibus non Legentium profectus, sed falsi scribentium gloriola comparatur.

Verum, quod majus est, Legentes discretissimi, allicere vos curamus ad voluminis hujusce lectionem, non operis commendatione, qua nulla esse probatur, quam nihil habeamus nos, quod commendabile credamus; sed potissimum benignitate illa vestra, quam nos ipsi multisies experti sumus. Eandem illam prosequi dignamini, quia sicut nos illa freti, operi admovimus manum, ita si eadem nos destitueris, inceptum laborem minime prosequemur. Quod si fiet, haud quidem literarum Respublica dolore gravabitur, quia nullum expectat ex quoquoque labore nostro ornamentum; at in hoc tantum, si fieri volumus, dolebit, quod hoc alterum non habebis patientia, ac humanitatis vestra testimonium.

Nos autem ea quidem fiducia susceptam provinciam prosequemur, us quam semel putavimus suscipiendam, nisi finem attingamus, non eam derelinquemus. Sive bene, sive male, de nobis, & de factibus nostris, dixerint homines, qui non eadem, ac Vos, praeiiti sunt benevolentia, ac urbanitate; hoc nobis cordi erit, genio nostro imprimis indulgere, & deinde beneficio vestro prospicere. Genio nostro indulgemus, scribentes, qua scribimus; si ad decus, si ad dedecus, Vos iudices estis, vos iudices volumus. Beneficio vestro prospicimus, quia post Deum, quem primo loco respicimus, & ad quem quolibet labores nostros ordinamus, ad Vos dirigimus cuncta, qua scribimus, us ex studio nostro, si Superis placuerit, qualiquaque modo, proficiatis. Valere.

I N D E X

DISSERTATIONUM.

<p style="text-align: center;">Dissertatio CL.</p> <p>DE cognoscibilitate Sanctissima Trinitatis mysterii, de Hæreticorum erroribus, & de Scholasticorum sententiis, circa eandem. 1</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CLII.</p> <p>De Philosophis Ethnicis, an Trinitatem agnove- rint, quid de ea senserint, ut unde illius notio- nem haberint. 9</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CLIII.</p> <p>De Judæis, tum ante, tum post, Christi adventum; & de eorum, circa Trinitatis mysterium, aut incredulitate, aut fide. 13</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CIV.</p> <p>De Patribus, qui ante Arii hæresim in Ecclesia floruerunt, & quid de Trinitate, & senserint, & scripserint. 16</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CV.</p> <p>De antiquioribus Hæreticis, & de eorum contra Trinitatem insanis. 22</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CVL.</p> <p>De Sectariis recentibus, & de eorum contra Tri- nitatem deliriis. 26</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CVII.</p> <p>De existentia Trinitatis Personarum ex veteri Testamento contra Judæos. 29</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CVIII.</p> <p>De existentia Trinitatis Personarum ex novo Te- stamento contra Heterodoxos. 34</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CIX.</p> <p>De existentia Trinitatis Personarum, ex Ecclesia definitionibus, Patrum traditione, & theologi-</p>	<p style="text-align: center;">carum rationum momentis. 39</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CX.</p> <p>De Vocibus, qua in explicando Trinitatis Mysterio a Sanctis Patribus, vel a Theologis Scholasticis usurpantur. 49</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXI.</p> <p>De modo loquendi circa Trinitatem. 53</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXII.</p> <p>De Processionibus in divinis Personis; de Errori- bus contra easdem, illorumque Auctoribus; & de Scholasticorum sententiis circa illas. 60</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXIII.</p> <p>De Relativibus inter divinas Personas; An sint Quid sint? Quot sint? Quomodo habeant distin- ctionem? An constituent Personas? Et an perfe- ctionem dicant? Et de peculiari pro his ulti- mis P. Magnani sententia. 68</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXIV.</p> <p>De unitate naturæ in tribus divinis Personis; de Hæreticis, qui tribus prioribus Ecclesia sæculis contra eandem erraverunt; & de Patribus, qui eo- dem tempore pro eadem scripserunt. 84</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXV.</p> <p>De Ariana Hæresis origine, ortu, & progressu; de variis illius Sæclis; de Conciliis, & Concilia- bulis, in quibus, aut damnata, aut palliata, fuit; & de illis, qui eidem, vel calamo, vel ense, patrocinati sunt; deque illis, qui contra eamdem bellum implacabile gesserunt. 91</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXVL.</p> <p>De Hæreticis aliis, qui post Arium, ejusdem Se- ctatores, Unitatem naturæ trium divinarum Personarum negarunt, & ad hæc usque tempo- ra inficiantur. 100</p> <p style="text-align: right;">Dis-</p>
--	---

INDEX DISSERTATIONUM.

<p style="text-align: center;">Dissertatio CXVII.</p> <p><i>De Divinitate Verbi, ex Scripturis, Conciliis, Patribus, ac Rationibus theologicis, asserta, & probata.</i> 102</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXVIII.</p> <p><i>De Hæresibus contra divinitatem Spiritus Sancti, & de illarum Auctoribus.</i> 111</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXIX.</p> <p><i>De Divinitate Spiritus Sancti, Scripturarum oraculis, Conciliorum decretis, Sanctorum Patrum testimoniis, ac Rationum momentis, affirmata, ac probata.</i> 115</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXX.</p> <p><i>De Appropriatione in divinis, de divinarum Personarum Æqualitate, & Consubstantialitate, de eorundem Circuminsessione, Notionibus, & Misfione.</i> 121</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXI.</p> <p><i>De Prima Trinitatis Persona, de ejusdem nominibus, & quomodo ipsi conveniant; quodam sit proprium ipsius nomen, & an solum ipsum in ratione prima persona eam constituat.</i> 129</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXII.</p> <p><i>De Secunda Trinitatis Persona, & de variis ipsius nominibus; quænam sint, & quomodo ipsi conveniant?</i> 138</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXIII.</p> <p><i>De Processione Verbi; & ex quorum cognitione procedit.</i> 148</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXIV.</p> <p><i>De Processione Filii, quod sit Generatio, non sic autem Processio Spiritus Sancti contra Hæreticos: Et quare dicatur Generatio, non sic vero illa Spiritus Sancti, inter Scholasticos.</i> 152</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXV.</p> <p><i>De tertia Trinitatis Persona, & de Nominibus, quæ eidem, vel a Patribus Ecclesie, vel a Theologis de Schola, tribuuntur.</i> 159</p>	<p style="text-align: center;">Dissertatio CXXVI.</p> <p><i>De Erroribus contra Processionem Spiritus Sancti a Patre, & Filio; & de Propugnatoribus illorum.</i> 164</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXVII.</p> <p><i>De Processione Spiritus Sancti a Patre, & Filio, divini Testamenti vocibus, Conciliorum votis, Patrum dictis, ac Theologorum ratiociniis demonstrata.</i> 168</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXVIII.</p> <p><i>De Additione particula Filioque Symbolo facta; quædam fuerit falsa; & an fuerit legitime facta?</i> 176</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXIX.</p> <p><i>De Scholasticorum Controversia; Si Spiritus Sanctus a Filio non procederet, an ab eo distingueretur; an Hypothesis sit admittenda, & quid de Controversia dicendum?</i> 182</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXX.</p> <p><i>De Existentiis Angelorum; de Hæresibus contra illam, & de eorundem Auctoribus; ac de illius probationibus, tum ex auctoritate, tum ex ratione.</i> 190</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXXI.</p> <p><i>De Auctor, & creatione Angelorum, de erroribus antiquorum, & de sententiis recentiorum, circa illam; & de loco, & tempore creationis ipsorum, juxta Patrum traditionem, & Theologorum doctrinam.</i> 196</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXXII.</p> <p><i>De Natura Angelorum, de Philosophorum, & Hæreticorum, erroribus, & de opusculis Patrum, circa illam; & quid modo catholica Fides nobis credendum proponat?</i> 204</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXXIII.</p> <p><i>De carnali cum mulieribus commercio, quod Angelis falso tribuitur; germana Scripturarum intelligentia assertitur; Erroris proferuntur; Patres vindicantur.</i> 211</p> <p style="text-align: center;">Dissertatio CXXXIV.</p> <p><i>De Apparitione Angelorum sub aliena forma. Appari-</i></p>
--	---

INDEX DISSERTATIONUM.

- partitionis substantia in sacris libris cominetur; Modus utcum Scholasticorum disputationibus controversitur. Communis sententia explicatur; & peculiaris P. Magnani opinio de hoc eodem modo exponitur.* 216
- Dissertatio CXXXV.
- De Immortalitate, & incorruptibilitate Angelorum; de Acatolicorum erroribus, & de Scholasticorum disputationibus de illa. Errores impugnantur, Opiniones examinantur, probabilior eligitur.* 223
- Dissertatio CXXXVI.
- De multitudine, & distinctione Angelorum. Errores profcribuntur, Opiniones referuntur, quae verosimilior est sententia defenditur.* 229
- Dissertatio CXXXVII.
- De Hierarchiis, Ordinibus, & Nominibus Angelorum, Sectariorum insania confutantur; Theologorum sententia ampliatumur.* 237
- Dissertatio CXXXVIII.
- De State beatitudinis, & gratia, in quo fuerunt Angeli creati. Quod certum est, proponitur; quod probabile est, probatur.* 243
- Dissertatio CXXXIX.
- De peccato in occasibus controversia; An Angeli puterint in primo sua creationis instanti peccare.* 250
- Dissertatio CXL.
- De Loco Angelorum; An Angeli sint in loco? In quibus reperiuntur loci? Quomodo, & per quid, sint in loco? Ubi de Sphera presentiae Angelorum, secundum P. Magnanum.* 255
- Dissertatio CXLI.
- De motu Angelorum; An scilicet sit, qualis, & quatuorplex? Et an possint Angeli de uno extremo ad aliud moveri, absque eo quod medium pertransiant?* 266
- Dissertatio CXLII.
- De objecto cognitionis Angelorum; quanam cognoscant Angeli, & quomodo cognoscant? Ubi de futuris liberis, & fortuitis, de secretis cordium, & de Mysteriis Gratia, an ab Angelis cognoscantur, & quomodo?* 271
- Dissertatio CXLIII.
- De Medio, quo Angeli propria objecta cognoscunt; & de Dotibus cognitionis ipsorum.* 277
- Dissertatio CXLIV.
- De Voluntate Angelorum, & de principio ejus actu, qui est Amor, an sit in Angelis, & qualis, & ad que objecta se extendat?* 282
- Dissertatio CXLV.
- De Loquutione Angelorum; qui sint contra ipsam Hereticorum errores, & qua Scholasticorum circa eandem explanationes? Veritas contra primos defenditur, & probabilior sententia inter secundas eligitur.* 286
- Dissertatio CXLVI.
- De Illuminatione Angelorum; qui sint inter illos illuminantes, & qui illuminati? & quomodo illorum illuminationis?* 292
- Dissertatio CXLVII.
- De Missione Angelorum; an a Deo mittantur Angeli? qui Angeli mittantur? quibus, & ad que, mittantur?* 295
- DISSERTATIO CALVIII.
- De Custodia Angelorum; & de erroribus Hereticorum, ac opinionibus Scholasticorum contra, & circa illam. Quibus datur, ad qua se extendit; & an cuique datur etiam Angelus malus?* 300
- Dissertatio CXL.
- De Merito Angelorum; An meruerint; quid vero, & per quid meruerint?* 308
- Dissertatio CL.
- De Adoratione, & Invocatione Angelorum. Hareses, earumque Auctores, enunciantur, ac profligantur. Catholica veritas explicatur, ac defenditur.* 312
- Dissertatio CLI.
- De primo Angelorum Peccato. Heretici adducuntur; & impugnantur, afferentes, malos Angelos natura, non culpa, fuisse malos. Primi Angelorum*

INDEX DISSERTATIONUM:

rum Peccati adducitur origo, & Species, & qui fuerint Angeli pravaricatores, illorumque Principi, investigatur. 316

Dissertatio CLII.

De Pena peccati Angelorum. Quanam fuerit ad aeternam ad quae extendat & an Angelos malos omni principum, sive erga Angelos, sive erga homines, sive erga res alias, privaverit? Haereses profligantur, dogmata statuantur, scholastica opiniones iusto examini subiiciuntur. 325

Dissertatio CLIII.

De Angelorum, sive bonorum, sive malorum, extraordinariis operationibus; ubi de Spectris, Energumenis, Magis, Maleficis, Pythoniis, Lamis, Incubis, & Succubis, aliisque similibus. 330

Dissertatio CLIV.

De operibus prima, & secunda diei in prima rerum creatione.

Ubi an materia aliqua res productas praecesserit? an omnia simul, vel distinctis diebus creata fuerint? & quid per res prima & secunda die creatas intelligatur? 345

Dissertatio CLV.

De Operibus tertia, & quarta diei; ubi, an dies fuerit prior nocte, an contra? Et an mundus fuerit autumno, an vere, conditus? & quid per res tertia, & quarta die productas intelligatur? 354

Dissertatio CLVI.

De Operibus quinta, & sexta diei; ubi an celestia corpora sint animata? an bestia, & herba noxia fuerint ab initio creata? Et quid per res quinta, & sexta die conditas intelligatur? 358

Dissertatio CLVII.

De Terrestri Paradiso; an fuerit corporeus, an spiritualis? In qua orbis parte situs? An modo extet? Et quid in eo fuerint Arbor scientiae boni, & mali, & Arbor vita? 363

Dissertatio CLVIII.

De primi Homini creatione; an fuerit Adam primus Homo a Deo creatus, an vero fuerint Homines Praadamita? De situ Gratia, in quo fuit Adam creatus; & de Beautudinis dono, quod idem in sui creatione fuit a Deo ornatus. 373

Dissertatio CLIX.

De statu Innocentia in Homine; ubi de dotibus spiritualibus ad intellectum, ad voluntatem, & ad corpus, hominis innocentis: An Adamus, & Eva, si non peccassent, generassent cum libidine? Et quis in eo statu modus generationis filiorum fuisset? 383

Dissertatio CLX.

De peccato primorum parentum; quantum fuerit cuncta ipsius? qua species? qua gravitas? qua pena? 393

IN SACRAM DE DEO SCIENTIAM

DISSERTATIONES SELECTÆ

HISTORICÆ, DOGMATICÆ, SCHOLASTICÆ.

PARS SECUNDA.

DISSERTATIO CI.

*De cognoscibilitate Sanctissimæ Trinitatis mysterii,
de Hæreticorum erroribus, & de Scholasticorum
sententiis, circa eandem.*

CUJUSCUNQUE divini mysterii cognoscibilitas, aut implicita dicitur, aut explicita. Illa habetur per deductionem, & mediate, quatenus scilicet ex unius cognitione alterius notio comparatur; ut ex cognitione essentis notio attributorum; ex notione unius attributi alterius cognitio. Hæc vero quando mysterium in se ipso, & immediate, cognoscitur. Utraque etiam haberi potest, vel naturali ratione, vel supernaturali revelatione. Primo modo, quando naturalis luminis vi acquiritur; altero modo, quando a Deo superius lumen creato intellectui infunditur.

Ex possibilitate cognitionis emanat possibilitas probationis. Si enim naturali lumine cognosci potest mysterium, potest etiam naturali ratione probari. Et quia cognitio esse potest, vel probabilis, vel evidens; inde etiam probationes esse possunt, vel probabiles, vel demonstrativæ. Ulterior probationes, aut sunt positivæ,

P. II.

aut sunt negativæ. Per illas probatur mysterium rationibus directis, & convincentibus intellectum ad assentiendum illi. Per negativas vero solvantur argumenta, quæ adduci possunt in contrarium, & ostenditur ex eo admisso nullas oriri implicantias, vel contradictiones. Denique rationes istæ adinveniri possunt, vel supposita revelatione, vel ea præcisâ; ita ut mysterium cognoscatur, & probetur, absque eo, quod per revelationem aliqua de eo notitia habeatur; aut vero supposita notitia habita, vel per revelationem, vel per fidem, possit intellectus speculari rationes, congruentias, aut alia hujusmodi, quibus mysterium, aut positive, aut negative, naturaliter probetur.

Si de Hæreticorum erroribus loquimur, habemus primo Claudianum Mamertum, Presbyterum, qui quinto seculo vivebat, & jactabat, solo rationis lumine, quemque posse cuncta fidei mysteria, & cognoscere, & probare. De eo loquitur Hennis tract. de Deo trino disp. 3. q. 1. Unde

A

parti-

pariter de Trinitatis mysterio insaniam suam intelligendam esse, volebat; ut apud præfatum Hennum. Meminit præterea ejusdem Claudiani, quem modo Mamerum, modo Mamerinum, vocat, Petavius tom. 2. theolog. dogm. lib. 1. c. 2. num. 6. recitans ejus verba lib. 2. de statu animæ, quæ omnia sunt in Platonis commendationem, quem, ob Trinitatis notitiam, quam eundem putavit naturali vi affectum fuisse, summis laudibus extollit. Re vera tamen Petavius asserit, Claudianum, si atene Platoni, & Platoniorum libros legisset, non scripsisse ea, quæ nunquam Plato, nec Platonicus, somniant.

Secundo nobis se objicit Hierax, Ægyptius, infelix Manichæorum sectator, qui inter alia sua deliria, hoc pariter venditare non erubuit; se scilicet posse Trinitatis mysterium adæquate omnibus explicare, & adeo naturalibus similitudinibus exponere, ut quilibet ei facillime assentiamur. Lucernæ exemplum adducebat, habentis tamen per ipsum sola duo lumina, Patrem scilicet, & Filium; & illud usurpabat, *Lumen de Lumine*, ad errorem suum probandum. In quo quidem a S. Hilario reprehensum lib. 6. de Trinitate, testatur Berninus in Hæresum Historia sec. 3. c. 13.

Tertio scribimus Petrum Abailardum, de quo S. Bernardus epist. 110. refert, publice dixisse, se Trinitatis mysterium, & profundissima quæque alia Fidei nostræ arcana, posse solo ingenii sui acumine penetrare. Habemus a laudato Henno, cit. loc. Præterea Du Hamel hæc Bernardi verba recitat: *Et dum paratus est de omnibus reddere rationem, etiam qua sunt supra rationem præsumit, & contra fidem. Quid enim magis contra rationem, quam ratione rationem conari transcendere? Et quid magis contra fidem, quam credere nolle quicquid non possit ratione attingere?*

Post tres hosce recensitos Hæreticorum errores, tres alias Scholasticorum sententias circa rem, de qua loquimur, in medium adducimus. Prima est quorundam Theologorum, qui docent, Trinitatis mysterium ita humanæ mentis capium superare, ut nulla naturalis luminis perspicuitate possit detegi; & non solum illud esse supra, sed etiam contra, humanæ rationis vim; jtaut si quis sola ratione ducatur, mysterium illud omnino impossibile esse judicet. Refert hanc Theologorum sententiam, suppresso tamen nomine, Frassen de Trinit. tract. 3. disp. 1. art. 1. q. 2.

Secunda sententia est Raymundi Lullii, qui ex opposito docuit, mysterium Trinitatis non solum non repugnare naturali rationi, sed ita illi esse conforme, ut per eam possit evidenter etiam demonstrari. Ita Lullius in libro, cui titulus Apostophen, & in libris pariter sententiarum. In quibus, teste citato Frassen, intendit, tria hæc, quæ Trinitatis mysterium constituunt, posse naturali lumine demonstrari. Nimirum, primo, plures esse in Deo personas; secundo, nec plures esse, nec pauciores, quam tres; tertio, personas hæc, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum esse. Citatur etiam Eymericus in dictionario Inquisitorum p. 2. qu. 9., de Lullo scribens.

Tertia sententia est communior inter Theologos, qui docent, Trinitatis mysterium non esse contra, quanvis sit supra naturalem rationem; adeoque etsi positive non possit, nec cognosci, nec probari naturaliter, potest tamen negative probari; solvendo scilicet argumenta, quæ in contrarium adducuntur, & repugnantias, quæ ab Adversariis excogitantur. Ex hoc quidem non seclusa divini revelatione, sed ea supposita, & habita, aut immediate a Deo, aut mediate ab Ecclesia per fidem.

Dicimus ergo I. dogma fidei esse, Trinitatis mysterium nec ita esse juxta naturalem rationem, ut naturali evidentiâ probari possit; nec adeo esse contra naturalem rationem, ut naturaliter probari possit, illud esse impossibile, aut repugnans. Secunda conclusionis pars probabitur, quando Trinitatis existentiam contra divini mysterii hostes probabimus, ex parte; & ex parte probabitur etiam in secunda hujusce Dissertationis conclusione, in qua ejus non repugnantiam ostendemus; & negative probando, omnia argumenta solvere conabimur, quæ congeri contra ejus possibilitatem ullatenus possunt. Primam probamus modo contra Hæreticos illos, quos nuper adnumeravimus; & pariter contra Raymundum Lullium, de quo dixit Frassen, verisimilius sibi esse, cum censuisset, evidenter demonstrari posse divinarum Personarum Trinitatem independentem ab aliqua supernaturali illustratione; quod in sequentibus etiam ostendit.

I. Probarur ex Scripturis. Matth. 11. 27. *Et nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius; & cui voluerit Filius revelare.* Es expressius Lucæ 10. 22. *Et nemo scit, quis sit Filius, nisi Pater; & quis sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit Filius*

reve-

revelare. Hæc eadem testimonia a Concilio Nicæno I. perferuntur, ut probet, impossibile esse naturaliter penetrare divinæ generationis mysterium. *Matth. 16. 17. Beatus et Simon Bar-Jana; quia cara, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in calice est.* Nominem autem carnis, & sanguinis, ait S. Cyrillus Alexandrinus in orat. de Verbi incarnatione, non venire tantum cognitionem habitam ea sensibus, sed quancumque, dummodo sit naturæ viribus acquisita. *In ipsam rem curiosius non inquireres: non enim per Græcorum sapientiam, aut mundanum sensum percipitur, sed ab utroque est aliena: Beatus et Simon Bar-Jana, inquit Dominus, quia caro & sanguis non revelavit tibi, &c. nam Filii Dei cognitio celestis, divinaque inspirationis donum est.*

II. Probatur ea Concilio Nicænum I. generale lib. 2., probat, ut diximus, divinæ generationis naturaliter incognoscibilitatem ea verbis Matthæi, & Lucæ, nuper relatis. Synodus Antiochena I. celebrata tempore Dionysii Papæ, ut ait Frassen, in professione Fidei hæc habet: *Notionem Dei utriusque mediocrem si habemus revelante Filio ejus, sicut ait: Nemo novit Patrem, nisi Filius, & cui Filius revelaverit, contenti esse debemus.*

III. Probatur ea Patribus. Epiphanius hæres. 76. Omnia prætervolant, & excedunt, & omnem causam syllogisticam relinquunt doctrinali illi ex divina Scriptura sententia, nempe, nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem, nisi Filius, & cui is revelaris. Revelat autem per Spiritum Sanctum non his, qui de ipso per syllogismos ratiocinantur, sed qui in ipsum legitime, ac perfecte credunt. Nazianzenus orat. de Theologia num. 67. Duces potius fidem, quam rationem, sequamur, si modo ingenui tui imbecillitatem in propinquitioribus didicisti, rationisque id esse cognovisti, ut quemnam sit ea, qua rationis humana captum excedunt, cognoscatur: Ne aliqui prorsus terrenus sis, ipsam quoque ignorantiam tuam ignoras. Ambrosius lib. 1. de Fide ad Gratianum c. 10 impossibile est, generationis Verbi divini scire secretum, mens deficit, vox silet. Hieronymus in proem. lib. 18. in Iliam, Trinitatis verba confessio est ignorantia scientia. Hilarius lib. 1. de Trinit. Resput captivos, & inutiles Philosophia questionibus fides confusa; neque humanarum ineptiarum fallacis succumbens, spoliis se præbet veritatis falsitati. Augustinus lib. 15. de Trinit. c. 6. Deum esse Trinitatem, credimus potius, quam videmus. Idem epist. 55. Multa sunt, qua de Trini-

P. A. B. II.

tatis ineffabilitate dicuntur, non ut ipsa dicatur, alioqui non esset ineffabilis, sed ut illa dicitis, illa dici non posse intelligatur. Hormisda Papa in ep. ad Justinianum Imperatorem: Secretum Trinitatis neque ulla visibilium, vel invisibilium creaturarum potuit investigare natura.

IV. Probatur Rationibus I. Debet esse proportio inter objectum, & potentiam; sed nulla est proportio inter potentiam naturalem, & objectum supernaturale: ergo nullo modo potest naturalis intellectiva potentia creata cognoscere mysterium Trinitatis, quod est omnino supernaturale. II. Nulla potest esse demonstratio, quæ Trinitatis possit probare certam, & evidentem cognitionem: ergo demonstrative probari non potest. Probatur antecedens. Non potest esse demonstratio a priori; quia sancta Trinitas causam non habet, quom sit omnino independens ab omni causa extrinseca, nequit esse demonstratio a posteriori; quia creaturæ non dicunt ordinem ad Deum ut trinum, sed ad Deum ut unum; nec potest etiam esse aliquid æquivalens, quod constituat demonstrationem æquiparantiam, ut Lullius asserit; quia omnes Lullii rationes vel Trinitatem supponunt, vel eam impugnant, & solvunt; ergo vel negative, vel supposita revelatione probant. Quod esset probandum, in solutione arguuntorum Lullii videbitur. III. Quodcumque in creatura invenitur est Trinitati magis dissimile, quam similes ergo non potest esse perfectum exemplum, vel adæquatum vestigium, ut Trinitas naturaliter vel cognoscatur, vel probetur. Antecedens probat P. Magnanus ex S. Thoma in 1. dist. 33. ar. 1., & magis constat ex inspectione exemplorum, & vestigiorum, quæ ab Adversariis proponuntur. IV. Si Trinitas posset naturaliter demonstrari, maxime demonstraretur per interna principia ejusdem; sed hæc non sunt minus nobis incognita naturaliter, quæ sit ipsa Trinitas: ergo per illa demonstrari non potest. Probatur minor. Non est ita evidens, Deum esse trinum, ex eo quod sit Deus, quam est evidens, Deum esse omnipotentem, justum, sanctum, omniscium, ea eo quod sit Deus; sed contrarium hujusce assertionis sequeretur, si principia interna Trinitatis essent nobis minus incognita, quam sit ipsa Trinitas: ergo &c. Minor constat consideranti connexionem, quam illa cum Deo, habent, & Trinitas non habet. V. Non supposita revelatione non possunt cognosci divini

A 2

pro-

processiones naturaliter: ergo non potest naturaliter cognosci Trinitas. Consequenter sequitur, quia in processibus divinis Trinitas consistit. Antecedens probatur. Si cognosci possent, cognoscerentur ex his, quæ in naturalibus viderentur; sed in naturalibus nihil apparet, quod huiusmodi processuum cogitationem nobis ingerat; & quod magis est, in naturalibus nullam invenimus processionem sine dependentia, posterioritate, distinctione naturæ, &c. ergo non supposita revelatione non possunt cognosci divinæ processiones naturaliter. VI. In ratiocinio mere naturali facilius est discurrere, quod non deus Trinitas, quam quod deus: ergo per discursum mere naturalem nec potest cognosci, nec probari Trinitatis mysterium. Probatur antecedens. In ratiocinio mere naturali facilius est discurrere, quod in Deo non deus processiones illæ, quæ in creatis inseparabiles involvunt imperfectiones, quam quod deus sine imperfectionibus estis; sed processiones illæ Trinitatem in divinis constituunt: ergo in ratiocinio mere naturali facilius est discurrere, quod non deus Trinitas, quam quod deus.

Arguant I. Creaturæ sunt effectus divinæ Trinitatis: ergo ex cognitione creaturarum potest cognosci, & probari, divina Trinitas. Probatur antecedens. Creatio hominis divinæ Trinitati tribuitur: ergo creaturæ sunt effectus divinæ Trinitatis, Probatur antecedens. Dicitur Gen. 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*: ergo creatio hominis non unitati, aliter dictum esset, *faciam, & meum*, sed Trinitati divinæ tribuenda est, quum dictum sit, *faciamus, & nostram*. II. Homo est divinæ Trinitatis imago; sed facilis, & naturalis est cognitio originalis ex illius imagine; ergo facilis, & naturalis est cognitio Trinitatis ex hominis cognitione. III. Potest sola naturali cognitione cognosci objectum, in quo Trinitas continetur: ergo saltem implicite potest naturaliter cognosci Trinitas. Probatur antecedens. Potest naturaliter, saltem imperfecte, cognosci divina essentia; sed in divina essentia continetur Trinitas: ergo potest sola cognitione naturali cognosci objectum, in quo Trinitas continetur. IV. Philosophi multi habuerunt Trinitatis notitiam; sed illam non habuerunt per fidem, nec per revelationem: ergo naturaliter. V. S. Athanasius in disput. cont. Arium, quæ in Nicæno Concilio inveni-

tur, & orat. 2. contra Arianos, totus est, ut ostendat, Philosophos Gentiles fuisse inexcusabiles, quia Verbi divinitatem, ex creaturis non agnovit: ergo si poterant naturaliter ex creaturis cognoscere Verbi divinitatem, poterant etiam eodem modo Trinitatem cognoscere. VI. Opponitur prima ratio Lullii: Sicut se habet bonitas finita ad bonitatem finitam, ita bonitas infinita ad bonitatem infinitam; sed bonitas finita, utpote diffusiva sui, producit bonitatem finitam: ergo bonitas infinita, utpote pariter sui diffusiva, debet producere bonitatem infinitam; sed non potest esse bonum infinitum, nisi sit Deus; & non potest esse Deus, nisi sit in eadem natura, & in diversa persona: ergo bonum illud infinitum esset Deus in eadem identitate naturæ, & in pluralitate personæ. VII. Deus est actus purus, æternus, & infinitus: ergo semper agit, & agit æternaliter, & infinite; sed non potest semper agere, & agere æternaliter, & infinite, nisi producat æternum, & infinitum: ergo æternum, & infinitum producit; atqui hoc tale est Deus; & quidem non in natura, sed in persona distinctum: ergo, &c. VIII. Deus est Deus in existendo: ergo etiam est Deus in operando; sed non esset Deus in operando, nisi produceret alium Deum: ergo alium Deum producit; non diversum in natura: ergo in persona, distinctum. Antecedens est certum, aliter non esset actus purus. IX. Divina essentia, & divina potentia idem sunt; sed divina essentia, quum distet a nihilo in infinitum, facit etiam, ut divina potentia distet a nihilo in infinitum: ergo divina potentia, ut distet a nihilo in infinitum, non debet solum producere naturaliter finitum; si non potest solum naturaliter producere finitum: ergo debet naturaliter producere non finitum: ergo infinitum: ergo Deum. X. Nobilis est ens, quod est bonum, & facit bonum, quod est infinitum, & facit infinitum; quod est perfectum, & facit perfectum; quam quod est tale, & non facit tale; sed Deus est ens perfectissimum: ergo non solum debet esse bonum, infinitum, perfectum, sed etiam debet facere bonum, infinitum, perfectum; atqui ens bonum, infinitum, perfectum, est solus Deus: ergo Deus producit Deum; non distinctum in natura, quia aliter non esset Deus: ergo in persona.

Respondemus ad I. quod, quum actiones sint suppositorum, actio creativa non solum respondere debeat virtuti divinæ productivæ

divinæ creaturæ, sed etiam supposito, in quo talis virtus esse debeat. Et hoc est, quod potest naturaliter cognosci. Quod autem hoc suppositum sit unum, vel sint tria, nullam habet connexionem naturalem cum effectu; & per consequens nullam habere debet cognoscibilitatem naturalem ex eodem effectu. Et eo magis, quod in creatis experimur, effectus correspondere virtuti operativæ, quæ est in uno supposito, & non in pluribus. Ad illud Genesis non dicitur, quod productio mundi appellet Trinitatem, & non unitatem. Deique Gen. 1. dicitur, in principio creavit Deus caelum, & terram. Et quavis in verbis hæc secundum textum hebraicum contineatur etiam Trinitas, ut videbimus, hoc tamen ab omnibus non admittitur; ut nec admittit pariter, verba illa faciamus &c. appellare Personas divinas; quia secundum aliquos per illa videntur Angeli indicari.

Ad II. distinguimus maiorem; facilis, & naturalis est cognitio originalis ex illius imagine, quando utrunque cognoscitur originale, conceditur; quando cognoscitur ratio formalis imaginis, & habitudo, quam habet ad originale, negatur. Et in hoc stat difficultas, quia quando cognoscitur homo sub ratione imaginis, ut dictum est, non potest esse, ut cognitio illa sit per ingenitum sibi rationis lumen. Unde Augustinus, explanans illud Apostoli 1. Cor. 13. Videmus nunc per speculum, & in ænigmate; lib. 15. de Trinit. c. 24. docet; Non ait Apostolus, videmus speculum, sed per speculum. . . Qui ergo vident suam mentem, quomodo videri possunt in ea Trinitatem istam?

Ad III. dicitur, quod ex essentia imperfecte cognita in Deo, ut nos de factis cognoscimus eam, non potest cognosci Trinitas, quæ cum essentia divina identificatur. Cognita enim essentia Dei cognoscitur utique id, quod est Trinitas, sed non cognoscitur Trinitas. Non enim nos ex cognitione utrunque naturali essentia divini possumus cognoscere ea, quæ omnino supernaturalia in ipsa sunt, & cognitionem omnem naturalem excedunt; immo quæ nullam habent cum naturalibus similitudinem, vel proportionem.

Ad IV. responso dabitur in sequenti Dissertatione.

Ad V. respondet Frassen, quod Athanasius intellexit auxilium supernaturale gratiæ excitantis, quo Philosophi illi illustrati, & creaturarum contemplatione aliquam

saltem obscuram Trinitatis notitiam acquirere poterunt. Quod confirmat verbis ejusdem Athanasii orat. 1. contr. Arianos scribentis: *Gratia ejus in nos collata magna haud dubie sunt, & supra hominem, & quod transcendit sua excellentia omnia, charismata Patris illa, ipsiusque Verbi cogitatio, & donatio Sancti Spiritus.*

Ad VI. quod est primum argumentorum Lullii, dicitur, quod propositio illa; non potest esse Deus, nisi sit in eadem natura, & in diversa persona; primo non est evidens naturali lumine, ut est certa supposito lumine, fidei supernaturali; quod si deficiat evidentiâ, non est amplius demonstratio: Secundo est manifesta petitio principii; hoc enim est in questione, hoc Trinitatis nomine sentimus, hoc sibi demonstrandum incumbit; assumere autem ut probatum, quod est probandum, est apertissime principium petere. Alia, plura sublit P. Magnanus, quæ ex hac Lullii ratione, repugnantia emanant.

Ad VII. dicitur, quod vel argumentum loquitur de actione transeunte, qualis est actio creaturæ ad extra, vel de actione immanente; non de actione Dei ad extra, & transeunte, ut Lullius ipse concedere debet; & tamen hoc tantum argumentum suum probaret: Nec etiam de immanenti; primo, quia non est evidens, ut purus actus producat infinitum, perfectum, ad intra, ex eo quod agit infinite, perfecto &c., & hoc quia non est evidens, ut ita sit actio immanens: immo in nobis ita non est. Secundo subdit P. Magnanus, quod actio sit simul productiva, & non factiva; quod convenit sane creato agenti, Deo autem nullo modo convenit; quam quidem responsum P. Magnanus etiam præcedenti argumento dedit.

Ad VIII. respondet per instantiam P. Magnanus: Sol est tam in existendo, quam in agendo, sol; ergo sol producit solem. Directe distinguit consequens dupliciter; primo: ergo etiam in operando est Deus; itaque possit producere Deum, negatur; itaque possit operari ase, sicut a se existit, & perfectissime operari, sicut perfectissime existit, conceditur. Secundo; in operando ad extra, itaque operetur ad latitudinem suæ omnipotentia, & producat omne possibile, conceditur; itaque producat alium Deum, qui non est possibilis; negatur.

Ad IX. dicimus cum eodem; quod vel intelligit Lullius potentiam essentialem in Deo,

Deo; vel potentiam notiona. . . Non potest intelligere essentialem, quia hæc non est productiva ad intra; tum etiam quia hæc satis infinite distat a nihilo, quando operatur ad extra, & creat; persona divina non potest educi de nihilo: ergo non potest hoc modo nec ad extra, nec ad intra produci. Si vero loquitur de potentia notionali; hæc pariter distat a nihilo ratione suæ actualitatis, & infinite distat; non vero per hoc sequitur, quod etiam distare debeat in infinitum ratione suæ activitatis, ut sit productiva de se, & ex se naturaliter. Et si esset, nec hoc esset quoque evidens, ut demonstrationem faceret.

Ad X. vel loquitur Lullius de operatione ad extra, & falsum est ejus principium, quia non fuisset Deus minus nobilis, minus perfectus, quam est, si mundum non fecisset. Si loquitur de operatione ad intra, quum hæc sit operatio necessaria non libera, non potest supponi, quod in Deo non sit; adeoque quod sine illa possit concipi Deus. Cum autem dicat Lullius, quod alias sequeretur, potentiam, & privationem esse meliores, quam sit actus; hoc ipso pariter supponit capacitatem boni illius infiniti, perfecti &c., seu potentiam ut producat; per quod distinguetur a chimæra, quæ non est producibilis. At hoc, quod supponit, non est evidens, quia probatione indiget. Et eo magis, quia non est evidens, dari posse productionem, quæ non sit effectio: ergo quia divina persona non potest produci effectivè, non est evidens, quod produci possit, & sit producibilis. Unde nec esset evidens, esset nobiliorem illum, qui producit personam ad intra, illo, qui non producit.

Dicimus II. Sicut supposita revelatione Fidei possumus aliqua invenire, quæ Trinitatis existentiam suadeant, & confirmant; ita possumus omnia solvere, per quæ intendatur ejus impossibilitas, vel repugnantia, probari. Est contra Theologos illos primæ sententiæ propugnatores; & est secundum illos, qui tertiam amplectuntur, & tuerentur.

I. probatur. Sancti Patres Athanasius, Nazianzenus, & Cyrillus Alexandrinus, Trinitatis vestigium agnoverunt in sole, cujus exemplo illius existentiam illustrarunt, & confirmarunt: ergo vere supposita Fide possumus suadere, & explicare, ex rebus naturalibus Trinitatis mysterium, in ipsidem illius vestigium, & ima-

ginem, ostendentes. Probatur antecedens. Athanasius q. 4. ait: *Quæ admodum enim sol constat tribus subsistentiis, ita & unus Deus tribus personis. Typus enim Patris est orbis solaris: Typus Filii est radius: Typus Spiritus Sancti est lumen solis. Proinde sicut in sole orbis, radius, & lumen, non dicuntur tres soles, sed unus sol; similiter & in Deo Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, unus Deus, & non tres.* Eadem habet Nazianzenus orat. 45., & Cyrillus Alexandrinus inquit: *Sol est Pater, radius Filius, splendor ignis est Spiritus Sanctus.*

II. probatur. Adhuc Sancti Patres agnoscent Trinitatis vestigium in aliis creatis rebus; nimirum in igne, in aere, in aqua, in terra, in creaturis omnibus, & præcipue in homine: ergo nostra Conclusio Patrum experimento elucidatur. Probatur antecedens. S. Athanasius cit. loc. hæc scribit de igne: *Tres sunt substantiæ unius ignis; scilicet subjectum ignis, & urens, & lucens; & tamen una est natura ignis. Sic Pater est ignis, Filius est urens, Spiritus Sanctus est vis illuminans.* S. Isidorus lib. 2. de differentis spiritualibus c. 2. *Sicut ignis, calor, & calor, tria quidem vocabula, sed res una: ita in relatione Personarum Trinitas est, in substantia vero natura unus Deus.* S. Augustinus lib. 6. de Trin. c. ult. *Operet, ut Creatorum, per ea, quæ facta sunt, intellectum conspicientes, Trinitatem intellegamus, cujus in creatura quomodo dignum est, apparet vestigium.* Idem lib. pariter 6. de Trin. c. 10. *Hæc igitur omnia, quæ arte divina facta sunt, & unitatem quandam in se ostendunt, & speciem, & ordinem.* Idem lib. 15. de Trin. c. 20. *Quicquid hæc tria, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem, in sua mente, naturaliter divinitus instituta, vivaciter percipit, & quam magnum sit in ea, unde potest etiam sempiterna, immutabilisque natura recali, conspici, amplecti. Reminiscent per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem: profectio reperit illius summam Trinitatis imaginem. Ad quam summam Trinitatem, reminiscendam, videndam, diligendam, ut eam recordetur, eam contempletur, eam delectetur, totum debet referre, quod vivit.*

III. probatur. Quia multa ex exemplis dictis attulerunt Patres in libris suis, convenit ut dicamus, illos navasse operam, ut ea adinventirent, & postea curasse, eadem ad posteros demandare, quia multum profutura, & fidelibus, & infidelibus, judicabant. Quæ quum ita sint, argumen-

gumentum nobis faciunt, non improbabile quidem, & quanti nobis sint adjuvanti exempla ista ad credendum, præcipue in mysteriis, quæ nos possumus naturalis rationis virtute assequi; & quantam pariter nobis conferant lucem ad disputandum contra illos, qui divina mysteria denegant ut plurimum, quia non comprehendunt. Præcipue nobis arridet Augustinus, qui præ cæteris aliis exemplis hæc utitur, ut in eis ostendat, etiâ imperfecta, non obfcura tamen, divinæ Trinitatis vestigia. Hinc lib. 9. de Trin. c. 4. ait: *Igitur ipsa mens, & amor, & notitia ejus, tria quadam sunt, & hæc tria unum sunt, & cum perfecta sunt, æqualia sunt.* Insuper cit. lib. c. 7. *Nemo eum volens, aliquid facit, quod non in corde suo prius dixerit, quod verbum amore concipitur, sive creatura, sive creatoris; id est, aut natura mutabilis, aut incommutabilis veritatis.* Adhuc eod. lib. c. 12. *Sicut Dei Verbum Filium esse, nullus Christianus dubitat, ita eburnitatem esse Spiritum Sanctum.* Aliæ subdit inferius, quæ clariorem rem reddunt, & quæ nos non recitamus, ne nimii simus. Modo ad probandum negativè accedimus, solutione scilicet argumentorum.

Arguunt igitur I. Opponitur mysterio Sanctissimæ Trinitatis principium illud syllogisticum: Quæ sunt idem inter se, sunt idem uni tertio; & quæ sunt idem uni tertio, sunt idem inter se. Nam Personæ divinæ sunt idem cum natura divina, & tamen non sunt inter se idem, sed realiter distinctæ; item sunt inter se realiter distinctæ, & cum natura divina sunt idem realiter. **II.** opponitur aliud principium syllogisticum, quod est; Dici de omni; scilicet, quicquid de aliquo superiori affirmatur, debet pariter de omnibus sub ipso contentis affirmari; sed de essentia affirmatur, quod sit idem realiter cum Paternitate, cum Filiatione, cum Spiratione passiva; ergo debet pariter affirmari de Paternitate, quod sit idem cum Filiatione, & Spiratione passiva realiter; & idem de Filiatione cum Paternitate, & Spiratione passiva; & idem de Spiratione passiva, cum Paternitate, & Filiatione. **III.** opponitur principium alterum syllogisticum, quod est; Dici de nullo; nimirum, quicquid negatur de aliquo superiori, pariter negari debet de omnibus, quæ sub ipso continentur; sed de essentia negatur, quod producat; ergo debet pariter negari de Paternitate, Filiatione, &

Spiratione passiva. **IV.** opponitur principium illud metaphysicum; impossibile est aliquid simul esse, & non esse; nempe, affirmatio, & negatio non potest simul, & semel verificari de una, & eadem re; sed essentia divina communicatur, & personalitas, quæ est idem cum essentia, non communicatur; Pater generat realiter, & essentia, quæ est idem realiter cum Paternitate, non generat; ulterius, eadem res est singularis, & communis, nam essentia est singulariter hæc, & tamen est communis tribus Personis: ergo est simul communis, & non communis. **V.** Trinitas est impossibilis cum unitate Dei; quum enim ratione unitatis Deus sit primum ens, non solum debet esse solus ratione personæ, quam ratione essentia. **VI.** Deus est a se: ergo non potest esse Trinus. Probatur consequentia; quia, quum Filius, & Spiritus Sanctus, non sint a se, sed ab alio, non possunt esse Deus. **VII.** Deus est infinitus: ergo non potest esse Trinus. Probatur consequentia. Essentia Deum Trinum importat plures Personas; sed non possunt omnes Personæ esse infinitæ, ut est Deus: ergo si Deus est infinitus, non potest esse Trinus. **VIII.** Deus est perfectissimus in omni genere, & habet omnem imaginabilem perfectionem in se ipso: ergo non potest esse Trinus. Probatur consequentia. Perfectiones, quæ sunt in una Persona vel sunt in alia, vel non sunt; si sunt: ergo non est realis distinctio inter unam, & alteram; si non sunt: ergo unaqueque ex illis non habet omnem imaginabilem perfectionem: ergo non est Deus. **IX.** Quicquid est in Patre vel est in essentia, vel non; si non est: ergo datur in Deo quæternitas, quæ esset aliquid in Patre, quod non esset essentia; si est; sic contra: In Patre est distinctio a Filio: ergo pariter est in essentia; hoc dici non potest: ergo &c. **X.** Ex vi syllogismi expositorii, valet hic discussus: Paulus est sanctus; sed hic homo est Paulus: ergo hic homo est sanctus: Non valet autem in divinis hic syllogismus: Hæc natura divina est Pater; sed Filius est hæc natura divina: ergo Filius est Pater.

Respondemus ad I. cum P. Magnano, principium illud syllogisticum verum esse logice, in prædicando scilicet, in supponendo, in significando; ita ut sensus ejus sit; quæ in significando, prædicando, & supponendo, seu logice, & secundo intentionaliter, sunt idem cum uno tertio;

ita ut

in aut possint pro illo supponere, & prædicari; eodem omni modo, quo illud tertium supponit, & prædicatur; illa etiam sunt inter se idem logice in prædicando, supponendo &c. Et hoc pacto vera est propositio; sed altera, quæ ad eam sequitur, est falsa; scilicet, Personæ divinæ sunt idem cum essentia modo dicto; quia Personæ divinæ sigillarim nun sunt logice idem cum essentia divina. Pater enim non supponit pro omni eo, pro quo supponit essentia; nec prædicari potest de omni eo, de quo prædicatur essentia. Ita de aliis Personis. Quum ergo Personæ hoc pacto non sint idem cum essentia, non mirum, si neque sint idem inter se. Subdit P. Magnanus, quod si accipiatur principium illud metaphysice, seu physice, neque urget; quia illud admittimus ex experientia, quam habemus in creaturis; at nun admittimus, quia nobis notum sit ex terminis; in aut ita sit ex terminis evidens, ut nullam pati possit exceptionem. Debet ergo Adversarius prius probare, principium illud esse universaliter verum, ut intentum suum probet. Illud autem nunquam probat, quia semper probabit idem per se ipsum. Ex Scoto addit Fraffen tertium responsum, admittendo scilicet principium, quando extrema, quæ conveniunt in tertio, habent ex suis principis, & ex sua ratione formali, quod etiam inter se ita conveniant. Quando hoc ita non habent; nec pariter inter se identificari exigunt.

Ad II. dicitur, quod essentia divina non est genus ad Personalitates divinas, sicut est animal ad suas species; in aut debeat verificari de quacunque specie quod dicitur de genere; ut verificetur principium illud logicum; dici de omni. Spectes enim non habet eandem numero naturam, ac genus, ac aliz species; sicut habent Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Non est vero inconveniens, ut principium illud verificetur in iis, in quibus habetur ratio generis, & speciei, non vero in illis, in quibus non habetur: Uterius ratio generis est tantum abstracta, & est nomen tantum secundæ intentionis; unde non bene applicatur ad essentiam divinam, quæ est quid concretum, & a parte rei existens. Denique haud bene argumentatur ex terminis logicis, abstractis, ac secundæ intentionis, ad res physicas, concretas, & primæ intentionis; & quod majus est a rebus limitatis, finitis, & imperfectis, ad illuminatas, infinitas, ac perfectissimas.

Ad III. Eadem est responsio, ac ad II.

Ad IV. Ad probandam contradictionem non sufficit probare, quod affirmatio, & negatio sit de eadem re secundum suam realiam entitatem; sed requiritur etiam, ut probetur, quod sit secundum eandem, aut formalitatem, aut virtualitatem. Cujus discurret, ut est rationalis; & non discurret, ut est sensitivus: ergo dicitur, quod discurret, & non discurret? Nequam; discurre enim, & non discurre, non dicuntur de eodem homine Cajo secundum eandem formalitatem, vel virtualitatem. Ita pariter in Divinis, ut suo loco dicitur.

Ad V. dicimus per rationem primi entis negari multitudinem Deorum, quæ quidem per Trinitatem non asseritur; quia tres personæ sunt semper unus Deus. Quælibet pariter Persona in sua propria ratione est una; quia est unus Pater, unus Filius, unus Spiritus Sanctus. Per multiplicitatem vero Personatum non destruitur naturæ unitas; ut suo loco ostendetur.

Ad VI. Ascitas excludit dependentiam, non vero productionem. Filius a Patre est productus, at non dependens; Spiritus Sanctus a Patre, & Filio, eodem modo. Cæterum nec Pater est causa Filii, nec Pater, & Filius sunt causa Spiritus Sancti; quod posset aliquo modo importare dependentiam; sed sunt solummodo principium.

Ad VII. Infinitas personarum est ratio essentia divinæ; edoque est una, & eadem in tribus Personis infinitas, sicut una, & eadem est in tribus Personis essentia.

Ad VIII. eodem modo responderetur, dicendo nimirum, quod perfectio Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, est perfectio naturæ divinæ; unde una, & eadem est in tribus Personis ratio perfectissimæ plenæ, & in omni genere. An vero Personæ dicant perfectionem ultra perfectionem essentia, questio est inter Scholasticos, de qua infra paulisper forsitan disseremus.

Ad IX. dicimus, quod quicquid est in essentia, est in Patre, at nun quicquid est in Patre est in essentia; unde quavis essentia prout in Patre sit idem cum Patre, & prout in Filio sit idem cum Filio; non tamen sequitur, eandem prout in Patre, esse idem cum Filio; cum sit evidens, inquit P. Magnanus, aliam esse rationem essentia sumpta ut in Patre, aliam essentia sumpta ut in Filio, aliam sumpta secundum se.

Ad

Ad X. responder pariter P. Magnanus, dicendo, argumentum non esse in forma; quia natura divina, quæ est medius terminus, in modo significandi convenit cum terminis singularibus, in re vero significata convenit cum terminis communibus. At in syllogismo expositiois me-

dius terminus ita accipi debet singularis; ut non extendatur ad rem significatam; quia aliter non distribuit; ut est in casu, in quo quanvis sit verum, quod natura divina est Pater, non tamen est verum, quod omne, quod est natura divina est Pater.

DISSERTATIO CII.

De Philosophis Ethnicis, an Trinitatem agnoverint, quid de ea senserint, ut unde illius notionem hauserint.

UNIUS, Trinique Dei mysterium est quidem medium, in quo & veritas, inter Gentilium, & Judæorum extrema; si quidem Judæi, sola unitate contenti, pluralitatem omnem respuebant; Gentiles vero, solam pluralitatem amplectentes, unitatem omnimode repudiabant; Christiani autem, per mediam viam incedentes, unitatem in natura amplectati sunt, & pluralitatem admiserunt in Personis. Unde Julianus Augustus, turpissimus christianæ religionis Defensor, nobis exprobrans, teste Cyrillo lib. 2. cont. Julianum, dicere quidem per injuriã intendebat, sed nolens cum veritate tamen pronunciabat: *Eam a Gentiliis, & Judæorum religione diversam, mediam inter utranque incedere.* Quod & expressius deinde dixit Gregorius Nyssenus orat. catech. *E judæica persuasione natura divina singularitas manet; ex gentili autem errare solum discrimen hypostasem; & utriusque congruenti remedio impia curatur opinio. Est enim velut medicina quædam iis, qui circa unum aberrant, Trinitatis numerus: iis vero, qui in multitudinem dispersi sunt, singularitatis ratio.* Utinam, & Gentiles, & Judæi, exemplo christianæ fidei, aliquid saperent, & intelligerent, extrema relinquendo, in quibus est vitium, & medium amplectendo, quod Beatorum est accipere, ac retinere.

Adhuc tamen uti verum nobis venditant non pauci, inter Gentiles fuisse Philosophos, qui intra suorum Deorum turbas sanctissimæ Trinitatis notitiam habuerint. Quod si hoc nos concedamus; quum Philosophi illi nullam a Deo receperint de mysterio hoc revelationem, dicere oportebit, cognitionem illam naturam vi-

ribus acquisivisse; quod esset contra a nobis dicta in precedenti Dissertatione. Si vero negemus; magnum quidem auferimus catholicæ veritati subsidium, quo contra Atheos, vel Gentiles, ostendatur, cæteris etiam extra christianam religionem lumen aliquod, undecunque venerit, divinæ Trinitatis affuisse. Rem ergo oportet omni ex parte expendere, considerando nimirum cujuslibet Philosophi ex illis, qui adducuntur in medium, dicta; & in eisdem observando, an notitia illa, de qua agitur, invenitur; & quando vere sit in illis, investigando demum, a quo fonte hauserint illam, & an puram exhibuerint, an vero erroribus suis oblectam, & implicatam.

Primo loco afferemus Platonem, qui asseruit, esse unum summum, ac supremum Deum, qui sit cæterorum pater; deinde alium esse Deum, qui sit omnium rerum artifex, & principium; postremo alterum Deum esse, qui sit anima mundi. Leguntur hæc in Platonis Timæo; sed clarius in ejusdem epistola secunda ad Dionysium: *Circa omnium Regem nulla sunt ipsius gratia omnia; ipse pulcerrimum omnium causa: circa secundum secunda; tertia circa tertium.* Ex hisce Platonis verbis deduxit Eusebius 11. præp. evang. tres divinitatis personas, secundum sententiam Platoniorum: *Hæc Platonis verba, qui explicandam Philosophi mentem susceperit, ad primum Deum, secundumque principium, referunt: nec non ad tertium, quem mundi animam, Deumque tertium ipsi quoque appellare solent.* Insignis est alter Platonis locus in epist. 6. ad Hermiam, & Erastum, & Cbriscum: *Etiam jurjurando, ut æquum est, interposita, non sine elegantis studio, atque hujus studii favore disciplina; & restan;*

estando Deum rerum omnium ducem, qua sunt, & qua futura sunt; ac ducis, & principii Patrem Dominum.

Post Platonem succedit Plotinus, in platonica schola non alteri secundus, qui Enn. 5. lib. 1. c. 6. & 7. primum de illis tribus putavit esse perfectum, quem vocavit mentem potiorē; secundum vero dixit mentem posteriorem, a priore genitam, & illius imaginem; tertium denique voluit esse animam mundi, a secunda mente genitam, & quæ ejusdem est λ'γ'γ'ς. Hic Plotinus citatur a Cyrillo lib. 8. contra Julianum.

Numenius insuper, qui ex Pythagori schola fuit, teste Eusebio lib. 11. præpar. evang. srium Deorum primum vocavit eussam, secundum dixit artificem, tertium appellavit ideam.

Proclus lib. 2. Numenii sententiam recepit, & explicavit; si quidem in Commentariis ad Timæum hæc scripsit: *Numenius tres Deos prædicans, Patrem quidem appellat primum; factorem autem secundum; opus vero tertium. Mundus enim ex illius opinione tertius est Deus. Itaque duplex ab eo constituitur artifex, primus, & secundus Deus; quod autem conditum est, tertius. Sub hisce aliis nominibus pariter hæc tria appellabat; Av' nimirum, Patris, & Neptis; α'ε'ε'ε'ε', ε'ε'ε'ε', ε'ε'ε'ε'ε'ε'. Alii aliter sentientes Proclum impugnant, & de Platonis mente inter plures acerrime certant; ut videre est apud Petavium theolog. dogm. t. 2. lib. 1. c. 1. num. 4. & seqq.*

Post modo recensitos Philophos assertur in medium Philo, Platonice scholæ sectator, quanvis Judaicæ legis professor. Hic pariter duos admisit Deos, Platonis mentem sequi, & assequi conatus. Multa ejus testimonia leguntur apud Eusebium lib. 7. præpar. evang. Nos asserimus ejus verba, quæ recitantur a Peravio: *Nihil enim mortale ad, supremi, & universorum partatis imaginem fingi poterat, sed ad secundi Dei, qui illius est logos, hoc est ratio, vel sermo. Oportebat enim rationalem hominis in anima figuram a divina imprimi ratione. Siquidem Deus ille logos antecedens rationalem omnium naturam antecellit. Ad ejus vera similitudinem, qui supra rationem optima in specie, eximiaque constituitur, genitum aliquid comodari nefas erat.*

Verum ante Platonem, ejusque tempora, non pauci intendunt, hæc eadem fuisse scripta, apud Chaldaeos, & Ægyptios, a Zoroastre, & a Mercurio Trismegisto, qui ibidem in sapientia principes habebantur.

Siquidem Zoroastres in libro, cui titulus, Oracula magica, quem Plethon, & Psellus, notis illustrarunt, Platonis doctrinam expresse proponit. Et Mercurius in libro, cui inscriptio hæc est *Thiologia*, expressius, & distinctius eandem visus est omnibus exposuisse, ac explicasse. Hæc utcumque possent admitti, si libri, qui producuntur, vere illorum essent scripta, quorum nomina ostentant. At falso uterque scriptus Zoroastræ, & Mercurio, suppositus est, ut mox ostendemus.

Et quidem de Mercurio, Eruditi omnes conveniunt, opus illud Mercurii non esse, at potius Auctoris, qui vixit post Christum natum, & qui fuit etiam Christianus, aue Semi-Christianus, ut asserunt plerique. Natalis Alexander hist. eccl. sec. 1. c. 13. ar. 17. multis rationibus hoc probat; quarum præcipuæ hæc sunt. Auctor Pimandri, qui dicitur Mercurii scriptus, multa ex Genesis libro desumpsisse prodit; ergo non fuit Moysæ antiquior; atqui Mercurius multis seculis Moysen præcessit; ergo auctor Pimandri non est Mercurius. Ulerius, idem Auctor multa ex Evangelii mutuatus est; ergo vixit post Christum natum; ergo non fuit Mercurius. Insuper ex Christianorum ritibus desumpta videntur, quæ scripta sunt c. 13. Pimandri; *Justificati sumus, o Filii, injustitia absente. . . Nimi regnerationis prodens mysterium, no tanquam Diaboli habeantur.* Demum c. 16. Auctor asserit, si libri sui a Græcis in suam linguam transferrentur, obscuriores evasuros; unde verat, ne communiter Græcis: Sed tempore, quo verus Mercurius vivebat, Græcorum nomen adhuc in mundo non audiebatur; ergo &c. Hæc eadem exhibet Petavius, omnino legendus lib. 1. rat. tempor. c. 7. Quod vero auctor iste floruerit post Christum natum, immo paulo post Apostolorum tempora, constat, quia opus suum citavit Justinus in fine Cohortationis ad Græcos; citavit etiam Lactantius lib. 4. divin. instit. c. 6.; citavit Cyrillus Alexandrinus lib. 1. cont. Julianum p. 30., citavit denique, ut alios omittamus, Augustinus lib. de quinque hæresibus c. 3. Nec per hoc, quod laudati Patres opus istud sub nomine Mercurii citaverint, quis inferat, quod vere Mercurii fuit; etenim Patres illi ita eum citarunt, quia Gentiles illud Mercurio tribuebant, ac propterea plurimi æstimabant. Arguentes propterea contra Ethnicos ad hominem, ilorum Philosphi testimonio utebantur, ut fortius il-

los convincerent; parum proinde curabant inquirere, an opus vere Mercurii esset, an non. Demum quod Christianus, aut potius Sethi-Christianus fuerit, præter alios asserit Isaac Casaubonus Exercit. 1. ad apparat. Annal. Baronii sect. 10. verbis hisce: *Librum integrum, qui sub nomine Trismegisti circumferri ab aliquot seculis cepit, non verum pronunciaré, & omni asseratione confirmare, esse verum, utpote qui sit Christiani aliquis, vel, ut melius dicam, Semi Christiani mirum figmentum. . . . Porro quis fuerit hic Mercurius, aut quando vixerit, omitto quæveré. Constat literarum, & omnium scientiarum inventionem ad istum referri solitam.*

De utroque Opere, Zoroastræ scilicet, & Mercurii, Petavius t. 2. theolog. dogm. lib. 1. c. 2. num. 3. hæc literis significavit: „ Sed opus utrunque suppositivum, & confictum mihi videtur, nec tantæ vetustatis esse, quantum ei vulgo fere docti, & indoctique omnes adscribunt. Ut de Magis istis, & Chaldaicis quiescentibus hoc loco taceam; certe qui Ptolemaeum sub Mercurii Trismegisti nomine publicavit, non belle nimium suum pergit; nec sic latere potuit, ut attentos, minimeque solidos lectores falleret; quin certa identidem adspersit indicia, ex quibus de fraude non levis conjectura ducatur. „

Et si vero admittatur, illa, quæ veteres gentiles Philosophi de summa Trinitate scripserunt, consona esse mysterio, aut indicando, non explicando, quod quidem non concedimus, ut mox dicetur; potest nihilominus non una assignari ratio, cur eadem fuerint ab ipsis scripto tradita. Prima, quia potuerunt notitiam illam excipere per traditionem ad Adamo usque ad Noë ductam, & a Noë usque ad Abrahamum, & ad Moysen, propagaram. Moyses quidem Aegyptiis Philosophis potuit ea tradere, & ab Aegyptiis Philosophis didicerunt Orpheus, Pythagoras, Plato, alique Philosophi Græci; quos ab illis edoctos fuisse, testantur Justinus, & Cyrillus. Secundo, quod Plato, alique Philosophi, multa didicerunt ab Hebræis, & Chaldaeis, ad quos a primis Patriarchis Trinitatis notitia pervenerat; & hoc asserit Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum. Tertio addunt alii, quod veteres Philosophi habuerunt cogniciones illas a Sybillis, quæ multa de Divinitate, & de Trinitate, scripserunt. Verum eruditi Critici hoc non admittunt, quum velini sy-

PAR. II.

billinos libros primo, vel secundo Ecclesiæ seculo fuisse confictos. Natalis tamen Alexander hoc non sine distinctione concedit, asserens, octo libros sybillinos, qui leguntur t. 8. Bibliot. Patrum, ex parte esse confictos, non vero in totum; quia multa illorum testimonia a sanctis Patribus, & ecclesiasticis Auctoribus priorum seculorum citantur; Unde, quum Laetantius asserat, lib. 1. instit. c. 6. Sybillas plura varicinas fuisse de Trinitate, admittenda pariter videtur hæc tertia ratio. Quarto, quia Philosophi Ethnici potuerunt pariter legere libros Moysis, præterum Plato, alique, qui post Moysen floruerunt. Quinto demum, quod potuerunt assequi Philosophi notitias illas per Dæmonum oracula, quibus Trinitatis mysterium fuit ante lapsum revelatum. Et ita docent Eugubinus lib. 2. de perenni Philosophia c. ult., Vives in 10. lib. de civit. Dei cap. 23. a Fraffen citati.

Cæterum omnium prædictorum Philosophorum verba ita obscura sunt, adeo erroribus implicata, sic ineptis referta, ut potius ex istis hæreses innumeræ prodierint, quam catholicæ veritates fuerint firmatæ, ac roboratæ. Ex hinc putissimum judicatur, Dæmonum oracula illa, quæ didicisse, ut ex his male intellectis, tot, tantaque hæresum monstra in Ecclesia nascerentur. Fuerunt proinde, qui vocare non veriti sunt veteres illos Philosophos, aut Prodomos Arianorum, aut Patriarchas Hæreticorum, aut Heterodoxorum condimentarios; ut præcipue Tertullianus pluribus in locis. Unde Petavius, temporum illorum calamitatem deplorans, cit. luc. c. 1. n. 1. scribebat.

„ Ac longius sane disputando Plato proventus, ejusque discipuli, speciem quandam Trinitatis informarunt; quo etiam nomine Nostrorum aliqui supra modum illius admirantur, ac prædicant. Sed profecto majore flagitio, ac dispendio veritatis, quam operæ pretio, istud illorum dogma prodidisse mihi videtur; neque ulla ex alia re gravior christianæ fidei noxa, & pernicies, importata fuisse. Ut perinde facere illos putem, qui Platonicos deosculantur, quod latvam, nescio quam, personarum trium adumbraverint; ac si quis Poetas, & profane superstitionis, idolorumque buccinatores, impense colaudet; quod in Jove, Neptuno, ac turpioribus etiam Deorum portentis, divinitatis utcumque nomen, majestatemque commendat. Etenim quidquid hære-

seon, opinionumque falsarum, primis illis Ecclesie temporibus emerit, ac præsertim Ariana tora perfidia; ex illo Platoniorum commento causam, & originem accepit.

Quæ quidem ut ad oculum pene demonstrantur, adducimus principaliora Hæreticorum œpita, quæ a fabulis hisce Philosophorum sua impia, & falsa dogmata deduxerunt. Ante tamen Hæreticos proponimus Julianum augustum, cognomento Apostatam, qui in orat., quam scripsit in Solem, post supremum Deum, alium secundo loco ponit, quem vocat unum, & a Platone dictum, ipsum bonum; ponit tertio loco Solem, non hunc, quem oculis videmus, sed alterum priorem, intelligibilem, augustiorem, & præsertim intelligibili mundo, & intelligentibus Diis; quæ quidem Julianus, ut Petavius conjicit, a Maximo, præceptore suo, forsitan didicerat. Videtis doctrinam, quam in Platoniciis commendamus, ut eam pariter in impio religionis nostræ defensore, ac irrisore, commendare debeamus.

Inter hæreticos primo se offert Marcion, qui Platonice Philosophiæ sectator fuit, & juxta Platonis doctrinam suam hæresim concinnavit. Testatur Epiphanius hæreses 42. tria admisisse principia, scilicet tres Deos; primum, quem dicebat omnium summum, & supremum, quem dicebat bonum; secundum aspectabilem, & creatorem, quem mundi volebat opificem, ac conditorem fuisse; tertium medium, inter duos illos, quem Diabolus nominabat. En quæ dogmata emanarunt ex altissimis illis Platoniorum principiis, falsa, impia, & execranda.

Post Marcionem subnectere deberemus alios christiani dogmatis errores, qui subsequen-
tibus temporibus apparuerunt; at uno verbo omnes indicamus, quando dicimus, omnes illos fuisse, qui Deorum pluralitatem, juxta propria cuique deliria, in Christianismum inducere, conati sunt. Sic fuerunt nimirum Gnothici, Manichæi, Valentini &c. Originem silentio præterire nolumus; quum plura fuerint hæresum monstra, & deteriora, quæ haurit ipse ex Platoniorum Philosophia. Commendat quidem ipse, & summis laudibus extollit Platonem hom. 14. in Genes. Sed norunt omnes Bruditi in suo libro Periarchon quot contineantur hæreses, quas omnes ex eadem penu, ex Platonis scilicet doctrina, desumpserunt. Quapropter,

Epiphanius, & Hieronymo testibus, de Origene scripsit Petavius cit. loc. c.4. nu. 2. De Origene, ut ejus habent bodice scripta, longe aliter sentias, quam Epiphanius, Hieronymus, alique veteres arbitrati sunt. Hi enim de Trinitate quædam adscribunt Origeni absurda profusa, & impia, quæ in illius libris minime comparent; præsertim iis, quos de Principiis inscripsit; in quibus omnis errorum illius officina constituitur. Hujus auctor varietatis Rusticus interpres fuit; qui, ut illius invidiam minueret, complures ejus & scriptis errores sustulit, ac pro iis catholica dogmata substituit; ut in Præfatione testatur ipse, quam illius *sup. cit. c. 4. n. 2.* operi præfixit.

Rem ergo perficiamus, Dissertationi finem imponentes, & Philosophorum veterum placitis jura administrantes, dicendo nimirum; quod si in eorum libris aliquis obscura Trinitatis notitia adinventur, non equidem illa debetur ratiociniis illorum, vi naturalis potentie factis; sed illis potius fontibus, a nobis dictis, unde illam hauserunt. Vere in libris suis majora numero inveniuntur falsa contra Trinitatem, quam vera pro Trinitate; quod nobis indicium est judicandi, ea, quæ forsitan de Trinitate ab aliis audierant, vel in aliis legerant, vera quidem, ipsos erroribus suis, quorum præjudiciis ab infantiæ tenebantur, desormasse, ac omnino sedasse. Non est ergo, cur laudemus eos, quod de Trinitate loquuti fuerint; sed potius ut eosdem improbemus, quod male de eadem senserint; si de ea senserunt, ut scripserunt: Unde postea ex ipsorum scriptis hæresim illa hæresim ingluvis progenita est, atque diffusa.

Pro Mercurio Trismegisto citantur verba illa: *Monas genuit Monadem, & in se sum reflexit ardorem*; ut probetur, eum verum Trinitatis notitiam fuisse assequutum: Sed verba hujusmodi Petavius non citat, qui tamen plura ejusdem Mercurii pro eodem intento refert; nec etiam illi, qui eadem citant, locum indicant libri Mercurii, in quo legantur; sed unusquisque ut ab aliis clara recitat. Pariter de Zoroastre refert Eusebius lib. 1. præpar. evang., quod scripserit: *Monas genuit Duadem, & in toto mundo lucet Trias*. Si vere in Mercurii libro, vel potius in libro Mercurii attribuo, præcedentia verba inveniantur; & si vere in altero libro Zoroastre supposito subsequenda alia verba leguntur; quis dubitet, eadem omnia scripsisse

sc Christianum illum, seu Semi-Christi-
num pro illo Mercuri; vel alium, qui-
cunque fuerit, pro illo Zoroastræ; qui

eosdem, & temere, & infulse, & fœdissi-
me, confarcinavit?

DISSERTATIO CIII.

*De Judæis, tum ante, tum post, Christi adventum;
& de eorum, circa Trinitatis mysterium,
aut incredulitate, aut fide.*

Uum Divinæ Trinitatis cog-
nitionem mens nostra affe-
qui naturæ viribus non pos-
sit, necesse omnino est, ut a
lumine fidei adjuvetur ad eam
habendam. Nequit autem esse

se fides absque revelatione, cui credendo
assentimur, & assentendo credimus; unde
fideles nominamur, & sumus. Videndum
proinde primo est, an Judæis facta
fuerit a Deo Trinitatis revelatio, cujus rati-
one contraxerint obligationem creden-
di mysterium, iisdem jam revelatum. Et
quia revelatio potest esse explicita, & im-
plicita; illa nimirum expresse, & propriis
terminis facta; hæc vero contenta in illo,
quod explicite, & expresse revelatur; hæc
est, quod fides etiam, ad revelationis mensu-
ram, explicita dicitur esse, & implicita.
Possumus ulterius nos aliquid non crede-
re, quod sit revelatum; & possumus non
credere aliquid, quod non sit revelatum.
Non credentes primum, culpabiles sumus;
non credentes autem alterum, culpabiles
non sumus; & quanvis in utroque
casu non sit fides in nobis; in secundo rati-
onem nec fides est, nec infidelitas, nec
credulitas, nec incredulitas; in primo
vero non est fides, sed infidelitas, non
credulitas, sed incredulitas. Ratio autem
est manifesta, quia in primo debi-
tum credendi contraximus propter reve-
lationem, quam supponimus nobis factam;
adeoque si non credimus, quam
possumus, & debeamus credere, culpabi-
liter non credimus; & hinc est in nobis
infidelitas, & incredulitas. In altero ve-
ro casu non est in nobis credendi debitum,
nec est credendi potestas, quam nobis
revelatum non sit quid credamus, & quid
credere debeamus; unde in nobis non est
infidelitas, quanvis non sit fides; nec est
incredulitas, licet non sit credulitas.

Ad Judæos modo devenientes, certum est,
quod illis veteri testamento non fuit fa-

cta Trinitatis revelatio; adeoque eam
credere ante Christi adventum non tene-
bantur. Sed hoc cum limitatione fit di-
ctum; non fuit facta Trinitatis revelatio
singulis personis, sed fuit facta corpori
Ecclesiæ; hoc est Majoribus, qui Eccle-
siæ corpus repræsentabant. Et quidem,
tam in lege naturæ, quam in lege scripta,
ut habetur ab Hugone a S. Victore, quem
citatur Gonetus, expressa Trinitatis reve-
latio facta fuit corpori Ecclesiæ, quanvis
non fuerit facta singulis personis, expressa
scilicet, & explicita, implicita autem
omnibus, & singulis fuit facta. Proinde-
que pro illo utroque statu sufficiens erat,
ut Majores haberent fidem explicitam,
de Trinitate, minores autem implicitam.
Et ita intelligere debemus S. Thomam,
quanvis scribit, quod omni tempore oportuit
credi aliquo modo explicitè Incarnati-
onis mysterium; eadem est ratio de Tri-
nitatis mysterio; scilicet tempore legis
naturæ, & legis scriptæ; a Majoribus rati-
onem, sive Ductoribus, non vero a ru-
dioribus. Quapropter 2. 2. q. 2. ar. 6. ad
3. inquit: *Si qui tamen salvati fuerunt,
quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt
salvati absque fide Mediatoris; quia, nisi
non habuerunt fidem explicitam, habuerunt
tamen implicitam &c.*

Post adventum vero Christi, & post Evan-
gelii prædicationem, quam Trinitatis re-
velatio fit facta omnibus, & singulis ex-
plicita, & expresse, omnes, & singuli
tenentur explicitè eam credere. Unde
S. Thomas loc. cit. ar. 7. & 8., & in 3.
sent. dist. 25. ar. 2. quæstionibus 2. hæc
pariter de Incarnatione scripsit, quæ si-
militer possunt Trinitati applicari. *In
tertio autem statu, post adventum Christi,
quia jam mysterium Incarnationis impletum
est, & corporaliter, & visibiliter, & præ-
dicatum; omnes tenentur ad explicitè cre-
dendum; & si aliquis instruetorem non habe-
ret, Deus revocaret; nisi ex sua culpa re-
man-*

maeret. Et quidem S. Doctor non loquitur tantum de necessitate præcepti, sed etiam de necessitate medi; quatenus de illa eadem necessitate loquitur, de qua fuerat in duobus priuribus statibus loquutus; sed in illis loquutus fuerat de necessitate medi; ergo pariter in tertio. Præterquam quod non dixisset, & si aliquis instruatorem non haberet, Deus ei revelaret, si tantum de necessitate præcepti intellexisset; quia invincibiliter ignuraret, & non peccaret.

Et nihilominus, hæc minime obstantibus, Judæi, qui ut sunt in sua cæcitate perdidit, ita pariter sunt in sua pœcidia pertinaces, Trinitatis mysterium, quod ante Christi adventum explicite non credebant, quia sic credere non tenebantur, post Christi adventum, quando scilicet ita eum credere tenentur, non tantum non credunt, sed pœnegant, & totis viribus oppugnare conantur. Quod per Moysen non fuerit Judæis Trinitatis mysterium expresse revelatum, rationem assignant, ex eo nimirum, ne Judæi in polytheismum se cœco errore dejicerent. Afferit Theodoretus lib. 2. ad Græcos, ubi de Hebræis scribit: *Cum in Aegypto longinquum sane tempus permansissent, multorumque ibi Deorum cultus ritu aegyptiaco didicissent; sapientissimus Deus nequaquam illis manifeste, apertaque prorsus oratione, Trinitatis mysteria tradidit; ne propositam sibi esse Deorum multitudinem arbitrantem, occasione hæc haberent ad impietatem aegyptiam deducendum.* At non per hoc, subdit idem Theodoretus, Trinitatis existentiam veritatem in Scripturis sanctis non scripsit, minus quidem expresse, at non adeo ut si voluissent intelligere, non potuissent: *Trinitatis tamen dogmata ut tunc quidem venturis in posterum penitus occultavit; in antiquis enim Scripturis perfectioris Theologia materiam, quasi semina quadam, dispersit.*

Et quidem adeo in veteris etiam testamenti paginis sacræ Trinitatis cognitio continetur, ut vere scripserit Augustinus ser. 38. de tempore: *Omnes Scriptura veteris, ac novi testamenti, si esotericè intelligatur, hoc insinuat, quod Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, unus sit Deus, ejusdem substantia, uniusque essentia, atque inseparabilis in Divinitate unitas.* Et quod in libris non qui sœderis, veluti umbrarum involucris implicatum, continebatur, in novi paginis quasi detectum, & per Christi verba toti Ecclesiæ suæ legitur manifestum. Hinc idem et Christus,

Apostolus alloquens, Joann. 16. 25. *Venit hora, cum jam non in proverbis loquar vobis, sed palam de Patre meo annuntiaabo vobis.* Unde S. Cyrillus lib. de cardinalibus operibus Christi in prologo de mysterio Trinitatis hæc habet: *Ad hæc rerum adeo profundarum indaginem, nisi incarnatus Verbi magisterium accessisset, humana defuissent ingenia, & nescio si & aliqui auderent ad hæc tentanda conatus assurgere.* Verum propius omnium rem detexit S. Gregorius Magnus, scribens lib. 2. in Ezech. hom. 16., & rationem, quare Trinitatis mysterium Judæorum singulis revelatum non fuerit; & quod fuerit eorundem primoribus expressissime manifestatum; & tandem, quod Domino adventante in carne nostra omnibus, & singulis prædicatum fuerit, ut omnes, & singuli ad eum explicita fide credendum teneantur. Sua verba sunt. *Hebræorum populus mandata Dæalogi servare canatus est; sed tamen de cognitione sanctæ Trinitatis eruditus non est: Et quare hæc spirituales Patres perfecte cognovissent, multitudo tamen Sinagoga, nec invenire mysterium Trinitatis potuit, nec quærere scilicet. Superveniente autem gratia omnis fidelis populus unum Deum Trinitatem esse cognovit.*

Et re vera quis negare auderet, Trinitatis mysterium fuisse revelatum primo Adæ inter homines, a quo ad Seth revelatio pervenit; deinde ad Noë, ad Abraham, præcipue quando tres vident, & unum adoravit, ad Isaac, ad Jacob, ad Joseph; insuper ad Moysen, qui in sacris libris, quos composuit, non semel meminit trium Personarum in uno Deo, ut videmus suo loco. Alii etiam sacrorum librorum Scriptores, & præsertim Rex, & Propheta David; non semel mysterium ipsum indicarunt, intellexerunt, invocarunt. Non est hic locus, ubi eorundem testimonia adducamus; quum hæc ad aliam differantur Dissertationem, in qua nimirum ex professo divinæ Trinitatis existentia contra Incredulos probabitur. Cæteri autem Judæi credentes Deum, cuius erat nomen: *Sam, qui sam;* hoc ipso etiam Trinitatem implicite credebant; ex hoc enim nomine Dei, quod est nomen tetragrammaton, nos suo loco probabimus, sanctæ Trinitatis etiam existentiam evinci. Et hoc ante Christi adventum, quo scilicet tempore credere non tenebantur id, de quo sufficientem non habebant revelationem; & quod pariter sufficienter credebant, quum saltem implicite cre-

credere, quod eis fuerat implicite revelatum.

At post Christi adventum, si Judæi non credunt, & quidem explicite, executionem non habent; quia jam explicite fuit illis, ut & cæteris hominibus, mysterium Trinitatis revelatum, quod explicite pariter credere tenentur. Nec juvat illis dicere, quod antecessores ipsorum non crediderunt; nam non crediderunt, quia illis non revelatum est, quod ipsismet Christus expresse revelavit. Verum Christus ipse Judæis dicebat, ut scrutarentur Scripturas, si de eo testimonium invenire desiderabant. Joan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: Et illa sunt, quæ testimonium perhibent de me.*

Et in primis multos habemus Judæorum Doctores, quos Rabbinos appellant, qui Trinitatem ex Scriptura vel ex traditione, deducunt. Videndi sunt apud P. Aloysium Mariam Benetti, Ordinis nostri in hebraica lingua peritissimum, in suo Opere, cui titulum præfixit: *Sæcte di Giornata, scagliate a favor degli Ebrei: Apud Josephum Ciantes, Episcopum Marficensem, in suo libro, quem inscripsit: De sanctissima Trinitate, ex antiquorum Hebræorum testimonis evidenter comprobata: Apud plures alios, qui contra Hebræos incredulos dimicant, eisque christianæ religionis mysteria quasi ad oculum ostendunt; quem tamen Hebræi claudunt, ne videant, ut aures obturant, ne audiant, & mentem distrahant, ne intelligant, & bene agant.*

Fauca afferamus hic, quæ ex magna segete selegimus. Rabbi Simeon ad verba Isai. 6. 3. *Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum;* quæ interpretatur ad rem nostram, hæc scribit: *Sanctus hic est Pater, Sanctus hic est Filius, Sanctus hic est Spiritus Sanctus;* quod refert Galarinus lib. 2. de arcanis c. 4. Addit insuper idem Galatinus, a veteribus Talmudistis fuisse eantum, ut Trifagium ita explicatur quilibet Judæus bis in die recitaret. Et catholica Ecclesia tam Latina, quam Græca, idem idem idem Trifagium in sacris solemnioribus canere in usu posuit; quod assertit Anthon, Episcopus Arfinois, in epist. ad Petrum Antiochenum, quæ ponitur in Concilio Constantinopolitano sub Felice III. in causa Petri Fullonis; ut scribit Frassen.

Insuper Rabbi Haecados, scribens mysteria,

quæ continentur in nomine tetragrammaton, Antonio, qui utbis Romæ Consulera, affirmat, illud significare Deum generantem; & quia nequit esse generans sine genito; nec uterque sine amore procedente; ideo nomine illo divinam Trinitatem significari. Galarinus pariter refert lib. 2. c. 10. Hinc est, quod vulgo apud Hebræos nomen tetragrammaton dicitur *nomen expostum;* & explicatur per duodecim literas hebraicas, quæ si simul jungantur, latine componunt, & indicant verba hæc: *Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.* Dicitur etiam nomen quadraginta duarum literarum; ex eo quia, ut asserit idem Rabbi Haecados. sic illud interpretantur; *Pater Deus, Filius Deus, Spiritus Sanctus Deus; Trinitas in Unitate; & Unitas in Trinitate.* Ad quæ addit Frassen:

Quibus constat, quæ fuerit veterum Rabbinarum de divina Trinitate sententia, quamque longe a suis Patribus exortirent recentiores Judæorum Doctores, dum huic constantissimæ veritati tantopere pugnant.

Sed ulteriora præstemus. Rabbi Hai Gaon; quem Hebræi omnes summis laudibus extollunt, tres lucas, quas posuit Rabbi Cordoverus, magnæ etiam apud suos estimationis homo, memorat, verbis hæc: *Nunc vobis declarabo tres sublimes lucas, quæ supra decem Sephiro (spiritus scilicet) sunt . . . quorum nomina a nostris veteribus Sanctis accepimus: Lucem intrinsecam, antiquam; (hoc est æternam) Lucem clarificatam; (id est clarissimam) Lucem clarissimam . . . Ha tres Lucæ sunt in infinito (videlicet in Deo); ut explicat Ciantes. Confirmat Rabbi Chamai Gaon, dicens: *Hæc tria nomina . . . sunt in Radice omnium Radicum.* Ut alia testimonia Rabbinarum omittamus, quæ idem Ciantes refert, hoc adducere nobis placet, quod & plurium attestationem præferret, & ferre omnium explicationes suo sermone comprehendit. Rabbi Mair Gabbai hæc scribit: *Et occulta sunt inclusa in numero ternario, & vocantur lux antiqua, lux clarificata, lux clara; secundum traditionem Rabbi Simeonis, filii Joca, in suo libro Ticonim. Eadem est traditio Rabbi Hai Gaon b. m., quod hæc tria lumina sunt supra decem intelligentias, aut Sephiro; & pariter id invenitur in lib. Unitatis Rabbi Chamai Gaon b. m.**

Hæc quidem enarravimus, non ut iisdem contra Judæos Trinitatis existentiam probaremus, sed ut traditionem Trinitatis, quæ

quæ omni tempore viguit inter Majores, Doctores, Magistros, ipsorum, propriis illorum verbis, quæ ipsimet ut oracula venerantur, ostenderemus. Cæterum Sacræ Scripturæ auctoritates nobis superent non paucæ, nec levis quidem roboris, quibus contra Hebræos Trinitatis mysterium propugnemus: quod suo loco præstabitur. Pro modo igitur sufficiat, re-

centibus Judæis, qui vivunt, & utinam ad perditionem suam non vivant! ostendisse, quam culpabiliter agant, quando Trinitatis mysterium, jam ipsis sufficientissime promulgatum, non credunt; præcipue, quia ipsam Majores ipsorum crediderunt semper, Rabbinii explicarunt, & usus denique inter eos adhuc firmi, & permanentes, roborant, atque confirmant.

DISSERTATIO CIV.

De Patribus, qui ante Arii hæresim in Ecclesia flourerant, & quid de Trinitate, & senserint, & scripserint.

Negare omnino non possumus, quod, ob Platoniorum Philosophiam, inter christianæ religionis professores jam pridem introductam non modo, verum quoque communi fere calculo amplexatam, iidem errores, quos circa Trinitatis mysterium in Platoniciis detegimus, inter Christianos fuerint pariter diffeminati. Et eo quidem successu, ut non solum illi, qui de christianæ religionis nomine gloriabantur, de dogmate vero non curabant, erroribus illis assentirentur; verum etiam illi, qui & nomen, & dogma in religione venerabantur, iidem adhærere, inventi sunt. De primis non miramur; quum enim pejora semper in disputando quærerent, & fidei in omnibus philosophiam præferrent; inde factum est, ut hæretici potius, quam christiani fierent; & eos Ecclesia de sinu suo deiceret, quando inter ejus brachia consistere se jactabant. Unde Augustinus ser. 1. ex illis, quos Sirmundus edidit; *Sunt quidam eorum, qui christiani vocantur, & non sunt; quos partim diligit Ecclesia, tanquam stercore; ut sunt omnes hæreses, & omnia schismata.* De aliis vero tristatur quam valde, non admiratur solum; quum enim orthodoxi omnino fuerint in fide, in moribus sancti; nihilominus eos deceptos quoque, etsi non deceptos, invenimus. Causam tribuit Hieronymus, vel eorum simplicitati, vel bonæ fidei in scribendo, vel librariorum fraudibus, vel qualitatibus temporum, quando nimirum dogmata non ita transtulit, ut occasione hæresis Ariæ postmodum sunt discussa. Verba sunt Hieronymi apol. 2. cont. Rufinum,

quibus libenter subscribimus: *Fieri potest; ut vel simpliciter erraverint, vel alio sensu scripserint, vel a libraris imperitiis eorum paulatim scripta corrupta sint. Vel certe, antequam in Alexandria, quasi demonium meridianum, Arius nasceretur, innocenter quadam, & minus caute, locuti sint; & qua non possint perverforum dominum calumniam declinare.*

Non quidem de primis animus nobis est hæc in Dissertatione loquendi; quum illi ab Ecclesia extorres fuerint, de isdem tunc loquemur, quando de Hæreticis, qui contra Trinitatis mysterium insurrexerunt, dissertationem instituemus. Modò vero rantum de Ecclesiæ Patribus sermone facimus, qui primis illis temporibus, ante scilicet Arii hæresim, foras de Trinitate minus caute, quam par erat, loquuti sunt. Et hoc, vel quia platonico more discurrebant, vel quia platonici ut plurimum verbis utebantur; unde factum est postea, quod etsi semper sancti, & catholici in Ecclesia fuerint, vel quavis fuerint aliquando, tamen absque crimine personæ toleravit eos Ecclesia, quæ adhuc de tanti mysterii ratione definiendi iudicium non exerceerat. Interim nos ubi occasionem hęc excusandi, & defendendi etiam, habebimus, eam non negligemus; ubi vero ipsorum verba aliter non poterunt intelligi, nos ipsos, excusatos volumus, si de illis minus illis digna pronunciamus. Reprovamus hic proinde Petavii protestationem lib. 1. de Trin. c. 3. num. 1. „ Quod posterius ad sanctos potissimum, atque omni dignos veneratione „ Patres attinet, quos neque culpæ debeo „ aut in hæresis nefariæ crimen adducere &

„ ne-

neque si quid minus ab iis accurate dictum extat, arque a catholica forma diffidens, possum pratermittere . . .

A Græcis Patribus exordium sumimus. Et Primo se offert Ignarius Martyr, qui primo Ecclesie seculo floruit; & secundo in eunte obiit. In Epistola ad Ephesios sic loquitur de Christo: *Unus est medicus carnis, & spiritualis, factus, & non factus, in carne Deus, in morte vita aeterna, & ex Maria, & ex Deo*. In quibus verbis Deus vocatur Verbum, dicitur non esse factum, appellatur vera vita; & quavis dicatur de Christo; nequeunt tamen de Christo dici nisi ratione Verbi. Alia Ignatii testimonia alibi referentur. Epistola autem ad Ephesios est genuina Ignatii epistola; tum quia a sanctis Patribus citatur; tum etiam quia catholici critici de ea non dubitant, si aliquæ interpolaciones demantur; ut videre est apud Nazæum Alexandrum in l. Sec.

Secundo habemus S. Polycarpum, S. Joannis discipulum, qui Eusebio teste hist. lib. 4. c. 5. martyrium suscipiens, sic orabat: *Quamobrem de omnibus te laudo, te benedico, te glorifico, per sempiternum Pontificem Jesum Christum, dilectum filium tuum, per quem tibi, una cum ipso, in Spiritu Sancto, gloria unni, & in secula scelerorum. Amen*. Ubi Christus vocetur sempiternus, glorificatur cum Patre, æqualem cum illo gloriam habens; & quidem ratione Verbi. Et quavis solus Pater vocetur Deus; hoc tamen in usu fuit apud veteres Patres, qui Deum vocabant Patrem tanquam fontem Deitatis; ut docuit Athanasius. Dicitur etiam fuit Sacerdos; hoc est ratione naturæ divinæ vocavit. Polycarpus Christum sempiternum; ratione vero naturæ humanæ Christum dixit Sacerdotem.

Tertio loco occurrit nobis Julius, Martyr, & Philosophus, qui pluribus in locis videtur contraria divinitæ Trinitati docuisse.

I. In Dialogo cum Tryphone asserit, Dei filium ante suam incarnationem apparuisse Patriarchis, tanquam Dei Patris administrum: *Qui administrus est Dei universorum Creatoris*. II. In eodem Dialogo dicit, quod Pater Patriarchis non apparuit, & filium videndum tradidit, quia Pater neque superiora cælo spatia relinquere possit, nec in exigua terra parte conspici. III. De Filio Dei hæc ait in eodem loco: *Qui sit Patri, ac Domino subiectus; eiusque voluntati serviat*. IV. In apologia II. scribit, quod Christiani Filium Dei in secundo loco habentes eum ratione venerantur. V. Ibi

P.A.R.II.

dem asserit, quod Dei Filius sit prima potestas post parentem, & Dominum universorum Deum. Hæc adeo gravis momenti visa sunt Peravio, ut nil curaverit eadem ad bonum sensum reportare, nec proinde Justinum defendere, & a gravi iniuria vindicare. Aliter se gessit Juvenius, qui eadem retulit, & benigniori sensu explicavit; subdems præterea alia Justinii testimonia, quibus & orthodoxam ejusdem probavit mentem, & contra ipsum alia testimonia vindicavit. Eidem nos quoque adhaeremus, & quantum possumus a Justinio suspicionem omnem, aut platonizandi, aut judaizandi, in sancta Trinitate, removemus.

Asserimus ergo pro Justino sequentia I. In apologia, quæ dicitur II. reprehendit negantes Filium esse Deum; & ex se asserens Filium esse Patrem universorum, qui quod Verbum Dei primogenitum sit, Deus etiam existit. II. In Dialogo cum Tryphone docet, Filium esse numero, seu persona, a Patre distinctum, non esse vero distinctum naturam, & essentiam: *Virtutem istam, quam Deum sermo propheticus vocat, non ut solis lumen nomine tantum numerari, verum numero aliud quiddam esse, ratione ex quo sit super paucis explicari: Virtutem hanc dicens de Patre genitam virtutem, & consilio ipsius, non per abyssionem, tanquam dispersita esset Patris essentia, prout alia omnia divisa, & secta, non eadem sunt, quæ ante fuerant, quomodo scinderentur*. III. In apologia identidem II. respondens Gentilibus, qui Christianis exprobrabant, quod Athei essent, hæc de tribus Personis divinitæ Trinitatis scribit: *Factum quidem, non talium, qui habentur, Deorum esse expertes, & atheos: Sed non verissimum illius Dei, Patris videlicet iustitia, & castitatis, & virtutis aliorum. . . . Verum hanc ipsum, & qui ab eo venit Filium, & Spiritum Sanctum, colimus, & adoramus, eum ratione, & veritate venerantes*. IV. In Oracione præsentia ad Græcos, quam hodie, ut ait Juvenius, Docti omnes Justinii esse conveniunt; hæc loquitur: *Iste omnipotens, & omnium conditor, & invisibilis Deus, e cælis veritatem, & Verbum sanctum, & incomprehensibile inter homines locavit, non quemadmodum aliquis conjicere possit, misso hominibus ministro aliquo, sed ipso episcopo, & creatore omnium. . . . tanquam Rex mittens Filium Regem misit tanquam Deum, tanquam ad homines, misit, tanquam servans sibi*. In verbis hisce observare quisque poterit, a Justino Verbum non dici Patris ministrum, sed opificem omnium,

C

omnium,

omnium, & creatorem; dici Regem non minus, quam Rex est Pater; dici Regem a Rege missum: Et in aliis antea dictis, Filium eodem cultu a nobis esse adorandum, Justinum docere, quo Patrem adoramus. Quæ omnia aperitissime ostendunt, & tres in Deo Personas, & unam divinitatem in tribus Personis, esse ex mente Justiniani.

Respondemus modo ad illa, quæ Justiniano obijciuntur. Ad I. dicitur Justinum vocare Filium ministrum Creatoris, non proprie, sed improprie. Proprie enim minister dicitur, qui non agit nec per se, nec proprio nomine; improprie vero qui agit ratione esse, quod ab alio habet. Filius ergo quum acceperit esse a Patre, & hoc esse sit ipsi Filio proprium, operatus est simul cum Patre in mundi creatione: unde nun est minister primo modo, sed secundo tantum. Ad II. dicimus, Justinum asseruisse, Deum Patrem non apparuisse Patriarchis veteris legis, quia Deus Pater nunquam humanam speciem gessit. Cæterum Filius æque est invisibilis, ac Pater; sed sumptus sub humana specie, quam aliquando portaturus erat, visibilis fuit; & hoc veteres Patres dicebant, fuisse factum, ut homines disponentur ad fidem incarnationis, quæ suo tempore peragenda erat. Ad III. Loquutus est Justinus de Filio, quatenus est homo, non vero ut est Deus; quum contraria aliis in locis dicat de Filio ut Deo. Ad IV. subdimus, Justinum loqui, quod fideles venerabantur Filium secundo loco, & proinde recognoscebant Patrem potestatem primam; hoc est primam originis ratione, non vero ratione dignitatis. Et ratio responsionis nostræ est, quia Justinus ibi probare intendebat, quod Hæretici, quibus deinde Sabelliani adhæserunt, negabant, plures scilicet personas in divinis esse, non vero unam multiplici præditam virtute, & nomine multiplici donatam: Et contra hos ostendere conabatur, plures esse personas, licet una ab altera esset, illa prior esset, sed prior originis quidem, non vero temporis, aut dignitatis, ratione. Cæterum legentibus proponimus ea, quæ pro Justiniano attulimus, & ea, quæ Justiniano opponuntur; quæ si inter se comparare velint, facile inventient ubi expressus Justinus loquatur, an quando pro Trinitate scribit, an vero quando alii volunt, quod minus digne de Trinitate scripserit. Ulterius observabunt quoque, ea, quæ Justinus aliquatenus obscure dixit in locis, quæ

opponuntur, dilucidasse in aliis locis, quæ pro eo defendendo proponimus; ut consideranti patebit. Denique dandum est aliquid temporum conditioni, quando scilicet modus loquendi in Trinitate non erat adhuc satis expositus, & clarificatus, eo quia hæreses contra ipsam non erant adhuc obortæ; & propterea de ipsa loquebantur Patres non ita exacte, & ad rem, ut modo nos loquimur.

Quarto loco venit Athanagoras, Philosophus etiam christianus, Athenis natus, & Justinio fere synchronus. Hæc eidem opponuntur. I. In apologia pro Christianis ad M. Aurelium Antoninum, & L. Aurelium Commodum, scripsit, quod Verbum sit λόγος, & Pater sit πατήρ; quasi Verbum sit ratio, & ratio sit forma in essentia Patris; at hic loquendi modus ab Augustino, & a Catholicis omnibus non admittitur: ergo &c. II. Ibidem voluit, Verbum produsse a Patre non ab æterno, sed in tempore, quando scilicet creatus est Orbis terrarum. III. In eodem loco docuit, Verbum aliquando fuisse intra Patrem, & aliquando vero extra Patrem; quæ omnia cum catholica veritate pugnant. At his non obstantibus pro Athanagora habemus I. Quod Pater per Verbum omnia fecit, & Verbum, & Pater, & Spiritus Sanctus, unam sunt in natura. En sua verba in eadem Apologia: *Ab ipso enim, & per ipsum omnia facta sunt. . . Cum sit unum Pater, & Filius, & sit in Patre Filius, & Pater in Filio, unitate, & virtute Spiritus. Mens, & Verbum Dei Filius est.* In quibus distinguit Patrem, & Filium; dicit in iisdem unam esse naturam; subdit, omnia per Filium, & a Filio esse facta. II. Ibidem aperte dicit, Patrem esse Deum, Filium esse Deum: *Quis igitur non miretur, cum audiat, nos, qui Deum Patrem predicamus, & Deum Filium, & Spiritum Sanctum, eorum in unitate virtutem, & in ordine distinctionem explicantes, Atribus vocari.* III. Ibidem explicat, & exponit quid Christiani sentiant de Trinitate: *Deum asserimus, & Filium ipsius Verbum, & Spiritum Sanctum virtute unitos.* IV. In eodem loco asserit, Filium non esse factum, sed a Patre progenitum: *Quod si qui intellectus subtilitate excolitis, alius repetendum videtur, quidnam sibi velit hic Dei Filius; paucis dicam. Primogenitum illum esse Patris progeniem, non quasi factum quiddam sit.* Ad ea, quæ opponuntur, respondemus; ad I. dicendo, quod non inferitur ex eo, quod Deus dicatur sapiens, per formam.

distinctam sic dici, & sic intelligendum esse cum, qui ita dicit. Per se ipsum est talis; & qui modum loquendi damnant, formam distinctam, quæ in Deo locum habere non potest, damnant. Ad II. intelligendus est exterius, non vero interius; quatenus scilicet Verbum, quod ab æterno a Patre interius prodierat, postea exterius in tempore prodit, quando mundum creavit. Athanagoras explicet Athanagoram: A principio enim Deus, qui est æterna mens, habuit in seipso cum æternum sit *λογος*. Ad III. dicimus Athanagoram loquutum fuisse de Verbo antequam Deus mundum crearet, & postquam Deus mundum creavit. Ante mundi creationem fuit intra Patrem, quod non negatur; postea vero fuit extra, non quidem essentia, vel natura, sed virtute, operatione &c. quatenus Pater omnia per Verbum fecit.

Quinto loco proponimus Irenæum, qui fuit Polycarpi discipulus, & ann. 210. vivere desit. I. lib. 4. c. 17. asserit, Patrem non indigere ministerio Angelorum in operationibus suis, quia sufficit ipsi ministerium Filii: *Ministrat enim et ad omnia sua Progenies, & figuratio sua; idest Filius, & Spiritus Sanctus, Verbum, & Sapientia, quibus servant, & subiecti sunt omnes Angeli.* II. lib. 3. c. 8. docet, Patrem præcepisse Filio, ut mundum crearet. Explicans enim verba illa Psalmi 32. 9. *Ipse mandavit, & creata sunt; inquit: Cui ergo præcepit? Verbo scilicet, per quod cæli firmati sunt.* III. In eodem loco nominat Spiritum Sanctum Sapientiam; quod nomen tantum Verbo convenit. IV. lib. 2. c. 49. asserit, Filium, ut Verbum est, diem iudicii ignorare, V. Ibidem vult, Patrem esse majorem Filio, per hoc quod Pater, non autem Filius, scit iudicium diem. Verum pro Irenæo hæc alia testimonia proferuntur, I. lib. 3. adv. hæres. c. 6. dicit, Verbum, seu Filium, in sanctis Scripturis definitive, & absolute nominati Deum: *Neque Dominum, neque Spiritum Sanctum, neque Apostolos, eum, qui non esset Deus, definitivè, & absolute Deum nominasse aliquando, nisi esset verus Deus: Neque Dominum appellasse aliquem ex sua persona, nisi qui dominatur omnium, Deum Patrem, & Filium.* II. tradit lib. 4. c. 11. Deum apparuisse in rubro Moysi; & Verbum fuisse, seu Dei Filium, qui in rubro Moysi loquutus est: subdens deinde de Christo, quæ de Verbo abstruebat, & quæ de Verbo intelligenda sunt: *Ipse igitur Christus cum Patre, unus est Deus,*

P. A. R. II.

qui & locutus est Moysi, qui & Patribus manifestatus est. III. lib. 4. c. 8. tribuit Filio eandem infinitatem, & immensitatem, quam tradit Patri; & lib. 2. c. 42. eandem æternitatem, & cum Patre æqualem coexistentiam: *Neque enim ineffabilis es, o homo, neque semper coexistebas Deo, sicut proprium ejus Verbum.* Ad ea, quæ opponuntur occurritur, respondendo ad I., quod Irenæus vocavit Verbum ministrum Patris connaturalem, & internum; eo quia confutabat illos, quo dicebat, Patrem in mundi creatione eguisse Angelorum ministerio: Unde dicebat, non eguisse ministerio externo, quia satis ei erat ministerium Verbi; improprie quidem dictum, sed ad majorem explicationem usurpatum. Ad II. pariter Irenæi verba intelligenda sunt improprie, non proprie; quia quidem loquendi forma usæ sunt pariter Patres, qui post Arianæ hæresim, & post Nicænum Concilium floruerunt; puta Athanasius or. cont. gentes; Basil. lib. de Spir. Sanct., Cyrillus lib. 29. thesaur. &c. Ad III. loquitur de Sapientia essentiali, quæ tribus divinis Personis est communis. Ad IV., & ad V., dicimus loqui de Verbo, non ut Verbo, sed de Christo, ut homo est. De illo enim intelligendus est, loqui, quem dixit nos docuisse: *Ut discamus per ipsum; sed Christus nos docuit: ergo &c. Ulterius, de illo debemus dicere, quod loquutus fuerit, quod contradistinguitur a Spiritu Salvatoris, ut ex ejus verbis patet: Est enim Spiritus Salvatoris, qui in eo est, servatur omnia &c.; at illud aliud non est, nisi Christi humanitas: ergo &c.*

Sexto scribitur Clemens Alexandrinus, Origenis magister, & Paganini auditor; cui opponuntur I. quod lib. 7. Strom. dixerit, naturam Filii esse soli omnipotenti conjunctissimam; ergo non eadem, si conjuncta, sed potius unita. II. in eodem libro dicit, Filium omnipotentis Patris voluntati deservire; ergo inferior Patre. III. lib. 5. Strom. vocat Verbum, & Filium Dei, primo creatam sapientiam. Attamen pro Clemente faciunt, quæ subdimus, I. initio admonitionis ad Gentes: *Unus quidem est universorum Pater, unus est etiam Verbum universorum; & Spiritus Sanctus unus, qui & ipse est ubique.* Quid clarius de Trinitate scripisset, si Nicæno Concilio interfuisset? II. lib. 2. Strom. *Nihil odio habet Deus: Sed neque Verbum, utramque enim unum est, nempe Deus.* Ubi omnia Dei attributa absoluta Verbo tribuuntur. III. lib. 3. Pedagog. c. 7. *Est enim minime indigen; qui*

C 2

Per-

Verbum habet Deum omnipotentem, & nullo eorum, quibus opus habet, nonnam eget. Verbum tuum possessio est, cui nihil desit, & causa omnis copia. Ad testimonia Clementis, quæ adducuntur contra Clementem, respondemus, ad I. Verbum *veritas*, quod interpretantur quidam pro natura, alios interpretari pro persona; & in hoc sensu etiam usurparunt Patres aliquot post Arium damnatum; videlicet Nyssen episcopus, ad Ablavium; Unde dicendum est, Clementem, ante Arium scribentem, accepisse pro persona, non pro natura; alioqui sibi contradiceret. Ad II. loquitur Clementis de Christo, ut homo est; quia loquitur de Salvatore; Salvator autem est Christus; & Christus ut Salvator voluntati Patris, volentis omnium salutem, deservit. Ad III. Creati ibi idem est, ac geniti, seu producti; ut ex Clementis contextu apparet. De Patribus Græcis consenti sumus hisce, quos attulimus; pergimus modo ad Latinos.

Septimo nobis se offert Tertullianus, qui floruit declinante seculo secundo, & tertio insurgente. Opponitur ei, quæ sequuntur. I. lib. cont. Hermogenem c. 3. dixit, Deum non semper fuisse Patrem: *Quia & Pater Deus est, & Index Deus est; non tamen ideo Pater, & Index semper, quia Deus semper. Nam nec Pater esse potuit ante Filium, nec Index ante delictum. Fuit autem tempus, cum & delictum, & Filius non fuit; quod Judicem, & Patrem Dominum faceret.* Hoc autem Trinitati repugnat: ergo &c. II. lib. adv. Praxeam c. 6. ait, sermonem, seu Verbum, seu Sophiam, procedere a Patre per separationem quandam; quæ autem separantur, non sunt idem: ergo &c. III. lib. 2. cont. Marcionem c. 27. dicit, Patrem esse invisibilem, non sic vero Filium. At pro eo adducuntur sequentia alia testimonia. I. In Apologetico c. 4. expressis verbis sanctam Trinitatem fatetur; loquens enim de Verbo ait: *Hunc ex Deo prolatum dicimus, & prolatione generatum: Et idcirco Filium Dei, & Deum dictum, ex unitate substantia.* II. lib. adverst. Praxeam c. 17. Filio, pronunciat, omnia nomina, & absoluta Patri attributa, convenire; *Nomen Patris, Deus omnipotens, altissimus, Dominus virtutum, Rex Israelis, qui est. Hac dicimus, & in Filium competisse, & in his Filium venisse, & in his semper exisse, & sic ea in se hominibus manifestasse.* III. Ibidem c. 22. De Christo, ut Filius est Patris, scribit: *Unum sumus, dicens, ego, & Pater; ostendis duos esse, quos aequat, & jun-*

git. IV. lib. de pudicitia c. 21. totam Trinitatem consubstantialitatem apertissime pronunciat: *Trinitatem unius Divinitatis, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum.* Ad Opposita respondemus; & quidem ad I. Tertullianus urgebatur ab hoc argumento Hermogenis: *Si materiam non esset aeterna, Deus non semper fuisse Dominus: Siquidem nihil habuisset, quod ipse permisisset.* Respondet Tertullianus, quod nullum erat inconveniens dicere, Deum non fuisse semper Dominum; quia nec etiam inconveniens erat dicere, Deum in aliquo sensu non fuisse semper Patrem. Hoc autem intendebat, quod non semper fuerat agnitus ut Pater, sed tunc solum, quando mundum creavit, & per Verbum creavit. Cæterum in ipomet libro contra Hermogenem fatetur non semel Tertullianus, Patrem genuisse Filium ab æterno; & præcipue c. 18. & insuper lib. adv. Praxeam c. 5. & c. 3. Ad II. dicitur, quod separatio illa est improprie dicta, quatenus nihil aliud est, quam misto Filii ad opera ad extra. Separatio vero proprie dicta a Tertulliano negatur omnino Personis divinis; etenim lib. con. Valentinum c. 8. ait: *Filius in Patri semper, & nunquam separatus a Patre.* Ad III. intelligendus est, quia Filius humanam carnem, quæ certe visibilis est, assumpsit, quam non assumpsit Pater; & ideo Pater est invisibilis, Filius vero visibilis.

Octavo Cyprianum inducimus, qui floruit medio seculo tertio. Opponitur ei I. quod dixerit Filium esse Patri subordinatum. II. Quod sit Patre minor. Pro eo autem adducuntur I. præcipue verba, quæ scribit in epistola ad Jubanum de hæreticis baptizandis, & in quibus exprimitur unitas naturæ, & Trinitas Personarum: *Cum tres unum sint.* II. In eadem epistola asserit, non valere baptismum collatum sub nomine Christi; & rationem adducit, *quod ipse Christus gentes baptizari jubet in plena, & adnotata Trinitate.* III. lib. 2. testimoniorum adversus Judæos ad Quirinum Scripturarum auctoritatibus probat, Christum esse Deum, & ei tribuit omnia absoluta attributa, quæ Patri conveniunt; si Christo, etiam Verbo: ergo vere fatetur Verbum esse Deum: ergo Trinitatem fatetur. Ad argumenta in contrarium allata dicimus, quod intelligendus est Cyprianus, vel de Christo secundum carnem, vel de Verbo, sed tantum de originis prioritate, quam improprie majoritatem, & superioritatem appellat.

Nono Dionysius Romanus advenit, qui floruit sub imperio Valeriani, & Gallieni, ex Eusebio lib. 7. hist. eccl. c. 7. Nulla ei opponuntur; & non pauca ex illo pro Trinitate adducuntur. I. In Epistola contra Sabellianos scripta, quæ perit, sed Athanasius aliqua refert fragmenta in lib. de decretis Nicæni Synodi t. 1. hæc leguntur: *Audis, quasdam apud vos esse ecclesiasticas, & doctores divini Verbi, qui illius sunt opinionis auctores, qui ex diametro, ut sic dicam, pugnant cum Sabelli placitis. Hæc enim blasphemant, Filium ipsum afferens esse Patrem, & e converso Patrem esse Filium. At isti t. res quodammodo Deos prædicant, dum sanctam Monadem dividunt in tres hypostasies peregrinas, a se invicem plane separatas.* Descendens postmodum ad confutandum errorem illum, sic ait: *Etiam necesse est unum omnium Deo Verbum, & in Deo manere, & habitare Spiritum Sanctum. Jam vero divinum quoque Trinitatem in unum, velut in caput quoddam, & summum, omnipotentem Deum auctoritatem dico, colligi, & coalescere præsertim esse necesse.* II. De Verbo, secunda Trinitatis Persona, negat quod sit creatum; aut factum: *Ceterum non minus culpaveris eos, qui Filium Dei opus existimant, & Dominum factum esse, sicut cetera, opinantur, cum sacra eloquia generationem ei congruentem, & decentem, non autem formationem, & creationem testimonio suis attribuant.*

Decimo inducunt Arnobium, primum Gentilem, deinde Christianum, & Rethoricum in Africa magistrum. Septem libros composuit adversus Gentes; & in iisdem, & plures, & recte, de Trinitate loquutus est. Christum asserit esse verum Deum; quod est idem, ac Trinitatem, cum veritate fateri. Qui enim, ut nuper diximus, credit Christum esse Deum, credit pariter Verbum esse Deum: Qui autem credit Verbum esse Deum, Trinitatem divinarum Personarum aperte credit; in ea nimirum credens & Personarum Trinitatem, & naturæ unitatem.

Recentius decem Patres contra Petavium, & cum Juenio, a noxa, quæ illis imponitur, usque modo vindicamus. Vindicæ autem nostræ & Catholicis placere, & Hæreticis displicere, omnino debent. Petavio autem non invidiam asserimus facto nostro; etsi enim ab ipso discedimus, non tamen ipsum accusamus. Quod quidem fecisse, aut voluisse facere, Juenum credimus, quando scripsit. „ Dionysium Petavium lib. 1. de Trinitate non æquum

„ fuisse censorem Patrum, qui ante Concilium Nicænum, five in Oriente, five in Occidente, floruerunt; cum eos omnes, paucis exceptis, asseruit, Ariasmo circa Verbi divinitatem laborasse. . . Socinianos, ut Traditionis vim enervent, immerito Catholicis objicere, Patres trium priorum seculorum docuisse, Verbum non esse Patri consubstantialiæ. . . Ab istis Socinianis, ac aliis Hæreticis immerito objici Petavii hoc in capite iudicium. . . Nam Petavius in præfatione sui Operis in antecessum retinebat, quod docet lib. 1., quippe qui contendat, Patres trium priorum seculorum magis loquendi rationes, quam in rei veritate, differre ab iis Patribus, qui post Nicænum I. Concilium scripserunt. Addendum est, Catholicam Ecclesiam in capite, de quo agitur, non probare Petavii iudicium, si revera senserit, Patres trium priorum seculorum aliud de Verbi divinitate sensisse, quam quod Nicæni Patres definierunt. . .

De aliis vero, qui a Petavio accusantur, & a Juenio non defenduntur, nescimus, an debeamus eos vel accusare, vel defendere. Attamen re verè defendi non possunt, præcipue Theophilus Alexandrinus, Tazianus, Methodius, ex Græcis; & ex Latinis Lactantius Firmianus; quanvis hunc etiam Juenius, sicut & Origenem, aliquantulò defendat. Dicit nihilominus de Lactantio, quod Rhetor erat, non Theologus: unde non mirum, si in Theologicis rebus non ita scripsit accurate, ut eloquenter scripsit secundum Rhetoricæ præcepta. Hieronymus vere Lactantium percipit in lib. de Scriptor. Eccl. dicens: *Lactantius in libris suis, ut maxime in epistolis ad Demetrium, Spiritus Sancti omnino negat substantiam, & errore iudaico dicit eum, vel ad Patrem referri, vel ad Filium, & sanctificationem utriusque persona sub eius nomine demonstrari.* Multa aliter Petavius contra Lactantium, sed unum nos hic adducimus, quod sufficiens nobis ad rem videretur. Lib. 4. c. 14. de Christo loquens, scribit: *Docuit enim, quod unus Deus sit, eumque solum coli oportere: nec unquam seipsum Deum dixit, quia non servasset fidem, si missus, ut Deus tolleretur, & unum assereret, induceret alium, præter unum. Hoc erat non de uno Deo fateri pronuntium; nec eius, qui miserat; sed suum proprium negotium gerere; ac se ab eo, quem illustratum venerat, separare.*

De Origene vero clarior res est. Bellarminus hoc de eo iudicium profert, in lib. de Scripto.

Scriptor. Eccl., Quavis doctissimus fuerit, deceptus tamen ex Platonis Philosophia in multos errores incidit. S. Basilus in lib. de Spir. Sanc. c.2. dicit, Origenem non habuisse sanas de Spiritu Sancto opinionones. S. Epiphanius in lib. de hæref. ponit Origenem in numero aliorum Hæreticorum. S. Hieronymus vertit in latinum, idioma libros Origenis *Periarcbon*, ut ostenderet errores plurimos, quibus libri illi scatent. Denique in quinta Synodo generali collat. 8. can. 2. dicitur anathema Origeni, & Scriptis ejus. S. Hieronymus de Origene hæc asserit apud Petavium; quod scilicet is in lib. *Periarcbon* scripserit; *Christum Filium Dei non natum esse, sed solum; Deum Patrem per naturam invisibilem, a Filio non videri; Filium, qui*

fit imago visibilis Patris, comparatum Patri non esse veritatem; apud nos autem, qui Dei omnipotentis non possumus recipere veritatem, imaginariam veritatem videri; ut majestas, ac magnitudo majoris quodammodo circumscripta sentiat in Filio; Deum Patrem esse lumen incircumscriptibile; Christum collatione Patris splendorem esse perpetuum; qui apud nos pro imbecillitate nostra magnus esse videatur.

Plura de his, & de aliis dicere, superfedemus; remittentes, qui plura cupiunt, apud Petavium, qui fusc de singulis tractat; eosque pariter admonentes, ut, quando-cunque fieri possit, eos, qui excusari possunt, excusent; & qui damnari merentur, damnent.

DISSERTATIO CV.

De antiquioribus Hæreticis, et de eorum contra Trinitatem insaniis.

ADNOTARE hic prius oportet, nos non de quibuscunque Hæreticis loqui, qui contra Trinitatem calumniam acuerint; sed de illis solum, qui Personarum pluralitatem negarunt. Alibi deinde erit locus, ubi de Hæreticis aliis loquemur, qui contra naturæ unitatem loquuti sunt. Et quidem hæc duo distinguere consulo debemus; illosque pariter fecernere, qui contra unum, aut aliud, Fidei dogma pugnarunt. Illi enim, qui diversas in personis naturas admiserunt ex uno capite eventendi sunt; ex alio vero sunt impugnandi illi, qui in natura non diversas commensurati sunt personas. Ac proinde non uno, eodemque loco contra utroque scribere debemus, ut exactius rei series, & differendi ordo, peragatur. Primo igitur Hæreticos adnumeramus, qui contra Personarum trinitatem insaniarunt; illosque impugnamus: Altero vero loco illos inducemus, qui contra essentia unitatem declinarunt, ibique illos confutabimus.

Primo loco scribunt Simonem, qui fuit re, & nomine, magus, quique pariter Hæreticorum omnium fuit facile anaresignatus, & Princeps. Hic ex Irenæo lib. 1. c. 20. asseruit, inter alia impia dogmata, quæ in aperto ponere non erubuit, se esse Deum, qui apparuit in Samaria ut Pater; se

esse Deum, qui apparuit in Judæa ut Filius; se esse Deum, qui apparuit in Gentibus ut Spiritus Sanctus. Refert Praesen in Indice Hæreticorum adversus adorandum Trinitatis mysterium insaniarum, quem Trinitati de Trinitate præposuit. Unde non alias, quam unam tantum Personam agnovit, scilicet seipsum, qui juxta suas varias apparentias, quas fecerat modo Pater sit appellatus, modo Filius, modo Spiritus Sanctus. Floruit Apostolorum temporibus, & præcipue an. ær. christ. 57. Simonis hæresis testes producit Cardinalis Laurentius Cozza, in libro nostræ olim censuræ concedito, Commentarii scilicet in Hæreses libri S. Augustini, Augustinum ipsum, Epiphanium, Theodoretum, aliosque. Du-Hamel pariter citat Augustinum lib. de hæref. hæref. 4.

Secundo loco referuntur a Praesen cit. loc. Montani, qui dixerunt, in Deo non solum esse essentia unitatem, verum quoque Personæ. Pro Montanis hæc non intelligit Cataphrygas, hoc est Montani Phrygis Sectatores; inferius enim scribit de Montano hoc, quem floruisse ait ann. 180. Montanos vero, de quibus loquimur, ann. 180. Alii proinde fuerunt; & quidem invenimus apud Dominicum Bernini antiquo amicitia scedere nobis artificis junctum, in sua hæresum omnium historia t. 1. sec. 3. c. 5. fuisse in Africa Montenses,

rentes, qui Felicissimum sequebantur contra S. Cyprianum, Carthaginensem Episcopum. Fuerunt sic dicti, quia in monibus se receperant, ibique temeritate, & ipsania stipati, suos errores prepalare, ac descendere nitebantur. Cæterum apud Bernini historiam nomen quidem invenimus, at hæresim non legimus, Montanensium, seu Montanorum, quoquo nomine dicantur. Coccius insuper in thesar. Catholico t. 1. lib. 1. ar. 4. hæc tradit: *Montani Trinitatem in unius Persona angustias cogunt. Hieron. epist. ad Marcellam.* A quo fortassis Frassen accepit. A Du-Hamel numerantur quoque Ebion, & Cerinthus, Apostolorum temporibus; cæteri autem omnes de iisdem silent.

Tertio ponitur Praxeas, qui non aliter putavit Unum Deum esse credendum, quam si dicat, se ipsum esse, cundenque simul, Patrem, & filium, & Spiritum Sanctum. Citatus Coccius ex Tertulliano adversa. Praxeas hæc refert, Praxeas unum Deum non aliter putat credendum, quam si ipsum, cundenque & Patrem, & filium, & Spiritum Sanctum, dicat: Deumque Patrem descendisse in Virginem, ipsum ex ea natum, esse passum, denique ipsum esse Christum. Auctor Appendicis ad librum de Præscriptionibus Tertulliani cap. ult. scribit: *Sed post hos omnes etiam Praxeas quidam hæresim introduxit, quam Pistorianis corroborare curavit. Hic Deum Patrem omnipotentem Jesum Christum esse dicit, hunc crucifixum, passumque esse contendit, mortuum præterea, se ipsum sibi sedere ad dexteram suam cum paterna, & sacrilega auctoritate proponit.* Subdit Cardinalis Cozza, laudatus t. 2. c. 4. n. 34. *Propter huiusmodi hæresim damnatum fuisse Praxeam, idem Tertullianus cit. loc. non obscure demonstrat.* Cæteris Operibus Milevitanus lib. 2. adv. Parmenianum inter hæreticos illos Praxeam adnumerat, qui fuerunt ab Ecclesia proscripti, atque damnati. *Marcon, Praxeas, Sabellius, Valentinus, & cæteri temporibus suis a Pistorio Pistoriensis, & Zepherino Urbico, & Tertulliano Carthaginensi, usque ad Cataphrygas, & ab aliis adversariis Ecclesie Catholicae superati sunt.*

Quarto adnumeratur Hermogenes, qui, ex Frassen, in Deo unam tantum Personam posuit. Hermogenem hunc describit Tertullianus in lib. contra ipsum eduo e. t. verbis hæc: *Hæreticus turbulentus, qui loquacitatem facundiam existimet, & impudentiam constantiam deputet, & maledicere sta-*

gulis officium bone conscientia judicet. Præterea pingit licite, nubic assiduo, legem Dei in libidinem defendit, in artem contemnit, his falsarius, & caeteris, & Sylla, totus adulter, & predicatarius, & carnis. Christianis enim contrarius ad Philopobos, de Ecclesia ad Academiam, & Porticum, unde sumpsit a Stoicis matrem cum Domino ponere, qua & ipsa semper fuerit, neque nata, neque facta, neque interitum habens omnino, nec finem, ex qua Dominus omnia postea fecerit. Hanc primum umbram plane sine lumina passimus Pistor illic argumentationibus caloravit. In hæc, & aliis, Tertulliani verbis nulla est hæresis, de qua inquamur, mentio; nulla pariter legitur apud Coccium, Cozzam, Bernini, Natalem Alexandrum, Dupinum, Petavium, aliosque, qui de Hæreticis, & de Hæresibus, tractant. A quo igitur Frassen desumpsit nomen, quam referri, nos omnino lateo. Alexander in hist. eccl. sec. 2. c. 3. ar. 15. asserit, errorem ejus palmarum fuisse, quod diceret, materiam esse ingentem, & insectam; de nihil de præsentis hæresi loquitur; ut nec pariter loquantur Du-Hamel, Juvenius, alique.

Quinto adsignatur Monranus, ejusque Asectæ, Monranista dicti, vel Cataphryges, ex eo quia, ut ait Frassen, iactavit, se esse Patacletrum; subdens, & quod mirretur, tantam insensam tanta viro, Septimio Tertulliano, persuasit. At Iveninus tradit, quod quidam Monranista, non omnes, hanc hæresim amplexati sunt; quod aperte testatur Tertullianus in lib. de Præscript. c. ult., scilicet Trinitatem in divinis non esse. De Montano vero testatur idem Juvenius: *Iste tamen Montanus eo in capite cum Catholicis crevit, ut videre est apud Epiphanium hæres. 48., & apud Theodoretum lib. 3. hæreticar. fabular. c. 2.* Petavium quoque docet, Tertullianum de portione quadam Cataphrygarum, quæ Capa Eschinem, dicebatur, loquutum fuisse in præsent caput. Verba Tertulliani sunt: *Privatam autem blasphemiam illi, qui sunt Capa Eschinem, hanc habent, qua adiciunt etiam hoc, ut dicunt, Christum ipsum esse filium, & Patrem.* Natalis Alexander nec verbum facit de hac hæresi, Montani errores omnes recensens. Coccius quoque silet, ut & Du-Hamel.

Sexto exhibetur Noerus, qui negavit numerum Personarum, & docuit, eundem esse Patrem, & filium, & Spiritum Sanctum, qui fuit & genitus, & in carne passus. Testantur Frassen, & Coccius; qui testes profert Epiphanium, Philastrium, Augustinum, & Damascenum de Noetianis. Petavius

vius asserit, Noctum docuisse Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, non naturam solum, sed etiam personam, unum, & singularem esse Deum. Ab hoc Noeto incipit Alphonsus de Castro catalogum Hæreticorum, qui Personarum Trinitatem negant, in lib. adv. Hæres. verb. Deus, ad hæres. 5. dicens: *Hujus hæresis auctor fuit Noetus quidam, a quo Noetiani etiam dicti. Didicerat forsitan ab Epiphano, qui hæres. 97. scripserat, ante Noetum neminem hanc hæresim invenisse. Sed Peravius ex adverso observat, Noetum vixisse ann. 245., sed ante hoc tempus alii eandem hæresim invenierant; ut nos quoque usque modo exhibuimus. Idem adnotat Natalis Alexander sec. 3. c. 3. ar. 7. num. 2. dicens: „ Unde non satis accuratus est S. Epiphanius, cum ante Noetum neminem talem hæresim invenisse scribit, quem quidem anno ante 170. annos, quam ista lucubraret, extitisse memorat. Itaque sub annum Christi 245. Noetus erupit. Ante vero hoc tempus jam illam hæresim Praxas prædicaverat. „ Noetus tandem ex Epiphano fuit Ephesus; ex Theodoro fuit Smyræus; ut idem Alexander refert.*

Septimo adducuntur Marcellus, & Photinus, qui ex Frassen docuerunt Deum singularem, & more Judæorum, non esse tres Personas, sed unam dumtaxat, licet tria sint nomina. Coccius idem testatur; scilicet Deum singulum esse, & solitarium, hos Hæreticos dixisse; & more Judaico, non esse tres personas, sed unam dumtaxat, licet tria sint nomina, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, tamen non esse personas peculiares. Testes nominat Vincentium Lyrensem contra hæreses, Marius Victorinus lib. 1. contra Arium, Theodoretum lib. 2. hæreticarum fabularum. Phonnus etiam, ejusque hæresis, quam diximus, meminit Bernini in sec. 4. cap. 6.

Octavo Sabellius in aciem trahitur, qui eundem voluit esse Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum; qui in veteri testamento legem dedit, ut Patrem in novo factus est homo, ut Filius; & ad homines advenit, ut Spiritus Sanctus. Testatur Hilarius, Epiphanius, Augustinus, Theodoretus, Leonius, & Damasceus de Sabellianis apud Coccium. Sabellius, qui natus est in Lybia, sive Pentapoli, ac Cyrenaica Provincia, discipulus Noet, ut ait Philastrius, Pater fuit, & Magister Sabellianorum, quorum secta, ut supra in illa Noeti floruit, & majores in Ecclesia turbas excitavit. Dicti

sunt etiam Patripassiani, quia, quem unam Personam admitterent, Patrem etiam fuisse passum concedebant. Testatur Augustinus trac. 6. & 30. in Joannem: *Nam Sabelliani dicti sunt quidam Hæretici, qui vocantur Patripassiani; qui dicunt ipsum Patrem fuisse passum.* Floruit Sabellius sub Sixto II. Pontifice, & Gallieno Imperatore. De Hæreticis hisce Epiphanius hæres. 62. hæc scribit: *Horum hæc opinio est, eundem esse Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum; ut ad eundem hypostasim tres appellationes conveniant, aut periude atque in uno homine corpus, & anima, & Spiritus, inest. Ita ut corporis inest sit Pater, anima Filius, Spiritus denique in ipsa Divinitate humani Spiritus inest habeatur. Alias adducunt similitudines, neque sacritegas, ac ineptas.*

Nono Priscillianus habetur, qui voluit, eundem esse Patrem, qui & Filius, & Spiritus Sanctus. Refert Augustinus hæres. 70. S. Leo epist. 93. Ex Augustino testatur Bernini in sec. 4. c. 8. Alphonsus de Castro l. e., & cum eo Coccius loc. pariter cit., qui habet: *Priscilliani hæc adhuc perseverantes, Pater, Filius, ac Spiritus Sancti, unam, atque eandem asserunt esse personam: tanquam idem Deus nunc Pater, nunc Filius, nunc Spiritus Sanctus nominetur; nec alius sit qui genuit, alius qui genuitus est, alius qui de utroque processit.*

Decimo fuit Paulus Episcopus Samosatrenus, dicit Juvenius, alii dicunt, Episcopus Antiochenus, circa an. 265. negans Personarum distinctionem, & Christi divinitatem; unde ann. 270. in altero Antiocheno Concilio damnatus est, & e sua sede dejectus; ut testatur Eusebius lib. 9. hist. eccl. c. 22. & seq. De eo loquuntur Peravius, Juvenius, Du-Hamel, Alexander &c. ex antiquis Patribus Athanasio orat. de salut. adv. Euseb. l. c. aliisque, Gregorius Samosatreni dictos fuisse Paulianistas; tradit Alexander. De ejus errore hæc habet Epiphanius hæres. 69. *Est autem Pauli hæc opinio, Deum Patrem, & Filium, ac Spiritum Sanctum, unum esse Deum. Verbum Dei, ejusque Spiritum inesse Deo perpetuo, sicut damnatis in corde proprium Verbum inesse certimus. Filium Dei substantiam habere per se esse nullam, sed in Deo subsistere. Ad hæc Dei Verbum in terras delapsum, in Jesu, qui homo merus esset, habitasse. Ita nunc, inquit ille, Deus est; neque aut Pater est Pater, aut Filius Filius, aut Spiritus Sanctus Spiritus est Sanctus. Imo vero Deus unus est Pater; hujus in ipso Filius, ut est homo, non est homo, Philastrius. etiam de Hæres. c. 65. to-*
quitur

quitur apud Bernini.

Undecimo Faustus Manichæus inducitur, quem dixisse tradit Augustinus, apud Coccium, lib. 20. c. 2. contra Faustum? *Unum sub triplici appellatione Numen colimus, sed Patrem credimus lucem incolere summam, & inaccessibilem: Filius in hac secunda luce consistit, cuius virtus in se, sapientia in luna habitat: Sedem Spiritus Sancti omnem mundi ambitum fatemur.* Fraffen Coccio adhaeret.

Duodecimo afferuntur a Coccio, & a Fraffen, Theodoros Mopsuestanus, & Nestorius, qui, ut idem scribunt, dum impie negant Deum, id est Dei Filium de Virgine natum esse, nec tamen negant Filium Dei esse consubstantialem Patri, aut verum hominem assumpsisse, Quaternitatem pro Trinitate dogmatizant. Et referunt Quintam Synodum Oecumenicam, & Maxentium in Fidei confessione.

Decimotertio scribitur Anastasius Imperator, quia Edictum fecit, quo præcipiebatur non Trinitatem, sed Quaternitatem, adorandam esse. Ob quam hæresim, impiam sane, ac puidam, fulmine percussus miserime interit. Coccius, & Fraffen adducunt testes Paulum Diaconum, Pomponium Latum, & Blondum, in hujus Imperatoris vita.

Decimoquarto Chilpericus, Francorum Rex, cupiens Sabellianam hæresim propagare, ac promulgare in regno suo, Galliarum Episcopus scripsit, ut abjecta Trinitate, unum tantum Deum assererent. Subdens, eundem esse Patrem, qui & Filius, & Spiritus Sanctus est; & eundem esse Filium, ac Spiritum Sanctum, qui Pater est; nec divisionem Personarum in Deum ullo modo cadere. Testantur Gregorius Turonensis hist. Franc. lib. 5. c. 44. Aimoinus lib. 3. c. 41.

Decimoquinto Mahometus, ait Coccius, ponit unum Deum, universi auctorem, qui neque genius sit, neque generatus negat in unitate Trinitatem, & solum binarium numerum in Trinitate consistit, scilicet ipsam divinam essentiam, & animam ejus; unde pluraliter loquentem ipsum introducit Azoara 11. & 122. Testatur etiam Fraffen; uterque autem ex Damasceno de hæresibus, & Auctore Summo contra Saracenos. Item Mahometanorum hanc hæresim sectarum meminit Du-Hamel. Natalis Alexander Hist. Eccl. sec. 7. c. 2. ar. 2. hæc scribit, de Mahometo loquens, „Deum unum prædicat cum Christianis, & Judæis, eumque

„universi conditorem proficitur, pium, misericordem, solum colendum, solum invocandum, bonorum remuneratorem, malorum judicem. Deum Filium habere negat, idque eo probat argumento, quod nullius rei sit indigus. Proinde Christum Filium Dei, Deumque esse inficiatur, eosque incredulos vocat, qui ipsum Deo consimilem, & æqualem stantur. Jesum a Deo increpitum, quod se, matremque suam, velut duos Deos, ab humibus coli iussisset; se excusasse, ac purgasse fabulatur, bis verbis: *Tu scis me tibi hominibus, nisi mandata tua, dedisse, scilicet quod te Deum meum, atque suum invocent, & adorent.* Azore 13. & 14. Falsus hic Prophetæ Cyrenæus fuit a Saracenis raptus, in Arabiam deportatus, Ismaeli, diviti mercatori, fuit venditus. Ab hoc camelorum Præfectus factus, eo defuncto, uxorem ejus viduam uxorem duxit. Prius, post nuptias mercator fuit, deinde miles postmodum Princeps esse voluit. Sergio Monacho sibi adjuncto, Legislator cupiit fieri, & novam Religionem institueret. Legem publicavit, quam dixit *Akoran* Arabice, hoc est volumen præceptorum. Sectam suam per novem annos concepit, ac parturit; postea per decem, & novem ferro, & armis, dilatavit. Imperante Heraclio floruit, & ann. 631. obiit. In oppido Mecha sepultus, ibi convenit frequentissima Mahometanorum multitudo, religionis ergo. Ex Laonico lib. 3. de rebus turcicis referat Alexander loc. cit.

Decimosexto Bogomili, qui originem debebant a Bogomile, ut ait Coccius, sed melius a Basilio Medico, qui habitu Monachus incedebat, & qui fuit ab Alexio Commeno, Orientis Imperatore, in amphitheatro exustus, dixerunt, non esse in Deo Trinitatem. Ex Eurhymio in Panozia p. 2. tit. 23. referunt Coccius, & Fraffen. Ex Paulicianorum, novorum Manichæorum, & Messalianorum, putri, hanc hæresim, sectamque Bogomilorum circa ann. 118. ortam fuisse, tradit Natalis Alexander. hist. eccl. 11. c. 4. ar. 5. De hac tamen eorum hæresi idem Alexander habet: „Simplicibus fucum faciebant, dicendo, se credere in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum: Sed re vera Patri hæc tria nomina tribuebant; eumque corporea fæces præditum, ex binis cerebri panniculis binos radios emittere, alterum Filium, alterum Spiritum Sancti delirabant. Bogomili dicebantur, hoc est Dilecti Dei; sic enim Bulgariz vocabulum

latine sonat; ut ait Berninus in sec. 12. c. 1. ex Zunara, Euthymio, Baronio ad 10. 1779. n. 28., alisque.

Decimo septimo sunt Lofius, alii dicunt Liofius, & Hæribertus, qui blasphemabant, dicendo, delirameota esse quicquid in veteri, ac ovo testamento de Trinitate, ac Unitate Dei est scriptum. Ex Glabero Rodolpbo lib. 3. c. 8. referunt Fraſſeo, &

Coccio. Hæc quidem de veterum Hæreticorum erroribus contra Trinitatem Personarum invenire potuimus apud Auctores, qui eisdem referunt; & hæc quoque afferre Legentibus volumus, si scire eisdem volunt; ut scilicet laborem nostrum sua patientia suppleant, & pariter sua acceptatione coronent.

DISSERTATIO CVL

De Sectariis recentibus, & de eorum contra Trinitatem deliriis.

Uemadmodum in præterita Dissertatione de illis egimus Hærodoxis, qui Personarum Trinitatem in sacrosancto mysterio impugnarunt, non vero de illis, qui naturæ unitatem non agnoverunt: Ita et modo in præsentem de illis loqui intendimus Sectariis, & quidem recentibus, qui contra Personarum Trinitatem, non vero naturæ unitatem, insanicos deliraverunt. Nec pariter hæc scribimus de iis, qui in eisdem Personis inæqualitatem admiserunt, aut Personas ipsas quomodolibet explicarunt; dummodo in earum numero con venerint. De his eorum erroribus alibi erit locus, ubi referentur, & reserentur. Interim accedamus ad moderatos Sectarios agnoscentes, & couerandos, qui contra Personarum Trinitatem sua deliria ostentauerunt.

Primo occurrit Michael Seruetus, qui, Coccio, & Fraſſen testibus, oegat cooſistere posse tres illas res incorporeas in una. Deitate distinctas; qui atheos, & Tritheistas vocat omnes, qui Trinitatem statuunt in essentia Dei, non habentes Deum, nisi tripartitum, & aggregatum. Denique, Theodoro teste, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, Cerberum tricorpitem appellavit. Sic Seruetus lib. 1. cont. Trinitatem; & Theodorus Beza epist. 1. De Serueto Iuuenius hæc scribit. „ Michael Seruetus, Hispanus, extinctam jamdiu Sabelli hæresim iterum elapso proximo seculo in orbem inuexit, edidit quibusdam libris, quos de erroribus Trinitatis inscripsit. Apud Polonos, ac Transiluanos, obtinuit Seruetti error, agentibus Georgio Blandrata, Paulo Alciato, Francisco Da-

vid, Fausto Socino, Senecio, qui peragratis variis orbis regionibus, tandem sedem fixit suam in Polonia, ubi diem extremum clausit. In Hæresum historia, gallice scripta, cujus auctor est Dominus de Sancta Guardia, par. 2. de Socinianis, legimus; quod post Lutherum emerſerunt ioter ejus discipulos Michael Seruetus, Hispanus, Gregorius de Paulo, Georgius Blandrata, Pedemonranus, Valentius Genlis, Calaber, Franciscus David, Paulus Alciato, Mediolanensis, Lælius Socini, alique, qui publice docebant, non aliam Personam esse, nisi Patrem, quæ sit Deus; Filium vero, & Spiritum Sanctum, esse quidem de Deo, at non esse Deum. Ex his plures ferro, & igne extincti sunt; alii per orbem dispersi. Postmodum Faustus Socini, Lælii nepos, profugus ex Italia, in Poloniam se recepit, ibique hæresim cum Serueto propagavit, eo quidem successu, ut deinde ejusdem sectatores non Seruetiani, sed Sociniani, communia vocabulo fuerint appellati; quanvis etiam aliqui Seruetianos, & Antitrinitarios, eos appellent; ut apud Berninum. Genevæ crematus interit, Calvino maodante; post illius mortem errores ejus, discipulis suis procurantibus, & præcipue Socinis, in Poloniam, Transilvaniam, & Hungariam, peragrarunt.

Secundo in aciem venit Martinus Lutherus, qui de abyſſo in abyſſum irruens, nullus fere fuit error, quem non patrocinatus fuerit, nulla impietas, quam non laudaverit, nulla fæditas, quam non amaverit. In enarratione Evangelii de sancta Trinitate scribit: *Sanctissima Trinitatis diem hodie festum celebramus, ubi prospiciendum est, ne in rassum solennem diem ducamus. Tameſi uocula hæc Trinitas nusquam in diuini Scripturis*

peris reperitur, cateram humanitas tantum inventa sit. Unde omnis frigide sonat, & multo probabilis foret, si Deus potius, quam Trinitas diceretur. Et in confutatione Latomianæ rationis: Si odit anima mea vocem hominum, & nolim ea uti, non ero hæreticus &c. Nec est, quod mihi obijceret adversus Arianos receptum: Non fuit receptum a multis, quod & Hieronymus optavit aboleri, ideoque non effugerit periculum, hoc inventa vocabulo, ut Hieronymus queratur nescire, quid veneni lateat in syllabis, & literis, adeo ut illud Ariani magis, quam Scripturas, exagitarent. Fallax homo iste de Hieronymo scribit, quæ Hieronymus nunquam somniavit; ut Coceius advertit. Quibus verbis non minus unitatem in natura divina, quam Personarum Trinitatem, intendit ab Ecclesia deturbare; itaut vere de ipso dici possit, erroribus suis omnia Ecclesie dogmata de medio tollere voluisse, omnes Fidei articulos aboleri, Deum ipsum de cordibus hominum expellere; ut aliquando atheismus in mundo, Luthero proregeante, triumphet.

Tertio Joannes Calvinus expressioribus verbis malignitatis suæ virus diffundit. Lib. 1. Instit. c. 13. §. 5. Utinam sepulta essent nomina (Trinitatis, Personæ, Consubstantialis); consuleret modo inter omnes hæc fides, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, unum esse Deum; Nec tamen aut Filium esse Patrem, aut Spiritum Filium, sed proprietate quadam esse distinctos. Epistola ad Polonios pag. 946. Unus Deus, idest Trinitas. Creditis in Deum, idest in Trinitate, ut cognoscant te unum Deum, idest Trinitatem. Hoc non modo tanquam insipidum, sed ut profanum quoque repudiamus. Ad cap. 1. Joannis: Personæ vocantur discretas in Deo proprietates, quæ se mentibus conspicendas offerunt. Et quanvis contra Servetum fol. 880. dicat: Servetus Athanasium dicit fuisse Sabbanasium, hunc trinitarium Deum invenisse; Nicanos Patres omnes fuisse cæcos Sophistas, ministros bestiarum, mancipia Antichristi, ejusque præstigii fascinatores. Hæc tamen scommata impia, & sacrilega quom non impugnet, approbare videtur.

Quarto Valentinus Gentilis protulit quoque, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, tres esse æternos spiritus, ejusdem quidem nature, ordine tamen, gradu, & proprietate, distinctos. Pater solus habet æternitatem, & est æternus, qui in se deitatis immensam essentiam habet; ab hoc Filium, & Spiritum Sanctum essentiatos esse, qui suam deitatem ab illo dependentes habeant; &

PAR. II.

idecirco in Scripturis Deum unum dici; non quod sit unus numero, sed *diverſe*, principii nimirum, & originis, ratione. Ita ex Josta Simlero de æterno Dei Filio c. 1. refert Coccius. At Fraſſen de eodem Gentili hæc diſſe refert: *Confuſio trium in unum, & eundem numero ſpiritum fundamentum, & origo omnium errorum ſuit.*

Qui enim unum Deum in tres Personas diſtinguit, vel ſibi præſtigias facit, vel neceſſario unius Dei ſubſtantiam dividit, ac diſſecipit. De hoc Gentili plura diximus in 1. tom. ubi etiam probavimus, eum Calabrum non fuiſſe, ut perique ſcribunt. Hic ſubnectimus hæc alia ex Bernino ſec. 16. c. 8. „ Valentino Gentile, Antitrinitario Scrvetiano, per le ſue orribiliſſime ſtemmie decapitato in Berna dagli ſteſſi Eretici Calvinisti, del quale dice l' Iſtorico (Spondan. ad an. 1562. num. 34.) „ *Com ad ſupplicium duceretur, non deſiit ingeminare, ſe pro gloria altiſſimi Dei Patris mortem oppetere, quod unum hæcenus contigiſſe dicebat, ſed omnes Apoſtolas, & Martires, pro Filis tantam gloria paſſos eſſe.* „

Quinto VVolfangus Mulculus r. Anticochio hæc effutiebatur: „ Nollem coram „ Ebnicis Patrem, Filium, & Spiritum „ Sanctum, dicere tres Personas, ne viderem „ dicere tres Deos: vocabulum hoc Persona non ita neceſſarium eſt ad Fidem Chriſtianam, ut ſine illo nequeas eſſe Chriſtianus, cum illud primi Chriſtiani ignoraverint „. Ita referunt Coccius, & Fraſſen.

Sexto Bernardinus Ochinus dial. 2. dicitur a Coccio, quod vehementer exarſit in hæc ſancta, divinaque nomina, Deum, infinitum, Dei eſſentiam, & ſubſtantiam, Deum in Trinitate Perſonarum; ea vocans monſtra ſathanica, Prophetiæ, & Apoſtoliſ, incognita. Poſtmodum ipſemet inducitur dicens dial. 20. *Si Trinitas non aperte tradatur in ſacris literis, nemo ad eam credendam obſtringitur.* Et dial. 21. *Cam ſit una Eccleſia, & una Fides, non debemus plura credere, quam crediderunt Sancti fœderis antiqui: alioquin eſſemus deteriori, quam ipſi, conditione, qui ad plura, quam illi, credenda obſtringeremur. Illi autem non crediderunt Trinitatem, non Personas coæquales, conſubſtantiales, coæternas.*

Septimo Chriſtianus Fræneus lib. con. Trinitatem, Cracoviz impreſſo, hæc venditæ blaſphemias ſimul, & ineptias: „ Quales fuerint, a quibus avidiſſime receptum, „ comprobatum, ac profeminatum eſt Tri-

D 2

„ nita-

nitatis dogma, nemo ignorat: Eos enim, maxime omnium constat, imbutos consuetudine colendi multitudinem Deorum, cum majorum, ut Apollinis, Martis, tum minorum, ut Castoris, Pollucis, Liberi, Proserpinæ, Dianæ. Ex hoc uberrimo Deorum fonte, & innumeri Sancti tanquam minores invocandi Dii, & tres etiam divinx Personæ, veluti majores Dii, adorandi, in orbem christianum profuserunt. Referunt Coccius, & Frassen. Octavo Theodosius Schimbergius in epist. præfixa Scriptis Joannis Sommeri, hæc impudènti calamo exaravit, Manifestum est, Trinitatem, & divinitatem Filii, non esse articulos fidei veros, quia sunt impossibilia mentis: Ideo in rei veritate sunt blasphema dogmata, & burrenda, ex imo orco, per filium perditionis, virtute Sathanæ, Ecclesiis obruta. Falsus Deus, & fictus a filio perditionis est, Deus unus, & trinus. Hic enim nomine tenus Deus est, reipsa autem Idolum, idem Coccius, & Frassen, testantur.

Nono Nabanael Elianus, libro germanico idiomatico scripto, & inscripto: *Mattheus 1a*: verbis hæc delirat: Quod Deus unus sit in essentia, & persona, etiam Christus, & Apostoli, testantur in novo testamento. Christus cum dicit: *Audi Israel, Dominus tuus, Deus unus est.* Item Joannis 17. *Hæc est vita æterna, ut credant te solum unum Deum:* Paulus autem 1. Corinth. 8. *Esti multi Dii, nobis tamen unus est Deus Pater.* Coccius est testis.

Decimo Theodorus Dorstebius, libro etiam germanice scripto, quo nititur tueri impia Francisci Davidis dogmata, ait: Falsus hic, & fictus Deus ab homine peccati, est Deus trinus, & unus: Nam hic nomine tantum Deus, revera autem Idolum est, de quo Paulus ait, quod nihil sit. Nam impossibile omnino est, quod talis aliquis existens, qui unus, & trinus sit, possit, aut debeat, verus esse Deus. Nam verus Deus non esse cæcis potentix, ut possit facere, esse eas res revera, quæ sunt impossibiles menti. Coccius, & Frassen, eum adnumerant, & sua verba recitant.

Undecimo Franciscus Davidis, in disput. Albana act. tertix diei: Item in defens. non invocand. Christ. hæc imputo ore cruciavit: Dico ergo Christum hominem, non esse illum altissimum Jesum, sed

Filium ejus: Patrem Deum altissimum solum ab ipso Deum dicimus: Filium vero dicimus Deum communicatione. Item: Si Christus adorandus, & invocandus est, Christus erit ille solus verus Deus propositus Deut. 6. At illud jam olim per nos negatum, & desuetum est. Non ergo dicere, & affirmare possumus, Christum adorandum, & invocandum esse, nisi prævaricatores esse velimus. Frassen hæc sua verba reportat.

Duodecimo Georgius Blandrata dixit, esse quidem Patrem, esse Filium, esse Spiritum Sanctum; non tamen tres debere dici personas, quod se Scriptura non loquatur; multoque minus debere dici Deum trinum, & unum e tribus Personis; insuper Symbolum Athanasii Sabanasii Symbolum appellavit. Refert Coccius ex Petro Carotino in explication. Fidei, & Georgio Majore in confutation. errorum. Georgii Blandratæ.

Decimotertio Lambertus Danæus, lib. advers. Genebrardum, asserit; Orationem illam, qua dicimus in Litania: *Santa Trinitas unus Deus miserere nobis*: esse ineptam, insanam, inconcinnam, a Patribus male inventam, atque periculosam. Conveniunt Frassen, & Coccius.

Decimoquarto sunt illi de familia Amoræ, quorum articuli Londini impressi ann. 1579. inter alia monstra continebant, Trinitatem, & Christi divinitatem, passionem, mortem, ac resurrectionem, ut Papistrarum inventa, diligenter studeant, tanquam vespes, & spinas, e vinea Domini extrahere &c. Non est Trinitas: Impie loquuntur, qui dicunt, Patrem esse Deum, Filium esse Deum, & Spiritum Sanctum esse Deum. Hoc enim est proficere tres Deos. Coccius pariter, & Frassen, transcribunt.

Si qui alii sunt minoris notæ Scribentes in Sanctissimæ Trinitatis Personarum mysterium, eos perillustrandos remittimus apud illos, qui ex proposito hæreses, & illorum Auctores, tractant. Nobis vero alii non occurrerunt, nisi Hæresum tractatores plures, quos apud nos habemus, legere non omiserimus. Interim ad alia pergimus, & ad ea sanc, quæ dogmaticam patrem respiciunt; quem usque modo circa historicam dumeaxat, & forsitan plus æquo, versati simus.

DISSERTATIO CVII.

De existentia Trinitatis Personarum ex veteri Testamento contra Judeos.

I. **P**Robatur ex Genes. 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Et Genes. 2. 18. *Faciamus ei adiutorium simile sibi.* Ubi verbum *Faciamus* denotat pluralitatem, quum non sit loquutio unius, sed plurium; atque apud ipsos Iudeos nequeunt plures illi esse plures in natura: ergo sunt plures in Personis. Minor est certa, quia Iudei non admittunt nisi unum Deum: non possunt plures illi esse plures in natura. Tanto magis, quod naturæ unitas offenditur in aliis verbis in iisdem Genes. capitibus, nimirum c. 1. n. 27. *Et creavit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam; ad imaginem suam creavit illos: masculinum, & feminam creavit eos.* Et c. 2. n. 7. *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terra, & inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ &c.* Unde in præfatis locis habemus, Deum in hominis creatione indicasse, & Personarum Trinitatem, & naturæ unitatem; hanc quidem per posteriora verba, quæ in singulari numero proferuntur; *creavit, formavit, inspiravit &c.* Trinitatem vero per priora verba, quæ in plurali numero dicuntur; *faciamus, faciamus &c.*

Ad hoc augmentum respondent Iudei I. Deum loquutum fuisse more Principum, qui ut plurimum loquuntur, & scribunt per Nos, & non per Ego; ut videtur in eorumdem legibus, edictis &c. in quibus semper plurali numero utuntur, dicendo; præcipimus, mandamus, prohibemus &c. II. Deum, dicunt, Angelos fuisse alloquutum, ut scilicet eum Angeli in hominem, condendo adjuvarent; quatenus Angeli facerent corpus, Deus vero animam; quod dixit Aben Esdra; vel quod Elementis imperasset; ut paravit Moyses Gerundenfis; vel quod cum cælesti, & terrena fabrica, verbum fecisset; ut scripsit R. Levi; vel quod cum causis secundis quod facturus erat, communicasset; ut R. Sami fabulatus est. III. Deum, subdunt, secum fecisse verba, seipsum excitans ad hominis productionem; unde sibi meti dixisse faciamus. IV. concludunt, quod quum non possit a

nobis determinari, cujus illa sint verba; Patris ne, Filii, an Spiritus Sancti; & quum ex altera parte non possit esse essentia divinæ a Personis præcise; sequitur, quod sint solus Dei, qui solus in sua persona loquitur, absque aliis Personis.

Contra I. Iudeorum responsonem instamus. Etenim nullibi in sacris Scripturis invenitur, quod quando de Deo loquuntur, seu Deum loquentem introducunt, de ipso in plurali loquantur, vel faciant ipsum in plurali loqui. Ubique semper est Deus, est Rex Regum, est Dominus Dominantium; cur ergo in aliis locis in singulari loquitur, & solum hic, aut alibi, Personarum Trinitatem indicare ibi volens, in plurali loquens exhibetur? Quod quidem rectè observavit Theodoretus q. 19. in Genes. Quod si Deus nullibi gentium in Scripturis sanctis in plurali loquitur, & ita loquitur in hoc Genes. loco, ubi hominem creat, mysterium sane indicat; & hoc aliud esse non potest, quam quod trium divinarum Personarum significatio in creatione hominis præcedere, & figurare, debebat trium pariter divinarum Personarum invocationem in hominis regeneratione.

Contra II. responsonem urgemus. Et I. ad illos dirigitur Dei sermo, qui hominem creaverunt; sed Angeli, vel elementa, vel cælestis, & terrena fabrica, vel causæ secundæ, ex divina Scriptura hominem non creaverunt: ergo Dei sermo ad Angelos non dirigitur. Minor constat ex iisdem locis Genes; *Creavit Deus hominem;* & c. 5. *in die, qua creavit Deus hominem &c.* Deus quidem, non Angeli. Si ergo Angeli, vel alii, creare non debebant, cur eos Deus alloquitur, quando vult hominem creare? Nec consilium dare poterant, nec adiutorium: Superfluum igitur illos alloqui. II. illos alloquitur Deus, ad quorum imaginem, & similitudinem creandus erat homo; sed homo non erat creandus ad imaginem, & similitudinem Angelorum, vel aliorum: ergo illos non alloquitur Deus, quando hominem vult creare. Ex adductis verbis patet discursus. Dicitur enim; *Faciamus hominem ad imaginem,*
& si

Et similitudinem nostram; & deinde: *Creavit eum Dominus ad imaginem, & similitudinem suam; & rursus c. 5. ad similitudinem Dei fecit illum.* III. Creatio hominis, sive pro corpore, sive pro anima, soli Deo tribuitur, non Angelis, ab illis Scripturæ verbis Gen. 2. 7. *Farmavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ; & factus est homo in animam viventem.* Concinnat dictis Tertullianus lib. de resurrect. carn. c. 6. Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum c. 6. Irenæus lib. 4. c. 37.

Contra III. responsionem insilimus. Et quidem verbis S. Basilii hom. p. Hexameron, utimur: *Quis enim faber, aut ararius, aut lignarius, aut certe corarius, sator, solus ipse quidem, nec alio quodam sibi cooperante stipatus, interque sua artis instrumenta deficiat: Quis, inquam, sibi soli admurmurat dicens: faciamus gladium, aut compingamus aratrum, aut consicamus calcamentum; ac non potius silentio suam, cum liberit, accommodatam ad artem exequitur operationem? Sunt enim insignes profecto vana, unum aliquem inveniri, qui sibi imperet.*

Contra IV. prosequimur; Et quidem nulla sequitur inconvenientia, si dicatur, verba illa fuisse Dei Patris Filium, & Spiritum Sanctum, vel denique omnium divinarum Personarum, inter se simul alloquentium. Primum dixit Augustinus lib. 1. de Trinitate c. 7. quia Filius in Scripturis dicitur magni consilii Angelus, & consiliarius Patris. Secundum asseruit Basiliius lib. 4. cont. Eunomium. Tertium docuerunt Cyrillus Alexandrinus lib. 1. thesauri adverb. Julianum, & Fulgentius lib. 1. de Fide ad Petrum. Quæcumque ex his tribus opinio admitatur, ratio ex verbis illis petita, semper stat, & pro Personarum pluralitate pugnat.

II. probatur ex eodem modo in plurali numero loquendo in aliis sacræ Scripturæ locis, ad Personarum Trinitatem indicandam Genes. 11. 7. *Venite igitur, descendamus, & confundamus sibi linguam eorum.* Item Genes. 3. 22. *Eccc Adam quasi unus ex vobis factus est.* Nyssenus lib. de Trinit. Basiliius lib. 5. cont. Eunomium, ex præfatis verbis Trinitatem Personarum probans; & Chrysost. ser. de Trinit. hæc habet: *Dicens, Venite, paret honore exhortando vocat; neque enim, si Angelis imperasset, dicere debuit, Venite, sed imperando, Ite. Vide autem obsecro quomodo Patris vox Filium, & Spiritum Sanctum, vocet; nam si ad*

unum solum hoc dictum esset, debebat dicere; *Veni, & descendamus; quia autem dixit, Venite, unius est vox ad duos homines æquales.*

III. probatur. Gen. 1. 1. dicitur: *In principio creavit Deus caelum, & terram;* hebraice autem sic exprimentur hæc verba.

כראשית כרא אלהים אה
השמים: In quibus verbum *Elohim*

in plurali. ואת הארץ numero

significat Personarum pluralitatem; verbum vero *bara* in singulari, *creavit*, importat unitatem naturæ; quum sit sensus, secundum hebraicum textum, *In principio creavit Dii caelum, & terram.* Ineptus autem esset sensus, si nomine *Elohim* non veniret Trinitas Personarum; ergo verè per hæc verba, secundum hebraicam loquutionem, importatur Trinitas Personarum, & naturæ unitas.

Respondent Rabbini, nomen *Elohim* esse pluralis pronunciationis, at singularis significationis; & quidem quod sit pluralis pronunciationis patet, quia singularis nomen non habet. Si enim singulare haberet, esset *El*, vel *Elohab*; at si hæc essent, pluralia deberent esse *Elim*, *Elohaboth*; *Elohab*, non *Elohim*; *Elim* autem est nomen Deo indignum, & sacrilegum; *Elohaboth* vero, & *Elohab* inepta sunt, & barbara; ut observat P. Benetelli: ergo necesse est, ut qui nomen *Elohim* usurpare vult, illud in plurali forma usurpet, & retineat deinde singularis formæ significationem. Ulterius nomen *Elohim* non significat tantum Deos, verum quoque Angelos, Judices &c.

Contra autem Rabbiorum insulas imaginationes sic procedimus. Quum sint tot, tantaque apud Hebræos Dei nomina, ut vintiquatuor numerentur, cur unum usurparum est, quod sit pluralis formæ; & non potius aliud ex tot aliis, quod sit formæ singularis? Præcipue quod agebat de sensu verborum illorum, qui esse debebat proprius, legitimus, sanus, & non ineptus, & solacissimo incompotitus? Signum est ergo, quod mysterium in verbo illo latebat; & hoc est sane, quia Personarum Trinitatem indicabat. Si dicant, alibi etiam in divinis Scripturis hoc idem nomen *Elohim* usurpari; videlicet Jos. 24. 19. Jer. 10. 10. dicimus, quod his pariter in locis Personarum Trinitas indicatur; ut P. Benetelli in fugitta 1. c. 5. probat con-

ara R. Chimchi, & R. Salomonem. Ineptia est autem altera responsio, quod scilicet per nomen *Elabim* significentur Angeli, Judices &c. Non enim istud mundum creantur, quum ibi de mundi creatore loquatur. Et semper etiam remanet difficultas, cur usurpatum fuerit verbum *bara*, creavit, singularis formæ; quando poterat fieri Scriptor plurali formâ uti, & dicere, creaverunt?

IV. probatur ex illo Genes. 18. 1. & seqq. *Apparuit autem ei Dominus in convalle. Membris sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso servore diei. Cumque elevarisset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum: Quos cum vidisset, currens in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adoravit in terram. Et dixit: Domine, si invenii gratiam in oculis tuis, ne transfeas seruum tuum. Sed afferam panem aqua, & lavate pedes vestros, & requiescite sub arbore.* In quibus verbis eret illos viros, quos Abraham vidit, Abraham modo ut plures, modo ut unum, alloquutum fuisse, apparet; ut unum dicens; *Domine, oculis tuis, transfeas &c.*; ut plures, dicens; *pedes vestros, requiescite &c.* Quod quidem indicium est, in illis tribus viris Abrahamæ Trinitatis mysterium fuisse a Deo revelatum; alie autem observationes adduntur a Patribus, ut hoc idem contra Judæos ostendatur; quas omnes complectitur S. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. contra Julianum circa medium: *Tres quidem fuisse, qui apparuerunt, subsistisse, aut propriis subsistentis, singulis sermone consubstantialitatis in numm comprehensas, & ita dedita opera colloquia inter se miscuissent.* Et elariori modo Augustinus declarat lib. 2. de Trinit. c. 12. *Quod tres viri visi sunt, nec quisquam in eis, vel forma, vel astate, vel potestate major ceteris, distinctus est: Cur non hic accipiamus visibiliter insinuatam per creaturam visibilem Trinitatis æqualitatem, atque in tribus Personis unam eandemque substantiam?*

Respondent Rabbini, quod verbum illud *Domine*, in textu hebraico legitur **אדוני**,

Adonai; & verbum *Adonai* idem importat, ac *Domini mei*; unde deducunt, quod Abraham tres illos viros, non in singulari, *Domine*, sed in plurali, *Domini mei*, alloquutus est. Secundo subdit Aben Esdra, quod viri illi sunt postmodum inter se divisi, quia duo ex illis Sodomam perrexerunt; Personæ autem divinæ inter se nec dividi, nec distingui possunt: ergo per tres illos viros Personarum Trinitas non

significabatur. Tertio idem Aben Esdra, inquit, ex aliorum Rabbidorum sententia, quod Dominus antea Abrahamæ apparuerat, & post Domini apparitionem, tres viri illi apparuerunt; unde non mirum, si Abraham dixit, *Domine*, & non *Dimini*, quia cum Domino loquebatur, non vero cum tribus viris illis.

Contra I. Rabbidorum imaginationem dicimus cum citato P. Benetelli sagitt. 1. c. 8. falsam esse responsionem illam ex duplici capite; primo, quia aliter sacer textus in grammatica erraret; dicit enim,

אל הקינור; idest *ne transfeas*, quod est numeri singularis; Si autem *Adonai* esset pluralis numeri, dicere deberet **אל הקינור**, scilicet, *ne transfeas*.

Secundo, quia quando *Adonai* importat *Domini mei*, notatur *Patach*, dummodo non sit in *Athnach*, aut in *Soph passach*; hoc in loco non est in *Athnach*, nec in *Soph passach*, sed in *Acviah*; ergo est Dei nomen; & ita legitur in Targum cum

verbu **יְיָ**, quod respondet nomini essentiali Dei, quod est *Jehovah*. Et hæc eo magis locum habent, quod Rabbini asserunt, puncta in literis hebraicis a Deo fuisse Muysæ data; vel quod Sinagogæ Patres ex Dei inspiratione addiderunt illa.

Contra II. responsionem addimus, quod quando duo viri illi Sodomam perrexerunt, primus ex illis eum Abrahamo remansit; & hunc Abraham veluti Deum, alloquebatur; quia in illo vel Deum, unum, vel Deum Patrem, agnoscebat. Et hæc est sententia S. Augustini, S. Epiphani, Justini martiris &c., ut refert Mariana in hoc Genes. loco. Personæ igitur distinctæ sunt itaque, sed essentia una est, quæ indivisa in tribus remansit, quanvis due ex illis personæ fuerint separata. Cæterum figurati diviso repugnat, non vero diviso figuræ; aliter Politheismus in mundum induceretur, & inter Christianos vigeret, a quo postmodum in Atheismum dilaberentur; quod nec fuit, nec erit unquam; & utinam inter Judæos neque sit, nec fuerit aliquando, saltem inter non paucos ex illis, qui vere in corde, & novam respuunt legem, & veterem non credunt.

Contra III. responsionem proferimus R. Josue Galilæum, qui apud R. Salomonem docet, in quolibet quasi Scripturæ factio inve-

inveniri summarium, post quod historia sequitur, & deinde historiam, quæ est summarii declaratio. Sic Moyses dixit: *In principio creavit Deus celum, & terram;* deinde subdit, quod fecit firmamentum, & vocavit eum. Nunquid dum creationes fuerunt istæ. Nequaquam; una tantum fuit; sed prima summarii locum, secunda vero tenuit locum narrationis. Sic pariter: Deus creavit hominem ad imaginem, & similitudinem suam; & deinde, Deus fecit hominem de limo terræ. Non fecit duos homines, sed unum; sed in primo est summarium, in secundo loco est narratio. In casu nostro sic etiam Deus primo apparuit Abraham, & hoc est summarium; secundo vidit tres viros, & hæc est narratio, quæ apparitionis modum exprimit, atque declarat. Uterius, Dominus nusquam in Scripturis apparuit, quin etiam loquutus fuerit; in hoc tamen loco apparuisset, Abraham, & nihil Abraham dixisset; quia semper tres viri illi cum Abrahamo loquuti sunt. Denique, si Dominus antea Abraham apparuisset, non dixisset Abraham: Domine ne transeas, sed Domine ne discedas; quod quidem est signum, Dominum apparuisse ei in formam virorum illorum. Quod confirmat ipsemet Philo Hebræus in lib. de Abraham, scribens: *Cum enim ille sapiens supplexiter oras tres viatoribus similes, ut suo velint tui hospitio, alloquitur non tanquam tres, sed tanquam unum: Domine, si inveniri gratiam coram te, ne pratercas servum tuum. Nam hæc verba, Domine, apud te, ne pratercas, similiaque, ad unum, non ad plures, dici conveniunt.* Quæ quidem Philonis verba conveniunt cum illis, quæ adhibet Ecclesia, quando de Abrahamo dicit, quod tres vidit, & unum adoravit.

- V. Probatur ex illo Deuteronomii 6.4. *Audi Israel: Dominus Deus noster, Dominus unus est.* Ubi dicitur in Vulgata Dominus, in hebraico textu ponitur nomen tetragrammaron יהוה Jehovah, & hoc designatur naturæ unitas; trina autem Personarum repetitio Personarum indicat Trinitatem. His similia sunt verba Psalmi 66.7. *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus.* In quibus Pater significatur per verba; benedicat nos Deus; Filius per verba; Deus noster; Spiritus Sanctus per verba; benedicat nos Deus. Ad quid igitur trinæ repetitiones istæ, si in illis mysterium non esset? Et quodnam aliud mysterium, si non Trinitatis mysterium?

Respondent Hæbrei, valde se mirari; non pluralitatem Deorum colligere ex illo maxime loco, in quo Deus aperitissime suam unitatem manifestavit. Si enim dicitur in illo Deuteronomii, quod unus est, quomodo nos ex illo eodem loco colligimus esse trinum? Et si Trinus nominatur non est nisi major expressio vocis, non autem pluralitas significat; aliter pluralitas appellaret non Personas, sed Deos; quum ibi Dei nomen, quemadmodum in altero loco Psalmi, triplicetur.

Contra Judæorum responsonem dicimus; quod in præfatis locis dicitur unusque Deus esse unum, sed in natura; in Personis vero esse trinum; falsum autem est, quod ipsi dicunt, nos ex illis locis colligere pluralitatem Deorum, tantum enim pluralitatem colligimus Personarum, ut diximus. Et quum verbis illis indicentur tres, tres scilicet Personæ; & unaquæque ex Personis sit Deus; ideo dicitur tribus vicibus Deus. Cæterum tantum abest, ut Judæi unum Deum adorent, quod potius modo, in obstinatione sua permanentes, nec unum Deum agnoscat. Et quanvis ante Christi adventum vere agnoscebant unum Deum verum; hoc ideo erat, quia Trinum non credebant, sed non negabant; & implicite etiam credebant, ut diximus, licet expresse negant, & tenentur autem quia expresse negant, et tenentur expresse credere, ideo est, quod Deus, quem ipsi modo agnoscunt ut unum, & negant ut trinum, non est verus Deus, sed falsus, quem ipsi sibi temere fingunt. Quod nos quoque alibi adnotavimus, & hic ex Bultorphio confirmamus; qui dicit Deum, quem modo agnoscunt Judæi, esse Deum secundum dici, non vero Deum secundum esse. Bultorphii verba referuntur a P. Benetelli in sagitta 1. c. 18. num. 70. *Deus Robbinicus non est Deus secundum esse, sed tantummodo secundum dici: Judæi cum Trinitatem Deo negant, imperfectissimum abyssum in Divinitatem inducunt.*

- VI. Probatur ex illo Psalmi 32.6. *Verbo Domini Celi firmati sunt; & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* In quibus verbis per vocem Domini importatur Pater, qui per Verbum operatur; per vocem Verbo significatur Filius, quia per Verbum omnia facta sunt; & per vocem Spiritus oris eius indicatur Spiritus Sanctus, quia eadem peculiari modo applicatur, & appropriatur virtus, & perfectio divinatorum operum. Et quum ipse divinis Personis tribuatur eadem operatio totius mundi, sit manifestum,

rum, quod in ipsis sit identitas potentie, atque nature. Sic præfata verba explicant Sancti Patres, quos congerit Ruiz disp. 36. sect. 5. apud Præsen loc. cit., & pariter ite intelligunt sapientiores Rabbinii, quos affert Galatinus lib. 2. de arcanis c. 4.

- VII. Probatur ex illo Isaïæ 6. 3. *Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus.* Hunc textum interpretantur non solum ad catholicorum sensum Sancti Patres Ecclesie, verum quoque Judæorum Doctores, & Sinagogæ Rabbinii. Ex Patribus sufficiat Ambrosius lib. 2. de fide ad Gratianum. c. 4. *Quid sibi vult sub uno sanctitatis nomine trina repetitio? Si trina repetitio, cur una laudatio? Si una laudatio, cur trina repetitio? Trina repetitio cur, nisi quia Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, unitate unum sunt? Non dixit semel, ut Filium sequestraret: Non bis, ne Spiritum Sanctum præteriret: Non quater, ut creaturas conjungeret, & ut ostenderet, Trinitatis unam esse Deitatem, cum ter dixisset Sanctus, Sanctus, Sanctus, addidit singulariter, Dominus Deus Sabaoth.* Ex Rabbinis adducimus R. Simeonem dicentem: *Sanctus hic est Pater; Sanctus hic est Filius; Sanctus hic est Spiritus Sanctus.* Quod refert Galatinus, a Præsen citatus, qui ex eodem pariter refert, Talmudistas statuisse, ut præfatum Trisagium bis in die, mane scilicet, & vespere, ab unoquoque Judæorum diceretur; quod nos quoque alibi diximus.

- VIII. Probatur iterum ex verbis Genesis 19. 24. *Igitur Dominus pluit super Sodomam, & Gomorrhæam, sulphur, & ignem, a Domino de celo.* Ubi adnotanda sunt verba, *Dominus a Domino*; scilicet Filius distinguitur a Patre in Persona; quanvis in operatione sit unum & idem cum illo; *pluit super Sodomam, & Gomorrhæam.* Hoc Scripturæ testimonio utitur contra Judæos Justinus Martir, & Philosophus in Dial. cum Tryphone; utitur Irenæus lib. 3. advers. hæreses c. 7. Et denique tantam vim habere contra Sabellianos Judæarum Patres Concilii Sirmii, ut dixerint anathema contra Porcium, & alios, qui idem testimonium in alium sensum reportarent. *Si igitur pluit Dominus a Domino, non de Filio, & Patre intelligat, sed ipsum a seipso pluisse, anathema sit. Pluit enim Dominus Filius a Domino Patre.*

- IX. Probatur ex verbis Psalmi 2. 7. *Filius meus es tu; ego hodie genui te.* Verba quidem hæc intelligi haud possunt, de Davi-

de, aut de aliquo alio, præter Messiam; de quo vere ea intellexerunt Judæi, qui Christi tempore vivebant. Christus enim, jisdem verbis utebatur Matth. 22. 44., ut se Filium Dei contra Judæos esse probaret. Si ergo de Messia intelliguntur; ut Judæi concedebant; ergo pariter de Filio intelligi oportet: ergo jam David in spiritu cognovit Filium in Trinitate; ergo Patrem quoque; ergo &c. De Filio etiam intelliguntur verba Psalmi 2. 8. *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminis terræ;* item verba Psalmi 109. 1. *Dixit Dominus Domino meo; sede a dextris meis;* ubi Deus Pater alloquitur Filium a se genitum; subdit enim: *Ex utero ante Luciferum genui te.* In quibus semper innuit Personarum distinctio; non enim eadem Persona potest sibi meti dicere, vel se a dextris meis; vel dabo tibi hereditatem; vel ego hodie genui te.

- X. Probatur ex illo Isaïæ 43. 16. *Ex tempore, antequam fieret, ibi eram: Et nunc Dominus Deus misit me, & Spiritus ejus.* Hieronymus in Isaï. hoc pacto verba ista interpretatur: *Quando fiebat omnia a Patre, ipse (intellige, Filius) eras cum ea, cui adgaudebat, qui etiam nunc dixit; ego, qui semper eram cum Patre, & cum Patre, & sine Patre nunquam eram; Etiam nunc loquor, & juxta fragilitatem carnis assumpta dico, quod Dominus Deus miserit me, & Spiritus ejus: Brevisque versiculo Trinitatis nobis ostenditur Sacramentum.*

Argumenta in contrarium, que possent Judæi afferre, in Dissert. Cl. Lectores invicent soluta; eadem enim sunt, que possunt, & contra Trinitatis possibilitatem, seu non repugnantiam, fieri, & que fieri possunt contra ejusdem existentiam. Atamen quia illa ex naturali ratione desumpta sunt, alia hic asserimus, que ex veteris testamenti auctoritate desumuntur.

Arguunt igitur Judæi I. Psalmi 85. 10. *Tu es Deus solus:* ergo non est in Deo societas Personarum. II. Deuteronomio 6. 4. *Andi Israel: Dominus Deus noster, Dominus unus est:* ergo ita est essentialis Deo unitas, ut non sit Deus, si non sit unus. III. Deuteronomio 4. 35. *Deifices, quoniam Dominus ipse est Deus, & non est alius, præter eum:* ergo non est alius Deus præter Deum Patrem. IV. Ex S. Epiphanio in Anchorato habemus: *Una Deitas a Moysæ præcipue annunciata est; Personarum distinctio vehementer a Prophetis prædicata: Trinitas vera Personarum in Evangelio manifestata facta est:* ergo non est verum, quod in veteri in testamento Tri-

E

nita-

PAR. II.

nitatis Personarum sit mentio. V. Psal. 61. 12. *Semel loquutus est Deus, duo haec audiui.* Hebraeus textus legit: *Unum loquutus est Deus:* Aut ergo per hoc unum nihil intelligitur; aut si intelligitur, una Persona intelligitur, & deficit tertia: ergo vere in veteris testamenti libris omnes tres divinae Personae non exprimuntur. VI. Sicut Trinitas est post Christi adventum, ita erat ante Christi adventum; & sicut erat vera tunc, ita & postea; & quemadmodum credibilis fuit postmodum, sic & prius: ergo vel tunc tenebantur eam fideles credere, vel nunc non tenentur.

Respondemus ad I. Deum dici solum per exclusionem aliorum Deorum, non vero per Personarum exclusionem. Et sic dicitur pariter Baruch 3. 36. *Hic est Deus noster, & non affirmabitur alius adversus eum.* Et num. 38. subdit: *Post haec in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.* In quomodo sit sermo de aliis Diis, qui excluduntur, per hoc quod Deus sit solus, non vero de Personis, quae potius includuntur.

Ad II. diximus in Probatione quinta huius Dissertationis, verba haec esse potius pro Trinitatis mysterio, quam contra illud; etenim per eadem indicatur simul, & naturae unitas, & Personarum Trinitas; ut ibi fuit explicatum.

Ad III. Clara sunt verba, ut quilibet possit in iislem agnoscere, excludi alium Deum, non vero Personas. Utique

Dominus ipse est Deus, & non est alius Deus praeter ipsum; sed statum hoc, quod in hoc uno Deo, extra quem non est alius in natura, identificetur in eadem natura divina tres Personae, quae sint inter se realiter distinctae.

Ad IV. Non diximus nos, in veteri testamento Trinitatis mysterium fuisse clare, & expresse revelatum, sed tantum implicite omnibus, & singulis, majoribus vero expresse, & explicite. Quod docet Angelicus. *Ante Christi adventum fides Trinitatis erat occultata sibi sicut Majoribus; sed post Christi adventum manifestata est mundo.* Et hoc ipsum intendit Epiphanius.

Ad V. Augustinus intelligit verba illa pro Trinitatis mysterio, non contra illud. Etenim in Psal. 61. haec scribit: *Apud se semel loquutus est, quia unum Verbum genuit Deus, per quod facta sunt omnia.* Quod autem tertia Persona nun exprimitur, nil officit, quia alibi exprimitur; sufficit, quod exprimitur pro modo dicit, & non una tantum, ut Adversarii intendebant.

Ad VI. Erat Trinitas ante Christi adventum, erat vera, erat credibilis, sed non erat ab omnibus credenda, quia nun erat omnibus, & singulis sufficienter revelata; cuiusmodi est nunc, & proinde modo omnes, & singuli debemus eam expresse credere. Nec modo pariter omnia quae sunt in Deo, sunt nobis revelata; & tamen vera sunt, credibilia sunt, & non credenda.

DISSERTATIO CVIII.

De existentia Trinitatis Personarum ex novo Testamento contra Heterodoxos.

I. **P**robatur ex illo Joannis 1. r. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* In his verbis distinguitur Verbum a Deo Patre; quia dicitur esse Verbum apud Deum; ergo apud alium; nemo enim dicitur esse apud semetipsum. Non distinguitur autem ratione naturae; quia idem Verbum ibidem dicitur, quod est Deus; unde eandem naturam, eandem scilicet divinitatem, cum Deo Patre habet. Remaneat ergo, ut distinguitur Personae: ergo sunt plures Personae in una natura; quod erat probandum. Hoc argu-

ment utitur Tertullianus adversus Praxeam c. 26., hoc idem adhibet Athanasius oratione contra Sabellii Gregales.

II. Probatur I. Joannis 5. 7. *Tres sunt, qui testimonium dant in caelo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus; & hi tres unum sunt. Et tres sunt, qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis; & hi tres unum sunt.* Tres illi, qui sunt in caelo, non sunt Angeli; Angeli enim sunt pluresquam tres. Sunt ergo Personae divinae, quae quidem ternarium numerum faciunt, & Trinitatem constituunt. Neque Adversarii dicant, verba illa; *tres sunt, qui testimonium dant in caelo;* a solo Hieronymo legi, non vero ab aliis

aliis Patribus: ergo revera in sacro textu non sunt: Non dicant quidem; etenim, præter Hieronymum producemus S. Cyprianum, qui eadem legit lib. de unitate Ecclesie; Fulgentium lib. contra decem objectiones Ariatorum; Idacium Clarum lib. cont. Varimadum Arianzæ Sectæ Diacōnum; alios quoque refert Juvenius Disser. 1. de Trin. c. 2. Profertur etiam Epistola prima Hygini Pape; sed de ejus genuinitate non conveniunt Eruditi omnes. Alias Ariatorum responsiones afferemus, quando de Personarum unitate in essentia tractabimus; hic solum de Trinitate agimus, contra quam nihil aliud, circa hæc verba, opponunt.

- III. Probatur Joannis ro. 30. *Ego, & Pater, unum sumus*. En Personarum distinctio in his verbis; *Ego, & Pater*. En naturæ unitas, in verbo *Unum*. En denuo Personarum Trinitas in verbo *Sumus*. Sic eadem intelligit Augustinus lib. 5. de verbis Domini: *Quod ait, Unum, audiant Ariani; quod ait, sumus, audiant Sabelliani; & nec illi æqualem, nec illi alterum, negando sint vani*. Idem Augustinus tract. 36. in Joann. sic iterum argumentatur: *Non dicit Pater ego sum, aut Ego, & Pater unum est; sed eam dicit, Ego, & Pater unum sumus, utrunque aadi, & unum, & sumus, & a Chryzost., & a Scylla, liberaberis. In duobus istis verbis, quod dixit unum liberat te ab Ario; quod dixit sumus, liberat te a Sabellia. Si unum: non ergo diversum: Si sumus: ergo & Pater, & Filius. Sumus enim non diceret de uno: Sed unum non diceret de diversis*.

- IV. probatur Joannis 14. 7. *Si cognovissetis me, & Patrem meum atque cognovissetis; & amodo cognoscetis eum, & vidistis eum*. Et n. 9. *Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum*. Et n. 10. *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est?* Et n. 16. *Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis; ut maneat vobiscum in æternum*. Et n. 26. *Paraclitus quem Spiritus Sanctus quem mittet Pater in nomine meo*. Et cap. 15. n. 26. *Cam venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit*. Ex his præmissis testimoniis sic argumentamur. Ubi est alius, & alius, ibi est distinctio Personarum, sed inter Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, est alius, & alius: ergo inter ipsos est realis distinctio Personarum. Minus probatur. Etenim non potest esse realiter eadem Persona visa, & non visa, cognita, & non cognita, missa, & non missa, procedens, & non proce-

P.A.R.U.

dens: ergo debent esse plures Personæ: ergo inter Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, est alius, & alius.

- V. probatur ex illo Matth. 28. 19. *Euntes ergo docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Quibus verbis non solum intulit unitas naturæ per vocem *in nomine*, sed etiam Trinitas Personarum per voces *Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Et particula illa *Et*, replicata in expressione conjunctive Personæ, denotat non solum diversitatem vocis inter Personas, vel significationis, vel connotationis, ut Hæretici dicunt; sed quoque realem diversitatem inter Personas, tanquam inter res, & res. Non enim dicimus, loquentes de uno, eodemque homine, qui vocatur Joseph Antonius Maria, & Joseph, & Antonius, & Maria; qui loquendi modus indicat tres Personas, & non unam. Sed dicimus absolute absque *Et* Joseph Antonius Maria. Denique Ariani victi ab illa voce in nomine, de medio eam tollere conati sunt, dicendo, quando baptizabant: *Baptizate in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto*. Quod refert Athanasius lib. 7. ad Teophilum.

- VI. probatur Matth. 3. 16. & 17. *Et ecce, aperti sunt Cæli, & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se: Et ecce vox de cælis dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacuit*. Marci 1. 10. & 11. *Vidit cælas apertos, & Spiritum tanquam columbam descendentem, & manentem in ipso. Et vox facta est de cælis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui*. Et Lucæ 3. 21. & 22. *Et Jesa baptizato, & orato, apertum est cælum: & descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut colombo in ipsam: Et vox de cælo facta est: Tu es Filius meus dilectus, in te complacui mihi*. In his verbis exprimitur Pater, qui dicit: *Hic est Filius meus dilectus &c.* Exprimitur Filius, qui in Jordane baptizatur, & de eo dicitur: *Hic est Filius meus &c.* Exprimitur Spiritus Sanctus, qui in columbæ specie apparuit: *Vidit Spiritum Dei descendentem &c.* Tres ergo Personæ exprimuntur, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.

Respondent Sociniani, I. Qui appellatus est Filius, non est Filius naturalis, seu substantialis Patri; sed dictus est Filius per unionem quandam, quam habet cum Deo Patre per charitatem. Ac proinde Filius appellatus est Christum, qui per unionem illam per charitatem dicitur *largo modo*

E 2 Deus.

Deus . II. Nominē Spiritus Sancti venire virtutem tantum Divinitatis, qua fuit Christus in baptesimo abunde cumulatus; non vero intelligi Personam a Deo Patre distinctam.

Contra I. Responſionem dicimus primo, quod etiam Christus est vere, & proprie Deus, ut suo loco contra Nestorium probabimus; & hoc ratione substantialis unionis naturæ humanæ cum Persona Verbi. Unde etiam Verbum est Deus vere, & proprie, & vere, & proprie Filius. Secundo Christus in loco illo non dicitur Filius ut-cunque; sed dicitur tali modo, ut vere possit cognosci, quod non dicatur Filius per adoptionem, quemadmodum dicuntur alii, sed per naturam, ut dicitur ipse solus. Quis enim credat, Patrem voluisse Christum Filium suum declarare per illa verba: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*: non excellentiori modo, quo cæteri Filii sunt? Si ergo cæteri sunt adoptivi, Christus est naturalis Filius; quem non sufficiat ad verba illa verificanda, quod sit Filius adoptivus modo nobiliori, ut Sociniani intendunt.

Contra vero II. Responſionem dicimus, verba illa in Evangelio tum Marthæi, tum Lucæ, non indicare virtutem, sed Personam. Dicitur enim: *Et descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum*. Descensus utique est personalis actio, quæ nunquam dicitur, nec dici potest, de Dei virtute, de Dei proprietate, sed tantummodo de Persona. Cæterum communiter Ecclesiam Patres in citatis Evangelii verbis tres Personas agnoscunt; scilicet Patrem loquentem; Filium, quem alloquitur; & Spiritum Sanctum super Christum descendentem. Nunquid enim credere quisquam poterit, quod Spiritus Sanctus supra Christum descenderet, si non esset cum Patre, & Filio, ejusdem naturæ, potentæ, & auctoritatis?

VII. probatur ex I. Joannis 4. 13., & 14. *Quoniam de Spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus, & testificamur, quoniam Pater misit Filium suum Salvatorem Mundi*. Ubi observare oportet, quod in his verbis sit mentio expressa de Patre, Filio, & Spiritu Sancto; & quidem non tanquam de quatuor nominibus, seu synonymis, rem eandem significantibus; ut Sabelliani delirabant; sed tanquam de tribus Personis, realiter existentibus, & realiter inter se distinctis. Non enim convenit nomini, sed Personæ, quod mittat, & mittatur; quod donec, & sit donum; unde si Patri,

& Filio, & Spiritui Sancto hæc applicatur; dicendum est omnino, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, non esse tria tantum nomina distincta, aut synonymos varios, sed esse veras, & reales Personas, inter se quidem realem habentes distinctionem, sed in propria essentia habentes quoque realem identitatem, & omnimodam unitatem.

VIII. probatur ex Epistola ad Titum 3. 4. *Cum autem benignitas, & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei; Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus Sancti; quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum*. In verbis hisce tres designantur Personæ; nimirum Persona, quæ effudit Spiritum Sanctum; Persona, per quem effudit Spiritum Sanctum; Persona, quæ est Spiritus Sanctus effusus. Prima est Pater, secunda est Filius, tertia est Spiritus Sanctus.

IX. probatur ex Epistola ad Romanos 11. 36. *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso, sunt omnia: ipsi gloria in secula, Amen*. Quum ter prioribus verbis exoritur Deus, Trinitas Personarum ostenditur; quum vero in singulari dicatur, *ipsi gloria in secula*, unitas naturæ manifestatur. Quod confirmat Apollulus 11. Corinth. 13. 13. *Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis*. Ubi pariter aperta sit mentio de Deo Patre, per verba, *charitas Dei*; de Deo Filio, per verba, *Gratia Domini nostri Jesu Christi*; de Deo Spiritu Sancto, per verba, *& communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis*. Et quidem hæc tria intelligi nequeunt de una, eademque Persona; tum per replicationem particulae *Et*, quæ reperitur in primis verbis; tum per diversas expressiones, & quidem realiter distinctas, quæ in alteris verbis observantur.

X. probatur ex illo Apocalypsis 4. 8. *Et quatuor animalia, singula coram habebant alas feræ; & in circuitu, & intus plena sunt oculis: & requiem non habebant die, ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est*. En in his verbis Trinitas Personarum, per illa: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*; en unitas naturæ, per illa: *Dominus Deus Omnipotens*. Et similia sunt quidem istarum verbis, quæ in præterita Dissertatione contra Judæos exhibuimus.

XI. probatur ex Joann. 17. 3. *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* Quorum verborum sensus hic est, ut docet Alphonsus de Castro adv. hæres. lib. 5. verb. Deus, hæres. 5. ut cognoscant Te, & quem misisti Jesum Christum, esse solum verum Deum; & rationem adducit, dicens; quia quum Patrem, & Jesum Christum conjunctione copulativa numerasset, eos dixit, esse verum Deum. Unde ex verbis dictis colligimus, & Personarum pluralitatem, & naturæ unitatem.

XII. probatur ex verbis Joannis 8. 16. & seqq. *Et si judico ego, judicium meum verum est, quia solus non sum: Sed ego, & qui misit me, Pater. Et in lege vestra scriptum est; quia duorum hominum testimonium verum est. Ego sum, qui testimonium præbeo de me ipso: & testimonium præbeo de me.* qui misit me, Pater. Ex quibus verbis sic argumentatur citatus Alphonsus de Castro. „ Si enim Pater, & Filius, una est Persona, ut Sabelius sonnavit, Filius solus esse dicitur, etiam si cum illo sit Pater: Quemadmodum dicerem, solum Tullium scripsisse Tusculanas Quæstiones, etiam si Cicero scripserit eas, quoniam Tullius, & Cicero una est persona, quantum diversa sint nomina. Quod vero sequitur, apertius adhuc est. Volens enim probare testimonium suum esse verum, citavit pro se legem dicentem, duorum hominum testimonium esse verum. Cum ergo ipse, & Pater illud testimonium perhiberent, oportet, ut illud sit verum. Ecce quo argumento Phariseos convincit. Si vero Pater, & Filius una esset Persona, male argumentaretur, nec bene pro se legem citaret; quia lex testimonium duorum probat, non testimonium unius. Oportet ergo, ut Pater, & Filius duæ sint Personæ, si Christi argumentum alicujus est valoris. „ His efficaciora, & clariora, dare, impares nos omnino fatemur; hinc ab ulterioribus abstinemus, & ad Contrariorum solvenda argumenta pergitur.

Opponunt Heterodoxi I. Joannis 10. 30. dicitur: *Ego & Pater unum sumus:* ergo sunt una persona, & pluralitas cadit potius in nominibus, quam in Personis. II. Joannis 14. 10. *Ego in Patre, & Pater in me est:* ergo Pater, & Filius sunt una Persona, quæ est tantum duobus nominibus distincta. III. Quando omnia quæ sunt in uno, sunt etiam in altero, non est inter eos distinctio; sed omnia, quæ sunt in Patre,

sunt in Filio; ergo non est inter eos distinctio. Minor probatur ex illo Matth. 28. 27. *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo;* ex illo Joannis 16. 25. *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt;* ex illo Joannis 17. 10. *Et mea omnia tua sunt, & tua mea.* IV. 1. ad Timotheum 1. 17. *Regi secularium, immortalis, invisibilis, soli Deo:* Ergo Deus solitarius est; atqui solitudo nequit stare, cum Personarum pluralitate: ergo plures Personæ non sunt in Deo admittendæ. V. Ad Ephesos 4. 6. *Unus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis;* ergo non est alius Deus præter Patrem. VI. I. Corinth. 6. *Nobis tamquam unus Deus Pater, & non alius, & nec in illum: Et non Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum:* Solus ergo Pater dicitur Deus, & non Jesus Christus: ergo tantum est Deus una Persona, quæ dicitur Pater, & non sunt aliæ Personæ. VII. Joannis 17. 3. *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum:* ergo solus Pater est Deus, & non alia Persona ultra ipsum. VIII. Solus Pater dicitur in Scripturis sanctis Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob: ergo solus Pater est Deus. Probatur antecedens ex illo Actuum 3. 13. *Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, Deus Patrum nostrorum, glorificavit Filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, & negastis ante faciem Pilati, judicantes ille dimitti;* quibus verbis Pater, & non Filius dicitur Deus: ergo solus Pater dicitur in Scripturis sanctis Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob.

Respondemus ad I. verba illa Joannis intelligenda esse, ut ea intelligit, & explicat, Augustinus, pluribus in locis, a nobis adductis in tertia probatione hujus Differentiationis; scilicet, per unum intelligi unitatem naturæ; per sumus intelligi Trinitatem Personarum. Et ultra Augustini explicationem, aliam subdimus Gregorii Nazianzeni lib. de Fide: *Unum ad unitatem Divinitatis refert; sumus autem Personæ adsignat.* Aliam quoque subnectimus Tertulliani lib. 4. cont. Marcionem, ubi exponens illud I. Joannis 2. *Tres sunt, qui testimonium dant in cæle, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus; & hi tres unum sunt;* hæc scribit: *Qui tres, unum sunt, non unus, quemodo dictum est, ego, & Pater unus sumus:* Et respondet: *Ad substantiam unitatem, non ad numerum singularitatem.*

Ad II. dicimus, quod verba illa pariter Sancti

Et Patres intelligunt de Personarum distinctione, non vero de earundem identitate. Sic S. Athanasius dialog. 3. de Trinitate. Et S. Hilarius lib. 4. de Trinit. explicans illud Isaiæ 43. & 44., quod cum allatis verbis habere videtur similitudinem: *Tantum in te Deus, & non est absque te Deus; vere tu es Deus absconditus; hæc habet: Habitantem ab eo, in quo habitat, discretus Isaias, Persona tantum distinctionem, non generis: Deus enim in eo est, & in quo est Deus, Deus est; non tuum Deus in diversa, atque aliena a se natura habitaculo est.* Verba adeo sunt clara, ut nostra explicatione non egeant.

Ad III. Patres ex verbis illis colligunt Personarum Trinitatem; quia nemo dat sibi ipsi, sed alteri; & Pater dedit omnia Filio, præter esse Patrem. Unde Concilium Florentinum in literis unionis docet: *Omnia, quæ Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo signando dedit, præter esse Patrem.* Hoc ipsum docuerat Nazianzenus orat. 44. in S. Pentecosten. *Omnia quacunque Pater habet, sunt Filii, præterquam unigenitus non est: Omnia quacunque Filii, Spiritus Sancti sunt, si generationem exceperis.* Vere tamen exceptio hæc in prædictis verbis subintelligitur, & continetur; quod clare docet Athanasius orat. 4. cont. Arianos: *Sed ne quis videns Filium habere omnia, quacunque Pater habet ex indiffereta similitudine eorum, quæ habentur, Sabelliano more deceptus, impie sentiat; existimetque Filium etiam Patrem esse: Ea de causa hoc verbum prolatum est: Datum est mihi, & accepi, & traditum est mihi, nulla alia de causa, quam ut ostenderet, se Patrem non esse.* Et post non multa expendens illud Joannis 5. *Quomodo Pater habet vitam in semetipso, ita quoque Filio dedit, vitam habere in semetipso;* subdit: *Nam ex hac voce dedit indicat sese Patrem non esse; ex ipso autem dicto ita Filii similitudinem, proprietatemque cum Patre significat.*

Ad IV. Deus est quidem solus, at non est solitarius. Solus importat alterius Dei exclusionem; & hoc pacto Deus est solus. Solitarius vero dicit exclusionem Personarum; & ita Deus non est solus. Verba præfata intelliguntur primo modo, non autem secundo. Cæterum ipsemet Christus Joan. 10. dicit: *Solus non sum; sed ego, & qui misit me, Pater. Et in lege vestra scriptum est; quia duorum hominum testimonium verum est: Ego sum, qui testimonium perhibeo de me ipso, & testimonium perhibet de me qui misit me Pater.* Athanasius ad hæc verba,

ita loquitur contra Gregales Sabellii; *Enim tibi duas Personas, & nisi dicas vere duos esse, cum hæc loquitur, non permittis testimonium verum existere; id enim testimonium confirmat, sed si non ab uno, sed a duobus perhibetur.*

Ad V. Utrique unus est Deus Pater, & non est alius Pater; & hoc si explicare velimus verba illa cum conjunctione copulativa, Deus, & Pater. Possumus tamen dicere, unum esse Patrem omnium, quatenus omnes sumus filii adoptivi ipsius; & sic Patrem in hoc loco non intelligi de operatione ad intra, sed de operatione ad extra; & idem est dicere esse Patrem omnium, ac esse omnium Creatorem. Et hoc pacto unus est Creator, & est Pater, Filius, & Spiritus Sanctus; quia creati, quam sit operatio ad extra toti simul Trinitati convenit.

Ad VI. Pater dicitur unus cum exclusione inanium Deorum, quos adorabant Gentēs. Non vero dicitur unus cum exclusione Filii. Et ratio est; quia in iisdem verbis eodem modo Pater dicitur unus Deus, quo Christus dicitur unus Dominus; sed Christus non dicitur unus Dominus cum exclusione Patris: ergo nec Pater dicitur unus Deus cum exclusione Filii, & Spiritus Sancti. Minus negari non potest; quia esse dominum toti Trinitati convenit, adeoque Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.

Ad VII. Verba illa Joannis exponi debent, ut nos eadem cum Alphonso de Castro in Probatione XI. exposuimus; & ita expōsita faciunt potius pro nobis, quam contra nos. Verum adhiberi pariter potest responsio, quam alibi dedimus; scilicet Patrem vocari Deum solum, & verum, ad exclusionem Deorum, qui non sunt nec soli, nec veri. Ita Athanasius orat. 4. cont. Arianos: *Quapropter cum Pater solus Deus, & verus, appellatur, non ad exanflationem ejus appellatur, qui dicit: Ego sum veritas; sed ad demolitionem eorum, qui ex natura tales non sunt, qualis est Pater, & Patris Verbum; utque veri Dei sunt.*

Ad VIII. dicitur, quod in Scripturis sanctis Deus Abraham aperte opponitur Filio, ut est homo, non vero ut est Verbum. Deus enim Abraham dicitur, quod glorificavit Filium suum, in quantum scilicet erat humana carne indutus, non vero prout erat Verbum, altera scilicet Trinitatis Persona. Hoc probatur; quia Deus Abraham illum Filium glorificavit, per quem novissime loquutus est tuis; ut ait Apostolus eodem loco; sed non loquutus est nobis

nobis per Filium, ut est Verbum, & secunda Trinitatis Persona, sed per Filium, prout est Verbum cum humana carne

unum, hoc est per Christum: ergo Christum, ut est homo, glorificavit.

DISSERTATIO CIX.

De existentia Trinitatis Personarum, ex Ecclesie definitionibus, Patrum traditione, & theologiarum rationum momentis.

Robatur I. ex Conciliis. Concilium Aquileiense, celebratum ann. 381., cui præfuit S. Ambrosius, Mediolanensis Episcopus, sub Damaso Papa, & Gratiano Imperatore. Scimus controversiam de hoc Concilio esse, quam innuit Bail; atque ex libro Synodico, quem latine reddidit Puppis, & Argentorati editus est ann. 1601., & denuo Lutetie Parisiorum ann. 1661., constat, vere hoc Concilium fuisse coactum contra duos Arianos Episcopos, Palladium, & Secundianum, & in eo Personarum Trinitatem agnovisse omnes, & proclamasse. Carraginense ann. 217., & fuerunt in eo Episcopi 427.; ut asserit Dominicus a SS. Trinitate in bibliot. theolog. t. 5. par. 2. lib. 4. sect. 12. c. 3. At apud Bail, cæteroque, hunc numerum non invenimus. Celebratum ajunt tempore Zephyrini Papæ, ut se opponeret Concilio Africano, coacto eodem anno ab Agrippino, Carraginensi Episcopo, in quo Rebasipanzium error firmatus fuerat. Baptismi occasione de Personarum quoque Trinitate actum est; ut remur. Carraginense ann. 396., quod ordine est II., quavis vulgo inscribitur III. illi præfuit Aurelius Carraginensis Episcopus, sub pontificatu Siricii. Bail asserit fuisse celebratum ann. 397. In hoc Concilio expressa invenitur Personarum divinarum mentio, quæ in eodem statuitur, ut asserit S. Fulgentius lib. 2. ad Monimum c. 2. *omne casualiter honorificentia, & sacrificii salutaris, obsequium, & Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, hoc est sanctæ Trinitati, ab Ecclesia Catholica pariter exhiberi.* Toleranum I. pari voto Personarum Trinitatem cum novendecim Episcopis agnovit, & in assertionem Fidei, in eodem Concilio edita, publicavit. Legitur enim ibi: *Credimus in unum verum Deum, Patrem omnipotentem, & Filium, & Spiritum Sanctum, invisibilem,*

et invisibilem factorem, per quem omnia facta sunt in celo, & in terra, unum Deum, & unam esse divinam substantiam Trinitatem. Patrem autem non esse Filium ipsum, sed habere Filium, qui Pater non sit. Filium non esse Patrem, sed Filium Dei de Patre esse natum. Spiritum quoque esse Paracletum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre, Filioque procedens. Celebratum est hoc Concilium ann. 400. contra Priscillianistas a Patrono, Tolerano Episcopo, sub Anastasio Papa, & Honorio, & Arcadio, Imperatoribus, Selticone Consule, sub die septimo idus septembris; Bail teste, quem in omnibus consulere, utpote exactum, & veridicum, non omitimus.

Subdit Dominicus a SS. Trinitate Concilium Parisiense sub Pelagio I. ann. 567. Concilium Parisiense sub Pelagio I. ann. 567. celebratum fuisse circa annum 555. fuit convocatum propter causam Saphoraci, Parisiensis Episcopi; præfedit, Sapandus, Arelensis Episcopus, sub Childeberto Rege; sed in eo nulla Trinitatis Personarum est mentio. Nec pariter est in altero Parisiensi Concilio, quod dicitur III. & fuit convocatum tempore Joannis Papæ III. contra Sacrilegos, & ambitiosos, circa ann. 557. Addit idem Dominicus Concilium Aurelianense, quod celebratum dicitur anno sequenti, hoc est 568. sub Joanne III. Sed nec pariter hoc Concilium apud Bail potuimus invenire. Invenimus Bracharense I., quod Dominicus a SS. Trinitate omittit, celebratum sub Theodomiro, Suevorum Rege, ann. 563. tempore Joannis Papæ III. contra Priscillianistas; in cap. 1. sic legitur: *Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, non confiteretur tres Personarum substantias, & virtutes, ac potestates, sicut catholica, & apostolica Ecclesia docet, sed unam tantum, & solitariam deum esse Personam, itaut ipse sit Pater, qui Filius, ipse etiam sit Paracletus Spiritus Sanctus,*

ballius, & Priscillianus, dixerunt, anathema sit. Et in cap. 2. Si quis extra sanctam Trinitatem alia (nec in qua) Divinitatis nomina introducit, dicens, quod ipsa Divinitas sit Trinitas, sicut Guastet, & Priscillianus, dixerunt, anathema sit.

Addeitur Concilium Toletanum IV., anno 643. dicit Dominicus, ann. 633. asserit Bail, celebratum; tempore Honorii Papæ I. in quo septuaginta Episcopi interfuerunt. In ejus cap. 1. legitur Confessio Fidei, in qua sic dicitur: *Secundum enim divinas Scripturas, & doctrinam, quam a Sanctis Patribus accepimus, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, unius Deitatis, atque substantiam confitemur, in Personarum diversitate Trinitatem credentes, in Divinitate unitatem predicantes, nec Personas confundimus, nec substantias separamus.* Concilium Toletanum VI. ann. 648. secundum Dominicum, ann. 638. juxta Bail, coadunatum, tempore Honorii Papæ I., in cujus capitulo 1. legitur: *Credimus, & profitemur sacratissimam omnipotentissimam Trinitatem, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, unum Deum solum, non solitarium, unius essentia, virtutis, potestatis, maiestatis, uniusque nature, discretam inseparabiliter Personam, indiseretam essentialiter substantiam Deitatis, erraticam omnium erratarum &c.* Concilium Toletanum XI. habitum juxta Dominicum ann. 660. juxta Bail ann. 675. in cujus Expositione Fidei hæc leguntur: *Confitemur, & credimus sanctam, atque inflexibilem Trinitatem, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, unum Deum naturaliter esse, unius substantia, unius nature, unius quoque maiestatis, atque virtutis, Et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingentum profitemur. Ipse enim a nullo originem ducit, ex quo & Filius natus est, & Spiritus Sanctus processionem accepit &c.* Concilium Toletanum XII. ann. 674. ex Dominicum, ex Bail vero ann. 719. coactum, circa tempora Agathonis Papæ, vel Leonis Papæ II. Et in eo sanctissimæ Trinitatis sit expressa confessio in Symbolo, quod in eodem inseritur.

Citat insuper Dominicus a SS. Trinitate Concilium VVormariense, quod asserit celebratum ann. 860. Apud Bail unum Concilium VVormariense legitur, quod dicit habitum ann. 890. sed nulla in hoc sit Trinitatis Personarum mentio, quantum tantum tradat fuisse convocatum in causa Hermanni Colonienfis, & Adelarii, Hamburgeusis, Episcoporum, de Bremensi Ecclesia contententium. Invenimus ta-

men apud Barraglini Concilium VVormariense, habitum ann. 868., ut dicit, & in eo asserit fuisse recitatum Symbolum, continens confessionem omnium articulorum, in generibus Concilii, dehaereticorum, ac declaratorum, & damnans hæreses omnes dissentientes ab illidem. Hæc peculiariora Concilia a præfato Dominico citantur; modo adducimus generalia, quæ ab eodem quoque adducuntur.

Concilium Ephesinum I. quod est generale III., celebratum ann. 431. sub Cælestino Papa, in causa Nestorii; Connetur in ipso explicatio mysterii Incarnationis, & in ea expressa est mentio Trinitatis Personarum. Concilium Chalcedonense, quod est generale IV. habitum ann. 450. sub Leone I. contra Eutychem, & Dioscorum. In eo fuit lectum Symbolum Nicænum, & fuit ab omnibus Patribus receptum, & acclamatum; ut patet in definitione quarti Concilii, in qua sic legitur: *Et postea sancto Nicæno Symbolo, & censum; atque quinquaginta Sanctorum Patrum decreto lecto, intulerunt: Satis igitur ad perfectam veram pietatis cognitionem, & confirmationem est, sapienter conceptum, & salutare illud divina gratia Symbolum. De Patre enim, & Filio, & Spiritu Sancto, absolute eminet doctrinam &c.* Concilium Constantinopolitanum II. quod est generale V. ann., secundum Dominicum a SS. Trinitate, 500. secundum Bail ann. 553. coadunatum sub Vigilio Papa, Justiniano Imperatore; in Anathematibus sic legitur c. 1. *Si quis non conficitur Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, unam naturam, sive substantiam, & unam virtutem, & potestatem, Trinitatem consubstantialem, unam Deitatem in tribus subsistentis, sive Personis, adorandam, talis anathema sit. Unus enim Deus, & Pater, ex quo omnia; & unus Dominus Jesus, per quem omnia; & unus Spiritus Sanctus, in quo omnia.* Concilium Constantinopolitanum III. quod est generale VI., ann. 670. juxta Dominicum, juxta autem Bail ann. 681. convocatum sub Dono Papa, & celebratum sub Agathone, & terminatum sub Leone II. contra Monotheletas, tempore Constantini Pogonati Imperatoris; in cujus Actione 10. & 11. expressa habetur Trinitatis Personarum confessio, a Patribus Concilii facta. Concilium Nicænum II., quod est generale VII., ann. 780. a Dominico dictum celebratum, a Bail vero ann. 787. sub Hadriano I., & Imperatore Constantino IV., ac Irene, ejus Matre, contra Icomachos, & tempore

etiam

etiam Caroli magni, Occidentis Imperatoris; in cuius Concilii definitione fidei hæc legimus: *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli, & terræ, visibilium omnium, & invisibilium: Et in unum Dominum Jesum Christum, filium Dei unigenitum, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero; genitum, non factum, consubstantialem Patri ante omnia secula, per quem cuncta facta sunt. Et in Spiritum Sanctum Dominum vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit, qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur &c.* Concilium Constantinopolitanum IV., quod est generale VIII. habitum ann. 870. per Dominicum, per Bail vero ann. 869. inchoatum, & ann. 870. absolutum, Hadriano II. Papa, & Basilio Imperatore, in causa Photii, & Ignatii, pro Constantinopolitano Patriarchæ. Post canonem 27. hujus Concilii legitur apud Bail: Postremo iussu Viceariorum senioris Romæ prolatus est, & lectus terminus (ut illi vocant) in quo per modum epilogi continentur omnia, quæ acta sunt in hac sancta Synodo. Præmo ibi paucis expli- cantur mysteria sanctæ Trinitatis, & Dominiæ Incarnationis. Ex hæc sunt generalia Concilia in Oriente celebrata; modo devenimus ad illa, quæ in Occidente habita sunt.

Concilium Lateranense I. generale IX. celebratum ann. 1122. sub Callisto II., & tempore Henrici Imperatoris V., ubi in- terructur trecenti, & amplius Episcopi, innumeri pene Abbates, alique multi. In hoc Concilio statuitur, quod ingressus in Christianam Religionem in baptismo fiat per fidem expressam mysteriorum Trinitatis, Incarnationis, ac Redemptionis humani generis per Christum. Concilium Lateranense IV. generale XII. habitum ann. 1215. sub Innocentio Papa III., & tempore Frederici; Regis Germaniæ, & postea Imperatoris, contra hæreses Albigenensium, & Almarici, & errores Abbatis Joachimi. Ejus decretum habetur in corpore juris c. 1. de summa Trinitate, & fide catholica: *Firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus, æternus, & immensus, omnipotens, incommutabilis, incomprehensibilis, & ineffabilis, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Pater a nullo, Filius autem a solo Patre, ac Spiritus Sanctus ab utroque pariter, absque initio semper, & sine. Pater generans, Filius nascens, & Spiritus Sanctus procedens; consubstantiales, & coæuales &c.* Concilium Vicense;

PAR. II.

quod est generale XV. coactum ann. 1122. sub Clemente Papa V., & tempore Henrici Imperatoris, contra hæreses Petri Joannis, Beguardorum, & Beguinarum. In ejus decreto de summa Trinitate, & fide Catholica, quod refertur Clement. 1. sub eodem titulo, hæc legimus: *Fidei catholica fundamentum, præter quod, teste Apostolo, nemo potest aliud ponere, firmiter in hærentes; aperte cum sancta matre Ecclesia, confitemur Unigenitum Dei Filium in his omnibus, in quibus Deus Pater existit, una cum Patre æternaliter subsistentem, partes nostræ naturæ simul unitas &c.* Concilium Florentinum, quod est generale pariter, ann. 1439. habitum sub Eugenio IV. contra errores Græcorum in præsentia Joannis Palæologi, Constantinopolitani Imperatoris; in decreto Eugenii expressa habetur mentio Trinitatis Personarum. Concilium Lateranense V. coactum ann. 1511. sub Julio II., & terminatum ann. 1518. sub Leone X. in orationibus antea recitatis, & in gratiarum actionibus in sine decantatis, manifestissimam Trinitatis Personarum confessionem exhibuit. Demum Concilium Tridentinum, inceptum ann. 1545., & absolutum ann. 1563. sub Pio IV. non semel, nec bis, Trinitatem Personarum aperitissimè confitetur.

II. probatur ex Patribus Græcis. Auctor Constitutionum Apostolicarum, quæ Clementis Romani nomine ornate circumferentur, lib. 6. c. 11. *Confitemur unum Deum, unius Filii Patrem, & non plarium; unius Paraleti per Christum aliorum ordinum effectorem.* Auctor pariter Epistolæ ad Philippenses, quæ signatæ martiris nomen gerit: *Unus Deus Pater, non duo, neque tres. Unus qui est, nec alius est præter ipsum, solus, & verus. Unus & est Filius Verbum Deus. Unus & Paraletus. Non itaque tres Patres, neque tres Filii, neque tres Paraleti; sed unus Pater, unus Filius, & unus Spiritus Sanctus. Quare & Dominus mittens Apostolos ad docendum omnes gentes, præcepit illis, ut baptizarent in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; non in unum trinomicum, neque in tres in- creatos, sed in tres ejusdem honoris.* Auctor quoque libri de divinis nominibus, qui S. Dionysio Areopagitæ tribuitur, c. 1. *Quo circa in omnibus ferme sanctis libris advertimus Divinitatem sanctæ prædicari, ut singularem quidem, atque unicam, ob simplicitatem, atque unitatem excellentis illius individui, ex quo veluti vivifica virtute in unum evadimus, dividimusque nostris alteri-*

l' tati.

tatibus, supra huncmodum conglorialis, in divinam movendam, atque univocam. Deum imitantem colligimus. Ut Trinitatem vera propter divina sacunditatis in tribus Personis ex profensione, ex qua omnis paternitas in celo, & in terra, est, & nominatur. Auctor Viri S. Joannis sub ficto nomine Prochori c. 5. Joannes cepit eos docere de una sola Divinitate Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, quam debent adorare, & quod tres hypostasies sint una substantia. Auctor Expositionis fidei, seu de recta confessione, quæ S. Justino Philosopho, & Martiri, attribuitur: Unum nos convenit profiteri Deum, cuius est in Patre, Filio, & Spiritu Sancto, notio; qua quidem Pater, Filius & Spiritus Sanctus, unius divinitatis existentia agnoscuntur: qua vero Deus essentialium secundum naturam, & essentiam communionem intelligentia completentur. Unitas namque in Trinitate intelligitur, & Trinitas in Unitate cognoscitur. Quoniam vero id modo, neque ex aliis percipiari ipse velim, neque mihi ipse persuadere possim, rerum arcanarum, & ineffabilem rationem ut lingua latea, & carne squallida proferre audeam.

Post hos addimus alios, de quorum genuinitate librorum eruditi Critici non dubitant, si intemperantiores non fuerint. Athanagoras in Legatione pro Christianis: Deum asserimus, & Filium ipsius Verbum, & Spiritum Sanctum. Tria quidem secundum potentiam, Patrem, Filium, & Spiritum; alii vero & essentia unum. Filius enim Patris mens, Verbum, & Sapientia est; & ab eodem Spiritus, ut lumen ab igne profluit. Irenæus lib. 1. c. 2. Ecclesia per universum orbem usque ad fines terra seminata, & ab Apostolis, & a discipulis eorum accepit eam fidem, que est in unum Deum Patrem omnipotentem, qui fecit caelum, & terram, mare, & omnia, qua in eis sunt; & in unum Jesum Christum Filium Dei, incarnatum pro nostra salute; & in Spiritum Sanctum, qui per Prophetas predicavit dispositiones Dei. Clemens Alexandrinus lib. 3. Pedagogi c. 12. Laudamus unum Patrem, & Filium: Patrem inquam Pedagogum, & magistrum, qua cum sancto Spiritu, qui unquam est omnia, in quo omnia, & per quem omnia unum; per quem est quod semper est, cuius membra omnes, cuius sunt gloria & secula, qui est undequaque bonus, undequaque iustus. Athanasius contra Sabellii gregales; Ne, igitur, quasi in corpore, tria membra indivisa imaginemur, sed accipiamus indivisam coexistentiam, invicem sibi coexistentibus si-

ne ullo intervallo; Et tres eum re vera sint, unam formam intelligamus, qua quidem incipit a Patre, sed respicitur in Filio, apparet autem, & demonstratur in Spiritu Sancto. Basilii in Hexameronc hom. 10. Dixit, faciamus hominem, ut hoc insigni dicto agnoscat Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. . . Neutiquam dixit: Fecerunt Dii hominem, sed fecit Deus; discreta licet sit Patris, ac propria hypostasis, persona videlicet, propria item Filii, propria quoque Spiritus Sancti. Quidni igitur tres sunt? Quod una sit Divinitas. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 16. Neque separamus sanctam Trinitatem, sicut quidam; neque contrahimus, sicut Sabellius; sed agnoscamus eam religiose, unum Patrem, qui misit nobis Salvatorem Filium, promissionem mittere a Patre Spiritum Sanctum Paracletum. Nazianzenus orat. 29. Unus Deus retinendus est, & tres hypostasies, sive tres Persona conficienda, & quidem unaquaque cum sua proprietate. Epiphanius hæres. 62. Trinitas semper est Trinitas, & nunquam Trinitas appositionem accipit, una existens Deitas, una dominatio, una glorificatio; sed Trinitas numeratur Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, non veluti unum quiddam tribus nominibus appellatum, sed vere perfecta nomina, perfecta substantia, nihil immutatum. Nylsenus ser. de Trinitate con. Judæos. Qua cum ita sit perspicua, & clare sancta Trinitas, Patres inquam, & Filii, & Spiritus Sancti, demonstrari, atque probari potest. Chrysostomus hom. 11. in Marcum: Nos in Trinitate credimus, non credimus in quaternitate, duas in Christo esse Personas. Si enim Christus duas Personas habet, Pater, & Filius, id est Christus, duplex est; erga quatuor Persona sunt. Nas ergo credimus in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum.

III. probatur ex Patribus Latinis. Tertullianus advers. Praxeam c. 2. Perversitas hæc damnanda est, que se existimat veram veritatem possidere, dum unicum Deum non alias putat credendum, quam si ipsum, eundemque & Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum dicat; quasi non sit quoque unus sit omnia, dum ex uno omnia, per substantiam videlicet unitatem, & nihilominus custodiat æconomias sacramentum, qua unitatem in Trinitatem disponit, tres dirigens Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, Cyprianus de Orat. Dominic. In orationibus celebrandis invenimus, observasse cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captivitate victores, horam tertiam, sextam, novam, Sacramento scilicet Trinitatis, qua in novissimo temp-

temporibus manifestari habebat. Offus Cot-
dubensis in Nicæna Synodo lib. 2. *Divini-
tas non est una Persona, ut Judæi opinantur;
sed tres Personæ vere subsistentes, non solum
nominis. Hilarius de Synodis adversus Ari-
anos; Manifesta utique Patris vere Patris,
certaque Filii vere Filii, notaque Spiritus
Sancti vere Spiritus Sancti; hisque nomi-
nibus non simpliciter, neque octofis, propositis,
sed significantibus diligenter propriam unius-
cujusque nominatorum substantiam, & ordi-
nem, & gloriam, ut sint quidem per substantiam
tria, per consonantiam vero unum.* Am-
brosius lib. 2. de fide c. 4. *Unus Deus, non
ut ipse sit Pater, & Filius, sicut impius Sa-
bellius asserit; sed quia Patris, & Filii, Spi-
ritusque Sancti una divinitas sit. Ubi autem
una divinitas, una voluntas, & una percep-
tio.* Hieronymus epist. 57. ad Damasum
*Interrogamus, quid tres hypostases posse ar-
bitrentur intelligi. Tres Personas subsisten-
tes, ajunt. Respondemus, nos ita credere.*
Non sufficit sensus, ipsum nomenclagiant;
*quia nescio quid veniat in syllabis latet. Cla-
mamus, si quis tres hypostases, aut tria eny-
postata, hoc est tres subsistentes Personas, non
constituit, anathema sit.* Gaudentius tract.
de Exod. *Est enim sola in Trinitate Perso-
narum distinctio, non naturæ diversitas.* Au-
gustinus de Trinit. lib. 1. c. 4. *Non sunt
tres Dii, sed unus Deus; quantum Pater Fi-
lium genuerit, & ideo Filius non sit qui Pa-
ter est; Filiusque a Patre sit genitus, & ideo
non sit Pater qui Filius est; Spiritusque
Sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantum
Patris, & Filii Spiritus, Patri, & Filio
etiam ipse coequalis, & ad Trinitatis perti-
nens unitatem.* Petrus Chrysologus ser-
60. *Divinitas in Personis trina est, sed una
est in Trinitate Divinitas. Personis Trini-
tatis distinctæ est, non est diversa substantiis,
Deus unus est, sed Trinitate; Deus solus est,
sed non solitarius. Divinitas nec Trinitate
dividitur, nec confunditur unitate.* Leo ma-
gnus ser. 1. de Pentecoste c. 3. *Cumque in
Personarum proprietatibus alius sit Pater,
alius Filius, alius Spiritus Sanctus; non ta-
men alia deitas, nec diversa natura est.*

IV. probatur Rationibus. I. ratio est, quæ
dicitur argumentum Præscriptionis, &
sic proponitur a Juvenio. Argumentum
Præscriptionis est, quod fundatur in fide,
quam professæ est Ecclesia certo seculo, &
ex fide illa colligitur, antecessentibus se-
culis Ecclesiam tenuisse semper fidem il-
lam sine intermissione; sed hoc argumen-
to demonstratur Trinitas Personarum in
Deo: ergo demonstrari potest argumen-

P. A. R. II.

to præscriptionis. Minor probatur. Ter-
tio seculo hanc fidem proficiebatur Ecclē-
sia: ergo antecessentibus seculis eandem
fidem tenebat. Probatur antecessentibus.
Tertio seculo Sabellius in aperto posuit
hæresim huic fidei contrariam; sed statim
omnes orbis Ecclesie contra Sabellium hæ-
resim insurrexerunt: ergo tertio seculo
hanc fidem Ecclesia proficiebatur. Minor
probatur testimonio Scriptorum, qui
tempore illo florebant. Primo Dionysius,
Episcopus Alexandrinus, hæc scripsit Xi-
sto, Romano Pontifici, quod refert Eu-
sebius hist. eccl. lib. 7. c. 6. *Nam de dog-
mate illo, quod nuper apud Prolemaidem, i.
urbem Pentapoleos, commatum est, pleno im-
pietatis, ac blasphemia, adversus omnipo-
tentem Deum Patrem Domini nostri Jesu
Christi; pleno etiam incredulitatis erga Uni-
genitum ejus Filium, primogenitum omnis
creatura, Verbum, quod inter homines ver-
satum est; pleno denique superis adversus
Spiritus Sanctum: Cum ab utraque parte
& litera ad me allata essent, & Fratres mei
cum disserturi venissent, epistolas quasdam,
quantum Deo juvante potui, tractatoris mo-
re salsus scripsi, quarum exemplaria ad Te
misi.* Secundo Xistus, Romanus Pontifex,
acceptis literis Dionysii, non accusavit
illum, sed potius Sabellium, violatæ fi-
dei. Tertio Dionysius, Romanus Pon-
tifex, qui Xisto in Pontificatu successerat,
patitee Dionysio Alexandrino adhæsit;
quia a Pentapolitano accusatus Dionysius
apud ipsum, quod destrueret unitate-
m naturæ divinæ, admitendo Personarum
divinitatem contra Sabellium; accu-
sationem apud ipsum depulit Dionysius,
sed dogma semper defendit; & a Dionysio
Pontifice prædicto tam depulso acu-
sationis, quam dogmatis defensione, ac-
ceptata fuit; ut testatur Athanasius lib. de
sententiâ Dionysii adversus Arianos con-
scripto. Hispositis, sic discurramus. Si ter-
tio Ecclesie seculo erat in eota Ecclesia
fides distinctionis Personarum, fuerat
quoque eadem in secundo, & in primo
seculo, & nunquam fuit immutata. Et hoc
ulterius probatur; quia non assignatur ab
Adversariis tempus, in quo facta fuerit
mutatio illa; quia non exhibentur Scrip-
tores, qui testentur mutationem illam ac-
cidisse; quia demum nec fuit opera Dionysii
dogmâ illud in Ecclesia investum;
si enim Dionysius hoc attenuasset, insur-
rexissent contra eum aliarum Ecclesiarum
Episcopi, & ipsimet Romani Pontifices,
Xistus, & Dionysius, cum non commen-

F 2

da-

dascens, sed potius redarguissent; quod non fuit ullo modo factum.

- II. Ratio dicitur ab eodem Juvenino argumentum discussionis; & sic proponitur. Argumentum discussionis est, quo veritas aliqua Scripturarum auctoritatibus, & Patrum testimonio, firmatur; sed sic est veritas distinctionis Personarum in Deo: ergo probatur pariter argumento discussionis. Minor probatur ex allatis a nobis Scripturarum auctoritatibus in præcedentibus Dissertationibus, & ex congestis in hac præsentis Patrum testimoniis. Verum nos addimus, argumentum discussionis pariter esse, quando veritas aliqua fuit inter partes disputata, atque discussa; & quum fuerit pro una parte definita, semper stetit in possessione definitionis, absque eo quod ullus contra ipsam declamaverit. Sic fuit veritas Trinitatis Personarum; fuit enim discussa contra Sabellium, fuit definita, & Sabellii hæresis damnata; & usque ad decimum sextum seculum, in quo Sctvetus, & Socinus, contra eam insurrexerunt, per tredecim fere secula in tota Ecclesia veritas eadem in suæ possessione definitionis perstetit; ergo vere pro illa facit argumentum discussionis, etiam hoc modo sumpsum. Ex quanvis aliqui Hæretici, a nobis allati, posterioribus seculis contra eam senserint; semper tamen fuerunt ab Ecclesia repressi, atque damnati; quod est signum majoris firmitatis, quod dogma de Trinitate Personarum semper habuit in Ecclesia; unde ex hoc firmiores desumit vires argumentum discussionis.

- III. Ratio probat, non posse esse in Deo nec plures, nec pauciores, quam tres Personæ. Si essent plures, quam tres, non esset unus Deus, sed plures Dii; non possunt esse plures Dii: ergo non possunt esse plures, quam tres Personæ. Probatur major. Ideo in Deo, quanvis sint in ipso tres Personæ, est una natura divina, quia prima Persona communicat secundæ suam naturam, per generationem, quæ est per intellectum; & quia prima, & secunda communicant tertiæ per inspirationem, quæ est per voluntatem; sed hujusmodi communicationes essent in Deo impossibiles, si in Deo essent plures Patres, si essent plures Filii, si essent plures Spiritus Sancti: ergo si essent in Deo plures, quam tres Personæ, non esset unus Deus, sed plures Dii. Minor probatur ex S. Basilio lib. 3. con. Eunomium: *Sic in Trinitate unitatis ratio conservabatur, si unam Patrum profi-*

teamur, unum Filium, unum Spiritum Sanctum: Ex S. Epiphanio hæres. 64. Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, unus Deus, Trinitas in veritate, & Monas; propterea enim, unus Deus, quoniam nec duo Patres, neque duo Filii, neque duo Spiritus Sancti; Ex S. Fulgentio in Responsione ad I. Objectionem Arianorum: Si ambo vocarentur Patres, essent profecto natura dissimiles; unusquisque enim ex semetipso constaret, & communem substantiam; cum altero non haberet, nec Deitas una esset, quibus una natura non esset: Et in Responsione ad 5. Objectionem subdit: Duo quippe Ingenti non possunt unam habere naturam, ubi nec unus in uno veram ex se generationem invenit, nec unus ex uno vere in se substantiam nativitatis agnoscit.

- IV. Tot esse debent divinæ Personæ, quot esse possunt Personæ improductæ, & productæ; sed istæ nequeunt esse plures, nec pauciores, quam tres; ergo tres pariter debent esse illæ. Probatur minor. Persona improducta non potest esse, nisi una; Personæ productæ non possunt esse, nisi duæ; ergo Personæ improductæ, & productæ nequeunt esse plures, nec pauciores, quam tres. Probatur antecedens. Si Personæ improductæ essent plusquam una, essent infinitæ; non conceditur esse infinitas: ergo nec concedi debet, quod sint plusquam una. Minor est certa; quia Personæ illæ improductæ infinitæ, vel essent ejusdem speciei, vel diversæ; non secundum, quia non essent divinæ, quum non haberent unaqueque perfectionem alterius: Neque primum, quia quum numero differrent, haberent naturam communem, ut habent homines, & non unam, & eandem naturam, ut habent Personæ divinæ. Major etiam constat; quia quicquid potest esse in pluribus, & non determinatur per aliquid a se distinctum ut sit in tot, & non pluribus, ex sua ratione potest esse in infinitis; & si est ens necessarium, de facto est in infinitis; Persona autem divina improducta non habet aliquid a se distinctum, quo determinetur, & est ens necessarium: ergo Persona improducta si non est una, & est plusquam una, infinitæ debent esse Personæ improductæ. Veniamus modo ad Personas productas; hæ non possunt esse nisi duæ; & probatur. Tot debent esse Personæ productæ, quot sunt in producente principia productiva adæquata, & sufficientia diversæ rationis; atque hæc principia tantum duo sunt, intellectus scilicet, & voluntas: ergo duæ.

go dux tantum sunt personæ productæ. Hoc totum clarius constabit, quando de divinis Processionibus loquemur. Hæc ratio est Scoti in 1. dist. 2. q. 7. & assertur a Frassen.

V. ratio est S. Bonaventuræ in 1. dist. 2. ar. 1. q. 4. Prima Persona debet esse innascibilis, & inspirabilis; & debet generare, & spirare; & hæc est Pater. Secunda Persona debet esse inspirabilis, & genita; & proinde non generat, sed spirat; & hæc est Filius. Tertia Persona, quia spiratur, & procedit a generante, & a genito, nec generat, nec spirat; & hæc est Spiritus Sanctus. Atqui nec plures his, nec pauciores, excogitari possunt: ergo &c.

VI. ratio est Ricardi a S. Victore lib. 3. de Trinit. c. 20., & tam desumit ex triplici amore. Triplicem ponunt quidem amorem, gratuitum scilicet, debitum, & ex utroque permixtum: ergo tres poni debent divinæ Personæ, ut triplici amori respondeant. Probatur consequentia. Una Persona debet esse, quæ tantum donat, & in ea est amor gratuitus; & hæc est Pater. Altera Persona, quæ tantum accipit; & in ea est amor debitus; & hæc est Spiritus Sanctus. Alia Persona, quæ donat, & accipit; & in ea est amor mixtus ex gratuito, & debito amore; & hæc est Filius.

VII. ratio est, quam idem S. Bonaventura colligit ex origine. Intelligimus Personam, quæ est principium Personæ, & non est principiatum; & hæc Persona est Pater; Intelligimus Personam, quæ est principiatum, & non principium Personæ; & hæc Persona est Spiritus Sanctus. Intelligimus Personam, quæ est principium, & principiatum; & hæc Persona est Filius. Non possumus vero intelligere Personam, quæ nec sit principium, nec principiatum, quia est intelligibilis, & impossibilis: ergo Tres tantum sunt Personæ divinæ, & non plures, nec pauciores, quam tres.

VIII. Aut admitti non debet Trinitas, quia in Deo dicitur imperfectio, vel quia Scripturæ de illa non loquuntur, vel quia Patres eam non profitentur, vel quia Ecclesia eam nunquam declaravit, nec definit; sed quodeunque ex his dicatur, falsum est: ergo admitti debet Trinitas. Probatur major; & quidem constat apertissime, quod Ecclesia Trinitatem Personarum definit, ex tot Conciliis, sive peculiaribus, sive generalibus, quæ in hac Dissertatione adduximus; quod Patres eam

profitentur, ex tot ipsorum clarissimis testimoniiis, quæ in hac eadem Dissertatione recitavimus; quod Scripturæ de illa loquuntur, ex tot locis, sive veteris, sive novi testamenti, quæ in precedentibus Dissertationibus attulimus. Quod vero in Deo imperfectio non dicatur, sic probatur. Vel diceret imperfectio, quia induceret pluralitatem naturarum, vel quia firmaret pluralitatem Personarum; atqui pluralitatem naturarum non inducit, & quod firmer pluralitatem Personarum tantum abest, ut imperfectio dicatur, quod potius perfectionem importat: ergo nullam in Deo dicitur imperfectioem Trinitas Personarum. Probatur minor pro secunda parte. Perfectio est in Deo, quod sit secundum, quod sit se communicans, quod sit solus, at non sit solitarius, quod sit bonus, & ideo se ad intra communique, quod sit intellectivus, & per intellectum generet, quod sit volitivus, & per voluntatem spiret; sed hæc omnes perfectiones in Deo supponuntur, & manifestantur per Trinitatem Personarum: ergo tantum abest ut pluralitas Personarum imperfectioem in Deo dicatur, quod potius perfectionem denotat, & importat.

Arguunt I. Admittenda est in Deo generatio ex secunditate naturæ: ergo præter duas processiones est in Deo admittenda altera. Antecedens negari non potest; quia in creatis omnibus generatio procedit ex secunditate naturæ. Consequentia probatur. Admittitur una processio per intellectum, admittitur altera per voluntatem; sed natura ex his est ex secunditate naturæ: ergo præter has duas admitti debet altera; sed admittendo alteram debet admitti alia Persona; ergo non tres, sed quatuor erunt divinæ Personæ. II. Quavis sint in Deo duo principia productiva, possunt tamen esse plures Personæ productæ: ergo non est sufficiens ratio, personarum productarum esse duas, quia duo sunt in Deo principia productiva. Antecedens probatur. Intellectus est principium productivum verbi mentis; & tamen non unam habet productionem in creatis, nec unum verbum mentis producit; ita pariter voluntas: ergo &c. III. Superfluum reputari debet in Deo omne id, quod si auferatur, remanet Deus pari modo infinitus, & perfectus; sed si auferatur Trinitas Personarum Deus pari modo remanet infinitus, & perfectus: ergo superflua est Trinitas Personarum in Deo. IV.

Ex Gregorio Nazianzeno orat. 13. habemus, quod tres Personæ divinæ distinguantur solum mente; postquam enim attulit tria divina supposita, & nominibus propriis appellavit, dixit *Deum unumquodque si foris consideretur, mente videlicet ea, quæ separari nequeunt, separantes*: Er orat. 35. *Unam quoque Dei essentiam, & naturam, & appellationem esse; tamen si per cogitationes quasdam distinctas nomina quoque simul designantur*. V. quod est argumentum Valentini Genitilis. Qui non generat, nec generatur, non spirat, nec spiratur, non est verus Deus; sed unus Deus in essentia non generat, nec generatur, non spirat, nec spiratur: ergo unus Deus in essentia non est verus Deus. Major probatur. Nullus est Deus præter Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum; sed Pater generat, & spirat, Filius generatur, & spirat, Spiritus Sanctus spiratur: ergo qui non generat, nec generatur, non spirat, nec spiratur, non est verus Deus. Minor prioris argumenti etiam probatur, Deus in essentia nil aliud est, quam ipsa essentia communis tribus; sed essentia non generat, nec generatur, non spirat, nec spiratur: ergo unus Deus in essentia non generat, nec generatur, non spirat, nec spiratur. VI. quod est argumentum Transylvanorum lib. 1. c. 5. Si tres Personæ dicuntur unum in essentia, iam in Deo erit quaternitas, non Trinitas; & sic probant: Essentia, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, sunt quatuor nomina, & non sunt synonyma: ergo significant quatuor res diversas: ergo in Deo datur quaternitas, non Trinitas. VII. Nos in Symbolo dicimus, *Credo in unum Deum*, & scribimus virgulam, ne dicamus, *Credo in unum Deum Patrem*: ergo distinguimus Deum a Patre; atqui etiam distinguimus Patrem a Filio, & Filium a Spiritu Sancto: ergo quatuor in Deo ponimus, non tres. VIII. Persona divina vel est finita, vel infinita; si infinita: ergo una tantum esse debet: si finita: ergo debent esse infinitæ, ut infinitati essentia respondeant. IX. In Deo idem sunt intellectus, & voluntas, idem sunt quoque intellectus, & volitio: ergo pariter sunt idem Verbum, & Amor; Filius scilicet, & Spiritus Sanctus. X. In Deo nihil aliud est nisi essentia, & relatio; sed essentia non generat, nec generatur, relatio non generat, nec generatur: ergo nihil est in Deo, quod generat, nihil est, quod generatur: ergo in Deo non sunt Personæ;

Respondemus ad I. cum scoro; quod in Deo admittitur productio ex fecunditate naturæ, non tanquam ex principio adæquato, sed tanquam ex principio inadæquato, & partiali. Nominæ principii adæquati, & totalis respectu Filii venit intellectus, & essentia divina; respectu Spiritus Sancti venit voluntas, & essentia divina. Atamen essentia divina concurret ut quo, intellectus, vel voluntas concurret ut quod; & inde est, quod essentia divina non habet rationem principii distincti adæquati, & per se productivi alicuius Personæ divinæ; habet tamen aliquo modo, quatenus concurret cum intellectu, & voluntate, licet ut quo, & non ut quod. Et quia tantum duo sunt principia adæquata productiva Personarum, duæ etiam sunt Personæ divinæ, quæ producuntur.

Ad II. dicitur, quod argumentum procedit de terminis productis, quia non sunt adæquati, tam extensive, quam intensive, omnimodæ perfectioni principii producentis, & in essendo, & in operandi; isti enim quum non adæquent principium producentis, possunt ab hoc produci plures, & plures. Non vero procedit de terminis productis, qui adæquant in omni modo perfectionem omnimodam principii producentis; quemadmodum est Verbum in divinis, quod adæquat omnem perfectionem sui principii productivi; & in essendo, quia est consubstantiale Patri; & in operando, quia exhaurit fecunditatem omnem divini intellectus. Idem dicendum est de Spiritu Sancto.

Ad III. negatur minor; tum quia conditio illa est omnino impossibilis; tum etiam quia sublata una persona non remanet alia infinite perfecta. Ratio est, quia omnes personæ identificantur cum essentia realiter, unde in ratione essentiaë indentificantur etiam omnes personæ invicem realiter; est vero implicancia, quod asseratur unum realiter identificatum, & quod aliud subsistat; quia sequeretur, quod idem esset ablatum, & non esset ablatum, quod repugnat.

Ad IV. Nazianzenus intelligendus est, quod personæ ita sunt cum essentia identificata, ut vix mens nostra possit unam personam foris ab alia concipere, & separare; & ratio est, quia per circumincessionem quælibet persona habet in se duas alias, & in ratione essentiaë est idem cum illis, unde non potest ab illis realiter seungi, ac separari. Cæterum quod Nazianzenus agnovit veram, & realem Per-

Per-

Personarum distinctionem, sit manifestum ex verbis ipsius orat. 49. *Quippe cum & hanc sectam (intelligit Sabellianam) in eodem libello damnaverim, & personarum distinctionem secundum vocabulum scripserim, nam & nemo pro una persona potest, unum sunt, dicere, & unitatem generis nisi personis assignare.* Ex orat. 35. *Paris impietatis est, vel Sabellii more personas concellere; vel Aetii instar naturas distinguere, ac separare.*

Ad V. respondet Bellarminus lib. 2. de Christo c. 7. explicando minorem primi argumenti; sed unus Deus in essentia non generat, nec generatur, non spirat, nec spiratur; si vox *unus Deus* accipiat pro personis in communi, falsa est propositio; quia verum est dicere, unus Deus in essentia generat, & generatur, spirat, & spiratur; quum ille unus Deus sit Pater, qui generat, & spirat, sit Filius, qui generatur, & spirat, sit Spiritus Sanctus, qui spiratur. Si vero vox *Deus* sumatur pro Deitate, propositio etiam est falsa, quia in Deo non distinguitur persona a natura. Si vero vox *Deus* accipiat pro persona divina in communi, propositio est vera; quia qui non generat, nec generatur, non spirat, nec spiratur, non est persona divina. Pariter si intelligatur pro essentia, ipsa, vera est etiam propositio. Sed ex hoc inferitur tantum, essentiam non esse personam divinam formaliter, non autem inferitur, essentiam non esse verum Deum. Aliam responsum afferit Bellarminus, que est Joannis V Vigandi lib. cont. novos Arianos; sed illam impugnat.

Ad VI. idem Bellarminus respondet, dicendo, illa nomina non esse synonyma; & tamen non significare quatuor res, sed vel unam, si intelligantur de re absoluta, vel tres, si intelligantur de relativis. Quod docuit Augustinus lib. 1. de doctrin. Christi c. 5. *Res, quibus fruendum est, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus est; eademque Trinitas una quedam sumus res.* Anselmus pariter lib. de incarn. Verbi c. 3. clarius asserit, tres personas esse tres res, & unam rem; tres res relativas, & unam absolutam. Cæterum dicit, non esse insolitum, plura nomina non synonyma significare unum, sed diverso modo. Nec per hoc, quod significantur una res absoluta, & tres relativæ, inferre quis potest, quod significantur quatuor res; quia res illa ab-

soluta non distinguitur re, sed ratione tantum ab illis tribus relativis; inde vere in Deo est unitas essentiae; est Trinitas Personarum, & nulla est quaternitas.

Ad VII. idem Cardinalis respondet, rationem hanc habere vim contra Benedictum Arctium Zuinglianum, qui in hist. de supplicio Valentinii Gentilis c. 6. & 11. nesciens respondere ad Gentilis argumentum, quo probabat, solum Patrem esse verum Deum unum, quia in Symbolo dicitur, *Credo in unum Deum Patrem, incipit ad virgulam illam, quam dicitur, poni debere inter Deum, & Patrem.* Hanc tamen virgulam non habent omnes Catechismi catholici; & antiqui Patres, qui Symbolum exposuerunt, tempor. verba illa legerunt absque virgula. Videndi sunt Irenæus lib. c. 2. Cyrillus catech. 7. Rufinus in explicat. Symboli. Et quanvis virgula illa ponatur, non per hoc admitteretur quaternitas; quia in hoc sensu Deus distinguatur a Patre, ut significaretur tantum, nomine Dei non comprehendi solum Patrem.

Ad VIII. idem respondet, personam divinam ut talem esse infinitam, & per consequens dicere summam perfectionem; nec potest ex hoc inferri, personam divinam esse unam tantum; sed solum hoc; ergo una est perfectio omnium personarum; quia est una, & eadem infinita perfectio in omnibus personis, sed non eodem modo; quum in Patre perfectio illa sit paternitas, in Filio filiatio, in Spiritu Sancto passiva spiratio.

Ad IX. idem quoque respondet, quod minor distinctio requiritur in principiis, quam in terminis. Deus enim creat tot genera rerum, & tamen unus est. Intellectus noster parit tot conceptus diversos, & nihilominus unus est. Truncus producit tot ramos, & pariter unus est. Sufficit autem distinctio rationis inter intellectum, & voluntatem, ad hoc ut habeant terminos, qui realiter sint distincti.

Ad X. dicimus, in Deo esse relativam, nequit enim esse relatio, nisi sint relativæ; & relativæ sunt, quæ generant, & generantur, quæ spirant, & spirantur. De essentia vero dicitur quod dictum est in responsione ad primum argumentum, & in subsequentibus pariter responsionibus est replicatum.

DISSERTATIO CX.

*De Vocibus, quæ in explicando Trinitatis My-
sterio a Sanctis Patribus, vel a Theologis
Scholasticis usurpantur.*

oces, quas adhibemus, explicantes quæ de Trinitate dicimus, vel propugnantes quæ pro eisdem mysterio credimus, ne hæretici homines deridant, quasi a nobis proprio Marte inventas, vel ne iidem traducant, alieno a nobis sensu venditantes easdem; hæc in Dissertatione, secundum Patrum mentem, & juxta Theologorum Scholasticorum rationem, suscipimus simul, & ex vi nominis, quos signantur, exponere, & ex vi rei, quam significant, explanare. Quis enim nescit, & Valentini Gentilis Gregales, & Transylvanorum greges, voces hæc desiderare, quia contrarias eas inveniunt signæntis suis, & apprimæ proprias sciunt ad Catholicorum veritates explicandas, atque firmandas? Inter Nostros vero utinam non essent, vel qui eas mussitando excipiunt, quia se pares ad easdem intelligendas non inveniunt; vel qui eas turpiter errando adhibent, quia nunquam earum studio ex proposito, ut decebat, se applicarunt! Ne ergo Hæretici rideant, & nesci qui sunt, ex Catholicis non volentes quidem, aliquando errent; harum omnium explicationes in hac peculiari Dissertatione asserre, non incongruum visum est. Quod etiam juvabit, ut Sanctorum Patrum loquendi modum percipientes, eorumdem verba juxta catholicum sensum, ut vere deceat, intelligamus.

Cardinalis Bellarminus t. 1. controv. lib. 2. de Christo c. 2. hæc eandem provinciam sumens, quæ sequuntur nomina sibi explicare proponit. Essentia, Homositas, Hypostasis, Substantia, Persona, Proprietas, Relatio, Notio, Circumsessio, Trinitas. In quibus explicandis vult primo refellere quæ Transylvani lib. 2. c. 9. in iisdem in communi reprehendunt; deinde sigillarim vult easdem exposcere. Et quidem Transylvani dicunt, hujuscemodi nomina, etsi profana, a Catholicis adhiberi quinque ob causas. Quarum prima est, quia consent, ea utilia esse ad Hæreticos

confutandos; secunda, quia Patres iisdem nominibus usi sunt; tertia, quia juvant nos, non ut aliquid dicamus, sed ut non taceamus; quarta, quia utilia censemus ea ad Scripturæ mysteria explicanda; quinta, quia intendimus, quod etsi eadem in Scripturis non reperiantur, sunt tamen in illis alia nomina, quæ hisce æquivalent. Post quæ pergunt refellere hæc omnes quinque causas, quas in nobis invenisse gloriantur. Pro prima refellenda dicunt, quod non sunt facienda mala, ut eveniant bona. Hæreticos autem vocibus istis nunquam confutari, quia si Scripturæ non convincuntur, multo minus vocibus hisce oppugnantur. At Bellarminus ait, nominibus istis Hæreticos non oppugnari, sed damnari, & ab Ecclesia excludi. Nec mirum nova nomina introduci; quia dum novæ emergunt hæreses, nova nomina invenimus, ut Catholici ab Hæreticis distinguantur. Augustinus trac. 97. in Joannem ostendit, etsi fugiendæ sint profanæ vocum novitates, non tamen fugi deberi nomina nova, quæ contra novas hæreses introduceuntur. Pro secunda refellenda inferunt; ergo omnes Patrum errores recipiendi sunt. At Bellarminus consequentiam negat; quia nunquam Patres errant, quando omnes simul idem asserunt, & docent; etsi aliquando aliquis ipsorum in particulari erret. Exemplum asserit Cypriani, quem non sequimur dicentem, nullum esse baptismum ab Hæreticis collatum, sequimur tamen docentem, Christum esse verum Deum. Pro tertia refellenda dicunt, stultum esse loqui, ut nihil dicas. At Bellarminus occurrit dicendo, Transylvanos non intellexisse Augustinum docentem lib. 4. de Trinitate c. 9. dici tres personas in Deo, non ut dicatur, sed ut non taceatur. Augustinus intendit per hæc verba dicere, nullam sufficere vocem ad illa tria explicanda; vocamus tamen eadem personas, non ut credamus, per hæc vocem perfecte declarari illarum vim, & naturam, sed ne omnino reddamur muti, quando nos alii interrogant, quid sint illa

la tria? Pro quarta refellenda dicunt, esse nomina ista exotica, & obscura, & proinde ad fidei mysteria explicanda prorsus inutilia. At Bellarminus ait, exotica non esse, quum fuerint per tot secula, communi omnium consensu, usurpata. Si vero sint utilia, vel ne, videbitur, quando eadem explicabimus. Pro quinta demum, refellenda negant, in Scripturis inventi nomina, quæ sint iisdem synonyma, & æquivalentia. At Bellarminus dicit, hoc pusillum esse mendacium, quod paulo inferius ostenderit, quodlibet ex iisdem nominibus exponendo, & æquivalens nomen pro quolibet afferendo. Modo ad eandem sigillatim explanandas devenimus.

Prima vox est *Essentia*. *Essentia* græce dicitur *οὐσία*. In Scripturis invenitur, aut vox, aut significatum vocis, per aliam vocem synonymam, & æquivalentem. Luc. 15. 12. dicitur; *da mihi portionem substantiæ*. Græcus Textus habet, *υἱός τις δέσας*, in quo *δὲς* significat substantiam Patris; seu paternas opes. Habetur igitur vox; quavis non habeatur significatum; unde Epiphanius scripsit hæc. 73. *Essentia nomen nudo modo in veteri, ac nova testamenta non habetur*. Habetur tamen significatum ipsius; quod idem Epiphanius docuit, loc. cit. subdens: *Sensus autem, & significatio ubique habetur*. Ad Rom. 1. 20. legitur: *Sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas*; græce scribitur; *θεός*; quod idem est ac *οὐσία*. Ad Philippens. 2. 6. habetur *forma Dei*; græce dicitur: *μορφὴ τοῦ θεοῦ*. II. Petr. 1. 4. scribitur; *divina consortes natura*; græce: *οὐσίας κοινωνοί*. In quibus liquido apparet, haberi naturam, quæ idem est cum essentia; haberi divinitatem, haberi formam Dei; quæ synonyma pariter sunt cum essentia. Denique Exod. 3. 14. legitur: *Ego sum, qui sum*. *Qui est, misit me ad vos*; græce *εἰμι*. Ubi si Deus dicitur ens, ejus quoque natura dici poterit essentia; radix enim essentia est ens; quia essentia dicitur ab esse, & est abstractum ejus nominis, quod in concreto dicitur essentia; ut loc. cit. c. 3. docet Bellarminus.

Respondent Transylvani, Deum vocari posse ens, sed non essentiam; sicuti Perrum vocari posse hominem, sed non humanitatem. Et hæc responsione vere demonstrant, se rerum theologiarum omnino ignaros esse. Deus enim, quia simplicissimus est, cujusmodi non sunt omnia, entia creata, æque vocari potest homini-

PAR. II.

bus abstractis, ac concretis. Sic in Scripturis dicitur bonus, & bonitas, verus, & veritas, sapiens, & sapientia; eodemque modo poterit quoque dici ens, & essentia. Attamen quod hic contendimus non est, an Deus vocari possit essentia, sed an hoc nomen essentia in Scripturis invenitur; vel an sit alienum a Scripturis prout a nobis accipitur, ipsum pro Dei natura accipientes. Ex essentia nomine fit *ipsud*; nempe *ejusdem essentia*; & hoc erat, quod Ariani maxime adversabantur, & quia in Scripturis non erat, & quia novum ipsis videbatur. Attamen non advertebant, quod nova quoque erant nomina, & antiquam in Scripturis inveniebantur, quæ ipsimet usurpabant; nimirum *εὐγενής*, *υἱογενής*, *υἱοθεῖς*, *υἱοθεσία*, *υἱοθεσία*, *υἱοθεσία*, *υἱοθεσία*, *υἱοθεσία*. Attamen Patres respondebant Ariani, in Scripturis reperiri, si non vocem nominis, sensum tamen ipsius. Joan. 10. dicitur: *Ego & Pater unum sumus*. Et hæc est responsio Augustini tract. 97. in Joan., & in disput. cum Pascenio. Dicebant quoque, nomen hoc alienum a Scripturis non esse, quia similibus nominibus utitur. Sic Ambrosius lib. 3. de fide c. 7., Cyrillus lib. 1. de Trin. Uterius addebant Patres, nomen illud non fuisse in Nicæno Concilio inventum, sed fuisse a veterioribus Patribus usitatum; quod plane testimonii plurimis ostendit Bellarminus, a quo quæ usque modo scripsimus, mutuati sumus.

Attamen, si credere volumus Du-Hamel, subdere quoque possumus, quod antiqui Philosophi voce hæc *οὐσία* usi sunt. Eaque explicarunt pro singulari, individuaque substantia, quam primam substantiam appellabant; unde apparet, quod ipsi personam cum substantia confundebant. Et hinc est, quod Hæretici, tum Sabelliani, tum Ariani, aut unam substantiam, aut tres substantias, inducebant. Consuetudo tamen Ecclesiæ fuit, ut nomine *οὐσία* essentia intelligeretur; prima vero, & individua substantia hypostasis dicta est. Verum est, quod ex antiquis quidam pro hypostasi aliquando intellexerunt naturam, ut dicemus; at nemo pro *οὐσία*, seu essentia, intellexit hypostasim, seu personam. Cæterum etiam Ariani vocem essentia, & hypostasis, repudiarent; Semi-Ariani tamen, qui Sirmii ann. 357. convenerant, vocem *οὐσία* dixerunt, in Scripturis inveniri, si non in materialitate vocis, saltem in formalitate significationis; adducentes illud exodi; quod diximus; *Εγώ*
G sum,

sum, qui sum: Petrus vero de Trinitate, lib. 4. c. 1. docet, non eodem modo hac voce *esse* Gentiles, ac Christianos Philosophos fuisse usos. Et citat Anastasium in *Oratio* c. 6. p. 96. & Theorianum, in Legatione ad Armenos p. 110., qui testatur: *Exteri sapientes individuum, sive hypostasim, & quod unam est numerum, definiunt usum; quod sane divini Patres non admittunt. Quippe Patres illi Deseri usum, & naturam esse dicunt universalis, quam Scriptores exteri formam, sive speciem appellant. Ideo in sancta Trinitate naturam unam, & usum esse professi sunt, hypostases vero tres: natura nimirum, & usum, plures hypostases continente.*

Denique, ut essentia explanationem terminemus, subditur quoque, nomen huc usum displicuisse Ariani, ut dictum est; & displicuisse quoque Catholicis quibusdam, ut asserit Bellarminus, eo quia Patres Concilii Antiocheni aperte negarunt, Filium esse Patri homoussion contra Paulum Samosatenum; & hoc Arianum haeresim praecessisse: At tamen nos habemus ex Athanasio Dionysio duos, Romanum, & Alexandrinum, qui Concilium Antiochenum praecesserunt, & dixerunt, Filium Patri homoussion esse. Unde Athanasius idem conciliat omnes dicendo, Patres Antiochenos negasse Filium esse homoussion, Patri ad mentem Samosatani. Mens Samosatani erat, homoussion significare consubstantialitatem Patris, & Filii, uti est consubstantialitas Petri, & Pauli, qui sunt duae substantiae, sed unius, & ejusdem speciei. Testis est S. Hilarius in lib. de Synod. extr. *Male homoussion Samosatenus confessus est, sed nunquid melius Ariani confessi sunt? Oliginta Episcopi olim responderunt, sed trecenti decem, & octo nuper receperunt. Illi contra Haereticum improbaerunt; nunquid & isti non contra Haereticum probaverunt? Si & probando, & improbando unum utrique statuerunt, quid bene constituta convellimus? Ceterum hoc unum nomen inter se contrarias haereses Sabellii, & Arianum, uno eodemque ictu confodit. Homoussion enim dicitur de iis, quorum est una, eademque omnino substantia, vel essentia, & quorum proinde unum est ab alio, & ab alio recipit essentiam eandem. Quod docent Athanasius lib. de Synod. Arim., & Seleuc., & Basilium in epist. ad ancillas Dei. Et hoc est contra Sabellium, scientem quidem Patrem, & Filium habere eandem essentiam, sed unum ab alio esse, negantem. Est quoque contra Arium,*

scientem quoque, Filium esse a Patre, sed eandem essentiam a Patre accepisse negantem. Ex quo factum est, quod Ariani omnium aliarum vocum, quas Catholici usurpabant, sonum tolerantantes, hujus unius tantum non poterant ullo modo sonum perferre; quia hanc unam tantum ad suum sensum trahere non poterant; ut testatur Athanasius in lib. de decr. Nicæen. Synod. Concilium quoque Nicænum dixit in Symbolo: *Deum de Deo, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, & ex substantia Patris natum;* at non contentum his vocibus, quas poterant eludere Ariani, subdit quoque, *homoussion Patri.* Epiphanius quoque in Ancorato observat, aliud esse *essentiam*, aliud *substantiam*, quia primum recipiebant Sabelliani, non vero secundum. Synoussion enim significat unitatem sine distinctione; homoussion vero unitatem cum distinctione, & processione unius ab altero. Unde Ambrosius lib. 3. de fide c. 7. *Resse homoussion Patri Filium dicimus, quia verbo eo, & personarum distinctione, & natura unitos, significatur;* ut apud Bellarminum cit. loc.

Post essentiam explicamus hypostasim. Hypostasis significat suppositum, quod dicitur in omnibus, & in naturis intelligentibus dicitur persona; & vocatur quoque univertim prima substantia. Distinguitur ab essentia, quod hæc in hypothese Aristotelicorum concipitur ut forma in alio existens; hypostasis vero accipitur ut totum, non in alio, sed in se, & per se existens. Unde dicimus, hypostasim non addere ad essentiam aliquid naturæ gradum, aut actum, sed essendi modum dumtaxat; quod docet S. Thomas 1. p. q. 25. ar. 2. Unde essentia dicitur communicabilis, hypostasis vero incommunicabilis. Et quia hypostasis addit aliquid supra essentiam, quid sit hoc, quod addit, inter Philosophos controversum. Thomistæ enim docent, esse aliquid positivum physicum; Scotistæ vero, esse aliquid negativum; Magnanistæ demum esse aliquid positivum morale, quod explicant per hoc, quod sit juris sui, & non juris alterius.

Ex duplici capite vox ista hypostasis videtur posse aliquam inducere suspensionem; primo, quia quidam antiqui Patres non aliam inter essentiam, & suppositum posuerunt differentiam, quam illam, quæ est inter speciem, & individuum; inter hominem ut sic, & Franciscum. Secundo, quia a quibusdam etiam Patribus ad signifi-

candam substantiam videtur usurpara. At, duobus hisce non obstantibus, dicimus, esse illam omnino recipiendam, quod est indubitatum apud omnes Catholicos, firmiter asserentes, tres hypostasies in Deo esse. Et quidem primum non obstat, quia et si Basilii ep. 47., Nyssenus in lib. de differ. essent. & hypost., Damascenus lib. 3. c. 3., Cyrillus lib. 1. de Trinit., Iustinus, aut quicumque sit auctor libri de recta fidei confessione, & Theodoretus in libello contr. Sabellium, qui legitur t. 2. Conciliorum, in additionibus ad Breviarium S. Liberati, videantur illud dixisse; tamen eisdem quoque profitentur, Deum ita esse unum numero, non specie, ut tres hypostasies divinæ dici non possint eria individua divina, ratione naturæ, quasi tres sint individua deitates; sed solum dici tria ratione hypostatice proprietatis; ut ex eorum mente asserit Bellarminus cit. loc. c. 4. Nec obstat secundum, quod videtur asserunt a Hieronymo in epist. duab. ad Damas. de hypost., a Nazianzeno orat. de laud. Athanasii, & a Mario Victore in lib. de hominif., quia non ex rei significatione, sed ex vocis tantum intelligentia, loquebantur. Etenim, ut asserit Du-Hamel, de Trinit. lib. 3. differt. 1. c. 1. Antiochie non conveniebant Catholicis inter se in quarundam vocum explicatione; quia quidam, Paulino adherentes, unam hypostasim tuebantur, alii vero, Meletium sequentes, tres hypostasies admittiebant. Athanasius vero in Alexandrina Synodo censuit, quemlibet posse, aut unam, aut tres hypostasies, dicere, dummodo Nicænæ Synodo conformaretur. Insuper asserit in Epistola Synodica, se interrogasse eos, qui tres hypostasies admittiebant, an hypostasies intelligerent per se, ac separatim existere, ac ab se invicem alienas, uti Atrius intelligebat; & invenisse eos intelligere sic hypostasies ut vere subsisterent, nec præterea tria esse principia, aut tres Dii, sed esse Trinitatem in una essentia. Insuper interrogasse eos, qui unam hypostasim admittiebant, an cum Sabellio sentirent; & invenisse eos, admittere hypostasim ut unum quid cum natura, aut *divinæ*; ac proinde accipere hypostasim pro natura. Unde Athanasius judicavit diversitatem esse in vocibus, non in rebus; *diversa fidei speciem præbuit levis illa, & jejuna de vocum sono altercatio*; quod pariter Nazianzenus commemorat orat. 32. Alia remittimus videnda apud Bellarminum, Peta-

PAR-II.

vium, Du-Hamel, loc. cit. alioque.

Persona accipitur a Scripturis, & Patribus, pro substantia prima, Actor. 10. 34. Ad Rom. 2. 11. dicitur, quod *Deus non sic acceptor Personarum*; & personarum nomine veniunt hypostasies humanæ. Hoc explicat S. Augustinus lib. 2. ad Bonifac. c. 7. apud Bellarminum dicens, quod tunc est acceptio personarum in distributione præmiorum, quando qui distribuit non respicit merita hominum, sed ipsos homines, id est tribuit plus uni, quam alteri, non quia ille plus meretur, sed quia illam personam plus diligit. Insuper Tertullianus lib. cont. Praxeam, Hilarius lib. de Synod. Hieronymus in epist. ad Damasum, Augustinus lib. 5. & 7. de Trinit., Nazianzenus in orat. in Athanas., & alibi, vocant tres Personas Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum; Gregorius Nazianzenus vero græce nominat *υποστασεις*. Laurentius Valla personæ nomine intellexit qualitatem hominis; sed a Bellarmino egregie impugnatur. Et quidem ut Theologus, qui vere non erat, Personam non explicat; sed neque ut Grammaticus, qui esse gloriabatur; nam Cicero lib. de invent. in Topicis, & Partionibus, nomen etiam personæ usurpat, ut nos accipimus. Dicit enim, alia esse rerum, alia Personarum attributa; & rursum personam in Deo, & in homine considerari. Valerius Maximus lib. 2. c. 21. homines vocat etiam personas. Et Civilium Institutionum lib. 2. tit. 9. persona pariter in hac significatione accipitur. Hæc apud Bellarminum leguntur. Apud Du-Hamel vero dicitur, quod Persona, vel etiam Hypostasis, aut significat substantiæ conditionem, & qualitatem, aut substantiæ singularitatem. Primo modo personæ nomen intelligebant Sabelliani; & sic nos dicimus, Oratorem Regis loqui ex persona Regis. Et hac ratione Patres quidam asserunt identitatem Personæ. Sic Ambrosius: *Et miraris si ex persona hominis Patrem dixit majorem, qui in persona hominis se verumem dixit esse, non hominem*. Quando hæretici Sabellii orta est, testatur Facundus lib. 1. Personæ vocem adhiberi ceptam. *Personarum autem nomen, nisi cum Sabellius impugnavit Ecclesiam, necessario in usum prædicationis assumptum est*; ut qui semper tres credidi sunt, & vocati Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, unoque simul, & communi personarum nomine vocarentur. Sabelliani in ipsorum sensu personæ nomen non repudiabant,

G 2

sed

fed tres hypostases fateri omnino nolabant. Et tunc subdit idem Facundus, subsistentia nomen usurpari coepisse. Nazianzenus vero orat. 21. docet: *Qui tres Personas profiterentur, iis Sabellianus error impingi consueverat; ii autem, qui tres hypostases defendebant, ariana perfidia affines esse credebantur. Sabellianus enim varias Deum indidisse personas, cum mandum condidit, Patris; cum humanam subit naturam, Filii; cum Ecclesiam sanctificavit, Spiritus Sancti personam exhibuisse.*

Proprietates est nomen, quod in Scripturis non invenitur, sed ex Scripturis colligitur. Joannis 1. 18. Filius dicitur *Unigenitus*; igitur proprium est illi esse Filium; ergo filiatio est ejus proprietates. Item 1. Corinth. 8. 6. habetur: *Nobis tamen unus Deus Pater*; igitur proprium est illi esse Patrem; ergo paternitas est ejus proprietates. Uterius Joann. 14. 26. significatur, quod solus Spiritus Sanctus procedit a Patre, & Filio; igitur proprium est illi sic procedere; ergo hæc processio est ejus proprietates. Nomine tandem proprietatis in hoc sensu, de quo loquimur, utuntur Hilarius lib. 2. de Trinit., Basilius epist. 43. Nazianzenus orat. 3. de Theologia, Augustinus lib. 5. de Trinit. c. 11. & 12., & sequentibus, Cyrillus lib. 1. de Trinit., alique plurimi videndi apud Petavium de Trinit. lib. 4. in prooemio; qui ex Basilio lib. 2. cont. Eunomium asserit: *Nam proprietates nota quedam, & forma, qua in substantia considerantur, dividunt quod est commune propriis characteribus; at ejusdem communionem substantia non disciunt.* Sic pariter loquitur Tertullianus cont. Praxeram c. 2.

Relatio, quæ est in creatis, est pariter in divinis; unde sicut in creatis inter Patrem, & Filium est relatio, ita pariter est inter Patrem, qui est verus Pater, & inter Filium, qui est verus Filius, in divinis. Si autem Filius nullam haberet relationem ad Patrem, non verus, sed fictus, Filius esset; & Pater, & Filius, revera his nominibus abuterentur. Hujusmodi relationes dicuntur etiam proprietates relativæ, ex quibus personæ, sive hypostases, aut constituuntur, aut certe dignoscuntur, & explicantur; ut ait Petavium loc. citato. Apud eundem legimus ex Caleca lib. contra Græc. c. 38. *Quædam enim personarum vocantur Personæ, hoc est proprietates, quæ maxime propria sunt personarum, & eas constituunt; velut est paternitas, qua personam Patris subsistentem facit.*

Notio quoque in divinis est nomen, quo Pater e. g. a cæteris Personis distinctus cognoscitur. Unde Paternitas dicitur Patris notio, quia per hæc Pater a Filio, & a Spiritu Sancto, distinguitur. Sic pariter filiatio respectu Filii; & spiratio passiva, seu processio, respectu Spiritus Sancti. Theologi Scholastici hoc notionis nomine utuntur, & desumpserunt illud a Sanctis Patribus Basilio epist. 43. & Augustino lib. 5. de Trinit. c. 6., ut Bellarminus docet. Alter sâmen intelligit Augustinum Petavium loc. cit. scribens: *Latini Theologi proprietates utrasque Personarum notiones appellare solent; atque ita videri possit Augustinus nominare, dum in 5. de Trinitate cap. 5. sic scribit: *Alia notio est, qua intelligitur genitor, alia quæ ingenuus.* Verum notio hæc communi significatione pro *tertia*, & pro intelligentia sumitur quasi dicat, alia ratione intelligi, & cogitatione percipi. Affirmat tamen idem Petavium, quod Augustini auctoritate Scholastici Theologi suas notiones non male statuerunt. S. Thomas 1. par. q. 32. ar. 3. sic notionem definiit: *Notio est id, quod est propria ratio cognoscendi divinam Personam.* Quinque dicuntur esse notiones in divinis apud Scholasticos communiter, quas etiam amplectuntur, & referunt, Bellarminus, & Petavium. Innascibilitas, Paternitas, Filiatio, Spiratio activa, & Spiratio passiva. Spiratio activa dicitur etiam spiratio communis; & spiratio passiva vocatur quoque processio. Ex his quinque quatuor dicuntur proprietates, & quatuor dicuntur relationes. Proprietates sunt Innascibilitas, Paternitas, Filiatio, Spiratio passiva. Relationes sunt: Paternitas, Filiatio, Spiratio activa, & Spiratio passiva.*

Circuminsessio, quæ dicitur græcè *μεταξωθεν*, est illa intima, & perfecta inhabitatio unius personæ in alia, & e converso. Joanon. 14. 20. de hac circuminsessione dicit Christus. *Ego sum in Patre, & Pater in me est.* Augustinus lib. 6. de Trinit. c. ult. de eadem hæc scribit: *Singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & unum omnia. Qui videt hoc, vel ex parte, vel per speculum, & in enigmate, gaudet cognoscens Deum, & sicut Deum horet, & gratias agit: Qui autem non videt, tendat per pietatem ad videndum, non per caecitatem ad colendum. Quoniam unus est Deus, sed tamen Trinitas: nec confusa*

fuse accipiendum est. Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Nec Diis multis, sed ipsi gloria in secula seculorum. Eadem fere habent Hilarius lib. 4. de Trinitate, Ambrosius in e. 13. II. ad Cor., & Damascenus, qui adhibet vocem illam. Vnde, & lib. 1. c. 11., & ex hoc, ait Bellarmino, circuminfessionis vocabulum Scholasticos Theologos desumpsisse. Cæterum circuminfessio est secundum vocem in Scripturis non reperiatur, continetur tamen secundum significationem quemadmodum quoque habetur in Patribus, ut vidimus.

Trinitas, græcè pariter dicitur *Τριάς*, & in Scripturis secundum hanc vocem expresse non legitur; continetur tamen id omne, quod per hanc vocem significatur. Matth. ult. 19. legimus: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Et I. Joann. 5. 7. *Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus.* Hoc nihilominus etiam nomine, non tantum nominis significato,

utuntur omnes Patres; inter quos citatur a Bellarmino Auctor libri de divinis nominibus, c. 1., Justinus de recta confessione fidei, Gregorius Thaumaturgus in sua fidei confessione, Tertullianus lib. cont. Praxeam, Cyprianus lib. de orat. Dominic. & omnes, qui eos sequuti sunt. Advertere hic nihilominus oportet, Valentinum Gentilem, de quo alias diximus, impie, ac falso asseruisse, Trinitatem trium unitatem significare. Veritas tamen est, Trinitatem significare simpliciter ternarium personarum. Et hoc innotebit tum ex græca voce *Τριάς*, tum ex aliis considerationibus, quæ ad hoc probandum a Bellarmino scribuntur, ad quem remittuntur Legentes. Et quanvis S. Thomas 1. p. q. 31. ar. 1. dicat, Trinitatem videri dictam quasi trium unitatem; hoc tamen dixit, sonum vocis considerans; quum de cætero ibidem affirmet, si rei significatio consideretur, non significari proprie ea voce trium unitatem, sed folum numerum trium Personarum; ut apud eundem Bellarminum legitur.

DISSERTATIO CXI.

De modo loquendi circa Trinitatem.

UB hoc eodem nomine caput inscribit Cæcberanus trac. 2. de Deo trino, quod pluribus §§. absolvit, alii quoque Theologi peculiarem suscipiunt tractationem;

sed præ cæteris Dissertationem instituit Juvenius, quæ est numero sexta, in par. 2. instit. theolog. Et in ea quinque questionibus pertractat quæcumque spectare possunt ad rectum instituendum modum loquendi circa omnia, quæ respiciunt Trinitatis mysterium. Illa autem distinguit primo agens de nominibus, quibus debent exprimi numerus, distinctio, & unitas Personarum in divinis. Secundo tractans de modo, quo essentialia de relativis, & relativa de essentialibus, in Trinitate prædicantur. Tertio quaerens, an essentialia pro relativis supponere possint? Quarto, exponens, utrum abstracta prædicentur de concretis? Et quinto, explicans, an concreta de abstractis pariter prædicari possint? Quæ omnia, ex ipso, & ex aliis hæc in Dissertatione explebimus.

Nomina, quibus exprimitur Personarum nu-

merus, reducuntur ad hæc; Pluralitas, Multiplicitas, Trinitas, & quidem omnia recte in divinis adhibentur; quod sic ostendimus. Ubi sunt plura, quam unum, est pluralitas; in divinis sunt plura, quam unum; ergo est pluralitas. Major patet ex perceptione terminorum. Minor probatione non indiget, quia in Deo sunt tres Personæ. Consequentia sequitur. Et hæc de Pluralitate. De Multiplicitate autem, sive sine addito, sive cum addito Personarum, quod admitti, & adhiberi debeat in divinis, sic probatur. Si admitti non deberet, ideo esset, quia includeret multiplicitatem naturarum; sed non includit; ergo &c. probatur minor. Multiplicitas sine addito abstrahit a multiplicitate sive naturarum, sive personarum & ergo non includit: Quod si non includit: ergo nihil exprimit, quod Deo repugnet. Multo magis postea cum addito Personarum, quia jam penitus excludit multiplicitatem naturarum. Unde quum dicamus, in Deo esse multiplicitatem Personarum, dicimus quoque esse multiplicem processionem, multiplicem relationem; & pariter esse mul-

multiplicitatem relationum, multipliciter processionem. Denique optimo quoque jure Trinitatis nomen adhibemus, quando de divinis simpliciter, & sine addito loquimur, quod quidem in præterita Dissertatione firmavimus. Hic pariter addimus ex Concilio Tolerano XI. *Constat, & credimus sanctam, atque ineffabilem Trinitatem*; ex Concilio Lateranensi IV. c. 2. *Et ideo in Deo Trinitas est solummodo, non quaternitas*; ex Concilio Florentino: *In nomine igitur Sanctæ Trinitatis*; habet Eugenius IV. in Synodi definitione.

Dices I. Nomen Pluralitas, si aliquid non additur, potest æque intelligi de naturis, & de Personis: ergo non debet in divinis adhiberi. II. Non potest dici: Deus est multiplex: ergo multipliciter sine addito nequit in divinis admitti. III. Concilium Tolerano XI. docet: *Nec recte dici potest, ut in uno Deo sit Trinitas*: ergo Trinitatis nomen non debet in divinis usurpato. IV. Si in Deo admitti posset Trinitas, Deus dici posset Trinus; si dici posset Trinus, diceretur etiam triplex; atqui ex Augustino lib. 6. de Trinit. c. 7. triplex dici non potest: ergo &c. V. Nomen Trinitatis non significat substantiam, quia hæc una est; neque relationem, quia hæc est ordo unius ad aliud; non potest autem hic ordo nomine significari ergo &c.

Respondemus ad I. quod, quum nomen pluralitas sit indifferens ad significandum potius unum, quam aliud, determinatur ejus significatio a subjecto, de quo prædicatur. Quia ergo Deus in suo conceptu excludit pluralitatem naturarum, cum de eo prædicatur pluralitas, ratione ipsius, qui est subjectum, restringitur pluralitas ad significandam Personarum pluralitatem. Ad II. dicitur, quod multiplicitas simpliciter enunciata non includit naturam: unde potest simpliciter de Deo prædicari. Quando autem dicitur: Deus est multiplex; tunc Deus non abstrahit a natura, sed illam formaliter includit: unde propositio illa admitti nequit. Ad III. Concilium Tolerano loquitur de Trinitatis nomine, quatenus pro essentia supponit, non vero quatenus supponit pro personis. Unde post relata verba: *Non recte dici potest, ut in uno Deo sit Trinitas*; statim subdit: *sed unus Deus Trinitas*. Ad IV. Deus dici potest trinus, non autem potest dici triplex. Ratio est, quia trinus importat unum existens tribus distinctis modis; triplex vero non solum dicit tres

distinctos existendi modos, sed etiam tres res, & tres essentias. Ipsumque Augustinum adducimus lib. 6. de Trinit. c. 7. hæc scribentem: *Nec quomodo Trinitas est, ideo triplex putantur isti; alioquin minor erit Pater solus, aut Filius solus, quem simul Pater, & Filius*. Et c. 8. *Cum itaque tantus est solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus Sanctus, quattuor si simul Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, nullo modo triplex dicendus*. Et Concilium Tolerano XI. in professione fidei: *Hæc est Trinitatis relata narratio; quæ non triplex, sed Trinitas & dici, & credi debet*. Ad V. dicitur, in Deo præter substantiam, & relationem, esse numerum relationum, seu personarum; & hic numerus est qui per Trinitatis nomen significatur. Unde de una sola persona nequit dici, quod sit Trinitas; quia de una sola ternarius personarum numerus non verificatur.

Ex bis colligimus I. Trinitatis nomen ita esse proprium divinarum, ut in creatis inveniri non possit; trini vero nomen etiam in creatis invenitur. Unde dicimus trinam monitionem &c. Ita Albertus 1. p. sum. q. 45. memb. 1. ar. 15. ad t. *Trinitas est in divinis, & non est nisi in divinis, & hoc est divinis proprium*. II. Trinum secundum vim nominis, & Theologorum usum, importare ita distinctionem, & numerum, ut simul unitatem importet. Triplex vero importare præcisè distinctionem, & numerum, & nullo modo unitatem importare. Et quia Deus admittit distinctionem cum unitate, non vero sine unitate, ideo dicitur trinus, & non triplex. Ita S. Bonaventura in 1. dist. 19. III. Sicut dicitur trina deitas, ita pariter dici potest trina essentia. Trina deitas dicitur in hymno *Sacris Solemnis*, qui recitatur in festo corporis Christi, & qui ab Angelico Doctore compositus creditur, ut egregie contra Papebrochium vindicavit Natalis Alexander. Lægitur enim ibi: *Te trina deitas, unaque possumus*. Verum non in hoc sensu dicitur, ut essentia, vel deitas ex se importet multitudinem, sed quod deitas una, & indivisa sit tribus personis identificata. Primo modo est falsa propositio, secundo autem vera. IV. dici etiam posse trinam unitatem, seu unitatem trinam; quia hoc non significat aliud, quam quod essentia una tribus distinctis personis identificata existat. V. Trinitatem non posse dici trinam; quia aliter diceretur trina Trinitas, quod non significaret tres, sed novem. Concilium Tolera-

tanum XI. in professione fidei dicit: *Hæc est sancta Trinitas relata narratio, qua non triplex, sed trina dicitur, & credi debet.* Attamen dicitur, quod in voce trina est mendum, & corrigi debet, dicendo, *Trinitas.* Labbæus in sua Conclijorum editione sic legit: *Hæc est sancta Trinitatis relata narratio, qua non triplex, sed Trinitas dicitur, & credi debet.* Vt Admittendum esse hunc loquendi modum; dicitur in Trinitate, & Trinitas in Unitate. Sic legitur in Athanasii Symbolo, de cuius genuinitate in sequentibus erit sermo. Et quanvis Concilium Toletanum XI. habeat: *Nec recte dici potest, ut in uno Deo sit Trinitas, sed unus Deus Trinitas;* attamen sensu horum verborum est, quod in uno Deo non sit Trinitas essentialis, sed quod Deus unus, aut essentia una, sit idem cum tribus Personis, quarum numerus Trinitatem constituit; ut scribit Iuvenius. VII. Rectissime pariter dicit; *Sancta Trinitas unus Deus;* ut in Litanis canimus. Hic loquendi modus displicet Calvino, & eiusque Sectariis; vel propter vocem *sancta*, quia faceret sensum eundem, ac quando dicimus; *Sancta Theresia* c. g. Sed immerito, quia etiam Græci addunt eandem vocem nomini *trinitatis*: Vel propter vocem, *Trinitas*; quia hæc appellat Trinitatem Personarum cum essentia unitate: Vel propter vocem *Unus Deus*; quia hæc denotat unitatem essentialis in tribus Personis. Hoc docet Augustinus trac. 39. in Joannem. *Quavis nec ille, qui est Pater, sit Filius; nec ille, qui est Filius sit Pater; nec Spiritus Sanctus Patris, & Filii, sit vel Filius, vel Pater: Tres Deos tamen esse non dicimus; quavis de singulis si quaratur, necesse est, de quocumque interrogati fuerimus, Deum esse fatemur.*

Modo accedimus ad explicanda nomina, quibus exprimitur numerus, & distinctio manifestatur, in Personis. Et sunt hæc: *Distinctus, discretus, secretus, alius, alter, non unus, dissimilis, alienus, dispar, discrepans, diversus, differens, divisus, separatus, &c.* Et circa hæc nomina dicimus I. Tres Personas recte dici distinctas, discretas, secretas, non unam. Ratio est; quia in Concilio Toletano XI. legitur: *Trinitatem igitur in Personarum distinctione agnoscimus.* In Concilio Lateranensi IV. c. 2. invenimus: *De distinctiones singulæ Personis, & unitas in natura.* Insuper hæc erat Sabellii hæresis, quæ Personas ab invicem non distinguebat. Denique distinguere idem est, ac discernere,

& fecernere; unde si distincte dicuntur, pariter discrete, & secrete, dici possunt. Dicimus II. Vocem *alius* recte usurpari in divinis Personis, non vero vocem, *aliud.* Ratio est; quia in Concilio Lateranensi IV. c. 11. habemus: *Leet igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus; non tamen aliud.* Et rationabiliter quidem, quia vox *alium* denotat personam; vox vero *aliud* significat naturam. Angelicus Doctor 1. p. q. 31. ar. 2. ad 4. docet: *Unde etiam in rebus humanis si quaratur; quis est iste? Respondetur; Socrates, quod nomen est suppositum. Si autem quaratur; quid est iste? Respondetur; animal rationale, & mortale.* Vincentius Lirinensis: *In Trinitate alius, atque alius, non aliud, atque aliud: In Salvatore aliud, atque aliud, non alius, atque alius.* Augustinus trac. 36. in Joannem: *Quid vis ire in alteram partem, ut dicas, aliud est Pater, Filius aliud est alius est, recte dicit; aliud, non recte, Alius enim est Filius, quia non est ipse qui Pater; & alius Pater, quia non est ipse qui Filius: Non tamen aliud, sed hoc ipsum est & Pater, & Filius.* Dicimus III. Sanctissimæ Trinitatis Personas dici non posse dissimiles, alienas, disparas, discrepantes, differentes, divinas, separatas. Ratio est, quia hi omnes termini significant naturam, non personam; & quum in divinis Personis natura sit eadem, quanvis distinctæ sint Personæ, termini illi adhiberi non possunt. S. Thomas 1. p. q. 36. ar. 2. in corp. docet: *Ne tollatur simplicitas divina essentia, vitandum est nomen separationis, & divisionis, quæ est totius in partes. Ne autem tollatur aequalitas, vitandum est nomen disparitatis. Ne vero tollatur similitudo, vitandum est nomen alieni, & discrepantis.* Dicimus IV. dictionem *exclusivam*, *solus*, categorematice sumptam, non posse habere locum in divinis; syncategorematice vero acceptam, posse habere locum. Ratio est; quia dictum *exclusiva*, *solus*, tunc categorematice sumitur, quando sumitur per se, & significative; ita quidem, ut suam significationem, nempe solitudinem, vel solitarietatem, applicet, vel subiecto, de quo prædicatur, vel termino, cui adiungitur. Tunc vero accipitur syncategorematice, quando accipitur con significative, & modificative; ita quidem, ut modifiet unum extremum in ordine ad aliud; nec applicet significationem suam aut subiecto, aut prædicato secundum se, sed vel subiecto in ordine ad prædicatum, vel prædicato in ordine ad subiectum. Sic

explicat Cacheranus; Juveninus vero sic dicit. Quando ponit exclusionem in subiecto, seu efficit ut subiectum sit solitariū; ut quando dicitur; Joannes est solus; tunc est categorematice sumpta. Quando vero denotat ordinem prædicati ad subiectum, seu significat prædicatum non convenire alteri, quam subiecto; ut quando dicitur; solus Deus est æternus; tunc est syncategorematice accepta. Hinc propositio hæc: Deus est solus; quia primo modo sumitur, est falsa; hæc vero altera; solus Deus est bonus; quia accipitur secundo modo, est vera. Et non solum cum termino essentiali, verum quoque cum notionali, secundo modo sumpta, conjungi potest dictio, solus; dicendo nimirum; & solus Deus est sanctus; & solus Pater generat; & solus Filius generatur; & solus Spiritus Sanctus spiratur; & semper bene.

Devenimus ad explicationem nominum, quæ adhibenda sunt, ut divinarum Personarum unitas recte explicetur. Et sunt quæ sequuntur; Idem, Unus, Solitarius, Singularis, Unicus, Unus, Conjunctus. Et dicimus I. Nomen idem, & unum in neutro genere de Personis divinis dici posse; in genere vero masculino dici posse, si jungantur termino relativo, secus vero si absoluto. Ratio est; quia idem, & unum in genere neutro significant essentialiter, non vero personas; unde recte dicere possumus; Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, sunt unum, & idem. Si vero idem, & unus in genere masculino jungantur termino relativo, significant unitatem suppositi; in Deo autem suppositum non est unum, sed multiplex. Unde hæc propositio; Pater, & Filius sunt unus, & idem, est Sabelliana, & falsa. Si tandem jungantur termino absoluto, significant naturam, vel attributa; & sic possunt de divinis dici: Unde veræ sunt propositiones istæ: Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, sunt unus, & idem creator, unus, & idem infinitus, unus, & idem omnipotens, sanctus &c. II. dicimus, vocem, solitarius, de Personis divinis dici non posse. Ratio est; quia vox ista excludit non solum naturæ, sed personarum quoque pluralitatem. Augustinus lib. 6. de Trinit. c. 7. auditur: *Quæquam non invenitur; quomodo dici possit, aut Pater solus, aut Filius solus, cum semper, atque inseparabiliter & ille cum Patre sit, & ille cum Patre: non ut ambo sint Pater, aut ambo Filius, sed quia semper in invicem, neuter*

solus. Ulterius, vox, solitarius, significat separabilitatem; scilicet, quod una persona possit esse sine alia; hoc ramen in divinis nequit esse. Concilium Toleranum XI. in fidei professione habet: *Tria ergo ista unum sunt, natura scilicet, non persona, nec tamen tres ista persona separabiles estimanda sunt; cum nulla ante aliam, nulla post aliam, nulla sine alia, vel existisse, vel quidpiam operasse aliquando, credatur. Inseparabiles enim invenimur, & in eo quod sumus, & in eo quod facimus III. dicimus, vocem, singularis, loquendo in divinis, adhiberi non posse. Ratio est, quia hæc vox significat incommunicabilitatem naturæ; unde hæc propositio est falsa: Pater est Deus singularis. S. Thomas 1. p. q. 31. ar. 2. in corp. docet: *Ad vitandum Sabellii errorem, vitare debemus singularitatem, ne tollatur communicabilitas essentialis divina. Unde Hilarius dicit 7. de Trinit. Patrem, & Filium, singularem Deum prædicare, sacrilegum est. Dicimus IV. vocem, Unus, non deberi in divinis admitti. Ratio est, quia idem significat unum, ac singularis; sed singularis in divinis admitti non potest: ergo unicus admitti non debet. S. Thomas 1. p. q. 31. ar. 2. docet: *Debemus etiam vitare nomen unicus, ne tollatur numerus Personarum: Unde Hilarius in eodem libro dicit, quod a Deo excluditur singularitas, atque unica intelligentia. Dicimus V. Voces has, unus, conjunctus, quid unum, non admitti in divinis. Ratio est; quia compositionem denotant, quæ omnimodæ simplicitati Dei omnino repugnant.***

Dices I. Propositio ista: Pater est idem cum Filio; vel est vera, vel falsa; non vera si idem sumatur in genere masculino; non falsa, si idem sumatur in genere neutro: ergo neque vera, neque falsa. II. De natura divina dici potest, quod sit individua natura, seu natura in particulari: ergo dici potest, quod sit singularis. III. Concilium Toletanum XI. in professione fidei, adhibet vocem singulariter, dicens: *Deus ergo Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus singulariter dicitur. Singulariter ergo, ut nunquamque persona plenus Deus, & tota tres persona unus Deus constituitur; & creditur; ergo potest etiam adhiberi vox singularis. IV. Dicimus Filium unicum: ergo dicere quoque possumus Deum unicum. V. Propositio; Unicus est Deus; est vera: ergo pariter propositio; Deus est unicus. VI. Quæ non sunt divisa, sunt unita; Personæ divinitus non sunt divise*

ergo sunt unitæ.

Respondemus ad I. Propositionem illam in uno sensu esse veram, in uno sensu esse falsam; unde nulla sequitur repugnantia. Verum asserit Cacheranus, esse propositionem ambiguum, ac suspectam; & ad tollendam ambiguitatem, & suspicionem, debere addi aliquid, quod determinet To *idem* ad genus neutrum; dicendo ex. gr. Pater est *idem*, quod Filius; non vero est *idem*, qui Filius; sicuti bene dicitur, Pater est *id*, quod Filius; non vero est *is*, qui Filius &c. Ad II. dicitur, quod natura divina est individua natura communicabilis, ac proinde non est singularis. Natura individua incommunicabilis hæc quidem est particularis, & singularis; & de hac procedit argumentum, quod Cacheranus nobis opponit. Ad III. dicitur, quod Concilium usurpat vocem illam *singulariter*, quatenus opponit eam multiplici naturæ, vox vero *singularis* opponitur naturæ communicabilitati. Unde recte dicitur; tres Personæ sunt singulariter Deus; hoc est sunt unus Deus, non plures Dii; Non vero recte dicitur: tres personæ sunt Deus singularis; quia esset sensus, quod unaquæque Persona esset Deus singularis; scilicet haberet naturam, quam aliæ Personæ non haberent. Ad IV. Dispar est ratio; quia cum dicitur unicus Filius, est sensus, quod non sint plures Filii; cum vero dicitur unicus Deus, est sensus, quod una in Deo sit Persona. S. Thomas p. 1. q. 31. art. 2. docet: *Dicimus unicum Filium, quia non sunt plures Filii in divinis; neque tamen dicimus unicum Deum, quia pluribus Divinitas est communis.* Ad V. Quando dicimus; unicus est Deus; propositio est vera; quia To *unicus* cadit supra naturam; quando vero dicimus; Deus est unicus; propositio est falsa; quia To *unicus* cadit supra personam. Ad VI. Personæ divinæ respectu naturæ divinæ nec sunt divisæ, nec sunt unitæ, sed sunt identificate; ubi autem est identitas, neque est divisio, neque unio.

Explicantes modo nomina omnia, quæ in divinis de se invicem prædicari, aut possunt, aut non possunt; distinguimus nomina absoluta, & relativa. Absolutis nominibus significantur essentia divina, & attributa; relativis denotantur personæ, & notiones. Distinguiamus præter abstracta, & concreta; prima expriment formam sine subjecto; ut deitas, sapientia, paternitas, filiatio &c. Altera sunt, quæ

P. R. II.

expriment formam, & subjectum, seu subjectum habens formam; ut Deus, Pater, Filius &c. Distinguimus tandem concreta in adjectiva, & substantiva; illa sunt sapiens, justus, bonus &c. Hæc vero Deus, Dominus &c. His adnotatis, de horum nominum prædicatione modo quaerimus.

Dicimus I. nomina absoluta abstracta non prædicari de Personis in plurali, sed in singulari. Sicut valet hæc propositio: Tres Personæ sunt deitas, immensitas, omnipotentia &c. Non valet autem hæc altera: Tres Personæ sunt deitates, immensitates, omnipotentia &c. Dicimus II. nomina absoluta concreta substantiva prædicari de tribus personis in singulari, non autem in plurali. Et ita falsa est propositio: Tres Personæ sunt tres Dii; vera tamen hæc: Tres Personæ sunt unus Deus. Augustinus lib. 1. de Trin. c. 4. docet: *Omnes, quos legere potui, qui ante me scripserunt de Trinitate, quæ est Deus, divinorum librorum veterum, & novorum catholici tractatores hoc intenderunt secundum Scripturas docere, quod Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus unus, ejusdemque substantia, inseparabili aequitate divinam insument unitatem: Ideoque non sunt tres Dii, sed unus Deus.* Dicimus III. nomina absoluta concreta adjectiva prædicari de divinis Personis in plurali. Unde dicimus: Turæ tres Personæ coeternæ sunt, & conæuales. Dicimus IV. nomina relativa adjectiva in divinis non prædicari de essentialibus; sicut dicit non potest: essentia divina est generans, spirans, generata; spirata, procedens; ut contra Abbatem Joachimum Concilium Lateranense IV. c. 2. declinavit. Dicimus V. nomina relativa substantiva in divinis de essentialibus prædicari, unde dicimus: Essentia est tres personæ; essentia est Pater; essentia est Filius; essentia est personalitas; essentia est paternitas, essentia est filiatio, spiratio, &c. Et ratio est, quia hæc omnia sunt in divinis realiter idem cum essentia, sive sint concreta, sive abstracta, dummodo sint relativa, & substantiva.

Dices I. Vera est propositio, si dicatur: Tres Personæ sunt tres res; ergo nomina substantiva prædicantur de Personis etiam in plurali. Antecedens patet ex Augustino lib. 1. de doct. christianis, c. 3. docente: *Res, quibus fruendum est, sunt Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus.* II. Est vera propositio hæc: *tria sunt alba;* si per divinam omnipotentiam una nume-

II 10

ro albedo in tribus subjectis esset: ergo etiam est vera hæc in divinis Personis: tres sunt Domini. III. Persona est nomen conereturum substantivum; sed prædicatur in plurali: ergo &c. Probatur minor. Sicuti est vera propositio hæc: tres Personæ sunt unus Deus; ita etiam est vera hæc alia: unus Deus est tres Personæ: ergo Persona prædicatur in plurali. IV. Nomina adjectiva in divinis non prædicantur in plurali, sed in singulari; & probatur ex illo in Athanasij Symbolo: *Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus Sanctus; immensus Pater &c., æternus Pater &c. Et tamen non tres immensi, non tres æterni, non tres æterni; sed unus increatus, unus immensus, unus æternus*: ergo fallit regula, qua diximus, nomina adjectiva prædicari in plurali, quando de multis suppositis prædicantur.

Respondemus ad I. Nomen hoc *Res* esse substantivum transcendens, quod & in absolutis, & in relativis verificatur; cum hæc tamen discretia, quod in plurali prædicatur de relativis, quia relativa sunt plura; de absolutis prædicatur in singulari, quia absoluta sunt unum. Unde propositio illa Augustini est vera, & est de ejus mente, si res sumatur substantialiter, & absolute; scilicet vero, si accipitur relative est vera in plurali, ut diximus nos, non autem in singulari. Ad II. discrimen est inter duas illas propositiones, quod in una prædicatur *To alba*, quod est adjectivum; in altera prædicatur *To Dominus*, quod est substantivum. Ratio est, quia substantiva significant forinam, & suppositum, ut unum; adjectiva vero significant ut duo. Ad III. dicitur, quod Persona est nomen conereturum relativum; & nomina relativa, quæ Patri, & Filio, & Spiritui Sancto sunt communia, prædicantur in plurali; quia formæ, quæ significantur per illa relativa, vere a parte rei in divinis multiplicantur. Personalitates sunt formæ, quæ significantur per Personam; Personalitates sunt plures; unde plures sunt Personæ. Ad IV. dicimus, quod nomina illa immensus, æternus, increatus &c. sunt quidem nomina adjectiva, sed quæ nonnunquam substantive sumuntur; prout de facto accipiuntur ab Athanasio. Unde S. Thomas 1. p. q. 39. ar. 3. *Dicimus enim vel tres sapientes, & tres æternos, & increatos, & immensos, si adjectivè sumantur. Dicimus autem unum increatum, immensum, & æternum, ut Aristoteles dicit. Concilium Toletanum XI. pariter in*

fidei professione dicit: *Item & Pater omnipotens, & Filius omnipotens, & Spiritus Sanctus omnipotens, singulariter dicitur; nec tamen tres omnipotentes, sed unus omnipotens; sicut & unum lumen, numque principium prædicatur. Ulterius in eodem Symbolo eadem nomina adjectivè sumuntur; tota tres Persona coæterna sibi sunt, & coæuales. Et in Concilio Lateranensi IV. c. 1. pariter accipiuntur adjectivè: *Pater generans, Filius nascentis, & Spiritus Sanctus procedens; consubstantialis, & coæuales, cœomnipotentes, & coæterni.**

Videndum quoque superest, an, & quomodo in divinis relativa prædicentur de essentialibus? Et dicimus I. quod nomina relativa, si sint adjectiva, in divinis non prædicantur de essentialibus. Ratio est, quia aliter hæc nomina, Generans, Spirans, Generata, Spirata, Procedens, prædicari possent de essentia divina; quia sunt simul nomina relativa, & adjectiva; hoc autem est falsum; quod patet ex Concilio Lateranensi IV. c. 2. definitio contra Abbatem Joachimum, nomina hæc, Generans, Spirans, Generata, Spirata, Procedens, de essentia dei, & prædicari non posse. Dicimus II. Si autem relativa sint substantiva, posse in divinis prædicari de essentialibus. Ratio est, quia relativa hæc substantiva, sive conertra, sive abstracta, idem sunt cum essentialibus; aliter Deus non esset omnino simplex; si autem sunt idem, possunt de iisdem prædicari, ut clarum est. Veræ sunt proinde propositiones hæc *Essentia est tres Personæ. Essentia est Pater. Essentia est Filius. Essentia est personalitas. Essentia est Paternitas. Essentia est Filio, Spiratio &c.*

Dices I. Falsa hæc propositio est: *Pater est Trinitas*; & tamen, juxta a nobis dicta, deberet esse vera; quia Trinitas prædicatur de essentia, & per consequens prædicatur de singulis personis; quum quod convenit essentia, tribus personis est commune. II. In divinis relativa sunt inferiora respectu essentialium, quia sunt minus communia, quam essentialia; sed inferiora non prædicantur de superioribus; non enim homo, qui est inferior, prædicatur de animal, quod est superior: ergo &c.

Respondemus ad I. Verum esse, quod prædicatur de essentia sine notionibus accepta, prædicari de singulis personis; at de essentia concepta cum notionibus, esse falsum. Quando dicimus: *Essentia est Trinitas*; essentia supponit cum notionibus; quia hæc significantur per nomen *Trinitas*; sal-

fum

sum est autem, quod hæc propositio non sit vera in hoc sensu; quia vere essentia cum notionibus, scilicet cum Paternitate, Filiatione, & Spiracione passiva, est Trinitas. Ad II. respondet S. Thomas t. p. q. 39. ar. 6. *Ad secundum dicendum, quod cum dicitur, Deus, vel divina essentia est Pater, est predicatio per identitatem, non autem sicut inferioris de superiori: quia in divinis non est universale, & singulare: Unde sicut est per se ista: Pater est Deus; ita & ista, Deus est Pater, & nullo modo per accidens.*

Denique, quum loquuti fuerimus de prædicatione, remanet, ut de suppositione loquamur. Hic dicimus I. nomina essentialia abstracta non supponere pro persona. Ratio est; quia essentia, deitas, sapientia, bonitas, sunt nomina essentialia abstracta, quia significant formam sine subiecto; verum hæc nomina non supponunt pro persona; quia aliter veræ essent propositiones istæ: Essentia generat, essentia spirat; contrarium autem definiit Concilium Lateranense IV. c. 2. ubi loquens de essentia, seu natura divina, dicit; *& illa res non est generans, neque genita, neque procedens.* Ulterius; si possemus dicere: Essentia generat, possemus quoque dicere: essentia est genita; ergo essentia generat se ipsam; quod non est dicendum. Dicimus II. Nomina essentialia concreta supponere pro persona. Ratio est; quia hoc nomen, Deus, est nomen essentialia concretum; & supponit pro persona; quum ei tribuatur generatio tum activa, tum passiva. Legimus enim in Symbolo: *Deum verum de Deo vero.* Et apud Augustinum lib. 15. de Trinit. c. 14. *Verbum ergo Dei Patris unigenitus Dei Filius, per omnia Patri similis, & aequalis, Deus de Deo, lumen de lumine, sapientia de sapientia, essentia de essentia &c.*

Dices I. Apud Patres impugnantes Arianos, & apud illos constantius Sabellianos, habetur, Filium esse de substantia Patris, & Patrem esse fontem totius deitatis: ergo vere substantia, deitas, quæ sunt nomina abstracta, supponunt pro persona. II. Nomina hæc, res generans, supponunt pro persona, non pro essentia, quia essentia nec generat, nec generatur; sed hæc sunt nomina abstracta; quia dicuntur formam, & non subiectum: ergo nomina abstracta supponunt pro persona. III. Si dicamus, Deus creat, nomen Deus supponit pro essentia, non pro persona; quia creare est terminus absolutus, non relatus: ergo

PAR. II.

nomina concreta essentialia pro persona non supponunt.

Respondemus ad I. Patres, quando dicunt, Filium esse de substantia Patris, non intelligere, substantiam Patris esse principium productivum, sed tantum accipere pro aliquo, quod significet veluti causam materialem, scilicet ad instar cause materialis; quod nimirum Filius sit ipsamet substantia Patris, quum ei Pater suam substantiam integre, ac perfecte communicet. Quando vero dicunt; Patrem esse principium totius deitatis, sumere nomen Deitatis pro essentia; non tamen quod per hoc intelligant, deitatem a Patre generari, vel spirari, sed quod deitas a Patre communicetur tanquam a principio primo, quod a nullo alio recipiat suum esse. Ad II. dicitur, nomina illa, res generans, dicere essentiam non simpliciter, & in se sumptam, sed reduplicative, prout scilicet est idem cum Persona Patris. Ad III. dicimus, quod nomina concreta per se, & in se considerata significant personas; per accidens vero significant essentiam, quando scilicet aliquid additur, quod determinet illa nomina ad significandam essentiam. Regulas quasdam assert denique Cacheranus, quas dicit generales, circa modum in mysterio Trinitatis loquendi; & alias exponit Juvenius, quem usque modo fere transcripsimus, ad cognoscendum, quando nomen hoc, Deus, supponat pro persona, & quando pro essentia. Primas Regulas primo afferimus; sed indicamus solum, non autem probare prosequimur; quia apud Cacheranum citatum qui vult probatas inveniet.

I. Regula est: In mysterio Trinitatis, loquendo de Personarum distinctione, utendum est propositionibus, & vocibus, quæ non sapiant essentia diverfitatem. II. In mysterio Trinitatis, loquendo de unitate essentia, utendum est propositionibus, & vocibus, quæ non sapiant confusionem, & indistinctionem Personarum. III. In mysterio Trinitatis circa nomina adjectiva duo sunt observanda; primum, quod sequuntur exigentiam nominis substantivi, cui adiunguntur; secundum, quod faciunt sensum formalem, non identicum. IV. In mysterio Trinitatis circa nomina substantiva hæc non multiplicentur sine multiplicatione formarum; unde non possunt magis multiplicari nomina substantiva concreta, quam multiplicentur nomina abstracta. V. In mysterio Trinitatis nomina essentialia sumpta in concre-

H 2 10

to supponere possunt pro personis, quoties determinatur a prædicatione ad talem suppositionem. VI. In mysterio Trinitatis non debemus laborare in reddenda ratione vocabuli, vel loquutionis, sed attendendus est in pluribus usus Sapientum, qui juxta temporum, nationum, aliarumque circumstantiarum varietatem variis esse possit. Hæc sunt Regulæ, quas a Catherano ad verbum scripsimus. Quæ sequuntur sunt a Juenino excerptæ.

- I. Regula est. Quando nomini Deus nihil adjungitur, quod vel ampliet, vel restringat, ejus significationem, supponit pro natura divina, ut est eadem in tribus Personis; unde æque principaliter, & primo supponit pro persona, ac pro natura. Patet in hac propositione: *Soli Deo honor, & gloria*. II. Quando nomini, Deus, tri-

buitur actus essentialis, qui convenit personis ratione essentiae; tunc supponit principaliter pro essentia, & secundario pro personis: ut Deus creat. III. Quando eidem nomini tribuitur actus essentialis, qui convenit essentiae, prout ipsa distinguitur a personis; tunc supponit tantum pro essentia: ut Deus est communis tribus Personis: Deus est Trinus: Deus est Trinitas &c. IV. Quando eidem nomini tribuitur actus notionalis; tunc supponit pro Persona: ut Deus generat Deum; subjectum supponit pro Patre, & prædicatum pro Filio: Deus spirat Deum; subjectum supponit pro Patre, & Filio; prædicatum pro solo Spiritu Sancto. Has omnes Regulas fateretur Jueninus a Sylvio accepisse; sicuti nos non diffitemur ab ipsomet Juenino transcripsisse.

DISSERTATIO CXII.

De Processionibus in divinis Personis; de Erroribus contra easdem, illorumque Auctoribus; & de Scholasticorum sententiis circa illas.

D in illarum actionum, quæ sunt in creatis, concipimus quoque illas, quæ sunt in divinis; etsi has ex omni imperfectionum labe depuratas concipere nitamur. Actiones

istæ in creatis proprie dicuntur emanationes, in divinis vocantur Processiones; quævis aliquando processionis nomen etiam in creatis, sicut illud emanationis in divinis, sed improprie quidem, usurpentur. Igitur in creatis processio idem sonat, ac origo, seu emanatio unius ab alio, tanquam a principio, vel a causa. Duplex proinde statuitur emanatio, & per consequens etiam processio; immanens nimirum, & transiens. Hæc ultima est, cujus terminus est extra suum principium, vel causam, a qua producitur; ut sunt actiones ad extra. Prima vero est, cujus terminus est intra principium, vel causam suam, ut sunt actiones ad intra. Hæc quidem in creatis; ac in divinis proprie processio significat veram, & realem emanationem unius personæ ab alia, quæ extra Deum non exeat, sed intra entitatem divinæ substantiæ maneat; & veluti in sinu personæ producentis æternam subsistat; ut ex illo Joannis 1. 18. *Unigenitus, qui est in sinu Patris; expli-*

cat Frassen. Hic eadem ulterius observat, quod quævis Theologi ad explicandum mysterium unius personæ procedentis ab alia utantur nominibus productionis, processionis, & originis, seu emanationis; at tamen sic in rigore accipiuntur hæc nomina, ut productio significet actionem unius personæ producentis aliam; alia vero nomina expriment exitum, seu emanationem unius personæ ab alia. Distingunt proinde duplicem processionem, activam, scilicet, & passivam. Activa est ipsa actio personæ producentis; passiva est emanatio personæ productæ. Denique advertitur, quod quævis processio tribuatur ex Ecclesiæ usu emanationi Spiritus Sancti; unde dicitur in Symbolo Athanasiano; *non genitus, sed procedens*: Apud Theologos tamen usurpatur processio ad significandam originem, & emanationem utriusque divinæ personæ, Filii scilicet a Patre, & Spiritus Sancti a Patre, & Filio. Eriam Processio immanens, vel est processio unius ab alio tanquam a causa, vel tanquam a merito principio. Illa importat receptionem esse in termino cum dependentia a principio, a quo oritur; hæc vero dicit quidem receptionem esse, sed sine dependentia. His adnotatis.

Contra divinas Processiones error fuit aliquorum, qui dicebant, divinam essentiam ex se determinari ad tres Personas sicut ad primam sine ulla productione. Hi fuerunt dicti Autotheani, qui assererant, omnes divinas Personas a se ipsis esse, & non ab aliis. Refert Frassen tract. 3. disp. 1. ar. 2. q. 1. Cacheranus tract. 2. libr. 1. c. 1. §. 4. qui §. 1. testimonium adducit Genebrardum in praefatione librorum de Trinitate, asserentem Hæreticos hosce, declinantes ab Ariano in extremum oppositum, dixisse, personam Filii, & personam Spiritus Sancti, esse a se ipse, ac personam Patris. Subdit quoque Cacheranus dicto §. 4. catholicam veritatem errori huic oppositam consistere non solum certitudine fidei, sed etiam evidentiali scientiæ. Contra hunc errorem. Dicimus, de Fide consistere, in divinis esse reales Processiones ad infa, secundum quas Filius procedit, & producit a Patre, & Spiritus Sanctus ab utroque.

I. probatur ex Scripturis. Joan. 7. 29. *Ego scio eum, quia ab ipso sum.* Joan. 8. 42. *Ego ex Deo processi.* Sunt pariter alia novi testamenti testimonia, quæ asserunt, Filium accepisse a Patre vitam, potestatem, auctoritatem &c. Joan. 5. 26. *Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filia vitam habere in semetipso.* Joan. 17. 2. *Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis.* Matth. 11. 27. *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo.* Hæc autem perfectiones omnes divinas divina essentia realiter continet; unde si Pater dedit Filio omnes hæc perfectiones, dedit quoque essentiam. Hæc dicta sunt de Filio, sequentia de Spiritu Sancto dicuntur. Joan. 15. 26. *Cum autem venerit Paraclitus, quem ego misit vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.* Et cap. 16. 14. *Ille me clarificabit; quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Item ex veteri testamento Psal. 2. 7. *Ego hodie genui te.* Eccles. 24. 5. *Ego ex ore Altissimi prodivi;* sensus est de Patris intellectu; primogenitum autem omnem creaturam.

II. probatur ex Conciliis, Concilium Nicænum I. in Symbolo fidei habet: *Deus de Deo, lucis de lumine, Deus verus de Deo vero, genitus, non factus;* hæc de Filio; de Spiritu Sancto quoque: *Qui ex Patre procedit;* Concilium Constantinopolitanum I. *Credivimus in Spiritum Sanctum, Dominum & vivificantem, & ex Patre procedentem, & cum Patre, & Filio adorandum.* Concilium Lateranense III., & refertur in cap. firmiter, de summa Trinitate, & fide catholica.

Concilium Florentinum generale in licetis unionis. Concilium Tolontanum XI. celebratum ann. 675. in fidei expositione. *Confitemur, & credimus sanctam, atque inefabilem Trinitatem Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum unum Deum naturaliter esse. . . . Et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenitum profitemur: ipse enim a nullo originem ducit, ex quo & Filius natiuitatem, & Spiritus Sanctus processionem accepit.*

III. probatur ex Patribus. Ambrosius ad verba Joannis 1. *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso;* hæc scribit lib. 4. de fide c. 5. *Qui non advertat, ad natiuitatem vite, quod eadem Patris, & Filii vita sit, esse referendum?* S. Hilarius lib. de Synodis ad can. Orientalium: *Quod in utroque vita est, in utroque significatur essentia. . . . Non enim aliud habet quod dedit, & sicut vitam habet, ita habendam dedit vitam.* Augustinus lib. 15. de Trinit. e. 26. *Sicut Filio præstat essentiam, sine initio temporis, sine ulla mutabilitate natura de Patre generatio; ita Spiritui Sancto præstat essentiam, sine initio temporis, sine ulla mutabilitate natura de utroque processio.* Nazianzenus orat. 35. proponens sibi hanc questionem: *Quomodo igitur non sunt (Filius, & Spiritus Sanctus) simul cum Patre principii expertes, siquidem aterni sunt?* Ita sibi metipsum respondet: *Quia inde procedunt, etsi non post illum sunt;* & responsionis rationem reddens, subdit: *Equidem quod principio caret, etiam aeternum est: quod autem aeternum est, non protinus omni caret principio, quando ad Patrem, velint ad principium, refertur.* Ergo illi, quantum ad causam, non corent principio, Athanasius orat. cont. Sabellii gregales, Patrem, aut, jure merito dici solum Deum, quod solus ingenitus sit, & solus fons Deitatis. Auctor libri de Trinitate, qui reperitur inter opera Tertulliani, & qui auctor creditur Novatianus, c. 21. *Quidquid est Filii, non ex se est, quia nec innatus est, sed ex Patre est; quia genitus est; siue dum Verbum est, siue dum verus est, siue dum sapientia est, siue dum lux est, siue dum Filius est, & quidquid horum est, non aliunde est, quam ex Patre, Patri suo originem suam debens.* Fulgentius ad quintam objectionem Ariatorum: *Duo quippe ingeniti non possunt unam habere naturam, ubi nec unus in uno veram ex se generationem invenit; nec unus ex uno vere in se substantiam natiuitatis cognoscit.* Cyrillus lib. 2. thesaur. c. 1. *Divina substantia ineffabili quadam, inperpetuo*

naturæ

natura constituta, Filium ex Patris hypostasi genuit: Non enim potest esse perfecta Deitas, nisi Filium habeat, & filium ex se pariat.

IV. probatur Rationibus. I. Nequit esse realis distinctio inter divinas Personas sine reali productione, & processione unius personae ab alia; sed de fide habemus realem distinctionem inter divinas Personas: ergo etiam de fide habemus productionem, & processionem unius personae ab alia. Probatur major. Sine processione non est oppositio; sine oppositione non est distinctio: ergo sine processione non est distinctio. Hoc totum patet; quia natura divina, quum sit infinita, omnia sibi identificat, cum quibus oppositionem non habet. Essentia autem divina non potest habere oppositionem, nisi propter relationes oppositas; quia omnia in divinis sunt idem, ubi non obstat oppositio relativa. Omnis autem relatio in divinis est propter processionem; quia omnis relatio est vel propter mensuram, quae in ente infinito non habet locum; vel propter unitatem, quae nec pariter habet locum in natura divina, quae omnem naturam distinctionem excludit; vel propter productionem, quae sola in Deo reperitur. II. Nequit in divinis admitti consubstantialitatem naturae, & distinctio personarum, nisi admittantur reales processiones; sed illae admittuntur: ergo & istae. Probatur major. Quia sine realibus processionibus personae aut essent improductae, aut productae a principio extrinseco, & in essentia diverso; si primum, non esset major ratio, cur personae non essent infinitae, quum omnes a se essent; quod Adversarii non dicunt: Si secundum: ergo non haberent eandem naturam: ergo non esset in ipsis consubstantialitas naturae. III. In Deo est intellectus habens objectum actu intelligibile sibi praesens, & proportionatum, scilicet essentiam divinam: ergo producet terminum sibi adaequatum, scilicet notitiam genitam infinitam; atqui nollum infinitum potest in alio existere: ergo notitia illa genita, quum sit infinita, erit per se subsistens; sed pater Deum, & extra ipsum, nihil est per se subsistens infinitum: ergo notitia illa genita infinita, & per se subsistens, & Deus. Idem argumentum reformari potest de Voluntate Dei respectu Spiritus Sancti.

Argout I. Ens a se nequit ab alio originem habere; sed quilibet divina Persona est ens a se: ergo nequit habere originem ab alio. II. Quod ab alio procedit debet ha-

bere naturam specie eandem, sed numero diversam; sed personae divinae habent unam naturam specie, & numero: ergo una ab alia non procedit. III. Processio importat prius, & posterius; principium enim prius est termino, qui ab ipso procedit; sed in divinis non dantur prius, & posterius: ergo in divinis non dantur processiones. IV. Personae divinae nequeunt habere esse receptum, quia hoc esse dicit imperfectionem; at si una persona procederet ab alia persona procedens haberet esse receptum: ergo &c. V. Quilibet persona divina est ex se ens necessarium; sed nollum ens productum est ens necessarium: ergo nulla persona divina est producta. Minor probatur. Nullum ens necessarium indiget alio, ut sit: ergo nullum ens productum est ens necessarium. VI. Multae sunt imperfectiones, quae comitantur generationem; atqui nullae in divinis esse possunt imperfectiones: ergo nulla in divinis est generatio. VII. S. Epiphanius haeres. 69. vocat Filium Autotheon, quod Haeretici Autotheani interpretantur, a seipso essentiam habere. VIII. Augustinus in psal. 109., & Cyrillus lib. 7. de Trinit. docent, Patrem, & Filium esse unum principium: ergo sicut Pater principio caret, ita & Filius; & per consequens Filius non est a Patre, sed a seipso.

Respondemus ad I. distinguendo majorem: Ens a se non potest habere originem ab alio, ut principio diversae naturae, vel ut causa extrinseca, concedimus, ut a principio ejusdem naturae, excludente omnem dependentiam, causalitatem, & contingentiam, negamus. Igitur ens a se, ut ait Erasmenus, potest dupliciter intelligi; vel ut excludit principium extraneum, & alterius naturae; & ita omnes divinae personae sunt a se: Vel ut excludit reale principium, quod sit ejusdem naturae; & ita solus Pater est a se.

Ad II. distinguimus pariter majorem: Si processio est finita, corporea, & materialis, conceditur diversitas naturae; negatur vero, si processio est infinita, intellectualis, & spiritualis. Ratio est, quia infinitas omnia sibi identificat, quae non dicunt oppositionem; quum autem nulla sit oppositio inter naturam, quae est in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto; hinc est, quod quanvis Filius procedat a Patre, & Spiritus Sanctus a Patre, & Filio, non per hoc habere debent naturas numero distinctas.

Ad

Ad III, quoque distinguius majorem Processio importat prius, & posterius, vel temporis, vel originis, concedimus; temporis tantum, negamus. In divinis habentem locum prioritas originis, quæ sufficit ad salvandas processionem; non autem est necessaria prioritas temporis, quæ neque habere locum in illis Personis, quæ æternæ sunt; ut ait Nazianzenus: *Quod autem æternum est, protinus omni caret principio,*

Ad IV, concedimus majorem propositionem in creatis, in divinis vero negamus. Ratio est, quia in creatis non datur id, quod est idem numero cum dante, sed datur quid simile. Sic homo generat hominem, & dat illi naturam suam, sed non eandem numero, bene vero similem. In divinis vero eadem omnino numero est natura, quam Pater communicat Filio, & Pater, & Filius Spiritui Sancto. Et hinc est, quod in creatis recipere dicitur imperfectionem, quia dicitur dependentiam; in divinis vero non dicitur, quam idem non possit a seipso dependere; scilicet eadem natura, quæ est in tribus personis.

Ad V, distinguius minorem primi argumenti: Nullum ens contingenter productum est ens necessarium, concedimus; nullum ens necessario productum est ens necessarium, negamus. Divinæ personæ sunt entia necessaria, & quæ necessario producuntur. Eadem distinctio attriberi potest in majori, & minori propositione, quibus præfata minor probatur.

Ad VI, dicitur, quod in divinis non sunt imperfectiones generationis, est tamen generatio; quia est productio, quæ connotat rem productam. Hæc autem sunt producta tunc in divinis implicaret, quando in sui productione transiret de non esse ad esse; at non est ita, quia in divinis res producta accipit idem omnino esse, quod habet principium producentis. Unde in hac generatione non est mutatio, quanvis sit productio.

Ad VII, Epiphanius explicat asserendo, quod verbis illis intelligat, Dei Filium esse vere, & proprie Deum, non vero suppositivum, & fictivum; nec divinitatem quasi alienam, & indebitam habere, sed propriam, & sibi debitam, non minus, quam Patri, qui eam communicavit. *Aut enim nil aliud importat, quam proprie, & per se; ut ex Placone, & Aristotele, notat Genebrardus lib. 1. de Trinitate, & observat Ruiz, & refert Fraisen.*

Ad VIII, Patres aliquando appellare Filium

nomine principii, sed comparative, & respectively ad Spiritum Sanctum, aur ad creaturas; unde respectu Spiritus Sancti sunt revera Pater, & Filius unicum principium; ita etiam respectu creaturarum, ad extra.

Certum est autem, in divinis non dari processionem unius personæ ab alia tanquam a causa, sed tanquam a principio. Et ratio est, quia repugnat Deo processio unius personæ ab alia tanquam a causa; & adeo repugnat, quod ipsam destruit divinitatem. Et hoc probatur. Procedere ab alio tanquam a causa importat essentialiter dependentiam, quam scilicet necessario habere debet effectus a sua causa; sed Deus est essentialiter independens, quomodo essentialiter sit a se; ergo processio unius personæ ab alia tanquam a causa adeo Deo repugnat, quod ipsam destruit divinitatem. Et in hoc re vera conveniunt tum Græci, tum Latini; quanvis in loquendi modo disconvenire videantur. Græci enim pro causa intelligunt principium, quando dicunt, unam personam ab alia procedere tanquam a causa; quia sumunt causam improprie, quatenus scilicet est simplex communicatio esse; præscindendo deinde, an per communicationem illam dependeat terminus a principio, aut non dependeat. Et quod Græci, quando asserunt, unam personam dependere ab alia tanquam a causa, non intelligant causam proprie, sed improprie, sumptam, evidenter habemus ex eo quia iidem Græci fatentur, Verbum esse verum, & substantialiter Deum; ergo fatentur pariter, Verbum non esse terminum, qui dependeat a suo principio, scilicet Patre, tanquam effectus a causa. Illo autem loquendi modo uterentur, ut clarius personarum distinctionem contra Sabellianos, aliosque Hæreticos, demonstrarent. Sic igitur, & non aliter, intelligendi sunt Patres Græci, quando unam personam in divinis asserunt alterius esse causam. Ita Justinus in Dialogo cum Tryphone docet, Deum Patrem esse Filio causam esse sit. Constantinus magnus in orat. ad Sanctorum concilium apud Eusebium hæc habet: *Pater quidem Filii causa est, Filius vero est causatum.* Basiliius lib. 1. contra Euzononius: *Not autem secundum causarum habitudinem ad ea, quæ ex illis oriuntur, Patrem collocari ante Filium asserimus.* Idem in eodem libro: *Pater ipsa Patris quid aliud significat, nisi hoc, quod causa est, & principium ejus, qui ex ipso genitus est.* Nazianzenus

zenus orat. 29. *Deus quidem, hoc est Pater, est Deus; siquidem Filius, & Spiritus Sanctus ad unam causam referantur.* Et hæc profecto apud omnes Theologos sunt inconcussa.

De divinarum Processionum numero in præsentem agendum est, ac de earundem distinctione. Et quidem recolentes quæ Dissertationis hujuscæ in exordio diximus, Processiones esse vel activas, vel passivas; modo subdimus, has omnes Processiones quatuor modis posse inter se comparari. Primo modo comparantur processionem activæ inter se, ut generatio, & spiratio; secundo processionem passivæ inter se, ut generari, & spirari; tertio activa comparatur cum passiva sibi respondente, ut generare cum generari; quarto activa comparatur cum passiva sibi disparata, ut generare cum spirari. Venientes modo ad distinctionem earundem Processionum, dicimus, Processiones passivas realiter inter se distingui; quia aliter Personæ divinæ realiter inter se non distinguerentur. Uterius dicimus, spirationem activam realiter distingui a passiva sibi respondente; quia aliter persona producta non distingueretur realiter a producente. Adhuc subdimus, quod num processio activa distinguatur a passiva sibi disparata, dependet a decisione questionis illius inter Scholasticos; Si Spiritus Sanctus a Filio non procederet, a n ab eo realiter distingueretur; circa quam in sequentibus nostram mentem aperiemus. Nunc remanet modo examinare, quomodo Processiones activæ inter se invicem distinguantur.

Cohærenter ad hæc, quæ diximus, videre debemus primo, an Processiones in divinis passivæ sint duæ tantum, & an possint esse plures? Secundo, quot sint in divinis Processiones activæ, & quomodo inter se distinguantur? Tertio, quid vera, & proprie sint divinæ Processiones? Pro primo quæstio refert Fraisen errorem Raymundi Lullii, qui, Eymerico teste, assererat, vel unicam in Deo dari Processionem, vel plures, & pene innumeratas. Unicam assererat, quando dicebat intra Deum unum esse tantum *banificandi* actum, hoc est communicandi bonitatem, & essentiam divinam; subdens, quia si essent plures actus, quilibet ipsorum esset finitus, & limitatus, atque adeo incompetens, & repugnans Deo, qui est omnimode infinitus. Plures etiam admittebat, quia lib. 1. scnt. q. 2. hæc scribo-

bat: *In divinis essentia non est otiosa, sed essentiat; & natura naturificat, bonitas bonificat, & infinitas infinitificat, & aternitas aternificat.* Et quidem verbis hisce intellexit, varias esse essentias, & attributorum operationes, quemadmodum sunt intellectus, & voluntatis intelligere, & amare; Quod ipsemet expressit his aliis, quæ subjungit, verbis: *Sicut Deus naturale habet intelligere, & amare intrinsece; ita intrinsece habet naturale bonificat, aternificat, possificat, & virtutificat.* Pro secundo vero quæstio Scholastici distinctionem illam admittunt, quam quique, juxta propria principia propugnat; formalem omnium ex natura rei Scottiæ; virtuales Thomistæ, vel rationis rationitatis; ex parte actus Neuterici, vel Nominales; ut alibi nos etiam explicavimus, quando nimirum de Attributorum distinctione agebamus. Pro tertio tandem varias quoque Scholasticorum opiniones asseremus, & ex illis seligemus, quæ magis videbitur fidei, & rationi, consonantia.

Dicimus I. Duas esse tantum in divinis Processiones passivas, & non posse esse plures.

I. probatur. Personæ productæ in divinis duæ sunt tantum; ergo pariter duæ sunt tantum processionem passivæ. Antecedens patet; quia, quum Pater, ex communi Patrum traditione, sit fons, & origo totius deitatis, nequit ab alia persona generari, aut produci; remanet ergo, quod soli Filius, & Spiritus Sanctus producantur. Consequentia sequitur; quia quot sunt termini producti, tot debent esse productiones, quæ sunt processionem passivæ. II. Ex Scripturis, Conciliis, & Patribus, Filius dicitur unigenitus; ergo unica est generatio, & unus terminus est generatio; atqui eodem modo dicendum est de Spiritu Sancto; ergo &c. III. Si in Divinis possunt esse plures productiones ejusdem rationis, poterunt etiam esse infinitæ; immo infinitæ necessario erunt, quia in ente necessario idem est esse, & posse; hoc nemo dixit, nec dicit unquam; ergo processionem passivæ in divinis ita sunt duæ, ut plures esse non possint. Sequela probatur ex S. Augustino lib. 3. cont. Maximinum c. 12. *Immoderata esset divinus generatio, si generis Filius nepotem gigneret Patris, quis & ipse nepos nisi Avo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam impertens diceretur: . . . Nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero gigneretur; nec etiam ullus per-*

fice-

fecerit eam, si non sufficiens omnipotens unus.

IV. Potentia generativa divina generans Filium habet actum sibi adæquatum: ergo non potest alium habere. Antecedens probatur. Filius est terminus infinitus, sicut est intellectus, qui ipsum generat: ergo habet actum sibi adæquatum. Consequentia sequitur; quia quævis potentia, quæ habet actum adæquatum, dum illum habet, non potest alium habere.

Dicimus II. Duas quoque tantum in divinis esse processionem activas.

I. probatur. Duo sunt in divinis actus immanentes: ergo duæ tantum sunt processionem activæ. Consequentia sequitur; quia actus illi immanentes in divinis dicuntur processionem, ut diximus. Antecedens probatur. Sunt enim intelligere, & velle; sed hi duo tantum sunt actus: ergo &c. Et quidem alii actus omnes sunt transcentes; ut sunt creare, conservare, destruere, punire &c. II. Duo tantum in divinis sunt termini producti: ergo duæ tantum sunt processionem activæ. Antecedens negari non potest; quia Filius, & Spiritus Sanctus tantum, sunt in divinis termini producti. Consequentia probatur. Si essent processionem plures, quam duæ, quum duo sint termini, altera ex illis processionibus esset absque termino; quod non est dicendum. III. Intellectus divinus producit Filium vel explet totam suam virtutem, vel non explet; si explet, unicum tantum potest habere Filium; si non explet: ergo Filius non adæquat totam suam virtutem. De distinctione autem nihil hic innovamus, vel repetimus, præter ea, quæ diximus de Attributis; illa enim omnia hic etiam possunt pari ratione applicari.

Dicimus III. Processiones in divinis esse proprie actiones vitales, non simplices emanationes; non esse distinctionem, vel spirationem activam, prout distinctas ab actibus essentialibus intelligendi, & volendi in Deo; sed esse actiones, quæ habent divinam essentiam pro principio quo mediato, & remoto; habent intellectum, & voluntatem pro principio quo immediato, & proximo; & esse per consequens intellectualem, & voluntariam, non essentialia pure, & secundum se consideratas; nec addere supra intellectualem, & voluntariam essentialia aliquid spectans ad lineam intelligendi, & volendi; sed addere solum relationem propriam personæ producentis; seu esse ipsamet intellectualem & voluntariam essentialia, ut affectus specialia relatione personæ producentis. Plur-

PAR. II.

res habet partes Conclusio; & pro singulis explicatur, & suadetur.

Pro prima Conclusionis parte, in Aristoteliorum systemate atque supponuntur accidentia quedam, quæ dicuntur emanare, resultare, effluere, ex subjectis; sicut ajunt esse relationes, quæ non producuntur per veram actionem, sed per simplicem emanationem effluunt. Et hoc pacto esse Processiones in divinis, seclusis tamen imperfectionibus omnibus, docent Suarez, & Thomista quidam; si fides sit adhibenda Praesens, cujus testimonio utimur. Ipsemet Praesens Conclusio sic probatur: Alio modo essentia divina determinatur ad Patrem, ac ad Filium, & Spiritum Sanctum; sed ad Patrem determinatur per simplicem resultantiam; ergo ad Filium, & Spiritum Sanctum non per simplicem resultantiam, sed per vitalem actionem, determinatur. Majorem supponit certam, quia essentia divina determinatur ad Filium, & ad Spiritum Sanctum, quatenus dicuntur producti; sed Pater a nullo producitur: ergo alio modo &c. Minorem quoque dicit esse evidentem; quia ratio formalis constitutiva primi suppositi non producitur ab aliquo, sed effluit ex natura divina quasi proprietates ex essentia. Subdit ulterius, quod simplex resultantiam, emanatio &c. est a natura divina immediate, si igitur processionem essentia resultantiam, emanationem &c. essentia pariter a natura divina immediate; quod mox impugnabimus contra Durandum. Denique concludit, quod persona subsistens debet produci per veram actionem; sed processionem in divinis produciunt personas subsistentes: ergo sunt veræ actiones.

Pro secunda parte Conclusionis sumus contra Scotum, qui in t. dist. 2. q. 7. §. ad secundum dubium; & quodlibet. 14. §. hic intelligendum, distinguit, tanquam duos actus intellectus, intelligere, & dicere; & tanquam duos actus voluntatis, amare simpliciter, & amare productivum. Subdit, processionem esse dicere, & amare productivum, qui sunt actus notionales, & esse diversos ab actibus essentialibus, qui sunt intelligere, & amare simpliciter. Dicit etiam Cachernus, esse conclusionem contra Henricum quolib. 6. q. 1., & in summa q. 54., & contra Valentiam 1. p. disp. 2. q. 1. punct. 3., sed ob alios dicendi, & explicandi modos, apud ipsum videndos. Ratio autem, quæ a Cachernano asseritur, hæc est: Actus intellectus, & voluntatis, diversi in linea intelligendi, &

1

volent-

volendi, ab intellectu, & volitione essentiali, in divinis non dantur; & probatur ex Angelico r. p. q. 27. ar. 5. ad 3. *Deus uno simplici actu intelligit, & similiter omnia vult.* Item de potentia q. 9. ar. 9. in c. *Non est in Deo nisi unum simplex intelligere, & unum simplex velle; quia intelligendo essentiam suam intelligit omnia, & volendo bonitatem suam vult omnia; que vult.* Et probatur pariter ratione; quia non datur in Deo intellectus diversus, & voluntas diversa, ab intellectu, & voluntate essentialibus: ergo neque actus. Probatur consequentia; quia nequeunt diversificari inter se actus secundi, nisi diversificentur primi; & per consequens, nequeunt diversificari actus intelligendi, & volendi, nisi diversificentur intellectus, & voluntas.

Pro tertia conclusionis parte, que supponit fecunditatem in natura divina, sic contra Aureolum in 1. diff. 9. p. 1. ar. 4. argumentatur. Ex Scriptura *Isaie 66. 9. Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? Si ego, qui generationem ceteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus?* En hic fecunditas divinæ naturæ ad generandum; non quidem ut principium quod, aut quo proximam; quia ratio principii quod est propria suppositi, & personæ; & ratio principii quo proximi non esset sufficiens ad distinguendas in Deo processiones; ut mox dicemus. Pro eadem fecunditate divinæ naturæ scribunt Hilarius, Fulgentius, Damascenus, quos refert Aversa r. p. q. 27. sect. 4. 9. secundo dico; adducens etiam Dionysium, & Ignatium. Si dicatur, Sanctos Patres velle, quod Filius in divinis non procedat modo libero, sed necessario, & per hoc dicere, quod per naturæ fecunditatem procedat; Adhuc admisso hoc, subdimus nos, non per huc tamen naturæ fecunditatem negatur, sed potius adstruitur; & hæc nobis sufficit ad intentum nostrum probandum.

Pro quarta parte conclusionis, quod scilicet processiones in divinis sint actiones, que habent intellectum, & voluntatem pro principio quo immediato proximo; pugnamus contra Durandum, qui docuit, habere essentiam divinam pro principio immediato proximo; contra Richardum de S. Victore, qui voluit, utranque divinam processionem esse per voluntatem; si verum est quod ipsi tribuunt nonnulli; contra Aureolum, qui posuit in divinis principium quo tantum per modum

actionis, nullatenus vero per modum potentie. Et sic illam probamus. Dicendo, quod processiones divinæ habeant intellectum, & voluntatem tanquam principium quo, immediatum, & proximum; hoc ipso salvamus, eas esse per intellectum, & voluntatem; & pariter explicamus, quomodo sint per intellectum, & voluntatem: ergo vere habent processiones divinæ intellectum, & voluntatem. pro principio quo immediato, & proximo. Probatur antecedens, & explicatur. Dicendo processiones divinas esse per intellectum, & voluntatem, bene explicamus, qua ratione terminus unius processionis sit Verbum, alterius vero sit amor; explicamus, quomodo termino unius approprientur quæ ad intellectum spectant, & termino alterius quæ spectant ad voluntatem; explicamus, quomodo una processio sit altera prior, quomodo sint duæ processiones, & non plures, nec pauciores. Hæc omnia fere inexplicabiliter essent, si divinæ processiones non ponantur esse per intellectum, & voluntatem. Insuper dicendo, quod processiones divinæ habeant intellectum, & voluntatem pro principio quo immediato, & proximo, eum facilitate assignamus principia illa respectu divinarum processionum, que respectu cujuscunque productionis assignari solent; hoc est assignamus pro principio quod Personam; pro principio quo remoto naturam, & quasi formam principii quod; pro principio quo proximo virtutem, & potentiam consequentem ad principium quo remotum; quæ omnia sic optime exponit Caetheranus, cujus est discursus, ut concludatur, quod quanvis divina ad modum creatorum explicari non possint; quando tamen potest id commode fieri, non esse omittendum, ut ex duplici lumine, fidei, & naturæ, veritas clarius evadat.

Pro quinta conclusionis parte, quod scilicet intellectio, & volitio, quæ sunt processiones, & principia processionum in divinis, non sint intellectio, & volitio essentialiter pure, & secundum se præcise consideratæ; habemus S. Thomæ patrocinium. 1. p. q. 34. ar. 1. ad 3. & q. 37. ar. 1., & Scholasticorum fere omnium suffragium, qui in hoc conveniunt, quanvis discrepent deinde in assignando illo, quod addunt actus, qui sunt processiones, & principia processionum, supra intellectiorem, & volitionem essentialiter pure, & secundum se præcise consideratas. Et sic eam probat

bat Cacheranus contra Gabrielem. Processiones, & principia processionum non sunt in divinis quid commune omnibus personis; sed intellectio, & volitio essentialis pure qua tales, & præcise secundum se consideratæ, sunt quid commune omnibus divinis personis &c. Major constat, quia generare, & spirare, non sunt quid commune omnibus divinis personis; aliter Filius generaret, & Spiritus Sanctus spiraret. Minor etiam patet; quia omnia essentialia, si pure, & secundum se præcise considerentur in divinis, sunt communia, quæmodum essentia ipsa communis est.

Pro sexta parte conclusionis, quod nimirum actus, qui sunt processionem, & principia processionum, non addant supra intellectiorem, & volitionem essentialis, aliquid spectans ad lineam intelligendi, & volendi; nec sint actus intellectus, & voluntatis diversi ab intellectu, & volitione essentialibus, habemus etiam pro nobis S. Thomam, aliosque Thomistas, insuper & Lugum, Arriagam &c. apud Cacheranum, contra Scotum, atque Scotistas. Verum in secunda conclusionis parte hoc satis pertractavimus, & contra Scotum, atque Henricum, & Valentiam, peregrimus.

Pro septima demum parte conclusionis, quod nempe actus, qui sunt processionem, & principia processionum, addant supra intellectiorem, & volitionem essentialis, solam relationem propriam personæ producentis; seu quod sint ipsæ intellectio, & volitio essentialis, ut affectus speciali relatione personæ producentis; utitur quoque hoc Cacherani ratiocinio. Actus, in quibus divines processionem consistunt, primo debent esse actus intellectus, & voluntatis, ut verificetur, processionem esse per intellectum, & voluntatem; secundo non debent esse communes omnibus Personis, ut verificetur, Patrem tantum generare, non filium; Patrem, & Filium spirare, non Spiritum Sanctum: Sed hæc duo reperiuntur optime in intellectu, & volitione

essentiali, ut affectus speciali relatione Personæ producentis; nec reperiri possunt in alio actu, aut intellectu, & volitione aliter considerata: ergo &c. Minor probatur. Intellectio essentialis est actus intellectus; volitio essentialis est actus voluntatis: ergo habent primam conditionem. Insuper utraque ut affectus speciali relatione personæ producentis convenit soli illi personæ, in qua reperitur talis specialis relatio: ergo habent secundam, pariter conditionem. Quod autem reperiri non possint hæc duæ conditiones in alio actu, aut intellectu, & volitione aliter considerata, probatur sic. Non potest dari in Deo actus intellectus, & voluntatis, qui non sit intellectio, & volitio essentialis; ut dictum est; nec intellectio, & volitio essentialis potest aliunde haberi, quam a relatione, quod non sit communis omnibus personis; quia sola prædicata, relativa non sunt communia in divinis; ergo duæ illæ conditiones reperiri non possunt in alio quocunque actu, seu intellectu, & volitione, aliter considerata.

Ex his infert Cacheranus, intellectiorem, notionalem, dictionem, & processionem activam, esse synonymam in divinis, & importare unum, & eundem actum intellectus, seu intellectiorem essentialem, ut affectum speciali relatione personæ producentis, scilicet affectum relatione Paternitatis. Pariter dilectionem notionalem, spirationem, & processionem activam, esse quoque synonymam, & significare unam, eandemque volitionem essentialem, ut affectum speciali relatione personæ producentis, scilicet affectum relatione Spiratoris sibi identificantem relationem cum paternitatis, tum filiationis. Unde intellectio notionalis ab intellectu essentiali nec etiam ratione distinguitur; quia intellectio notionalis se habet ad intellectiorem essentialem tanquam includens ad inclusum, tanquam totum ad partem; unde nec etiam ratione ratiocinata distinguitur; ut apud Cacheranum subius, & expressius inveniuntur.

DISSERTATIO CXIII.

De Relationibus inter divinas Personas; An sint? Quid sint? Quot sint? Quam habeant distinctionem? An constituant Personas? Et an perfectionem dicant? Et de peculiari pro his ultimis P. Magnani sententia.

Relationum nomine intelligimus proprietates divinas, non quidem absolutas, sed relativas, quæ realiter in Deo sunt, & realiter divinas Personas constituunt. Et quum relationes in creatis distinguantur a Philosophis secundum esse in, & secundum esse ad; quas ultimas Peripatetici sub accidentium nomine collocant; Alii vero non nisi sub accidentium prædicabilem, non vero prædicamentalem, genere agnoscunt: nihilominus in divinis totum quod habent, reale est, & substantiale; quia est a Deo realiter indistinctum, in quo accidentia, quæ physica vocantur, locum habere nullo modo possunt. Sed de hoc fusior erit sermo inferius; interim quæ in Dissertationis titulo exposuimus, explicamus.

Dicimus I. Vere dari in Deo ad intra Relationes reales, tum secundum esse in, tum secundum esse ad.

I. probatur ex Scripturis. Matth. 28. 19. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Nomina Patris, & Filii, sunt nomina relativa, & inveniunt, dari relationes paternitatis, & filiationis; & quia Personæ Patris, & Filii reales sunt, reales quoque sunt ipsæmet relationes. Alia etiam sunt in Scripturis loca, in quibus de Patre, & Filio fit sermo; & ex iisdem potest eodem modo argumentari, sicut modo factum est. Expressius tamen loquitur textus ad Ephes. 3. 14. & 15. *Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in caelis, & in terra nominatur.* Ille igitur non solum Paternitatis relatio proprio nomine memoratur, verum quoque ejusdem relationis realitas ex ipsoerit dicendi modo evincitur.

II. probatur ex Conciliis. Concilium Remense in Symbolo, a Patribus illius Concilii pronunciato, expresse divinas rela-

tiones memorat. Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III., & refertur in cap. *firmiter*, & in cap. *damnamus*, de summa Trinit., & fide catholice. Concilium Florentinum sess. 18., & 19., & in literis unionis; ubi præcipue in Sess. 18. Joannes, Theologus Latinorum, hæc assererat: *Sola relatio apud omnes, tam Græcos, quam Latinos Doctores, divina præcessione Personas multiplicat; itant non aliaratione, quam vi relationis, una Persona ab alia differat.* Concilium Toletanum XI. in Confessione, in qua relationes divinæ exprimuntur verbis sequentibus: *In relationibus vero Personarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus Sanctus ad utrumque refertur, quæ cum relatione tres Personæ dicantur, una tamen naturalis substantia creditur.*

III. probatur ex Patribus. Cyrillus Alexandrinus dialog. de Trinit. lib. 4. *Si non est Filius existens genitus, neque Pater esset juxta rationem congruam; Pater siquidem est, quia genuit: igitur & simul subsistere, & simul tolli utrumque verum.* Basiliius lib. 2. cont. Eunomium; *Ex quo Pater est, & Filius est, & illico cum qui Patris cogitationem capit, Filii etiam incurrit, nam Pater, Filii videlicet Pater.* Cyrillus Hierosolymitanus cateches. 7. *Patris nomen simul cum ipsius nominis appellatione exhibet intelligendum & Filium; quemadmodum similiter Filium quis nominans, etiam Patrem intelligit, Nysenus epistol. cont. Apollinarianam; Ubi quis Patrem nominaverit, certum est eum Filii cuiuspiam significationem intulisse; quomodo enim Pater appellabitur, nisi Filius etiam intelligatur?* Hilarius lib. 7. de Trinit. *Nomen Patris habet in se Filii nomen, non enim nisi per Filium Pater est; & significatio Filii demonstrata Patris est, quia non nisi ex Patre fit Filius.* Boetius lib. de Trinit. circa finem: *Substantia præbet unitatem, relatio multiplicat Trinitatem.*

IV. pro;

IV. probatur Rationibus . I. In divinis ad intra est reale fundamentum proximum Relationis, & est terminus realiter distinctus : ergo in divinis est realis relatio ad intra . Sequitur consequentia ; quia hæc ad relationem fundandam requiruntur, fundamentum proximum, & terminus, seu fundamentum, ratio fundandi, & terminus ; & quando fundamentum proximum reale est in se, & realiter a termino distinctum, tunc habetur realis relatio : Si ergo hæc sunt in divinis, in divinis quoque sunt relationes reales . Probatur autem antecedens . In divinis habemus Personam producentem, realem productum, & terminum productum realiter distinctum : ergo in divinis habemus reale fundamentum proximum relationis, & terminum realiter distinctum . II. Personæ divinæ realiter distinguuntur inter se; sed distinguuntur per relationes: ergo relationes sunt reales . Major est certa ; minor patebit clarius infra ; consequentia sequitur . III. Relationes sunt perfectiones simpliciter simplices; sed omnis perfectio, quæ in Deo est, realis est : ergo Relationes sunt reales . IV. In divinis sunt paternitas, filiatio, & spiratio, & sunt reales; sicut sunt in Deo Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, qui sunt reales ; sed paternitas, filiatio, & spiratio, sunt relationes, & sunt reales : ergo &c . V. Pater independenter a nostro intellectu est Pater ; sic aliæ personæ divinæ : ergo relationes, quæ importantur a Patre, & a cæteris personis, sunt reales, etiam nullo cogitante intellectu : ergo sunt reales . VI. In Deo dantur reales processiones: ergo dantur reales relationes . Probatur consequentia . Realis processio est origo unius ab alio; ex hac origine sequuntur relationes, quæ sunt habitudines principii ad principiatum, & principii ad principium : ergo si in Deo sunt reales processiones, sunt etiam reales relationes .

Arguunt I. Relationes important dependentiam in divinis personis; sed Deus omnem dependentiam excludit: ergo non dantur in divinis. Probatur major. Divinæ Personæ, quæ essent relationum extrema, ab se invicem dependent: ergo relationes important &c . II. Relationes in divinis non supponunt in extremis realem distinctionem, sed faciunt ; atqui omnis relatio realis supponit in extremis realem distinctionem : ergo &c . Major patet ; quia in divinis Personæ, quæ sunt extrema relationum, non distinguuntur per essen-

tiam, sed per relationes : ergo relationes non supponunt in divinis distinctionem inter extrema, sed faciunt . III. In Deo non datur ordo unius ad aliud; quia quicquid in Deo est, Deus est; sed relatio est ordo unius ad aliud : ergo in Deo non dantur relationes . IV. Relationes dicuntur de subjecto vel secundum substantiam, vel secundum accidentia; neutro modo possunt esse in Deo : ergo &c . Probatur minor . Non secundum substantiam ; quia, efficerent, quod essentia divina non esset eadem in singulis personis ; Non secundum accidentia ; quia in Deo non dantur accidentia . V. Boetius docet, relationes in Deo prædicari non posse, & esse ejusdem ad seipsum ; sed relatio, quæ est ejusdem ad seipsum, non est realis ; sicut non est reale in Deo quod prædicari non potest in divinis : ergo relationes in Deo non sunt reales . Major patet ex Boetii verbis lib. de Trinit. *Cum quis prædicamenta in divinam veritatem prædicationem, sancta mutantur in substantiam, quæ prædicari possunt: Ad aliquid vero amaro non potest prædicari.* Item: *Similis est relatio Patris ad Filium, & utriusque ad Spiritum Sanctum, scilicet ut ejus, quod est idem, ad id, quod est idem.* VI. Relationes secundum esse Ad sunt semper rationis : ergo in Deo relationes secundum esse Ad non sunt reales . VII. In divinis non datur aliud ; sed relationes semper important aliud : ergo in divinis non dantur relationes . VIII. Relativa important similitudinem cognitionis ; sed personæ divinæ non habent similitudinem cognitionis : ergo non sunt relativæ . Probatur minor . Non habent similitudinem originis : ergo non habent similitudinem cognitionis .

Respondemus ad I. tunc esse dependentiam inter extrema relationis, quando dependet per modum causæ, vel per modum effectus, non vero quando dependet per modum simplicis termini ; scilicet, ex suppositione, quod inter duo sit mutua relatio transcendentalis, unum non potest esse sine alio . Relationes in divinis faciunt, ut ipsarum termini, scilicet personæ, sibi invicem coexistant, sed non faciunt, ut ab se invicem dependent, tanquam effectus a causa ; quia producuntur actionibus, quibus eandem numero naturam onâ habet ab alia, a qua producitur ; unde omnis dependentia excluditur .

Ad II. dicitur, quod hæc est differentia inter relationem in creatis, & relationem in divinis ; quod relatio in creatis supponit

nit extrema realiter distincta; secus vero in divinis, in quibus non supponit, sed facit distinctionem, squom constituat extrema relativa prout sunt relativa.

Ad III. dicimus, relationem esse ordinem unius ad alium; & sic nulla est implicatio ut in divinis admitatur. Si vero objectio dicere intendat ad aliud, & non ad alium; responsionem dabimus quando mox respondemus ad VII.

Ad IV. testatur Augustinus lib. 5. de Trinit. c. 3., argumentum hoc fuisse olim ab Ariano contra Catholicos objectum, verbis hęc: *Quidquid de Deo dicitur, vel intelligitur, non secundum accidens, sed secundum substantiam dicitur. Quapropter ingentium esse Patri secundum substantiam est, & genitum esse Filio secundum substantiam est. Diversum est autem ingentium esse, & genitum esse: Diversa est ergo substantia Patris, & Filii. Augustinus autem respondebat his aliis solidioribus, & expressioribus verbis: *Si quidquid de Deo dicitur, secundum substantiam dicitur, ergo quod dictum est, ego, & Pater unum sumus, secundum substantiam dictum est. Una est igitur substantia Patris, & Filii. Aut si hoc non secundum substantiam dictum est, dicitur ergo aliquid de Deo non secundum substantiam, & ideo jam non cogimur secundum substantiam intelligere ingentium, & genitum. Subdit idem Augustinus cit. lib. c. 4. *Accidens non solet dici, nisi quod aliqua mutatione ejus rei, tui accidit, amitti potest. . . Nihil itaque accidens in Deo, quia nihil mutabile, aut amissibile. Dicimus ergo, dari medium inter dici secundum substantiam, & dici secundum accidens, quod est dici secundum esse relativum; etenim esse relativum, præcise ut relativum, abstrahit a substantia, & accidente, quia in suo conceptu nil aliud dicit, quam referre unum ad aliud. Quod docet Augustinus c. 5. *Dicitur enim ad aliquid, sicut Pater ad Filium, & Filius ad Patrem, quod non est accidens, quia & ille semper Pater, & ille semper Filius. . . Quamobrem quantumvis diversum sit, Patrem esse, & Filium esse, non est tamen diversa substantia, quia hæc non secundum substantiam dicuntur, sed secundum relativum, quod tamen relativum non est accidens, quia non est mutabile.****

Ad V. Boetius loquitur de relationibus ad extra, quæ concedi possunt reales non esse. Vel ut respondet S. Thomas t. p. q. 28. ar. 1. ad I. Boetius non excludit relationem a Deo, sed excludit relationem prout est in creatis, quæ prædicatur per

modum inherens, in Deo autem prædicatur per modum inexistens. Dicitur etiam, Boetium voluisse, relationes divinas convenire in aliquo cum relatione identitatis; quatenus divina essentia per relationes non diversificatur, quemadmodum non diversificatur per relationem identitatis, seu per relationem ejusdem, ad seipsum. Quod docet pariter Angelicus Doctor cit. loc. ad II.

Ad VI. cum eodem Angelico dicimus, sub formali conceptu relationis contineri relationes aliquas rationis, aliquas reales; quasdam ad aliquid rationis, quasdam ad aliquid reale. Si igitur quælibet ratio ad esse rationis, non esse verum, quod sub suo formali conceptu continetur ratio rationis, & ratio realis. Docet hoc S. Thomas t. p. q. 28. ar. 1. in c., & de Veritate q. 1. ar. 5. ad 15., & quodlib. 9. ar. 4. in c. Negatur ergo absolute, quod relationes secundum esse ad sint semper rationis. Cæterum dici etiam potest, propositionem veram esse in creatis, secus vero in divinis, de quibus loquimur.

Ad VII. dicimus, de conceptu relationis esse, quod sit ad aliquid, non vero ut sit ad aliud. Verum est, quod ad hoc, ut sit realis, requirit alicuius termini; sufficit tamen alicuius suppositi, & indifferens est, ut sit ad alium, vel ad aliud. At in divinis quia datur alius, & non aliud; alius enim indicat personam, aliud vero naturam; sufficit dari alium ad faciendam distinctionem realem, quæ requiritur ad realem relationem; quanvis non detur aliud.

Ad VIII. dicitur, simultatem cognitionis convenire etiam Personis divinis eo modo, quo cæteris relativis convenit. Ex ratio est, quia una Persona divina, ut formaliter relativa ad aliam, non est aut prior alia, aut cognoscibilis sine alia. Ad habendum autem simultatē cognitionis falsum est, quod requiratur similitudo originis.

Pro secunda Dissertationis Parte, in qua queritur, quid sint in divinis Relationes, dicimus, quod si loquimur de relationibus secundum esse in, jam diximus, quod consistunt in fundamento, ratione fundandi, & termino; hæc autem sunt Persona producens, realis productio, & terminus productus realiter distinctus; & de hoc omnes conveniunt. Si vero loquimur de relationibus secundum esse ad, hic est discursus P. Magnani Philof. sac. cap. 20. prop. 8. Admittit quidem relationes, quas dicit integrari proprietate reia.

relativa, origine, & ratione formali esse reales, & esse perfectiones, quarum deinde, an tales sint se totis; hoc est simul, & neque secundum hæc tria integrantia, an vero secundum aliqua eorum, scilicet secundum aliquam solum sui vel partialem rationem. Subdit, negari non posse absque aliquali censura, esse reales, absque restrictione, & absolute; unde affirmat, proprietatem Patris esse etiam realem secundum rationem ad. Et ratio ipsius est, quia relatio realis est, quæ fundamentum habet reale; sed generatio, & fecunditas, quæ sunt reale fundamentum adæquatam paternitatis præcise sumptæ ut est relatio formalis, & dicitur solum rationem ad, reales sunt: ergo pariter relatio paternitatis secundum esse ad realis est. Quia tamen dicit, aliud esse, formalem relationem paternitatis esse vere realem propter veram realitatem fecunditatis, & generationis, secundum se sumptarum, ex qua resultat; & aliud esse, realem esse secundum se, ac secundum formalem præcisam rationem ad, quæ est ipsa: Hinc cum distinctione asserit, Patris relationem integre sumptam, ratione fecunditatis, & generationis, esse realem physice; ratione vero formalis relationis, seu præcise sumptæ ad esse realem prædicamentaliter, hoc est juxta naturam prædicamenti ad; quod ita ait, esse genus entis, ut secundum propriam suam rationem, prout scilicet a cæteris prædicamentis differt, nihil superaddat entis realitatem, nisi logicum, & metaphysicum. Hæc sua sunt ipsissima verba.

Obijcere tamen possunt, qui volunt, contra P. Magnani explicationem, I. Hoc logicum, seu metaphysicum esset ens rationis, seu fictum; quod non est in Deo admitendum. II. P. Magnani explicatio est contra S. Thomam, a quo, in re tam gravi, non est recedendum. III. Paternitas est id, quo dicitur Pater, & est Pater ergo si paternitas non est realis, neque realiter est in Deo, neque in Deo realiter est Pater, sed tantum secundum rationem intelligentiæ; atqui hoc importabat hæresis Sabellii: ergo &c. IV. Relationes secundum esse ad sunt paternitas, filiatio, spiratio activa, spiratio passiva; sed hæc omnimode, & in omni sensu, reales sunt ergo explicatio P. Magnani omnimode reprobanda.

Respondet P. Magnanus ad I. negando, quod quicquid est logicum, aut metaphysicum sit continuo fictum; cæterum ratio ad in eo, quod addit de suo formali, non

addit ens rationis, seu fictum, sed addit quid reale, quatenus ipsamet ratio ad est realis, sed prædicamentaliter, id est logice, aut metaphysice.

Ad II. explicationem suam probat P. Magnanus etiam ratione S. Thomæ, asserentis „ Et hoc innuit satis clare D. Thomas q. „ 28. ar. 1. in corp., ubi postquam dixit, „ hoc esse peculiare prædicamento ad, quod „ cum alia fecundum propriam rationem, „ sive, ut vocant, modum intrinsecum, significent aliquid alicui inhærens (hoc est, ut Cajetanus ibi §. ad has dubitationes, circa finem explicat, *aliquid existens*, ut „ ut inhærens importet omnem modum „ essendi ex sua ratione vere in rerum natura „), prædicamentum ad significat solum „ respectum ad aliud; concludit sic: *Cum „ igitur processionis in divinis sint . . . necessesse est, quod relationes, quæ secundum processionis divinas accipiuntur, sint relationes, „ reales.* Concludit enim, ut patet, esse reales, in quantum accipiuntur secundum „ processionem; processionem autem sive „ actus notionales existimat S. Doctor . . . esse fundamentum; & ex iis resultare formales relationes, quæ sunt paternitas, filiatio &c. sumptas nimirum secundum „ præcisam rationem ad juxta modum proprium intrinsecum hujus prædicamenti. „ Cum ergo concludit, relationes istas in „ Deo esse reales, quia processionis sunt reales, aut sumit relationes integre, prout „ includunt proprietatem relativam, processionem, & relationem formalem, juxta dicta prop. 7. num. 22., aut concludit „ sicut ego concludebam hic num. 2. relationem formalem esse realem, eo quod „ & secundum quod, fundamentum habet reale, videlicet processionem. „ Alia „ etiam in sequentibus sibi objicit ex eodem Angelico, ad quæ omnia opportune respondet.

Ad III. dicit, quod hæresis Sabellii esset, si acciperetur paternitas, seu relatio paternitatis, pro toto integrato ex fecunditate, generatione, & relatione formali, & diceretur, non esse realem, nec esse realiter in Deo. Sabellius enim negabat realem esse fecunditatem, generationem &c. Aliud tamen est accipere formalem illam relationem, seu præcisam rationem ad totius integre sumptæ paternitatis, sicut ipse accipit, & dicere, secundum se ut sic non esse realem; neque ut sic habere rationem in; ideoque ut sic non esse in Deo realiter. Hoc enim non spectat ad Sabellii hæresim, sed ad doctrinam logicam, aut meta-

metaphysicam de prædicamento ad . Unde concludit, controversiam, si qua esset, esse tamen modo logicam, aut metaphysicam, non vero theologiam .

Ad IV. eadem adhibetur distinctio, quæ ad tertium data est, & in qua tota P. Magnani explicatio consistit. Videlicet, quod Paternitas, Filiatio, Spiratio activa, Spiratio passiva, quæ sunt relationes secundum esse ad, integre sumptæ, reales sunt, ut nos quoque paulo ante probavimus, reales quidem physice; acceptæ vero secundum præcisam rationem ad, sunt reales pariter, in quantum non sunt fictæ, sed non sunt reales physice, at logicæ tantum, aut metaphysice. Qui plura de hoc cupit, P. Magnanum consulat. Nos autem pro relationum quidditate explicanda, sive secundum esse in, sive secundum esse ad, his, quæ usque modo diximus, contenti sumus.

Ad tertiam modo Dissertationis partem devenientes, dicimus, Relationes quatuor esse in Deo in ordine ad divinas Personas; scilicet Paternitatem, Filiationem, Spirationem activam, & Spirationem passivam, quæ vocantur relationes reales originis. Hæc conclusio est communis inter Theologos; adeo ut opposita censetur temeraria, & a Molina etiam dicatur erronea. Verum, ut ait Cacheranus, de fide est, dari in Deo realiter spirationem activam, sub ratione originis, & notionis, at non sub ratione relationis. Gabriel, & Ariminenfis, non negant relationem spirationis activæ, discrepant tamen a communi sententia in modo loquendi, quia asserunt, spirationem activam esse eandem relationem cum paternitate, & filiatione, cum quibus identificatur; unde non possit dici quarta relatio. Hugo Etherianus, & Albinus Flavius, relati a Cardinali de Lugo, ex citato Cacherano, magis directe sentiunt contra communem sententiam.

I. probatur ex Conciliis. Concilium Lugdunense generale sub Gregorio X. definit, Spiritum Sanctum a Patre, & Filio unica spiratione procedere; & refertur in canonic. de summa Trinitate in VI. ergo præter tres relationes, communiter admissas, datur etiam quarta, scilicet spiratio activa, quæ est realis relatio originis. Concilium Florentinum sub Eugenio IV. in literis unionis hoc idem statuit, & expressit. Concilium Toleranum XI. in Confessione docet, Personas divinas ad invicem relative dici; sed quatuor modis possunt

relative dici: ergo &c.

II. probatur ex Patribus. S. Augustinus lib. 5. de Trinit. c. 11. *Donum ergo Donatoris, & Donator doni, non dicimus, relative utrumque ad invicem dicimus.* Idem ser. 38. de tempore: *Ipse relatio Spiritus Sancti non ita reciproca relatione converti poterit sicut Pater, & Filius; nam Pater Filii Pater dicitur, & Filius Patris Filius dicitur. Spiritus vero Sanctus uniformiter dicitur ad Patrem, & Filium, quia Patris, & Filii Spiritus est; dicimus enim Spiritum Sanctum Spiritum Patris. . . . Sed non vice versa dicimus Patrem Spiritum Sancti, ne Filius ejus intelligatur Spiritus Sanctus. Item dicimus Spiritum Sanctum Spiritum Filii, sed non dicimus Filium Spiritum Sancti, ne Pater ejus intelligatur Spiritus Sanctus.* Ex quibus constat, præter relationem mutuum ratione paternitatis, & filiationis, esse aliam mutuum admittendam ratione spirationis activæ, atque passivæ. Idem lib. 5. de Trinit. c. 12. *Cum dicimus donum Patris, & Filii, non quidem dicere possumus, Patrem doni, aut Filium doni, sed ut hæc sibi vice versa respondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni, quia hæc potius inveniri usitatum vocabulum, illis non potuit. Dicimus ergo relative Pater, idemque relative dicitur principium, & si quid forte aliud, sed Pater ad Filium dicitur principium vero ad omnia, quæ ab ipso sunt.* Boetius lib. de Trinit. Circa finem: *Similis est in Trinitate relatio Patris ad Filium, & utriusque ad Spiritum Sanctum.* Anselmus lib. de Process. Spir. Sanct. c. penult. *Est tribus commune ad duos habere relationem: Pater enim ad Filium, & Spiritum Sanctum refertur &c. Spiritus Sanctus ad Patrem, & Filium &c.*

III. probatur Relationibus. I. Numerus relationum in divinis desumendus est a numero respectuum, seu ordinum, qui sunt unus ad alterum; sed hic numerus est quaternarius: ergo & ille. Probatur minor. Pater dicit ordinem ad Filium, & hic est unus respectus; Filius ad Patrem, & hic est alius; Pater, & Filius ad Spiritum Sanctum, & hic est tertius; Spiritus Sanctus ad Patrem, & Filium, & hic est quartus; ergo quaternarius est hic numerus. II. Relationes totæ sunt in divinis, quot provenire possunt ex processibus, quæ in Deo sunt; ex processibus, quæ in Deo sunt, quatuor tantum provenire possunt relationes: ergo quatuor tantum sunt in Deo relationes. Major est parens, quia fundamenta relationum processiones sunt. Minor probatur. Datur processio per intellectum, & datur

datur processio per voluntatem; ex processione per intellectum resultant paternitas, & filiatio; ex processione per voluntatem resultant spiratio activa, & passiva; atqui non dantur plures his processiones: ergo non dantur plures his relationes. III. Spiratio passiva resultat ex spiratione activa; sed datur in divinis spiratio activa: ergo & spiratio passiva; Atqui hæc duæ duæ constituunt relationes: ergo quatuor sunt in divinis relationes. Probat minor primi argumenti. De fide est dari in Deo processionem activam, qua Spiritus Sanctus producit: ergo datur in Deo spiratio activa; si de fide est, dari spirationem activam, patet de fide est, dari spirationem passivam. Subsumpta etiam probatur. Per hoc, quod Filius dari debent relationes. IV. Ex Scriptura, & ex Patribus, Pater refertur, Filius etiam refertur ad Spiritum Sanctum; sed Pater non refertur ut Pater, nec Filius refertur ut Filius; ergo refertur ut Spirator. Ita etiam Spiritus Sanctus refertur ad Patrem, & ad Filium; sed non refertur ut Filius: ergo refertur ut Spiritus. Hoc argumentum usus est Cardinalis Bessarion in Concilio Florentino c. 6., probans inter Filium, & Spiritum Sanctum esse mutuam relationem ut causæ ad causam, & causati ad causam, loquens more Græcorum, qui nomen causæ pro principio intelligunt; ac proinde relationem illam, deducit, per filiationem non fieri. Placet nobis sua verba referre: *Cum Filius prout Filius non referatur ad Spiritum, non enim dicitur Filius Spiritus, refertur, ut referatur ad Spiritum tanquam spirans, cum Spiritus etiam referatur ad Filium tanquam Spiritus; Spiritus enim spirans, & passiva spiratio activa spirationi correspondet. Spiritus vero, & Spiritus Filii multis locis sacra Scriptura dicitur, & spiratio eius. Ille enim Spiritus, ut sacer Athanasius, spiratio est Filii. Cum igitur ad Filium Spiritus, & tanquam spiratio, & tanquam Spiritus referatur, Filius quoque tanquam spirans referatur ad Spiritum.*

Arguit I. Plures Sancti Patres docent apud Ruiz disp. 16. sect. 1. relationem Spiritus Sancti ad Patrem, & Filium, non esse reciprocam: ergo non sunt quatuor relationes. II. Si in Deo essent quatuor relationes, & omnes reales essent, non esset in Deo trinitas, sed quaternitas; at in Concilio Lateranensi IV. c. 2. definitum est, in

P. R. II.

Dea trinitatem esse solummodo, non quaternitatem: ergo &c. III. Patres communiter docent, tres tantum esse in Deo relationes personales: ergo non sunt quatuor. IV. S. Joannes Damascenus lib. 1. de fide c. 10. & 11. de divinis relationibus luculenter tractat; sed nec verbum de activa spiratione instituit: ergo inter relationes adnumeranda non est. V. Spiratio activa vel constituit Patrem, & Filium, vel non constituit; non potest dici, quod constituit, quia invenit, & supponit illos jam constitutos; si non constituit; ergo illis est adventitia, & accidentaria; quod non est dicendum. VI. Deus etiam est principium creaturarum, & tamen non dicit realem relationem ad creaturas: ergo quanvis sit principium Patris, & Filius Spiritus Sancti, non per hoc dicendum est, quod dicant realem relationem ad Spiritum Sanctum.

Respondemus ad I. dicendo, Sanctos Patres docuisse, Patrem, & Filium non respicere Spiritum Sanctum per paternitatem, & filiationem; & primam, & secundam Personam non posse appellari Spiritus Patris, & Filii. Non negant tamen, Patrem, & Filium, sub ratione Spiratoris, respicere Spiritum Sanctum per relationem reciprocam activæ spirationis. Et hoc pacto Lugus intelligit, quoque loquutos fuisse Albinum Flavium, & Hugonem Eberhardum; de quibus supra sermonem fecimus.

Ad II. negatur major; quia spiratio activa, quæ est actio productiva Spiritus Sancti, non distinguitur realiter a paternitate, & filiatione; unde nullo modo potest quaræ tam rem in Deo constituere.

Ad III. dicitur, ideo Sanctos Patres assignasse tres tantum proprietates personales realiter distinctas, quia loquebantur tantum de relationibus, quæ constituunt personas, & realiter distinguunt. Et hæc revera tres sunt; paternitas scilicet, filiatio, & spiratio passiva. Spiratio vero activa personam non constituit, nec realiter distinguitur a paternitate, & filiatione; unde de illa Patres pro hac ratione tantum non loquebantur.

Ad IV. S. Joannes Damascenus loc. cit. c. 11. hæc habet: *In solis proprietatibus paternitatis, filiationis, & processionis, secundum causam, & causale, Deum intelligi.* In quibus verbis innuit, esse mutuam reciproca relationem principii producentis, & termini producti, inter Spiritum Sanctum, & Patrem, & Filium; hæc autem nequit esse paternitas, nequit esse filiatio: ergo spiratio activa.

K

Ad

Ad V. dicimus, spirationem activam non constituere Patrem, & Filium, quia supponit ipsos jam constitutos per paternitatem, & filiationem. Non esse tamen adventitiam, seu accidentariam, quia ab intrinseco est, & eos constituit in ratione Spiratoris, seu in ratione Spirantis, quæ quidem ratio accidentaria non est.

Ad VI. dicitur, quod relatio creatoris ad creaturas est ad res diversi ordinis, & naturæ, & Deo advenit tantum in tempore; & inde est relatio rationis. Spiratio vero activa est ad terminum ejusdem ordinis, & naturæ, & Deo ab æterno convenit, & proinde non est relatio rationis, sed realis.

Pro quarta Dissertationis parte, quæ respicit distinctionem relationum ab essentia, & relationum inter se, recolenda sunt, quæ diximus, quando de distinctione attributorum ab essentia, & attributorum inter se, agebamus. Superfluum enim judicamus illa eadem hie repetere; unde illic remittendo Legentes, hie solum addere animus est, quæ proprie relationes, & earum distinctionem respiciunt. Ibi ergo inveniunt errores Eunomii, Porretani, Palamæ, historice expositos, & dogmatice impugnatos, qui legere exoptant; & impugnationes ibidem factas facile ad rem, quam modo tractamus, applicabunt; eadem enim est ratio pro hoc, & de attributis, & de relationibus. Inveniunt quoque sententias Scotistarum, Nominalium, & Thomistarum, illarumque confutationes, & explicationes, quas quæque, sine alio verborum dispendio, applicare ad rem nostram poterunt. His præmissis, sic mentem nostram aperimus.

Dicimus, Relationes reales in divinis res tantum distingui inter se realiter, scilicet Paternitatem, Filiationem, & Spirationem passivam; Spirationem vero activam distingui solum virtualiter, & ratione ratiocinaria. Hæc eadem distinctione distinguuntur pariter relationes omnes ab essentia. At quia diximus, hanc virtuales, distinctionem esse vel extrinsecam, vel intrinsecam; & hanc rationis ratiocinatæ, vel esse tantum formalem, qualem Neutrici defendunt, vel esse solum objectivam, qualem amplectuntur aliqui ex Thomistis; nos ibidem admittimus distinctionem, quam appellavimus formalem objectivam, fundatam scilicet in re distinguibili, & in intellectu distinguente: Hanc eandem quoque admittimus hie, formalem videlicet objectivam, fundamentum habentem

in limitatione, & imperfectione intellectus nostri, & in objecti operationibus. Verum in attributis, & essentia admittimus virtuales extrinsecam, quæ consistit in eminentia, æquivalentia &c. jam explicatis; in relationibus modo admittimus virtuales intrinsecam, quæ consistit, vel in eo, quod habeat fundamentum tantum in Deo, & non in aliis extra Deum; vel in eo, quod ipsa impediatur contradictoria, quæ non possunt per virtuales extrinsecam impedi; vel quomocumque aliter explicetur, semper tamen ab illa distinctione, quæ dicitur virtualis extrinsecam, suo modo diversa, & supra illam aliquid aliud addens, per quod contradictoria impediuntur.

I. probatur, Relationes reales in divinis res tantum distingui inter se realiter, paternitatem scilicet, filiationem, & spirationem passivam; quæ quidem conclusio est de fide, & est contra Sabellii gregales. Per relationes prædictas distinguuntur realiter Personæ per ipsas constitutæ; ergo multo magis inter se distinguuntur realiter relationes ipse. Consequentia sequitur, ex illo principio; Propter quod omnimodique tale, & illud magis. Antecedens probatur. Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, sunt personæ inter se realiter distinctæ, & sunt realiter distinctæ per paternitatem, quæ constituit Patrem, per filiationem, quæ constituit Filium, per spirationem passivam, quæ constituit Spiritum Sanctum; ergo per relationes prædictas, quæ sunt Paternitas, filialis, & spiratio passiva, distinguuntur realiter personæ per ipsas constitutæ. II. probatur, quatenus negat conclusio realem distinctionem spirationis activæ a paternitate, & filiatione; contra Durandum in 1. dist. 13. qu. 2., qui distinguit spirationem activam a paternitate, & filiatione, plusquam ab essentia; quia distinguit spirationem, & alias relationes ab essentia realiter, tanquam modum a re, spirationem vero activam a paternitate, & filiatione realiter, tanquam rem a re. Si spiratio activa distingueretur realiter, tanquam res a re, a paternitate, & filiatione, darentur in divinis quatuor res, scilicet rebus, sed quatuor res dari non possunt in divinis ex Concilio Lateranensi generali IV. ergo spiratio activa non distinguitur realiter, tanquam res a re, a paternitate, & filiatione. Probat major. Quia paternitas distinguitur realiter a filiatione, & quia spiratio passiva distinguitur realiter a paternitate, & filiatione,

tionem, ex omnium Theologorum sententia dantur in divinis tres res relativæ: ergo si per Durandum spiratio activa distinguatur realiter, tanquam res a re, a paternitate, & filiatione, darentur in divinis quatuor res, saltem relativæ. III. Spiratio activa est communis Patri, & Filio: ergo est identificata cum paternitate, & filiatione. Probatur consequentia. Spiratio activa est communis Patri, & Filio, non ratione essentiae, aliter esset communis etiam Spiritui Sancto: ergo est communis ratione paternitatis, & filiationis, adeoque est communis paternitati, & filiationi: sed omnis communicatio in divinis est per identitatem: ergo spiratio activa si est communis paternitati, & filiationi, est eadem cum illis. IV. Probatur, quod spiratio activa distinguatur formaliter objective a paternitate, & filiatione; adeoque virtualiter intrinsece, quemadmodum etiam relationes ab essentia, & intellectu, & voluntas in Deo. Hæc dicta distinguuntur aliqua distinctione; non quidem distinctione reali, ut contra Porrethanum probatum est de Attributis; non distinctione formali ex natura rei, ut contra Scotum percipimus; non distinctione rationis ratiocinantis, ut contra Nominales ostendimus: ergo distinctione virtuali, & rationis ratiocinantis, quam diximus formalem objectivam. Atque distinctio virtualis extrinseca non sufficit, ergo necessaria, est distinctio virtualis intrinseca. Hæc sola minor subsumpta probanda est; cæteræ enim propositiones jam supponuntur alibi probatæ; & probatur. Distinctio virtualis intrinseca stat non in hoc solum, quod illius extrema ob sui eminentiam æquivalentur pluribus realiter distinctis in creatis, quod præstat distinctio virtualis extrinseca; sed etiam, quod realis, & formale identitas extremorum æquivalentur pluralitati, & distinctioni eorundem extremorum; sed hoc habetur, & verificatur inter essentiam, & relationes in divinis; inter intellectum, & voluntatem, inter spirationem activam, & paternitatem, atque filiationem: ergo inter hæc eadem datur distinctio virtualis intrinseca, & non tantum extrinseca. Probatur minor. Extrema identitatis eodem eminenti modo, quo identitas ipsa est sibi eminenti: ergo si hæc extrema ob sui eminentiam æquivalentur pluribus distinctis, ipsa quoque identitas æquivalentur pluralitati, vel distinctioni. V. hoc ipsum probatur, & modo facta probatio explicatur. Ista distin-

P.A.R.II.

guuntur virtualiter intrinsece, quæ ita conveniunt formaliter in uno, ut exerceant in illo uno propria utriusque; sed ita se habent in Deo absolutum, & relativum, scilicet in divina realitate, in qua conveniunt quoque formaliter: ergo virtualiter intrinsece distinguuntur. Probatur minor. Entitas illa, & formalis divina Patris ita est una entitas, & formalitas absoluta, & relativa, ut qua absoluta est, sit a parte rei communicabilis sine ulla oppositione, & distinctione reali a Filiis; quæ vero relativa, sit incommunicabilis, distincta, & opposita illi: ergo ita in una realitate conveniunt, & divina formalitate, ut utriusque propria exerceant.

Obstant Adversarii I. Magis distinguuntur relativum ab absoluto, quam relativum a relativo; sed relativum a relativo distinguitur in divinis realiter actu: ergo sic saltem pariter distingui debet relativum ab absoluto. Major videtur, quod negari non possit, quia relativum, & relativum sunt in eodem ordine, relativum verum, & absolutum in diverso ordine. Minor etiam patet, quia in divinis est realis distinctio, ubi est relativa oppositio. II. Dicuntur prædicata contradictoria de essentia, & de relationibus in Deo: ergo realiter distinguuntur. Probatur antecedens. De essentia dicitur, quod communicatur, de relationibus dicitur, quod non communicatur; de intellectu dicitur, quod producit Verbum, de voluntate dicitur, quod non producit Verbum, de Spirazione activa dicitur, quod sit productiva Spiritus Sancti, de Paternitate, & filiatione dicitur, quod non sunt productivæ Spiritus Sancti; sed hæc omnia sunt contradictoria: ergo &c. III. Major omnium oppositionum est contradictoria, ut patet ex Logicis; sed in divinis oppositio relativa, quæ est minor, parit distinctionem realem: ergo a fortiori oppositio contradictoria, quæ est major. IV. Natura, & Persona ex SS. Patribus in Deo non sunt idem: ergo distinguuntur realiter. Probatur antecedens. Theodoretus apud Porrethanum docet: *Qui naturam, & personam idem esse intelligit, in divisionem Arist. incidit, aut in confusionem Sabellii*: Et Hilarius apud eundem: *Non est idem natura, quod res natura*. V. In Concilio Florentino sess. 13. dictum fuit a Joanne Episcopo, qui pro Latinis arguebat: *Divinam substantiam, & personam, re quidem idem esse, secundum autem modum intellectus nostræ ratiōis differre*; & huic assertioni Marcus Ephesus, qui Græcorum

K 2

rum

rum partes agebat, affensit. In eodem Concilio scilicet 19. dicitur, substantiam, & personam in divinis *sola ratione, ac intelligentia* differre; ergo sola distinctione rationis ratiocinantis distinguuntur. IV. Prædicata absoluta, & relativa in Deo conveniunt actu formaliter: ergo distinctio, quæ vincat eorum oppositionem, nequit esse, & virtualis, nec formalis per intellectum, sed actualis realis; non realis realis; ergo realis formalis. VII. Esse communicabile, & incommunicabile, & similia, sunt actu in Deo ante omne opus intellectus: ergo actu petunt distinctionem, quæ eorum superet oppositionem: ergo non sufficit distinctio virtualis. VIII. Distinctio virtualis vel ponit in extremis aliquid actu diversum a parte rei; vel non. Si ponit: ergo non est distinctio virtualis, sed actualis: Si non ponit: ergo non est distinctio, sed virtus, seu potentia, sive possibilitas distinctionis.

Respondemus ad I. negando majorem; ratio est, quia inter relativum, & absolutum non est oppositio, quavis sine ordinis diversis; inter relativum vero, & relativum, licet ejusdem ordinis, est oppositio, & talis oppositio in divinis, ut ab se invicem excludantur; qui enim dicit principium, dicit terminum, qui a principio distinguitur. Hæc responsione utebantur Patres contra Sabellium, ut realem Personarum distinctionem probarent; & hæc eadem utuntur Theologi, firmantes commune illud essatum: *Omnia sunt unum in divinis, ubi non obstat oppositio relativus.*

Ad II. dicimus, quod tunc de una, & eadem re non possunt dici prædicta contradictoria, quando non est virtualiter multiplex; quando vero est multiplex virtualiter, æquivalet pluribus actu realiter distinctis, & sic prædicata vel non sunt contradictoria, vel si sunt, secundum unam rationem, seu virtualitatem dicuntur, secundum aliam non dicuntur; quod pariter idem est, ac impedire contradictoria, ne sint, non est autem ea verificare, ut sint.

Ad III. dicitur pariter, quod in divinis oppositio contradictoria non est, quavis appareat quod sit. Et non est, quia cam impedit infinita Dei eminentia, supra quam distinctio virtualis fundatur, ne sit. Oppositio vero relativa vere est in Deo, nec ullatenus potest impediri; & inde est, quod ratione hujus oppositionis est realis distinctio in divinis, ubi est hujusmodi relativa oppositio.

Ad IV. distinguatur antecedens: Non sunt

idem virtualiter, conceditur; non sunt idem realiter actu, negatur. Patres, qui opponuntur, hoc tantum volunt, quod conceptus naturæ non sit conceptus personæ, & conceptus personæ non sit conceptus naturæ; hoc totum a nobis libenter conceditur. At ex hoc potius fit, ut quavis natura realiter actu sit idem cum persona, potest nihilominus ratione infinitatis ipsius ab intellectu nostro concipi modo sub nature, modo sub personæ conceptu.

Ad V. tam Latini, quam Græci Patres, in Concilio Florentino, asserbant, essentiam, & personam differre sola intelligentia, sola ratione, sed cum fundamento in re, non autem sine fundamento in re. Et quavis hujusmodi fundamenti expresse mentionem non fecerint, illud tamen absque dubio supponebant; alter chymicæ sufficit distinctio, quam inter illas esse, dicebant; quod non est de iisdem asserendum.

Ad VI. cum retortione argumenti dicimus; quod prædicata absoluta, & relativa in Deo conveniunt non tantum actu formaliter, sed etiam realiter: ergo si ex actuali formali convenientia excludenda est virtualis distinctio tanquam insufficientis, ex actuali reali excludenda quoque est ut insufficientis formalis Scotica. Directe negatur consequentia; & ratio est, quia distinctio virtualis oritur ex Divinitatis eminentia; unde supplet omne id, quod realis distinctio præstare posset; quemadmodum per Scotistas supplet distinctio formalis sine reali.

Ad VII. distinguimus antecedens; sunt actu in Deo distinguishibilia concedimus; distincta, negamus. Distinguimus pariter consequentia: ergo actu petunt distinctionem, virtualement, concedimus; realem, negamus. Quis enim asseret, quod prædicata illa actu in Deo realiter sint distincta? Hoc esset in Porreftani, vel in Palamæ, errores incidere. Sunt quidem distinguishibilia; & hæc distinguishibilitas est virtualis distinctio. Unde sequitur, quod actu petunt distinctionem virtualement, non vero realem; vel, si mavis, actu petunt distinctionem faciendam per intellectum, quæ est formalis objectiva, & quæ distinguishibilitatem illam, seu virtualement distinctionem, habet pro fundamento.

Ad VIII. dicimus, quod non ponit aliquod actualiter diversum, sed tantum virtualiter; scilicet eminentiam illam, quæ continet distinctionem actualem, quæ reperitur inter extrema limitata, & finita; & per hoc

hoc fit, quod ejus continentia, seu eminentia distinctio supplet omne id in Deo, quod præstat in nobis actualis distinctio. Ad id, quod dicitur: ergo non est distinctio; distinguitur consequens; ergo non est distinctio actualis, conceditur; virtualis, negatur. Sed est virtus, seu potentia, seu possibilitas distinctionis, conceditur totum; quia vere distinctio, quæ est actualis, non est ante opus intellectus, sed per opus intellectus; ante opus intellectus est distinguibilis, seu virtualis distinctio, quæ est actualis virtus distinctionis, sed non actualis distinctio.

Ad quintam Dissertationis partem accedimus, in qua differendum est, an Relationem constituentem Personam? Pro qua observamus, quod sicut nostro intelligendi modo in Personis divinis ponimus distinctivum, ita etiam ponimus constitutivum; idem enim est constitutivum in seipsum alicujus, ac distinctivum. Absit autem, quod hoc intelligatur de constitutivo physico, quod summe Dei simplicitati obstat; nequit etiam intelligi de solo constitutivo metaphysico, quod cum Dei realitate non comparatur. Est autem, ut ait P. Magnus præp. 7. num. 1. aliquis medius modus realiter constituendi, quo non sit constitutivum physica, ob indistinctionem realem, constituentium; nec pure metaphysica, ob realem, non pure metaphysicam, communitatem naturæ. Hoc posito, controversatur inter Scholasticos, an formale cujusque personæ constitutivum, seu proprietates, sit aliquid absolutum, an vero relativum?

Dicitur, Personam quamlibet divinam in ratione personæ formaliter constituit per Relationem. Est communis assertio, si pauci ex Scholasticis excipiantur:

I. probatur ex Concilio. Concilium Lateranense IV. in cap. damnatum habet: *Una summa res est, qua nec est generans, neque genita, nec procedens: Sed est Pater, qui generat; Filius, qui generatur; & Spiritus Sanctus, qui procedit; ut distinctiones sint in personis, & unitas in natura.* En quomodo in divinis unitas habetur ex natura, numerus vero, & multiplicatio ex relativis; sed numerus, & multiplicatio constituit personas: ergo personæ per relationes constituuntur. Concilium Toleranum XI. in relatione personarum numerus eruitur, in divinitatis vero substantia quid enumeratum sit, non comprehenditur. Ergo hoc solo numerum insinuat, quod ad invicem sunt, & in hoc numero carent, quod ad se sunt. Ex

quibus verbis arguitur, quod per relationes, quæ importantur per ad invicem esse, numerus habetur, non vero per substantiam, quæ exprimitur per esse ad se. Concilium Florentinum generale in Decreto Fidei docet: *Omnia, quæ Patris sunt, ipsam Patrem Unigenito Filio suo gignenda dedisse, præter esse Patrem.*

II. probatur ex Patribus. Basilii ep. 391. *Commune deitas, proprium est paternitas: utroque ergo copulato dicere oportet: Credo in Deum Patrem. Nazianzenus orat. 23. Commune est enim Patri quidem, & Filio, & Spiritui Sancto, non esse factum, nec unum dicitur ipsa: At Filio, & Spiritui Sancto, commune est produci a Patre: proprium est autem Patris quidem esse ingentum, Filii vero generatio, Spiritus Sancti processio. Et orat. 24. Cum legitur: Ego, & Pater unum sumus, essentia conjunctionem ob oculos habendam: Cum autem Patris, & Filii, & Spiritus Sancti nomina adiunguntur, proprietates tres esse cogitandas. Et orat. 27, respondens Ariano, qui querebat, quid Spiritus Sancto deerat, ne Filius esset, dicit: *Nihil deesse: neque enim deesse rem ultra Deo: Verum manifestationis, ut ita dicam, mutuaque eorum relationis differentia, differentem, & ipsorum factæ appellationem. Non enim Filius est Pater, sed non de se ipsis propterea nullus intelligitur, nec essentia summissio. Votum illud ipsum non esse genitum, & esse genitum, & procedere, hinc quidem Patris, illud vero Filii, illi Spiritus Sancti appellationem indidit. Nyssenus lib. 1. cont. Eunomium: Cum Patris nomen audimus, hanc notionem animo concipimus; quoniam usum illud non in se tantum intelligitur, sed etiam habitudinem quandam ad Filium propria vi, & significatione declarat: Non enim separatus Pater, & per se se comprehendendi animo potest, nisi simul & Filius in ipsa Patris appellatione jungatur; quam cum Patrem discimus, eadem voce fidem etiam in Filium edocui sumus. Cyrillus lib. 11. Commentariorum in Joannem: Nihil esse, quod Filium a Patre dividat, ac differre faciat, quo minus in omnibus similibus, aequalisque sit, præter hoc unum, quod Pater est. Theodoretus dialog. 1. Mox ea, quæ de divinis natura dicuntur, communia sunt Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; ut sunt; Deus, Dominus, Omnipotens, & id genus alia. Quæ vero hypostases significant, non jam ea sanctæ Trinitatis communia sunt, sed illius hypostasis unumquodque est, cujus est proprium. Augustinus epist. 74. Est enim appellationibus personarum, hoc significatur, quod ad se invicem referuntur, non ipsa**

ipsa substantia, quæ unum sunt. Nam & Pater cum dicitur, non nisi alicujus Filii dicitur; & Filius non nisi alicujus Patris intelligitur; & Spiritus Sanctus secundum id, quod ad aliquod refertur, Spiritus alicujus est. Ex tract. 39. in Joan. Illa, quæ dico, potestis is de similitudinibus agnoscere quotidianis. Homo, & alter homo, si ille sit Pater, ille Filius, quod homo est, ad seipsum est; quod autem Filius est, ad Patrem est. Pater enim nomen est dictum ad aliquod, & Filius ad aliquod. . . . Hoc solo numerum insinuant, quod ad invicem sunt, non quod ad se sunt. Et lib. 7. de Trinit. c. 2. Et propterea non est Verbum, quo sapientia; quia Verbum non ad se dicitur, sed tantum relative ad eum, cujus est Verbum; sicut Filius ad Patrem: Sapientia vero eo, quo essentia; & ideo quia una essentia, una sapientia. Et lib. 11. de Civit. Dei: Sed ideo simplex dicitur, quoniam, quod habet, hoc est; excepto, quod relative, quaque persona ad alteram dicitur. Nam utique Pater, nec tamen ipse est Filius; & Filius habet Patrem, nec tamen ipse est Pater. In quo ergo ad seipsum dicitur, non ad alterum, hoc est quod habet. Et ser. 38. de verb. Domini: Nec aliqua alia causa est, qua divisionem facias personarum, nisi quod hic ingenitæ est, & ille genitus; id est hic Pater est, & ille Filius. Fulgentius lib. de Trinit. Pater non sibi est, sed Filio. Filius non sibi est, sed Patri. Spiritus alicujus est aspirantis: ergo ad Patrem, Filiumque, refertur. Illa itaque relativa nomina Trinitatem faciunt; essentialia vero nullo modo multiplicantur. Bernardus ep. 190. contra Petrum Abaelardum hæc scribebat: Nam quod alter ex altero, vel alter ad alterum, veracissime dicitur, personarum sane designatio est, non unitatis divisio.

III. probatur Rationibus. I. Nihil deficit relationibus divinis realiter distinctis, quin sint personales proprietates, & constitutiva ultima divinarum personarum: ergo vere ita sunt. Probatur antecedens. Relationes sunt tres distinctæ realiter, sunt incommunicabiles, sunt singulæ singularum personarum propriæ, sunt cum essentia identifiçatæ; quæ quidem essentia est alterum constitutum commune omnibus personis; sunt substantiales, sunt infinite perfectæ &c.: ergo nihil deficit, quin sint personales proprietates, & constitutiva ultima divinarum personarum. II. Personæ divinæ constituuntur per id, quod est singulare, non per id, quod est commune, in Trinitate; sed per hoc importantur relationes: ergo per relatio-

nes constituuntur. Probatur minor. Omnia in divinis sunt communia, præter relationes; paternitas enim soli Patri convenit, Filiatio soli Filio, Spiratio passiva soli Spiritui Sancto; alia vero, quæ sunt absoluta, ut natura, & attributa, in singulis personis reperiuntur: ergo relationes tantum sunt singulare quid in Divinis. Major primi argumenti patet; quia quod est commune constituit essentiam, quod vero est singulare constituit personas in divinis. III. Personæ divinæ constituuntur per id, quod est ad alium, non vero per id, quod est ad se; sed per id, quod est ad alium, intelliguntur relationes, per id vero, quod est ad se, intelligitur essentia divina: ergo Personæ divinæ constituuntur per relationes, & non per essentiam. Major propositio constat ex alius auctoritatibus Conciliorum, & Patrum; minor non negatur; consequentia sequitur.

Obijciunt I. Constitutum quodlibet non debet supponere suum constitutum; sed relationes divinæ supponunt constitutas divinas personas: ergo illas non constituunt. Probatur minor. Relationes in divinis supponunt origines; sed origines supponunt constitutas personas: ergo multo magis supponunt eas constitutas relationes. Major est certa; quia relationes fundantur in originibus: ergo origines supponuntur a personis. Minor probatur. Persona Patris, ex. gr. supponitur constituta, antequam habeat originem Filii productivam, seu antequam generet: ergo a fortiori supponitur constituta antequam respiciat Filium: ergo antequam habeat paternitatem. Probatur consequentia. Paternitas supponit actum generandi, seu originem Filii productivam, tanquam rationem fundandi: ergo prius est Patrem generare Filium, & deinde referri ad Filium. II. Ex Augustino lib. 7. de Trin. c. 6. *Non enim est aliud Deo esse, aliud Personam esse, sed omnino idem: ergo ex Augustino personæ constituuntur per esse ad se, non per esse ad alium; seu, quod idem est, per absolutum, & per relativum.* III. Ex eodem Augustino loc. cit. habemus c. *Quæritur ut substantia Patris ipse Pater est, non quo Pater est, sed quo est; id est, & persona Patris non aliud, quam ipse Pater est. Ad se quippe dicitur persona, non ad Filium, vel Spiritum Sanctum; sicut ad se dicitur Deus, & magnus, & bonus, & justus, & si quid aliud hujusmodi: ergo per Augustinum Pater constituitur per id, quod dicitur ad se. IV. pariter ex Augustino eodem loco:*

loco : *Nam si esse ad se dicitur, persona vero relative, sic dicamus tres personas, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, quemadmodum dicatur aliqui tres amici, aut tres propinqui, aut tres vicini, quod sint ad invicem, non quod unusquisque eorum sit ad seipsum; hoc autem non est dicendum, quia aliter esset unitas collectionis, non unitas identitatis: ergo neque illud.* V. Prius concipimus personam in divinis, quam relativum; ergo persona non constituitur per relativum. Probatur antecedens. Prius in divinis concipimus personam, quam illud, quod est principium relativi; ergo prius concipimus personam, quam relativum. Probatur antecedens. Principium quo relativi in divinis est intellectio, & volitio; sed hoc principio prior est persona in nostro conceptu; ergo prius in divinis concipimus personam, quam illud, quod est principium relativi. VI. Prius est personam existere, quam referri; ergo antequam referatur jam supponitur constituta persona, quia jam supponitur existens.

Respondemus ad I. eum Cacherano, qui multos respondendi modos affert ex aliis Theologis, & impugnat, assignando discrimen inter relationem predicamentalem, & transcendentalem; quia dicit, illam esse accidentalem, hanc vero essentialem; unde illa supervenit, hanc vero constituit. Exemplum affert potentiae activae, quae causa constituitur, & illam dicit esse relationem transcendentalem ad effectus producibiles. Subdit deinde verba haec: *Et ecce vestigium aliquod veri modi, quo divinae relationes personas constituunt.* Sequenti postmodum s. probat suam responsionem afferto, quod firmat; ut apud ipsum Le-genes inveniantur.

Ad II. explicatur Augustinus, & intelligitur a parte rei, seu realiter, non vero ex parte intellectus nostri, seu mentaliter. Scilicet, non aliud est Deo esse, aliud personam esse, a parte rei quidem, quia esse Dei non distinguitur realiter a persona; quum, quicquid in Deo est, Deus sit; non vero ex parte intellectus nostri; quia hic etiam in Deo distinguitur unum ab alio, fundamentum habens in re.

Ad III. pariter Augustinum explicamus, dicendo, quod Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, possunt dici tres personae, sicut dicuntur tres amici &c. quantum ad aliquod, non vero quantum ad omnia. Quantum ad aliquid scilicet, quia totum esse amici, vicini, propinqui &c. est ad aliud; totum vero esse Patris in divinis non est

ad aliud. In Patre enim persona, & essentia a parte rei sunt idem; at essentia prout essentia, & sub conceptu formali essentiae, non est ad aliud; unde sequitur, quod persona secundum totum, & adaequatum suum esse non sit ad aliud, quavis sub conceptu formali personae, prout distinguitur ab essentia, sit ad aliud.

Ad IV. denique intelligimus Augustinum, quod Pater ut est ad se dicitur persona, si persona accipitur indirecte, & in obliquo; quia sic accepta idem est cum essentia; non vero si sumatur directe, & in recto; quia sic Persona Patris dicit ordinem ad Filium, unde dicitur non ad se, sed ad aliud.

Ad V. dicitur, quod Persona in divinis dicit essentiam divinam, tanquam materiale, nostro intelligendi modo; & dicit respectum ad aliud, tanquam formale. Si primo modo accipatur persona, certum est, quod prius potest a nobis concipi, quam intellectio, & volitio; at si secundo modo sumatur, non potest.

Ad VI. conceditur, quod suppositum debet existere, antequam agat; sed sufficit ut supponatur existens secundum aliquam consusam rationem suppositi, non vero est necesse, ut sit constitutum secundum rationem specificam, & adaequatam ipsius suppositi. Ceterum haec argumenta ut plurimum desumuntur ex paritate rerum creaturarum, quae in divinis non habet locum. In divinis enim salvare debemus omnimodam a parte rei identitatem, & debemus omnem excludere imperfectionem; quae quidem duo in creatis neutriquam inveniantur.

P. Magnanus novam hac in re incedendi viam excogitavit, quae scilicet Theologorum diversas, immo oppositas, sententias uniret, & Conciliorum, ac Patrum mentem amplectens, a Scholasticorum sensu non discederet. Inter absolutum, & relativum, posuit medium, quod non sit absolutum, & sic Conciliis, & Patribus non adversaretur; & quod neque sit relatio formalis, & sic scholarum difficultates vitaret. Hoc autem medium, quod non sit absolutum, neque sit formalis relatio, ab ipso dicitur relativum. Nominem vero relativi non intelligit, quod sit nude referibile, vel in potentia ad referri, vel cum indifferentia ad referri, & non referri; sed intelligit, quod sit cum exigentia ab intrinseco, & necessitatio ex vi sum conditionis, relativum; unde non possit, nisi relative intelligi, si distincte, prout

prout in se est, intelligatur.

Sic postmodum clarius, & in particulari, se explicat. Primo supponit, quod sit impossibile intelligere relationem; nisi præsupposito ejus fundamento; unde impossibile est intelligere paternitatem, nisi præintelligatur generatio, quæ est fundamentum paternitatis, quæ est relatio. Secundo impossibile dicit esse intelligere, generationem esse ab aliquo, quin præintelligatur in eo aliqua perfectio, vi cujus sit fecundum, & veluti generans in actu primo. Post hæc ait; quod perfectio hæc propria, quæ constituit Patrem formaliter in esse fecundi vel in actu primo; & quod actualis fecunditatis usus, seu realis actualis actio generandi, quæ constituit Patrem formaliter in esse genitoris; non sint pure absolute; vel quod idem est, non possint intelligi, nisi relativi, & tamen non esse formales relationes.

Primum probat, & alterum quoque, sequentibus verbis, quæ ad litteram referimus, ut melius ejus mens a Legentibus percipiatur, & non absque mutatione apicis quoque referamus. „ De primo res est evidens, „ quia & generatio nequit intelligi, nisi ut „ alicujus geniti generatio; & conceptus fecunditatis, prout fecunditas est, formari „ non potest, nisi duo includat, directe quidem ipsammet illam perfectionem, quæ „ est fecunditatis; indirecte vero illum, ad „ quem ut gignendum est fecunditas. De „ secundo etiam res est pariter evidens. Quia „ cum relatio paternitatis supponat suum „ fundamentum, fieri nequit, saltem fecundum modum intelligendi, ut fundamentum sit ipsa formalis relatio paternitatis. „ At vero generatio actualis est paternitatis, seu relationis, quæ est paternitas, fundamentum proximum; & fecunditas est fundamentum remotum; nempe id, quod refertur, sive id, secundum quod Pater refertur; non enim refertur secundum essentiam communem; ergo &c. Constat itaque ex his proprietatem quasi geminam, quæ scilicet Patrem constituit tum in actu primo, tum in actu secundo, neque esse absolutam, neque esse formalem relationem; sed esse relativam, nempe esse fundamentum hinc primum, hinc remotum relationis formalis, quæ vocatur paternitas „

Pergit postmodum ostendere, quod proprietates illa, quam dicit geminam, ita sit relativa, ut non sit mere referibilis cum potentia illa nuda, quo quid accidentale imputat, vel cum indifferencia; sed sit ne-

cessario, & ab intrinseco, ac formaliter vi sui, relativa. Et sic explicat simul, & probat: Supponit primo, actionem universali-ter non distingui ab agente, & scrimo; supponit secundo in sententia S. Thomæ, creationem non distingui realiter a creatore, & creaturæ; supponit tertio, in creatore omnipotentiam, & in quovis agente vim activam, esse quo tammodo relativam; scilicet esse fundamentum relationis, in quantum est ad aliquid agendum. Quia tamen separabilis est ab actione, quum Deus non semper creet, & alia agentia non semper agant; hinc fit, quod quanvis habeant relationem fecundi in actu primo, non tamen habent necessariam relationem fecundi in actu secundo. Unde infert, quod quanvis illa sint referibilia, seu possint esse fundamentum relationis, quando advenit actio, non tamen sunt fecundum se, ac vi sui, sic proprie relativa, ut intelligi non possint, nisi relative.

In Trinitate vero non sic. Fecunditas enim Patris, ait ipse, tanta necessitate nexa est cum actuali sui usu, sive cum actuali generatione, ut sit ipsamet sua formalis actio generandi; & eatenus sit se ipsa, & vi sui fundamentalis relatio, seu fundamentum immediatum formalis relationis, quæ est paternitas. Postmodum in paternitate Patris tria distinguit, vel quasi tria, quibus integratur; scilicet id, quod refertur, quod est fundamentum remotum, & est fecunditas de se relativam quod est fundamentum proximum, seu formalis ratio relationis, & est actio generandi, quæ vocatur relatio fundamentalis; & relatio formalis, seu denominatio ab actu generationis, quæ est paternitas. Hæc autem omnia, scilicet, esse, generare, & referri, idem sunt, quia non sunt res distinctæ; propterea uno nomine relationis, seu paternitatis; vel etiam nomine originis, seu generationis; vel quoque nomine proprietatis paternæ simpliciter; vel ea perfectio, seu proprietates personalis per modum formæ constitutive, quæ est vi sui tum fecunditas in actu primo, tum simul generatio in actu secundo. Vel clarius se explicando dicit, quod nomine relationis, indiscriminatim sumpto, venit primum illud relationis integrans, hinc fecundum, hinc tertium. Attamen si in modo intelligendi, & loquendi, hæc rite distinguantur, omnia argumenta in contrarium facile solventur, & repugnantis omnibus, quæ forsitan adduci possent, prompte etiam occurrerit. Verum, in hæc quoque majori perspicuitate

rare percipiatur, ex illius verbis objectiones efformamus, & ex iisdem pariter responsiones exhibemus.

Arguunt contra P. Magnani sententiam.

I. contra hanc explicationem militant Concilia, & Patres: ergo non sustinenda. II. Explicatio ista est nova, & proferus usque adhuc inaudita; ergo non admitrenda. III. Nullum datur medium inter absolutum, & relationem formalem; & probatur; quia si præseinditur ratio *ad*, non remanet, nisi ratio *in*; atqui hæc est absoluta: ergo si negatur, personam constitui relatione formali, remanet, ut dicatur, constitui per absolutum. IV. Est contra omnes Scholasticos hæc P. Magnani sententia: ergo omnino rejicienda.

Respondemus ad I. Ex Conciliis, & Patribus nil aliud haberi expresse, quam personas per absolutam non constitui. Immo Vasquez addit, Concilia, & Patres, non loqui de constitutivo personarum, sed de distinctivo; & nec etiam de isto agunt in sensu ita formali, ut non possit dici, constitutum personæ esse relativum, non formalem relationem. Quam igitur Concilia, & Patres, possint in utroque sensu intelligi, & Ecclesie auctoritas non determinaverit, in quo sensu intelligi debeant; liberum est Theologis sensum illum præligere, qui ipsi rationi videbitur aptior, atque conformior.

Ad II. dicit Magnanus, suum dictum nemini debere esse aut mirum, aut novum; quia illi ipsi, qui asserunt, personas constitui proprietatibus secundum quod sunt origines, non autem secundum quod sunt relationes, non dicunt constitui per absolutam; immo aeriter illud negant. Ex his est S. Bonaventura dist. 26. q. 3. ad 4., cujus adducit editionem romanam, & in margine verba hæc addita asserit: *Ex his patet falso Scotam imponere Sancto Bonaventura, quod persona constituantur per absolutam.* Et tamen S. Bonaventura per relationes non constituit; ergo non est mirum, nec novum, asserere, personas non constitui per absolutam, non constitui per relationes formales, sed constitui per medium, quod S. Bonaventura dicit esse originem, & P. Magnanus dicit esse relativum.

Ad III. inquit, quod ratio *in*, hoc est fundamentum remotum, scilicet fecunditas, prout est alieus vel in aliquo fecunditas, præcise, & formaliter ut sic, non est ratio *ad*; & ratio est, quia *in*, & *ad*, non sunt idem formaliter; quavis specificative illi eidem, cui convenit ratio *in*, com-

perat etiam ratio *ad*. At tamen eadem ratio *in*, seu fecunditas, esset quod absolutum, & pure referibile, si ei ratio *ad* accidentario adveniret. Si autem ei est annexa ratio *ad* ita intrinsece, ut intelligi non possit, sicuti est, nisi relative; tunc est insuper proprie relativum, & minime absolutum specificative, & secundum rem. Ad hæc addit; quod licet non sit medium inter absolutum, & relativum, est tamen medium inter absolutum, & relationem; quod est relativum ipsum, ut diximus.

Ad IV. occurrit dicendo, quod Scholastici nullam habuerunt differentiam inter relationem, & relativum, & posuerunt tantum discrimen inter absolutum, & relationem. Hinc est, quod a communis Scholasticorum mentis non recedit, qui assent, personas non constitui per absolutum; hoc enim Scholastici intenderunt. Ex se pariter nec discedit a mente Scripturarum, Conciliorum, & Patrum; quorum omnium una est vox, personas non constitui per absolutum. An vero constituantur per relationem formalem, an per relativum, apud illos nullum est verbum. Verba denique ipsorum, quod aptius per relativum, quam per relationem, explicentur, P. Magnanus lato calamo ostendit; apud quem Legentes, qui plura cupiunt, ad fatietatem videbunt.

Pro ultima denique Dissertationis parte, in qua queritur, an Relationes perfectionem dicant? Lis est inter Thomistas, qui affirmant, & inter Scotistas, qui negant. P. Magnanus duplici modo questionem intelligit; primo, de relationibus collective sumptis, & quasi per modum unius, prout simul dicunt esse trinum in unitate nature divinæ; Secundo de relationibus sigillatim acceptis, prout seorsim dicunt, hinc esse Patrem, hinc esse Filium, hinc esse Spiritum Sanctum. Primo modo P. Magnanus tueretur, proprietates personales ad perfectionem Dei pertinere; & hoc tenet eum Vasquez disp. 122. c. 2. contra Scotum. Secundo modo defendit quoque, easdem proprietates personales esse perfectiones; & hoc asserit eum Suarez lib. 3. de Trin. c. 9. contra Vasquez.

Dicimus, proprietates personales in divinis, sive collective, & quasi per modum unius sumantur, sive accipiuntur sigillatim, ad Dei perfectionem pertinere, non minus, quam attributa.

I. Probat pro prima parte a P. Magnano ratione, quæ quam apte expressam verbis ipsius Vasquez; & hæc est: Quia sicut Deus

ob suam infinitam perfectionem postulat esse sapientem, sic etiam ob eandem fecundus est, ut sit Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Negari ergo non potest, paternitatem esse aliquam Dei perfectionem, sicut sunt attributa. Porro fecunditatem, & relationes ad Dei perfectionem pertinere non minus quam attributa, quamvis non eodem modo, hæc ratione probatur. Quia sicut melius est Deo esse sapientem, quam non esse sapientem; ita melius est Deo esse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, quam non esse. Illud autem, quod melius est alicui rei, quam negatio illius, non potest non esse perfectio rei; quod enim alicui melius est, illi perfectius est; melius enim, & perfectius idem sunt, sicut bonum, & perfectum.

II. probatur pro secunda parte ab eodem P. Magnano, ratione, quam dicit a priori. Divinæ personæ ita sunt realiter tres res, ut una realiter non sit alia; ergo proprietates, quibus divinæ personæ differunt, & quibus intime constituuntur, etiam sigillatim sumptæ, quid amplius sunt, quam merum nihil. Antecedens est certum, quia aliter Trinitatis mysterium rueret. Consequentia sequitur; quia si esset merum nihil, non distingueretur, immo nec essent; quia per merum nihil esse, & constitui, idem est ac non esse; per merum nihil distinguit, idem est ac non distingui. Subsumimus modo. Sed si non sunt merum nihil, sunt aliquid, & quidem aliquid reale: ergo bonum; ergo perfectum.

III. probatur. Actio generandi est realis, tum ex parte termini, tum ex parte principii; quia producit terminum realem, nempe Filium; & provenit a forma reali; quia aliter non produceret terminum realem; sed hæc actio non est propria essentiae; aliter non minus generaret Pater, quam Filius, & Spiritus sanctus; sed est propria Patris ratione proprietatis personalis: ergo in Patre connotat perfectionem realem. Et res vera non per purum nihil haberi potest actio realis generandi, nec ipsa est purum nihil: ergo aliquid, & quidem reale; non negativum; quia aliter esset nihil: ergo aliquid reale positivum; quod ad perfectionem, de qua loquimur, sufficiens est.

IV. probatur. Implicat, ut attributa simul sumpta sint una totalis perfectio, & quodlibet attributum non sit una partialis perfectio: ergo pariter implicat, ut proprietates personales simul sumptæ sint realis

perfectio, & earum quolibet non sit realis perfectio. Hæc quidem omnes, & aliae etiam, quas, brevitati studentes, hic non afferimus, sunt rationes P. Magnani. Modo remanet, ut secundum communem loquendi modum Scholasticorum rem explicantes, alias quoque rationes afferamus.

Et quidem Scholastici certum habent, relationes secundum esse in Deo perfectiones, quatenus sive sumantur, ut sunt idem realiter actu cum essentia divina, sive ut sunt ab eadem ratione nostra distinctæ, semper sunt perfectiones. Relationes vero secundum ad, secundum se spectatas, nolunt Scotistæ, & aliqui etiam ex Thomistis, ut ait Juvenius, esse perfectiones. Plures tamen ex iisdem Thomistis perfectiones esse asserunt. Cum quibus

Dicimus, Relationes in divinis, etiam consideratas secundum esse ad, seu prout dicunt respectum ad alias personas, esse perfectiones.

I. probatur ex Patribus. Cyrillus lib. 2. thesauri c. 1. *Non potest esse perfecta divinitas, nisi Filium habeat, & fructum ex se pariat.* Cohærenter ad hæc Cyrilli verba Angelicus Doctor opus. t. contra errores Grecorum scribebat: *Non potest esse Pater perfectus, nisi Filium haberet; quia nec Pater sine Filio esset, nec esset Deus perfectus, nisi haberet Verbum.* Augustinus lib. 6. de Trinitate c. 13. *Dicitur ergo relative Pater, idemque relative dicitur principium, & si quid forte abud; sed Pater ad Filium dicitur, principium vero ad omnia, quæ ab ipso sunt.* Item dicitur relative Filius, relative dicitur & Verbum, & imago, & in omnibus his vocabulis ad Patrem refertur. Non est dubium, quod hic sit sermo de relatione secundum esse ad; & hanc Augustinus vult esse perfectionem, quia dicit, perfectionem esse Patrem referri ad Filium, Filium ad Patrem.

II. probatur rationibus. I. Relationes divinæ secundum esse ad sunt reales; ut probatum est: ergo dicunt realitatem, seu realem entitatem; ergo dicunt veram, & realem perfectionem. Consequentia patet ex Augustino lib. 83. questionum q. 24. *Omne, quod est, in quantum est, bonum est.* II. Personæ divinæ perficiuntur per relationes: ergo relationes sunt perfectiones. Consequentia sequitur; antecedens probatur. Personæ divinæ perficiuntur, per quod distinguuntur; per relationes formalissime acceptas distinguuntur: ergo per easdem perficiuntur. III. Relationes

in Deo non dicunt imperfectionem, nec præsciunt a perfectione, & imperfectione: ergo dicunt perfectionem. Antecedens pro prima parte probatione non indiget; pro secunda parte probatur. Præsciunt a perfectione in Deo est imperfectio: ergo relationes in Deo non præsciunt a perfectione, & imperfectione. Probatur antecedens. Præsciunt a perfectione est non dicere perfectionem saltem positive; sed in eam perfectissimo, qualis est Deus, non dicere perfectionem est imperfectio: ergo præsciunt a perfectione in Deo est imperfectio. IV. Non omnis perfectio est absoluta: ergo in Deo præter absolutas perfectiones sunt etiam admittendæ perfectiones relative. Probatur antecedens. Non est de conceptu perfectionis, ut sit absoluta: ergo non omnis perfectio est absoluta. Probatur antecedens. Est de conceptu perfectionis, ut sit de aliquo, quod realiter est ens, est unum, est verum; sed non minus absolutum, quam relativum, est ens, est unum, est verum: ergo non est de conceptu perfectionis, ut sit absoluta.

Obstant I. Si Relationes in Deo essent perfectiones, sequeretur, quod aliqua perfectio esset in una Persona, quæ non esset in alia; scilicet perfectio paternitatis esset in Patre, & non in Filio; & sic de aliis; hoc non est dicendum: ergo, &c. II. Sequeretur, quod tres illæ perfectiones trium relationum in divinis, quum non essent ejusdem speciei, essent diversæ, & oppositæ; hoc autem importaret, quod una persona esset perfectior alia; & probatur; quia quum non essent æqualis perfectionis: ergo essent majoris, vel minoris perfectiunis: ergo una esset perfectior alia; quod nec pariter est dicendum. III. Si paternitas in Deo esset perfectio, esset infinita perfectio: ergo includeret omnem perfectionem: ergo includeret quoque perfectionem filiationis; quod est absurdum. IV. Si quælibet relatio in Deo esset perfectio, esset infinita, & esset infinita simpliciter; sed esse infinitum simpliciter convenit sibi Deo: ergo relatio non est perfectio. V. Ex Augustino lib. 7. de Trinit. c. 1. omnis perfectio est absoluta; docet enim: *Deus ad se dicitur & magnus, & bonus, & justus*: ergo non datur perfectio relativa. VI. Sequeretur, si relationes essent perfectiones, quod Filius esset perfectior Spiritu Sancto; quia Filius haberet duas relationes, scilicet filiationem, & spirationem activam, Spiritus Sanctus

P. A. R. II.

vero haberet solam spirationem passivam. VII. Sequeretur pariter, quod sola essentia non esset infinite perfecta, quia deficerent ei perfectiones relationum. VIII. Sequeretur quoque, quod in Deo essent tres res, si in Deo relationes essent perfectiones; sed in Deo non sunt tres res; & probatur, quia aliter essent tres substantiæ: ergo, &c.

Respondemus ad I. quod tunc illud esset absurdum, quando perfectio, quæ est proprietas Patris ut talis, nullo modo esset in Filio; at non esse absurdum, quando licet non sit formaliter, est tamen eminenter in Filio; & quidem est eminenter ratione essentia diviniæ, quæ Patris proprietatem eminenter continet. Sic ad argumentum Vasquezii responder P. Magnanus cum Suarez.

Ad II. dicitur, proprietates personales esse invicem æquales, tum propter essentiam, quam includunt, tum etiam propter seipsas, licet sint distinctæ, & quasi diversæ speciei, & dissimiles. Et hoc sic probat Magnanus contra Vasquezium: Vel prima proprietas plus confert, quam secunda, vel non? Si hoc ultimum: ergo habemus æqualitatem cum diversitate; quia, etsi diversæ, æqualiter conferunt, conferendo totum, quod sunt. Si primum: ergo Vasquez negando earum perfectionem non vitat earundem inæqualitatem, quam alias vitare debet, ne in divinis personis aliquo modo detur inæqualitas.

Ad III. dicimus, paternitatem esse perfectionem infinitam, sed non esse omnem perfectionem. Ex Philosophicis enim, supponimus, infinitum non dicere omne; infinitos homines non dicere omnes posibles homines; quia potest esse infinitum in aliquo genere, licet non omnia, quæ sunt ejusdem generis includat.

Ad IV. Proprietates personales esse infinitas simpliciter in suo genere, non vero in omni genere entis; scilicet esse infinitas in genere proprietatis personalis, vel in genere perfectionis diviniæ relative; non vero in genere cujuslibet entis, adeoque etiam essentia. Quum enim sumantur solum in genere proprietatis personalis relative, cum præcisione ab essentia, in hoc genere sufficit, ut sint perfectæ, & infinite simpliciter perfectæ.

Ad V. Augustinus in loco illo loquitur duntaxat de perfectionibus absolutis, quum dicat, *magnus, bonus, & justus*; magnitudo enim, bonitas, & justitia, sunt absolute perfectiones. Nequit autem a perfectio-

L 2 ni-

nibus absolutis petri argumentum ad relativas.

Ad VI. realiter perfectionem cujuslibet personæ contineri in essentia divina, & ratione essentia divinx contineri pariter in qualibet persona, cum qua essentia realiter est idem. Et hoc propter circuminfusionem, de qua in superioribus diximus. Et de hac loquitur Augustinus lib. 6. de Trinit. c. 8. docens: *Tantum esse solum Patrem, vel solum Filium, vel solum Spiritum Sanctum, quantum tres persona simul sumptæ.*

Ad VII. eadem est responsio; quum enim relationes sint realiter idem cum essentia, ita ut quælibet ex relationibus actu realiter sit ipsamet essentia divina, & essentia divina actu realiter sit quælibet ex relationibus; sequitur, infinitam perfectionem, & cujuslibet relationis, & omnium

divinarum relationum, in essentia divina esse, & contineri realiter actu ante quodcumque intellectus opus.

Ad VIII. dicitur, quod in Deo sunt tres res relativæ, quia sunt tres personæ realiter distinctæ inter se, quæ sunt vere tres relativæ: Non vero sunt tres res absolutæ. Et hæc est assertio catholica, contra Sabellium, qui tres res relativas non admittit; & contra Arium, qui tres res absolutas posuit; Unde Augustinus lib. 7. de Trin. c. 4. *Cum enim conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis pro captu tenet, de Domino Deo creatore suo, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate ulla diversitas. Rursus non esse tria quædam, non poterat dicere, quod Sabellius quia dixit, in hæresim lapsus est.*

DISSERTATIO CXIV.

*De unitate naturæ in tribus divinis Personis;
de Hæreticis, qui tribus prioribus Ecclesiæ
seculis contra eandem errarunt; &
de Patribus, qui eodem tempore
pro eadem scripserunt.*

UO sunt essentialia sacratissimi mysterii, de quo tractamus, trinitas nempe realis, & realiter distincta, personarum, de qua satis in superioribus egimus; & unitas realis individua, & indistincta realiter naturæ, de qua instituimus in præsentî disserere. In illa realem distinctionem probavimus, in hac realem debemus asserere identitatem. Et quia hæc identitas esse nequit, nisi in singulis tribus personis natura divina probetur; hinc nobis onus est, divinitatem Verbi, & Spiritus Sancti, probare; de Patre enim conveniunt omnes, Deum esse, & nemo ex Hæreticis expresse inficitur. Primo de Verbi divinitate, seu de Verbi cum Patre unitate, & identitate naturæ, loquimur; postmodum de Spiritus Sancti divinitate dicturi. Aliud autem est, Verbum esse Deum, aliud Christum esse Deum; potest enim quis concedere, Verbum esse Deum, & postmodum hoc de Christo negare; ut

de facto egit Nestorius. Hic igitur de divinitate Verbi loquimur, de Christi autem divinitate suo loco agemus. Præcipuus contra Verbi divinitatem Adversarius Arius fuit, qui quarto Ecclesiæ seculo suæ hæresis virus evomuit; de illo peculiari Dissertatione agendum est; interim de aliis, qui ipsum præcesserunt, in hac pertractantes. Et quia antiqui Patres, qui ante Arium in Ecclesia fuerunt, & plerisque insimulantur, Verbi divinitatem non agnovisse; bine est, quod in hac quoque Dissertatione de iisdem agere volumus, & eorundem verba perpendere, ut possimus deinde concludere, an vere in Verbi divinitate neganda, Ariam præcuererint; an vero in eadem asserenda, Catholicos præcesserint, docuerint, atque firmaverint? Ab Hæreticis incipimus. Primo, error, de quo scribimus, a S. Thoma 4. contra Gentes c. 6. circa finem, tribuitur Platonibus, asserentibus, Patrem esse summum Deum, & rerum omnium creatorem; & a quo primitus effluxit quedam mens,

mens, in qua rerum omnium formæ continerentur, & hanc mentem dicebant, patetnum esse intellectum. Unde postmodum Platonici assererant, illud, quod in Scripturis dicitur Verbum, & Filius Dei, esse mentem creatam, & primam omnium creaturarum, & inter illas eminentissimam; ad differentiam mentis increatae, quam solum Patrem esse, seu paternum intellectum, ut modo dictum est, profitebantur.

Secundo ponitur Dionysius quidam, de quo loquitur Augustinus lib. de ecclesiasticis dogmatibus c. 3. Verum hic liber, nisi inter Augustini opera invenitur, non est legitimus Augustini factus. Eruditi censent, ipsius Auctorem esse Gennadium Massiliensem. Videatur Bellarminus, alique de Scripturis ecclesiasticis pertractantes. Hic igitur Auctor vocat Dionysium hunc Atii fontem, verbis hisce: *Nihil creatum, aut servitum, in Trinitate credimus, ut vult Dionysius, Arianus. Quum autem non dicatur, quo tempore floruerit Dionysius iste; & quom de eo non Augustinus, sed Gennadius, qui Augustino fuit posterior, loquitur; non nisi postsumus eum dicere, tribus prioribus Ecclesie Seculis floruisse, quam quia eum Gennadius dixit, Atii fuisse fontem, ac per consequens Arium præcessisse.*

Tertio scribitur Origenes. Eum S. Thomas 1. p. q. 34. ar. 1. ad 1. vocat Arianorum fontem, ac per consequens Atii præcursorem. Sunt qui eum defendunt, dicentes, re vera Origenem errorem hunc non docuisse; & si in libris suis hic error legitur, non fuit ejus manu, sed manibus ejus inimicorum scriptus; ut tanti viri famæ calumniam stuerent, & Operum, ejus doctrinæ detraherent. At pro modo nobis sufficit, in ejus Operibus errorem hunc contineri, quoquo modo habeatur; unde postmodum ex illis Arius hausit, & famosiore in mundum reddere conatus est.

Quarto ponuntur ab Alphonso de Castro lib. 5. adv. hæres. verb. Deus, hæres. 6. Meiangimonitæ, qui, Augustino teste lib. de hæres. c. 58. dicebant, Filium esse in Patre, sicut vas patrum in vase majore; unde Filium Patre minorem faciebant. Sic dicebantur, quia *αγγυγυτ* græce, latine est vas; *αγγυγυτ* vero est dictio composita, & idem sonat, ac infusio unius vas in aliud. Unde dicti sunt græce Meiangimonitæ, quod latine idem esset ac dicere Transvasantes, vel Invasantes; ut ait a Castro.

Quinto fuerunt Alogi, seu Alogiani, hoc est sine Verbo; ita dicti, quia in Deo Verbum negabant. De his loquitur Epiphanius hæres. 51., & Augustinus hæres. 30. & hoc etiam præcessisse Arium, testatur Cacheranus tract. 2. de Deo trino c. 1. §. 1. Attamen Berninus in sua Hierosolymitana historia in sec. 2. c. 11. aliud de Alogis, seu Alogianis, judicium profert. Ascribit enim illos sic dictos, quia scientia, doctrina, ac judicio, expertes erant; nec ipsorum errorem alium fuisse, quam quia dicerent, Verbum in Jesum venisse, in Jesu operatum fuisse, tanquam principium assumens, & a Jesu denique discessisse, eique Dei filii nomen reliquisse, tanquam præmium bonorum operum, quæ fecerat. Et ad hoc probandum, S. Epiphanius citat, sed ejus verba non recitat. Verum, pace tanti Viri, nobis olim in primis cari, aliud ab ipso judicamus. Quantum enim ad nomen attinet, ipsemet Augustinus de hæres. c. 8. testimonium profert verbis hisce: *Alogiani propterea sic vocantur, ut tanquam sine Verbo. Logos enim græce Verbum dicitur, quia Dei Verbum recipere noluerunt, Joannis Evangelium respicientes, ejus nec Apocalypsim recipiunt: Has videlicet Scripturas negant esse ipsius.* Epiphanius hæres. 31. n. 1. nec aliter nomen exponit, sed non ut exponit Berninus. Ait enim: *Quamobrem cum Verbum, a Joanne prædicatum, respiciunt, Alogi, hoc est, a Verbo alieni, nuncupandi sunt.* Error ipsorum erat, non quod dicerent, aliquid non esse Dei Verbum, quia ipsis etiam constabat, Deum fuisse loquentum; sed negabant Deum Verbum, id est Verbum esse Deum. Hinc Isidorus lib. 8. etymol. inquit: *Alogi vocantur tanquam sine Verbo. Logos enim græce, latine Verbum dicitur. Deum enim Verbum non credunt, respicientes Joannis Evangelium, & Apocalypsim.* Et Damascenus tom. 1. monum. Eccles. græcæ, secundum Cotelerii versionem, asserit: *Alogi a nobis nominati, Evangelium, & Apocalypsim Joannis rejiciunt; eo quod ipsi non admittant Deum Verbum, qui a Patre profectus est, esseque æternus.* Alogorum, seu Alogianorum, Auctor fuit Theodotus; non ille, qui Bizantinus Cotariarius, & Theodotianorum antesignanus fuit; ut putantur aliqui apud Cardinalem Cozzam in c. 8. de hæres. sed alius, qui dictus est argentarius; ut citatus Berninus asserit. Alii vero dicunt, horum auctorem fuisse Attemonem quendam, de quo loquitur Eusebius lib. 5. hist. c. 28. & hujus

jus opinionis est Lambertus Danzus in lib. de hæres. c. 30. At hi pariter a præfato Cardinali Cozza rejiciuntur; qui & postremo concludit, *quosdam obscuro nominis viros, antiquam Ebionis, Cerinthi, præcedentiumque Hæreticorum hæresim adversus Christi divinitatem reassumpsisse, & evulgasse.* At Alogi oon contra Christum, sed cootra Verbum pugnabant; ut ipsemet fateatur; & nos supra præmonuimus, distinctionem hanc esse necessario faciendam.

Igitur si qui aliqui ante Arium Christo divinam naturam deoperant, non loquui fuerunt de Verbo, ac proinde non sunt hic adducendi, ubi de Verbo, non de Christo, loquimur. Fuerunt illi quidem Cerinthus, Ebion, alique; sed de his omnibus, quando de Christi agemus divinitate, ad facietatem quoque pertractabimus. Restat ut modo de Ario loquamur; sed de hoc integram instituemus Dissertationem, quæ erit immediate sequens. Modo devenimus ad perlustrandos antiquos Patres, qui Arium præcæserunt, tribus prioribus Ecclesiæ seculis; inquirendo nimirum, quid iidem de Verbi divinitate seorsit; an de ea tacuerint, ut plerique volunt; an eam fassu fuerint, ut alii defendunt; an denique eam negaverint, ut pauci ex Hæreticis sustinent. Et hoc sane perficiodum est de siogulis agendo, & ipsorum testimonia examioando, & ex iisdem meotem eorundem qualis fuerit in rei veritate aperiendo. Socioiani suot quidem, qui ex parte aserunt, trium priorum seculorum Patres divinitatem Verbi agnovisse, sed fuisse novatores doctriom illis traditæ ab Apostolis, quia Apostoli novam hoc docuerunt; ac proinde post Apostolorum mortem illos doctriam ipsorum immutasse, doceodo Verbum esse Deum, quod Apostoli oon docuerat. Ex alia deinde parte iidem Socioiani contendunt, Patres trium priorum seculorum, usque ad Nicænum Conciium, constanter docuisse, Verbum non esse Deum. Nos cootra hos omnes probabimus, & Patres Græcos, & Patres Latinos, qui aote Nicænum Conciium floruerunt, & Arium præcæserunt, uoanimitè docuisse, Verbum esse Deum. A Patribus Græcis incipimus.

Ignatius Martir primo se offert. Is io epistola ad Ephesios hæc habet: *Unus est medicus carnalis, & spiritalis, factus, & non factus, in carne Deus, in morte vita vera, & ex Maria, & ex Deo.* Ubi quovis loqua-

tur de Christo, expresse tamen dicit, Verbum esse Deum. Quis enim assumpsit carnem, nisi Verbum? At Ignatius Deum vocat, qui carnem assumpsit; dicit enim, *in carne Deus*; ergo Verbum dicit Deum; ergo unitatem divinæ naturæ agnoscit in Verbo. Iterum in epist. ad Philippenfes ait: *Unus Deus Pater, non duo, neque tres. Unus, qui est, nec alius est præter ipsum, solus, & verus. Unus & est Filius Verbum. Deus. Unus & Paraclitus.* Sed de hac ad Philippenfes epistola Eruditi non consentiunt, ut eam Ignatio iudicent tribuendam; quemadmodum illam ad Ephesios, ex auctoritate Eusebii, & Hieronymi, constanter adscribunt; quanvis & hanc ad Philippenfes Bellarmous censear quoque adscribendam eidem esse.

Polycarpus io Dostologia in gloriæ societatem conjungit Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum. In Oratione, quam habuit morti proximus, & quam refert Eusebius, invocat Deum Patrem, quem dicit Verbum Patrem, creatorum vero creatorem, verbis hisce: *Pater dilecti, & benedicti Filii tui, Jesu Christi, per quem tui notitiam accepimus; Deus Angelorum, Potestatum, & universa creatura.* Iterum subdit: *Propterea & de omnibus te laudat, te benedicit, te glorifico per sempiternum Pontificem Jesum Christum dilectum Filium tuum, per quem tibi eum ipso in Spiritu Sancto, gloria unne, & in futura secula stentorum; Amen.* In quibus verbis Filius dicitur sempiternus & ergo Deus. Filio æqualis gloria eum Patre tribuitur; ergo eadem divinitas asseritur. At Sociniani opponunt. I. Solum Patrem dici Deum; ergo non Filium. II. Filius dicitur Sacerdos; ergo Mioister; ergo non Deus. III. Dicitur in Spiritu Sancto, non Spiritu Sancto, vel cum Spiritu Sancto, ut dicitur eum Filio; ergo Spiritus Sanctus non est Deus. Ad que dicimus respondendo ad I. Solum Patrem dici Deum, quia, ut air Athanasius, solus Pater est fons Deitatis. Conciium Nicænum I. habet: *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium tam visibilium, quam invisibilium, creatorem:* At quis dicit, Nicænum Symbolum Verbi divinitatem oon cootinerè? Ad II. Vocat Sacerdotem ut hominem, non ut Deum; loquitur enim de Christo, non de Verbo solum. Ad III. Dicit in Spiritu Sancto, quia Spiritus Sanctus est quasi vinculum Paris, & Filii; ut a plerisque pariter nomioatur. Cæterum Smirnexi in fine epistolæ gloriæ tribuunt Spiritui Sancto uoa

una cum Patre, & Filio, scribentes: *Optimus Fratres in Domino valere, inbarentes præceptis, & Evangelio Jesu Christi, cum quo gloria, & honor Deo Patri, & Sancto Spiritui.*

Justinus Marir in Apologia II. insectatur illos, qui negant, Filium esse Deum; & hoc contra illos probat, quia Filius est primogenitus, & Dei Verbum, scribens: *Filium esse Patri universorum, qui quod Verbum Dei primogenitum sit, Deus etiam existit, In Apologia I. Christus Filius Dei Patris, qui solus proprie Filius dicitur, estque Verbum, quod simul cum illo ante creaturas, & existit, & gignitur, quando primitus per ipsum omnia creavit, & ordinavit. Patet in Dialogo cum Tryphone docet, Filium esse numero, seu persona, distinctum a Patre, sed non esse distinctum natura, & essentia: Virtutem istam, quam Deum sermo propheticus vocat, non ut solis lumen nomine tantum numerari, verum numero aliud quiddam esse, ratione exquisita supra paucis explicavi: Virtutem hanc dicem de Patre, genitum virtute, & consilio ipsius, non per abscissionem, tanquam dispersita esse Patris essentia, prout alia omnia divisi, & secta, non eadem sunt, qua ante fuerant, quam scinduntur. At Justino Sociniani opponunt I. in Apologia II. dixit, Christianos in secundo loco habentes eum ratione venerari Filium Dei II. ibidem scribit, Filium esse primam potestatem post parentem, & Dominum universorum Deum. III. In Dialogo cum Tryphone vocat Filium Deum, qui administrat est Dei universorum creatoris. IV. in eodem loco docet, Deum non apparuisse antiquis Patriarchis, sed Filium. V. dicit, Patrem esse Filio causam ut sit. Verum ad primum, & secundum dicitur, Justinum loqui de prioritate originis, non dignitatis. Ad III. improprie vocatur minister Filius, quia non agit, nisi ratione esse, quod habet a Patre; quod quidem esse habitum a Patre, est suum proprium esse. Ad IV. intelligit, quod Deus pater non apparuit Patriarchis, sed apparuit Deus Filius. Deus enim Pater non erat sumpturus humanam carnem, quam fuisse debet Filius. Ad V. nomine causæ intelligit Justinus causam late sumptam, hoc est principium; non vero causam stricte sumptam; ut alibi adnotavimus.*

Athenagoras in Legatione pro Christianis scribit: *Deum asserimus, & Filium ipsum Verbum, & Spiritum Sanctum: Tria quidem secundum potentiam, Patrem, Filium, & Spi-*

*ritum: Alio vero, & essentia unum; Filium enim Patris mens, Verbum, & Sapientia est, & ab eodem Spiritus, ut lumen ab igne profuit. Ibidem subdit: Quis igitur non mireretur, cum audiat, nos, qui Deum Patrem, predicamus, & Deum Filium, & Spiritum Sanctum, eorum in unitate virtutem, & in ordine distinctionem explicantes, Atheos vocari? Eodem quoque in loco asserit: Est Filius Dei Verbum Patris in idea, & operatione. Ab ipso enim, & per ipsam omnia facta sunt, cum sint unum Pater, & Filius, & sit in Patre Filius, & Pater in Filio, unitate, & virtute Spiritus. Mens, & Verbum Dei Filius Dei est. Sociniani obstant, asserentes, Athenagoram docuisse, Verbum proditisse a Patre tempore illo, quo Deus mundum creavit, verbis hæc: Sed ita ut eum materia concreta omnia, informisque natura, atque terra insular vebiculis subiecerentur, in isque crassioribus leviora admixta essent, ad hæc ut idea, & alius illorum esset, prodierit. At respondetur, Athenagoram intellexisse, Verbum proditisse æternis, non interioris. Et revera Verbum proditit æternius, quando per ipsum facta sunt omnia. Hoc autem in tempore fuit, non ab æterno. Interioris vero ab æterno prodit, quia, ut ipsemet Athenagoras docet in eadem sua Apologia: *A principio enim Deus, qui est æterna mens, habuit in se ipso* 20. 20. *eum æternum sit 20. 20. 20.**

Irenæus lib. 3. adv. hæres. c. 6. Neque Dominum, neque Spiritum Sanctum, neque Apostolos, eum, qui non esset Deus, deservit, & absolute Deum hominis esse aliquando, nisi esset verus Deus; neque Dominum appellasse aliquem ex sua persona, nisi qui dominatur omnium, Deum Patrem, & Filium. Idem lib. 4. c. 1. confutat Eblionitas, probans, eos salvari non posse, nisi Deus esset, qui salutem illorum super terram operatus est; & quomodo homo transibit in Deum, si non Deus in hominem? Et lib. 5. c. 17. Peccata remittent Christus, manifeste respondit quis esset. Si quis nemo potest peccata remittere, nisi solus Deus; remittebat autem hæc Dominus; manifestum est, quoniam ipse Verbum Dei. Contra Irenæum objiciunt I. lib. 3. c. 8. Cui ergo præcepti? Verbo scilicet, per quod cali firmati sunt. Si ergo Pater præcepit Verbo, Verbum non est Deus. II. lib. 4. c. 17. Mistrat enim es ad omnia sua progenies, & figuratio sua: Ergo si Verbum est minister, non est Deus. III. lib. 2. c. 48. Patrem esse super omnia, & super Christum, ipso confiteatur, & dicente: Pater major me est. At responde nus ad I. & ad II. ut responde-

spondimus ad Iustinum; nomen præcepti, & ministri, improprie, non proprie, ab Irenæo sumi; & illud dixisse, ut Hæreticos rejiceret, qui dicebant, Patrem per Angelus mundum creasse. Ad III. illud de Christo dixisse ratione humanæ naturæ; dicit enim super Christum, non super Verbum.

Clemens Alexandrinus lib. admonitionis ad gentes c. 8. *Nihil odio habet Deus; sed neque Verbum; utrumque enim unum est, nempe Deus.* Idem lib. 3. Pædagog. c. 7. *Est enim minime indigens, qui Verbum habet Deum omnipotentem, & nullo eorum, quibus opus habet, nunquam eget. Verbum enim possessio est, cui nihil deest, & est causa omnis copie.* Idem in Protreptico initio: *Verbum divinum, qui est manifestissime verus Deus, qui est universorum Domino exaquetus; quoniam erat ejus Filius, & Verbum erat in Deo.* Contra Clementem opponunt I. Strom. 5. docet, creatam esse Sapientiam: ergo creatum Verbum, quod Sapientie nomine venit. II. Strom. 7. dicit, naturam Filii esse propinquissimam soli omnipotenti: ergo inferior. III. Strom. 6. asserit, Filium esse factum: ergo non Deus. Ad I. occurrimus, quod Græci Patres ante Concilium Nicænum nomine *scilicet* intelligebant omnem productionem, non solam creationem; unde dixit potius, Sapientiam esse genitam. Ad II. dicitur, in illo loco pro natura intelligere personam; Hæ enim ante Concilium Nicænum facile confundebantur. Ad III. eadem est responsio, ac ad I., quod nomine *factum*, intelligatur a Græcis productum, seu genitum.

Dionysius Alexandrinus eo impetu Sabellii hæresim debellare aggressus est, ut fere in similibus advenit, in aliud extremum deflectere visus est. Propugnabat enim contra Sabellium Personarum distinctionem, sed Adversarii ejus occasionem hinc acceperunt, ut eum criminarentur, quasi naturæ quoque distinctionem admisisset. Accusatio delata est ad Dionysium, tunc temporis Romanum Pontificem; a quo Alexandrinus coactus est suam mentem aperire, & accusationibus respondere. Quod quidem statim, & egregie præstitit Dionysius; & omni prorsus ambiguitate rejecta confessus est, & probavit, se agnoscere, & agnovisse, in Divinis, Personarum distinctionem, naturæ vero identitatem. Ex quibus inferimus primo, tempore illo, ita apud omnes pro certo fuisse, personas eandem naturam omnino naturam habere, ut Dionysium accusarent, qui ali-

ter sensit ipse videbatur. Dionysius autem tantum absuit, ut accusationem defenderet, quod potius ab accusatione se defendit, ostendens illam falsam, & suam fidem ab orthodoxa confessione non discessisse. De hoc conveniunt Scriptores omnes; & Eusebius lib. 7. hist. c. 26. ejus meminit Apologiz; expressius autem Athanasius tom. 1. pag. 508. Superfluum est modo ejus præferre testimonium, quum facti series testimoniis omnibus major sit.

Gregorius Thaumaturgus par. 2. ejus Operum hanc fidei confessionem exhibet: *Unus Deus, Pater Verbi viventis, Sapientia subsistentis, & potentia, & characteris sempiterni; Perfectus perfecti genitor, Pater Filii unigeniti, Unus Dominus, solus ex solo, Deus ex Deo. . . . Unusque Spiritus Sanctus ex Deo existentiam habens.* Sociniani dicunt, hanc fidei confessionem non esse Gregorii, quia ejusdem Eusebii, & Hieronymus, non meminerunt. Refertur tamen a Gregorio Nysseno in vita Gregorii Thaumaturgi; qui & ulterius subdit, in Ecclesia Neocæsariensi, cujus erat Episcopus Thaumaturgus, illius confessionis traditionem inviolatam permanisse; quod etiam asserit Basilus tom. 2. ejus Operum pag. 360. Nec mirum, quod Eusebius, & Hieronymus de eadem confessione non fecerint verbum; quia non omnia retulerunt, quæ scripserunt Patres, qui ante ipsos floruerant. Opponunt ulterius, Gregorium dixisse in eadem, Patrem, & Filium esse unum hypostasi; Basilus tamen dicit, id dixisse ad Verbariorum suppositione, contra quos scribebat. Demque objiciunt Gregorium vocasse Christum, creaturam, facturam &c.; At idem Basilus respondet, nomina illa applicasse humanæ, non divinæ, nature.

Lucianus, qui fuit Presbyter Ecclesie Antiochenæ, ut scribit Eusebius lib. 6. hist. c. 13. symbolum scripsit proprio characterè, his conceptum verbis: *Credimus in unum Deum Patrem. . . . Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium ejus unigenitum Deum, per quem omnia facta sunt, & Deum ex Deo, totum ex toto, solum ex solo, perfectum ex perfecto, regem ex regi; Et in Spiritum Sanctum &c.* Opponunt ei tamen, quod ejusmodi symboli nec Eusebius, nec Hieronymus meminerunt; subduntque, quod ipsum attributum est Luciano ab Episcopis Concilii Antiocheni, quod celebratum est ad Encæniam imperante Constantino, ut tradit Sozomenus lib. 3. hist.

c. 5. Attamen opponitur silentio Eusebii, & Hieronymi testimonium Athanasii lib. de Synodis Arimin., & Seleucienf. t. 1., & Socratis lib. 2. hist. c. 10. Quod autem Episcopi Antiocheni Concilii symbolum illud promulgaverint sub nomine Luciani, non est argumentum, ut illud effinxerint; tum quia ex illis plures Arianis favabant, unde non est creditu dignum, quod divulgaverint monumentum Arianis contrarium; tum etiam, quia impossura detegi facile potuisset, apud Antiochenos saltem, qui Luciani scripta omnia custodiebant.

Synodus Antiochena in epistola ad Paulum Samosatenum hæc scribebat: *Quod si Christus, Dei virtus, & Dei sapientia, ante secula est, ita & quatenus Christus, unus, & idem existens substantia, licet maxime pluribus nominibus consideretur.* Et post pauca subdens: *Hunc vero Filium genitum, unigenitum Filium, imaginem invisibilis Dei, primogenitum omnis creaturae, Sapientiam, & Verbum, & virtutem Dei, qui & ante secula, non profectus, sed substantia, & hypostasis: Deum, & Dei Filium in veteri, & novo testamento agnoscentes confitemur.* Cæterum hi fuerunt sex Episcopi, qui antequam cæteri majoris numeri Episcopi ad Concilium convenirent, in quo fuit Paulus Samosatenus damnatus, hæc Epistolam eidem Paulo dare, ut eum ad meliorem reducerent, convenientissimum judicarent.

Pamphilus Martyr in libro apologetico, quem scripsit pro Origene, ut memoras Eusebius lib. 6. hist. c. 33. probat, quod Origenes non erraverit, quando scripserat, eandem esse *inconvertibilitatem Spiritus Sancti, quæ & Patris, & Filii, æqualem esse Trinitatem; sicut Pater novit initia omnium, quæ sunt & fines, sic & Filium, sic & Spiritum Sanctum scire, ipsorum esse cum Patre, Filium, id est unius substantia.* Si non probat Originis mentem, suam certe manifestat.

Methodius, Tyri Episcopus, in lib. de Martyribus dialog. 1. apud Theodoretum, nominat Christum *Dominum, & Filium Dei, qui non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo:* ergo pariter Verbum. Insuper apud Photium Cod. 237. inquit; existenciam Verbi nec initium, nec finem habuisse, sed semper fuisse eandem. Opponunt nihilominus Methodio, quod apud Photium Cod. 235. dixerit, I. in Deo esse duas potentias effectrices; II. quod tribuerit Patri creationem orbis; III. quod

asseruerit, Filium a se ipso non operari; sed solum Patrem. At respondetur ad I. esse duas potentias effectrices personaliter, non substantialiter; quatenus sunt plures personæ operantes, quatenus sit una substantia operans. Ad II. dicitur, quod quemadmodum de schola Theologi per appropriationem tribuerunt potentiam Patri, sapientiam Filio, bonitatem Spiritui Sancto, quatenus hæc æqualiter singula tribus personis conveniant; ita pariter Patres aliquando dixerunt, quod secundum aliquem loquendi modum, non vero absolute orbis creatio, quæ ab omnipotentia pendet, Patri tribueretur. Ad III. dicitur secundum Methodium, Filium non operari a se ipso; scilicet per esse, quod ab alio non acceptat; quatenus suum esse, & suam omnem operationem ad extra, a Patre per generationem habuerat. Operatur tamen per esse, quod ab alio accepit, & a se ipso operatur.

Remanet, ut pro coronide Græcorum Patrum de Origene agamus, de quo loco suo non fecimus verbum, ut huc ejus causæ discussionem remitteremus. Parum certe referret, si in dogmate, de quo agimus, minus sapiens Origenes inveniretur, quum in aliis multis eodem modo convictum inveniamus. Unde in superioribus diximus, suam doctrinam fuisse fontem, ex quo Arius suum virus ebibat, illudque toto fere orbi propinavit. Attamen quia, ut pariter innuimus supra, multi doctrinam ejus defendunt, asseruntque libros ejus fuisse falsis dogmatibus, dolo male profectibus eum, referros; hinc est, quod plures subire voluerunt laborem, quo invenirent in libris suis, quos fortassis interpeleatos non credunt, aut innocentiam ejus, aut crimen. Inutile nos hunc laborem suscipere existimamus pro viro, cujus laus non est in Ecclesia, ut est aliorum Patrum, quos usque modo defendimus. Unde remittentes Legentes apud alios Scriptores, qui ipsum defendunt, ad alia properamus. Properamus quidem referre Latinos Patres, qui omnes, & singuli, pro divinitate Verbi orthodoxe senserunt, ut data serie ostendemus.

Terullianus Apologet. c. 21. inquit: *Hæc ex Deo prolatum dicimus, & prolacione generatum; & idcirco Filium Dei, & Deum dictum, ex unitate substantia;* ergo ex Patre genitus ergo Deus; ergo unius substantia cum Patre. Lib. de Pudicitia c. 21. *Trinitatem unius Divinitatis, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum;* ergo non solius Ver-

bi, sed totius Trinitatis est una, & eadem coessentialis natura. Lib. cont. Praxeam c. 4. *Filium non aliunde deduco, quam de substantia Patris.* Et c. 12. *Ceterum ubique teneo unam substantiam in tribus coherentibus.* Et c. 9. *Eecce dico, alium esse Patrem, & alium Filium, & alium Spiritum Sanctum.* Male accepit Idiatæ quisque, aut perversus, hoc dictum, quasi diversitatem sanctorum, & ex diversitate separationem protendat Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. At contra Tertullianum arguunt I. ex Lib. cont. Hermogenem c. 3. *Quia & Pater Deus est, & Index Deus est; non tamen ideo Pater, & Index semper, quia Deus semper, Nam nec Pater esse potuit ante Filium, nec Index ante delictum. Fuit autem tempus, quomodo delictum, & Filius non fuit, quod Judicem & Patrem Dominum faceret: ergo ex Tertulliano Deus oon semper fuit Pater: ergo Filius non est æternus: ergo oon est coessentialis.* II. Lib. cont. Praxeam c. 9. *Patrem dicit invisibilem, Filium vero visibilem: ergo Filium facit Patre inferiorem.* III. Et c. 12. asserit, *Filium esse a Patre genitum, quando mundum Pater condidit: ergo non æternus: ergo non Deus.* Ad I. Bellarminus respondet, intelligi de Filio per adoptionem, oon per naturam. Juciois responsum Bellarmioj non admittit, quia Tertullianus absque ulla limitatione loquitur, Deum non semper fuisse Patrem. Sed nos objectionem Juenini oon probamus, quia Tertullianus cum limitatione loquitur. De illo enim Filio loquitur, cujus est & Pater, & Index; sed Pater, & Index est solius Filii per adoptionem, non per naturam: ergo de solo Filio per adoptionem cum limitatione loquitur. Ad II. dicimus, Filium fuisse visibilem, vel quia Patriarchis invisibili assumpta forma apparuit, vel quia visibilem humanam naturam sibi univertat non per hoc est inferior Patre. Ad III. intelligendus est de externa Filii manifestatione in prima mundi creatione; quemadmodum superius in confutatione ad simile argumentum diximus.

Dionysius Romanus, qui fuit Romanus Pontifex, & sub Imperatoribus Valeriano, & Gallieno floruit, ut scribit Eusebius lib. 7. hist. c. 7. contra Sabellianos epistolam dedit, quæ deperdita est; attamen inter ejus fragmenta, quæ refert Athanasius lib. de decretis Nicenæ Synodi t. 1., legimus: *Audio, quosdam apud vos esse catechistas, & doctores divini verbi, qui illius sunt opinionis auctores, qui ex diametro, ut sic dicam,*

pugnant cum Sabellii placitis. Hæc enim blasphemias, Filium ipsum asserens esse Patrem, & e converso Patrem esse Filium. At isti tres quodammodo Deos prædicant, dum sanctam Monadem dividunt in tres hypostasies peregrinas, a se invicem plane separatas. Hunc ultimum errorem postmodum impugnans, subdit: Etenim non esse est uniri omnium Deo Verbum, & in Dea manere, & habitare Spiritum Sanctum. Jam vera divinum quoque Trinitatem in unum, vel in caput quoddam, & summum, omnipotentem Deum univertorum dico, epilogi, & coalescere, prorsus necesse est. Denique de Verbo expresse loquitur, quod dicit non factum, nec creatum, sed genitum: Ceterum non minus culpaveris eas, qui Filium Dei opus existimant, & Dominum factum esse, sicut cætera, opinantur, cum sacra eloquia generationem ei congruentem, & decentem, non autem formationem, & creationem, testimonio suis attribuant. En in Ecclesia Romana, quæ mater est, & magistra omnium Ecclesiarum, & cujus caput Dionysius erat, perpetua traditio trinum divinarum personarum unius, ejusdemque nature, atque substantiæ.

Cyprianus in epist. ad Jubajanum dicit: *Cum tres unum sint: ergo unitas nature in tribus divinis personis. In eadem epistola: Quod ipse Christus gentes baptizari jubet in plena, & adunata Trinitate: ergo si Trinitas est plena, & adunata, una est in natura.* Lib. 2. testimoniorum adversus Judæos ad Quirinum, discrete probat ex Scripturis, Christum esse Deum; Si erexit Christum esse Deum, creditur quoque Verbum esse Deum. Opponunt I. ex lib. de Idololorum vanitate: *Unus omnium Dominus est Deus. Neque illi sublimitas potest habere consortem, cum sola omnia tenet potestatem.* II. ex libro de Trinitate multa sunt, quæ Verbi divinitati adversantur. Verum respondemus ad I. loquutum fuisse de unitate nature, oon de unitate Personarum; unde subdit ad allata verba: *Hæc Deus vocat, hic Christus est.* Ad II. dicitur, librum illum falso tribui Cypriano, quomodo re vera sit Nuyatiani, ut eruditè omnes conveniunt. Cæterum quoque possunt illa omnia, quæ ex eodem libro opponuntur, benigna interpretatione salvari, data istædem responsoe, quæ oppositis contra Tertullianum data est.

Lactantius lib. 4. c. 29. sibi objicit ex Gentilibus; *Fortasse quare aliqui, quomodo oon Deum nos unum colere dicamus, duos tamen esse asserimus, Deum Patrem, & Deum Filium.* Et respondet: *Cum dicimus Deum Patrem,*

Patrem, & Deum Filium, non diversum dicimus, nec utrumque fecerimus, quia nec Pater sine Filio esse potest, nec Filius a Patre secerni; siquidem nec Pater sine Filio nuncupari, nec Filius potest sine Patre generari. Et postmodum concludit: *Cum igitur & Pater Filium faciat, & Filius Patrem, una utriusque mens, unus spiritus, una substantia est.* Multa sunt, quæ Lactantio a Socinianis opponuntur. Verum omnia, quæ opponuntur, vel condonanda sunt Viro, qui fuit quidem Rhetor, & Orator eximius, ac disertissimus, at non Theologus; vel dicendum est cum aliis, fuisse ab Hæreticis supposita, & adulterata, præcipue lib. 2. c. 9., & lib. 4. c. 8.; vel denique esse benigne interpretanda, præcipue quum nuper allatis ejus verbis mentem suam manifestissime aperiat, & si quid alibi contrarium scribat, coherentem ad hæc verba justissimum quidem est, ut exponantur simul, & explicentur.

Minutius Felix fuit etiam Cypriano antiquior, & contra Idoloratras scribens unitatem Dei proficitur in suo Dialogo cum Octavio: *Nec nomen Deo quærendum, quia solus est.* Et postmodum scribit, Christum esse Deum, & uti Deum a Christianis colit;

Quod religionis nostra hominem noxium, & crucem adscribitis, longe de vicinia veritatis erratis, qui putatis, Deum credi, aut moruisse noxium, aut potuisse terrenum. Si igitur negat, Christum fuisse noxium, aut terrenum; ergo fatetur esse Deum. Si credidisset enim, Verbum non esse Deum, aut Christum, illud aperte negasset; sicut negavit, Christum fuisse noxium, aut terrenum.

Arnobius lib. 1. adversus Gentes scribit; Christum *aqualiter bonis, malisque subtraxisse; & rationem reddens, subdit: Hoc est enim proprium Dei veri, potentiaque regalis, benignitatem suam negare nulli.* Post quæ descendit ad aperte ostendendam Patris, Filiique, divinitatem his aliis verbis in eodem libro: *Deus ille sublimis, Deus radice ab intima, Deus ab incognitis regnis, & ab omnium Principe Deus sospitator est missus.* Et lib. 2. apertioribus verbis Christi divinitatem prædicat: *Et ideo Christus, licet vobis invisit, Deus: Deus, inquam, Christus; hoc est eum sape dicendum, ut Infidelium dissiliat, & dirumpatur, auditus: Dei principis jussione loquens sub hominis forma.*

DISSERTATIO CXV.

De Ariana Hæresis origine, ortu, & progressu; de variis illius Sectis; de Conciliis, & Conciliabulis, in quibus, aut damnata, aut palliata, fuit; & de illis, qui eidem, vel calamo, vel ense, patrocinati sunt; deque illis, qui contra eandem bellum implacabile gesserunt.

Ariana Hæresis, ut ex ipso nomine innoscitur, Arium habuit auctorem. Arius in Lybia fortius est natale solum; in ea scilicet Lybia, quæ Ægypto est vicina, & Alexandriæ contributa: propter quod Constantinus, teste Socrate lib. 1. hist. c. 19., Arium Alexandrinum appellat. Corporis forma, & habitus specie, humilis apparebat, gravis, modestus; ac morum elegantia, comes, dulcis, urbanus. Primitus fuit schismaticus; nam, quum adhuc Diaconus esset, subæsit Meletio, Lycopolitano in Thebaide Episcopo, qui, quod

PAA II.

depositus a Petro, Alexandrinæ Episcopo, fuisset, propterea quod Idolis in Diocletiani perfectione sacrificasset, schisma composuit. Postmodum Arius ab Achilla, qui in cathedra alexandrina Petri successor fuit, reconciliatus Ecclesiæ fuit, & Presbyter ordinatus. Hoc modo rem narrat Du-Hamel; at Natalis Alexander refert, quod ex schismate conversus, a Petro Alexandrino Diaconus est ordinatus. Et quia deinde Petrus fautores Meletii excommunicaverat, & eis prohibuerat, ne baptismum administrarent, & cætera ecclesiastica munera exercerent, Arius contra Petri ordinationem inclamavit, &

M 2 ob-

obloquutus est; & propterea fuit ab eodem ex Ecclesia pulsus.

Baronius ad ann. 310. n. 4. & 5. narrat ex Actis S. Petri Alexandrini, quæ in latino transiit Anastasius Bibliothecarius; quod Arius perens a Petro, qui erat in carceribus ob fidei confessionem, & proximus martirio, ut eum in communionem restitueret; a Christo, noctu Petro apparenti, velle discissa, fuit ostensus, ut causa discissionis illius; eique dicente: *Arius mihi scidit. Præcave omnino ne eum in communionem recipias. Quis potius iubeo Achilla, & Alexandro, Presbyteris, qui post tuum exitum rediit sunt Ecclesiam meam, ne eum in communionem recipiant.* Arius in sec. 4. c. 3. ar. 3. §. 1. scribit, visionem, & acta ipsa, in quibus refertur, suspecta esse Eruditibus; quod & ipse singulari Dissertatione confirmat.

Gelasius Cyzicenus refert, Arium a S. Alexandro, Alexandriæ Episcopo, fuisse Presbyterum ordinatum, atque Ecclesiæ Baucalensis regimini præfectum. At potius fides danda est S. Epiphanio, qui hæres. 69. asserit, eum fuisse ab Achilla in communionem susceptum, ac Presbyterum factum, Achillæ in alexandrino throno Alexander successit; ejus electioni diei Philostorgius, historicus arianus lib. 2. c. 3. Arium fuisse libentissime suffragium. At non ita res est, ut asserit Theodoretus lib. 1. hist. c. 2., & lib. 4. hæretic. s. bul. c. 1. ipsemet enim Arius regimen alexandrinum ambebat, & ægre tulit, ut Alexander sibi præferretur. Hinc factum est, quod Alexandro, conciones habenti, detrahere, & insultare, incepit; & quum Alexander aliquando dixisset, Filium esse Patri æqualem, ac ejusdem cum eo substantiæ; Arius non solum eum clam obiurgare non erubuit, verum quoque palam, & apertissime, suggillavit, asserens, Verbum ex nihilo fuisse creatum, & ex natura sua mutabile esse. Hæc prima Ariæ Hæresis origo; hæc impii erroris primordia; quibus primo dicebat, solum Patrem esse Deum, & deinde Verbum Dei pessime quidem habebat. Sic legitur in Arii Taleja, ejus fragmentum, refert Athanasius in epist. de Synodis Arimini, & Seleuciæ. *Solum ingenitum, solum æternum, solum nullo principio inchoatum, solum verum, solum immortaliitate præditum, solum sapientem, solum bonum, qui genuit Filium unigenitum ante tempora æterna, per quem secula condidit.* Post quæ hæc alia subdit verba. *Filium esse creaturam Dei*

perfectam, sed tamen, non ut aliquid ex creaturis, non esse æquum Patri consubstantiali; voluntate Dei ante tempora conditum, non esse coæternum Patri; neque Patris naturam, ut in se est, cognoscere, nec suam ipsius æternitatem, externumque esse a Patre quantum ad substantiam; ex non extantibus factum esse, & delectum, fuisse tempus, quando non erat; Verbum mutabilitati obnoxium esse, ac in libero ejus arbitrio fuisse, quædam vellet, bonum permanere. Deum porro, cum præcognosceret eum bonum futurum, anticipando illi hanc gloriam dedisse, quæ homo postmodum ex virtute mereatur: ipsum prout participata gratia Deum fieri; ut reliquos omnes, sit & ipsum, titulo tenus Deum vocari. Leguntur pariter hæc verba in epist. Discipulorum Arii ad Alexandrum, Alexandriæ Episcopum, quæ idem Athanasius refert cit. loc., in epist. synodic. Concilii Nicæni ad Ecclesiam Alexandrinam, quæ Socrates asserit lib. 1. c. 6., & alibi.

Hæc autem facta sunt ann. æræ Christianæ 317., iis scilicet diebus, quibus Crispus, & Constantinus junior, Cæsares creati sunt. Sic profert ex Orofio lib. 7. c. 28. Natalis Alexander. Et S. Hieronymo alii consignant ad ann. 321. Ariæ hæresis ortum. Baronius anno 315. assignat. Alii cum Lactantio ante Licinii persecutorum nomen ponunt; Lactantius enim lib. 4. divin. instit. c. ult. Arianos nominat. Sed forsitan melius alii putant, Aratorum nomen in Lactantii textum irrepisse; quod quidem, ut ait Alexander, in melioris notæ Codicibus non legitur.

Interim Alexander, Alexandrinus Episcopus, mansuetudine, & humilitate, Arium ferens, omnem subibat curam, ut eum ad meliorem frugem reduceret, & ad catholicam sententiam revocaret. At paternis hæc studiis Arius nil melior factus, Alexandrum demum coegit, ut ei palam interdiceret, ne quid contra a se dicta, aut sentiret, aut doceret. Tunc ipse obstinatior redditus, omnem projecit, quam professus Episcopo suo fuerat, obedientiam, omnem reverentiam aperte denegavit; erroremque suum publice prædicans, aliquos post se Presbyteros, aliquos etiam Virgines, protraxit, & hæresis insuper suæ Sectam adjunxit. Et tunc etiam fuit, quando tanquam pertinax in hæresi, audax in schismate, de novæ Sectæ initiis clarior factus, ab Alexandro fuit demum publice excommunicatus.

Hucusque diximus de Ariæ Hæresis origine, ortu, & progressu, usque ad rem-

pus, quod Hæresis Secta adjuncta est; ulteriora, quæ progressum respiciunt, in sequentibus subjungemus. Modo de variis illius Sectis, in quas divisa est, disturi, congruum ducimus ab his incipere sermonem, qui primo Ario adhæserunt. Septem Presbyteros fuisse, narrat Epiphanius, Episcopum unum, qui fuit Secundus Pentapolitanus, & Virgines septingentas. At Alexander in epistola encyclica, quæ legitur apud Socratem lib. 1. c. 3. refert, tantum fuisse quatuordecim ejus discipulos, inter quos erant Secundus, & Theonas, ille Prolemaidis, hic Marmaticæ, Episcopos. Relinquimus pro modo Sectas, quas mox realiumemus, & ad Concilia accedimus.

Primum Concilium, quod in Aetii causa, coactum est, fuit Alexandrinum, quod S. Alexander Episcopus convocavit. In eo convenerunt centum circiter Episcopi, qui omnes uno ore Arium, & discipulos ejus, damnarunt; deque eorum damnatione Alexander epistolam encyclicam ad universos carolicæ Ecclesiæ Episcopos dedit. Hujus primi Concilii, in quo anathemate percussus est Arius, ejus doctrina damnata, meminit Sozomenus lib. 1. c. 14.

Post hæc, Arius in Palestinam fugiens se contulit; ubi novos discipulos congregavit, inter quos eminuit Eusebius Nicomedienfis, ejus fautor, & protector infatigabilis. Ut ipse erat in dialectica insignis, & in assentatione præcipuus, non paucos Palestinæ Episcopos demeritate aggrediebatur; quando ab Alexandro datæ literæ ad hos pervenerunt, in quibus monebantur, ne Aetii cuniculis darent manus; unde a multis quidem ex illis rejectus est. Hoc tempore dicitur Talejam composuisse; quæ erat cantilena mollis, & impura, in qua plenum fuit hæresis venenum continebatur. De ea loquitur Athanasius lib. de Synodis Arimini, & Seleuciæ; & orat. 2. contra Arianos. Constantinopolim deinde venit, & Constantiam augustam, Constantini magni sororem, quam suæ doctrinæ rabe infecerat, suis partibus addictam reddidit, sui que erroris habuit propugnatricem.

En primum Conciliabulum ab Ariano habitum. Illud indixit in Byrhinia Eusebius Nicomedienfis, qui & Conciliabuli nomine literas dedit ad omnes Episcopos, eos rogans, ut Arium, ejusque Sectatores, in communionem reciperent, Alexander, his auditis, libellum opposuit in Arium,

illumque misit Episcopis Ægypti, Thebaidis, Lybie, Pentapoleos, Syriæ, Lyciæ, Pamphiliæ, Cappadociæ, Asiæ, & finitimarum provinciarum: Qui omnes Episcopi Alexandro adhæserunt, carolicæ doctrinæ subscripserunt, & Arium communi voce damnarunt. Testatur Theodoretus lib. 1. bist. c. 4.

Traxerat nihilominus Arius Eusebium Cæsariensem, & Theodotum Laodicenum, Episcopos in Syria, in suas partes; & Eusebius Nicomedienfis, Paulino, Episcopo Tyri, scribens, gratulatur, quod Cæsariensis veritatis defensionem susceperat, ariana dogmata amplexus. Nicomedienfis quoque Alexandro scripsit, eum rogans, ut pristina concertatione extincta, excommunicationis sententiam rescinderet, & Arium in communionem recipere. Arius quoque eidem Alexandro epistolam dedit, in qua asserit, Verbum a Patre creatum ante secula fuisse, eique Patrem sic consulisse splendorem omnem suum, & gloriæ, ut semper Patre remaneret inferior, & neque æternum esse; putido demum mendacio epistolam concludens, dicit, se hanc doctrinam ab Alexandro didicisse. Epistolæ, quæ data est Nicomedienfi, subscripsit Arius, & cum eo subscripserunt Secundus, & Theonas, Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi, qui Ario Sectatores erant. Memoratur hæc epistola ab Epiphanio, & refertur a S. Hilario lib. 1. & 2. de Trinitate.

Magna hinc Orientis pars ab Ario commota est, & præcipue Alexandria clamoribus, contentioneibus, turbisque repleta. Quapropter Constantinus Imperator, post Licinium debellatum, Nicomediam se conferens, & ibi audens scissuras, quæ erant inter Catholicos, ut eos ad concordiam revocaret, ad Alexandrum, & Arium, scripsit, eosdem suadens, ut exortis controversiis finem imponerent. Has literas Constantinus tradidit Hosio, Cordubensi Episcopo, ut eas Alexandriam deferret, & totam suam impenderet operam, ut vel pacem inter dissidentes firmaret, vel silentium dissidio impunderet.

Secundum Concilium Alexandrinum tunc celebratum est ab Hosio, quem miserat quidem Constantinus, sed erat Apostolicæ Sedis Legatus, a Silvestro Papa missus. In eo concilio iterum damnatus est Arius; & quanvis ab Eusebio Nicomedienfi Constantino plurimum laudatus, & a Constantino non male habitus, Partum tamen omnium contra se judicium vitare omni-

omnino non potuit :

Videns nihilominus Constantinus, augeri magis in diesurgia, & contentiones, in Ecclesia, propter Arium, ejusque fautores, & sectatores; auctor fuit, ut a Silvestro, Romano Pontifice generale Concilium Nicææ in Bythinia congregaretur. Concilium coactum est, in eo trecentum, & octodecim Episcopi in eo convenerunt, qui omnes Catholici erant, præter solos viginti, qui Ariani comperti sunt. In eo etiam damnatus est Arius, & Constantino jubente exilio pulsus. Postmodum Constantia, Constantini soror, a fratre obtinuit, ut Arius ab exilio revocaretur, & in aulam conveniret. Interrogatus ab Imperatore, an Nicææ fidei adhereret; maxime respondit. Justus, ut fidei professionem scriberet, hanc exhibuit, qua profitebatur credere in unum Deum, Patrem omnipotentem, & in Dominum Jesum Christum, Filium ejus, ex ipso autem omnia secula genitum, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, cum qua in talis, tum qua in terris. Subdola est hæc fidei professio, & admodum æquivoca; at illa Arius Constantinum decepit.

Deinde Constantinus decrevit, ut Arius Alexandriam reverteretur. Quod factum est ann. 331., quando Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus jam erat Athanasius. Et quamvis Eusebius cum Athanasio etiam commendasset, noluit tamen Athanasius recipere, & in communionem admittere; in nullo perterritus, quod ei Imperator, si Arium non reciperet, depositionem, & exilium, comminatus fuisset. Referunt Athanasius ipse in Apologia 2., & Socrates lib. 1. c. 20., & Sozomenus lib. 2. c. 26.

Tunc a Constantino Conciliabulo coacto Tyri, ann. 335., ibidem ab Episcopis, ut plurimum Arianis, fuit Arius in communionem admittus, probata ejus fidei professio, & Athanasius citatus, & in Concilium vocatus. Comparuit Athanasius, ne sua absentia se reum offenderet. Fuerunt eidem per calumniam multa capita opposita; sed ab his omnibus se purum, & innocentem, probavit.

Eodem anno celebratum est Conciliabulum Hierosolymitanum ab iisdem Eusebianis, seu Arianis, Episcopis. In ipso iterum admittitur Arii fidei professio, & Arius Alexandrinæ Ecclesiæ restitutus. Athanasius vero iterum accusatus, ab Imperatore Constantino in exilium mittitur. Treviris recipitur a Maximino Episcopo, & non tanquam exul, sed veluti triumphans, gloriamur.

Conciliabulum Constantinopolitanum sequenti anno, vel ut aliis placet ann. 337., ab Arianis celebratur. In eo Marcellum Ancyranum, alterum post Athanasium Nicææ fidei propugnatum, hæresis damnant, Episcopatu privant, & in exilium mittunt. Arius, quem Alexandrina Plebs ab Ecclesia etiam arcebat, Constantinopolim ab Imperatore vocatur. Eusebii Nicomedienfis patrocinio suffultus, & Constantini nimia credulitate securus, in Constantinopolitanam Ecclesiam recipi procurat. At S. Alexander, Constantinopolitanus Antistes, & S. Jacobus, Nisibus Episcopus, immobiles Nicææ fidei columnæ, grande malum timentes, quod humanis viribus vitare non poterant, ad Deum preces fundunt, ut Ecclesiæ periculum prospicere dignaretur. Annuit Senatorum suorum precibus Altrifimus, & Arius communionem non solum, verum quoque vita privavit. Inexpectato moritur Hæresiarca, a Deo invisibili fulmine percussus, & insanam animam cum visceribus in cloaca projecit. Testatur Epiphanius hæres. 69., Socrates lib. 1. c. 25., Athanasius or. 1. cont. Arianos; Sozomenus lib. 2. c. 28., alique.

Ad varias Arianz Hæresis sectas regredimur. Primo referimus Episcopos Arianos, qui Nicæno Concilio interfuerunt, & quorum nomina a Scriptoribus exhibentur. Fuerunt quidem qui sequuntur. Eusebius Nicomedienfis, Eusebius Cæsariensis in Palæstina, Theodorus Laodicensis, Paulus Tyrius, Athanasius Anazarbenfis, Gregorius Beryrenfis, Arius Liddensis in Palæstina, Narcisus Nerodiadis in Cilicia, Patrophilus Scytopoleos, Theognis Nicææ, Theonas, Secundus, Maris Calcedonis Episcopus. Modo Sectas narramus.

Tres fuerunt temporis progressu Arianz Hæresis Sectæ. Harum prima Arii errorem principalem, & primigenium sequebatur, & ejusdem blasphemiam totis viribus propugnabat. Hujus sectæ Coriphæi fuerunt Aëtius, & Eunomius; qui alios proprios errores arianis erroribus addentes, sectam propriis nominibus appellarent. Horum fuerunt socii Georgius Alexandrinus, & Eudoxius Antiochenus, pariter Uranius Tyrus, Valens Mursæ, & Ursacius Singidonis, Episcopi; etiam Germanius Sirmienfis, Cæjus, Demophilus, & Auxentius Mediolanensis. Hi pariter anomii dicti sunt; quod in Conciliabulo, Antiochiæ ann. 360. coacto, formulam Fidei

com-

composuerunt, in qua Dei Filium Patri per omnia dissimilem consubstantur.

Secunda Secta fuit Semi-Arianorum, qui assererebant, Filium non esse Patri consubstantialium, at per omnia similem. Dicebant proinde, Filium non esse Patri *substantiam*, hoc est ejusdem substantiæ, sed *substantiam*, scilicet similem substantiæ. Hujus Sectæ principes fuerunt Basilus Ancyranus, Georgius Laodicæus, Silvanus Tarsensis, Sophronius Pompeopolitanus, Elcusius Cyaicæus, Macedonius Constantinopolitanus, qui deinde hæresim suam, peculiarem contra Spiritum Sanctum evomuit, Marcus Arethusius, Cyrillus Hierosolymitanus, Eusebius Samolatenus, & Meletius Antiochenus. Hi omnes propugnabant, Filium esse creaturam, non tamen cæteris similem; ut asserit Epiphanius. Inter hos Basilus Ancyranus, Cyrillus Hierosolymitanus, Meletius Antiochenus, Eusebius Samofatenus, ab hæresis labe liberandi sunt; illos enim Sancti Patres laudant, Ecclesiæ aliquos culti, & quidam martirio etiam coronati sunt. Fortassis vocis *substantiam*, & vocis *substantiam*, decepti intelligentia, materiale tantum, non formale, erroris amplexi sunt; quod postmodum quoque, veritatis lumine affulgente, recesserunt.

Tertia Secta fuit Acacianorum. Sic dicti sunt ab Acacio, qui fuit Episcopus Cæsariæ, & Sectæ anthesianus. Hic Filium asserere Patri consubstantialium non esse, sed non esse creaturam; similem quidem Patri, non tamen substantiam, vel *substantiam*, similem. Unde non dicebat *substantiam*, ut profitebantur Catholicis; non *substantiam*, ut assererebant Semi-Ariani; non *substantiam*, ut volebant Aciani, Eunomiani, & Eudoxiani; sed *substantiam* prædicabat. Hoc autem sic explicabat. Statuatur simulacrum, & similitudinem exprimit; & naturæ cum vivo homine, sed tantum cum illo habet similitudinem in corporis specie, & in membrorum lineamentis. Sic Pater Filium procreavit, qui non fuit illi divinitate, & æternitate par, & æqualis, sed similitudo tantum. Acacium sequuti sunt Uranius Tyrius, & Eutychnus Eleutheropolitanus. Adhuc Meletius ab Epiphanio; sed immerito. Hic enim fuit Nicænae Fidei acerrimus propugnator.

Ad Concilia modo redimus. Ann. 337. Concilium Romanum celebratum est a Julio Romano Pontifice, in quo centum, &

sexdecim Episcopi interfuerunt; & in ipso Nicænum Symbolum professi sunt, & Nicænum Concilium amplectati; ac pariter Arianæ Hæresis anathema dixerunt. Ann. 339. Alexandrinum Concilium fuit coactum, in quo Athanasius, innocens repositus, Ecclesiæ suæ restituitur. Ann. 340. habitum est Concilium Antiochenum; & in eo prævalentes Arianæ Episcopi, Constanti Imperatoris favore freti, Athanasium iterum deposuerunt, in exilium mandarunt, & Alexandrinæ Ecclesiæ Gregorium Cappodocem intruserunt. Ann. 341. Concilium Romanum II. sub Julio I. celebratur. In eo Athanasius, qui Romam venerat, innocens iterum declaratur a quinquaginta Episcopis, qui in illo convenerant, in communionem receptus, & suæ Ecclesiæ restituitur. Ann. 341. Concilium Romanum III. sub Julio I. iterum Athanasium contra Arianorum calumnias defendit, ac suæ innocentie, communionis, & restitutionis, decretum confirmat. Ann. 344. Conciliabulum Antiochenum celebrant Arianæ, aliam fidei formulam condunt, quæ in specie quidem catholica erat, at in re perfidie arianæ substantiam continebat. Hanc Episcopi Occidentales miserunt; sed cognita, rejecta est. Ann. 344. Catholicis congregant Concilium Mediolanense; in eo prædictam formulam, conditam in Conciliabulo Antiocheno, & ab Episcopis Orientalibus missam per Eudoxium, Martirium, Macedonium, & Demophilum, examinant; & quia consubstantialis vocem non invenerunt, rejiciunt iterum, atque iterum.

Sardicenses Concilium, a Julio I. indictum, quod a quibusdam generale dicitur, ab aliis vero dicitur appendix ad generale Nicænum, ann. 347. celebratum est. In hoc convenerunt Episcopi tercentum septuaginta sex; nimirum tercentum Occidentales, & septuaginta sex Orientales. Quia Occidentales in Concilio receperant Athanasium, & Marcellum Ancyranum, quos Orientales execrabantur, ab illis illi se diviserunt; & Philippopolim convenientes, inibi Conciliabulum celebrarunt. Unde duplex Concilium Sardicenses; unum legitimum, & vere Concilium, a Catholicis habitum; alterum illegitimum, & Conciliabulum, ab Arianis compositum. In legitimo Concilio Nicæna Fides firmata; novi Canones non editi, sed confirmati, vel explicati, qui Nicæni fuerant; unde Concilium Cartaginensis VI. Patres Sardicenses Canones Ni-

canos appellat: Ann. 350. Coocilium, Mediolanense II. a Catholicis in Arianos habetur. In eo Valens, & Ursacius, qui palinodiam cecinerant, & Athanasio fuerant reconciliati, in communionem recipiuntur, & ad Julium Romanum Pontificem mittuntur, ut coram ipso hæresim abjurarent, & exomologesim agerent. Eodem anno Hierosolymitanum agitur a Maximo, Hierosolymitano Antistite; in quo Episcopi, qui contra Athanasium subscripserant, confitentis errorem suum, atque delictum, reconciliationem petunt, & Athanasii communionem, & impetrant. Et hoc etiam sub Julio, Rom. Pont.

Mediolanense, quod quidam universale dicunt, sub Liberio, Rom. Pont. ann. 355. celebratum est. Constantius Imperator Edictum promulgaverat, quo Athanasii condemnationem, ab omnibus Occidentibus Episcopis faciendam, præcipiebat, Liberius ad averterendam persequutionem hanc, quam Ecclesiæ imminere cognoscebat, Concilium hoc Mediolani terecentum, & amplius Episcoporum congregavit. Comparuerunt in Concilio Valens, & Ursacius, dudum in communionem Catholicorum recepti, sed in hæresim postmodum relapsi; & vim omnem adhibuerunt, ut Athanasius, urgente etiam Imperatore, condemnaretur. Athanasii condemnationi, ex eo quod per hoc speraret Ecclesiæ pacem, plures Episcopi subscribunt. At Lucifer, Episcopus Calaritanus, Pancratius Presbyter, & Hilarius Diaconus, Apostolicæ Sedis Legati, Dionysius Mediolanensis, Eusebius Vercellensis, Episcopi, subscribere renuunt, ac Athanasii condemnationi consentiendo, fidem quoque Nicænæ Synodi damnare viderentur. Proinde remotas provincias relegantur; & ipsemet Rumanus Pontifex Liberius, in Mediolanensem civitatem vi, & furtim tractus, subscribere omnino nolens, exul in Thraciam mittitur. Hinc omnes Concilium hoc Coociliabulum dicunt.

Sequitur Biterrense Conciliabulum aliud; ann. 357. Celebratur a Saturnino, Arelatensi Episcopo Ariano, quod fuerat Constantii favore convocatum. Hilarius, Pictaviensis Episcopus, libellum obtulit Catholicis legendum, ne ab Arianis deciperentur; & obtinuit in præmium, ut in Phrygiam relegaretur, operante cum Constantio Arelatensi Episcopo Saturnino, qui & Arianus erat, & Arianis favebat.

Sigmoicæ Concilium habetur Sirmii in Pan-

nonia ann. 357. Tercerum Episcopi adfuerunt, præsentem Liberio Papa, in eadem urbe exulante. Contra Photinum, Sirmiensem Episcopum, celebratum dicitur. Ariani duas ibi produxerunt fidei formulas, catholicam secudum se unam, alteram hæreticam. In prima continebatur, Christum esse Patri similem secundum substantiam; in altera substantiæ nomen omittabatur. Pro Photini damnatione, afferentis cum Paulo Samosateno, Magistro suo, Christum non esse Deum, sed purum hominem, approbatum est Concilium; reprobatur vero, pro illo, quod docebat, Filium Dei, quia Deus est, esse Patri obsequentem, & ministrum. Liberius Papa, per vim impulsus, primæ formulæ subscripsit, Athanasium damnavit, & cum Arianis commuocavit. Non ideo tamen, diceodus est hæreticus, quia formula illa bonum sensum habere poterat, & quia coactus Athanasium damnavit, & cum Arianis communicavit. Hæresim vero secundæ formulæ subscripsit; postmodum poenitentem, afferens, se vi illud fecisse; & Arianam hæresim iterum damnans, in communionem Catholicorum receptus est.

Ancyranum habitum est ann. 358. a Semi-Arianis Ancyrae in Galacia. In eo damnata est secunda fidei formula Sirmienfis, & statutum, Filium Dei secundum substantiam per omnia similem esse Patri. Ediderunt Orientales Episcopi, qui Conciliabulum componebant, duodecim fidei definitiones, quæ secundæ fidei formulæ Sirmienfis opponebantur; easque ad Coostantium, Sirmii degentem, miserunt.

Ariminense Concilium ann. 359. sub Liberio celebratur. Occidentales tantum Episcopi ioterfuerunt, Orientales vero Seleuciæ in Asia remanserunt. Arimini quadringenti numerati sunt Episcopi, Seleuciæ circiter duccenti. Voluit Coostantius Imperator, ut hæc duo Concilia unum dicerentur; at tamen a majori Episcoporum numero Arimoiense appellatum est. Seleuciæ congregati omnes erant Ariani, vel saltem Semi-Ariani, aut Acaciani, præter Hilarium, Pictaviensem Episcopum, tunc exulantem in Phrygia, & alios paucos Ægypti Episcopos; uocati Conciliabulum evasit, in quo Acacii a Semi-Arianis damnati sunt. Congregati vero Arimini omnes erant catholici, præter quinquaginta, juxta Severum Sulpitium, vel octoginta, juxta Athanasium, qui erant Ariani; & ioter ipsos emine-

bant

bant Ursacius, Valens, Germinius &c. Inter Catholicos vero præcipui erant Phæbadius, Aginnesus Episcopus, Servatius Tungrensis, Reditutus Cartaginensis, & alii. Catholici omnes Nicænam fidem firmarunt, Sirmiensis damnarunt, Valentem, Ursacium, & alios Arianos divis devoverunt. Legatos ad Constantium mittunt Catholicos, mittunt & Ariani; sed Catholicis missi male habentur ab Imperatore, bene autem missi ab Arianis. Ariani interim condunt novam fidei formulam, quæ in specie catholica apparebat, sed in re Ariana erat; eamque sub nomine Nicæne fidei promulgant. Huic formulæ, Imperatore urgente, vi, metu, exilio, periculi, ac fraudibus decepti, Catholici subscribunt. In ea continebatur, Filium non esse creaturam, cæteris creaturis similem. Præter Liberium, Rom. Ponr., Servatium, Tungrensem Episcopum, & alios decem, & octo Episcopos, cæterorum omnium subscriptio facta est. Unde postmodum Hieronymus in dialog. cont. Lucifer. exclamavit: *Totus ingemuit orbis, & se Ariannam esse miratus est.* At pro traditione servanda, satis erat, quod eam Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum mater, caput, & magistra, servaret. Illi, qui non subscripserunt, Arimine exeuntes, in alium locum se receperunt; qui proinde Catholice nomine dictus est, & usque modo *la Catholice* nominatur.

Constantinopolitanum Conciliabulum habitum est tempore illo, quo Arimini Catholici Episcopi Constantii jussu detinebantur. Quinquaginta Episcopi ex Bithynia interfuerunt, qui novam fidei formulam edidcrunt, in qua nulla vox substantiæ, nulla vox hypostasis, vel substantiæ. Semi-Ariani hanc formulam desertantes ab Arianis condemnantur, suis sedibus privantur, & in exilium mittuntur. Antiochenum Conciliabulum ann. 360. celebratur ab Arianis, & Acacianis, sub Constantii patrocinio; & in eo multi Semi-Ariani deponuntur, Meletius quoque catholicus deponitur, & relegatur. Fide formulam componunt, in qua Filium dicunt Patri substantiam, & voluntate dissimilem, atque ex nihilo ortum.

Alexandrinum Concilium ann. 362. auctoritate Liberii habetur ab Athanasio, tertio ab exilio reduce; cui præfuerunt Eusebius, Vercellenis Episcopus, & Lucifer Calaritanus. In hoc Concilio Alexandria Ecclesia ab Ariana hæresis sordibus purgata est; & aliqua disciplinæ capita statuta.

PAR. II.

Pariter terminata est controversia, quæ inter Latinos, & Græcos exarsit; Græci enim, dum tres hypostases dicebant, videbantur Latinis tres *separatim* substantias dicere, & cum Ario sentire; Latini vero rejiciebant nomen hypostasis, & personas dicebant; & sic videbantur Græcos non admittere realem distinctionem inter personas, sed tantum ratione muneris, sive officii; quia personæ nomen officii auctoritatem designabat. Unde pro illa Græcorum contentione scripsit Hieronymus ep. 57. *Tota Græcorum profanorum schola discrimen inter hypostasis, & ictus, ignorabat.* Er de nominibus seu vocibus hisce, quorum lis erat, Nazianzenus orat. de laudibus Athanasii inquit: *Periculum esset, ne orbis terrarum fides, una cum syllabis, a se invicem distrahentur, & abrumperetur.* Athanasio autem procurante, effectum est, ut Græci personæ nomen pro hypostasi, & Latini hypostasis pro persona usurparent. Augustinus lib. 5. de Trin. c. 8. & 9. distinctionem hanc non approbavit; at Hieronymus ep. 57. apud Damasum effectus, ut reciperetur. Unde quanvis olim vox hypostasis pro substantia, essentia, & substantia, fuerit intellecta, postmodum Ecclesie usu factum est, ut non solum in divinis, sed etiam in qualibet natura intellectuali, pro persona intelligeretur; quemadmodum de facto intelligitur. Denique in hoc Concilio Fidei formula nomine Sardicenses Concilii ab Arianis evulgata, utpote spuria, & surreptitia, rejecta est.

Parisiense Concilium ann. 362. sub Liberio Luvetie Parisiorum habetur, in quo, S. Hilario procurante, Nicæne Fidei professio suscipitur, contrarius ei error damnatur, & pariter damnantur omnes, qui substantialem nomen a Dei Filio relegant. Alexandrinum II. sub Liberio ann. 363. celebratur, post obitum Juliani Apostate; ubi Orthodoxi Episcopi, convocati ab Athanasio ex Aegypto, Thebaidæ, & Lybia, fidei catholice libellum conscripserunt, & novo Imperatori Joviano miserunt, qui fidem doceri precebat, & hoc magnæ sollicitudine factum est, ne ab Hæreticis præventus Augustus, illorum factionis fautor evaderet. Antiochenum II. etiam sub Liberio ann. 363. a Meletio, Antiocheno Episcopo catholico, ad Acaciorum instantiam convocatum est. Ibidem Acaciani ipsi Nicænam Fidem amplexi sunt; timebant enim a Semi-Arianis pulsandos e propriis sedibus, si in sua perniciosa per-

N

ste.

flerent; & hoc a novo Imperatore timebant, quem Semi-Ariani sperabant tracturos in partem suam; Unde Acaciani potius Catholicis, quam Semi-Arianis consentire voluerunt.

Conciliabulum Lampſacenum pariter sub Libetio, ann. 364. habetur a Semi-Arianis contra Arianos Lampſaci in Helleſponto. Acta Conſtantinopoli, opera Eudoxii, & Acacii, in hoc Conciliabulo abrogantur; fidei formula, edita in Eccleſiæ Antiochenæ conſecratione, & confirmata Seleuciæ, recipitur; & ſuis Eccleſiis reſtituuntur, ii qui ab iſdem abdicati eſſent, quod dicerent, Filium non eſſe Patri diſſimilem, eorum opera, qui Filium eſſe Patri diſſimilem aſſerebant. Sunt qui putant cum Sozomeno lib. 8. hiſt. c. 7. catholicum fuiſſe Concilium hoc, quia in eo Ariana Hæreſis damnata eſt, Nicæna Fides recepta, & nihil contra orthodoxam doctrinam ſancitur. At alii ex adverſo melius judicant, Conciliabulum fuiſſe, quia ab Arianis, & Semi-Arianis convocatum, & habitum.

Conciliabulum Singedunianum ann. 366. a Valente, & Urſacio, aliisque Arianis Episcopis Singeduni in Myſia celebratur adverſus Semi-Arianos. Procurabant enim Semi-Arianos inducere, ut fidei formulam Ariminenſem, & Conſtantinopolitanam, amplecterentur; quod quum conſequuti non eſſent, eodem damnarunt.

Concilium Romanum I. ſub Damaso Papa ann. 367. conſtitutum eſt, in quo Valens, & Urſacius, alique publici Ariani, damnantur, & tanquam damnari omnibus orbis Eccleſiis denunciantur. **Romanum II.** ſub eodem Damaso ann. 369. a nonaginta Episcopis Italæ, & Gallis, componitur; & in eo condemnatur Auxentius, Mediolanenſis Episcopus intruſus, & Arianus; & Urſicinus pariter, qui multoties contra Damasum ſchiſmata renovaverat. Aquilejenſe Concilium ſub Damaso quoque ann. 381. habetur a triginta duobus Episcopis Italæ, & Pannonicis, præſentibus Legatis Gallorum, & Afrorum, & S. Ambroſio, Mediolanenſi Antiftite, Præſide. Damnantur in eo Palladius, & Secundianus, Ariani Episcopi. Hi enim a Gratiano Imperatore obtinuerant, ut generale Concilium haberetur ad eorum fidem probandam; ſed Ambroſius apud Auguſtum eſſecit, ut de Concilio generali non amplius haberetur ſermo, & tantum hoc Aquilejenſe ſatis eſſet. Ad hoc Italæ Episcopi vocati ſunt; alijs vero extra Ita-

liam permiſſum, ut venirent, ſi vellent; non venerunt, ſi nolent. Et hæc de Concilijs, & Conciliabulis, curſum nobis ſcribentibus, dixiſſe ſat videtur.

Patroni præcipui Arianae Hæreſis fuerunt, auctoritatis ſcilicet, & potentia, brachio, illius & Auctorem, & Profeſſores, protegentes, Conſtantia, Conſtantini Soror, & Conſtantius, Conſtantini filius. Conſtantinus vero ipſe aliquando deceptus, aliquando de Eccleſiæ dogmatibus minus ſciens, viſus eſt Arianos dogmata abſolvere, ſed revera neutiquam Hæreſi adhaeſit. Quæcunque enim aut præcepit, aut permisit, aut fieri fecit, vel Eufebii Nicomedienſis artibus illuſus, vel ejus fraudibus præventus, ſemper tamen catholicæ religionis zelo exaſtuans, operatus eſt. Unde nullo modo poſſumus cum dicere Arianos; licet cogamur concedere, ut plurimum fuiſſe Arianos, quos ipſe, non Hæreticos, ſed Catholicos eſſe, putabat, patronum, ac deſenſorem.

Inter illos vero, qui Arianam Hæreſim calamo propugnarunt, adnumerantur duo Eufebii principaliori loco, Nicomedienſis ſcilicet, & Cæſarienſis. Poſtmodum, Valens, & Urſacius; qui tot turbas excitarunt, tot epistolæ ſcripſerunt, tot formulas ediderunt, tot Conciliabula celebrarunt. Eunomius quoque, Atrius, Eudoxius, & Acacius, qui novas ſtuduerunt Sectas condere, ut celebrior in nefaria impietate eſſent. Auxentius, Mediolanenſis Antiftes, contra quem ſcripſit S. Hilarius, ut mox dicemus. Maximinus, Arianos Episcopus, contra quem pugnavit tribus integris libris S. Auguſtinus. Faſtuoſus Apoſtata, adverſus quem librum edidit S. Fulgentius. Felicianus pariter, Marivadus, Palladius, quos impugnavit Auguſtinus, & Fulgentius. Fuerunt præter hos alii Arianos præcipui Sectatores, qui aliarum Sectarum fuerunt Principes; nempe Eufathius, Sabastenus, qui Eufathianorum Sectam condidit; Macedonius, in Spiritum Sanctum blaſphemus, qui Macedonianorum Auctor fuit; Atrius, qui Atrianorum Sectæ nomen contulit, & fuit Eufathii Sebaſtiani olim ſodalis, deinde æmulus; Hi omnes Arianam Sectam, cui primus nomen dederant, magnis viribus defendebant, & Arianam quoque Hæreſim aut vocem, aut ſcriptam propugnare non mirrabant; uſque dum perveniret ad tempus, quo proprias hæreſes promulgarent, & Sectas ſuas conſtituerent.

Arianæ vero Hæresis Impugnatores acerri-
mi, & Arianorum Sectæ Hostes implaca-
biles, fuerunt in primis Athanasius, Ale-
xandrinus Episcopus. Quatuor scripsit
Orationes contra Arianos; alia vero, quæ
inscribitur Oratio, est potius Epistola,
contra eisdem ad Episcopos Ægypti, &
Lybiæ. Evulgavit pariter librum in illud
Matth. 11. *Omnia mihi tradita sunt a Patre
meo*; Epistolam ad Adelpium; Oratio-
nem de Divinitate Cþristi ad Maximum
Philosophum, Epistolam de Fide ad Jo-
vianum; Epistolam de Fidei Nicænæ
decretis contra hæresim arianam; Episto-
lam de sententia Dionysii Alexandrini
contra Arianos; Epistolam ad Orthodoxos,
ad Antiochenos, ad Episcopum, ad Solita-
rios, ad Africanos; Epistolam de Synodis
Ariminensium, & Seleuciensium; Apologiam 1.
ad Constantium; Apologiam de Fuga,
sua.

Hilarius, Pictaviensis Episcopus, eminet post
Athanasium. Edidit duodecim libros de
Trinitate; Libellos ad Constantium au-
gustum; & librum adversus eundem Im-
peratorem, jam mortuum; pariter contra
Auxentium, Mediolanensem Episcopum;
Scripsit de Synodis adversus Arianos; li-
brum contra Valentem, & Ursacium; &
Historiam Synodorum Seleuciensium, &
Ariminensium; quæ opera veniunt sub no-
mine Fragmentorum S. Hilarii.

Lucifer Calaritanus tertio loco ponitur.
Scripsit libros duos pro S. Athanasii de-
fensione; unum de *Regibus Apostatis*, con-
tra Constantium augustum; unum de *non
conveniendis cum Hæreticis*, contra eun-
dem Constantium; alterum de *non parcen-
do in Deum delinquentibus*, contra pariter
Constantium; alterum, cujus hæc est in-
scriptio: *Quod sit mortuum pro Filio
Dei*.

S. Phœbadius, seu Soebadius, Episcopus Agin-
nensis in Gallia, quarto loco scribitur. Li-
brum edidit de Trinitate contra Arianos;
qui in tom. 4. Biblioth. PP. invenitur. Ma-
rius Victorinus, Afer, quinto loco venit;
qui sub Constantio scribens, quatuor li-
bros contra Arium evulgavit; & in eo-
dem tomo Biblioth. PP. inveniuntur. S. Gre-
gorius Nazianzenus orat. 25. 35., & 36.
48. & 49., quæ est expositio Fidei Ni-
cænæ, Arianos expugnat. S. Basilus Ari-
anos Eunomianos refellit lib. 1. contra
Eunomium, pariter & 2. S. Cyrillus Alexan-
drinus Hæresim Arianam confodit in
Theauro, Opere scilicet in 35. libros di-
viso; & septem Dialogis de sancta Tri-
nitate. S. Epiphanius hæres. 69., & 73.
Arianos impugnat. S. Ambrosius Arianor-
um errores convellit, & Filii Dei divi-
nitatem asserit, libris quinque de Fide
ad Gratianum Imperatorem.

S. Augustinus edidit integrum librum contra
Sermonem unum Arianorum, qui in ejus
manus venerat; pariter tres libros contra
Massimum, Arianorum Episcopum; &
libros quindecim de Trinitate. Faustinus
Presbyter scripsit librum contra Arianos,
cuique dicitur Flaccillæ Imperatrici,
Theodosii magni uxori. S. Fulgentius, Ru-
spensis Episcopus in Africa scripsit li-
brum contra sermonem Faludiosi, Mo-
nachi, & Presbyteri Apostatæ, qui ad
Arianos defecerat; alterum etiam librum
contra Arianos; Decem responsiones ad
totidem objectiones. Eorum quoque hæ-
resim confutat lib. 2. ad Trasamundum,
Regem, & in libro de Fide Orthodoxa,
ad Donatum. Vigilius, Tapfensis Episco-
pus in Africa edidit duodecim libros de
Trinitate seculo quinto contra Arianos
in Africa grassantes. Hos omnes refert
Natalis Alexander, a quo transcripsimus.

DISSERTATIO CXVI.

*De Hæreticis aliis, qui post Arium, ejusque Se-
clatotes, Unitatem naturæ trium divinarum
Personarum negarunt, & ad hæc usque
tempora inficiantur.*

Rimo post Arium contra Trinitatem erravit Apollinaris, qui gradus quosdam in divinis personis excogitavit, magnum scilicet majus, & maximum: Unde

Spiritus Sanctus magnus, Filius major, Pater maximus diceretur. S. Gregorius Nazianzenus ep. t. ad Cleodionum Apollinaris figmentum irridet verbis hæc: *Divinitatis scalam, que non in calum deducit, sed e celo dejicit.* Meminerunt etiam erroris ejus Theodoretus lib. 4. hæretic. fabul. c. 8. alique plures: Hinc audiendus non est Leontius, qui lib. de Sæctis act. 4. asserit, Apollinarem circa Divinitatis dogma nihil erroris admisisse. Duo fuerunt Apollinares, Pater, & Filius, ambo Hæretici, & Hæresiarchæ, a quibus Apollinaristarum Secta progenita.

Secundo loco scribimus Donatistas, qui ex Coccio, qui citat Augustinum hæres. 69. asserbant, quanvis Personæ divinæ essent ejusdem substantiæ, minorem tamen Patre Filium, & minorem Filio Spiritum Sanctum, esse. Asserit etiam Frassen; qui Augustinum quoque profert in testem, sed hæres. 66.

Tertio Faustus Manichæus, cujus hæc erat vox apud Augustinum lib. 20. contra Faustum c. 2. Unum sub triplici appellatione Numen colimus; sed Patrem credimus lucem incolere summam, & inaccessibleem; Filius in hac secunda luce consistit, cujus virtus in Sole, sapientia in Luna consistit; Sedem Spiritus Sancti omnem mundi ambitum fatemur. Ex quibus verbis deducimus, nec Trinitatem Personarum, nec naturæ unitatem agnovisse, ac proinde turpiter negasse impium æque, ac vaserimum Heterodoxum. Sub eisdem terminis de eodem loquitur Coccius, qui pariter Augustinum citat; cujus certe auctoritas si in omnibus plurimi est habenda, hic autem maxima est, quum de illo sit, contra quem longum, & præcipuum habuit bellum.

Quarto advenit Paratarum hæresis, qui, teste Theodoro lib. 1. c. 18. hæretic. fabular. dicebant, Trinitatem esse tres Deos, tres mentes, &c. Refert etiam Bellarminus tom. 1. contr. gener. 2. lib. 1. c. 2. Auctorem habuisse Peraticum Euphraten; ur asserit Dominicus a Sanctissima Trinitate in bibliotheca theologica t. 5. p. 2. lib. 4. sect. 31. c. 3.

Quinto ponitur Joannes Philoponus, qui vixit tempore Focæ Imperatoris ann. 604., quique eundem commentus est errorem; ut referunt Suidas verb. Joannes Grammat., & Nicephorus lib. 18. hist. c. 48. apud Bellarminum cit. loc.

Sexto eandem insaniam docuit ann. 1090. Gallus quidam, contra quem S. Anselmus calum acuit lib. de incarnat. Verbi; in quo vere dejectus apparet, & confusus videtur, acuta S. Doctoris soliditate, ac subtilitate,

Septimo ejusdem insinulator erroris Abbas Joachimus, Monachus Cisterciensis, & Florentis Abbas in Calabria. Hic enim ann. 1190. docuisse videtur, ut ait Bellarminus cit. loc. „ tres personas non esse „ unam rem, sive unam essentiam numero, „ sed solum per collectionem, sicuti multi „ fideles dicuntur una Ecclesia, multi ci- „ ves unus Populus, multi milites unus „ Exercitus „ Frassen de eodem Abbate asserit: „ Joachim Abbas docuit, quod Pa- „ ter, Filius, & Spiritus Sanctus, sit una es- „ sentia; verum unitatem hujusmodi non „ propriam, & veram, sed quasi collecti- „ tiam, & summarum ordinariam esse, sicuti mul- „ ti fideles sunt una Ecclesia, itaut essentia „ esset quarta res; „ & citat Guidonem de hæres. eadem verba leguntur apud Coccium, qui eundem Guidonem asserit. Bellarminus vero citat Concilium Lateranense sub Innocentio III. c. 2.

Octavo accusatur pariter erroris præfati Raimundus Lullus, qui vixit circa ann. 1260., & de quo dicitur decessisse, tres personas esse tres essentias. Coccius hæc de Lullo refert: „ Raimundus Lullus

„ docuit, Deum tres habere essentias: Pa-
 „ trem esse priorem Filio, & Spiritum San-
 „ ctum conceptum esse ex Patre, & Filio. „
 Citat Nicolaum Eymerticum par. 2. Direc-
 „ tori q. 19. , & Bernardum Lutembur-
 „ gum de illius hæresi, quem etiam assert
 Bellarminus citato loco .

Nono adducuntur Petrus Abailardus, & Ar-
 „ noldus Brixiensis, qui ann. 1140. ex Coc-
 „ cio dixerunt : „ Deum Patrem plenam „
 „ esse potentiam, tam in generando, quam
 „ in discernendo; Filium quandam poten-
 „ tiam in discernendo per Sapientiam; Spi-
 „ ritum Sanctum nullam esse potentiam „
 „ sed benignitatem . „ Citat S. Bernardum
 „ epist. 190. Othonem Prifigensem de rebus
 „ gestis Friderici I. c. 49. Frassen eadem „
 „ scribens verba, citat ulterius Guidonem
 „ de Hæresibus .

Decimo a Coccio refertur Erasmus Rotero-
 „ damus, qui in præfatione tomi secundi
 „ Operum S. Hieronymi scripsit : „ Aria-
 „ nos non tam hæresim fuisse, quam „
 „ schisma fœdile; cum essent illi uostris
 „ numero pares, eloquentia, doctrinaque „
 „ superiores. „ Quid præferat hic lo-
 „ quendi modus Erasmi, norunt omnes,
 „ qui libertatem ejus in scribendo, ac di-
 „ caciitatem sciunt .

Undecimo habetur Martinus Lutherus in
 „ consutatione Latomianæ rationis, qui
 „ apud Coccium hæc loquitur : „ Si odit
 „ anima mea vocem hominum, & nolim
 „ ea uti, non ero hæreticus, &c. Nec est
 „ quod mihi objectes adversus Arianos re-
 „ ceptum : Non fuit receptum a multis,
 „ quod & S. Hieronymus optavit aboleri,
 „ ideoque non effugerunt periculum, hoc
 „ invento vocabulo, ut Hieronymus quæ-
 „ ratur nescire, quid veneni lateat in syl-
 „ labis, & literis, adeo illud Ariani magis,
 „ quam Scripturas exagitabant . „ Subdit
 „ Coccius : *Nusquam hoc Hieronymus de Ho-*
 „ *monstros scribit .*

Duodecimo ponitur Valentinus Gentilis, de
 „ quo alibi scripsimus, qui cum suis Assæclis
 „ dixit, tres esse Spiritus æternos, Patrem,
 „ Filium, & Spiritum Sanctum, essentiali
 „ numero differentes . Ita apud Bellarmi-
 „ num, qui citat ipsum Gentilem in pro-
 „ thesi 20. , & 23. , pariter & Benedictum
 „ Aretium initio historię de supplicio Val-
 „ entini Gentilis . Coccius vero hæc de
 „ Gentili narrat : „ Valentinus Gentilis Pa-
 „ trem, Filium, ac Spiritum Sanctum, ita „
 „ distinguit, ut etiam separet. Inquit enim,
 „ hos esse æternos spiritus, eisdem quidem
 „ naturæ, ordine tamen, gradu, & proprie-

„ tate distinctos: Pater solus habet *æternitatem*,
 „ & est *æternus*, qui in se deitatis immensam
 „ essentiam habet; ab hoc Filium, & Spi-
 „ ritum Sanctum essentias esse, qui suam „
 „ deitatem ab illo dependentes habeant, &
 „ idcirco in Scripturis Deum unum dicit,
 „ non quod sit unus numero, sed *æternus*, „
 „ principii nimirum, & originis ratione . „
 „ Jofias Simlerus de æterno Dei Filio c. 1. „
 „ Post hæc alia Valentini testimonia in-
 „ medium assert, quibus apertius sua mens
 „ intelligatur; nimirum : „ Prothesi 33.
 „ Confusio trium in unum, & eundem nu-
 „ mero spiritum, fundamentum, & origo
 „ omnium errorum fuit . Qui enim unum „
 „ Deum in tres personas distinguit, vel si-
 „ bi præstigijs facit, vel necessario unius
 „ Dei substantiam dividit, ac discerpit .
 „ Et Prothesi 24. Solus Pater est spiritus
 „ *æternus*, universitatis auctor, immensæ-
 „ que substantiæ; Filius vero spiritus est
 „ ex Deo ineffabiliter genitus, paternæ vol-
 „ untatis executor, ac pro generationis
 „ modulo circumscriptibilis, genitus, & a
 „ genitore substantiali numero diffrens .
 „ Et Prothesi 9. Solus Pater est *æternus*, id-
 „ est a nullo superiore numine essentiatas,
 „ sed a se ipso Deus, qui vim generandi, &
 „ propagandi habuit, quia voluit; ideoque
 „ & *æternus* ante secula genuit, & spiritum „
 „ propagavit . Et Prothesi 22. Christus, &
 „ Spiritus Sanctus, etiam si sint ejusdem „
 „ naturæ, substantiæ, intelligentiæ, idest
 „ spiritus æterni coessentialiales; ita sunt
 „ tamen congruo gradu, ordine, & pro-
 „ prietate distincti, ut quemadmodum Pa-
 „ ter, immensus, & infiniti esse non possint. „

Ex Valentino Geniti novi Ariani prodie-
 „ runt, ut ait Bellarminus, qui numerat er-
 „ rores, quos amplectantur. Primus est, quod
 „ diximus, Patrem, Filium, & Spiritum San-
 „ ctum essentiali numero differre . Secun-
 „ dus, tres Personas non esse æquales, sed
 „ Patrem esse cæteris longe eminentiorem,
 „ itaut ipse essentiatior, cæteri duo essentia-
 „ ti dici debeant . Tertius, Filium Dei non
 „ esse ex nihilo, neque in tempore genitum,
 „ sed ab æterno, & ex Patris substantia . „
 „ Bellarminus etiam assert loca, in quibus
 „ Gentilis hæc exaravit portenta in suis
 „ Operibus; insuper cum erroribus Ariano-
 „ rum eadem confrens, Conciliorum, &
 „ Patrum jaculis, quibus illi damnati sunt,
 „ eadem serit, ac comprimit . Cæterum scire
 „ oportet, quod Valentinus Gentilis ex
 „ Dominico a SS. Trinit. loc. nuper cit., &
 „ ex aliis, primum Sabellianus fuit, deinde
 „ Arianus factus est; & quia videbat Scri-
 „ ptu-

peuræ Deorum multipliciæ adversari, docuit, solum Patrem esse verum, & summum Deum, seu essentialiorem, cæteras vero personas essentialitas.

Decimo tertio Lucas Lossius in Alcuii libros de Trinitate non raro asserit, ex Coccio, tres personas inter se essentialiter esse discretas. Et Alcuium ita loquentem facit lib. 1. c. 12. „ Hæc tria (personæ divinæ) essentialiter tria sunt habentia proprietates suas: Quæ mox verba ipse contra unitatem naturæ præmit, & hoc modo dilatat: Essentialiter tria sunt; hoc est, hæc tres personæ Trinitatis vere inter se distinctæ sunt, quarum quilibet suas habet proprietates, quibus ab aliis substantialiter distinguitur. „

Decimo quarto adnotat Theodorus Beza in magna confessione fidei Gallica, in principio secundi articuli puncto primo, hæc asserens: „ Verbum Dei clare nos docet, quod ista essentia divina est distincta realiter, & secundum veritatem, & ab æterno in tres personas. „ Et in confessione fidei duodecim Ministrorum,

quorum primarius fuit Beza; Plurimi, publicis regni Comitis in Gallia propofita, hæc igitur. „ Sancta nos edocet Scriptura, quod in sola, & simplici essentia divina, quam confessi sumus, tres sunt personæ, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Pater prima causa, principium, & origo omnium rerum; Filius sermo, & sapientia ipsius; Spiritus Sanctus ejus virtus, & efficacia. „ Refert Coccius; refert & Fransen.

Decimo quinto Henricus Bullingerus de Scripturæ, & Ecclesie auctoritate adversus Joannem Cochitium, scribit; „ se confiteri tres in divinitate personas, non statu, sed gradu; non substantia, sed forma; non potestate, sed specie, differre. „ Habemus ex Coccio.

Decimo sexto refertur a Dominico a Sanctissima Trinitate in Bibliotheca theologica t. 5. p. 2. lib. 4. sect. 11. c. 3. Georgius Paulus in Polonia, & eo duce plures alii; citans quandam Polonorum epistolam ad Senatum Genevensem; Canisium quoque lib. de corruptelis verbi Dei.

DISSERTATIO CXVII.

De Divinitate Verbi, ex Scripturis, Conciliis Patribus, ac Rationibus theologicis, asserta, & probata.

1. **R**obatur ex sacris paginis veteris foederis, & novi simul. Exod. 20. 2. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Deuteronomii 32. 12. Dominus solus Dux ejus fuit, & non erat cum eo Deus alienus. Quamvis fortassis hæc verba a Judæis, Mahumetanis, Hæreticis, intelligantur de Deo absolute, vel de Deo Patre; ab Apostolo tamen Juda in sua Epistola catholica num. 5. accipiuntur de Christo: ergo de Verbo: Quoniam Jesus populum de terra Ægypti salvans, secundo eos, qui non crederant, perdidit. Cui igitur danda fides? Beda in hunc locum de Christo intellexit. Psalm. 67. 18. Currus Dei decem millibus multiplex, nullia latantium; Dominus in eis in Sinai salvos. Et num. 19. Ascendisti in altum, capisti captivitatem: accepisti dona in hominibus. S. Paulus in Epist. ad Ephes. num. 7. & 8. intelligit de Christo: Quique te autem nostrum data est gratia secun-

dum mensuram donationis Christi; Propterea quod dicit: Ascendens in altum captivam, duxit captivitatem: dedit dona hominibus; ergo de Verbo. Psalm. 96. 8. Adorate eum omnes Angeli ejus. Et Psalm. 101. 26. Initio tu, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli. Paulus pariter intelligit de Christo in Epist. ad Hebræos c. 1. 6. Et eum iterum introducit primogenitum in orbem terra, dicit: Et adorent eum omnes Angeli ejus. Et num. 10. Et tu in principio Domine terram fundasti; Et opera manuum tuarum sunt caeli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, &c. Et num. 13. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis &c. In quibus locis probat Apostolus, Christum esse majorem Angelis: ergo verba illa intelligit de Christo: ergo de Verbo. Hæc 6. 1. Vidi Dominum sedentem super solium excessum, & elevatum: & ea, qua sub ipso erant, replebant templum. Seraphim stabant super illud: sex ala uni, & sex ala alteri; duabus vela-

velabant faciem ejus, & duobus velabant pedes ejus, & duobus velabant. Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus. Et num. 9. Et dixit, vade, & dicas populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere; & videte visionem, & nolite cognoscere: Extorta cor populi hujus, & aures ejus aggravata; & oculos ejus claudes; ne forte videant oculis suis, & auribus suis audiant, & corde suo intelligat, & convertatur, & sanem eum. S. Joannes Apoc. 4. 8. dicit: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, qui est, & qui venturus est; sed qui venturus est Christus est: ergo intelligit de Christo; ergo de Verbo. Idem Joannes in Evangelio c. 12. 40. Et excavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur, & sanem eos. Et num. 41. Hac dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, & loquutus est de eo. Sed hic Joannes loquebatur de Christo: ergo verba illa intelligebat de Christo: ergo de Verbo.

II. Probatur ex sacris paginis veteris fœderis tantum. Isaiæ 45, 14. *Hac dicit Dominus: Labor Ægypti, & negotiatio Æthiopia, & Sabaim viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt: Post te ambulabunt, vincti manibus pergent, & te adorabunt, & teque deprecabuntur, Tantum in te est Deus, & non est absque te Deus. Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator.* Verba hæc vel intelliguntur de Cyro, vel de Patre, vel de Verbo, quod est Filius Dei. Non de Cyro, quia etsi in superioribus loquatur de Cyro, tamen verba hæc: *Non est absque te Deus: Cyro coovenire non possunt; Et admittere si volumus, intelligi de Cyro, opus est ut dicamus, de Cyro dici ut Christum referent.* Non de Patre; ipse enim Pater est, qui de alia persona dicit: *te adorabunt, & teque deprecabuntur:* Et subdit verba illorum, qui deprecabuntur: *tantum in te est Deus, & non est absque te Deus.* Nec Patri recte diceretur: *in te est Deus:* ergo intelliguntur de Christo, seu de Verbo, quod est Filius Dei. Huic enim omnia conveniunt; quia in ipso est Deus, humanitas enim Christi est quasi exemplum divinitatis; absque ipso non est Deus; ipse solus cum Patre, & Spiritu Sancto, est verus Deus. Et ita intelligit Hieronymus in hunc locum; ut testatur Bellarminus.

Psalms secundus, totus ut est, de Christo intelligitur. Parentur Rabbini ipsi, quod intelligatur de Messia, ut asserit R. Salo-

mon, & testatur Galatinus lib. 3. c. 7. Sed quod magis est, testimonium habemus ex c. 4., & 13. Actuum, & ex c. 1. ad Hebr. Ubi Paulus ex hoc psalmo adducit argumentum contra Hebræos; non adduxisset autem, nisi cognovisset, Hebræos psalmum ipsum de Messia intelligere. Legimus ergo in hoc psalmo num. 7. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Non potest intelligi de filio per adoptionem, sicuti Israel quocumque primogenitus Dei dictus fuit; quia subdit num. 10. *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram, apprehendite disciplinam.* Et hæc ultima verba in textu

hebræo sic leguntur **וְשִׁקְרוּ**; *ostenduntur Filium;* in signum scilicet subjectionis osculamini manum, vel pedem; ut scribit Bellarminus. Et num. 12. dicitur: *ne quando irascatur Dominus;* in textu hebræo non legitur verbum illud *Dominus;* quia refertur ad Filium, & facit sensum: *ne quando irascatur Filius.* Et de Filio etiam intelliguntur, quæ dicuntur num. 13. *Cum exarserit in brevi ira ejus, beati omnes, qui confidunt in eo.* Si ergo Messias est Filius Dei, quem adorare debent omnes Reges; in quem, qui confidunt, beati sunt; a quo, quando irascitur, omnes peccant; ergo Messias est Deus.

Zachariæ 2. 8. *Quia hæc dicit Dominus exercituum: Post gloriam misit me ad Gentes, qua spoliaverunt vos; qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei; quia ecce ego levo manum meam super vos, & erunt præda his, qui serviebant sibi, & cognoscetis, quia Dominus exercituum misit me. Laeta, & latetare filia Sion, quia ego ecce venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus, & applicabuntur gentes multa ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui, & scies, quia Dominus exercituum misit me ad te.* Intelligunt hunc locum de Messia Augustinus lib. 20. de civit. Dei c. ult., Ambrosius lib. 2. de fide c. 3., Hieronymus, Theodoretus, Rupertus in Comment. hujus Prophetæ, & Eusebius lib. 5. demonstr. evangelic. c. 25. & 26. Dicitur enim Dominus exercituum missus a Domino exercituum; scilicet Filius a Patre; quibus, quum idem nomen Domini exercituum tribuatur, ostenditur, eandem esse naturam, eandem esse Divinitatem. Franciscus David disp. 8. ut evadat vim hujus testimonii, negat primo in eodem legi: *Jeherus misit me Jeherus:* Et secundo dicit, intelligi de conversione gentium, facta post Christi ascensionem; quod

unde non probat, Christum fuisse ante incarnationem. At fallitur; quia quamvis verba illa non legantur immediate posita, leguntur tamen paucis interpositis, quæ non mutant sensum. Nec facti ad casum, quod loquatur de futuro, aut præterito; sed tantum, quod qui dicit se missum a Domino exercituum, seipsum vocet Dominum exercituum; & quia unus est Dominus exercituum; sequitur, Christum esse unum Deum, & Dominum cum Patre, quamvis dux sit personæ.

III. Probatur ex sacris paginis novi fœderis. Joannis 1. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ex quibus sic argumentatur. Cui competit æternitas, est Deus; sed Verbo competit æternitas; ergo est Deus. Minor probatur ex explicatione vocis, *in principio*, quæ intelligitur ante omnia; hoc est, ante omnia erat Verbum. Unde Concilium Nicænum ex hoc Joannis testimonio damnavit Arianos, qui dicebant, *fuisse aliquando tempus, quando Filius Dei non erat.* Insuper ex voce illa, *erat*, quæ quater a Joanne replicatur; & quæ denotat, Verbum semper fuisse: Unde Ambrosius lib. 1. de fide ad Gratianum c. 5. *Erat apud Deum, erat, erat, erat.* Ecce quater erat: *Ubi impus invenit, quod non erat?* Ulterius, Qui dicitur Deus est ejusdem naturæ cum Patre; at Verbum dicitur Deus: ergo, &c. Minor est in verbis ipsi Joannis: *Et Deus erat Verbum.* In his verbis solum controversetur, an Verbum sit subiectum, & Deus prædicatum; itaut faciant sensum; Verbum est Deus: an vero Deus sit subiectum, & Verbum prædicatum; itaut sit sensus: Deus est Verbum. At in quoquoque accipiat, semper verum est, Verbum habere naturam divinam, & eandem naturam cum Patre; ut apud Logicos est evidens; & S. Hilarius lib. 1. de Trinit. c. 7. ostendit. Denique, Deus est, qui creat; Verbum creat: ergo Deus est. Minor est in verbis patet Joannis: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Præterea. Omnia facta sunt per Verbum; ut ait Joannes: Verbum autem vel est factum, vel non factum; si non factum, ergo Deus: Si factum, vel factum per aliud Verbum, vel per se ipsum; non per seipsum, aliter supponeretur factum, antequam esset factum; non per aliud Verbum, aliter daretur processus in infinitum; quia idem de alio Verbo quæreretur, & postea de alio Verbo, & sic in infinitum. Quod est argumentum Augustini trac. 1. in

Joannem. *Excet nunc nescio quis infidelis Arianus, & dicat, quia Verbum Dei factum est. Quomodo potest fieri, ut Verbum Dei factum sit, quando Deus per Verbum fecit omnia? Si & Verbum Dei ipsum factum est, per quod aliud Verbum factum est? Si hoc dicit, quia hoc est Verbum Verbi, per quod factum est, illud ipsum dico ego unicum Filium Dei. Si autem non dicit Verbum Verbi, concede non factum, per quod facta sunt omnia; non enim per se ipsum fieri potuit, per quod facta sunt omnia. Crede ergo Evangelista.*

Contra hæc Joannis verba multa opponunt Adversarii. I. Vox in principio intelligitur ab Augustino lib. 6. de Trinit. c. 5. de Patre æterno, in quo erat Verbum, quando Deus creavit mundum. II. a quibusdam aliis Partibus explicatur de initio rerum, omnium; scilicet, quod quando Deus creavit mundum, Verbum erat. Potuit igitur Verbum esse in Patre, tanquam in principio, a quo ducit originem, & non esse æternum; potuit quoque existere, antequam mundus crearetur, & nec pariter esse æternum. Et ita Ariani antiqui fatebantur, Verbum fuisse ante rerum omnium creationem, at negabant esse æternum.

III. Si ex verbis: *In principio erat Verbum &c.* colligitur æternitas Filii, colligitur etiam æternitas mundi ex verbis illis: *In principio creavit Deus caelum, & terram;* hoc non, et tunc neque illud. IV. Per Verbum, de quo in Evangelio loquitur Joannes, non venit persona distincta realiter a Patre, sed venit sapientia Patris, ab ipso indistincta, & per quam Deus creavit omnia. Ita intelligebat quidam Ariani apud Athanasium or. cont. Arianos. V. Quamvis Verbum appelleretur Deus, non est tamen Deus summus, sed quidam minor Deus, qui, propter eminentiam suam supra cætera creata, dicitur Deus. VI. In textu græco Deus, qui prædicatur de Verbo, legitur sine articulo; semper autem cum articulo invenitur *θεός*, quando pro vero Deo supponit; signum est igitur, quod quando de Verbo dicitur, non vere, sed per hyperbolen, aut per emphasim, dicitur. Et sic Ariani quidam apud Chrysostomum hom. 3. in Joan. argumentabantur. VII. Verbum dicitur Deus, quemadmodum Moyses Exod. 7. 1. vocatur Deus Pharaonis: *Ecce constitui te Deum Pharaonis.* VIII. Excipitur Verbum ab illa propositione generali: *Omnia per ipsum facta sunt;* quemadmodum excipit seipsum Christus, quando dixit de Joanne Marc. 3. *Inter natos mulierum non surrexit major*

Joanne Baptista. IX. Per illa verba intelligitur, quod Verbum fuerit veluti instrumentum, quod Pater in mundi creatione usus est; & hoc patet, quia Joannes non dixit, a Verbo facta esse omnia, sed per Verbum. Hoc pariter argumentum adhibebant veteres Ariani; ut videre est apud Arhanasium lib. de communi essentia Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; & apud Basilium lib. de Spiritu Sancto c. 2.

Ad hæc omnia respondemus; & quidem ad I. quod esto intelligatur de Patre, quia tamen in Patre erat Verbum, & ab æterno erat; sequitur, quod Verbum etiam erat æternum. Ad II. dicitur, quod ante mundi creationem Deus erat Verbum: ergo ab æterno erat, & non solum præcise ante mundi creationem; scilicet erat, quando erat Deus; Deus ab æterno erat. Ad III. discrimen est, quod mundus in principio dicitur creatus; unde non potest intelligi, quod sit æternus: Verbum vero dicitur, quod sit æternum, & quod per ipsum facta sunt omnia; unde ipsum ante mundum erat, & per consequens æternum. Ad IV. objectio ad terram deiciatur per verba subsequencia Joannis; *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*: Item: *Fidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre*: quæ verba nequeunt de sapientia Patris, & a Patre realiter indistincta, intelligi, sed de Verbo, quod est persona a Patre realiter distincta. Ad V. Hic minor Deus apud Christianos est inauditus; sed tantum apud Ethnicos audiebatur; unde fictilis est, ineptaque, imaginatio Arianorum objectio hæc. Ad VI. dicimus cum Chrysolomo, quod aliquando Pater dicitur in textu græco Deus cum articulo, & aliquando sine articulo; sicut etiam Verbum aliquando dicitur Deus cum articulo, ut legitur in Epist. ad Rom. 9. 5. Hic autem non ponitur articulus, quia Græci non solent proponere articulum prædicato propositionis, sed tantum subjecto. Ad VII. dicit S. Hilarius lib. 1. de Trin. c. 7., quod Moyse non absolute dictus fuit Deus, sed cum addito *Deus Pharaonis*; hæc ideo subdit: *Moyse Pharaoni Deus datus est, dum timetur, dum oratur, dum puni, dum meditur*. Verbum vero absolute dicitur Deus. Uterius, Moyse dicitur Deus datus Pharaoni, Verbum vero dicitur, quod erat Deus. Dicitur enim Exodi 7. *Eccc constitui te Deum Pharaonis*. Ad quæ S. Hilarius cit. loc. *Mund est, Deum dari, aliud Deum esse. Eo ipso quod dicitur constitutus Deus, non naturalis, sed fictitius* **PAR. II.**

gnificatur Deus. Insuper alii dicunt; Deum Pharaonis significare Deum in opinione Pharaonis. Denique in Moyse non legitur verbum hebraicum *Adona*, quod apud Hebræos est nomen proprium Dei; sed *Elabim*, quod interpretatur R. Abraham, *Natum*, ac *Legatum ad Pharaonem*. Ad VIII. non comparitur exceptio cum aliis verbis ejusdem textus. Dicitur enim, omnia per Verbum fuisse facta, & quod Verbum erat; igitur Verbum non fuit factum: Dicitur etiam, quod sine ipso nihil fuit factum: ergo non fuit factum aliquid, quod esset Verbum. Additur quoque, *quod factum est*, ut significetur, nihil ex his, quæ facta sunt, sine Verbo fuisse factum. Ad IX. nullum est discrimen inter *a* & *per*, quod vane excogitarunt Arianis; etenim in multis Scripturæ locis ponitur *per*, & conjungitur cum causa principali. Videlicet; Proverb. 8. *Per me reges regnent*. 1. ad Cor. 1. *Paulus vocatus Apostolus per voluntatem Dei*. Nequeunt tamen Ariani, quod dicunt, per Scripturas, aut Patres, probare.

Habemus etiam testimonium Matthei 16. 16., quod continet confessionem Petri, Christo dicentis: *Tu es Christus, Filius Dei vivi*. Intelligitur hic filius verus, & naturalis Dei; & ideo dicitur *vivi*; quia, ut ait Bellarminus, est proprium viventium generare sibi simile in natura. Unde Joan. 3. 16. dicitur, *Filius unigenitus*: Ad Rom. 8. 32. *Filius proprius*: 1. Joan. 5. 20. *Filius verus, & verus Deus*: Ad Coloss. 1., & ad Hebr. 1. *Filius naturalis*; dicitur enim imago, seu character Patris, quod filii adoptivi convenire non potest. Uterius dicitur, quod eidem Filio serviant Angeli; Angeli autem sunt filii adoptivi; ergo ille, cui serviunt Angeli, est filius naturalis.

Insuper, Joan. 19. 7. *Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit*. Non fuit autem accusatus, quia se fecisset Filium Dei adoptivum, quia hoc apud Judæos non fuisset delictum; ergo quia se fecit Filium Dei naturalem. Dicebant enim etiam Judæi Joan. 8. *Unum Patrem habemus Deum*. Christus autem non negavit: ergo concessit ut verum. Si igitur Filius Dei naturalis est; ergo est ex substantia Patris genitus; non autem accipit partem substantiæ Patris, ut quidam Ariani dicebant, quia substantia Dei est indivisibilis. Nec juvat cum Transylvanis Ministris respondere lib. 2. c. 7. de cum Blandrata disp. 6. Albana, quod Chris- **Q** **U**

flus fuit verus, & proprius Dei filius, sed de Spiritu Sancto conceptus; hoc est non de semine viri: Non Juxta quidem, quia etiam Aogeli, etiam Adam, etiam Eva, ex semine viri georiti non fuerunt, sed immediate fuerunt a Deo facti; & tamen non dicuntur Filii Dei proprii, & veri.

Præterea, Joana. 10. 30. *Ego, & Pater, unum sumus*. Non intelliguntur hæc verba de personis; ergo de natura. Et ita intellexerunt Patres contra Arianos. At Transylvani lib. 2. c. 9., & Franciscus David disp. 2. Albana, dicunt, hæc verba intelligi de unionis charitatis, qua Pater, & Filius unum erant, Et adducunt illud Joana. 17. 11. *Ut sint unum, sicut & nos sumus*; quæ verba non possunt de unitate nature intelligi; non enim Apostoli cum Christo eadem, & unam naturam habebant. Et sic pariter intellexerunt Erasmus, Calvinus, Arius, Eunomius, &c. Verum aperte falluntur omnes; quia Basilus lib. 1. in Eunom. circa fin., & Chrysostomus in hunc locum, intelligunt ex præcedentibus verbis de unitate essentiae; & hoc argumento utuntur. Ratio, qua utitur Christus, nihil concluderet, si sua verba de unitate essentiae non intelligerentur; hoc non est dicendum: ergo neque illud. Probatur major. Christus dicit: *Nemo potest rapere oves de manibus Patris mei, quia ipse major omnibus est*; & quia ego, & Pater meus unum sumus, neque quis potest eas rapere de manibus meis; sed hæc ratio nihil concluderet, si eadem non esset manus: ergo ratio, &c. Si autem eadem est manus, eadem est potentia; si eadem est potentia, eadem est essentia; si eadem essentia, eadem unitas essentiae. Subdit Augustinus, subdit & Chrysostomus, quod Judæi auditis verbis illis Christi, volebant eum lapidibus obruere: *Quia audito hoc verbo, Judæi susceperunt lapides, ut jacerent in eum*. Non fecisset hoc Judæi, si de unitate charitatis verbum illud, *unum sumus*, intellexisset: ergo de unitate essentiae intelligebant. Denique ipsemet Christus sua verba exponit. *Quum enim dixisset; Ego & Pater unum sumus; & cognovisset, quod eum Judæi lapidare volebant, dixit eis: Vos dicitis; quia blasphematis; quia dixi, Filius Dei sum*. Ergo de illa unitate loquebatur, qua Pater, & Filius unum sunt; hæc autem est unitas nature, non vero concordie, & unitatis: ergo, &c.

Item in 1. epist. Joannis c. 7. *Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in celo: Pater,*

Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum sunt. Atqui non sunt unum unitate personæ, quia jam dicitur, quod sunt tres: ergo sunt unum unitate essentiae. Nec dicant, esse unitatem consensus; nam sic contra argumentamur. Unitas, de qua loquitur Christus, refertur ad testimonium, quod Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, dant in celo; sed testimonium, quod dant in celo, indicat unitatem nature, non consensus: ergo unitas illa est nature, non consensus. Probatur minor. Testimonium illud opponitur testimonio creaturarum, & dicitur testimonium Dei: At enim o. 9. *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est: Quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniam testificatus est de Filio suo*; sed si intelligeretur de unitate consensus, posset etiam verificari de testimonio creaturarum; & si est testimonium Dei, est testimonium unitatis Dei: ergo testimonium, quod dant in celo, indicat unitatem nature, non consensus. Vanum est fugium, quo Adversarii utuntur, ut vim horum verborum eludant, negando scilicet, verbum illud reperiri in exemplaribus græcis, & in multis etiam latinis; jam præclusum fuit, quando Trioicitatem divinarum Personarum probantes, eodem testimonio uti sumus.

IV. Probatur ex Concilio, Concilium generale Nicænum 1. in quo editum est Symbolum, quod refert Rufinus lib. 10. hist. c. 6., & explicant Athanasius, & Cyrillus. In hoc Symbolo dicitur, quod Filius sit. verus Deus; quod sit *eternus*, hoc est consubstantialis Patri, vel ejusdem essentiae cum Patre; quod sit *æternus*; quod sit *immensus*, & *inveritabilis*, sicut Pater; quod sit *genitus*, non factus. Concilium generale Constantinopolitanum 1. quod etiam aserit Filium esse Patri *eternum*; Concilium generale Ephesum 1. in epist. ad Nestorium. Concilium generale Chalcedonense act. 2. Quinta Synodus generalis, quæ cap. 1. aserit, tres personas esse unius essentiae, & c. 1. dicit anathema Ario, Eunomio, &c. Sexta Synodus generalis act. 7. Septima Synodus generalis act. 7. Octava Synodus generalis act. ult. Concilium generale Lateranense sub Innocentio III. c. 1. Concilium generale Viennense, & refertur in Clementina unica de sum. Tripit. & sid. Cathol. Concilium Florentinum sess. ult. in decreto de processione Spiritus Sancti. Concilium Tridentinum sess. 3. Hæc sunt

om.

omnia Concilia generata; particularia vero sunt pene innumera, in quibus Patres Verbi divinitatem consentunt. Horum plurima retulimus, quando Personarum Trinitatem probavimus, & præcipue Tolerata sunt observanda.

- V. Probatum ex Patribus; Patres, qui Ariannam Hæresim præcesserunt, jam adducti fuerunt in Dissert. 14. modo alios afferre volumus, qui illam subsequuti sunt. S. Hilarius lib. 9. de Trinit. *Nunquid Pater major non est? Major utique Pater est, dum Pater est: Sed Filius, dum Filius est, minor non est. Nativitas Filii Patrem constituit majorem; minorem vero Filium esse, nativitatis natura non patitur.* Et post pauca: *Si igitur donantis auctoritate Pater major est, nunquid per doni confessionem minor Filius est? Major itaque donans est; sed minor jam non est, cui unum esse donatur. . . . Major itaque Pater Filio est, & plane major, cui tantum donat esse, quantus ipse est; qui inaccessibilis est esse imaginem, sacramento nativitatis impartit; quem ex se in forma sua generat; quem rursus de forma servi in formam Dei renovat.* Augustinus lib. de fide, & symbolo c. 9. *Pater major me est propter administrationem suscepti hominis. . . . Patri debet, quod est, hoc etiam utique debens Patri, quod eidem Patri æqualis, aut par est: Pater autem nulli debet quicquid est.* Et lib. 3. cont. Maximinum c. 14. rationem reddens, cur Filius minor dicatur, inquit; *vel ex forma servi, in qua vere minor est Pater; vel ut demonstraretur alter esse ex altero.* Chrysostomus in 1. cap. 1. ad Timoth. hom. 4. loquitur de Patre: *Ipse hanc per naturam habet, nos autem per gratiam; nunquid ita & Filius? Minime vero. Verum & ipse hanc per naturam habet.* Hieronymus in c. 4. ad Ephes. 3i, *ut existimant Ariani, Deus Pater solus est Deus, eadem consequentia solus erit Dominus Jesus Christus, & nec Pater erit Dominus, nec Filius Deus. Sed absu, ut non sit vel in dominatione deitas, vel in deitate dominatio. Unus est Dominus, & unus est Deus, quia Patris, & Filii dominatio una divinitas est. Propterea & fides una dicitur, quia similiter in Patrem, & in Filium, & in Spiritum Sanctum credimus.* Ambrosius lib. 5. de fide c. ult. *Ad te nunc, omnipotens Pater, cum lacrimis verba converto. Ego te quidem inaccessibilem, incomprehensibilem, inestimabilem prompte diximus; sed Filium tuum minorem non ausim dicere.* Et infra: *Si majorem Filio dixeris, ut Arius esseris, impie judicari.* Et in c. 2. ep. ad Philippens. *Jure ex æquitate se Deo. Item Christus sciens, in forma Dei se*

P. A. R. II.

esse, æqualem se ostendit Deo. Gregorius Nyssenus de Trinit. *Quæ cum ita sint, perspicue, & clare sancta Trinitas, Patris, inquam, & Filii, & Spiritus, demonstrari, atque probari potest. Quippe hujus ad seipsum sancta, & essentialis Trinitatis est illud: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, &c. Atque in pluribus veteris testamenti locis sensum, & tacite indicantem sancta Trinitatem, deprehendi, atque animadverti potest ejus hypostasid est representatio personarum, & essentialitas, vel consubstantialitas, hoc est unitas, & identitas essentialis, & natura.* Cyrillus Alexandrinus c. 6. Sancta, & consubstantialis Trinitas excellentior est, quam ut ulla species, aut similitudo corporeæ continuatur. *Certa autem hæc comprehendendum est, quod Pater in Filio, & Filius in Patre, & qui videt Filium, videt & Patrem. Cernitur autem Filius in consubstantiali Spiritu.* S. Leo I. ser. 1. de Pentecoste c. 3. *Cuique in personarum proprietatibus alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus; non tamen alia deitas, nec diversa natura est.* S. Gregorius magnus lib. 2. in. Ezechiel. hom. 21. *In illa summa Trinitate, qua omnia creavit, omnia continet, dimidius nihil est, nec ex duobus dimidiis aliquid unum.*

- VI. Probatum Rationibus I. Verbum aut est Deus, aut non est Deus? Si est Deus: ergo ejusdem naturæ cum Patre: Si non est Deus: ergo non facit Trinitatem personarum cum Patre. Probatum prima consequentia. Unus est Deus; ut probatum supponimus: ergo si Verbum est Deus, unam naturam habet cum Patre: ergo ejusdem naturæ cum Patre. Probatum secunda consequentia. Ut faciat Trinitatem non sufficit, ut sit pluralitas personarum, sed requiritur, ut sit identitas naturæ; sed si non est Deus, non est identitas naturæ, quanvis sit pluralitas personarum: ergo si non est Deus, non facit Trinitatem personarum cum Patre, & Spiritu Sancto. II. Verbum est filius Dei: ergo æqualis Patri, & ejusdem naturæ cum Patre. Probatum consequentia. Non est possibile, ut filius hominis non sit homo: ergo non est possibile, ut filius Dei non sit Deus; sed si est Deus, est ejusdem naturæ cum Patre: ergo si Verbum est filius Dei, est æqualis Patri, & ejusdem naturæ cum Patre. III. Si Verbum est Deus, aut est idem Deus cum Patre, aut alter Deus? Si idem Deus cum Patre; ergo ejusdem substantiæ, & ejusdem naturæ cum Patre: Si alter Deus: ergo inducetur polytheismus in mundo, quem nos altero in loco diffuse

Q 2

impu-

impugnativimus. IV. Aut Pater æternus ab æterno genuit filium, aut non? Si ab æterno; ergo filius est æternus, uti est Pater; ergo Deus, quemadmodum est Pater; ergo ejusdem naturæ cum Patre. Si non ab æterno: vel potuit producere ab æterno, vel non potuit? Si potuit, & non produxit, Verbum libere produxit; ergo non produxit per potentiam necessariam, quæ est intellectus, Si non potuit: ergo non habuit ab æterno perfectionem Patris, quam tempore habuit; ergo non fuit ab æterno Deus; ergo nec tempore fuit. V. Personæ Trinitatis non habent naturas distinctas numero, multo minus distinctas specie; ergo habent veram consubstantialitatem in natura. Probatur antecedens. Si personæ Trinitatis habent naturas realiter distinctas, istæ naturæ vel sunt similes, & omnino æquales in perfectionibus, vel una est perfectior altera; sed neutrum dici potest; ergo non habent naturas distinctas numero, vel specie. Probatur minor. Non potest dici, quod sint æquales in perfectionibus; quia, quum essent distinctæ, ut supponitur, essent tres Dii, contra fidem, & naturalem rationem, qua pluralitas Deorum invisite impugnatur. Nec potest dici, quod habeant inæquales perfectiones, ita ut una sit altera perfectior; quia sic vel daretur una persona divina, & non tres; vel daretur persona divina, quæ non esset in omni genere perfectissima. VI. Verbum est Filius Patris; aut ergo est filius naturalis, aut filius adoptivus? Si naturalis; ergo est ejusdem naturæ cum Patre; Si adoptivus: ergo non facit pluralitatem personarum cum Patre, Probatur hæc ultima consequentia. Non solum Verbum esset filius adoptivus Patris, verum quoque Angeli, & homines; aut ergo Verbum, quia filius adoptivus, non facit pluralitatem personarum cum Patre; aut cum Verbo Angeli, & homines facient personarum, non solum pluralitatem, verum etiam multitudinem; quod Adversarii non dicunt. VII. Verbum dicitur unum cum Patre; vel igitur est unum identitate naturæ, vel unitate collectionis: Si unum identitate naturæ: ergo jam habet eandem naturam cum Patre; Si unum unitate collectionis: ergo non minus Verbum erit unum cum Patre, quàm Angeli, & homines. Probatur consequentia. Unitatem collectionis non minus haberet Verbum, quod ab ipsis dicitur factum, quam Angeli, & homines, qui pariter sunt facti: er-

go si dicit Verbum, dicent & Angeli, & homines: Nusquam tamen legitur in Scripturis, quod Angeli, & homines sint unum cum Patre, sicut legitur, quod sit Verbum. VIII. Verbum vel est distinctum a Patre, vel indistinctum? Si indistinctum; redeunt argumenta facta contra illos, qui negant Personarum pluralitatem: Si distinctum; vel est Deus, vel non est Deus? Si Deus: ergo ejusdem naturæ cum Patre; Si non est Deus: ergo non est ex Patre, sed a Patre, quemadmodum sunt ceteræ creaturæ, quæ a Deo sunt productæ, & non sunt Dii. Atqui hæc non vocantur Dii in Scripturis, sicut vocatur Verbum; ergo si Verbum est distinctum in persona, erit quoque in natura indistinctum, quia est ex substantia Patris, uti non sunt creaturæ ceteræ, non vero a substantia Patris, uti sunt creaturæ omnes.

Arguunt Adversarii I. Verbum idem est cum Sapientia Dei; sed Sapientia Dei a Deo est creata: ergo pariter Verbum. Probatur minor. Ecclie. 24. 14. *Ab initio, & ante secula creata sum.* II. Pater major est Verbo: ergo Verbum non est æquale Patri: ergo non est ejusdem naturæ cum Patre. Probatur Antecedens. Joan. 14. 28. *Si diligeretis me, gauderetis atque, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est.* III. Verbum non habet scientiam Patris: ergo non habet naturam Patris. Consequentia liquet; quia scientia est attributum Dei; qui non habet attributum Dei, non habet naturam Dei. Antecedens probatur. Filius Dei nescit diem judicii, quem solus Pater scit: ergo Verbum non habet scientiam Patris. IV. Verbum non habet dominium Patris: ergo non habet divinitatem Patris. Sequitur consequentia, ut pater. Antecedens probatur. Math. 20. 23. *Sedere ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo.* V. Christus dicitur primogenitus omnis creaturæ: ergo adnumeratur inter creaturas, quarum est primogenitus. Antecedens est Pauli, scribentis ad Colossenses 1. 15. *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creature.* VI. Ex Christo, & ex ejus Apostolis habemus, statim post seipso venturum Antichristum, & suam fidem aboliturum; sed post Christi, & Apostolorum mortem adoratus fuit Deus trinus in personis, & unus in essentia: ergo, aut mentiti sunt Christi, & Apostoli; aut fides Trinitatis est fides Antichristi. Probatur major, Lucæ 21. 8. *Videte, ne seducamini, multi enim*

enim venient in nomine meo, dicentes, quia ego sum, & tempus appropinquavit; nolite ergo ire post eos, Act. 20, 29. Ego scio, dicit Apostolus, quoniam intrabant post dissolutionem meam lupi rapaces in vos, non a patentes gregi, t. Joan. 4. 3. Omnis Spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & nunc jam in mundo est. VII. Et Deus vocatur Pater in Scripturis, & Deus vocatur Filius; sed Dei nomen non est nomen essentiae, sed dignitatis, & imperii; ergo nomen illud, ut est in Patre, denotat imperium maximum, & summum in omnibus, etiam in Filium; ut est in Filio, denotat imperium magnum etiam, sed minus, in omnes quidem, sed non in Patrem. VIII. Christus non docuit invocare Trinitatem, sed solum Patrem; & olim Ecclesiae orationes hoc pacto dirigebantur; extat quoque decretum Concilii Cartaginensis III. c. 23. ergo non sunt aliae Personae, quae sint invocandae. IX. Filius factus, omnia accepit a Patre: ergo factus, se minus esse beatum Patre. Probatur consequentia. Act. 20. 35. *Ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit. Beatius est magis dare, quam accipere.* X. Christus est Filius unicus veri Dei: ergo qui non habet Christum Filium, non est unus verus Deus; sed Trinitas non habet Christum Filium: ergo Trinitas non est unus verus Deus.

Respondemus ad I. primo, Sapientiam esse creatam, non creatione proprie dicta, quae productio est ex nihilo, sed creatione improprie dicta, quae est productio; vel generatio. Ratio est, quia creata est Sapientia ea creatione, quae conjuncta est cum aeternitate; dicit enim: *ab aeterno ordinata sum*; creatio autem proprie dicta non est conjuncta cum aeternitate, bene vero creatio improprie dicta, quae est productio, vel generatio. Secundo dicitur, auctoritatem illam intelligi de Sapientia incarnata, scilicet de Christo, prout homo est. Unde ait Ambrosius lib. 1. de fide c. 7. *Caro Dominum agnoscit, Divinitas Patrem.* Dicitur autem *Dominus creavit me*; ergo intelligitur de carne. Et sic intelligunt Augustinus lib. 10. de Trinitate c. 12., & Fulgentius lib. adversus objectiones Ariarum.

Ad II. primo dicitur, Patrem esse majorem Filio, si Filius secundum naturam assumptam consideretur, scilicet quatenus est homo non vero secundum Divinitatem, scilicet quatenus est Deus. Ratio responsio-

nis est, quia Christus dixit verba illa, ut consularetur Apostolos, qui mox isti apparebant de suo reditu ad Patrem. Christus autem ut homo, non ut Verbum, ad Patrem redibat. Et sic intelligunt Cyrillus lib. 10. in Joann. c. 1.; Athanasius lib. de humana natura suscepta; Hilarius lib. 3. de fide c. 4.; Augustinus lib. 3. cont. Maximinum c. 14.; S. Ambrosius, alique Italiae Episcopi in Concilio Aquilejensi contra Palladium, & Secundinum, Episcopos Arianos. Secundo dicitur, Patrem esse Filio majorem nomine quadam, & dignitate personali, quatenus est Filio prior origine, & est ejus principium; non vero esse majorem dignitate naturae, quasi Filius sit inferior Patre natura, posterior duratione, & impar perfectione. Et sic intelligendus est S. Alexander, Patriarcha, Alexandrinus in epist. ad Alexandrum, Episcopum Constantinopolitanum, apud Theodoretum lib. 1. hist. c. 4. Et sic patenter intelligi debent Patres Concilii Sardicensis in epistola synodica; Athanasius or. 2. cont. Arianos; Basiliius lib. 1. cont. Eunomium; Nazianzenus or. 35. 36. & 40.; Cyrillus Alexandrinus lib. 2. thesauri; Damascenus lib. 1. c. 6.; Augustinus lib. de fide, & Symbolo c. 9., & Hilarius lib. 9. de Trinitate; ut latissime ostendit Natalis Alexander in sec. 4. disert. 42.

Ad III. primo respondent aliqui Patres dicendo, Christum nescire diem judicii ut hominem, scire ut Deum. Ita Athanasius or. 4. adv. Arianos; Eustathius Antiochenus apud Facundum lib. 11.; Nazianzenus or. 36., Basiliius ep. 391., Cyrillus Alexandrinus in thesauro asserit. 22. Secundo respondent alii Patres, loquutionem illam esse figuratam; quatenus scilicet Christus illud dicat, non nomine proprio, sed nomine membrorum, & in persona ipsorum. Homines enim judicant diem nesciunt; homines sunt membra Christi; Christus igitur, ut caput suorum membrorum, hoc est hominum, loquitur, & horum nomine, & persona dicit judicii diem ignorare. Ita Eulogius, Patriarcha Alexandrinus in lib. advers. Agnoetas. Tenio alii Patres dicunt, Christum nescisse diem judicii nobis, non sibi; quatenus nimirum nesciebat, ut nobis revelaret, quia nobis revelare volebat. Ita Cyrillus lib. 9. de Trin. Nec dici potest, quia, si hoc esset, etiam Pater nesciret; quia etiam Pater nobis non vult revelare; nam discrimen est larum, quia non auctor ad Patrem revelare, sed ad Filium, qui missus est a Patre, ut cre-

cætera hominibus revelaret.

Ad IV. dicitur, verba illa sic esse accipienda, quod Christus dixerit, non esse suum, non esse scilicet æquivalens, & iustitiæ suæ dare regnum propinquit, vel amicis, propinquitatis, vel amicitie, jure; sicut per meram gratiam concedere, quod quidem regnum meritis, & labore acquirendum esse volebat. Non vero accipienda sunt, quod Christus intellexerit, non esse suæ potestatis dare regnum petentibus illud. S. Augustinus lib. 1. de Trin. c. 12. respondet, non esse suum, ut homo, dare regnum, sed esse suum, ut Dei Filium, & ut Deus. *Non est humana potestatis hoc dare; ut intelligatur hoc dare, per quod & Deus, & æqualis est Patri.*

Ad V. Christus dicitur primogenitus omnis creaturæ, & quia ab æterno fuit a Patre, & ex Patre genitus, & hoc ad ætursuram utilitatem redundare debebat; & quia per ipsum fuit primum creaturis communicata adoptio filiorum; non vero sic dicitur, ut sit e numero creaturarum, & solummodo tempore res creatas præcedat. Dicitur etiam primogenitus mortuorum; sed non quia prius mortuus est aliis, qui pariter sunt mortui; sed quia usdem sit causa, ut a mortuis resurgant. Sic respondet S. Basilus lib. 4. cont. Eunomium; Cyrillus in thesauro assert. 25., alique Patres.

Ad VI. negamus omnino, Christi fidem statim fuisse abolendam post Christi ascensionem, & Apostolorum mortem. Tot enim labores, languores, flagella, crucifixionem, & mortem, credibile est, Christum sustinuisse, ut illorum fructus illico periret; falsitatem illius ostendunt Innumeræ Dei, & Christi, promissiones. Lucæ 1. 33. *Et regni ejus non erit finis.* Matth. 16. 18. *Et porta inferi non prævalebit adversus eam.* Matth. ult. 20. *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Ad illud Lucæ responderet Cardinalis Cajetanus, quod verbum illud, *tempus appropinquavit*, non fuit dictum a Christo nomine proprio, sed nomine Seductorum, qui dicturi erant, judicium diem jam instare. Unde Apostolus II. ad Thessalonic. 2. *Neque terræmini. . . quasi iustæ dies Domini.* Ulterius dicitur, Christum dixisse, quod appropinquaverit tempus multorum Hæreticorum, qui sub suo nomine Fideles deciperent, non vero tempus iudicii, vel Antichristi, vel sum fidei destructionis. Et hujusmodi fuerunt Simon magus, Menander, Cerinthus,

aliæque pestes, Apostolorum temporibus exortæ. De his etiam loquutus est Apostolus, scilicet de Hæreticis, qui nondiu postea ex Asia prodituri erant. Joannes quoque Antichristos vocavit Hæreticos Ebriovitas, Cerinthianos, Marcionitas, aliosque, qui vere fuerunt veti Antichristi præcursores.

Ad VII. Si spectatur significatio vocis, Dei nomen non denotat imperium, nec principatum, sed vel scientiam, vel providentiam. Græco idiomate Deus dicitur *θεός* a *θεωδω*; quod latine sonat *videre*; quia omnia scit, omnibus prospicit; ut asserit Damascenus lib. 1. c. 12. Vel dicitur a *δευω*, quod latine importat *currere*; aut quia omnibus succurrit, ut idem Damascenus asserit; aut quia perpetuo currit, ut Theodoretus lib. 3. ad Græcos dicit; ea motus ratione, quod illi dixerunt, sydera esse Deos, & quia sydera perpetuo currunt, Deum etiam a cursu nominarunt. In hebraico autem idiomate nomen Dei

primarium est יהוה ab יהיה, quod idem est, ac esse; pariter illud aliud אלהים venit ab אלה, quod idem est, ac jurare; quia scilicet, vel Deus est id, quod est, vel est prima ratio essendi; vel per Deum juramus. Hoc itaque certum apud omnes est, hoc nomen *Deus* non fuisse primo impositum ad significandum imperium, principatum, potestatem &c.; quia si hoc esset, Deus non esset æternus; ab æterno enim nihil erat, cui Deus imperare potuisset. Sed potius significasse rem præstantissimam, & perfectissimam simpliciter absolute, & in omni genere; sic etiam est Verbum, & nullo modo est Princeps Patre minor: unde eodem omnino modo est Deus, quo Pater est Deus, quia uterque unus est Deus.

Ad VIII. Orationes Ecclesie non negamus terminari ad Patrem, ut Ecclesiarum omnium fert consuetudo; & hoc vel ex eo maxime, quia commodius terminantur per *Jesus Christum Filium tuum*. In Patre tamen omnes tres personæ invocantur; nam, ut ait Tertullianus lib. de Orat. hoc ex orationis conclusione manifestatur; dicitur enim; *Qui tecum vivis, & regnas in unitate Spiritus Sanctus Deus &c.* Negatur omnino, Christum præcepisse solum Patrem invocandum; nam Joan. 14. 23. dicitur; *Et quocumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam;* Et num. 14. 24. *Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.*

ciam. Ubi, & Patrem, & seipsum invocandum dicit; & in utroque casu, ipse facit: *Hoc faciam*. Docuit etiam invocandam Trinitatem, quando Matth. 28. 19. baptizari iussit omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Quod observarunt Nazianzenus or. 2. de pace circa finem; & in orat. ad 150. Episcopos; Marius Victorinus in 3. hymn. de Trinitate; Augustinus in fin. lib. de Trinitate, & Auctor libri de mystica Theologia sub nomine S. Dionysii Areopagite.

Ad IX. Tunc recipere importare imperfectionem, quando recipiens est in potentia ad recipiendum, & ideo est indigens, & imperfectus. At Filius Dei sic accepit potentiam, sic accepit vitam, sic sapientiam, ut nusquam fuerit non potens, non vivens, non sapiens; accepit enim quando genitus est; at ab æterno fuit genitus, & genitus potens, vivens, sapiens, & per-

fectissime talis. Unde Augustinus lib. 7. cont. Maximinum c. 24. *Beatus est dare, quam accipere, sed in hac vita, ubi est inopia, qua utique melior est copia*.

Ad X. dicit Bellarminus, illud sophisma esse simile huic: Petrus est Filius unius veri hominis: ergo qui non habet Filium, Petrum, non est verus homo. Quamvis enim Deitas non sit quid universale, ut est humanitas, est nihilominus in pluribus suppositis, & ideo vim habet universalis. Hæc Bellarminus. Nos tamen dicimus quod quamvis Trinitas non habeat Christum Filium, unus tamen de Trinitate habet, & est Pater; & unus de Trinitate est Filius; & unus de Trinitate est Spiritus Sanctus, qui procedit ex Patre, & Filio, & qui est Deus: ergo vere Trinitas est unus verus Deus, quum tres illi, qui Trinitatem faciunt, sint unus verus Deus.

DISSERTATIO CXVII.

De Hæresibus contra divinitatem Spiritus Sancti, & de illarum Auctoribus.

DOST assertam, atque probatam æterni Verbi divinitatem, remanet, ut quoque assertamus, atque probemus divinitatem Spiritus Sancti; unde plene unitas in natura in sanctissima Trinitate propugnata remaneat. Antequam autem ad probationes deveniamus, congruum ducimus, historicam partem adimplentes, præmittere notitiam errorum, qui contra hoc catholicum dogma aliquando emerferunt, & Auctorum pariter, qui eosdem commiserunt.

Primo Spiritum Sanctum negarunt Hæretici quidam, quos commemorat S. Ignatius Martyr in Epistola ad Trallianos, ut asserit Du-Hamel lib. 2. de Trinitate. diss. ult. c. 1. Hæc Ignatii Epistola memoratur ab Eusebio lib. 3. hist. c. 70., & a Hieronymo in lib. de Scripioribus Ecclesiasticis. Nullo tamen nomine Hæreticos hosce Ignatius distinguit, nec Du-Hamel investigat. Invenimus nos apud Coccium, *Sadduceos Spiritum Sanctum esse penitus non censuisse*; & citat Nazianzenus Or. de S. Theologia, & Epiphanius hæres. 14. Adnumerat hos Sadduceos inter Hæreticos post Christum natum, eosque ponit anno 70. At Sadduceorum Secta fuit

inter Hebræos ante Christum natum, ut ex Evangelio etiam habemus; fortassis adhuc perdurabat post Christum, & vere perduravit; sed qua ratione ponantur inter Hæreticos Christianæ Religionis, non videmus. Audiat Hieronymus in dialog. cont. Luciferianos scribens: *Tacco de Judaismi Hæreticis, qui ante adventum Christi legem traditam dissipant: Quod Dosibeni, Samaritanorum Principes, Prophetas repudiarunt; quod Sadducæi ex illius radice nascentes, etiam resurrectionem carnis negarunt*.

Secundo ex eodem S. Ignatio Martire, ponit quoque Du-Hamel alios Hæreticos, qui dicebant, Spiritum Sanctum esse Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Hos neque nominat ipse, nec ab Ignatio nominatos asserit.

Tertio ponitur Valentinus, qui, ut ait idem Du-Hamel, Filium, & Spiritum Sanctum ad Angelorum sortem, & conditionem redegit. Non enim in Deo distinguit personas alias, præter unam; & alias, quas nos adoramus, Filium scilicet, & Spiritum Sanctum, inter Spiritus, seu Angelos, connumeravit.

Quarto scribitur Monranus, qui se dixit esse Paraclitum, & divinum Spiritum. Asserit

fieri

feris Nicephorus lib. 4. hist. c. 22. apud Coccium. Attamen Du-Hamel observat, non satis liquere, Montanum Paracletum se haberi voluisse, aut docuisse, Spiritum Sanctum in se plenus, quam in Christo, loquutum fuisse. Vere hoc posterius additum legimus in calce libri Tertulliani de Præfati. omnibus; sed Viri eruditi suspicantur, additionem illam esse quidem Auctoris antiquissimi, non autem Tertulliani. Certe Tertullianus nunquam Montanum Paracletum dixit; etsi duas feminas ipsius, Priscam scilicet, & Maximillam, per quas Montanus dicebat, quemadmodum per seipsum, multa Spiritum Sanctum docuisse, in fin. lib. de resurrectione carnis, vocet *novam Prophetiam de Paraceto invidantem*. Denique Epiphanius hæres. 48., & Theodoretus lib. 3. de hæres. c. 2. plerique alii, restantur, Montanum de Trinitate recte sensisse.

Quinto Tertullianus hujusce hæresis accusatur à Cœcilio verbis hæc, „ Tertullianus post mediam ætatem in Montani hæresim lapsus, Montanum hæreticum Paracletum subinde nominat; ut lib. de resurrectione carn. c. ult., de veland. virgin. c. 1., de anima c. 55., lib. 1. adv. Marcion. c. 29., adv. Præxam c. 1. 2. 8. 13. „ Attamen testimonium libri de resurrectione carnis vidimus intelligi de Prisca, & Maximilla, non de Montano; aliud de veland. virgin. est de vero Paraceto, non de Montano, ut diligenter observavimus; illud de anima deficit; ultimum enim caput libri de anima est 52. in aliis pariter locis de Paraceto quidem loquitur, sed Montanum nullo modo exprimit. Ceterum non negamus, errorem hunc fuisse quorundam Montanistarum; at asserimus quoque, Montanum, & Tertullianum, non ob hunc errorem, sed ob alios errores, ejectos ab Ecclesia fuisse.

Sexto Helices ita ponuntur, qui nugantur, Spiritum Sanctum esse uxorem Christi, scemineo habitu traditam. Dixerunt pariter, Spiritum Sanctum, & Christum, habere altitudinem sex miliariorum, & latitudinem viginti quatuor. Coccius refert ex Epiphanio contra Helicesitas.

Septimo habetur Origenes, qui t. 2. in Joann. dicit, Spiritum Sanctum esse factum per Christum; tr. 13. in Joann. asserit, Patrem tantum esse superiorem Filio, & Spiritu Sancto, quanto hi superiores sunt creaturis. Alibi quoque scribit, Spiritum Sanctum esse creaturam, & ministrum post Patrem, & Filium, dignita-

te, & bonore tertium, & inferiorem; fortitudinem Filii esse majorem fortitudine Spiritus Sancti. Sic refertur Epiphanius epist. ad Joannem Hierosolymitanum, Hieronymus apologia ad Rufinum, & epist. ad Avium. Rufinus autem, Origenes defendens, in libro de deprivatione librorum Origenis, asserit, hujusmodi hæreses Origenis non esse, sed ab Ariano fuisse Origenis operibus affuzas. Attamen Hieronymus Rufino responderet in apolog. 2. adversus ipsum Rufinum, quod si suum effugium valeret, neq. Marcion, nec Manichæus, nec Arius, nec Eunomius, accusari possent; quia semper eorum discipuli nobis dicerent, quicquid a nobis est illis objectum, ab inimicis fuisse attributum, ac falso impositum. Certe Didymus excusari errores Origenis, in non negat Origenis fuisse, dicit autem illos bona fide Origenem scripsisse, unde re vera quod scripsum est non negat, sed fatetur; Scribens vero sensum vel ad bonum trahere studet, si potest, vel si non potest, excusat.

Octavo Dionysius Alexandrinus Origenianum erroris accusatur, quod scilicet Spiritum Sanctum a Deitatis consortio sejunxisset, & creaturæ, & servili naturæ adnumerasset. At perperam putamus hoc factum; S. Basilii enim ait: *Fertur, sed ea suspicio tantum fuit: Nam in epistola ad Paulum Samosatenum perspicue tradit, Spiritum Sanctum cum Patre, & Christo adorari; Deum, inquit, loquens de Christo, cum Patre, & Spiritu Sancto adoratum*. Et sicut ex hac adoratione probat divinitatem Christi, ita ex eadem divinitatem Spiritus Sancti probabit; quemadmodum quoque ex impeccabilitate probat: *Nemo est, qui peccare non possit, nisi unus Christus, scilicet & Pater Christi, & Spiritus Sanctus*. Ulterius in respons. ad to. qq. Pauli Samosatani aperte divinitatem Spiritus Sancti altius; nam in respons. ad q. 2. Spiritum Sanctum vocat Deum; *Paracletus est Deus*; in resp. ad 6. Deum pariter inferri esse ex ejus scientia: *Profunda Dei tanquam Deus fuit Spiritus*. Denique docet, Ananiam, & Saphiram, mortuos fuisse, quia mentiri essent Spiritui Sancto, hoc est Deo; & similem exitum Samosateno timebat, quia blasphemus in Spiritum Sanctum erat.

Nono de Ario non una est Scripserum sententia; etenim Alphonsus de Castro ponit illum inter negantes Spiritum Sancti divinitatem, verbis hæc, „ Eandem hæresim prius docuerat Arius, qui sicut dicit

,, xit Filium dissimilem Patri, & esse creaturam, ita etiam docuit de Spiritu Sancto.,
 ,, Coccius quoque hæc habet: ,, Ariani dicebant, Spiritum Sanctum non esse Deum, sed creaturam a Filio; ideoque creaturam creaturæ vocabant; alii dicebant, Spiritum Sanctum tantummodo quoddam esse Dei donum, seu virtutem.,
 ,, Et citat Athanasium disp. con. Arium., & lib. de communi essentia Patris, & Filii; Didymum de Spiritu Sancto, & Augustinum hæres. 49. Juvenius vero ex adverso hæc scribit: ,, Ex Arianis principis sequebatur quidem, Spiritum Sanctum non esse Deum; sed cum Arius id aperte non protulisset, nec Alexandrina Synodus, nec Nicæna I., in quibus solemniter damnatus est, hæresis hujusmodi meminerunt. ,, Subdit postmodum, Arianos discipulos palam docuisse, quod Arius aperte non docuerat; & inter ejus discipulos nominat Aetium, Eunomium, Eudoxium, Episcopum Antiochenum, plures ex Semi-Arianis, & apertius omnium Macedonium. Hæc eadem scribit pariter Du-Hamel. ,, Arius quidem nullam de Spiritu Sancto initio mentionem fecit. Hinc Nicæna Synodus nihil fere de Spiritu Sancto constituit, quod nulla de eo mora esset questio: Ac licet Ariani Spiritum Sanctum non anteponebant Filio, nulli quippe hæretico id in mentem venit, tamquam Patris, quod majore contentione Ariani vulgarent de Filio dogma opponere, contenti vix de Spiritu Sancto, certamen inierunt. Sed cum Ariani in duas essent divisi partes, quique Semi-Ariani dicti sunt, propius ad Catholicos accederent, ac Filium similem esse cum Patre substantiæ facerentur, utrique Spiritum Sanctum in rerum creaturarum ordinem cogere voluerunt. ,, His ultimis nos accedimus, asserentes, Arium impicere quidem Spiritum Sancti divinitatem negasse, non autem explicite; quod deinde Ariani fecerunt.

Decimo ponitur Firmianus, qui in epist. ad Demetrianum scribit, Spiritum Sanctum sæpe Patrem, sæpe Filium, nominari; & cum perspicue in Trinitate credamus, terriam personam auferens, non substantiam ejus vult esse, sed nomen. Verba sunt Coccii; qui hunc Firmianum ad ann. 320.; & testimonium inducit Hieronymi ad cap. 4. epist. ad Galatas.

Undecimo in aciem adducitur Macedonius, qui docuit, Spiritum Sanctum solum esse creaturam, & nihil habere cum Filio com-

mune, sed tantum esse ministrum, ac famulum Patris, & Filii. Refert Coccius ex Basilio ep. 78., Epiphano hæres. 74., Augustino hæres. 52., Rufino lib. 1. c. 15., Sozomeno lib. 4. hist. c. 7., Damasceno de hæres., Zonara in Valentiniano. De Macedonio scribit Du-Hamel: ,, Cum autem Macedonius ab Arianis defecisset, Filium Patri per omnia similem esse professus, Spiritum Sanctum non solum a consortio divinitatis excludebat, sed eum creatum esse petendebat. ,, Juvenius pariter scribit. ,, Idem dogma propugnant plures ex Semi-Arianis, seu ex iis, qui tuebantur homousion, hoc est: Filium esse similem Patri; sed quod apertius inter eos propagavit Macedonius, audiit apud veteres tanquam auctor Pneumatomachorum sectæ, seu eorum, qui Spiritu Sancto divinitatem abnegarunt. ,, Alphonsus a Castro denique scribit. ,, Istorum dux fuit Macedonius, ideo ab eo nomen accepit, ut Macedoniana Hæresis diceretur. Hi sic sentientes vocati sunt Pneumatomachi, id est Spiritus Sancti impugnatores; *πνευμα* græce, est idem quod Spiritus latine. Quod si in sacris literis reperitur præposito articulo *π* (ut annotat Didymus in lib. de Spiritu Sancto) semper significat Spiritum Sanctum; *μαχου* græce, est idem quod latine pugno. Inde dictio composita *πνευμαμαχου*; id est, Spiritus Sancti oppugnator. ,, Et late confutat Bernardum de Lutsemburgo, qui in suo Hæreticorum catalogo originem vocis derivavit a *πνευμα*, id est Spiritus, & *τοκος*, id est mater; quia Spiritum Sanctum ex matre ipsa processisse dicebat, & de Filio Dei. Macedonius, quomodo esset Arianus, favore Constantii Imperatoris, ad Constantinopolitanam sedem evectus est; ac deinde quum propter corporis Constantini translationem factam, in loco Constantino, ab hoc ejectus esset, hæresis suæ venenum in Spiritum Sanctum evomere incepit; eo quidem successu, ut perdidit suæ sectatorum populum non exiguum, habuerit Constantinopoli, in Bythinia, Thracia, & Helleponto, & in aliis quaque nationibus; ut ex Sozomeno lib. 4. hist. c. 26. refert Natalis Alexander in sec. 4. c. 3. tit. 10. §. 1. Qui & ulterius asserit, Macedonii hæresim natam esse ann. 360., quod pariter asserit Coccius; primo vero damnatam ann. 362. in Synodo Alexandrina.

Duodecimo scribuntur Marcellus, & Ph-
 P
 ritus,

tinus, qui voluerunt, Spiritum Sanctum non esse propriam personam, sed extensionem extensionis. Ita Basiliius ep. 74. Epiphanius, & Theodoretus de illorum hæresi, apud Cocceium.

Decimotertio sunt Atrius, & Eunomius, qui docuerunt, Spiritum Sanctum essentia alienum esse a Patris, & Filii substantia, esseque meram creaturam a Patre, & Filio amic alias creaturas fabricatam; deitate, ac creandi potestate carere; non solum minorem, sed etiam mittendariam esse. Sic Basiliius lib. 2. contra Eunomium; Didymus lib. 1. de Spiritu Sancto; Rufinus in Symbolo, Epiphanius, Sozomenus, Theodoretus, &c.

Decimoquarto Eustathius habetur, de quo scribit Du-Hamel: „Alit nec Deum, nec creaturam, ausi sunt eum appellare. Ex quorum numero fuit Eustathius Sebastianus. „ Ab hoc Eustathio Eustathiani processerunt, qui innumeras alias hæreses professabantur, ut videre quisquis poterit apud Natalem Alexandrum eit. loc. art. 10. Inter ejus tamen hæreses hæc, de qua loquimur, Alexander non numerat.

Decimoquinto numerantur a Coccio Perilianus, Croconius, & alii Donatistæ, qui dixerunt, ante Salvatoris adventum Spiritum Sanctum non fuisse super terram. Testem vocat Augustinum lib. 2. contra literas Perilianus.

Decimosexto ann. 560. ponitur ab eodem Coccio Leovichildus Hispaniæ Rex, qui dicebat: *Mausisse cognovi Christum Filium Dei æqualem Patri; sed Spiritum Deum penitus esse non credo, eo quod in nullis codicibus legatur Deum esse.* Narrat Coccius ex Gregorio Turonensi lib. 6. histor. Francorum c. 18.

Decimoseptimo est Petrus Abailardus, qui dicebat, Spiritum Sanctum nullam esse potentiam, non personam ex substantia Patris, & Filii, sed animam esse mundi. Sic Bernardus ep. 190. Orho Frisingensis de rebus gestis Frederici I. lib. 1. c. 49.

Decimooctavo ponimus alios gregarij, qui ab eodem Coccio adducuntur; & sunt: Raymundus Lullius, qui dixit: Spiritum Sanctum esse conceptum ex Patre, & Filio; Nicolaus Eymericus par. 2. Directorii q. 9. Bernardus Lutzeburgus. Erasmus Roterodamus in præfatione ad libros S. Hilarii: Audemus Spiritum Sanctum appellare Deum verum ex Patre, Filioque procedentem; quod veteres aliquando non videntur ausi. Guilhelmus Farellus negat, Spiritum Sanctum naturam esse Deum,

& dicit esse motum in rebus creatum; Petrus Carolus in Summa Gallica. Joannes Calvinus lib. 1. instit. c. 13. §. 22. Spiritus Sanctus est essentialis Dei virtus. Philippus Melancthon in Locis communibus, edris ann. 39., & 45. In Spiritu Sancto est aliquid essentie Dei &c. In Spiritu Sancto est aliquid Dei. Bernardinus Ochsinus in Polonia prædicavit Spiritus Sancti hypostasim, & personam nullam esse; Josias Simlerus in vita Bullingeri fol. 40. Lucas Sternberger irrisit Spiritum Sanctum, asserens nihil in Scripturis sacris veteris, & novi testamenti de illius divinitate haberi, seque potius velle redire in cænubium, quam credere in Spiritum Sanctum, quia nusquam in Scripturis Spiritus Sanctus appellatur Deus, aut Dominus; Præceolus, asserens nihil in Scripturis sacris veteris, & novi testamenti de illius divinitate haberi, seque potius velle redire in cænubium, quam credere in Spiritum Sanctum, quia nusquam in Scripturis Spiritus Sanctus appellatur Deus, aut Dominus; Præceolus, Confess. Gallic. punt. 1. art. 1. Nos credimus in Spiritum Sanctum, quæ est potentia Patris, & Filii.

Decimonono addimus alios, quos idem Coccius refert. Michael Serverus lib. 1. de Trinit. f. 28. De Spiritu Sancto non fit mentio, nisi ubi est sermo de agendo, quod est notatu dignum, quasi Spiritus Sanctus non rem aliquam separaret, sed Dei agitationem, & energiam quandam, seu inspirationem virtutis Dei, designet. Et lib. 6. in fin. Dic igitur, quod Spiritus est divina hominis agitatio in Spiritu; & quia sic movendo in Christo credentes sanctificat, ideo dicitur Spiritus in homine Sanctus. Mathias Cervasius, Anabaptista, hæc de Spiritu Sancto dicit: Per unicum Spiritum, quem non peculiarem personam, sed Dei virtutem esse confitemur, ambo, Pater nimirum, & Filius, ut verus Deus operati sunt, & dominati a principio, & in æternum; Adducitur in testimonium Protocolium Franckenrolense. Mathias Steinbach dixit, se esse Spiritum Sanctum; Zuvingerus in theatro c. de Hæresic. Petrus Gonicius, Polonus, inquit, de Spiritu Sancto nondum esse revelatum quod sit Deus; Alphonfus Pisanus præfat. in acta Concilii Nicæni I.

Vigesimo subjungimus cæteros, qui a præfato Coccio superadduntur. Georgius Blandrata in dispositione Albana act. 6. diei. scribit: Quæstio est, utrum Verbum, & Spiritus sint personæ? Nos dicimus, non esse personas, aut individua, aut aliud sophisticum; sed esse altissimi Dei Patris virtutes, quibus & olim, & nunc quoque in novi mundi creatione utitur.

tur. Joannes Sommerus, Pirnenfis, Lector Scholæ Claudiopolitanæ in Tranſylvania, in reſutatione ſcripti Petri Carolii, Vierebergæ editi, lib. 2. fol. 171. in Confeſſione Spiritus Sancti, hæc ait: *Credimus Spiritum Sanctum eſſe Dei Patrem, & Filium Spiritum; quem quidem nos Deum dicere dubitamus; invocare autem, atque adorare, nobis religio eſt, cum id niſquam mandatum ſit a Deo Patre.* Et fol. 160. Spiritus Sanctus adorandus eſt; ergo verus Deus eſt. Antecedens falſum eſt. Sanctus enim Paulus dicit: *Hodie ſi vocem eius audieritis &c.* non dicit: *Venite adorare me;* ſed: *Venite adoremus Dominum;* Suntque verba Prophetæ, dictata illi a Spiritu Sancto. Quomodo autem Carolius hinc colligat, Spiritum Sanctum adorandum eſſe, proſitemur ingenuè, nos non aſſequi. Et fol. 167. Spiritum Sanctum Deum eſſe, & ſeorſim a Patre diſtinctam habere, *denegamus,* negamus cum univerſa Scriptura. Eſſe autem illum motum tantum in animis excitatum, non dicimus, ſed ſotum eſſe occultum vim, & *inſpirationem* Dei, quæ nos in vitam æternam regenerat. Familiari dicunt, Spiritum Sanctum non eſſe Deum; phantaſma eſſe, quod Papiſtæ de Spiritu Sancti, vel eſſentia, vel deitate credunt. Stous in Eliſabeth f. 1195. Chriſtianus Francus lib. con. Sanctam Trinitatem edito, hæc blaſphemando ſcribit: *Cum nondum contenti duabus divinis perſonis, tertiam quoque adſicere,*

vellent, quæ Spiritus Sanctus vocaretur; non autem ignorarent, nullum extare in totis bibliis de divinitate Spiritus Sancti apertum, teſtimonium, imo anigenitum Dei Filium, nullum alium Deum admittere, ſed proſas excludere, tertiam perſonam fuerunt Spiritum Sanctum, & ſuoſque quidem Patri, & Filio, & ob utroque productum, quam ſæmen commentitiam, ſiſtanteque doctrinam communis totius ſacra Scriptura conſenſus reſellit.

Cardinalis Bellarminus de ſolis Tranſylvania mentionem facit, quorum objectiones reſert, ac diſolvit; additque in principio cap. 13. *Probandum eſt, Spiritum Sanctum eſſe verum Deum: Id quod Adverſarii tamen negant, tamen non magnopere de eo laborant, ipſi enim concutendo pro excellentia Patris; ſed ſi ea excellentia tolli debeat propter conſiſſionem aliqujus perſonæ æqualis Patri, parum reſerere credant, utrum ea perſona ſit una, vel dua. Itaque Valentinus Genetis ſemper ſere dicebat, de Spiritu Sancto non eſſe quæſtionem. Tranſylviani autem lib. 12 c. 5. negant quidem, Spiritum Sanctum eſſe adorandum, aut invocandum Deum, tamen non accurate id probant, nec reſellunt contraria. Ac proinde totus eſt doctiſſimus Cardinalis, ut Tranſylvanos impugnet; quod quidem nos in ſequenti Diſſertatione facturos contra quosquunque Spiritus Sancti divinitatem inſiciari auſi ſunt, cum Dei auxilio ſperamus.*

DISSERTATIO CXIX.

De Divinitate Spiritus Sancti, Scripturarum, oraculis, Conciliorum decretis, Sanctorum Patrum teſtimoniis, ac Rationum momentis, affirmata, ac probata.

I. Robatur ex Scripturis utriuſque teſtamenti. Iſai. 6. 8. & ſeqq. *Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam? Et quis ibit nobis? Et dixi, ecce ego, mitte me. Et dixit: Vade, & dices populo huic: audite audientes, & nolite intelligere; & videte viſionem, & nolite cognoſcere.* Oraculum hoc reſpicit S. Paulus Actor. 28. 25. & 26. dixit: *Quia bene Spiritus Sanctus locutus eſt per Iſaiam Prophe-*

tam ad Patres noſtros, dicens: Vade ad populum iſtum, & dic ad eos: Aure audietis, & non intelligetis; & videntes videbitis, & non percipietis. Ubi obſervatum dicitur dignum, quod ille idem Dominus exercituum, de quo loquitur Iſaias, & quem omnes Deum eſſe fateantur; ille idem ab Apoſtolo dicitur Spiritus Sanctus; ac proinde ſerari pariter debemus, Spiritum Sanctum eſſe Deum. Uterius; Prophete omnes, qui in vereri teſtamento ſermones ſuos ad populum explicabant, hæc cum-

communi, & usitata formula utebantur: *Hac dicit Dominus Deus*. At S. Petrus docet, Prophetas omnes loquutos fuisse a Spiritu Sancto inspiratos, seu Spiritum Sanctum loquutum fuisse per ora omnium Prophetarum; dicitur enim. *II. Petr. 1.21. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia; sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines: ergo ille Spiritus Sanctus, qui per ora Prophetarum loquebatur, est Deus. Et confirmatur hoc ipsum ex verbis Lucæ 1.68. Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, & fecit redemptionem plebi suæ; & um. 69. Et erexit coram salutis nobis, in domo David patris sui 3. & n. 70. Sicut locutus est per os Sanctorum, qui a seculo sunt, & Prophetarum eius: ergo semper Spiritus Sanctus, qui per os Sanctorum, & Prophetarum, loquitur, Deus est. Præterea; Psal. 105. 14. tentaverunt Deum in iniquitate: Hic idem Deus, quem Judæi tentaverunt ex Davide, ab Apostolo vocatur Spiritus Sanctus; scribit enim ad Hebr. 3.7. Quapropter, sicut dixit Spiritus Sanctus Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatone, secundam diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt me Patres vestri; ergo vere Spiritus Sanctus est Deus.*

II. probatur ex Scripturis veteris testamenti. *II. Regum 23.2. David hæc loquebatur: Spiritus Domini locutus est per me, & sermo ejus per linguam meam. Dixit Deus Israel mihi, locutus est fortis Israel, Dominator hominum, justus dominator in timore Dei, id quibus vere idem dicitur Spiritus Sanctus, & Deus. Insuper; Psal. 138. 7. Quo ibo a Spiritu tuo? Et quo a facie tua fugiam? Ubi Spiritus Sanctus dicitur ubique esse, sicuti ubique est Deus; dicitur in Cælis esse, sicuti in Cælis est Deus; si ascendero in Cælum, tu illic es. &c.*

III. probatur ex Scripturis novi testamenti. S. Petrus Actorum 5. 3. hæc Ananias dixit: *Anania, cur tentavit Satanas cor tuum mentiri se Spiritui Sancto, & fraudare de pretio agri?* Et n.4. subdit: *Non es mentis hominibus, sed Deo.* Ubi Spiritus Sanctus aperitissime dicitur Deus. Uterius; Hoc idem expresse habetur 1. ad Corinth. 3. 16. *Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitet in vobis?* Et c. 6. 19. *An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti?* Pariter in verbis hæc Deus nominatur Spiritus Sanctus. Insuper 1. ad Cor. 12.4. *Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus*

sus: Et divisiones ministrantium sunt, idem autem Dominus: Et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et n. 11. postquam sigillatim gratias omnes numerasset, subdit: *Hæc autem omnia operatur unus, atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult.* Adhuc Mart. 28. 19. *Euntes baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Si Spiritus Sanctus esset creatura, & divinam naturam non haberet, quæ ratione a Christo cum Patre, & seipso, qui divinam unam naturam habent, copularetur? Quomodo poteretur sub nomine in singulari, per quod unitas naturæ, ut in Patre, & Filio, ita etiam in Spiritu Sancto, intelligitur? Quomodo etiam pacto tribueretur et regeneratio, sanctificatio, gratiæ diffusio, si per Davidem psal. 83. 12. *gratiam, & gloriam dabit Dominus?*

IV. probatur ex Conciliis. Synodus Alexandrina ann. 362. congregata, Præsidens S. Arhanasus, hæc fuit prima, in qua Macedonii error damnatus apparuit. In Illyrico pariter, Valentiniano imperante, eoque etiam procurante, congregati sunt Episcopi quamplures, qui Nicænam Synodum confirmarunt, & Spiritus Sancti divinitatem stabilierunt. Constat ex Epistola Synodica ad Afianos, quam Illyrici Episcopi scripserunt, & quam Imperator subjecit epistolæ a se scriptæ. Hæc Synodus habita est ann. 367. teste Theodoro. Ex Sozomeno lib. 6. hist. c. 22. refert Du-Hamel, quod orta in Oriente controversia, an Spiritus Sanctus esset consubstantialis Patri, & Filio; ad Romanum Pontificem quæstionem dirimendam miserunt. Romanus vero Pontifex cum Episcopis Occidentalibus ad Orientales scripsit, ut Trinitatem colerent ejusdem substantiæ, ejusdemque gloriæ. Subdit Du-Hamel: „ Quo perfecto, tanquam rescemerat a Romana Ecclesia judicata, singulos acquivisse; atque hunc in modum consensu habere terminatam esse. „ Postmodum habitum est Concilium Romanum sub Damaso Papa adversus Auxentium, & in eo definitum est, Spiritum Sanctum esse unius naturæ cum Patre. Refert Theodoretus lib. 2. hist. c. 22., qui recitat quoque Epistolam Damasi ad Episcopos Illyrici; & pariter lib. 5. c. 1. aliam epistolam ejusdem Pontificis synodicam; afferi ad Paulinum Antiochenum. In hoc Concilio sic definitum legitur: *Unam divinitatem, & potentiam credimus, & consubstantialem*

„

De Divinitate Spiritus Sancti, &c. 117

gnoscimus, Petris, & Filii, & Spiritus Sancti, cum sit unus Deus in tribus personis. Secundum Baronium habitum est ann. 372. Aon. postmodum 381. habemus Concilium generale Constantinopolitanum I. ex centum quinquaginta Episcopis sub Theodosio magno congregatum a Damaso Romano Pontifice. In hoc hæresis Macedonii proscripserunt, Maximus Cynicus fuit depositus, & Spiritus Sanctus Dominus, & vivificans fuit dictus, ac simul adorandus cum Patre, & Filio, ut in Symbolo legitur. In epistola Synodica ad Damasum plura scribunt Patres de Spiritu Sancti divinitate. Ephesinum Concilium generale I. postmodum eadem ducit veritatem; pariter & Concilium generale Chalcedonense. Quibus deinde successerunt Concilia generalia Lateranense sub Innocentio III., & refertur in e. firmiter de summa Trinitate, & fide catholica; Florentinum, Tridentinum &c. Innumera vero sunt particularia Concilia, quæ de eodem fidei dogmate tractant, præcipue Toletana.

V. probatur ex Patribus Græcis. Ignatius Martir in epist. ad Philadelphios: Unus est ingenitus Deus, & Pater; unus unigenitus Filius Deus Verbum, & homo; unus Pater Spiritus Sanctus. Justinus martir in lib. cui titulus Expositio fidei &c. At hunc librum eruditi Critici Justino abjudicant; verum si Justini non est, certe est aotiqui, & catholici Scriptoris: Si in mundi disciplina, & in baptismi doctrina, & insuper in creationis ratione, potestatisque virtute, conjunctim nobis unum Petris, & Filii, & Spiritus Sancti numus, & nomen creditum est, quamvis ratio, & oratio inspicendo asserere poterit, Filium, & Spiritum Sanctum divina natura, & essentia non esse. Irenæus lib. 4. c. 37. Et quoniam Verbum, id est Filius, semper eret cum Patre; per multe demonstravimus. Quoniam autem & sapientia, qua est Spiritus, erat apud Deum ante omnem constitutionem, per Salamouem aut Deus: Sapientia fundavit terram, paravit autem eorum prudentiam. Clemens Alexandrinus lib. 3. Pædagogici c. 12. Laudem unum Patrem, & Filium una cum Spiritu Sancto, qui unus est omnis, in quem omnia, per quem omnia: Unum, per quem ista, quod semper est; cujus membra omnes, cujus sunt glorie & seculæ, qui est undequaque bonus. Eusebius Alexandrinus ser. in Ascens. Domini. Sed mixtam, dicit Christum, Spiritum Sanctum consubstantialiter Patri, & mibi: Gregorius Neocesariensis or. 10. Epipha-

nia: In cujus te nomine baptizabam (dicebat Joannes ad Christum) In nomine Spiritus Sancti! At ille tecum est semper, utpote tibi consubstantialis. Eadem illi servitius, eadem mens, eadem vis, idem honor, eadem, qua tibi, adoratio eadem omnibus exhibetur. Athanasius in epist. ad Serapionem de Spiritu Sancto: Quomodo modum Patris, eo quod habet proprietatem cum Patre, quodque proprium germen est, ex illius substantia, non est creatura, sed Patri hominifus, hoc est ejusdem essentia; sic hanc quoque Spiritus Sanctus posse esse creaturam; quin potius impius est, qui hac dicat, eo quod habet proprietatem cum Filio, quod ex illo datur omnibus; denique quod qua habet, Fili sunt. Hæc sufficere debent ad persuadendam velentis contentioso, ne posthæc dicat, esse creaturam Spiritum Dei, qui est in Deo, & quique profunde servatur Dei, qui ex Patre datur per Filium; ut ex his cogatur & Filium dicere creaturam, qui est Verbum, qui est Sapientia, qui figura, qui splendor Petris. Basilus lib. 5. contr. Eunomium: Proprium Dei est peccata dimittere: Si ergo nullius, nisi solius Dei est, peccata dimittere; dimittit autem Spiritus Sanctus per Apostolos: Deus est ergo Spiritus Sanctus, & ejusdem operationis cum Patre, & Filio. Nazianzenus or. 54., quæ est ep. 2. ad Cleodonium; Unam, eandemque Patris, & Filii, & Spiritus Sancti divinitatem agnoscentiam esse. Deum quoque videlicet Spiritum proficendo. Epiphanius hæres. 61. Non alienus a Patre, & Filio, (Spiritus Sanctus) sed ex eadem essentia, ex eodem deitate, ex Patre, & Filio, cum Patre, & Filio semper in substantia, Spiritus Sanctus, Spiritus divinus, Spiritus gloria, Spiritus Christi, Spiritus Patris: Nam Spiritus Patris, qui loquitur in vobis; & Spiritus meus consistit in medio vestrum: Tertius nomenclaturus, & aequalis deitate, non eleratus præter Patrem, & Filium, vinentum Trinitatis, signaculum enaessissiois. Chrysolomus de consubstantiali Trinitate: Quæ cum omnia recte didicertis, crede, quod Petri Filii consubstantialis sit, & quod consubstantialis sit Spiritus Sanctus. Nam si ex Patre procedit, & a Filio sumit, non alterius substantia est Spiritus, Spiritus Dei, Spiritus Christi, Spiritus veritatis, Spiritus consolator, non habens eandem oppositum, Spiritus Deus.

VI. probatur ex Patribus Latinis. Cyprianus in lib. de cardinalibus operibus Christi, si ipse genuinus est fœtus, cap. de ablutione pedum: Ipse summus Sacerdos sui est sacramenti institutor, & auctor: in ceteris homines Spiritum Sanctum habere Doctores:

Et

Et sicne par est Spiritus Sancto, & Christo divinitas, ita in suis institutis aqua est auctoritas, & potestas; nec minus ratum est, quod Spiritu Sancto distante Apostoli tradiderunt, quam quod ipse tradidit, & in sui commemorationem fieri precepit. Hilarius lib. 2. de Trinit. Est enim, (Spiritus Sanctus) quandoquidem donatur, accipitur, obtinetur: Et qui confessioni Patris, & Filii connexus est, non potest a confessione Patris, & Filii separari. Ambrosius lib. 3. de Spiritu Sancto c. 11. Nse solum hoc loco evidenter Sancti Spiritus divinitas, hoc est divinitatem testatur Scriptura; sed etiam ipse Dominus dixit in Evangelio: Quoniam Deus Spiritus est: Quem locum ita expresse Asiani testificamini esse de Spiritu Sancto, ut eum de vestris codicibus auferatis, atque utinam de vestris, & non etiam de Ecclesia codicibus tolleretis. Hieronymus ad cap. 63. Ista: Eiusdem Spiritus Sanctus cum Patre, Filioque natura est. Augustinus lib. 2. cont. Maximinum c. 21. Non vis Spiritum dicere Deum, cuius tamen divinitatem per laudem coelestis ex coacti: Ut eum sit unus, ubique sit presens, & nemini sanctificando desit, ubicumque quisque Christianus esse, & Deum orare voluerit, simul se omnibus exhibendo, sive in Oriente, sive in Occidente baptizentur in Christo: Hoc & nos dicimus, talem, ac tamam ab sit nobis, ut Deum negemus. Chrysostomus ser. 57. Postquam suscepta carnis confensus es sacramentum, oportet te Deitatem Spiritus confiteri; ut Trinitatis unitas aqua, Patris, Filii, & Spiritus Sancti, per omnia, & in omnibus virtutis integram fidei in nostra confessione custodiat, & teneat veritatem. S. Leo magnus ser. 2. de Pentecoste c. 2. Cum igitur ad intelligendam dignitatem Spiritus Sancti aciem mentis intendimus, nihil diversum ab excellentia Patris & Filii cogitemus; quia in nullo ab unitate sua discrepat divinitatis essentia. Semper enim est Patri consempiternus sibi Filii sui esse genitoris: Semper enim est Filio intemporaliter a Patre esse genitum: Semper enim quoque est Spiritus Sancto Spiritum esse Patris, & Filii. Ut nunquam Pater sine Filio, nunquam Filius sine Patre, nunquam Pater, & Filius fuerint sine Spiritu Sancto, & omnibus existentia gradibus exclusis, nulla ibi persona sit anterior, nulla posterior. Fulgentius de fide orthodoxa c. 8. Inde est, quod etiam Spiritum Sanctum creatorem vera fides asserit, non creaturam. Et in responsione cont. Arianos ad finem: Sanctum quoque Spiritum non aliquid fatemur esse, quam Deum, nec a Filio, nec a Patre, diversum; nec in Filio, nec in Patre consu-

sum. S. Gregorius magnus hom. 5. in Ezechielem: Quia Spiritus Sanctus Deus antequam scula Patri, & Filio est coaeternus, querendum nobis est, cur discurre dicatur &c. VII. Probatur Rationibus I. In divinis quod procedit ab alio Deus est; Spiritus Sanctus procedit ab alio, hoc est a Deo: ergo Deus est. Major est indubitata apud Patres, qui hoc principio utebantur, ut Verbi divinitatem contra Arianos probarent. Unde Ambrosius lib. 1. de Spir. Sancto c. 4. rationem hanc reddidit: quia procedere ab alio est recipere ipsum esse principii, a quo est processio: Minor est inenigabilis ex verbis Christi apud Joann. 15. 26. Cum autem venerit Paraclitus, quem mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. II. In baptismo non invocatur nomen, nisi Dei; sed invocatur nomen Spiritus Sancti: ergo Spiritus Sanctus est Deus. Major est certa; quia baptismus est sacramentum fidei, in quo fidei auctor est invocandus: ergo invocandus est Deus: Unde Athanasius in libad. Serapionem: Nam qui de Trinitate aliquid eximit, & in solo Patris nomine baptizatur, aut in solo nomine Filii, aut sine Spiritu, in Patre ac Filio, nihil accipit; sed inanis, ac sine initiatione manet, tam ipse, quam qui tribuere videtur. III. Scrutator cordium, & tenum non potest esse, nisi Deus; Spiritus Sanctus scrutatur internas hominum cogitationes: ergo est Deus. Major est Psal. 7. 10. Scrutans corda & renes Deus. Minor est in I. ad Corinth. 2. 10. Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum; Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit, que sunt hominis, nisi Spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & qua Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei. IV. Collator gratiae sanctificantis hominem, nequit esse, nisi Deus; at Spiritus Sanctus hanc gratiam confert: ergo est Deus. Major est S. Basilii lib. 5. adv. Eunonium dicens: Creatura non potest sanctificare creaturam. Minor pariter constat ex multis Scripturae locis, in quibus Spiritus Sanctus vocatur Spiritus sanctificationis; ad Rom. 8. Spiritus adoptionis; ad Hebr. 11. Spiritus gratiae. Act. 15. In nationes gratia Spiritus Sancti effusa est &c. & ad Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis; ad Galat. 5. &c. V. Nemo remittit peccata, nisi Deus; Spiritus Sanctus remittit peccata: ergo est Deus. Minor ex eo constat, quod Spiritus Sanctus est principium, unde

unde provenit potestas dimittendi peccata, quæ est in Ecclesia. Dicitur enim Joan. 20. *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittantur eis &c.* VI. Qui habitat in anima intelligente, tanquam in templo, Deus est; Spiritus Sanctus habitat in anima rationali tanquam in templo; ergo Deus est. Major constat ex pluribus; tum quia soli Deo templum debetur; tum quia pervadere totum creaturæ esse proprium est Dei &c. Minor fit patens ex illo Apostoli 1. ad Cor. 3. *Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis.* VII. Nemo aliquid usquemodo creavit, nisi solus Deus; at Spiritus Sanctus dicitur in Scripturis creasse; ergo est Deus. Minor probatur ex illo Job. 33. *Spiritus Dei fecit me.* Ex illo Psal. 103. *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur.* VIII. Solus Deus futura prædicat; Spiritus Sanctus futura prædicat; ergo est Deus. Major patet ex illo Isai. 42. 23. *Annuntiate qua ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dii estis vos.* Minor patet ex illo II. Pet. 1. *Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.*

Opponunt I. Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, in Scripturis diverso modo exprimuntur; ergo sunt diversæ naturæ. Probatur antecedens. I. ad Cor. 8. dicitur; *Nobis solum unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum; & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum; & unus Spiritus Sanctus, in quo omnia; sed ex, per, & in, diversos important modos; ergo Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, in Scripturis diverso modo exprimuntur.* II. Scripturæ nunquam nominant Deum Spiritum Sanctum; nunquam eum adorandum proponunt; ergo Spiritus Sanctus non est Deus. III. Quæ Scripturæ Spiritui Sancto tribuunt, convenire non possunt Deo; ergo ex mente Scripturarum Spiritus Sanctus non est Deus. Probatur antecedens. Scripturæ tribuunt Spiritui Sancto gemere, interpellare, postulare pro nobis; sed hæc convenire non possunt Deo; ergo &c. Probatur minor. Gemere dicit defectum, & corpori, non Spiritui convenit; interpellare, & postulare, inferioritatem dicunt; ergo &c. IV. Spiritus Sanctus dicitur missus; sed qui mittitur inferior est eo, a quo mittitur; ergo Spiritus Sanctus est inferior cæteris personis; ergo non est Deus. V. Spiritus Sanctus vel producitur per naturam, vel per artem; non per naturam, quia aliter esset Verbum; si per artem; ergo est artificium,

vel opificium; & consequenter non ejusdem naturæ cum producente. VI. Spiritus Sanctus non est ingenitus, nec est genitus; ergo non est naturæ divinæ confors. Antecedens patet; quia ingenitus est solus Pater, genitus est solus Filius; ergo &c. VII. Spiritus Sanctus non loquitur a semetipso; ergo non est Deus. Consequencia sequitur; quia qui a semetipso non loquitur, & tantum ea profert, quæ audit, Legatus est potius Dei, quam Deus. VIII. Dionysius Alexandrinus ex Basilio ep. 42. apud Petavium lib. 1. de Trinit. c. 14. hæc de Spiritu Sancto scribit; *Hinc ab adoranda deitatis consortio segregasse, & create, ac servili natura annuente fertur; verba sunt Basilii de Dionysio.* IX. Basilius ipse non semper credit, Spiritum Sanctum esse Deum; quia non in omnibus suis libris ipsum Deum appellat. X. Gregorius Nazianzenus or. 20. commendat hanc Basilii omissionem; ergo vere articulus de divinitate Spiritus Sancti, saltem pro eo tempore, quo Patres isti vivebant, ad fidem non pertinebat; ergo deficit traditio.

Respondemus ad I., quod quanvis aliquando tres divinæ persone dissimili modo exprimantur; aliquando tamen eadem expressio, quæ uni tribuitur, tribus etiam datur. Ita ad Rom. 12. dicitur; *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso;* quibus verbis totæ illæ tres expressiones, vel uni persone dantur, vel uni naturæ; quæ eadem est in tribus personis. Unde expressiones illæ dissimiles nihil ad inrentum Adversarios faciunt.

Ad II. dicitur, quod quanvis in aliquibus Scripturæ locis Spiritus Sanctus explicite non dicatur Deus, dicitur tamen implicite. Quomodo enim Scripturæ testentur, Spiritum Sanctum a Patre procedere, esse primarium nostræ fidei objectum, habere eandem efficientiam cum reliquis personis, in creaturis intelligentibus, tanquam in templo, habitare &c., hæc omnia, quæ non conveniunt, nisi Deo, Spiritum Sanctum ostendunt esse Deum. Cæterum sufficit, ut in aliquibus Scripturæ locis etiam explicite Spiritus Sanctus vocetur Deus; ut in probationibus diximus.

Ad III. Illa omnia improprie, non proprie Spiritui Sancto tribuuntur. Dicitur enim, quod gemat, interpellat, postulet; non quod ipse hæc faciat, sed quod hæc facere facit a nobis; nos enim facit gementes, interpellantes. Unde Augustinus ep. 109. *Dicitur est interpellat pro sanctis, quia inter-*

interpellare Sanctos facit ; sicut dillum est : Tentat vos Dominus Deus vester , ut sciat , si diligatis eum , hoc est , ut scire vos faciat .

Ad IV. occurrit Augustinus lib. 2. de Trin. c. 5. dicendo , quod missio per modum imperii significat excellentiam mittentis , non vero quælibet alia missio . Filius , & Spiritus Sanctus , non mittuntur secundum imperium , sed solum mitti dicuntur , quia Filius procedit a Patre , Spiritus Sanctus procedit a Patre , & Filio ; uterque autem visibili forma inter homines apparuerunt ; unus quidem in carne humana , alius in columbæ specie &c.

Ad V. dicitur , quod modus agendi per naturam est per intellectum , & per voluntatem ; Filius procedit per intellectum ; Spiritus Sanctus per voluntatem ; & sic non procedit per artem .

Ad VI. Quanvis Spiritus Sanctus nec sit ingenuus , nec genitus , tamen est procedens . Non enim genitus , & ingenuus , adeo opponuntur , ut inter ipsa non sit medium , per quod alia via procedat a Patre , & Filio ; adeoque sit procedens per voluntatem , quando genitus procedit per intellectum .

Ad VII. Spiritus Sanctus quum accipiat a Patre , & Filio simul cum essentia aliâ attributa , hæc aliquo modo dicitur ab alio habere ; adeoque cum ipsis habet etiam sapientiam , itaut quæcunque loquitur aliquo pariter modo dicatur non a semetipso , sed ab alio loqui . Cæterum nullo modo loquitur ut Legatus alterius ; sed a se ipso prout loquitur ut Deus : Audiat Augustinus tract. 99. in Joann. *Non ergo loquitur a semetipso , sed quæcumque audiet , loquitur . Ab illo audiet , a quo procedit . Audire illi est scire ; scire vero esse . Quia ergo non est a semetipso , sed ab illo , a quo procedit , a quo illi est essentia , ab illo scientia , ab illo agitur audientia , quia nihil est aliud , quam scientia .*

Ad VIII. Basilium non loquitur nisi de audi-

tu . Non enim ipse legerat , quæ refert , in Dionysio Alexandrino ; sed tantum ait , quod ferebatur , ea Dionysium scripsisse . *Servili nature annumerasse fertur . Falsus autem fuit rumor ; quod ex aliis Dionysii verbis ostenditur .* Nimirum in responsione ad propositiones Pauli Samosatani : *Non impune feret is , qui adversus benignum Spiritum Sanctum blasphemus est ; Spiritus autem est Deus .* Et in epist. ad eundem Paulum Samosatenum : *Nisi enim esset Christus Deus Verbum , non potuisset non esse peccati obnoxius . Nullus enim non obnoxius est peccato , nisi unus Christus , ut & Pater Christus , & Spiritus Sanctus .*

Ad IX. Basilium semper credidit Spiritus Sancti divinitatem , quanvis de eadem non semper expresse , quæ ejus fuit prudens æconomia , loquutus fuerit . Ut enim testatur Nazianzenus or. 20. *Illi nudam , & apertam vocem de Spiritu Sancto , quod Deus esset , arripere studebant , (quod quidem tamen verum erat , impij tamen illis , atque improbo impietatis autistis videbatur) ut eum quidem cum theologia lingua civitate pellerent , ipsi autem Ecclesiam occuparent ;* Attamen quando Basilium tacebat , Spiritum Sanctum esse Deum , nec dicebat , non esse Deum ; immortalia de Spiritu Sancto scribebat , quæ non poterant , nisi vero Deo , convenire .

Ad X. Nazianzenus non commendat Basilii omissionem , sed ejus æconomiam . Cæterum Basilium ipse Nazianzeno scribebat , ut ipse non taceret , quæ ab eo non dicebantur ; quum ipse non haberet tacendi necessitatem , quæ in eo erat . Denique Basilium non semper æconomia illa usus fuit , quia eam necessariam in quolibet casu non agnovit . Ait enim ep. 141. *Constitutum est , Deum esse Patrem , Deum Filium , Deum Spiritum Sanctum ; quemadmodum divina Scriptura , & qui sublimiora contemplati sunt , docuerunt .*

DISSERTATIO CXX.

De Appropriatione in divinis, de divinarum Personarum Æqualitate, & Consubstantialitate, de earundem Circumfessione, Notionibus, & Missione.

Unte proprietates, quæ dicuntur divinarum Personarum in communi; & sunt proprietates, quæ sunt earundem in particulari; Patris nimirum, Filii, & Spiritus Sancti. De his ultimis agemus in Dissertationibus, in quibus de qualibet ex Personis fiet sermo; de primis vero hæc in Dissertatione pertractamus. Proprietates igitur divinarum Personarum in communi hæc numerantur; nempe Appropriatio, Æqualitas, Consubstantialitas, Circumfessio, Notiones, Missio. Hoc ordine de singulis agendum est.

Appropriatio est loquutio, qua attributa aliqua, vel quædam operationes, quæ vere sunt omnibus Personis communes, ex Patrum nihilominus, & Theologorum usu, potius uni Personæ, quam alteri, tribuuntur. Et quidem loquutiones istæ adhuc in divinis Scripturis fundamentum habent; unde Patres, & Theologi se moverunt ad eas in loquendi, vel scribendi usum introducendas. In Scripturis enim sæpe videmus, Patri tribui omnipotentiam, Filio sapientiam, bonitatem Spiritui Sancto. Et hoc vel propter eminentiam divinarum personarum, vel propter mentis nostræ imperfectiorem. Eminentiam quidem divinarum personarum facit, ut æquivalcat quæque ipsarum perfectionibus in aliis distinctis, quanvis sit ipsa una, & indistincta. Imperfectio quoque mentis nostræ; quia non potest personales Dei proprietates nisi difficulter cognoscere, quum nullam habeant cum proprietatibus personalibus creaturarum convenientiam; unde recurrit ad cognoscendum eas per proprietates essentielles, quæ nobis sunt notiores. Ut hoc autem recte fiat, debent congruentiæ quædam observari.

Congruentiæ ejusmodi dicuntur quadruplices; nimirum Esse, Unitatis, Virtutis, & Habitudinis. Propter congruentiam, quæ respicit Esse, fit, ut specialiter appro-

PAR.II.

prietur personis, quæ habent aliquam, similitudinem cum esse personarum. Unde S. Hilarius lib. 2. de Trinit. appropriat æternitatem Patri, pulcritudinem Filio, fructuositatem Spiritui Sancto. *Æternitas est in Patre, species in imagine, usus in munere.* Hæc enim analogiam habent cum esse Patris, Filii, & Spiritus Sancti; quatenus Pater, quia est sine principio, habet æternitatem, & dicitur Pater æternus; Filius, quia est imago Patris, & imago perfecta, adeoque pulchra, dicitur species; Spiritus Sanctus, quia est amor, & amor ad fructuositatem, sive ad usum pertinet, vocatur usus. Propter congruentiam, quæ respicit Unitatem, Patri tribuitur unitas, Filio æqualitas, Spiritui Sancto concordia. Unde Augustinus lib. 6. de Trin. c. 10. *In Patre est unitas, in Filio æqualitas, in Spiritu Sancto æqualitatis, unitatisque concordia.* Unitas tribuitur Patri, quia unitas non præsupponit aliam unitatem, sic Pater non præsupponit aliam personam. Æqualitas Filio, quia æqualitas supponit aliud, & Filius supponit Patrem, cui est æqualis. Concordia est duorum nexus, & ideo tribuitur Spiritui Sancto, qui est quasi vinculum Patris, & Filii, & utriusque amor. Propter congruentiam, quæ respicit virtutem, potentia tribuitur Patri; potentia enim habet rationem principii, & hæc ratio est inherens Patri; sapientia Filio; quia quum sit Verbum, spectat ad intellectum, cui est sapere, & scire; bonitas Spiritui Sancto; bonitas enim est amoris objectum, & per amorem Spiritus Sanctus producitur. Propter congruentiam habitudinis, nomina, quæ habent habitudinem ad causam, modo tribuuntur Patri, modo Filio, modo Spiritui Sancto. Et quidem voces, quæ designant causam materiale, veluti *Ex*, & est sermo de operationibus ad intra, significant Patrem. Et sic loquebantur Patres contra Arium, quando dicebant: *Pater Filium genuit ex se, ex sua substantia*; Et sen sus erat, quod Pater non genuit Filium ex nihilo, ut dicebant

Q

Aria-

Ariani, sed ex sua substantia, veluti ex causa materiali, in quantum suam essentiam ipsi communicavit; Si vero eadem vox referatur ad operationes ad extra, significat causam efficientem; & tribuitur Patri, quia Patri etiam tribuitur omnipotentia. Voces vero, quæ significant causam mediam, scilicet *Per*, tribuuntur Filio; quia Pater per Filium creaturas omnes creavit; Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*. Voces denique, quæ significant propensionem Dei in creaturas, veluti *In*, tribuuntur Spiritui Sancto. Unde Augustinus lib. 6. de Trinit. c. 10. *Non confuse accipiendum est quod ait Apostolus, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens, propter Patrem; Per ipsum, propter Filium; Et In ipso, propter Spiritum Sanctum*. Denique sit, ut Filio approprientur ea, quæ conveniunt intellectui, per quem ipse generatur; ut veritas, sapientia, scientia &c.; & Spiritui Sancto approprientur ea, quæ conveniunt voluntati, per quam ipse procedit; ut bonitas, amor, fructus, gaudium, donum &c.

Æqualitas in divinis Personis attendi potest in tribus; oimrum in essentia, in attributis, in relationibus; & in tribus hisce dicimus illas æquales esse. I. in essentia; quia in iisdem est una, & eadem numero essentia; sunt enim coessentialia, ut distum, & probatum est. II. in attributis; quia in ipsis sunt eadem numero attributa absoluta, quæ a Patre Filio communicantur, & a Patre, & Filio communicatur Spiritui Sancto. III. in relationibus; quia quum relationes sint omnino æquales, æquales etiam erunt personæ ratione relationum. Quod relationes sint omnino æquales ex eo patet, quia una non est altera dignior, etsi una sit ab altera diversa.

Opponi potest nihilominus contra hæc I. Esse, & omnipotentia specialiter Patri tribuuntur; sapientia Filio; amor Spiritui Sancto; ergo personæ non sunt æquales in essentia, & in attributis. II. Æternitas non convenit Filio, & Spiritui Sancto; quia æternitas, quum sine, & principio careat, convenire non potest iis, qui principium habent; ergo respectu saltem æternitatis personæ non sunt æquales. III. Paternitas est dignitas, & tamen reperitur in una persona, & non in aliis; ergo saltem ratione hujus dignitatis personæ non sunt æquales. IV. Majorem perfectionem dicunt omnes relationes simul sumptæ, quam una, aut alia relatio scorsim

acceptæ; ergo personæ sigillatim sumptæ non sunt æquales in perfectione personis simul acceptis.

Respondemus ad I. quod quanvis eadem essentia, & eadem attributa, non reperiantur in singulis personis secundum illum loquendi modum, qui dicitur appropriatio, & quem nuper explicavimus; reperiuntur tameo cum omnimoda identitate, & æqualitate a parte rei; & hoc sufficit, ut æquales omnino dicantur. Ad II. dicitur, quod æternitas caret principio durationis, quo quidem omnes divinæ personæ carent; quanvis Filius, & Spiritus Sanctus habeant principium originis. Sic proinde æquivocatio in principio, quod diversimode sumitur in argumento. Ad III. dicitur quod perfectio, quam dicit Paternitas, est in aliis personis per circuminfectionem; de qua mox loquemur. Ad IV. eadem est responsio; quodlibet enim cujuslibet personæ est per circuminfectionem in alia.

Consubstantialitas superat difficultatem, quamdam, quæ potest esse in æqualitate; æqualitas enim, si in rigore loquamur, importat distinctionem, quia nemo dicitur æqualis sibi ipsi, sed alteri; quum ergo in tribus divinis personis una sit substantia, melius visum fuit dicere illas consubstantiales, quam in rigore æquales. Vox consubstantialis, quæ latina est, correspondet græcæ voci *Homousius*; & maxime adhibita fuit in Nicæno Concilio ad exprimeodam unitatem esse, & substantiæ trium divinarum personarum. Porro hæc una vox simul condemnat Sabellium, & Arium; Sabellium, quia idem non potest esse sibi consubstantialis; si ergo Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, sunt consubstantiales, non sunt una persona, sed plures, quæ consubstantiales dicuntur; Arium quoque, quia si Pater, Filius, & Spiritus Sanctus non haberent unam naturam, non essent homousii, seu consubstantiales, sed essent homousii, hoc est similis substantiæ, quæ ipsius hæresis erat. Unde nec dicendæ sunt divinæ personæ secundo Sabellium *Synusii*, quod excludit pluralitatem personarum; nec homousii secundo Arium, quod excludit unitatem naturæ; sed homousii secundo Catholicos, quod importat distinctionem in personis, & in natura, unitatem. Hinc Epiphanius hæres. 69. scribebat: *Ut serpens bituminis odorem refugit, aut cervæ balitum, aut gagatæ lapidis, aut styracis suffium: Sic Arius, & Sabellius*

bellius illam veritatem constantem consubstantialis professionem exorsam habent. Liberius Papa ep. 11. ad Orientales circa medium de Fide Nicenae sic loquitur pariter de hac voce: *Qua nomine consubstantialitatis comprehensa tanquam propugnaculum firmum, & inexpugnabile omnes impetere, & machinae Avii resundit, & reprimis.* Marianus Victor in Opusc. de voce homoussios vocem hanc divinitus inventam fuisse tradit. Et S. Athanasius lib. de Synodo Ariminensi eam vocat *columnam, vel cippum, in quo illorum, nempe Arianorum, impietas proferibitur, ac velut trophaeum de ea superata, prostrataque statuitur.*

Ariani opponebant Catholicis novitatem vocis; secundo etiam opponebant, quod ea usi fuissent Sabelliani ad probandum distinctionem numericam naturarum in personis divinis tanquam inconveniens; tertio opponebant, quod vocem illam exorsam habuit Constantinus Imperator, ut legitur in epistola, quam scripsit per Hosium, Cordubensem Episcopum, ad Alexandrum, & Arium; quarto tandem, quod vocem homoussion, & consubstantialem Concilia Ariminense, & Sirmienfe, proseripsissent, atque damnarunt.

Respondentibus nihilominus Catholicis ad hæc omnia; & quidem ad L. primo, argumentum esse retorquendum contra Arium, qui multas vocum novitates in medium induxit; ut enim ait S. Athanasius lib. de Synodo: *Nam si penitus excludenda putant vocabula omnia non scripta, cur Arius tantum acervum dictionum, qua nusquam in Scripturis occurrunt, accumulaverit? Quales sunt; ex non extantibus; & non erat Filius, antequam cognoveretur; & erat, quando non erat; & mutabilis est; & ineffabilis est; atque invisibilis Pater suo Filio; & Filius ne suam quidem noverit substantiam.* Et cætera, qua in ridiculo, impioque commentario suo Arius evomuit ex opinione sua, non illis contradixerunt? Et S. Hilarius in lib. contr. Constantium Imperatorem Arianum: *Non novitates vocum, sed profanas devitari jubet Apostolus; in cur piis excludis, cum profertim ab eo dillum sit: Omnis Scriptura divinitus inspirata nihil est? Insuperabilem scripturam nusquam leges; nunquid & hoc negandam erit, quia novum est? Decernis similem Patri Filium; Evangelia non predicant. Quid est, quod non resurgit hanc vocem? In non novitas eligitur, in alio submovetur. Ubi impietatis occasus patet, novitas admittitur; ubi autem religionis maxima, & sola cautela est, excluditur.*

PAR II.

Secundo dicebant, homoussion nomen non esse novum; quia illud usurpaverat Tertullianus lib. 4. cont. Marcionem. Pariter Dionysius Alexandrinus in epistola, ad Dionysium Romanum dixit, Christum esse *divinum eum Deum*, consubstantialem Deo; ut testatur Athanasius in lib. de sententiis Dionysii contra Atianos, & de Synodis. Afferunt etiam recentiores Catholici quidam testimonia Prochori in vita S. Joannis, & Marcialis in epist. 1. ad Burdegalenses c. 10., sed inter Eruditos notorum temporum nemo dubitat, supposititia esse hæc opera, & falso Auctoribus, quorum nomina præferunt, tributa; ut ipsemet Bellarminus censet. Verbum Eusebii ipse, Episcopus Cæsariensis, etiam Arianus, postquam tamen Nicenae Synodo subscriptus, dixit: *Novimus quosdam ex prædictis eruditos, & præclaros Antiquos, aliosque Scriptores, cum de Patris, & Filii deitate loquerentur, vocem consubstantialis usum esse.* Refertur hæc Eusebii epistola a Theodoro lib. 1. hist. c. 12. Tertio occurrebant dicendo, quod sicut novis moribus nova remedia adhibentur, ita novis erroribus novæ fidei formulæ opponuntur. Quæ fuit responsio Athanasii in disputatione habita Laodicæ, coram Probo: *Ecclésiastica semper moris disciplina, si quando Hæreticorum nova doctrina exurgit, contra insulentes questionum novitates, rebus immutabilibus permanentibus, nominum vocabula mutare, & significantias rerum naturas exprimere, quo tamen existentiam causarum veritatibus congruam, & quæ magis eisdem antiquitatis fuisse demonstrant.*

Ad II. Verum est, quod refert S. Athanasius in lib. de Synodis Ariminensi, & Seleuciensi, Paulum Samosatenum, afferentem, Christum non esse a Deo ab æterno genitum, sed tantum in tempore ex Maria ortum, hoc argumentum adhibuisse: Si hoc non esset, sequeretur, Christum esse Patri consubstantialem; adeoque tres esse substantias, unam primariam, & duas ex illa derivatas. Et sic videtur intellexisse vocem consubstantialis pro unitate specifica, non numerica naturæ; quemadmodum in creatis Pater dicitur consubstantialis Filio, quia Petrus scilicet Filius habet eandem naturam cum Paulo Patre, a qua eam per generationem accepit; eandem quidem speciem, non numero. Unde, ut testatur etiam in fine illius libri idem S. Athanasius, Episcopi, qui conveniunt Antiochiæ, numero septuaginta, vel secundum S. Hilarium octoginta,

contra Samofarenum decreverunt, Filium non esse homouſion, idelt conſubſtantialem Patri; ſed in eo ſenſu, quo vocem illam intelligebant Samofarenus, & ejusque Sectatores. Unde ex hoc facto nos deduimus pro nobis, vocem illam non eſſe novam, & primo in Nicæna Synodo inventam; & deinde probamus Hæreticorum intelligentiam, & pro re noſtra ſaniori modo intelligimus. Audiatur S. Hilarius lib. de Synodis circa finem: *Male homouſion Samofareus conſeſſus eſt; ſed numquid melius Ariani negaverunt? Oſſoginta Episcopos olim reſpuerunt; ſed trecenti decem, & oſto nuper receperunt. Illi contra hæreticum improberunt, ſi & probando, & improbando unum utriusque ſteterunt. Quid bene conſtituta convellimus?*

Ad III. Vera ſunt verba, quæ in Episto-
la Hoſii Conſtantini nomine ſcripta ſunt ad Alexandrum, & Arium; quæ ſunt ſequen-
tia: *Valde exilie, & neſtigam tanta con-
ſentione digna viſa eſt: ſic inferius: De inani quodam quaſtione parvula ſiſciteris: Et in ſuper: De rebue hujuſmodi nec omni-
po rogetis, nec ad rogatum reſpondentis: Tales enim quaſtiones, quales nulla lex, ca-
nonne eccleſiaſticiſi necceſſario præſcribit, ſed
ianis diſſolvi oſii certato proponit. Sed
ad hæc reſpondemus, quod penitentiſſimus
Cæſar zelo, quo æſtuabat, impuſus, quaſ-
tiones illas in Eccleſia omni ſtudio com-
ponere ſaſagebat. Et quia dictum ei fue-
rat, quod ex ſolius hujuſce vocis impedi-
mento concordia retardabatur; ideo erat,
quod vocem illam, non ſatis tam intelli-
gens, tanquam impedientem maximum
bonum in Eccleſia, exiſtam habebat. Sed
poſtea de rei veritate certior factus, a
priori ſententia receſſit, & Nicænam Fide-
nem amplectens, omnia, quæ in Synodo
illa ſtatuta ſunt, adoravit. Legimus in lib.
2. Concil. Nicæni. paulo ante ſubſcrip-
tiones in fragmento; quod Conſtantinus Im-
perator laudabat Deum, cum divina hæc au-
diſſet dogmata, & gaudens de noſtrorum Epi-
ſcoporum concordia, exultabat ſpiritu: *Stu-
debat enim neminem, neque magnum, neque
parvum, ab hæc conſeſſione diſſentire. Re-
ſeruntur pariter in lib. 4. ejuſdem Concilii
epiſtole orthodoxæ, quas contra Arium
ſcripſit, & evulgavit.**

Ad IV. Ariminenſe Concilium, quod dein-
de Ariane Hæreſi ſaverit, plurimi non
ſepiciunt, quin & aperitiſſime reſpouit.
Verum in eo nihili contra aut vocem, aut
rem, homouſion, ſeu conſubſtantialis, de-
cretum legitur; ſed poſtquam veritas catho-

lica definita continetur; & Valens, &
Urfacius, cum ipſorum octoginta ſequaci-
bus, condemnari. At non probans hæc
Conſtantius, Imperator, Ariani additus,
coacti ſunt ab illo aliqui ex illis Patribus
Arianorum conſeſſione ſubſcribere; & hinc
eſt, quod Ariminenſe Concilium in Con-
ciliabulum tranſiit. Aramen Conciliabu-
lum ſuit ex præſata injuſta ſubſcrip-
tione, vi & minus ab Imperatore extorta; non
vero quod in illo res fidei, & præcipue
conſubſtantialis vox, aut proſcripta, aut
mutata, aut damnata, fuerit. Pariter in
Sirmienſe Concilio omnia per vim geſta
fuerunt; ut quando de ipſo in ſuperioribus
agebamus, diximus.

Ratio autem, propter quam ſuit vox iſta,
homouſion, ſeu conſubſtantialis, adhibita,
fuerunt variz fidei formulæ, omnes
quidem ambigui, & captivoſi, quas Ari-
ani proponebant; ſimulque intelligentiæ,
& vero, & catholico ſenſu alienæ, qua
Catholicoem formulis impingebant. Quam
enim Catholici propoſuiſſent dicere, *Fili-
um eſſe Deum de Deo unigenitum; Eufe-
bius, Nicomediendiſi Antitheſis, apertus
Arianorum fautor, & ipſe Ariani, dixit
cæteris ſuis ſociis, ſe recepturum hanc
Catholicorum formulam, quia omnes res
creatz ſimiliter ſunt ex Deo. Catholici ad-
diderunt; *Filium eſſe ex ſubſtantia Patris,
Ariani aſſentiebant; quia Filius, uti dice-
bant, eſt potentia, & imago Patris, eique
per omnia ſimilis, & immutabilis.* Tunc
Catholici, ad præcludenda Hæreticis ef-
ſugia omnia, vocem homouſion induxe-
runt, aſſerentes, *Filium eſſe Patri conſub-
ſtantialem;* hoc eſt non ſolum ſimilis, ſed
ejuſdem omnino naturæ, ac ſubſtantiz,
cum Patre.*

Verum primus vocis hujuſce inventor ſuit
Eufebius Nicomediendiſi, ut teſtatur S. Am-
broſius lib. 3. de fide c. 7. Scripſit Eufe-
bius episto- lam ad ſuos Conſectarios, in
qua eos admonebat, ne concederent Fi-
lium eſſe verum; quia hoc idem eſſet, ac
ſateri Filium conſubſtantialem; quod quid-
dem eorum ſententia erat omnino
contrarium. Hæc episto- la incidit in manus
Catholicorum; unde ipſi poſtmodum, ad
Eufebii, & aliorum Arianorum, cavilla-
tiones excludendas, hæc voce uſi ſunt. Au-
diatur Ambroſius: *Nam cur homouſion Pa-
tri nolunt Filium dicere, niſi quia nolunt
verum Dei Filium conſideri? Sicut author
ipſorum Eufebii Nicomediendiſi episto- la ſua
prodiſt dicens; ſi verum, inquit, Dei Filium,
& increatum dicimus, homouſion cum Patre*

incipimus coherere. Hac cum lecta esset Epistola in Concilio Nicæno, hoc verbum in tractatu fidei posuerunt Patres; quod id viderent Adversarius esse formidini, ut tanquam evaginato ab ipsis gladio, ipsorum nefanda caput hæresis ampararent. Et quavis Ariani omnia alia vocabula, a Catholicis inventa, elusissent; hoc tamen homouision cludere non valentes, illud toto conatu oppugnarunt. Quod adnotavit Nazianzenus or. 49. Potuissent homouision, sicut & cætera, verbotenus nominare, si habuissent quomodo illud ad aliam intelligentiam suo sensu perveterent. Sed cum viderent se in hoc verbo concludi, nullam omnino mentionem huius rei fieri voluerunt; ne aut profecto crederent, aut credentes professi viderentur, subtili ingenio excusantes, quod aut scriptum non esset, aut Deum in substantia dici non oporteret, ne corporeus videretur. Et S. Athanasius lib. de Synodo Ariminenſi addit: Vocis istius exquisita ratio, cum omnium ipsorum simulationem, siquidem illam dicant ex Deo esse, redarguit; tum eorum argutias, quibus simplices circumveniunt, excludit. Sane quomodo soboles calumniis adulterare, & immutare possint ad arbitrium; solam hanc dissolutionem, ut qua ipsorum convincit hæresim, reformidant; quam quidem Patres pro munimento, & arce contra omnia illorum impia commenta scriptam objecerunt. Hæc de vocis huiusce homouision, seu consubstantialis, origine, nativitate, progressu, ac artibus demum, quibus eam fidei hostes oppugnare conati sunt; opportunum visum est adnotasse; quæ quidem omnia ex Frassen & ex Petavio lib. 4. de Trinit. c. 5. a quo fortassis Frassen ipse traxerat, excerptissimus, & in clariorem methodum redigere, quantum pro viribus licuit, studuimus.

Circuminfessio, vel ut alij placent, Circuminfessio, in Dissertatione 110. fuit a nobis explicata, ad quam Legentes remittimus. Hic solum aliqua addimus, quæ ipsius præferunt usum in disputando contra Sabellianos, & Arianos, & quem pariter antiqui Patres adhibuerunt; solventes postmodum quæ contra ipsam Adversarii opponere student. Et quidem multum inservit Circuminfessio contra Arianos; nam si Pater est in Filio, & si Filius est in Patre, necessario Pater, & Filius consubstantiales sunt. Quod sic probatur. Debet necessario esse ambo immensus, æterni, increati; quia si unus non esset immensus, non esset ubiqueque esset alius; si unus non esset æternus, non esset

omni tempore in alio; si unus non esset increatus, non posset incipere pervadere, & penetrare divinam essentiam; ergo ambo sunt increati, immensi, æterni; ac per consequens consubstantiales. Inservit quoque contra Sabellianos; nam si unus est in alio; sunt duo, & non est unus; non enim est in se ipso, sed in alio. Unde Cyrillus Alexandrinus scribebat in lib. 12. thesauris *De ipso quod ait Christus, hunc in illo, & illum in hoc, videri, identitatem deitatis, & unitatem substantia, monstrari dicit; Cum autem a literis in altera inesse asserit, excludi illud, ne quis unum aliquod esse numero patet.*

Quod autem hæc ratione usque sint Patres ad Hæreticos hosce confudiendos, ex ipsorum testimoniis elucescit. Athanasius or. 5. adv. Arianos, sæpe asserit, Verbum, impartibile, & inseparabile esse a Patre, quod Verbum sit in Patre, & vicissim Pater in Verbo. In circuminfessionis usus apud Athanasium. Augustinus lib. 6. de Trinit. c. ult. Ita & singula sunt in singulari, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & unum omnia. In circuminfessionis usus apud Augustinum. Dionysius Alexandrinus in epist. ad Dionysium, Romanum Pontificem, eadem utitur, ut calumniam depellas, qua ab Adversariis suis afficiebatur, digentibus, se adversus Sabellianos pugnantem, Patrem a Filio, & Spiritu Sancto separasse. In tertio seculo, quo Dionysius floruit, circuminfessionis usus apud eundem.

Opponunt autem Adversarii 1. Si Pater est in Filio, pariter Paternitas est in Filio; paternitas enim est forma, qua Pater est Pater, unde ubicunque erit Pater, Paternitas quoque erit. Si autem Paternitas est in Filio, Filius erit Pater. Sicut enim, quia Paternitas est in Patre, Pater est Pater, ita etiam quia Paternitas est in Filio, Filius erit Pater: hoc autem non est dicendum; ergo nec pariter dici potest, quod Paternitas sit in Filio, & quod in Filio sit Pater. II. Personæ divinæ se invicem excludunt, quia relative opponuntur; non enim idem potest referri ad seipsum. Quæ autem se invicem excludunt, nun possunt esse in se mutuo: ergo nec Pater est in Filio, & in Spiritu Sancto, nec Filius in Patre, & Spiritu Sancto, nec Spiritus Sanctus in Patre, & Filio.

Respondemus ad I. cum Juenino, quod in Patre Paternitas est per modum formæ, & proprietatis personalis, cuiusmodi non est in Filio; & ideo in Patre facit, ut sit Pater,

Pater, in Filio vero non facit, ut sit Pater. In Filio enim tantum est per simplicem identitatem cum essentia; quia Personæ Trinitatis non tantum sunt in invicem secundum essentiam, sed etiam secundum relationem; non autem per modum relationis, sed per modum identitatis cum essentia, seu natura. Alii dicunt, quod sint in invicem per concomitantiam; unde in Christo in Eucharistia existente dicitur etiam, quod sit Pater, & Spiritus Sanctus, sed per concomitantiam. Et proinde Ecclesia canit in sanctissimæ Trinitatis festo: *In Patre totus Filius, & totus in Verbo Pater*.

Ad II. dicitur, quod vere sese invicem excludunt, quæ relative opponuntur secundum omnia, non vero, quæ secundum aliqua tantum opponuntur. Personæ Trinitatis opponuntur relative secundum aliqua, scilicet prout dicuntur relationes, quæ se habent per modum formæ determinantis essentiam divinam, ut sub tali ratione existat, seu sub ratione Patris, aut Filii, aut Spiritus Sancti: non autem opponuntur secundum omnia, quia secundum essentiam conveniunt. Paternitas enim realiter, & entitative est idem cum essentia, cum qua pariter est realiter, & entitative idem filiatio, & spiratio passiva. Hanc responsum Iuveninus desumit a S. Thoma, r. p. q. 42, ar. 5. ad 3. docent: *Dicendum, quod Pater, & Filius, opponuntur secundum relationes, non autem secundum essentiam; & tamen oppositarum relative unum est in altero, ut dictum est*.

Notiones pariter explicavimus in Dissert. CXL. in qua diximus, quid, & quotplex sit notio in divinis; & quod Theologi de schola notionis nomen, seu potius significatum, a Sanctis Patribus desumpserunt; ut Bellarminus faretur, & Petavius non diffidetur. Hæc autem addimus, quod tria ad notionem requiruntur; primo, ut nomen, quod per ipsam significatur, exprimat aliquem characterem, qui importet dignitatem; secundo, ut aliquid speciale, ac distinctivum dicatur; tertio, ut pertineat ad originem; quia in divinis nihil est distinctivum, & speciale, quod ad originem non spectet. Quæ omnia in notionibus divinis verificantur, ut illas consideranti manifestum redditur.

Opponunt I. Innascibilitas est negatio; negat enim nascibilitatem, producibilitatem, generabilitatem; unde idem est ac negatio nascibilitatis, producibilitatis, generabilitatis; sed negatio non potest esse notio;

quum non possit deducere audientem in cognitionem personæ, cuius est notio. II. Spiratio activa est communis Patri, & Filio; sed notio debet esse specialis unius Personæ; quum significare debeat propriam, & specialem characterem illius ergo Spiratio activa non est notio in divinis. III. Præter quinque notiones communiter assignatas, dantur etiam inspirabilitas in Filio, & ingenerabilitas in Spiritu Sancto, quæ sunt notiones Filii, & Spiritus Sancti; sicut innascibilitas est notio Patris: ergo septem sunt notiones. IV. Notiones etiam sunt personarum generatio, natiuitas, verbum, imago, donum, amor; quia deducunt nos in specialem cognitionem divinarum personarum; ergo fere ad decimum tertium numerum notiones perveniunt.

Respondemus ad I. Negationem illam, quæ apprehenditur in innascibilitate, fundari in positivo; quia fundatur in eo, quod prima Persona sit a se; quando dicitur aliter, tanquam a principio originis sunt ab alio. Negatio autem, quæ non fundatur in positivo non potest esse notio; potest tamen esse illa, quæ in positivo fundatur; quemadmodum est innascibilitas.

Ad II. Non est verum, quod notio debet esse specialis unius personæ, sed verum est, quod non debeat esse communis pluribus personis; si per plures personas intelligantur tres personæ, non vero si intelligantur duæ. Et ratio est, quia si intelligerentur tres, essent communes toti Trinitati, adeoque nullo modo speciales essent; cuiusmodi essent quidem, si intelligantur duæ, quia duæ Trinitatem non constituunt.

Ad III. Hæc est differentia inter innascibilitatem, & inter ingenerabilitatem, & inspirabilitatem, ratione cuius illa est notio in divinis, non vero istæ; quia innascibilitas est negatio, quæ fundatur in positivo, quod dignitatem importat; importat enim esse a se; ut nuper diximus: At ingenerabilitas, & inspirabilitas, etsi dicantur in positivo fundari, nulla tamen dignitas a positivo illo importatur; quia si esset dignitas non generari, non esset dignitas generari; & si esset dignitas non spirari, non esset dignitas spirari; & inde est, quod nec ingenerabilitas, nec inspirabilitas notiones esse possunt.

Ad IV. dicitur, quod generatio, & natiuitas, exprimunt fieri divinarum personarum, non vero significant personas jam.

existentes, scilicet prout sunt, ex existunt; unde non possunt in notionum numero collocari. Pater enim non est Pater, nisi post generationem; & Filius non est Filius, nisi post natiuitatem; unde neutrum ex illis potest esse notio personarum ut existentium. Verbum, & imago, sunt synonima cum filiatione; donum, & amor, sunt pariter cum spiratione passiva synonima.

Remanet, ut Missionem Personarum in diuinis explicemus; de qua nihil in superioribus diximus. Missio in diuinis est processio unius personæ ab alia in ordine ad aliquem effectum ad extra de novo producendum. Et quidem dicitur processio unius personæ ab alia, quia missio est tanquam emissio missi a mittente, sicuti flos a planta emittitur; diuinæ autem personæ tantum per processionem emittuntur. Dicitur quoque ad aliquem effectum ad extra de novo producendum; quia missio est ad aliquem, quod antea non erat; unde aliquid dicitur, ad aliquem effectum temporalem; & per consequens denotat aliquid ad extra, quia operationes ad intra sunt ab æterno. Et his autem duobus, quæ dicit Missio, scilicet processione, & effectu ad extra, quodnam dicatur principaliter, & in recto, quodnam vero minus principaliter, & in obliquo, questio est inter Thomistas, & Scotistas; pro qua Scribentes pro utraque parte videre poterunt, qui eam videndi desiderio tenentur. Augustinus cerie lib. 2. de Trinit. c. 5. de utroque sic scribit: *Sed ergo (Filius) missus dicitur, in quantum apparet foris in creatura corporali, qui intus in natura spiritali oculis mortuorum semper occultus est: jeni in promptu esse intelligere, etiam de Spiritu Sancto, cum missus & ipse dicatur. Falla est enim quodam creatura species ex tempore, in qua visibiliter ostenditur Spiritus Sanctus. . . . Hæc operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio Spiritus Sancti dicta est.*

Unde habemus, quod missio, sumpta adæquate, & proprie, dicit quid æternum, processionem scilicet æternam, & quid temporale, effectum nimirum ad extra, temporaliter producendum. Soli Filio, & Spiritu Sancto, competit mitti; quia illis tantum competit processio, sine qua non est missio. Pater autem nunquam mittitur, nec improprie quidem, quia nunquam ab alio potest procedere. Et si Pater carnem sumpsisset, ut de facto Verbum sumpsisset, neque missus potuisset dici. Augustinus

lib. 2. de Trin. c. 5. *Pater nusquam legitur missus. Et lib. 4. c. 20. Pater, cum ex tempore a quoquam cognoscitur, non dicitur missus; non enim habet, de quo sit, aut ex quo procedat. Et lib. 6. c. 4. Quoniam non habet auctorem, a quo genitus sit, vel a quo procedat.*

Quod autem hæc missio personarum indivinis sit, & existat, clarum ex Scripturis habemus; Joan. 8. *Et si judico ego, judicium meum verum est, quia solus non sum: Sed ego, & qui misit me, Pater, Joan. 10. Quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis; quia blasphematis; quia dixit: Filius Dei sum. Ad Galatas 4. Quando venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum. Joann. 16. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Magister Sententiarum in 1. dist. 4., ut distinguat duplicem missionem, æternam scilicet, & temporalem, duplicem quoque distinguit processionem, æternam pariter, & temporalem. Unde dist. 15. §. quod duobus modis, probat, quod a quibusdam processionis æternæ Filii tribuatur missionis nomen; & quod etiam tribuatur processionis æternæ Spiritus Sancti; afferit testimonium S. Gregorii magni hom. 26. in Evangel. ubi postquam dixerat de Filio: *Eo ipsa a Patre Filius mitti dicitur, quo a Patre generatur: De Spiritu Sancto subdit: Ejus missio ipsa processio est, qua de Patre procedit, & Filio. Denique, quod processio temporalis vocetur missio, probat testimonio Bedæ, in hom. Domin. 1. post Ascensionem dicentis: Cum gratia Spiritus Sancti datur hominibus, profecto mittitur Spiritus a Patre, mittitur & a Filio; procedit a Patre, procedit & a Filio; quia & ejus missio est ipsa processio.**

Unde primo dividunt Theologi Scholastici Missionem in propriam, & impropriam. Improperia est illa, quam modo ex Magistro diximus esse processionem æternam; vel quam tribuitur effectui temporali manifestarivo personæ procedentis, qui quidem effectus, sicut est a tota Trinitate, ita pariter a tota Trinitate dicitur facta missio. Et in hoc sensu S. Augustinus lib. 2. de Trinit. c. 5: dixit Filium missum a Spiritu Sancto, & a se ipso. Propria missio, quæ est illa, quam definitivimus, dividitur in activam, & passivam; id visibilem, & invisibilem. Divisio in activam, & passivam, est ratione processionis æternæ, quam diximus importari a missione proprie dicta: Et divisio in visibilem, & invisibilem, est ratione effectus ad extra, seu termini temporalis, qui etiam a missione pro-

proprie dicta importatur. Missio activa, dicitur processionem, seu originem activam in ordine ad effectum ad extra; missio passiva dicitur processionem, seu originem passivam in ordine ad eundem effectum. Missio visibilis est processio unius personae ab alia in ordine ad effectum ad extra, mediante aliquo signo sensibili, quod ut plurimum solet esse visibile; missio invisibilis est processio unius personae ab alia in ordine ad sanctificationem creaturae rationalis per donum invisibilis gratiae. Aliae subdivisiones apud Scholasticos passim inveniuntur.

Opponunt contra haec dicta I. In divinis est omnimoda aequalitas; ergo non est missio, quae majoritatem dicit in mittente, minoritatem in misso. II. In divinis non datur separatio; ergo non datur missio, quae importat separationem missi a mittente.

III. SS. Patres docent, missionem a Patre aliud non esse, quam Filii a Patre processionem; ita Cyrillus lib. 2. in Joan. IV. Patres etiam agnoscunt aliquando missionem, ubi nulla est processio; dicunt enim Filium mitti a seipso, & a Spiritu Sancto; & praecipue hoc legitur in Concilio Toletano XI. in professione fidei.

Respondemus ad I. quod in missione, de qua loquimur, est tantum prioritas originis in mittente; & haec sola salvat missionis rationem; absque eo, quod in illa dicatur majoritas vel per imperium, vel per consilium, quae nequequam in divinis esse potest.

Ad II. Separatio in missione locum habet in creatis, quia qui mittitur, mittitur in locum, in quo nec missus, nec mittens, prius erant: Nun vero in divinis, ubi tam mittens, quam missus, sunt propter immensitatem in omni loco; quanvis missus incipiat in eo esse secundum quid, secundum modum scilicet extrinsecum.

Ad III. vel dicitur, quod Patres loquantur de missione improprie dicta, quam nuper explicavimus; vel quod intelligendi sunt de missione inadaequata, quae aliud nominat, quam alicujus personae aeternae processionem; missio autem adaequata importat etiam effectum ad extra, ut diximus.

Ad IV. dicitur, quod modo explicatum est de missione; quae a tota Trinitate dicitur facta, secundum Augustini auctoritatem, quam de impropria missione intelleximus. Sic pariter Concilii Tolerani testimonium intelligimus.

Remanet, ut loquamur de Dei apparitionibus in veteri testamento factis, cumnam personae tribuendae sint? Ariani intelligebant de solo Verbo, quia nun erat invisibile, sicut Pater. Patres non pauci ex antiquis intellexerunt etiam de Verbo, asserentes tamen contra Arianos, & Verbum esse consubstantiale Patri, & esse invisibile, sicuti est Pater. Fuerunt Justinus, Irenaeus, Athanasius, Cyrillus, Basilus, Chrysostomus, Ambrosius, & Patres antiocheni Concilii in epistola synodica ad Paulum Samosatenum. Augustinus tamen, & fere omnes Patres Latini post ipsum, docuerunt I. Nun solum Verbum, sed etiam aliquando Patrem, aliquando Spiritum Sanctum, aliquando totam Trinitatem simul apparuisse. II. quando Scriptura non exprimit, non posse sine temeritate dici, quoniam persona apparuerit potius, quam alia. III. tribus debere apparitiones Deo ut causae principali, ut instrumentali Angelis. IV. per Angelum non intelligi Verbum, quando in Exodo, vel in aliis Scripturae libris legitur, quod Angelus apparuerit. Videatur Augustinus lib. 2. de Trinit. c. 9. 10. & 11., ad quem Legentes remittimus.

DISSERTATIO CXXI.

De Prima Trinitatis Persona; de ejusdem nominibus, & quomodo ipsi conveniant; quodnam sit proprium ipsius nomen, & an solum ipsum in ratione primæ personæ eam constituat?

Prima Trinitatis Persona vel consideratur secundum suam primatatem, ut ajunt Scholastici; quatenus scilicet a nulla alia persona originem ducit; & dicitur Innascibilis, seu Ingénita: vel spectatur per respectum ad Filium; quem sola ipsa producit; & vocatur Pater; vel deinceps inspicitur per habitudinem ad duas personas, quas producit, & quibus suam deitatem communicat, ex infinita sua fecunditate; & appellatur earum principium: Præter hæc nomina, alia eidem primæ Personæ tribuuntur; veluti causæ, initii, auctoris, radices, capitis, fontis; de his omnibus videbimus, quomodo ipsi conveniant; quodnam sit proprium ejus nomen; & an solum hoc nomen ipsam in ratione primæ personæ constituat.

Observare pariter juvat, quod in divina Trinitate numerantes personas, unam primam, aliam secundam, aliam tertiam, non attenditur præcise ordo numeri, qui est ad arbitrium numerantis; siquidem non potest a numerante numerari ut prima, quæ est secunda, vel tertia; sed necessarium debet dicere primam unam, & non aliam, vel alteram. Ulterius non consideratur ordo durationis; quia omnes sunt æqualiter æternæ; & nulla in hoc durationis ordine dici potest prima. Insuper non inspicitur ordo dignitatis, perfectionis, domini, principatus &c.; quia omnes in hoc quoque ordine sunt omnino æquales. Attenditur igitur solummodo ordo originis; & sic inspicitur ordo rei numeratæ, qui ex origine derivatur; sicque una persona dicitur prima, quia origine alias præcedit; alia dicitur secunda, quia pariter præcedit aliam origine. Unde divinis personis negatur numerus, & conceditur; negatur numerus prædicamentalis, & quantitas; qui rebus materialibus convenit; conceditur vero nu-

merus transcendentalis, qui rebus omnibus convenit. S. Hilarius in lib. de Synodis, vel alius Pater, si dicunt, divinam substantiam non habere numerum, intelliguntur, vel de substantia, non de personis; vel de numero prædicamentali, non transcendentali; ut explicant Theologi, & præcipue Estius in 1. dist. 24. §. 1.

Ad particularia modo nomina primæ Trinitatis personæ devenientes, exordium sumimus a nomine innascibilis, vel ingéniti. Ingéniti nomen primo inveniit Aësius, Magister Eunomii, teste S. Athanasio dialog. 2. de Trinitate. Ariani postmodum illud in usum induxerunt, ut facilius divini Verbi consubstantialitatem impugnant. Sic enim contra Catholicos arguebant: Vel sunt plures ingéniti, vel unus? Si unus: ergo Filius non est ingénitus, sed solus Pater, & per consequens Filius est creatura: Si plures sunt ingéniti, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: ergo tres trunt Dei. Ex quo argumento Arianorum deducimus, apud ipsos pro certo fuisse, naturam Dei consistere, ut sit ingénitus. Unde S. Epiphanius hæref. 76. testatur, Aërium ex hoc solo nomine ingéniti plusquam quadraginta argumenta desumpsisse contra Catholicos; & Nazianzenus or. 37. ingéniti vocabulum dicit, artem, ac murum per fugii Hæreticorum istorum; & Nyssenus lib. 1. cont. Eunomium vocat, propugnaculum, unde in catholicum dogma impressionem faciebat Eunomius. Et propter hoc fuit, quod plerique Patres hoc ingéniti nomen abominati sunt, & atheologia rejiciendum omnino dixerunt; quod asserit Athanasius or. 2. cont. Arianos circa medium: *Favam esse institutionem hujus vocis, cum nihil aliud in se contineat, nisi meram præfignationem.*

Quæ quomodo ita sint, necessarium ducimus exponere, quot significationes hæc vox ingénitus habere possit. Et quidem sunt quatuor, ut ait S. Athanasius or. 2. cont.

R

Aria-

Arianos. Prima est; quod opponitur factio, seu existenti, & idem est ac infectum, seu non existens, sed quod potest existere: Unde cit. loc. Athanasius: *Sic ingentum dicitur, quod nondum factum est, ut lignum, quod nondum abiit in formam scapha*. Secunda est, quando est idem ac res, quæ nec existit, nec existere potest: *Sicut triangulus, ait Athanasius, nulla ratione fieri potest quadrangulus*. Tertia quatenus dicit impro ductum; unde Athanasius; *ingentum esse, quod jam est, sed natum ab aliquo non est, nec aliqua ratione sua originis Patrem habet*. Quarta est, quando significat quod factum non est, sed est sempiternum, & incorruptum; ut idem Athanasius explicat. In tertia significatione solus Pater est ingentus; unde dicit Athanasius: *unicum, & solum Patrem esse ingentum*. In quarta vero significatione non minus Pater, quam Filius, & Spiritus Sanctus, sunt ingenti; quia omnes sunt æterni, & in corrupti; unde Maximus, Taurinensis Episcopus, in homil. de symbolo, deitatem dicit ingentam, & inaccessibilem: *In Deo natura inaccessibilis, in Patre Unigeniti veritas, in Omnipotente plenitudo virtutis ostenditur; est namque per ingentam deitatem omnipotens, & per omnipotentiam Pater*.

Præterea hoc nomen ingentus, prout æterno Patri convenit, accipi potest negative, & privative. Tunc accipitur negative, quando significat puram negationem producibilitatis; & in hoc sensu ratio ingenti convenit deitati, quia deitas est omnino incapax realis productionis. Tunc autem sumitur privative, quando negat omnem productionem, & producibilitatem in subjecto, quod supponitur capax producere, ut persona est, licet non producat, nec possit producere, quia talis persona est. Non repugnat enim Patri productio, ut persona divina est, quia de facto alie personæ divinæ producantur; repugnat autem ut Pater est; & hinc est, quod in eo ratio ingenti sumitur privative. Diximus, quod negat omnem productionem, ita ut idem sonet, ac impro ductum, & impro ductibile; quia si tantum negaret productionem, quæ dicitur generatio, vel nativitas, Spiritus Sanctus etiam diceretur ingentus, quom non sit neque genitus, neque natus.

Certum est tamen, quod ratio ingentis, propria primæ personæ, quanvis exprimat negationem, seu privationem; fundametaliter tamen importat aliquid positivum;

quod communiter Theologi docent cum S. Thoma in t. dist. 28. q. 1. ar. 1. ad t., & Scoto in t. dist. 28. q. 1. *ideo videtur dicendum*. Positivum autem, quod profundamento dicit ratio ingentis, aliqui purant, esse relationem paternitatis; ut Joannes a S. Thoma, Lugus, Albertinus &c. Alii volunt, esse relationem oppositam relationi genicij: Præpositivus apud Cacheranum: Alii sustinent, esse rationem primi principii, quæ nec paternitate, nec spiratione, sufficienter exprimitur, sed addit paternitati, sub proprio conceptu consideratæ, relationem rationis. Sic Vasquez, apud cit. Cacheranum: Alii denique defendunt, esse paternitatem, & spirationem activam indivisibiliter acceptas, & Filium, & Spiritum Sanctum indivisibiliter respicientes; ita Alarcon, Aversa, apud eundem, ad quem Legentes remittimus.

Diximus modo, nomen & rationem ingentis, seu inaccessibilis, five impro ductibilis, vel ut nimis scholastice dicunt, impro cessibilis, quatenus excludit privative omnem productionem, re vera esse propriam primæ Personæ divinæ.

I. probatur ex Conciliis. Concilium Antiochenum I. in professione fidei habet: *Esse unum Deum ingentum sine principio*. In quibus verbis, ait Praesen, quod nomen Dei supponit pro Patre, juxta morem Scripturæ sacræ. Concilium Nicænum generale I. lib. 2. Disputatori hæc credenda, & non serutanda, proponit: *Unus ingentus Deus, & Pater Unus ex eo genitus, unigenitus Filius, Deus, Verbum*. *Sicut non est alter Deus cum Deo, & Patre ingentus; ita neque congenitus, neque prior, neque posterior Filius*. Ad quæ fortassis respexit Athanasius in ep. ad Serapionem, reclusus a S. Thoma opusc. 1. cont. errores Græcorum c. 8. *In principium esse, & ingentum soli Deo Patri Catholica Ecclesia congregata apud Nicæm fideliter attribuit, & tati mundo sic esse credendum sub anathemate mandavit*.

II. probatur ex Patribus. Justinus Martir, vel quisquis est auctor libri sub tit. de Expositione fidei: *Si midam, quæ Pater non sinit, quaras, cum cum a nullo alio ortum videat, ingentum appellabis*. Basilus lib. 2. con. Eunomium: *Ingentum est, quod nullum principium habet, neque ransam existendi*. *Æternum vero, quod omni tempore, ac seculo secundum esse antiquus est*. *Vnde Filius neque ingentus est, & est æternus*. Athanasius in Q. de natura Dei q. 5. *Pro prium*

primam Patris ingenitum esse, Filii vero genitum, Spiritus Sancti procedere. Nazianzenus or. 23. Patris proprietates hæc est; quod ingenitus sit. Nyssenus lib. de differentia essentiae, & hypostasis: Eximum infigne, notamque solius Patris esse, quod a nulla causa subsistit. Augustinus lib. 15. de Trinitate. c. 2. Pater solus non est de alio, idcirco solus appellatur ingenitus; non quidem in Scripturis, sed in consuetudine disputantium. Idem reperit lib. 7. c. 7. & 6.

II. Probatur Rationibus I. Nomen ingeniti fecerit primam personam a quacunque alia: ergo est primæ personæ proprium. Probatur antecedens: Nomen ingeniti dicit, quod sit exorsus cujuscunque principii, sive creationis, sive productionis, sive originis; sed hoc sufficit ad distinctionem aliarum personarum, quæ non sunt sine principio originis; ergo &c. II. In tribus divinis Personis unica est persona improducta, & hæc est Pater; sed quod sit improducta importatur per hoc ingeniti nomen; & quod sit improducta est ipsi personæ proprium: ergo ingeniti nomen est primæ personæ proprium. III. Ratio ingeniti est personalis; & uni personæ conveniens: ergo est propria illius personæ, cui convenit: convenit primæ; ergo est propria primæ. Antecedens probatur. Per hæc rationem Pater distinguitur a Filio, & Spiritu Sancto, qui producitur; etiam aliquo modo ab essentia, & attributis; quæ licet non producantur, tamen communicantur a Patre Filio, & Spiritu Sancto; & in hac ratione docet S. Thomas. 1. p. q. 34. ar. 4. ad 2. loquens de divina essentia, & in ea ratione, qua communicatur; dici posse, quod est in Filio, vel in Spiritu Sancto ab alio; scilicet a Patre.

Arguunt I. Nomen ingeniti non reperitur in divinis Scripturis, & Ethnicis Scripturis suam debet originem: ergo rejiciendum; uti de factis S. Athanasius lib. 1. cont. Arianos reject. II. Hoc nomen ingeniti vel respicit substantiam, vel relationem. Si substantiam: ergo est commune toti Trinitati; quod non est dicendum: Si relationem; assignetur ad quam personam ordinem dicat. Quæ quomodo non assignetur, infertur; neque respicere personam ergo non admitendum, quomodo neque substantiam, neque relationem respiciat. III. Sicut prima persona non dicitur inspirabilis, ita nec debet dici ingenita; non enim minus spirat, quam generet; & non minus non generatur, quia generat, quam non spiratur, quia spirat. IV. ex Basilio

PAR. II.

lib. 1. cont. Eunomium sic contra vocem ingeniti scribente: Ego ingeniti sive inaccessibilis appellationem, quovis summo opere cogitationibus nostris congruat, tamen quoniam nullo modo in Scripturis ipsam invenio, & quoniam primum est elementum blasphemiam istorum, silentio tradendam merito dixerim, præsertim cum Patris vox & id posse, quod ingeniti. V. Genuina significatio hujus vocis ingeniti est, quod sit increatum; sed esse increatum convenit omnibus tribus Personis: ergo non soli primæ Personæ. VI. Non posset salvata identitate substantiæ in Patre, & Filio, si Pater esset ingenitus, Filius vero genitus: ergo vel ambo geniti, vel ambo ingeniti. Probatur antecedens. Si essent consubstantiales, in nullo differre deberent: ergo vel dicendum ingenitum a genito non differre, vel ambos genitos, vel ambos esse ingenitos.

Respondemus ad I. Athanasius exolum habebat nomen ingeniti prout ab Arianis accipiebatur, scilicet pro eo, quod creatum non est: unde concludebant, Filium esse creatum, quia non est ingenitus; non vero prout illud accipiebant Catholici, hoc est pro eo, quod non solum non est creatum, sed etiam quod non est quovis modo productum; & per consequens cujuscunque principii est exorsus. Quod autem hæc vox in Scripturis non reperitur, non per hoc est rejicienda, quando Scripturis non adversatur; nec per hoc, quod ab Ethnicis Scripturis sit inventa, abroganda est, quando Catholice veritati non opponitur, sed famularatur.

Ad II. dicitur, vocem hanc nec respicere substantiam, nec relationem, sed respicere relativum, & habere pro fundamento relationem. Unde docet Augustinus lib. 5. de Trinitate. c. 6. Ingenitus porro quod est, nisi non genitus? Non ergo receditur a relativo predicamento, cum ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad seipsum dicitur, sed quod ex genitore sit; ita cum dicitur ingenitus, non ad seipsum dicitur, sed quod ex genitore non sit, ostenditur.

Ad III. Ratio disparitatis assignatur, quia sub nomine ingeniti venit etiam inspirabilis, ut nuper diximus; non enim per nomen ingeniti negatur tantum generatio; vel nativitas, sed quæcumque productio; adeoque etiam spiratio.

Ad IV. Basilio displicuit vox ingeniti prout significabar quod non est creatum; quomodo eam Arianæ accipiebant, ut dictum est in responsione ad I. Unde idem Basilius

R 2 Ius

lius lib.2. cont. Eunomium docet: *Genitum, atque ingentum esse specificas quasdam proprietates Filii, & Patris divini.*

Ad V. respondet S. Cyrillus lib. 11. thesauri c. unico: *Quod ingentum unico N. grace scriptum, non factum neque creatum significat, & de Deo universaliter predicatur; ideo de singulis personis divinis; gemino autem N.N. scriptum, non natum, nec ex alio esse, significat, & Patri accommodatur.* Et Hugo Ezerianus lib.2. contra Grecos c.5. *Ingenitum, quoniam per unum N. apud Graecos scribitur, quando hoc nomen increatum, significat, & non solum divina natura, si sic dicatur, verum tribus competis personis; etenim natura pariter eum personis incarnata est; Cum autem per duo N.N. scriptum scribitur, soli proprie Patri, non Filio, non Spiritui, neque alicui tractata convenit.*

Ad VI. quod quanvis ingentus, & genitus differunt inter se, conveniunt tamen cum essentia, cum qua quisque est identificatus; & hoc sufficit, ut togeitus, & genitus; dicantur consubstantiales, quantumvis sint personae realiter inter se distinctae.

Patris nomen modo exponendum sumimus; Pro quo scire oportet, hoc nomen trifariam in Scripturis usurpari. Primo generaliter, & significat principium productivum creaturarum omnium; unde Deuter. 32. dicitur: *Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creavit te?* Et in hoc sensu tres divinae personae sicut indivisibilitate habere creatodi potestatem, & exercitium, ita pariter Patris nomine gaudent. Secundo specialiter significat Deum per justificationem adoptantem sibi creaturam rationalem in filium; quod fit beneficio gratiae justificantis; juxta illud ad Rom.8. *Acceptis spiritum adoptionis filiorum, in quo clemens Abba Pater.* Et hoc pacto convenit quocumque rebus divinis personis, quae pariter indivisibilitate concurrunt ad justificationem nostram; & quanvis Spiritui Sancto tribuatur, quia justificatio fit per amorem, & Spiritus Sanctus est amor. Tertio notionaliter accipitur, & significat principium generativum Filii consubstantialis, & ejusdem naturae cum suo principio, & hoc modo nomen Patris proprie primae tantum personae conyocit, aliae autem divinis personis analogice.

Vocatur autem prima Persona potius Pater, quam genitor, vel generans, quia genitor, & generans, aut juvenius, perfecte primam personam non expriment; non-

enim est prima persona nisi per completam relationem ad Filium. Completa autem non est, quando concipitur geocerae actu; quia tunc intelligitur esse quasi in via ad generandum, seu ad habendum Filium; quando vero concipitur cum Filio jam existente, & jam genito, tunc est completa relatio ad Filium, & dicitur Pater. Non peccat hoc tamen sit, quod dici non possit genitor, vel generans; sed tantum intelligitur, quod magis proprie, & magis usitate, dicitur Pater. Unde commoiter omnes Theologi docent cum S. Th. 1. p. q. 33. ar. 2. & 3., primam Trinitatis Personam proprie, hoc est non metaphorice, proprie, hoc est non essentialiter, sed notionaliter, dici Patrem. Cum quibus

Dicimus, primam Trinitatis Personam dici Patrem proprie, modo dicto, & explicato.

I. probatur ex Scripturis. Psal. 2. *Ipse invocabit me, Pater meus et in.* Matth. 28. *Baptizantes vos in nomine Patris.* c. 10. *Confitebor & ego cum coram Patre meo.* c. 11. *Confitebor tibi Pater.* c. 16. *Caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in calis est.* Joan. 36. *Venit hora, cum jam non in proverbis loquer vobis, sed patem de Patre meo annuntiabo vobis.* Atqui Filius non ab alia persona subsistentiam, & filiationem accepit, quam a prima Trinitatis persona: ergo prima Trinitatis persona est Pater.

II. probatur ex Conciliis. Concilium generale Nicenum I. in Symbolo fidei. *Credo in unum Deum Patrem.* Concilium generale Constantinopolitanum I. pariter in eodem Symbolo. *Credo in unum Deum Patrem.* Concilium Toletanum VI. *Constituunt Patrem ingentum, increatum, fontem, & originem totius divinitatis.* Concilium Antiochenum pluries usutpat nomen Patris; quod postea statuit etiam Nicenum I. de quo Athanasius scribit in epist. ad Serapionem: *Inprincipium esse, & ingentum soli Deo Patri Catholica Ecclesia congregata apud Nicaeam, fideliter attribuit, & toti mundo sic esse credendum sub anathemate mandavit.* Eadem habent Concilium Toletanum XI. Florentinum generale, Lateranense generale sub Innocentio III. aliaeque multa generalia, & particularia Concilia.

III. probatur ex Patribus. Athanasius in epist. ad Serapionem: *Ob id solus, & unus Pater solus, & unus Filius Pater est. Atque in sola deitate istud Patrem esse, ac Filium*

confilii, & semper est. Nam inter homines si quis Pater dicitur, ille alterius Filius fit, & si quis hujus Filius, vicissim alterius Pater appellatur; adeo ut in hominibus non servetur Patris, & Filii appellatio. Cyrillus Alexandrinus ad verba Joano. 7. Manifestavit nomen tuum hominibus; quos dedisti mihi; hæc scribit lib. t. in Joan. c. 7. Manifestavit nomen Patris Filius, quatenus in eam notionem, ac finem contemplationem nos induxit, ut intellegeremus, non solum Deum illi esse veraciter eum & ante Christi adventum vulgo predicabatur per divinam Scripturam: Sed hoc insuper præterquam quod Deus est, eandem quoque esse non eminenti appellatione Patrem, qui in seipso, & ex seipso, proprium habet factum, natura sua concurrentem, utque coeternum. Nomen autem Patris magis proprie Deo convenit, quam Dei; Hoc enim dignitatis, illud autem substantivæ proprietatis notionem continet. Nam qui Deum dicit, universorum Dominum indicat: qui autem Patrem nominat, quod ad proprietatem spectat, attingit, ostendit enim, illum genuisse. Idem lib. 10. Theauri c. 6. Manifestati nomen tuum hominibus, quia videlicet verus Pater es, & Filium verum habes. Hieronymus in cap. 3. ad Ephesios; ad illa verba: Ex ipso omnis paternitas in caelis, & in terra nominatur; hæc habet: Quomodo Deus essentia sua nomen, atque substantia cæteris impertit, ut ipsa quoque dicatur &c. Sic & paternitatis nomen ex semetipso largitur eis omnibus; Sic ergo solus bonus bonus facit, & solus immortalis immortalitatem tribuit, & solus verus veritatis nomen impertit; ita solus Pater, qui creator est omnium, & universorum causa, substantiæ præstat cæteris, ut Patres esse dicantur: Et quavis Hieronymus videtur loqui in generali acceptione Patris, tamen ratio, quam affert, etiam de specialissima verificatur. Unde Faustinus lib. 2. cont. Arianos scribit: Solus proprie verus est Pater, qui sine initio, & sine Pater est; non enim aliquando coepit esse quod Pater, sed semper Pater est, semper habens Filium ex se genitum.

IV. Probatur Rationibus; I. Significatum Patris proprie, ac vere primæ Trinitaria personæ convenit; ergo & nomen. Probatur antecedens. Significatum Patris est, quod persona, cui datur, aliam producat per veram generationem, que sit origo viventis a vivere io similitudinem naturæ; sed prima Trinitatis persona sic producit secundam; ergo significatum Patris proprie, ac vere primæ Trinitatis perso-

næ convenit. II. Nomen Patris sic proprie convenit primæ Trinitatis personæ, quod nullus alius, sicut ipsa, sit proprie dicendus Pater: ergo vere, & proprie est Pater. Probatur antecedens. Nullus est ita Pater, qui non possit filio carere, adeoque suam paternitatem amittere; ergo nomen Patris sic proprie primæ personæ convenit, quod nullus alius, sicut ipsa, sit proprie dicendus Pater. III. Nomen Patris distinguit primam personam a cæteris personis: ergo eam constituit. Sequitur consequentia. Probatur antecedens. Nomen Patris est relativum, per quod personæ distinguuntur; sed per hoc nomen nulla alia persona distinguitur: ergo prima persona per ipsum distinguitur. IV. Nomen Patris convenit proprie personæ illi; que proprie, & non metaphorice, seu per translationem, generat; ita est prima Trinitatis persona: ergo hæc proprie est Pater. Probatur minor. Ex Damasceno lib. t. d. fide c. 9. Quia illud quoque nosse intese, paternitatis, filietatis, & processionis, vocabula; non a nobis ad beatam divinitatem translata fuisse, verum contra, illinc ea nobis communicata: ergo non per translationem convenit. V. Nomen Patris non convenit secundæ personæ, nec tertio; ergo tantum primæ, prout distinctum ab illis. Probatur antecedens. Nec secunda persona, nec tertia generat: ergo nomen Patris necur est illis convenit.

Arguunt I. Ex Auctore libri de Theologia mystica, qui dicitur S. Dionysius Areopagita, c. 5. circa medium, habetur: Deum nec Spiritum esse, ut nos sciamus; nec Filium, nec Patris rationem esse, nec aliquid eorum, qua nobis, ant eusiam natura sumus cognita; ergo non convenit Deo nomen Patris.

II. Ex S. Basilio trac. de vera, & pia fide circa medium: Vocabulum Patris, sine integra significatione, sicut apud nos est in usu, accipiamus in Deo, impie factum; ergo ex Basilio Deo tribui non debet Patris nomen. III. Ex eodem Basilio lib. 2. cont. Eunomium circa medium: Pater noster est Deus, non absentis, aut translatione, sed proprie, primo, ac vere, dicitur; ergo prima Persona est Pater secundæ ita proprie, primo, ac vere, sicut creaturarum Pater est Deus; ergo non est notionaliter Pater.

Respondemus ad I. Auctorem illum, quicumque sit, intelligere, nomen Patris non esse a Deo removendum, sed removendam esse rationem illius nominis prout illa creatura convenit, & tribuitur. Et quod

quod hæc sit mens Auctoris illius, ex eius contextu patet. Antea enim in eodem loco dixerat, Deum non esse scientiam, nec veritatem, nec regnum, nec sapientiam, neque unum, neque unitatem, neque divinitatem, aut bonitatem. Et hæc intelligenda sunt de modo, quo nos eadem imperfecte cognoscimus. Sic pariter intelligendus est de nomine Patria. Et quod Auctor intendat, ideas Deum non esse hæc omnia, quia est super hæc omnia, excellentiori, & eminentiori modo; ipsemet se explicat; in eodem loco dicens: *Et omnem affirmatiqum superat perfecta illa, & singularis causa omnium, & omni negatione superior sit præstantia eius, qui & ab omnibus omnino secretus est, & uniuersa multum superat.*

Ad II. Non negat Basilius, non convenire Deo nomen Patris; sed asserit, non convenire cum integra significatione, sicut apud nos est in usu. Refecanda enim sunt, quæ apud nos importat nomen Patris, & imperfectionem dicunt; & tunc quæ remanent omnino perfecta de nomine Patria, Deo conveniunt. Hoc ex eodem Basilio, loco in objectione citato, habemus: *Quandoquidem una cum eo necessario simul, & affectio, & defluxio seminis generosi, & ignorantia, & infirmitas, & talia quacumque in ipso nomine Patris voluntur in creaturis.* Cæterum Basilius lib. 5. cont. Eunomium asserit, vere Deum generare, & edere Verbum; & lib. 2. cont. eundem dicit, quod qui in Deo negat generationem, Patrem, & Filium, totum negat Evangelium.

Ad III. dicitur, quod Basilius loquitur de Patre generaliter sumpto, & dicit, cum esse, proprie, primo, ac vere Patrem comparativo ad nos. Deus enim præstantiori modo est principium creaturarum, quam sint parentes suorum filiorum; tum quia solus Deus creat animam, & corporis organa format; tum etiam quia nobis vitam præstat, & necessaria ad vitam; tum denique quia nos regit, conservat, atque defendit; & respectu horum Deum respectu nostrum quasi dici potest proprie, primo, ac vere Pater. Unde Christus Matth. 23. dicebat: *Patrem nolite vocare, vobis super terram; unus est enim Pater, vester, qui in caelis est.*

De Principii nomine nunc est differendum. Principium pariter trisarium in divinitate accipitur; essentialiter nimirum, & significat societatem divinitatis ad extra; & hoc pacto convenit tribus personis di-

vinis indivisim; quia opera Trinitatis ad extra a voluntate, & potentia proveniunt, quæ una est, & eadem in tribus personis. Notionaliter, & significat societatem divinitatis ad intra; & hoc modo Pater dicitur principium Filii, & Pater; & Filius dicitur principium unicum Spiritus Sancti. Principaliter, & significat dignitatem, per quam prima persona a nullius alia producta duas alias producit; & in hoc sensu solus Pater est proprium, & principale principium in divinis.

Dicimus ergo, solum Patrem esse proprium, & principale principium in divinis.

I. Probatur ex Patribus. Phæbadius, lib. cont. Arianos, ait. de Patre: *Hic est principium sine principio.* Cyrillus Alexandrinus lib. 2. thesauri c. 1. *Alius est Pater, alius Filius, & alius est principium, alius ex principio.* Augustinus lib. cont. Maximinum c. 7. *Pater principium non de principio, Filius principium de principio, sed utrumque simul, non duo, sed unum principium.* Idem lib. 2. de Trin. c. 24. *Si gignens ad id, quod gignitur, principium est, Pater ad Filium principium est, quia gignit eum.*

II. Ex Scholasticis patet. Magister Sententiarum in 1. dist. 29. c. 1. ait: *Pater principium sine principio, Filius principium de principio, Spiritus Sanctus principium de utroque.* Doctor Angelicus opusc. 3. contra errores Græcorum c. 32. *Necessarium est credere sanctam Trinitatem, Patrem scilicet sine principio; Filium vero principium a Patre principio; Spiritum autem Sanctum cum principio Filio unam Deum esse.*

III. Probatur rationibus. Illud est vere, proprie, & principaliter principium, quod a nemine producit, & a quo cætera producuntur; sic se habet Pater in divinis: ergo solus Pater in Trinitate est vere, proprie, & principaliter principium. Probatur minor. Pater a nemine producit; Filius a Patre generatur, & Spiritus Sanctus a Patre procedit; ergo solus Pater in divinis a nemine producit, & cætera producit. II. Prima persona in divinis est Pater, & est ingenuus: ergo prima persona in divinis est principium, quod a nemine procedit, & a quo cætera procedunt. Probatur consequentia. Quia est ingenuus, a nemine procedit; ergo principium non habet: Quia est Pater, producit; ergo est principium producens: ergo est principium, quod non producit, & producit.

Arguunt I. Si Pater esset principium, Filius esset principium, principium quoque esset Spi-

Spiritus Sanctus; at nequeunt hi principiata dici: ergo neque Pater principium dici potest. Major est certa propter relationem inter principiatum, & principium. Minor patet, quia esse principiatum convenit creaturis. Consequenter sequitur. II. Ratio principii importat prioritatem, ut ex ipso met nomine patet; sed in divinis nulla potest prioritas admitti: ergo ratio principii non est admittenda in Patre, saltem proprie, ac vere. III. Inferitur ratio principii in prima Persona, quia est Pater: ergo quia solum ad intra proprie est Pater, ita solum ad intra proprie est principium; sed hoc repugnat communi Theologorum consensui, aſſerentium, Patrem, immo totam Trinitatem, esse vere, & proprie principium ad extra; quum tamen vere, & proprie prima persona non sit Pater ad extra, immo neque tota Trinitas, ut patet: ergo saltem ratio illa, ex ratione Patris petita, non concludit.

Respondemus ad I. principiatum dupliciter sumi, vel prout refertur ad principium originis, & in hoc sensu significat præcise trahere ab alio originem: vel prout refertur ad principium durationis, & in hoc sensu significat habere principium durationis. In primo modo admittitur in Filio, & Spiritu Sancto ratio principii, & nullam imperfectionem dicit; at non secundo modo, quia in hoc modo principium non agnoscunt. Verum quia apud nos hoc solum principii nomen non bene sonat; ideo ab eo in quacunque acceptione abstinendum; ut bene monet S. Thomas 1. p. q. 33. ar. 1. ad 2. *Ad secundum dicendum, quod apud Græcos invenitur de Filio, vel Spiritu Sancto, dici, quod principientur; sed non est in usu Doctorum nostrorum.*

Ad II. dicitur, quod importet prioritatem originis, quæ nullam dicit imperfectionem; quatenus hæc prioritas non dicit prioritatem naturæ, aut temporis, sed tantum productionis. Ulterius tamen addimus, quod quanvis nomen principii sit impositum a prioritate, non tamen sequitur, quod semper quando adhibetur, prioritatem importet; quod optime observat S. Thomas in 1. dist. 23. q. 1. ar. 2. ad 1., & dist. 29. q. 1. ar. 1. ad 1.

Ad III. dicimus, rationem Patris ad rationem principii se habere ut majus ad minus, ut includens ad inclusum. A majore ad minus, ab includente ad inclusum, valet argumentum affirmative, non negative. Unde ex eo, quod in prima persona est

propria ratio Patris ad intra, affirmamus inferendo, & quidem bene, esse in eadem rationem principii ad intra. Non vero e contra discurrendum est; scilicet non debemus negare propriam rationem principii ad extra, quia negatur propria ratio Patris ad extra. Responso est Cachemani.

Restat, ut modo loquamur cursim de aliis nominibus, quæ non sunt quidem principalia, ut prædicta. Et primo intendimus, quod prima Trinitatis persona dici non debet initium aliarum personarum. Ratio est, quia hoc nomen initium importat principium durationis; quod in divinis admitti non debet, ubi omnia sunt æterna, & sine durationis, seu temporis principio. Concilium Toletanum 11. in Confessione fidei docet: *Filium natum sine initio, ante secula.* Quod pariter tradit Concilium Vormatiense in Confessione etiam fidei. S. Hilarius lib. 4. de Trinitate inquit: *Novis Ecclesia unum inaccessibilem Deum; novis unigenitum Dei Filium; Conſtituitur Patrem ab origine liberum; Conſtituitur & Filii originem ab initio, non ipsum ab initio, sed ab ininitabili.* Nec obstat, quod dicitur Eccles. 24. de divina Sapientia, scilicet de Verbo divino: *Ab initio, & ante secula creata sum.* In hoc enim loco idem est ab initio, ac ab æterno; quod verbum subsequens exponit, declarat, & confirmat; scilicet, *ante secula.* Sic etiam dicitur Michæ 5. *Et egressus ejus ab initio a diebus æternis.* En quomodo initium idem sonat, quod sonant dies æterni.

Nomen Causæ a Græcis Patribus passim, a Latinis vero aliquando, primæ Trinitatis personæ tribuitur. Apud Aristotelem certum est, idem importare causam, & principium; Ipse enim 5. Metaph. text. 1. enumerat omnes modos, quibus principium dici potest, & totidem pariter affirmat causam dici posse. Hoc de ipso affirmat Scotista Praesen. Et quanvis dicat, quod eum defendat Asclepius in commentario ad illum locum, dicens, hoc Aristotelem non asseruisse ex rei veritate, neque ex opinione sua, sed ex vulgi sensu; atamen hæc nova defensionis institutio potest cuilibet errori excusandum applicari, sed non per hoc errorum auctores apud Sapientes excusabiles sient. Differentia igitur est inter principium, & causam, quod causa est illa, quæ influit esse in aliud antea non existens; principium vero est id, ex quo aliud, vel alius; aliud quidem, si sit in natura diversum; alius

vero, si sit in natura idem, in persona vero distinctus, ut sunt personæ divinæ. Et accipiendum sic causam in rigore suo, Pater nullo modo dici potest causa Filii, nec Pater, & Filius causa Spiritus Sancti, sed tantummodo principium. Intellegendo vero causam, ut eam Aristoteles intellexit, & ut Græci Patres intelligebant, tolerandum est causæ nomen in personis divinis. Et in hoc sensu loquutus est Nazianzenus or. 24. *Quod si omnia, quæcumque Pater habet, Filii sunt, excepta causa: Quicquid item Filius habet, idem quoque Spiritus Sanctus est, si Filietatem excipias. Pariter Basiliius lib. 1. cont. Eunomium: Nos autem secundum causarum habitudinem ad ea, quæ ex illis oriuntur, Patrem collocari autem Filium asserimus.* Item Nyssenus ad Abladium 1. 2. *Cum dicimus causam, & quod est causa, iis vocabulis naturam (intelligit divinam) minime significamus.* Etiam Augustinus in lib. 83. questionum q. 16. *Deus omnium, quæ sunt, causa est. Quod autem rerum omnium causa est, etiam Sapientia sua causa est.* S. Hilarius quoque lib. 12. de Trinit. loquens de æterna Filii generatione: *Et ex causa licet perfecta, atque indemetabili nascens, necesse est, causa in causa ejus proprietate nascatur.* Chrysostomus adhuc in c. 1. Ep. ad Hebræos hom. 2. *Si enim causa Filius Pater est, multo amplius eorum causa est, quæ per Filium facta declaratur.* Damascenus denique, ut alios omittamus; *Unus Pater sine principio, hoc est sine causa; non enim ex aliquo. Unus Filius, & qui Filius est, & non sine principio, hoc est sine causa, ex Patre enim est.* Cæterum audiendus est Cardinalis Bessarion, qui in oratione habita in Concilio Florentino, quando erat Nicænus Episcopus Græcus, sic loquebatur: *Notandum, quod Sancti Doctores Orientales etiam in divinis utuntur nomine causa, & causati largo modo; non quidem ut limitationem, & dependentiam importet, sed prout productionem, & emanationem a principio ejus, quod est a principio significat.*

Ex quibus inferimus, Ecclesiam probare utique utrumque loquendi morem, tum Græcorum, tum Latinorum; dummodo tamen accipiatur causæ nomen late, scilicet pro omni eo, a quo aliquid habet esse; non autem stricte, scilicet pro illo, a quo aliquid habet esse cum dependentia. Græci quidem late semper causæ nomen acceperunt; quod ex eo patet, quia Patres Græci semper contra Arianos sustinuerunt, Verbum esse consubstantiale Patri;

& tamen doccebant, Patrem esse causam Verbi. Intellebant ergo pro causa, idem, ac principium, quod dependentiam in verbo non importasset; aliter Verbum Patri consubstantiale non fuisset. Unde Concilium Florentinum in decreto unionis definit: *Filium esse, secundum Græcos quidem, causam, secundum Latinos vero principium subsistentia Spiritus Sancti, sicut & Patrem.*

Authoris nomen aliquando etiam apud Latinos idem est, ac nomen principii; Græci autem eo nomine non utuntur, quia non habent vocem huic nomini accommodatam; verum aliquando cum causæ nomine confundunt. Unde Nazianzenus or. 29. docet, Patrem esse causam, & authorem divinitatis, quæ in Filio, & Spiritu Sancto, consideratur. Et S. Athanasius dialog. 2. cont. Anconæum, dixit; *Patrem esse causam, & authorem Filii; & post pauca: Deus est fons Spiritus Sancti, & autor ejusdem, non extrinsecus cum recipiens, sed ex se finis scaturire.* Ex Latinis vero S. Hilarius lib. 6. de Trinit. de Verbo hæc scribit: *Ex Patre enim exiens, neque aliam nobilitatis habuit naturam, neque nullam, sed eum sibi testatur authorem, ex quo se proficitur exisse.* Et lib. 9. *Naturalis igitur Filius Dei, & congenita omnis potestas est; quæ cum data sit, non alienata est per id ab autore, quia data est, cum quod est auctoris, datum sit.* Et lib. 12. *Cum natus sit, Patrem testatur authorem.* Augustinus lib. 3. cont. Maximinum c. 14. *Sed habet, inquit, Dei Filius authorem Patrem; si propterea Deum Patrem Deo Filio dicit authorem, quia ille genuit, genitus est iste; quia iste de illo est, non ille de isto; fateor, & concedo. Si autem per nomen auctoris maiorem vis facere Filium, Patremque majorem, nec ejusdem substantia Filium, cuius est Pater, detestabor, & respiciam.* Ex quibus verbis clare deducitur, in quo sensu auctoris nomen Patri tribuendum sit, & in quo non.

Opponunt nihilominus I. quod Pares Græci nunquam auctoris nomen Patri tribuerunt; & si apud aliquos invenitur, ab Interpretibus eorum fuit adhibuitum. II. Inter Latinos solus S. Hilarius invenitur, qui hoc nomen divinis personis tribuit. III. S. Thomas in 1. sent. dist. 29. q. 1. ar. 1. negat aperte auctoris nomen Patri convenire.

Respondemus ad I. quod est argumentum Peravii lib. 3. de Trin. c. 5. „ Quomobrem frustra sunt recentiores quidam de schola Theologi, qui ut Patrem auctorem

appellari posse demonstrant, testes Græcos Patres adhibent, Dionysium, Athanasium, Gregorium Nazianzenum, Eusebium, & ceteros; Nam eorum dumtaxat interpretes auctoris nomen assumpserunt, Diximus quoque nos nuper, apud Græcos non esse vocabulum, quod auctoris voci æquivaleret; at tamen si interpretes in hoc consenserunt, ut illud inducerent, hoc sufficit, ut ex ipsorum sententia dicatur inventum, & usurpatum. Induxerunt quidem, & interpretati sunt, si non ex nomine uno, quod apud Græcos non erat, saltem ex pluribus, quæ huic nostro æquivalentes.

Ad II. Sufficeret sola Hilarii auctoritas, & præcipue in libris de Trinitate, de quibus scribebat Hieronymus ad Læziam, Hilarii de Trinitate libros posse inoffenso pede decurri: At tamen nos produximus etiam Augustinum, cujus verba aperte demonstrant, in quo sensu auctoris nomen personis divinis tribui possit, & in quo sensu non possit.

Ad III. respondet Juveninus, quod S. Thomas in sua Summa, quæ est postremum suum opus, omisit hæc questionem, an auctoris nomen Patri conveniat; & hoc ideo fecit, quia ei displicuit quod scripserat in lib. Sententiarum. At responsio hæc non probatur; non enim, quæ sibi ex S. Doctore opponit Juveninus, in allegato ab eo loco inventimus, sed potius quæ sequuntur verba leguntur: *Nomen auctoris addit supra rationem principii hoc quod est non esse ab aliquo; & ideo solus Pater auctor dicitur, quoniam etiam Filius principium dicitur nominaliter; quæ verba pariter a Catherano citantur.* Non igitur Angelicus Auctoris nomen Patri denegat, sed Patri soli concedit, & aliis personis divinis negat. Cæterum ipse S. Doctor clarius se explicat r. p. q. 33. ar. 4. ad 1. *Auctoritas nihil aliud significat in divinis, quam principium originis.* Et in opusc. t. c. 32. Sub titulo, quod *Filius est auctor Spiritus Sancti*, docet; *auctoritas in divinis personis minus ad alteram non est, nisi secundum quod æternaliter una est ab altera.* Unde concludendum est, juxta catholicam doctrinam, & secundum mentem Angelici Doctoris, auctoris nomen tribui posse Patri respectu Filii, tribui posse Filio respectu Spiritus Sancti, una cum Patre; sed illa adhibita distinctione, quam S. Augustinus adhibet, & nos nuper diximus.

Alia nomina, quæ primæ Trinitatis personæ tribuuntur, sunt hæc: fons, caput, r.

dix; quæ quidem nomina tribui possunt Patri vel respectu aliarum personarum Trinitatis, vel respectu deitatis. Unde Theologi hanc adhibens distinctionem, dicendo, quod Pater proprie dicitur fons, caput, origo, radix, aliarum personarum; improprie autem dicatur fons, caput, origo, radix, deitatis.

Probant primam partem ex Patribus. Tertullianus lib. 6. cons. Præream c. 8. *Nec dubitaverim Filium dicere & radicis fruticem, & solis radium.* Ambrosius lib. 4. de fide: *Fons Pater Filii est, radix Pater Filii est.* Basilus hom. 27. cont. Sabellianos: *Est quidem Pater perfectam habens esse, & nullus egenus, radix, & fons, Filii, & Spiritus Sancti.* Athanasius cont. gregales Sabellii circa finem: *Pater radix, & fons Filii, & Spiritus Sancti.*

Probant pariter secundam ex Conciliis, & Patribus. Concilium Florentinum in I teris unionis: *Pater fons, & principium totius deitatis.* Concilium Tulcanum VI. dicunt quidam, sed potius XI. in professione fidei: *Confitemur Patrem ingenuum, increatum, fontem, & originem, totius divinitatis.* Concilium Vormatiense eadem habet in fidei quoque professione. Auctor libri de divinis nominibus, qui S. Donsi Aseopagitæ nomen portat, c. 2. *Admirari Scripsimus accepimus, Patrem quidem esse, ut ita dicam, fontem divinitatis; Jesum autem, & Spiritum secunda divinitatis, si ita fas est loqui, gemma, seu germina.* Athanasius contra gregales Sabelli, de solo Patre scribit, quod sit solus fons deitatis. Augustinus lib. 4. de Trinit. c. 20. exponens illa verba Joannis 15. *Spiritum veritatis, quem ego mittam vobis a Patre, habet: Videlicet ostendens, quod totius divinitatis, vel si melius dicitur, Deitatis, principium Pater est.* Quæ verba citantur a S. Thoma r. p. q. 33. ar. 1.

Quod autem respectu deitatis dicantur improprie, explicatur simul, & ostenditur. Deitas enim a Patre non procedit; quæ deitas idem est ac essentia; Concilium autem Lateranense IV. definit, quod essentia nec est generans, nec genita, nec procedens: Non potest vero Pater proprie dici fons, origo, radix, caput, nisi respectu illorum, qui ab ipso procedunt; ergo non potest respectu deitatis sic proprie dici. Dicitur autem improprie, quatenus est principium, fons, radix, origo, caput, Fili, & Spiritus Sancti; & quia in his singulis est tota deitas; ideo tale dicitur respectu totius deitatis. Sed hæc r.

spoufionem non probant cæteri Theologi, ex eo, quia, si hoc effer, etiam Filius tale diceretur, respectu Spiritus Sancti, qui etiam ab ipso procedit. Unde alias subjungunt rationes, quæ sunt; quia in Patre est deitas tanquam in primo principio, quod eam aliis personis communicet; & quia sit principium omnium divinarum personarum, præterquam sui ipsius.

Dicitur etiam Pater in Concilio Vormatiensi, *font, & origo totius Trinitatis*. Quæ quidem propositio prima facie non satis constat, quia nomine totius Trinitatis venit etiam Pater; adeoque Pater effer font, & origo sui ipsius. At intelligenda sunt verba illa Concilii, quod Pater dicatur font totius Trinitatis, sicut Adam dicitur principium, font, origo, caput, totius generis humani; quatenus nullus est homo, qui ab Adamo non prodeat. Unde quia, dicitur alia Trinitatis personæ a Patre procedunt, & Pater a nulla alia personæ ideo Pater dici etiam improprie potest font, & origo totius Trinitatis.

Denique propriissimum primæ personæ nomen, quod ipsam in ratione primæ personæ constituat, est Pater. Ratio est, quia Pater est nomen relativum; personæ autem constituuntur per relativa, ut diximus; ergo Pater est propriissimum primæ personæ nomen, quod ipsam in ratione primæ personæ constituat. Ulterius; prima persona per paternitatem distinguitur a Filio; sed idem est distinctivum, & constitutivum; ergo per paternitatem, constituitur; ergo Pater est propriissimum primæ personæ nomen. Denique; hoc nomine apud omnes prima persona vocatur; non enim dicitur ingenuus, principium, fons, causa, author, origo, caput, radix, origo &c. sed absolute Pater; ergo vere hoc nomen Patris ipsius est distinctivum, ac constitutivum. Unde Athanasius in epist. ad Serapionem scribit: *Ob id solus, & unus Pater solus, & unus Filius Patris est; atque in sola deitate istud Patrem esse, ac Filium constituit, & semper est.*

DISSERTATIO CXXII.

De Secunda Trinitatis Persona, & de variis ipsius nominibus; quænam sint, & quomodo ipsi conveniant?

SECUNDA Trinitatis Persona duodecim nominibus ab Ambrosio lib. 2. de Trinitate, si ejus genuinus est fœtus, vocata dicitur a Frassen, quæ continentur in verbis hisce, quæ ab eo citantur: *Hi sunt pretiosi illi lapides, sardius, jaspis, smaragdus, chrysolitus, & alii, quibus sancti Aaronis, qui Christi figuram gessit, vestimentum intextitur: Hic veri amicus est Sacerdotis, hac vestis sacerdotalis, hoc pretiosum rationale. . . Filius Dei dicitur, quia ex Deo Patre nascitur; Verbum, quia ex ore Altissimi, cum perfecta ejus nœtitia, prodit; imago, splendor gloriæ, & speculum, quia nihil ei desit, quominus perfecte Patrem exprimere possit; vapor virtutis Dei, quia ejusdem cum Patre natura; candor lucis æternæ, quia cœternus; character, quia a Patre, personali distinctio, non essentiali perfectione, discretus. Inter hæc nomina sunt aliqua tribus personis communia, & Filio tantum appro-*

priata; uti lux, virtus, idea &c., aliqua vero sunt propria, & notionalia, uti Filius, Verbum, imago, character, figura substantiæ. S. Thomas pariter 1. p. q. 15. ar. 1. ad 3. Filii nomina numerat sequentibus verbis: *Ad exprimendas diversas Filii Dei perfectiones, diversa ei attribuntur nomina; nam, ut ostendatur cœnaturalis Patri, dicitur Filius; ut ostendatur cœternus, dicitur splendor; ut ostendatur omnino similis, dicitur imago; ut ostendatur immaterialiter genitus, dicitur Verbum &c.*

Exordium a Verbo sumimus. Contra Dei Verbum plures Hæretici insurrexerunt, non solum negantes Deum esse, ut de Ariano, & de illis, qui Arianos, vel præcesserunt, vel subsequuti sunt, diximus; verum quoque illud ambagibus, somniis, & erroribus, obvolventes, & confundentes. Primo dicitur Valentinus, qui negavit, Dei Filium esse Verbum, & a Deo immediate proecessisse; asserens, conjugio inenarrabili tanquam Patris, & silentii

mensi tanquam Matris, fuisse partam mentem; quæ quidem mens cum unigenito Filio postea peperit veritatem; & deinde post multa secula ex mente simul, & veritate, processisse Verbum. Refert Irenæus lib. 1. c. 1. Secundo asseritur Paulus Samosatensis, qui dixit, divinum Verbum non esse subsistens, sed prolatum, & transitorium. Narrat Epiphanius hæres. 65. & Athanasius or. 5. cont. Arianos: *Quidam ex discipulis Samosatensis dividunt Verbum a Filio, dicunt, Filium quidem esse Christum, Verbum tamen alium.* Tertio scribuntur Alogi a Frassen, qui asserit, respuisse Verbi appellationem, eo quod inquebant, Filium Dei nec ore, nec mente, esse pronunciatum; unde omnia scripta S. Joannis, in quibus apertissimus est sermo de Verbo, rejiciebant; & proeste adducit Augustinum hæres. 30. Nos autem satis de Alogis in superioribus loquimus. Quarto idem Frassen adnumerat Arium, & Eunomium, existimantes, omne Verbum esse prolationem vocis; ut narrat S. Athanasius in lib. de decretis Nicenæ Synodi. Ariani autem, quidam dicebant, Verbum semper fuisse, sed non semper fuisse Filium Dei; alii volebant, hominem a Verbo assumptum fuisse Filium; alii duo distinguebant Verba, unum in Deo existens, quod est ejus Sapientia, a persona Patris indistincta; aliud a Patris substantia extraneum; de quo, dicebat Arius, loquutum fuisse Joannem, quando scripsit: *In principio erat Verbum.* Quinto ponitur Michael Servetus, qui ann. 1540. dixit, Verbum Dei nil aliud esse, quam dispositionem, qua placitum est ei arcanum voluntatis suæ nobis revelare.

Attamen Sancti Patres, explicantes quid Verbi nomine intelligatur, hæc nos docuisse, invenimus. Augustinus lib. de fide, & symbolo c. 3. tradit, Filium Dei *Verbum Patris ideo dictum esse, quia per ipsum innovescit Pater. Sicut ergo verbis nostris id agimus, quum verum loquimur, ut noster animus innovescat audienti, & quidquid secretum in corde gerimus per signa hujusmodi ad alterius cognitionem profertur: Sic illa Sapientia, quam Deus Pater genuit, quoniam per ipsam innovescit animus secretissimus Patris, Verbum ejus convenientissime nominatur.* Ad quæ coherent scripsit Richardus a S. Victore lib. 6. de Trinit. c. 12., solum Filium esse Verbum, non autem Spiritum Sanctum; quia *Verbum nascitur de corde solo, & ipso propalatur presentis*

PAR. II.

*intentio: Jure igitur solius Patris sola generatur Verbum nominatur; per quod ipse, qui principalis est Sapientia, manifestatur. Idem nihilominus Richardus aliam addit rationem, quare Filius Dei Verbum appellatur; quia scilicet dictione produciatur; supponit enim, idem esse Verbum, quod corde concipitur, & quod voce profertur: *Quid enim est vox, nisi verbi verbum, vel, si magis placet, verbi indumentum?* Nonquid est alius aliquis homo indutus, & alius aliquis cum sacris exutus? Quod si autem haberet aliquis ad locutionem cordis, quemadmodum habet ad locutionem oris, non omnino opus haberet, ut ei exterior locutio foret.*

Cæterum communius Sancti Patres, & Theologi, docent, Verbi nomen, quod secundæ Trinitatis personæ tribuitur, intelligi de Verbo interno, scilicet de illo Verbo, quod mens interne efformat; non vero de Verbo prolato, quod nempe ore profertur exteriori. Debet enim intelligi nomen illud de Verbo, quod sit æternum, & necessario productum; hujusmodi autem non est verbum prolatum, quod dictum est in tempore, & libere, tum in creatione rerum, tum in alitis Dei operationibus ad extra. Augustinus autem, & si qui alii sunt, qui cum ipso Verbum de prolato explicant, intelligendi sunt, ut etiam ex Augustini verbis intotescit, de officio Verbi, non de ejusdem entitate. Non enim dicunt, quod secunda Trinitatis persona idem sit cum verbo nostro secundum suam entitatem; quia non est solus exterior, sicuti est verbum nostrum; neque dicunt, quod sit idem cum verbo prolato Patris, scilicet: cum termino extrinseco, quem Pater produxit in tempore; quia hic terminus exterior est creatura. Conferunt igitur tantummodo Verbum Patris, sive cum verbo nostro, sive cum verbo Patris prolato, quoad officium; quia sicut verbum nostrum exteriorius verbum interiorius manifestat; & sicut verbum exteriorius Patris, seu terminus ille, est manifestatio interioris verbi illius, seu cogitationis ejus; ita pariter Filius manifestat Dei mentem, & internam illius aperit cogitationem. Unde Origenes t. 1. in Joann. l. 166. *Ut enim apud nos sermo nuntius est earum rerum, quæ a mente agnuntur: sic ille Dei sermo, qui Patrem agnovit, Patrem agnatum revelat.* Si qui autem Patres asserantur, qui fortassis aperte dixerint, Filium, etiam sumptum secundum entitatem, esse verbum prolatum Patris;

S 2 ad

ad eorum explicationem nos subdimus, hoc vel ideo dixisse, quia verbum prolatum manifestius est interno; unde magis multitudo intelligentie hoc loquendi modo se apertius; vel quia pugnautes cum Sabellianis, & Arianis, illo etiam dicendi genere, fortius, & apertius illorum erroribus se opponebant,

De convenientia modo loquentes, vel de inconvenientia Verbi divini cum verbo creato, quod scilicet creatæ cognitionis est terminus; tria proferimus, in quibus conveniunt, & tria alia, in quibus discrepant. Primum, in quo conveniunt, est, quod utrumque verbum est spirituale, quia est mentis foras permanens, & non transitorius: unde scribit Auctor libri de cognitione veræ vite, qui sub Augustini nomine laici: *Summus Pater Verbum suum seipsum cogitando, genuit, quod in Patre, & Spiritus Sancti essentia simul coessentialia subsistit*. Secundum est, quod utrumque est immanens intra ipsum dicentem. Verbum divinum exit a Patre, sed nunquam extra eius sinum exit. Unde Chrysologus: *Processit a Patre, sed a Patre penitus non abcessit*. Et Tertullianus lib. cont. Praxeam: *Proximit Deus sermo, quem admodum radix fructum, fons fontem, & sol radium . . . . Nec tamen frutex a radice, nec flumen a fonte, nec radius a sole discernitur; nam, ut ait Joannes, Verbum erat apud Deum*. Tertium est, quod utrumque representat, & exprimit objectum, ad ejus intuitum formatur; unde utrumque est expressa objecti imago, utrumque est terminus actualis intellectus. Hinc Anselmus docet in monologio c. 31. *Quamcumque enim rem mens, seu per corporis imaginationem, seu per rationem, cupit veraciter cogitare, ejus utique similitudinem, quantum valet, in ipsa sua cogitatione conatur exprimere*. Primum, in quo differunt, est, quod verbum creatum non est perpetuum, divinum autem perpetuum est; unde Augustinus lib. 15. de Trin. c. 16. inquit, quod ideo non dicitur cogitatio, ne aliquid esse quasi volubile credatur in Deo, quod nunc accipiat, nunc recipiat formam, ut Verbum sit, cum quo possit amittere. Secundum est, quod creatum verbum non est unum solum in quolibet creato intellectu, sed multa sunt; quia unum non est par rebus omnibus exprimens, aut efficiendis: At Verbum divinum per se satis est ad omnia, & ideo singulare est, & unum. Tertium est, quod Verbum creatum non est, quid per se

subsistens; at divinum per se subsistit, & p. r. se hypostasim habet. Si alia sunt diversarum capita, ad hæc dicta referuntur. His prænotatis

Dicimus, nomen Verbi secundæ Trinitatis personæ proprium esse, eique proprie convenire, sive proprie sumatur ut opponitur metaph. irico, sive accipiatur ut distinguitur a communi, & essentiali.

I. probatur ex Scripturis. *Jan. 1. in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum . . . . Et Verbum caro factum est: Jan. ep. 1. c. 1. Quot sunt ab initio, quod auditumus, quod vidimus de Verbo vita; hoc annuntiamus vobis &c., & c. 5. Tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus. Apocalip. 19. Et vocatur nomen ejus Verbum. Quæ omnia sunt ex novo testamento testimonio; ex veteri autem sunt quæ sequuntur. Sapient. 9. Qui fecisti omnia Verbo tuo. Eccie. 1. Fons Sapientia Verbum Dei in excelsis. Psal. 44. Eructavit cor meum Verbum bonum. Psal. 55. In Deo laudabo Verbum. Cæterum in hæc, & alia, quæ ex veteri testamento desumi possunt, ita non sunt efficacia, ac ita, quæ ex novo desumuntur.*

II. probatur ex Patribus. Cyrillus lib. 7. thesauri c. 1. *Ut hoc nomen quasi proprium Filii elegisse videatur, in principio, inquit, erat Verbum, & Verbum erat &c. Vides, quomodo ipsum esse Filii secundum naturam hoc nomen significat. Et post pauca; Frustrum miratur, Evangelicam, & quasi mirum quod proprium tonasset, tonitruum solum appellamus, nisi Verbum, quasi proprium, mirabile, & inauditum, pronunciasset. Augustinus lib. 7. de Trin. c. 2. Pater igitur, & Filius simul, una essentia, & una magnitudo, & una veritas, & una sapientia; sed non Pater, & Filius simul ambo unum Verbum; quia non simul ambo unus Filius: Sicut enim Pater ad Patrem refertur, non ad seipsum dicitur; ita & Verbum ad eum, cujus est Verbum, refertur, cum dicitur Verbum. Eo quippe Filius, quo Verbum, & Verbum, quo Filius. Post quæ concludit: Quoniam igitur Pater, & Filius simul non utique unus Filius, consequens est, ut Pater, & Filius simul non ambo unum Verbum. Loquens postmodum de Verbo, ejus ratio est propria Filio, & de sapientia, quæ est Filio tantum appropriata, subdit: Et propterea non eo Verbum, quo Sapientia; quia Verbum non ad se dicitur, sed tantum relative ad eum, cujus est Verbum; sicut Filius ad Patrem; Sapientia vero eo, quo essentia;*

tia; & ideo quia una essentia, una Sapientia. Quoniam vero & Verbum Sapientia est, sed non eo Verbum, quo Sapientia; Verbum enim relative, Sapientia vero essentialiter intelligitur, id dici accipimus, cum dicitur Verbum, ac si dicatur nata Sapientia, ut sit Filius, & imago. Athanasius *loc. 3.* con. Arianos circa medium: *Quarendum est, cur non tale sit Dei Verbum, quale nostrum est, cum Deus nequaquam talis sit, quales nos sumus.* Anselmus in Monologio c. 6. *Hoc est mirabile in Trinitate, quod cum sint tres personae, quarum qualibet seipsam dicit, & alias, est tamen unum solum Verbum, scilicet solius Patris.*

III. probatur Rationibus. I. Nomen Verbi significat modum, quo procedit secunda Trinitatis persona; ergo est illius proprium. Consequentia sequitur; nomina enim, quae significant modum, sunt personalia. Antecedens probatur, Verbi nomen significat, secundam personam procedere per generationem; ergo significat modum, quo procedit secunda Trinitatis persona. Probatur antecedens. Verbi nomen significat, secundam personam procedere per intellectum; ergo procedere per generationem. Antecedens est certum; consequentia constat ex infra dicendis, quando de Verbi generatione tractabitur. II. Verbum est imago rei intellectae ab intellectu vitaliter elicita, & exemplata ab objecto; sed hoc totum proprie convenit secundae personae; ergo secunda persona propria est Verbum, non metaphorice. Minor patet infra; major admittitur. III. Dictio solius Patris producit Verbum; sed Filius a solo Patre producit; ergo solus Filius habet nomen Verbi propriae, prout propriae distinguitur a communi, & essentiali. Probatur major. Dictio solius Patris supponit fecunditatem in intellectu divino; sed Verbum procedit ex fecunditate divini intellectus; ergo dictio solius Patris producit Verbum. Major est certa; quia intellectus communicatur Filio a Patre, & Spiritui Sancto a Patre, & Filio, sine fecunditate; ergo fecunditas est in intellectu divino, prout est in Patre. Minor negari non potest; consequentia sequitur.

Obstant I. Joan. 1. ubi Vulgata legit *Verbum*, SS. Patres, & praeter ceteros Cyprianus, Hieronymus &c. legunt *Sermonem*, & *Rationem*; sed sermo, & ratio non conveniunt propriae secundae Trinitatis personae; ergo nec pariter Verbum. II. Ex S. Irenaeo, S. Ambrosio, & S. Athanasio, Verbi no-

men vel convenit Deo, ut Deo, vel omnibus divinis personis; ergo non convenit propriae Filio. Probatur antecedens, Irenaeus lib. 2. c. 48. inquit: *Deus totus existens mens, & totus existens legos; hoc est Verbum.* Ambrosius lib. unic. de Filii divinitate c. 5. *Sive lumen de lumine dicat, sive Verbum de Verbo, sive Spiritum de Spiritu, sive Dominum de Domino; quodcumque de eo dixeris, unius tamen essentia Patrem, & Filium credas.* S. Athanasius adv. eos, qui dicunt passus est Deus &c. *Qui dicit Deum legos, essentiam simplicem significat.* III. Ex Chryostomo hom. 1. in Joannem Verbum intelligitur in divinis de prolatio, non de mentali; air enim: *Pracipuum causam, ob quam Joannes Filium appellavit Verbum, fuisse, quoniam Patrem nobis annuntians erat: Omnia enim, inquit, quaecumque audivi a Patre, nota feci vobis.* IV. Ex Theopylacto nomen Verbi tantum metaphorice tribuitur Filio; scribit namque ad illud Joan. 1. *Hoc erat in principio apud Deum; Neque ullum aliud proprium nomen quis invenit dignum Deo; Verbum ipsum substantialiter, & proprie non est nomen Divinitatis; sed tantum manifestat absque affectu, natum de Patre Filium.* V. Ex S. Basilio lib. 5. cont. Eunomium, Spiritus Sanctus etiam est Verbum: *Deus quidem Verbum Filius est; Filii autem Verbum Spiritus; & probat ex illo ad Hebr. 1. Portans omnia Verbo Virtutis suae; Subdens: Et quoniam Verbum Filii per Deum, inquit idem Apostolus Ephes. 6. Gladium Spiritus, quod est Verbum Dei.* VI. Verbum divinum distinguitur a Filio; & ratio Verbi distinguitur a filiatione; ergo Verbum non dicit quid proprium Filio. Antecedens probant Samosatenses ex Actor. 10. *Verbum misit Deus Filiis Israel pacem annuntians per Christum.*

Respondemus ad I. cum Augustino lib. 83. qq. quæst. 63. *Quod graece *Logos* dicitur, latine & rationem, & Verbum significat; sed hoc loco Joan. 1. melius Verbum interpretamur, ut non significetur solum ad Patrem respectus, sed ad illa etiam, quae per Verbum facta sunt operativa potentia.* Scimus, Erasmus in annot. ad c. 1. Joannis voluisse, potius dicendum sermonem, quam Verbum; cui adhaerent Calvinus, & Beza, alique Novatores. Sed Catholicorum una est assertio, posse quidem in aliquo legitimo sensu dici sermonem; melius autem, & convenientius dici Verbum, quam sermonem, vel rationem. Ratio est, quia per sermonem intelligitur ut plurimum Verbum prolativum, non mentale; & per

& per rationem non importatur vis illa productiva, quæ importatur per Verbum, ut per ipsum fiant, quæcumque sunt facienda; ut dicebat Augustinus.

Ad II. explicatur Irenæus, quando dicit, totum Deum esse logon, quod intelligat, Verbum non esse partem Dei, sed esse totum Deum. Cæterum Irenæus in eodem loco inquit: *Ex cogitatione, & sensu Verbum emitti*; intelligens Verbum mentale, quod emittitur per cogitationem; & æternum, seu prolatitium, quod a nobis emittitur per sensum. Ambrosius non ex se ipso assentit, quod Filius sit Verbum de Verbo; sed ait, quod si quis hoc diceret, non per hoc consubstantialitati opponeretur. Athanasius non negat, sermone, & Verbo significari personam, sed negat significari duas naturas, sicut significantur in Christo, in una persona. Ait enim: *Qui vero dicit Christum; is duarum conjunctionem naturarum declarat.*

Ad III. Chrysostronus loquutus fuit de Verbo externo, seu prolatitio, ac non per hoc negavit Verbum internum, seu mentale. Cæterum diximus quoque nos, Verbum divinum explicari aliquando per Verbum prolatitium, sed quoad officium, non vero quoad entitatem; ut Augustini etiam verba explicavimus.

Ad IV. Theophilactus loquitur de nomine Dei, asserens, nullum a nobis posse excogitari nomen, quod sit proprium, & dignum Deo, & illius vere significativum, & expressivum. Unde Chrysostronus pariter cit. loc. docebat: *Deum neque dicere, neque intelligere, pro ipsius magnitudine, quisquam potest; & cum dici nequeat quam sit Dei substantia, eam nobis ex operibus manifestat.*

Ad V. Basilii nomen Verbi Spiritui Sancto tribuit non proprie, sed figurate, & metaphorice; & metaphoræ consistit, quod sicut Filius mittitur a Patre, ut Patris voluntatem hominibus manifestet, ita Spiritus Sanctus ob eundem finem a Filio mittitur.

Ad VI. In allegato Actorum loco Verbum non accipitur pro persona divina, sed pronuntio, quod dicitur extra Deum, & annuntiatum hominibus. Sic aliqui occurrunt. Athanasius autem or. 5. cont. Arianos dicit, significari divinum Filium, quem Deus Pater misit in mundum, ut Evangelium pacis in assumpta humanitate prædicaret. Quod autem non sit novum, repeti eandem personam in eodem Scripturæ loco, non expresso ejus nomi-

ne, aut pronomine relativo; probat ex illo 1. ad Cor. 1. *Expellentibus revelationem Jesu Christi, qui & confirmabit vos sine crimine in die adventus Domini nostri Jesu Christi.*

Filii nomen modo explicandum sumimus. Nomen Filii datur in divinis Scripturis & secundæ Trinitatis personæ, & creaturis, sed diversimode; sicut diversimode primæ personæ respectu secundæ, & respectu creaturarum, Patris nomen tribuitur primæ. Creaturarum tamen filiatione impropria est; ac non io omnibus creaturis æqualis. Prout enim magis, vel minus ad personæ divinæ filiationem accedit, magis, vel minus de Dei filiatione participat; & magis, vel minus ad personæ divinæ filiationem accedit, prout creaturæ magis, vel minus Deo assimilantur. Estius in 1. dist. 26. §. 4. varios gradus in creaturis agnoscit, & secundum graduum varietatem, diversis quoque in illis filiationem agnoscit. Hanc autem gradationem ex Scriptura colligit modo, quem subdimus. Primo, ait, tribui filiationem creaturis etiam irrationalibus, ob participationem divini esse, quam per creationem habent; unde dicitur Job. 38. *Quis est pluvius Pater, vel quis genuit stillas ventris?* Secundo tribui creaturis rationalibus; etiam non existentibus in grana; & hoc propter specialem Dei imaginem, quam habent, ipsi impressam ratione intellectivæ potentæ, & sic habetur Isai. 1. *Filios enutriti, & exaltati, ipsi autem spreverunt me.* Tertio tribui fidelibus ratione specialis cultus, quem Deo offerunt ut Patri; unde in dominica oratione dicimus: *Pater noster, qui es in caelis.* Quarto tribui Justis, ratione participationis divinæ naturæ per gratiam, & similitudinis cum Deo propter vitæ sanctitatem, & mentis rectitudinem; unde Joan. 3. habetur: *Charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus.* Quinto tribui Prædestinatis, ratione conformitatis ipsorum cum Prædestinatorum capite Christo; secundum illud Joan. 13. *Ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.* Sexto tribui Beatis, ratione specialis similitudinis, quam propter visionem eum Deo habent; ut dicitur Sapient. 5. *Ece quomodo computati sunt inter filios Dei; & Lucæ 20. Filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis.*

Ad hæc cuhzrenter triplicem distinguit Cætheranus Paternitatis, & Filiationis, feriem. Una est, quam dicit divinarum personarum.

personarum inter se; altera, quam vocat creaturaturam inter se; ultima, quam nominat inter divinas personas, & creaturas. Ex his asserit, quod prima, & secunda retinent rationem propriam paternitatis, & filiationis; prima tamen est superior, & longe perfectior; secunda vero inferior, imperfecta, & a prima dependens. Tertia demum est omnino impropria, & metaphorica. Igitur, concludit ipse, filiaro dicitur per prius in divinis ad intra; deinde de una creatura in ordine ad aliam; postremo de creaturis in ordine ad Deum. Et sic etiam paternitas dicitur per prius in divinis ad intra; postmodum de una creatura in ordine ad aliam; & ultimo de Deo in ordine ad creaturas.

Dicimus modo, Filii nomen convenire secundæ divinæ personæ proprie, sive sumatur proprie prout non est metaphorice, sive prout non est communiter, & essentialiter.

I. probatur ex Scripturis. Psal. 2. 7. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Sapient. 2. 13. *Et Filium Dei se nominat;* & n. 18. *Si enim est verus Filius Dei.* Daniel. 3. 92. *Species quartæ similis Filio Dei.* Matth. 11. 27. *Nemo novit Filium, nisi Pater;* & c. 14. 33. *Verè Filius Dei es.* Lucæ. 3. 22. *Tu es Filius meus dilectus.* Joan. 1. 18. *Unigenitus filius, qui est in sinu Patris;* & n. 34. *Qua bec est filius Dei.* Ad Rom. 1. 4. *Prædestinatus est filius Dei;* & c. 8. 3. *Deus filium suum mittens.*

II. probatur ex Conciliis. Concilium Nicænum generale I., & Concilium Constantinopolitanum generale I. in Symbolo: *Credo in unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei unigenitum.* Concilium Sardicense apud Theodoretum lib. 2. hist. c. 8. *Confitemur, unum esse Patris, & Filii divinitatem.* Concilium Constantinopolitanum generale VI. act. 1. *Dominus noster Jesus Christus cum Patre, & Spiritu Sancto divinum, & omnipotentissimam naturam communem habet.* Si unus est Pater, alter necessario est Filius; dicunt enim inter se inallibilem relationem. Concilium Bracarense 1. 3. *Si quis dicit Filium Dei dominum nostrum, antequam ex Virgine nasceretur, non fuisse, sicut Paulus Samosatensis, & Phocas, & Priscillianus, dixerunt, anathema sit.* Concilium Toletanum V. c. 1. *Filius a Patre intemporaliter, ante omnem creaturam, sine initio genitus, non creatus. Nam nec Pater unquam sine Filio, nec Filius existit sine Patre, sed tamen Filius Deus de Pa-*

tre Deo, non Pater Deus de Filio Deo: ille autem Filius Patris, & Deus de Patre, per omnia æqualis Patri, Deus verus de Deo vero.

III. probatur ex Patribus. Athanasiorum Apolog. pro Crisiliano: *Filius Dei est Verbum Patris.* Clemens Alexandrinus lib. 1. pædagog. c. 2. *Pædagogus noster est Deo Patri suo similis, cujus est Filius.* Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. de Christo: *Credo in Filium Dei, unum, & solum Dominum nostrum Jesum Christum, Deum ex Deo genitum & e.* Basilii homil. de fide: *Filius ex Patre genitus, Verbum vivens, Deus existens.* Tertullianus in apologo. c. 21. *Hunc Sermonem ex Deo prolatum dicitur, & prolatione generatum, & idcirco Filium Dei, & Deum dillum ex unitate substantiæ.* Hilarius lib. 2. de Trinit. *Filium mens consernatur attingere, & itrepidat omnis sermo se prodere. Est enim progenies ingentis, unus ex uno, verus a vero, vivus a vivo, perfectus a perfecto, virtutis virtus, sapientia sapientia, forma Patris ingentis.* Hieronymus lib. 6. Comment. in Ezechielem c. 18. *Una Patris, Filique potestas, virtus, atque substantia.* Augustinus in Joann. tract. 36. *Agnosceis quæ Pater, Pater est; & Filius, Filius est. Bene agnosceis, sed noli dierre. Pater major est, Filius minor est.* S. Leo magnus ser. 8. c. 1. *Deus Dei Filius de sempiterno, & ingentis Patre unigenitus.*

IV. probatur Rationibus I. Secundæ Trinitatis personæ convenit aliam personam, tanquam Patrem respicere, & ab illa eadem per veram generationem produci: ergo eidem convenit proprie, non metaphorice, nomen Filii. Consequentia sequitur; illud enim, & non aliud, Filii nomine intelligitur. Antecedens probabitur, cum de Filii processione disseremus, eaque generationem esse probabimus. II. Sola secunda Trinitatis persona generatur: ergo sola illa est Filius. Antecedens etiam constabit cit. loc., & Consequentia sequitur. III. In tribus divinis Trinitatis personis est aliqua persona, que est Filius, & Filius vocari debet: sed hæc non est prima, neque tertia: ergo secunda. Probatur minor. Non prima, quia est ingentis; non tertia, quia non est genita: ergo secunda, quæ est genita. IV. Pater est ingentis: ergo non genitus: ergo non convenit illi Filii nomen: Insuper Spiritus Sanctus est spiratus: ergo non genitus: ergo neque illi convenit Filii nomen: Atqui solus Filius est genitus: ergo illi soli convenit Filii nomen; & quidem proprie, nun tanquam prout

prout proprie opponitur metaphorico, sed etiam prout distinguitur a communi, & essentiali.

Opponunt I. Aliquando in Scripturis improprie usurpatur nomen Filii: ergo etiam sic usurpatur, quando in iisdem secundæ Trinitatis personæ datur. II. Iustinus Martir in Expositione fidei docet: *Intelligimus Filium a Patre progeneratum, sicut lumen e lumine promittans; sed lumen non est Filius luminis; ergo neque secundæ persona primæ. II. Si Filius erat: ergo non est genitus: ergo non est Filius: Et si natus est: ergo non erat: ergo vel non est Filius, vel non est æternus. III. De Patre scriptum est: *Te solum verum Deum*; ergo si Pater est solus verus Deus, Filius non potest esse naturalis, sed adoptivus. IV. In sacris Scripturis solus Pater appellatur Deus, Filius vero dicitur dominus: ergo non habet eandem cum illo naturam, licet maximam ab eo habeat potestatem: ergo non est Filius naturæ, sed adoptionis.*

Respondemus ad I. improprie usurpari nomen Filii, quando creaturis applicatur in ordine ad Deum; nunquam vero invenitur, quod improprie sumatur, quando secundæ personæ divinæ in ordine ad primam tribuitur. Cæterum ineptissimus hic est arguendi modus; Aliquando in Scripturis usurpantur aliqua nomina impropria: ergo semper usurpantur: Aliquando aliqua vox improprie accipitur: ergo semper improprie accipitur. Improprie tantum intelligenda est, quando improprie usurpatur; quando vero proprie sumitur, est proprie etiam explicanda.

Ad II. Iustinus Martir luminis exemplo clarificat Filii generationem, non autem adeo exponit, ut quæcumque in uno veniunt, debeant de altero necessario verificari. Non enim paritates omni ex parte currere habent; sed satis est, ut ex illa parte currant, secundum quam ad exemplificandum sumuntur. Cæterum liber ille de Expositione fidei non est genuinus Iustini fœtus, sed falso illi tributus; ut etiam mitiores Critici non abnuunt.

Ad III. respondet Chrysostomus, vel quisquis alius lateat sub ejus nomine, in Sermonibus sanctæ, & consubstantiali Trinitate: *Si dixeris mihi, de Patre scriptum est: Te solum verum Deum. Sed est & hoc scriptum: Et Deus erat sermo. Et quomodo igitur aqualis Patri? Dicendo enim de Patre, quod ipse sit solus verus Deus, monstravit Filium non*

naturalem, sed adoptivum Filium. At quid propria salutis inimicæ! Nam quæ scriptum, sicut dicit Joannes de Patre, Deus lux est; de Filio autem, eras lux vera; ideo audes propter hoc dicere minorem Patrem, eo quod non adject, quod sit lux vera, sed de Filio solo dicit, quod sit lux vera? Sicut igitur non audes minorem facere Patrem, eo quod non appositum est, quod sit vera lux; ita cum audis de Patre: *Te solum verum Deum de Filio autem solum quod sit Deus, ne audes minorem facere Filium; quoniam nomina diverso modo nunc illi, nunc huic, adhaerent.*

Ad IV. Respondet Hieronymus in Commento, ad c. 4. ad Ephes. *Si, ut existimant Ariani, Deus Pater solus est Deus; eadem consequentia, solus erit Dominus Jesus Christus; & nec Pater erit Dominus; nec Filius Deus. Sed absit, ut non sit vel in dominatione deitas, vel in deitate dominatio. Unus est Deus, & unus est Dominus; quia Pater, & Filii dominatio una est Divinitas. Propterea & fides uno dicitur, quia similiter in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, credimus.*

Advenit nomen Imaginis in Filio explicandum: Et quidem imago descriptur S. Th. 1. par. q. 35. ar. 1. in corp. ex S. Augustino lib. 83. qq. quest. 74. quod sit aliquid ex alio procedens simile ei, quod est in specie, vel saltem in signo speciei. Dividitur in naturalem, intentionalem, & artificialem. Naturalis est similitudo physice producta a principio naturali, repræsentans id, a quo est naturaliter producta. Intentionalis est similitudo intentionaliter producta ab objecto, & potentia cognoscitiva, repræsentans intentionaliter objectum, a quo producta est, cognoscitivæ potentia, a qua patet est producta. Artificialis est similitudo elaborata ab artifice, repræsentans exemplar, ad cuius imitationem est producta. Filius dicitur imago naturalis; Verbum mentis imago intentionalis; imago naturalis est quæ ferè ab omnibus dicitur imago. His positis.

Dicimus, secundæ Trinitatis personæ convenire nomen imaginis naturalis, & intentionalis, proprie, non metaphoricæ, non autem imaginis artificialis; & convenire respectu solius primæ personæ, & ratione essentia simul, & personalitatis, quanvis principalius ratione essentia.

I. probatur ex Scripturis. Apostolus ad Colossenses 1. ait: *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creatura. Ad Hebræos 1. Qui cum sit splendor gloria ejus, & figura substantia ejus. Quod veritè S. Juan-*

Joannes Chrylſoſtomus ſbidem hom. 3. *Charakter ſubſtantia eius*. Item in veteri teſtamento Filius dicitur per nomen æquivalens imagini; ſcilicet per faciem; facies enim eſt quaſi imago cordis. Unde Pſal. 138. habetur: *Quo ſibi d Spiritus tuo, & quo a facie inſuſcipiam?* Ubi inquit Nyſſenus: *Filii hypochriſti quaſi forma, ac facies eſt, qua Pater cognoscitur.*

II. probatur ex Patribus. Athanaſius epiſt. de decretis Nicenæ Synodi: *Quod ſi eum (magiam nomen, Filium hoc eſſe eo ipſo indicaverit; quid enim eſt ſimile Deo, niſi ſua ipſius progenies?* Nazianzenus or. 4. de Theologia: *Breviſ, & compendioſa, ſiſiſſimo paterna natura declarata eſt Filius: Omne enim, quod genitum eſt, genitorem ſuum tacita quadam voce deſinit.* Nyſſenus lib. de differentia eſſentia, & hypochriſti: *Filii hypochriſti quaſi forma, ac facies eſt, qua Pater cognoscitur, & Patris hypochriſti in forma Filii cognoscitur, manente ea, qua in hiſ conſideratur, proprietate ad diſcretionem perſonarum.* Cyrillus Alexandrinus lib. 3. theſauri c. 1. *Propter hoc Filius Verbum, & imago Dei eſt, quia ex ipſo Patre vere, ac proprie genitus eſt.* Baſilius hom. de fide: *Imago ipſiſſima inviſibilis Dei Filius ex Patre genitus.* Hilarius lib. 2. de Trinit. *Imago inviſibilis Dei, forma Patris ingeni.*

III. probatur Rationibus. I. Duo requiruntur ad rationem proprie, & perfectæ imaginis; ſimilitudo ſcilicet, & proceſſus; ſed hæc duo verificantur in Filio in divinis: ergo Filio in divinis convenit proprie imaginis ratio, & nomen. Minor conſtat inſra, quando de Filii generatione diſſeretur; major autem non negatur; & conſequenter bene inferitur. II. Imago naturalis idem eſt ac Filius; imago intentionalis idem eſt ac Verbum; ſed ſecunda Trinitatis perſona eſt Filius, & eſt Verbum: ergo eſt imago naturalis, & intentionalis. Præmiſſæ conſtant ex dictis in hac eadem Diſſertatione; conſequenter ſequitur. III. Imago naturalis importat ſimilitudinem in natura: ergo in Filio eſt ratio imaginis per reſpectum ad eſſentiam; & quidem principalis, quia eſſentia ei a Patre communicatur, & principalis communicatur. Unde ſcribit Cyrillus in ep. 10. quæ in Concilio Ephelino approbata fuit *Propter eandem, quam cum illo habet eſſentiam, & imago, & character, & ſplendor eſt gloria eius* IV. In imagine non tantum eſt ratio ſimilitudinis, quæ reſpicit eſſentiam, ſed etiam ratio

P. A. R. II.

proceſſionis, quæ reſpicit perſonam: eſſe ratio imaginis in Filio eſt propter eſſentiam, & perſonam.

Arguunt I. Ratio imaginis convenit etiam Spiritui Sancto; ergo non proprie Filio. Probatur antecedens. Ad Rom. 8. dicitur: *Quos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imaginis Filii ſui;* ſed imago Filii eſt Spiritus Sanctus, quia ab ipſo producit: ergo &c. II. Idem Apoſtolus I. ad Cor. 15. hæc habet: *Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de celo celeſtis.... Igitur ſicut portativus imaginem terreni, portemus & imaginem celeſtis.* In quibus verbis per hominem terrenum intelligitur Adam, per hominem celeſtem, Chriſtus, & per imaginem ejus Spiritus Sanctus. III. Græci Patres non pauci, qui ab Eſſio recenſentur in 1. diſt. 27. 6.; nomen etiam imaginis Spiritui Sancto tribuunt. IV. Nomen imaginis reſpectu Dei convenit etiam homini; dicitur enim Genef. 1. 26. *Faciatur hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram;* ergo non convenit proprie Verbo, quum non conveniat ſoli Verbo. V. Imago ſupponit ſimilitudinem; ſed Spiritus Sanctus habet eandem ſimilitudinem in natura cum Patre, & Filio, quam habet Filius cum Patre; ergo pariter Spiritus Sanctus eſt imago. V. Verbum nullam habet ſimilitudinem cum Patre; ergo nequit dici imago Patris. Probatur antecedens. Si haberet ſimilitudinem, vel haberet illam cum perſona, vel cum eſſentia; non cum perſona Patris, quia hæc non ſolum non eſt ſimilis, ſed etiam eſt diverſa; Non cum eſſentia, quia eſt eadem in utroque, & idem non eſt ſimile ſibi; idemitas enim ſimilitudinem excludit, non includit.

Reſpondemus ad I. ſenſum illorum verborum eſſe, quod Prædeſtinati ita conformentur Filio Dei, ut ſiant veluti imago ipſius; & hoc ab Apoſtolo dici tranſitiva quadam loquutione; ut ait Cacheranus.

Ad II. idem Cacheranus occurrit dicendo, quod Apoſtolo hortatur Corinthios ad vitam inſtituendam ea quidem morum, probitate, qua dici poſſint, ſe vitam hominis celeſtis imitari; & ſic aliquoties expriment hominis celeſtis, ſeu Chriſti Domini, imaginem.

Ad III. dicitur ab eodem Cacherano, quod Græci Patres minus accurate loquuti fuerint de ratione imaginis in divinis ad intra; & quod imaginis nomen latius uſurpaverint ad ſignificandum omne id, quod procedit ſimile, etiam ſi non procedat

T

for-

formaliter tale; & ex vi propria processionis, ut ad rationem propriae imaginis requiritur. Quod autem illos movit, ad imaginis omen Spiritui Sancto tribuendum, fuit, ut hoc nomine processionem Spiritus Sancti a Filio, & ejusdem consubstantialitatem cum Patre, & Filio, adstruerent.

Ad IV. Homo dicitur improprie, non proprie, imago Dei; quia imago proprie sumpta dicit similitudinem secundum speciem; improprie vero accepta dicit similitudinem secundum aliquam tantum perfectionem. Deus, & Homo non sunt ejusdem naturae; adeoque homo non est imago Dei secundum speciem. Homo ex altera parte est intelligens, sicut Dei natura est intelligens; unde habet aliquam perfectionem, quam habet Deus; & in hoc est ei similis, ejusque dicitur imago, sed improprie. Verbum vero habet eandem naturam cum Patre, non solum specie, sed etiam numero; & per consequens est proprie Patris imago.

Ad V. dicimus, ad rationem imaginis non sufficere similitudinem duorum in natura, sed requiri, quod talis similitudo sit vi processionis. In Spiritu Sancto respectu Patris, & Filii est similitudo in natura, sed non est vi processionis; adeoque proprie non est imago oec Patris, nec Filii. In Verbo autem respectu Patris est similitudo in natura, & est vi processionis; ac proinde dicitur imago Patris. Quod perbelle explicat Augustinus lib. 87. qq. q. 74. *Si gemini inter se similes sint, similitudo dici potest alterius caputibus in altero, non imago; & ovum alteri ovo quammaxime simile est, nec imago tamen ejus est, quia de illo expressum non est.*

Ad VI. distinguunt propositionem illam, quae ab argumento supponitur: Ubi est identitas in natura, non est similitudo in natura; si eadem quoque sit persona, conceditur; si non sit eadem persona, negatur. Ratio est, quia, ut dicunt, ad similitudinem duo requiruntur, unum, in quo conveniant ea, quae sunt similia; alterum, in quo disconveniant. Non est autem necesse, ut id, in quo conveniunt, seu forma, in qua similitudo formatur, sit distincta; sed satis est, ut sit distincta subiecta, in quibus reperitur forma illa. Et propter hanc rationem persona Filii, quae realiter distinguitur a persona Patris, est perfecte similis Patri in essentia; eo quia forma, seu essentia, in qua fundatur simi-

litudinis, est in utraque persona eadem omnino. Sic Jucocinus, quod ulterius quoque confirmat.

Remanet tandem, ut de aliis nominibus agamus; scilicet de Sapientia, specie, sigillo, caractere; quibus pariter secunda Trinitatis persona nominatur. Et quidem de Sapientia loquentes, supponimus, in divinis esse discrimen inter essentialia, propria, & appropriata. Essentialia sunt communia tribus personis; ut natura divina, bonitas, sanctitas, immensitas &c. Propria sunt proprietates relative, quibus unaquaeque persona constituitur, & ab alia distinguitur. Appropriata sunt quidem praedicata essentialia, & absoluta, & tribus personis communia; sed quae tamen uni potius personae, quam alteri accommodantur, propter quandam singularem rationem, & affinitatem, quae potius respectu oecum non est, seu conceptus, in una persona, quam in alia. Et hoc patet Patri, vel quia principium est creatorum personarum, vel quia illum Haereticus aliqui, a Frassen memorati, ob senectutem impotentem dicebant, Omnipotentia tributa filio. Filio autem, quia per intellectum, propter proprium est noscere, intelligere, sapere, procedit, Sapientia fuit accommodata. Spiritui Sancto demum, quia procedit per voluntatem, quae sedes est amoris, bonitatis, ac sanctitatis, amor, bonitas, & sanctitas, appropriantur.

Hujusmodi autem appropriationes non solum apud Patres, sed etiam in Scripturis leguntur; ut tunc possumus affirmare, non inconsulto fuisse factas, & irrationabiliter non admitti. S. Leo ser. 2. de Pentec. c. 2. inquit: *Ut per proprietatem vocis, aut operis, insinuetur vobis Trinitatis, & non dividat intellectus, quod distinguit auditus. Nunquam enim intelligitur Trinitas, si semper inseparabiliter discretas.* Appropriatio autem a S. Thoma dicitur: *Via similitudinis, & dissimilitudinis*; ab Alberto Accessus, & recessus; ab Henrico: *Correspondentia secundum similitudinem*; ab Alenice autem eam fieri docetur, ut insinuat veritas, & occurratur errori.

Dicimus, Sapientiam tribui Filio, non autem tribui proprie, sed appropriate; non tribui vero Patri ea ratione, qua tribuitur Filio. Tres habet partes Conclusio.

I. probatur pro prima parte. Prov. 8. *Divina Sapientia dicitur Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram . . . Ante omnes colles ego parturiebat.* Ecclesiast. 24. *Ego ex*
etc

ore *Altitissimi patris primogenita ante omnem creaturam*. Si igitur Sapientia dicitur genita, & genitus inter personas divinas est solus Filius, vere Sapientia tribuitur Filio. Unde S. Basiliius lib. 4. cont. Eunomium: *Si est Christus Dei virtus, & Dei sapientia, hac autem increata, & coeterna sunt Dea (non enim fuit aliquando sapientia, aut virtutis expert)* increatus, & coeternus est Deo Christus. Ambrosiius lib. de Symbolo c. 11. *Namquid potuit esse tempus, quando Pater sine vita, sine sapientia, sine virtute, sine Verbo, quod Christus est, fuerit?* Augustinus lib. 7. de Trinit. c. 1. *Impium est dicere, Deum non esse Patrem Sapientia sua.*

- II. pars probatur; tum quia Sapientia est aliquid absolutum; unde non potest convenire proprie, hoc est per exclusionem, uni persone, & non alii; tum etiam, quia quando absolute sapientia dicitur, intelligitur communis toti Trinitati; quando vero dicitur de Filio, cum aliquo addito dicitur: ergo signum est, quod non est propria, sed appropriata Filio. Unde Augustinus lib. 7. de Trinit. c. 2. *Quia in illa simplicitate non est aliud sapere, quam esse, eadem ibi sapientia est, qua essentia.* Post quae addit: *Pater igitur, & Filius simul una essentia, & una magnitudo, & una veritas, & una sapientia; sed non Pater, & Filius simul unum Verbum, quia non simul ambo unus Filius.* Addit insuper: *Propterea non eo Verbum, qua Sapientia, quia Verbum non ad se dicitur, sed scatum relative ad eum, cuius est Verbum, sicut Filius ad Patrem, Sapientia vero, qua essentia; & ideo quia non essentia, una sapientia.* Hucusque loquutus est Augustinus de sapientia essentiali, quae est communis tribus personis, & non est propria, neq. appropriata Filio. Modo loquitur de sapientia Filio appropriata: *Quoniam vera & Verbum sapientia est, sed non ea Verbum, quo sapientia; Verbum enim relative, sapientia vera essentialiter intelligitur. Id dici accipimus, cum dicitur Verbum, ac si dicatur nata Sapientia, ut sit Filius, & imago. Et haec duo cum dicuntur, id est nata Sapientia ipsa uno eorum eo quod nata est, & Verbum, & imago, & Filius intelligitur, & in his ambobus nominibus non intelligatur essentia, quia relative dicuntur.*

III. pars probatur. Sapientia; quae appropriatur Filio, est sapientia genita; sed haec Sapientia genita non potest dici sapiens Pater: ergo Patri sapientia non tribuitur ea ratione, qua tribuitur Filio. Unde docet Augustinus lib. 15. de Trinit. c. 7. *Si enim salus sibi Filium intelligit, ut intelligentia sit & sibi, & Patri, & Spiritui Sancto, ad illam reditur absurditatem, ut Pater non sit sapiens de seipso, sed de Filio, nec Sapientia Sapientiam genuerit, sed ea Sapientia Pater dicitur sapiens esse, quam genuit. Et si hoc est Deo esse, quod sapere, & ea illi essentia est, qua sapientia, non Filius a Patre, quod verum est, sed a Filio potius habet Patris essentiam; quod absurdissimum, atque falsissimum, est.*

Reliqua modo nomina explicantur. Species dicitur secunda Trinitatis persona. Habemus ex Joan. 5. ubi Christus ait: *Pater testimonium perhibet de me, neque vocem eius unquam audistis, neque speciem eius vidistis, & Verbum eius non habetis in vobis manens, quia quem misit ille, hinc vos non creditis.* Ad quae verba Athanasius or. 4. cont. Arianos scribit: *Pulcre sic Verbum conjunxit forma, ut potam faceret, su esse Verbum Dei, & imaginem, & characterem, & speciem sui Patris.* Danielis etiam 3. habemus: *Species quarti erat similis Filii Dei.* Unde Athanasius ser. cont. omnes haereticos concludit, Arianos deteriores esse Nubethodosiense, quia *Filium Deo neque similem, neque consubstantialem, esse volunt.*

Nomina Sigilli, & Characteris colliguntur ex verbis Joann. 6. *Hunc Pater signavit Deus.* Quae a Basilio lib. unie. de Spiritu Sancto c. 6. sic exponitur; *Christus splendor gloriae, hanc Pater signavit Deus, sequet totum tu eo expressit.* Ambrosiius quoque in praemio lib. 2. de fide: *Imago, & splendor, & character, dicitur Dei Filius, quia haec incomprehensibilem, & investigabilem paternam divinitatem maiestatis in Filio, & expressam similitudinem revelavit.* Chrysostomus hom. 3. in ep. ad Hebr. *Character substantia eius.* Et Nazianzenus or. 4. de Theologia; docet, Filium vocari *Characterem ut patrum Patris sigillum, minimeque mendax.*

DISSERTATIO CXXIII.

*De Processione Verbi; & ex quorum
cognitione procedit.*

lius, ait P. Magnanus Philof. fac. de Deo Trino c. 20. prop. 13. fecundum quod est intentionalis imago Patris, est etiam ejusdem Verbum; quatenus, ut subdit, est ejus, ut dicentis dictio; idem enim sunt dictio, per modum forma dicendi sumpta, & Verbum. Et quidem solius Patris est dictio, & solius Patris est Verbum, si principium ejus originis inspicitur; non sic autem, si inspiciantur objecta, quatenus dici potest etiam horum Verbum, tanquam dictorum, seu Verbo a dicente expressorum. Et hinc emergit celebris controversia, quæ agitur in scholis sub his terminis: Ex quorum cognitione procedit Verbum seu, quod idem est; quænam sint ex, quæ Verbo Patris exprimentur, & dicuntur? Horum enim omnium quodammodo est Verbum; quatenus, ut Magnanus dicit, ea Pater omnia simul uno Verbo dicit, quæ cognoscendo, atque dicendo, generat Filium. Et hoc est, quod in hac Dissertatione suscipimus disputandum.

Præsupponere tamen oportet primo, Verbum divinum duplici modo dici posse, quod ex alicujus objecti cognitione procedat; vel formaliter, & per se, vel materialiter, & concomitanter. Primo modo est, quando cognitio, ipsiusque objectum connectitur, & identificatur cum productione Verbi formaliter, seu ingreditur formalem rationem illius productionis, & respicit Verbum tanquam terminum formaliter, & reduplicative a se productum. Secundo modo est, quando cognitio, & ipsius objectum, se habent materialiter, & concomitanter, ad Verbi productionem, respiciens scilicet Verbum non titulo productionis, sed alio titulo, puta infinitatis, & per hunc cum Verbi productione conjungitur. Secundo præsupponere debemus, Verbum divinum duplici etiam modo sumi posse. Primo modo adæquare, & ut omnino tale, quale de facto est: Altero modo formalissime, & secundum puram, ac præcississimam rationem Verbi. Secundum primum modum Verbum accipitur, prout dicit rationem repræsentativam omnium, quæ sunt

in Deo necessario; secundum vero alterum modum intelligitur Verbum, quod sit persona divina procedens per intellectum, tanquam imago intentionalis vel intellectus. Hinc Verbum divinum sumptum primo modo procedit ex cognitione cujusvisque cognoscibilis; difficultas igitur tantum est de Verbo divino altero modo accepto; & in hoc Theologi de schola inter se acerrime digladiantur.

Scimus, Theologos quosdam inter hos duos modos ponere tertium, in quo totum difficultatis cardinem constituunt. Concedunt enim per primum modum, Verbum procedere ex cognitione omnium cognoscibilium, ut diximus. Concedunt pariter per secundum modum, Verbum procedere ex cognitione solius essentia. Tertius autem modus hic est, quod Verbum divinum non accipitur sic late, ut sumitur primo modo, nec sic stricte, ut accipitur secundo; sed intelligatur ut tale, quale de facto est, & comparetur ad objectum, ex cujus cognitione formaliter procedit. Et in hoc tertio modo dicit Catheranus maxime controversari, an Verbum divinum procedat ex cognitione solius essentia; an etiam attributorum, & personarum; an pariter possibilem; an denique futurorum? Verum nos cum P. Magnano discurreremus.

Dicimus I. Verbum divinum non procedere per scientiam, quæ aliquid includat contingentia, seu per scientiam liberam; quod idem est ac dicere, per cognitionem futurorum.

I. probatur. Filius procedit per cognitionem necessariam; ergo non procedit per scientiam liberam. Explicatur anteedens, & probatur. Filius ut procedens, tantam habet necessitatem, quantum habet Pater in producendo; & Pater tantam habet necessitatem in producendo, quantum habet divina essentia sub ratione intellectus, hoc est nature, in fundando eam productionem; sed divina essentia, & Pater, maximam habent necessitatem, ut nemo negare potest; ergo & Filius: ergo Filius procedit per cognitionem necessariam. Consequentia primi enthimematis pariter probatur, & explicatur. Scientia libera;

libera, & contingens, prout est de obiecto contingente, qua talis est, non est necessaria; ergo si Verbum per scientiam necessariam procedit, non potest per scientiam liberam procedere.

II. Probatur ab eodem P. Magnano. Completa, & veluti exercitia Filii processio est ante quodcumque obiectum contingens: ergo est ante, & prior scientiam, vel independentem a scientia, quæ est de obiecto contingente, ut talis est. Probatur antecedens. Obiectum contingens prout tale, potest absolute non esse; potest etiam scientia, prout de eo est, absolute non esse; & tamen non per hoc non procederet Filius ex vi antecedentis absolutæ necessitatis, qua essentia divina fundat in ratione naturæ, & Pater exercet ejus productionem: ergo completa, & veluti exercitia Filii processio est ante quodcumque obiectum contingens; & per consequens independentem a scientia, quæ est de obiecto contingente, ut talis est. Dicimus ut talis est, quia si acciperetur secundum entitatem actus, non esset in terminis præsentis quæstionis, & aliter dicendum esset; ut Magnanus moxet. Et hinc habetur, Verbum non procedere per scientiam visionis, quæ est futurorum; quia est contingens, quatenus est futurorum; neque per scientiam mediam, ut talem; quia hæc recedit a scientia simplicis intelligentiæ, & accedit ad scientiam visionis; quatenus quavis sit de possibilitibus, est tamen plus quam de mere possibilitibus, quia est de adepturis existentiam sub conditione.

Opponunt I. Post S. Augustinum asserit S. Thomas 1. p. q. 34. ar. 3. quod Verbum dicit respectum ad creaturas, quarum est factivum; atqui Pater non plura Verba, sed unicum Verbum, producit, quatenus se, & omnia unico actu intelligit: ergo per idem Verbum Pater intelligit se ipsum, & creaturas; quatenus unicum Verbum ejus est expressivum non solum Patris, sed etiam creaturarum. **II.** Cognitio, per quam Verbum producit, est comprehensio; sed non esset comprehensio, nisi extenderetur ad omne scibile: ergo extenditur ad omne scibile; sed intra omne scibile comprehenduntur etiam futura: ergo cognitio, per quam producit Verbum, extenditur etiam ad futura. **III.** Per illam scientiam producit Verbum, quæ est in ipso Verbo, & est in eo vi processionis; sed scientia cum visionis, cum media, sunt in Verbo, & sunt vi processionis:

ergo per has scientias producit Verbum. Probatur minor. Scientia visionis, & media, sunt communes tribus personis ergo sunt in Verbo, & sunt vi processionis.

Respondemus ad I. Verbum procedere per cognitionem creaturarum, non quatenus libera est, sed quatenus est necessaria, & secundum hanc importat respectum ad creaturas. Et quod hæc sit mens S. Thomæ, P. Magnanus probat ex ipsiusmet S. Doctoris verbis. Dicit enim Angelicus; Verbum importare respectum ad creaturas, non quas facit, vel quas faciet, sed quarum est factivum; per factivum intelligitur quid necessarium, per facit, vel faciet, quid contingens: Unde S. Thomas intelligendus est de cognitione creaturarum, non ut libera est, sed ut est necessaria. Ulterius, concedimus, Verbum esse expressivum creaturarum possibilem, & futurarum, tum absolute, tum conditionate; at negamus, esse expressivum formaliter vi processionis, sed solum concomitanter, consequenter, materialiter &c., quatenus scilicet scientia necessaria, per quam solum formaliter Verbum procedit, extenditur in signo rationis posteriori ad contingencia, & ideo sit contingens.

Ad II. pariter cum P. Magnano dicimus, Verbum procedere per cognitionem comprehensivam eorum, per quorum cognitionem procedit, non vero per quorum cognitionem non procedit. Non autem oportet, ut cognitio illa, per quam procedit, sit comprehensio omnium, sed sufficit, ut sit comprehensio necessariorum. Addit etiam, quod cognitio illa necessariorum comprehensiva transit secundo signo rationis in comprehensivam quoque liberorum; quatenus primo signo est quidem identice comprehensiva liberorum, sed non formaliter.

Ad III. cum eodem dicimus, quod ambæ illæ scientiæ sunt in Verbo vi processionis, at non formaliter, sed consequenter tantum; & hoc ideo, quia scientia necessaria, quæ præsupponitur processionis Verbi, transit in liberam secundo signo rationis, ex sola connotatione obiecti contingenter futuri, sive sit futurum actu absolute, sive sub conditione.

Dicimus II. Verbum divinum procedere per omnem cognitionem divinam necessariam; scilicet essentiam Dei, Personarum trium divinarum, & creaturarum possibilem.

I. probatur a P. Magnano ex S. Thoma. Etenim S. Doctor 1. p. q. 34. ar. 1. ad 3. docet, Verbum procedere per cognitionem personarum, & possibilem; a fortiori autem, vel saltem a pari, procedit per cognitionem essentiam; Uterius, ar. 13. in corp. docet, Verbum notionaliter sumptum esse expressivum omnium, quæ Deus cognoscit; sed per ipsumet S. Doctorem cognoscit suam essentiam, personas, & possibilem; ergo ex S. Thoma procedit per cognitionem essentiam, personarum, & possibilem.

II. probatur. Perfectius, atque nobiliter est, aliquid procedere per cognitionem sumptam secundum se totam, & in sua latitudine, quam per eandem diminutam; sed Verbo tribuendum est, quod est perfectius, & nobiliter: ergo potius dicendum est, Verbum procedere per cognitionem sumptam in sua tota latitudine, quam per eandem diminutam; sed cognitio sumpta in tota sua latitudine includit cognitionem essentiam, personarum, & possibilem; ergo per hanc cognitionem Verbum procedit. Major probatur. Perfectius est esse aliquid expressivum plurium, quam paucorum; sed est expressivum plurium, quando procedit per cognitionem sumptam secundum se totam, & in tota sua latitudine; paucorum vero, quando procedit per eandem cognitionem diminutam; ergo perfectius, atque nobiliter &c. Vel alio modo eadem major probatur. Perfectius est, Verbum esse expressivum plurium formaliter vi processionis, & in primo rationis signo, quam solum consequenter, & in secundo signo; quod quidem importat cognitionem comprehensivam, non contingentem, quam paulo ante exclusimus, sed necessariam, quæ divinæ cognitionis deneganda omnino non est: Hoc autem importat cognitio sumpta secundum se totam, & in sua latitudine, & non diminuta; ergo hæc processionis Verbi concedenda est.

III. Pater æternus signo illo, quo Verbum producit, cognoscit expresse, & suo Verbo dicit, omne cognoscibile: ergo productio Verbi est cognitio, seu dictio, omnis cognoscibilis; & quidem formaliter, & intrinsece. Probat antecedens. Signo illo non præcindit Pater ab aliquo cognoscibili: ergo cognoscit expresse, omne cognoscibile. Consequentia prima sequitur; quia dicere Patris est producere Verbum: ergo si Pater primo signo cognoscit omne cognoscibile, productio

Verbi est cognitio, seu dictio, omnis cognoscibilis. Subsumimus modum, qui non potest intelligi de cognoscibile contingente, quod præcedit Verbi productio, ut diximus: ergo intelligitur de omni cognoscibile necessario.

Obstant I. Verbum procederet adhuc, si nulla essent possiblem; ergo Verbum per cognitionem possibilem non procedit. Antecedens est certum; quia Verbum divinum, utpote magis necessarium, etiam, procederet, si nulla essent possiblem; & absurdum quidem esset, dicere, Verbum non esse in Trinitate, si nulla creatura, esset possiblem. Consequentia sequitur; non enim procedit Verbum per cognitionem eorum, quæ non sunt, & tamen, Verbum etiam procedit. II. Procederet etiam Verbum, si Spiritus Sanctus non esset possiblem, & consequenter a Patre non cognosceretur ut talis: ergo Verbum non procedit per cognitionem Spiritus Sancti. Antecedens est clarum; quia Verbum est prius origine Spiritu Sancto: ergo procederet etiam Verbum, si Spiritus Sanctus non esset possiblem. III. Ex nostra Conclusionem sequeretur, Verbum procedere a se ipso, & a Spiritu Sancto, & a creaturis, saltem in esse cognito; hoc non est dicendum; ergo neque illud: Probatur sequela. Verbum procedit per cognitionem sui, Spiritus Sancti, & creaturarum possiblem; sed hoc idem est, ac Verbum procedere a se ipso, & a Spiritu Sancto, & a creaturis: ergo &c. IV. Si Verbum procederet per cognitionem sui ipsius, secundum nostrum modum intelligendi esset prius se ipso: hoc dici non potest; ergo &c. Probat sequela. Id, per quod quis procedit, prius est termino processionis: ergo si Verbum procederet &c. Probat minor prioris argumenti. Nec Verbum, nec aliud quodvis ens, potest esse se ipso prius.

Respondemus ad I. cum P. Magnano, necessitatem possibilem esse non tantum, æqualem necessitati processionis Filii, & necessitati existentiam Dei, sed esse omnino eandem necessitatem possibilem, & existentiam divinam, acceptam hinc in ratione exemplaris, inde in ratione omnipotentium. Sicur ergo ne Filius Dei sit in Trinitate, non est periculum, quod essentia divina non sit possiblem, ita nec est periculum, quod creaturæ non sint possiblem.

Ad II. Si non esset possiblem Spiritus Sanctus, neque esset possiblem Filius: Ratio est;

est; quia Filius debet habere naturam divinam intellectualem integram, & perfectam, non vero dimidiatam, & imperfectam. Natura divina intellectualis integra complectitur intellectum, & voluntatem; sine voluntate esset dimidiata. Sine voluntate esset, si non esset possibilis Spiritus Sanctus; sic autem non posset esse in Filio; ergo non esset Filius; ergo si non esset possibilis Spiritus Sanctus, neque esset possibilis Filius. Addit P. Magnanus, in hypothese impossibili de Spiritu Sancto ab Adversariis facta, esset etiam impossibilis Pater, esset quoque impossibilis divina essentia. Posse namque uno impossibili, cetera impossibilia sequuntur, quae cum illo inseparabiliter sunt connexa: Unde non procederet Verbum, si Spiritus Sanctus non esset possibilis. Denique, Verbum est prius origine Spiritu Sancto, sed non prius cognitione, quam Pater de Spiritu Sancto habet; quia, ut docet P. Magnanus, *nec Spiritus latuit Patrem in eo signo, quo Pater se ipsum, ac suam essentiam dicebat Verbo, quod ita dicendo produxit.*

Ad III. respondet primo Magnanus cum assertionem: Filius procedit per cognitionem essentiae divinae; ergo procedit ab essentia divina; sed ab essentia non procedit; ergo neque per cognitionem essentiae. Sophisma autem Adversariorum est in hoc, quod sumunt cognitionem pro objecto; vel sub obtentu sumendi cognitionem pro objecto in esse cognito, sumunt pro objecto in esse reali, ac secundum se considerato. His verbis secundo ad argumentum respondet Magnanus.

Ad IV. dicimus, Verbum non procedere per cognitionem ipsiusmet Verbi actu producti; & in hoc sensu procedit propositum argumentum. Attamen si Verbum accipiat objective, tunc dicitur, ipsum producti per ipsam cognitionem Verbi.

Quia tamen contrahitur etiam hic inter Scholasticos; An Verbum divinum procedat per cognitionem paternam, quae sit intuitiva, nec ne? Et quidem pariter in hoc ambagibus tot, tantisque obvolvitur quaestio, quot sunt Theologi, qui de ea loquuntur opposita; nos ab eadem cum P. Magnano sic breviter expediemus.

Dicimus III. Cognitionem paternam, qua Filius procedit, dici posse, & esse, respectu diversorum, intuitivam, & non intuitivam.

Conclusionem sic explicat, & probat, P. Magnanus. Cognitio intuitiva est objecti secundum propriam existentiam visi in se ipso. Hoc tripliciter fieri potest, adeoque tribus modis esse potest intuitiva cognitio. Primo videtur objectum in se ipso secundum existentiam ita quidem, ut primo videatur ipsa existentia, non solum futura, vel praeterita, sed etiam praesens; seu videatur objectum de praesenti existens, coram secundum se positum, sive expositum cognitioni sui, per eisdem sui realem cum illa coexistentiam, & praesentiam durationis; ut ipsamet sua verba sonant. Et hoc modo dicit, esse visivam cognitionem sensitivam nostram. Secundo modo, ut ipsamet scribit, ut videatur velut anticipato existentia nondum posita, sive sit ponenda tempore suo, sive non. Et hoc pacto esset, si nunc Deus exponeret oculo speciem impressam propriam rosae sequentis anni; videretur rosa nunc intuitiva, seu secundum propriam existentiam, licet non esset secundum se visioni coexistens. Tertio modo, ut videatur eadem, rosa, initio non coexistens realiter secundum se visioni sui, sed tandem coexistens mox eidem subinde continuandae. Post quae verba, sic ad propositum descendit.

Certum est, visionem paternam esse primo modo intuitivam, secundum quod est essentiae, ac trium personarum. Ratio est, quia nullum est reale instans durationis, in quo ea cognitio antecedit existentiam alicujus personae. Et hoc ideo, quia in divinis non reperitur prioritas, neque etiam pro uno instanti, secundum realem durationem, sed tantum secundum originem, aut secundum rationem cum fundamento in re. Manifestum quoque esse, ait, cognitionem paternam non esse intuitivam possibilem primo modo, sed tantum secundo; ut patet. Manifestum denique dicit, cognitionem futurorum, quae repraesentat consequenter ut diximus, non esse intuitivam primo, aut secundo modo, sed tantum tertio.

DISSERTATIO CXXIV.

*De Processione Filii, quod sit Generatio, non sic autem
Processio Spiritus Sancti; contra Hæreticos: Et
quare dicatur Generatio, non sic vero
illa Spiritus Sancti; inter
Scholasticos.*

GENERATIONIS nomine non intelligimus hinc illam, quæ, laxissime sumpta, importat productionem omnem, quæ non fit creatio; nec pariter illam, quæ, late accepta, dicit omnem mutationem; quæ non sit alteratio, nec augmentatio. Hæc namque generationes sic explicatæ involvunt, & dependentiam a subiecto, quæ cum divina perfectione nequit stare, & mutationem, quæ cum divina actualitate, simplicitate, & immutabilitate, coherere non potest. Intelligimus ergo illam, quæ strictissime intellecta, accipitur pro speciali generatione viventium; & quæ communiter definitur; quod sit origo viventis a vivente principio conjuncto in similitudinem naturæ. Hæc quidem generatio nullam in se importat imperfectionem; unde in Deo admitti sine injuria potest. Antequam autem contraverſiam hanc celebrem, nominus inter Theologos, quam inter Patres, pertractemus, necessarium ducimus dogma fidei stabilire, quo docemur, Processionem Verbi esse generationem, non vero processionem Spiritus Sancti.

Contra hoc fidei dogma desuperunt Hæretici illi, quos supra enumeravimus, & impugnavimus, de Filio, & Spiritu Sancti, divinitate pertractantes, & præcipue pro Filii persona contra Transilvanos modernos, qui dicunt, Christum esse verum Filium Dei secundum humanitatem tantum, secundum quam operatione divina, & de Spiritu Sancto, conceptus fuit. Ut refert Bellarminus t. 1. Controv. 2. lib. 1. c. 6. Item pro Spiritu Sancto contra Macedonianos, aliosque, qui impossibile putant, Spiritum Sanctum esse Deum, procedentem a Patre, & Filio, & non esse genitum, sicuti genitus est Filius; ac proinde negant Spiritum sanctum esse Deum, ne cogantur admittere illum esse Filium.

Dicimus ergo: Processionem Verbi esse generationem proprie, & strictissime sumptam; non vero processionem Spiritus Sancti.

I. probatur ex Scripturis. Joan. 1. *Vidimus gloriam ejus quasi Unigeniti a Patre.* Nec difficultatem ingerit verbum illum quasi; quia, ut optime observat P. Magnanus in Philosophia sacra c. 20. de Trinit. prop. 12. verbum hoc quasi non minuit vim illius, quæ est Unigeniti, sed potius auget; quum sensus illius sit: *Vidimus gloriam ejus talem, qualem decet esse Unigeniti.* Joan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Et Joan. 1. *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.* Ex veteri etiam testamento. Psal. 2. *Ego hodie genui te.* Psal. 109. *Ex utero ante Luciferum genui te.* Isai. ult. *Nunquid ego, qui aïos parere facio, ipse non pariam?* Hæc fere eadem Scripturæ testimonia, præcipue ex novo testamento desumpta, præbent Spiritum Sanctum non esse genitum. Si enim ibidem dicitur unigenitus: ergo solus Filius est genitus: ergo Spiritus Sanctus non est genitus.

II. Probatur ex Conciliis. Concilium Nicænum generale I. in Symbolo expresse proficitur, Filium esse genitum, non factum, Spiritum Sanctum vero procedentem. Hoc idem habet Concilium Tuletanum I., & Concilium Toletanum XI. Docet pariter Concilium Constantinopolitanum generale I., & Ephesinum generale I. præter Symbolum, & varias fidei Confessiones, quæ in præfatis Conciliis editæ sunt, in Nicæno I., paulo post medium, hæc legimus: *Unus ingenuus Deus, & Pater, unus ex eo genitus Filius, Deus, Verbum: Sicut non est alter Deus cum Deo, & Patre ingenuus; ita neque congenitus, neque prior, nec posterior, Filius diversus a Deo unigenito Filio ejus.* Pariter in Ephesino I. c. 4. legimus: *Filius Dei nuncupatus est primogenitus, & unigenitus; primogenitus com-*
para-

paratione ad filios adoptionis, & nungenuus per exclusionem alterius Filii naturalis. Et in Tolerano XI. *Nec eum de umbilo, neque de aliqua substantia, sed de Patris utero, id est de substantia eius, idem Filius genitus, vel natus esse, credendus est.* Et in Tolerano II. in confessione fidei: *Hic etiam Spiritus Sanctus, nec ingenuus dicitur, nec genitus creditur; ne si aut ingenuum dixerimus, duos Patres dicamus; aut si genitum, duas Filios prarditare demonstremus.*

III. Probat ex Patribus. Basilius lib. 3. cont. Eunomium: *Spiritus Sanctus nec ingenuus, nec genitus, quia unus Unigenitus.* Nazianzenus or. 5. de Theologia: *Nec Spiritus est Filius, quia ex Deo est, unus eum Unigenitus.* Athanasius dial. 3. de Trinit. *Dicitur Unigenitus, quoniam solus ex essentia genitus est. Nec enim scriptum est: Spiritus ex me genitus est, sed ex me procedit.* Et ante hos Iulianus martir apolog. 2. *Sic proprie etiam prater communem naturam genitum ipsam ex Deo Verbum Dei dicimus.* Dionysius Alexandrinus in ep. adv. Paulum Samosatensem: *Deus eum manifestatus est in carne, factus ex muliere; qui ex Deo Patre genitus est ex utero ante Luciferum, velis et corde Verbum ex Patre editum.* Alexander, Episcopus Alexandrinus, in ep. ad Alexandrum, Constantinopolitanum Episcopum; *Quid illud; Ex utero ante Luciferum genui te; nonne palam ostendit naturalem partus poterni filietatem?* Fulgentius lib. responsum ad objectiones Arianorum resp. 9. loquens de illo Psalmi: *In splendoribus Sanctorum ex utero ante Luciferum genui te; hoc scribit: Multum fallitur, qui hujus Scriptura locum divina narrat: non credit convenire.* Augustinus ser. 3. in Epiph. *Spiritus Sanctus nec ingenuus, nec genitus, atque dicitur; ne si ingenuus diceretur, sicut Pater, duo Patres in sancta Trinitate intelligerentur; aut si genitus diceretur, sicut Filius, duo iidem Filii in eadem assumerentur esse sancta Trinitate.* Idem lib. 1. cont. Maximinum: *De Patre est Filius, de Patre est Spiritus; sed ille genitus, iste autem Spiritus utriusque, quoniam de utroque procedit.*

IV. Probat Rationibus. I. Si non sula Processio Verbi esset generatio, sed etiam esset generatio processio Spiritus Sancti, sequeretur, processionem Verbi non esse in sua linea infinitam, nec fecunditatem Patris explere; & per consequens Verbum non esse infinitum in sua linea, nec esse Patri æquale; sed hæc omnia sunt absurda: ergo absurdum est illud, ex quo po-

sito sequuntur. Sequela patet, quia deficeret processio Verbi in linea generationis, quod in eadem linea haberet processio Spiritus Sancti; & Patris fecunditas, quum per alium filium expleretur, per primum dicendum esset, quod non expleatur. Unde Verbum non esset in sua linea infinitum, nec Patri æquale. Minor constat; consequentia non negatur. II. Si secunda Trinitatis persona non esset sola genita, & esset genita etiam tertia, non solum duæ personæ genitæ darentur indivisibiles, sed infinitæ; hoc non est dicendum; ergo nec illud. Probat sequela. Ex quo non possunt admitti plures Dii, quin admittantur infiniti Dii; non possunt dari plures ingenti, quin denentur infiniti geniti; ex illo etiam non possunt in divinis poni plures filii, quin admittantur infinitæ personæ genitæ, infiniti filii. III. Si præter Filium Spiritus Sanctus etiam esset genitus, sequeretur unam, & eandem processionem esse Verbi, & Spiritus Sancti: ergo male poneretur una per intellectum, altera per voluntatem; una alterâ origine prior; sic etiam Verbum non esset secunda persona, nec Spiritus Sanctus tertia, ordine rei numeratæ; sed tantum ordine numeri, & arbitrio numerantis. Quæ omnia sunt omnino neganda, omnino damnanda. IV. Processio Verbi convenit, quod sit origo viventis a vivente; quia Pater est vivens, vivens est Verbum; convenit, quod sit a principio conjuncto; quia Verbum non habet aliquam partem sui principii, uti est in viventibus creatis, sed habet totam sui principii substantiam; convenit denique, quod sit in similitudinem naturæ; tum quia est per intellectum, qui ex sua virtute assimilatur; tum etiam quia habet eandem naturam, nedum specie, sed numero quoque, cum suo principio: ergo Processio Verbi est vera generatio. V. Secunda Trinitatis persona, seu Verbum, dicitur Filius; tertia vero persona, seu Spiritus Sanctus, non dicitur Filius: ergo processio illius, non hujus, est generatio. Probat consequentia. Terminus generationis est tantum Filius: ergo si secunda tantum dicitur Filius, hujus tantum processio est generatio.

Arguunt I. In generatione debet esse similitudo naturæ, non identitas, ut ex ejus definitione patet; sed inter primam, & secundam Trinitatis personam, non est similitudo naturæ, sed identitas: ergo non est generatio. II. De conceptu generatio-

nis est mutatio; generatio enim in communi, prout a creatione distinguitur, definitur, quod sit mutatio; & prout etiam distinguitur ab alteratione, & augmentatione, definitur quoque, quod sit mutatio: ergo etiam generatio strictissime sumpta debet de suo genere, quod est generatio in communi, importare mutationem; hæc autem omnimode Deo repugnat: ergo, &c. III. Generatio in creatis partim perficitur virtute activa, partim virtute passiva; unde in ea datur & esse acceptum a principio, & esse receptum a subjecto; hæc autem in Divinis non verificantur, ut pater; immo nec verificari possunt: ergo non datur in divinis generatio. IV. In Scripturis nomen Unigeniti non excludit alterum, qui sit genitus: ergo non per hoc, quod Filius dicitur unigenitus in Scripturis, Spiritus Sanctus non erit etiam genitus. Probatur antecedens. Proverb. 4. Salomon dicitur unigenitus; & tamen alios habebat fratres, qui ex eodem Patre Davide geniti fuerant. V. Ad Coloss. 1., & ad Hebræos 1. Christus dicitur Primogenitus Patris; Christus autem est idem ac Verbum: ergo dicitur etiam Verbum primogenitum respectu Spiritus Sancti, qui est secundogenitus. VI. Hæretici, teste Nazianzeno, or. 5. de Theologia, sic contra Catholicos arguebant: Spiritus Sanctus vel procedit a solo Patre, & sic erit filius Patris, & frater Filii: Vel procedit a solo Filio; & sic erit filius Filii, & nepos Patris: Vel procedit ab utroque; & sic uterque erit illius Patris: Quum autem uterque nequeat esse illius genitor, dicendum est, quod unus illius est mater, alter vero Pater. VII. Macedoniani, & Eunomiani, sic pariter insaniebant: Quicquid in divinis est, aut est genitum, aut est ingenuum; sed Spiritus Sanctus non est ingenuum, quia ingenuum est solus Pater: ergo est genitus. VIII. Sicut voluntas non generat, ita nec generat intellectus: ergo si Spiritus Sanctus non est genius, nec genitum erit Verbum. Probatur antecedens. Angeli, & homines, habent intellectum, & voluntatem, & non generant.

Respondemus ad I. quod verbum illud in similitudinem nature, in definitione generationis positum, non debet præcisè intelligi positive; sed sufficit, quod intelligatur tum negative, tum eminenter. Natura enim, quæ est eadem numero, est negative maxime similis, quia maxime a dissimilitudine recedit, quum omnem simili-

litudinem neget. Est etiam maxime similis eminenter, quia maxime accedit ad illam formæ unitatem, quæ a genere in genito, maxime inveniæ est. Hæc autem sufficiunt ad salvandam rationem similitudinis in generatione divini Verbi.

Ad II. Generatio in communi vel comprehendit solas generationes, quæ sunt in creatis; & sic illi conveniunt definitiones, in quibus dicitur, quod sit mutatio. Vel comprehendit etiam generationem, quæ est in divinis; & sic illi altæ definitiones non conveniunt. Unde quando dicitur, generatio ut sic, generatio in communi, generatio abstracta, præcisæ, &c. distinguendum est, a quibus abstractatur, & præscindatur; & quas sub se contineat species, a quibus abstracta dicitur, & præcisæ.

Ad III. Generatio in divinis perficitur tantum virtute activa pure; & datur ibi esse acceptum a principio, absque eo quod datur esse receptum in subjecto. S. Thomas 1. p. q. 27. ar. 2. ad 3. docet: *Quod non omne acceptum est receptum in aliqua subjecto, alioquin non posset dici, quod tota substantia vel creata sit accepta a Deo, cum totius substantia non sit aliquod subjectum receptivum.* Et quia generatio in divinis virtute tantum activa perficitur, idem S. Doctor lib. 4. cont. Gentes c. 11. in fine, infert rationem, quare Filius in divinis habeat Patrem, & non matrem; cur unicum generationis principium dicatur Pater, & non mater. Affert nimirum, quod mater est principium, aut totaliter, aut partialiter, passivum. Ut igitur ostendatur, nullum esse in generatione illa principium passivum, nulla ibi est mater, & qui generat solus dicitur Pater.

Ad IV. Aliqui dicunt, quod Salomon ibi dicitur est unigenitus non simpliciter, sed coram matre sua; quia mater sua ipsum ut unigenitum diligebat. Alii vero respondent, quod quilibet primogenitus potest dici unigenitus, quia saltem pro tempore illo, quo natus nondum erat secundogenitus, ipse unigenitus erat. At tamen Filius, & Spiritus Sanctus, & æterni sunt ambo, & eadem dilectione dilecti, ac diligentes; unde si Filius unigenitus dicitur, non sub his rationibus dicitur, sed quia vere talis est.

Ad V. Quidam dicunt, Christum dici primogenitum ut hominem, & cum comparatione ad creaturas, quæ post ipsum sunt productæ; non autem ut Deum, & cum comparatione ad personam aliquam divi-

nam, que sit secundo genita. Alii autem respiciunt, aliquem dici posse primogenitum duplici modo, negative scilicet, & positive. Negative, quatenus non habet alios, qui sint illi priores natu, immo nec posteriores; positive, quatenus non habet priores, habet tamen posteriores. Christus dicitur primogenitus primo, non autem secundo, modo. Cæterum Concilium Ephesinum l. c. 4. hæc docet: *Filius Dei nuncupatus est primogenitus, & unigenitus, primogenitus comparatione ad Filios adoptivos, & unigenitus per exclusionem alterius filii naturalis*. Et Augustinus lib. de fide, & Symbolo c. 4. *Secundum id, quod unigenitus est, non habet fratres; secundum id autem, quod primogenitus est, fratres vocare dignatus est omnes, qui post ejus primitias in Dei gratia nascimur per adoptionem Filiorum*.

Ad VI. Spiritus Sanctus procedit ab utroquo, sed a nullo est genitus; cur autem non sit genitus, mox investigabimus. Interim contra hæreticos illos observare juvat, quod nullam ipsi processionem in divinis agnoscebant, que non esset generatio. Si enim agnovissent processionem, que non esset generatio, non ita incepte contra Catholicos argumentari essent, ut vidimus.

Ad VII. eadem est responsio. Attamen nonnullis Sanctis Patribus Spiritus Sanctus etiam dicitur ingenuitus; sed sub hæc ratione. Ingenuitus duobus modis usurpatur; & pro eo, quod a nullo principio producit; & pro eo, quod producit, sed non per generationem. Primo modo Pater dicitur ingenuitus, qui nullum habet principium; secundo modo ab aliquibus Patribus Spiritus Sanctus dicitur ingenuitus, quia non est ingenuitus, quanvis sit procedens.

Ad VIII. dicimus, intellectum non generare in creatis, generare autem in divinis. In creatis non generat, quia Verbum productum, vel realiter est ab intellectu distinctum, & est accidens peripariticum, & nequit esse simile nature cum substantia intellectus producentis. Vel non est realiter ab intellectu distinctum, & est ipsamet substantia intellectus, de qua verificari non potest origo viventis a vivente &c. Non sic autem in divinis, ut patet.

Explicato jam dogmate fidei, atque etiam propugnato, quod Filii processio sit generatio, non sic vero processio Spiritus Sancti; deveniamus modo ad celeberrimum scilicet

P. A. R. II.

laticam controversiam pertractandam; que in eo consistit, ut assignetur vera, & germana ratio, quare processio Filii sit generatio, non sic autem illa Spiritus Sancti à Negari enim non potest, quod inter utramque processionem discrimen sit, & discrimen quidem reale, & positivum; quia quæstio, ut ait P. Magnanus, est de re ipsa, non de solo nomine. At difficultas est in assignando veram, & que in re est, discriminis rationem. Revelavit quidem Deus esse discrimen; & ideo dicimus, unam generationem, non esse aliam; unam personam esse genitam, non esse alteram: At non revelavit, quale sit hoc discrimen, & quodnam. Quod non revelaverit, habemus ex Patribus, qui ingenue sateri non erubescunt, discrimen hoc nescire. Augustinus lib. 3. cont. Maximinum c. 14. hæc scribit: *Quid autem inter nasci, & procedere, interfit, de illa excellentissima natura loquens, explicare quis potest? Et post pauca: Distingere inter istam generationem, & hanc processionem, nescio, non valeo, non sufficio*. Et lib. 15. de Trinitate c. 27. *Difficillimum est generationem a processione distinguere*. Et Damascenus lib. 1. de fide orthodoxa c. 10. monet: *Et quidem generationem, & processionem inter se differre, competum habemus, ceterum quis hujus differentia modus sit, prorsus nos fugit*.

Hujusce difficultatis, & quidem maximæ, signum habemus apertissimum in tot, tantisque Scholasticorum speculationibus, quibus discrimen hoc advenire conati sunt. Et quidem, aliis alios impugnantibus, illis vero hos refellentibus, res obscurior evasit, & controversia celebrior. Attamen si sateri omnino debemus, quod hie in via nullam evidentem habere possumus rationem discriminis illius; concedere pariter oportet, posse in via assignari, non solum congruentias, veterum quoque sufficientes theologicas rationes, quibus discrimen illud perquiratur, inveniat, & assignetur. Primum tradunt Sancti Patres, secundum Theologi docent. Præter loca Augustini, nuper adducta, alium habemus in lib. 5. de Trinitate c. 27. *Cum sit communio quædam consubstantialis Patris, & Filii, amborum Spiritus, non amborum, quod absit, dicitur est Filius. Sed ad hoc dilucide, perspicueque cernendum non potes aciem figere, scio, quia non potes*. S. Ambr. lib. 1. de fide c. 5. *Mibi impossibile generationis istius nosse mysterium; vox scilicet, meus deficit, non tantum mea, sed*

V. 2 etiam

itiam Angelorum, S. Bernardus ser. 1. Pen-
tecost. *Processionem Spiritus Sancti possuisse
tenebras latibulum suum.* Anastasius Sinaita
lib. de rectis fidei dogmatibus: *Nos est tan-
tum hoc inquirere, quod soli Trinitati cogni-
tum est.*

De Theologis vero de schola, qui secundum
propugnant, habemus plurimos, ex quo-
rum numero sunt Lugus, Vasquez, He-
rinx, Marcbinus, Etlus, P. Magnanus,
P. Lallemande, alique communiter, con-
tra Magistrum sententiarum, Gregorium
Armenensem, Gabrielem, Majorem,
aliosque paucos, afferentes, nullam assi-
gnari posse sufficientem rationem, cur
processio Verbi sit generatio, non sic illa
Spiritus Sancti. Adnumerant etiam Sco-
tum bis ultimis, qui in 1. dist. 13. q. unic.
§. ad quæstionem, hæc docet. „ Respon-
deo, quod productiones se ipsis formaliter
distinguntur; generatio enim se ipsa
formaliter est generatio; & spiratio se ipsa
formaliter spiratio: Ita quod non oportet
querere, quibus distinguntur; quia tota
ratio formalis unius est non eadem toti
rationi formali alterius. „ Verum subtilis
Doctor aliter docuit in 1. dist. 10. n. 13.
& dist. 13. n. 20. scribens: „ Quod gene-
ratio sumitur uno modo pro generatione
substantiæ, vel alio modo specialiter pro
productione vivi ex vivo; & hoc modo
dicitur animal generari, & non ignis:
Et ibi communiter concurrunt ex parte
agentis inclinatio naturalis, sive forma
naturalis, quæ est principium generandi;
& hoc modo ultimo videtur esse generatio
in divinis? „ Unde dicendum putamus,
primo modo Scotum fuisse loquutum de
ratione evidenti, de qua etiam loqueban-
tur Patres, quæ vera non adest, ut per
eam discrimen hoc agnoscamus; secundo
autem loco de congruentia, & probabit
conjectura, secundum quam Scholastici
omnes loquuntur. Unde contrarium sen-
tientes non est, cur sibi blandiantur, vel
de Patrum auctoritate, vel de Scoti sub-
sidio, ut tuius opinionem suam tuean-
tur. Modo ad explicandi modos accedi-
mus.

Primus explicandi modus est. Processio Ver-
bi est generatio, quia Verbum primo pro-
ducitur; processio vero Spiritus Sancti
non est, quia Spiritus Sanctus secundo
producitur. Auctores opinionis huiusce
sunt recentiores quidam, qui sine nomine
citantur ab Arriaga 1. p. disp. 47. sect. 2.
Intendunt sibi patronos adscribere S. Au-
gustinum, & S. Thomam; primum, quia

lib. 15. de-Trinit. c. 27. docuit, Spiritum
Sanctum non nasci, sed procedere, quia
est a duobus; secundum, quia in 1. dist. 13.
q. 1. ar. 2. in corp. distinguit generationem
Verbi a processione Spiritus Sancti, per
hoc, quod illa sit processio unius personæ
ab una; quod idem est ac dicere, proces-
sio prima; illa vero sit processio unius per-
sonæ a duobus; quod idem est ac dicere,
processio secunda. Sed falluntur aperiissime;
Augustinus enim docens, Spiritum
Sanctum non nasci, quia est a duobus,
non fundat vim suæ rationis in hoc, quod
processio a duobus sit secunda, sed in hoc,
quod nullus est filius duorum, nisi Patris,
& Matris; nefas autem est suspicari in
Deo rationem Patris, & Matris, ut ait
Cacheranus. S. Thomas non vult in eo
loco assignare rationem, cur una pro-
cessio sit generatio, & non altera, sed
cur in divinis poni debeant duæ pro-
cessiones, & non unica. Et hoc pro-
bat ex eo, quod una processio sit a dua-
bus personis, & per consequens non
solum a persona, a qua altera procedit,
sed etiam ab ipsa persona, quæ procedit;
ut pariter Cacheranus adnotat. Impugna-
tur autem hic explicandi modus. Non re-
quiritur ad generationem, quod sit prima
productio: ergo cadit hic explicandi mo-
dus. Probarur antecedens. Prima pro-
ductio vel intelligitur prout distinguitur a
conservatione, quæ est secunda produ-
ctio; vel prout distinguitur a posteriori
productione alterius termini; neutrum
facit, quod prima productio tantum
sit generatio: ergo &c. Probarur mi-
nor. Non primum; quia conservatio
non est secunda productio, sed continua-
ta productio; unde si productio fuit ge-
neratio, est continuata generatio: Neque
secundum; quia in creatis non tantum pri-
ma, sed etiam secunda, tertia, quarta
&c. productio est generatio. Unde vere
generatio præcendit ab eo, quod sit pri-
ma, vel secunda, vel ulterior, productio,
quando in omnibus productionibus veri-
ficatur, & in singulis, quod sit origo vi-
ventis a vivente principio conjuncto in si-
militudinem naturæ. Cæterum admitti-
mus, in divinis non dari duas generatio-
nes; sed hæc non est ratio, cur ex duabus
productionibus una sit generatio, altera
sit processio.

Secundus explicandi modus. Processio Ver-
bi est generatio, quia Verbum procedit
in similitudinem naturæ focundæ; illa
autem Spiritus Sancti non est, quia Spiritus

tus

tus Sanctus procedit in ſimilitudinem naturæ inſecundæ. Citantur pro hac opinione Richardus a S. Viſtore, Alexander Zúñiga, Major. Credunt pro ſua ſententia habere S. Baſilium, & Concilium Florentinum. Primum, quia docuit lib. 5. con. Eunomium: *Si Spiritus Sanctus eſſet Filius ex Filio, ex hoc alius Filius utique natus eſſet*; Quibus verbis innuere videtur Baſilium, quod de ratione Filii ſit, quod alterum producat, ſeu quod habeat naturam ſecundam. Secundum, quia ſeſſ. ult. docet: *Credentes Spiritum Sanctum ex Filio nequaquam procedere, neceſſe eſt, ut intelligant, Spiritum ex ſolo Patre procedere, & conſequenter non eſſe Filium*. Sed immemoro de utroque præſidio gloriatur. Baſilius non intendit inferre tertium filio ex eo tantum, quod Spiritus Sanctus eſſet Filius, ſed ex eo, quod eſſet Filius ex Filio, & per hoc eſſent duo Filii; ſcilicet non quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ut de facto procedit, ſed quod procederet ex Filio, uti Filius a Patre procedit. Quod ad rem noſtram nihil omnino facit. Concilium autem Florentinum, per to non eſſe Filium, non negat ſimplicitet perſonam Filii, ſed referat ad Spiritum Sanctum; & ſenſum reddit, quod Spiritus Sanctus non eſſet Filius, etiam ſi ſecundum Græcos a ſolo Patre procederet. Impugnatur etiam hic modus. Sequeretur enim ex illo, Verbum non eſſe ſimile Patri perfecte in natura, adeoque non eſſe proprie Filium. Et ſic probatur. Ideo Spiritus Sanctus non eſt ſimilis in natura cum Patre, quia non habet vim ſpirandi, quam habet Pater; ſed neque Verbum habet generandi vim, quam habet Pater; ergo neque Verbum eſt perfecte ſimile Patri in natura; & per conſequens non eſt Filius. Uterius; Si Spiritus Sanctus non procederet a Filio, & Filius non haberet vim ſpirativam ipſius, adhuc Filius eſſet Filius: ergo non eſt Filius præciſe per hoc, quod habet vim ſpirativam.

Tertius explicandi modus. Proceſſio Verbi eſt generatio, quia Verbum procedit ut imago; non ſic autem illa Spiritus Sancti, quia Spiritus Sanctus ut imago non procedit. Hæc opinio eſt Vaſquez t. p. diſp. 13. c. 7., aliorumque poſt ipſum. Verum contra hunc explicandi modum dicitur, quod obſcurum vult perobſcurius clarificare. Quam enim e videntiam præſtat, ut cognoscamus, Filium procedere ut imaginem, non ſic vero Spiritum Sanctum? Certe uterque procedit ut ſimilis princi-

pio producenti: ergo cur potius una perſona erit imago, & non altera?

Quartus explicandi modus. Proceſſio Verbi eſt generatio, quia eſt per intellectum, & intellectio eſt formaliter, ſeu virtualiter natura; non ſic autem proceſſio Spiritus Sancti, quæ eſt per voluntatem. Eſt ſententia Peſantii, Arriagæ, Suarez, Lugii, aliorumque. Impugnatur. Intellectio, divina eſt conſtitutivum divinæ naturæ, non vero divinæ eſſentia; uti non ſuo loco diximus, & Adverſarii etiam ſuſtentur: ergo per hoc, quod Verbum procedat per intellectionem, ſequitur tantum, quod procedat formaliter in ſimilitudinem naturæ divinæ, non vero eſſentia; divinæ; ſed hoc ſecundum ad veram generationem requiritur: ergo inſufficiens eſt modus iſte. Probat minor. Quod generatur, ex S. Thoma t. p. q. 27. ar. 2. in corpore procedere ſecundum ſimilitudinem in natura ejuſdem ſpeciei; ſed prædicata, quæ conſtituunt naturam ejuſdem ſpeciei ſunt prædicata eſſentialia rei, & quæ pertinent potius ad eſſe, quam ad operari: ergo ad veram generationem non ſufficit ſimilitudo in natura, ſed requiritur ſimilitudo in eſſentia.

Quintus explicandi modus. Proceſſio Verbi eſt generatio, qui Verbum procedit ſimile in proprietate perſonali, non ſic autem Spiritus Sanctus; adeoque generatio non eſt ejuſ proceſſio. Defendit hanc opinionem De Quiros. Impugnatur. Nec Verbum procedit ſimile in proprietate relative; nec ſimilitudo in proprietate relativa, aut ſufficit, aut requiritur, ad generationem: ergo modus iſte explicandi ad nihil i oſervit. Probat prima pars antecedentis. Proprietas relativa Verbi non ſolum non eſt ſimilis, ſed eſt oppoſita, proprietati relative principii, a quo procedit. Probat quoad ſecundam. Proprietas relativa ſe habet in divinis ut proprietas perſonalis, & individualis, & numerica; ſed ſimilitudo huius proprietatis nec ad generationem requiritur, nec ſufficit: ergo &c. His modis explicandi rejectis, aliquis alius a nobis eligendus eſt, ut diſcrimen, quod querimus, inveniamus. Antequam autem illum proponamus, cum P. Magnano prænotare oportet. Origo in generationis definitione idem eſt ac productio; & hoc modo ſignificat vim activam in generante, non vero ſolam principii materialis præſuppoſitionem. Sic Eva originem duxit ab Adamo, ſed non fuit ad Adamo genita, quia vere non fuit producta, ſed tantum

tantum modificata, formata, fabricata &c. Præterea, verbum illud *conjunctio*, significat, quod genitum manet ex substantia, gignenti; & ideo utriusque sit eadem substantia, quatenus utriusque est eadem conjunctio; & si non in totum, saltem pro aliqua parte; quia aliquid etiam de substantia Patris decidit in creatis, & in Filii substantiam transit. Sit in hoc, ais Magnanus, sitam esse similitudinem naturæ; quatenus scilicet vi præfatæ conjunctionis substantiæ generans producti sibi simile in natura; ut homo hominem. Insuper, definitio illa intelligi debet in sensu formali; scilicet, ut hæc formalibus verbis explicat Doctor profundissimus; „Ut ex propria, & formali ratione ejus, quod originis, seu productione primario, atque directe communicatur; atque ex propria formalissima ratione talis communicationis; aut, ut communiter dicitur, ex vi formalis processionis, sit inter generantem, & genitum similitudo naturæ; non autem sit solum ex consequenti ob aliquid productione communicatum, non directe, ac primario, sed solum consequenter, sive uterunque comitanter; hoc est non ex vi formalis processionis, sed solum ex vi alicujus aliunde connexi cum eo, quod sit primario, atque directe communicatum. „

Hæc autem sic ab eo accipiuntur, ut duo alia velit esse formaliter accipienda. Primum, ut hæc productio vivens a vivente sit prima naturalis actio in genere vitæ. Secundum, ut quod communicatur ea actione directe sit primum in genere vitæ, quod est in communicante, & quod sit proprie ejus natura. Si sunt hæc duo, est sensus formalis, & productio est generatio; si non sunt hæc duo, non est sensus formalis, & productio non est generatio.

His positis, pergit Magnanus, & docet; quod quum productio ideo sit productio, quia est formalis ratio tribuendi, vel communicandi esse alteri a producente; unum ex his duobus sequi debet; scilicet, ut vel ambæ productiones, quæ in Deo sunt, indifferenter ex vi sui sint rationes formales tribuendi directe, & æque primo totum, & adæquatum esse, quod est in producente; Vel ut quælibet in particulari productio secundum suum specialem conceptum sit ratio tribuendi directe id solum formale totius esse, quod est specialiter formale fundamentum, & radicalis fecunditas ejusque. Primum dici

non potest; sic enim actiones duæ illæ confunderentur; quum præstaret secunda, quod dedisset prima; & daret prima, quod datura esset secunda: Dicendum est ergo secundum; & cum hoc dicemus pariter, quod quæ est actio productiva primaria, in genere vitæ, ac primo, & per se naturalis producenti, sit simul communicativa directe, atque formaliter ejus, quod in genere vitæ primum est producentis, ejusque natura. Hæc se dixisse, ait Doctor, quoad generationem proprie dictam secundum se; venit modo ad divinam explicandam.

In prima persona, negari non potest, quod sit vis producendi aliam personam; & producendi de sua substantia. Uterius, prima persona producentis est vivens, & secunda persona producta pariter est vivens. Dicitur enim Joann. 5. *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filius vitam habere in semetipso*. Insuper, conjuncti, immo conjunctissimi, sunt, vivens, & vivens, producentis, & productus; quia producentis non communicavit ei partem substantiæ ejus, ut fit in creatis, sed totam substantiam suam, quæ indivisibilis, simplicissima, & eadem prorsus est in utroque; unde inter eos est similitudo perfectissima secundum naturam. Concludit denique, quod hæc omnia sunt secundæ, & tertriæ personæ communia; unde secundum hæc videri potest, quod ambæ sint genitæ. Atamen aliquid aliud est addendum, quod uni sit speciale, & per quod est genita, & alteri non convenit, & ideo una processio sit generatio, & altera non sit generatio.

Hoc autem dicit esse, quod producentis actio sit in genere vitæ primaria, & primo-naturalis; & quod id sit in genere vitæ primum, atque naturam producentis, quod ea actione directe communicatum est. Sic modo aprat ad rem, de qua loquimur, hoc alterum, quod explicavit. Naturam Dei explicat per principium, motus, & quietis; principium motus agnoscit in intellectione; unde in intellectione Dei naturam constituit. Sic deinde argumentatur. Dicitio, seu intellectio notionalis non solum est prima Dei actio vitalis, sed etiam est maxime naturalis, & in genere vitæ primo-naturalis; sed per hanc actionem producitur secunda persona; ergo secunda persona producitur per actionem, quæ est maxime, & primo-naturalis primæ personæ ut viventi. Atqui eidem secundæ personæ per hanc

hanc

hanc actionem primæ communicatur directe, & formaliter intellectus ipse, ex cuius fecunditate est intellectio: ergo eidem secundæ personæ ex vi productionis ejus communicatur id, quod in producente vivente est internum primo, ac per se vitale principium motus, & quietis; scilicet natura ejus ut viventis. Iterum subsumimus: Sed productio secundæ personæ, hoc modo explicata, habet conditiones omnes, quas diximus requiri ad verificationem definitionis generationis sumptæ in sensu formali: ergo productio secundæ personæ vere est generatio, ac per consequens secunda persona est vere genita, est vere Filius.

Descendens postmodum ad productionem Spiritus Sancti, hæc superaddit. Productio Spiritus Sancti non est actio intellectus, sed voluntatis: ergo non est primaria actio vitalis producentis, neque primo-naturalis illi ut viventis: ergo nec directe communicatur id, quod in producente est primum in linea vitæ, & propriæ ejus natura: ergo solum directe commu-

nica id, quod est voluntatis, nempe solius vitæ secundariæ, ex cuius fecunditate procedit. Sed hæc omnia probant ex dictis, actioni huic non convenire generationis definitionem in sensu formali sumptam: ergo pariter probant, Spiritum Sanctum non esse genitum, non esse Filium, & producentem eum, secundum, quod ejus est productor, non esse Patrem.

Videri potest fortassis quibusdam hic P. Magnani explicandi modus similis alicui ex impugnatis; sed si bene perpendantur, quæ Magnanus requirit, & qua ratione accipiat illa, & qua explicet, invenitur, non unum, sed plura esse discrimina inter hunc explicandi modum, & quemlibet ex allatis. Interim nos illum non probamus, quia probatum supponimus, satis esse ad explicandum, quod requirimus. Si quæ tamen Adversarij opponunt, præstiterimus, ut solvamus; profecto nulla, usque modo allata sunt, quæ nos sciamus, quum nulla in editis legimus.

DISSERTATIO CXXV.

De tertia Trinitatis Persona, & de Nominibus, quæ eidem, vel a Patribus Ecclesiæ, vel a Theologis de Schola, tribuuntur:

Tertie Trinitatis Personæ nomina ad tria reducuntur; suntque Spiritus Sanctus, Donum, Amor. Hæc eadem ab aliquibus extenduntur ad quatuor; dicendo nimirum, quod unum sit Spiritus, aliud sit Sanctus, tertium sit donum, quartum sit amor. Unde dicunt, characteres, sive proprios, sive appropriatos, hujus tertie personæ, esse Spiritum, sanctitatem, donum Dei, ac charitatem, seu amorem Dei. De his hic agere intendimus, quemadmodum de nominibus, seu characteribus, aliarum duarum personarum in præcedentibus Dissertationibus egimus.

Dicimus I. Hæc tria, sive quatuor, nomina tertie Trinitatis personæ convenire.

I. probatur ex Scripturis. Matth. ult. *Baptizante cor in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* 1. Joan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, &*

Spiritus Sanctus. Joan. 20. *Insufflatis in Discipulos, & dixit: Accipite Spiritum Sanctum.* Joan. 4. *Si seires Donum Dei. Actorum 8. Existimasti, Donum Dei precibus possideri posse.* Ad Romanos 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datur est nobis.* Joan. 7. *Flumina de ventre ejus fluent aqua viva; hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.*

II. probatur ex Conciliis. Sexta Synodus Constantinopolitana generalis *æst. 1. Dominus noster Jesus Christus cum Patre, & Spiritu Sancto, divinam, & omnipotentissimam naturam communem habet.* Concilium Vvormaticense in Confessione fidei *Spiritum Sanctum, tertium in Trinitate personam, unum, & aequalem cum Deo Patre, & Filio credimus esse Deum, unius substantiæ, unius quoque naturæ.* Concilium Toleranum IV. c. 1. *Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum unius deitatis, atque substantiæ confitemur.* Concilium Toleranum VI. c. 1. Cre-

1. *Credimus, & profitimur sacratissimam, & omnipotentissimam Trinitatem, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, unum Deum solum &c.* Concilium Tolercianum XI. in confessione fidei: *Constat, & credimus, sanctam, & ineffabilem Trinitatem, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, unum Deum naturaliter esse.* Synodus Alexandrina, celebrata ann. 430. in ep. ad Nestorium: *Et si Spiritus in propria persona subsistat, eam tamen in seipso consideretur, quatenus Spiritus est, & non Filius; non est tamen ab eo alienus, quandoquidem Spiritus veritatis nominatur; Christus autem veritas est; sed & perinde quoque ab illo, atque a Deo Patre procedit.* Concilium Ephesinum probat hanc Epistolam, quemadmodum Synodus IV. act. 1. & 5. Synodus V. act. ult. Synodus VI. act. 17. Synodus VII. act. 7. His adungi possunt Concilia Lateranense IV. Florentinum, Tridentinum &c.

III. probatur ex Patribus. Ambrosius in Symbolo c. 1. *Licet enim Pater sit Spiritus, & Filius sit Spiritus, & Pater sit sanctus, & Filius sit sanctus; sola tamen tertia persona Spiritus Sanctus nominatur.* Hieronymus in c. 4. ad Galat. de Davide, qui psal. 50. tres divinas personas Spiritus nominat, scribit: *Principalem Spiritum Patrem appellat, quia Filius ex Patre, & non ex Filio, Spiritum autem rectum, veritatis, atque iustitiam Christum Dominum significat, quia Pater omne iudicium dedit Filio, ut David ait: Deus iudicium tuum Regi da.* Porro Spiritum Sanctum aperte nomine vocat. Chrysostomus hom. 3. de Spiritu Sancto: *Dicitur Spiritus; ista enim est prima, & propria appellatio; & ut evidentior habens intelligentium Spiritus Sancti naturam demonstrat.* Cyrillus lib. 17. thesauri c. 3. *Spiritus Sanctus ex ipsa Dei substantia prodit, sicut & Spiritus, qui ex humano prodit ore.* Idem lib. 9. c. 44. *Propterea corporaliter Christus sufflavit; ostendens hoc signo, quod quemadmodum ab ore humano corporaliter humanus spiritus procedit, sic ex divina substantia, Deitati congruenter, Spiritus, qui ab ea est, profunditur.* Augustinus lib. 5. de Trinit. c. 14. *Exiit non quomodo natus, sed quomodo datus.* Et c. 15. *Quia sic procedebat ut donabile, iam donum erat, & antequam esset, cui daretur: Aliter enim intelligitur eum dicitur donum, aliter eum dicitur donatum; nam donum potest esse & antequam detur, donatum autem, nisi datum fuerit, nullo modo dici potest.* Et post pauca: *Sempiternus Spiritus donum, temporaliter au-*

tem donatur. Idem lib. 15. de Trinit. c. 18. *Dilectio, qua ex Deo est, & Deus est, proprie Spiritus Sanctus est; per quem diffunditur in cordibus nostris Dei Charitas, per quam nos tota subabit Trinitas.* Et c. 19. *Et si Charitas, qua Pater diligit Filium, & Patrem diligit Filius, ineffabiliter communem demonstrat amorem; quid convenientius, quam ut ille Charitas dicatur proprie, qui Spiritus est communis amorem? Probationes ex rationibus theologicis, objectiones, & responsiones ad illas, mox afferemus, de unoquoque de his nominibus sigillatim pertractantes.*

Dicimus II. Nomen Speitus Sancti convenire tertie Trinitatis personae, proprie, tum accipiendo proprie, prout distinguitur a metaphorico, tum prout opponitur communi.

I. probatur ex S. Cyrillo, qui sanctitatem asserit tertie personae proprie convenire, dialog. 7. de Trinit. *Sanctus est Spiritus ipse, non participatio, neque externa ad Filium habitudo, sed natura, & veritate. Nam ut stupidum, & insulsum est hominem appellari, revera quidem hominem, tamen aliud ab eo quiddam intelligi; ita stultum admodum est, Spiritum quidem Sanctum nominare Spiritum, & tamen ipsum excludere ab eo, ut natura sit sanctus & abjude altam in naturam excludere. Non enim gloria, aut excellentia modum aliquem nomen sicut illi significabit, quem admodum hac Principatus, & Thronus, & Dominatio, qua eis tribuuntur, qua ab illo sunt condita; sed substantialem potius qualitatem exprimit, veluti nomen illud Pater Patri, & Filius Filio &c. Si enim convenit Spiritus Sancti nomen tertie personae, uti convenit primae nomen Patris, & secundae nomen Filii, ut ultima verba declarant, quis negabit, Speitus Sancti nomen tertie personae proprie convenire? Dicit ulterius, non convenire participatione, sed substantialem, non externa habitudine, sed re vera: ergo proprie.*

II. probatur ex S. Augustino, qui lib. 10. de Civitate c. 24. Spiritum Sanctum appellat sanctitatem Patris, & Filii; & deinde appellationis huiusce rationem lib. 11. pariter de Civitate c. 24. expendens, haec scribit: *Utrum boni Patris, & boni Filii Spiritus Sanctus, quia communis amobus est, recte bonitas dici possit amobum, non audeo temerariam precipitare sententiam. Verumtamen amobum eam dicere Sanctitatem, facilius ausus fuero, non amobum quasi qualitatem, sed ipsam quoque substantiam,*

tiam, & tertiam in Trinitate personam. Ad hoc enim *ne probabilius ducit, quod eum sit & Pater Spiritus, & Filius Spiritus, & Pater Sanctus, & Filius Sanctus; proprie tamen ipse vocatur Spiritus Sanctus, tanquam sanctitas substantialis, & consubstantialis amborum; ergo saltem ex his Augustini verbis tertia persona dicitur Spiritus Sanctus proprie, prout proprie a metaphoricis distinguitur; immo etiam prout communi opponitur, quum dicat, quod vocetur proprie ipse Spiritus Sanctus, cujusmodi supponitur non vocari Patrem, & Filium, quanvis dicantur & Pater Spiritus, & Filius Spiritus, & Pater Sanctus, & Filius Sanctus.*

III. probatur. Iisdem Scripturæ locis, quibus prima persona dicitur Pater, secunda Filius, tertia pariter nominatur Spiritus Sanctus; sed in illis locis nomen Patris, & nomen Filii, conveniunt primæ, & secundæ personæ proprie, non metaphoricè; ergo pariter nomen Spiritus Sanctus in iisdem locis convenit proprie tertiæ personæ, non metaphoricè. Major patet ex rextibus Scripturarum, quos paulo antea adduximus; in his enim legitur Joan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus.* Matth. 28. *Beaptantes eam in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti;* Minor probata in superioribus supponitur. Consequentia sequitur.

IV. probatur. Si Spiritus Sancti nomen per translationem tertiæ personæ in divinis Scripturis tribueretur, vel dicendum esset, nobis esse hberum ad metaphoras currere, quoties Scripturas interpretamur; vel Scripturas ipsas loquutionibus impropriis passim, & sine necessitate, uti; ac neutrum est dicendum: ergo nec illud, ex quo utrumlibet sequitur. Probatur sequela. Nullum enim metaphoræ signum deprehendimus in iis Scripturarum locis, in quibus Spiritus Sancti nomen tertiæ personæ tribuitur; si ergo adhuc licet nomen illud improprie intelligere, quæcumque alia nomina poterimus etiam metaphoricè interpretari. Similiter; si hic aperiretur aditus dicendi, Scripturas uti loquutionibus impropriis, in hoc nomine, idem de aliis nominibus possemus dicere; quod quidem idem esset, ac reddere divinum Verbum multis obnoxium illusionibus; & insinuis scærens erroribus.

V. probatur. Nomen Spiritus Sancti dicit nomen Spiritus, & nomen Sancti; sed hæc duo nomina proprie, non metapho-

rice, tertiæ personæ conveniunt: ergo pariter nomen Spiritus Sancti. Probatur minor. Quilibet persona divina est vere sancta; Ista enim 6. ter clamabant Sanctus Seraphim illi; cuilibet ex illis nimirum sanctitatem celebrantes. Spiritus vero ut significat spirituales substantiam, & immaterialem, naturam divinam, quæ in tribus personis est eadem, importat, & quidem non metaphoricè, sed vere, & proprie.

VI. probatur. Et quidem volunt aliqui, quod hoc nomen Spiritus Sancti non proprie, prout proprie opponitur communi, sed appropriate, tertiæ personæ conveniat; quanvis limitent dicendo, hoc intelligi secundum communiorem, & usitatiorem significationem acceptum; & deinde subdunt; convenientissima tamen, & accommodatissima appropriatione. Sic Cache-ranus defendit. Ex suis tamen probationibus erui-mus, suum explicandi modum ad proprium etiam reduci; unde tota questio fit, ut sit de nomine. Concedimus enim, quod quilibet persona est substantia spiritualis, ut modo diximus; concedimus, quod sit sancta; unde secundum primævum modum loquendi, potest dici, quod hoc nomen sit appropriatum; ac secundum usitatiorem, & communiorem loquendi modum, quem usurpat Scripturæ, Concilia, Patres, Theologi, totus Catholicus orbis, adeo soli tertiæ personæ nomen hoc tribuitur, ut per ipsum distinguatur ipsa in omnium ore a prima, & secunda. Unde asserunt nostrum intelligimus de communi, & usitatori nomine, non vero de significato ipsius ex prima sui institutione; & hoc pacto absque controversa probatum supponimus. Quod quidem clarissime patet, quia Spiritus Sancti nomen tribuitur tertiæ personæ per oppositionem ad alias personas, & tribuitur a Scripturis, Conciliis, Patribus, Theologis, a toto mundo; ergo proprie illi convenit, non solum prout proprie distinguitur a metaphoricè, sed etiam prout opponitur essentiali, & communi.

Arguunt I. Prima persona, & secunda persona, sunt Spiritus, & quidem Sanctus; ergo hoc nomen non convenit proprie tertiæ personæ. II. Nomen Spiritus Sancti non significat relationem; ergo non est proprium solius tertiæ personæ. Consequentia sequitur; quia si non significat relationem, non est nomen relativum; si non est nomen relativum, est nomen ab-

solutum, si absolutum: ergo non convenit uni personæ, sed tribus.

Respondemus ad I. distinguendo antecedens cum Juenino; si fumantur voces illæ *Spiritus Sanctus* secundum sensum grammaticum, conceditur, si fumantur secundum sensum ecclesiasticum, negatur. Hinc subdit citatus Auctor. „Sensu grammatico, qui ex duplici hac distione *Spiritus Sanctus* petitur, non aliud significatur, quam ens immateriale, ac cujusvis impuritatis expertus. Sensu vero ecclesiastico significatur persona, quæ in divinis spiratur, hoc est per amorem, tanquam principii spiritualis impulsus, producitur. Ideo autem tum Scriptura, tum Patres, alium sensum eis vocibus *Spiritus Sanctus* affinxerunt, quam is, quem illis Grammatici tribuerunt, quod sicut defectum terminorum productio tertiæ personæ non exprimitur nomine speciali, sed generali tantum, productionis nimirum vocabulo: Ita tertia persona defectu termini specialis in Scriptura, & irradiatione significatur hocce nomine generali *Spiritus Sanctus*. „

Ad II. eadem adhibetur distinctio, dicendo nimirum, quod nomen hoc non est relativum in sensu grammatico, est tamen relativum in sensu ecclesiastico. Et de facto dicunt omnes Scholastici Theologi, quod *Spiritus* dicit relationem ad Spiratorem; *Spiratus* autem est *Spiritus Sanctus*; & *Spirator* sunt Prima Persona, & Secunda; quemadmodum etiam usurpant spirationis activæ, & spirationis passivæ, nomina. Audiatur Angelicus 1. p. q. 36. ar. 1. *Ad Secundum dicendum, quod licet hoc, quod dico, Spiritus Sanctus, relative non dicatur, tamen pro relativo ponitur, in quantum est accommodatum ad significandam personam sola relatione ab aliis distinctam.*

Dicimus III. Nomina Doni, & Amoris, convenire etiam proprie tertiæ Trinitatis personæ, sive proprie distinguatur a metapharico, five ab essentiali, & communi.

I. probatur de Dono. Nomine Doni exprimitur modus, quo tertia persona procedit a prima, & secunda: ergo est nomen, quod vere, & proprie ipsi convenit. Probatur antecedens. Modus, quo procedit tertia persona est per amorem; sed hoc nomen *Donum* exprimit processionem per amorem: ergo &c. Probatur minor. Ipsemet amor est donum; quia in eo consistit, ut alicui objecto velimus bonum;

quod quidem bonum est donum, & est principium omnium donorum.

II. probatur. Scripturæ, & Patres, soli tertiæ personæ fere semper tribuunt nomen Doni: ergo signum est, quod hoc nomen sit solius tertiæ personæ proprium. Probatur Antecedens. Actuum 2. *Accipietis Donum Spiritus Sancti.* Actuum 8. *Existimasti Donum Dei.* Joan 4. *Si scitis Donum Dei. Ad Ephes. 4. Ascendens in altum &c. dedit dona dominibus.* Unde Augustinus lib. 15. de Trinitate 19. *Spiritus Sanctus ita datur sicut Dei donum, ut etiam seipsum det, sicut Deus.* Et lib. 4. c. 2. *Sicut natum esse est Filio a Patre esse ista mitti &c. Et sicut Spiritus Sanctus donum Dei esse est a Patre procedere &c.* Et lib. 5. c. 15. *Quemadmodum Filius non hoc tantum habet nascendo, ut Filius sit, sed omnino, ut sit; sic etiam Spiritus Sanctus, eo quod datur, habet non tantum, ut donum sit, sed omnino, ut sit.* Ibidem quoque: *Exit non quomodo natus, sed quomodo datus; ut supra etiam enavimus.*

III. probatur de Amore. Augustinus lib. 15. de Trinitate c. 17. *Si ergo proprie aliquid bonum trium Charitas nuncupanda est, quid aptius, quam ut hoc sit Spiritus Sanctus? Et quia per amorem procedit tertia persona, ideo in Scripturis, & Patribus invaluit usus, ut charitatis nomen, sive amoris, tertiæ personæ tribueretur. Unde idem Augustinus cit. loc. *Tamen proprie Spiritus Sanctus Charitas nuncupatur.* Utitur pariter S. Augustinus similitudine, quod quemadmodum Legis nomen sumitur proprie, & singulariter pro Decalogo, quavis universaliter aliquando pro iniegro testamento veteri, vel saltem pro Pentateuco; accipitur; ita pariter licet charitatis nomen toti Trinitati conveniat, ut dicitur, *Deus charitas est*; tamen usus Ecclesiæ est, ut soli tertiæ Trinitatis personæ tribuatur. *Hæc ideo dixi, ne quisquam propterea nos inconvenienter existimet Charitatem appellare Spiritum Sanctum, quia & Deus Pater, & Deus Filius, potest charitas nuncupari. Sicut ergo unicum Dei Verbum proprie vocamus nomine Sapientie, cum sit universaliter & Spiritus Sanctus, & Pater ipse Sapientia: Ita Spiritus Sanctus proprie nuncupatur vocabulo Charitatis, cum sit universaliter Charitas & Pater, & Filius.**

Arguunt I. Nomen Doni tribuitur Filio Isaac 9. *Filius datus est nobis*: ergo non est nomen, quod proprie tertiæ personæ conveniat. II. Tertia persona non potest dici Donum respectu aliarum personarum,

rum, quia illis non datur; neque respectu creaturarum; quia, quum creaturæ creas fuerint in tempore, in tempore etiam fuisse Donum; hoc autem dici non convenit, nec potest: ergo &c. III. Spiritus Sanctus datur a Creaturis: ergo non est semper Donum Dei. Probatur antecedens. Actorum 8. Per manuum Apostolorum impositionem dabatur Spiritus Sanctus: ergo dabatur a Creaturis. IV. Ad Coloss. 2. dicitur: *Transfudit nos in regnum Filii dilectionis sue*: ergo nomen amoris, seu charitatis, est proprium Patris. V. Spiritus Sanctus dicitur amor vel proprie, vel appropriate; non proprie, quia amor non est nomen ejus proprium, quum proprium, ut diximus, sit Spiritus Sanctus; neque appropriate, quia amor est proprium Dei, nequit proinde appropriari uni personæ, quando omnes res personæ æqualiter sunt Deus.

Respondemus ad I. quod Filio convenit dari improprie, non proprie; quia sicut ille proprie generatur, quod suæ processionis vi procedit in similitudinem naturæ, & ille non generatur, qui procedit in similitudinem naturæ, sed non suæ processionis vi; Ita pariter id proprie datur, quod datur vi suæ processionis; & id improprie datur, quod datur quidem, sed non datur vi processionis suæ; & ita est Filius.

Ad II. Spiritus Sanctus est Donum respectu aliarum personarum, tanquam principium, a quo datur; est Donum respectu creaturarum, tanquam subjectum, cui communicatur. Ad illud, quod dicitur, quod esse donum in tempore, respondemus, quod in tempore esset donum in actu, donum autem in potentia est ab æterno. Ita Augustinus, cujus verba retulimus supra: *Quia sic procedebat ut donabile, iam donum erat, & antequam esset, cui daretur; aliter enim intelligitur cum dicitur donum, aliter cum dicitur donatum; nam donum potest esse, & antequam detur, donatum autem, nisi datum fuerit, nullo modo dici potest*. Et post pauca: *Sempiternus Spiritus Donum, temporaliter autem donatur*.

Ad III. Spiritus Sanctus datur quatuor modis; & ab eo, qui præparat, seu sacramenta ministrat; & ab eo, qui annuntiat monita salutis; & ab eo, qui impetrat, si ve per bona opera, si ve per orationem; & ab eo, qui producit. Si ve boni, si ve mali, conferunt primo, & secundo modo; soli boni conferunt tertio modo; quarto autem omnifere solus Deus, quia a solo

PAR. II.

Patre, & Filio producit, & Creaturis donatur. Ita respondet Seraphicus Doctor, S. Bonaventura in 1. dist. 14. ar. 2. q. 2.

Ad IV. Secundum textum hebraicum Filii dilectionis idem est ac Filius dilectus; sicut filius perditionis idem est ac filius perditus: Unde verba illa intelligenda sunt; *transfudit nos in regnum filii sui dilecti*. Et quanvis Ecclesia in festo Sanctissimæ Trinitatis canat: *Charitas Pater est, Gratia Filius, Communicatio Spiritus Sanctus*; quæ verba videntur sumpta ex 1. ad Corinth. 13. *Gratia Domini nostri Jesu Christi, & Charitas Dei, & Communicatio S. Spiritus*: Atramen clare patet, quod Apostolus loquatur de charitate creata, quum ipse Corinthiis a Deo precabatur. Ecclesia vero loquitur per accommodationem; & rationem accommodandi Patri potius charitatem, desumptam Theologi volunt ex illo Joan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret*.

Ad V. dicimus, posse Spiritum Sanctum nominari amorem tum proprie, tum appropriate. Appropriate quidem, quia procedit per amorem, cujus est amari; proprie etiam, quia est terminus per amorem spiratus, seu amor productus; & effectivè quoque; nam *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum*. Unde Bernardus ep. 107. *O geminum ipsum firmissimum erga nos amoris argumentum. I. Christus moritur; meretur amari; Spiritus afficit, & facit amari. Ille facit, cum amatur; iste, ut ametur. Ille multum dilectionis, in nobis commendat; iste dat: In illo certamus, quod amemus; ab isto sumimus, unde amemus. Charitas erga ab illo occasus, ex isto effectus*. Et S. Petrus Damiani in Opusc. 1. c. 2. scribit: *Et hæc summa illa Charitas, qua genitus a genente diligitur, suumque diligit genitorem; ideoque non amplius, quam tria sunt, & essentialiter indivisa, & tripartita proprietate distincta: Unus diligit illum, qui de illo est; unus diligit eum, a quo est; & ipsa dilectio, de qua dicitur, quia Deus Charitas est*.

Remanet tandem, ut dicamus aliqua pauca de aliis nominibus, quibus Spiritus Sanctus, vel a Scripturis, vel a Patribus, vel ab Ecclesia, appellatur. Et ex his quædam sic a S. Bonaventura explicantur in compendio theologico lib. 1. c. 9. Fons vivus; quia *septemplex rivus donorum in nos fluit*. Ignis; quia *affectum in nobis accendit*. Charitas; non solum quia est amor Patris, & Filii, sed quia nos amantes facit.

X 2

Sp-

Spiritalis unctio; quia omnes tribulationes mandatas facies facit, & mundas. Dexteræ Dei digitus; quia sicut corporales res digito demonstrantur, ita per Spiritum Sanctum ostenduntur res spirituales oculo spirituali. Paracletus; quia consolationes celestes mentibus infundit. Magistrorum optimus; quia intellectum ad Dei cognitionem, & sui ipsius, illuminat. Referuntur a Frassen; qui & ulterius sequentia narrat.

Sunt pariter characteres ipsius; quos explicat Cornelius Musus lib. 3. hist. sac., & desumpti sunt ex libro Sapientiam c. 7. Rectus; quia prava convertit in directa, & aspera in vias planas. Bonus; quo omnia mala pelluntur, vel cooperantur in bonum. Principalis; quia Principes nos facit, perturbatorum Dominos, vitiorum triumphatores.

Dulcis; per quem amara omnia dulcescunt, dum charitas diffunditur in cordibus nostris. Sanctus; quo peccata remittuntur, & peccatores sanctificantur. Mundus; quo nihil mundius, qui facit mundos; sui non placent, nisi mundi. Simplex; qui effugit filios, & odit omnem dolum. Subtilis; ad illabendum, & ad servanda, & examinanda iudicia profunda Dei. Modestus; sancti pudoris, & verecundia auctor. Disertus; qui aperit ora mutorum, & linguas infantium facit esse disertas. Securus; futuri, & presentis. Certus; quia nec fallitur, nec fallit. Mobilis; abruptus omnes injustas moras impii otii, negligentia, & tarditatis impatiens. Humanus; omnium hominum amans animas.

DISSERTATIO CXXVI.

De Erroribus contra Processionem Spiritus Sancti a Patre, & Filio; & de Propugnatoribus illorum.

RIMO Eunomius occurrit, uti primus errorem contra Spiritum Sancti a Patre, & Filio processionem inventor, & propugnator; ejusque insanæ mentionem facit S. Ba-

silius ad finem lib. 2. contra Eunomium. Error ejus fuit, quod Spiritus a Filio procederet, & non a Patre. Refertur a Coccio lib. 1. thesauri catholici de Deo & SS. Trinitate ar. 7. Verum, ait Frassen, hoc Eunomius assererat, quia insane putabat, Spiritum Sanctum, a solo Filio originem ducentem, non Deum, sed facturam Verbi; esse; sicut Verbum ipsum facturam Patris esse somniabat. Unde idem Basilus cit. loc. inquit ex eodem Eunomio: *Si e creaturis subvebatur aliquis ad substantia comprehensiones, intelligit Filium ingenuiti esse facturam; Unigeniti vero Paracletum.* Ideo infert idem Frassen; Spiritum Sanctum a Patre procedere in confesso habere omnes, quicumque ejus divinitatem fatentur. Eunomii occasione adhuc Arianorum erroris hujusce accusantur; sed eadem est ratio de Arianis, ac de Eunomio dicta est.

Secundo Nestoriani occurrunt, qui in Confessione fidei, quæ erat in actis Concilii

Ephesini t. 2. c. 71. dicebant, quod Spiritus Sanctus est Deus, utpote ejus substantiæ existens, cujus est Deus, & Pater, ex quo etiam secundum substantiam procedit. Asserebant textum Apostoli, qui I. ad Corinth. 2. t. 2. dicit: *Nos non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est.* Ex quo inducebant, quod Apostolus peculiari quadam ratione Spiritum Sanctum ab universa creatura sejungens, Deoque, ex quo proprie secundum substantiam promanat, conjungens, Filium tamen non nominavit, neque per Filium substantiam suam sortem dicit. Ex præfato Coccio habemus. Bellarminus autem de Christo lib. 2. c. 21. asserit, obiter hoc Nestorianos dixisse, quia alia erat causa, quæ tunc serio agebatur; ac proinde errorem tunc temporis radices altius non egisse. Unde post Nestorianos, & post Theodoretum, de quo mox, usque ad ann. 767. nulli inveniuntur, qui hanc infantiam descenderint.

Tertio advenit Theodoretus, qui contra Cyrelli Alexandrini anatematismum nomen dicebat: *Proprium Filii semper confitebitur Spiritum Sanctum, si quidem ejusdem cum eo natura, & ex Patre procedens est. Si vero tanquam ex Filio, aut per Filium, essen-*

essentiam habere dicit, blasphemum hoc est, & tanquam impium aspernabimus. *Credimus enim Domino dicenti Spiritus, qui a Patre procedit.* Idem Coccius narrat, & Juvenius asserit, quod primus, qui aperte negavit, Spiritum Sanctum a Patre, Filioque procedere, post Nestorium fuit Theodoretus; scribens, proprium esse Filii Spiritum, esse tamen blasphemum, & impium dicere, aut ex Filio, aut per Filium existentiam habere. Hic idem Theodoretus fuit postmodum, opera S. Leonis Papæ, Ecclesiæ reconciliatus in Concilio Chalcedonensi, & in suam Sedem, ex qua fuerat pulsus, restitutus, simul cum aliis, qui Nestorio favebant, ut ait Bellarminus, circa ann. 430.

Quarto est Ruficus quidam, Diaconus, qui contra Acephalos scribens, ait, teste Coccio supracitato: *Utrum Spiritus Sanctus a Filio sempiterno procedat, nondum profecte habeo satisfactum.* De hoc alii; quos vidimus, non meminerunt; forsitan quia dubitando, non asserendo, loquutus est. Ex quem hoc tempore illo non fuerit satis discussum, & ab Ecclesia definitum, crederent, non potuisse trahi in errorem, vel hæresim.

Quinto fuerunt ann. 767. Græci, qui inceperunt hujusce erroris se reddere fautores, immo auctores, atque deum etiam aperuissimos, & pertinacissimos propugnatores. Scribit enim Ado Viennensis in Chronico, quod prefato anno Concilium magnum coactum est Gentiliani ad Lutetiam, Imperante in Oriente Constantino Copronymo, & in Gallia Regnante Pipino; in quo coram eodem Pipino, qui erat Caroli magni Pater, disputatum est acriter inter Latinos, & Græcos, de Trinitate, & Imaginibus. Hujusce Concilii meminerunt Regino, Sigebertus, & Abbas Uspergensis in Chronico. Nulla autem tunc temporis inter Latinos, & Græcos, esse poterat de Trinitate controversia, quam circa Spiritus Sancti processionem; unde disputatio illa de Trinitate, quam prælaudati Scripores memorant, nulla alia esse potuit, quam de Spiritus Sancti a Filio processione, & tunc primum, Scripores communi calculo observant, audios fuisse Græcos, hujusce modi processionem in aperto negantes.

Sexto iidem Græci ann. 860., in romana cathedra sedente Nicolao I., iterum se proptulerunt falsi dogmatis hujusce acerrimos defensores. Eo enim tempore floruit Theophylactus, qui scribens in c. 3. Joan. aper-

te, ac nominatim Latinos arguit, ut afferit Bellarminus, quod credant Spiritum Sanctum ex Filio procedere. Hæc sunt Theophylacti verba apud Coccium: *Latini male exponunt, quod sit Deum mittere Spiritum Filii sui, vel etiam nos habere Spiritum Christi, dicunt, quod Spiritus etiam a Filio procedat. Ceterum esse ex Filio Spiritum nulla Scriptura testatur, ut ne duo principia introducemus, Patrem, & Filium.* Joannes Diaconus, eodem tempore scribens, lib. 4. vitæ S. Gregorii c. 75. testatur, Græcos in linguam suam Dialogos S. Gregori transulisse, & particulam illam, *Filioque procedit*, abesse.

Septimo ante hæc tempora erroris hujus insinuaturs Joannes quidam, dictus Pithæus, & cognominatus etiam Monachus, qui fuisse suspicatur Joannes Damascenus, qui Hierosolymis degebat ann. 730. sancte vivens, & sancte scribens. Si quidem, ut narrat Ado sub ann. 800., Aguligrani coactum est aliud Concilium, Imperante Carolo magno, in quo actum est, de processione Spiritus Sancti a Patre, & Filio. *Quam questionem Joannes quidam Monachus Hierosolymis primo concitavit, ejus definienda causa Bernharicus, Episcopus Pfortmatis, atque Jesse, Episcopus Ambianensis, & Albelardus, Abbas Monasterii Corbeie, Romam ad Leonem Papam missi sunt &c.* Ceterum Joannes Damascenus lib. 2. de fide c. 11. quum pluries affirmasset, Spiritum Sanctum a Patre procedere, circa capitis finem scribit: *Ex Filio autem Spiritum Sanctum non dicimus, sed Spiritum Filii nominamus.* Ex c. 8. *Spiritus Sanctus a Patre procedit, & in Filio quiescit.* Ex c. 7. *Spiritus Sanctus ex Patre quidem est, non autem ex Filio.* Unde Coccius inter illos Damascenum adnumeravit, qui Spiritus Sancti processionem ex Filio negat. Immo & S. Thomas 1. p. q. 26. ar. 2. ad 3. docuit: *Plures ex Græcis in hoc fuisse sequutos Theodoretum, Nestorium, inter quos fuit etiam Damascenus.* At tamen Bellarminus in Concilio Florentino Damascenum benigne interpretatus est, dicens in oratione c. 6., quod Damascenus non absolute negavit, Spiritum Sanctum a Filio procedere, sed tantum in modo loquendi a Catholicis discessisse. Putabat enim, tutius esse dicere *per Filium*, quam *ex Filio*; quia videbatur illi, propositionem *ex de notari primam causam*, ab alia causa non procedentem; & propositionem *per denotare causam*, sed non primam; quod Frafsen refert.

Octavo adnumeratur a Cocchio Nicephorus Constantinopolitanus, qui in epistola ad Leonem scripsit: *Spiritus Sanctus ex Patre, non natiuitate, sed processione, subsistentiam habens*. Non negat quidem processionem ex Filio, sed tacet; quod quidem in Græco Homine non rectam doctrinam indicium est. Hic floruit ann. 800. iuxta eundem Coccium.

Nono apparet Photius, celebris quidem doctrina, ac famosior impietate, ac iniquitate sua. Photius auctor fuit, ut Ignatius, Patriarcha Constantinopolitanus, e sede sua per injuriam pelleretur a Barda Imperatore, quod ipsum excommunicasset, & propter ineffectuosam consuetudinem cum nuru, & propter violentiam illatam Theodoræ, Michaelis Imperatoris matri, eam invitam tondere faciens, quod illa omnimode renebat. Pulso Ignatio Photius sedem Constantinopolitanam inuasi ann. 858., & postea in Conciliabulo ann. 861. eundem Ignarium damnauit. Ex aduerso Nicolaus, Romanus Pontifex, Photium damnat, & uti per vim in cathedram illam intrusum, & quia ex laico per saltum Episcopum factus fuerat. Photius ann. 863. Nicolaum, Romanum Pontificem, in Conciliabulo patet damnat, eique, & Latinis omnibus errores obiecit; inter quos unus erat, quod Latini docerent, Spiritum Sanctum ex Patre, Filioque, procedere. Ann. 866. occisus est Barda; & Basilij Macedo, a Michaele in Collegam in imperio adseisus, rejecit Photium, & Ignarium restituit. Ann. 886. in Concilio Constantinopolitano VIII. generali Photius damnatus fuit; at postmodum etiam denuo sedem inuasi, & iterum catholicum dogma aperte impugnare aggressus est. Et quod factum est deinde, ut Græci omnes errorem suum defenderent eo conatu, ut ueluti hac tessera Græci a Latinis distinguerentur. Librum edidit, in quo manifesto defendit: *Spiritum Sanctum a solo Patre, & non a Filio, procedere*. Testantur Hugo Etherianus de processione Spiritus Sancti lib. 2. c. 15. Nilus Thesalonicensis ex MS.

Decimo post fere annos biscentum, ann. scilicet 1054. inceptum schisma Photii tempore, sub Michaele, Patriarcha Constantinopolitano, qui Cæularius dicebatur, perfectum est. Romæ sedebat Pontifex Leo IX., & Constantinopoli regnabat Imperator Constantinus X., dictus Monomachus; quando Michael præ-

dictus, Romanum Pontificem, Latinisque omnes, excommunicatos esse, pronunciauit; quod, contra Concilii Ephesini decretum, Symbolo Nicæno, & Constantinopolitano particulam *Filioque* addidissent. Unde Græci suum Patriarcham sequentes, qui se, Romano Pontifice dejecto, universalem Episcopum appellabat, Spiritum Sanctum a solo Patre procedens conclamant, & Romanam Ecclesiam, eum aliis omnibus, qui eum eadem communicant, anathematizarunt. Hæc omnia restantur Epistolæ Leonis IX. ad Constantinum Imperatorem, & Michaelem Patriarcham; S. Anselmus, qui eodem seculo scripsit librum suum de processione Spiritus Sancti contra Græcos; Siebertus in Chronico ad ann. 1054., S. Antonius in hist. p. 3. tit. 22. c. 13. §. 11.

Undecimo hoc eodem seculo undecimo contra catholicum dogma scripserunt ann. 1060. Nicetas, qui librum contra Latinos edidit, quo asserit, Spiritum Sanctum a solo Patre, non item a Filio procedere. At Coccius, librum hunc seruari in Bibliotheca Vaticana; citatur autem, & referatur ab Hugone Etheriano. Fuit patet ann. 1080. Euthymius ad cap. 16 Joannis hæc scribens: *Vide quod mittit quidem Spiritum & Filium, tanquam ejusdem cum Patre honoris, uerum a Patre puta procedentem. Procedit itaque a Patre, tanquam de ejus substantia*. De utroque testis est Coccius. Hæc eodem seculo celebratum est Concilium Barense, ann. 1097. sub Urbano II. Romano Pontifice, in quo Græci acerrime suum errorem defenderunt, & ex parte Latinorum S. Anselmus illis omnibus se obiecit, illorumque imperum sic confregit, ut de illis plenissimam victoriam reportauerit.

Duodecimo Nicolaus Methonenfis seculo duodecimo ann. 1140. apparuit, qui contra Latinos edidit librum, in quo asseruit, Spiritum Sanctum a solo Patre, & non a Filio, procedere. Librum hunc pariter Romæ seruari, testatur Coccius; quem quoque ait, citari, & confutari ab Hugone Etheriano.

Decimotertio Nicolaus Cabasilas, inquit Coccius, scripsit contra Thomam Aquinatem de Spiritu Sancti processione a solo Patre; cui respondit Demetrius Cydonius, Græcus Græco; & librum uult etiam Romæ asseruari. Hic floruit seculo decimotertio ann. 1260., & eodem seculo, ann. 1215. celebratum est Concilium generale Lateranense IV. sub Innocentio III., in quo iterum

iterum pax inter Latinos, & Græcos facta est. Attamen post annos triginta sub Joanne Duca, Theodori Lascaris genero, iterum contentio exarsit. Nicephorus Gregoras lib. 5. hist. refert, quod tempore illo alter Nicephorus pro catholico dogmate egregie scripsit. Atamen nos invenimus, Nicephorum Callistum, qui in Synopsi de Trinitate hæc scribit: *Mens, & Verbum, & Spiritus ex Patre solo*. Et in dedicatione laudat Andronicum seniozem Palæologum, quod liquido declaraverit, *Spiritus Sancti processionem a solo Patre, & non a Filio*. Floruit hic Nicephorus Callistus juxta Coccium ann. 1300. Eodem seculo, ann. scilicet 1261. Michael Palæologus ad Gregorium X. Romanum Pontificem recurrit, opem suam implorans contra Carolum Andegavensem, primum Siciliæ Regem; & ut eum alliceret, consilium proposuit de pace inter Latinos, & Græcos restauranda. Quod factum est in Concilio Lugdunensi II. ann. 1274. sub Gregorio X. celebrato. At postmodum sub Andronico Palæologo, Michaelis filio, qui Constantinopoli imperium regebat, iterum ad contentionem redierunt Græci, & schisma renovatum apparuit.

Decimoquarto accerrimus pene omnium fuit Marcus Ephesinus in Florentino Concilio, qui nunquam concordiæ initiæ inter Latinos, & Græcos subscribere voluit. Porro in hoc generali Concilio, quod ann. 1439. actum est, Græci primum mordicus defendebant, Spiritum Sanctum a solo Patre procedere. Postmodum Latinorum rationibus pressi, confessi sunt, procedere etiam a Filio. Marcus Ephesinus cum quibusdam paucis Concilio non adhæsit, & communibus omnium pene votis reluctavit. At ultimo Græci fere omnes, in Græciam reversi, priorem errorem amplectati sunt, & antiquum schisma renovarunt.

Decimoquinto ponimus Navatores, qui postremis temporibus fere omnia Ecclesiæ dogmata perturbarunt; & hoc quoque, de quo loquimur, illatum non relique-

runt. Joannes de Vvesalia non credit Spiritum Sanctum procedere a Patre, & Filio, tanquam ab uno principio; pro ratione addens, quod non possit in textu sacræ Scripturæ inveniri. Ita Fasciculus rerum expetendarum, & fugiendarum, Coloniz impressus, in examine Joannis de Vvesalia. Petrus Martir in epist. ad Romanos scribit: *Disputationem inter Theologos de processione Spiritus Sancti esse meram scholasticam contentionem*. Joannes Cazonovius in epist. ad Joannem Calvinum, Spiritum Sanctum ex Patre, & Filio procedere, expresse negat. Valentinus Gentilis prothesi 36. & 37. asserit, solum Patrem esse essentialiorem Filii, & Spiritus Sancti. Joannes Sommerus contra Petrum Carolium lib. 2. c. 1. inquit: *Dicat Carolus, quomodo ex Patre, & Filio, nullo se amantibus procedat Jure crediti verbum: Filio, & Spiritu, vel Patre se amantibus, nihil procedat? Item quomodo Spiritus Sancti proprietates erit procedere, cum Christus quoque dicatur procedere a Patre; imo cum de pluribus aliis rebus, etiam de Diabolis, hoc ipsum verbum dicat?* Christianus Francus lib. cont. Trinitatem, Cracoviz impresso: *Fixerunt Spiritum Sanctum ipsos esse quidem esse Patri, & Filio, & ab utroque productum, non tamen genitum; quam commentitiam, scilicetque doctrinam communis totius sacræ Scripturæ refellit consensus.*

Ultimo demum hujus erroris accusatur Macedonius cum Scētatoribus suis. At immensio; hic enim Hæresarcha quom Spiritum Sanctum omnino negaverit, de ejus processione non curabat. Assertur Epistola quædam Justiniani, Episcopi Siciliæ, ad Petrum, Episcopum Antiochenum, quæ habetur in Concilio generali V., & in qua legitur: *Macedonius spirat a Patre solo Spiritum Sanctum*. Attamen Bellarminus pro spirat legendum putat *separat*; quod sane magis congruit hæresi Macedonii; qui Spiritus Sancti divinitatem negans, negabat pariter ejusdem consubstantialitatem cum Patre; adeoque illud a Patre separabat.

DISSERTATIO CXXVII.

*De Processione Spiritus Sancti a Patre, & Filio,
divini Testamenti vocibus, Conciliorum votis,
Patrum dictis, ac Theologorum ratio-
ciniis demonstrata.*

I. **D**ebatur ex divini testamen-
ti libris. Joan. 15. dicitur,
quod Spiritus Sanctus a Fi-
lio mittitur: *Cum venerit Pa-
raclctus, quem ego mittam vo-
bis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre
procedit, ille testimonium probabit de me.*
Et Joan. 16. *Si non abiero, Paraclctus non
veniet ad vos; Si autem abiero, mittam eum
ad vos.* Uterius, Joan. 16. dicitur, quod
Spiritus de Filio accipit: *Ille me clarifica-
bit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vo-
bis.* Et rationem reddens, cur de suo ac-
cipiat, subdit: *Omnia, quaecumque habet Pa-
ter, mea sunt; propterea dixi, quia de meo
accipiet.* Et Joan. 17. *Omnia tua mea sunt.*
Item, ad Galatas 4. dicitur Spiritus San-
ctus Spiritus Filii: *Misit Dominus Spiritum
Filii sui in corda vestra:* Et Actorum 16.
*Tentabant ire in Bithiniam, & non permisit
eos Spiritus Jesu.* Præterea, Joan. 20. dicitur,
quod Christus, quando post suam
resurrectionem Spiritum Sanctum Apo-
stolis infudit, usus est caeremonia insus-
flandi, seu inspirandi: *Hæc enim dixisset,
insufflavit, & dixit eis: Accipite Spiritum
Sanctum.* His positis, eruitur processio Spi-
ritus Sancti ex Filio. Primo, quia in di-
vinis missio supponit processionem: er-
go si Spiritus Sanctus mittitur a Filio, a
Filio procedit. Probatnr antecedens. Pa-
ter a nullo mittitur, quia a nullo procedit:
ergo in divinis missio supponit proces-
sionem. Antecedens est Augustini lib.
4. de Trinit. c. 19. *Pater cum ex tempore
a quoquam cognoscitur, non dicitur missus:
Non enim habet a quo missus sit, aut de quo
procedat.* Et clarius est Athanasii in epist.
ad Serapionem: *Hæc est ordo naturæ divinæ
a Patre, & Filio, ut qui a nullo est, a nullo
mittatur; & qui est ab alio, in nomine suo
non venit, sed in nomine illius, a quo ex-
istit. Ita & Spiritus Sanctus, qui a se non est,
a se venire non debuit, sed in nomine illius,
a quo est, & a quo habet, ut hypothesis sit
Deus, quemadmodum de eo dicit Filius, Pa-
raclctus Spiritus Sanctus, quem mittit Pater*

in nomine meo. Est etiam Ambrosii lib. 1.
de Spiritu Sancto c. 4. & 5. Chrysolomi
in c. 5. ad Romanos, Cyrilli in c. 16. Joan.
& interum Augustini lib. 15. de Trin. c.
26. Secundo, quia Spiritus Sanctus reci-
pit essentiam a Filio: ergo a Filio procedit.
Probatnr consequentia. Procedere importat
recipere esse, seu essentiam, & exis-
tentiam, ab illo, a quo proceditur: ergo
si Spiritus Sanctus recipit a Filio essen-
tiam, a Filio procedit. Probatnr antee-
dens. Recipit aliquid; non accidentale,
quod locum in divinis non habet: ergo
essentiale: ergo essentiam. Tertio; In
Scripturis ideo dicitur, Spiritum San-
ctum a Patre procedere, quia dicitur Spi-
ritus Patris: ergo si dicitur etiam Spiritus
Filii, a Filio procedit. Uterius, quando
dicitur Spiritus Sanctus Spiritus Filii, vel
intelligitur, quod sit Filio inferior, vel su-
perior, vel æqualis: non primum, vel secun-
dum, ut patet: ergo tertium; sed non potest
esse æqualis, nisi ab eo procedat: ergo &c.
Quarto; Insufflate Spiritum Sanctum,
ostendit, Spiritum Sanctum procedere ab
eo, qui insufflat; sed Filius insufflat: ergo
a Filio procedit. Major est Augustini lib.
3. con. Maximinum c. 24. *Nisi procederet
& de ipso, non diceret Discipulis; Accipite
Spiritum Sanctum, eumque insufflando daret,
ut a se quoque procedere significans, aperte
ostenderet flando, quod spirando dabat oc-
culte.*

Respondent Græci I. Per missionem Spi-
ritus Sancti, de qua Scripturæ loquuntur,
non intelligi, quod Spiritus Sanctus mit-
tatur, sed quod mittantur dona Spiritus
Sancti, quæ Spiritui Sancto per appro-
piationem tribuuntur. II. quod Christus
non dixit de Spiritu Sancto, *de me accipiet,*
sed *de meo;* hoc est de meo Patre: unde
ex illis verbis non inferri, quod nos in-
tendimus. III. Verba illa intelligenda ef-
se de sententia Filii, quatenus Spiritus San-
ctus nihil doceret, quod iis, quæ Filius
docuit, contrarium esset. IV. Spiritum
Sanctum dici Spiritum Filii, quia simul
cum

cum Filio a Patre procedit; vel quia est illi similis, vel ex alia causa, non autem, quod a Filio spiretur. V. Isaia 48 & 61. etiam Filius dicitur mitti a Spiritu Sancto; & tamen Filius a Spiritu Sancto non procedit. VI. Deridet Theophylactus argumentum petium a caeremonia illa, tanquam nihil concludens; & potius quid puerile praeferebat; sic ipse in e. 3. Joan.

Contra autem sic nos procedimus. Et quidem contra primum dicimus, quod ex Scriptura patet, personas divinas nobis dari, non vero communicari effectus earum. Dicitur enim Joan. 14. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diligit eum, & ad eum venimus, & manserunt apud eum faciemus.* Uterius, si ipsorum responsio subsisteret, posset etiam dici, mitti Patrem a Filio, & Patrem, & Filium mitti a Spiritu Sancto, quia donorum illorum auctor est quaelibet persona. Posset etiam dici, quod Filium mitti a Patre, est mitti aliquod donum creatum. Denique dona, seu effectus, non mittuntur, sed dantur; ut ex terminis patet. Contra secundum; quia etiam admisso, quod Spiritus Sanctus recipiat a Patre de substantia Filii; adhuc stat, quod recipiat pariter a Filio. Quum enim omnia, quae habet Pater, paternitate excepta, habeat Filius; optime sequitur, quod accipiendo a Patre, accipiat quoque Spiritus Sanctus a Filio. Contra tertium; scientia enim est communis Patri, & Filio; unde si Spiritus Sanctus accipit scientiam a Patre; accipit pariter a Filio. Ceterum quomodo potest Spiritus Sanctus accipere scientiam a Filio, si a Filio non accipit essentiam. Et si a Filio accipit essentiam, utique a Filio procedit. Contra quartum; admisso responsione illa posset etiam secunda persona dici Filius Spiritus Sancti, & Verbum Spiritus Sancti, quia Filius simul cum Spiritu Sancto a Patre procedit, & est illi similis. Si dicant, Filium habere relationem ad Patrem, & Verbum ad dicentem; nos quoque dicimus Spiritum Sanctum habere relationem ad spirantem. Contra quintum; dicimus, quod Filius mittitur a Spiritu Sancto, ut homo est; & hoc modo vere Filius est a Spiritu Sancto tanquam a causa efficiente. Unde dicitur Lucæ 4. *Spiritus Domini super me, eo quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me.* Contra sextum; si Theophylactus hoc argumentum rideret, non rideret certe Augustinus lib. 3. cont.

PAR. II.

Maximum e. 24. non rideret Cyrillus lib. 12. in Joan. c. 56. qui verba illa exponentes, dicebant, per eadem significare voluisse Christum, Spiritum Sanctum a se procedere.

II. probatur ex Conciliis Orientalibus. Concilium Nicænum I. generale in Symbolo hæc sola verba de Spiritu Sancto recitat: *Et in Spiritum Sanctum.* Non intendimus nos ex illo probare, quod Spiritus Sanctus ex Filio procedat, quia Symbolum silet; sed neque audeat Hieremias; qui se Patriarcham Oecumenicum appellabat, in censura sua ad Confessionem Lutheranorum scribere, quod ab hoc eodem Concilio sit definitum, Spiritum Sanctum, a solo Patre procedere. In 11. cap. Censuram inquit: *Nicæna Synodus, & reliqua eam consentientes, omnes decreverunt, Spiritum Sanctum ex ipsa solo Patre procedere.* Sed quibus verbis? Symbolum nec affirmat, nec negat. Quod autem nos affirmet, hanc rationem reddit Nazianzenus in ep. 2. ad Cellodanum; apud Bellarminum; Nicænam Synodum non tradidisse perfectam doctrinam de Spiritu Sancto, propterea quod nondum exorta erat questio de Spiritu Sancto. Concilium Constantinopolitanum I. generale in Symbolo, in Nicæno Concilio edito, hæc tantum addidit verba: *Qui ex Patre procedit.* Nec nos pariter intendimus ex hoc Concilio dogma catholicum probare, quia non aperte affirmat; sed nec Hieremias scribat cit. loc. *Quod quidem sacra illa, & incorrupta fidei christiana confessio, sacrum, inquam Symbolum, hoc ita esse discretissimis verbis explicat: Spiritum scilicet Sanctum ex solo Patre procedere; quum quidem sententiam a trecentis decem, & octo plenis Dno Patribus, in Nicæna primum Synodo, deinde in Constantinopolitana a 150. confirmata; reliqua item universales quinque Synodi, nihil addentes, nihil detrabentes, verum in idem plane modo Spiritu Sancto conspirantes obfirmarunt.* Hoc pariter Concilium nec affirmat, nec negat; dicit enim: *Qui a Patre procedit; sed non a solo Patre.* Hoc tamquam de suo dicit Hieremias; cui nulla fides, quum contrarium clament ex Græcis Cyrillus lib. 1. de Trin., & in lib. de explicat. Symboli, & ex Latinis Rufinus lib. 10. hist. c. 6., qui eorum symbolum recitant. Cur autem Concilium, addit Bellarminus, non adjecerit ex Filio, sed satis esse censuerit dicere, qui ex Patre procedit, ratio est certissima, quia eo tempore dubium non erat, an Spiritus San-

Y

11. etus

21. flus ex Filio procederet; id enim heretici
 22. contendeant, ut constat ex Basilio
 23. lib. 2. in Eunom. 1. sed dubium, erat de
 24. Patre, a quo alienum omnino Spiritum
 25. Sanctum, tanquam folium Filii cecuratum,
 26. heretici esse dicebant: Concilium igitur
 27. ut remedium morbo afferret, id posuit in
 28. Symbolo, quod necesse erat. Post hæc
 29. Concilia habemus alia, in quibus expres-
 30. sa mentio dogmatis nostri facta est, Con-
 31. cilium Alexandrinum, in quo Cyrillus
 32. epistolam ad Nestorium scripsit, & in ea
 33. verba hæc posuit: *Spiritus appellatus est*
 34. *veritatis, & veritas Christus est; unde & ab*
 35. *istis similiter, sicut ex Patre, procedit.* Le-
 36. gitur epistola hæc in Concilio Ephesino
 37. c. 1. e. 14., & fuit ab eodem Concilio ap-
 38. probata; sicut etiam eam approbavit
 39. IV. Synodus act. 5. V. Synodus act. ult.
 40. VI. Synodus act. 17. VII. Synodus act.
 41. 7. Denique in eodem Concilio generali
 42. VII. act. 7. lectum fuit Symbolum cum
 43. additione *Filioque*; & Græci non recla-
 44. marunt. Hæc autem omnia Concilia fue-
 45. runt Orientalia.

III. probatur ex Conciliis Occidentalibus,
 Concilium Barense, ad quod Latini, &
 Græci intervenerunt, ann. 1090. sub Ur-
 bano II. S. Anselmus, Archiepiscopus
 Cantuariensis, in hoc Concilio rationibus
 suis efficacissimis ad-deponendum erro-
 rem Græcos perduxit. Ipsi autem Con-
 cilio meminit Anselmus ipse lib. de proc-
 eed. Spiritus Sancti c. 4.; & Auctor vitæ
 ipsius, qui ibidem interfuit lib. 2. vit. di-
 serte narrat. Concilium Lateranense IV.
 sub Innocentio III. ann. 1215. c. 1. de
 fide catholica decrevit: *Pater a nullo, Fi-*
lius autem a solo Patre, ac Spiritus Sanctus
ab utroque pariter, absque initio semper, &
siæ. Concilium Lugdunense II. sub Gre-
 gorio X. ann. 1273. in eo interfuerunt
 Græci, & decantantibus Latinis-Symbolum
 cum additione *Filioque* latinis verbis,
 Græci græcis verbis eum eadem addi-
 tione decantarunt. In Sexto Decretalium rit.
 1. c. 1. bujus Concilii definitio legitur,
 Concilium Florentinum sub Eugenio IV.
 ann. 1438. hanc edidit definitionem, quæ
 promulgata est pridie nonas Julii anni
 1439. In nomine igitur sanctæ Trinitatis,
 Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, hoc sac-
 cro universaliter approbante Florentino Con-
 cilio, definitum, ut hæc fidei veritas ab omni-
 bus Christianis creatur, & suscipiatur, sic-
 que omnes profiteatur, quod Spiritus Sanctus
 ex Patre, & Filio aternaliter et, &
 essentialiter suus, suamque esse substantiam habet

ex Patre simul, & Filio, & ex utroque aet-
 2. naliter tanquam ab uno principio, & una
 3. spiratione procedit. Insuper in eodem Flo-
 4. rentino Concilio hæc alia edita est decla-
 5. ratio: *Declarantes, quod id, quod sancti*
Dollers, & Patres dicunt, ex Patre per Fi-
lium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc
intelligentiam tendit, ut per hoc significetur,
Filium quoque esse secundum Græcos quidem,
causam, secundum Latinos vero, principium,
substantiam Spiritus Sancti, sicut & Patrem,
Denique concludit Concilium: Et quon-
iam omnia, quæ Patris sunt, Pater ipse uni-
genito Filio suo genendo dedit, prater esse
Patrem, hoc ipsum, quod Spiritus procedit ex
Filio, ipse Filius a Patre aternaliter habet,
a quo etiam aternaliter genitus est. Huic
 Florentino Concilio omnes Græci sub-
 scriperunt, uno solo Marco Ephesiorum
 Episcopo, Ephesino propterea dicto, ex-
 cepto. Hæc omnia, præter Barense, Con-
 cilia sunt generalia. Ex particularibus
 tandem profertur Toleranum I. c. 21.
 III. c. 1. IV. c. 1. VIII. c. 1., & IX. c. 1.
 quæ omnia fuerunt celebrata ante ann.
 700., hoc est ante Græcorum schismam,
 itque etiam ante eorumdem schidium. Ex
 quidem in Tolerano I. sub Anastasio Pa-
 pa ann. 400. legitur: *Credimus Spiritum*
quoque esse Paraclitum, qui nec Pater sit
ipse, nec Filius, sed a Patre, Filioque proce-
dens. In Tolerano III. sub Pelagio II. ann.
 589., in quo 150. Patres interfuerunt,
 can. 3. habetur: *Quotunque Spiritum San-*
ctum non credit a Patre, & Filio procedere,
anathema sit. In Tolerano IV. c. 1., & in
 VIII. sub Martino, & in IX. sub Adeo-
 dato, eadem pene verba leguntur. Habe-
 mus quoque Concilium Gotfeldense ann.
 650., quod memorat Beda lib. 4. hist. an-
 glieanæ c. 17. ubi dicitur apertissime,
 Spiritum Sanctum a Patre, & Filio proce-
 dere. Concilium Genesiacense ann. 766.,
 Aquigranense circa ann. 809., & vromat-
 tiense ann. 860. idem dogma testantur,
 ac de eo iudicium, juxta catholicam La-
 tinorum fidem, omnino ruletunt.

IV. probatur ex Patribus Græcis, Epipha-
 nius multis in locis nobis favet, quorum
 aliqua, quibus Latini in Florentino Con-
 cilio usi sunt, in eisdem Concilii Actis
 leguntur. Igitur hæc est 69., quæ est
 Arianorum, scribit: *Sed neque Sanctus Spi-*
ritus alius Spiritibus adæquatur, quoniam
unus est Spiritus Dei, Spiritus ex Patre pro-
cedens, ex Filio accipiens, bi vera volunt
hanc creaturam creaturam esse. Quibus ver-
 bis intendit dicere Epiphanius, Spiritum

San-

Sanctum non esse creaturam filii, ut dicebant Ariani; & proinde si verba illa ex Filia accipiens intelligi non possunt de creatione, seu processione, intelligantur. In Anchorato n. 67. Jam vera tum Christus ex Patre credatur Deus de Deo, & Spiritus ex Christo, sive ab ambobus, ut Christus bis verbis asserit: Qui a Patre procedit, & hic de meo accipiet. His verbis docet Epiphanius, Spiritum Sanctum esse Deum ex Christo, sicut Christus est Deus ex Patre unde intendit, quod sic Spiritus Sanctus a Filio procedit, sicut procedit Filius a Patre. Clariora sunt verba, quae leguntur in eodem Anchorato n. 72. Igitur si a Patre procedit, & de meo, ut ait Dominus, accipiet, quemadmodum nemo novit Patrem, nisi Filius; neque Filium, nisi Pater; & ita dicere audeo, neque Spiritum, nisi Pater, & Filius, a quo procedit, & a quo accipit; & neque Filium, ac Patrem, nisi Spiritus Sanctus, qui vere glorificat, & qui docet omnia, qui testatur de Filio, quia a Patre, & ex Filio. Basiliius lib. 3. cont. Eunomium docet; Spiritum Sanctum esse quasi secundum a Filio, eo quod esse ab illo habeat, & ab ipso accipiat, & annuntiet nobis, & omnia ex illa causa pendat. Habere autem esse, accipere esse idem est ac procedere. Idem expressius lib. 2. cont. eundem: Illud vero cui non patet quod nulla Filii operatio a Patre diversa est? Nec est ali- quid in rebus, quod Filio insit, & a Patre alienum sit: Omnia, inquit, mea tua sunt, & tua mea. Quomodo ergo Spiritus causam, & originem Unigenito soli attribuit, & ad eius accipiendam naturam hujus creationem accipit? Nazianzenus or. 49. Misit nobis Christus Spiritum Sanctum de propria sua, & ex una, eademque substantia, protectorem, signatorem, & ductorem in vitam aeternam, sicut scriptum est de voce Dei: Effundam de Spiritu meo super servos meos, & ancillas meas. Et iterum: Spiritus ex me prodiet. Et ipse Dominus, Salvatorque noster: De meo, inquit, accipiet. Nylsenus hom. 3. super Patre noster: Filius Spiritus neque est, neque dicitur; neque hae relativa consequentia convertitur; sed Spiritus Filii dicitur, qui ab eo accipit, ab eoque procedit, & ex eo est, quemadmodum ex Patre. Joannes Chrysostomus hom. 1. in Symbolum: Hic est Spiritus procedens de Patre, & Filio, qui dividit propria dona singulis prout vult. Cyril. l. Alexandrinus de recta in Deum fide: Immittit Christus Spiritum baptizatis, non alienum, sed cum, qui ex illo, & per illum

PAR. II.

est. Idem lib. 13. thesaur. c. 2. ex Filia naturaliter, ac essentialiter Spiritum Sanctum, sicut ex Patre, provenire credimus, per quem Filius amicus inungens sanctificat.

V. probatur ex Patribus Latinis. Tertullianus lib. adv. Praxeam c. 4. Hic mihi, & in tertium gradum dictum est, quia Spiritum non aliunde puto, quam a Patre per Filium. Hilarius lib. 2. de Trinit: De Spiritu Sancto nec tacere oportet, nec loqui necesse est: Sed Sileri a nobis torum causa, qui nesciunt, non potest. Loqui autem de eo non est necesse; quia de Patre, & Filio auctoribus constitutus est. Et quidem puto au sit, non esse tractandum. Ambrosius de Spiritu Sancto ad Gratianum lib. 1. c. 10. Spiritus Sanctus cum procedat a Patre, & Filio, non separatur a Patre, non separatur a Filio. Hieronymus dial. 2. adv. Pelagianos c. 6. Nota, quod Spiritus Jesu Spiritus Sanctus sit, qui in alio loco, propter unitatem substantiae Patris Spiritus appellatur. Damasus Pontifex Romanus in Confessione fidei ad Paulum Antiochenum: Creditum Spiritum Paraclitum neque Patrem, neque Filium; sed ex Patre procedentem, & Filio; Est igitur ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paraclitus, sed ex Patre procedens, & Filio. Philastrius c. 45. de haeresi triformem Deum faciente: Est ergo vera Persona Patris, qua misit Filium; & est vera persona Filii, qua advent de Patre; & est vera persona Spiritus Sancti, qua a Patre, & Filio missa est. Augustinus lib. 4. de Trinit. c. 20. Non possumus dicere, quod Spiritus Sanctus & a Filio non procedat; neque cujus frustra idem Spiritus & Patris, & Filii Spiritus dicitur; nec video, quid aliud significare voluerit, cum Saffians in faciem Discipulorum, ait: Accipite Spiritum Sanctum. Neque cujus status ille corporeus, cum sensu corporaliter tangendi procedens ex corpore substantia Spiritus fuit, sed demonstratio per congruam significacionem, non tantum a Patre, sed & a Filio procedere Spiritum Sanctum. Quis enim dementissimus dixerit, alium fuisse Spiritum, quem suff aux dedit, & alium, quem post a seorsidem misit? Et lib. 15. c. 26. Quapropter qui potest intelligere sine tempore generationem Filii de Patre, intelligat sine tempore processionem Spiritus Sancti de utroque. Et sicut Pater habet in semetipsa, ut de illo procedat Spiritus Sanctus, & utrumque sine tempore, atque ita dictum Spiritum Sanctum procedere de Patre, ut intelligatur, quod etiam procedit de Filio, de Patre esse, & Filio. Et lib. 3. adv. Maximinū c. 14. Spiritus est utriusque

Y. 2

400

quoniam de utroque procedit ; sed ideo cum de illo Filius loqueretur, ait: de Patre procedit ; quoniam Pater processionis ejus est author, qui talem genuit Filium, & gignendo ei dedit, ut etiam de ipso procederet Spiritus Sanctus. Nam nisi procederet & de ipso, non diceret Discipulis: Accipite Spiritum Sanctum; eumque insufflando daret, ut, a se quoque procedere significans, aperte ostenderet flando, quod spirando dabit occulte. Leo magnus ser. 2. c. 2. Sempiternum est Patri conspiteri sibi Filii sui esse genitorem; sempiternum est Filio intemporaliter a Patre esse progenitum; sempiternum quoque est Spiritus Sancto, Spiritum esse Patris, & Filii. Et epist. 3. ad Turibium c. 1. Priscillianista impie sentiunt de Trinitate divina, qui & Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, unam, atque eandem asserunt esse personam; tanquam idem Deus nunc Pater, nunc Filius, nunc Spiritus Sanctus nominetur; nec alius sit, qui genuit; alius, qui genitus est; alius, qui de utroque processit. Eucherius Lugdunensis in qq. vet. & nov. est. in Genes. Spiritus Sanctus nec genitus, nec ingentus; ne, si ingentum dixerimus, duos Patres dicere vereamur; & si genitum, duos Filios; sed potius qui ex Patre, & Filio procedat, velut quoddam Patris, & Filii concordia. S. Prosper de vit. contemptiva lib. 1. c. 18. Spiritus Sanctus a Patre, Filioque procedit. Fulgenius de fide ad Petrum c. 11. Firmissime tene, & nullatenus dubites, eundem Spiritum Sanctum, qui Patris, & Filii unus est Spiritus, de Patre, & Filio procedere. Et resp. 3. ad Ferrandum divinitas Filii accipere, cum ipse Spiritus Sanctus sic procedat a Filio, sicut procedit a Patre; & sic datur a Filio, sicut datur a Patre. Gregorius magnus in Confessione fidei: Credo in Patrem ingentum, Filium nungentum, Spiritum vero Sanctum neque genitum, neque ingentum, sed coeternum, de Patre, & Filio procedentem.

VI. Probatum Rationibus. I. Qui habet perfectum principium productivum, quod a passivo non dependeat, nec possit per aliquid aliud impediri, habet hoc ipso productionem; sed Filius habet perfectum principium productivum, a passivo independens, & a quoquunque alio impedibile, respectu productionis Spiritus Sancti; ergo ipsam productionem hoc ipso habet. Probatum minor. Filius habet voluntatem perfectissimam, & independentem, & impedibilem; sed voluntas divina est principium producti-

vum amoris adæquari; ergo Filius habet, &c. Probatum major. Inter generationem, & spirationem est aliquis ordo, quo aliquo modo generatio sit prior spiratione, & in illo priori generatio omnia perfectio communicetur, quæ eidem non repugnet; ergo communicatur etiam voluntas; ergo Filius habet voluntatem, &c. II. Ab eo procedit Spiritus Sanctus, qui habet operationem, per quam ipse procedit; sed Filius habet operationem, per quam Spiritus Sanctus procedit; ergo ab eo Spiritus Sanctus procedit. Probatum minor. Operatio illa est spiratio activa; sed Filius habet spirationem activam; ergo Filius habet operationem, per quam Spiritus Sanctus procedit. Probatum minor. Excepta paternitate, id omne habet Filius, quod habet Pater; sed Pater habet spirationem activam, & spiratio activa non est paternitas; ergo Filius habet spirationem activam. III. Ideo Spiritus Sanctus non operatur, quia nulli ei communicatur fecunditas; sed Filio communicatur fecunditas; ergo Filius operatur; sed fecunditas, quæ Filio communicatur, non est intellectus, sed voluntatis; ergo Filius operatur per voluntatem; atqui operari per voluntatem est producere Spiritum Sanctum; ergo Filius Spiritum Sanctum producit. IV. Ideo Filius non potest alium Filium producere, quia per sui productionem expleta est tota fecunditas divini intellectus; sed non est expleta fecunditas divinx voluntatis, & a Patre eidem Filio communicatur; ergo potest Filius operari per voluntatem, & producere; sed per voluntatem non potest producere, nisi Spiritum Sanctum; ergo Filius per voluntatem Spiritum Sanctum producit. V. Spiritus Sanctus a Filio distinguitur; ergo a Filio procedit. Probatum consequentia. In divinis non est distinctio, si non est productio; ergo si inter Filium, & Spiritum Sanctum est distinctio, est productio. Probatum antecedens. In divinis omnia sunt unum, ubi non oblat relationis oppositio; ergo in divinis non est distinctio, si non est productio. Vis autem argumenti hujusce in Dissert. 29. exponetur.

Arguunt Adversarii I. Non continetur in Scripturis, quod Spiritus Sanctus a Filio procedat; sed nullum est admittendum dogma, quod in Scripturis non contineatur; ergo non est admittendum, quod Spiritus Sanctus a Filio procedat. II.

In Scripturis continetur potius oppositum: ergo a fortiori non est admittendum. Probatur antecedens. In Scripturis continetur, quod a solo Patre procedat: ergo continetur potius oppositum. Probatur antecedens. Joan. 15. dicitur: *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, qui a Patre procedit*. III. Ex Marco Ephesino Basilius non loquitur ex propria sententia, sed ex sententia Eunomii: ergo illius auctoritas non est ad rem. Subdit in super, se non legisse in germano Basili textu verba, quæ allegantur. IV. Aliæ Patrum auctoritates sunt intelligendæ dumtaxat de consubstantialitate Spiritus cum Filio, non vero de productione Spiritus a Filio: unde sensus illarum est, quod Spiritus Sanctus sit consubstantialis Filio, quia est ex substantia Filii, quæ ipsi communicatur a Patre. V. Concilium Ephesinum approbavit, Spiritum Sanctum non procedere a Filio: ergo non est alter sentiendum. Probatur antecedens. In Concilio Ephesino fuit lectum Symbolum Nestorii, fuit lectus liber Theodoretæ contra ananemathismos Cyrilli; & in his habebatur manifeste, quod a Filio non procederet Spiritus Sanctus; & tamen Concilii Patres nihil dixerunt contra: ergo Concilium Ephesinum approbavit, &c. VI. Nazianzenus or. ad Episcopos Ægypti inquit: *Omnia, quæ habet Pater, habet Filius, excepta consularitate*; sed spiratio activa est causalitas: ergo illam non habet Filius. VII. Basilius ep. 43. scribit: *Naturam secundam propriam notionem communionem habet Filius cum Patre*; sed spiratio activa est notio: ergo nec illam habet Filius. VIII. Concilium Constantinopolitanum non puit in Symbolo, Spiritum Sanctum procedere a Filio: ergo Patres illius non credebant hanc processionem. IX. Patres Græci, loquentes de processione Spiritus Sancti a Patre, utuntur præpositione *ex*; loquentes vero de processione ejusdem a Filio, utuntur præpositione *per*: ergo non crediderunt, Spiritum Sanctum procedere a Filio, si eum procedit a Patre: ergo nullatenus processionem hanc crediderunt. X. Unum est Spiritus Sancti principium; sed si Spiritus Sanctus a Filio procederet, duo essent ipsius principia: ergo a Filio non procedit. XI. Filius vel producit Spiritum Sanctum ratione personæ, vel ratione essentia; si ratione personæ: ergo spiratio non est communis Patris; si ratio-

ne essentia: ergo spiratio est communis Spiritui Sancto. XII. Vel sufficit solus Pater ad productionem Spiritus Sancti, vel non sufficit: si sufficit: ergo, superfluous est Filius: Si non sufficit: ergo imperfectus est Pater. XIII. Non daretur æqualitas in divinis, si Spiritus Sanctus a Filio procederet, quia similior Patri esset Filius, qui spiraret, quam Spiritus Sanctus, qui non spiraret, nec generaret. Respondemus ad I. quod non sola regula fidei est Verbum Dei scriptum, hoc est sacra Scriptura, sed etiam Verbum Dei non scriptum, scilicet Traditio. Dato ergo, quod dogma, de quo loquimur, in Scriptura non continetur, continetur tamen in Traditione. Hanc confessi fuerunt Patres Græci in Concilio Florentino, quando illorum omnium nomine Josephus, Constantinopolitanus Patriarcha, dicens pro unione sententiam, subdidit: *Quoniam Sanctorum Patrum Occidentantium, & Orientalium dicta audivimus, Occidentales suscipimus assentes, Spiritum Sanctum esse ex Patre, & Filio*. Attamen etiam in Scriptura continetur, si non explicite, implicite certe; ut Scripturæ auctoritates, quas adduximus, manifestant.

Ad II. dicit Augustinus lib. 3. adv. Maximianum. c. 14. quod Pater nominatur, non ut excludatur Filius, sed quia Pater est principalis Spiritus Sancti auctor; quum Filius, ut spiraret, a Patre habeat. Cæterum non excludi aliquem per hoc præcise, quod non nominetur, multa alia Scripturæ testimonia ostendunt. Matth. 16. habetur: *Caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in caelis est*; & tamen revelatio illa a tribus personis facta est. Joan. 15. dicitur de Spiritu Sancto: *Ille vos docebit omnia*; & nihilominus etiam Pater, & Filius nos omnia docent. Dicit etiam Anselmus lib. de process. Spir. Sancti, quod si Evangelista dixisset: *Nemo producit Spiritum Sanctum, nisi solus Pater*, adhuc Filius non esset exclusus. Matth. 11. dicitur: *Nemo novit Filium, nisi Pater*; & tamen Filius, & Spiritus Sanctus non excluduntur, quum eundem habeant intellectum. Dicitur etiam in eodem. Matthæi loco: *Neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare*; & nihilominus non excluduntur Pater, & Spiritus Sanctus. Multo minus autem non excluditur Filius a verbis illis, quum in iisdem nullus sit exclusio, nulla negatio. Dicit denique Belarminus, quod quando dicitur, &

Patre procedit; non intelligitur Pater ut Pater est formaliter; sic enim Spiritus Sanctus esset Filius; ergo intelligitur Pater, ut habet communem essentiam cum Filio: ergo etiam intelligitur Filius.

Ad III. Basilus non in uno solo loco, sed in pluribus, docuit, Spiritum Sanctum esse secundum a Filio, & tertium in Trinitate, & præcipue habet in ep. 100., ubi ex baptismi forma probat ordinem illum, dicens: *Spiritus vero Sanctus eo collocatur ordine, quem nos in Evangelio Dominus docuit, dicens: Euntes, baptizate eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Unde non ex Eunomio, sed ex Evangelio, loquitur. Cæterum verba illa legebantur in codicibus, qui scripti sunt ante sexcentos annos, quam Florentina Synodus celebravit; ut in eadem Synodo Joannes, qui pro Latinis contra Græcos argumentabatur, invicte probavit.

Ad IV. Si esset verum Adversariorum effugium, plura sequerentur absurda. Sequeretur primum, quod possit dici, quæ Filium procedere a Spiritu Sancto per Spiritum Sanctum, ac dicitur Spiritum Sanctum procedere a Filio per Filium; Pater enim non minus communicat Filio substantiam, quæ est Spiritus Sancti, quam Spiritui Sancto substantiam, quæ est Filii. Et nihilominus Nyssenus or. 3. in Orat. Dominic. docet: *Filium Spiritus Sancti neque esse, neque dici, neque habere relativam consecrationem converti, cum tamen Spiritus Christi nominetur.* Sequeretur secundum, voces illas: *A Patre, Per Filium; de meo; quem ego mittam vobis a Patre;* intelligendas esse secundum substantiam, quum tamen nemo negare possit, quod debeant secundum proprietates relativas intelligi; expriment enim ordinem, & habitudinem, quam inter se invicem habent personæ. Sequeretur tertium, quod Filius, quia est ex eadem substantia, quam habet Spiritus Sanctus, esset proprius Spiritus Sancti; atque hoc pariter Patres scripserunt; quod est omnino falsum. Denique nullibi gentium dixerunt Patres, Spiritum Sanctum procedere a Filio, quia ipsi est consubstantialis; sed ipsi esse consubstantialem, quia ab ipso procedit. Eodem sane modo, quo contra Arianos dicebant; Filium esse consubstantialem Patri, quia a Patre procedit.

Ad V. In eodem Ephesino Concilio, & deinde in IV. & V. Synodo lecta etiam est Epistola Cyrilli cum anathematismis ad Nestorium, in qua continetur iterato,

quod Spiritus Sanctus a Filio suum habeat esse; & in his omnibus Synodis Patres non contraxerunt: ergo approbarunt. Præterea; si approbatus fuit Liber Theodoretii, hic non solum negabat, Spiritum Sanctum procedere a Filio, sed etiam per Filium; & tamen Græci volunt, procedere per Filium: ergo silentium Patrum illorum non minus fuit contra nos, quam contra illos; quod ipsi nunquam admittent. Denique Concilium Ephesinum, tunc temporis de alia controversia tractabat; unde hæc, de qua loquimur, nunquam instituitur examinare. Significavit tamen mentem suam ex approbatione doctrinæ Cyrilli, & ex damnatione hæresis Nestorii, & Theodoretii.

Ad VI. Nazianzenus loquitur de causalitate respectu ipsius Filii, quæ est proprietatis solius Patris, & Filio incommunicabilis; & idem est suorum verborum sensus, ac si dixisset: *Filius habet omnia, quæ habet Pater, præter esse Patrem;* ergo habet esse Spiratorem. Atamen ibidem ipsemet de Spiritu Sancto sic loquitur: *Omnia, quæ habet Filius, habet Spiritus Sanctus, excepta filiatione, id est excepta proprietate ejus persona, a qua ipse proceditur.*

Ad VII. Basilus non loquitur de omni nozione, sed de illa tantum, quæ est proprietatis; & sensum verborum ejus hunc dicit esse Bellarminus: *Filium, ratione filiationis, quæ sola est ejus propria notio, non convenire cum Patre, aut Spiritu Sancto.*

Ad VIII. In Concilio Constantinopolitano fuit tantummodo actum de divinitate Spiritus Sancti; & ad hæc definiendam factis esse censuerunt Patres dicere, quod Spiritus Sanctus a Patre procederet. Hoc ipso enim, quod una persona ab alia procedit, jam cum ipsa consubstantialis est; quemadmodum de Verbo actum est in Concilio Nicæno contra Arianos. Cæterum neque in Concilio Nicæno prolatum fuit verbum de Spiritu Sancti divinitate; non tamen ex hoc inferent Adversarii, quod Nicæni Patres illam non agnoverint. Non enim Concilia debent de dogmatibus omnibus pertractare, sed de illis tantum, quorum causa eoadunantur.

Ad IX. Sensus Patrum Græcorum, quando dicunt, Spiritum Sanctum procedere ex Patre; & procedere per Filium, hic est, quod a Patre procedat per actionem ab alio principio non receptam; & quod actio

actio spirativa non sit in Filio tanquam in primo principio, quia cum Filius a Patre recipit. Et ratio est, quia præpositio ex denotat æqualitatem; præpositio per significat ordinem, seu relationem, quam unus ad alium habet. Unde Patres, ut probarent contra Arianos, Filium esse æqualem Patri, dicebant semper, Filium ex Patre esse. Filius autem, etiam quando spirat Spiritum Sanctum, habet ordinem ad Patrem; unde Græci, ut exprimerent ordinem illum, usi sunt præpositione per; Latini vero autumant, satis esse adhibere præpositionem ex tam respectu Patris, quam respectu Filii; quia, quum per illum denotetur æqualitas, hæc implicite quoque ordinem servabat. Falsum est autem, quod per præpositionem per significetur medium, per quod actio principii transit in terminum; quia multoties in Scripturis significatur actionem principii operantis. Dicitur enim Gen. 4. *Passedi boniorem per Deum*; Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt*. Dicitur pariter Patres; Cyrillus in ep. ad Theodosium Imperatorem de Christo: *Natus est per sanctam Mariam Virginem*; Nazianzenus lib. 1. cont. Eunomium; *Per ipsum Filium apparuit. Rursus autem a creatura, qua per Filium est producta distat*. Ubi præpositio per applicatur tum Spiritus Sancti productioni, tum creationi creaturarum.

Ad X. Ut principia multiplicentur, non sufficit, quod multiplicentur supposita, sed debent etiam multiplicari actiones. Pater & Filius quamvis sint duo supposita, unam tamen habent voluntatem, unam habent volitionem; & per hanc sunt unum Spiritus Sancti principium. Et hinc est, quod non duo, sed unus dicuntur Spiratores, quamvis duo dici possint spirantes. Quod pater, quia Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, producunt res ad extra; & tamen non tres creatores dicuntur, sed unus creator; quia operantur per omnipotentiam, que una est in tribus illis. Unde Concilium Lugdunense sub Grego-

rio X. proficitur: *Fideli, ac devota professione fatemur, quod Spiritus Sanctus æternaliter ex Patre, & Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed unica spiratione, procedit*. Et Concilium Florentinum: *Spiritus Sanctus ex Patre, & Filio æternaliter est, & essentiam suam, suamque esse subsistentem, habet ex Patre simul, & Filio, & ex utroque æternaliter tanquam ab uno principio, & unica spiratione procedit*.

Ad XI. Productio Spiritus Sancti nun est essentialis, sed personalis; proprietates personales non sunt communes toti Trinitati, sed possunt aliquæ duabus personis convenire. Et in hoc sita est præsens quaestio; unde illam fumentia Adversarii pro ratione, principium absque dubio putant. Quis autem ex illa neget, a morem duabus personis convenire? Et hunc amorem, unum, atque eundem esse? Si ergo per amorem producant, utraque persona producit, non ut duo principia, sed ut unum, quia una est voluntas, unus est amor.

Ad XII. Si argumentum valeret, posset dici, quod etiam Filius, & Spiritus Sanctus, superflui fuissent ad mundi creationem; quia sufficiens fuisset solus Pater ad mundum erandum. Concedimus ergo, facta fuisse in Patre virtutem spirativam ad producendum Spiritum Sanctum; sed illa virtus eadem est in Filio; quia Filius non per aliam virtutem spirativam, ab illa Patris distinctam, Spiritum Sanctum producit. Quemadmodum etiam per unicam actionem creativam tres divinæ personæ mundum creantur.

Ad XIII. Si Spiritus Sanctus procederet a solo Patre, esset similior Filius Spiritui Sancto, quam Patri; quia Filius procederet, ut procedit Spiritus, & non produceret, ut producit Pater. Attamen argumenta hæc nihil in divinis concludunt; quia in illis non attenditur similitudo ex parte relationum, sed tantum ex parte essentialium.

DISSERTATIO CXXVIII.

*De Additione particule Filioque Symbolo facta;
quando nam fuerit facta; & an fuerit
legitime facta?*

Deo Græcis inuisa evasit additio, Symbolo Nicæno, & Constantinopolitano facta, circa particulam illam *Filioque*, qua nimirum dicitur, Spiritum Sanctum a Patre, & Filio procedere; ut illius causa a Latinis discedere, & perniciosum schisma constare, non dubitaverint. Hæc enim additio, inquit Fraffen, fuit istmus, qui duo maria, nedom semi-Orbes terræ, sed & utranque Ecclesiam, Orientalem, & Occidentalem, divisit; & Græcis ansam præbuit, se ab unione, & obedientia Romanæ Ecclesiæ subducendi. Sic primo testatus est Photius, de quo dicitur, quod inceperit schisma in epistola Encyclicâ ad Patriarchales Sedes Orientis; in qua sui a Romana Ecclesia discessus rationem reddens, hanc præ cæteris prætexuit: *Quæ est malorum summa, & apex, sacrum etiam Symbolum, quod ab omnibus Synodis, & Oecumenicis conciliis vim habet irrefragabilem, & auctoritatem, spiritus, & falsis quibusdam disceptationibus . . . adulterare non dubitarunt, Spiritum Sanctum non ex Patre solo, sed ex Filio, procedere noviter docentes.* Atque ita pariter postmodum confirmavit in Florentino Concilio Marcus Ephesinus, obestans, additionem illam neque veram esse, neque legitime fuisse factam. *Quem sane constat nostri schismatis, ac dissidii præcipuum causam fuisse:* Et post pauca: *Romana Ecclesia dogmata sub proprium fixerat; idque propterea solvenda amicitia nostra causam simulatumque nostrarum initium, dubio procul, fuisse constat.*

Diximus usque modo, dissidii causam additionem hanc extitisse; dicamus modo, quare hæc additio Græcis inuisa fuerit adeo fortiter, ut illius ratione a Latinis discedere, non modo non piaculum, sed religionem quoque judicaverint. Prætextus quidem religionis in his fuit, quod crederent oecumenicis Conciliis per additionem hanc fuisse derogatum. Siquidem

in Conciliis Ephesino, & Chalcedonensi cautum fuerat, nemini licitum esse, aliquid addere Symbolo Nicæno, & auctori eisdem Constantinopolitano; & qui hoc auderent, anathemati subiiciendos. Quum autem particula hæc *Filioque* in Nicæno Symbolo non legatur, nec pariter in auctiori Constantinopolitano inveniat; si qui illam deinde addiderunt, male quidem, & irreligiose addidisse, Græci existimabant; ac proinde censuram incurrisse, a Concilio præteritis insistentem, Latinis omnibus opponebatur. Ut hæc autem recto historię ordine, & perspicuo rationis criterio, discutiantur, primum examinandum suscipimus rem facti, quando scilicet additio hæc facta fuerit; secundum vero rem juris, an nimirum legitime fuerit facta?

Pro primo, sunt qui putant, additionem fuisse factam sub Damaso I. Papa, eundemque additionis ipsius fuisse auctorem. Ita sentit Manuel Calecas in lib. contra Græcos, cui ad hæc Genebrardus: alique postmodum subscriperunt. Rem gestam sic narrat Stanislaus Socolovius in c. 2. annotationis censuræ orientalis Ecclesiæ factæ per Hieremiam, Patriarcham Constantinopolitansum. Damasus evocavit Romam Ecclesiæ orientalis Episcopos, qui Constantinopoli Concilium peragebant, ut simul cum Latinis Romæ concilium generale celebrarent. Orientales Patres, ob multa impedimenta, que advennerunt, & ob majora incommoda, quibus se exponere debuissent, si Romam venissent, se excusarunt ab itinere suscipiendis; & suam fidem ad romanum Concilium sub Damaso transmiserunt. Eam probavit Damascus cum toto Concilio Romano, & in Fidei Symbolo particulam *Filioque* addiderunt, ad majorem Nicæni Symboli explicationem; quam quum iterum ad Constantinopolitanos Patres emisisset, iidem receperunt illam, ratamque habuerunt. Ad hoc probandum profert Epistolam Concilii ad Damasum; profert Symbolum

bolum Damasi, quod apud Hieronymum habetur; prorsus deoique Scriptores non exigui meriti, nec pauci numeri, qui, ut dictum est, rem narrant.

Verum non probatur nobis hæc sententia, hisque rationum ponderibus movetur, ut eidem nullo pacto assentiamur. Primo, Epistola Constantinopolitani Concilii ad Damasum de hac additione nihil habet, & additionem ipsam non exhibet; nec enim in ipsa legitur *Filioque*. Secundo, inter decreta ipsius Concilii Romani, que leguntur in lib. 9. Historiæ Tripartitæ c. 16. nullum est decretum, quod processionem Spiritus Sancti a Filio definiat; & solummodo damnatur in canone 16. illi, qui negaverint Spiritum Sanctum a Patre procedere. Tertio, Symbolum Damasi novus Eruditi cujus sit fidei; a multis eorum negatur, Damasi genuinum forem fuisse. At dato quod sit, non est idem Damasi Symbolum ac Nicænum, vel Constantinopolitanum; nobis autem non est quæritio, ubi primum Spiritus Sancti, processio a Filio definita fuerit, sed ubi primum fuerit addita particula *Filioque* Symbolo Nicæno, vel Constantinopolitano. Quarto denique, si Damasi tempore additio hæc fuisset facta, quare Leo III., qui a Damaso non parum distat, a Gallis de additione consultus, eam non approbavit; & non approbavit, quia Romæ suo tempore in usu non erat Symbolum cum additione hæc decantaret?

Alii vero existimant, inter quos est etiam Maouel Caleas, additionem fuisse factam tempore sexti generalis Concilii circa ann. 680.; & hoc probant ex quadam S. Maximi ad Marinum Epistola. Sed nec pariter sententia hæc est admitenda; quia in Epistola Maximi continetur quidem dogma catholicum de processione Spiritus Sancti a Patre, & Filio; sed non dicitur, quando additio fuerit Symbolo facta; immo nec verbum de additione ipsa legitur; ut cuilibet accurate legenti facile innotescat.

Alii volunt, additionem factam fuisse jussu Septimæ generalis Synodi, ann. 787., & hujus sententiæ fuerunt Cardinalis Julianus Cæsariani, & Andreas Colossensis, in Concilio Florentino sess. 5. & 7. At nec placet sententia hæc; si enim Septimæ generalis Synodus decretum hoc fecisset, Græci utique cognovissent, quia attente illius acta observabant; ac prout de novum non fuisset illis additionem v.

PAR. II.

dere, nec Latinis objecissent eam, quasi ab iisdem factam. Ulterius, Anastasius Bibliothecarius post septuaginta annos Concilium hoc ex græco in latinum transiit, & nec verbum de decreto, de quo Scriptores isti loquuntur, verbum posuit. Igitur Historicus, quo Cardinalis Cæsariani utebatur, quum nullum ex antiquitate testimonium proferat, nullam quoque fidem mereatur.

Alii putant, additionem fecisse primum Patres Concilii Toletani I. ann. 400. Et probant, quia in Confessione fides, que in hoc Concilio facta fuit, ex Idano Lemovicensi, leguntur hæc verba: *Spiritum quoque esse Paracletum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre, Filioque procedens*. Attamen idem replicamus, quod modo diximus; non esse scilicet quæstionem, de tempore, quo dogmatis confessio fuerit facta, sed de tempore, quo dogmatis confessio Nicæno Symbolo fuerit addita. In hoc Concilio nec verbum de Symbolo legitur; igitur fidei confessio, que profertur, non est ad rem, de qua agitur.

Dicitur ergo I. hanc additionem primum legi in Concilio Toletano III., celebrato ann. 589. sub Rege Reccaredo. Rex enim, ut fidem suam redderet omnibus manifestam, Symbolum Constantinopolitanum recitavit, & in eo hæc verba dixisse, Acta illius Concilii nos edocent: *Credimus & in Spiritum Sanctum, Dominum, & vivificantem, ex Patre Filioque procedentem*. In Concilio Toletano IV. ann. 633. replicatur, at non in Symbolo, verum in fidei expositione, que in c. 2. Synodi sic legitur: *Spiritum vero Sanctum, nec creatum, nec genitum, sed procedentem ex Patre, & Filio, proficentem*. In Concilio Toletano VI. ann. 639. pariter in fidei expositione c. 1. habetur: *Spiritum vero Sanctum, neque genitum, neque creatum, sed de Patre, Filioque, procedentem*. In Concilio Toletano VIII. ann. 653. inserta etiam Symbolo legitur: *Credimus in Spiritum Sanctum, vivificantem, ex Patre, & Filio procedentem, cum Patre, & Filio adorandum, & glorificandum*. In Concilio Toletano XII. ann. 681. lecta est etiam in Constantinopolitano Symbolo, quod c. 1. recitatum fuit: *Credimus & in Spiritum Sanctum, Dominum, & vivificantem, ex Patre, & Filio procedentem*. In Concilio Toletano XIII. ann. 683., & in Concilio Toletano XV. ann. 688. continetur quoque additio, & quidem pariter Constantinopolitano Symbolo inserta. Et hæc quidem

2 de

de Hispaniarum Ecclesiis diximus, in quibus, ut visum est, primum sub finem sexti seculi additio fieri incepit, & postmodum in septimo seculo continuata fuit.

Modo loquimur de Ecclesiis Galliarum, & Germaniæ; & in ipsis putamus, additionem fuisse factam, vel potius receptam, quum alibi prius facta fuerit, seculo octavo. In Concilio Aquisgranensi, ann. 809. a Galliarum, & Germaniæ Episcopis celebrato, lecta est additio in Symbolo Constantinopolitano, a Patribus recitata. Ex hoc eodem Concilio missi sunt ad Leonem III., Romanum Pontificem, Bernarius, Vormatiensium Episcopus, & Jesse, Episcopus pariter Ambianensium, & Adalardus, Corbejenfis Abbas, ut illum rogarent, primo, ut additionem factam suæ auctoritatis pondere confirmare dignaretur; deinde, ut Symbolum cum additione eadem in Romana Ecclesia inter missarum solemnias cantari præciperet. Quum hoc autem fuerit factum ann. 809., ut dictum est, initio scilicet seculi noni, credendum sane est, ante Concilium morem illum in Galliis, & in Germania, obtinuisse. Si enim non fuisset ita observatum, aliquis ex Patribus illis in Aquisgranensi Concilio novitati illi se opposuisset; quod quum nemo fecerit, immo quum omnes in unum convenerint; argumentum nobis profecto est, ut credamus, additionem, de qua loquimur, agnitam fuisse apud Gallos, atque Germanos, seculo octavo labente saltem, aut etiam incunte, vel procedente.

Tandem in Romana Ecclesia nono seculo desinente additio fuit recepta, atque probata. Etenim Leo III. noluit eam probare ad Legatorum preces Aquisgranensis Concilii sub intrum noni seculi, ut diximus: unde iisdem respondit: *Si prius quam ita cantaretur interrogatus essem, ne inferretur, utique respondiissem, ut refert Cardinalis Baronius ad ann. 809.* Nec sua negatione, & hæc responsione contentus, iussit pariter, ut Symbolum Nicænum, absque additione tabulis argenteis incidere, in una quidem latino, in altera vero græco idiomate, sicut in Ecclesia expositæ haberentur. Et hoc pariter testatus est Photius in sua ad Patriarcham Aquilejensem epistola: *Leo junior, pietatis fervens zelator, ut nullo pacto barbara lingua corrumperetur immutata nostra fidei doctrina; græca lingua Occidentalibus sanctam Trinitatem glorificandam, & celebrandam tradidit. Ex non solum sermone,*

*& mandato id faciendum curavit; verum etiam quibusdam anelibus, quasi clypeis constructis, & calumnis crebris, illam inscripsit, & in conspectu omnium flammens ad Ecclesiam volvas collocavit, ut hoc pacto facile, & incorrupte possent omnes pietatem ediscere. Testatur etiam Magister Sententiarum in 1. dist. 12. c. 2. Immo apud Baronium cir. loc. etiam legitimus, Leonem III. in suæ sententiæ confirmationem hanc rationem distulisse: *Nunquid magis salutare est credere, periculosumve non credere, Spiritum Sanctum a Filio, sicut a Patre, procedere, quam Filium Sapientiam, Deum, a Sapientia, Deo, veritatem, Deum, a veritate, Deo, genitum esse? Et tamen utrunque unam sapientiam, unam veritatem, essentialiter Deum esse? Quum tamen id a Sanctis Patribus eodem Symbolo constet non additum esse.**

Verum quod Leo III. non concessit, nec fecit, alii subsecuentes Pontifices approbaverunt, concesserunt, atque fecerunt. Etenim eodem seculo nono, Photius, in epistola ad omnes Orientis Episcopos, querebatur, a Pontificibus Rumanis esse factum; & præcipue Nicolaum I. carpit, quasi hic idem effecit. Scribens enim contra predictum Nicolaum, inquit: *Præter illa, quæ commemorativis absurda, sacramentis, & sanctum Symbolum, eni Synodica omnia, OEcumenica suffragia, inexpugnabili robur addiderunt, adulterinis sermonibus, non sine incredibili audacia, falsare aggressi sunt. O mali Dæmonis medicamenta! Spiritum Sanctum non ex Patre solum, sed etiam ex Filio procedere, vanissimis prædicantes. Confirmat hoc Raramnus, Corbejenfis Monachus, in lib. 2., pro romana Ecclesia contra Græcos scripto, afferens, circa ann. 858. Nicolai I. temporibus, fuisse factum. Modo remanet, ut statuamus, additionem hanc legitime, & jure, Romanos Pontifices admisisse temporibus succedentibus, ac in usu in quibuslibet Ecclesiis Occidentalibus, præcipue in Romana, posuisse; proinde*

Dicimus II. Additionem *Filioque* in Symbolo Nicæno, vel auctiori Constantinopolitano, legitime factam fuisse.

I. Probatur. Additio hæc necessaria fuit, & vera: ergo legitime facta. Probatur antecedens pro prima parte. In Symbolo legebatur, Spiritum Sanctum a Patre procedere; propter hæc verba vigeabat contentio, alii dicentibus, procedere a Patre sulo, alii afferentibus, procedere a Patre, & Filio; atqui necessarium erat hoc dogma Ecclesiæ proponere ut erac

ab Ecclesia declaratum, ac definitum: ergo additio necessaria fuit. Probatum etiam pro secunda parte. Jam definitum fuerat, Spiritum Sanctum a Filio procedere: ergo verum erat dogma, cuius facta est additio: ergo vera erat additio. Pro Ecclesiis autem Hispaniæ si non Ecclesiæ expressa definitio, traditio certe dogma reddebat innegabile.

II. Probatum. Si non esset additio legitime facta, ideo esset, quia Ecclesia non habuisset potestatem eam faciendi; sed hanc potestatem Ecclesia habuit: ergo fuit legitime facta. Major est certa. Minor probatur. Ecclesia habet potestatem condendi Symbolum: ergo habet potestatem addendi ad Symbolum. Antecedens negari non potest; jam enim legitime symbola ab Ecclesia condita. Consequentia sequitur; quia majus est condere symbolum, qua symbolo jam condito inferere expositionem, quæ sit necessaria; & vera.

III. Probatum. Ecclesia potest id totum, quod jus divinum non prohibet, nec excipit, nec reservat; sed jus divinum non prohibet, nec excipit, non reservat, aliquid Symbolo addere, quod sit necessarium, & verum: ergo Ecclesia legitime fecit additionem illam. De majori non est dubium, nec potest esse; minor probatur. Si jus divinum hoc prohiberet, vel exciperet, vel reservaret, illegitime fuissent condita ab eadem plura Symbola; nempe post illud Apostolorum, aliud Nicænum; post Nicænum, aliud auctus Constantinopolitanum; sed nemo ex Græcis dicit hæc Symbola fuisse non legitime condita: ergo jus divinum non prohibet, nec excipit, nec reservat, aliquid Symbolo addere, quod sit necessarium, & verum.

IV. Probatum. Eadem erat in Ecclesia potestas tempore, quo facta est additio *Filioque*, ac tempore, quo Symbolum Nicænum, vel Constantinopolitanum, conditum est; sed tempore, quo Symbolum Nicænum, vel Constantinopolitanum, conditum est, Ecclesia habebat potestatem faciendi additionem hanc: ergo etiam illam habuit tempore, quo illam fecit. Major negari non potest, quia semper una, & eadem est Ecclesia, nec sua potestas diminuta est tempore. Probatum Minor. Sicut potuit Ecclesia tempore Nicæni Concilii facere additionem in Symbolo articulus *consubstantialis*; sicut potuit tempore Concilii Constantinopolitani I. facere additionem articuli divinitatis Spiritus Sancti, per hæc verba:

PARR.

*Et in Spiritum Sanctum Dominum vivificantem, qui ex Patre procedit; Qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & glorificatur; ita etiam potuisset facere additionem articulus *Filioque*, si tunc fuisset necessitas; non enim est major ratio pro una additione, quam pro altera: ergo Ecclesia habebat tunc potestatem faciendi additionem vocis *Filioque*.*

V. Probatum. Si additio posset jure improbari, ideo fieret, quia contra leges Ephesini, & Chalcedonenfis Concilii esset facta; sed hoc est falsum: ergo jure improbari non potest. Probatum minor. Additio facta est eo modo, quo factæ sunt alie additiones ad Concilium Nicænum ante Concilium Ephesinum, & Chalcedonenfes; sed hæc duo Concilia non improbarunt additiones factas ante ipsorum celebrationem: ergo nec improbabilem dixerunt additionem faciendam post ipsa. Probatum major. Ephesini, Constantinopolitani, & Chalcedonenfis Concilii Patres addiderunt *talē*, & *terram*, quæ in Nicæno Symbolo non habentur; alii addiderunt *ex Maria Virgine*, quæ nec etiam in Nicæno inveniuntur; Sed Græci volunt, quod Concilio Nicæno ne verbum quidem addere liceat ex Concilio Ephesino, & Chalcedonenfi: ergo additio *Filioque* facta est, sicut alie additiones præcedentes factæ fuerunt: ergo vel omnes illegitime, vel omnes legitime factæ.

VI. Si est improbanda additio, ideo est, quia facta fuit sine consensu utriusque Ecclesiarum Orientalis, & Occidentalis; sed hoc nul officit: ergo improbanda non est. Probatum minor. Romana Ecclesia, quum sit omnium Ecclesiarum mater, & magistra, hoc ipso quod aliquid præcepit, approbat, confirmat, in Ecclesia, aliarum Ecclesiarum consensu non indiget: ergo sufficit, quod additionem Romana Ecclesia probaverit, ut dicatur legitime facta. Præterea prioribus seculis Ecclesiæ orientales multa de fide statuebant, multa etiam symbola condebant; & nihilominus occidentales Ecclesiæ non improbabant, quando nihil a fide alienum continebant. Et hoc probatur ex ipsiusmet Marci Ephesini confessione in eo, quod Symbola respicit. Et enim in Concilio Florentino hæc asserere non renuit: *Inter primum Concilium, a quo divinum illud Nicænum Symbolum fuerat editum, ac secundum, non parum sane temporis intercesserat, in quo quidem temporis intervallo fere triginta alia Symbola a particularibus, ac privatis*

Z 2

Con-

Conciliis prodita fuisse;

VII. Debuit Ecclesia, non solum potuit; Symbolo inferere tesseram, qua Catholici ab Hæreticis discernentur; ergo debuit, non tantum potuit, in Nicæno, vel Constantinopolitano Symbolo inferere particulam *Filioque*. Probatum consequentia, Ecclesia declaraverat ut fidei dogma processionem Spiritus Sancti a Filio; atqui erant Catholici, qui eam professabantur, & erant Schismatici, qui eam negabant: ergo debuit Ecclesia inter illos tesseram statuere; atqui hæc tessera alia esse non poterat, quam additio particulæ *Filioque*; ergo si Ecclesia debuit inferere Symbolo tesseram, qua Catholici ab Hæreticis distinguerentur, debuit quoque particulam *Filioque* Nicæno, vel Constantinopolitano Symbolo inferere.

VIII. probatur. Si additio dicitur facta sine auctoritate, ideo est, quia eam particulares Ecclesie, vel Hispaniarum, vel Galliarum, vel Germaniæ, fecerunt; sed hoc nil obstat legitimitati additionis: ergo semper dicenda est legitime facta. Probatum minor. Nec particulares Ecclesie sibi auctoritatem sumpserunt introducendi eam in totam Ecclesiam absque Romani Pontificis imperio; nec nos dicimus, illam fuisse legitime factam, absque Romani Pontificis approbatione: ergo nil officit legitimitati additionis, quod fuerit primum a peculiaribus Ecclesiis factum, dummodo accesserit deinde Romani Pontificis, eam confirmantis, auctoritas. Cæterum nec novum, quod peculiare Ecclesie hoc faciant, uti vidimus ex Marco Ephesino factum post Nicænum Concilium a peculiaribus Orientis Ecclesiis, qui triginta Symbola condiderunt.

Arguunt I. Concilium Ephesinum p. 1. act. 6. prohibuit sub anathematis pena prolationem alterius fidei a Nicæna; sed particula *Filioque* continet prolationem alterius fidei a Nicæna: ergo est ejus additio ab Ephesino Concilio prohibita. II. Idem Concilium Ephesinum cit. loc. vetuit pariter compositionem alterius fidei formulæ præter Nicænam; sed additio particulæ *Filioque* est compositio alterius fidei formulæ a Nicæna: ergo est ab eodem Concilio interdicta. III. Concilium Chalcedonense act. 11. noluit aliam exponere fidei formulam præter Nicænam; & respondentes Patres Judicibus, qui eam exposcebant, dixerunt: *In scriptis expositionem non facimus. Regula est, qua prædicat, sufficere qua sunt exposita. Regula*

vult, aliam expositionem non fieri. Ea, quæ sunt Patrum, tenentur; ergo a Concilio etiam Chalcedonensi omnis immutatio, additio, diminutio, in Nicæno Symbolo est prohibita. IV. Concilium generale VII. pariter anathematizat illos, qui Symbolo aliquid addunt, vel demunt: *Nos leges Patrum custodimus, Nos eor, qui addunt quid, vel adimunt, anathematizamus:* ergo additio, de qua loquimur, est quoque ab hoc Concilio improbata. V. Cyrillus in ep. ad Joannem Antiochenum, cujus initium est, *Latentur Cæ*; & quæ Orientalium confessionem complectitur, hæc scribit: *Nulla autem modo patimur, ut ab aliquo fides illa, sive fidei Symbolum, concutiatur, quod a sanctis quondam Patribus Nicænis editum est. Neque enim aut nobis, aut ulli omnino alteri, vel unam voculam ubi positam immutare, aut unam etiam syllabam præterire, permisimus:* ergo ex Cyrillo illegitime facta est additio. VI. Ex Leone III. supra citato habemus, quod non per hoc, quod nova dogmata exponuntur, & declarantur, debent in Symbolo poni; quod in Verbo exemplificat: ergo neque per hoc, quod de Spiritu Sancto fuerit novum dogma explicatum, ac declaratum, debet illud in Symbolo poni. VII. Fuit etiam definitum, ac expositum, B. Virginem esse Dei Matrem, Corpus Christi vere sub eucharisticis speciebus contineri, Confessionem auricularem dari, & similia; & tamen hæc in Symbolo non continentur: ergo non per hoc, quod processio Spiritus Sancti a Filio fuerit definita, addi poterat Symbolo. VIII. Aliud est Fidei Symbolum; aliud præsertim fidei Confessio; hæc quidem variari potest, dummodo substantia fidei invariata consistat. At fidei Symbolum est prorsus immutabile, nec quidem vocis, aut syllabæ, mutationem suffert. Et hinc est, quod in Conciliis sæpe Confessiones exhibentur, non Symbola; quod quidem in omnibus Conciliis semper est idem.

Respondemus ad I. primo, Ephesinum Concilium esse intelligendum de mutatione, quæ fit privata auctoritate, non vero de illa, quæ fit auctoritate Ecclesie. Vel enim de Concilio loquimur, quorum auctoritate fit mutatio, & par in partem non habet imperium: Vel loquimur de Pontifice summo, & multo minus auctoritatem habet in Pontificem, qui est superior, Concilium, quod est inferius. Secundo, intelligitur Concilium de iis, quæ sunt contraria illis, quæ in Symbolo continen-

nentur, non vero de illis, quæ illis non opponuntur.

Ad II. Proferenda sunt verba Concilii, & occasio perquirenda, propter quam fuisse a Patribus scripta. Verba sunt. *Decevit sancta Synodus, alteram fidem nemini licere proferre, aut scribere, aut exponere, præter eam, quæ definita fuit a sanctis Patribus apud Nicenam Urbem in Spiritu Sancto congregatis. Eor autem, qui fuerint ausi aliam fidem componere, sive porrigere, aut proferre, his, qui volunt ad veritatis cognitionem converti ex Gentibus, vel ex Judæis, vel etiam ex quolibet hæresi: istos, si quidem Episcopi fuerint, aut Clerici, alienos, Episcopos quidem ab Episcopatu, Clericos a clericatu; si vero Laici fuerint, anathematizatos.* Occasio autem fuit hæc. Charisius Presbyter Ephesino Concilio præsentavit Symbolum Nestorii; Symbolum autem Nestorii contrarium erat Nicænæ fidei; & tamen Nestorius volebat, quod infideles omnes, qui catholicæ Ecclesiæ adscribebantur, illud amplecterentur. Hoc certe Concilium improbavit, & decretum, quod recitavimus, promulgavit. Cæterum Charisius, ut se catholicum ostendret, Symbolum Nicænum, vel Constantinopolitanum recitavit, quod deprehensum a Patribus fuit contra vero Nicæno, vel Constantinopolitano non convenire; & tamen non per hoc Charisius vel accusatus fuit, vel uti catholicus non fuit admittus.

Ad III. IV. & V. eadem est responsio; loqui nimirum in testimoniis citatis de vocalibus, & syllabis, quæ essent Nicænæ fidei contrariæ, non vero de illis, quæ oppositæ non essent. Ex hoc quidem hac ratione probatur, quia Cyrillus præcipue probat confessionem fidei Episcoporum Orientalium in epistola citata; in qua confessione Joannes Antiochenus, & Episcopi eisdem adherentes, præstebantur, se in sua confessione nihil Nicænæ fidei addidisse. Hæc sunt verba Episcoporum Orientalium: *De Virgine autem Dei genitricis quomodo sentiamus, & loquamur, deque unigeniti Filii Dei incarnationis modo, breviter dicemus, nihil omnino addentes fidei in Nicæna a sanctis Patribus expressa. Illa namque, ut prius dictum est a nobis, ad omnem pietatis cognitionem, omnisque hæreticæ pravitate refutationem, sufficit.* Igitur neque Concilium Chalcedonense, Concilium generale VII. & Cyrillus, intelligi debent de vocalibus, & syllabis, quæ contrariæ sunt Nicæno Symbolo, non vero de illis, quæ eidem non opponuntur.

Ad VI. & VII. dicimus, quod non omnia quidem poni debent in Symbolo, quando peculiaris ratio, & urgens causa non possunt. Attamen ad particulam *Filloque* in Symbolo ponendam urgebat, & hæresis exorta, quæ quidem ab eodem Symbolo occasione accipiebat, quatenus in eo dicebatur Spiritus Sanctus a Patre procedens; unde in Symbolo, a quo Adversarii Schismatici virus arripiebant, medicinam ponere consulerunt quam maxime visum est. Et pariter suadebat facilitas ponendi additionem illam sine novi articuli multiplicatione, sed tantum cum expositione, vel prorogatione ejusdem articuli, qui jam positus in Symbolo inveniebatur. Rationes autem hæc, vel causæ, pro aliis additionibus, de quibus vel loquebatur Leo Pontifex, vel Adversarius loquitur, locum omnino non habent. Dogmata enim essent multa; hæreses illis oppositæ, non essent a Sectarioribus illarum a Symbolo depromptæ, & non facile ita possent verbis restringi, ut Symbolum interminabile non redderent.

Ad VIII. Fecimus nos quoque distinctionem illam inter Symbolum, & fidei confessionem, ut supra scriptum est; pariterque observavimus in Toleratione Concilii, non fuisse Symbolum in omnibus recitatum, sed in quibusdam Symbolum, in aliis vero solum fidei confessionem. Unde incassum Adversarii hoc nobis opponunt, quasi pro eodem sumpsissemus utrumque, vel pro uno aliud, aut unum pro alio, intelligendum esse voluissemus. Verum non in hoc stat discrimen inter Symbolum, & fidei confessionem, quod hæc capax sit additionis, illud vero minime; sed potius consistit, quod fidei confessio quibuscunque verbis potest concipi, & quibuscunque articulis exponi; non sic vero Symbolum, quod præscriptis verbis, & statutis articulis comprehenditur, quia fidei confessio privata auctoritate fit, Symbolum publica Ecclesiæ auctoritate concipitur, efformatur, ac promulgatur. Unde fit, quod accedente Ecclesiæ auctoritate, vel in Concilio congregatæ, vel in ipsius capite, quod est Romanus Pontifex, contentæ, Symbolum est solummodo capax accipiendi additionem, quæ sit necessaria, conveniens, vera, cujusmodi fuit illa, de qua scribimus. Confessio tamen fidei nil obstat, quin a privatiæ etiam personis fiat, verbis ad eorum libitum adhibitis, dum modo fidei substantia non varietur.

DIS

DISSERTATIO CXXIX.

De Scholasticorum Controversia ; Si Spiritus Sanctus a Filio non procederet, an ab eo distingueretur; an Hypothesis sit admittenda, & quid de Controversia dicendum?

THEOLOGI de sehoia, ut contra Græcos probarent, vere Spiritum Sanctum a Filio procedere, hoc argumento usi sunt; adeo scilicet veram esse unius ab alio processionem, ut si illa non esset, non esset Trinitas, sed esset dualitas; Spiritus Sanctus enim non distingueretur a Filio, adeoque non essent duæ personæ, sed una. Et quidem præ eunctis Angelicus Doctor rationis hujusce vel inventor, vel promotor, vel propugnator fuit acerrimus; eam enim expresse docet r. p. q. 36. ar. 2. At Doctor subtilissime adverso stat in 1. dist. 11. q. 2. fortissime defendens, quod etiam si Filius a Spiritu Sancto non procederet, adhuc ab eo realiter distingueretur; adeoque rationem S. Thomæ non esse adeo firmam, ut communiter Theologi existimant. Et quidem Scotus duas in Filio relationes distinguit, Filiationem, scilicet, & Spirationem activam, non realiter quidem, quod dici non potest, sed formaliter, aut factem modaliter. Filiatione vult Filium constitui non solum in ratione Filii divini, sed etiam in ratione Personæ divinæ omnimode completæ, & perfectæ. Spiratione vero activam, quæ ex Filiatione resultat, eamque supponit, & adeo supponit, ut persona Filii supponatur quoque omnimode completa, & a qualibet alia persona distincta; non constitui proinde in ratione personæ divinæ uticunque, sed in ratione tantum Spiratoris. Distinguit etiam in divinis præter relationes originis, relationes alias, quas nominat disparatas; ut sunt filiatio, & spiratio passiva, & inter eas realem distinctionem agnoscit, absque eo, quod originis relatio intercedat.

Non de sunt quidem Scriptores, qui quæstionem hanc inutilem omnino judicent; inter quos est Godfredus quod lib. 7. q. 4., qui eam etiam dicit solutionis indignam, quia impossibile supponit. Et re vera P. Magnanus in Philosophia sacra c. 20.

prop. 15. fatetur, haud libenter assentiri, ut hujusmodi quæstiones proponat, quæ procedunt ex hypothesi impossibili; aut si proponat, facile adduci, ut ex hypothesi impossibili conclusionem deducat impossibilem. Unde subdit; quod si a Filio non procederet Spiritus Sanctus, nullus esset Spiritus Sanctus; immo nec ullus esset Filius, nec ullus esset Pater, nec prorsus ullus esset Deus. Quod hoc pacto probat; Secundum intrinsicam Dei non est minus necessaria immutabilitas ejus, quam ejus existentia; sed si Spiritus Sanctus a Filio non procederet, tolleretur Dei intrinsicam immutabilitas; ergo tolleretur Dei existentia; ergo nullus esset Deus. Major est certa; si enim quis tollerere necessitatem immutabilitatis, in suppositione, quod Deus aliter intrinsece se habeat, quam re vera se habet, hoc ipso auferret necessitatem existentiam. Deus enim ita necesse est, ut sit intrinsece omni eo modo, quo est, ut impossibile sit, ullo alio modo esse. Sic Magnanus. Præter Godfredum, & Magnanum, sunt etiam Gregorius Ariminensis in 1. dist. 1 r. q. 2. ar. 2. & Gabriel q. 2., alique pauci, qui ex principio illo; *ex impossibili sequitur quodlibet*, putant, ex hypothesi illa impossibili; Si Spiritus Sanctus a Filio non procederet; quodlibet ex contradictoriis sequi; nimirum, & quod Spiritus Sanctus a Filio distingueretur, & quod non distingueretur; unde inferunt, inutilem esse quæstionem hanc, quæ sub tali hypothesi de distinctione Spiritus Sancti a Filio quæritur.

Attamen P. Lallemandet de Deo trino disp. 4. partit. 5. disputabilem ait sub hac hypothesi inquisitionem, de qua loquimur, & rationem supposit ex Aureolo, quæ sub ejus formalibus verbis mox afferetur; & hanc, dicit, esse communem Theologorum sententiam. Hanc eandem asserit, & probat Cæcheranus tract. 2. de Deo trino c. 4. §. 9. ubi firmat; valde utile, ac necessarium esse agitare controversiam.

de distinctione Spiritus Sancti a Filio, si a Filio non procederet; & citat Scotum, Vasquez, Lugum, Arriagam, Ruiz. Afferit pariter, & probat Frassen trac. 3. disp. 3. ar. 2. q. 2., dicens, quod omnes Scholastici iam fecerunt hanc questionem, ut accuratas, & subtilis in ejus resolutione disputationes tetuerint, nec fuit casus eorum labor. Immo sustinendo illorum sententiam, qui volunt, in facta hypothese Spiritum Sanctum a Filio non distingui, multum juvat contra Græcos probare, vere Spiritum Sanctum a Filio procedere; quod per se clarum omnino est.

Dicimus I. Hypothesim hanc recte, & utiliter fieri, ut processio Spiritus Sancti a Filio magis innoscatur.

I. Probatur a P. Lallemande ex Aureolo. Illa inquisitio est rationalis, & disputabilis, quæ formatur de propositione hypothetica, cujus categorica æquipollens est dubitabilis, & sub inquisitione cadens; sed talis est inquisitio, de qua loquimur; ergo &c. Probatur major. Hæc propositio: An Asinus volaret, si haberet alas, est dubitabilis, quia non omne habens alas volat; ut est Strutio, qui habet alas, & non volat; ergo illa inquisitio est rationalis, & disputabilis, quæ formatur de propositione hypothetica, cujus categorica æquipollens est dubitabilis, & sub inquisitione cadens. Minor primi argumenti est manifesta, quia jam de facto controversatur inter Scholasticos, an sub illa hypothese Spiritus Sanctus a Filio distingueretur, vel ne?

II. Probatur a Cacherano. Argumentari ab impossibili non est inutile, immo est utile, quando impossibile non involvit contradictoria ex terminis, & arguitur illatione formalis, & per locum intrinsecum; sed in hypothese, de qua loquimur, ita argumentamur: ergo utiliter, & non inutiliter, argumentamur. Major patet; quia tunc est inutile argumentari ab impossibili, quando ex impossibili sequitur quodlibet; sed quando impossibile non involvit contradictoria ex terminis, & arguitur illatione formalis, & per locum intrinsecum, ex impossibili non sequitur quodlibet; ergo, &c. Probatur autem minor. Hypothesim hanc nos præcise consideramus, & non cum addito, nimirum, & remaneret idem Filius, & idem Spiritus Sanctus, qui nunc sunt; sed sub hac consideratione non involvit contradictoria ex terminis, & argumentamur illatione

formali, & per locum intrinsecum; ergo in hypothese, de qua loquimur, ita argumentamur. Minor constat terminos consideranti; major probatione non indiget; consequentia sequitur.

III. Probatur ab eodem. Utile est querere, an processio Spiritus Sancti a Filio sit tota ratio distinctionis inter Spiritum Sanctum, & Filium; item, an Spiritus Sanctus possit realiter distingui a Filio, absque eo quod a Filio realiter procedat; Sed hoc idem continet hypothese, de qua loquimur; ergo non est inutile argumentari per illam. Probatur minor. Propositio hypothetica, de qua loquimur, æquivalens quoad rem duabus illis categoricis; & idem est dicere per illam, ac per hanc: ergo hypothese, de qua loquimur, idem continet.

IV. Probatur a Frassen. Hypothesicæ questionis, de qua tractamus, alie similes sunt, quæ pariter a Theologis agitantur, & utiliter agitantur; ergo & hæc. Probatur antecedens. Tractantur nimirum; an sit Deus non esset immutabilis, foret æternus? An si homo non peccasset, Verbum venisset? An si homo non esset risivus, distingueretur ab equo; sed quæstiones istæ utiliter tractantur; ergo, &c. Probatur minor. Ex eo utiliter tractantur, quia prima infertur ad investigandum, an immutabilitas sit formalis ratio æternitatis? Secunda, an peccatum primi hominis fuerit Incarnationis motivum; Tertia, ad cognoscendum formale principium constituens hominem, & cum a brutis distinguens; sed hoc etiam verificatur in nostra hypothese; ergo, &c. Probatur minor, & simul consequentia primi argumenti. Nostra questio hypothetica infertur ad investigandum, an vere Spiritus Sanctus a Filio procedat; vel melius, ad confirmandum, quod vere Spiritus Sanctus a Filio procedit; ergo hoc etiam verificatur in nostra hypothese.

V. Probatur. Controversia hæc hypothetica utilis est admodum ad explicandam similitudinem, & tuendam veritatem processionis Spiritus Sancti a Filio; ergo non est inutilis, & responsione indigna. Probatur antecedens. Ut videmus, Sancti Patres ex distinctione Spiritus Sancti a Filio inferrunt processionem ejusdem a Filio; & in Concilio Florentino Latini Græcos urgebant, quod negantes processionem Spiritus Sancti a Filio, tenebantur etiam negare ejusdem a Filio distinctionem, & per consequens Trinitatem personarum; ergo.

go dum in hac questione hypothetica discutitur Spiritus Sancti a Filio distinctio, vere etiam processio ejusdem a Filio firmatur; ergo utilis est admodum ad explicandam simul, & tuendam veritatem processionis Spiritus Sancti a Filio.

Arguunt I. ex P. Magnano. Si Spiritus Sanctus a Filio non procederet, aut nullus omnino esset Spiritus Sanctus, aut non esset is, qui jam est, sed alius; Si nullus; questio jam est de subjecto, quod non supponitur; si alius; is non poterit esse nisi chimericus. Hic autem, qui modo est, esse non potest; quia hic, qui jam est, a Filio procedit; & hoc est ita immutabile, ut non possit esse is, qui est, si a Filio non procedat; quia ab eo accipit esse suum, & ad eum refertur velut ad suum principium; & proprietates, quæ illi fundamentum est ejus relationis, est ipse constitutiva. Hæc Magnanus. II. Ex impossibili sequitur impossibile; sed nulla utilitas inferitur ex impossibili conclusione; ergo plane inutilis est controversia hæc. III. Si hæc impossibilis suppositio admitteretur, redargui posset admittens eam, & adigi ad concedenda contradictoria; sed hoc urgeret maxime respondentem, & in errorem pariter induceret; ergo, &c. IV. Similes impossibiles hypotheseos Theologis tantum de Schola fiunt, qui sugas adamant, & tricas amplectuntur, non vero a primis Theologæ magistris, qui sunt Sancti Patres, apud quos nullam ex his inveniet quicumque eos etiam accurate revolvat.

Respondemus ad I. P. Magnanum supponere, questionem fieri de Spiritu Sancto pro ut modo est, ita ut remaneat Filius idem ac est, & idem ac est Spiritus Sanctus. Quod plane a nobis negatum fuit. Alius est ergo, nimirum qui a solo Patre procederet, & non a Filio, uti est qui modo est, & qui ab utroque procedit; & tamen non esset chimericus; vel si esset, hoc est, quod queritur, an in tali hypothese esset Spiritus Sanctus, vel non esset. Cæterum P. Magnanus, agnoscens deinde utilitatem hujusce hypotheticæ controversiæ, sic se explicat: „ Verum quia solet hæc in scholis passim agitari questio, & potest in tantum esse utilis, in quantum ordinari potest ad probandum contra Græcos necessitatem, qua tenemur fateri, Spiritum Sanctum a Filio procedere, hoc ipso, quod ab invicem distinguimus eos, habemus ex fide; idcirco suscipio, & dico breviter: Si per impossibile

„ Spiritus Sanctus a Patre solum, non factus
„ a Filio procederet, nullum fore nobis argumentum distinctionis inter Filium, & Spiritum Sanctum realis, sed ad summum formalis „.

Ad II. dicitur, quod ex impossibili sequitur impossibile; hoc est ex contradictoria, quorum inuitu sit impossibilis suppositio; quo est impossibile involvens contradictoria ex terminis; vel est impossibile, ex quo fiat illatio materialis, & per locum extrinsecum; quæ illatio in re transfert suppositionem præcise impossibilem ad suppositionem ex terminis contradictoriam, sicque destruit ipsam suppositionem. Ita loquitur Cacheranus; qui subdit etiam ex Vasquez, recte valere illationem ex impossibili, quando illatio fit manente ipsa suppositione impossibili.

Ad III. jam diximus, quod nos loquimur de suppositione impossibili, quæ non involvat contradictoria ex terminis; quod elargere poterit de hypothese nostra; quia si considerantur illius termini, illico constat, ipsos ex se non exprimere affirmationem, & negationem ejusdem. Unde ratio non est contra hypothese nostram, nec contra nos.

Ad IV. proponimus Augustinum, qui lib. 3. de Trin. c. 6. hanc impossibilem questionem proponit: *Si Pater Filium non genuisset, nihil prohiberet eum dici ingenuum.* Patrem non gignere Filium in divinis est omnino impossibile; & nihilominus ex hac impossibili suppositione recte Augustinus concludit, quod est in divinis persona non esset generans, non minus tamen foret ingenua. Non solum ergo Theologi de schola questiones hæc de hypothese impossibili proponunt, verum quoque veræ Theologæ magistri, Sancti Patres, inter quos omnes eminet Augustinus, illi solum ignorant, qui ignorant Augustinum.

Ad principalem controversiam tempus modo est ut accedamus examinandam, ac dirimendam. S. Thomas, qui nullam agnoscit realem distinctionem inter Filium, & Spiritum Sanctum, si hic ab illo non procederet, ultra suos Thomistas, sectatores pariter habet Ægydium, Molinam, Arrubal, Granados, Muntoyam, Bellarminum, Vasquez, Valentiam, Lugum, Arriagam, Marchinum, De Quiros, Cacheranum, P. Magnanum, Juenum, aliosque plurimos; quibus adduntur Alensis, S. Bonaventura, B. Albertus magnus, Durandus &c. Scotus vero, qui rea-

lem

lem propugnat distinctionem inter Filium, & Spiritum Sanctum, si ab illo hic non procederet, affectus habet, prætes suos Scotistas, Henricum Gandavensem, P. Lallemandet, & alios paucos. At Valentia volens mediam ingredi viam hac vitæ distinctione apud Cauvinum tract. 1. de Trinit. disp. 7. q. 2. §. 1. Si quæstio agitur theologicæ, inquit, idest, innitendo principiis revelatis a Deo, negare, quod sit distinctio; Si vero metaphysicæ, sive adherendo soli luminis naturæ, & principiis illius, affirmare, quod distinctio intercedat.

Dicimus II. Quod Spiritus Sanctus non distingueretur realiter a Filio, si ab illo non procederet.

I. Probatur ex Conciliis. Concilium Tolontanum I. in assertione fidei: *Credimus . . . Spiritum quoque esse Paracletum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre, Esilioque procedens. Est ergo ingenitus Pater, genitus Filius, & non genitus Paracletus, sed a Patre, Filioque procedens.* Ab aliis citantur hæc Concilii verba cum altera verbo adjuncto; scilicet ubi primo dicitur, *sed a Patre, Filioque procedens*; ponunt, *eo quod a Patre, Filioque procedat.* Unde Frassen infidelitatem citationis opponens, ab ulteriori responsione se abstinet. At nos verbum illud, quod vere in Concilio non reperitur, non recitantes, ex aliis tamen, quæ remanent, vere puramus, assertionem nostram probari. Idem enim est sensus, etsi eadem non sint verba; & sensus quidem est, quod ideo Spiritus Sanctus non sit Pater, nec Filius, quia a Patre, & a Filio procedit; unde verbum illud *sed in eo loco* æquivalere alteri verbo, sicutiam majoris explicationis gratia adjuncto, *eo quod.* Frassen responsionem, & dissimulationem, sequitur etiam Henno. Concilium Tolontanum XI. in Expositione fidei: *Ergo hoc solo nuncrum insinuant, quod ad invicem sunt, & in hoc numero carent, quod in se sunt.* Explicat Frassen hæc verba de relationibus disparatis, non autem de oppositis; at perperam, quia si de disparatis intelligerentur, deberent etiam de paternitate, & spiratione activa, de filiatione, & de spiratione pariter activa, intelligi; quod nemo dicere audebit, quia hæc relationes numerum in divinis non faciunt; ergo intelligenda sunt de relationibus oppositis, quæ sunt illæ originis. Concilium Florentinum sess. ult. *Nam credentes, Spiritum Sanctum ex Filio nequaquam procedere, necesse est, ut intelligant,*

P.A.R. II.

Spiritum Sanctum ex solo Patre procedere; et consequenter eum esse Filium. Frassen etiam opponit nobis infidelitatem in citatione verborum, dicens, quod hæc ultima sic leguntur in omnibus Codicibus; et consequenter non esse Filium. Quod sic legantur, non contendimus; quod sic legi debeant, omnino negamus. Contrarius enim sensus, & nulla esset cum precedentibus verbis connexio. Spiritus Sanctus ergo non est Filius, quia a Filio non procedit; nulla est illatio; sed potius est Filius, quia a Filio non procedit. Et hic debebat esse loquendi modus Lalinorum, aliter Græcis dedissent ansam inferendi, quod posset Spiritus Sanctus non procedere a Filio, & distingui a Filio, & personarum Trinitas persillere. Quod idem est maxime advertendum, verba illa non Græcorum Patrum, sed Latinorum fuisse. Et noster legendi modus conformatur aliis verbis ejusdem Concilii in sess. 18. nimirum: *Secundum omnes Doctores; tam Græcos, quam Latinos, solæ processioem differentia, qua principaliter dicitur, multiplicat personas in divinis, ad quam solem accomodantur, qui est ab alio, & a quo est alius.* Ad quæ verba responderet Frassen, quod Concilium loquitur de factis, & non de possibili. Valeret sua responsio, si de possibili esset alia Trinitas, quam quæ modo est; & personarum constitutiva alia essent, quam quæ modo sunt. Re vera Concilium solas processiones oppositas in personarum multiplicatione cognoscit, non vero disparatas, quæ Concilii, & Patribus, erant omnino incognitis.

II. Probatur ex Patribus. Augustinus lib. 2. de Civit. Dei. c. 10. *Ideo simplex Deus, quoniam quod habet, hoc est, excepto eo, quod relative quaque persona ad alteram dicitur, sicut Pater habet Filium, & non est Filius.* Est ergo Filius Spiritus Sanctus, si a Filio non procederet, quia ad illum relative non diceretur. Negat Consequentiam Frassen cum Scoto, dicens, quod Augustinus non vult, quod persona una, non habens correlationem cum altera; non sit realiter ab ea distincta; sed tantum vult, quod habeat quicquid habeat altera, præter relationem ipsius personalem. Sed contra. Præter quædam relationem ipsius personalem, quam habet cum illa; sed cum illa nullam habet relationem personalem; ergo habet quicquid habet altera; ergo est eadem cum altera. Nec recurrit ad relationem disparatam; quia

A a

S. Do.

S. Doctor de relatione opposita loquitur; ut patet in exemplo, quod affert, Patris, & Filii. Boetius lib. 1. de Trinit. c. 22. *Essentia continet unitatem; relatio vero multiplicat Trinitatem*: Ergo in divinis est multiplicatio tantum per relationes; non per relationes disparatas, quia aliter Pater, & Spirator, essent duæ personæ; Filius, & Spirator, essent duæ personæ: ergo per relationes oppositas. Unde præcluditur effugium Fraßen, qui intelligit Boetii verba de relationibus disparatis. Anselmus lib. de procef. Spir. Sanct. c. 3. *Unitas non amittit suam consequentiam, ubi non obviat aliqua relationis oppositio*. Ex quibus vulgatum habetur effatum: *Omnis in divinis idem sunt, ubi non obviat relationis oppositio*. Nec dicit Fraßco, quod Anselmus agnovit relationes disparatas, nempe nativitaris, & precessionis; adeoque de his intelligendus est. Ne dicat quidem, quia relationes disparatæ compatiuntur cum unitate; ut patet in paternitate, & spiratione activa, filiatione, & spiratione pariter activa. Anselmus autem loquitur de relationibus, quæ cum unitate non compatiuntur: ergo non loquitur de relationibus disparatis.

III. Probatur Rationibus. I. Si Spiritus Sanctus a Filio non procederet, ideo ab eo distingueretur, quia darentur inter ipsos relationes disparatæ; sed relationes disparatæ non sufficiunt ad distinctionem realem inter personas divinas; ergo in facta hypothesi Spiritus Sanctus a Filio non distingueretur. Major est doctrina Adversariorum. Minor probatur. Relationes disparatæ distinguere non sunt aptæ ut relationes formaliter, & modo proprio relationum; sed relationes in divinis non distinguunt, nisi ut relationes formaliter, & modo relationum proprio: ergo relationes disparatæ non sufficiunt ad distinctionem realem inter personas divinas. Probatur major. Relationes disparatæ non se habent ut relationes formaliter, & una relatio disparata ad aliam disparatam non se habet modo relationum proprio: ergo relationes disparatæ distinguere non sunt aptæ ut relationes formaliter, & modo relationum proprio. Probatur antecedens. Quæ in se sunt absoluta, vel imitantes absoluta, non sunt relationes formaliter; & quæ inter se non se habent modo relativo, & non explicant habitudinem ad, non se habent modo relationum proprio; sed sic se habent relationes disparatæ: ergo relationes disparatæ

non se habent ut relationes formaliter, & una relatio disparata ad aliam disparatam non se habet modo relationum proprio. Probatur minor. Relationes disparatæ ex suo conceptu non involvunt realem distinctionem inter se; ut patet inter paternitatem, & spirationem activam, inter filiationem, & spirationem pariter activam; sed quæ non involvunt ex suo conceptu realem distinctionem, non sunt relationes formaliter, quæ ex suo conceptu important realem distinctionem; nec se habent modo relationum proprio, qui est dicere realem distinctionem interse relativa: ergo relationes disparatæ non sunt relationes formaliter, & inter se non se habent modo relationum proprio. Sic argumentatur Cachernus.

II. Ideo in creatis relationes disparatæ fundant realem distinctionem inter creaturas, & etiam inter personas divinas, & creaturas, quia distinctivum creaturarum ab invicem, vel divinarum personarum a creaturis, & possunt esse relationes imitantes formas absolutas, seu quæ se habent modo absoluto, ut sunt relationes disparatæ; sed hoc non sufficit ad distinctionem personarum in divinis: ergo relationes disparatæ quanvis sufficiant ad fundandam distinctionem inter creaturas, & inter personas divinas, & creaturas, non sunt tamen sufficientes ad fundandam distinctionem realem inter personas divinas. Probatur minor. Distinctivum divinarum personarum ab invicem sunt solæ relationes ut relationes formaliter; sed quæ possunt esse relationes absolutæ, & possunt esse relationes formas absolutas imitantes, & quæ se habent modo absoluto, non sunt solæ relationes ut relationes formaliter: ergo illud, quod explicatur per relationes disparatas, non sufficit ad distinctionem personarum in divinis: ergo relationes disparatæ non sufficiunt in divinis, quanvis sufficiant in creatis.

III. Si Spiritus Sanctus non procederet a Filio, Filius etiam distingueretur realiter a Patre: ergo non distingueretur realiter a Spiritu Sancto. Probatur consequentia. In principiis Adversariorum Filius non potest distinguere a Patre quia Filius in illa hypothesi: ergo quia spiratus: ergo effect realiter Spiritus Sanctus. Probatur antecedens. Filiatio, & paternitas sunt compossibiles in eadem virtute spirativa, seu in eadem ratione principii ad spirandum; quod de fide habemus: ergo Filius non

non

non posset distingui a Patre quia Filius. Probatur consequentia. In principiis Adversariorum, ubi est impossibilitas duorum in eodem, est perpetuo, & in omni eventu distinctio realis inter illa: ergo ubi est possibilitas duorum in eodem, erit inter illa realis identitas. Antecedens est Adversariorum doctrina; dicunt enim, inter filiationem, & spirationem passivam esse perpetuo distinctionem realem, etiam remota oppositione relativa, & non aliunde, nisi quia in illa est impossibilitas in eodem. Consequentia sequitur, & ex admissione hujus doctrinae, & ex lege contrariorum; nam si negatio possibilitatis est causa negationis identitas, affirmatio illius erit causa affirmationis identitas. Unde a primo ad ultimum huc absurdum devorare Adversarii coguntur, quod si admittant in facta hypothetici distinctionem Spiritus Sancti a Filio, admittere etiam debeant indistinctionem Filii a Patre. Sic Cauvinus.

IV. Non implicat, quod ratio producti per intellectum, & ratio producti per voluntatem, eidem omnino personae conveniant, si una ab alia non procedat: ergo in nostra hypothese magis deberet distingui Filius a Patre, quia spiratus, quam quia Filius. Consequentia sequitur; quia ratio spirati, tam de facto, quam in hypothese, est impossibilis cum Patre; ratio vero Filii sicutem de facto est possibilis cum illo in ratione principii, seu in virtute spirandi. Antecedens probatur. Non repugnat, unam personam, & eandem esse genitam ratione unius formalitatis, & esse spiratam ratione alterius: ergo non implicat, quod ratio producti per intellectum, & ratio producti per voluntatem, eidem omnino personae conveniant, si una ab alia non procedat. Probatur antecedens. Non repugnat, quod una, & eadem persona sit improducta ratione essentiali, & sit producta ratione relationis: ergo non repugnat, unam, & eandem personam esse genitam ratione unius formalitatis, & esse spiratam ratione alterius. Probatur consequentia. Magis distans producti, & non producti, quam producti duabus formalitatibus distinctis: ergo si illud non repugnat, neque hoc repugnabit. Ad hanc autem absurdam impediendam non sufficit relatio quaecunque, nisi sit oppositio; quia in divinis, sublata hac oppositione, ob eorum infinitatem, omnia transeunt in identitatem.

Per. II.

V. Divinae personae de facto sunt idem realiter in omni eo, in quo relative non opponuntur, etiam in eo, in quo disparate referuntur: ergo, quia in nostra hypothese Filius, & Spiritus Sanctus, non habent oppositionem relativam, quam habent relationem disparatam, essent tamen una, & eadem persona. Antecedens negari nequit; quia in Patre paternitas & spiratio activa, etsi sine relatione disparatae, sunt tamen unum, & idem. Consequentia sequitur ex paritate rationis. Possent tamen Adversarii assignare discrimen inter principium, & terminos; dicendo nimirum, quod in eodem principio possunt identificari relationes disparatae, non sic autem in duobus terminis; quia termini ex se possunt realem distinctionem. Sed hoc esset petere principium, quum hoc sit in questione; Verum nos in ratione quarta nuper probavimus, non repugnare, quod in uno, & eodem termino identificentur relationes disparatae.

VI. Sine summa necessitate non est in Deo admittenda realis pluralitas, & realis distinctio; sed facta nostra hypothese, non esset haec summa necessitas: ergo non esset admittenda. Major constat; quia in Deo ponenda est semper major perfectio; unitas autem ex genere suo perfectior est, quam pluralitas, & identitas, quam distinctio; & hoc etiam pater, quia distincta in inferioribus sunt, in superioribus autem sunt unita, collecta, & magis ad unitatem accedentia. Minor probatur. Necessitas illa nobis omnino non innoscit: ergo non efficit. Probatur antecedens. Si innosceret, vel innosceret ex fide, vel ex naturali ratione; sed non innosceret neque ex fide, neque ex naturali ratione: ergo nobis non innosceret. Probatur pro prima parte. Fides solum docet, esse Spiritum Sanctum, qui de facto existit, & consequenter realiter a Filio procedere, & realiter a Filio distingui: ergo ex fide non innosceret. Probatur pro secunda parte. Hoc solum nobis est certum, & suo modo quoque evidens, esse realem distinctionem ubi est oppositio relativa, seu relatio originis; quod vero sit pariter realis distinctio ubi est disparata relatio, nec certum, nec evidens, ipsius Adversarii dicere audebunt.

Arguunt Adversarii I. Ex Augustino lib. 7. de Trinit. c. 14. de Spiritu Sancto loquente: *Exit enim non quomodo natus, sed quomodo datus; & idem non dicitur Filius, quia*

A 2

see

nee natus est sicut Unigenitus: Ergo ex Augustino non distinguitur Spiritus Sanctus a Filio præcise, quod ab eo procedat, sed quia productio ipsius est alterius rationis a productione Filii. II. ex Nysseno, quem citat Bessario in Orat. pro unione ex lib. 1. in Evangelia; *Spiritus Patri conjunctus est, & secundum quod uterque increatus, & secundum quod uterque ex primo principio suam substantiam habet conjunctus; distinguitur sua proprietate, qua est, quod nec unigenitus, ex Patre productus est, & quod per ipsum Filius sit manifestus.* Si ergo Nyssenus distinctionem Spiritus Sancti a Patre non a spiratione desumit, sed a proprietate eorum constitutiva; ita pariter distinctio Spiritus Sancti a Filio desumenda est. III. ex Anselmo tract. cont. Græcos de processione Spiritus Sancti c. 2. *Quoniam Filius existit de Deo nascendo, & Spiritus procedendo, ipsa diversitate natiuitatis, & processione referuntur ad inuicem, ut diuersi, & alii ab inuicem.* Idem in eodem loco. *Filius autem, (ut interim aliam taceam, causam, quoniam nondum constat, quod Spiritus Sanctus de ipso sit, & procedat) ideo non est Spiritus Sanctus, nec Spiritus Sanctus est Filius, quia Filius nascendo habet effectum de Patre, Spiritus Sanctus autem non nascendo, sed procedendo.* Idem in eodem tract. c. 3. *Alii sunt ab inuicem per hoc diuersi, ut puta quia alter nascitur, alter vero procedit; & ideo cum nascitur unus, non potest cum eo nasci ille, qui per hoc est alius ab eo, quia non similiter nascitur, sed procedit; & cum unus procedit, nequit ille simul procedere, qui per hoc est alius ab illo, quia non similiter procedit, sed nascitur.* Et c. 4. concludit: *Si per aliud non essent plures Filii, & Spiritus Sanctus, per hoc solum essent diuersi, scilicet, quia alter nascendo, alter existit procedendo.* Verba ita sunt clara, ut expositione non egeant. Subdunt tamen Adversarii; quod Urbanus Pontifex, qui in Barenfi Concilio S. Anselmi doctrinam cum omnibus Concilii Patribus probauit, videtur etiam eorum sententiam probasse. IV. Damascenus lib. 1. de fide c. 7. 9. 10. 11. & 18. vult, Spiritum Sanctum a Filio distingui, quia a Patre procedit; non filialiter, sed processibiliter. V. Athanasius Filium, & Spiritum Sanctum distinguit, quod unus ex uero sit, alter ex ori. VI. S. Thomas quod lib. 4. ar. 3. docet, rem distingui per suam formam non solum ab opposita, sed etiam a disparata; & aliter exemplum saphiri, quem vult distingui per suam formam.

non solum ab aliis lapidibus, sed pariter a plantis: Unde concludit: *Sic ergo dicendum, quod Filius sua filiatione distinguitur quidem a Patre secundum oppositionem relationis filiationis ad paternitatem; sed a Spiritu Sancto distinguitur filiatione, per quod Spiritus Sanctus non habet filiationem, quam Filius habet.*

Respondemus ad I. quod utique Filius, & Spiritus Sanctus distinguuntur, quia diuerso modo procedunt; atamen nequeunt diuerso modo procedere, si Spiritus Sanctus a Filio non procedat; quæ est responsio S. Thomæ q. 10. de pot. ar. 3. ad 2. Quod vero non possent diuerso modo procedere, si Spiritus Sanctus a Filio non procederet, ostendit S. Doctor in corp. docens, quia ex æquo respiceret Patrem quantum ad originem, unde vel non essent duæ personæ, vel esset ordo inter eos perfectionis secundum Arianos (qualis scilicet ab his hæretice statuitur secundum maiorem unius ad aliam, ut immediate antea explicat); vel esset inter eos materialis distinctio, quod est impossibile. Sic ex S. Thoma Cauuimus.

Ad II. Si valeret argumentum, quod ex verbis Nysseni Adversarii deducunt, posset etiam dici, quod si Spiritus Sanctus a Patre non procederet, etiam ab eo distingueretur per relationem disparatam; quod tamen Adversarii non dicunt, docentes, in illa hypothesi distingui per relationem originis, si non immediatam, saltem mediatam. Cæterum Nyssenus intelligendus est de paternitate prout sibi identitica spirationem actiuam, & sic pariter debet intelligi de filiatione prout sibi eandem spirationem identitica; sicque nihil ex illis verbis Adversarii in favorem suæ sententiæ inferunt.

Ad III. Dicit S. Thomas cit. loc. mentem Anselmi in lib. de process. Spir. Sancti esse, ut prius ponat ea, in quibus nos convenimus cum illis, qui Spiritum Sanctum a Filio esse negant, & dicunt a Filio distingui; unde S. Doctor concludit: *Verba Anselmi iudicia sunt magis, ut disparatiua suppositio, quam veritatis desinitio.* Nec credibile est, Anselmum ex sua propria opinione loquutum fuisse; quia aliter ansam dedisset Græcis in sua obstinatione persistendi, quando ipse tam acriter, ut omnes sciunt, contra Græcorum errorem dimicabat.

Ad IV. Damascenus, ut eum amice exponamus, intelligitur de processione utriusque, prout modo sunt; scilicet de Filio
filia-

filialiter, quatenus filiatio sibi identificat spirationem activam; Spiritus Sanctus *processibiliter*, quatenus dicit spirationem passivam etiam a Filio. Quod si dicatur, Damascenum non admisisse in Spiritu Sancto spirationem passivam a Filio; tunc respondemus, illius auctoritatem nobis non imponere onus, ut eam vel recipiamus, vel exponamus.

Ad V. Athanasius unum ex capitibus distinctionis inrecedentis inter Filium, & Spiritum Sanctum exponit, sed non asserit, totam ipsorum distinctionem in eo solo capite consistere; nec pariter a Filio passive excludit rationem spirationis activæ, quanvis expresse non innuat; immo supponit, quatenus loquitur de Filio prout nunc est.

Ad VI. Respondet Cacheranus, S. Thomam loqui de filiatione non utrunque, sed ut tali, qualis de facto est; quæ quidem distinguit Filium a Spiritu Sancto penes habere, & non habere, at hoc ipsum non habere filiationem convenit Spiritui Sancto ex vi oppositionis correlativæ fundatæ in processione a Filio; ideo negata oppositione correlativa, & processione Spiritus Sancti a Filio, filiatio evaderet diversa ab ea, quæ nunc est, nec amplius foret fundamentum distinctionis penes habere, & non habere, sed haberetur ab eadem persona filiatio, & spiratio passiva, sicut modo habetur ab eadem persona, paternitas, & spiratio activa. Hæc Cacheranus.

Arguunt Rationibus I. Ideo in Patre relationes disparatæ non fundant distinctionem realem, quia in eodem principio non sunt impossibiles processiones illæ; sed in eodem supposito sunt impossibiles: ergo ratio deducta a Patre non valet in Filio. Probatum minor. Impossibile est, idem suppositum produci duplici totali productione passiva; ergo in eodem supposito sunt impossibiles due relationes disparatæ, quanvis non sint impossibiles in eodem principio. II. Admittitur de facto realis distinctio inter filiationem, & spirationem passivam; sed hæc sunt relationes disparatæ; ergo de facto admittitur realis distinctio inter relationes disparatas: ergo quemadmodum admittitur de facto, ita in hypothesi admitti etiam debet. III. Constitutum, eujuscunque rei est ejusdem distinctivum; sed filiatio est constitutiva Filii; ergo est ejusdem distinctiva a quocunque alio, & per consequens a Spiritu Sancto. Proba-

tur major. Quia rationale constituit hominem, pariter rationale constituit eum, quod non est homo, distinguitur. IV. Si Spiritus Sanctus procederet a solo Filio, etiam realiter distingueretur a Patre; ergo a pari si procederet a solo Patre, etiam realiter distingueretur a Filio. V. Ex hoc, quod Spiritus Sanctus active non generet, non inferitur, quod passive generetur; ergo ex hoc, quod Filius active non spiraret, neque inferitur, quod passive spiraret. VI. Spiritus Sanctus non opponitur Patri ut generanti, neque opponitur Filio ut genito, & nihilominus neque a Patre participat generare, nec a Filio generari; ergo pariter Filius in hypothesi neque opponeretur Patri ut spiranti, neque Spiritui Sancto ut spirato, & nihilominus neque a Patre participaret spirare, nec a Filio spirari; unde distingueretur a Patre, & Spiritu Sancto, absque eo, quod spiraret, vel spiraretur.

Respondemus ad I. Non esse impossibile in creatis, eundem numero effectum posse duplici causa totali per duplicem actionem totalem produci, sicutem de omnipotentia Dei; ut ex Physicis: ergo non est universaliter verum assumptum secundi argumenti. Attamen in casu dicimus, quod in nostra hypothesi relationes filiationis, & spirationis passivæ non essent realiter distinctæ, nec distinguerentur magis, quam modo distinguuntur paternitas, & spiratio activa. Si una ergo esset operatio, unum quoque esset suppositum. Respondit est Cacheranoi.

Ad II. Idem Cacheranus ait, quod disparatæ relationes sunt duplicis generis; quædam sunt pure tales, carentes scilicet omni oppositione, tum radicali, tum formali; alie vero non sunt pure tales, quia licet careant oppositione formali, habent tamen oppositionem radicalem. In hypothesi filiatio, & spiratio passiva essent relationes disparatæ primo modo; de facto sunt relationes disparatæ secundo modo. Nulla admitrenda est distinctio realis inter relationes disparatas primo modo; admittitur tamen inter easdem secundo modo; sicque non valet argumentum a relationibus disparatis, quæ de facto sunt in Filio, & Spiritu Sancto, ad illas, quæ in hypothesi in iisdem essent.

Ad III. dicitur ex Cauvino; quod constitutivum Filii est sola filiatio, at non sub hoc explicito tantum conceptu filiationis, sub quo dicitur ad Patrem, sed etiam sub implicito radicis, quo exigit, Spiritu San-

San-

Sanctum a Patre, & a Filio procedere. Adæquatum igitur constitutum personæ Filii non est sola filiatio, qua præcise dicitur ad Patrem, sed conjuncta cum se ipsa ut radice processionis exigentiæ Spiritus Sancti a se ipso; quemadmodum paternitas non constituit personam Patris præcise sub hoc conceptu relationis ad Filium, sed conjuncta cum vi spirativa, qua respicit Spiritum Sanctum.

Ad IV. Negatur paritas; quia si Spiritus Sanctus non procederet a Patre immediate, procederet ab eo mediate, quia procederet a Filio, qui a Patre producit. Hæc mediæ processio sufficit ad realem distinctionem inter Patrem, & Spiritum Sanctum; quæ quum non sit, nec esset in illa hypothesi, inter Filium, & Spiritum Sanctum, nulla proinde realis distinctio inter illos esset.

Ad V. Negatur consequentia. Ratio est, quia linea spirativa est posterior origine linea generativa; unde Patrem spirare est po-

sterius origine ad hoc quod est Filium nasci. Si Filius autem non acciperet a Patre vim spirativam, esset quia inter ipsos inveniretur aliqua oppositio; & ratione hujus oppositionis, si Filius non spiraret, recte inferretur, quod deberet passivè spirari. Hæc autem oppositio non est in hac ratione inter Patrem, & Filium, est tamen inter Patrem, & Spiritum Sanctum, & inter Filium, & Spiritum Sanctum; & hæc est differentia, & disparitas inter utrosque ex eodem Cauvino.

Ad VI. Idem Cauvino dicit, quod quum Pater sit principium fontale totius deitatis procedentis, necessario radicat vitam spirativam; pariter Filius quum sit genitus consubstantialiter a Patre, & a Patre accipiat illa omnia, in quibus illi non opponitur; accipit etiam ab illo vitam spirativam, utpote sibi non oppositam; unde utrique est necessarium opponi intra hanc lineam cum Spiritu Sancto, quem producant.

DISSERTATIO CXXX.

De Existentia Angelorum; de Hæresibus contra illam, & de earundem Auctoribus; ac de illius probationibus, tum ex auctoritate, tum ex ratione.

Angelorum nomen exponimus primo, deinde rem, quæ sub nomine continetur. Angelus vox græca est, ἀγγελος, quæ latine vertitur, nuncius; derivata a græco verbo ἀγγελλω; latine nunciare. Non autem est nomen naturæ, sed officii. Unde Augustinus in psal. 103. Spiritus Angeli sunt, & cum spiritus sunt, non sunt angeli; cum vero mittuntur, sunt angeli. Angelus enim officii nomen est, non natura. Quæris nomen hujus naturæ? Spiritus est. Quæris officium? Angelus est. Concinit Ambrosius in c. 1. epist. ad Hebræos: Angelus nomen officii est, non naturæ; Qui etiam semper sunt spiritus, sed non semper angeli vocari possunt. Quæris hujus naturæ nomen? Spiritus est. Quæris officii? Angelus; quia Angelus græcè, Nuntius latine dicitur. Sic erit homo nomen naturæ, miles officii: Sic qui erant jam spiritus conditi a creatore Deo, facit eos angelos, mittendo eos nunciare, quod jussit.

Concinit & Gregorius magnus hom. 34. in Evangel. ante medium: Angelorum vocabulum nomen est officii, non naturæ. Nam sancti illi celestis patriæ spiritus semper quidem sunt spiritus, sed semper vocari angeli nequaquam possunt; quia tunc solum sunt angeli, cum per eos aliqua nuntiantur. Unde & per Psalmistam dicitur: Qui facit angelos suos spiritus. Ac si patenter dicat: Quod eos, quos semper habet spiritus, etiam cum voluerit, angelos facit.

Hinc nomen idem, tum in sacris, tum in profanis libris, aliis etiam tributum legimus, etsi spiritus non sint; quia officium, quod Angeli exercent, & propter quod Angeli dicuntur, exercebant. Mercurius a Græcis græco vocabulo dictus est angelus, quum Jovis nuntius esse putaretur. Eodem nomine iris, quæ serenitatis, & aurora, quæ solis, nuntia sunt. Hæc apud profanos Scriptores. In sacris vero Bibliis Malachie 2. Angeli nomen tribuitur Sacerdoti: Labia Sacerdotis custodiant seient-

scientiam, quoniam Angelus Domini exercituum est. Matth. 21. à Christo Domino datur Joanni Baptistæ: *Ecco ego mitto Angelum meum.* Et Isai. 11. Ipsimet Christus magni consilii angelus vocatur; quia, ut ait Basilus lib. 2. cont. Eunomium, Patris voluntatem Sanctis suis annuntiat. Et, ut alia omitamus, in Joannis Apocalypsi Episcopi Angeli appellantur c. 2. *Angelo Ephesi Ecclesia scribe;* & num. 12. *Et Angelo Pergami Ecclesia scribe;* & num. 18. *Et Angelo Thyriara Ecclesia scribe;* & sic deinceps. Denique ex Irenæo lib. 4. ad ver. hæref. c. 79. advertimus, quod si angeli nomen piis hominibus datur, quando celestia annuntiant, datur etiam impiis, quando scelerum sunt, & malorum operum hominibus ex Diabolo nuntiatores; unde dicuntur angeli Satanæ, quod pariter in Evangelio observamus, quando legimus, & Matth. 25. *Diabolo, & angelis ejus;* & Iud. Cor. 12. *Angelus Satanæ &c.* Hæc de nomine sint satis.

Rem, quæ sub nomine continetur, modo exponentes, dicimus pro nunc, majura inferius dicturi, quando de Angelorum natura sermo erit; quod Angeli sunt nature quædam intellectuales, quæ sunt mediæ inter Deum, & homines; Deo sunt quidem inferiores, superiores vero hominibus; unde psal. 8. dicitur de homine: *minuisti eum paulo minus ab Angelis;* quemadmodum explicat ex Patribus non pauci. Etiam II. Petri 2. habetur: *Angeli fortitudine, & virtute cum sint majores, non portant &c.* Gentiles Philosophi eos appellare consueverunt Intelligentias, Genios, Dæmones, Deus secundarios, colorum animas, species separatas, mores colorum &c.; ut ex antiquissimo Ethnicorum Theologo, ac Poeta, meminist Hesiodus in lib. 1. apud Petavium rheolog. dogmat. t. 3. lib. 1. c. 1. n. 1., & sit. 1. lib. 8. c. 4.: Ex ex nostris testantur Tertullianus in apologo. c. 22., & Cyprianus lib. de Idolol. vanit. At in sacris libris, præter Angeli nomen, habent quoque alia; nimirum, ut ait Rab. Moyses, Elohim, hoc est Deos, tanquam divini consilii participes; & Augustinus lib. 9. de civit. Dei c. ult. ostendit, Angelos in Scripturis vocari Deos; ut quando dicitur in psal. 49. *Deus Deorum Dominus loquutus est.* Vocantur etiam Spiritus ab Apost. ad Hebr. 1. *Omnes sunt administratores Spiritus in ministerium missi;* quod quidem nomen, ut vidimus, naturam explicat, non officium. Unde Auctor libri de cælesti

Hierarchia, qui dicitur Dionysius Areopagita c. 2. *Non existimemus carster, ac divina specie præditos Spiritus &c.* Et Tertullianus apologet. c. 22. *Omnes Spiritus alii est; hoc est Angeli, & Dæmones;* Cæterum apud Hebræos מלאכים,

hoc est משרתים, videlicet Nuntii, communi vocabulo dicti sunt; & invisibiles substantiæ esse, seu Spiritus, reputati. Ad eorundem existentiam devenientes, errores contrariam enumeramus, & qui fuerint auctores, referimus; ut postmodum existentiam ipsam, rum auctoritate, tum ratione, probemus.

Primo ponimus Athesos; qui nihil, præter visibilia, & corporalia, credunt. Quam autem sint Angeli spiritualis creaturæ, non generatione propagatæ, sed a Deo omnes, & singulæ creatæ; si illas Athei admittent, omnino deberent concedere creatorem illarum, quem tamen, ut corrupto cordi assentiantur, cæca profus mente, inficias eunt.

Secundo sunt aliqui Ethnici Philosophi antiqui, quos memorat Aristoteles lib. 8. physic. tex. 52., & 57., & lib. 12. metaphysic. & quorum meminit quoque S. Thomas lib. 2. con. Gentes c. 46., & opusc. 15. c. 1. & 2., & 1. p. q. 50. ar. 1. Ubi ait. *Ignoranter vim intelligendi, & non distinguenter inter sensum, & intellectum, nihil esse existimaverunt in mundo, nisi quod sensu, & imaginatione apprehendi potest. Et quia sub imaginatione non cadit nisi corpus, existimaverunt, quod nullum ens esset, nisi corpus.*

Tertio adducimus Sadducæos, qui, ut refert S. Lucas Acto. 23. 8. *neque resurrectionem fore credunt, neque Angelum esse, neque Spiritum.* Cum Sadducæis Samaritani pariter conveniebant. Et adeo illis Spiritus idea impossibilis erat, ut Deum quoque corporeum esse sentiens; ut testantur Epiphanius hæref. 14., & Leonius lib. de Sectis. Hoc tamen mirum Scripturis omnibus accedit, quod quum Sadducæi quinque Moïsi libros recipere, seu Pentateuchum, Spiritus deinde, & Angelos negarent, quorum mentio in libris illis est pervia, & frequentissima. Immo magis admirari pœgunt, observantes, quod Angelorum notitiam, quam Gentiles Philosophi sine sacrarum librorum adiutorio assequuti sunt, ipsimet Judei, quales erant Sadducæi, & Samaritani, cum suis quoque Bibliis assequi delectantur.

Quarto.

Quarto Georgius David, Delphis in Bata-
via natus, circa annum 1555. ex Sectariis
Lutheri haud alteri secundus in impietate,
& hæresi, negavit apertissime, Ang-
elos esse. Testatur Cochleus de distis,
& factis Lutheri de anno 1545; pariter
Lindanus in Dubitatio; & Coccius lib.
4. de Angelis ar. 1.

Quinto Libertini statuunt, unum esse im-
mortalem Dei Spiritum, qui omnia in
omnibus operetur; unde Angelos nihil
esse fingunt. Apud Coccium citatum re-
ferunt Joannes Calvinus, contra Libertini-
os, Lindanus in Dubitatio, & Prateo-
lus de hæresibus.

Sexto scribitur Andreas Hiperius, qui flo-
ruit 1560., & ex aliorum sententia lib. 2.
methodi theologie asseruit, ut refert cit.
loc. Coccius, at non explicans, num Hiperius
sequutus fuerit errorem, quem nar-
ravit, an vero impugnauerit. Dicit enim:
Nonnullos imaginari, Angelos esse mo-
tus, vel affectiones animorum in nobis,
qui tacite subinde irrepunt; bonos autem
vocari, quando ad rem bonam, malos,
quando ad rem malam, insitunt, vel
exercent. Negant igitur spirituales, & per
se subsistentes, esse substantias. Cæterum
hoc ipsum Sadducæos intellexisse,
habemus apud Estium in II. dist. 2. §. 1.
qui scribit. Per Angelos non Spiritus,
aut substantias, aut personas aliquas in-
telligi volebant, sed occultas inspiratio-
nes, quibus, quasi Dei nunciis, homines
admonerentur voluntatibus divinæ.

Septimo subdit idem Estius, quod Saddu-
cæorum errorem ex parte resuscitarunt
hodie Anabaptistæ, dum Angelorum eu-
stodiam, & Dæmonum oppugnationem,
ad solas transferunt cogitationes, vel bo-
nas, vel malas. Verum eidem Estio assen-
tiri nullatenus possumus, quando asserit,
quod nulli post Christum narum Hæreti-
ci leguntur eo progressi, ut cum Saddu-
cæis Anglicam naturam prorsus nega-
ret; quum ex iis, quæ modo retulimus,
contrarium plane habeatur. Modo ad
erroris impugnationem descendimus, An-
gelorum existentiam tum auctoritate,
tum ratione, probantes.

I. Probatur ex veteris testamenti libris. Gen.
16. 7. *Cum vocasset Agar Angelus Domini,
dixit ad illam: Agar, ancilla Sarai, nude
venis? & quo vadis? Qua respondit: A
facie Sarai, dominae meae, ego fugio. Dixit
que ei Angelus Domini: Revertere ad domi-
nam tuam, & humiliare sub manu illius;
multiplicans multiplicabo semen tuum, &*

*non numerabitur pro multitudine. Ex sunt
circumstantiæ in hoc facto, quæ nullate-
nus possunt internis motibus, aut cogita-
tionibus, aut inspirationibus, applicari.
Numer. 22. 31. *Protinus aperuit Dominus
oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in
via evaginato gladio, adoravitque eum
pronus in terram. Josue 5. 13. *Cum autem esset
Josue in agro urbis Jericho, vidit virum stan-
tem contra se, evaginato tenentem gladi-
um, perrexitque ad eum, & ait: Noster
es, an Adversariusum? Qui respondit: Ne-
quaquam, sed sum princeps exercitus Domini,
& nunc venio. Cecidit Josue pronus in
terram, & adorans ait: Quid Dominus
meus loquitur ad servum suum? Psal. 102.
20. *Benedicite Domino omnes Angeli ejus;
potentes virtute, facientes verbum illius,
ad audiendam vocem sermonum ejus. Psal.
103. 4. *Qui facis Angelos tuos Spiritus, &
ministros tuos ignem urentem. Psal. 148. 2.
Laudate eum omnes Angeli ejus: Laudate
eum omnes virtutes ejus. Daniel 7. 10. *Millia
millium ministrabant ei, & decies milites
centena millia assistebant ei. Tobie 12. 15.
Ego sum Raphael Angelus, unus ex septem,
quia stamus ante Dominum. 18. *Cum esset
vobiscum per voluntatem Dei tram. 19. *Vi-
dibar quidem vobiscum manducare, & bi-
bere, sed ego cibo invisibilis, & potu, quæ
ab hominibus videri non potest, utor. *Tempus
est ergo, ut revertar ad eum, qui me-
misti. 21. *Et cum hæc dixisset, ab aspectu
eorum ablatum est, & ultra cum videre non
potuerunt. His addimus, & duos Angelos
Sodomam missos; Gen. 19. & Angelum,
quem deprecatus est Abraham, ut famu-
lum suum, in Mesopotamiam misisset,
comitaretur. Gen. 24. Item Judic. 2.,
Isal. 6., Psal. 99. 7., & alibi passim; in
quibus omnibus locis de Angelis Scriptu-
ræ divinæ loquuntur, tanquam de perso-
nis, officia exerceantibus, munera varia
obcuntibus, cum hominibus tractantibus,
loquentibus, bellantibus &c.; quæ quæ-
dam omnia non possunt de motibus, cogi-
tationibus, & inspirationibus, expli-
cari.**********

II. Probatur ex novi testamenti libris. Lucæ
1. 26. *Mense sexto missus est Angelus Gab-
riel ad Virgineum, desponsatam Viro, cui no-
men erat Joseph, &c. Lucæ 12. 9. *Eccæ An-
gelus Domini stetit juxta Pastores, & clari-
tas Dei circumfusus illos, & dixit illis An-
gelus: Ecce evangelizo vobis gaudium mag-
num, quia natus est vobis hodie Salvator.
Et subito facta est eum Angelo multitudine mi-
litiæ cælestis, laudantium Deum, & dierum**

riam: Gloria in altissimis Deo; & in terra
pax hominibus bonae voluntatis. Heb. 12.
22. Accessit ad multorum millium Angelo-
rum frequentiam. Et n. 13. Ad quem autem
Angelorum dixit aliquando: Sedo ad dextris
meis, quo ad usque ponam inimicos tuos sca-
bellum pedum tuorum! Nonne omnes sunt ad-
ministratores Spiritus, in ministerium missi
propter eos, qui hereditatem capient salutis?
I. Petr. 3. 22. Profectus est Christus in coe-
lum, subiectus sibi Angelis, & Potestatibus,
& Virtutibus. Apocalyp. 5. 11. Et vidi, &
audiui vocem Angelorum multorum in cir-
cuitu throni, & animalium, & Seniorum, &
erat numerus eorum millia millium, dicen-
tium voce magna: Dignus est agnus &c. Ea-
dem habentur Heb. 1. 14. Apocalyp. 22.
9. II. Petr. 2. Verba autem ista sunt cla-
ra: ut nullo modo possint ad motus, co-
gitationes, inspirationesque, detorqueri.

III. Ex Conciliis. Concilium Nicænum I. &
Concilium Constantinopolitanum I. in
Symbolo, Visibilia, & Invisibilia. No-
mine creaturarum invisibilium veniunt
Angeli. Expressius Concilium Lateranen-
se IV. sub Innocentio III. & habetur in
cap. firmiter &c. Deus est creator omnium
visibilium, & invisibilium, spiritualium, &
corporalium, qui condidit utraque naturam,
spiritualem, & corpoream, angelicam vide-
licet, & mundanam. A Cardinale Branca-
to de Lauræ citantur hæc alia Concilia
in sua Epitome Canonum verb. Angelus.
Concilium Ephesinum generale I. ubi
dicitur, quod Angeli nomen est officii,
non naturæ. Concilium Bracarense I. c.
5. ubi habetur, quod Angeli non habent
substantiam divinam. Concilium Roma-
num II. sub Zacharia, ubi legitur, quod
Angelorum nomina non alia sint suscipi-
enda, nisi quæ habentur in Scripturis;
alia enim sunt nomina Dæmoniorum.

IV. Probat ex Patribus Græcis. Auctor
libri de cælesti Hierarchia c. 2. Non ex-
istimemus cælestes, ac divina specie præditos
Spiritus, multis modis, multisque esse fa-
ciendos &c. Eadem scribit in eodem libro
c. 4. Iustinus Martir Dialog. cum Try-
phone: Quod quidam edocent Angeli scri-
ptum est; non tamen eodem, quo nos, alimen-
to utuntur. Irenæus lib. 1. c. 6. Multi sunt,
& innumerabiles circa Patrem Angeli,
quemadmodum omnes consentiunt Prophe-
ta, deum millium millium ministrare ei, &
multa millia millium ministrare ei. Orige-
nes hom. 1. in Genes. Cum ea, qua factus
erat Deus, ex spiritu consistens, & cor-
pore, ista de causa in principio, & ante om-
PAR. II.

nia, Cælum dicitur factum, id est omnis spiri-
tualis substantia, super quam, velut in throno
quodam, & sede Deus quiescit. Eusebius
Cæsariensis de demonst. evangelic. lib. 4.
c. 1. Cum Deus vellet divitiarum suarum
thesaurus pluribus impertiri, essetque iam
jam omnem rationalem creaturam in lucem
producturus, incertus quibus quædam,
atque intelligentes, & divinas potestates,
Angelosque, atque Archangelos, materiaque
expertes, & omni parte puros Spiritus pro-
duxit. Basiliius ad Psal. 32. Angelos initio
ut essent, Verbum opifex omnium condidit.
Nazianzenus orat. 38. Primum angelos,
& cælestes virtutes cogitavit. Nyssenus orat.
4. Est autem angelica quidem incorporea,
altera vero species nos homines sumus. Chry-
sostomus ad c. 6. Isai. Seraphim Spiritus
dicuntur Virtutes incorporea superna illius,
ac numerosissima multitudinis, quarum virtu-
tem, & beatitudinem, per earum nomen cla-
turam, quis possit nosse?

V. Probat ex Patribus Latinis. Tertullia-
nus in apologet. c. 22. cujus verba reci-
tavimus supra. Lactantius lib. 4. instit. c.
6. Magna inter hæc Dei Filium, & cæ-
teros Angelos differentia est. Illi quidem ex
Deo taciti Spiritus exierunt, quia non ad
doctrinam Dei tradendam, sed ad ministerium
erebantur. Ille vero cum sit & ipse Spiritus
tamen cum voce, ac sono ex ore Dei proce-
ssit. Hilarius ad Psal. 118. Si enim Angeli
parvulorum Patrem nostrum quotidie vident,
qui in cælis est, possumus testimonia eorum
metuere, quos & nobiscum manere, & Deo
quotidie scimus assistere? Ambrosius ad c. 1.
Lucæ: Apparuit Angelus, & nunc præsto est,
sed non videtur. Neque enim in potestate
nostra est videre, sed in potestate illius appa-
rere. Tamen etsi potestas non est videndi, est
gratia promerendi, ut videre possimus. Au-
gustinus lib. 11. de civit. Dei c. 32. Ut
voles quisque accipiat, dum tamen Angelos
sanctos in sublimibus cæli sedibus, non qui-
dem Deo coæternos, sed tamen de sua sempit-
erna, & vera felicitate securos, ac certos esse,
nemo ambgat. Hieronymus ad psal. 46.
Deus sedet super sedem sanctam suam. An-
geli pro innocentia eorum dicuntur sedes,
quia non peccarunt. Inde dicitur Cælum mihi
sedes est. Fulgentius de fide ad Petrum c.
3. Illos, quos terrenorum corporum gravat
nulla luminata materia, id est angelicos Spi-
ritus, quis non videt non minus naturæ esse
cum Deo, sed factos ex nihilo?

VI. Probat ex antiquioribus Scholasticis.
Magister Sementiarum in 11. dist. 2. Si-
mul creata est spiritualis creatura, id est an-

gelita, & corporalis; secundum quod accipi potest illud Salomonis: *Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul; id est spirituales, & corporalem creaturam.* Hugo Victorinus trac. 2. eruditionis theologicæ c. 2. *Cum in Angelos, & Homines distincta sit rationalis creatura, primum de Angelis agendum videtur & c.* Albertus magna ad c. r. Lucæ: *Angelus definitive est in loco; & cum est in uno loco, non est in alio; & cum est in celo, non est in terra; & cum est in medio, non est in extremis.* S. Thomas 2. cont. Gent. c. 46. & 47. de potentia q. 6. ar. 10. p. 1. q. 50. ar. 1. & q. 52. ar. 2. *Esse in loco diversimode convenit corpori, & Angeli.* S. Bonaventura p. 2. Breviloquii c. 8. *Sicut Angeli a Deo creati statim sunt oblati per inpatientiam, sic Angeli ad Deum conversi statim fuerunt confirmati per gratiam, & gloriam in voluntate.* Egidius Romanus lib. 1. Hexamer. c. 15. *Primo fuerunt producti Angeli, postea fuerunt distincti.*

VII. Probatur ex Philosophis Gentilibus. Hostenes, antiquissimus Philosophus citatur a S. Cypriano lib. de Idolorum vanitate sub his verbis: *Magorum precipuus Hostenes, & formam veri Dei negat conspici posse, & Angelos veros sedi ejus assistere, dicit.* Idem asserit in eodem loco de Platone Cypriano: *In quo & Plato pari ratione consentit, & unum Deum servans, ceteros Angelos, vel Demones, dicit.* De Platone testatur etiam Tertullianus in apologetico c. 22. Plato insuper testatur de Socrate; ait enim Ammonius in Comment. ad librum Aristotelis de Categoria in c. de substantia: *Interrogante Timæum Socrate, quid est Deus? At ille: Quid non sit, equidem scio; quid autem sit, nescio. Non enim esse corpus, neque colorem, neque Angelum, nec hujusmodi quiescam, sed his omnibus præstare notum: Quid autem sit, ignoro.* Et quavis Plato Angelorum nomen non usurpet, sed Dæmonum, testatur tamen Augustinus lib. 9. de civit. c. 19., eisdem esse apud nos Angelos, qui apud Ethnicos Dæmones dicebantur: *Eisdem ab aliis Angelos dici, quos ipsi Demones nunciant;* & ex Labæone refert. Augustinus insuper lib. 2. de civit. c. 14. de Labæone, & de aliis Ethnicis Philosophis testatur. Aristoteles lib. 1. de Cælo c. 9. ex motu colorum inferit Angelos esse: Item lib. 8. Phisicorum ait, astra ab Angelis moveri. Etiam lib. 12. Metaphys. eadem asserit: De Platone insuper, & Aristotele, testimonium habemus S. Thomæ opuse. 15. c. 1. & 2.

VIII. Rationibus. I. Ex S. Thomæ, quæ sic proponitur a Cavino: Id, quod præcipue intendit Deus in rebus creatis est bonum Universi consistens in assimilatione ad seipsum, sed perfecta assimilatio non habetur, effectu non imitante causam in eo, per quod causa agit, vel producit; ergo in Universo debet dari creatura sic imitans Deum; oempe intellectus tantum, vel incorporea, aut complete spiritalis; sed hujusmodi creatura non potest esse, nisi Angelus: ergo &c. Minor subsumpta negari non potest, quia nos loquimur de majori assimilatione, quæ non in animabus rationalibus, sed in Angelis, verificatur. Sed de hoc suffusio solutione argumentorum. II. Sine Angelis omnino haberetur perfectio Universi; sed perfecta sunt quæcumque creavit Deus: ergo Universum creavit Deus perfectum: ergo in illo creavit Angelos. Major probatur: Sunt in mundo creature pure materiales, & corporeæ, sunt creature ex parte materiales, & corporeæ; ex parte vero immateriales, & incorporeæ: ergo debent esse pariter, ut mundus sit perfectus, creature pure immateriales, & incorporeæ; sed isti sunt Angeli: ergo sine Angelis non haberetur mundi perfectio. III. Sicut esset improprium, quod Pictor exponeret tabulam ætæ arte depictam solis cæcis, & cæcutientibus; aut Musicus harmonici cantus chorum solis surdis, & surdastis: Ita fuisset Deo non conveniens exhibere mirabilem mundi structuram cæcis, & surdis, quæ sunt creature materiales, & cæcutientibus, & surdastis, quæ sunt homines; & illam non exponere creaturis perfecte videntibus, & intelligentibus, quales sunt Angeli. Ita, Elparza lib. 2. q. 1. ar. 18. IV. ex mirabilibus, quæ operari videmus a Magis, & quæ naturæ vires superare cognoscuntur: Hæc autem dici non potest, quod operentur a Deo, nec ab hominibus, nec ab animabus separatis: ergo a Dæmonibus ergo ab Angelis. V. ex aliis, quæ operantur ab Emergimentis & Arreptitiis, quæ nec pariter possunt auctorem habere, nec homines, nec animas separatas: ergo Dæmones: ergo Angelos. Hæc duæ ultimæ rationes a quibusdam tribuuntur naturalibus causis, quibus non assentimur, ut mox videbimus. Assentimur autem iis, quæ dicunt, nec has duas ultimas, nec priores alias esse rationes demonstrativas; ut sunt Estius, Frassen, Cacheranus, Jueninus, Vasquez, aliique, contra quosdam Thomistas,

missas, & præcipue contra Cauvinum, putantes, primam S. Thomæ perfectam esse demonstrationem. VI. rationem Aristotelis ex Cœlorum motu peritam non approbamus, ut plerique etiam ex suis non approbant; quia motus illi rectius ab alia Philosophia refunduntur, ut ait Cacheranus, vel in formam propriam corporum cœlestium, vel in impulsum corporibus cœlestibus a Creatore creationis initio impressum, vel immediate in ipsum Deum, Cœlos conservantem cum virtute illa, cum qua ipsos condidit. Et quia etiam multo plures sunt Angeli, quam Cœli; unde illi, qui supersunt, Intelligentiæ Cœlorum non essent; ac per consequens juxta Aristotelis mentem otiosarentur. A primo autem ad ultimum dicimus, allatas naturales rationes non ut demonstrativas nos proponere, sed ut mere probabiles; & sic eas intendimus quoque, & non aliter, sustinere.

Arguunt Adversarii I. Moises in mundi creatione Angelos non recensuit; debet tamen illos recensere, ne increari a Judais crederentur: ergo si non sunt increati, nec pariter fuerunt a Deo creati: ergo non sunt. II. Angeli nec in Scripturis, nec apud Patres, habent nomen, quod ipsorum naturæ conveniat, sed tantum nomen, quod convenit ipsorum officio: ergo non sunt, quantum attinet ad naturam, sed solum quantum attinet ad officium. III. Ratio S. Thomæ perita a similitudine Universi ad Deum nihil probat pro intento: ergo inefficax. Probatur antecedens. Nullum agens per intellectum, & voluntatem sibi assimilat effectum in natura sua, sed tantum in idea, quæ est in ipsis: ergo pariter Deus sibi assimilat effectum in idea. IV. Effectus Magorum negantur a multis, & dicuntur vel illusiones, vel apparentiæ, vel præstigiæ: ergo nihil ex illis inferitur pro existentia Angelorum. V. Negantur etiam a plerisque mirabilia, quæ operari videmus ab Enegumenis, dicendo quod proveniant vel a Deo, vel a naturalibus causis: ergo pariter nihil ex illis concluditur ad præsentem existentiam favorem. VI. Ex Augustino lib. de quantitate animæ c. 34. *Quemadmodum fatendum esset animam humanam non esse Deum, ito presumendum nihil inter omnia, quæ creantur, Deo esse propinquius;* ergo non sunt Angeli; quia si essent, Deo essent propinquiores anima. VII. Angeli non sunt præstantiores anima rationali: ergo secunda ratio a nobis allata corruit.

P. R. II.

Sequitur consequentia; quia ex illa probatur existentia Angelorum, supponendo Angelos esse medios inter animas rationales, & Deum, adeoque animabus superiores, & præstantiores. Antecedena probatur ex S. Augustino cit. loc. *Aliquid esse deterius anima hominis, scilicet animam Brutis; aliquid par, ut Angelus, melius autem nihil.* Et lib. 3. de libero arbitrio: *Animas rationales superioribus Potestatibus esse officio impares, naturo vero pares.* Et lib. 83. qq. quest. 54. *Nihil est melius anima rationali, nisi Deus.* Et ex S. Bernardo lib. 5. de consider. c. 3. *Spiritus est Deus, sunt & Angeli, & hi super te, sed Deus natura, Angeli gratia superiores sunt.*

Respondemus ad I. Nihil Moisen de Angelis dixisse, quia Judæorum Populus non erat assuetus res spirituales audire, vel percipere, sed tantum corporeas, & materiales; unde minus aptos putavit eos ad ipsorum intelligentiam. Responsio est S. Joannis Chryostomi hom. 2. in Genesim dicentis: *Nihil de invisibilibus virtutibus differit, neque dicit: In principio fecit Deus Angelos, vel Archangelos. Non simpliciter, neque temere, hanc vobis doctrinam viam paravit; Judais enim loquebatur, qui toti presentibus rebus inhiabant, neque spirituales quicquam comprehendero valebant. Itaque eas a sensibilibus ad cognoscendum Universi Opificem inducit.*

Ad II. vel dicitur, quod officii nomen supponit naturam; ut quando dicimus Principem, Legatum, &c. supponimus hominem, qui est Princeps, vel Legatus; non enim exerceri potest officium, quod personam exigit, ab eo, qui non est: Vel dicitur, quod officii vocabulum ad naturam translatum est, ut in aliis quoque observamus; unde factum est, quod Angeli communi vocabulo, tum in Scripturis, tum in Patribus, sive Latinis, sive Græcis, tum in Theologis, & in Scripturis omnibus, spirituales illæ substantiæ vocarentur. Utraque responsio est Etlæ, Juénini, &c.

Ad III. Discrimen est inter agens creata, & Deum; nam illa quam producant effectus, non naturales, sed artificiales, non imitantur naturam, sed artem, & ideam sui. Non sic vero Deus, qui in effectibus suis intendit similitudinem suam imprimere; unde Gen. 1. dixit de homine, quem creare volebat: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram;* quæ quidem verba intelliguntur per intellectum, & voluntatem, ut cum S. Thoma commu-

B b 2 niter

niter explicant Theologi.

Ad IV. immerito tribuuntur causis naturalibus Magorum effectus; vel enim pro naturalibus causis intelligunt irrationalis creaturas, vel animas separatas. Non possunt tribui irrationalibus creaturis; quia istæ verborum vim, quæ adhibentur a Magis, non præsentiant; nec priter obedire possunt signis quibusdam, pactis, ac fœderibus, quibus utuntur Magi. Nec pariter animabus separatis adscribi valent; quia animæ non habent, nec habere possunt, plus naturalis virtutis, quando sunt separatae, quam habeant, quando sunt corporibus unitæ. Sunt igitur Demones, quorum auxilium Magi implorant, & illis præsto sunt, ut operentur illa, ad quæ per pacta, sive expressa, sive tacita, se obligarunt.

Ad V. Quæ vero operantur Energumeni, majora sunt, quam quæ agi possint a creaturis irrationalibus, vel ab animabus separatis. Non possent per has quidem ignotis, & alienis linguis, de repente, & expedite loqui; non possent res occultas, vel in longinquo positas manifestare; non possent de scientiis, quas nunquam excellerunt, ex professo tractare. Est ne creaturarum irrationalium hæc facere, quarum est incapax ipsarum natura? Vel animarum separatarum hæc præstare, quæ corporibus unitæ omnino nesciebant?

Ad VI. Augustini auctoritas Angelos non negat, sed ad summum vel facit æquales animabus nostris, vel illis non tribuit, quæ Scriptores alii ad eorum excellentiam adscribunt. Unde ex hoc potius Angelorum existentia confirmatur, quam ipsorum præstantia diminuitur. Verum, si bene Augustini verba intelligantur, nec etiam diminuitur; quia non loquitur de naturæ, sed de gratiæ, donis, quæ aliquando in hominibus possunt esse æqualia, vel etiam majora, illis, quæ sunt in Angelis. Potest etiam dici, quod humanæ animæ nomine intelligat substantiam omnem spirituales, qua vere nihil est, quod sit Deo propinquius. Nomine autem spiritualis substantiæ intelliguntur etiam Angeli.

Ad VII. negatur, Angelos non esse naturæ præstantiores hominibus; quia, ut de homine dicitur psal. 8., minoratus est paulo minus ab Angelis; & ut Augustinus lib. 11. de Civit. c. 5. ait: *Angelica natura omnia cetera, quæ Deus condidit, naturæ dignitate præcedit.* Cæterum Augustinus ipse lib. 1. retractat. c. 26. explicans verba illa prædictæ quest. 54. sic eadem emendare videtur: *Ubi dixi, quod omni anima melius, id Deum dicimus; magis est debuit; omni creato spiritus melius.* Sic priter intelligendus est Bernardus.

DISSERTATIO CXXXI.

De Auctore, & creatione Angelorum; de erroribus antiquorum, & de sententiis recentiorum, circa illa; & de loco, & tempore creationis ipsorum, juxta Patrum traditionem, & Theologorum doctrinam.

Angelorum Auctorem Deum solium esse, de fide est; at non ideo apud omnes hoc fuit a deo exploratum, ut errores contra hanc fidei veritatem non fuerint. Fuerunt sane, & illorum, qui eos genitos dicere ausi sunt, & illorum, qui a Deo non creatos affirmare non erubuerunt. De his primo loco in hac Dissertatione tractabimus; postmodum de aliis, quæ in eisdem titulo præmissimus.

Primo ponitur Basilides, qui dixit, alios An-

gelos ex aliis esse natos, ac eorum quemlibet unum fecisse cælum, usque dum cælos tercentos sexagintaquinque condidissent. Testantur Epiphanius, Philastrius, & Theodoretus, in Basilides hæresi recensenda.

Secundo Paulus Manichæus fingit Deorum agmina, & Angelorum cohortes innumerabiles; ac negat hæc omnia fuisse a Deo creata, verum de sua substantia genuisse, affirmat. Citatur Augustinus lib. 15. contra Faustum c. 5.

Ter-

Tertio Proclus Philosophus in Elementis Theologicis somniavit, minores Angelos a majoribus generari. Refert Coccius lib. 4. de Angelis ar. 1.

Quarto Hermannus Risvuich commentus est, Angelos, siue boni sint, siue mali, a Deo creatos non esse; quum hoc nullibi in Scriptura inveniatur. Ex Bernardo Lutsemburgio narrat Coccius cit. loc.

Ex aduerso alii a Deo creatos Angelos volunt, sed ab æterno. Tribuitur I. hic error Platoni, qui, Augustino teste, lib. 8. de civit. Dei c. 14. 15. 16., docuit, Demones esse genere animalia animo passiva, mente rationalia, corpore ærea, tempore æterna. Nomine autem Dæmonum Angelos intelligit, ut in præterita Dissertatione diximus.

Secundo adscribitur Aristoteli; quia, quum posuerit mundum ab æterno, ab æterno etiam posuit cælus, qui sunt mundi partes; & ab æterno quoque amittere debebat Angelos, quos voluit esse Cælorum intelligentias, & qui cælus moverent.

Tertio impingitur S. Basilio hom. 1. Examer. dicenti: *Erat sicut status quidam mundi generatione superior, abstractis illis a concrectione materia potentis, mundo præstantioribus, pro decore accommodatis, temporis etiam conditione anterior, æternus nimirum, ac perpetuus.*

Quarto imponitur Hieronymo sup. Epist. ad Titum c. 1. scribenti: *Sex milia nondum nostri temporis completur annorum, & quanta tempora, quantaque seculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus Angeli, Throni, Dominations, caterique Ordines, Deo seruiunt?*

Verum utrumque Ecclesiæ Doctorem ab hac labe liberandum putamus, si pro primo dicamus, in ea fuisse opinione, ut voluerit Angelos ante mundum, adeoque ante cælorum motum, fuisse a Deo creatos; & quum tempus in cælorum motu consistat, si Angeli ante hunc motum creati fuerunt, fuerunt pariter ante omne tempus creati. Quod autem ante tempus creatum dicitur, dicitur etiam largo modo æternum; quatenus nimirum, quod nullo tempore præcedatur. Pro Hieronymo vero dicimus, in ipsius verbis non legi æternitatem creationis Angelorum, sed quod fuerint per longa tempora a Deo Angeli creati ante rerum omnium creationem; hoc autem non est, fuisse Angelos ab æterno creatos.

Dicimus ergo I. de fide esse, Angelos fuisse

a Deo creatos, & tempore, non ab æterno, creatos.

I. Probatur ex Scripturis. Esther 13. *Tu fecisti cælum, & terram, & quicquid cæli ambitu continetur; Dominus universorum tu es.* Quum ergo Deus fecerit cælum tempore, non ab æterno, tempore pariter & ipse fecit quicquid cæli ambitu continetur, hoc est Angelos. Psal. 148. *Laudate eum omnes Angeli ejus, Laudate eum omnes virtutes ejus; Laudate eum sol, & luna, laudate eum omnes stella, & lumen; Laudate eum cæli calorum, & aqua omnes, qui super cæles sunt, laudent nomen Domini: Quia ipse dixit, & facta sunt; ipse mandavit, & creata sunt.* Si creaturæ aliæ, quæ Deum laudant, a Deo factæ sunt, a Deo etiam facti sunt Angeli; & si aliæ tempore, non ab æterno creatæ sunt, tempore etiam, & non ab æterno, creati sunt Angeli. Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Ad Rom. 11. *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso, sunt omnia.* Ad Coloss. 1. *In ipso condita sunt universa, sine throni, sine dominationes, &c. Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes.* Ergo omnia a Deo creata, & tempore creata.

II. Probatur ex Conciliis. Concilium Nicænum I., & Constantinopolitanum I., in Symbolo fatentur, Deum esse creatorem visibilibus, & invisibilibus; nomine invisibilibus veniunt Angeli. Concilium Bracarense I. c. 5. decernit, Angelos non habere substantiam divinam; ergo vult esse creaturas; ergo a Deo creatas. Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. incip. firmiter, in quo legitur: *Unum est universorum principium, Creator omnium visibilibus, & invisibilibus, spiritualium, & corporalium, qui sine omnipotenti virtute simul ab initio temporis utranque de nihilo condidit creaturam, spirituales, & corporeas, angelicam scilicet, & mundanæ; & deinde humanam, quasi communem ex spiritu, & corpore constitutam.* Quibus verbis declaratur, & Deum creasse Angelos, & non ab æterno, sed tempore create. Concilium Constantinopolitanum generale VI. actio. 11., in qua lecta est epistola Sophronii, & probata a Patribus omnibus. In ea autem epistola continetur, Deum condidisse omnia invisibilia, & visibilia, creaturam spirituales, & corporales, & omnia tempore, non ab æterno, create.

III. Probatur ex Patribus. Epiphanius hæref. 65. *Clare indicat divina Scriptura, quod*

neque post sidera facti sunt Angeli, neque ante calum, & terram; cum polam intransmutabilem sit dictum hoc, quod ante calum, & terram, nihil erat ex creatis. Victor Antiochenus ad c. 12. Marci: *Angolorum multitudo, tametsi ingens, per generationem non est multiplicata, neque unquam multiplicabitur, sed tantum per creationem*, Theodoretus in Epitome divinorum decretorum c. de Angelis: *Angelos, nec ut Graecorum Poeta, & Philosophi, in Deos referimus; nec in masculinum, & femininum sexum incorporam naturam distinguimus; nec imperantis coitus, qua sub aspectum non cadunt, Potestates accusamus; neque, ut statuunt Hæreticorum fabula, esse creationis effectores desumimus; neque coæternas esse dicimus Deo universarum, &c. Immortali natura supervacanea est generis divisio; neque cuim incremento opus habent, cum non diminantur; neque coeum, cum sint a corporibus liberi*. Cyprianus in proœmio libri de Operibus Christi: *Deus vero his omnibus (Angelis) non arctatur, sed excedens omnia, & æternaliter antecedens potestas, & virtus, nihil habet coæternum, nec immunitatis eius profundum ulla creatura, vel celestis, vel terrena, metitur*. Ambrosius ad c. 1. ep. ad Hebr. *Sic qui erant jam Spiritus conditi a Creatore, facit eos Angelos, mittendo eos nuntiare, quod jufferit*. Augustinus de Genes. ad liter. lib. 4. c. 24. *Procul dubio universam creaturam, in qua ipsi (Angeli) sunt principaliter conditi, in ipso Verbo Dni prius noverunt*.

IV. Probatur Rationibus I. Si Angeli non fuissent creati, sed geniti, vel fuerunt geniti per æternam generationem, vel per internam: Non per externam; quia non sunt corporei: Neque per internam; quia hæc soli Deo convenit, qui est infinite intelligens; ergo non fuerunt geniti, sed creati; ergo a Deo creati; quia non est alius vim creativam habens præter solum Deum. II. Nulla creatura fuit ab æterno a Deo creata: ergo neque Angeli. Probatur antecedens. Omnia creavit Deus tempore; ut ex Scripturis, & Patribus innotescit: ergo nulla creatura fuit a Deo ab æterno creata. III. Ut Patres probarent contra Arianos Verbum esse Deum, hoc argumento utebantur; quia scilicet Verbum in divinis Scripturis dicitur æternum; ergo intelligebant Patres, æternitatem nulli creaturæ convenire: ergo neque Angelis convenit. IV. Deus creavit mundum ut opus suum præstantissimum, & absolutissimum; ergo cum creavit ut

constantem ex creaturis omnibus, quæ ipsum componere debebant: ergo etiam ex spiritualibus creaturis, quales sunt Angeli. Probatur prima consequentia; quia aliter universum non fuisset integrum in sui productione, nec suis partibus æque constans. V. Angeli peccaverunt post creationem cælorum: ergo non fuerunt ab æterno creati. Antecedens constat ex Scriptura. Consequentia probatur. Non potuerunt Angeli ab æterno permanere in gratia, & postmodum peccata post cælorum creationem; quia status vite ipsorum non potuit esse ita longus, ut non solum excederet statum vite primi hominis, sed etiam omnium aliorum hominum: ergo, &c.

Opponent I. Apostolus c. 1. Ep. ad Titum, ait de Verbi Incarnatione: *Quam promissit, qui non mentitur Deus, ante tempora secularia*. Sed quibus promissit? Non hominibus; quia isti non fuerunt ante tempora secularia: ergo Angelis: ergo Angeli fuerunt ante tempora secularia; ergo fuerunt ab æterno. II. Job. 8. dicitur: *Ubi eras, quando ponebam fundamenta terra... cum me laudarent simul æstra matutina, & jubilarent omnes Filii Dei?* Sed isti sunt Angeli, ut communiter explicant sacri Interpretes: ergo Angeli jam erant priusquam mundus creatus esset: ergo ab æterno erant, quum Scriptura non assignet, quo tempore creati fuerint. III. Job. 4. dicitur de Behemot, qui intelligitur Diabolus: *Ipse est principium viarum Domini*; id est creaturæ: ergo Diabolus fuit ab æterno creatus: ergo quoque Angeli cæteri omnes. IV. Clemens Romanus lib. 8. Constit. apost. c. 12. scribit: *Deus, qui ante omnia, Cherubim, & Seraphim fecisti, & secula, & exercitus, virtutesque, & potestates, principatus, & thronos, Archangelos, & Angelos; qui fabricatus est post hæc omnia hæc mundum, qui cœnitus, & omnia, qua in eo continentur; sed ante secula est æternitas: ergo Angeli fuerunt creati ab æterno*. V. S. Damascenus lib. 2. de fide: *Quidam dicunt, quod ante omnem creationem geniti sunt Angeli, ut Theologus dicit Gregorius. Primum quidem Deus excoogitavit angelicas virtutes, & castitates, & excoogitatio opus ejus fuit; ergo ex mente Patrum Angeli ab æterno creati sunt*. VI. Convenciens erat, ut Deus ab æterno laudaretur a creaturis suis; non a creaturis materialibus, quæ tempore creatæ sunt: ergo a creaturis intellectualibus: ergo istæ ab æterno creatæ sunt a Deo.

Re-

Respondemus ad I. Per verbum *promisit* non significari promissionem verbis alicui expressam, sed æternam Dei prædestinationem de futura Verbi sui Incarnatione. Sic explicant verbum illud Chrysoſtomus, Anselmus, alique in locum illum. Et confirmatur explicatio ex verbis ejusdem. Apostoli II. ad Timoth. c. 1. *Secundum propositum sanæ, & gratiæ, quæ data est nobis in Christo Jesu, ante tempora seculæria.*

Ad II. Angeli fuerunt a Deo creati cum omnibus dotibus intellectus, adeoque statim post eorum creationem Deum noverunt, & laudaverunt; erantque pariter, quando Deus creavit Solem, Lunam, & astra; quia hæc non fuerunt primo die condita, quando creati sunt Angeli; us mox dicemus.

Ad III. Behemoth secundum literam est Elephas, aut animal ex genere draconum; dicitur principium viarum Dei, non prioritate durationis, sed virtute corpori, quæ aliis animalibus præstat, magnitudine scilicet, ac fortitudine. Si velimus autem intelligere de Dæmone, dicimus cum Beda q. 9. ex variis, Luciferum dici primum, *ordinis prælatione, non temporis quantitate.*

Ad IV. Non est ille verus Clemens Romanus, sed fictitius; non enim quod citatur, est opus ejus genuinum, sed suppositum; et omnes scribentes de Scripturis Ecclesiasticis clamant. Cæterum verborum illorum legitimus sensus est, quod Angeli fuerunt creati ante res corporeas; quæ fuit sententia multorum etiam Patrum; de qua mox loquemur; non vero quod fuerint creati ab æterno.

Ad V. eadem est responsio; Non enim dicitur aut Damascenus, aut Nazianzenus, quod ab æterno Angeli sunt creati; sed fuerunt creati ante omnem creaturam, vel ante omnem creationem. Si inferatur ex hoc: ergo ab æterno sunt creati; inepta est illatio; datur enim in tempore prius, & posterius, ut omnibus notum est.

Ad VI. Nun indiget Deus creaturarum laude ad beatitudinem suam; sufficit enim ipse sibi. Nec beator, nec gloriosior, evasit postquam Angelos, & Homines creavit, quod prius erat. Communicavit usque bonitatem suam in creatione rerum, sed ante illam pro perfectione sue bonitatis satis erat, quod poterat illam communicare quandoquunque vellet. Et quia libere hoc faciebat, poterat a nemine cogi, ut creaturam aliquam ab æterno crearet.

Staturo jam; quod Deus; non ab æterno; sed tempore; Angelos creaverit, videndum superest, quo temporis momento creavit illos. Hoc ad fidem non pertinere plerique asserunt cum S. Thoma, & cum S. Bonaventura; alii autem volunt, de fide esse, saltem ad præsens; ut apud Eñium legitur, & nos infra discutiemus. Apud Sanctos Patres sæcæ inveniuntur sententiæ de hoc; quorum aliqui volunt, Angelos ante mundum corporeum fuisse a Deo creatos; & sunt Origenes, Nazianzenus, Basiliius hom. 1. & 2. in Exameron; Hieronymus in c. 1. ep. ad Tit. Hilarius & alii, quos refert Sixtus Senensis lib. 5. biblioth. annot. 5. Alii vero tuentur, creatos fuisse post mundum corporeum, quemadmodum, dicunt; hominis anima post ejusdem corpus creata a Deo fuit; & sunt Gennadius, Acbarius, alique relati a Li pponiano in sua catena in Genes. Alii denique defendunt, creatos fuisse simul cum mundo corporeo; & sunt Epiphanius hæres. 65. Augustinus lib. 11. de civit. c. 9. Gregorius magnus lib. 32. moral. c. 10., & communiter omnes Scholastici cum Magistro Sententiarum in 2. dist. 2. S. Thoma 1. p. q. 61. ar. 3.

Dicimus II. Angelos fuisse a Deo creatos simul cum hoc mundo corporeo.

I. Probatum ex Scripturis. Gen. 1. *In principio creavit Deus caelum, & terram.* Quid nomine cæli intelligatur, sunt decem, & octo explicandi modi apud Ricciolum in Almagesto s. 2. pag. 2., quos nupè attulit Cherubinus a S. Joseph, Carmelita. Discalceatus in summa critica sacra disp. 1. ar. 2. In iis tamen legimus, quod nomine cæli intelligantur Angeli, est sententia, quam plurimi tuentur; scilicet Ambrosius, Augustinus, Gregorius magnus, Albertus magnus, S. Bonaventura, Lyranus, Tostatus, Hugo Victorius Alensis, Rupertus, Guillelmus Parisiensis, Ambrosius Cathacinus, alique. Exod. 6. *Sex diebus fecit Deus caelum, & terram, & omnia, quæ in eis sunt.* Angeli autem comprehenduntur inter illa, quæ in cælis sunt; quia Psal. 148. iis, quæ sunt in cælis, Angeli adnumerantur. Item. Genes. 1. *Dixitque Deus: fiat lux.* Nominè lucis intelligunt etiam plerique Angelos; & sunt præcipue Augustinus, Gregorius magnus &c. Verum est nominè cæli, & nomine lucis, non intelligantur Angeli; adhuc tamen ex verbis illis; *in principio creavit Deus caelum, & terram; & ex aliis Psal. 101. initio in Domine terram funda-*

fundasti; eruitur sufficientissime, Angelos non fuisse creatos ante cælum, & terram. Quum enim ibi dicatur, *in principia*; & ibi etiam, *initio*; hæc verba profecto significant ante omnia; ut explicat Augustinus lib. 11. de civit. c. 6. & probat ex aliis consimilibus verbis Proverb. 8. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quiescam faceret a principio*. Sic patenter exponit Rupertus lib. 1. de Viſt. V. Dei c. 28. Immo ex præfatis Præverbiorum libris infertur quoque, Angelos non fuisse antequam cælum, & terra fierent; quia aliter Sapientia Dei, quum vellet se ostendere priorem omni re creata, non dixisset, se fuisse ante creationem cæli, & terræ, sed potius ante Angelorum creationem. Quod quum non dixerit, dat nobis argumentum dicendi, Angelos non ante, sed post cælum, & terram, fuisse a Deo creatos.

II. Probatur ex Conciliis. Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. in c. firmiter, decernit: *Unum est univrsarum principium, creator omnium visibilium, & invisibilium, spiritualium, & corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utranque de nihilo candidit creaturam, spirituales, & corporeas, angelicam scilicet, & mundanam; & deinde humanam, quasi commanem ex spiritu, & corpore constitutam*. Adnotandum est verbum illud simul, quod intelligi debet de simulata temporis; quod sequentia verba ostendunt; *Deus simul ab initio temporis*. Verum est, quod verbum simul aliquando accipitur in sensu colectivo, & idem sonat ac *aque*; ut quando dicitur psal. 48. *Simul inspicens, & solutus peribunt*; hoc est *aque* peribunt; eodem scilicet mortis sine, sed non eodem temporis momento: Attamen in allatis verbis accipitur in sensu temporali; quod patet non solum a verbis, quæ subjunguntur, & diximus; simul ab initio temporis; sed pariter ab aliis, quæ sequuntur; *deinde humana &c.* Verbum deinde significat etiam tempus, & temporis posterioritatem; unde omnia ad temporis simultare referenda sunt, ad distinctionem illorum, quæ præferunt temporis vel prioritatem, vel posterioritatem. Concilium Constantinopolitanum VII. act. 11. pariter indicat in epistola Sophronii, quam approbat, se probare simultare creationis in Angelis cum mundo corporeo.

III. Probatur ex Patribus. Epiphanius hæres. 65. *Illud enim evidenter divinus sermo de-*

clarat, neque post sidera producos Angelos, neque ante cælum, terramque constituiti. Cyrillus Alexandrinus hb. 11. cont. Julianum: *Primum, quod creavit Deus, fuit cælum, & terra*. Theodoretus q. 4. *Qua ministeria frangebantur Angeli, qui creatorem præcedebant, cum nullus esset, qui indigeret, ut adjuvaretur eorum opera*? Augustinus hb. 11. de civit. c. 6. *Parvo si littera sacra, maximeque veteres, ita dicunt, in principio fecisse Deum cælum, & terram, ut nihil antea fecisse intelligatur, quia hoc patius in principio fecisse diceretur, si quid fecisset ante cætera cuncta, qua fecit*. Beda 1. 4. in Exameron. dicens, *terram fuisse distam inanem, & vacuum, quia carbat hominibus, & plioris; non sic vero dictum est cælum; quia mox creatum fuit inæalis, hoc est beatissimis Angelorum Spiritibus repletum est; unde Moyses subdit: Perfectum sunt cæli, & omnis ornatu eorum*. Gennadius Massiliensis lib. de dogmatibus ecclesiasticis c. 10. *In principia creavit Deus cælum, & terram, & aquam ex nihilo. Et cum adhiberetur ipsam aquam occurrerent, & aqua terram absconderet, facti sunt Angeli, & omnes caelestis virtutes, ut non esset otiosa Dei benitas*.

IV. Probatur rationibus. I. Angeli sunt pars Universi hujus: ergo simul cum hoc Universo creati sunt. Antecedens est certum, non enim seipsis tantum aliquod constituunt, quod sit ab hoc Universo distinctum, ac separatum. Consequentia probatur. Nulla pars, a suo toto separata, perfecta est; sed Angeli sunt pars universi perfectissima: ergo non debebat esse temporis aliquo intervallo a suo toto separata; aliter imperfecta fuisset, quod non est dicendum. II. Absolum est dicere, creatum fuisse mundum, & in mundo non fuisse qui Deum laudaret; sed hoc sequeretur admisa sententia dicentium, Angelos fuisse creatos post creatum mundum corporeum: ergo hæc sententia admitti non debet. Probatur minor. Quinque diebus illis ante hominis creationem quisnam laudabat Deum? Non homo, qui creatus fuit sexta die: Non Angeli, qui creati sunt post mundum: ergo Deus quinque illis diebus absque laudatore fuit in mundo, quum alias mundum ad sui gloriam manifestandam creasset. III. Sicut post terram Deus creavit hominem, ita post cælum, vel in ipsa hinc creatione cæli, creavit Angelos: ergo Angeli non sunt creati nec ante mundum, nec post mundum. Probatur antecedens. Si-
cut

erat terra erat locus hominum, ita erat
 cœlum locus Angelorum; sed quia terra
 erat locus hominum, homo post terram
 creatam statim factus est: ergo etiam quia
 cœlum erat locus Angelorum, Angeli sta-
 tim post creatum cœlum conditi sunt.
 IV. probat Eftius ex Cantico Ecclesiæ:
Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto:
Sicut erat in principio, & nunc, & semper
 &c. Hæc verba intelligenda sunt, in prin-
 cipio creatura; scilicet: ab initio, quo fa-
 cta est creatura, fuisse Deum a creatura
 glorificatum; sed hoc verum non esset,
 si Angeli non fuissent prima die creati;
 quia non erat alia creatura, quam angeli-
 ca, quæ potuisset laudare Deum. Unde
 fit, quod Angeli glorificaverunt Deum,
 ab initio creature; hoc est nec ante mun-
 dum conditum, nec post ejusdem creatio-
 nem; non ante mundum conditum, quia
 non glorificassent in principio, sed an-
 te principium creature: Non post mun-
 dum conditum, quia non fecissent in
 principio, sed in fine creationis creatu-
 ræ.

Obstant I. Ex S. Thoma omnes Græci Patres
 nostræ sententiæ opponuntur: ergo fal-
 tem ob reverentiam tot, tantorumque
 Patrum non esset nec a nobis, nec ab aliis
 defendenda. II. Celebriores Latini Patres
 nostram sententiam respuunt; puta Am-
 brosius, Hieronymus, Hilarius; eam
 tamen totis viribus amplectantur in ma-
 gno numero post Magistrum sententia-
 rum, & S. Thomam, Scholastici, sed
 sanctis Patribus non sunt præponendi
 Scholastici: ergo Scholasticorum opinio-
 nem non debemus Patrum sententiæ præ-
 ferre. III. Deus tot seculis ante mundi
 creationem non debebat esse otiosus; sed
 sic fuisset, si Angelos ante mundum con-
 ditum non creasset; ergo illos inrequam
 conderet mundum creavit. IV. Si Deus
 Angelos cum mundo corporeo simul
 creasset, hoc sane expressisset Moyses, cor-
 porei mundi creationem describens; sed
 Moyses nihil de Angelis dixit: ergo Deus
 simul illos cum mundo corporeo non
 creavit. V. Incertum est apud nostræ sen-
 tentiæ assertores, quando Deus Angelos
 creaverit; si quidem dicunt quidam, illos
 intelligi nomine cœli, alii nomine lucis,
 alii nomine ignis, alii nomine aeris: er-
 go incertum est quoque, si non etiam fal-
 sum, saltem tamen improbabile, quod
 super incertum fundatur. VI. Angeli,
 quia sunt præstantiores inter cæteras
 creaturas, debebant priori loco creati,

P. A. R. II.

& ante ordinem illarum, ob eorum præ-
 excellentiam: ergo non simul creati sunt
 cum creaturis.

Respondemus ad I. Traditionem Patrum,
 tunc facere conclusionem theologiam,
 quando vel est omnium Patrum, vel ma-
 joris partis ipsorum. In casu autem non
 est sic; quia ex parte nostra in majori nu-
 mero sunt Patres. S. Thomas docet qui-
 dem 2. p. q. 61. ar. 4. *Hieronymus loquitur*
secundum sententiam doctorum Græcorum,
qui omnes hoc concorditer sentiunt, quod
Angeli sunt ante mundum corporeum creati.
 Sed ejus verba non sunt univarsaliter, at
 cum exceptione, intelligenda; quia Epî-
 phanius, Theodoretus, & alii plures apud
 Peravian, sunt Patres Græci, & tamen
 contrarium docent, & pro nostra stant
 sententia. Aliorum vero Græcorum Pa-
 trum, & præcipue Basilii, Chrysofomi
 &c. verba non ita sunt perspicua, ut ex-
 plicari non possint; & de facto a Theo-
 logis explicantur, ut videre quisquis po-
 terit apud Peravian, Estium, Frascen,
 Juenum &c.

Ad II. Stat pro nostra sententia Augustinus,
 qui unus est pro multis. Sed stant etiam
 alii, quibus adjuncti Scholastici fere om-
 nes, sententiam nostram probabiliorem
 opposita reddunt. Sunt pariter, qui Hie-
 ronimi, & Bedæ, & Ambrosii verba ita
 exponunt, ut nostræ sententiæ contradi-
 cere non videantur. Non ergo nos præ-
 ferimus Scholasticorum opinionem sen-
 tentiæ Patrum; sed Scholastici ex opposi-
 tis Patrum sententiis, unam eligunt, Pa-
 trum etiam auctoritate vallatam, quibus
 nos adheremus.

Ad III. dicitur, quod si ratio valeret, seque-
 retur, Deum ab æterno debuisse Angelos
 creare, ne momentum temporis esset, in
 quo Deus otiosus fuisset. Si enim Deus
 Angelos creasset ante mundum per decies
 centena milia secula, ante hæc secula
 otiosum dicendum est fuisse; quod nemo
 dicit. Responso est Theodoretus q. 3. in
 Genes. Cæterum Deus nunquam est
 otiosus, quando intra seipsum operatur,
 & in se ipso ab æterno est, & solo se ipso
 beatus.

Ad IV. aliqui dicunt, Moysen non omis-
 sisse creationem Angelorum, sed eam exp-
 sisse vel sub nomine cœli, vel sub nomine
 lucis: & sunt Augustinus lib. de Genes. ad
 liter. B. eda in Examer. alique. Cæteri
 vero docent, omisisse, ne Judæis, qui ru-
 des erant, & ad Idola inclinati, Idololat-
 riæ occasionem daret. Nos vero tum

C c alius

alios dicimus; quod omisit, quia sui instituti ratio de Angelis loqui non postulat. Ut enim scribit Hieronymus ep. 139. solum voluit Moyses rerum corporaliu creationem describere, a quibus Angeli alieni erant.

Ad V. non valet argumentum ad probandum incertitudinem substantiæ rei ex incertitudine circumstantiarum ejus. Multa enim sunt, quæ certa habentur in sua substantia, quam certam uique reddunt, vel fides, vel experientia, vel naturalis ratio; & tameo circumstantiæ illorum sunt omnino incertissimæ. Et hoc præcipue habet locum in explicandi modis, qui varii possunt esse, secundum Scriptorum varietatem; & tamen res, quæ explicatur, non est dubia.

Ad VI. si argumentum valeret, nec etiam homo debuisset post cætera corporalia creari. At tamen Angeli creati sunt post creatum cælum, quod ipsorum erat sedes; sicut homo post creatum mundum, in quo habitare debebat.

Controversitur modo inter Scholasticos, an hæc sententia, qua diximus, Angelos simul cum mundo corporeo fuisse creatos, sit de fide; itaut contraria dicenda sit, vel hæretica, vel erronea, vel saltem temeraria? Gregorius Ariminensis, Ferrariensis, Melchior Canus, & alii nonnulli, docent, de fide esse. Alii vero magis communiter negant; S. Thomas hujus est sententiæ, docens, quia de fide determinatum non est; ac proinde contrarium nec esse hæreticum, nec erroneum. Plerique tamen distinguunt inter tempora, quæ Concilium Lateranense præcesserunt, & tempora, quæ subsequuta sunt; & dicunt, quod vere temporibus illis non erat nec hæreticum, nec erroneum contrarium asserere, quia Ecclesia nihil definierat. At quia Concilium Lateranense definivit, post ipsum asserere illud idem, est hæreticum, erroneum, & omnino temerarium. Estio tamen non assentimur dicenti, quod S. Thomas, & S. Bonaventura, qui posteriores Concilio Lateranensi fuerunt, hanc questionem tractantes, decreti illius non fuerint memores; & ratioem subdit, dicens: „ Nam aliqui mentionem aliquam ejus fecissent, nec de sententia contraria, tanquam de libera opinione fuissent locuti; quandoquidem & hi, qui etiam nunc fidei questionem hanc esse negant, tamen propter verba decreti, saltem alicujus temeritatis norant dictam opinioem. „ Et enim S. Thomas

vere meminit Concilii Lateranensis; & ipsius decretum explicavit; ut docet Petavius dicens: „ At Sanctus Thomas in Opusculo, quo Decretalem illam exposuit, censet ita decretasse Synodum adversus Origenis errorem; qui spirituales creaturas solas, ac per se, ab initio conditas assererat; corporeas vero ex accidenti, non autem ex primaria destinatione, ut eo velut carcere Spirituum delicta plecteret; contra quos Innocentius intercessit; utramque simul, hoc est pari consilio, & primario constitutam a Deo, idque ab initio temporis, hoc est non ex omni æteritate. „ Estius tamen, & Juveninus, hanc explicationem Cajetano, non S. Thomæ, tribuunt. Verum hæc explicatio nec satisficit aliis, qui putant, initium illud temporis verborum Concilii, æque significare tempus creationis Angelorum, ac rerum visibilium; ut nos paulo ante probavimus. Denique pro hoc nostrum est iudicium, quod vere questio hæc ante Concilium Lateranense tempus ad fidem non pertinebat; unde salva fide pro utraque parte poterant Patres, & Scriptores, libere opinari; post vero Concilium, quia Concilium non ex proposito hoc definivit, sed quasi ex accidenti protulit, nec quoque expresse ad fidem pertioere; at tameo negandum non est, quod contraria sententia, si non hæretica, nec erronea, est sine dubio præsentis tempore temeraria; quod ex dictis patet.

Remaet tandem, ut de Loco creationis Angelorum pauca dicamus. Existimant quidam Angelos fuisse creatos in cælo Sydereo, quod est proximum empyreo; hujus opinio est Præsten, qui Hieronymum pro se citat. Alii vero volunt, conditos fuisse in cælo empyreo, quod est Beatorum sedes; sic intelligit Estius, qui S. Thomam pro se allegat. Quidam asserunt, non omnes Angelos fuisse in cælo empyreo creatos, sed illos, qui motui cælorum deputati sunt, fuisse conditos uoumquemque in suo cælo, cujus motioni deputatus est. Plerique creatos dicunt in aere; uti sunt Rupertus, Eugubius, &c. Denique non pauci sustinent, incertum esse locum creationis Angelorum; quam opinionem communissimam profert Cacheraous, & eam ex professo tuetur Juveninus.

Dicimus III. Angelos fuisse creatos in cælo empyreo.

I. Probatum. Nullus est Scripturæ locus, qui huic

huic assertioni opponatur; nullum est Patrum testimonium, quod contra eam faciat; nulla est ratio convincens, quæ pro oppositis opinionibus urgeat; ergo assertio nostra præ cunctis aliis est probabilior; quod solum nos intendimus. II. Omnes congruentiæ pro nostra sententia faciunt; quod sic de singulis probatur: Summus locus deputandus erat creationi summæ creaturæ; sed summa creatura est angelica, & summus locus est cælum empyreum; ergo cælum empyreum deputari debebat Angelorum creationi iterum; creatura spiritualis præfideat creaturæ corporeæ; ergo creanda erat in supremo corpore, in quo poterat toti naturæ corporeæ præfideat: Rursus; Homo si in innocentia permanisset, in meliori terræ parte habitasset; ergo quia Angeli in gratia permanserunt in digniori cælo habitaverunt; ergo in eodem cælo creati sunt. Consequencia ultima probatur. Non enim Scriptura mentionem facit de translatione Angelorum, sicut narrat translationem hominis in paradysum: ergo quum Scriptura sileat, quum sileat traditio, quum ratio non convincat, dicendum est, Angelos ibi creatos fuisse, ubi habitabant, ut ubi habitare debebant. III. Beda in Genes. t. asserit, quod supremum cælum, hoc est empyreum, a volubilitate mundi secretum est mox ut creatum fuit; unde eodem momento fuit Angelis repletum. IV. Lucæ 10. *Videbas Satanam sicut sagur de cælo cadentem; Isai. 14. quomodo cecidisti de cælo Lucifer? Apocalyp. 12. factum est prælium magnum in cælo. Scimus ab Adversariis in præfatis locis cælum non explicari de empyreo, sed vel de aereo, vel de sydereo; at non ita explicavit Augustinus lib. 11. de civit. c. 33. scribens; Sanctorum Angelorum societatem illam in cælis Angelorum habitantem, istam, diabolicam, inde e cælis cælorum dejectam. Scimus pariter, verba illa ab Adversariis explicari de habitatione, non de creatione; sicut homo extra paradysum fuit creatus, & in paradiso habitavit; At non ostendunt de Angelis, quæ de primo homine narrantur; & quum non ostendant, non possunt absque claro, & solido fundamento inter Angelorum creationem, & habitationem, distinctionem esse fingere.*

Arguunt I. Isai. 14. *In cælum conscendam; dicebat Lucifer: ergo in empyreo non habitabat; ergo in Empyreo creatus non fuit. II. Hieronymus lib. 6. in Isai. c. 14. de*

PAB. II.

Lucifero loquens; ait; Si adhuc in cælo positus, quomodo dixit, ascendam in cælum? Sed qualesimus, cælum tali Domino, cum esset in cælo, in cælum cæli, ubi solum Domini est, cupiebat ascendere. III. Si Angeli creati fuerunt in empyreo, habitaverunt pariter in empyreo: ergo mali Angeli in empyreo quoque peccaverunt; sed hoc indignum est dicere; quia esset a nec faciem throni Dei peccare: ergo dici non debet, quod Angeli in cælo empyreo creati sint. IV. Angeli pro illo temporis momento, quo erant in via, non debebant esse in termino: ergo extra cælum empyreum habitare debebant; quia cælum empyreum erat terminus Angelorum bonorum, infernum vero malorum: Unde in altero cælo præstantes, in sydereo scilicet, vel aereo, postmodum victores ad empyreum ascenderunt, victi vero in infernum præcipitati sunt.

Rispondemus ad I. Verba illa Isaiæ non sunt proprie Luciferi, sed Babyloniorum Regis, Luciferi autem attribuerunt, & hoc propter ejus superbiam, cujus ratione de Rege illo dicta sunt. Cæterum si Luciferi, & Angelis ejus tribuantur, cæli nomine intelligunt Scriptores cælum Sanctissimæ Trinitatis, cui aliquo modo se æquales facere volebant. Sic S. Thomas t. p. q. 63. ar. 4. *Ad tertium dicendum, quod loquitur sibi non de cælo aliquo corporeo, sed de cælo Sanctissimæ Trinitatis, in quod Angelus peccans ascendere voluit, dum voluit aliquo modo Deo equiparari.* Addimus, quod si verba illa proprie de Luciferi intelligi deberent, de eodem quoque sequentia verba intelligeremus; Nempe; *Super astra Dei exaltabo solium meum &c. Ascendam super altitudinem nubium &c.* Quod si hoc conceditur, sic arguamur. Quia Lucifer ascendere volebat in cælum empyreum, dicitur non in eodem cælo creatus: ergo quia Lucifer volebat pariter ascendere in cælum sydereum; super astra Dei &c. nec etiam in cælo sydereo dicendus est creatus: ergo etiam, quia Lucifer volebat ascendere in cælum aereum; super altitudinem nubium &c., nec quoque dicendus est creatus: ergo etiam, quod nullo modo Adversarii distabant.

Ad II. Cælum cæli vel significat cælum Sanctissimæ Trinitatis, ut explicat S. Thomas, a nobis allatus, exponens verba illam, *in cælum conscendam*, quæ sibi exponenda assumit S. Hieronymus: Vel

C c 2 cælum

cælum cæli denotat omnes cælos, ut habetur ex illo Psal. 127. Dicitur enim ibi cælum cæli prout oppositionem dicit ad terram; sed ad terram omnes cæli oppositionem dicunt; ergo per verbum illud omnes cæli significantur. Quod tibi dicatur cælum cæli per oppositionem ad terram, patet ex verbis illis Psalmi: *Cælum soli Domino, terram autem dedit filius hominum*.

Ad III. Numquam potuit cælum empyreum Angelorum peccato contaminari; & quanvis ex sanctitate loci gravibus reddatur peccatum, non per hoc tamen loci sanctitas peccati labem contrahit. Ezechiel. 28. Luciferi dicuntur verba hæc: *Tu Cherub extensus, & protegens, & posui te in monte sancto Dei, & peccasti; & eieci te de monte Dei, & perdidisti te, & Cherub protegens* &c. Quibus verbis clare ostenditur peccati gravitas, quia commissum est in monte sancto Dei; at per montem sanctum Dei quodam aliud cælum, quam empyreum, commodius potest in-

relligi. Et numquid per Luciferi peccatum mons sanctus Dei contaminatus est; ut non fuerit deinceps nec sanctus, nec mons Dei?

Ad IV. Etiam primus homo in paradiso voluptatis peccavit. Unde per peccatum, fuit ab illo dejectus. Quid igitur mirum, si Lucifer cum sociis suis in Emphyreo conditus, postquam peccavit, meruit quoque, ut ab illo deiceretur. Status autem viæ non desumendus est in Angelis, a loco, in quo erant, quando erant in via, sed a libertate merendi, & demerendi, in quo pro illo temporis momento invehebantur. In quovisque proinde loco essent, semper fuissent in via, dummodo fuissent liberi ad merendum, vel demerendum. Differentia tantum fuit inter bonos Angelos, & malos, quod boni, perseverantes in Dei obedientia, non sunt eieci e loco illo, in quo erant; mali vero, ob inobedientiam, & rebellionem, eieci, in profundum inferni descendunt.

DISSERTATIO CXXXII.

De Natura Angelorum; de Philosophorum, & Hæreticorum, erroribus, & de opinionibus Patrum, circa illam; & quid modo catholica Fides nobis credendum proponat?

Spirituales substantias Angelos esse usquemodo obiter diximus; nunc tempus est, ut hoc ipsum probemus, & ab adversariis vel opinionibus, vel erroribus, vindicemus. Attamen priusquam hoc a nobis præstetur, juxta nostram consuetam methodum, illos recensere oportet, quos, & erroribus, & contrariis opinionibus, aut ortum, aut sequelam, comperimus dedisse.

Primo ponuntur Sadducei, & Athei; quatenus crediderunt, nullam esse in mundo spirituale substantiam, ac proinde Angelos negarunt. Verum aliud est spirituale substantiam negare, ac proinde Angelos quoque; aliud est Angelos admittere, ac illos negare spirituales substantias esse. Primum examinavimus in Dissert. 130., & tibi etiam Sadduceos, &

Atheos, recensuimus. Unde hoc in loco, in quo illos adducimus, qui Angelos negarunt, & spirituales substantias esse negarunt, locum vere non habent.

Secundo ex Philosophis ponitur Plato, qui, ex Augustino lib. 8. de civit. c. 14. 15. & 16. apud Coccium, dixit, Dæmones esse animalia genere, & animo passiva, mente rationalia, corpore aërea, tempore æterna. Plutarchus lib. 1. de Placit. Philosoph. c. 8. asserit, Platonem una cum Thalere, Pythagora, & Stoicis, *Atheos putasse animas esse corporibus perfunctas; ac bonos quidem esse animas bonas; malos autem malas: Porro Dæmones dixisse esse substantias animales*. Refert Petavius lib. 1. de Angelis c. 1.

Tertio Philo Judæus Angelos, sive Dæmones, ut idem narrat Petavius, ejusdemque hominum animos generis esse docuit; & animalium vocabulo, ac natura

com-

complexus est. Subdens, quod Philo de somn. fol. 586. distribuit naturam animalem in rationalem, & rationis expertem; priorem rursus in mortalem, & immortalem; mortalem, ut hominum; immortalem, ut animarum corporis expertium, quae in aere, ac caelo volitantes, praevidere sereant omni.

Quarto inter Haereticos est Mahometus, qui hoc genus somniis suis adjunxit, Angelos nimirum ex igne creatos esse, & quemadmodum corpus hominis ex terra compactum est, ita etiam ex igne, seu materia, compactos Angelos, eosque peccare, & mori posse. Refert Coccius ex Joanne Cantacuzeno or. 2. cont. Mahomerum, & ex Aëoa Sylvio epist. ad Morbiferum, Turcarum Principem.

Quinto adnumerantur Faustus Rhegiensis, qui epist. ad Paulinum asseruit, Angelos esse corporeos; Pfellus, qui lib. de Dæmonibus Angelis corpora tribuit; Rupertus Tuitiensis, qui lib. 1. in Genes. c. 1. dixit, Angelos ex sua origine subtilia corpora habere; hi omnes apud Coccium leguntur. Apud Cacheraum vero inveniuntur Elias in orat. 1. Nazianzeni §. nihil enim mihi; Cassianus collat. 7. c. 13. Gennadius lib. de eccles. dogmat. c. 11. & 12.

Ad Patres modo devenimus; sed antequam illos recenseamus, aliqua præmittere oportet. Primum est, quod nomen Spiritus quinque potest significaciones habere; nempe significat primo tenuissimas partes corporis organici, quæ si per nervos a cerebro communi permancant, vocantur spiritus animales, si per arterias, & venas a corde, vel ab hepate transmittuntur, dicuntur spiritus vitales; secundo denotat ventum, aerem, ætherem &c. unde dicitur in Scriptura spiritus procellarum; & nos quando aerem trahimus, dicimus spirare, respirare &c., tertio importat animam, sive rationalem, sive sensitivam; unde Eccles. 3. habetur: *Quis novit, si spiritus Filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus iumentorum descendat deorsum?* quarto dicit substantiam incorpoream, prout corpori eraso, & compacto ex carne, & ossibus componitur; unde Lucæ 24. legitur: *Palpate, & videte, quoniam spiritus carnem, & ossa non habet;* quinto significat naturam immaterialem, hoc est nulla constantem materia, nulloque corpore, quanvis sit tenuissimum, ac subtilissimum. Secundum quod præmittimus est, substantiam omnino spiritualem tripliciter etiam accipi; primo nimirum

apud quosdam Patres spirituale idem sonabat, ac increatum; unde quia solus Deus increatus est, solum Deum spirituale dicebant; & omne, quod creatum est, corporeum appellabant. Ita loquitur Hilarius cap. 5. in Matth. *Nihil est, quod non in substantia, & creatione corporeum sit, sive in caelo, sive in terra, sive visibilem, sive invisibilem elementa formata sunt; nam & animarum species, sive obtinentiam corpora, sive corporibus exstantium, corpoream, tamen natura sua substantiam sequuntur; quia omne, quod creatum est, in aliquo sit necesse est.* Secundo alii accipiunt incorporeum pro illimitato, & sic videtur accepisse Eliam or. 2. Nazianzeni. *Solus Deus circumscriptionis expertus est, quia solus proprie corpore vacat; circumscripti autem Angeli, quia nec incorporei proprie sunt, etiam si nostri respectu incorporati dicantur; & Faustus citatus, qui vult, Angelos, & animas esse materiales, eo quod locis circumscribantur. Tertio alii usurpant corporeum, pro incommutabili; & hoc legitur apud Augustinum ep. 28. ubi postquam statuit animam esse corpoream, subdit: *Ne verbi controversiam vel superflue faciam, vel invidiosus patiar. Si corpus est omnis substantia, vel essentia, vel si quod aptius nuncupatur, id quod aliquo modo est in se ipso, corpus est anima. Item si tam solum placet incorporatum appellare naturam, quæ summe incommutabilis, & ubique tota est, corpus non est anima, quoniam tale aliquid ipsa non est. Porro si corpus non est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine ita sistitur, vel movetur, ut majori sui parte majorem locum occupet, & breviori breviorum, minusve sit in parte, quam in toto, non est corpus anima.**

Deberemus hic quoque Spiritus essentiam inquirere, ac stabilire; sed quum eam in Physicis explicatam, ac probatam, supponamus, non putamus hic necessarium repetere, quæ alibi dicta supponuntur, & quæ hic vere locum non habent. Cæterum in quoquoque consistat Spiritus essentia, quando de Angelo probamus Spiritum esse, illud quoque Angelo essentialiter convenire, probandum est. Sive ergo Spiritus essentia consistat in penetrabilitate, sive in indivisibilitate, & extensione, sive in esse intellectivo; ut plerique volunt; sive in intellectu actuali, ut defendit Cartesius; sive in penetrabilitate ad substantiam, ut P. Magnanus tuteur; has omnes rationes necesse est ut probemus convenire Angelis, reliqua post.

postmodum questione, quænam ex his ut essentia, quænam ut proprietates, conveniat; quæ certe ad præsens nostrum, instrumentum non facit. Nos enim hic quærimus tantum de natura Angelorum; an ea scilicet sit materialis, an immaterialis; an Angelus sit spiritus, an corpus; an sit compositum, an simplex. Ulterius dupliciter res aliqua potest dici spiritualis; primo quod non sit corpus; secundo quod nullum ordinem dicat ad corpus; ordinem vero ad corpus dupliciter etiam potest dicere; & ut forma corporis, dicit ordinem ad corpus tanquam ad materiam, faciens cum eo compositum; & ut operans utatur corpore tanquam instrumento ad operandum, ita ut non possit sine instrumento hoc suas operationes exercere. Et quia dicemus, Angelos esse natura spirituales; hoc ipsum intelligemus, & prout spirituale opponitur corpori, & prout non constat ea spiritu, & corpore; & prout demum non indiget corpore ut instrumento, per quod suas naturales operationes exerceat; & hoc est esse substantiam omnino spiritualem, & pure spiritualem.

Ex una parte modo scribemus Patres illos, qui spirituali substantiæ Angelorum sensu sunt opposuisse; & quos explicare, & sano modo intelligere poterimus, sic omnino intelligemus; quos nulla eos excusandi vel recto sensu interpretandi spes assurgat, dicemus qualiter temporum concessisse, quibus non adeo perfectæ erant res, vel ad fidem, vel ad Scripturas, vel ad dogmata, spectantes, ut modo perspicue, firmè, ac communiter receptæ, manifestantur. Ex altera vero parte adducemus Patres, qui eisdem Angelorum spirituali substantiæ suffragium tulerunt, eam scriptis suis amplectentes, exponentes, & aliquando etiam præponentes.

Primo nobis occurrit Iustinus martir in Dialogo cum Tryphone, qui putavit Angelos corporibus esse præditos, cibum sumere in cælo, nobis incognitum, sed quem nominat Scriptura psal. 77. panem Angelorum; apud homines vero fuisse aliquando vivos comedere, sed res vera non comedisse; & si dictum fuerit, quod comederint, intelligendum est, ut de igne dicimus, combustibilia devorare.

Secundo Origenes lib. 1. Periarchoh c. 6. dicit, quod solius Dei est proprium, ut sine materiali substantia, & absque ulla corporea affectionis societate intelligatur subsistere.

Et lib. 2. c. 8. dicit: *Non videri absurdum, de sanctis Angelis, caterisque celestibus virtutibus, vel dicere, vel sentire, illos animas habere.* Hæc & similia dicunt, Origenem ex Platoniorum philosophia desumpsisse, quæ quidem nullam admittunt excusationem. Ceterum idem Origenes lib. 6. cont. Celsum, ut testatur Petavius, asserit verbis sequentibus, Angelos careere corpore: *Nos corpoream substantiam non putamus igne conflagrare, neque in ignem resolvi hominis animam, vel Angelorum, sive thronorum, aut dominationum, aut principatum, aut potestatum, substantiam.* Tertio Clemens Aleandrinus lib. 1. Pædagog. c. 6. inquit, manna esse cibum Angelorum. Item in fine Operum ejus legitur quædam excerpta ex scriptis Theodoti, in quibus Angeli dicuntur corporei. At non putamus hæc somnia Clementem approbasse; quia aliter approbasset etiam quæ in eodem libro continentur deliramenta; scilicet Angelos, animas hominum, & ipsum Dei Verbum, coelestia corpora habere, formosa, & intelligibilia. Quod vero dixit de Angelorum cibo, quod sit manna, potest pariter symbolice intelligi, & explicari.

Quarto Basilius lib. de Spiritu Sancto c. 16. docet de Angelis: *Substantia quidem ipsorum spiritus puta est æreus, aut ignis experia materia. Ideo & in loco sunt, & sunt aspeclabiles, in specie propriorum corporum suis, qui digni sunt, apparere.* At si mihi interpretatione utamur, explicare possumus Basilium, dicendo, quod metaphorice loquatur, illo quidem modo, quo loquitur Psalmus, cujus verba ipsemet citat, subdens immediate ad priora verba: *Secundum id, quod scriptum est: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem ærentem.* Quomodo enim potuisset corporeos dicere Angelos, quos materice dicit experire? Per verba posteriora intelligit propria corpora, hoc est propria representative, non vero propria eniative; quatenus scilicet sunt sua propria illa corpora, quæ ipsos representant, & non alios. Quod magis confirmatur, quia idem Basilius in homil., in qua probat, Deum non esse malorum auctorem, Angelos vocat *intelligibilem creaturam*, & eos a corporea distinguit; Ibidem eisdem in fine nominat *namram corporis experire*: In lib. 4. cont. Eunomiam eandem dicit *corpore carentem, & ratione præditam*: Et in cit. lib. de Spiritu Sancto c. 16. paulo ante allata verba diaerat: esse celestes

lestes virtutes puras, & intellectu praditas, ac supra mundum sitas.

Quinto Cyrillus Alexandrinus lib. 9. in Joan. docet, solum Deum esse incorporeum. Ar incorporeum, ut paulo ante diaimus, accipitur vel pro increato, ut explicauimus S. Hilariu; vel pro illimitato, ut intelleximus Eliam; vel pro incommurabili, ut interpretati sumus Augustinum. Unde nil verat, ut pariter sic pro Cyrillo intelligamus. Et sic intelligentes, re vera solus Deus est incorporeus. Immo ex ipfomet Cyrillo patet, quia ideo dixit, solum Deum esse incorporeum, quatenus solum ipse circumferibi non potest, quum cætera circumferibantur, quia corpora sunt; unde incorporeum accipit pro immenso, quod non circumferibitur a loco; & idem est ac illimitatum io loco.

Secundo Athanasius sic naturam Angeli definit: *Angelus est animus rationale, materia capax, hymnis Deum prædicans, immortalis.* Sed primo dicitur, hæc verba desumpta esse ex Quæstion. ad Antiochum; at hic liber Athanasio est suppositus, ex concordia Criticorum mente. Secundo pro animali intelligitur vivens; aliter quomodo verificaretur, esse animal, & esse materiæ capax? Tertio si esset animal, esset compositum ut homo, ex corpore, quia animal, ea anima, quia rationale; quomodo autem esset immortalis, vel incorruptibile, saltem ab intrinseco?

Septimo Tertullianus lib. de carne Christi c. 6. inquit: *Constat Angelos carnem non propriam gestasse, ut puti natura substantia spiritualis; & si corporis nlienus, sui tamen generis; in carnem autem humanam transfigurabiles ad tempus; ut videri, & congruere cum hominibus possent.* Et lib. 2. cont. Marcionem c. 8. *Nam etsi Angelus, qui seduxit, sed liber, & sua potestatis qui seductus est: sed imago, & similitudo Dei fortior Angelo; sed ad status Dei generosior spiritu materiali, quo Angeli constituerunt. Qui facit, inquit, Spiritus Angelos, & apparentes flammam ignis.* At quis non videt, Angelis tribuisse in prioribus verbis, aliorum corpora, suam vero substantiam spiritualem, Tertullianum appellasse? In posterioribus vero verbis animam dixit adflator, & Angelum spiritum, præfati utens Scripturarum, quæ ad metaphoram in hoc loquuntur sunt; ut nuper de Basilio explicauimus.

Octavo Hilarius in cap. 5. Matth. hæc scribit: *Nihil est, quod non in substantia sua, & creatione corporeum sit; & omnium sicut*

in celo, sicut in terra; sicut visibillum, sicut invisibillum elementa formata sunt. Nam & animarum species, sicut obtinuitum corpora, sicut corporibus exlantium, corpoream tamen natura sua substantiam fortiantur; quia omne, quod creatum est, in aliquo sit, necesse est. Et ad calcem lib. 2. de Trinit. Spiritus nec circumferibitur, nec tenetur, quin per natura sua virtutem ubique est. Si, ut diximus, incorporeus aliquando sumitur pro increato, quid mirum, si corporeus pro creato intelligitur? Et si Spiritus accipiebatur pro illimitato, seu immenso, consequenter quod limitatum erat non spiritus dicebatur, quia loco circumferibi oportebat. Et hæc verborum Hilarii germana est intelligentia.

Nono Ambrosius lib. 2. de Abraham c. 8. dum confutaret sententiam Peripateticorum, qui dicebant, Cælum constare quinta substantia quadam, quæ esset diversa ab illa quatuor elementorum, inquit: *Nos autem nihil materialis compositionis immanæ, neque nlicum putamus, præter illum solum veneranda Trinitatis substantiam, quæ vere pura, & simplex sincera, impermixtaque natura est. Dicunt, quod per hæc verba intelligat Ambrosius, omnes creaturas, sive Angelos, sive cælos, sive animas, ex illa eadem materia constare, ex qua omnia elementa constant. Attamen non sic explicat plerique, sed dicunt, solum Deum, intellectuale Ambrosium, nullam in se admittere compositionem; creaturæ vero omnes aliquo modo compositæ sunt, vel ex substantia, & accidenti spiritalibus, ut ajunt Aristotelici, vel ea esse, & essentia, vel ex genere, & differentia, &c. Et sic pariter intelligunt Damascenum lib. 2. de fide orbod. c. 3. hæc scribentem: *Comparatione quidem nostrorum corporum Angeli spiritus sunt; sed eomparatione summi, & incircumscripti spiritus, sunt corpus.* Et quoavis Ambrosius dicat materialis compositionis; ramen materia largo modo accipitur, prout scilicet significat subjectum, cui juxta Aristotelis hypothesein accidentia inhaerent.*

Decimo Augustinus multis in locis de Angelorum natura loquitur est; & præcipue in psal. 85. docet, dum homo vivit, vitam habere, sed vitam banc esse mortuam, & corpus mortuum; quia *comparatum corpori illi, quod futurum est; qualis sunt Angelorum corpora.* Item lib. 2. de Trinit. c. 7. dicit Angelos, corpus suum, cui non subdantur, sed subditum regunt, in species, quas velint, necommodare. Insuper ep. 115. respon-

Ipse Nebridio; & ait: *Nequaquam est absurdum eos, qui aereo, vel aethereo corpore aliquid in corporibus agunt, qua naturali ordine penetrant, longe majori uti facultate ad movendum quicquam volunt.* Et ser. 202. de diversis facit comparationem inter celeritatem motus caelorum, & corporis angelici. At haec omnia facili negotio explicantur; dicendo scilicet, quod pleraque Augustinus ex aliorum, non ex propria, sententia scripsit; alia dubitando, non asserendo, protulit; & alia demum expresse docuit pro spiritualitate Angelorum, & ea retractavit, quae forsitan contra illam antea docuerat. Quae ut videatur, notamus loca, in quibus ipse scripsit, quae nos pro ipsius defensione induximus. In Enchiridio c. 59. se exprimit dicens, difficillimam esse de corporibus Angelorum quaestionem. In lib. 1. retract. c. 26. retractat quod dixerat in lib. 83. qq. q. 67., scilicet, quosdam Angelos ad animalium instar vivere; retractat quidem tanquam dictum audacius, & sine fundamento. In lib. 1. de civit. c. 10. asserens, Demones ex aere constantia habere corpora, subdit: *Si autem quisquam nulla habere corpora Demones assererat, non est hoc de re aut laudandum operosa inquisitione, aut contentiosa disputatione retardandum.* In lib. 3. de Genes. ad litteram c. 10. agens de Angelorum corporibus, dicit: *Si haec ita sint.* Dubitando etiam loquitur lib. 15. de civit. c. 23. & epist. 157. Verum in ep. 174. clarius se explicat, dicens: *Nam hoc nomen, quod spiritus dicitur, non secundum id, quod refertur ad aliquid, sed secundum id, quod aliqua natura significatur, omnis incorporea natura spiritus in Scripturis appellatur. Unde non tantum Patri, Filio, & Spiritui Sancto, sed omni rationali creatura, & animae, hoc vocabulum congruit.* Igitur per Augustinum Angelus est spiritus, sicut est anima; at per eundem anima est merus spiritus, dictus spiritus humanus, a corporeo, id est a vento, distinctus; ut docet lib. 2. de Trin. c. 18., ep. 28., ep. 157., & in tract. ad psal. 145. ergo, &c. Item Augustinus lib. 2. retract. c. 1. negat, Angelos habere animam: aut igitur Angeli per ipsum erunt mera corpora, aut erunt meri spiritus: non mera corpora; ut ex ipso asserit Claudianus contra Pautum, lib. 3. de statu animae; ergo erunt meri spiritus.

Undecimo Petrus Chrysologus ser. 52. asserit, Demones habere corpus aereum. Cassianus Collat. 7. c. 13. dicit, & Angelos,

& animas hominum, esse corpora; ut nos etiam in hac Dissertatione adnotamus. Fulgentius in lib. de Trinit. docet, Angelos constare ex spiritu incorporeo, & ex corpore. Maximus Taurinensis hom. de S. Michaelis, pariter corporeus Angelos esse vult. Gennadius, de quo etiam diximus, in lib. de ecclie. dogmat. c. 1. & 12. profert, omnia esse corporea, praeter solum Deum. Rupertus in lib. 1. de Trin. c. 11. Angelis tribuit corpora aerea, vel aetherea. Bernardus idem docet lib. 5. de consider. c. 4. Arnobius in disp. cum Serapione de Deo trino uno dicit, Angelos, & animas esse corporeos. Sed hi omnes Patres facile etiam explicantur, & ad catholicum sensum reducuntur. Petrus Chrysologus similitudinem aerae spirantis Angelis tribuit propter motus velocitatem; dicit enim: *Prout aera spirans orbem totum temporis transeat in momento; respicit autem ad illud psalmi: Qui facit Angelos suos spiritus, &c.* Cassianus accipit incorporeum pro immenso, & corporeum pro limitato, quod sit circumscriptive in loco; dicit enim cit. loc. solum Deum esse incorporeum, quia est ubique, & omnia penetrat. Fulgentius loquitur de corporibus, quibus Angeli aliquando hominibus apparent; ait enim; & ex corpore, per quod ex tempore hominibus apparent. Maximus intelligendus est de habitibus, quibus apparent Angeli vestiti, quando hominibus se videndos exhibent; de palliis enim, & de tunicis loquitur, non de corporibus. Gennadius accipit corporeum pro limitato, & incorporeum pro illimitato, & immenso, ut diximus. Rupertus inquirendo loquitur, non asserendo; etiam alibi asserit, metaphorice intelligendus est, ut intelliguntur verba psalmi, quibus ianitur. Bernardus se explicat ser. 5. in Cant. se dubitando loqui de Angelorum substantia; dicit namque: *Ceterum angelica corpora utrumnam ipsius spiritibus naturalia sint, sicut hominibus suis. Nolo, ut a me requiratis. Videntur Patres de huiusmodi re diversa sensisse; nec mihi perspicuum est, unde alterutrum doceam; & nescire me fateor.* Arnobius demum expresse loquitur de modo standi in loco; unde dicit: *Quicquid mensuram habet, corpus est, non humanis, sed divinis oculis potens. Immensus autem, & incorporeus solus Deus est. Omnes enim Angeli a Deo facti initium habent.* En quomodo accipit incorporeum pro immenso, illimitato, increato; corporeum vero pro limitato, & pro creato.

Duo-

Dubdecim ponuntur duo recentiores, Ca-
 jeteranus scilicet, & Eugubinus; ille in ad-
 norat. ad c. 2. ep. ad Ephes., iste in lib. 8.
 de perenni philosophia c. 26. Petavius di-
 cit, quod de folis Dæmonibus ita fense-
 rint, quorum naturam ab Angelorum bo-
 norum conditione fecerunt veteri ali-
 qui Patres. Eliam illum, quem posuimus
 n. 5. inter Hæreticos, ut re vera ponit Ca-
 cheranus, excusandus etiam venit; uti cum
 explicavimus nuper, antequam ad Patres
 recensendos deveniremus; ubi etiam ex-
 posuimus Fauftum, quem quoque in eo-
 dem numero ex Cuccio reposuimus; sicuti
 modo saniori modo intelleximus Genna-
 dium, & Rupertum, in eodem catalogo
 recensitos.

Dicimus modo, Angelos esse omnino incor-
 poreos, & pure spirituales.

I. Probatur ex Scripturis. Psal. 103. *Qui facis
 Angelos tuos Spiritus.* Quæ verba sic
 explicantur à Nazianzeno or. 34., & a
 Damasceno lib. 2. de fide c. 3. Eos, quo-
 rum substantia spiritus est, & quorum
 natura spiritualis est, facis ministros tuos,
 & nuntios tuos, & executores manda-
 rorum tuorum. Apostolus ad Hebræos 1.
 hæc eadem verba reponit: Et ad Ange-
 los quidem dicit. *Qui facit Angelos suos
 Spiritus, & ministros suos flammam ignis.*
 Ibidem Apostolus: *Nonne omnes sunt ad-
 ministratores spiritus?* Et ad Ephesios 6.
*Non est nobis colluctatio adversus carnem,
 & sanguinem, sed adversus spiritualia ne-
 quitia in caelestibus.* Matth. 8. *Ejicitur Spi-
 ritus.* Lucæ 10. *Spiritus subjicientur vobis,*
 & c. 11. *Assumit septem alios Spiritus nequie-
 res st.* In iisdem Scripturis nomen spiri-
 tus Deo, & anime hominis tributum,
 omne corpus excludit; ut quando dicitur
 Joan. 4. *Spiritus est Deus;* & 1. ad Cor. 4.
*tradere hujusmodi Satana in interitum car-
 nis, ut spiritus salvus fiat in die Domini;*
 ergo quando etiam Angelis datur, exclu-
 ditur omnis ratio vel corporis, vel ordi-
 nis ad corpus, vel corporeitatis, vel cu-
 juscunque materialis compositionis.

II. Probatur ex Conciliis. Concilium Late-
 ranense IV. sub Innocentio III. in c. 8. r-
 miter habet: *Unum esse universorum prin-
 cipium, creatorem omnium spiritualium; &
 corporaliū, sua sua omnipotenti virtute si-
 mili ab initio temporis utranque de nibila
 candidis tracturam, spirituales, & corpo-
 reas, angelicam videlicet, & mundanam,
 & diinde humanam, quasi communem ex
 spiritu, & corpore constitutam.* Verbis hi-
 sce primo dicitur, animam esse crea-

P. A. R. II.

tam; ergo non productam ex aere, vel
 ex æthere; secundo, esse spiritum, & spi-
 ritualem, sicut spiritus, & spiritualis est
 anima humana; sed anima humana est pure
 spiritualis, & incorporea; ut definitum
 est in Concilio Lateranensi VI. sub Leo-
 ne X. ergo pariter Angeli; tertio docet-
 ur, hominem esse substantiam mediam
 inter substantiam angelicam, & subst-
 antiam humanam; sed ideo est substantia
 media, quia humana nihil habet de spi-
 ritu, & angelica nihil habet de corpore;
 homo vero habet de utroque: ergo vere
 Angeli sunt substantiæ pure spirituales,
 & incorporeæ. Concilium Nicænum I.
 act. 2. in professione fidei Sophronii probat,
 quod ibidem dicebatur, nimirum;
 animas rationales, & Angelos positos in
 eodem ordine intellectualium, seu spiri-
 tualium substantiarum: ergo vere Angeli
 sunt pure spirituales, ut sunt anime ra-
 tionales. Concilium Nicænum II. gene-
 rale VII. act. 4. in professione fidei Ange-
 los vocat incorporeos: *Veneramus imagi-
 nes Sanctorum, & incorporeorum Angelo-
 rum, utpote qui tanquam homines figura hu-
 mana jussu apparuerunt.* Concilium Ephe-
 sinum I. probans Epistolam Cyrilli ad
 Reginas: *Angeli carent carne.* Concilium
 Bracarense I. c. 5. *Angeli non habent sub-
 stantiam divinam.* Hæc duo postrema
 Concilia referuntur a Cardinali Brancari
 de Lauræ in sua Epitome canonum,
 verb. Angelus.

III. Probatur ex Patribus. Ignatius martyr
 in ep. ad Trallescens vocat Angelos *Calites
 incorporeas natras.* Gregorius Thaumatur-
 gus, vel quisquis est auctor homilium
 in Theophania inter Opera Chrysostomi
 t. 7. pariter nominat *incorporeas virtutes.*
 Didymus lib. 1. de Spiritu Sancto inter
 Opusc. Hieronymi t. *Spirituales substantias
 non circumferibi loco, & finibus, tamen pro-
 prietate substantia finiri;* hæc autem spi-
 rituales substantias Angelos esse dicit. Bas-
 ilius lib. de Spir. San. c. 1. incorpoream
 substantiam Angelos esse ait. Nyssenus
 lib. 12. cont. Eunomium *incorpoream crea-
 turam* appellat. Nazianzenus or. 34. *in-
 telligibilem, & incorpoream* vocat. Euse-
 bius Cæsariensis lib. de demonibus. evang.
 e. 1. nominat *incorporeas quasdam, & intel-
 ligentes, ac divinas virtutes, Angelos, &
 Archangelos, materia carentes, & pure om-
 nino spiritus.* Chrysostomus hom. 22. in
 Genes., & hom. 1. in Matth., & lib. 1. ad
 Stagirium, inquit: *Fecit Angelos, & Archan-
 gelos, ac reliquas incorporeorum substantias.*

D d

Hie.

Hieronymus ep. ad Avitum confutat Origenem, docentem *Dæmones ob delicta corporibus esse vestitos*. Leo magnus ep. ad Turribium, quæ est 93. c. 6. *Fidem veram, qua est catholica, omnium creaturarum, sive spiritualium, sive corporearum, bonam confiteri substantiam*. Gregorius magnus moral. lib. 4. c. 19. *Angelus nanque solummodo spiritus est; homo vero & spiritus est, & caro*.

IV. Probatur Rationibus. I. Productio creaturæ omnino incorporeæ fuit Deo possibilis, & conveniens: ergo est de facto. Probatur antecedens; tum quia non est chimæra creatura omnino incorporeæ; ergo est Deo possibilis; tum etiam quia universi ordo exigebat, ut quemadmodum erat creatura omnino corporea, & creatura ex parte corporea, & ex parte incorporea; ita etiam esse deberet creatura omnino incorporea. Consequentia sequitur. II. Ubi datur unum extremum, & medium, debet dari aliud extremum; sed inter creaturas datur unum extremum, hoc est substantia corporea, & medium, nempe substantia composita ex corporea, & incorporea: ergo dari debet aliud extremum, videlicet substantia pure incorporea. III. Per corpus non differunt Angeli ab hominibus, si corpus haberent: ergo ejusdem speciei cum hominibus essent. Probatur antecedens. Ipsorum corpus esset æreum, vel æthereum, hoc est subtilius humano corpore, quod est crassius; sed subtile, & crassum non differunt specie: ergo &c. IV. Multæ sunt implicantæ, quare Angelorum corpus non possit esse æreum; sed qui corpus Angelis tribuunt, æreum dicunt: ergo si æreum non habent, corpus non habent. Probatur major. In corpore æreæ non possunt esse organa, & nervi, quæ exiguntur ad motum; non est nisi unum elementum; & unum elementum non facit corpus etherogeneum, sed homogœneum; quod in rigore non est compositum; constat ex partibus flexibilibus, quæ sunt pronæ ad dissolutionem, &c. V. Angelus deberet habere corpus humano corpore præstantius; sed corpus æreum est humano corpore inferius: ergo &c. Probatur minor. Quia corpus æreum est corpus elementare, corpus humanum est corpus mixtum, seu compositum; hoc autem est perfectius illo. VI. Si Angeli essent corporei, quando in terram descendunt, aut debet cælum scindi, aut Angelus cum cælo penetrari; nihil

ex his admittendum est: ergo &c. VII. Si Angeli haberent corpora, moverentur corpora in instanti; & aer deberet simul aperiri celerrime, & celerrime claudi; hæc autem fieri non possent sine magno sibilo, & sonitu, quem nunquam percipimus. VIII. Lucæ 6. habemus integram Dæmonum Legionem in uno hominis corpore fuisse; sed si Dæmones corpora haberent, hoc incredibile esset; ut ait Richardus Victorinus lib. 4. de Trinitate, ergo &c.

Arguunt I. Concilium Nicænum II. aët. 5. probavit Dialogum Joannis Thessalonicensis, in quo Sanctus cum Gentili disputat; & Sanctus pro Christianis loquens primo dicit, Angelos, & Archangelos esse corporeos, quum solus Deus sit incorporeus: *Solus revera Deus incorporeus, & incircumscribitus est. Intelligibiles vero creatura non peccatis incorporea sunt*. Secundo dicit, Angelos circumscribi posse, quia sunt corporei: *Ideo in loco sunt, & circumscribuntur*. Tertio intendit, Patres, qui dicunt, Angelos esse incorporeos, intelligi debere de carentia corporis crassissimi, solidi, & impenetrabilis, non vero corporis subtilis, quod ex elementis non constat. Quarto affirmat, Angelos in propriis corporibus visos fuisse aliquando ab hominibus: *In specie propriorum corporum visi sunt ab illis, quorum Deus oculos aperuit*. Quinto asserit, Basilium, Athanasium, & Methodium, cum ipso sentire. Perlecto Dialogo, Tarasius, Patriarcha Constantinopolitanus, hæc dixit: *Ostendit Pater, etiam Angelos oportere pingi, quoniam circumscripsi sunt, & hominum specie multis apparuerunt*. Tota autem Synodus ad Tarasii verba exclamavit: *Sancta Synodus dixit: Etiam Domine*. II. Angeli, præcipue Dæmones, habent cum rebus quibusdam materialibus, vel amorem, vel odium; sic Dæmon recedebat a Saule, quando David citharam pulsabat; apud Tobiam Dæmon quoque fugatus est fumo jecoris piscis; Delirius testatur lib. 2. disp. magic. q. 30. Dæmones exagitari ad odorem rutæ, balneorum, stercoreis caprini &c. Hi autem, & his similes effectus, in Angelis ostendunt corpoream naturam; quia aliter ad corporea inclinationem, & amorem non haberent; nec pariter a corporeis quid sibi contrarium parerentur. III. S. Gregorius magnus bom. 10. in Evangel. nominat Angelum *rationalē animalē*: ergo secundum ipsum habet Angelus & corpus, per quod est animal, & ani-

& animam, per quam est rationalis. IV. Nullum mutabile est simplex; sed Angelus est mutabilis ex sua natura; ergo non est simplex, sed compositus; sed quod est compositum, & mutabile constat ex materia, quæ est principium mutabilitatis, & compositionis: ergo &c. Argumentum est S. Bonaventuræ. V. Angeli Genes. 6. dicuntur, quod habuerint carnale commercium cum hominibus, & filios genuerunt: ergo non sunt pure immateriales. VI. Angeli apparent cum corporibus humanis: ergo vere habent corpora. Antecedens patet ex variis Scripturæ locis, in quibus dicitur, Angelos visibiliter hominibus apparuisse, comedisse, bibisse, alloquutos fuisse &c.

Respondemus ad I. Tarasium non probasse omnia, quæ scripta erant in Dialogo Joannis Thesalonicensis, sed tantum, quod Angeli poterant pingi, quia multis apparuerunt, non sub propria, sed sub aliena specie, scilicet hominum specie. Hæc sunt verba Tarasi. *Ostendit Pater, etiam Angelos oportere pingi, quoniam circumscripti sunt, & hominum specie multis apparuerunt.* Et quum hæc sola probaverit Tarasius, hæc etiam sola determinavit Concilium; subdit enim ad verba Tarasi: *Sancta Synodus dixit, etiam Dominus.* Cætera autem, quæ Joannes Thesalonicensis dixerat, remanserunt in privatæ opinionis linea ejusdem Joannis, cujus non est tanta auctoritas, quæ tot Sanctis Patribus, quot recensuimus, præferri debeat.

Ad II. dicimus, quod effectus illi non proveniunt ex vi naturalis oppositionis inter res ipsas, & Dæmones; sed vel quia

Deus rebus illis utitur tanquam instrumentis ad hoc assumptis ad Dæmones abigendos; vel quia movetur ex sanctorum hominum, aut Angelorum, virtute, & sanctitate; in Davide, & in Raphaelle, consigit; vel quia demum movetur per res illas hominis obfessi humores noxii, quibus insidet Dæmon, & ipsidem ad hominem vexandum utitur; ut Praffen. respondet.

Ad III. diximus etiam nuper, animalis nomine venire vivens; ita ut per animal rationale intelligatur vivens rationale; & quod multis probat Petavius. ad quem Legentes, qui plura cupiunt, remittuntur.

Ad IV. respondet in suis principiis Praffen. negando minorem subsumptam quia Angeli, inquit, sunt mutabiles secundum perfectiones accidentales; & sic compositionem habent, non solum ex essentia, & existentia, sed etiam ex subjecto, & accidente. Et sic, ait, explicandos esse Augustinum, & Boetium, quos S. Bonaventura in probationem suæ sententiæ laudat.

Ad V. & VI. responsiones peculiaribus Dissertationibus dabimus, quas mox instituemus.

Quæ diximus. de natura Angelorum multorum est sententia ad fidem pertinere; unde contrarium ad hæresim trahunt: Alii vero temeritatis tantum censura inurunt. Nos distinguimus & ante Concilium, & post Concilium Lateranense IV. ut in præterita Dissertatione diximus. Hinc nostris temporibus præcipue putamus, catholica fide credendum esse, Angelos esse pure, & omnino spirituales, & incorporeos!

DISSERTATIO CXXXIIII.

De carnali cum mulieribus commercio, quod Angelis falso tribuitur; germana Scripturarum intelligentia asseritur; Errores proscribuntur; Patres vindicantur.

N libro Genes. c. 6. v. 1. & 2. hæc leguntur: *Cunque cepissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent, videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. . . . Gigantes autem*

PAR. II.

erant super terram in diebus illis. Postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illaque genuerunt, isti sunt potentes a seculo visi famosi &c. Et quia in quibusdam Codicibus habebatur loco filii Dei, Angeli Dei; & Philo pariter lib. de Gigantibus, sic legitur inde fuit, quod Patres

D d 2 qui-

quidam lectionem hanc amplectentes, occasionem aliis dederunt credendi, quod vere Angeli cum mulieribus congressum habuissent, & ex illis Gigantes genuissent. Pares, qui illo eum Codicum, & Philonis, lectionem amplexati sunt, fuerunt, Eusebius lib. 5. de præpar. evangel. c. 4. Augustinus lib. 15. de civit. c. 23. alique. Fecerunt præterea alii Patres, qui non legunt, sed interpretati sunt verba illa *Filios Dei* pro Angelis; nimirum Chrysostomus hom. 22. in Genes., & Theodoretus interrog. 47. Verum non omnes in eandem abierunt sententiam; quia quidam credentes, Angelos esse corporeos, ut asserit Cornelius a lapide, voluerunt, hoc primum suum peccatum luxurie in corpore admisisse, & ob hoc fuisse cælo dejectos. Hujus opinionis nominat ex Judæis Iosephum, & Philonem; ex Christianis vero Justinum apolog. 1. Clementem Alexandrinum lib. 3. Stromatum, Tertullianum lib. de habitu mulierum, Lactantium lib. 2. c. 15. Alii vero dixerunt, filios Dei, scilicet in natura, esse Dæmones, qui ex se, suæque natura, & corpore, homines, instar hominum, generarunt; & opinionis hujus fuisse vult, Platonicos, & Franciscum Georgium, tom. 1. probl. 74. Præter hos memorat Burgensem, & Franciscum Valeium c. 8. sacræ philosophiæ, qui asseruerunt, esse Dæmones, primum succubos, a potentissimis viris validissimum semen excipientes, & postmodum incubos semen illud in validissimas feminas transfundentes, Gigantes hoc modo generasse. Ex quo vis Pererius dubitet, an ex incubis Dæmonibus generari possit homo, quod Cyrillus negat; affirmat tamen Cardanus, Cajetanus, & probat insuper Deirio lib. 1. Disquisit. magic. q. 15. Hæc omnia apud A lapide.

Attamen Natalis Alexander in hist. eccl. vet. rest. t. 1. dissert. 7. prop. 1. alios addit iis, quos Cornelius enumerat. Scilicet, Athenagoram in legation. pro Christianis, Cyprianum lib. de discipl. & habit. Virginiæ, Minutium Felicem in Octavio, Ambrosium lib. de Noe, & aca c. 4., & lib. 1. de Virginitate. Sententia nihilominus communis, & vera est, quod nomine filiorum Dei vocati sunt filii Serb; tum quia ob sanctitatem, justitiam, temperantiam, cæterasque virtutes, Dei imaginem sic in seipsis præferbant, ut filii Dei meruerint dici; & sic intelligunt Chrysostomus, Cyrillus, Hilarius, Theo-

doretus, & Rupertus; tum etiam, quia, juxta hebraicam phrasim omnia fortia, magna, & egregia, dicuntur esse Dei; ut montes, & cedri, altissimi, & maximi, vocantur montes Dei, cedri Dei; ita pariter filii Seth vocantur filii Dei, quia, robusti viribus, forma pulcherrimi, statura proceres; & bujus opinionis est Oleaster, filii vero, & filia Cain dicebantur filii, & filia hominum; tum quia per-versi, mali, & terrenis rebus erant addicti; tum etiam quia robore, pulcritudine, proceræ statura, præditi non erant; unde ob immodicam libidinem, quam extarcuerant, generandi virtutem non habebant, nisi ut feminas, non autem mares, adeoque filias, non vero filios, generarent. Sunt præterea alii, qui per filios Dei vertunt filios potentum; ut sunt Symmachus, Pagninus, & Chaldec; & filias hominum intelligunt mulieres plebis, quibus viri potentes per superbiam, & tyrannidem, abirebantur. Et hujus opinionis est Molina; ea fretus ratione, quia Deus providendo, & providendo sic dicitur; unde potentes, atque egredientes, Dei pariter appellantur; & hoc pacto Moyses Deus Pharaonis dictus est; *Constitui te Deum Pharaonis*. Genes. His positus.

Dicimus, nomine filiorum Dei non intelligi nec Angelos, nec Dæmones, sed tantum filios Serb; unde Angeli nullum cum mulieribus habuerunt carnale commercium; ut propter hoc dici possit, corporeos esse.

I. Probatur. Marth. 22. 30. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in celo*; sed in illis Genesis verbis dicitur, quod filii Dei elegerunt sibi mulieres, sibi eandem matrimonio conjunxerunt, illarum pulcritudine capti, cum iisdem propter matrimonium firmum, & stabile, cohabitationem fixerunt; ergo verba illa de Angelis intelligi nullo modo possunt.

II. Probatur. Filii Dei, qui filias hominum sibi in uxores junxerunt, illi fuerunt, quibus Deus in eodem loco maledictionis suæ poenam infixit; sed isti fuerunt homines, non Angeli; ergo filii Dei, cum Filiabus hominum copulati, non fuerunt Angeli, sed homines. Major est certa; non enim poena, ibidem comminata, alios percutere debuisse, quam quos ibidem peccantes descripserat. Minor probatur verbis illis, quæ subjunguntur: *Dixitque Deus: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est; eruntque dies illius*

illius centum viginti annorum. Quæ quidem verba homines afficiunt, non Angelos; dicit enim, in homine; dicit etiam, quia caro est; qui factus homo est; dicit tandem, quod eis concedebat spatium centum viginti annorum, ut poenitentiam agerent; hominibus sane, non Angelis, poenitendi tempus impertiebatur.

III. Probatur. Propter commixtionem Filiorum Dei cum filiabus hominum Deus homines diluvio castigavit; ergo non fuerunt Angeli, qui cum filiabus hominum commixti sunt, sed homines. Sequitur consequentia; poena enim consequitur culpam, & suos tenet auctores. Antecedens probatur verbis Scripturæ, quæ in eodem loco superadduntur. *Videns autem Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, poenitit eum, quod hominem fecisset in terra. Et talis dolore cordis intrinsecus, delebo, inquit, hominem, quem creavi, a facie terra. Profecto quis crederet, homines subituros poenam, qui nun peccaverant, & Angelos, qui peccaverant, evasuros; si vere illi filii Dei, qui cum filiabus hominum commixti sunt, Angeli & ooo homines, fuissent?*

IV. Probatur ex Patribus. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. Glaphyrorum in Genes. Neque vero ignoramus in quibusdam exemplaribus ita aperte legi: Videotes autem Angeli Dei Filias hominum: Propterea detorquent quidam voluptaria hujus vitæ inquisitionem, adeoque turpinum cupiditatum culpam in perditos Angelos conjiciunt, quia a principio suo desciverunt. Prosequitur postmodum rationibus quidem efficacissimis errorem hunc propulsare. Chrysostomus hinc. 20. in Genes. Afferunt eam, quod non de hominibus hoc dictum sit, sed de Angelis. Hos enim filios Dei appellavit. Primum ostendunt, ubi Angeli filii Dei appellati sunt; sed non poterant usquam monstrare, Homines quidem filii Dei dicti sunt, Angeli autem nunquam.... Caterum quid dicant? Profecto Angeli quidem erant, sed quis ad iniquum hoc opus descenderent, dignitate sua exciderant. En iterum fabulosus aliud. Itaque nunc exciderunt, & hac ruina illorum causa. Verum Scriptura nos aliter docet; quod antequam formaretur primigenius homo, a sua dignitate exciderunt, & Diabolus, & qui cum eo majorem, quam decebat, dignitatem amebant. Denique post multa concludit: Præsumimus vos, morem esse Scripturæ, ut homines filios Dei vocet, Et quia isti a Setho originem trahebant,

& ab ejus filio, qui appellatus est Enos; dicit enim: Ille speravit vocari nomine Domini Dei: ab illo postea nati vocati sunt Filii Dei in divinis Scripturis, propterea quod eo usque parentum virtutem imitati sunt. Filios autem Cain, & qui ex eo nati, & qui ante Seth geniti fuerunt, filios hominum vocat. Augustinus lib. 15. de civit. c. 13. Potuerunt ergo Gigantes nasci, & prinsquam filii Dei, & Angeli Dei dicti sunt, filiabus hominum, hoc est, secundum hominem viventium, miscerentur, filii scilicet Seth filiabus Cain. Eadem docet Theodoretus interrog. 47. in Genes., Basiliius Seleuciensis orat. 6., Philastrius Brixianensis lib. de hæres. c. 59.

Arguunt I. Ex S. Juda Apostolo, in sua epistola canonica v. 6. ubi dicitur: *Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit.* Verba hæc aperte ostendunt Angelos, seu illos filios Dei, qui cælo relicti, in terram descenderunt, & cum mulieribus commixti sunt. Fit enim sermo non de primo lapsu Angelorum; quia ille dicitur præcipitum, hic vero descensus ille fuit propter superbiam, hic propter luxuriam; unde subditur exemplum Sodomæ, & Gomorrhæ. II. ex libro Enoch, in quo patet sic legitur; unde in citare Judæ Epistola dicitur, *propheta vis de his septimus ab Adam Enoch;* ergo verba de Angelis Dei intelligenda sunt verba illa. III. Possunt Dæmones incubi cum mulieribus carnale exercere commercium: ergo non est repugnans, quod Spiritus cum feminis miscerentur; ergo poterunt Angeli nomine filiorum Dei in loco illo intelligi. IV. Tot Patres, qui contrariam docuerunt sententiam, probabilem saltem reddunt illam; quum inter illos reperiantur, & qui fuerunt in Ecclesiæ ex antiquioribus, & qui inter doctiores non iofissimum locum sibi merito vindicarunt.

Respondemus ad I. quod S. Judas Apostolus loquitur de primo Angelorum lapsu, qui lapsum hominis præcessit. Diabolus duo vertit in culpam; unum, quod suum non servaverit principatum; alterum, quod suum dereliquerint domicilium. Hæc duo ad primam prævaricationem referuntur; & quidem de primo testatur Augustinus lib. 13. de civit. c. 1. illud intelligens, quod in veritate non steterint. Secundum quoque; quia quantum dicatur, quod sponse de cælo, hoc tamen ideo dicitur,

tur,

rum, quia libere peccaverunt. Cain quoque pulsus a Deo in exilium, dicitur tamen Gen. 4. 16. *Egressusque Cain a facie Domini habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.*

Ad II. Apocryphus, immo suppositus omnino est liber Enoch. Judas Apostolus non citat librum, sed prophetiam; unde librum canonicum non reddit. Prophetia autem poterat esse voce tradita, non literis scripta. Verum hæc prophetia non de Angelis fuit, sed de aliis sceleratissimis, de quibus loquitur Judas. Perperam ergo ex prophetia Enoch sumitur argumentum ad probandum, quod nomine filiorum Dei in illo Genesis loco Angeli intelligantur. Audiatur Augustinus de libris Enoch nomine vulgari lib. 25. de civit. c. 23. scribens: *Cur non sunt in canone? Nisi quia ob antiquitatem suspecta fidei iudicata sunt, nec utrum hæc essent, quæ ille scripsisset, poterat inveniri; non profertur enim ea talibus, qui ea per seriem successionis reperiantur rite servasse.*

Ad III. Incuborum commercium cum mulieribus, primo non probat, Angelos esse corporeos, quod nos omnino in præterita Dissertatione impugnavimus; quia possumus exercitium illud peragere, sicuti peragunt alia, sub alienis corporibus, ut in sequenti Dissertatione videbimus. Secundo non probat de Angelis bonis, sed de Dæmonibus; Dæmones autem non sunt Angeli Dei, filii Dei; unde stat, quod verba illa Genesis de Angelis accipi non possint.

Ad IV. Quod Patres in illa fuerint opinione, non mirum; non enim fuerunt omnes, sed pauci; & pauci illi ex varia Scripturarum versione decepti sunt. Attamen quæ possumus pro Patrum illorum defensione proferre, hæc sunt.

Primo Iustinus in apologia I. dixit quidem, quod Angeli mulierum amor capti, cum illis commercium habuerunt; sed non expressit, quod hi Angeli fuerint, qui in Genesis libro vocantur Filii Dei. Poruerunt in sua sententia esse Angeli mali, qui ad modum incuborum rem venerant exercuerint. Et quanvis dicatur, quod isti filios genuerint, quos Dæmones appellamus; omnibus nihilominus liquet, Græcis ut plurimum, Dæmones esse genios, qui apud Platonicos Dæmones patrier dicebantur. Semper igitur sunt genii mali; & quod Iustinus crediderit incubos generare, tolerabilius est, quam di-

cere, Angelos genuisse.

Secundo Athenagoras in Legatione pro Christianis multa quidè dicit de Angelis bonis, & malis, quæ temporibus illis, quibus adhuc res fidei nostræ, & quæ illas consequantur, satis explicatè non erant, tolerari ullatenus poterant; at non exprimit, quod Angeli illi, de quibus ille scribit, sint filii Dei, de quibus loquitur Moyses in Genesis libro.

Tertio Clemens Alexandrinus lib. 11. pædag. c. 11., & lib. 3. Stromat., & lib. 5. dicit quidem, quod Angeli pulcritudinem Dei reliquerunt, ut mulierum pulcritudine fruerentur; at neque etiam explicat quinam fuerint hi Angeli. An illi qui in Genesis loco filii Dei dicti sunt, an alii? Potest quidem cum illis aliquis applicatio fieri; at non potest absolute dici, quod memorati Patres de illis expresse, & manifeste loquantur. At dicitur, quod saltem non negarunt, habuisse corpora; sed jam diximus, quod vel potuerunt assumere corpora, vel potuerunt agere, ut corpora ipsa agant; ut in seq. Diss. dicitur.

Quarto Tertullianus filios quidem Dei in illo Genesis loco legit, sed deinde de Angelis interpretari videtur; non vocat autem illos Dei Angelos, sed desertores Dei; unde nobis aperit viam, ut illum de Dæmonibus intelligamus. Quod si intelligat, malos Angelos esse factos ob illud cum feminis commercium; non potest quidem negare prælium illud magnum, quod factum est in cælo, priusquam fieret commixtio illa in terra, quam ipse putat. Igitur prius Angeli facti sunt Dæmones, quando in cælo peccaverunt; & per consequens, quando cum feminis congressum habuerunt, Dæmones erant, non Angeli Dei, si vult ille congressum illum de Angelis, non de hominibus, intelligere. Loquitur Tertullianus lib. de Idololatria c. 9., lib. de cultu femin. c. 27., lib. de Virgin. veland. c. 7.

Quinto Cyprianus lib. de discipl. & habit. Virg. loquitur de Angelis, qui fuerant Apostatæ, a quibus mulieres de corporis ornatu, & suco edoctas esse, dicit. Angeli autem, qui fuerant Apostatæ, non sunt Angeli Dei, qui videntes filias hominum, eas concupierunt, & cum iisdem commixti sunt. Nec pariter ipse verbum scribit, quos Apostatas hocce intelligat esse illos filios Dei, de quibus Scriptura citato Genesis loco loquitur.

Sexto Minutius Felix in Octavio aperitissime

loquitur de Dæmonibus, quos dicit in solatium fure potare, postquam a Deo de cælo fuerunt dejecti, cum mulieribus se coniunxisse. At enim: *Spiritus sunt inficeri, vixi a cælesti vigore, terrenis labibus, & cupiditatibus depravati: Isti igitur Spiritus, posteaquam simplicitatem substantiæ suæ omisit, & immergi vitiiis perdidit, ad solatium calamitatis suæ non desinunt jam perditæ perdere, & depravati errorem pravitatis infundere, & alienati a Deo, indultis pravis religionibus a Deo segregare.* Nec pariter in his fit mentio de filiis Dei, qui in Genesis loco describuntur; immo nec verbum commercii cum mulieribus; sed loquitur solummodo de malis artibus, quibus Dæmones utuntur ad homines perdendos, vel intelligit idololatricam, vel alia erimina, ad quæ homines inducunt.

Septimo Lactantius lib. 2. c. 14., & cum eo Eusebius lib. 5. de præparatione evangelica c. 4., & Methodius or. de resurrectione, adducuntur. Verum apud Lactantium lib. 4. c. 8. legimus hæc: *Magna inter hunc Filium Dei, & cæteros Angelos differentia est. Illi enim ex Deo tacti Spiritus exierunt; quia non ad doctrinam Dei tradendam, sed ad ministerium creabantur. Ille vero cum sit & ipse Spiritus, tamen cum voce, ac sono ex arte Dei processit.* En Angelos per Lactantium Spiritus; si ergo per ipsum cum mulieribus se immiscuerunt, non fecerunt per propria corpora, sed per aliena; igitur non fuerunt Angeli boni, sed mali, qui incubi esse solent.

Eusebius lib. 4. demonst. evangel. c. 1. scribit: *Cum Dominus vellet divinatorum suorum thesauros pluribus impartiri, effectusque jam jam omnem rationalem creaturam in lucem produclurus, incorporeas videlicet quasdam, atque intelligentes, & divinas Potestates,*

Angelasque, atque Archangelas, materiæque expertes, & amari parte puros spiritus prædixit. Credibile nec est, quod Eusebius, qui Angelos voluit incorporeos, intelligentes, materiæ expertes, & omni parte puros spiritus, crediderit eosdem cum mulieribus carnale commercium habuisse. Ubi corpora in incorporeis, in materiæ expertibus, in puris spiritibus? Si autem corpora habuerunt, aliena fuerunt; sed hisce utuntur ad peccandum Dæmones, & non Angeli. Eadem de Methodio dici poterunt.

Octavo Ambrosius lib. de Noe, & arca c. 4., & lib. 1. de Virginibus, asserit, Gigantes ex Angelis, & mulieribus fuisse genitos; item & Angelos propter intemperantiam fuisse de cælo dejectos. Sed primo, non distinguit inter Angelos bonos, & malos; unde poterit etiam explicari de malis, sicut & alii intellecti sunt. Secundo, superbia Angelorum potest quoque intemperantiam appellari; & plerique eam nominant luxuriam spiritualem: Unde Angelus, qui de cælo fuerunt dejecti propter superbiam, potest bene dici, quod per intemperantiam de cælo ceciderint. Cæterum Ambrosius ad c. 1. Ep. ad Heb. Angelos dicit esse spiritus: *Quævis hujus naturæ nomen est Spiritus est.* Et lib. de fide cont. Arianos docet: *Angeli in figura hominum sæpe visi sunt, & tamen non aliud sunt, quam quod se esse norunt; neque substantiam mutant, cum formam humani corporis sumunt: Ergo semper ipsorum propria substantia spiritus est. Quomodo igitur poterant cum mulieribus coire? Sub forma humani corporis, si dicent: Nos redicemus; ergo non fuerunt Angeli boni, sed mali, quorum est sub forma humani corporis vicerem exercere.*

DISSERTATIO CXXXIV.

De Apparitione Angelorum sub aliena forma . Apparitionis substantia in sacris libris continetur ; Modus autem Scholasticorum disputationibus controversitur : Communis sententia explicatur ; & peculiaris P. Magnani opinio de hoc eodem modo exponitur :

ANGELOS multoſque hominibus apparuisse, sæpe sæpius Scripturæ testantur, Patres enunciant, Historici manifestant. At quibusnam apparent corporibus ? Propriis nequaquam ; ut fortassis credere se dicunt illi, qui corporeos Angelos suspicantur. Si non propriis : igitur alienis ; quod quidem modo in comperto est apud omnes, tum Bibliorum Interpretes, tum Theologiæ Professores. At quomodo alienis corporibus utuntur Angeli, ut hominibus apparent, & cum iisdem coovertentur ? Hoc est, quod a pud Scholasticos controversitur ; & nos cum illis in hac præfati Dissertatione investigamus.

Prima opinio est illorum, qui putant, omnes Angelorum apparitiones, quarum factæ literæ meminerunt, non fuisse verè exterius exhibitas, sed tantum fuisse phantasticas ; per solum scilicet immutationem factam in illorum imaginatione, quibus Angeli apparuisse dicuntur. Sic Prophetæ omnes videbant illa omnia, quæ, vel scribebant, vel manifestabant ; non corpore nimirum, sed spiritu, percipiebant ; quemadmodum Joannes Apocalypsim vidit, Petrus lineum serpentibus, alii que animalibus pleom, Paulus tertium cœlum, ad quod per raptum, sive per ecstasim, ascendit.

Secunda est aliorum opinio, qui asserunt ; apparitiones hæc fuisse factas per quosdam sensuum exteriorum immutationem ; per quam accidit, ut quæ non sunt, appareant, & quæ sunt, diverso appareant modo ab eo, quo sunt. Sic in iride, in columbæ collo, in nubibus aliquando, appareat coloris, qui non sunt ; ita patet in aquis remus apparet ruptus, qui est factus ; navigantibus montes videntur

moveri, qui sunt immobiles ; & vertigine correptis omnia moventur per gyrum, quæ nullo pacto moventur.

Tercia asserit, Angelos mutare ipsum corpus suum, ac vertere in species, quas volunt accommodatas, atque aptas actionibus suis. Opinioni hujuscæ meminit Augustinus lib. 2. de Trinit. c. 7. & lib. 3. c. 1.

Quarta opinio est dicentium, Angelos de creatura corporea assumere corpoream speciem in usum ministerii sui. Citatis locis etiam Augustinus hanc opinionem asserit.

Quinta opinio huic quartæ accedere videtur, quatenus asserit, apparitiones hujusmodi fieri in corporibus assumptis ; quæ quidem corpora nec sint de novo creata, quatenus simul initio tota materia corporea creata est ; nec habeant naturam corporum, quæ representant ; ut putavit Tertullianus ; quatenus non erant veri homines corpora illa, in quibus humana specie Angeli apparebant ; sed sint corpora ex ære, vel ex æthere, vel ex alio quocunque apto, & formabili ad hunc usum, facta, & assumpta. Sic explicat Estius, & defendit, cum Fraſco, Juëno, aliisque communiter.

Sexta est peculiaris opinio P. Magnani, quam ipsiusmet verbis exponere, factus judicamus. Ait igitur in Philosophia Naturæ c. 33. prop. unic. de anima rationali separata : Animas corpore exolutas, pariterque alias intelligentias, aliquando mortalibus apparere sub specie humana, vel alia, habemus ex historia, tum sacra, tum ecclesiastica : modus autem, quo hujusmodi sunt apparitiones facillime intelligitur ex physicis principiis ; ut tamen cum breviter explicem, dico sic. Res corporeæ, cum, ut hæctenus ostensum est, nullam aliam agendi vim habeant, quam ut

moveant localiter, vel resistant motui locali; consequenter non alia vi se præbent sensibus; seu non alia vi faciunt, ut sic dicam, sentiri se, quam ea, qua proprios motus, tanquam proprios characteres, seu species imprimunt sensibus; vel quæ resistunt alienis motibus. Itaque si intelligis, posse substantiam immaterialem exercere in sensus eos omnes motus, quos potest hæc, aut illa corporea substantia in eosdem sensus exercere; itemque resistere motibus alienis ad modum, & mensuram resistantiæ, quam ad eosdem motus exercet substantia corporea: Hoc ipso intelliges, eandem immaterialem substantiam posse percipi sensibus sub specie non propria, sed aliena; idest posse apparere sub specie, & forma corporea, videlicet ejus corporeæ substantiæ cuius imitabitur movendi, aut motui resistendi, modum, atque mensuram.

Post hæc pergit Doctor profundissimus magis in particulari modum hunc suum, a se ipso scilicet subtiliter quidem, & germane excogitatum explicare, & exponere, hisce aliis verbis. „ Igitur anima separata, vel Angelus, ut dant sese in conspectum nostrum; minime egebunt, ut vulgo putatur, compingere sibi, & cooperare corpus æthereum tali modo opacatum, consitutum, figuratum, &c. ut colorem habeat, & figuram, & duritiem, & pondus ejus corporis, in cujus specie optans apparere; sed ut visui v.g. se exhibeant, omnino sufficere eis, quod est longe facilius, & expeditius, si illa ipsa vi, qua putantur compingere, formare, movere, &c. æthereum illud corpus; lucem incidentem refringant, & reflectant ad oculum eadem mensura, & eodem modo, quo eam refringeret, & reflecteret, si adesset corpus illud, cuius in specie volunt apparere: Ac similiter ut audiri sese offerant; sufficere si ætherem velur ex arte, nempe imitando naturam, eodem modo pellant, & verberent, quo cum pelleret, ac verberaret, si adesset res corporea sonora, cujus imitari cupiunt sonum: Sic enim aer verberatus motum illum ab immateriali substantia receptum communicabit tympano auri, & consequenter hæc percipiet sonum omnino similem ei, quem ederet, vel edere solet res illa corporea; & ita substantiam immaterialem percipiet auditus sub specie talis rei sonoræ. Et ita de aliis sensibus. Atque, ut vides, hæc arte potest facillime Angelus, vel anima, dare se in conspectum unius, & se op-

PAR. II.

cultare alteri; quod sane esset illis impossibile in eo æthereo, ut putatur, involucre assumpti corporis; hujusmodi enim corpus, quantum est de se, omnibus indifferenter, & æque daret species sui.

Igitur ex Magnano potest substantia spiritalis immittere in sensus nostros species, quas immitteret res corporea, si nobis præsens esset; hoc enim, & non aliud est, agere in sensus, movere sensus &c. Et illas species immittendo, quæ sane non sunt sui propriæ, sed alienæ, illa corpora a sensibus percipiuntur, quorum species sunt propriæ; hoc est, quorum sunt propriæ, & genuinæ actiones objectivæ, per quas movent sensus, & a sensibus percipiuntur. Sub istdem principio ipsemet docet, quod quia Christus sub speciebus eucharisticis agit non modo proprio Christi, sed modo proprio panis, in sensus; inde est, quod non videtur, non tangitur, non odoratur Christus, sed panis. Ita pariter egit idem Christus, quando Magdalencæ apparuit sub specie Homolani, & Discipulis peregrinantibus in Emmaus sub specie Peregrini. Quando autem sic agendo res spiritalis, agendo scilicet ut ageret res materialis, si adesset, non videretur ipsa, sed illa, cujus agendi modum imitatur; patet apertissime, tum ex allatis exemplis, tum etiam, quia motus illi sunt species impressæ ab objectis, & species sunt vicariæ objectorum, non prout sunt, sed prout agunt; ergo percipiuntur objecta, non ut sunt, sed ut agunt, ut movent, ut species immittunt.

Neminem autem credimus hunc agendi modum rei spiritali denegaturum; scilicet ut agat modo illo materiali, quomodo sit ipsa spiritalis substantia; & quanvis dicatur, vel dici possit, quod Deus etiam aliquando sic agat, diversus tamen est agendi modus Dei, & creaturarum. Quæ opponi possent, ut candidè dicamus, duo sunt; & quod Christus sic agat ut panis in eucharistia, & quod Deus sic agat in cælo, ut a corporeo sensu suo modo percipiatur ut in t. r. Diss. LIX. ex P. Magnani mentem diximus. Christus quidem est res materialis ratione corporis sui: unde nun mirum, si potest alterius rei materialis agendi modum in sensus imitari. Deus vero, quia Deus est, eminenter continet omnes agendi modos creaturarum in se ipso; adeoque continet etiam modos agendi creaturarum in sensus. At Angelus, vel anima, est res spiritalis, & est creatura; sicque non potest agere in sensu

E c

fus

sus ut res materialis, quomodo agit Christus; nec pariter quomodo agit Deus, quia modum illum agendi in sensus eminenter non continet. At quis dicit, quod agendi modus supponat existentiam agente mutari, non vero virtutem? Non tribuimus rei immateriali nec quidem minimam rei materialis particulam, quæ sit omnino cum sua substantia impossibilis; sed virtutem damus, seu modum agendi; qui quidem, ut diximus in præfata Dissert. LIX. excusetur a Deo non tantum secundum esse participabile, quod est in se ipso solo, sed etiam secundum esse participatum, quod est in creatura; & inde est, quod si Deus agat secundum modum participatum a creatura, non Deus, sed creatura percipitur; si vero Deus agat secundum modum participabilem, qui est in se ipso, non percipitur creatura, sed Deus. Et ita duo illa objecta evanescunt.

At aliud est, quod citato loco sibi objicit Magnanus verbis sequentibus. „ Hæc tamen, quæ jam dixi de modo, quo substantia immaterialis creata potest in sensus corporeos agere ad instar alicujus rei sensibilis corporeæ, & ita in specie ejus apparere; minime repugnant dictis a meo num 23., ubi fatebar, non posse Angelum quidditative cerni, tangi &c. sensu corporeo; quanvis Deum ira posse videri &c. asseruerim. Nam quoad hoc est inter Deum, & Angelum, seu aliam quamvis immaterialem substantiam creatam, discrimen hujusmodi; quod cum Deus constanter eminenter virtutem omnem, cujuslibet rei sensibilis, potest, ut nu. 22. exposui, virtute illa sua eminenti agere in sensum eo modo primigenio, cui ob virtutem participatam respondet naturalis modus agendi rei sensibilis; Angelus vero non ita continet eminenter virtutes cujuslibet rei sensibilis, quasi hæc sint virtutis angelicæ eminentialis participationes quedam; sicut sunt participationes virtutis divinæ eminentialis: Unde licet possit in sensum agere Angelus quemadmodum agit res sensibilis; hic tamen, modus non est Angelus, sicut Deo, proprius, ac naturalis (propterea que num. 23. dicebam, Angelum non in eo esse acti-um) sed solum ei convenit per imitationem, ac per attem 2. adeoque ut sic agens Angelus in oculum v. g., non pariter ac Deus, dicendus est quidditative, seu in specie propria, cerni, sed solum apparere in aliena. „

Cæterum hoc quod est Angelum sibi com-

pingere corpus ex aere, ex æthere, vel ex aliqua alia materia, plus quidem est, quam solummodo rei materialis agendi modum in sensus imitari. Et si incompetens dicitur spirituali substantiæ agere, ut substantia materialis agit, multo magis ab Angelo alienum erit rem materialem componere, ac conflare in corpus, quod assumat. In sententia quidem P. Magnani Angelus, ut quæcunque alia spiritualis substantia, est penetrativa ad libitum; adeoque potest cum re corporea penetrari, & non penetrari, prout vult; unde Angelus, qui revolvit lapidem in Christi Domini sepulchro, non fuit cum eodem lapide penetratus, aliter non potuisset illum revolvere. Quomodo autem penetratus non fuit? Quia egit modo illo, quo egisset alia materialis substantia, si illum revolvere intentasset. Et si potest agendi modum corporeæ substantiæ in hac linea motus imitari, quare non poterit etiam in alia motus linea, scilicet agendi in sensus? Nec dicere quisquam poterit, quod hoc idem esset, ac per præstigia agere; non enim Angelus agere ostendit, & non agit: neque apparetur agit; sed vero agit, quanvis non modo sibi proprio, sed alieno. Aliter etiam Christus per præstigia egisset, quando Magdalene ut Hortolanus, & Discipulis ut Peregrinus apparuit. Denique nec dicatur, quod opinio P. Magnani eadem est cum illa, quam quinto loco reportavimus. Dissert enim quammaxime ab illa; quia illa supponit speciem distinctam, ac separabilem a creatura corporea, cujus est species corporea: unde illius opinionis Auctores dicebant, quod Angelus hæc speciem desumit, & sibi ipsi adaptat. At P. Magnanus non dicit, quod desumit speciem, quam vult realiter indistinctam, sed quod imitatur modum agendi in sensus rei corporeæ; licet postea in hoc agendi modo species impressa consistat.

Adductis, expositis etiam, atque explicatis, opinionibus hæc, modo devenimus ad probandum, quod in Dissertationis titulo proposuimus. Et quidem, quod in sacris libris continetur apparitionis Angelorum substantia, atque etiam apud Sanctos Patres, & Ecclesiasticos Historicos, nemini dubium esse putamus. Quod si aliqui dubitare voluerint, testimoniis, quæ subjungimus, rum ex illis, tum ex istis de promptis, hoc pacto probamus. Genes. 18. de Angelis, qui Abrahæ apparuerunt, sit sermo: *Cumque sublevasset*

beulas; apparuerunt ei tres viri stantes prope eum; quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adoravit in terram. Genes. 19. describuntur Angeli, quos vidit Loth: *Pereneruntque duo Angeli Sodomam vespere, sedente Loth in foribus civitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit, & ivit obviam eis; adoravitque pronus in terram. Genes. 28. sunt Angeli, quos vidit Jacob: Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens caelum; Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam. Genes. 32. de Angelis etiam, qui Jacob apparuerunt, sermo habetur: *Jacob quoque abiit itinere, quos caperat; fueruntque ei obviam Angeli Dei. Quos cum vidisset, ait: Castra Dei sunt haec; & appellavit nomen loci illius Mahanaim, id est, castra.* Etiam in libro Danielis, in libro Tobiae, & in aliis quoque, aperta est mentio apparitionis Angelorum. In novo testamento patet in Apostolorum Actis haberi Angelos, qui Petrum de vinculis liberavit in Evangelio Angelus, qui apparuit Mariae Virgini, eaque salutavit, Sponso ejus virgini Josepho, Zehariae, S. Joannis Baptistae Patri, aliisque: ergo vere ex Scripturis constat, Angelos apparuisse multis. Ex Patribus profertur Augustinum, qui lib. 4. de Trin. c. ult., docet, apparitiones factas ante Christi adventum per Angelos fuisse fictas; immo etiam illas, quae post Christi incarnationem leguntur factae; ut notat Estius, qui etiam eundem Augustinum citat lib. 2. de Trin. c. 5. 6. & 7., & lib. 3. c. 10. & 11. Adduntur ad superabundantiam Leo magnus ser. 2. de ascens. Dom. c. 4. *Sicut concipendum Christum de Spiritu Sancto B. Virgini Angelus nuntiavit; sic & editum de Virgine vox Coelestium Pastoribus cecinit. Sicut resurrexisset a mortuis supernorum nuntiarum prima testimonia dederunt; sic ad judicandum mundum in ipsa carne venturam, Angelorum officia praedicant.* Eucherius ser. in dedicat. Eccles. Angeli, quando volunt, ex aere corpus assumunt, quo videri, & tangi, & loqui, & manducare, & bibere possunt. Claudianus Mamertus de stat. anim. lib. 3. *Satis, ut arbitor, patet, Angelos utriusque substantia & incorporeos esse in ea sui parte, qua ipsi visibiles Deus; & in ea eadem parte corporeos, qua hominibus sunt ipsi visibiles; quoniam nec Deus ab Angelo per corpus, nec Angelus ab homine sine corpore, videri potest.* Eadem docent Alcuinus lib. 2. de Trin. c. 17., Ambrosius Anabegus*

P. A. II.

in lib. 3. in Apocal. c. 6., Petrus Alphonsus tit. 5., Damascenus lib. 2. de fide c. 3. *Non quales sunt, apparent, sed aliam, atque aliam formam, prout videri ab hominibus possint, assumunt; ut ceteros, brevitate ergo, omittamus.*

Ex dictis consuetudine remanent prima, & secunda opinio; Non enim referri possunt ad solam imaginationem, & prophetiam visionem, cuncta quae in Scripturis narrantur de Angelorum apparitionibus. Testantur enim saepissime sacrae literae, Angelos ab hominibus visos, adoratos, contractatos, etiam per pedum ablutionem; ut constat de Abrahamo, Loth, Jacob, Tobiae, & aliis. Insuper, Angelus t. p. q. 51. ar. 2. sic contra duas illas opiniones discutit. Quaeunque imaginaria visio videntur, solum sunt in imaginatione videntis, non vero videntur ab alio praeter ipsum; sed Angelus, qui apparuerunt Abrahamo, visi sunt a tota ejus familia; illi, qui visi sunt Loth, visi etiam fuerunt a civibus Sodomorum; Raphael, qui apparuit Tobiae, a ceteris etiam videbatur; & sic de aliis ferre omnibus dicendum est; ergo illi iidem Angeli non videbantur solum aut imaginaria visio, aut exteriorum sensuum immutatione. Ulterius apparitiones illae non unius sensus actione probatae sunt, sed multoties etiam multorum sensuum operatione confirmatae; sed quae multorum sensuum testimonio probantur, non possunt ad imaginariam visionem, & ad fictitiam apparentiam reduci; ergo &c. Tobias enim non solum vidit Raphaelem, sed cum eo alloquutus, & peregrinatus est, & insuper cum eo multoties comedit. Denique, si hic explicandi modus sufficeret, posset etiam idem adhiberi in explicandis aliis apparitionibus Christo factis, de quibus loquitur Evangelium; & praecipue de illa, qua Apostolis apparuit, & Apostoli crediderunt, ipsum esse phantasma; at non potest illis applicari; Christus enim dixit, quod tangerent, & palparent eum, quia Spiritus carnem, & ossa non habet; ergo &c.

Tertia opinio consutata remanet ex dictis superius. Supponit enim, Angelos habere corpora; & dicit, Angelum mutare corpus suum, ac vertere in species, quas vult accommodatas, atque aptas actionibus suis. Sed nos probavimus, Angelos non habere corpora: ergo nequeunt mutare corpora, quae non habent, nec species

E c 2 defu-

desumere a corporibus, quibus carent -
 Quarta opinio, quanvis, ut diximus, accedat
 & communi opinioni de corporibus assump-
 tis, & peculiari P. Magnani sententia,
 de actionibus objectivis nihilominus
 ut jacet, pariter refellitur: Hæc enim
 species, quæ ab Angelo desumitur, est
 species corporea, petimus, vel est distin-
 cta realiter a corporea creatura, ex qua
 desumitur, vel indistincta? Si indistincta
 realiter; ergo non solum desumitur cor-
 poreæ species, sed etiam corporea ipsa
 creatura, cuius est species; quod non
 dicunt. Si distincta realiter; nemo dixit
 usque modo ex Peripateticis, quod species,
 quæ sunt accidentia, quibus sine separabi-
 les a potentiis, vel ab objectis suis; quan-
 vis dicantur accidentia, quæ vocantur ac-
 cidentia quæ, sint a subjectis suis separabi-
 lia miraculose; ut in venerabili Eucha-
 ristia Sacramento. At si nomine specie-
 rum intelligat actiones, non easdem nu-
 mero, sed specie, coincidit cum opinione
 P. Magnani.

Communem opinionem modo proponimus,
 & explicamus, atque probamus. Augustinus
 lib. 3. de Trin. c. 1. apud Estium quæ-
 rit; an Angeli assumant ex inferioribus
 elementis corpulentioribus corpus sibi
 coopratum, quod deinde mutent quasi
 vestem in qualibet specie corporales,
 easque veras? Et huic opinioni accedit.
 Etiam ser. 16. de Divers. qui est tractatus
 3. cont. Manichæos docet, quod Deus
 corpoream substantiam potestati Angelo-
 rum ita subdidit, ut possent ex illa verum
 corpus assumere, quod pro sui libito con-
 verterent ex qualibet specie in quamlibet
 speciem, prout exigeret sui officii, & sui
 ministerii ratio. Hoc idem asserit Grego-
 rius magnus lib. 27. moral. c. 2. docens,
 quod Angeli visi fuerunt oculis corpo-
 reis assumptis, & ex aere formatis. Etiam
 Beda lib. de natur. rer. c. 7. asserit, Ange-
 los assumere ætherea corpora. Displicet
 Estio hic dicendi modus, arguens; quod
 æthereum corpus vel importat cœlestis,
 & non est aptum ad hunc usum; vel im-
 portat æthereum, hoc est æreum subti-
 lius, & purius, & posse concedi, ait; sed
 non esse necesse, ut hoc assumant. Si
 Estius observasset differentiam, quam
 modo Philosophi constituunt in ærem,
 & ætherem, scilicet, quod ær dicat com-
 mixtionem aliorum corporum cum sua
 substantia, æther vero nullam dicat
 commixtionem; adeoque ær sit ær impurus,
 æther vero sit ær purus; nullam contra-

Bedam adversandi occasionem habuisset.
 In his corporibus assumptis possunt Angeli
 exercere primo operationes intellectus, &
 voluntatis, eodem prolixo modo, quo
 extra corpus exercent. Ratio est, quia
 Angeli non sunt formæ corporum, quæ
 assumunt; adeoque ab illis nec dependen-
 tiam, nec impedimentum habere
 possunt in operationibus suis exercendis.
 Secundo, non possunt exercere operatio-
 nes sensitivas; adeoque habere nequeunt
 sensationem ullam, sive externam, sive
 internam, nec ullum sensitivi appetitus
 actum. Ratio est, quia operationes sensi-
 tivæ sunt essentialiter vitales, Angeli
 autem est principium extrinsecum; sed
 operationes essentialiter vitales requirunt
 principium intrinsecum, & non sufficere
 eis extrinsecum; ergo, &c. Tertio, pos-
 sunt Angeli exercere in corporibus assump-
 tis modo non vitales operationes ali-
 quas materialiter, & secundum quid similes
 operationibus vitalibus. Ratio est, quia
 quanvis ab Angelis exercentur operatio-
 nes similes ambulationi, loquutioni, com-
 munioni; atamen huiusmodi operatio-
 nes non exercent modo vitali, ut dictum
 est; ergo exercent modo non vitali; &
 dum exercentur ab Angelis vitales non
 sunt nec formaliter, nec simpliciter, sed
 materialiter tantum, & secundum quid
 assimilantur operationibus vitalibus. Un-
 de quando denominatur Angelus comede-
 re, sic dicitur, quatenus localiter mo-
 vet cibum, ore sumit, dentibus frangit,
 in ventrem mittit. Verum quia in corpo-
 re assumpto non est verum os, verus ven-
 ter, veri dentes; ideo cibus Angelo non
 infervit nec ad gustum in ore, nec ad nu-
 tritionem in ventre; & sic illa sumptio
 cibi, trituration, conglutatio, non est vitalis
 comestio. Quod dixit Raphael Angelus
 Tob. 12. *Videber quidem vobis manducare,
 & bibere; sed ego cibo invisibili, & potu,
 qui ab hominibus videri non potest, utor.*
 Quod quidem & de aliis quoque con-
 gruentur explicat Cachernas.

Si autem queratur, an in assumptione cor-
 porum utantur Angeli naturali sua vir-
 sute, an supernaturali vis, adeoque mi-
 raculum interveniat? Hæret Estius in
 quæsti hujus decisione; siquidem ex una
 parte asserit S. Thomam, qui cit. loc. sibi
 proponens hoc argumentum: Angeli non
 assumunt corpora de terra, nec de aqua,
 quia statim disparent; non de igne,
 quia comburentur ea, quæ contractarent;
 non ex aere, quia ær nec patitur figuram,
 nec

nec colorem : ergo non assumunt corpora ; eisdem argumento responder S. Doctor, quod quantvis aer manens in sua raritate, non retinet figuram, nec colorem, quando tamen coadensatur, & figurabilis est, & colorabilis. Unde concludit, quod Angeli assumunt corpora aëra, condensando illa virtute divina, quantum est necesse ad corporis formationem. Subdit Estius ; si virtute divina : ergo per miraculum. Quod pariter confirmat ratiōe ; tum quia aer non potest naturaliter redigi ad densitatem, & soliditatem corporis ; tum etiam quia non potest naturaliter recipere colorem ; tum denique quia sic repente efformari corpora illa, & illico disparere, non est sine miraculo. Ex altera vero parte, addit etiam Estius, si hæc per miracula fierent, non possent Dæmōnes corpora quoque assumere, & cum illis apparere, quia non est credibile, quod Deus cum iisdem per miracula cooperetur. Concludit ergo Estius, quod assumpta corpora non sint ex solo aëre, pro quo satis urgent argumenta S. Thomæ ; sed ex mixtura quoque aliorum corporum crassiorum ; & in horum compositione nullum putat miraculum intervenire. At enim juxta sua principia : „ Possunt enim Angeli naturali sua virtute celeriter colligere diversa corpora, diversis qualitatibus affecta, quibus inter se commistis, fiat unum corpus, humano corpori viventi simile ; scilicet compactum, solidum, grave, calidum ; & quodammodo carneum, & osseum, habens distincta sua quasi membra, & membrorum proprietates. Quod tamen corpus, non natura, sed compositione quadam unum sit, & proinde nun unius speciei, sed diversarum, ad quas pertinent corpora componenda. „ Concludit denique Estius, quod huic explicationi favet Augustinus lib. 3. de Trin. c. 1. & Scotus adheret, dicens, hujusmodi corpora fieri ex aëre imperfecte misto ; eo quia aliter non haberent figuram, neque colorem. Quod si hæc est virtus naturalis in Angelis, nulla est repugnancia, quod etiam a Dæmōnibus exerceretur. Et quod Dæmōnes hac virtute urantur, probat ex apparitione unius ex illis Christo facta in deserto. „ Non enim verusimile est, Diabolum, quando permisit esse Christum tentare, tantam in illum accepisse potentiam, ut sensibus ejus illuderet ; aut phantasiam ejus quibus vellet imaginibus commoveret ; sed in assum-

pro vero corpore, humanam formam habente, ei apparuisse, quando & allocutus est eum, & e loco in locum duxit, Matth. 4. „

Opponunt L. Mulorum est opinio, quod assumpta corpora ab Angelis, de novo producantur ex nibilo : ergo creata ; & quod in nihilum revertantur, quando ab Angelis derelinquuntur ; ergo annihilata ; repugnat autem Angelis creare, & annihilare ; ergo, &c. II. Si Angeli operationes sensitivas in corporibus assumptis exercere non possunt, cur in iisdem corporibus assumunt organa, per quas operationes istæ sunt ? ergo si hæc organa assumunt, iisdem utuntur ; si iisdem utuntur, operationes sensitivas exercet. III. Angeli in corporibus assumptis aliquando excrementa quadam effuderunt ; videlicet lacrimarum, quando dicitur, quod Angeli pacis amare se habent, salivæ, quando exspunt in faciem illorum, quibus Dæmōnes apparent ; sed hæc excrementa provenire non possunt, nisi ex operationibus vitalibus ; ergo operationes istæ vere ab Angelis exercentur. IV. Vel Angeli possunt efformare veras humani corporis organisationes, vel non possunt : Si possunt : ergo possunt etiam efformare corpus humanum, & ita ipsum disponere, ut animam recipiat, adeoque hominem producant : Si non possunt : ergo apparenter assumunt corpus, seu assumunt corpora apparentia, non verum, nec tale, quale apparet ; hoc vero non est assumere corpus, sed est illusorie apparere, non realiter. V. Sancti Patres Angelis, & Dæmōnibus aliquando tribuunt sensum ; docet S. Augustinus in psal. 96. & alibi : ergo exercere operationes sensitivas ; quia sensus est principium ad hujusmodi operationes exercendas. VI. In Christo post resurrectionem fuit vera comessio : ergo est etiam in Angelis. Probatur consequentia. Corpus Christi post resurrectionem omnibus dotibus gaudebat corporum Beatorum ; & tamen vere comedeat : ergo pariter Angeli in corporibus assumptis.

Respondemus ad I. Calvinus in ea fuit sententia, ut crederet, corpora assumpta ab Angelis, his disparerentibus, in nihilum converti ; & Tertullianus putavit, quod eadem dum assumuntur, creantur. At communis & Patrum, & Theologorum est vox, corpora assumpta ex aëre, vel ex alio crassiori corpore efformari ; & dum Angeli disparerent, eo redire, unde sumpta

pta fuerant; in aerem scilicet, vel in alia corpora, ex quibus commista sunt.

Ad II. dicit Cachernus, quod Angeli ut plurimum assument corpora cum organis sensuum, solum quoad exteriorem figuram perfectis; quoad interiorem vero symmetriam insufficientibus ad operationes sensitivas; & non per hoc esse frustraneam, quia deserviunt fini, ad quem apparitiones illæ ordinantur. Responsio est S. Thomæ r. p. q. 51. n. 3. ad 2. dicentis: *Non ad hoc sunt formata (organa), ut per ea sentiatur, sed ad hoc ut virtutes spirituales Angelorum designentur; sicut per oculum designatur virtus cognoscitiva, &c.*

Ad III. Nulli apparuerunt Angeli, qui proprie fletent; sed tantum metaphorice sicut dicitur, ostenderet. Non sicut tamen cibo illo nutritus; potest enim stare vera comestio absque nutritione. Et hoc quantumvis fuerit post resurrectionem Christi corpus glorificatum, atque beatificatum; semper enim corpus remanebat, etiam cum beatitudine, & cum glorificatione. At Spiritus angelicus semper est spiritus; & per consequens cum materialibus hisce operationibus incompatibilis. Audiatur S. Thomas 1. p. q. 51. ar. 3. *Et quantumvis in corpore Christi post resurrectionem cibis non converteretur, sed resolveretur in præsentem materiam; tamen Christus habebat corpus talis naturæ, in quod posset cibis converti, unde fuit vera comestio.* Et quia Angelus non habet tale corpus, in quod possit cibis converti, ideo veram habere nullo modo potest comestionem.

Ad IV. dicitur, quod Angeli assumendo corpora assument corpus verum sub ratione communi corporis, non vero sub ratione corporis particularis, videlicet hominis; unde fat est Angelo efformare corpus, quod sufficit ad assumptionem veram; ut sit vero sufficiens ad assumptionem veram, non est necesse, ut sit perfecte organizatum, & proxime dispositum ad rationalem animam recipendam. Unde verum corpus efformat Angelus, & assumit, sed verum corpus humanum non disponit, non organizat, ita ut sit proxime aptum ad animæ receptionem.

Et sic nec hominem producit, nec apparens corpus efformat.

Ad V. respondet Estius, quod sensus, ut tribuitur Angelis, significat in genere facultatem cognoscendi, seu percipiendi res sensibiles; quomodo cumque id fiat, sive per intellectum, cuius objectum etiam sensibilia complectitur, sive per sensum, proprie dictum. Ita Estius. At credimus, solum id fieri per intellectum; quatenus nulla sensitiva operatio tribuenda est Angelis, qui sensus habent potius ad ornamentum corporum, quam ad operationum exercitium.

Ad VI. dicimus, quod Christus post resurrectionem vere comedit, ut se non phantasma, sed verum, & vivum hominem ostenderet. Non sicut tamen cibo illo nutritus; potest enim stare vera comestio absque nutritione. Et hoc quantumvis fuerit post resurrectionem Christi corpus glorificatum, atque beatificatum; semper enim corpus remanebat, etiam cum beatitudine, & cum glorificatione. At Spiritus angelicus semper est spiritus; & per consequens cum materialibus hisce operationibus incompatibilis. Audiatur S. Thomas 1. p. q. 51. ar. 3. *Et quantumvis in corpore Christi post resurrectionem cibis non converteretur, sed resolveretur in præsentem materiam; tamen Christus habebat corpus talis naturæ, in quod posset cibis converti, unde fuit vera comestio.* Et quia Angelus non habet tale corpus, in quod possit cibis converti, ideo veram habere nullo modo potest comestionem.

DISSERTATIO CXXXV.

De Immortalitate, & incorruptibilitate Angelorum; de A catholicorum erroribus, & de Scholasticorum disputationibus de illa. Errores impugnantur, Opiniones examinantur, probabilior eligitur.

Angelos esse aliquo modo immortales, & incorruptibiles, asserit Cachernus, esse de fide; atque insuper, in eo convenire omnes Theologos; immo omnes Catholicos, & quod magis est, penes omnes etiam Ethnicos, Plutarcho excepto. Vo-

rum nos aliter legimus, quod modo referimus, recensendo errores illorum, qui contra Angelorum immortalitatem, & incorruptibilitatem male senserunt.

Primo scribimus Plutarcho, qui, secundum citatum Cachernum, voluit lib. 1. de defectu oraculorum, post certa temporum intervalla Demones occumbere,

eorumque viræ novies mille septingentos viginti annos esse tribuendos.

Secundo ponimus Mahomerum, qui somniavit, Angelos peccare, & mori posse. Refert Coccius ex Joanne Caracuzeno orat. 2. contra Mahomerum, & ex Ænea Silvio ep. ad Marbisanum, Turcarum Principem.

Tertio adduntur a Frassen Hæretici dicti Libertini, qui negarunt, Angelos, & rationales animas, esse immortales; addentes, quod sicut initium habuerunt, ita pariter finem habebunt; & ratio ipsorum est, quod solius Dei propria sit immortalitas, adeoque non possint creaturæ immortalitatis esse participes.

Quarto idem Frassen adducit aliquos, quos non distinguit proprio ipsorum nomine, qui affirmant, Angelos esse naturaliter, & intrinsece defectibiles, & solo Dei beneficio perseverare, sicut cætera enim perseverant; quum enim ex nihiloeducti fuerint, etiam ex se postulant in nihilum abire. De his etiam loquitur Petavius lib. 2. de Angelis c. 5., qui pariter adducit aliquos Patres, qui videntur in eandem sententiam abire; sed horum verba inferius explicabimus.

Quinto apud Petavium quoque habemus Platonem in Timæo, in persona summi Dei, ut ipse ait, alloquentem minores Deos verbis hisce, quæ Cicero latine reddidit, & in suo lib. de Univerf. assert: *Hæc vos, qui Deorum facti orti estis, attendite; quorum operum ego parens, effectorque sum, quæ per me facta, non sunt dissoluta invito, quanquam omne colligatum solvi potest; sed hæc nunquam boni est, ratione vinculum velle dissolvere. Sed quoniam orti estis, immortales vos quidem esse, & indissolubiter non potestis: nentiquam tamen dissolvimini; nec vos ulla mortis fata perveniunt; nec frans valentior, quam consilium meum; quod majus est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa, quibus estis tum, cum gignebamini, colligati. Quæ quidem omnia possunt etiam Angelis convenire juxta ipsorum discutendi modum. De hac Platonis sententia loquitur etiam Erius dicens: „ Nam Platonis quidem in Timæo sententia est, Deos minores, idest Angelos, natura dissolubiles, idest corruptibiles esse. Qui sententiæ Gabriel. q. 1. sup. dist. 2. hujus libri catenus accedit, ut doccat, Angelos, natura sua corruptibiles, per manurentiam Dei extrinsecam perpetuo in esse conservari. Qui ita sentiunt, idem parè ratione tra-*

dunt de animabus humanis.

Ad Scholasticorum modo descendimus opinioniones. At prius adnotare oportet, immortalitatem, & incorruptibilitatem multipliciter posse intelligi; & quidem prout prout negat mortem, & corruptionem, quæ consistat in separatione animæ a corpore in homine, & in animalibus, vel in recessione formæ principalis a sua materia. Secundo prout negat quamlibet defitionem esse, etiam per annihilationem; itaut quod annihilatur, dicatur quoque, quod moriatur, & corruptatur. Tertio prout negat corruptionem præcise, scilicet separationem partium, in quorum unione compositum consistit, & in qua separatione intelligatur etiam mors; cum hac tamen differentia a primo modo, quod ibi fit sermo de partibus essentialibus, hæc vero de partibus integrantes.

Rursus observare convenit, immortalitatem, & incorruptibilitatem posse alicui entis convenire vel ab extrinseco, vel ab intrinseco. Ab extrinseco convenit, quando provenit ab aliqua causa extrinseca, quæ impedit entis corruptionem. Ab intrinseco vero, quando provenit ex ipsius entis natura, quæ non est susceptiva corruptionis. Ulterius, potest etiam immortalitas, & incorruptibilitas convenire alicui per naturam, & alicui per gratiam. Per naturam quidem, quando eam habet aliquod ens a se ipso, & non ab alio; & in hoc sensu solus Deus est immortalis. Per gratiam vero, quando eam habet ab aliquo, a quo eandem participavit; & sic eam habent creaturæ, sic a Deo factæ, ut sint natura immortales, & incorruptibiles, sed non sint tales ex sui natura, quatenus sunt ex libera Dei productione. Denique, ut observat Petavius, id etiam dicitur natura mortale, & corruptibile, quod est rei ipsa non corrumpatur, quia fortior vis aliqua illud conservat, habet tamen in se ipso corruptionis principium; quodcumque illud sit, juxta Philosophorum varia rerum principia. Si autem hoc principio corruptionis careat, natura erit incorruptibile, & immortale; at non per naturam, sed per gratiam; hoc est per liberum Dei beneplacitum, ac liberam voluntatem, qua voluit aliqua sic creare, & alia non voluit.

Prima Scholasticorum opinio est illorum, qui putant, Angelos naturaliter exigere incorruptionem; & ita exigere, ut per solam potentiam Dei extraordinariam & abso-

absolutam; non vero per ordinariam, destrui possint, & annihilari. Referuntur a Frassen.

Secunda est opinio Cajetani, quam refert P. Neri in QQ. selectis theologis t. 3. q. r. sect. 2. sublect. 4. Admittit Cajetanus duplicem potentiam corruptivam, physicam scilicet, & logicam. Illa est talis secundum aliquam naturæ inclinationem; & est materia ad corruptionem inclinata: Hæc vero est sola non repugnans. Negat Cajetanus in Angelis primam, quia materiales non sunt; concedit secundam, quia potest Deus illos annihilare.

Tertia opinio ab eodem P. Neri tribuitur Vasquez, sic docent; quod quum omne corruptibile ad corruptivum comparatur, sequitur, quod vel corruptibile comparatur cum potentia creata, vel increata, & divina: Si cum creata, Angeli sunt incorruptibiles; si cum increata, & divina, Angeli sunt corruptibiles.

Quarta opinio est Scoti in I. dist. 3. q. 5. §. ad questionem; & in IV. dist. 49. q. 6. §. hic duo sunt; quem citat Cacherano, negans immortalitatem, & incorruptibilitatem Angelis convenire ab intrinseco, & per naturam, sed tantum ab extrinseco, & per gratiam. Citantur etiam a Cachetano Gabriel, Ochamus, Vasquez, Martinonus, alique nonnulli. Attamen Frassen, qui est unus ex discipulis Scoti, fidenter affirmat, atque defendit, Angelos esse incorruptibiles, & immortales ex suis intrinsecis; quum in altera conclusione antecederet firmaverit, Angelos non esse absolute incorruptibiles, & respectu potentie extraordinarie Dei; & pro hac conclusione citat Scotum in I. dist. 8. q. 5. n. 22.

Sexta tandem opinio est S. Thomæ s. p. q. 9. ar. 2., & 2. cont. Gent. c. 55. docentis, immortalitatem, & incorruptibilitatem convenire Angelis ab intrinseco, & per naturam, non ab extrinseco, & per gratiam. Angelicum Doctorem sequuntur omnes Thomistæ communiter; & cum eis Sylvius, Estius, Valencia, Lugus, Herincx, alique multi.

Dicimus I. Dogma fidei esse, quod Angeli sint incorruptibiles, & immortales.

I. Probatum ex Scripturis. Psal. 148. postquam David Rex loquutus fuisset de cælis, & de Angelis, statim subdidit: *Status est in æternum, & in seculum seculi.* Si æterni ergo incorruptibiles, & immortales. Matth. 15. *Ite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus.* Si poena

Angelorum est æterna: ergo æterni erunt Angeli, qui illam subibunt: ergo incorruptibiles, & immortales. Matth. 22. *Erant, hæc est homines beati, sicut Angeli Dei in celo.* De hominibus beatis dicitur etiam, quod in æternum regnabunt: ergo pariter Angeli. In epist. canon. Judæ Apostoli num. 6. *Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni dicit, vinculis æternis sub caligine servaverunt.* Item Apocal. 21., & Luc. 20. idem est præmium Angelorum, & hominum iustorum, eadem mensura, & describitur æquitas: ergo utrique in æternum Dei visione fruuntur, & per consequens Angeli immortalitate gaudebunt.

II. Probatum ex Conciliis. Concilium generale Lateranense sub Leone X. animas humanas decernit esse immortales sect. 8. Angeli autem perfectiores sunt animabus humanis, II. Pet. 2., & ad Hebr. 2. Verba Concilii sunt: *Sacro approbante Concilio damnamus, & reprobamus omnes affectentes animam intellectivam esse mortalem; cum illa non solum vere, & per se, & essentialiter humani corporis forma existat, verum & immortalis.* Concilium generale VI. act. 11. recitans epistolam Sophronii, & act. 13. eam approbans. In illa autem hæc legebantur: *Deus suis operibus præsidens, principiumque omnibus temporalibus constituit, sensibilia quidem sui temporali supponit, intellectualia vero, & invisibilia hæc meliori dignitate dignatus est; & nullatenus quidem moriuntur, neque corrumpuntur, juxta quod sensibilia defluunt, atque pertranseunt, sed gratiam eis largitus est a corruptione ea, & a morte coexistentem. Sic hominum anima permanent incorrupta, sic Angeli immortales perseverant.* Concilium Ephesinum in epist. Cyrilli ad Reg., quod citatur a Cardinali Brancari de Lauræa, sub his verbis: *Angeli sunt incorruptibiles.*

III. Probatum ex Patribus. Auctor libri de divin. Nomin., qui creditur S. Dionysius Areopagita, c. 4. *Angelos habere vitam sempiternam, & qua imminui non potest, ab omni interitu, & morte solutam, & liberam.* Athanasius tract. de definition. volens, Angelum, & Animum appellari posse æternos, quia licet initium habuerint, immortales sunt, & æternum vivunt. S. Basiliius in Psal. 44. docens, Angelos non esse mutabiles in suo esse, quia, in quo statum creantur, in eo perpetuo remanent, servata simplici, & eadem immutabili propria natura substantia. Theodoretus in epist. divina. doct.

decr. e. de Angelis: *Immortali natura super-
vacante: est generis diversio; neque enim in
cremento opus habet, cum non diminuantur;
neque eoit, cum sint a corporibus liberi: Et
hac docet sacra Scriptura: Angelos enim non
duos ab initio solas, quemadmodum homines,
fabricatus est; sed quotquot voluit produxit
myriadas. Quae enim ab interitu aliena est
natura, non eget incremento. Lactantius
instit. lib. 2. c. 16. Deus neque nomine,
cum solus sit, eget: Neque Angeli, cum sint
immortales, dici se Deos aut potuerunt, aut
volunt. Fulgentius de fide ad Petrum: Esti
inbarentibus Deo nihil in est de varietate
temporis, quia collata sibi aeterna incorrup-
tionis, atque incommutabilitatis munere, ni-
hil in se sentiant immutationis; inest tamen
singulis naturalis terminus, quo a se invicem
distinguntur, quia nullus eorum in alio est.*

IV. Probatur Rationibus. I. Angeli non sunt
geniti: ergo sunt incorruptibiles. Antecedens
collat ex dictis; probavimus enim,
Angelos esse creatos: ergo non sunt geni-
ti. Consequentia sequitur; quia corruptio
respondet generationi, sicut creationi
annihilatio; quod ergo non est genitum,
non est corruptibile; quod non est cor-
ruptibile, est incorruptibile. II. Angeli
sunt essentialiter, & integraliter simpli-
ces, ergo sunt incorruptibiles. Antecedens
supponimus superius probatum, &
quando probavimus, Angelos esse puros
spiritus; si enim sunt puri spiritus, non
habent nec partes essentialis, scilicet mat-
eriam, & formam; nec partes integrantes.
Consequentia non potest negari; quia
sive corruptio consistat in materialis for-
mae corruptione, & in immaterialis sepa-
ratione a materia, juxta principia Peri-
pateticorum; sive explicetur per separari,
& uniri, juxta Atomistarum hypothesim;
semper supponit partes: ergo si Angeli
non habent partes, quia sunt omnino
simplices, non sunt corruptibiles. III. Angeli
sunt substantiae complete spirituales:
ergo nec possunt mori, nec corrumpi.
Antecedens patet ex dictis. Consequentia
probat. Quicumque spiritus, sicut non
habet nativitatem, ita non habet mortem;
sicut non nascitur per generationem, ita
non moritur per corruptionem; quia
enim spiritus est, nec generat, nec generatur:
ergo si Angeli sunt substantiae
complete spirituales, nec possunt mori,
nec corrumpi: ergo sunt incorruptibiles,
& immortales. IV. ex S. Thoma apud Illu-
stratis. P. Palanco t. 2. de peccabilit., &
inpeccabilit. creaturae intellectualis q.

P. R. II.

19. Substantia nullum principium intrinsecum
corruptionis habens est incorruptibilis ab
intrinseco; quilibet Angelus est
substantia, quae nullum habet principium
intrinsecum corruptionis: ergo est ab
intrinseco, seu ex natura rei, incorruptibilis.
Probatur minor. Angelus nullam habet
contrarietatem intrinsecam, quia est
omnino simplex; non est potentia passiva
materiae ad non esse formae, ut loquuntur
Aristoteles; quia caret materia, & forma:
ergo Angelus est substantia, quae
nullum habet principium intrinsecum
corruptionis. V. ex eodem S. Doctore,
apud eundem P. Palanco: Ens, quod subsistit
per se, seu, ut illi loquuntur, forma
per se subsistens, non potest ex natura rei
ullo modo corrumpi; sic est Angelus: ergo
&c. Probatur major. Forma per se
subsistens potest ex natura sua conservacionem
sui esse: ergo non potest destrui.
Probatur antecedens. Forma per se subsistens
adequate est apta nata per se ad
sui esse in se ipsa: ergo exigit ex natura
sua permanentiam in sui esse. Has duas
posteriores rationes multis responsionibus
debiliare contendunt Herrera, Vasquez,
Arriaga; sed ab omnibus eas vindicant
subtiliter P. Palanco, quem consulunt,
qui ulteriora desiderant.

At tempus est, ut Scholasticorum opinio-
nes examinemus. Er quidem prima opinio
ex adductis a nobis confundit corruptionem
cum annihilacione, quae re vera sunt
distinguentiae, sicut distinguuntur genera-
tio, & creatio; Haec sunt verba Fraisen,
qui hanc refert opinionem: „ Tertio denique
contendunt alii, illos naturaliter incorruptionem
exigere; ita quod per solam extraordinariam Dei
potentiam destrui possint, & annihilari. „ Aut enim
opinionis hujusce propugnatores loquuntur
de annihilacione; & non sumus in casu;
quia nos loquimur de corruptione, & non
de annihilacione: Aut discuntur de corruptione,
& hae non est annihilacio. Sicut generatio,
& creatio in hoc differunt, quod creatio
nihil praesupponat, & generatio praesupponat
aliquid; ita corruptio, & annihilacio in hoc
diversificantur, quod in annihilacione nihil
remanet, in corruptione veto remanet aliquid.
Unde si Auctores isti ita discuntur, ut
intelligant, Angelos esse incorruptibiles,
quia non sunt geniti; & esse annihilabiles,
quia sunt creati; & per consequens
iisdem negant corruptionem, & corruptibilitatem,
bene discuntur, & nos ab ip-

E f

sis

sis non discrepamus. Concedimus quidem Angelos naturaliter incorruptionem exigere, quia non sunt geniti; generationi enim respondet corruptio; & quia incorruptibiles sunt, possunt a Deo annihilari, quia creationi respondet annihilatio. Quod autem hoc fiat per extraordinariam Dei potentiam; ut Auctores isti contendunt; dicimus, quod annihilatio creationi responderet; & quemadmodum Deus creat, ita pariter annihilat.

Pro secunda opinione, quæ est Cajetani, nimis improprie vocatur corruptio, quæ propriissime est annihilatio. Si enim concedit Cajetanus, esse incorruptibiles Angelos, quia non sunt materiales; sequitur, quod solum sint annihilabiles. Et quidem res hæc habet, ut generationi respondeat corruptio, creationi annihilatio; unde si Angeli non sunt geniti, neque sunt corruptibiles, & si sunt creati, sunt etiam annihilabiles. Cæterum illa non repugnantia ad corruptionem, quam supponit Cajetanus in Angelis, a nobis nullo modo conceditur; quia quum Angeli non sint geniti, sed creati, ex eodem Auctore, nullam habere possunt non repugnantiam ad corruptionem. Unde sunt omnino incorruptibiles, quia non sunt geniti; & sunt solummodo annihilabiles, quia sunt creati; ita enim apud Philosophos stat sive rerum, sive terminorum connexio, ut generationi respondeat corruptio; creationi annihilatio.

Pro tertia opinione dicimus, quod semel ac aliquod ens non est corruptibile, neque per Dei potentiam corrumpi potest; quantumvis possit quidem annihilari, Corruptio enim responderet generationi, sicut annihilatio creationi. Quod non est genitum est simplex, quod est simplex annihilari potest, non corrumpi; quia quum non habeat partes, neque essentiales, neque integrantes, ut supponimus; si perit, totum perit, & totaliter perit, & nihil ex eo remanet; ergo annihilatur quidem, & non corrumpitur. Et hoc præcipue in sententia illorum, qui volunt, generari idem esse ac uniri, corrumpi idem ac secerari. Potentia autem increata annihilare potest Angelos, quod facere non potest potentia creata; sed corrumpere nullo modo potest; quum non possit facere, quod sint compositi, qui sunt simplices; quod sint corpora, qui sunt spiritus; & maxime in sententia illorum, apud quos generari idem est ac uniri, corrumpi idem ac secerari.

Pro quarta opinione, quæ tribuitur Scoto, dicimus, quod incorruptio potest quidem convenire ab extrinseco illis, quæ sunt ab intrinseco corruptibilia; at non vero incorruptibilitas. Unde si Angeli ab intrinseco, & per naturam non sunt incorruptibiles, & immortales, non potest illis ab extrinseco, & per gratiam convenire incorruptibilitas, sed incorruptio. Quod autem Angelis etiam ab intrinseco incorruptibilibus conveniat, patet, quia non sunt compositi, non sunt geniti, non sunt misti, ut loquuntur; ergo incorruptibiles sunt quidem, quantumvis sint annihilabiles, quia sunt creati, sed simplices, & indivisibiles, & non compositi, neque misti. His positis.

Dicimus II. Immortalitatem, & incorruptibilitatem convenire Angelis ab intrinseco, & per naturam, non ab extrinseco, & per gratiam.

I. Probatum a Cacherano. Duratio æternæ non potest negari Angelis actione exteriori Dei annihilante, & contra naturalem ipsorum rationem: ergo sunt incorruptibiles ab intrinseco, & per naturam. Probatum antecedens. Possibilis est creatura, quæ naturaliter perat semper durare, & cui negari non possit &c. sed talis est Angelus: ergo duratio æterna non potest negari Angelis sine actione exteriori Dei annihilante, & contra naturalem ipsorum naturam. Major patet; quia non repugnat creatura, cui sit naturaliter debita duratio pro sequenti instanti; ergo pro aliis instantibus; non enim est major ratio pro uno, quam pro pluribus. Probatum minor. Angelus de facto nullum habet intrinsecum principium corruptionis, & mortis, quia est spiritualis, & simplex: ergo est illis naturalis duratio æterna a parte post, & non potest ipsi negari sine actione exteriori Dei annihilante.

II. Probatum ab eodem. Angeli sunt incorruptibiles, & immortales; sed tales non sunt per donum aliquod gratuitum, & a creatione, & conservatione distinctum; ergo sunt immortales ab intrinseco, & per naturam. Probatum minor. Dæmones, quantumvis spoliati fuerint donis omnibus gratuitis, permanserunt nihilominus incorruptibiles, & immortales: ergo Angeli non sunt tales per donum aliquod gratuitum, quod sit a creatione, & conservatione distinctum.

III. Probatum. Angeli non sunt susceptivi principii corruptionis: ergo sunt immortales.

valeat, & incorruptibiles ab intrinseco, & per naturam. Probatur antecedens. Principium corruptionis est dissolutio partium; sed Angelica natura non est susceptiva hujusmodi dissolutionis; ergo Angeli non sunt susceptivi principii corruptionis. Probatur minor: Angelica natura est omnino spiritalis; ergo non est susceptiva dissolutionis partium. Probatur consequentia. Angelica natura non habet partes; sed non habet partes quia est omnino spiritalis; ergo quia Angelica natura est omnino spiritalis, non est susceptiva dissolutionis partium.

IV. Probatur. Angelica natura corrumpi non potest; ergo Angeli sunt immortales ab intrinseco. Probatur antecedens. Forma per se subsistens corrumpi non potest; sed Angelica natura est forma per se subsistens; ergo corrumpi non potest. Major patet; quia forma, que non est in aliquo subiecto, & non exigit in eo esse, & est per se subsistens, corrumpi non potest. Minor probatur. Angelica natura habet esse independentem a quocunque subiecto; ergo est per se subsistens.

Arguunt contra utranque Conclusionem. I. 1. ad Timoth. 6. dicitur, quod solus Deus sit immortalis: *Qui solus habet immortalitatem*: ergo immortalitas Angelis non convenit. II. Ex Patribus Angeli non sunt naturaliter immortales; ergo immortalitas non competit ipsis ab intrinseco. Probatur antecedens. Ambrosius lib. 3. de fide c. 2. *Nec Angelus immortalis est naturaliter, cuius immortalitas in voluntate est Creatoris*. Cyrillus lib. 20. thesauri: *Nam est Angelus immortalis quodam res est, propter ita constitutam de eo Conditoris voluntatem, & gratiam; nihilominus quoniam existendi principium habet, possit utique sine eiusdem sortiri; naturales enim prerogativa habentibus quidem valide sunt, non autem earum Opifici Deo. Quomodo ignis urandi vim habet, sed non Deo; & Angelus immortalis est quidem, sed non Deo*. Damascenus lib. 3. de fide c. 2. *Immortalis est Angelus, non natura, sed gratia; nam quicquid iustitiam habuit, & desinere suapte natura potest*. III. Concilia, & Patres docent, Angelos esse immortales non ex natura, sed ex gratia; ergo falsa nostra Conclusio. Probatur antecedens. In ses-a Synodo act. 23. habetur: *Sic hominum anime permanent incorrupte, sic Angeli immortales per, verant, non naturam re vera, proprie immortalitatem habentes essentiam; sed gratiam a Deo sortiti sunt, que immor-*

P. II.

talitatem largitur, & incorruptionem eis providet. Hieronymus dial. 2. cont. Pelagianos: *Solus Deus habet immortalitatem, quia per naturam habet, & non per gratiam*. Bernardus lib. 5. de considerat. c. 4. *Angeli beatos esse immortalitate perpetua impassibiles, non creatos, sed factos; id est gratia, non natura*. Cyrillus Alexandrinus lib. 3. thesaur. c. 2. *Angelus immortalis quodam res est propter voluntatem, & gratiam Salvatoris*. Damascenus lib. 2. de fide c. 3. *Angelus est substantia, per gratiam, non per naturam, immortalitatem consecrata*.

IV. Rei finitæ non potest correspondere duratio infinita; sed Angelus est res finita; ergo non potest habere durationem infinitam. Probatur major. Rei finitæ debet correspondere duratio proportionata; sed duratio proportionata est duratio finita; ergo rei finitæ non potest correspondere duratio infinita. V. Saltem Angelus in ratione personæ est proprie corruptibilis; ergo in aliquo sensu Angeli sunt corruptibiles. Probatur Antecedens. Potest Angelo deficere sua subsistentia, & non per annihilationem; ergo saltem Angelus in ratione personæ est proprie corruptibilis. Probatur antecedens. Potuisset angelica natura assumi a Persona divina; sed in hoc casu defecisset propria subsistentia, & non per annihilationem; ergo potest Angelo deficere sua subsistentia, & non per annihilationem. VI. Angelus non est perfectionis infinitæ; ergo non debetur ei naturaliter immortalitas. Probatur consequentia. Res quæcumque eo est perfectior, quo majorem exigit durationem; ergo si Angelus exigit durationem infinitam, erit perfectionis infinitæ; atqui ex concessis non est perfectionis infinitæ; ergo non debetur ei duratio infinita; ergo non debetur ei immortalitas.

Respondemus ad I. triplex esse mortalitatis, & immortalitatis genus. Unum, quo res ab uno statu ad alium mutatur; alterum, quo res non a se, sed ab altero habet, ut mori non possit; tertium, quo res a se habet, ut non possit nec ex se, nec per alium deficere. Secundum primum genus Augustinus cp. 28. unumquodque hominum modo mortalem, modo immortalem dicit: *Anima hominis immortalis est secundum quendam modum sanam, non enim omnimodo sicut Deus, de quo dictum est; quia solus habet immortalitatem: Nam de animæ mortibus sacra Scriptura multa commemorat; quales est illius: Sicut mortuos sepelire mortuos.*

t. f. 2

Et

Et in lib. 2. de Trin. c. 9. *Ipsa mutabilitas non inconveniens mortalitatis dicitur, secundum quam & anima dicitur mori; non quia in corpus, vel in aliam aliquam substantiam mutatur, & vertitur; sed in ipsa sua substantia quicquid alio modo nunc est, aut fuit, secundum id, quod desinit esse, vel quod erat, mortale deprehendatur. Juxta secundum modum etiam Angeli dicuntur a Patribus modo immortales, modo mortales; ex se enim immortales sunt, sed quia possunt a Deo annihilari, dicuntur aliquando mortales. Secundum tertium modum solus Deus est immortalis; & sic verba Apostoli intelliguntur.*

Ad II. dicitur, quod Patres vocant Angelos immortales non natura, sed gratia, quatenus dicere intendunt, immortalitatem non esse illis debitam natura, sed gratia; & nomine gratiæ intelligunt creationis donum, non autem intelligent donum supernaturale. Intelligunt ergo, quod Angeli immortalitatis donum non habuerint a se, sed a Deo; & dicunt donum, quia creaturæ nondum existentis non debebatur. Non est vere gratia, supernaturalis scilicet, quia eam tam Angelis, quam Dæmonibus, communem faciunt. Audiat Hieronymus in Comment. Epist. Pauli ad Titum, per ejus verba Patrum allata testimonia explicantur: *Et nisi fallor, quomodo solus habere dicitur immortalitatem, cum & Angelos, & multas rationabiles fecerit creaturas, quibus dederit immortalitatem: Ita & solus dicitur verax; non quod & ceteri non immortales, & veritatis sint amatores; sed quod ille solus naturaliter sit & immortalis, & verus; ceteri vero immortalitatem, & veritatem ex largitionis illius dono consequantur.*

Ad III. Hæc duo sunt distinguenda, Angelum scilicet esse immortalem, & incorruptibilem per naturam, & non esse talem ex natura. Primum sonat, quod sit talis ab intrinseco, & non ab extrinseco; secundum importat, quod sit talis non a

se, sed ab alio. Et quum possint æque stare, Angelum esse immortalem ab intrinseco, & non ab extrinseco, & non esse immortalem a se, sed ab alio; hinc possunt quoque convenire, esse talem per naturam; & non esse talem ex natura. Si immortalitas Angeli esset tantum ab extrinseco; in tantum esset, in quantum ejus corruptio semper impediatur a causa extrinseca; sed non est talis; quia ex suis intrinsecis impeditur, quum sit simplex, quum sit spiritus &c. Esse autem tale ex intrinsecis est idem ac esse tale per naturam; non autem ex natura, quia hoc non a semetipso habet, sed a Deo.

Ad IV. dicimus, quod ad salvandam in Angelo rationem finit, & rationem creati, sufficit, quod possit annihilari a Deo, qui ipsum creavit, & non ab alio. Non potest autem corrumpi, quia hoc repugnat suis intrinsecis, quum non sit genitus, non sit compositus, sed sit creatus, & simplex, & purus spiritus.

Ad V. dicit P. Palanco, quod in casu proposito Angelus melioraretur, non corrumpere, quia subsisteret per personam, quæ eminenter contineret suam propriam personalitatem. Unde Persona divina non corrumpere Angelum in ratione personæ, sed potius perficeret, & completeret.

Ad VI. quod Adversarius nullam facit distinctionem inter annihilationem, & corruptionem. Angelus non potest corrumpi, potest autem annihilari a Deo. En quomodo non debetur ei duratio infinita, excludens omne genus, quod sit contrarium durationi. Uterius, etsi habeat durationem infinitam, hoc est æternitatem a parte post, illam non a seipso habet, sed a Deo; unde non per hoc in illo dirivatur aliquod, quod ipsum Deo similem reddat. Ex his facilis est ad argumentum responsio in forma.

DISSERTATIO CXXXVI.

De multitudine, & distinctione Angelorum: Errores proscribuntur, Opiniones referuntur, quæ verosimilior est sententia defenditur.

Nihil certi habemus, nec de Angelorum multitudine, nec de eorum distinctione, siue Scripturas, siue Concilia, siue Patres ipsos, consulamus.

Theologi sanctorum de schola, hanc sibi provinciam attribuerunt, ut congruentis quibusdam, ex sacris paginis desumptis, immo etiam rationibus, quas theologicas appellant, de utraque dicerent aliqua, probabiliter quidem, opinando, ac disputando. Nos horum sequentes exemplum, primo loco de multitudine Angelorum pauca disserimus, posteriori vero de eorum distinctione latius disputabimus. Interim ad opinionem recitandas accedimus.

Prima opinio est nonnullorum, qui putarunt, Angelos esse numero infinitos. Hos nomine suppressio refert Frassen; eosque ex Guillelmo Parisiensi par. 2. secundæ partis de Universo c. 17. invicte etiam refutat.

Secunda opinio est dicentium, Angelos esse plures numero, quam sint omnes corporæ creature, siue in specie, siue in individuo, considerentur. Hi pariter citantur a Frassen, sed etiam absque nomine.

Tertia est opinio existentium, Angelos sic ad homines haberi, ut ex parabola evangelica centum ovium habentur nonaginta novem, quibus Angeli significatur, ad unam, qua homines intelliguntur. Vel aliorum putantium, Angelos haberi ad homines, ut ex alia parabola, pariter evangelica decem drachmarum, novem habentur ad unam, per novem accipiendi Angelos, per unam vero homines, interpretando. Auctor Questionum ad Ananiam, qui non est Athanasius, quanvis opus hoc inter Athanasii opera contineatur, opinionis hujusce meminit, illius autem propagatores non nominat.

Quarta opinio est aliorum, qui volunt, Angelos, & homines, æquali numero esse. Hæc etiam opinio refertur a Frassen, absque Auctorum nomine. Cachernanus

quoque meminit; asseritque, illam defendisse nonnullos, quos refert Auctor, quem Athanasium, sed immerito vocat, questionum ad Ananiam, quas modo indicavimus q. 2.

Quinta opinio est aliorum, qui credunt, majorem esse numerum hominum, quam Angelorum. Ex Bubala q. 50. ar. 3. quaesit. 3. diffcult. 3. refert similiter Cachernanus.

Sexta opinio est illorum, qui asserunt, homines prædestinatos ad gloriam tot esse, quot fuerint Angeli damnati ad pœnam; modo numerum Angelorum longe majorem hominum numero credunt, quia major est absque dubio numerus Angelorum, qui perstricti in gratia, numero hominum, qui ad gehennam damnantur. Hi quoque a Frassen referuntur, sed absque nomine.

Ex his opinionibus prima recensenda potius est inter errores; adeoque adnumeratur uti primus error in hæc re, qui profcribendus omnino est. Loquitur pariter de hæc errore Cachernanus, eum superaddens alios, quos antecedeniter reulerat, & nos modo subnectimus.

Secundus error est illorum Hæreticorum, quorum idem Cachernanus testatur meminisse S. Thomam in II. dist. 3. q. 1. ar. 3. in corp. Hi quidem ponbant unum tantum Angelum, qui diversa habeat nomina, prout diversi sunt ætus, quos exeret.

Tertius error est antiquorum Philosophorum, qui admirabant tot solum Angelos, quot sunt Cæli, quos movere pro munere habebant. Unde Aristoteles 12. metaph. tex. 48. quom poneret quadraginta septem orbis, seu cælos, totidem quoque intelligentias, seu Angelos posuisse densus est. Quanvis alio in loco, nimirum 2. de cælo et 9. majorem numerum intelligentiarum adstruere conetur.

Quartus error est Rabb. Moisis, qui modo scribit, Angelos non esse in numero determinato, sed tot esse, quot sunt in Scripturis virtutes, siue corporales, siue

spirituales, quibus Deus utitur tanquam suæ voluntatis nuntios, per quos ordinem suæ providentiæ explicet: Modo vero asserit, tot determinate Angelos esse, quot sunt cælorum orbis, ad quorum motum, juxta antiquorum Philosophorum, & præcipue Aristotelis, placitum, sunt deputati.

Dicimus I. Angelos multos esse, sed non infinitos. Et hoc fidei certitudine firmissimum contra relos errores habemus.

I. Probat ex Scripturis. Job. 25. *Nunquid est numerus Militum ejus?* Daniel. 7. *Milia millium ministrabant ei, & decies millicies centena millia assistebant ei.* Matth. 26. *Exhibebis mihi modo plusquam duodecim Legiones Angelorum.* Ad Hebræos 12. *Accessit ad multorum millium Angelorum frequentiam.* Apocal. 5. *Audivi vocem Angelorum multorum, & eras numerus eorum millia & millium.* His quidem, aliisque Scripturarum oraculis, ostenditur, maximum esse Angelorum numerum, sed non esse infinitum. Quum enim Angeli numerentur; huc sufficit ad probandum infinitos non esse; infinitum nanque comprehendere numero non potest. Quod vero numerus ad millia, & ad centena millia, extendatur; hoc non probat, infinitos esse, sed in maximo quidem numero, quod nos æque asserimus, quando negamus infinitos esse.

II. Probat ex Patribus. Irenæus lib. 2. c. 6. *Multi sunt, & innumerabiles circa Factorem Angeli, quemadmodum omnes consistunt Propheeta, dena milia denum millium assistere ei, & multa millia milium ministrare ei.* Cyrillus Hierosulymitanus catechesi 15. *Cogita primum, quantum sit Romanorum genus; cogita, quot gentes Barbarorum unue viventes, & quot ante centum annos mortui; cogita, quot ante mille annos sepulti sunt; cogita eos, qui fuerunt ab Adam usque ad hodiernum diem: magna quidem hac multitudo, sed hac tamen parva est. Plures enim Angeli. Nonaginta novem evet sunt illa, tu vero centesima.* Theodorctus in capit. divin. decrec. c. de Angelis *Angelos enim non dnos ab initio solos, quemadmodum homines, fabricatus est; sed quotquot voluit, produxit myriadas.* Et de curatione græc. affection. lib. 3. de Dis, & Angelis: *Naturam Spirituum, qui videri non possunt, nequam ex duobus constituit, sed universa simul, semelque creavit. Quot enim millia eorum Spirituum ab initio esse sanxit, tot repente simul produxit.* Hieronymus ad c. 7. Danielis: *Milia millium assistebant ei; in-*

quit: *Non quod iste Ministrorum Dei numerus definitus sit, sed quod majorum multitudinem humanis sermo explicare nequiverit. Ita sunt millia, & ista myriades, de quibus in Psalmis legitur: Curvus Dei decem millibus multiplex millia latantium Dominus in eis: Et alio in loco: Qui facit Angelos suos Spiritus, & ministros suos ignem in eam.* S. Ildorus Hispalensis lib. 1. de sum. bon. c. 12. *Bonorum Angelorum numerus, qui post ruinam malorum Angelorum est diminutus, ex numero electorum dominiunm supplebitur, qui numerus soli Deo cognitus est.*

III. Probat Rationibus. I. Angeli sunt creature cæteris perfectiores: ergo esse debent in magno numero. Probat consequentia; Antecedens enim nun negatur; a S. Thoma 1. p. q. 50. ar. 3. in corpore *perfectio universi sit illud, quod præcipue Deus intendit in creatione rerum, quanto allqua sunt magis perfecta, tanto in majori excessu sunt creata a Deo; sicut autem in corporibus attenditur excessus secundum magnitudinem, ita in rebus incorporeis potest attendi excessus secundum multitudinem.* II. Quo major est Princeps; eo amplior est Alicorum numerus; sed Deus est Rex Regum, & Dominus Dom inantium; ergo amplissimus Angelorum, qui sunt Alici ejus, numerus esse debet. Major est Proverb. 24. *In multitudine populi dignitas Regis.* III. Angeli semel fuerunt a Deo creati, non autem in dies creatur; ergo non possunt nec per generationem, nec per ulteriorem creationem, juxta præsentem providentiam, multiplicari; ergo in tanta multitudine fuerunt a Deo creati, ut ulteriori multiplicatione non egeant; sed hoc esse non potuit, nisi fuerint a Deo in magno numero creati; ergo etc. IV. Omnia creavit Deus in numero, pondere, & mensura; ergo pariter Angelos; sed create in numero, pondere, & mensura, esse create in numero finito, in pondere finito, in mensura finita: ergo Angelos in numero finito creavit. V. Probat a Guillelmo Parisiensi apud Brasen multis rationibus, quibus intendit, non posse esse numerum, & esse infinitum; at multitudo Angelorum dicitur numerus; ergo non potest esse infinitus: ergo finitus.

Arguunt I. Illarum rerum, quorum non est numerus, multitudo est infinita; sed Angelorum non est numerus: ergo multitudo Angelorum est infinita. Probat minor ex illo Job. 25. *Nunquid est numerus militum ejus?* Ex his verbis nos probavimus multitudinem Angelorum; Adversa-

rii probare intendunt infinitatem. II. ex Chrysoft. homil. 2. de Incompr. *Deus sunt millia myriadam Angelorum supra, & decies centena millia Archangelorum: Item Throni, & Dominations, & Principatus, & Potestates, & infiniti populi corpora carentium Virtutum, ac gentes innumerabiles; & tamen has omnes virtutes tanta facilitate condidit, quantum sermo nullas assequi potest; ergo per Chrysoftomum Angeli sunt infiniti, & innumerabiles.* IV. Si argumentum S. Thomæ valeret, probaretur illo, divinas Personas esse innumerabiles; quia sunt perfectissimæ; & quia res quo sunt perfectiores, eo debent in majori numero esse: ergo persone divinæ, quia sunt perfectissimæ, debent esse numero infinitæ. Est argumentum Durandi in II. dist. 3. q. 4. n. 8. IV. In creatis materialibus videmus, creaturas minus perfectas esse in majori numero, perfectiores vero in minori: ergo pariter in Angelis. Probatur Antecedens. Unus est Sol, & stellæ plures; plures sunt formicæ, quam homines; plures passeres, quam aquilæ; plures mures, quam elephantes &c. V. Numerus finitus Angelorum, vel est limitatus ex parte creatis, vel ex parte creatorum, vel ex utraque parte: Non creatis; quia hujus potentia est infinita, & hujus voluntas est sine limite: Non creatorum; quia ipsi non respuunt socios, nec se invicem impediunt: igitur ex neutra parte est finitus: ergo infinitus. VI. Angeli non in ea sunt substantia, ut unus possit alterum impedire; non in eo sunt loco, ut infiniti numeri illorum non sit capax; non in eo sunt munere, ut ipso superiores reputentur: Substantia est spiritualis, penetrabilis ad libitum &c. Locus est amplitudo colorum; munus est laudare Deum, qui infinite est laudabilis, & nunquam satis laudatur.

Respondemus ad I. quod verba illa Job intelliguntur respectu nostri, non autem absolute; quia etiam respectu nostri non sit determinatus numerus Angelorum, est determinatus tamen respectu Dei. Sic Gregorius magnus ad verba illa Job: *In cognitiis humane rationis supernarum Spirituum numerus non est; quia quanta sit illa frequentia invisibilis exercitus, nescit.* Et lib. 27. moral. c. 9. idem Pontifex sanctissimus, & doctissimus, verba Danielis cum verbis Job conferens, scribit *Supernarum civium numerus infinitus est, & definitus est, & exprimitur; ut qui Deo numerabilis est, esse hominibus innumerabilis demonstratur.*

Ad II. Verba Chrysoftomi sunt pari modo intelligenda; nimirum, quod ingens Angelorum numerus, qui a solo Deo determinatus cognoscitur, nobis infinitus apparet, quanvis in rei veritate sit finitus, & determinatus.

Ad III. Angelicus Doctor non assignat illam pro ratione, sed pro congruentia, pro multitudine Angelorum; quam quidem multitudinem Angelorum supponit antecedenter probatam. Probet igitur Durandus prius ratione pro Personis Divinis multitudinem, quam probavit S. Thomas pro multitudine Angelorum, & postea congruentia illa pro multitudine Personarum Divinarum naturæ, qua S. Doctor utitur pro multitudine Angelorum. Et quam illud facere non possit Durandus, illius responsio inutilis remanet.

Ad IV. S. Thomas loquitur de præcipuis universi partibus, non autem de singulis cujuscuque speciei individuis, multo minus de personis divinis. De præcipuis autem universi partibus ratio ejus subsistit; quia ex his consurgit universi perfectio, quam Deus intendit. Uterius tunc arguitur ex majori perfectione excessus in multitudine, quando non est excessus in magnitudine; quia ergo homo excedit formicam in magnitudine, aquila etiam, passeres; non est necesse, ut inferamus ex majori perfectione in multitudine excessum. Sunt responsiones Cacherani.

Ad V. respondet Guillelmus Parisiensis apud Frassen verbis hisce, quæ etiam ad litteram Frassen adducit, provenire illud non ex parte Creatoris, sed creature; & quemadmodum non deficit Creatoris virtus, sive potentia, ut mundum infinitum creare possit, sed mundo defuit potentia, cujus defectu infinitus creari non potuit; deficit enim ei receptibilitas infinitæ magnitudinis. At nos aliter respondemus; dicendo nimirum, quod argumentum probat, Deum potuisse infinitos Angelos creare, quod non negamus; ut non probat de facto creasse, quod negamus.

Ad VI. dicitur, quod pari modo probat, Angelos potuisse a Deo creari in multitudine infinita; quod nos, admittentes in Philosophicis possibilitatem infiniti categorematici, non inficias imus; quum præcipue esset multitudo infinita Angelorum infinitum in multitudine, quod a pluribus possibile admittitur.

Quanta autem sit Angelorum multitudo, plures indagare non curant, illam divinæ cogni-

cognitioni remittentes; alii vero per congruentias differentes, vel dicunt, Angelos numero plures esse, quam sint species corporum, & præstantiorum specierum, individua, quanvis non videantur tot esse, quot sunt individua specierum corporum minus nobilium; & hujus opinionis est Frassen: Vel asserunt absolute, plures esse, quam sint species rerum materialium, ut Cacheranus defendit. Conveniunt tamen & ille, & hic, in asserendo, quod Angeli sint plures, quam homines quocumque tempore existentes; homines scilicet, qui sunt, qui fuerunt, & qui erunt. Cacheranus eam opinionem ex S. Thomæ probat, Frassen ex Scoto; apud quos Legentes remittimus, si de his volunt instructiores, ac certiores, reddi.

Devenimus modo ad secundam Dissertationis partem, scilicet de Angelorum distinctione. Pro certo hic supponimus, questionem hanc ad fidem non pertinere; quod sic probat Jueninus. Non est de fide quæstio, circa quam nihil Ecclesia definiit unquam, & de qua cum dubio loquuntur Patres; sic est illa, de qua loquimur: ergo ad fidem non pertinet. Ut in minore probet, adducit verba Augustini lib. ad Orosium cont. Priscill., & Origen. *Et esse itaque sedes, dominationes, principatus, potestates, in caelestibus apparatus, firmissime credo; & differre inter se aliquid, indubitata fide teneo. Sed quo me contemnas, quem magnum putas Doctorem, quamvis ista sint, & quid in se differant, usque, nec sane ignorata periclitari me puto.* Hoc supposito, Scholasticorum opinionum de Angelorum distinctione asserimus.

Prima sententia est illorum, qui docent, omnes Angelos differre specie inter se, esseque impossibile, dari Angelos inter se solo numero distinctos. Hæc sententia est S. Thomæ t. p. q. 50. ar. 4. & in quæst. de spiritualibus. creaturis art. 8. Sequuntur eam omnes Thomistæ, ex exteris Etilius, Sylvius, Bubalus, Lugus, & ex nostris P. Palanco, P. Neri, alique. Illud impossibile explicant; quod nimirum possit intelligi vel absolute, & simpliciter, & sic sentit Cajetanus, qui alios citat; vel de potentia ordinaria; & sic opinantur quidam, intelligendum esse S. Thomam opusc. 16.

Secunda sententia est illorum, qui putant, Angelos differre solo numero, non autem specie. Tribuitur hæc opinio S. Bonaventuræ, Alberto, Guillelmo Parisiensi, aliisque apud Moltuam. Volunt quidam, opinionem hanc accedere errori Origenis,

quem ex Platonis accepit, putantis, non solum Angelos esse ejusdem speciei, verum quoque omnes animas esse ejusdem speciei cum Angelis. Hic idem error Tertulliano etiam imputatur a Bubalo q. 50. ar. 4. quæstio 1. diff. 1. §. 1.

Tertia sententia est plurimorum, qui sentiunt, Angelos partim specie, partim solo numero differre. Citantur pro hac sententia Molina, Valentia, Arriaga, Averfa, Mastrius, Frassen, Cacheranus, & quanvis loquatur de possibili, ejus tamen rationes probant etiam de facto. De Scoto dicunt plures, quod idem sentit, sed de possibili etiam, alii vero asserunt, eum intellexisse pariter de facto; quod quoque de S. Bonaventura propugnant.

Dicimus II. Angelos plures inter se specie differre, alios vero differre etiam numero; unde non dari sub qualibet specie angelica unicum individuum.

I. Probatur ex Patribus. Athanasius, vel quisquis alius est Auctor Quæstionum ad Antiochum q. 4. inquit. *Unus, & eadem essentia Angelorum, sicut etiam unus est essentia hominum.* Intelligenda sunt hæc verba de Angelis infimi ordinis, qui continentur unam speciem atomam, sub qua continentur individua, quæ proprie vocantur Angeli; quanvis Angelorum nomen ex communi loquendi usu toti multitudini Angelorum convenire experiamur. Basilii lib. 3. cont. Eunomium: *Angeli omnes ut appellationis unius, sic ejusdem etiam sunt natura inter se.* Anselmus lib. 2. cur Deus homo c. 21. *Omnes Angeli sua natura.* Quorum verba, vel intelliguntur, ut diximus de verbis antecedentibus; vel saltem probant, Angelos differre numero, si non differunt specie. Clarius loquitur Damascenus lib. 1. instr. c. 7. *Eas, quæ sola individua continent, species infimas vocari, cujusmodi sunt Angelus, homo, equus.*

II. Probatur Rationibus. Non est necessitas diversificandi Angelos omnes inter se specie: ergo Angeli omnes inter se specie non diversificantur. Consequentia sequitur; quia sicut non sunt multiplicanda entia sine necessitate, ita nec pariter sine necessitate sunt diversificanda; & ratio est, quia diversitas major est quædam major multiplicatio, si non ad numerum rerum, quæ sint realiter distinctæ, saltem ad numerum prædicatorum, quæ iisdem rebus conveniunt. Ut enim ait Cacheranus, duæ entitates specie diversæ continent plura prædicata, quam duæ entita-

tes solo numero diversæ; ut patet in Petro, & Bucefalo, qui continent pluram prædicatam, quam Petrus, & Paulus; unde Petrus, & Bucefalus habent prædicatam omniam, quæ habent Petrus, & Paulus, & continent insuper hincivivitatem, quam Petrus, & Paulus non continent. Sic pariter, subdit citatus Auctor, duo Angeli diversi specie plura prædicata habent, quam duo Angeli solo numero diversi. Unde non est admittenda in Angelis hæc major diversificatio absque necessitate. Probatur modo antecedens. Si quæ esset necessitas, ab Adversariis esset afferenda; sed Adversarii nullam adducunt, quæ faciat falsis; ergo &c. Minor in objectionibus, quas afferunt Adversarii, & in responsionibus, quas dabimus illis, examinabitur.

III. Probatur. Ex Augustino in Enchiridio c. 18. Ideo Deus reparavit naturam humanam, non Angelicam, quia natura humana perierat tota, non sic autem angelicæ; æqui non esset rationabilis hæc totalitas, & partialitas, nisi ponatur, quod nulla species angelicæ quoad omnia individua totaliter perierit; ergo sub qualibet specie angelicæ dantur plura individua. Minor, quæ est Scoti in II. dist. 3. q. 7. §. qui dicunt, probatur sic; Si Angeli differrent solum specie, tot species Angelorum perierissent, quot Angeli perierunt; ergo species illæ, & quidem plurimæ, totaliter perierissent; sed hoc non est dicendum ex Augustino; ergo dicendum est, quod ex qualibet specie plura individua remanserunt, & aliqua perierunt; ergo jam datur in Angelis non solum specifica, sed etiam numerica diversitas.

IV. Probatur a Scoto. Non implicat, quod species infima pluribus communicetur; ergo de facto in Angelis communicatur. Probatur antecedens. Si implicaret, vel implicanti proveniret ex perfectione, vel ex imperfectione speciei infimæ; sed ex neutra provenit; ergo non implicat. Probatur minor. Non provenit ex perfectione; quia aliter natura divina, quæ est perfectissima, non esset communicabilis; Non ex imperfectione; quia aliter species infimæ substantiæ corporeæ, quæ sunt imperfectiores speciebus infimis naturæ angelicæ, non essent communicabiles; quum tamen eas communicari pluribus videamus; ergo si nulli speciei infimæ implicat pluribus communicari, neque angelicæ speciei implicabit. Responsiones etiam Thomistarum ad hanc ratio-

P. A. R. II.

nem afferentur in objectionibus.

V. Probatur ab eodem ibidem. Quælibet natura, quæ potest intelligi ut universalis sine contradictione, est communicabilis; sed omnis natura creata potest intelligi ut universalis absque contradictione; ergo omnis natura creata est communicabilis; sed natura angelicæ est natura creata; ergo est communicabilis. Major patet; quia naturæ divinæ repugnat ut sit communicabilis, & plurificabilis numero, quia est de se hæc, adeoque non potest ut universalis intelligi; ergo quia alia natura non est de se hæc, potest ut universalis intelligi, & ideo ei non repugnat, ut sit communicabilis, & plurificabilis numero. Minor negari non potest; quia, ut diximus, quælibet natura creata non est de se hæc; & hoc patet, quia aliter non posset per potentiam Dei absolutam neque specie multiplicari.

VI. Probatur ab eodem ibidem: Destruat Deus per annihilationem Angelum unum; in hoc uno Angelo per Thomistas tota ejus species esset annihilata. Reproducatur Deus eandem speciem annihilatam; quod quidem posse Deum facere, Thomistæ non negabunt: Petimus; vel Deus reproduceret Angelum annihilatum, vel alium; Non Angelum annihilatum, quia hic in sententia Thomistarum reproduci non potest. Docent enim Thomistæ, quod si anima destrueretur simul cum corpore, & postea reproduceretur anima, & cum corpore conjungeretur, non resurgeret idem numero homo; ergo reproduceret Deus alium Angelum, non vero Angelum annihilatum: In hoc casu hic alius Angelus cum Angelo destructo vel esset ejusdem, vel diversæ speciei; non diversæ, quia est contra hypothesein; ergo ejusdem: ergo possibile sunt plura individua Angelorum ejusdem speciei angelicæ; ergo jam sunt de facto; nihil enim implicat, quominus de facto sint, quæ de possibili esse non repugnant.

VII. Ideo Thomistæ distinctionem numericam in Angelis non agnoscunt, nec de facto, nec de possibili; immo etiam per absolutam Dei potentiam; quia per ipsius principium individuationis est materia, & Angeli sunt materia expertes; sed hæc ratio per S. Thomam locum habet solummodo in materialibus, non vero in immaterialibus; ergo non obstante illa Thomistarum hypothese Angeli numero differunt. Probatur minor. Angelicus Doctor in 1. 2. q. 16. de unitate intellectus contra

G g Ave-

Averroistas, quem citat Fraffen, hæc scribit: *Sic ergo intellectus, si naturaliter esset unus omnium, quis non haberet naturalem causam multiplicationis, posset tamen fortiter multipliciter ex supernaturali causa, nec esset implicatio contradictionis. Quod non tantum dicimus propter propositum, sed magis ne hæc arguendi forma ad alia extendatur: Sic enim posset concludere, quod Deus non potest facere, quod mortui resurgant, & quod cæci ad visum reparentur. Nec dicat Gonetus, quod S. Thomas non loquitur de Angelis, sed tantum de intellectuali natura, quam asserit non implicare, ut multipliciter etiam in intellectualibus, dummodo ad materiam ordinem dicat; Angeli autem nec materiales sunt, nec ordinem ad materiam dicunt. Etenim Gonetus aperte loquitur contra mentem, & contra verba Angelici; quia S. Doctor docet absolute; si intellectualis substantia non haberet naturalem causam multiplicationis, posset fortiter multiplicationem per causam supernaturalem; & hoc absque eo, quod dicat ordinem ad materiam, de qua nec verbum facit, ut legitur innotescit; sic Gonetus occurrit Fraffen.*

VIII. Probatur. Angeli differunt ratione hypostasis, non naturæ; ergo differunt numero, & non specie; sateam aliqui, quanvis non omnes, ut diximus. Probatur antecedens. Maximus martir in c. 5. libri de coelesti hierarchia, cujus auctur circumfertur sub nomine S. Dionysii Areopagite, docet, *omniam*, per quam Dionysius, sive alius, docuit, Angelos differre, non esse substantiam, sed hypostasis tantum. Item Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joan. *Angelus ab altero Angelo nulla re differt secundum id, quod sunt Angeli; nempe pro eo quod cum sint ejusdem omnes speciei, in unam naturam colliguntur.* Item Damascenus in lib. de duob. volunt. *Angeli, & homines suam quique divinitatem, & distinctam habent hypostasis, est ejusdem nature fiat: ergo jam Angeli differunt ratione hypostasis, & non naturæ; atqui hi solum sunt Angeli infimæ speciei, qui numero differunt, & vocantur Angeli; ergo hi etiam ab Archangelis specie differunt; & per consequens dicendum est, Angelos aliquos differre specie, aliquos numero; nempe Angelos unius speciei differre specie ab Angelis alterius speciei; & Angelos ejusdem speciei numero tantum inter se differre.*

IX. Probatur auctoritate, & ratione S. Bo-

naventuræ, in dist. 3. p. par. distinctionis ar. 2. q. 1. quam sub eisdem verbis asserit Fraffen, & nos cum ipso: *Quidam dixerunt, quod in Angelis est discretio personalis, sed nunquam pure. imo sunt tot speciei, quot individua, similiter dicunt in luminaribus. Sed licet hoc probabilitatem habeat in corporibus celestibus, non tamen videtur rationabile in spiritibus, ut nullus communicet cum alio in natura spiritali, & specificæ. Sicut enim innotescit per Scripturam, multi Angeli ad idem officium ordinantur, & communem videntur habere operationem eandem: Non autem per Scripturam, nec per dicta Sanctorum, nec per officia, innotescit tanta diversitas. Ideo non videtur, nisi præsumptio hoc dicere, maxime cum non appareat in promptu alia ratio cogens. Alia est positio sobria, & catholica, qua in Angelis distinctionem ponit quantum ad personalitatem tantummodo aut in omnibus, aut in aliquibus.*

X. Probatur factis, quod narrat Fraffen; anno scilicet 1325. a sacra facultate Parisiensi, Stephano Episcopo agente, hos sequentes articulos fuisse præscriptos, atque damnatos. *I. Quia intelligentia non habens materiam, Deus non potest facere plures ejusdem speciei. II. Deus non potest multiplicare individua sub una specie sine materia. III. Forma non recipiunt divisionem, nisi secundum materiam.* Non per hoc tamen, ne quidem in minimo, derogatur vultus sententiæ Thomistarum, quam absque fidei discrimine quisque amplecti, ac defendere tuto potest. Pro nostra vero subdimus, quod est plene, & evidenter non percipiatur, quomodo illi duo Angeli intra eandem speciem distinguerentur, non per hoc dicendum est, non distingui, si alias vel rationes, vel conjecturæ, vel auctoritates, vere distingui suadeant. Plura enim Deus potest facere, quam nos cognoscere; & de pluribus certitudinem circa illorum substantiam habemus, sed circa modum evidentiam non habemus.

Arguunt Adversarii I. Ideo multiplicentur individua aliarum rerum materialium, ut conserventur species ipsarum; sed in rebus incorruptilibus, quales sunt Angeli, non est hæc necessitas: ergo Angeli non multiplicentur numero. Major est Aristotelis 2. de anima tex. 35., qui etiam experientia ostendit, res incorruptibiles in unico individuo conservari. II. Angelus tribui debet ordo perfectior; sed perfectior est ordo specificus, quam numericus, quia numericus ordo est per accidens,

dens, & minus perfectus: ergo Angelis tribuendus est ordo specificus, & non numericus. III. Bonitas Dei magis communicatur, & Sapientia Dei magis explicatur, in majori diversitate, & varietate specierum in Angelis: ergo hæc major diversitas, & varietas specierum est Angelis tribuenda. IV. Differentia individualis est differentia materialis, & materialiter differunt, quæ individualiter differunt: ergo quia Angeli materiales non sunt, nec possunt individualiter differre. V. Auctoritates Patrum intelligende sunt de essentia sumpta incompletè; scilicet pro genere tantum; non vero completè; hoc est pro genere, & differentia simul: ergo non sunt aptæ ad nostram sententiam probandam. VI. Omnis differentia peritur vel a materia, vel a forma; a forma specifica differentia, a materia vero numerica; sed Angeli materiam non habent: ergo non habent differentiam illam, quæ sumitur a materia: ergo habent illam, quæ habetur a forma; sed hæc est specifica: ergo, &c. VII. Supponatur duo Angeli ejusdem speciei, & diversi tantum numero; perunt Adversarii, hæc diversitas unde haberetur? Non a forma, quæ est eadem; non a diversa participatione formæ facta a materia, unde sumitur differentia individualis, quia non supponitur materia: ergo non esset caput, a quo in Angelis sumeretur differentia numerica. VIII. Omnis forma, quæ se habet a materia separata; habet totam perfectionem suam speciei; ergo quia Angelus est forma separata a materia, habet totam perfectionem suam speciei: ergo non possunt esse plures Angeli solo numero distincti in eadem specie. Antecedens probatur. Non participat suam perfectionem a materia, quum sit forma separata a materia: ergo illam continet in seipso; si confiner in seipso, nequit dari Angelus ejusdem speciei, qui abiret tota perfectio speciei non esset in uno. IX. Si Angeli differrent numero debere esse infiniti; sed nequeunt infiniti esse: ergo &c. Probatur major. Pluralitas numerica in entibus perfectis, & a materia independentibus, non est a quo limitatur: ergo si est in Angelis, est illimitata: ergo infinita. Probatur antecedens. Non limitatur a materia: ergo non est a quo limitatur. X. Si principium individuationis fundatur in disconvenientia in prædicatis non quiddamatis, hæc non reperitur in Angelis: ergo Angeli non differunt numero.

PAR. II.

Probatur antecedens. Disconvenientia illa solum convenit rebus materialibus: ergo non reperitur in Angelis. Probatur antecedens. Prædicata non quiddamativa desumuntur ut plurimum a productionis circumstantiis, a tempore, a loco, a modo &c. sed hæc prædicata conveniunt solum rebus materialibus: ergo disconvenientia illa solum convenit rebus materialibus. Probatur minor. Res immateriales, utpote Angeli, conveniunt in productione, & in productionis circumstantiis, in modo existendi in loco, in creationis, & durationis tempore, in modo essendi, & operandi: ergo prædicata, quæ ab his desumuntur, non conveniunt rebus immaterialibus: ergo rebus materialibus tantum competunt.

Respondemus ad I. Esse unam ex causis multiplicationem individuorum conservatorum speciei, ut non esse unicam. Ad experientiam rerum incorruptibilium dicitur, quod in aliquorum sententia aliqua astruuntur incorruptibilia, & tamen sunt ejusdem speciei; item aliqui orbis celestes sunt incorruptibiles, & nihilominus solo numero differunt. Uterius aliqua etiam corruptibilia, vel saltem materialia, conservantur in uno, absque multiplicatione, ut videmus in sole. Ex hoc quidem, vel quia alia individua non pertinent, nec faciunt ad perfectionem universi, vel sunt necessaria ad finem, ad quem Deus illud unum individuum produxit.

Ad II. Perfectio Angelorum considerari potest dupliciter, vel absolute, & secundum se, vel comparative, & in ordine ad totum universum. Primo modo transeat, quod ordo specificus conveniat magis perfectioni Angelorum; secundo modo nequaquam. Ratio est, quia bonum universi nun tantum exigit ordinem majoris perfectionis, sed etiam varietatis perfectionis; unde exigit modum perfectionis substantialis, & accidentalis, quanvis perfectio accidentalis minor sit substantiali. Sic Angeli ad rationem perfectionis majoris absolute, & secundum se, exigunt perfectionem multarum specierum; ad rationem vero perfectionis comparativæ, & in ordine ad totum universum, exigit perfectionem multorum individuorum.

Ad III. dicimus primo per instantiam, quod magis communicatur divina bonitas, & explicatur divina sapientia, per infinitas naturas, quam per finitas: ergo admittendæ erunt infinitæ naturæ? Nequaquam. Secundo subâimus, quod ad majorem.

G g 2

com-

communicationem bonitatis Dei, & ad majorem explicationem sapientie Dei, non facit major, vel minor perfectio obsectorum; sed sufficit, quod Deus operetur quicquid operatur bonitate summa, ac summa sapientia. Denique hæc major commuocatio, & hæc major explicatio, non solum est attendenda secundum quid, & comparative ad perfectionem ejuslibet Angeli secundum se, sed etiam simpliciter, & comparative ad bonum vel totius universi, vel Republicæ Angelorum; ut Cachetanus inquit.

Ad IV. Fit requivocatio in voce illa *materiali*. Materiale enim vel sumitur prout spirituali opponitur, vel prout ab essentiali, & a quidditativo distinguitur. In antecedente argumeto accipitur materiale hoc secundo modo; in consequenti vero sumitur primo modo. Unde facta convenienti distinctione terminorum, argumentum nihil concludit. Ex re vera differentia individualis dicitur materialis, quatenus differentia individualis non est essentialis, & quidditativa, sed est accidentalis, & provenit ab aliquo, quod non est materia, sed imitatur materiam; ut est scilicet genus respectu differentie. Magna autem est distantia inter hoc materiale, & materiale alterum, quod spirituali opponitur.

Ad V. dicitur, quod argumento illo non ad rem, ipsorum pacè, Adversarii loquuntur. Et quidem primo Patres loquuntur de oatura prout opponitur hypostasi, seu personæ: ergo loquuntur proprie de specie, quæ sola opponitur hypostasi, & individuo. Secundo dicunt Patres, differre Angelos uti differunt homines, & esse ejusdem speciei, ut sunt homines; ergo de specie, non de genere, & loquuntur de individuis, quæ sub tali specie continentur. Tertio asserunt Patres, Angelos distingui penes dignitatem: ergo per accidentalia; per accidentalia autem individua distinguuntur: ergo volunt, Angelos numerice distingui. Quarto magis proprium est, quod quando dicitur, talia esse ejusdem naturæ, intelligantur de oatura specifica, quam de generica; sicut quando dicimus, equus, & homo sunt ejusdem naturæ, posset juxta Adversariorum argumentum suslineri propositio, quia vere sunt ejusdem naturæ genericæ; at in rigore logico non sustineretur, quia non sunt ejusdem naturæ specificæ.

Ad VI. Omnis differentia specifica petitur a forma, omnis differentia numerica a

materia. Quando dicitur, quod Angeli materiali non habent, intelligendum est dictum de materia prout opponitur spiritui; non vero de materia prout distinguitur ab essentiali, ut dictum est. Unde differentia materialis est accidentalis, qualis esse debet numerica, & individualis.

Ad VII. Limitatio, ac finitus & inadæquatus modus habendi formam non petitur tantum ex materia, sed ex Dei voluntate, quæ non communicat singulis individuis ejusdem speciei unum, & adæquatum modum habendi formam. Desinitur etiam ex propria coeitate cujuslibet rei particularis, quæ consistit in prædicatis numericis, quæ ipsam in individuo constituunt. Quod videmus quoque non solum in duobus Angelis, sed in duobus etiam animabus rationalibus separatis, quando supponantur destructa corpora, quibus uniebantur. Itæ quidem animæ numero distinguuntur, quia limitatio, & inadæquato modo participant speciem humanam; & tamen hic limitatus, & inadæquatus modus non habetur a corporibus, quæ supponuntur destructa. Nec dicant Adversarii, quod remanet ordo, quem dicebant ad corpora; tum quia potuerunt creati sine ordine ad corpora, ut ait Juvenius; tum etiam quia ordo ad corpus, quando corpus non est, non potest limitare naturam, nemo enim operatur, quando non est.

Ad VIII. dupliciter respondet Scotus apud Fraffen. Primo, quod non sequitur præcise, aliquid habere totam perfectionem suæ speciei ex hoc, quod careat materia; quia quum natura illa sit multiplicabilis in infinitum, si unum individuum haberet totam perfectionem suæ speciei, haberet perfectionem infinitam, saltem in extensione. Secundo distinguit propositionem, quæ est probatio antecedentis: Debet habere rationem materiæ physice, negat; materiæ metaphysicæ, scilicet naturæ specificæ, quæ dicit ordinem ad formam metaphysicam, hoc est ad differentiam individualem, quæ ipsam operatur, & determinat ad esse individui, concedit.

Ad IX. pariter respondet Scotus dicendo, quod pluralitas numerica potest esse infinita, sed non est infinita, nec debet necessario esse infinita. Limitatur autem in substantiis spiritualibus non a materia, cujus sunt expertes, sed a voluntate Dei, determinantis tot individua, & non plura. Et hoc pariter debent dicere Adversarii;

ferri; si enim quaeratur ab ipsis, a quo limitetur materia, quæ per ipsam limitat pluralitatem à Deo, respondebunt, determinatæ materiam; ita & pariter dicimus nos, a Deo limitari numerum individuorum, absque superfluo recurſu ad materiam.

Ad X. Cacheranus responderet, quod quanvis in rebus spiritalibus non sic cluceat disconvenientia in prædicatis non quiddi-
cativis, ut cluceat in rebus materialibus; non desunt tamen aliqua disconvenientiarum capita, quæ nos inducunt ad cognoscendum differentiam numericam inter illas. Et sunt; Raphael potest esse sine Gabriele; ac sine Raphaelæ non potest

esse Raphael; Michael potest habere hanc speciem infusam, quam non habet Gabriel; Gabriel missus est ad Mariam Virginem, ad quam non est missus Raphael; Raphael comitatus est Tobiam, quem non est comitatus Michael. Insuper duo Angeli possunt esse in diversis locis, custodiunt diversas animas, respiciunt diversos fines, quamvis omnes laudabiles, & bonos; ut dicitur in Scriptura de Angelo, seu Principe Persarum, qui resistebat Angelo Populi Judaici, nec captivitate exiret Judæi; hic, ne contaminarentur Judæi, ille ut converterentur Persæ; Daniel. 10. 13.

DISSERTATIO CXXXVII.

De Hierarchiis, Ordinibus, & Nominibus Angelorum; Sectariorum insaniam confutantur; Theologorum sententiæ amplectuntur.

HIERARCHIÆ vocabulum ex duobus græcis vocibus derivatur, nimirum hieros, & eros; quarum prima idem significat ac sacrum, secunda vero idem ac principatus: Sic communiter Scriptores cum S. Thoma s. p. q. 108. ar. 1. in c. sub principatus nomine continetur & princeps, & multitudo, quæ est sub principe. Ex his inferunt Theologi, quod sub una hierarchia sunt omnes rationales creature, quæ solæ sacrorum sunt capaces, & quæ dicunt ordinem ad Deum, tanquam ad unum Principem. In participatione deinde sacrorum distinguuntur duæ multitudines, quarum una est terrena, & ecclesiastica, altera celestis, & angelica; quæ diversimode ad Deum ordinantur, & a Deo illuminantur. Prima vocatur hierarchia Ecclesiastica, de qua non est sermo in præsentem. Altera dicitur hierarchia angelica, de qua nunc sermone instituiamus. Hierarchia igitur est principatus, qui comprehendit multitudinem ordinatam; & quia multitudo ordinata exigit ordinem diversitatem, inde est, quod sub qualibet hierarchia diversi ordines continentur. Plures proinde hierarchiæ ponuntur in Angelis, & sub qualibet hierarchia plures ordines. Hierarchiæ sunt tres, & sub qualibet hierarchia tres ordines; qui constituunt no-

vem ordines, seu choras Angelorum. Ratio hujus divisionis est, quia in qualibet multitudine distinguere debemus principium, medium, & finem; unde proveniunt tres hierarchiæ Angelorum, prima scilicet, media, & infima. Sub qualibet deinde hierarchia tres ordines, quia, ut videbimus, non plures, quam novem ordines, seu chori Angelorum in Scripturis, & Patribus inventiuntur. Primo ex Sectariis Calvinus in lib. instit. c. 14. §. 8. contra Angelorum hierarchiæ, & ordines, blaterat: *De multitudine Angelorum, & Ordinibus qui deservire videntur, videtur, quale habeant fundamentum.* Idem hierarchia delirat, dicens Paulum Apostolum in epistola ad Ephesios, & in epistola ad Romanos, loqui quidem de Angelis, sed non ut certorum designent ordines, ac ut ipsorum præstantiam designet: *quod Deus per ipsorum munus suam potestatem, virtutem, & dominatam exercet.* Testatur Petavius, Estius, Coccius, Præsen, alique.

Secundo Theodorus Beza negat, in Epistola ad Ephesios Angelos nominari; ait enim: *Simpliciter Apostolus supra omnium omnium rerum creaturarum præstantiam Christum creabit.* Hinc appellare non est bene incepte curiosos, qui, ex hoc loco, & similibus, occasionem accipiunt garrivendi de Angelorum ordinibus. Sic in Scholis ad c. 8. epistolæ

ad

ad Romanos. Faciēte restantur Petavius, Frassen, & alique.

Tertio Erasmus asseruit, Apostolum in illis locis non loqui de Angelis tantum, sed de universis in genere; „quasi dicat, ait Petavius, Christum evectum esse supra, „ creata omnia quamlibet excelsa, & sublimia; „ quæ sunt, quæ illis vocabulis expræmuntur; imperium, auctoritas, potestas, dominatus, aut si qua ejusmodi sunt nomina, quæ hominum usu, & opinione excellens aliquid continent. „ Uterius, ex Cocchio habemus, eundem Erasmus lib. „ cui titulus: *Nova methodus in præcipuis Scripturæ locis*, tit. de Angelis pag. 100. vocare „ errorem, & Scholasticocum figmentum, sine Verbo Dei extoriturum, asserere hierarchias, & prælaturas Angelorum, quæ in Angelos simpliciter, Archangelos, Thronos, Dominationes, virtutes, potestates, Cherubim, & Seraphim, dividantur. „

Quarto Centuriatores Magdæburgenses cens. 3. 4. & 5. Sec. c. 4. communem Patrum doctrinam de Angelorum ordinibus negas vocant. Tradit Coccius.

Quinto Hermannus Hamelmannus de Traditionibus par. 3. lib. 1. hæc in se habet. „ Quemadmodum ex diversitate nominum „ postquam diversi Ordines Angelorum colliguntur, ita subtiliter, more Dionysii, de illis „ inquirere, & gradus statuere, non modo „ suam est curiositatis, sed temeritatis „ etiam, impie, & periculosa. „

Dicimus L. tres esse hierarchias, & novem Angelorum ordines, sub tribus hierarchiis contentos. Est communis Patrum, & Theologorum sententia.

I. Probatur ex Scripturis. Genes. 3. 24. Collocavit Deus ante paradisum voluptatis Cherubim. Mai. 6. 1. Seraphim stabant super illud. Daniel. 10. 13. Michael unus de principibus præsens. Ad Ephel. 1. 20. Supra omnes principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem. Ad Coloss. 1. 16. Sive throni, sive dominationes, sive potestates. Ad Roman. 8. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes &c. Ad Thessalonens. 4. Quoniam ipse Dominus in jussu, & in voce Archangelus, & in tuba Dei descendet de caelo. I. Petri 3. 21. Professus in eum, subiectis sibi Angelis, & potestatibus, & virtutibus. Judæ vers. 9. Cum Michael Archangelus, cum Diabolo disputans altercetur de Moysi corpore. Omnes novem Ordines Angelorum, qui sub tribus hierarchiis continentur, in reliquis sacre paginæ

verbis enumerantur. Nimirum Angelus, Archangelus, Principatus, sub infima hierarchia; Potestates, Virtutes; Dominationes, sub hierarchia media; Throni, Cherubim, & Seraphim, sub suprema hierarchia.

II. Probatur ex Patribus. Auctor libri de cœlesti hierarchia, sub nomine S. Dionysii Areopagite, c. 6. Omnes simul cœlestes, immortalesque substantias in novem ordines divinus sermo distinguit, propriisque, ac significativis vocabulis appellavit. Hæc extimius Præceptor nosse in ternis sectio repetitas distinctiones ad sancta Trinitatis divosque imaginem. Ac primam quidem esse, ait, qua eorum Deo versetur semper, idque ex divina dignatione suscepit, ut illi ubareat jugiter, nullisque mediis interiectis spiritibus inferretur. Nam sanctissimos Thronos, & oculis plurimis, aliisque prædiosis Ordines, Cherubim scilicet, & Seraphim, Hæbeorum voce appellatos, juxta Deum, nullis mediis insertis agnibus, eminenti propinquitate locatos, ait, idque sanctorum Scripturarum tradita expositionem. Hanc igitur ternarium distinctionem, ut unum, & per omnia æqualem, permixtamque ea vera hierarchiam, illisris Lux nosse, ac Magister esse, ait, qua non sit præstantior altera, primoribusque Dei summi splendoribus majori propinquitate conjuncta. Secundam vero asseruit, que Potestatibus, Dominationibus, Virtutibusque consistit. Tertiam item, qua in cœlestibus sanctionibus extremam tenet locum, ex Angelis, Archangelis, Principatibusque constantem. Ignatius martyr episc. ad Tralhanos, de cuius genuitate S. Hieronymus non dubitat: Etenim & ego, non quatenus vinculis sum, etiam cœlestia intelligere possim, angelicos ordines Archangelorum, militiarumque cœlestium discrimina, Virtutum, Dominationumque differentias, Thronorum, Potestatumque diversitates, Principatum magnificentias, Cherubim, Seraphimque excellentias, spiritus sublimitatem, & Domini regnum, & incomparabilem Dei Patris omnipotentis divinitatem. Hæc cum noverim, non continuo percellens profusus sum, aut discipulus, qualis Paulus, qualis Petrus. Irenæus lib. 2. c. 54. Post deinde, atiam si per ipsos ea, que sunt super caelos, facta sunt, dicant nobis, qua sit invisibilitatem natura, enarcent numerum Angelorum, & ordinem Archangelorum, & demonstrant Thronorum sacramenta, & decerant diversitates Dominationum, Principatum, Potestatum, atque Virtutum. Clemens Alexandrinus ad c. 3. primæ Petri Epistolæ:

stare: Subiecti sibi Angelis, qui sunt primi Ordo; & subditis Potestatibus, qui sunt secundi ordinis; subditis quoque Virtutibus, qui ad tertium ordinem pertinere declarantur. Achanasius ser. 4. cont. Arianos: Nam & Angeli, & Archangeli, & Dominationes, Throni, & reliqua Potestates, Verbi participes effecti, vident perpetuo faciem Patris Christi. Hilarius ad psal. 134. Præterito Thronorum, Dominationum, Principatum, & Potestatum, Cherubim, & Seraphim, Angelorum, & Archangelorum, miraculo, in his omnia Deus, quæ voluit fecit in celo, & in terra. Hieronymus lib. 2. adv. Jovinianum c. 15. Quare in regno colorum Archangeli sunt, Angeli, Throni, Dominationes, Potestates, Cherubim, & Seraphim, & omne nomen, quod nominatur non solum in præsentis seculo, sed etiam in futuro! sine causa diversitas nominum est, ubi non est diversitas meritum. Augustinus ad Orosium contra Priscillianistas, & Origenistas c. 11. Certe, ait Apostolus: Sive Sedes, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates. Et esse itaque Sedes, Dominationes, Principatus, Potestates, in celestibus apparatus, firmissime credo, & differre inter se aliquid indubitata fide teno. Gregorius magnus hom. 34. in Evang. Novum Angelorum Ordines diximus, quia videlicet esse, restante sacro eloquio, scimus Angelos, Archangelos, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubim, atque Seraphim. Bernardus lib. 5. de consider. c. 4. Angeli, Archangeli, Virtutes, Dominationes, Potestates, Principatus, Throni, Cherubim, & Seraphim.

III. Probatur Rationibus, seu potius congruentiis, & conjecturis. I. Tres sunt hierarchicæ operationes: ergo tres hierarchicæ Angelorum. Probatur antecedens ex lib. de celest. hierat. c. 3. Sunt nimirum purgare, & purgari, illuminare, & illuminari, perficere, & perfici. Prima hierarchia a nulla alia hierarchia, sed a solo Deo purgatur, illuminatur, perficitur; & illa purgat, illuminat, perficit mediam hierarchiam. Media purgata, illuminata, perfecta a prima, purgat, illuminat, perficit infimam. Infima purgata, illuminata, perfecta a media, purgat, illuminat, perficit humanam. Purgatio non fit a culpa, ab errore, ab ignorantia, quæ in Angelis non reperiuntur, sed a nescientia, quæ in iisdem, quomodo non omnes supernaturalis veritates intelligant, reperitur. Sic pariter dicendum est de illuminatione, & de perfectione.

II. Apud Regem magnum, & potentissi-

imum primo assistunt qui sunt illi chariores, & illius amantissimi; secundo sapientissimi; tertio Judices, vel magistratus; & hi apud Deum in Angelis constituunt tres Ordines, nempe Seraphim, Cherubim, Thronos, qui primam hierarchiam componunt. Quarto assistunt Magnates, & Regni proceres; quinto Præsides Provinciarum; sexto Duces Legionum; & hi sunt in Angelis Dominationes, Principatus, & Potestates, qui mediam hierarchiam efficiunt. Septimo assistunt Centuriones, Ministri scilicet vindictarum, & iustiarum exequutores; octavo Legati magni; nono Legati minores; & hi sunt Virtutes, Archangeli, Angeli; quia infimam hierarchiam formant. III. In quolibet ordinata multitudine tria conveniunt est distinguere, principium, medium, & finem: ergo pariter in multitudine Angelorum congruum est tres hierarchias ponere; primam, mediam, & infimam. Eadem ratione convenit quamlibet hierarchiam in tres ordines scernere. primum, medium, & infimum. IV. In rebus, quæ nostrum captum excedunt, illas divisiones, & ordines illos, ponere debemus, quos in Scripturis, & Patribus invenimus; sed in Scripturis, & Patribus invenimus tres hierarchias, & novem ordines, ut visum est: ergo hos, & non alios ponere debemus.

Arguunt I. Et si reperiantur in Scriptura novem nomina, non tamen potest inde inferri, quod novem sint ordines; quia unus ordo potest habere non unum, sed plura nomina, quæ sint ipsi synonyma; ergo ex Scripturæ verbis non satis colligitur, novem esse ordines Angelorum. II. Scriptura non enunciat simul ordines hosce, sed sparsim innuit: ergo signum est, quod illos intendit manifestare, ac non enumerare; si non enumerare: ergo non sicut numerum, quem nos dicimus. III. Nomen Archangeli non invenitur in Scripturis in plurali, sed in singulari; ergo signum est, esse nomen unius particularis Angeli, non vero unius ordinis Angelorum. IV. Michael vocatur Archangelus; sed Michael est primus in supremo ordine: ergo non bene dicitur Archangelus, qui spectat ad hierarchiam infimam. V. Non omnes Patres conveniunt in enumeratione ordinum Angelorum, alii enim enumerant plures, alii pauciores; & de facto Hieronymus, Ambrosius, Cyrillus, quatuor tantum recensent. VI. In sacris Canonibus legimus decimum

cimum ordinem Angelorum, scilicet *e hi duo de consecrat. dist. 1.* qui dicitur ordo Angelorum, qui ceciderunt, & quem dicit Magister fententiarum in II. dist. 9. lit. G. restaurandum ex hominibus, qui salvi fiant. VII. Si hæc divisio esset inter Angelos, esset etiam inter Dæmones; inter Dæmones non est: ergo neque inter Angelos. Major probatur; quia dicitur, ex quolibet ordine Angelos cecidisse. Minor patet, quia in inferno nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. VIII. Hæc distributio ordinum, & hierarchiarum, vel fuit facta ab initio creationis Angelorum, vel post casum; Non ab initio, quia nondum erant confirmati in gratia, & erant in via: Non post casum; quia aliter nesciremus quales fuissent Angeli, qui ceciderunt, quum nihilominus, ut dictum est, afferant, ex quolibet ordine cecidisse. IX. Hi ordines vel post iudicium permanebunt, vel non; Si permanebunt; quos homines purgabunt, illuminabunt, perficient Angeli, si homines in mundo non erunt? Si non permanebunt; ergo in ipsis post iudicium erit confusio, & nullus ordo. X. Augustinus in psal. 79. non distinguit Cherubinos a Virtutibus, & Potestatibus; ait enim; *Cherubim sublimis esse colorum Potestates, atque Virtutes; ergo per Augustinum ordines Angelorum non sunt novem.*

Respondemus ad L. quod ubi Scriptura non satis se explicat, supplet traditio. Traditio autem est antiquissima, que in communi Patrum auctoritate fundatur, & in universalis Ecclesie consensu elucet, per novem relata vocabula novem Angelorum ordines significari; non vero, quod uni, aut alteri ordini plura ex illis nominibus conveniant; ut clarius, & fusius apud ipsos Patres invenitur.

Ad II. Enumerat quidem Scriptura novem Angelorum ordines, sed non enumerat omnes in eodem loco. Non enim Scriptores sacri intendebant illos ex proposito enumerare, sed indicare tantam prout sibi offerebatur de his occasio loquendi. Sed autem est, quod omnes in diversis locis enuntientur simul, & enumerentur; ut inde sufficiens habuerint Patres fundamentum eisdem expresse enumerandi, prout de facto ipsorum plurimi enumerarunt, & explicarunt.

Ad III. Nomen Archangeli aliquando sumitur pro Nuntio principali, & insigniori, qui ad opus magnum a Deo deputetur; sicut patet Angeli nomen, quod tribui-

tur etiam in Scriptura Gabrieli, & Raphaeli, quos nemo dubitat ex primariis ordinibus esse; unde non mirum, si Michaeli etiam, Principi militum cælestis, Archangeli nomen tribuatur. Parum vero refert, quod Archangelus in singulari scribatur; quia aliquando mos est Scripturæ in singulari exprimere, que pluruli numero intelliguntur.

Ad IV. Michaeli tribuitur Archangeli nomen ratione, quam modo diximus; hoc est tribuitur nomen vel officium Archangeli, non vero ordo. Nec enim assentimur illi, qui putant apud Estitium in II. dist. 10. §. 6. Michaelem esse ex supremo ordine infimæ hierarchie, qui Principes appellatur. Hi enim ab Estitio quoque impugnantur, & Michaelis Principatus super omnes Angelos vindicatur.

Ad V. dicitur, Patres, qui paucos ordines scribunt, non excludere alios; non enim ex proposito intendunt enumerare illos, & illorum numerum definire, sed tantum incidenter de illis loqui. Subdit nihilominus Estitius, quod si illorum Patrum omnia Opera evolvantur, fortassis in alio opere veniant nomina ordinum, que in uno deficiunt.

Ad VI. dicunt, quod ordo ille decimus, de quo canonicus textus loquitur, vocatur ordo, non gradu, sed numero. Unde Glosa exponit, sensum esse, quod tot Angeli ceciderunt, qui possent facere unum ordinem, seu melius, qui possent constituere numerum unius ordinis. Hic autem numerus, juxta Magistrum, restauratur per numerum hominum electorum; quatenus omnes Elesti æquabuntur numero Angelorum reproborum, & juxta ipsorum meritum inter beatorum Angelorum ordines miscbuntur.

Ad VII. primo dicitur, quod quum in Dæmonibus nihil sit sacrum, dari non potest hierarchia, cujus nomine sacer principatus importatur. Datur ramen aliquis ordinatio, que est physica, & naturalis, ex inæqualitate naturarum orta. Hæc autem est ipsis ad poenam, non solum subordinatis, sed etiam superioribus Angelis; quia ut docet S. Thomas 1. p. q. 109. ar. 2. ad 3. *Quod superioribus inferioribus subdatur, non est ad bonum superiorum, sed magis ad malum eorum; quia cum mala facere maxime ad miseriam pertineat, præfessio in malis est esse magis miserum.* Secundo, nullus quidem ordo est in inferno, quatenus ibi totum est confusio, & horrore plenum; sed non per hoc non est unius

Dæmonis ab alio distinctio, nec omnes Dæmones æqualem habent poenam; quæ quidem iustitiæ ordinem, immo & naturæ ordinem complectitur.

Ad VIII. dicitur, quod distributio ordium fuit facta ab initio creatiois Angelorum; quia statim ac Angeli creati fuerunt, habuerunt diversas naturas, ac diversa dona tum naturalia, tum gratuita; & per diversitatem tum naturalium, tum donorum, diversas quoque constituerunt hierarchias, & ordines. Nihil autem obliuiscitur, quod non erant in gratia confirmati; quia vel fuerunt in gratia creati, & habuerunt etiam gratiarum diversitatem, quæ pariter diversitas ad diversitatem hierarchiarum, & ordinum, concurrerebat; si vero non fuerunt creati in gratia, iuxta diversitatem sententiarum, habuerunt diversas hierarchias, & diversos ordines inchoate, & incomplete, hoc est per dona naturæ, non vero complete, & perfecte, per dona scilicet naturæ, & gratiæ.

Ad IX. Remanebant post iudicium in Angelis hierarchiæ, & ordines quoad substantiam, oia vero remanebant quoad aliqua accidentalia. Diversitas quidem donorum naturæ, & gratiæ etiam post iudicium perdurabit; & hæc est substantia diversitatis hierarchiarum, & ordinum. Diversitas functionum, quas exercent respectu Dei, remanebit; & hæc dicitur aliqua accidentalia, in quibus duratura est. Diversitas functionum, quas peragunt respectu hominum, non remanebit; & hæc importat aliqua accidentalia, in quibus deficiet.

Ad X. Augustinus vocavit Cherubim potestates, & virtutes, ob ipsorum potentiam, & scientiam, non vero quod intellexerit vel illa nomina, vel illos ordines, in unum confundere, & inter se non differre. Satis illius mens ex aliis ipsius verbis, a nobis superius allatis, constat. Verum quod magis est, Augustinus in Enchiridio c. 58. ingenue fateretur, de ordinibus Angelorum se non multa loqui, quia scientiam non habet de illis, de quibus vellet loqui: *Dicant, qui possunt, si tamen possunt probare, quod dicant: Ego me ista ignorare profiteor.*

Pro secunda Dissertationis parte, in qua de nominibus Angelorum inquiritur, primo statuendum videtur, an Angeli propria habeant nomina? Et secundo, quomodo illa sint? Pro utroque.

Dicimus II. Probabilius esse, quod Angelis singulis quibusque Deus propria assignaverit nomina; illa autem solum a Catho-

PAR. II.

licis recipi, quæ in divinis Scripturis, vel in catholicis Scripturis, inveniantur.

I. Probatur a S. Gregorio Homil. de centum ovibus. Conveniens est, Angelos sua propria habere nomina, ut a Beatis cognoscantur: ergo verè sua habent nomina. Antecedens est certum; aliter non possent clare, & in individuo cognosci. Consequentia sequitur; major enim convenientia in re factibilis est apud Deum ratio facti. II. Debent quoque Angeli sua propria habere nomina, ut illis utantur Beati, quando inter se de iisdem Angelis loquuntur: ergo de facto propria nomina habent. Antecedens quoque constat; non enim apparet, quo alio medio uti possint Beati, dum inter se loquentes, nominare habent Angelos. Consequentia pari modo sequitur. III. Etiam ad præsens & Angeli, & Animæ beatæ, quando inter alloquendum modo suo, & de quo inferius dicitur, nominare habent Angelum, vel Animam, si eos oominibus non exprimitur, quoniam pacto, vel quo signo, distinguunt? Quodcumque dicatur, sive signum, sive character, sive quodcumque aliud, illud ipsum est nomen: ergo verè Angeli sua propria habent nomina. IV. Mali Angeli habent sua nomina; ergo etiam boni. Probatur Antecedens. Christus Dominus Dæmonem quendam in Evangelio interrogavit, quodnam nomen haberet; si Dæmon ille suum proprium, nomen non habuisset, frustra illum Christus interrogasset: ergo verè mali Angeli sua habent nomina. Consequentia pariter prioris argumenti probatur. Non enim est ratio, cur mali Angeli sua habeant nomina, & boni non habeant; nec videtur assignabilis diversitas inter illos. V. Catholici Scripturas septem tantum Angelorum nomina memorant: ergo si plura adducuntur, non sunt Spiritu Sancto dictante inventa. Probatur antecedens a Serario in 12. cap. Tobie, & a Salmerone t. 3., qui enumerant hæc septem Angelorum nomina: Michael, Gabriel, Raphael, Uriel, Salathiel, sive Sealziel, Jehudiel, & Barachiel.

De his autem nominibus, & appellationibus mysticè adduci solent, & significationibus propriæ verborum, & rerum. Pro significationibus mysticis enumerant septem lampades Apocalypsis; septem cornu agni etiam Apocalypsis; Septem oculos apud etiam Apocal., & Zachariam; & hoc pacto explicant. Apoca. 4. dicitur: *Septem lampades ante thronum Dei; illuminant*

H h cniæ

enim homines, ad quos mittuntur; eo fulgore, quo in se ipsis maxima claritate resplendent. Ibidem habetur: *Vidi Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem Spiritus Dei, missi in omnem terram.* Cornua dicuntur propter fortitudinem, qua Ecclesiam tuetur, Dæmones debellant, iustos protegunt, impiis resistunt; dicuntur autem oculi propter vigilantiam, qua humani generis salutem procurant, Ecclesie tranquillitatem servant, & æterni Dei mandata percipiunt, & exequuntur. Unde Zachar. 4. legitur: *Septem isti oculi sunt Domini, qui discurrant in universam terram.* Apocal. cap. 8. etiam legitur: *Et vidi septem Angelos, stantes in conspectu Dei.* Uterius Tobie 12. Raphael de se ipso dixit: *Ego sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui adstant auro Dominum.* Unde Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromat. prope finem apposite scribit: *Septem sunt, quorum est maxima potentia, primogeniti Angelorum Principes, ob sua munia nomen Dei secum preferentes.*

Explicamus modo nomina. Michael idem est ac *Quis ut Deus.* Gabriel, fortitudo Dei; Raphael, medicina Dei; Uriel, lux, vel ignis Dei; Jehudiel, confessio, vel laus Dei; Salathiel, vel Sealtiel, oratio Dei; Barachiel, benedictio Dei. Ex his Michael, Gabriel, Raphael, in divinis Scripturis inveniuntur; Uriel legitur in lib. 4. Esdræ; sed hic liber e Canonico rum librorum catalogo expungitur. Salathiel, Jehudiel, Barachiel, a catholicis Scripturis adnumerantur; nimirum ab Antonio Duca in hymno de septem Angelis assistentibus, qui floruit sub Paulo III.; ut etiam a Scario, Salmerone, aliisque, quod nuper diximus. Verum, quod ad rem maxime facit; ann. 745. sub Zacharia Papa coactum fuit Concilium Romanum, a quo damnata fuit oratio cuiusdam Aldeberti, in qua octo Angelorum nomina, eaque incognita, præter Michaelem, invocabantur. *Precor vos, & conjuro vos, & supplico me ad vos, Angelus Uriel, Angelus Ragnel, Angelus Tabuel, Angelus Michael, Angelus Adimis, Angelus Tubuz, Angelus Saboth, Angelus Limbel.* Acta autem Concilii narrat: *Quis lecta oratione, dixit Zacharias Papa: Hæc nomina, præter Michaelis, omnia sunt nomina Dæmonum. Quid aliud agendum, nisi ut omnia, qua lecta sunt, igne concrementur; annumerantque omnes Episcopi, dicentes: Non plusquam tria Angelorum nomina agnoscimus, id est Gabriel, Raphael, Michael. Vi-*

deatur Cardinalis Baronius ad ann. 745. Hi tres tantum in Scripturis sunt.

Ex his Michael inter sanctos Angelos supremus, & princeps est; quod late, & fortiter probat Eitius, afferens Rupertum lib. 1. de victoria Verbi Dei c. 18. scribentem: *Michaelem eo prælio, quod cum Diabolo commisit, metuisti principatum Angelorum, & hominum.* Similia adhibet Ecclesia, tum in Officio Angelorum; tum in precibus pro illis, qui in agone mortis sunt positi. Eandem sententiam tenuit Hieronymum, & Theodoretum, idem Eitius asserit; ac demum concludit, hæc esse hodie communem, & ut ita dicat, ecclesiasticam sententiam.

Arguunt. I. Beda in Collectanis alia nomina commemorat; nimirum Rumieli; & Phanielis; sic enim se Angelis commendat: *Gabriel est mihi lorica, Michael est mihi balteus, Raphael est mihi scutum, Uriel est mihi protektor, Samiel est mihi defensor, Phaniel est mihi securitas.* II. In libris Sybillinis lib. 2. alia nomina Angelorum leguntur, nempe, Eroniel, Samiel, Azael, Uriel Tunc Eroniel, Uriel, Samiel, Azaelque, qua mala quisque dominum pataverit, ante scientes, e terris animas tenebris caliginis omnes Judicio sistit, ad formidabile patris, magi immortalis saltem. III. S. Bernardus ser. 13. in Psal. Qui habitat, septem Angelos malos enumerat quoque, videlicet Leviatham, principem superbiæ; Beerith, principem iræ; Mammon, principem avaritiæ; Beelzebuth, principem invidiæ; Beelphegor, principem gula; Asmodeum, principem luxuriæ; Asaroth, principem accediæ, seu pigritiæ; sicut igitur habentur nomina Dæmonum, ita pariter Angelorum nomina probari debent. IV. Daniel. 10. Michael dicitur unus de Principibus primis: ergo non est omnium Princeps supremus, ac primus.

Respondemus ad I. Bedæ dictum non probari, nec ab Ecclesia, quæ nunquam nominibus illis invocationes direxit, nec ab aliis Patribus, qui nunquam eadem nomina usurparunt. Præcipit quoque Apostolus, novitates vocum vitandas esse; & Concilium Romanum allatum cuiusque contrario exemplo prævalet.

Ad II. Sybillini libri apud Eruditos sunt suppositi, & tantum carmina illa admittuntur, quæ apud antiquos Patres, vel Ecclesiasticos Scriptores, inveniuntur.

Ad III. Nomina illa Dæmonum, quæ a Bernardo commemorantur sunt ut plurimum in sacris libris, non sic autem sunt illa Angelo-

gelorum bonorum nomina, quæ præter tria, ibidem non leguntur. Vel dici etiam potest, quod illa septem nomina indicant septem vitia capitalia, quibus dantur septem Dæmones, ut principes, ab illis septem vitiis desumptis nominibus, quæ septem Dæmonibus appropriantur.

Ad IV. dicit Estius, quod verborum illorum Danielis sensus est, Michaëlem fuisse pri-

mo, & summum inter primos Principes; eo quidem sensu, quo dicitur Gen. 1. *Factus est dies unus*; id est, primus; Luc. 24. & ad Cor. 16. Una Sabbati pro prima Sabbati. Immo apud ipsum Danielæm legitimus c. 9. *Anno nono regni Darii*; & intelligitur, primo. Unde id est Estius concludit, hanc esse phrasim Scripturæ suis familiarē.

DISSERTATIO CXXXVIII.

De Statu beatitudinis, & gratiæ, in quo fuerunt Angeli creati. Quod certum est, proponitur; quod probabile est, probatur.

Uxationes, quas hac in Dissertatione petrastramus, mere sunt scholasticæ; in iis proinde nulli nobis offeruntur errores, qui sint confutandi, nullæ hæreses, quæ sint impugnandæ. Scholasticorum opiniones habemus solummodo examinandas, & consueta methodo ab iisdem nos expeditimus.

Pro prima Dissertationis parte duplex distinguenda est beatitudo; naturalis una, quæ dicitur a P. Palanco juxta Aristotelem, & S. Thomam, perfectissima contemplatio, qua natura intellectualis contempletur optimum intelligibile, quod est Deus; & hanc virtutis suæ naturæ Angeli assequuntur; supernaturalis altera, quam, idem ait, in clara Dei visione consistere. Frassen ex Scoto sic explicat primam; scilicet, quod sit ultima perfectio, quam natura angelica comparare potest per vires sibi ingenas, cognitione scilicet, & amore Dei, ut Auctoris naturæ: Idem sic alteram describit; nimirum, quod sit ultima perfectio naturæ angelicæ, excedens omnem ejus naturalem facultatem, & quam comparare non potest sine divino auxilio eam supernaturaliter elevante. Citius se expedit Juvenius, dicens, quod naturalis beatitudo posita est in ea perfectione, quæ omnem omnino miseriam excludat; supernaturalis addit inuirtivam Dei visionem. Rursus Frassen subdistinguit beatitudinem supernaturalem in illam, quæ est in via, & in illam, quæ est in patria; illam inchoatam, hanc vero consummatam appellat; illam asserit fieri per fidei cognitionem, qua cognoscimus Deum obscure, & in ænigmate, & per

supernaturalem charitatem; hanc vero consistere in clara Dei visione, eisque perfecta fruitione, quam habent in cælis Angeli, & Beati. His positis

Prima sententia est illorum, qui docent, Angelos habuisse perfectam essentiam divinæ visionem, non permanentem, sed transiuntem, a suæ creationis initio: Unde consequenter asserunt, omnes Angelos, sive bonos, sive malos, per nonnulla temporis instantia habuisse jucundam Dei fruitionem, quæ sit per cognitionem, & per amorem. Hæc opinio refertur, & explicatur a Frassen, sed nullum ejus nominat defensorem. Cachéranus vero asserit fuisse Ludovici Vives sup. lib. 11. Augustini, de civit. Dei c. 9., existimantis, Angelos bonos & creatos fuisse, & semper permanisse in Dei visione; quam etiam, ait, fuisse malis Angelis ab initio communicatam transiuntem, non permanentem. Credit pro se habere S. Fulgentium lib. de fide ad Petrum c. 3., & S. Bernardum ser. 7. in psal. *Qui habitus*; immo S. Augustinum, qui docet c. 9. cit., Angelos nunquam fuisse peregrinos; & in lib. de Genes. ad lit. tribuit Angelis omnibus cognitionem matutinam rerum in verbo ab initio, & antecedenter ad vespertinam; unde videtur consequenter illis omnibus concedere ab initio cognitionem intuitivam, & beatam. Sed de his infra.

Secunda sententia est omnino opposita primæ, quam communiter Theologi amplectuntur, atque defendunt; diceotes, nullos Angelos creatos fuisse de facto in statu beatitudinis supernaturalis. Citantur S. Thomas p. p. q. 62. ar. 1. Magister sententiarum in II. dist. 4., Scotus eadem

dist., & seq. Amicus, Lugus, Aversa, Henricus, ex nostris P. Palanco, P. Neri, &c. Tertia sententia est illorum, in quos divisi sunt secundæ sententiæ propugnatores; alii enim ex his dicunt, quod quanvis de facto Angeli non fuerint creati in statu beatitudinis supernaturalis, potuerunt tamen creati; alii vero mordicus sustinent, quod nec creati fuerunt in statu illo, nec creati potuerunt. Inter primos recenset Scotus a Frassen; inter secundos alii.

Quarta sententia est aliorum, in quos etiam dividuntur, qui dicunt, Angelos fuisse creatos ab initio in statu beatitudinis naturalis; quidam enim dicunt, quod fuerunt sic creati secundum quid, non vero simpliciter; alii vero contendunt, quod fuerunt sic creati & secundum quid, & simpliciter. Per simpliciter intelligunt, quod status ille semper perduraverit; per secundum quid vero, quod non perduraverit semper, sed aliquando amissus fuerit. Pro beatitudine naturali secundum quid stat Cacheranus, qui pro se citat Albertum, Bonaventuram, Richardum, Vasquez, Amicum, De Quiros &c. Pro beatitudine vero naturali simpliciter stant Durandus, Cajetanus, Aversa, Gonetus, & ex nostris P. Palanco.

Dicimus I. Angelos fuisse ab initio creatos a Deo in statu beatitudinis naturalis simpliciter, catuisse vero de facto beatitudine supernaturali simpliciter, quanvis potuerint in illa creati. Tres habet partes Conclusio.

I. Probat pro prima. Augustinus docet lib. 4. sup. Genes. c. 30. *Tunc vox ad diem pertinet, non dies ad noctem; cum sublimes, & sancti Angeli illud, quod est creatura in ipso Creatore norerunt, referunt in ipsius honorem & amorem, in quo aeternas rationes, quibus creata est, contemplantur ea, qua concordissima contemplatione sunt unus dies, quem fecit Dominus; cui conjungitur Ecclesia ex hac peregrinatione liberata, ut & nos exultemus, & latemur in eo;* His verbis continetur, quod Angeli habuerunt cognitionem naturaliter in Verbo, & hæc cognitio præcessit cognitionem creaturarum in se ipsis; sed in illo instanti Angeli erant in statu innocentie, & non erant beati: ergo fuit cognitio Angelorum non beatorum; ergo fuit cognitio Angelorum in naturalibus. Minor patet; quia fuit aliqua temporis morula inter creationem Angelorum, & illorum lapsum. Et quidem cognitio hæc distincta non potuit haberi sine specie impressa, quam Deus Angelis

concessit, & qua possent Deum distincte cognoscere. Sic argumetur Scotus apud Frassen.

II. Probat. Angeli in suæ creationis instanti fuerunt integri, & perfecti, loquendo de integritate naturali, & de naturali perfectione: ergo fuerunt naturaliter beati. Antecedens negari non potest; quia opera Dei perfecta sunt, & numeris omnibus absoluta, quando a Deo creata sunt. Consequentia sequitur.

III. Probat. Naturalis beatitudo consistit in perfectione, quæ excludat omnem omnino miseriam; in hac fuerunt Angeli creati: ergo in naturali beatitudine creati fuerunt. Probat minor. Miseria est poena peccati; & nemo sub Deo iustissimo potest esse miser, nisi mereatur: ergo Angeli fuerunt a Deo creati in perfectione, excludente omnem omnino miseriam. Unde Augustinus lib. de corrept. & grat. c. 10. dicebat: *Diabolus, & Angeli ejus beati erant, antequam caderent.*

IV. Probat. Naturalis beatitudo posita est per alios, ut dictum est, in cognitione, & dilectione perfecta Dei, ut Auctoris nature; sed hæc habuerunt Angeli ab initio creationis: ergo habuerunt naturalem beatitudinem. Probat minor. Angeli fuerunt creati cum virtute perfecte intelligendi, & amandi; ergo potuerunt cognoscere, & amare, objectum intelligibile, & amabile super omnia, quod est Deus.

I. Probat pro secunda Conclusionis parte. Si Angeli habuissent beatitudinem supernaturalem in primo creationis instanti, nec boni fuissent liberi ad merendum, nec mali ad peccandum; sed hoc est falsum: ergo & illud, ex quo sequitur. Probat sequela majoris. Supernaturalis Dei visio est impossibilis cum peccato; ergo si illam habuissent Angeli in primo creationis instanti, nec illi, qui permanerunt boni, libere permanissent, adeoque nec fuissent liberi ad merendum; nec illi, qui fuerunt mali, potuissent esse mali peccando; quia ubi non est libertas, nec est meritum, nec est peccatum.

II. Angeli fuerunt a Deo creati, ut per ipsorum meritum supernaturalem beatitudinem a Deo consequerentur ut præmium; sed in primo creationis instanti nullum meritum habere potuerunt; vel saltem, nullum præmium, quod supponit meritum antecedens in alio instanti: ergo in illo non potuerunt habere supernaturalem beatitudinem. Major est S. Augustini lib.

ni lib. de corrept. & grat. c. 10. *Diaboli & Angeli ejus beati erant, antequam eaderent, & se in miseriam casuræ esse nesciebant; erat tamen adhuc quod eorum adderetur beatitudini, si per liberum arbitrium in veritate stitissent, donec istam summam beatitudinis plenitudinem, tanquam præmio ipsius permansionis acciperent; id est, ut magna per Spiritum Sanctum data abundantia ebarratitæ Dei, cadere ulterius omnino non possent, & hoc de se certissime nossent.*

III. Probat. Angeli in primo creationis instanti merebantur supernaturalem beatitudinem, & ad eam tendebant: ergo non habebant. Antecedens est S. Prosperi lib. 2. de vit. contemplativ. c. 3. *Voluntate sanctorum Angelorum fuit, quod malis sponte eadentibus, ipsi in sua dignitate manserunt; & divino inique judicio afflatus est, ut qua fuit cum Deo suo manendi voluntas, fieret permanendi voluntaria felixque necessitas. Et ideo quia nec peccaverunt unquam, nec peccare jam possunt, illius contemplativa vita semel facti particeps, inexplicabiliter Authorem beatitudinis sua conspicimus; ac merito sua stabilitatis in æternum felices effecti de sua mensione securi sunt.*

IV. Probat. Mali Angeli in primo instanti non fuerunt certi beatitudinis suæ; sed si non fuerunt certi de beatitudine suâ, non fuerunt beati: ergo vere non fuerunt beati: Major probatur; si fuissent certi de beatitudine, non cecidissent: ergo non fuerunt certi beatitudinis suæ: Atqui boni & mali Angeli fuerunt a Deo creati uniformes: ergo si mali Angeli non fuerunt beati supernaturali beatitudine in primo creationis instanti, nec pariter fuerunt boni.

Probat. denique tertia Conclusionis para. Deus potest dare beatitudinem cuicumque creaturæ intellectuâli, vel ut præmium, vel ut donum, si velit: ergo potuisset illam dare Angelis in primo creationis instanti. Probat. antecedens. Nulla enim fuisset repugnantia nec ex parte Dei, nec ex parte Angelorum; nec ex parte Dei, quia potens est illam dare, & liber est ut donet; nec ex parte Angelorum, quia creaturæ intellectuales sunt, & in gratia, adeoque capaces supernaturalis beatitudinis.

Probat. etiam contra Cacheranum, quod Angeli habuerunt in primo instanti beatitudinem naturalem simpliciter. Ratio ipsius est, quia mali Angeli illam amisserunt; at hoc non obstat, vel non est absolute verum: ergo &c. Probat. minor;

primo quod non obstat. Beatitudo naturalis amitti non potest ab Angelo in puris naturalibus constituto; at Angelus elevatus ad ordinem supernaturalem potest illam amittere per accidens & indirecte, peccando scilicet directe contra supernaturalia præcepta. Secundo quod sit falsum. Dæmones non perseveraverunt in illa dilectione Dei, ut auctoris naturæ: ergo habuerunt.

Arguunt I. S. Augustinus docet lib. 12. Confess. c. 9. Angelos fuisse beatos illa beatitudine, quam nos speramus; sed hæc est supernaturalis beatitudo: ergo &c. Probat. major. Augustinus explicans verba illa Genes. 1. *In principio creavit Deus cælum & terram;* intelligit cælum intellectuâle, hoc est angelicam naturam, quam, asserit, esse factam particeps æternitatis, & inhærentem Deo, ex quo facta est, & ex dulcedine felicissima contemplationis supra omnem mutabilitatem & volubilem vicissitudinem temporum fuisse. II. idem Augustinus lib. de ecclesiast. dogmat. c. 9. asserit, Angelos sanctos perseverare in eâ beatitudine, in qua creati sunt; sed perseverant in beatitudine supernaturali: ergo in eâ creati sunt. III. idem Augustinus lib. 11. de civit. c. 9. scribit, bonos Angelos nunquam esse peregrinatos a Domino: *Magna pars est, & eo beati, qui nunquam peregrinatus.* Peregrinari idem est, ac ambulare per fidem; 11. ad Cor. 2. *Dum sumus in corpore peregrinamur a Domino:* ergo semper fuerunt visione Dei beati. IV. Bernardus ser. 13. & 17. sup. Cantic. docet, Diabolum ante suum lapsum vidisse res in Verbo, adeoque Verbum: *Potuit autem contingere, si tamen incredibile non putetur, plenum sapientia, & perfectum decore, homines præscire potuisse futuros etiam, & profecturos in parem gloriam: Sed si præstavit, in Dei Verbo absque dubio vidit, & suo iure invidit.* V. Ezechiel. 28. Luciferus in persona Regis Tyriorum dicitur: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore, in deliciis paradisi fuisti;* sed paradisi deliciae non alim possunt esse, quam Dei visio, in qua supernaturalis beatitudo consistit: ergo &c. VI. Christus Dominus in primo suæ conceptionis instanti fuit liber ad merendum, & fuit supernaturali beatitudine beatus: ergo non est impossibilia beatitudinis status cum merito. VII. Angeli non erant certi in primo instanti, se nunquam futuros esse miseros: ergo non fuerunt beati supernaturali beatitudine.

Ante-

Antecedens patet; non enim sciebant Angeli, an essent in statu, in quo creati fuerant, perseveraturi. Consequentia sequitur; quia incertitudo illa satis fuerat ad torquendum illos. VIII. In primo instanti non potuerunt Angeli esse miseri miseria pœnæ; ergo neque potuerunt esse beati beatitudine supernaturali, etiam si Deus sic ordinasset.

Respondemus ad I. quod S. Augustinus aliquando intelligit per cognitionem matutinam visionem beatam, aliquando vero cognitionem supernaturalem, & fidei, quæ dici etiam potest matutina, quavis obscura, respectu cognitionis naturalis. Dicit etiam potest, quod Augustinus quandoque accipit cognitionem matutinam pro illa cognitione abstractiva Dei, quam Angeli habuerunt per speciem initio suæ creationis sibi a Deo impressam; ut dicit Scotus apud Frassen.

Ad II. idem Frassen explicat Augustinum, & intelligit, non de beatitudine supernaturali consummata, quam modo Angeli habent, sed de illa inchoata, quæ consistit in cognitione, & amore Dei. Ratio ipsius est, quia Augustinus pari modo loquutus est de primo homine in statu innocentie; primus autem homo in statu innocentie generalem habuit beatitudinem, quæ consistebat in Dei gratia, ac iustitia originali eum aliquo felici statu, ac tranquillo.

Ad III. Loquitur Augustinus non de peregrinatione viæ simpliciter, quæ fit per fidem, sed de peregrinatione peccati; de qua loquitur etiam S. Petrus r. epist. c. 4. *Nolite peregrinari in fervore, qui in tentationem vobis fit.* Potest etiam dici, quod Angeli non sunt peregrinati, quia brevissimo tempore fuerunt in viâ; vel quia fuerunt semper in cœlo; vel quia per peccatum nunquam relinquerunt Deum; vel tandem quia nunquam miseriam sustinerunt, sicut peregrinantes homines sustinent.

Ad IV. Bernardus non asserendo, sed dubitando, loquutus est; dicit enim; *si incredibile non putetur*; ulterius, conditionate, non absolute, asseruit; subdit namque; *sed si præciserit.*

Ad V. Deliciz paradisi non significant claritatem Dei visionem, sed Dei amorem per charitatem, & cognitionem per fidem, & alias gratias, quibus fruebarur Lucifer, antequam peccaret, & quas perdidit, postquam peccavit.

Ad VI. dicitur, quod meritum est compo-

ibile cum statu beatitudinis, quando adest peccandi periculum; non vero quando adest, Christus Dominus non habuit periculum, nec libertatem peccandi, quam Angeli habuerunt; cum hac autem est incompossibilis beatifica visio.

Ad VII. Angeli certo sciebant, se habuisse media, quibus perseverare possent in statu, in quo creati fuerant. Hoc satis erat ad beatitudinem eorum naturalem, quavis certi non essent, se nunquam miseros esse futuros.

Ad VIII. dicit Scotus, quod Angeli potuerunt esse miseri in primo suæ creationis instanti miseria pœnæ, quæ culpam non supponat. En sua verba dist. 5. q. 5. *Quia non videtur contradicere, quod in primo instanti pœna aliqua angelica natura infaisset; subindeque potuit etiam immediate a Deo dari pro primo illo instanti, sicut & beatitudo.* Et quidem repugnantia nulla est, nec physica, nec moralis: Non physica, quia si hæc esset, esset pro omni instanti: Non moralis, quia Deus est dominus vitæ, & mortis omnium creaturarum; unde potest etiam sine culpa pœnam infligere, & non per hoc esse injustus.

Pro secunda Dissertationis parte, notandum, quod questio procedit tam de gratia habituali, quam de actuali, & de bonis Angelis, & de malis. Circa eam autem sequentes opiniones feruntur.

Prima opinio est docentium, Angelos non recepisse ab initio creationis gratiam habitualem, seu non fuisse in ipsa creatos. Hujus opinionis dicuntur Magister sententiarum in II. dist. 3. c. 6., & dist. 5. c. 2., Hugo Victorinus in sum. tract. 2. c. 2., Ægidius, Richardus, Marsilius, Altrifiodorensis, alique. Ad eam quoque dicitur accessisse Scotum, Henricum, S. Bonaventuram; quavis alii velint, hos postremos problematice fuisse loquutos. Ex nostris hanc opinionem amplectitur P. Neri.

Secunda opinio docet, Angelos in primo creationis instanti recepisse gratiam habitualem, & actuaalem. Ita S. Thomas r. p. q. 62. ar. 3. & in II. dist. 4. q. r. ar. 3., & quodlib. q. q. 4. ar. 3. Quem sequuntur Cajetanus, Ferranensis, Gonetus, Suarez, Vasquez, Amicus, cum omnibus Thomistis; & ex nostris P. Falanco, alique.

Dicimus II. Angelos ab initio creationis suæ, seu in primo instanti ipsius, recepisse a Deo gratiam habituaalem, & actuaalem.

I. Probatur prima pars. Gratia habitualis consistit in bona voluntate, & in amore casto, per quem iusti in terris, & beati in caelis adherent Deo; sed hanc ab initio creationis Angeli a Deo habuerunt: ergo in primo creationis instanti receperunt a Deo gratiam habitualem. Probatur minor. Augustinus lib. 12. de civit. docet c. 9. *Et istam bonam voluntatem, quae fecerat, nisi ille, qui eor. cum bona voluntate, id est cum amore casto, quo illi adherent, creavit, simul in eis & condidit naturam, & largiens gratiam? Unde sine bona voluntate, hoc est, Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse, credendum est.*

II. Probatur. Qui ordinatur ad aliquam finem debet habere medium maxime necessarium ad talem finem; sed Angeli ab initio creationis fuerunt ordinati ad finem supernaturalem, & gratia habitualis est medium maxime necessarium ad talem finem: ergo Angeli ab initio creationis habuerunt gratiam habitualem. Major negari non potest; minor probatur pro prima parte. Angeli elevandi erant ad finem supernaturalem: ergo ab initio creationis fuerunt ad talem finem ordinati; omnes enim res, quando primo existunt, ordinantur a Deo ad finem illum, ad quem deinde sunt perducendae. Minor etiam probatur pro secunda parte. Gratia habitualis est illa, sine qua nemo consequi potest finem supernaturalem: ergo est medium maxime necessarium ad illum. Nec dici potest, quod ex parte Angelorum erat obex, sicuti est modo ex parte hominum; quia Angeli potius in illo primo instanti se disposuerunt ad gratiam, quam contra ipsam obicem posuerunt.

III. Probatur a S. Thoma. Gratia habitualis est semen gloriæ; ergo debet dicere illum ordinem ad beatitudinem, quem dicit ratio seminalis ad effectum naturalem; sed in prima creatione creaturæ fuerunt illi induxæ a Deo rationes seminales omnium effectuum naturalium; ergo pariter in creatione prima Angelorum fuit ipsi infusa gratia habitualis.

IV. Probatur. Nullum est assignabile impedimentum, quominus Angelis habitualis gratia fuerit a Deo infusa in primo suæ creationis instanti; ergo vere tunc fuit illis infusa. Probatur antecedens. Nulla est assignabilis ratio, qua debuerit differri talis infusio Angelis post primum creationis instanti; ergo nullum est assignabile impedimentum &c. Probatur antecedens. Non fuit in Angelis impotentia se

disponendi ad gratiam, ut probatur in responsionibus ad objectiones; Non fuit prioritas, quia natura debet gratiam præcedere; quia hæc prioritas non debet esse temporis, sed sufficit, ut sit naturæ.

V. Probatur ex Scripturis, & Patribus. Judas Apostolus in epist. canonic. num. 6. *Angeli vero, qui non servaverunt suum principatum, sed reliquerunt suum domicilium.* Ezech. 28. de Luciferò dicitur allegorice: *Perfessus in visis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te.* Eccles. 7. *Deus fecit hominem rectum; quod confirmat Concilium Tridentinum sess. 5. de peccato originali c. 1. Alis per peccatum iustitiam, & sanctitatem perdidisse, in qua fuerat constitutus: Cur non idem de Angelis debemus dicere? S. Cyprianus lib. de zelo, & livore, in principio: *Demone aliquando fuisse Deo acceptum, & eorum.* S. Basilius ep. 141. *Itaque cum ab unitate recessisset, & angelicam dignitatem abiecerit, Diabolus ab moribus appellatus est: Postquam prior ille, ac beatus habitus extinguitus est, & huic opposita vitæ accersit.* Hieronymus in illud Osee 3. *Et diligunt vinatiam uvarum, scribit: Quæ vina non habent, & pristinam gratiam perdidit, sicut Damocles, qui lapsus de propria dignitate, & antiquam gratiam non possidentes, aridi sunt.* Augustinus lib. 12. de civit. c. 9. *Unde sine bona voluntate, hoc est Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est; illi autem cum boni creati essent, tamen mali sunt, mala propria voluntate, quam bonæ naturæ non fecit, nisi quando a bono sponte desecit; & mali causa non sit bonum, sed defectus a bono; aut minorem acceptant amoris divini gratiam, quam illi, qui in eadem persistunt; aut si utriusque boni aequaliter creati sunt, ipsi mala voluntate cadentibus, illi amplius adjuti ad eam beatitudinis plenitudinem, unde se nunquam casuros certissimi fierent, pervertorunt.**

Secunda verò Conclusionis pars probatur

I. Angelis in prima creationis instanti erat necessaria gratia, quia peccatum vitarent; ergo illam a Deo receperunt. Antecedens probatur; quia aliter sine culpa cecidissent. Sic enim ait Augustinus lib. de corrept. & gratia c. 11. *Si autem hoc adiutorium Angelo, vel homini, cum primum facti sunt, defuisset, non utique sua culpa cecidissent.* II. Voluntas Angelis, utpote corpori non unita, in primo illo instanti non poterat non amare; vel ergo amavit Deum, vel creaturam; non creaturam: ergo Deum; atqui Deum sine gratiæ ad-

jutorio amare non poterat : ergo in primo creationis instanti habuit gratiam, actualem . Augustinus lib. de corrept. & grat. c. 11. *Quoniam non talis natura facta erat, ut sine divino adiutorio posset permanere, si vellet . . . . . Nanque ut reciperet bonum, gratia non egebat, quia nondum perdidderat; ut autem in eo permaneret, egebat adiutorio gratia, sine quo id omnino non posset.*

Obstat I. Job. c. 4. *Deus in Angelis suis reperit pravitatem; in Hebræo legitur: In Angelis suis non posuit laudem, vel lucem; sed laudis, & lucis nomine venit gratia sanctificans: ergo &c. II. Demones nunquam habuerunt charitatem: ergo nunquam habuerunt gratiam sanctificantem. Antecedens est Joannis Papæ in ep. ad Isaac Syracusanum: *Dolet satis, & erubescit, ebrietatem, quam in celo habere acquirit, homines constantes ex luce natura, tenere in terra. III. Diabolus ab initio formatiis suæ peccavit, nec potuit: ergo gratiam sanctificantem non habuit. Antecedens habetur Joan. 3. *Qui facit peccatum ex Diabolo est, quia ab initio Diabolus peccat; & Joan. 8. Vos ex Patre Diabolo estis, & desideria Patris vestri vultis facere: Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit. IV. Augustinus lib. 2. de Genes. ad liter: c. 2. docet, angelicam naturam fuisse ab initio informiter creatam, & fuisse dictam cælum; postmodum vero fuisse formatam, & fuisse appellatam lucem: ergo a primo instanti non fuit lux. V. Deus in Angelis voluit ostendere, quid posset gratia sine libero arbitrio, in primo instanti creationis ipsorum: ergo in instanti illo non habuerunt gratiam habitalem. Antecedens est Augustini lib. de corrept. & grat. c. 10. *Credimus, Deum sic ordinasse Angelorum, & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet, quid posset eorum liberum arbitrium; deinde quid posset sua gratia beneficium, justitiamque iudicium. VI. Si Angeli habuissent gratiam sanctificantem ab initio, fuissent ad Deum conversi: ergo nunquam ab eo averti potuissent. Consequentia probatur. Er quia Angelorum voluntas difficile mutatur; & quia si conversi fuissent, consequenti fuissent beatitudinem: ergo non potuissent a Deo averti. VII. Conveniens fuisset, ut Angeli prius crearentur in statu puræ naturæ, postea reciperent gratiam, & deinde reciperentur ad gloriam: ergo a principio non fuerunt creati in gratia. Probatur antecedens: Gratia mediatur inter****

naturam, & gloriam. VIII. Vel Angeli habuerunt æqualem gratiam, vel inæqualem; si æqualem; cur ergo aliqui ceciderunt, & aliqui steterunt? Si inæqualem; non est ratio inæqualitatis huiusce: ergo non est affirmanda. IX. Non fuit in Angelis dispositio ad gratiam sanctificantem recipiendam in primo creationis instanti: ergo in illo instanti illam non receperunt. Probatur antecedens. Nihil in illo instanti operati sunt, quo ad gratiam se disponenter: ergo non fuit in Angelis dispositio &c. X. Si Deus contulisset gratiam Angelis pro illo instanti, quo ipsos creavit, simul contulisset naturam, & gratiam; sed simul conferre naturam & gratiam indicasset gratiam esse naturalem: ergo ne hæc suspicio Angelis inesset, debuit Deus pro primo instanti conferre naturam, hoc est nativitatem, & creationem, & pro altero gratiam.

Respondemus ad I. quod versio hebraica, intelligitur de laude, & luce consummata, & perfecta, quam modo habent Angeli beati, qui propterea Job. c. 38. dicuntur *Astra matutina, Deum laudant*. Alii dicunt, quod intelligatur de laude, & luce gloriæ, non verò de laude, & luce gratiæ. Alii subdunt, quod verbum illud non posuit intelligendum sit firmiter, & permanenter.

Ad II. Textus canonicus in c. visis literis, 16. q. 2., vel a quibusdam legitur *requirit pro requirit*; vel explicatur post peccatum, non ante; unde fuit impotentia secundum quid, ex suppositione scilicet suæ malitiæ; vel denique interpretatur Glossa, quod intelligendus sit de perseverantia finali in charitate, quam Diabolus non habuit; non quia habere non potuit, sed quia retinere non voluit.

Ad III. Initium illud explicatur moraliter, non mathematicè; & sensus est, quod Diabolus peccavit paulo post suam creationem. Reus autem homicidii fuit ab initio mundi, non ab initio creationis suæ; quia ab initio mundi impulsit Cainum ad Abelis homicidium, & per peccatum fecit introire mortem in mundum. Cæterum dicitur, quod Diabolus non stetit: ergo fuit, quanvis stabilis, & perseverans in gratia non fuerit;

Ad IV. S. Thomas dicit, angelorum naturam ex Augustino fuisse informem in sui productione, in instanti quidem naturæ, non vero in instanti temporis; quod ex Augustino confirmatur lib. 11. de civit. de

de Angelis scribente: *Simul ut facti sunt, lux facti sunt*. Alii dicunt, eam appellasse informem per respectum ad gloriam, non vero per respectum ad gratiam; quia Angelus habuit quidem gratiam, quæ conveniens sit viatori, non vero illam habuit, quæ convenit possessori.

Ad V. Augustinus intelligendus est vel de illo instanti priori naturæ, in quo Angeli intelliguntur sine gratia, & solum cum libero arbitrio; vel de majori, & minori gratia, qua fuerunt Angeli a Deo donati. Alii dicunt, intelligendum esse de gratia non efficaci, non vero de efficaci; ut putat Juveninus; sed hæc responsio nobis non aridet, propter rationem, quam dabimus, quando de gratia efficaci agemus.

Ad VI. dicitur, quod Angeli cum illa gratia adhuc remanserunt liberi; & quavis non moveantur ita facile, ut homines, ab eo, quod semel elegerunt, non sunt tamen prorsus immobiles in electione, quam semel fecerunt, quando sunt in via. Audiat Nazianzenus or. 33. *Velim dicere eos immobiles ad malum, atque ad bonum, dumtaxat agitationem habentes; utpote Deum circumstantes, ac primas a Deo illustrationes haurientes. . . . Verum ut non omnino immobiles, sed ægre mobiles existimem, ac dicam, mihi persuadet ille ab splendore Lucifer, qui propter superbiam caligo effectus est, & nominatur, ac subiecta illi vabiles potestates, quæ per boni fugam vitium effecerunt, & nobis contraxerunt.*

Ad VII. Respondetur per instantiam, quia ex ratione illa sequeretur, nee hominem fuisse creatum in gratia. Directe dicitur, quod melius sit creaturæ rationali semper fuisse in gratia, quam recepisse gratiam in instanti subsequenti, & non in primo; quia status puræ naturæ non dicitur per se, quæquam, quam dicit status gratiæ. Uticuius elucet quoque magis potentia Dei, ejusque liberalitas, donando gratiam simul cum natura, quam donando prius naturam, & deinde gratiam.

Ad VIII. dicimus, Angelos inæqualem gratiam habuisse, juxta majorem, aut minorem perfectionem eorum. Hanc, asserit Frassen, esse communem Theologorum opinionem. Profert S. Ambrosium, qui lib. 1. de Spiritu Sancto c. 7. hæc scribit: *Si putas, non esse spirituales in Angelis sanctitatem, sed aliam quandam gratiam sui proprietate natura, hi inferiores perfectio Angelis hominibus iudicabunt. Cum enim & ipsi fateantur, quod Spiritui Sancto Angelos conferre non audeant, nec possint ne-*

PAR. II.

gare, quod hominibus infundatur Spiritus Sanctus, sanctificatio enim Spiritus donum uniusque divinum est; invenitur utique homines, qui meliorem sanctificationem habent, Angelis præferendi: Sed cum Angeli hominibus in ædimentum descendant, intelligendum est, quod creatura quidem superior Angelorum sit, quæ plus recipit gratiæ spiritualis, ejusdem tamen & ergo nos & illos monens Aurbarts sit. Si ergo ex Ambrosio Angelis uberior gratia confertur quam hominibus, quia sunt hominibus præstantioris naturæ; sequitur, quod cum Angeli sint alii aliis præstantiores in natura, iisdem quoque uberiozem gratiam præ aliis fuisse collatam. Idem docent Basilus lib. de Spir. Sanct. c. 16., Damascenus lib. de fid. orthod. c. 3., Auctor lib. de celest. hierarch. c. 6. & 7.

Ad IX. dicitur, quod Angeli habuerunt dispositionem ad gratiam sanctificantem, & se ad illam disposuerunt in ipso instanti creationis per actum charitatis, & conversionis ad Deum ut ad finem supernaturalem; ut asserit Caecheranus ex communi opinione Cajetani, Zumel, Gonetii, Suarez, Vasquez, Valentis, aliorumque, contra Sotum, Capreolum, Molinam, Amicum, Arriagam &c. Ratio ipsorum est: Angeli potuerunt in primo instanti dispoñere se ad actum charitatis: ergo de facto se disposuerunt: ergo de facto receperunt gratiam habitualem ex propria dispositione. Probaturs antecedens: In instanti illo potuerunt Angeli libere operari: ergo potuerunt dispoñere se ad actum charitatis. Antecedens probatur in sequenti Dissertatione; consequentia sequitur.

Ad X. dicimus, ita fuisse Angelis collaram gratiam simul cum natura, ut poterit non conferri, vel pro alio tempore, vel pro nullo tempore. Hoc quidem cognoverunt Angeli, saltem per fidem: ergo cognoverunt pariter, auxilium sibi datum ex mera Dei voluntate provenisse, & vires ipsorum naturales excedere. Et ita quidem ex Dei voluntate proveniebat, quod Deus esset omnino liber ad eam concedendam, vel negandam; & quemadmodum eam concessit, ita potuisset non concedere. Hoc totum cognoscebant Angeli, quod quidem multum conferre poterat ad firmendam constantiam, & ad custodiendam humilitatem ipsorum.

Hæc, quæ diximus in præsentî Dissertatione, tam de beatitudine, quam de gratia Angelorum, non ut dogma fidei diximus,

li sed

sed tanquam theologicam probabilem, vel si mavis, probabiliorē, communiorē autē certe in præfenti opinionem, ascrimus, probavimus, atque defendimus. Ita pariter de hac re eadem se applicavit Angelicus Doctor 1. p. q. 62. ar.

3. 10 c. docens: *Respondere dicendum, quod quantum super hoc sunt diversæ opiniones... hoc tamen probabilius videtur tenendum, & magis orthodoxis Sanctorum Patrum consonum est, quod fuerant creati in gratia gratum faciente.*

DISSERTATIO CXXXIX.

De celebri inter Scholasticos Controversia; An Angeli potuerint in primo suæ creationis instanti peccare.

Controversiam hanc ideo inter antiquos, ac modernos Scholasticos celebrem factam esse, scribit P. Palanco, quia respicit prima & occultissima naturæ angelicæ principia, ex quibus ipsa incipit voluntarie moveri, & a primo instanti sui esse, ac suæ intellectuales vitæ, operari. Ex quia hæc principia admodum sunt abstrusa, profunda, intimæ, non facile a nobis percipiuntur; & hinc ortuæ opinionum diversitas. Pro fecerendis tamen certis ab incertis, supponere debemus primo, Angelos principio creationis suæ fuisse a Deo creatos liberos. Hoc apertissime docet Augustinus lib. de corrept. & grat. c. 10. *Saluberrime confitemur, quod rectissime credimus, Deum Dominumque rerum omnium, qui creavit omnia valde bona, & mala ex bonis oritura esse præstitit, & servit magis ad suam omnipotentissimam bonitatem pertinere, etiam de malis bene facere, quam mala esse non sinere; sic ordinasse Angelorum & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet, quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, justitiæque iudicium.* Et post pauca: *Angeli quidam, quarum princeps est qui dicitur Diabolus, per liberum a Domino Deo refusa facti sunt; refugientes tamen ejus bonitatem, qua beati fuerunt, non potuerunt ejus effugere iudicium, per quod miserissimi effecti sunt. Ceteri autem per ipsum liberum arbitrium in veritate steterunt.* Unde secundum Augustinum omnes Angeli, tam boni, quam mali, ab initio conditi sunt liberi; ex ipsis tamen mali a Deo libere se avorterunt; boni suo libero arbitrio, & actuali gratiæ adjutorio, in veritate, & in observantia steterunt.

Supponere debemus secundo, nullum An-

gelum in primo creationis instanti peccasse: Constat manifeste ex S. Thoma 1. p. q. 63. ar. 5. in corp. *Respondere dicendum, quod quidam posuerunt, quod statim Demones in primo instanti suæ creationis mali fuerunt; non quidem per naturam, sed per peccatum propria voluntatis, quia ex quo factus est Diabolus, justitiam recusavit. Cui sententia (ut dixit D. Augustinus 11. de civit. Dei) quisquis acquiescit, non cum illis Hæreticis sapit, id est Manichæis, qui dicunt, quod Diabolus habet naturam mali. Sed quia hæc opinio auctoritati Scripturæ contradicit, (dicitur enim sub figura Principis Babilonis de Diabolo, Isai. 14. *Quomodo cecidisti de celo Lucifer, qui mane oribaris; & Ezechiel. 28. In deliciis paradisi Dei fuisti, dicitur de Diabolo sub personâ Regis Tyri) ideo a Magistris hæc opinio tanquam erronea rationabiliter reprobanda est.* Verum quum nos in præterita Dissertatione probaverimus, Angelos in primo creationis instanti sanctificantem gratiam habuisse; & quum peccatum simul cum gratia stare non possit; inde certum redditur, Diabolum, aliosque Angelos malos in primo suæ creationis instanti non peccasse. Quæstio igitur non est de facto, sed de possibili; an scilicet Angeli, qui in primo creationis instanti non peccaverunt, potuerint peccare? His suppositis*

Priam sententia est illorum, qui docent, quod via ordinaria procedendo Angeli potuerunt in primo suæ creationis instanti peccare. Tribuitur hæc sententia Scoto, & quam Scotistarum omnes amplectuntur. Eam etiam ex antiquis Scholasticis docuerunt Ochamus, Aureolus, Gabriel, Marfilus, Bachonis; & ex modernis tuerentur Vasquez, Valencia, Averfa, Arriaga, Maderous &c. ex nostris cam-

sulti-

fuffinet P. Neri, alique plurimi in Manuscriptis. Unde liquido apparet, quod opinioni huic tres scholæ favent, Scotistarum scilicet, Nominalium, & Baconistarum, ut ait Cachernus, qui & eam sequitur.

Secunda opinio est illorum, qui asserunt, Angelos non potuisse nulla Dei potentia in primo suæ creationis instanti peccare. Eam docet S. Thomas pluribus in locis, & cum ipso Thomistæ omnes; ex antiquis Scholasticis docuerunt pariter illam Alensis, Albertus, Richardus, Argenti- na, Holcbot, Henricus, Hugo de S. Vi- ctore, Ægidius, S. Bonaventura, Dur- randus, Granados; & ex recentioribus Arrabal, Turrianus, Quiros, alique; ex nostris P. Palanco &c.

Tertia sententia est illorum, qui media via incidentes, dicunt, Angelos de poten- tia Dei ordinaria in primo suæ creationis instanti peccare non potuisse, de poten- tia vero Dei absoluta potuisse. Refert hanc sententiam P. Neri, sed ejusdem propugnatores non nominat. Cachernus dicit, Suarium, Amicus, [Espazam], alioque, docuisse opinionem Thomista- rum cum aliqua limitatione, quæ quidem limitatio alia, quam hæc, esse non potest; & de facto hanc docet esse, subdens eam sic pariter docuisse Malonium, Le- zanam, &c.

Quarta opinio videtur esse Cacherni, sub his terminis concepta: Angeli, quantum est de se, potuerunt, potentia etiam mo- rali & ordinaria, peccare in primo in- stanti creationis, sumendo tale instans rigorose, prout correspondet nunc no- stri temporis, non vero tantum prout correspondet instanti theologico, seu in- stanti temporis angelici. Explicat suam asserctionem. Quantum est de se, intelli- git Angelos sine gratia sanctificante; non tamen in pura natura, sed sine gra- tia, ac cum ordine ad finem supernatura- lem, & cognitione illius per fidem. Dis- tinguat ulterius instans angelicum, quod consistit potest ex pluribus instantibus temporis rigorosis; quatenus instans tem- poris angelici est prima operatio angeli- ca. Igitur admittit pro instanti nunc no- stri temporis, quod est indivisibile, recipit tamen prius & posterius natura, est non duratione.

Dicimus, Angelos de quacunque Dei po- tentia potuisse in primo suæ creationis instanti peccare.

I. Probatur. Angelus in primo suæ creatio-

PAR. II.

nis instanti habuit volitivam potentiam, perfectam; & non limitatam, nec deter- minatam necessario ad operationem re- ctam: ergo in illo instanti potuit habere, operationem non rectam; ergo potuit peccare. Consequentia secunda negari non potest; hoc est enim peccare, scilicet habere operationem non rectam. Consequen- tia prima sequitur; quia omnis po- tentia, quæ potest habere operationem, perfectam, & non limitatam, nec deter- minatur necessario ad operationem re- ctam, potest habere operationem non re- ctam. Antecedens autem probatur. Vo- luntas Angeli non habuit majorem de- terminationem in primo instanti, quam in secundo; nec fuit minus libera in primo, quam in secundo; ergo Angelus in primo suæ creationis instanti habuit vo- litivam potentiam perfectam, & non li- mitatam, nec determinatam necessario ad operationem rectam. Probatur Antecedens. Angelus nihil reale intrinsecum ha- buit in sua volitiva potentia in primo, quod non habeat in secundo instanti; ergo voluntas Angeli non habuit majorem determinationem in primo instanti, quam in secundo; nec fuit minus libera in primo, quam in secundo. Argumentum est Scoti apud Fraisen.

II. Probatur. Non minus in primo instanti, quam in secundo, habuit Angelus usum liberi arbitrii, & rationis; ergo si potuit peccare in secundo, potuit etiam in primo. Probatur antecedens. Non minus in primo instanti, quam in secundo, per Adversarios, fuit Angelus liber ad merendum; ergo non minus in primo instanti, quam in secundo, habuit Angelus usum liberi arbitrii, & rationis. Probatur con- sequentia. Nequit quis mereri sine ratio- nis, & liberi arbitrii usu; tum quia creaturæ rationis expertes, incapaces sunt merendi; tum etiam, quia ubi cessat liberum arbitrium cessat meritum, ut patet in damnatis, aliisque; ergo si Angelus tam in primo, quam in secundo instanti, per Adversarios, est liber ad merendum, tam in uno, quam in alio, habuit usum liberi arbitrii, & rationis.

III. Probatur. Si non potuissent peccare Angeli in primo instanti, ideo fuisset, quia non habuissent libertatem, vel non ha- buissent libertatem ad peccandum; pri- mum asserunt Richardus, Alensis, Hen- ricus &c. volentes, nullam creaturam posse libere operari in primo suæ existentie instanti; secundum docent Thomistæ,

11 2

asc-

affertentes, Angelos in primo instanti habuisse libertatem sufficientem ad meritum, non ad peccatum; Sed hoc falsum est: ergo falsum est quoque, quod non poterint Angeli in primo suæ creationis instanti peccare. Probatum primo minor contra negantes libertatem operantibus in primo instanti. Operari necessario non repugnat Angelis in primo instanti ergo neque repugnat operari libere. Antecedens patet; quia angelicæ operationi non repugnat esse in instanti, maxime cum sit spiritualis, & indivisibilis; operationi necessariæ non repugnat esse in instanti primo productionis sui principii, quia semper esset suo principio posterior natura, & hæc posterioritas sufficit: ergo operari necessario non repugnat Angelis in primo instanti: Prima consequentia probatur. Posterioritas in operatione respectu sui principii requiritur ratione dependentiæ; sed hæc dependentia non minus salvatur per posterioritatem naturæ, quam per posterioritatem temporis: ergo si per posterioritatem naturæ salvatur dependentia operationis necessariæ, non minus salvatur dependentia operationis liberæ: ergo si operari necessario non repugnat Angelis in primo instanti, neque repugnat operari libere. Probatum modo eadem minor contra negantes libertatem peccandi in operantibus in primo instanti, quanvis concedant libertatem merendi: Angeli in primo instanti habent libertatem ad merendum: ergo habent libertatem ad peccandum. Antecedens est doctrina Adversariorum. Consequentia probatur. Si esset differentia inter unam & alteram libertatem, ideo esset, quia Christus Dominus habuit libertatem ad merendum, non vero ad peccandum; sed hæc ratio nulla est: ergo &c. Probatum minor. Ideo in Christo est una, & non alia libertas, quia Christus est impeccabilis; sed Angeli non sunt impeccabiles ergo nulla est differentia, & nulla ratio.

IV. Probatum. Si Angeli non potuissent in primo instanti peccare, ideo esset, quia non habuissent in illo primo instanti defectum in cognitione, qui repugnaret intellectui angelico pro primo instanti; sed talis defectus non repugnat: ergo &c. Probatum minor; Defectus negativus in cognitione, consistens in carentia cognitionis non debet, quæ si adesset, esset impeditiva peccati, non repugnat intellectui angelico in primo instanti: ergo talis defectus in cognitione non repugnat.

Probatum antecedens. Cognitione specialiter proveniens a Deo potest esse negativè defectuosa, & carens perfectione sibi non debita: ergo talis defectus negativus non repugnat intellectui angelico in primo instanti.

V. Probatum. Ideo non potuissent Angeli in primo instanti peccare, quia peccatum tribueretur Agenti, a quo habuissent esse, hoc est Deo; sed hoc est falsum: ergo &c. Probatum minor. Operatio, quæ non pertinet ad constitutionem rei in proprio statu, quanvis incipiat cum esse rei, non tribuitur specialiter principio, a quo res habet suum esse; sed operatio libera non pertinet ad constitutionem rei in proprio statu: ergo falsum est, quod tribuatur Agenti &c. Major patet; quia productio dat esse, non operari: ergo ratione productionis vel nulli operatio tribuenda est Agenti, vel saltem non est tribuenda operatio illa, quæ non spectat ad constitutionem rei in proprio statu. Minor probatur. Status & esse rei dicunt quid permanens; operatio autem libera non est quid permanens, ergo &c.

VI. Probatum. Si repugnaret Angelos potuisse peccare in primo instanti, ideo esset, vel quia productio Angelorum fuit omnino gratuita, & liberalis; vel quia cognitio Angelorum fuit omnium perfectissima; vel quia Deus habuit de illis speciale manutentiam; sed hæc rationes nullæ sunt: ergo &c. Probatum minor quoad primam partem. Quanvis Angelorum productio fuisse liberalis & gratuita, tamen semper fuit in ordine naturali; unde in solo ordine naturali sperunt Angeli in primo instanti opus gratiæ & misericordiæ; sed cum opere gratiæ & misericordiæ non implicat conjungi in primo instanti peccatum: ergo &c. Probatum minor. Opus gratiæ & misericordiæ in ordine naturali importat quidem aliquid non debitum, ut non importat aliquid indebitum positive; potentia autem peccandi est aliquid positive indebitum creaturæ intellectuali secundum se considerata. Probatum eadem minor pro secunda parte. Non debetur Angelo in primo instanti cognitio omnium perfectissima: ergo nulla est ex hoc capite Adversariorum ratio. Probatum antecedens. Postest Angelus ad primam cognitionem excitari vel a Deo, vel ab alio Angelo, qui supponatur præexistens: ergo non habet Angelus in primo instanti cognitionem perfectissimam; quia si hanc non haberet,

Angelus excitans inferret Angelo excita-
to injuriam; quod non est dicendum. Cae-
terum ad Adversarios spectat probare
debitum cognitionis perfectissimæ, quod
usque modo non probarunt. Probatum e-
adem minor pro tertia parte. Leges ma-
nutenentiæ essent leges providentiæ or-
dinariæ moralis; sed contra has Deus non
potest operari nec etiam de potentia ab-
soluta: ergo dum Adversarii dicunt, quod
Deus de potentia absoluta posset illam
manutenentiam suscipere, non satis si-
bi constant. Uterius, quia leges provi-
dentiæ ordinariæ se accommodat creaturæ
exigentiam, & non impediunt
causâ secundas ne agant motus suos. Has
omnes rationes Cacherano debemus,
apud quem latiores inveniet, qui sic eas
desideret.

Arguunt Adversarii I. Ad operandum libe-
re prærequiritur indifferentia; sed hæc
debet præcedere tempore, & non tan-
tum natura, operationem; ergo non suf-
ficit posterioritas naturæ in operatione,
sed requiritur etiam temporis. Probatum
minor. Si non præcederet tempore, in
eodem temporis instanti principium ope-
rans esset determinatum, & indifferens;
sed hoc involvit contradictionem: ergo
indifferentia debet præcedere non tan-
tum natura, sed etiam tempore. II. In
tantum operatio necessaria potest esse in
primo instanti non sic autem libera, quia
operatio necessaria est operatio prima;
sed operatio libera non est operatio pri-
ma: ergo operatio libera non potest esse
in primo instanti. Probatum minor. Ope-
ratio libera est operatio voluntatis; sed
operatio voluntatis non est operatio pri-
ma; ergo operatio libera non est ope-
ratio prima. Probatum minor. Operatio vo-
luntatis supponit operationem intelle-
ctus, quia nil volitum, quin præcogni-
tum: ergo operatio voluntatis non est
operatio prima. III. Potest salvari in
Angelis in primo instanti libertas absque
eo, quod possint in instanti illo peccare;
ergo etiam supposita in ipsis libertate,
peccare non possunt. Probatum Antece-
dens. Est in Angelis in primo instanti li-
bertas contradictionis ad omittendum
physice & naturaliter, non moraliter &
culpabiliter; sed hæc sufficit; ergo potest
salvari &c. Probatum major. Omissio mo-
ralis & culpabilis debet esse volita: ergo
est actus voluntatis: ergo non potest esse
in primo instanti. Uterius; importat
actum pravum omissio moralis & culpa-

bilis; sed hic actus est positivus, & impor-
tat libertatem contrarietatis: ergo ut sit
libertas contradictionis, sufficit ut sit ad
omittendum physice & naturaliter, non
moraliter, & culpabiliter. IV. Voluntas
peccat volendo malum ut bonum; sed
non potest voluntas hoc velle, nisi intel-
lectus ei proponat malum ut bonum; &
intellectus hoc proponendo errat, & ope-
ratur actu positive defectuoso: ergo non
potest voluntas peccare, nisi intellectus
erret actu positive defectuoso; sed hic
actus non est in Angelis in primo instan-
ti: ergo in eodem instanti non potest in
Angelis esse peccatum. V. Actus intelle-
ctus in Angelis, non præsupponit
actum voluntatis, provenit a Deo; sed
actus intellectus in primo instanti, ad
quem consequeretur peccatum, non præ-
supponeret actum voluntatis; ergo pro-
veniret a Deo; atqui adhuc actum intel-
lectus consequeretur peccatum: ergo si
hic actus intellectus esset a Deo, a Deo
etiam esset peccatum. VI. Angelus in pri-
mo instanti habuit gratiam sanctifican-
tem; sed cum gratia sanctificante non
potest stare peccatum: ergo Angelus in
primo instanti non potuit peccare. VII.
Omnis operatio libera præsupponit ope-
rationem necessariam; sed Angelus in pri-
mo instanti habuit operationem necessa-
riam: ergo in primo instanti non potuit
habere operationem liberam. Probatum
major. Electio libera procedit ex præ-
existente necessaria intentione finis: ergo
omnis operatio libera &c. VIII. In pri-
mo instanti nullus Angelus peccavit: ergo
nullus Angelus peccare poterat. Pro-
batum consequentia. Ex tot millibus An-
gelorum, si potuissent Angeli peccare,
imperceptibile est, quod nullus ipsorum
in primo illo instanti peccaverit: ergo si
nullus peccavit, signum est quod nullus
peccare poterat. IX. Operatio, quæ inci-
pit cum primo esse rei productæ, est con-
nexa necessario cum natura ipsius: ergo
debet procedere ab agente, ac illius esse
auctore: ergo actio peccaminosa si fuis-
set in Angelis in primo instanti, fuisset a
Deo, quia fuisset cum primo esse Angeli
productæ, & necessario conexa cum na-
tura ipsius. X. Nullus potest peccare, ois-
si sit justitiæ debitor; Angelus in primo
instanti non fuit justitiæ debitor; ergo
&c. Probatum minor a S. Anselmo de casu
Diaboli c. 12. & 14. Angelus in primo
instanti justitiam non accepit: ergo non
fuit justitiæ debitor. XI. Operatio proce-
dens

dens a natura, secundum inclinationem naturæ, tribuitur ipsius naturæ auctori; sed operatio, quæ incipit cum primo effecti, est operatio procedens a natura secundum inclinationem naturæ: ergo tribuitur ipsius naturæ auctori: ergo peccatum Angelorum in primo instanti Deo tribueretur. XII. Angelus primum velle non habet a se, sed ab alio; sed nemo peccare potest per velle non habitum a se, sed ab alio; ergo Angelus non potest habere primum velle peccaminosum. Major est S. Anselmi de casu Diaboli c. 13. *Si primum velle a se habet, aut hoc est volens, aut nolens. Si volens igitur illud non est primum velle: Si nolens, idem sequitur; quia ante illud velle illud igitur voluit illud non esse: igitur aliud voluit.*

Respondemus ad I. dicendo, quod cum indifferentia non est impossibilis determinatio, sicut cum actu primo non est impossibilis actus secundus. Ratio est, quia determinatio libera addit quidem aliquid supra indifferentiam, at non destruit ipsam indifferentiam, sicut destruit determinatio necessaria. Et quavis videatur, quod indifferentia sit indeterminatio, adeoque carentia determinationis; hoc tamen est verum de indeterminatione negative accepta, non vero de indeterminatione sumpta positive; & sic potest cum una stare determinatio libera, & non cum altera. Quod si cum indifferentia potest stare determinatio libera, potest etiam utraque esse in eodem temporis instanti; & sufficiens est, quod una alteram natura, non tempore, præcedat.

Ad II. Dicitur, quod operatio libera non potest esse prima primitate naturæ, potest autem esse prima primitate temporis; adeoque non potest esse operatio primi instantis naturæ, potest tamen esse operatio primi instantis temporis. Instans autem creationis est instans temporis; unde ad hoc ut aliqua operatio sit ab Angelo in primo instanti creationis, sufficit, ut sit prima primitate temporis, quavis non sit prima primitate naturæ. Verum est autem, quod subditur, nihil scilicet esse volitum, quod non sit præcognitum, si intelligatur vel tempore, vel natura, non autem si intelligatur semper tempore. Et si dicatur, quod cognoscere & velle sunt duo actus, adeoque requirunt differentiam temporis; dicimus, hoc esse verum in substantiis intellectibus, qui æqua temporis discurrunt,

& volunt; non autem in Angelis; qui discursu non indigent, & omnia possunt simplici & instantanea inspectione percipere.

Ad III. Argumentum non potest procedere in sententia illorum, qui sustinent, omissionem etiam culpabilem posse esse puram, nec debere esse vitiatam actu positivo. Quod dicitur, omissionem actus voliti per actum positivum pertinere ad libertatem contrarietatis, negatur, & est ab Adversariis probandum. Tandem, si libertas in Angelo in primo instanti est ad omitendum physice tantum, & naturaliter, erit etiam ad operandum physice tantum, & naturaliter; Unde si Angelus in primo instanti non potest omittere culpabiliter, & demeritorie, neque pro eodem instanti poterit operari meritorie, & laudabiliter.

Ad IV. Intellectus proponit malum ut bonum, quod simul existit cum tali malo, non vero ut bonum, quod sit oppositum tali malo. Si enim proponatur actus libidinofus, qui est malus malitia honestati opposita, ut bonus bonitate delectabili vel utili, quæ revera in tali actu cum illa malitia conjungitur, non est error, nec actus positive defectuosus: Unde in rigore hoc non est proponere malum ut bonum, vel malum sub ratione boni; sed est proponere in objecto tum rationem mali, tum rationem boni; quavis illud sit verum malum, & hoc falsum bonum; unde decipitur voluntas illud non evitando, & hoc amplectendo, & peccat.

Ad V. Actus intellectus est applicatio voluntatis angelicæ ad primo operandum, per modum conditionis, quæ requiritur ad primo operandum, non vero per modum determinationis ad primo operandum, potius hoc modo, quam illo. Voluntas enim a se ipsa determinatur, non a iudicio practico, vel intellectus imperio, ut contendunt Thomistæ.

Ad VI. Angelus potuit peccare antecederet ad gratiam, & absolute, nulla scilicet facta suppositione gratiæ, & in hoc sensu a nobis, & ab aliis, defenditur conclusio. Quod idem est ac dicere, ut dicere solent in alius Thomistæ, non in sensu composito cum gratia, sed in sensu diviso; unde dicebat Cæcberanus, quod potuerunt peccare Angeli in primo instanti, quantum est de se; hoc est præcendendo ab infusione gratiæ, & ab ordinatione ad supernaturalem finem.

Ad VII. distinguitur major : Omnis operatio libera præsupponit operationem necessariam, quæ præexistat prioritate naturæ, conceditur; prioritate temporaria, negatur. P. Neri distinguit sic : Præexistente in aliquo tempore, seu in aliquo priori temporaria in quo, negat; a quo, concedit. Distinguit pariter; peccatum supponit antecedenter aliam actionem necessariam in aliqua prioritate a quo, concedit; in quo, negat.

Ad VIII. Ab eo, quod est de facto, ad illud, quod potest esse, non valet consequentia; quando illud, quod potest esse non repugnat intrinsicis rei. Homo de facto creatus est rationalis, non potuit creari irrationalis, quia essentia ipsius est rationalitas; idem homo de facto creatus est loquens, potuit creari non loquens, quia loquela non est ex intrinsicis ipsius.

Ad IX. Si peccatum in primo instanti tribueretur Deo, ut illius peccati causæ, quia Deus Angelis tribuisset voluntatem in illo instanti, seu potius produxisset, ipsaque infudisset omnia principia, quibus peccare possent; quum hæc omnia Deus pro aliis instantibus subsequenteribus fecisset, sequeretur, quod etiam peccati pro alio sequenti instanti auctor fuisset Deus; quod non est dicendum. Uterius; si Angeli non potuerunt in primo instanti peccare, quia peccatum fuisset Dei; ergo neque potuerunt mereri, quia totum meritum fuit Dei; quæ quidem est responsio Scoti.

Ad X. Negamus majorem cum Scoto; & ra-

tio est, quia si semel est verum, quod Angelus in primo instanti non fuerit iustitiae debitor, quia eam non acceperat; sequitur pariter, quod Angelus semper existens in peccato mortali, nunquam esset iustitiae debitor, quia nunquam eam accepisset. Quod omnino est improbandum; ut ait Fraassen.

Ad XI. Defectus causæ secundæ in agendo nunquam tribuendus est primæ, sed ipsimet causæ secundæ; & hoc non minus, quando recipit primum esse, sed pro omni instanti consequente conservatur illi esse a Deo; conservatio autem est continuata productio. Uterius cum consensu Dei creaturæ operantur; ergo quemadmodum ipsarum peccata Deo non tribuuntur, qui cum ipsis concurrat; ita nec Deo peccatum Angelorum fuisset Deo tribuendum, quia Angeli a Deo primum esse receperunt.

Ad XII. dicit Scotus, quod sicut Angelus potest habere a se velle secundum, ita & potuit a se habere primum velle; & ratione ponit, quod alioquin poneretur processus in infinitum. Hæc sunt verba Scoti, quæ afferuntur a Fraassen : *Quæro, a quo primum habet velle? Aut a se, per aliam volitionem, aut sine alia volitione.* Si sine alia volitione; ergo voluntas potest a se habere primam volitionem absque alia: Si per aliam; ergo illam aliam debes habere per aliam, & illam rursus per alteram, & sic necessario erit processus in infinitum.

DISSERTATIO CXL.

De Loco Angelorum; An Angeli sint in loco? In quibus reperiantur locis? Quomodo, & per quid, sint in loco? Ubi de Sphæra presentie Angelorum, secundum P. Magnanum.

Risicis sane temporibus, quibus nondum satis perspectæ theologicæ res erant, Patres aliquot de Angelorum loco per opposita, & quidem extrema, loquuti sunt.

Siquidem affirmantes quidam Angelos esse in loco, eos tamen non spiritus, sed subtilia corpora, vel ex aere, vel ex igne,

confata, asseverabant. Alii vero negantes esse corpora, in loco esse, omnino sunt inficiati. Ex primis fuisse voluit Basilium lib. de Spiritu Sancto c. 16. sic loquentem: *Substantia eorum est æreus, si forte, spiritus, aut ignis expertis materias quemadmodum scriptum est: Qui facit Angelos suos Spiritus, &c. Ideo & in loco sunt, & spectabiles sunt, atque in his, qui digni sunt,*

sunt, apparent in propriorum corporum forma. Quomodo Basilii verba sicut intelligenda, absque Basilii coesura, suo loco diximus. Ex aliis vero fuisse asserunt Nyssenus, qui in lib. 1. contra Eunomium hæc scribebat: Nemo adeo puerilis est ingenio, qui in natura intelligente, & incorporea, differentiam loci reperiri existimet. Locum enim positum propria est corporum; quod autem natura est intelligens, & materia caret, longe ab omni ratione loci est, ut omnes constantur. Sine enim censura Nysseni verba intelligimus, si dicamus, illum avertere ab Angelis modum essendi in loco circumscriptive, qui proprius est corporum, non vero definitive, qui spiritibus convenit; ut suo loco fusius explicabitur.

Post horum Patrum varium, & non satis congruum, discurrendi modum, Scholasticorum quorundam magis quidem improprium, & non satis sibi constantem, opinandi sensum superaddimus. Siquidem dixisse fertur, Angelos, aut ubique, aut nullibi, esse. Inimò & Durandus in l. dist. 37. 2. p. distinct. q. 1. scripsit, substantiam Angeli esse præsentem ubique, & modo illo, quo ipsi convenit esse in loco, non esse magis in hoc, quam in alio loco. Uode non vult Angelos esse præsentem in loco nec per substantiam, nec per operationem, sed per præsentiam ordinis; per quam Angelus est præsens, ut air, cuilibet corpori, quod movere potest. Ex quia omnia corpora Angelus movere potest, inde ipsum asserit ubique esse.

Ex his autem opinionibus, illa, quæ asserit, Angelos nullo modo esse in loco, a S. Thoma in l. dist. 37. q. 3. ar. 1., hæretica dicitur; Sententia vero eidem opposita a Vasquez appellatur sententia catholica, & a Valencia asseritur ex fide certissima. Opinio vero Durandi ab eodem Valencia reemeritatis nota inquitur; a Molina parum rursus in fide vocatur; ab aliis mitius scribentibus dicitur, quod censuram effugere non possit. At sunt quoque qui Durandum excusant, asserentes, quod ipse aperte dixerit, se non asserendo, sed inquirendo, disputare.

Dicimus I. Angelos vere esse in loco certo & determinato; non vero nullibi, nec ubique.

I. Probatur ex Scripturis. Apocal. 12. *Locus eorum non est amplius inventus in celo. Zacharia 2. Ecce Angelus, qui loquebatur, egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum, curte, loquere ad pacem istam.* Jub.

1. Sarañ dicitur *Circumspici terram, & perambulavit eam.* Tobæ 5. Raphael Angelus inquit: *Omnia ista ego frequenter ambulantavi.* Ex his, aliisque similibus, habetur primo, Angelos non esse nullibi, sunt enim alibi; ut in non enim consistunt; secundo, non esse ubique; dicitur enim, quod sint in determinato loco, & quod de loco ad locum progrediuntur; tertio manifestatur, esse in loco certo, & designato; ut consideranti innorescit it.

II. Probatur ex Patribus. Basilus de Spiritu Sancto c. 6. *Cæterarum porro virtutum singula certo circumscripta loco esse creduntur; Etenim Angelus ille, qui Cornelio adfuit, non erat eodem tempore apud Philipppum; utque qui ex altari Zachariam alloquebatur, eodem tempore propriam in celo stationem obibat. At Spiritus semel & in Habacuc operatus est, & in Daniele apud Babilonem ereditur.* Theodoretus q. 3. in Geoes. *Qua autem ab initio aliquo ceperunt esse, sunt circumscripta; quare licet expertum corporum fateamur esse naturam Angelorum, circumscripti tamen alterius illorum substantiam.* Nyssenus lib. cont. Eunomium: *Fieri non potest, ut qua creatione producta sunt, aut sunt, non omnino in loco, vel in tempore habeant, ut existant. Sola nullius egressa, & æterna, ac res omnes complexa natura, neque in loco est, nec in tempore.* Gregorius magnus lib. 2. moral. *In hoc est nunc natura angelica a natura nostra conditione distincta, quod nos & loca circumscribimur, & caritatis ignorantia. coarctamur; Angelorum vero Spiritus loco quidem circumscripti sunt; sed tamen eorum substantia longe super nos incomparabiliter dilatatur.* Damascenus lib. 2. de fide c. 3. *Circumscripti sunt, (Angeli) quoniam cum tu celo sunt, non sunt in terra; cum in terram a Deo mittuntur, non manent in celo.*

III. Probatur Rationibus. I. Ideo Angeli essent nullibi, quia sunt spirituales; sed Deus etiam est purissimus spiritus, & tamen oon est nullibi, quia est ubique; ergo ratio illa non concludit. II. Angeli sunt Deo iotime præsentem; ergo sunt in aliquo determinato loco. Antecedens est certum; consequentia sequitur; quia inima præsentia debet esse in aliquo determinato loco. III. Quando fuerunt Angelii creati, vel steterunt semper in eo loco, in quo creati fuerunt; vel se moverunt; si primum: ergo modo non sunt in celo, empyreo, quum ex probatis a nobis extra hoc celum creati fuerint; ergo a Deo non mittuntur, contra expressa Scripturarum

rarum testimonia: ergo non sunt in inferno, etiam post peccatum & expulsionem; quæ omnia sunt manifesta absurda: Si secundum: ergo habent determinatum locum, quum illum mutare possint, & mutant. IV. Angeli operantur in loco: ergo sunt in vero & determinato loco. Consequentia sequitur; nulla enim effectrix causa operari potest, ubi non est. Antecedens est certum; quia movent corpora in obfessis, apparent hominibus, & aliis operantur, quæ in Scripturis legimus. V. Angelus, quavis sit spiritus, est tamen limitatus: ergo non est ubique. Probatur consequentia. Deus est ubique, non quia spiritus est, sed quia est illimitatus, & immensus: ergo si Angelus est limitatus, quantumvis sit spiritus, non est immensus: ergo non est ubique. VI. Inter articulos damnatos a Srephano, Parisiensis Episcopo, in cap. 1. hic tertius scribitur *Angelus, vel Anima separata, nusquam est*. Testatur Sylvius t. p. q. 52. ar. 1., & referunt Juvenius, Fralsen, alique passim.

Objiciunt I. Didymus lib. 1. de Spirit. Sanct. negat expresse, spirituales creaturas loco & finibus circumscribi; & lib. 2. inquit *Loca & commutationes locorum ab incorporealibus separamus*. II. Basiliius hom. 30. de Paradiso: *Locum esse præcipue corporis, animam vero ex consequenti, ac velut accessorie iustur, esse in loco propter habitudinem ad corpus, cum ex natura sua proprietate loco minime circumscribitur*. Multo magis hoc dicendum est de Angelis, qui Spiritus sunt, & ordinem ad corpora non dieunt. III. Boerius de Hebdomadibus: *Communis animi conceptio, qua omnibus videtur, est, incorporeum non esse in loco: Angelus ergo quum sit incorporeus, non est in loco*. IV. Loci nomine intelligunt Philosophi ultimam superficiem corporis continentis immobilis; implicat autem ut Angelus a corpore contineatur; ergo Angelus non est in loco. Probatur minor. Continens esse debet actualius contento; sed nullum corpus est actualius Angello: ergo implicat ut Angelus a corpore contineatur. V. Angeli vel sunt in loco circumscriptive, vel definitive; non circumscriptive, quia est proprium corporum esse circumscriptive in loco; non definitive, quia est proprium Dei esse in loco definitive: ergo nullo modo sunt in loco. VI. Admissio quod Angeli sint definitive in loco, non possunt dici in rigore esse in loco: ergo non sunt in certo & determinato loco. Probatur antecedens. Esse definiti-

PAR. II.

ve in loco est esse in loco improprie & metaphoricè: ergo non possunt dici in rigore esse in loco. Probatur antecedens. Esse definitive in loco non convenit univoce, sed analoge cum esse in loco circumscriptive; ergo est esse in loco improprie, & metaphoricè.

Respondemus ad I. intelligendum esse Didymum de loco circumscriptive, & commensurative considerato, non vero definitive. Certum est, quod esse circumscriptive in loco tantum convenit corporibus compositis; spiritibus vero dicimus convenire esse in loco definitive. Audiatur Damascenus loco nuper citato; *Cum autem Angeli intelligentia sint, etiam intelligibilibus in locis sunt, non corporum more circumscripti. Non enim ut corpora secundum naturam figurantur, neque triplici dimensione constant, sed eo ipso sunt in loco, quod intelligibilibus præsentis sint*.

Ad II. eadem est responsio; & explicatur, ac confirmatur ab Augustino ep. 28. ad Hieronymum: *Perro si corpus non est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, ita scilicet, vel movetur, ut majori sui parte majorem locum occupet, & breviori breviorum, minus sit in parte, quam in toto, non est corpus anima. Pen totum quippe corpus, quod animat, non locali diffusum, sed quadam vitali intentione porrigitur. Nam per omnes ejus particulas tota simul adest; nec minor in minoribus, & in majoribus major, sed alicubi intensus, alicubi remissus, & in omnibus tota, & in singulis tota est*.

Ad III. eadem quoque est responsio; quam enim incorporeum non habeat partes, non potest ita esse in loco, & totum correspondere toti loco, & quævis ejus pars cuilibet parti loci; quod est esse circumscriptive in loco. Est tamen definitive, scilicet ut totum sit in toto loco, & in qualibet parte loci; ut de anima rationali dicimus respectu corporis; & alii etiam dicunt de anima sensitiva animalium perfectorum, quam volunt indivisibilem, & extensam; & nonnulli quoque asserunt de minimis physicis, quibus pariter indivisibilitatem cum extensione, non quidem formali, sed virtuali, ut ajunt, tribuunt.

Ad VI. dicitur, quod continens est actualius contento, si accipiat per modum causæ, non vero per modum loci, ita ut reperiat locatum totaliter intra locum.

Ut autem percipiat, qualiter Angelus indivisibilis contineri possit inter aliam

K k quam

quam corporis superficiem, sufficit, ut intelligamus, Angelum esse huic superfici ei presentem. Unde non requiritur, ut sit illa ultima superficies Angeli, quia Angelus, quum non habeat partes, non potest in loco esse cum partium extensione. Est autem ita, ut sit penetrative intra partem illius corporis, cui praesens est. Ita ex Scoto respondet Frassen.

Ad V. Angeli non sunt in loco circumscriptive, quod est proprium corporum; non sunt definitive immensive, ut est Deus; sed sunt definitive tantum, quod est proprium spirituum. Sic autem esse definitive in loco participat de circumscriptivo, & de immensivo, aliquo modo; quatenus scilicet dicit, esse totum in toto, & totum in qualibet parte loci, de immensivo participat, quia Deus, qui est immensive in loco, est etiam in toto, & in qualibet parte loci. De circumscriptivo etiam, quatenus facit, ita rem esse presentem uni loco, ut non sit alteri loco praesens, quod competit quoque corporibus.

Ad VI. dicimus, quod sufficit quod Angelus, per hoc quod est definitivus in loco, sit quoad substantiam, & entitatem suam vere praesens loco, ad hoc, ut dicatur esse in loco. Ceterum parum refert, an modus iste essendi in loco sit proprius, vel improprius, sit verus, vel metaphoricus, respectu alterius; & quod non univoce, sed analoge dicatur, nec pariter probat, quod intelligi debeat improprie, & metaphoricè; nam, inquit Catheranus, quod in omnium sententia plura analoge dicuntur proprie, & rigorose de suis analogatis.

Pro secunda vero Disertationis parte, in qua quaeritur, in quibus locis reperiantur Angeli, non intendimus loqui de locis, in quibus non permanendo, nec sequendo, ut sic dicamus, in domicilio, sed tantum transiendo, & per accidens reperiantur. Si enim de his locis loqui velimus, innumera pene essent, quae assignare deberemus; & nec quoque enumerare possemus omnia, quum nos omnino lateat Dei voluntas, quae illos modo hoc, modo illic, mittit. Certum enim primo est, cujuslibet hominis, vel provinciae, vel regni, vel ecclesiae, custodem Angelum, apud illum esse, cujus est custos; adeoque multos Angelos in terris degere; ut inferius videbitur. Certum quoque est, in Ecclesiis Catholicorum, & praecipue in illis, in quibus Chri-

sti corpus adservatur, plurimos esse Angelos, ut illud perpetuo venerentur. Quod asseruit Concilium Aquilgranense, sub Ludovico Pio, c. 132. *Nec dubitare liceat, ubi corporis, & sanguinis Domini geruntur mysteria, supernorum civium adesse conventus.* Et antea S. Joannes Chrysostomus lib. 6. de Sacerdotio expresserat: *Per id tempus (sacrificii scilicet tempus) & Angeli Sacerdoti assidant, & calcistrum potestatum universus ordo clamores excitat, & locus altaris vicinus in illius honorem, qui immolatur, Angelorum chorus plenus est.* Certum insuper est, malos Angelos in terris & Obsecros possidere, & homines tentare, & mala multa in probationem, vel in punitionem hominum, Deo sic permittente patrare. His tamen in locis non permanentes, & tanquam in proprio loco, Angeli sunt, sed transcunter a Deo mittuntur, ut propria munera expleant, si sunt boni; & si sunt mali, etiam Deus permittit illis, ut in alieno loco officia illa in hominum aut bonum, aut malum, exequantur.

Dicimus II. Triplicem esse Angelorum permanentiae locum; caelum scilicet, infernum, & aeternum.

I. Probatur ex Scripturis. Marci 13. *De die illo, vel hora, nemo scit, neque Angeli in caelo.* Luc. 2. *Discesserunt ab eis Angeli in caelum.* Luc. 22. *Apparuit illis Angelus de caelo.* Matth. 28. *Angelus Domini descendit de caelo.* Apocal. 12. *Locus eorum non est amplius inventus in caelo.* II. Petri 2. *Si cum Deus Angelis peccantibus non peperit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum, tradidit cruciandos in iudicium reservari.* Judas Apostolus in sua epist. canon. c. 6. *Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed reliquerunt suum domicilium, in iudicium magni diei venientis aeternus sub caligine reservavit.* Job. 1. Satan Deo respondit dicens: *Circumvi terram, & perambulavi eam.* I. Pet. 5. *Adversarius vester Diabolus tanquam leo rugiens circumit, quarens quem devoret.* Ad Ephes. 2. *In quibus aliquando ambulastis secundum Principem aeris hujus.* In eadem epistola c. 6. dicuntur Demones mundi refores tentarum, harum, & spiritualis nequitia in calcistris; & quod hic Apostolus intelligat aerea loca, testatur Hieronymus ad illius verba: *Hoc autem omnium Doctorem opinio est, quod aer iste, qui caelum, & terram medius dividens inane appellatur, plenus sit contrariis fortitudinibus.*

II. Probatur ex Patribus. Irenaeus lib. 2. c. 6.

Nulti

Multi sunt, & innumerabiles circa Palkorem Angelus, quemadmodum omnes consistunt Propheta, & decem millia decem millium assistere ei, & multa millia millium ministrare ei. Theophilus Alexandrinus, qui circa initium quarti seculi floruit, ep. 2. paphali: Festinamus ad Angelorum metropolim, qua libera est, & nulla malitia sordem maculatur. Augustinus lib. 11. de civit. c. 32. Ut volet quisque accipiat, dum tamen Angelos sanctos in sublimibus caeli sedibus, non quidem Deo coaeternos, sed tamen de sua semperiterna, & vera felicitate sicarios, & certos esse, verum ambigat. Ireocrus lib. 7. c. 24. Diabolus, cum sit unus ex Angelis his, qui super spiritum aeris praepositi sunt, quemadmodum Paulus Apostolus, in ea, qua est ad Ephesios, manifestavit, invisens homini, apostata a divina factus est lege. Nyssenus or. 1. Neque tamen (Diaboli) idcirco vel dicit, vel velle per aera oberrare unquam cessant, flagitiorum auctores, & ministri. Ambrosius ad c. 6. ad Ephes. Ipse enim est, cujus satellitis sunt, quos tenebrarum harum dicit velle, spiritus nequissimi, qui degunt in caelestibus, in firmamento mundi. Hieronymus ad c. 25. Isai. Haec igitur principes, qui suum non servaverunt principatum, congregabit Dominus in die iudicii, quasi in uno fuses pariter colligatos, & mittet in lacum inferni, &c. Augustinus lib. 8. de civit. c. 22. In hoc quidem aere habitans. Et libe natura boni cont. Manichaeos c. 33. Quavis jam penatiter hunc infernum, hoc est inferiorem caliginosum aeternum tanquam carcerem acceperint; quia tamen aer quandoque & caelum dicitur, non illud, in quo sunt sydera, sed hoc inferius, cujus caligine nebulae conglobantur, & ubi aves volitant, &c.

III. Probatur Rationibus. I. Ex Angelis aliqui permanerunt boni, aliqui effecti sunt mali; sed boni debebant a Deo praemium habere, mali autem supplicium; ergo ex illis aliqui praemio in caelo perfruuntur, & aliqui supplicium in inferno sustinent. II. Potuit Deus alium carcerem praeter infernum Angelis malis dare, sed hic carcer alius non est per sanctos Patres, nisi aer iste, qui mediat inter caelum, & terram: ergo vere in aere isto tanquam in loco permanenti mali Angeli habitant. Probatur minor ex S. Hieronymo ad cap. 6. ad Ephes. ubi testatur, omnium Doctorum opinionem esse, quod aer iste plenus sit contemti fortitudinibus. Hoc ipsum affirmant Augustinus lib. 3. de Gen. ad lit. c. 10., idem Hieronymus in

PAR. II.

c. 2. ad Ephes., Basiliius hom. 9., idem Augustinus Enechirid. c. 26., lib. 1. de civit. c. 19., lib. 11. c. 33., lib. 14. c. 2., lib. 11., de Gen. ad lit. c. 26., lib. 3. de Trin. c. 7., lib. de natur. boni c. 33. III. Sicut in caelo sunt booi Angeli, qui sunt sanctorum animarum socii, ita sunt in inferno mali Angeli, qui sunt damnatarum animarum tortores; at quis etiam praeter caelum fuerit Angeli in terra, qui animas custodiunt: ergo non mirum, si pariter in aere sunt Daemones, qui animas tenent; non sunt autem in terra, ut ait Magister sententiarum apud Estium, ne homines nimis infestent; sed tanquam & aliqui sint etiam in terra, sed transeuntes, non permanentes, ut diximus.

Obstant I. Ex II. Petri 2. dicitur, omnes malos Angelos in infernum descendisse: Rudemibus inferni detrahit in tartarum tradidit vinciendo: ergo non sunt in aere, tanquam in loco proprio, ac firmo. II. Omnes Angeli, tanquam in proprio, ac permanenti loco, sunt in caelo: ergo omnes Daemones, tanquam in proprio, ac permanenti loco, sunt in inferno. III. Ex Epistola Iudae n. 6. habetur, Angelos omnes apostatas reformatos fuisse vinculis aeternis sub caligine: ergo nulli in aere remanserunt. IV. Ex Scripturis, & Patribus pariter habemus, malos in terris versari; & experientis etiam docet, tum ex obfessione hominum a Daemonebus, tum ex familiaris Daemoneum cum hominibus habitatione, & conversatione, tum denique ex fere continua Daemoneum cum hominibus, & in homines, tentatione, & conflictatione: ergo potius in terra, quam in aere versantur.

Respondemus ad I. cum S. Thomas 1. p. q. 64. ar. 4. ita S. Petrum dixisse Angelos omnes praevicantes fuisse detruos in infernum, ut intellexerit de majori eorum parte, non vero rigore de omnibus. Caeterum verbum illud omnes in Petri auctoritate non legitur; unde non est convincens ratio, quae vere de omnibus, & non de majori parte, eam intelligamus.

Ad II. Idem S. Thomas cit. loc. apud Estium dicit, duplicem esse locum a Deo assignatum Angelis, & Daemonebus; unum, qui respondeat meritis illorum, & hic locus pro Angelis est caelum, pro Daemonebus infernus; alterum ex divina peculiari ordinatione, facta propter homines; & hic locus pro Angelis est terra, pro Daemonebus est aer; in terra enim degunt Angeli, qui homines custodiunt, regunt, &c.

K k 2

& in

- & in aere sunt *Dæmones*, qui homines tentant, persequuntur, atque divexant.
- Ad III. Quavis Angeli mali in infernum fuerint a Deo derelicti, permittit tamen illis, ut ex illo exeant, & per aërem cursitent, at homines infestandos. Sic permittit *Dæmonum* principi, ut in voluptatis paradiso primos homines ad peccatum induceret; & post illorum peccatum permittit quoque aliis *Dæmonibus*, ut ex inferno exeant, & in aere permaneant, tanquam in proprio loco, ut homines ad peccandum provocent. Et quavis dixerimus, terram non esse obinde Angelorum locum proprium, & permanentem, *Dæmonum* tamen aer hujusmodi est locus, quia Scripturæ, & Patres, sic eam indiligare non semel videntur.
- Ad IV. Versantur quidem mali Angeli in terris, sed non tanquam ad vexandum homines proprio, & permanenti loco. Igitur duplex est locus permanentiæ malis Angelis; infernus ad supplicium ipsorum, aer ad infestandos homines; unus vero est locus transitus, scilicet terra, in qua homines tentant, obsident, decipiunt, divexant, &c. Angeli vero boni solum paradysum habent permanentiæ locum; habent etiam terram, in qua homines custodiunt, & regunt, sed non ut domicilium, at tantum ut hospitium locum. Scripturæ enim, & Patres, quæ de *Dæmonum* habitatione in aere proferunt, de Angelorum in terra non docent.
- Pro tertia Dissertationis parte, in qua quaeritur, quomodo Angeli sint in loco, sensus est, an sint circumscriptive, an vero definitive? Et pro ea explicanda
- Dicimus III. Angelos non esse circumscriptive, sed definitive, in loco, non vero immensive.
- I. Probatur. Esse in loco circumscriptive importat in locato esse partes, quæ respondeant partibus loci; atqui Angeli nullas habent partes: ergo Angeli non sunt circumscriptive in loco. Minor patet ex dictis; quum enim Angeli sint puri spiritus, sunt omnino simplices, indivisibiles, ac partibus expertes. Major probatur. Esse circumscriptive in loco est ita esse, ut totum locatum respondeat toti loco, & quælibet pars locati respondeat cuilibet parti loci; sed ita respondere importat, in locato esse partes, sicut sunt in loco, quibus partibus locati partes respondeant: ergo esse in loco circumscriptive importat, in locato esse partes, quæ respondeant partibus loci.

- II. Probatur. Esse in loco definitive est ita esse in loco, ut locatum respondeat toti loco, & cuilibet parti loci; sed Angeli hoc modo sunt in loco: ergo sunt definitive in loco. Probatur minor. Res, quæ est omnino simplex, non composita, indivisibilis, ita est in loco; sed Angeli sunt substantiæ omnino simplices, non compositæ, indivisibiles: ergo Angeli hoc modo sunt in loco. Minor patet ex superioribus probatis; quum enim Angeli sint puri spiritus, sunt substantiæ omnino simplices, non compositæ, indivisibiles.
- III. Probatur. Rem esse definitive in loco, non vero immensive, est eam comprehendendi loco, ita ut contineatur certo spatio, & non sit alibi; sed Angeli ita sunt in loco: ergo sunt in loco definitive, & non immensive. Probatur minor. Angeli ita sunt in uno loco, ut non sint in alio, & ita certo spatio continentur, ut non contineantur alio spatio: ergo &c. Antecedens patet; quia in hoc Angeli a Deo distinguuntur, quia Deus, quum sit immensus, nullo spatio, nullo loco comprehenditur.
- IV. Probatur ex P. Magnano; Angeli non sunt formaliter exteosi, sed tantum virtualiter: ergo non sunt circumscriptive in loco, sed tantum definitive. Antecedens est certum; quia extendi proprie, & formaliter convenit solis quantis habentibus partes impenetratas, seu extra se invicem positas; res autem simplices, nullas habentes partes, extensionem propriam, & formalem habere non possunt, ut patet; At quia sunt in loco æquivalenti modo dictæ extensioni, quatenus res indivisibilis correspondet loco divisibili; inde est, quod habent extensionem æquivalentem extensioni formali, quæ est extensio virtualis. Consequentia sequitur ex explicatione modo facta extensionis formalis, & virtualis; si enim extensio formalis dicit partes: ergo importat esse in loco circumscriptive; & si extensio virtualis non dicit partes, nisi tantum æquivalenter: ergo importat esse tantum in loco definitive. Unde P. Magnanus in Philosophia naturæ c. 17. proposit. 1. r. ait: „ In loco est alio quodam modo, „ qui æquivalet eidem dictæ extensioni, ex „ quo vocatur extensio virtualis; videlicet „ per suam substantiam ut indivisibiliter se „ tota respondeat toti extensioni loci, & „ singulis ejus partibus; quod quidem „ prop. 8. dixi, esse id, quod communiter „ vocatur, esse definitive in loco. Ratio

„ nalis anima est in toto corpore, quod in-
 „ format; & Angelus est in toto spatio,
 „ quod est æquale sphaeræ præsentis ip-
 „ sius; ita est Deus in toto hoc universo. „

Arguunt I. Athanasius in epist. ad Serapio-
 nem docet: *Angeli consistunt in certis locis,
 loco circumscriptantur*: ergo sunt circumscri-
 ptive in loco. II. Gregorius magnus lib.
 2. moral. c. 3. inquit: *Circumscriptus est An-
 gelicus Spiritus*: ergo convenit Angelis
 esse circumscriptive in loco. III. Unus
 Angelus divinitus esse potest in pluribus
 locis; quum ergo sit definitive in loco,
 & ab uno loco non coarctetur; sequitur,
 quod sit eodem modo in loco, quo Deus
 est; atqui hoc dici non potest: ergo non
 est Angelus definitive in loco; vel saltem
 non valet allata differentia inter Ange-
 lum, & Deum, quoad locum. IV. Extensio
 virtualis est insufficientis ad proban-
 dum, esse Angelos definitive in loco: ergo
 nulla est ratio P. Maguani. Probat
 antecedens. Extensio virtualis tribuitur
 etiam ab aliquibus Peripateticis anima-
 bus animalium perfectorum; & ab aliis
 Philosophis adhuc conceditur minimis
 physicis; & tamen ista non sunt definiti-
 ve in loco, quia non sunt spiritus, sed
 corpora: ergo extensio virtualis est insuf-
 ficiens ad probandum, esse Angelos defi-
 nitively in loco.

Respondemus ad I. Athanasium per verbum
 circumscribi non intelligere aliud, quam
 comprehendi; hoc est coarctari Angelum
 in uno loco, non vero extendi ad omnia
 loca, sicut extenditur Deus, quia est im-
 mensus. Unde per verbum illud voluit dis-
 tinguere Angelum a Deo; quatenus Deus
 nullis locis circumscribitur, comprehen-
 ditur, coarctatur, sed omnia excedit; An-
 gelus vero, quia est finitus, limitatus, non
 immensus, suo tantum loco circumscribitur,
 comprehenditur, coarctatur, & ad
 alia loca non se extendit.

Ad II. Gregorius pariter facit differentiam
 inter Spiritum Deum, & Spiritum ange-
 licum; quatenus Spiritus, qui est Deus,
 non est circumscriptus, quum sit infinitus,
 illimitatus, immensus; Spiritus vero an-
 gelicus est circumscriptus, quia est finitus,
 limitatus, non immensus. Unde quanvis
 aliquo modo conveniant in ratione spiri-
 tus, & per hoc etiam conveniant in ra-
 tione essendi in loco, quæ est propria spi-
 ritus, hoc est esse definitive; disconven-
 iunt tamen in ratione immensitatis; quia,
 ut diximus, Deus est in loco definitive,
 immensive, Angelus vero definitive, non
 immensive.

Ad III. primo dicimus; quod Angelus po-
 test esse in pluribus locis non naturaliter,
 sed supernaturaliter; Deus autem quia
 natura sua est immensus naturaliter est,
 & non esse potest, in multis locis. Secundo
 subdamus, quod Deus non est in mul-
 tis locis, in quibus non sunt, sed possunt
 esse Angeli divinitus, sed est in omnibus
 locis, & est etiam extra omnia loca; in
 quibus nec est, nec potest esse Angelus,
 quia non est immensus.

Ad IV. In sententia illorum, qui ponunt
 animas animalium perfectorum indivisi-
 biles, & extensas, & in illorum hypothese,
 qui admittunt minima physica pariter in-
 divisibilia, & extensa; quia tam anima
 est in toto animali, & in qualibet anima-
 lis parte, quam minimum physicum est in
 toto loco, & in qualibet loci divisibilis
 parte, tam anima illa, quam minimum
 physicum, dicuntur esse definitive in loco.
 Nec per hoc dici possunt spiritus, quia
 per alia capita a spiritibus fecernuntur, ut
 apud illarum opinionum propugnatores
 videre est.

Pro quarta demum Dissertationis parte, in
 sua quaeritur, per quod Angeli sint in loco,
 intelligimus, quod Angeli ita sunt in ali-
 quo certo, ac determinato loco, ut talem
 locum respiciant vage, & indeterminate;
 unde secundum se sunt indifferentes, ut
 sint in hoc, vel alio loco. Hinc opus est,
 ut ab aliquo determinentur, ut sint potius
 in uno, quam in alio. Hoc quidem forma-
 le determinativum est illud, per quod An-
 geli sunt in loco. In hoc vero determina-
 tivo assignando variae sunt Scholasticorum
 opiniones, quas hic enumeramus.

Prima opinio est illorum, qui dicunt, hoc
 determinativum esse simplicem entitatem
 superadditam angelicæ substantiæ. Mod-
 alistæ omnes hanc opinionem defendunt;
 inter se tamen dividuntur, quia
 aliqui ipsorum dicunt, entitatem illam
 esse modum absolutorum, quo substantia
 angelica unitur corpori; & hujus senten-
 tiæ est Vasquez, Alarcón, qui citant etiam
 Henricum. Alii vero asserunt, esse mo-
 dum quandam, cujus effectus formalis est
 reddere Angelum præsentem tali deter-
 minato spatio loci, vel realis, vel imagi-
 narii; & hanc sententiam tuentur Molina,
 Suarez, Lugus, Bubalus, Arriaga, Quirus,
 Averla, Herincx &c.

Secunda opinio est docentium, Angelos esse
 formaliter in loco per complexum, seu si-
 multatem propriæ substantiæ cum loco.
 Defenditur a Richardo, Maderno, Ga-
 brie-

bricte, Scoto, S. Bonaventura, aliisque. Aliqui tamen admittunt ubi superadditur, seu ubi intrinsecum distinctum; ut sunt Richardus, & Madernus, P. Neri &c., alii vero nulla facta bujus mentione volunt, Angelos esse in loco ratione suæ limitationis, seu ratione substantiæ limitatæ; ut sunt Scotus, Bonaventura, Gabriel &c., alii denique negantes ubi superadditum, asserunt, Angelos esse in loco præcise per propriam substantiam; ut sunt Vadingus, Martinon, P. Magnanus &c.

Tertia sententia est Thomistarum, qui defendunt, Angelos esse in loco per operationem. Sed inter se dividuntur Thomistæ; alii enim tuentur operationem immanentem, applicativam tamen Angeli ad transeuntem operandum; vel clarus intelligunt operationem per applicationem virtutis angelicæ ad operationem transeuntem in tali loco habendam; & sunt Medina, Bannea, Cajetanus, Thomas de Argentina &c. Alii defendunt operationem transeuntem, quam Angeli actu exercent in loco; & dum de operatione non constat, recurrit ad operationem occultam; & sunt Ferraricnsis, Ægidius, Salmaticenses &c. Alii demum intelligunt vel operationem transeuntem, vel aliquid, quod sit instar operationis; & sunt Joannes a S. Thoma, Gonetus &c.

Dicimus IV. Angelos esse in loco non per operationem, quomodocunque a Thomistis explicatam, sed per propriam substantiam præcise absque ubi intrinseco superaddito.

I. Probatur ex Scripturis, in quibus Angeli dicuntur prius ad loca aliqua accessisse, quam fuerint in iis aliquid operati. Luc. 2. *Missus est Angelus Gabriel ad Mariam, & ingressus dixit.* Matth. 4. *Accesserunt Angeli, & ministrabant ei.* Matth. 28. *Et accedens revolvit lapidem.* Luc. 43. *Apparuit autem illi Angelus de celo confortans eum.* Actuum 10. *Is vidit in visa manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introentem ad se, & dicentem sibi, Corneli.* In his quidem locis aperte habetur, Angelum primo ingressum, & postea dixisse, Angelum primo accessisse, & deinde lapidem revolvisse; Angelum primo apparuisse, & de hinc confortasse; Angelum primo intruentem, & postmodum dicentem &c.: ergo jam Angeli prius erant in locis illis, quam ibi aliqua operarentur.

II. Probatur a Scoto in II. dist. 2. q. 6. n. 1. dicente, contrariam opinionem a Ste-

phano, Episcopo Parisiensi, fuisse scriptam, his verbis, quæ apud eum aperte leguntur: *Quidam articulus damnatus ab Episcopo Parisiensi (nempe Stephano) & excommunicatus. Quod si dicatur, quod excommunicatio non transeat mare, vel diocessim; si tamen fuit articulus condemnatus sicut articulus hæreticus ubique est condemnatus sicut hæreticus; non auctoritate Diocesani tantum, sed etiam auctoritate Papa, extra de Hæres. ad abolendam; vel saltem sententia est suspecta, quando in aliqua Universitate solemniter est damnata.*

III. Probatur. Angeli sunt in cælo empyreo, & nihil in cælo empyreo operantur; ergo supposita Adversariorum opinione; vel nullibi sunt, vel non sunt alicubi per suam operationem; dici non potest, quod sint nullibi: ergo sunt alicubi non per suam operationem. Antecedens probatur. Angeli cælum empyreum nec movent, nec transeunt; non est enim mobile, nec ab Angelo mutabilis; ergo nihil in cælo empyreo operantur: Gratias dicit Gonetus ex Cajetano, Angelos operari in empyreo operationes, quæ nobis non innotescunt; vel producere aliquid lumen, quo cæli empyrei splendor perficitur. Etenim illud est recurrere ad causas ignotas, per quas argumenta omnia facile solvi possunt, sicut salvantur omnia phænomena ab Aristotelis per occultas qualitates. Hoc vero lumen, vel emanaret ab Angelis, & ab Angelis, qui sunt puri spiritus, emanare non potest lumen corporeum; vel produceretur ab Angelis per creationem, & Angeli non creant; vel per generationem, & Angeli non generant, nisi præcedat corruptio; corruptio autem in cælo incorruptibili præcedere non potest.

IV. Probatur. Ad operationem Angelorum prærequiritur existentia in loco: ergo Angeli non existunt in loco per operationem. Consequentia sequitur; si enim Angeli existunt in loco antequam operentur: ergo non sunt in loco per operationem. Antecedens probatur. Per Thomistam approximatio agentis ad passum præsupponit existentiam agentis in loco, in quo circa passum operatur: ergo ad operationem Angelorum prærequiritur existentia in loco. Nec dicant Thomistæ, distingui præsentiam incompletam, & inchoatam, qualis est in agente, quod approximatur ad passum, a præsentia completa, & consummata, quæ includit conjunctionem agentis, & productio-

ductionem effectus. Etenim etiam nos distinguimus præsentiam localem, & præsentiam effectivam; & hanc utique dicimus consistere in operatione; illam vero probamus præcedere operationem. Ad operationem igitur si præcedit præsentia incompleta, & inchoata, hæc est præsentia localis, quæ sufficit nobis ad intentum nostrum probandum; quanvis postea subsequatur præsentia effectiva, quæ est completa, & consummata, & quæ in operatione consistit, de qua non loquimur.

V. Probatur. Operari sequitur ad esse; ergo est prius esse, quam operari: ergo prius est esse in loco, quam operari in loco; atqui quod est posterius nequit esse causa illius, quod est prius: ergo operari, quod est posterius, nequit esse causa esse, quod est prius. Nec occurrant Thomistæ dicentes cum Cajetano, quod argumentum valet in substantiis materialibus, in quibus prior est substantia, quam quantitas, & prior est quantitas, quam relatio; non autem valet in rebus spiritualibus, in quibus prior est operatio, quam substantia. Etenim nomine operationis intelligunt applicationem, seu contactum virtutis angelicæ ad locum. Hoc posito, quæritur; vel applicatio est actus primus Angeli, vel secundus: Si primus: ergo est ipsa substantia Angeli; actus enim primus a facultate substantiali, seu a substantia non distinguitur: Si secundus: vel est actus transiens, vel immanens; non immanens, ut Adversarii fatentur; neque transiens, quia hæc commensuratur loco, & si per hanc Angeli essent in loco, circumscriptive, non definitive essent in loco.

VI. Probatur. Non sunt Angeli in loco per modum distinctum, aut per ubi intrinsecum distinctum; hæc enim omnia impugnata supponimus in Philosophicis; non sunt per operationem, ut probavimus usque modo: ergo remanet, ut sint per propriam substantiam, eisque præsentiam, per quam tali loco, & non alteri, determinantur. Quod idem est ac dicere cum P. Magnano Philos. nat. c. p. prop. 10. Itaut Angelus (cujus sine dubio sphaera præsentis non est infinita) revera sit in loco aliquo, sive alicubi: omnium inra aliquod extremum immobile primum continentis seu ambientis saltem, ut dixi, ratione spatii imaginarii; quod addo quia etiam secluso omni corpore ambiente sphaeram præsentis Angeli, Angelus ta-

men intelligitur esse in loco, & quidem unus in uno, alius in alio, vel etiam duo in uno quando sunt simul quasi penetrative; & quando singuli sunt in singulis diversis locis coniguis, vel distinctis, intelliguntur distare, vel habere distantiam; hoc, inquam, ita intelligimus secluso omni corpore; sicut positis corporibus intelligimus Angelum unum esse in celo; alium in terra, Dæmonem in inferis; imo eodem Angelum nunc in terra custodem, mox in celo locum beatitudinis; item intelligimus, Angelum Romæ existentem, & alterum Tolosæ ab invicem distare toto interjecto spatio, quo nihilominus æque distarent, si totus aer, & reliqua Tolosam inter, ac Romam posita corpora cæteris illis annihilarentur.

Opponunt I. Substantia angelica sine operatione non est determinata ad locum: ergo per operationem determinatur. Probatur antecedens. Si esset determinata, maxime esset per determinationem, ac limitationem in ordine ad locum; sed hic ordo non est essentialis, immo est accidentalis Angelo: ergo sine operatione non est determinata substantia angelica ad locum. II. Angelus est secundum se indifferens ad quemlibet locum in particulari: ergo indiget determinativo, ut sit potius in hoc loco, quam in alio; sed hoc determinativum non potest esse nisi operatio Angeli transiens: ergo Angelus per hanc constituitur formaliter in loco. III. Si Angelus esset in loco per suam substantiam, esset semper in uno loco; hoc autem non potest dici: ergo &c. Probatur major: Substantia Angeli semper est eadem: ergo per eam Angelus semper esset in eodem loco. IV. Substantia corporea non potest esse in loco, nisi per quantitatem: ergo substantia incorporea non potest esse in loco, nisi per operationem. Sequitur consequentia; majorem enim connexionem habet substantia corporea cum loco corporeo, quam substantia incorporea; ergo si illa esse nequit in loco sine quantitate, pariter hæc non potest esse sine operatione. Probatur antecedens. Substantia corporea per id est in loco, per quod tangit locum; sed tangit locum per quantitatem: ergo per quantitatem est in loco. Probatur major. Homo vestitus non dicitur vestitus per vestem, si vestem habeat, & eam non tangat: ergo pariter homo locatus non dicitur locatus, si locum habeat, & eum non

tangat. V. Angelus, & locus A. semper sunt in mundo, & tamen Angelus non est semper in loco A: ergo vel determinatur per operationem, vel per ubicariorem distinctam. VI. Angelus per S. Thomam possunt esse sine omni loco; sed hoc non esset possibile, si non essent in loco per operationem: ergo sunt in loco per operationem.

Respondemus ad I. Determinationem, seu limitationem in ordine ad locum intelligi vel causaliter, vel fundamentaliter; primo modo dicit causam, per quam Angelus determinatur potius ad hunc locum, quam ad alium; secundo modo dicit existentiam ipsius Angeli in hoc loco. Utrumque Angelus potest habere sine ulla sui operatione; primum quidem per voluntatem Dei, vel per voluntatem ipsius Angeli, qua determinatur ad subeundum potius hunc locum, quam alium; secundum vero per praesentiam ipsius Angeli in hoc loco. Non est igitur necessaria operatio Angeli ad determinandum ipsum in loco.

Ad II. negatur minor subsumpta. Quia, ut diximus, determinativum vel est causale, vel fundamentale; primum habetur a virtute motiva Angeli, qua se libere transfert ad hunc locum, & a virtute extrinseca Dei, per quam in eo loco vel fuit productus, vel est detentus, vel ad eum est translatus; secundum habetur a praesentia ipsius Angeli, quae determinat ipsum substantiam modo dicto de causali determinativo.

Ad III. Substantia Angeli est semper eadem secundum suam entitatem, variatur tamen per respectum ad locum, cui applicatur; & quia haec applicatio fit a Dei, & ab Angeli voluntate, ut diximus; hinc est, quod nulla ipsius operatio requiritur ad determinandum eum potius ad hunc locum, quam ad alium.

Ad IV. Contactus realis, & physicus requiritur quidem, ut corpora sint formaliter in loco, non tamen requiritur contactus virtutis, ut spiritus sit formaliter praesens loco. Primum ideo requiritur, quia corpora sunt in loco divisibiliter, & per commensurationem, & ideo partes ipsorum debent correspondere partibus locorum; non potest vero haberi haec correspondentia, & commensuratio sine contactu reali, & physico. Angeli autem, quum sint definitivi in loco, & modum indivisibiles, non requirunt aliud, ut sint in loco, quam suae substantiae realem praesentiam, quae sine ullo physico contactu haberi potest.

sentiam, quae sine ullo physico contactu haberi potest.

Ad V. dicitur, quod quando Angeli praesentia non est in loco A. Angelus non est in loco A., unde potest esse Angelus, & non esse praesens loco A., & in tali casu quavis esset Angelus, quavis esset locus A., Angelus tamen non esset in loco A. Praesentia autem habetur potius in uno loco, quam in alio, per ea, quae diximus in responsione ad I. & ad II.

Ad VI. Si per locum extrinsecum intelligitur immensitas Dei, vel spatium, ut intelligunt moderniores Philosophi, hypothesis est impossibilis; si vero intelligitur quod Philosophi de Peripato intelligunt, necessitas inter illos unanimiter admittitur hypothesis: unde ex illa nihil, quod sit certum, vel probabile, concludi potest.

Denique pro Dissertationis coronide addimus, P. Magnanum primo docere, Angelum praesentiam non esse infinitam; secundo, quavis Angeli sint omnino penetrabiles, quia sunt spiritus, penetrari tamen, & non penetrari ad libitum, tertio sphaeram praesentiae Angeli & restringi posse in puncto, & dilatare posse ad libitum quoque; quae quidem omnia optime coherent cum sententia, quam ipse tener, Angelos scilicet esse in loco per solam sui praesentiam, & non per operationem.

Primum docet Magnanus in Philos. nat. c. 9. prop. 20. num. 2. ubi ait *Ita Angelus v.g. (cujus sint dubio sphaera praesentia infinita non est) ut vera sit in loco aliquo, sicut alibi &c.* Et hoc quidem negari non potest; quia quum Angelus non sit infinitus, suae praesentiae sphaera infinita esse non potest. Et quavis sphaera praesentiae ipsius dilatare possit, non potest dilatare in infinitum; quia aliter esset Angelus immensus, ut solummodo est Deus.

Secundum docet in Appendice 2. de minimis physicis p. 2. ubi asserit primo secundum Aristotelem ab Intelligentis moveri corpora caelestia; si autem necessario Intelligentiae penetrarentur cum corporibus caelestibus, non possent ea movere. Secundo ex Scripturis habemus Dan. 14. Habacuc Prophetam ab Angelo Domini apprehensum, & capitis capillo portatum, & in Babylonem positum super lacum; habemus quoque Matth. 28., Angelum Domini descendisse de caelo, & accedentem revolvise lapidem. Si autem Angelus necessatio penetrari debuisset, utique cum lapide, & cum Habacuc capillo suis-

set penetratus; adeoque nec illum potuisset revolvere, nec hunc apprehendere, & deportare. En Magnani verba, „ Dicit non incongrue potest, Angelum, qui lapidem ah ostio monumenti Domini revolvit, & sic de aliis, ad hoc opus id solum egisse, quod est virtualibus suis, quas habet naturaliter, dimensionibus tribuere vim, & efficaciam dimensionum formalium; idest, ita lapidem subtilitate suae substantiae impetivisse quasi mole; aut ita penetrasse, si penetravit, ut nihilominus erga eum exhibuerit se tanquam si esset cum eo impetrabilis, de quo vide &c. „ Haec eadem docet in Philosophia c. 6. num. 15., in Philosophia naturae c. 7. prop. 4. c. 19. prop. 6. Et in cir. Append. num. 73. concludit *Verum in eo differunt, quod Spiritus sit impenetrabilis tantum ad nutum, ac voluntaria, & eatenus per accidens; corpori vero sit per se naturalis, ac necessaria.*

Tertium demum Magnanus docet in cit. Append. n. 73. his verbis: *Et similiter formales dimensiones ad locum occupandum tantum, vel tantum corpori conveniant actualiter necessario, scilicet Dei operatione in contrarium miraculosa; Et dimensiones virtuales quoad locum extensi, vel non extensi occupatiomē actuali, ac multo magis quoad praedictam impenetrationem, sunt spiritui libera, atque ad placitum.*

Haec autem aequae possunt rationibus suaderi, ut ab ipsomet P. Magnano probantur. Et quidem nemini dubium esse debet, posse Angelum existere in puncto loci, quando sciat, Angelum esse indivisibilem, quis est Spiritus. Si enim punctum loci est indivisibile, quid repugnans invenietur, ut indivisibile in indivisibili existat?

Quod vero sphaera praesentiae Angeli possit esse major, & minor, quum ille pariter sit Spiritus, nec mirum nobis esse debet, si videamus, rationalem animam, quae etiam est spiritus, modo occupare minorem praesentiam corporis minoris parvu-

li, & infantis, modo majorem corporis hominis, & staturae sublimis, quod informat. Hoc idem Angelo non est denegandum, ut nimirum possit modo minorem, modo majorem locum occupare sua praesentia. Quod vero hoc possit facere ad libitum, non est denegandum, substantiae spirituali intelligenti, quae hanc virtutem a Deo habuit, ut sit loco ex libera sui determinatione. Unde Angelus sphaerae suae praesentiae & potest solum punctum occupare, & potest solum hanc aulam, & potest totam hanc domum, occupare; immo totam provinciam, totum regnum; finite quidem, quia, ut diximus, sphaera ipsa finita est. Et congruum hoc etiam est; quia, quum dentur, ut videbimus, Custodes Angeli non solum hominum, & singulorum hominum, verum quoque singularum urbium, provinciarum, regnorum; quique Angelus, qui custos est regni unius, provinciarum, urbis, occupare debet sua praesentia totum regnum, totam provinciam, totam urbem; ut modo hoc suum munus per se ipsum praesentem exerceat. Si autem contrarium dicatur, vel cogitur quisquis dicat admittere actionem in distantiam, quae nec Angelo conceditur; vel tenetur dicere, quod Angelus Custos Petri etiam in caelo permanens potest Petrum custodire, regere, & gubernare, si Angelus regni Custos in uno regni angulo residens potest totum regnum custodire, regere, & gubernare. Nequit autem dici, quod singuli homines apud se non habeant suum Custodem Angelum; quemadmodum ergo habent homines singuli, habent pariter singula regna, singulae provinciae, & civitates. Sed de his sibi agatur, quando de Angelorum custodia differemus. Caeterum de majoritate, & minoritate sphaerae praesentiae Angelorum, & quod ipsa possit in indivisibili loci puncto restringi, Cacheranus, P. Neri, alique etiam, P. Magnano subscribunt.

DISSERTATIO CXLI.

De motu Angelorum; An scilicet sit, qualis, & quotuplex? Et an possint Angeli de uno extremo ad aliud moveri, absque eo quod medium pertranseant?

Rimo contra Angelorum motum habemus Durandum, qui asserens, Angelos esse ubique, consequenter asserere debuit, Angelos non moveri; motus enim importat transitum de loco ad locum. Et quanvis nos in precedenti Dissertatione ad Durandi defensionem dixerimus, illud non asserendo, sed dubitando, dixisse; quomodocunque tamen protulerit, semper stat consequentia, & connexio hypothesis. Durandus igitur in I. dist. 37. p. 2. illius quæst. 1. n. 26. Angelum dicebat esse in omni loco, in quo operari potest, sive simul, sive successive; & quia in omni loco operari potest, in omni loco est; & quia in omni loco est, ad nullum locum movetur. Unde q. 2. infert, Angelum non posse localiter moveri proprie, ita ut de loco ad locum transferatur, quia non est in loco nec circumscriptive, nec definitive, sed simul est in omni loco, in quo esse potest; potest tamen successive apparere in diversis locis per varios effectus, quos in illis producit.

Secundo habemus Hervæum, qui, quum asserat, Angelos vere non esse in loco, consequenter etiam Angelis motum convincitur denegare. Et ita de eo sentit Cacheranus; qui ulterius asserit, Durandum, & Hervæum communiter redargui, tanquam temere, & periculose loquentes.

Tertio habemus Cajetanum, qui docet, motum localem proprie loquendo substantiis spiritualibus non convenire. Attamen plerique volunt, Cajetanum comparative, & non absolute, loquutum fuisse; comparative scilicet ad motum rerum corporalium, qui fit per successivam commensurationem partium mobilis ad partes ipsarum. Hoc autem etiam docuit S. Thomas, dicens, esse in loco, & moveri secundum locum, convenire Angelo æquivoce respectu corporum. Cum hoc autem fiat, & Angelus vere esse in loco, & stat pariter, Angelos moveri secundum locum.

Inter Scholasticos igitur prima opinio est Thomistarum docentium, motum localem proprie non convenire substantiis spiritualibus; sed quemadmodum dicitur abusive, & æquivoce, substantiis spirituales esse in loco, ita & pariter dicitur, quod moveantur. Unde quando dicuntur moveri, non est sensus, quod sint subiectum motus; sicut quando dicuntur locari, non intelligitur, quod sint subiectum ubi; solummodo igitur intelliguntur, quod virtualiter tangant diversa loca in genere causæ efficiens, & sic sint in loco per operationem, ut dictum est, & sic pariter de loco ad locum moveantur.

Secunda opinio est Scotistarum, qui cum Scoto in II. dist. 2. q. 9. & seqq. asserunt, sicut Angelum vere, & proprie constituit in loco per suam substantiam, ita pariter vere, & proprie per suam substantiam de loco ad locum moveri. Ita Fraßen, qui pro omnibus sume scholæ Theologis testatur; ex nostris est P. Magnanus, P. Neri, &c.

Dicimus I. Angelos vere, & proprie moveri localiter, motu scilicet proprie dicto. Cacheranus dicit, esse veritatem de fide, aut fidei proximam.

I. Probatur ex Scripturis. Job. 1. *Circumivi terram, & perambulavi eam.* Daniel. 14. *Angelus talis Habebat e Judæa in Babylone, & posuit super locum leonum.* Et c. 7. *Angelus Domini descendit in fornacem, ubi tres pueri erant.* Isai. 13. *Quomodo eccidisti de caelo Lucifer!* Joann. 1. *Videbitis Angelos ascendentes, & descendentes supra Filium hominis.* Et c. 5. *Angelus Domini descendebat secundum tempus in pisseinam.* Lucæ 1. *Missus est Angelus Gabriel ad Mariam Virginem.* Apocalyp. 12. *Non est inventus amplius locus eorum in caelo.* Ex quibus liquido constat, Angelos mutare locum; atqui mutare locum importat verum, & reale motum localem: ergo, &c.

II. Probatur ex Patribus. Auctor libri de cœlesti hierarchia sub nomine S. Donyiii Arco-

Arcopagine c. ult. *Angeli nati pinguntur ob eorum velocitatem matur localis*. Ambrosius lib. 1. de Spir. San. c. 10. *Ubique praesto sunt propter motus celeritatem*. Et post pauca: *Spiritus Sanctus non movetur, quia est infinitus, & ubique existit; ac alii Spiritus moventur de loco in locum, quia sunt finiti, & creati*. Augustinus lib. 1. retract. c. 24. *Quia Filius Dei non descendit, nequa venit, ubi antea non erat; Angelus autem revera secundum substantiam deseruit eandem, & eipit esse, ubi antea non erat*. Chrysostomus hom. 3. in ep. ad Heb. *In multa loca propter nos mittuntur, & ad nostram ministrant salutem, ut circa nos cursum; hoc est eorum ministerium, propter nos in omnes mitti pariter*. Nazianzenus or. 34. *Quod omnia loca peragravit, omnibus ubique impigre adsunt; tum ob ministerii promptitudinem, tum ob naturae levitatem*. Tertullianus in apologet. c. 23. *Omnis spiritus ales est; hoc est Angeli, & Daemones; igitur momento ubique sunt; totus orbis illis loens unus est*.

III. Probatum Rationibus. I. Angeli nec sunt ubique, nec sunt semper in eodem loco: ergo habent verum, & proprium motum localem. Antecedens constat ex probatis in praecedenti Dissertatione; consequentia sequitur; si enim non sunt semper in eodem loco: ergo mutant locum; non possunt autem mutare locum, nisi per motum localem: ergo, &c. II. Angeli habent motum illum localem, quem habet anima separata; sed anima separata habet verum motum localem: ergo & Angeli. Major est certa; quia omnes sunt aequae spirituales substantiae. Minor probatur ex Concilio Lateranensi IV. sub Innocentio III. cap. *firmiter*, ubi dicitur, quod anima Christi in mortis triduo ad inferos descendit: *Descendit in anima, resurrexit in carne, ascendit in utroque*. III. Substantiis creatis eo modo convenit moveri, quo convenit esse in loco; sed Angelis vere, & proprie convenit esse in loco: ergo vere, & proprie convenit moveri. IV. Qui sunt in loco per suam substantiam, per suam substantiam pariter moventur; sed Angeli ex probatis sunt in loco per suam substantiam: ergo per suam substantiam moventur. V. Qui deserit unum locum, & alium acquirit, vere, & proprie movetur; sed Angelus dum de caelo ad terram descendit vere deserit caelum, & terram pertingit: ergo vere, & proprie movetur. Minor constat, quia ex SS. Patribus non possunt esse Angeli

PAR. II.

naturae viribus in caelo, & in terra: VI. Angeli, intellectu, & voluntate polentes, possunt cognoscere, & appetere novum locum; sed si acquirere non possent, frustra cognoscerent, & appetere: ergo si cognoscunt, & appetunt, etiam acquirunt: ergo vere, & proprie de loco in locum moventur.

Obijciunt I. Mobile movetur, ut per motum acquirat aliquam perfectionem; sed Angelus nullam potest acquirere perfectionem per motum: ergo non movetur. Major est definitio motus ex Aristotele 3. Physic. tex. 6. Minor probatur. Perfectio, quam acquireret Angelus per motum, esset locus; sed locus non est perfectio Angeli: ergo, &c. II. Angelus est indivisibilis, quia est simplex, & spiritus; sed indivisibile nequit moveri: ergo Angelus nequit moveri. Minor est patet doctrina Aristotelis 4. Physic. major non negatur, & consequentia sequitur. III. Augustinus lib. 8. de Gen. ad lit. c. 20. docet, quod corpus movetur per tempus, & locum; spiritus vero non per locum, sed tantum per tempus: ergo ex Augustino Angeli locali motu non moventur. IV. Bernardus ser. 5. in Cantic. asserit: *Non est discurrere, nec de loco in locum transire, nisi corporum, quod Angelus facere tam indubitata, quam nota probat auctoritas*: ergo non sunt Angeli capaces motus per se. V. Motus localis importat correspondentiam variis partibus spatii; sed haec correspondentia non potest haberi in locum in Angelis, qui quantitate carent: ergo, &c. VI. Quodcumque mobile, quod movetur, partem est in termino, a quo, & partem in termino, ad quem; sed Angelus non potest esse in his duobus terminis simul: ergo non movetur. Major est doctrina Aristotelis 6. Physic. Minor probatur. Mobile est in illis duobus terminis per partes; sed Angelus non habet partes: ergo non est, nec potest esse.

Respondemus ad I. Perfectio, quam acquirat Angelus per motum, est perfectio potentiae locomotivae Angeli, non vero naturae Angeli; sicut intellectio est perfectio potentiae intellectivae Angeli, non vero Angeli naturae; unde nulla est repugnantia, quod Angelus eam perfectionem per motum acquirat, quae non perficiat naturam ipsius, sed ipsius potentiam locomotivam; quemadmodum nulla est repugnantia, quod Angelus habeat intellectioem ut perfectionem non naturae ejus, sed ejus potentiae intellectivae.

L 1 2 Ad

Ad II. Explicant Peripatetici, Aristotelem loqui de indivisibili quantitativo, uti est punctum, quod non movetur motu proprio dicto, per quem acquirat locum circumscriptivum; non vero loqui de indivisibili substantiali, uti est Angelus. At tamen melius dicimus, intelligi de indivisibili, quod nullas habeat dimensiones nec formales, nec virtuales, non vero de illo, qui dimensiones virtuales habet, quanvis formales non habeat. Distinctio patet ex dictis in præced. Dissert.

Ad III. Augustinus intelligitur de motu circumscriptivo, qui convenit corporibus, non vero definitivo, qui competit Angelis. Sic eū explicat Hugo a S. Victore c. 16.

Ad IV. Bernardus non loquitur de Angelis spectatis, & intellectis secundum se, sed prout exercent ministeria, quæ nos respiciunt. Dicit enim: *Quomodo ergo modo implent ministerium suum absque corpore, præsertim apud viventes in corpore?* Post quæ addit: *Denique non est discurrere, nec de loco in locum transire, &c.*

Ad V. dicitur, quod major est vera in rebus corporeis, quæ sunt circumscriptive in loco, non vero in spiritibus, qui sunt in loco definitive; his enim sufficit correspondentia virtualis, & non requiritur formalis, qualis est in corporibus.

Ad VI. Aristotelis Discipuli dicunt, ipsum fuisse loquutum de mobili corporeo, quod habet partes, non vero de mobili spirituali, quod partibus est expertus. At melius dicitur, ad propositionem illam verificandam sufficere partes sive formales, sive virtuales, non vero requiri semper formales. Unde quum res indivisibilis possit correspondere partibus loci formalibus per suas virtuales partes, nulla est repugnantia, quod Angelus indivisibilis sit in loco divisibili.

Secundæ Dissertationis partis sensus est, Angelum moveantur motu per accidens, vel motu per se? Et in hoc discrepant Scholastici, prout scilicet explicant motum per accidens. Quidam volunt, illud moveri per accidens, quod movetur ad motum alterius, eum quo habet connexionem. Et hoc pacto moveri dicunt animam ad motum corporis, partem integrantes ad motum rotius, contentum ad motum continentis, uti aqua ad motum lagenæ, navicularius ad motum navis, &c. Hæc autem omnia supponunt naturalem unionem, & conjunctionem; cum corporibus, in quibus existunt; quam quidem unionem, & conjunctio-

nem, habere non possunt Angeli cum quocunque mobili; unde inferunt, Angelos motu per accidens moveri non posse. Quod Angeli habere non possint unionem hanc, & conjunctionem, cum quocunque mobili, ex eo probant, quia Angeli nec sunt per modum formæ substantialis, ut anima in corpore; nec per modum formæ accidentalis in ipsorum hypothese, ut color in subiecto; nec per modum contenti in continente, ut homo in navi, aqua in vasculo, &c. nec per modum partis integramis in toto. Plura etiam congerunt absurda, quæ sequerentur, si Angelus posset motu per accidens moveri, quæ apud Præsens videri poterunt. Cacheranus tamen ultra motum per accidens, qui est ratione aliter efficienter, ut motus navis in navi; & ultra motum per accidens formaliter, ut motus animæ in corpore; alium assignat motum per accidens, quem dicit esse, quando unum movetur ad comitandum aliud, motu tamen proprio, & ab inirrisco proveniente. Et hunc motum dicit Angelis convenire, præsertim, ut ait, in corporibus assumptis; quia dum Angelus causat motum in corpore assumpto, simul etiam causat motum in se ipso ad comitandum corpus; & eadem ratione debet in se ipso causare motum, si corpus assumptum supponatur moveri ab aliquo alio motore.

Quod vero Angelus moveatur per se, explicant per hoc, quod Angelus sit re vera per se subiectum motus. Et hoc pariter probant, quia Angelus eo modo movetur, quo modo est in loco; sed ex probatis in præced. Dissert. per suam substantiam est in loco: ergo per suam substantiam pariter movetur: ergo est re vera per se subiectum motus. Insuper, quia Angelus per suam substantiam est subiectum motus in facto esse: ergo etiam per suam substantiam est subiectum motus in fieri: ergo est subiectum motus localis per se. Præter hæc autem etiam firmandum est, quod Angelus sit causa, non solum subiectum, motus sui; hoc est, quod Angelus moveat se ipsum localiter; ut plena noticia qualitatis motus Angelorum habeatur. Et quidem eum communi Theologorum affirmamus, Angelos posse se ipsos movere, atque de facto etiam movere. Hoc autem Scripturæ docent aperte. Job. 1. *Circumit terram, & perambulavit eam.* 1. Petri 5. *Circum quærens, quem devoret.* Matthi. 12. *Cum immundus Spiritus exire.*

exiit ab homine, ambulat per loca arida, querens requiem, & non invenit: Tunc dicit: Revertar in domum meam, unde exiivi, & veniens invenit eam, &c. Tunc vadit, & effumit septem alios spiritus nequiores se, & intrantes habitant ibi. Rationes etiam probant. I. quia aliter motus Dæmonum ad nocendum nobis, ad tentandum, ad inducendum nos ad peccatum, si non essent ab ipsis, essent a Deo; quod non est dicendum. II. quia si Angelus habet potentiam passivam ad motum, debet etiam habere potentiam activam ad eundem; aliter esset deterioris conditionis, quam homo, qui utraque habet. III. quia Angeli fruuntur omni gradu vitæ, qui non fit ipsis repugnans; sed movere se est gradus vitæ, & Angelis non repugnat: ergo, &c. Quæ contra hæc opponuntur, levia sunt, & apud alios soluta facile invenire quisque poterit. Unde ad tertiam Dissertationis partem accedimus.

Tertia Dissertationis pars quoruplicitatem motus Angelorum respicit. Et quidem quadruplex assignatur motus; continuus scilicet, discretus, successivus, & instantaneus. Per continuum deserit mobile per partes terminum, a quo, & per partes acquirit terminum, ad quem. Per discretum deserit totum terminum, a quo, & immediate acquirit terminum, ad quem. Successivus motus idem est ac continuus, cum hac tamen differentia, quod continuus acquirit totum terminum adæquaturn, ad quem; successivus vero sistit in medio; unde omnis motus continuus est successivus, non vero omnis motus successivus est continuus. Instantaneus tandem est motus ille, quo eodem momento deserit terminum, a quo, & acquiritur terminum, ad quem. Aliter alii explicant hos motus; sed diversitas vel est in solis verbis, vel in ulterioribus ambagibus, quibus potius rem involvunt, quam explicant.

Angelis convenit primo motus continuus, & successivus. Et probatur; quia potest Angelus transire ab uno ad alium locum, transendo per omnia loca inter media, ita ut nullum non pertranseat, & in nullo quiescat; sed hoc est moveri motu continuo, & successivo: ergo &c. Probatur major. Potest corpus illud efficere: ergo potest & Angelus. Probatur consequentia. Si Angelus non posset, ideo esset, quia est indivisibilis; sed hoc non ulleat: ergo &c. Probatur minor. Ad continuitatem, & successionem motus sufficit,

quod spatium sit divisibile: ergo quavis Angelus sit indivisibilis, nun repugnat ipsi moveri continue, & successivo: ergo non officit indivisibilitas Angeli motui ipsius continuo, & successivo.

Secundo de motu discreto dicunt Thomistæ; ipsum convenire Angelis, negant vero Scotistæ. Hi moventur; quia nequeus dari duo instantia immediata indivisibilia, in quibus deseratur unum, & acquiratur aliud; quod requiritur, ut diximus, ad motum discretum, in quo per ultimum suum esse mobile deserit totum terminum a quo, & immediate post, sine ulla successione, acquirit totum terminum ad quem. Thomistæ vero dicunt, quod quavis in tempore nostro non possint sibi immediate succedere duo instantia, possunt tamen in tempore discreto, & angelico; quo quidem tempore mensurantur operationes liberæ Angelorum, adeoque ipsorum motus discretus. Hoc autem tempus angelicum dicunt esse numerum durationum indivisibilium, sive instantium. Uterius dicunt Scotistæ, motum localem necessario importare medium transitum inter duos terminos; sed inter duos illos terminos non esset hic transitus medius, quatenus illa duo indivisibilia deberent esse immediata: ergo &c. Verum Thomistæ respondent, pro medio haberi successionem, & habitudinem unius termini ad alium. Quæ quidem apud eosdem videri poterunt ab iis, qui exactiorem exoptant cognitionem; nos enim superfusum ducimus in his amplius immorari, & ad ulteriora progredimur.

Tertio de motu instantaneo dissentiant pariter Scholastici, quorum aliqui ipsum Angelis concedunt, & sunt Scotistæ; alii vero negant, & sunt Thomistæ quamplures. Nos omnino negamus; quia cum P. Magnano intelligimus, motum instantaneum omnimodum importare contradictionem. Hæc autem est P. Magnaniano, quæ æque locum in substantiis materialibus, ac in spiritalibus, habet. Sunt ejus verba in Philos. nat. c. 10. prop. 4. *Motus localis instantaneus est impossibilis.*
 „ Naturaliter hujusmodi motus est eviden-
 „ ter impossibilis, quia mobile idem non
 „ potest naturaliter simul esse in pluribus
 „ locis; at si esset motus instantaneus mo-
 „ bile idem foret eodem instanti in termi-
 „ nis a quo, & ad quem, ac in toto medio;
 „ videlicet in loco majuri se, vel in pluri-
 „ bus æqualibus; ut est evidens: ergo &c.

Præterea vero motus instantaneus est absolute impossibilis, quia implicat contradictionem; nam esse simul in terminis a quo, & ad quem, ac in toto medio (quod, ut dixi, sequitur necessario ex motu instantaneo) non dicit relinquere locum in termino a quo, & acquirere locum in termino ad quem; sed dicit oppositum, videlicet retinere utrumque; ac moveri dicit relinquere locum unum, & acquirere alium: ergo moveri velocitate instantanea esset moveri, & non esset moveri, in quo est contradictio.

Pro quarta demum Dissertationis parte, An scilicet Angeli moveri possint de uno extremo ad aliud, absque eo quod per medium transeant; illi, qui dicunt, Angelos esse in loco per operationem, affirmant; alii vero, qui asserunt, Angelos esse in loco per substantiam, negant. Hinc Jueninus affirmativam suam conclusionem sic operatur: „Motus Angeli positus est in illius operatione ad extra: potius Angelus potest operari in uno spatii extremo, quamvis nec in alio extremo, nec in medio, operetur; ac proinde ab uno extremo moveri potest in aliud, impertransitio medio. „ Alii alias adhibent distinctiones in firmata sua conclusione, alias præferunt limitationes, alias denique in medium afferunt explicationes; quæ quidem, ut fateamur verum, rem potius obnubilant, quam illustrent. Unde

Dicimus II. Angelos non posse moveri de extremo ad extremum, sine transitu per medium.

I. Probatur a P. Magnano. Cuiuscumque mobili non alia est facultas mutandi locum a natura, quam potentia motiva; sed hæc non potest non movere per medium: ergo quodcumque mobile non potest moveri de extremo ad extremum sine transitu per medium. Major patet a posteriori; quia si aufertur, vel si impeditur, motiva facultas, hoc ipso tollitur, vel impeditur omnis facultas mutandi locum; hoc autem non eveniret, si facultas mutandi locum ab alia facultate, quam a motiva, proveniret. Probatur minor. Quum sit motiva potentia, non potest exerceri, nisi motu; sed motus necessario est in medio: ergo potentia motiva non potest non movere per medium.

II. Probatur ab eodem. Motus non est nisi in medio: ergo sine transitu per medium non est motus: ergo Angeli &c. Probatur antecedens, & sic etiam minor ultimi

præcedentis argumenti. Motus non est in termino a quo, nec in termino ad quem: ergo est in progressu, aut latatione ab illo in istum: ergo est in medio. Antecedens constat; quia in termino a quo, & in termino ad quem, est quies, & non est motus; quiescit scilicet mobile, & si quiescit, non movetur, quia quies est oppositum motus. De consequentia probanda sic discurret P. Magnanus: „Hic autem progressus, vel hæc latitudo constituit mobile, primo in loco proxime communicante cum eo, qui deseritur; ac deinde in alio etiam communicante, licet minus; ac ita deinceps, donec transcurris omnibus huiusmodi communicantibus perveniatur ad non communicantia; quibus pariter successive occupatis, ac derelictis, attingatur terminus ad quem; & hic etiam licet attingatur, non tamen statim possidebitur totus; sed prius omnia, ac singula, quæ cum eo communicant loca, percurrenda sunt. Cum ergo mutans locum, si non transit per medium, nusquam sit in medio, ut est evidens; erit solummodo in terminis a quo, & ad quem, prius in illo, & mox in isto; & quia in his, ut dixi, non potest esse motus, mutans locum non movebitur.

Obstant. I. P. Magnanus in cit. loc. scilicet in

Phil. nat. c. 10. prop. 2. non loquitur de

Angelis, sed de rebus corporeis: ergo male nos extendimus ejus verba, & ejus mentem, ad res incorporeas, & spirituales, quales sunt Angeli. Probatur antecedens ex ejus verbis; dicit enim: „Quod scilicet rei materiali; non enim hic ego de

spiritibus: ergo non loquitur de Angelis, sed de rebus corporeis. II. Sancti Patres docent, Angelos esse velocissimos ad motum quemlibet, & ideo pingi cum alis; sed non essent, si transire deberent per quodlibet medium: ergo &c. III. Angelus non dependet a spatio: ergo potest transire ab extremo ad extremum sine medio. Probatur antecedens. Angelus, qui est indivisibilis, non commensuratur spatio, quod est divisibile: ergo non dependet a spatio. IV. Corpus Christi movetur de caelo in altare absque eo, quod transeat per medium: ergo a fortiori Angelus, qui est spiritus.

Respondemus ad primum, verum esse, quod P. Magnanus in loco illo loquatur de substantia corporea; at tamen fatetur, illud ipsum de substantia spirituali posse etiam dici. Loco enim citato inquit: „Non enim hic ego de spiritibus; quantum non patet, esse

esse meliorem eorum hoc in parte fortem.
 Quid clarius, ut profundissimi Doctoris mentem assequamur? Ratio etiam suadet; scilicet, quod æque corporeis, ac spiritibus substantiis repugnet progredi de loco in locum sine medio. Sola enim differentia est inter corpus, & spiritum, quod corpus est circumscriptive in loco, spiritus vero definitive. Conveniunt autem in hoc, quod uterque sit finitus, & limitatus; adeoque debet esse in certo, ac limitato loco, vere, & proprie per suam præsentiam. Ratione autem huiusmodi limitationis repugnat transitus de extremo ad extremum sine medio: ergo æque repugnat substantiis corporeis, ac incorporeis. Quam quidem rationem maxime urget Maffius apud P. Neri.

Ad II. quidam explicant Patres de operationibus Angelorum; Angelus enim est totus in toto corpore, & totus in qualibet parte corporis; unde operans in manu illico operatur in pede. Alii vero intelligunt Patres de maxima quidem velocitate motus, quæ non sit contraria rationi ipsius motus, sed sit cum ea compossibilis; illa autem velocitas sine transitu non est compossibilis.

Ad III. distinguitur antecedens; Angelus non dependet a spatio, scilicet in com-

mensuratione totius cum toto, & partium cum partibus, sicuti dependet corpus, concedimus; non dependet a spatio, hoc est a spatio motivo per successionem in vero motu locali, negamus antecedens, & consequentiam. Alii alio modo distinguunt; non dependet a spatio in mutationibus simpliciter acceptis, concedunt; in vero motu locali, negant. Verus enim motus localis fit per acquisitionem partium post partes interjectas, & non solum per acquisitionem partium post partes existentes in terminis. Hæc autem, acquisitio, absque eo, quod mobile transeat per medium, non potest dari.

Ad IV. negatur antecedens. Falsum enim est, quod corpus Christi moveatur de celo, ut descendat in terram super altare per consecrationia verba; replicatur quidem idem corpus supernaturaliter, sicut fit in pluribus locis; quæ replicatio convenit quoque Angelis, immo & hominibus, divina virtute, non naturali. At replicatio non importat localem motum; quia per localem motum deseritur unus locus, & acquiritur alius; per replicationem vero retinetur prior locus, & occupatur alter; unde non mirum, si replicatio non subjacet legibus motus, quibus subest localis motus.

DISSERTATIO CXLII.

De objecto cognitionis Angelorum; quenam cognoscant Angeli, & quomodo cognoscant? Ubi de futuris liberis, & fortuitis, de secretis cordium, & de Mysteriis Gratiæ, an ab Angelis cognoscantur, & quomodo?

PRIMUM cognitionis Angelorum objectum est Deus ipse, quem per naturæ vires cognoscunt; & hoc a nemine negatur. Et quia Deus potest cognitione abstractiva, ex creatis scilicet effectibus, cognosci; & cognitione intuitiva immediate in seipso; in hoc pariter conveniunt omnes, quod Angeli per naturæ vires cognoscant quidem Deum abstractivè, intuitive autem non cognoscant. Primum ex his duobus patet cuique; quia si homines per cognitionem creaturarum possunt in cognitionem Creatoris devenire; quanto magis Angeli? Alterum

quoque probatum supponimus, ubi ostendimus, Deum a nullo creato intellectu naturaliter esse visibilem, seu posse intuitiva cognitione videri. Et quanvis in his convenient Scholastici, discrepant tamen in aliis, quæ sibi examinanda proponunt. Et quidem primo disputant, an Angeli habeant cognitionem, quæ sit media inter abstractivam, & intuitivam, quæ quidem esset abstractiva, sed immediata? Et admissio quod habeant, an illam habeant per speciem insusam divinæ essentiae propriam, & representativam ipsius abstractivæ; an vero habeant cognitionem naturalem immediatam Dei per propriam effen-

essentiam, tanquam per speciem Dei ? Et dato, quod non habeant, an habeant cognitionem naturalem Dei immediatam, saltem remote & radicaliter; quæ scilicet supponat cognitionem præteritam aut propriæ substantiæ, aut alterius creaturæ ? Hæc quidem omnia illis remittimus discutienda, quibus in iis est solatum, & proisdem est tempus. Nobis solum sufficiat indicasse, ut qui vult, apud alios assequatur.

Alterum obiectum cognitionis Angeli est ipsemet Angelus; cognoscit enim seipsum; tum quia ipse proportionem habet cum sua propria vi intellectiva; tum etiam quia est sibi ipsi inime præsens; atqui duo hæc sola requiruntur, ut aliquid ab aliquo cognoscatur; ergo *¶*vere Angelus cognoscit seipsum. Major probatur. Angeli substantia, & Angeli vis intellectiva, proportionem habent, sunt enim ejusdem ordinis; unde habetur primum; habetur quoque secundum, quia Angelus vi illius potentia intellectiva est sibi inime præsens. Uterius neque habet Angelus inime impedimentum, dum hæc est corpori unita, a quo dependet; unde non potest seipsam perfecte cognoscere. Angelus enim solutus a corpore, est a corpore independens, & nullum ab eo paritur impedimentum.

Tertium angelicæ cognitionis obiectum, alius Angelus complectitur, qui a quocunque Angelo cognoscitur. Primo ex Scripturis habemus Angelos inter se colloquentes; ergo qui ad invicem cognoscuntur. Consequentia sequitur; prius enim cognoscimus illos, quibuscum loquimur. Antecedens habetur *Isai. 6. Clamabant alter ad alterum. Zachariæ 2. Curte, loquere ad puerum istum. Apoc. 5. Et dixit quatuor Angelis. . . . Nolite nocere terra, & mari.* Secundo omnes Angeli in caelo unam constituunt societatem; ergo se ipso mutuo cognoscunt. Quis enim dicit, quod socius non cognoscat collegam suum, civis concivem, servus conservum; quum præcipue omnes in eadem domo, in eadem aula, in ejusdem Domini obsequium, intime versentur?

Quartum continet res omnes materiales, non solum in universali, verum quoque in particulari. Ratio est, quia si sumatur secundum rationes communes, cognoscuntur ab Angelis res materiales; continentur enim in ipsis tanquam in superioribus; si vero accipiantur secundum rationes particulares, cognoscuntur pariter

ab Angelis, qui sunt administratorii spiritus ipsarum; dicitur enim ad *Hebr. 1. Omnes sunt administratorii Spiritus.* Et revera non possent Angeli curiosos esse singulorum hominum, urbium, provinciarum, regnorum; nisi hæc omnia in particulari cognoscerent.

Quintum continet futura necessaria, & quidem hæc ab Angelis certo cognoscuntur. Et ratio est, quia Angeli certo cognoscunt illa omnia, quæ habent cum suis causis necessariam connexionem; sed futura necessaria habent cum suis causis necessariam connexionem; ergo certo ab Angelis cognoscuntur. Probatur major. Angeli comprehendunt causas necessarias; ergo certo cognoscunt illa, quæ cum suis causis habent necessariam connexionem. Probatur antecedens. Angeli propter suæ naturæ perfectionem cognoscunt omnia, ad quæ potest se extendere virtus naturalium causarum; ergo comprehendunt causas necessarias; adeoque &c.

Sextum, quod continetur intra obiectum cognitionis Angelorum, sunt futura contingentia, quæ ut plurimum accidunt; at hæc non certo, sed per conjecturam ab Angelis cognoscuntur. Si enim hæc ipsa cognoscuntur ab hominibus, multo magis cognoscuntur ab Angelis. Quod autem non cognoscantur certo, inde est, quia non habent infallibilem cum suis causis connexionem. Certum tamen est, quod si probabili modo illa cognoscunt homines, Angeli cognoscunt probabiliori, & verosimiliori. Hæc; quæ enarravimus Angelorum cognitionis objecta, apud omnes in confesso sunt; modo ad ea devenimus, quæ vel negantur, vel contravertuntur.

Dicimus I. Futura libera, & fortuita ab Angelis certo non cognoscuntur per naturæ vires, sed tantum conjecturaliter, & probabiliter.

I. Probatur ex Scripturis. *Isai. 41. Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & silentes, quia Dei estis vos. Et cap. 46. Ego sum Deus, & non est ultra Deus, nec est similis mei, annuntians ab exordio novissimum, & ab initio, quæ nondum facta sunt, dicens. Daniel. 2. Est Deus in caelo revelans mysteria. II. Petri c. 1. Non humana voluntate allata est prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt Sancti Dei homines; ergo proprium Dei tantum est futura libera, & fortuita certo cognoscere per proprias vires.*

II. Probatur ex Patribus. Tertullianus in Apologet. c. 10. *Idoneum, ut arbitror, testimonium divinitatis, veritas divinationis.* Origenes lib. 6. cont. Celsum circa initium *Divini sermonis characterem esse praeclationem futurorum.* Hilarius lib. 9. de Trinit. circa finem: *Proprium Deo quid aliud, quam cognitio futurorum?* Chrysostomus hom. 18. in Joan. *Prædictio futurorum immortalis Dei dumtaxat opus est.* Cyrill. lib. 4. in Joan. *Nihil aliud, quam uni, ac soli naturali Deo futura nosse convenit.* Hieronymus in c. 2. Daniel. *Consistentur Magi, consistentur Arii, & omnis scientia secularis literaturæ, præscientiam futurarum non esse hominum, sed Dei.* Damascenus lib. 2. de fide c. 3. *Futura quidem tamen hoc Dei Angeli, nec Dæmones norunt, utriusque tamen prædicunt, sed dispari modo. Angeli enim futuros eventus non aliter prædicunt, quam Deo ipsi qua futura sunt detegente, quo fit, ut ea omnia eveniant, qua sibi ipsi prædicuntur. Dæmones autem ipsi quoque prædicunt, interdum videlicet, quia ea, qua procul geruntur, cerunt interdum sola conspectura duntaxat; ex quo etiam efficitur, ut plerumque mentiantur.*

III. Probatur Rationibus. I. Futura libera, & fortuita non habent necessariam, & determinatam connexionem cum suis causis: ergo ab Angelis non cognoscuntur certo, & evidenter. II. Quavis creatæ voluntas determinata sit, potest nihilominus ex se ipsa mutari, potest etiam ab extrinseco, a Deo præsertim impediri, ita ut suum effectum nun fortuitur: ergo quavis Angelus possit cognoscere, creatæ voluntas determinationem, non per hoc potest cognoscere certo, & evidenter effectus liberi illius determinationis futurationem. III. In naturalibus non sunt Dæmones deterioris conditionis, quam Angeli boni; sed Dæmones non cognoscunt certo futura libera, & fortuita: ergo neque Angeli boni. Probatur minor. Qui falluntur in prædictione illorum, non cognoscunt certo; sed Dæmones falluntur, ut experimento constat: ergo &c. IV. Quæ Deus sibi soli reservavit nulla creatura potest naturaliter, & certo scire; sed ex productis Scripturarum, & Patrum testimonio cognitionem futurorum liberorum, & fortuitorum sibi soli Deus reservavit: ergo nulli creaturæ, nec etiam angelicæ, convenire potest.

Argumentum I. Tum Angeli boni, tum mali, multa futura libera, & fortuita prædicunt: ergo illa certo cognoscunt. II. Dæ-

P. R. II.

mones etiam aliquando prædicendo illa mentiantur, non est quod illa ignorent, & fallantur, sed potius ut decipiant homines, qui sibi credunt: ergo non bene inferunt ex fallacia prædictionum ignorantia futurorum. III. Anima humana libera sub operatiune sensuum multa prædicat, quæ eveniunt; quod præcipue accidit in somniis: ergo multo magis Angelus, qui nullum a sensibus patitur impedimentum. IV. Sybillæ multa prædixerunt, Caiphas pariter prophetavit, prophetavit etiam Balaam; non quidem per revelationem Dei; quia illæ erant Gentiles, isti vero mali homines, Deo nullatenus accepti: ergo ex revelatione Dæmonum, ergo Dæmones certo futura libera, & fortuita cognoscunt.

Respondemus ad I. Angelos bonos ex Dei revelatione prædicere, & quæ prædicunt, omnino verificari; Angelos malos non certo, sed conjecturaliter cognoscere, & sic quoque prædicere; & ubique ut plurimum falsa esse, quæ prædicunt. Quod si aliquando sunt vera; hoc evenire, vel in pœnam curiosorum hominum; vel ex cognitione, quam habent Dæmones revelationum a Deo factarum sanctis hominibus; vel denique quia ipsi nec Dæmones facturi sunt, quæ prædicunt. Primum docet Augustinus lib. 2. de doctr. christ. c. 23. alterum Tertullianus in Apologet. c. 22., tertium pariter Augustinus lib. 2. de Genes. ad liter. c. 17.

Ad II. dicitur, verum esse, aliquando Dæmones ex industria mentiri; at nemo debet credere, mentiri illos voluisse in futurorum prædictione, qua sibi divinitatem adscribere, ac probare nitentur. Quod si de facto mentiri voluissent, non dedissent obscura responsa, quibus in quoquoque eventu se eximere a mendacio possent. Et hoc est signum ignorantie ipsorum.

Ad III. Somnia ex quinque generum varietate diversa significatur; nimirum ex corporis dispositione, ex mentis sollicitudine, ex Diaboli illusionem, & boni Angeli revelatione, & ex Dei visione. Primum duo, docet S. Bonaventura dist. 7. q. 3., esse præfagia futurorum, quatenus illa sunt signa infirmitatis, alia sunt signa affectuum, vel passionum. At cætera non sunt signa de se, sed possunt sub extrinseco esse talia; unde humanæ cognitionis non sunt effectus.

Ad IV. Dæmones a Deo aliquando accipere, quæ vult Deus, ut hominibus impis quidem, & sceleratis, revelent. Hoc do-

M m

cc

et Augustinus lib. 2. de Genes. ad liter. c. 17. Dignatur enim Deus aliquando Dæmones alloqui, ut suæ justitiæ ministros, vel per se ipsum, vel per bonos Angelos; quod patet ex Job. 1. & 2., & ita eis aliqua manifestat, quæ sunt occulta hominibus, ut exequantur.

Dicimus II. Angelos non cognoscere naturæ viribus certo, & infallibiliter secreta cordium.

I. Probatur ex Scripturis. III. Reg. 8. *Tu solus nostri cor omnium filiorum hominum.* II. Paralipom. 6. *Tu enim solus nosti corda filiorum hominum.* Psal. 7. *Scrutans corda, & renes Deus.* Jerem. 17. *Fraxum est cor omnium, & inscrutabile; quis cognoscat illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes.* Ad Hebr. 4. *Disertator cogitationum, & intentionum cordis.* Si igitur solus Deus scrutator est cordium, non possunt Angeli naturæ viribus certo, & infallibiliter secreta cordium cognoscere.

II. Probatur ex Patribus. Origenes hom. 7. in Genes. *Verbi causa, propositum habeo martirium, non ex hoc dicere ad me Angelus poterit, quia nunc cognovi, quod tu times Deum.* Deo enim soli cognitum est propositum mentis. Si vero accessero ad agnovi, prætulerò bonum confessum, quæ inferuntur, constanter cuncta suscepero; tunc potest dicere Angelus velut confirmans me, & corroborans: nunc cognovi, quod tu times Deum. Hilarius in psal. 139. *Cogitationes cordis nescit non nostrum est, sed ejus, de quo dictum est: Scrutans corda, & renes Deus; ejus quoque, qui dixit: Sciens cogitationes eorum, quid cogitatis mala in cordibus vestris? Ille occultis omnes malignorum cordium sensus penetrabilis, atque pervio aditu obvante natura virtutis suæ contumetur.* Hieronymus in c. 9. Matth. *Dominus videns cogitationes eorum, se Deum ostendit, qui passit cordis occulta cognoscere.* Ambrosius in c. 5. Lucæ: *Dominus salvos volens facere peccatores, & occultorum cognitione Deum se esse demonstrat.* Cyrillus 2. in Joan. *Hæc quoque dignitas, uti & cætera, quæ sunt in Christo, Deo competit; nec inest ulli rei creata.* Sali enim vero Deo ipsum tribuit Psalmista, dicens: *Qui fixis sigillatim corda eorum, qui intellegit omnia opera eorum.* Chrysologus ser. 5. *Cape ejus divinitatis insignia, audi eum peccatoris tui penetrasse secretum: aspice eum ad cogitationum inarum latebras pervenisse. Intellegit eum cordis tui tanta nudare consilia.* Ex ser. 94. *Domus Pharisæi cordis patefecit arcana, se ipsum fuisse totius Prophetiæ demonstrat amborem.*

III. Probatur Rationibus. I. Si Angeli cognoscere secreta cordium, æque cognoscere Angelorum, & hominum: ergo Angeli cogniti non possent sua servare secreta; hoc dicendum non est; ergo nec illud. II. Nos homines habemus jus ad servandam propriam famam, tam erga alios homines, quam erga Angelos; sed si Angeli secreta cordium cognoscere, nos jus vanum nobis esset: ergo secreta cordium non cognoscunt. III. Nos omnes habemus perfectum dominium nostrorum actuum; non haberemus, si illos occultos Angeli cognoscere; quia intuitive cognoscere; cognoscere autem intuitive est possidere, dum de rebus spiritualibus agitur: ergo &c. IV. Nobilitas humanæ mentis talis est, ut soli Deo pateat, ut ait S. Thomas: ergo Angelis naturaliter non patet; ipsamet humana mente nolent.

Obstant I. Ex S. Gregorio lib. 18. moral. c. 27. *In beatitudinis resurgentium perspicabilis alteri sicut ipse sibi; & cum unusquisque intellectus attenditur, simul conscientia penetratur.* Hinc inferit: *Civitatem Cesarum allegorice vocari vitrum mundum.* Ex post pauca: *Nunc autem corda nostra quando in hac vita sumus, quia ab altero in alterum videri non possunt, sed intra lutea vascula concluduntur.* II. Ex Bedæ lib. 2. in Job. c. 7. *Non enim quidquam affectionum suorum ad invicem latere spiritus potest; simplices enim creatura nullum habentes quasi obstaculum corpulentum, perspicua sibi sunt.* III. Augustinus testatur lib. 1. cont. Academicos c. 6, quendam Magum, Albericum nomine, cogitationes internas hominum prodidisse, & secreta cordium manifestasse; quod etiam de aliis Magis, & Eneurgumis confirmat Martinus Deoriorum lib. 4. disquis. magie. c. 2. q. 2. Sed nisi a Dæmonibus scire non poterant: ergo &c. IV. Angeli, sive boni, sive mali, comprehendunt essentiam animæ rationalis: ergo cognoscunt omnes modificationes ipsius; sed inter modificationes ipsius sunt secreta cordium: ergo hæc quoque cognoscunt.

Respondemus ad I. Verborum S. Gregorii sensum esse, quod animæ separaræ, atque etiam Angeli, non impediuntur, sicut homines, a corporum mole, quo minus alter alterius mentem assequatur; non autem affirmat, an infallibiliter, & certo, an vero per conjecturas, id ipsum cognoscant.

Ad II. eadem est responsio; ut ex ipsismet Be-

Beate verbis innotescit. Verum subdubium quoque ad majorem rei explicationem; quod Spiritus, si sint boni, aliquando id percipiunt per revelationem; si vero sint mali, per conjecturas attingere perentant. Unde ait Damascenus lib. 2. de fid. orthodox. c. 3. de futuris contingentibus, quæ possunt non inceptis secretis cordium applicari.

Ad III. Augustinus de conjecturali, non de infallibili cognitione intelligendus est. Idem enim ipse lib. de divinæ. Demonium scripsit: *Angelos hominum dispositiones non solum voce prolatus, veram etiam cogitatione conceptas, cum signa quadam exprimentur in corpore, tota facilitate perdisserit.* Verum hoc ipsum deinde lib. 2. *Retract. c. 30.* explicavit: *Rem dixi occultissimam audacioris assertatione, quam debui; nam pervenire ista ad notitiam Demonum per nonnulla etiam experimenta comperitum est: Sed usum signa quadam dentur ex corpore cogitationum, illis sensibilia, nos autem latratia; et alia vbi; et ea spiritali; ista cognoscant; aut difficillime potest ab hominibus, aut omnino non potest inveniri.*

Ad IV. dicitur, quod satis est ad comprehensionem anime, que in Angelo supponitur, si Angelus cognoscat quem necessario, & naturaliter ex substantia animam sequuntur, non vero que libero; liberam autem sunt eorum cogitationes; ad proinde non cognoscuntur ab Angelo; etiam animam comprehendat.

Dicimus III. Angelos naturæ viribus non cognoscere mysteria gratiæ; quæ non sunt penes modum tantum, sed etiam quoad substantiam, seu in entitate, supernaturalia.

I. Probatur ex Scripturis. I. ad Corinth. 2. *Quis hominum scit qua sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & qua Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.* Sensus autem hujusmodi verborum est; neminem posse cognoscere, quæ pendent ex sola, & libera Dei voluntate, nisi Deus ipse tribuat. Subdit proinde Apostolus; spiritum mundi, hoc est spiritum creatum, ut interpretatur Theodoretus, non posse intelligere mysteria fidei, nisi Deus revelet; quod quoque de Angelis verificatur. *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus; sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, qua a Deo donata sunt nobis.* Nimirum, quæ credimus, Spiritu Dei revelante credimus, non vero spiritu mundi asequente intelligimus. Ad Ephes. 3. *secretis Apostolus, sibi datam habet*

PAR. II.

esse gratiam, ut illuminaret; qua sit dispensato sacramenti absconditi a seculo in Deo, qui omnia creavit, ut innotesceret Principatibus, & Potestatibus in caelestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. Ignorant ergo Principatus, & Potestates, quæ Paulus sciebat; quia quæ ipsi revelaverat Deus, illis non nota fecerat.

II. Probatur ex Patribus. Ambrosius in comment. ad I. ad Corinth. 2. *Secretum Dei nemo novit, nisi qui de Deo est spiritus Dei.* Inferiora enim non possunt superiorum scire consilium; neque creatura Creatoris sui dignoscere voluntatem. Nyssenus hom. 8. in Cant. *Etrium habere simplicem, & univocam potestatem Dei, & efficientiam intelligebant Angeli, qui non, & simplici Dei voluntate, ac solo verbo omnem illam conditarum rerum varietatem exitisse viderant.* Facile autem illud, & multiplex genus sapientia, quod ex contrariis rebus invicem nexis, aptisque constat, per Ecclesiam manifeste cognoverant; quemadmodum Verbum caro factum est, ut per quod vita cum morte miscetur; quomodo livore suo vulnera nostra perficit; quemadmodum crucis infirmitate vires hostis everit; quemadmodum id, quod aspectabile non est, in carne manifestatur, ut qui captivos redemit idem ille, qui captus est, & pretium; tum quemadmodum mortem peribit, ne a vita non recederet. Ad solamus ad Epist. Pauli: *Per Ecclesiam proficisci in cognitionem hujus sapientia etiam angelicos spiritus affecti; quia dum tam Christus vel per se, vel per Apostolos, institueret, plurima secreta didicerunt Angeli, qua ignorabant.*

III. Probatur Rationibus. I. Nulla est proportio inter potentiam intellectivam angelicam, & mysteria gratiæ; ergo nequeunt hæc ab Angelis naturæ viribus cognosci. Probatur antecedens. Mystera gratiæ sunt in ordine altiori, & superiori ad angelicam naturam; ergo nulla est proportio &c. Probatur antecedens. Sunt in ordine supernaturali; angelica vero natura, & potentia intellectiva, sunt in ordine naturali; ergo &c. II. Mystera gratiæ pendent a Dei voluntate; ergo ab illis cognoscuntur, a quibus vult Deus, ut cognoscantur; sed hoc non est naturæ viribus cognosci; ergo naturam viribus ab Angelis non cognoscuntur. III. Si Angeli cognoscerent mysteria gratiæ, vel ea cognoscerent per eorum species, quas ab ipsis exciperent, vel per eorum species, quas Deus ipsis infunderet: Non primum, quia improporionate essent Angelis eo-

M m 2 rum

ma consequentia. Quo perspicacior est cognitio, eo est intimior; sed perspicacior est in Angelis cognitio, quam sit intuitus, quæ est perspicacior: ergo est intimior, sed non potest esse intimior quam cognoscatur conexiones, & relationes, quas habet res cognita cum aliis rebus: ergo si Angelus intuetur seipsum, in seipso videt ea omnia, cum quibus connexionem habet, aut relationem. II. Ex Sanctis Patribus habemus, Angelos non per creaturas, sed sum naturæ vicinitate ad Deum, & ad Dei contemplationem; & in divina luce omnia intueri; sed hoc non importat cognoscere per species, imo species omnino excludit: ergo &c. Major probatur ex Bernardo ser. 4. in Cant. Porro autem *supercelestis Spiritus absque adjutorio corporis, & absque intuitu eorum, quæ per corpus sentiuntur, sola professo sua vicinitate, ac vivacitate natura sufficit apprehendere summa, & intima penetrare. An non hoc Apostolus intellexit, qui cum diceret: Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, adjevit priusquam, a creatura mundi; ut mirum, quoniam a creatura cali non ita? Et ex Augustino lib. 11. de civit. Dei c. 11. Simul asfusi sunt, non ita tantum creati, ut quæ modo viverent, sed etiam illuminati, ut sapienter, beatique viverent.* III. Lumen divinum in Angelo præstat illud omne, quod communiter dicitur præstari per species infusus; sed est conformius menti Sanctorum Patrum dicere, cognitionem rerum universalium, & intelligibilem, Angelos habere non ab objectis, sed a Deo, vel a seipsis, lumina illo perfusus: ergo illud omne, quod per species infusus explicatur, congruentius per lumen hoc exponitur. Totum hoc manifestatur ab Augustino pluribus in locis, & præcipue lib. 11. de civit. Dei c. 10. *Ut non inconvenienter dicatur sic illuminari animam incorporatam luce incorporea simplicis Sapientia Dei, sicut illuminatur aeris corpus luce corporea; & sicut aer tenebrosus ista luce desertus, ita tenebrosæ animæ Sapientia luce privatum.* Et lib. 2. de lib. arb. c. 12. *Quapropter nullo modo negaveris immutabilem veritatem, hæc omnia, quæ incommutabiliter vera sunt, continentem, omnibus incommutabilia vera cernentibus tanquam miris modis secretum, & publicum lumen, presso esse, ac se præbere communiter.* Et ser. 8. de verb. Dom. *Die quia tu tibi lumen non es, ut multum oculus es. Quid prodest patena, & sanus oculus, si*

lumen desit? Ergo die a te tibi lumen non esse, & clama quod scriptum est: Tu illuminabis lucernam meam Domine.

Dicimus IV. Angelos cognoscere res particulares per species, quæ non sicut res ab objectis distinctæ. Concilio explicatur, & probatur a P. Magnano Philos. Nat. cap. 33. de Anima separata, n. 10. ubi sic dicitur: *De anima, & consequenter de Angelo: Non existimo, species proprias objectorum illi infundi a Deo solo, quasi objectorum vice, agentis; tum quia anima sine infusus potest cognoscere veritates omnes, quæ ex una jam cognita colligere potestur dixi n. 7. tum etiam quia singularia prout occurrunt, ac de novo presentia illi fuerint, potest immediate cognoscere accipiendæ ab eis ipsi species proprias prout occurrerint, inquam, quia id jam concipio ad eum modum, quo sensibilibus species propriæ accipiuntur ab eis dum occurrunt, vel de novo existunt præsentialiter: Neo enim hæctenus persuadere mihi potui deesse objectis intelligibilibus id, quod convenit sensibilibus; nimirum posse species sibi proprias in intellectu imprimere, quævis nos non probe concipiamus modum, quo imprimunt; siquidem non esset bonum argumentum, quo cæcus negaret, aut omnino esse lucem, aut eam esse speciem &c. eo quod non potest ipse concipere lucem, aut modum, quo ea visioni servit: Nam hoc argumentum est, ut patet, negativum, adeoque nihil probat; aliunde vero positivum argumentum, quo id sufficienter probetur, hæctenus non vidi: Imo ego pro me sententia positivum habeo argumentum, quod scilicet phantasma corporeum animam materiale determinet, ut nemo negat, ad intelligendum; adeoque anima hoc ipsa speciem ab objecto materiali accipiat ad intelligendum immaterialiter, quando unita est; & consequenter, ut inde colligere licet, similiter accipere potest, & multo facilius, ac nobilius, quando est separata. Et numer. 11. Profiteor sane, me non omnino scire modum, quo intelligibilia proprias sui species imprimunt intellectui; nec puro eum a mortali posse sciri per rationem naturalem; cum nullam hæctenus ejus rei propriam speciem habere poterimus, nec sit spes eam in posterum habendi, stantibus rebus ut sunt: tamen, ut dixi numero præcedenti, non dubito quia, intelligibilia omnia, tum immaterialia,*

tum

tum corporea (quæ, etiam ipsa, sunt suo
 modo intelligibilia, idest intelligi, seu ab
 intellectu cognosci possunt, secundum
 quod sunt, & ut talia sunt) species sui
 proprias communicare possint, & de factò
 communicant intellectui. Et quæ
 in objectis materialibus respectu sensuum
 corporeorum, species cuique objecto
 propria non est aliud, quam actio eius
 ipsi connaturalis, qua se facit sentiri
 sensu, ex dictis c. 28. n. 10.; ideo cum
 proportione, videri potest non multum
 alienum a vero, si dicatur, objecta intel-
 ligibilia agere etiam suo modo in intel-
 lectum; & ita eadem communicare pro-
 prias experimentales species sui ipsorum.
 Unde habes, ut dicebam num. 10., non
 esse necesse, ut a Deo infundantur spe-
 cies; imò neque id esse conveniens, quia
 ita infunderet species esset, Deum agere
 locum, & vice objectorum, quod licet possit
 Deus, quatenus nihil ipsi est impossibile;
 tamen nec videtur conveniens, ut passim
 ita fiat, nec apparet in hoc ulla neces-
 sitas. Et n. 12., Et quævis objecta corpo-
 rea, hoc ipsu, quod corporea sunt, nullâ, ut
 alias dixi, actionem habeant, præter impu-
 sionem, motumque localem; & hunc non
 videntur ullatenus exercere posse imme-
 diate in intellectum, nempe in substan-
 tiam immaterialem, seu non impenetra-
 bilem; recte tamen enervare licet, hanc
 ipsam pellendi, ac movendi actionem
 objecti corporei talem esse, ut aliquo
 (licet nobis ignoto) modo afficiat intel-
 lectum; & ita se faciat ab eo intelligi.
 Neque huc ita est a communi conceptu
 alienum, ut desint qui putent, Cacodæ-
 mones affligi quibusdam fumigationibus,
 etiam extra ipsas sacras exorcismi cere-
 monias; & hoc forte modo bene explica-
 retur per causam physicam igni mixtam,
 aut aliter inditam infernali (Deo specia-
 liter id agente, & ita ignem illum, ut di-
 citur, elevante, sicut cum proportione
 græcanicus ignis est ignis elevatus ad ar-
 dendum in aquis) tormentum physicum
 Cacodæmonum. Sed quidquid sit de
 hoc; ego non video repugnantiam quo-
 minus possit res corporea intellectum
 actione quadam sua immediate excitare,
 ad sui cognitionem, & ut est vox etiam
 communiter usitata, movere motu scilicet
 intentionali, ut alias explicatum est;
 & aliunde video non levem in hoc pro-
 babilitatem, quam dixi: Unde in præfens
 mihi persuadeo, profus rem ita esse, ut
 scilicet quisvis intellectus creatus ab obje-

ctis suis quibuslibet species ipsorum pro-
 prias accipiat modo cuique proprio; &
 sic ea non per accidentem intelligat, sed per
 se. Vide Philos. sacram c. 2. prop. 4. n.
 num. 80., Et num. 13., Præter autem
 assignatam illam, quam a num. 10. dixi
 probabilitatem; addo & modum, quo id
 possit non inconvenienter concipi. Cer-
 tum est, actionem, qua unum corpus
 agit in aliud, duo præstare, seu duos
 quasi formales effectus habere in passio;
 primus est, movere ipsum passum & suo
 loco, vel etiam in suo loco; alter est,
 ipsum passum delectare, vel affligere.
 Primum habet propter impenetrabilitatem
 duorum ex dictis cap. 19. prop. 6. Sec-
 undum habet ratione naturalis conveni-
 entiarum, vel disconvenientiarum, qua fit
 formaliter, ut sit grata, vel injucunda
 passio. Cum itaque hoc modo actio cor-
 poreæ sit aliquid amplius quam motio lo-
 calis; quidni possit in passio pure immate-
 riali præstare id, cujus illud est per se
 capax, nimirum delectare, vel affligere,
 aut alio modo indifferenti afflicere;
 quanvis in eodem non possit id, cujus il-
 lud ob suæ substantiam omnino penetrabi-
 lis tenuitatem, est incapax, nimirum per
 loci ejus totalis aut partialis invasionem
 ipsum inde excludere? Et num. 14.
 Equidem cognoscere rem immediate non
 per accidentem, sed per se, ut dicitur, est
 eam cognoscere per propriam speciem;
 quare cum actio connaturalis cujuslibet
 rei sensibilis sit propria ejus species, qua
 scilicet facit se ut talem sentiri ex dictis
 cap. 28. num. 10., consequens est a pari,
 ut quodlibet cognoscibile tunc immedia-
 te per se cognoscatur, quando cognoscitur
 per sibi propriam & connaturalem
 actionem, qua scilicet facit se cognosci
 ut tale est. Et confirmatur, quia cujus-
 libet rei natura est esse principium sui
 proprii motus sive operationis: igitur
 qui probe cognoscit operationem, eadem
 opera, ac per eam quasi per identi-
 tatem objecti cognoscet ipsam naturam,
 sicut est; præsertim quia ex prop. 6. cap. 6.
 constat, actio prout se tenet ex parte sui
 principii, non distinguitur ab eo, nisi
 nostro imperfecto & inadæquato concipi-
 endi modo; sive, ut ibi dixi, meta-
 physice.

Ex his P. Magnani verba eruuntur rationes
 ad Conclusionem probandam, & pariter
 responsiones ad argumenta, quæ oppo-
 nuntur. I. Igitur probatur. Objecta in-
 telligibilia per proprias actiones agunt in
 po.

rum species: Neque secundum, quia si Deus ipsis species infunderet, non naturæ viribus cognoscerent. IV. Mytheria gratiæ sunt quidem credibilia, non autem scibilia: ergo ab Angelis sciri naturaliter non possunt, quanvis possint supernaturaliter credi; sed quæ creduntur supernaturaliter revelationem supponunt: ergo mytheria gratiæ ab Angelis per revelationem cognoscuntur: ergo non viribus naturæ.

Obijciunt I. Dæmones cognoverunt Christum esse Filium Dei; ergo cognoverunt Incarnationis mytherium, non cognoverunt per revelationem, neque per speciem divinitus inditam; ergo naturæ viribus. II. Mytheria gratiæ sunt supernaturalia quoad entitatem, non vero quoad cognoscibilitatem: ergo possunt ab Angelo cognosci. Probatur antecedens: Sunt supernaturalia quia nequeunt naturaliter fieri; ergo sunt supernaturalia quoad entitatem, non vero quoad cognoscibilitatem. III. Mytheria gratiæ licet sint entia supernaturalia, sunt tamen entia creata; sed entia creata non sunt supra activitatem intellectus angelici: ergo, &c. IV. S. Thomas 1. p. q. 64. ar. 1. ad 4. docet, Angelos a principio cognovisse mytherium regni Dei; ait enim: *Mytherium regni Dei, quod est impletum per Christum, omnes quidem Angeli a principio aliquo modo cognoverunt*; sed non cognoverunt per revelationem, nec per visionem; quia aliter Dæmones non cognovissent; & nihilominus S. Doctor asserit, quod omnes Angeli cognoverunt; ergo naturæ viribus cognoverunt.

Respondemus ad I. Dæmones suspicatos fuisse, Christum esse filium Dei, videntes mirabilia, quæ faciebat; adeoque adulatorie illum filium Dei appellasse; ut scilicet assequerentur, an vere filius Dei esset. Hoc pacto sacri Interpretes verba illa exponunt; unde fit; quod Dæmones vere non cognoverunt; Christum esse filium Dei. Augustinus de civ. Dei c. 21. hæc ad rem scribit de Dæmonibus: *Tantum eis innotuit, quantum voluit, tantum autem voluit, quantum oportuit, sed sic innotuit, non sicut Angelis sanctis, qui ejus secundum id, quod Dei Verbum est, participata aternitate perseverant; sed sicut eis terrendis innotescendum fuit, nominum per quædam temporalia sua virtutis essentia, & occultissima signa presentia, qua Angelicis sensibus etiam malignorum spirituum potius, quam infirmitati hominum pos-*

sunt esse conspicua. Denique quando ea postulum suppressimè indicavit, & aliquando altius latuit, dubitatis de illo Dæmonum Princeps, cumque tentavit, an Christus esset? Audiatur etiam S. Leo magnus ser. de passion. de Christo Domino scribens: Qui ut humanum genus vinculis mortifera prævaricationis absolveret, & servituti Diabolo potentiam sua majestatis occultavit, & humilitatem nostræ infirmitatis objecit. Si enim crudelis, & superbus inimicus consilium misericordiæ Dei nosse potuisset, Judæorum animos mansuetudine potius temperare, quam injustis odibus studuisse accendere; ne omnium captivorum amitteret structuram, dum nihil sibi debentis persequitur libertatem.

Ad II. dicimus, quod ens supernaturalis quoad substantiam non dicitur tale præcise per habitudinem ad causam; quia si hoc esset, nullum haberetur discrimen inter ens supernaturalis quoad substantiam, & ens supernaturalis quoad modum. Ens enim supernaturalis quoad substantiam requirit causam supernaturalem ratione propriæ entitatis, & semper, non vero ratione alicujus circumstantiæ, & aliquando; unde est ipsi essentialis, & intrinseca ad causam supernaturalem habitudo; & per consequens importat in sui entitate supernaturalitatem pro omni respectu, & ratione; & proinde pariter pro cognoscibilitate.

Ad III. Verum est, quod entia creata non sunt supra activitatem intellectus angelici sub ea ratione, sub qua sunt termini, & objecta intellectus facultatis finita, & limitata; quia sub hac ratione proportionem habent cum intellectu angelico finito, & limitato; at sub ratione, sub qua sunt supernaturalia, excedunt virtutem, & activitatem naturalis cujuslibet intellectus; unde cum illo proportionem non habent.

Ad IV. intelligendus est Doctor Angelicus de imperfecta revelatione, quæ fuit aliquo modo facta Angelis a principio. Et hæc imperfectam revelationem factam, fuisse omnibus Angelis a principio, docet S. Doctor, & nos cum ipso sentimus. Perfectam vero revelationem sanctis Angelis tantum fuisse factam docet 1. p. q. 57. ar. 5. verbis hæc: *Ad primam ergo dicendum, quod de mytherio Incarnationis dupliciter contingit loqui. Uno modo in generalibus, & sic omnibus revelatum est a principio sua beatitudine. Alio modo possumus loqui de mytherio Incarnationis quantum ad*

Specialis conditio: & sic non omnes Angeli a principio de omnibus sunt edocti; imo

quidam, etiam superiores Angeli, postmodum didicerunt.

DISSERTATIO CXLIII.

*De Medio, quo Angeli propria objecta cognoscunt;
& de Dotibus cognitionis ipsorum.*

Uestio est inter Scholasticos, in quo Angeli propria objecta cognoscant? Et quidem est celeberrime præcipue inter Thomistas, & Scotistas; verum & inter alios quoque, qui isdem

in aliquo accedunt, in alio vero ab ipsa recedunt. Id, in quo cognoscunt Angeli objecta sua, est medium cognitionis ipsorum; & hoc dicitur consistere, vel in ipsa substantia angelica, vel in speciebus, quæ fuerint a Deo Angelis infusæ, vel fuerint illis congenitæ. Scotus cum suis ponit in speciebus; S. Thomas cum suis non sic; alii vel huic, vel illi, subscribunt, variè quidem, prout varia sunt objecta, quæ ab Angelis cognoscuntur. Juxta varietatem pariter objectorum nos etiam nostrum sensum aperiemus.

Decimus I. Angelos se ipsos citra ullam speciem intelligere. Probatur I. Non est opus specie, quando objectum est intelligibile, & est intime conjunctum intelligenti; sed Angelus est objectum intelligibile, & est intime conjunctum sibi ipsi: ergo non eget specie, ut seipsum cognoscat. Major probatur. Species ponitur ut vicaria objecti: ergo supponit objectum absens, & distans: ergo quando objectum est præsens, non est opus speciei; sed quando est intime conjunctum intelligenti, est sibi intime præsens: ergo, &c. Minor probatione non indiget. II. Anima rationalis dum est soluta corpore, seipsam citra ullam speciem intelligit: ergo pariter Angelus. Consequentia sequitur, immo a fortiori sequitur. Antecedens probatur. Ideo anima corpori unita non intelligit seipsam intuitivè, quia corporis impedimentum non facit illam sibi intime præsentem: ergo quando in ejus separatione cessat impedimentum corporis, est sibi intime præsens: ergo dum est soluta corpore, seipsam citra ullam speciem intelligit. III. Species, in qua Angelus cognosceret seipsum, vel esset distincta ab Angelo, vel

indistincta; Si indistincta: ergo Angelus cognosceret seipsum in seipso: Si distincta: ergo Angelus non cognosceret seipsum intuitive. Probatur hæc ultima consequentia. Species ponitur, ut conjungat objectum cum potentia; sed species distincta sejungeret objectum a potentia in Angelo, quia poneret distinctionem inter Angelum cognoscentem, & Angelum cognitum, qui est omnino idem: ergo faceret, ut Angelus non cognosceret seipsum intuitive, sed abstractivè.

Decimus II. Angelos cognoscere Deum in seipso immediate. I. probatur. Angeli Deum intuentur: ergo Deum in seipso immediate cognoscunt. Antecedens est certum; consequentia probatur. Si cognoscerent in speciebus a Deo distinctis, cognoscerent non in seipso, sed in alio: ergo Deum non intuerentur, si Deum in seipso non cognoscerent immediate. II. Si pro specie intelligitur Dei manifestatio, quæ sit a Deo indistincta, adeoque etiam species a Deo sit indistincta, concedimus sane Angelos cognoscere Deum per speciem, at non in specie; at qui hoc est cognoscere Deum in seipso: ergo &c. III. Possit etiam intelligi, quod Angelus in seipso cognoscat Deum, adeoque speciei non egeat ad Deum cognoscendum. Et hoc pariter probatur, quia Angelus, quum sit Dei effectus, & quidem nobilior, cognoscendo seipsum, hoc ipso cognoscit suam causam; & quo ipse nobilior est, eo perfectius suam causam cognoscit; sed hoc fieri potest absque ulla specie: ergo in nullo casu Angelus indiget specie distincta, ut Deum cognoscat.

Decimus III. Angelos cognoscere in seipsis multa alia, sine specierum adjutorio. I. probatur. Angelus intuetur seipsum: ergo in seipso videt ea omnia, eum quibus connexionem, aut relationem, habet; sed hæc multa sunt: ergo multa alia in seipsis Angeli cognoscunt. Probatur prima

rum species : Neque secundum , quia si Deus ipsa species infunderet , non naturæ viribus cognoscerent . IV. Myſteria gratiæ sunt quidem credibilia , non autem feibilia : ergo ab Angelis sciri naturaliter non possunt , quanvis possint supernaturaliter credi ; sed quæ creduntur supernaturaliter revelationem supponunt : ergo myſteria gratiæ ab Angelis per revelationem cognoscuntur : ergo non viribus naturæ .

Obiiciunt I. Dæmoneſ cognoverunt Christum esse Filium Dei ; ergo cognoverunt Incarnationis myſterium ; non cognoverunt per revelationem , neque per speciem divinitus inditam ; ergo naturæ viribus . II. Myſteria gratiæ sunt supernaturalia quoad entitatem , non vero quoad cognoscibilitatem : ergo possunt ab Angelo cognosci . Probatur antecedens . Sunt supernaturalia quia nequeunt naturaliter fieri : ergo sunt supernaturalia quoad entitatem , non vero quoad cognoscibilitatem . III. Myſteria gratiæ licet sint entia supernaturalia , sunt tamen entia creata ; sed entia creata non sunt supra activitatem intellectus angelici : ergo , &c. IV. S. Thomas 1. p. q. 64. ar. 1. ad 4. docet , Angelos a principio cognoviſſe myſterium regni Dei ; ait enim *Myſterium regni Dei quod est impletum per Christum , omnes quidem Angeli a principio aliquo modo cognoverunt ; sed non cognoverunt per revelationem , nec per visionem ; quia aliter Dæmoneſ non cognoviſſent ; & nihilominus S. Doctor asserit , quod omnes Angeli cognoverunt ; ergo naturæ viribus cognoverunt .*

Respondemus ad I. Dæmoneſ suspicatos fuisse , Christum esse filium Dei , videntes mirabilia , quæ faciebat ; adeoque adulatorie illum filium Dei appellasse ; ut scilicet assequerentur , an vere filius Dei esset . Hoc pacto sacri Interpretes verba illa exponunt ; unde fit ; quod Dæmoneſ vere non cognoverunt , Christum esse filium Dei . Augustinus de civ. Dei c. 21. hæc ad rem scribit de Dæmonibus : *Tantum eis innotuit , quantum voluit tantum autem voluit , quantum oportuit ; sed sic innotuit , non sicut Angelis sanctis , qui eas secundum id , quod Dei Verbum est , participata æternitate perfruntur ; sed sicut eis terrendis innotescendum fuit ; numerum per quadam temporaria sua virtutis effusa , & occultissima signa præsentia , qua Angelicis sensibus etiam meliorum spirituum patitur , quam infirmitati hominum pos-*

sunt esse conspicua . Denique quando in partibus suppressenda inlecevit , & aliquando altius latuit , dabitur de illo Dæmonum Princeps , cumque tentavit , an Christus esset ; Audiat etiam S. Leo magnus ser. de passion. de Christo Domino scribens : Qui ut humanum genus vinculis mortifera prævaricationis absolveret , & servituti Diabolo potentiam sua meſtatis occultit , & humilitatem nostræ infirmitatis obiecit . Si enim crudelis , & superbus inimicus consilium misericordiam Dei nosse potuisset , Judæorum animos mansuetudinis potius temperare , quam injustis odibus studuisse accendere ; ne omnium captivorum amitteret servitutem ; dum nihil sibi debentis persequitur libertatem .

Ad II. dicimus , quod ens supernaturalis quoad substantiam non dicitur tale præcise per habitudinem ad causam ; quia si hoc esset , nullum haberetur discrimen inter ens supernaturalis quoad substantiam , & ens supernaturalis quoad modum . Ens enim supernaturalis quoad substantiam requirit causam supernaturalem ratione propriæ entitatis , & semper , non vero ratione alieujus circumstantiæ , & aliquando ; unde est ipsi essentialis , & intrinseca ad causam supernaturalem ; habiundo ; & per consequens importat in sui entitatem supernaturalitatem pro omni respectu , & ratione ; & proinde pariter pro cognoscibilitate .

Ad III. Verum est , quod entia creata non sunt supra activitatem intellectus angelici sub ea ratione , sub qua sunt termini , & objecta intellectum facultatis finita , & limitata ; quia sub hæc ratione proportionem habent cum intellectu angelico finito , & limitato ; ut sub ratione , sub qua sunt supernaturalia , excedunt virtutem , & activitatem naturalem cujuslibet intellectus ; unde cum illo proportionem non habent .

Ad IV. intelligendus est Doctor Angelicus de imperfecta revelatione , quæ fuit aliquo modo facta Angelis a principio . Ex hæc imperfectam revelationem factam fuisse omnibus Angelis a principio , docet S. Doctor , & nos cum ipso sentimus . Perfectam vero revelationem sanctis Angelis tantum fuisse factam docet 1. p. q. 57. ar. 5. verbis hæc : *Ad primam ergo docendum , quod de myſteria Incarnationis dupliciter contingit loqui . Uno modo in generali , & sic omnibus revelatum est a principio sua beatitudine . Alio modo passim loqui de myſterio Incarnationis quantum ad*

specialis conditio: & sic non omnes Angeli a principio de omnibus sunt edociti; imo

quidam, etiam superiores Angeli, postmodum didicerunt.

DISSERTATIO CXLIII.

*De Medio, quo Angeli propria objecta cognoscunt;
& de Dotibus cognitionis ipsorum.*

Uestitio est inter Scholasticos, in quo Angeli propria objecta cognoscant? Et quidem est celeberrima præcipue inter Thomistas, & Scotistas; verum & inter alios quoque, qui iidem

in aliquo accedunt, in alio vero ab ipsa recedunt. Id, in quo cognoscunt Angeli objecta sua, est medium cognitionis ipsorum; & hoc dicitur consistere, vel in ipsa substantia angelica, vel in speciebus, quæ fuerint a Deo Angelis infusæ, vel fuerint illis congenitæ. Scetus cum suis ponit in speciebus; S. Thomas cum suis non sic; alii vel huic, vel illi, subscribunt, variè quidem, prout variæ sunt objecta, quæ ab Angelis cognoscuntur. Juxta varietatem pariter objectorum non etiam nostrum sensum aperiemus.

Decimus I. Angelos se ipsos extra ullam speciem intelligere. Probatur I. Non est opus specie, quando objectum est intelligibile, & est intime conjunctum intelligenti; sed Angelus est objectum intelligibile, & est intime conjunctum sibi ipsi: ergo non eget specie, ut seipsum cognoscat. Major probatur. Species ponitur ut vicaria objecti; ergo supponit objectum absens, & distans: ergo quando objectum est præsens, non est opus specie; sed quando est intime conjunctum intelligenti, est sibi intime præsens: ergo, &c. Minor probatione non indiget. II. Anima rationalis dum est soluta corpore, seipsam extra ullam speciem intelligit: ergo pariter Angelus. Consequenter sequitur, immo a fortiori sequitur. Antecedens probatur. Ideo anima corpori unita non intelligit seipsam intuitive, quia corporis impedimentum non facit illam sibi intime præsentem: ergo quando in ejus separatione cessat impedimentum corporis, est sibi intime præsens: ergo dum est soluta corpore, seipsam extra ullam speciem intelligit. III. Species, in qua Angelus cognosceret seipsum, vel eiset distincta ab Angulo, vel

indistincta; Si indistincta: ergo Angelus cognosceret seipsum in seipso: Si distincta: ergo Angelus non cognosceret seipsum intuitive. Probatur hæc ultima consequentia. Species ponitur, ut conjungat objectum cum potentia; sed species distincta sejungeret objectum a potentia in Angelo, quia poneret distinctionem inter Angelum cognoscentem, & Angelum cognitum, qui est omnino idem: ergo faceret, ut Angelus non cognosceret seipsum intuitive, sed abstractivè.

Decimus II. Angelos cognoscere Deum in seipso immediate. I. probatur. Angeli Deum intuentur: ergo Deum in seipso immediate cognoscunt. Antecedens est certum; consequentia probatur. Si cognoscerent in speciebus a Deo distinctis, cognoscerent non in seipso, sed in alio: ergo Deum non intuerentur, si Deum in seipso non cognoscerent immediate. II. Si pro specie intelligitur Dei manifestatio, quæ sit a Deo indistincta, adeoque etiam species a Deo sit indistincta, concedimus sane Angelos cognoscere Deum per speciem, at non in specie; ut qui hoc est cognoscere Deum in seipso: ergo &c. III. Possit etiam intelligi, quod Angelus in seipso cognoscat Deum, adeoque specie non eget ad Deum cognoscendum. Et hoc pariter probatur, quia Angelus, quum sit Dei effectus, & quidem nobilior, cognoscendo seipsum, hoc ipso cognoscit suam causam; & quo ipse nobilior est, eo perfectius suam causam cognoscit; sed hoc fieri potest absque ulla specie: ergo in nullo casu Angelus indiget specie distincta, ut Deum cognoscat.

Decimus III. Angelos cognoscere in seipsis multa alia, sine specierum adjutorio. I. probatur. Angelus intuetur seipsum: ergo in seipso videt ea omnia, cum quibus connexionem, aut relationem, habet; sed hæc multa sunt: ergo multa alia in seipsis Angeli cognoscunt. Probatur prima

rum species: Neque secundum, quia si Deus ipsi species infunderet, non naturæ viribus cognoscerent. IV. Mystéria gratiæ sunt quidem credibilia, non autem seibilia: ergo ab Angelis seiri naturaliter non possunt, quanvis possint supernaturaliter credi; sed que creduntur supernaturaliter revelationem supponunt: ergo mysteria gratiæ ab Angelis per revelationem cognoscuntur: ergo non viribus naturæ.

Obijciunt I. Dæmones cognoverunt Christum esse Filium Dei: ergo cognoverunt Incarnationis mysterium, non cognoverunt per revelationem, neque per speciem divinitus inditam: ergo naturæ viribus. II. Mystéria gratiæ sunt supernaturalia quoad entitatem, non vero quoad cognoscibilitatem: ergo possunt ab Angelo cognosci. Probatur antecedens: Sunt supernaturalia quia nequeunt naturaliter fieri: ergo sunt supernaturalia quoad entitatem, non vero quoad cognoscibilitatem. III. Mystéria gratiæ licet sine entia supernaturalia, sunt tamen entia creata: sed entia creata non sunt supra activitatem intellectus angelici: ergo, &c. IV. S. Thomas 1. p. q. 64. ar. 1. ad 4. docet, Angelos a principio cognovisse mysterium regni Dei; sic enim: *Mysterium regni Dei, quod est impletum per Christum, omnes quidem Angeli a principio aliquo modo cognoverunt*; sed non cognoverunt per revelationem, nec per visionem; quia aliter Dæmones non cognovissent; & nihilominus S. Doctor asserit, quod omnes Angeli cognoverunt: ergo naturæ viribus cognoverunt.

Respondemus ad I. Dæmones suspicatos fuisse, Christum esse filium Dei, videntes mirabilia, quæ faciabat; adeoque adulatore illum filium Dei appellasse; ut scilicet assequerentur, an vere filius Dei esset. Hoc pacto sacri Interpretis verba illa exponunt; unde fit; quod Dæmones vere non cognoverunt, Christum esse filium Dei. Augustinus de civ. Dei c. 21. hæc ad rem scribit de Dæmonibus: *Tantum eis innotuit, quantum voluit, tantum ostem voluit, quantum oportuit, sed sic innotuit, non sicut Angelis sanctis, qui ejus secundum id, quod Dei Verbum est, participata eternitate perscrutantur; sed sicut eis terrendis innotescendum fuit, mirum per quendam temporalis sui veritatis effectum, & occultissima signa presentia, quæ Angelicis sensibus etiam malignorum spirituum potius, quam infirmitati hominum pos-*

sunt esse conspicuæ. Denique quædam potentiam suppressendam indicavit, & aliquando altius latuit, dabitur de illo Dæmonum Princeps, cumque tentavit, an Christus esset: Audiatur etiam S. Leo magnus ser. de passion. de Christo Domino scribens: Qui ut humanum genus venalis mortifera pravaricationis absolveret, & servienti Diabolo potentiam sua majestatis occulit, & humilitatem nostram infirmitatis obsequit. Si enim crudelis, & superbus inimicus consilium misericordiam Dei nosse potuisset, Judæorum animos mansuetudina potius temperare, quam injustis odia fudisset accendere; ne omnium captivorum amitteret servitientiam, dum nihil sibi debentis persequitur libertatem.

Ad II. dicimus, quod ens supernaturalis quoad substantiam non dicitur tale præcise per habitudinem ad causam; quia si hoc esset, nullum haberetur discrimen inter ens supernaturalis quoad substantiam, & ens supernaturalis quoad modum. Ens enim naturale quoad substantiam requirit causam supernaturalis ratione propriæ entitatis, & semper, non vero ratione alieujus circumstantiæ, & aliquando: unde est ipsi essentialis, & intrinseca ad causas supernaturales habitudo; & per consequens importas in sui entitatem supernaturalitatem pro omni respectu, & ratione; & proinde pariter pro cognoscibilitate.

Ad III. Verum est, quod entia creata non sunt supra activitatem intellectus angelici sub ea ratione, sub qua sunt termini, & objecta intellectivæ facultatis finita, & limitata; quia sub hac ratione proportionem habent eum intellectu angelico finito, & limitatu; et sub ratione, sub qua sunt supernaturalia, excedunt virtutem, & activitatem naturalis cujuslibet intellectus; unde cum illo proportionem non habent.

Ad IV. intelligendus est Doctor Angelicus de imperfecta revelatione, quæ fuit aliquo modo facta Angelis a principio. Et hæc imperfectam revelationem factam, fuisse omnibus Angelis a principio, docet S. Doctor, & nos eum ipso sentimus. Perfectam vero revelationem sanctis Angelis tantum fuisse factam docet 1. p. q. 57. ar. 5. verbis hæc: *Ad primam ergo decendam, quod de mysterio Incarnationis dupliciter contingit loqui. Uno modo in generali, & sic omnibus revelatum est a principio sua beatitudinis. Alio modo possumus loqui de mysterio Incarnationis quantum ad*

speciales conditiones, & sic non omnes Angeli a principio de omnibus sunt edacti; imo

quidam, etiam superiores Angeli, postmodum didicerunt.

DISSERTATIO CXLIII.

*De Medio, quo Angeli propria objecta cognoscunt;
& de Dotibus cognitionis ipsorum.*

Uestio est inter Scholasticos, in quo Angeli propria objecta cognoscant? Et quidem est celebris praeceptum inter Thomistas, & Scotistas; verum & inter alios quoque, qui isdem

in aliquo aecedunt, in alio vero ab ipsa recedunt. Id, in quo cognoscunt Angeli objecta sua, est medium cognitionis ipsorum; & hoc dicitur consistere, vel in ipsa substantia angelica, vel in speciebus, quae fuerint a Deo Angelis infusae, vel fuerint illis congenitae. Scotus cum suis ponit in speciebus; & Thomas cum suis non sic; alii vel huic, vel illi, subscribunt, varie quidem, prout varia sunt objecta, quae ab Angelis cognoscuntur. Juxta varietatem pariter objectorum nos etiam nostrum sensum aperimus.

Dicimus I. Angelos se ipsos extra ullam speciem intelligere. Probatum I. Non est opus specie, quando objectum est intelligibile, & est intime conjunctum intelligenti; sed Angelus est objectum intelligibile, & est intime conjunctum sibi ipsi: ergo non eget specie, ut seipsum cognoscat. Major probatur. Species ponitur ut vicaria objecti: ergo supponit objectum absens, & distans: ergo quando objectum est praesens, non est opus specie; sed quando est intime conjunctum intelligenti, est sibi intime praesens: ergo, &c. Minor probatione non indiget. II. Anima rationalis dum est soluta corpore, seipsam extra ullam speciem intelligit: ergo pariter Angelus. Consequenter sequitur, immo a fortiori sequitur. Antecedens probatur. Ideo anima corpori unita non intelligit seipsam intuitivè, quia corporis impedimentum non facit illam sibi intime praesentem: ergo quando in ejus separatione cessat impedimentum corporis, est sibi intime praesens: ergo dum est soluta corpore, seipsam extra ullam speciem intelligit. III. Species, in qua Angelus cognosceret seipsum, vel esset distincta ab Angelo, vel

indistincta: Si indistincta: ergo Angelus cognosceret seipsum in seipso: Si distincta: ergo Angelus non cognosceret seipsum intuitivè. Probatum haec ultima consequentia. Species ponitur, ut conjungat objectum cum potentia; sed species distincta sejungeret objectum a potentia in Angelo, quia poneret distinctionem inter Angelum cognoscentem, & Angelum cognatum, qui est omnino idem: ergo faceret, ut Angelus non cognosceret seipsum intuitivè, sed abstractivè.

Dicimus II. Angelos cognoscere Deum in seipso immediate. I. probatur. Angeli Deum intuentur: ergo Deum in seipso immediate cognoscunt. Antecedens est certum; consequentia probatur. Si cognoscerent in speciebus a Deo distinctis, cognoscerent non in seipso, sed in alio: ergo Deum non intuerentur, si Deum in seipso non cognoscerent immediate. II. Si pro specie intelligitur Dei manifestatio, quae sit a Deo indistincta, adeoque etiam species a Deo sit indistincta, concedimus sane Angelos cognoscere Deum per speciem, at non in specie; atqui hoc est cognoscere Deum in seipso: ergo &c. III. Potest etiam intelligi, quod Angelus in seipso cognoscat Deum, adeoque specie non eget ad Deum cognoscendum. Et hoc pariter probatur, quia Angelus, quum sit Dei effectus, & quidem nobilior, cognoscendo seipsum, hoc ipso cognoscit suam causam; & quo ipse nobilior est, eo perfectius suam causam cognoscit: sed hoc fieri potest absque ulla specie: ergo in nullo casu Angelus indiget specie distincta, ut Deum cognoscat.

Dicimus III. Angelos cognoscere in seipsis multa alia, sine specierum adjutorio. I. probatur. Angelus intuetur seipsum: ergo in seipso videt ea omnia, cum quibus connexionem, aut relationem, habet; sed haec multa sunt: ergo multa alia in seipsis Angeli cognoscunt. Probatum prima

rum species: Neque secundum, quia si Deus ipsis species infunderet, non naturam viribus cognoscerent. IV. Mytheria gratiæ sunt quidem credibilia, non autem scibilia; ergo ab Angelis sciri naturaliter non possunt, quanvis possint supernaturaliter credi; sed quæ creduntur supernaturaliter revelationem supponunt: ergo mytheria gratiæ ab Angelis per revelationem cognoscuntur: ergo non viribus naturæ.

Obiiciunt I. Dæmones cognoverunt Christum esse Filium Dei; ergo cognoverunt Incarnationis mytherium; non cognoverunt per revelationem, neque per speciem divinitus inditam; ergo naturam viribus. II. Mytheria gratiæ sunt supernaturalia quoad entitatem, non vero quoad cognoscibilitatem: ergo possunt ab Angelo cognosci. Probatur antecedens. Sunt supernaturalia quia nequeunt naturaliter fieri: ergo sunt supernaturalia quoad entitatem, non vero quoad cognoscibilitatem. III. Mytheria gratiæ licet sint entia supernaturalia, sunt tamen entia creata; sed entia creata non sunt supra activitatem intellectus angelici: ergo, &c. IV. S. Thomas 1. p. q. 64. ar. r. ad 4. docet, Angelos a principio cognovisse mytherium regni Dei; ait enim: *Mytherium regni Dei, quod est impletum per Christum, omnes quidem Angeli a principio aliquo modo cognoverunt*; sed non cognoverunt per revelationem, nec per visionem; quia aliter Dæmones non cognovissent; & nihilominus S. Doctor asserit, quod omnes Angeli cognoverunt: ergo naturæ viribus cognoverunt.

Respondemus ad I. Dæmones suspicatos fuisse, Christum esse filium Dei, videntes mirabilia, quæ faciebat; adeoque adulatorie illum filium Dei appellasse; ut scilicet assequerentur, an vere filius Dei esset. Hoc pacto sacri Interpretæ verba illa exponunt; unde fit; quod Dæmones vere non cognoverunt, Christum esse filium Dei. Augustinus de civ. Dei c. 21. hæc ad rem scribit de Dæmonibus: *Tantum eis innotuit, quantum voluit, tantum autem voluit, quantum oportuit; sed sic innotuit, non sicut Angelis sanctis, qui ejus secundum id, quod Dei Verbum est, participata aternitate perfruuntur; sed sicut eis terrendis innotescendum fuit; nimirum per quadam temporalia sua virtutis effecta, & occultissima signa præsentia, qua Angelicis sanctis etiam malorum spirituum potius, quam infirmitati hominum pos-*

sunt effectus præsentia. Denique quando ea potestatem supprimendo indicavit, & aliquando ab eis latuit, habitavit de illo Damonam Princeps, cumque tentavit, an Christus esset: Audiat etiam S. Leo magnus ser. de passion. de Christo Domino scribens: Quod ut humanum genus vinculis mortifera prævaricationis absolveret, & servienti Diabolo potentiam suam majestatis occulavit, & humilitatem nostris infirmitatis objecti. Si enim crudelis, & superbus inimicus consilium misericordiam Dei nosse potuisset, Judæorum animos mansuetudine potius temperavit, quam injustis odiis studuisset accendere; ne omnium captivorum amitteret servitutem, dum nihil sibi deberis persequatur libertatem.

Ad II. dicimus, quod ens supernaturalis quoad substantiam non dicitur tale præcise per habitudinem ad causam; quia si hoc esset, nullum haberetur discrimen, inter ens supernaturalis quoad substantiam, & ens supernaturalis quoad modum. Ens enim supernaturalis quoad substantiam requirit causam supernaturalem ratione propriæ entitatis, & semper, non vero ratione alicujus circumstantiæ, & aliquando; unde est ipsi essentialis, & intrinseca ad causam supernaturalem habitudo; & per consequens importat in sui entitatem supernaturalitatem pro omni respectu, & ratione; & proinde pariter pro cognoscibilitate.

Ad III. Verum est, quod entia creata non sunt supra activitatem intellectus angelici sub ea ratione, sub qua sunt termini, & objecta intellectivæ facultatis finita, & limitata; quia sub hac ratione proportionem habent cum intellectu angelico finito, & limitato; at sub ratione, sub qua sunt supernaturalia, excedunt virtutem, & activitatem naturalis cujuslibet intellectus; unde cum illo proportionem non habent.

Ad IV. intelligendus est Doctor Angelicus de imperfecta revelatione, quæ fuit aliquo modo facta Angelis a principio. Et hanc imperfectam revelationem factam, fuisse omnibus Angelis a principio, docet S. Doctor, & nos cum ipso sentimus. Perfectam vero revelationem Sanctis Angelis tantum fuisse factam docet 1. p. q. 57. ar. 5. verbis hæc: *Ad primum ergo dicendum, quod de mytheria Incarnationis dupliciter contingit loqui. Uno modo in generali, & sic omnibus revelatum est a principio sua beatitudinis. Alio modo possumus loqui de mytherio Incarnationis quantum ad*

Specialis conditio: & sic non omnes Angeli a principio de omnibus sunt edociti; imo

quidam, etiam superiores Angeli, postmodum didicerunt.

DISSERTATIO CXLIII.

*De Medio, quo Angeli propria objecta cognoscunt;
& de Dotibus cognitionis ipsorum.*

Questio est inter Scholasticos, in quo Angeli propria objecta cognoscant? Et quidem est celebris præcipue inter Thomistas, & Scotistas; verum & inter alios quoque, qui istidem

in aliquo accedunt, in alio vero ab ipsa recedunt. Id, in quo cognoscunt Angeli objecta sua, est medium cognitionis ipsorum; & hoc dicitur consistere, vel in ipsa substantia angelica, vel in speciebus, quæ fuerint a Deo Angelis infusæ; vel fuerint illis congenitæ. Scotus cum suis ponit in speciebus; S. Thomas cum suis non sic; alij vel huic, vel illi, subscribunt, varie quidem, prout varia sunt objecta, quæ ab Angelis cognoscuntur. Juxta varietatem pariter objectorum nos etiam nostrum sensum aperiemus.

Dicimus I. Angelos se ipsos citra ullam speciem intelligere. Probatur I. Non est opus specie, quando objectum est intelligibile, & est intime conjunctum intelligenti; sed Angelus est objectum intelligibile, & est intime conjunctum sibi ipsi; ergo non eget specie, ut seipsum cognoscat. Major probatur. Species ponitur ut vicaria objecti; ergo supponit objectum absens, & distans: ergo quando objectum est præsens, non est opus specie; sed quando est intime conjunctum intelligenti, est sibi intime præsens: ergo, &c. Minor probatione non indiget. II. Anima rationalis dum est soluta corpore, seipsam citra ullam speciem intelligit: ergo pariter Angelus. Consequenter sequitur, immo a fortiori sequitur. Antecedens probatur. Ideo anima corpori unita non intelligit seipsam intuitive, quia corporis impedimentum non facit illam sibi intime præsentem; ergo quando in ejus separatione cessat impedimentum corporis, est sibi intime præsens: ergo dum est soluta corpore, seipsam citra ullam speciem intelligit. III. Species, in qua Angelus cognosceret seipsum, vel esset distincta ab Angelo, vel

indistincta; Si indistincta: ergo Angelus cognosceret seipsum in seipso: Si distincta: ergo Angelus non cognosceret seipsum intuitive. Probatur hæc ultima consequentia. Species ponitur, ut conjungat objectum cum potentia; sed species distincta sejunget objectum a potentia in Angelo, quia poneret distinctionem inter Angelum cognoscentem, & Angelum cognitum, qui est omnino idem: ergo faceret, ut Angelus non cognosceret seipsum intuitive, sed abstractively.

Dicimus II. Angelos cognoscere Deum in seipso immediate. I. probatur. Angeli Deum intuentur: ergo Deum in seipso immediate cognoscunt. Antecedens est certum; consequentia probatur. Si cognoscerent in speciebus a Deo distinctis, cognoscerent non in seipso, sed in alio: ergo Deum non intuerentur, si Deum in seipso non cognoscerent immediate. II. Si pro specie intelligitur Dei manifestatio, quæ sit a Deo indistincta, adeoque etiam species a Deo sit indistincta, concedimus sane Angelos cognoscere Deum per speciem, et non in specie; ut qui hoc est cognoscere Deum in seipso: ergo &c. III. Potest etiam intelligi, quod Angelus in seipso cognoscat Deum, adeoque specie non eget ad Deum cognoscendum. Et hoc pariter probatur, quia Angelus, quum sit Dei effectus, & quidem nobilior, cognoscendo seipsum, hoc ipso cognoscit suam causam; & quo ipse nobilior est, eo perfectius suam causam cognoscit; sed hoc fieri potest absque ulla specie: ergo in nullo casu Angelus indiget specie distincta, ut Deum cognoscat.

Dicimus III. Angelos cognoscere in seipsis multa alia, sine specierum adjutorio. I. probatur. Angelus intuetur seipsum: ergo in seipso videt ea omnia, cum quibus connexionem, aut relationem, habet, sed hæc multa sunt: ergo multa alia in seipsis Angeli cognoscunt. Probatur prima

ma consequentia. Quo perspicacior est cognitio, eo est intimior; sed perspicacior est in Angelis cognitio, quoniam sit intimior, quae est perspicacior: ergo est intimior; sed non potest esse intimior quia cognoscat conexiones, & relationes, quas habet res cognitae cum aliis rebus: ergo si Angelus intuetur seipsum, in seipso videt ea omnia, cum quibus connexionem habet, aut relationem. II. Ex Sanctis Patribus habemus, Angelos non per creaturas, sed sum naturae vicinitate ad Deum, & ad Dei contemperationem, & in divina luce omnia intueri; sed hoc non importat cognoscere per species, imo species omnino excludit: ergo &c. Major probatur ex Bernardo ser. 9. In Cant. Porro autem supercelsis Spiritus absque adiutorio corporis, & absque intultu eorum, qua per corpus sentiuntur, sola profecto sua vicinitate, ac vivacitate aeterna sufficit apprehendere summa, & intima penetrare. An non hoc Apostolus intellexit, qui cum diceret: Invisibilia Dei per ea, qua facta sunt, intellecta conspiciuntur, ad seipsum protinus, a creatura mundi; mirum, quoniam a creatura celi non ita ita? Et ex Augustino lib. 11. de civit. Dei c. 21. Simul ut facti sunt, non ita tantum creati, at quoque modo viverent, sed etiam illuminati, ut sapienter, beateque viverent. III. Lumen divinum in Angelo praestat illud omne, quod communiter dicitur praestari per species infusus; sed est conformius menti Sanctorum Patrum dicere, cognitionem rerum universalium, & intelligibilem, Angelos habere non ab objectis, sed a Deo, vel a seipsis, lumine illo perfusus: ergo illud omne, quod per species infusus explicatur, congruentius per lumen hoc exponitur. Totum hoc manifestatur ab Augustino pluribus in locis, & praecipue lib. 11. de civit. Dei c. 20. Ut non inconvenienter dicatur sic illuminari animam incorpoream luce incorporea simplicis Sapientia Dei, sicut illuminatur aeris corpus luce corporea; & sicut aer tenebrosus ista luce deserta, ita tenebrosae animae sapientia luce privatam. Et lib. 2. de lib. arb. c. 12. Quapropter nullo modo negaveris immutabilem veritatem, hac omnia, qua incommutabiliter vera sunt, continentem, omnibus incommutabilia vera cernentibus tanquam miris modis secretum, & publicam lumen, praesto esse, ac se praebere communiter. Et ser. 8. de verb. Dom. Dic quia tu tibi lumen non es, at multam oculus es. Quod prodest patens, & sanus oculus, si

lumen desit? Ergo dic a te tibi lumen non esse, & clama quod scriptum est: Tu illuminabis lucerum meum Domine.

Dicitur IV. Angelos cognoscere res particularis per species, quae non sint realiter ab objectis distinctae. Conclusio explicatur, & probatur a P. Magnano Philos. Nat. cap. 33. de Anima separata, n. 20. ubi sic dicitur de anima, & consequenter de Angelo: Non existimo, species proprias objectorum illi infundi a Deo solo, quasi objecturum vice, agente, tum quia anima sine infusus potest cognoscere veritates omnes, quae ex una jam cognita colligere potestut dixi n. 7. tum etiam quia singularia prout occurrunt, ac de novo praesentia illi fuerint, potest immediate cognoscere accipiendae, ab eis ipsis species proprias prout occurrerint, inquam, quia id jam concipio ad eum modum, quo sensibilibus species propriis accipiuntur ab eis dum occurrunt, vel de novo existunt praesentialiter: Neo enim haec persuadere mihi potui deesse objectis intelligibilibus id, quod convenit sensibilibus; nimirum posse species sibi proprias in intellectum imprimere, quamvis nos non probe concipiamus modum, quo imprimunt; siquidem non esset bonum argumentum, quo cunctis negaret, aut omnino esse lucem, aut eam esse speciem &c. eo quod non potest ipse concipere lucem, aut modum, quo ea visioni servit: Nam hoc argumentum est, ut patet, negativum, adeoque nihil probat; aliunde vero positivum argumentum, quo id sufficienter probetur, haecenus non vidi: Imo ego pro me sententia positivum habeo argumentum, quod scilicet phantasma corporeum animam materialem determinet, ut nemo negat, ad intelligendum; adeoque anima hoc ipsa speciem ab objecto materiali accipiat ad intelligendum immaterialiter, quando unita est; & consequenter, ut inde colligere licet, similiter accipere potest, & multo facilius, ac nobilius, quando est separata. Et numer. 11. Profiteor sane, me non omnino scire modum, quo intelligibilia proprias sui species imprimunt intellectui; nec puto eum a mortali posse sciri per rationem naturalem; cum nullam haecenus eius rei propriam speciem habere poterimus, nec sit spes eam in posterum habendi stantibus rebus ut sunt; tamen, ut dixi numero praecedenti, non dubito quin intelligibilia omnia, tum immaterialia,

tum corporea (quæ, etiam ipsa, sunt suo
 modo intelligibilia, idest intelligi, seu ab
 intellectu cognosci possunt, secundum
 quod sunt, & ut talia sunt) species sui
 proprias communicare possint, & de factò
 communicent intellectui. Et quia
 in objectis materialibus respectu sensuum
 corporeorum, species cuique objecto
 propria non est aliud, quam actio eius
 ipsi connaturalis, qua se facit sentiri
 sensu, ea dicta c. 28. n. 10.; ideo cum
 proportione, videri potest non multum
 alienum a vero, si dicatur, objecta intel-
 ligibilia agere etiam suo modo in intel-
 lectum; & ita eidem communicare prop-
 rias experimentales species sui ipsorum:
 Unde habes, ut dicebam num. 10., non
 esse necesse, ut a Deo infundantur spe-
 cies; imò neque id esse conveniens, quia
 ita infundere species esset, Deum agere
 loco, & vice objectorum, quod licet possit
 Deus, quatenus nihil ipsi est impossibile;
 tamen nec videtur conveniens, ut passim
 ita fiat, nec apparet in hoc ulla necessi-
 tas. Et n. 12., Et quavis objecta corpo-
 rea, hoc ipso, quod corporea sunt, nullâ, ut
 alias dicitur, actionem habeant, præter im-
 pulsivam, motivamque localem; & hunc non
 videantur ullatenus exercere posse immedia-
 te in intellectum, nempe in substan-
 tiam immaterialem, seu non impenetra-
 bilem; rectè tamen conicere licet, hanc
 ipsam pellendi, ac movendi actionem
 objecti corpori talem esse, ut aliquo
 (licet nobis ignoto) modo afficiat intel-
 lectum; & ita se faciat ab eo intelligi.
 Neque hoc ita est a communi conceptu
 alienum, ut desint qui putent, Cacodæ-
 mones affligi quibusdam fumigationibus,
 etiam eata ipsas sacras eorcismi cære-
 monias; & hoc sorte modo bene explica-
 retur per causam physicam igni mixtam,
 aut alter indiram infernali (Deo specia-
 liter id agente, & ita ignem illum, ut di-
 citur, elevante, sicut cum proportione
 græcicus ignis est ignis elevatus ad as-
 cendum in aquis) tormentum physicum
 Cacodæmonum. Sed quidquid sit de
 hoc; ego non video repugnantiam quom-
 minus possit res corporea intellectum
 actione quadam sua immediate excitare
 ad sui cognitionem, & ut est vox etiam
 communiter usitata, movere motu scilicet
 intentionali, ut alias explicatum est;
 & aliunde video non levem in hoc proba-
 bilitatem, quam dicitur: Unde in præsentem
 mihi persuado, profus rem ita esse, ut
 scilicet quivis intellectus creatus ab obje-

ctis suis quibuslibet species ipsorum pro-
 prias accipiat modo cuique proprio; &
 sic ea non per accidens intelligat, sed per
 se. Vide Philos. sacram c. 2. prop. 4. n.
 num. 30., Et num. 13., Præter autem
 assignatam illam, quam a num. 10. dicitur
 probabilitatem; addo & modum, quo id
 possit non inconvenienter concipi. Cer-
 tum est, actionem, qua unum corpus
 agit in aliud, duo præstare, seu duos
 quasi formales effectus habere in passivo;
 primus est, movere ipsum passivum & suo
 loco, vel etiam in suo loco; alter est,
 ipsum passivum delectare, vel affligere.
 Primum habet propter impenetrabilitatem
 duorum ea dicta cap. 19. prop. 6. Sec-
 undum habet ratione naturalis conveni-
 entiam, vel disconvenientiam, qua fit
 formaliter, ut sit grata, vel injucunda
 passivo. Cum itaque hoc modo actio cor-
 poreæ sit aliquid amplius quam morio lo-
 calis; quidni possit in passivo pure immate-
 rialiter præstare id, cujus illud est per se
 capax, nimirum delectare, vel afflige-
 re, aut alio modo indifferentem afficere;
 quavis in eodem non possit id, cujus il-
 lud ob suæ substantiæ omnino penetrabi-
 litatem, est incapax, nimirum per
 loci ejus totalia aut partialia invasionem
 ipsum inde excludere? Et num. 14.
 Equidem cognoscere rem immediate non
 per accidens, sed per se, ut dicitur, est
 eam cognoscere per propriam speciem;
 quare cum actio connaturalis cujuslibet
 rei sensibilis sit propria ejus species, qua
 scilicet facit se ut talem sentiri ex dictis
 cap. 28. num. 10., consequens est a pari,
 ut quodlibet cognoscibile tunc immedia-
 te per se cognoscatur, quando cognoscitur
 per sibi propriam & connaturalem
 actionem, qua scilicet facit se cognosci
 ut tale est. Et confirmatur, quia cujus-
 libet rei natura est esse principium sui
 proprii motus sive operationis: igitur
 qui probe cognoscet operationem, ead-
 dem opera, ac per eam quasi per identi-
 tatem objecti cognoscet ipsam naturam,
 sicuti est; præsertim quia ex prop. 6. cap. 6.
 constat, actio prout se tenet ex parte sui
 principii, non distinguitur ab eo, nisi
 nostro imperfecto & inadæquato concipi-
 endi modo; sive, ut ibi dicitur, meta-
 physice.

Ex his P. Magnani verba eruuntur rationes
 ad Conclusionem probandam, & pariter
 responsiones ad argumenta, quæ oppo-
 nuntur. I. Igitur probatur. Objecta in-
 telligibilia per proprias actiones agunt in
 po.

potentias intellectivas; ut intelligantur; sed actus istæ non sunt ab objectis distinctæ, & sunt species ipsorum, ut supponimus alibi probatum: ergo objecta intelligibilia per proprias species indistinctas ab Angelo concipiuntur. II. Objecta materialia possunt etiam per proprias actiones percipi a potentia intellectiva: ergo pariter per species indistinctas. Probatur antecedens. Si quæ esset repugnantia, esset quia materiale non potest agere in spirituale; sed hoc non obstat: ergo &c. Probatur minor. Phantasmata sunt materialia, & tamen agunt in intellectum, quando anima est corpori unita, ut materialia ab intellectu percipiuntur: Similiter fumigationes materiales agunt in Cacodæmones, qui sunt puri Spiritus, extra exorcismos: ergo extra elevationem aliquando materiale agit in spirituale; ergo non est universaliter verum principium illud. III. Si implicat hoc fieri per motum physicum, non implicat fieri per motum intentionalem; atque hic motus intentionalis non repugnat rei materiali: ergo non repugnat, ut per proprias actiones, quæ sint species indistinctæ, materialia ab intellectu angelico percipiatur. Probatur minor. Motus intentionalis est motus analogicus cum motu physico, qui potest quidem convenire rei materiali, quanvis a nobis concipi, & explicari non possit; ut patet in exemplis allatis phantasmatum, & fumigationum: ergo motus intentionalis non repugnat rei materiali. IV. Objectum materiale potest delectare, vel assigere potentiam spiritualem; sed hoc non potest facere nisi per motum, & hic motus non potest esse physicus: ergo datur motus iste, seu actio rei materialis in spirituale, qui quanvis non sit physicus, est tamen intentionalis, ad instar scilicet motus physici. Antecedens supponitur certum a P. Magano, & a nobis, ut ab ipso, alibi probatum; consequentia sequitur; si enim materiale potest agere in potentiam spiritualem, prout volitiva est, potest etiam agere in eandem prout est intellectiva; & quemadmodum pro una non requiritur motus physicus, sed sufficit intentionalis, ita & pro alia.

Arguunt I. Quanvis species indistinctæ, explicatæ per actiones objectivas, faciant intelligi ab Angelis objecta præsentia, non possunt facere, ut pariter intelligant objecta absentia, sive præterita sint, sive futura: ergo ad hoc ut intelligant ista,

requiruntur species distinctæ, quæ sint vel Angelis congenitæ, vel a Deo infusæ.

II. Dum unus Angelus cognoscit alium, Angelum, vel cognoscit per speciem, vel in se ipso; non per speciem; quia si est Angelus superior, non est commensuratus inferiori, adeoque non potest ipsi propriam exhibere speciem; si vero est Angelus inferior, quia non est æque immaterialis cum superiori, nec quoque propriam exhibebit speciem: ergo cognoscitur per speciem vel congenitam, vel infusam; quia in se ipso cognosci non potest. III. Modus agendi rei materialis est sensibilis: ergo non habet proportionem cum potentia, quæ non dependet a sensu, quemadmodum est intellectus Angelicus. IV. Ex P. Magano cit. loc. n. 17. modus intelligendi animæ separatæ non est univoce idem cum modo intelligendi Angelorum: ergo non valet argumentum ab anima separata ad Angelum; sed nos usque modo loquuti sumus de modo intelligendi Angelorum per comparationem ad modum agendi animæ separatæ: ergo non bene loquuti fuimus.

Respondemus ad I. quod si objecta illa, quæ non sunt præsentia, fuerunt aliquando cognita ab Angelis, & tunc cognoscunt illa per species expresse, quæ non sunt distinctæ realiter ab ipsis; vel non fuerunt alius cognita, & tunc cognoscuntur per lumen, inditum a Deo ipsis; ut in tertia conclusione diximus.

Ad II. Unus Angelus cognoscit alterum, per speciem alterius, ab hoc altero indistinctam; hoc est per actionem objectivam ipsius, per quam agit in potentiam cognoscitivam Angeli intelligentis. Ea in hoc nil aliud necesse est, quam quod Angelus, qui cognoscitur, sit intelligibilis, & Angelus, qui cognoscit, sit intellectivus; ut dictum est.

Ad III. Utique modus agendi rei materialis est sensibilis, sed quia habet aliquam analogiam cum modo agendi rei immaterialis in ordine ad intellectivam potentiam; idem per hanc analogiam modus ille habet rationem aliquam, ut res illa materialis ab intellectiva potentia intelligatur. Quam proprie sit hic modus, nemo hæcenus explicavit; sicut nec explicari potest, quomodo phantasma agit in intellectum, & nihilominus agit; quomodo fumigationes torqueant Cacodæmones, & tamen torquent; unde sicut non negantur isti modi, quanvis non explicentur, ita nec negari debet hic alius, licet

est explicari non possit :

Ad IV. Magnanus explicet Magnanum, ;
 27 cujus hæc sunt verba citato loco. „ Mo-
 28 dum intelligendi animæ separatae non
 29 existimo esse prorsus univoce eundem,
 30 cum Angelorum intelligendi modo, quan-
 31 vis uterque pariter sit immaterialis, & in-
 32 tellectualis; imo nec castissimo, Angelos
 33 novem Ordinum habere omnes univoce
 34 eundem intelligendi modum; sed puto
 35 eos saltem in singulis choris habere suum
 36 sibi proprium ab aliis diversum. Ratio,
 37 quæ me movet, est, quia & hi Angeli, &
 38 anima, habent sicut sibi proprium speci-
 39 ficum essendi modum, alii ab aliis di-
 40 versum; at modo essendi proportionatur
 41 modus operandi: ergo secundum speci-
 42 ficam diversitatem modi essendi erit di-
 43 versitas specifica modi operandi. Et con-
 44 firmatur minor, quia natura est princi-
 45 pium operationis; adeoque talis natura
 46 (talis, inquam, secundum modum talem
 47 essendi) erit principium talis operatio-
 48 nis, seu talis modi operandi: ergo licet
 49 genericè sit idem modus cognoscendi,
 50 sive intelligendi immaterialiter, commu-
 51 nis animæ separatae, Angelisque omnibus;
 52 tamen non est idem specificè, &c. „ Con-
 53 veniunt igitur Anima separata, & Ange-
 54 li, in eo, quod utriusque immaterialiter in-
 55 telligant; & hoc nobis sufficit, ut salve-
 56 mus comparationem a nobis factam inter
 57 animam separatam, & Angelos: Et quan-
 58 vis disconveniant in modo agendi, seu in
 59 modo intelligendi specificè; hoc nihil
 60 obstat comparationi a nobis factæ, in
 61 qua non de hoc, vel tali modo intelligendi,
 62 sed de modo intelligendi genericè
 63 loquuti fuimus.

Devenientes modo ad enumerandas dotes
 cognitionis Angelorum, sic progredimur.
 Prima est, ut cognitio Angelorum sit sem-
 per in actu respectu objectorum, quæ vi-
 dent in Verbo; non sit vero semper in
 actu objectorum, quæ vident extra Ver-
 bum. Ratio primi dicti est, quia quum
 cessare non possint a visione Verbi, nec
 pariter cessare possunt a visione objecto-
 rum, quæ in Verbo videntur. Et sicut quia
 cessare non possunt a visione Verbi, cog-
 nitio Verbi est semper in actu; ita
 etiam, quia non possunt cessare a visio-
 ne objectorum, quæ videntur in Verbo,
 cognitio respectu horum objectorum est
 similiter semper in actu. Ratio secundi
 dicti est, quia cessare possunt a cognitio-
 ne horum objectorum; & in hoc distin-
 guitur cognitio Angelorum a cognitione

P&B, II.

Dei, quia Deus quæ videt semper videt,
 unde semper in actu fertur ad quodcum-
 que objectum; non sic vero Angeli, qui
 non semper cognoscunt eadem objecta,
 & ideo non semper in actu fertur ad illa;
 & per consequens cognitio ipsorum res-
 pectu ad hæc objecta non est semper in
 actu.

Secunda dotes cognitionis Angelorum est, ut
 attingat plura simul, at non omnia; scilicet
 videat simul omnia individua Leonis
 e.g., at non simul etiam omnia individua
 bovis; & ratio est, quia omnia individua
 leonis continentur in idea leonis, non
 vero in eadem idea continentur indivi-
 dua bovis. Unde videns Angelus in Ver-
 bo simul ideam leonis, videt omnia indivi-
 dua leonis, & non videt individua bo-
 vis; videns deinde pariter in Verbo si-
 mul ideam bovis, videt quidem omnia
 individua bovis, at non videt simul in ea
 omnia individua leonis.

Tertia dotes est, ut non sit cognitio Angelo-
 rum discursiva pro objectis, quæ natu-
 raliter cognoscunt; sit vero discursiva
 pro objectis, quæ naturaliter non cogno-
 scunt. Hoc pacto conciliantur sententia
 Scoti, qui vult, Angelos discurrere, &
 S. Thomæ, qui docet, non discurrere. Ratio
 prioris est; quia cognitio Angelo-
 rum in illis, quæ naturaliter cognoscunt,
 est comprehensiva: ergo non est discursi-
 va; discursus enim procedit de noto ad
 ignotum; comprehensio vero ita cognos-
 cit uno actu, ut nihil lateat cognoscentem.
 Ratio posterioris est; quia Angeli
 cognoscunt secreta cordium, & futura li-
 bera, per conjecturas, ut diximus; ergo
 per illationes.

Quarta dotes est, quod cognitio Angelorum
 non potest esse falsa, nec respectu eorum,
 quæ naturaliter cognoscunt, nec respectu
 eorum, quæ cognoscunt supernaturaliter,
 non sic autem cognitio malorum Angelo-
 rum. Ratio est pro primo, quia Angeli
 quæ naturaliter cognoscunt, comprehen-
 sive cognoscunt; ergo ipsorum cognitio
 non potest esse falsa. Ratio pro secundo,
 quia quæ cognoscunt supernaturaliter,
 cognoscunt per revelationem divinam;
 sed revelationi divinæ non potest subesse
 falsum; ergo &c. Ratio pro tertio, quia
 cognitio malorum Angelorum est inor-
 dinata, adeoque judicant de naturalibus
 absque respectu ad supernaturalia; & ideo
 est falsa. Sic enim judicabant Christum
 non esse Deum, & similia.

Quinta dotes est, ut sit matutina, & vesperti-

N n

na.

na: Matutina cognitio Angelorum est quando vident objecta in Verbo; vespertina est quando vident objecta in seipsis. Mane, & vespere faciunt unum diem; mane tamen dies est clarior, quam vespere: Sic eadem cognitio Angelorum respectu unius objecti, est clarior, quando est matutina, hoc est vident Angeli objectum illud in Verbo; minus clara est, quando est vespertina, scilicet vident idem objectum in seipso. Hoc docet Augustinus in lib. 4. de Genes. ad literam. cap. 24., & communiter a Theologis omnibus admittitur. Hoc autem, ut patet, dici non potest de malis Angelis, qui Dei visione privantur.

Obstant I. Auctor libri de divinis nominibus, qui dicitur S. Dionysius Areopagita c. 7. de Angelis hæc docet: *Simplices, & beatas intelligentias non indivisibilibus aut divisibilibus, sive sensibus sive verbis & rationibus divinam colligere sententiam. De Anima vero sic loquitur: Per divinam item sapientiam, & animæ ratiocinandi vim habent discussione, & longo habitu ad veram veritatem advenientes, atque in eo singularibus illis Spiritibus inferiores: ergo per ipsum Animæ sunt discursivæ, non sic vero Angeli. II. ex S. Bernardo ser. 5. in Cantic. habetur, quod Angeli non cognoscunt spiritualia ex corporalibus, sicuti cognoscimus nos; sed sola sua virtute ac voracitate natura summa, & infima penetrant: ergo non discurrunt. III. Angelicus intellectus distinguitur ab intellectu humano per hoc, quod ille simpliciter veritatem assequitur, hic vero per discursum; unde ille nominatur intelligentia, hic vero rationalis dicitur.*

Respondemus ad I. verba illa intelligi de scientia divinorum, quam Angeli unice per discursum non habent, sed per simplicem intuitum, in quo consistit visio Dei intuitiva. Posteriora vero verba innuunt majorem facilitatem, perspicuitatem, ac felicitatem, quam Angeli habent in cognitione objectorum, illa, quam habet animæ in eorundem perceptione.

Ad II. dicitur S. Bernardum in eodem loco explicare seipsum. Docet enim: *Eo ille celestium habitator ingenita subtilitate, ac sublimitate sua, omni velocitate facilitateque perstringit. Quibus verbis intendit, laborem, quem nos patimur in cognitione objectorum, obscuritatem, tarditatem, demissionem quoque, cælestes illos habitatores non subire; quia velocitate, subtilitate, ac sublimitate, & facilitate discurrunt.*

Ad III. negatur Assumptum, non enim per hoc Angeli ab animabus rationalibus distinguuntur, sed per aliud, quod non est modo assignare. Cæterum aliqui Angeli etiam inter se distinguuntur specie, & esmen in Adversariorum sententia omnes non sunt discursivi: ergo pariter Angeli, & homines distinguuntur, etsi omnes sint discursivi. Uterius, Homines circa objecta omnia discurrunt, quia comprehensionem non habent; Angeli vero, quia de objectis, quæ naturaliter cognoscunt, comprehensionem habent, de istis non discurrunt. Denique nominantur Angeli Intelligentiæ, quia plura sunt, quæ cognoscunt per simplicem intelligentiam, quam per discursum; animæ vero dicuntur rationales, quia seræ omnia per discursum assequuntur.

DISSERTATIO CXLIV.

De Voluntate Angelorum, & de præcipuo ejus actu, qui est Amor; an sit in Angelis, & qualis, & ad quæ objecta se extendat?

Voluntatem in Angelis Scripturæ docent, Patres prædicant, Rationes demonstrant. In I. Petri c. 1. legitur: *In quem desiderant Angeli prospicere; desiderium est voluntatis actus.* In II. Petri c. 2.

Dei Angelis peccatoribus non pepererit; peccatum nequit esse, nisi sit voluntarium. Origenes lib. 4. contra Celsum scribit: *Novimus Angelos tanto præstantiores esse hominibus, ut hominum perfectionem adepti æquantur Angelis.* Et quidem hæc est perfectio moralis, quæ non accipitur, sed acqui-

acquirunt; perfectio autem moralis, quæ consistit in virtutum exercitio, sine voluntate esse non potest. Basilii de Spir. Sancti. c. 16. *Throni, & Dominationes, Principatus, & Potestates, quomodo beatum illam vixerent vitam, nisi semper viderent vultum Patris, qui in caelis est.* Adæquata autem beatitudo nequit sine voluntate dari. Hieronymus lib. 2. ad v. Jovinian. c. 17. agnoscit in Angelis, & merita, & meritorum diversitatem, quæ nequæ sine voluntate esse: *Quare in regno caelorum Archangeli sunt, Angeli, Throni, Dominationes, Potestates, Ceterum, & Seraphim, & omne nomen, quod nominatur non solum in presenti seculo, sed etiam in futuro? Sine causa diversitas nominum est, ubi non est diversitas meritorum.* Fulgentius de fide ad Petrum c. 3. *Sed hoc ipsum, quod ab eis facta beatitudinis, in quo sunt, mutari in deterioris nullatenus possunt, non eis naturaliter instam, sed postquam creati sunt, gratia divina largitate collatum? Si enim Angeli naturaliter immutabiles fuerent, nunquam de eorum consortio Diabolus, & ejus Angeli cecidissent.* Rationes vero sunt, & quis si Angelus voluntatem non haberet, non esset capax beatitudinis, non fuisset capax peccandi, non esset anima rationali præstantior, intellectuam potentiam obtinens, & incertam haberet; & alia hujus generis, quæ ex dictis a nobis concedi nullatenus in Angelis possunt, & tamen legitime illationis vi optime sequentur.

Actus autem voluntatis variè enumerantur in Angelis, at quidam in eis admittuntur proprie, quidam vero improprie, & metaphorice. Auctur libri de divinis nominibus c. 4. tribuit Dæmonibus iram a ratione averfam, vel furorem irrationabilem, & cupiditatem amemem; sed a S. Thoma 1. p. q. 59. ar. 4. ad 1. explicatur, quod intelligendum sit metaphorice, sicut intelliguntur Scripturæ, & Patres, quando Deo iram, cupiditatem, & furorem tribuunt; propter scilicet similitudinem effectus. Et re vera, quam voluntas in Angelis sit diversa, & perfectior voluntate hominis, nec habent sensum neque internum, neque externum; sequitur, quod sit voluntas pure spiritalis, absque scilicet sensui appetitus consortio; & per consequens absque parte irascibili; & per consequens post Angelicum Doctorem docet Cacheranus 11ac. 3. de Angelis c. 4.

Amor vero, qui nemine negante est præcipuus.

PAR. II.

quis voluntatis effectus, rationalis quidem, non vero sensitivus, rationalem hic est, an detur in Angelis? Et qualis sit hic amor? Et ad quæ se extendat objecta?

Dicimus I. Dari in Angelis amorem.

I. Probatum ex Scripturis. Lucæ 17. 10. *Gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente.* 1. Petri 1. 12. *Spiritu Sancto missa de celo, in quem desiderant Angeli prospicere.* Præmissis verbis indicatur amor complacentiam in Angelis, qui habetur per objectum præsens; secundis vero amor desiderii, qui habetur per objectum absens; non quod vere objectum beatificum sit absens, sed quod Angeli ita eo fruuntur, ut nunquam fatientur; unde mirabiliter eodem tempore fruuntur, & desiderant. Mæth. 18. 10. *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis, quia Angeli eorum in caelis semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est.* Videre autem in hoc loco, per Augustinum, mox afferendum, idem est, ac percipi.

II. Probatum ex Patribus. Augustinus lib. 4. de Genesi ad litteram c. 24. *Cum sancti Angeli, quibus post resurrectionem coequabimur, si vivam, qua nobis Christus factus est, usque in suam tenuerimus, semper vident faciem Dei, Verboque ejus nungento Filio, sicut Patri aequalis est, performantur &c.* Prosper lib. 1. de vita contemplativa c. 3. *Voluntatis sanctorum Angelorum fuit, quod malis sponte cadentibus, ipsi in sua dignitate manserunt; & divino iustoque iudicio alium est, ut qua fuit cum Deo suo manendi voluntas, fieret permanendi voluntaria scilicetque necessaria. Ita ideo quia nec peccaverunt nunquam, nec peccare jam possunt, illius contemplativa vita semel facti participes, inexpugnabiliter auctorem beatitudinis sua conspiciunt, ac merito sua stabilitatis in aeternum felices effectus, de sua permansione secuti sunt.* Qui summam solidumque gaudium, quo insatiabiliter performantur, ac divina contemplatione percipiunt, ac Deo suo insatiabiliter & amantur inserviant, ita perfecte beati, ut ute emant beatiores fieri ultra, nec valeant. Fulgentius de fide ad Petrum c. 3. *Si, qui deprivati non sunt, licet illius dono, a quo, cum non essent facti sunt, indefessa, & in quantum creatura angelica gratis datum est, perfectissima dilectione, contemplatione, atque exultatione, multitudinem dicitur Dominum ineffabiliter sentiant &c.*

III. Probatum Rationibus. I. Ex probatis est in Angelis intellectus, quo cognoscunt

Na 2 scunt

scunt bonum; est voluntas, qua feruntur in bonum: ergo est amor, complacentim quidem, si sit præsens, & desiderii, si sit absens. II. Bonum, quo perfectius cognoscitur ab intellectu, eo intensius amatur a voluntate; sed in Angelis est perfectior cognitio, quam in hominibus: ergo est intensior amor, quam in hominibus. III. Angeli boni vident Deum intuitivè; sed videre Deum intuitivè importat beatitudinem formalem in vidente; & beatitudo formalis saltem adæquate dicit etiam fruitionem in voluntate: ergo Angeli boni ex quo Deum intuitivè vident, Deo etiam perficiuntur: ergo in Deum amore fructivo feruntur. IV. Pœna est cognoscere objectum amabile, & illud non amare; sed Angeli boni non merentur hanc pœnam: ergo si objectum amabile cognoscunt, illud etiam amant.

Dicimus II. Amorem Angelorum non esse naturaliter immutabilem.

I. Probatur ex Patribus. Augustinus lib. 12. de civit. Dei c. 1. *Casum Angelorum voluntarium in illisima pœna sempiterna infelicitatis obstrinxit; atque in eo summo permanentibus ceteris, ut de sua sine permansione certi essent, tanquam præmium ipsius permansione dedit.* Fulgenius de fide ad Petrum c. 23. *Hec ipsum quod ab illo statu beatitudinis, in quo sunt, mutari deterius nullatenus possunt, non est eis naturaliter insitum; sed postquam creati sunt, gratia divina largitate collatum.* Ildorus lib. 1. de summo bono c. 12. *Gratia dicimus, non natura, esse immutabiles Angelos; Nam si natura immutabiles essent, Diaboli non utique cecidisset.* Eucherus lib. 1. in Genes. *Qui quidem dum sunt mutabiles natura, facti tamen ros immutabiles atque incorruptos gratia sempiterna.*

II. Probatur Rationibus. I. Angeli mali antequam cederent, amabant Deum, postquam ceciderunt, amplius non amaverunt: ergo ex amantibus Deum facti sunt non amantes: ergo mutatus fuit ipsorum amor. II. Dæmones antequam suspensionem haberent de Christo, an esset filius Dei, volebant ejus mortem; postquam vero dubitare cœperunt de illo, ejus mortem potius impediabant: ergo mutatus fuit eorum voluntas. III. Si amor Dei in Angelis bonis esset naturaliter immutabilis, adscribi deberet ipsorum naturæ, & non gratiæ: sed gratiæ adscribendus est, & non naturæ Angelorum: ergo non est naturaliter immutabilis. Major est cer-

ta, quia ipsorum natura semper est eadem, adeoque semper idem debuisset esse amor. Minor est doctrina Patrum, quam paulo antea attulimus.

Dicimus III. Amorem Angelorum habere pro objecto Deum, seipfos, & creaturas, quæ mente sunt præditæ; at non eodem amore hæc objecta proficui. Quatuor habet partes Conclusio.

I. Pars probatur. I. Deus, quia est summum bonum, est primum amabile; & voluntas Angelorum, quia non habet impedimenta sensuum, & habet intellectum, majori lumine præditum, quam sit intellectus hominum, majori pondere, fertur in summum bonum, & primum amabile, quam hominum voluntas: ergo amor Angelorum habet pro objecto Deum.

II. Amare objectum aliquod est velle ei bonum; sed Angeli, quia voluntate sunt præditi, volunt Deo bonum: ergo Deum amant. Probatur minor. Volunt Deo summum honorem, & summam gloriam: ergo volunt Deo bonum.

II. Pars probatur. I. Angeli volunt bonum sibi: ergo seipfos amant. Probatur antecedens. Volunt sibi pacem, quam non assequuntur, nisi per finis ultimi assequutionem; volunt insuper conservationem sui, ut Deum in æternum laudent, & honorent; volunt beatificam visionem, per quam Deo indeficienter consequuntur: ergo volunt bonum sibi. II. Ex quo amant Deum, amant pariter Angeli seipfos, ut opera Dei, ut instrumenta Deum laudantia, ut ministros exequutores ordinationum Dei; ergo vere ipsorum amor pro objecto seipfos habet.

III. Pars probatur. I. Omnes creaturæ, quæ mente sunt præditæ, ordinantur ad Deum, & capaces sunt possessionis Dei, ut finis ultimi, propter quem creantur: ergo ab Angelis amantur. Probatur consequentia. Amant Angeli hæc in seipsis, ut probatum est; ergo amant pariter in aliis creaturis mente præditis. II. Si per ordinem ad Deum Angeli amant seipfos, ut opera Dei, instrumenta Dei, ministros Dei; amant etiam, proportionem data; creaturas mente præditas, quæ sunt quoque opera Dei, instrumenta Dei &c.

IV. Pars probatur. I. Angeli recte, & ordinare amant: ergo magis, & minus diligunt, quæ magis, & minus diligenda sunt; sed magis diligendus est Deus, quam quilibet creatura mente prædita; ergo magis diligunt Deum Angeli, quam quilibet creaturam, quæ mente sit prædita.

II. An-

II. Angeli Deū diligunt propter se ipsum, creaturas vero in ordine ad Deum: sed diversus est amor, quo aliquod objectum propter se ipsum diligitur, & amor, quo diligitur objectum in ordine ad alium. Ergo non eodem amore Angeli objecta sua prosequuntur. III. Amor, quo Angelus diligit Deum, ut auctorem naturæ, super omnia, non est amor naturalis; naturalis vero est amor, quo diligit se ipsum, vel alias creaturas mente præditas: ergo non est idem amor. Probatur antecedens. Amor Dei super omnia, etiam ut auctoris naturæ, ex Augustino, est amor castus; sed ex eodem Augustino amor castus est charitas: ergo &c.

Arguunt I. Tunc esset mutabilis amor Angelorum, quando in ipsis remaneret post electionem factam indifferentia iudicii circa objectum electum; sed non remanet indifferentia iudicii: ergo est immutabilis amor ipsorum. Probatur minor. Quia perfectus est intellectus Angelorum, ideo unico instanti videt rationes omnes, quæ ipsum movent vel ad amandum, vel ad non amandum; sed hoc dicit non remanere post electionem indifferentiam iudicii: ergo &c. II. S. Thomas 1. p. q. 64. ar. 2. manifeste nostræ Conclusioni opponitur; docet enim: *Differit apprehensio Angelus ab apprehensione hominis in hoc, quod Angelus apprehendit immobiliter per intellectum, sicut & nos immobiliter apprehendimus primum principia, quorum est intellectus: Homo vero per rationem apprehendit mobiliter, desurrando de uno ad aliud, habens viam procedendi ad utrumque oppositorum. Unde & voluntas hominis adhæret alicui mobiliter, quasi potens etiam ab eo discedere, & contrario adhæret: Voluntas autem Angelus adhæret fixe, & immobiliter; & ideo si consideretur ante adhesionem, potest libere adhæreere & huic, & opposito, in his scilicet, quæ non naturaliter vult.* III. S. Damascenus lib. 2. c. 5. docet: *Minime capax penitentia, quoniam corporis est expertus. Nam homo propter corporis imbecillitatem penitentiam esse consecutus: ergo vere Angeli sunt immutabiles, quia corporis sunt expertus.* IV. Posita nostra sententia verificaretur error Origenis, qui, referente S. Thome 1. p. q. 64. ar. 2., sseruit, voluntatem Dæmonum ob libertatem arbitrii non ita esse obstinatum in malo, quin converti possit per penitentiam, & beatitudine frui; & contra, bonos Angelos posse steseri in malum, & ita damnari; sed hic error ab eodem Angeli-

co, & ab omnibus Theologis communiter expungitur: ergo &c.

Respondemus ad I. cum Juenino, quod quanvis Angelus suo intellectu perfecto detegat omnes rationes, propter quæ objectum debeat vel amari, vel odio haberi; & licet rationes illæ remaneant in intellectu etiam post factam electionem; atamen ubi Angelus elegit objectum aliquod propter hanc, vel illam rationem, adhuc in apprehensione habet rationes alias, propter quæ idem objectum potest post electionem deferere; & hoc quidem si objectum illud sit ex numero objectorum, quæ non sunt ultimæ finis, aut cum eo necessariam connexionem non habeant. Cum huiusmodi enim objecta, propter impeccabilitatem, quam habent, rationis visionis beatificæ, adhæreere semper debent, & discedere ab eisdem sine peccato non possent. Cæterum impeccabilitas illa extrinseca est Angelis, quum proveniat a beatifica visione, quæ pariter est illis extrinsecus proveniens.

Ad II. dicimus, Angelicum Doctorem loqui de objecto, quod vel est ultimus finis, vel cum eo necessariam connexionem habet; & hoc quidem objectum Angelus apprehendit immobiliter; non vero loqui de aliis objectis, quæ rationem ultimæ finis non habent, nec cum eo important necessariam connexionem. Et ad hoc dicens de S. Thome mente ex eo movemur, quia idem docet, Angelos sanctos consequutos fuisse beatitudinis præmium per primum suæ voluntatis actum; malos vero etiam per primum suæ voluntatis actum æternam damnationem recepisse. Unde quando loquitur S. Doctor, Angelos bonos, & malos, apprehendere immobiliter objectum, & illi immobiliter adhæreere, intelligendus est de objecto, per quod boni Angeli effecti sunt beati, illud amando, & de peccato, per quod Angeli mali facti sunt reprobi, & in æternum infelices, illud prosequendo.

Ad III. Du-Hamel occurrit dicendo, illa Damasceni verba non eo pertinere, ut Angeli a proposito dimoveri non possint, sed ut ostendat destitutos divina gratia, quia corpore carentes, gravius quam homines peccaverunt. Cæterum Angelos esse corporis expertes facit, ut sensatur velocius in id, quod elegerint, quia corporis pondere non retardantur; non vero importat, quod consilium mutare non possint. Et pro hac sua responsione roboranda

boranda eundem assert Damascenum dicentem: *Difficiliter in malum mobiles, sed non immobiles; nunc vero & immobiles, non natura, sed gratia, & abasione ad id, quod solum bonum est. Quid clarius?*

Ad IV. Quum Origenis error fuerit circa objectum, quod est ultimus finis, vel cum eo necessariam connexionem habens, nihil habet cum nostra sententia commune. Utrique nos admittimus cum Theologibus omnibus, immo cum omnibus Catholicis, nec bonos Angelos posse mutari a Dei amore, nec malos ab amore peccati, sed illos in suæ dilectionis præmium, hos vero in suæ aversionis poenam; unde plane Origeni adversamur, ejusque errori contradicimus; ut nuper cum Dama-

sceno dicebatur. At sententia nostra intelligenda est de objectis, quæ nec sunt ultimus finis, nec cum eo necessariam connexionem habent; circa quæ volumus, nec bonos, nec malos Angelos immobilitate ferri, ut mutari omnino non possint. Dissertationem denique concludimus verbis Gregorii Papæ lib. 5. Moral. c. 28., & lib. 25. c. 4. *Natura Angelica, est contemplationis Authoris subarendo in statu suo immobiliter permaneat, ea ipso tamen quo creatura est, in semetipsa vicissitudinem mutabilitatis habet.* Eadem habent Faustinus cont. Arianos scribens t. 4. bibliot. PP. p. 670., Nyssenus, Maximus, alique Patres apud Petavium lib. 1. de Angliis c. 11.

DISSERTATIO CXLV.

De Loquutione Angelorum; qui sint contra ipsam Hæreticorum errores, & quæ Scholasticorum circa eandem explanationes? Veritas contra primos defenditur, & probabilior sententia inter secundos eligitur.

NGELORUM loquutionem Petavium lib. 1. de Angelis c. 12. n. 2. describit, dicens, quod sit intelligentis natura cogitatio ad nasitiam alterius certo indicio perdata. Uni-

versim vero loquutio est interna cogitatio per aliquod signum alteri manifestata. Unde hæc intercedit differentia inter loquutionem Angelorum, & hominum; quod hæc per signum sit, signum quidem materiale, & corporeum, quale est motus linguæ &c.; illa vero sit per certum indicium, quod potest esse, immo debet esse, spirituale, quale est directio voluntatis Angeli, qua vult aliis suas cogitationes, vel suas affectiones, manifestare; vel quid aliud spirituale, secundum varios Theologorum explicandi modos, ut mox dicemus. Interim audiat S. Gregorius Papa lib. 2. Moral. c. 5. *Aliter Deus loquitur ad Angelos, aliter Angeli ad Deum; aliter Deus ad Sanctorum animas, aliter Sanctorum anima ad Deum; aliter Deus ad Diabolum, aliter Diabolus ad Deum. Nam quia spiritali natura ex corpora affectionis nobis obstat, loquitur Deus*

ad Angelos sanctos eo ipso, quo eorum cordibus occulta sua invisibilia ostenditur quidquid agere debeat, in ipsa contemplatione veritatis legant; ut velut quondam præcepta vocis sint ipsa gaudia contemplationis. Quasi enim accedentibus dicitur, quod videns inspiratur. . . . Deus erga Angelos loquitur, cum eis voluntas ejus intima videada manifestatur. Angeli autem loquuntur Domino cum per hoc, quod super semetipsa respiciunt, in motum admirationis surgant. Et cap. 6. *Animarum verba ipsa sunt desideria; nam si desiderium sermo non esset, Propeta non diceret: Desiderium cordis torum audivit auris tua. Modo quicquid male feriat homines effinxerunt cetera vel contra Angelorum loquutionem adferre nobis incubit; ut deinde proposito ordine procedentes, quicquid Scholastici Theologi excogitare conati sunt, expendemus.*

Primo se objicit nobis Theodorus Mopsuestenus, qui sensibilem loquutionem quandam non solum Angelis, verum etiam Deo visus est adscribere. Tribuitur hic error Theodoro a Philopono lib. 1. de opificio mundi c. 22. De Deo quidem dicebat, quod quando primo creavit eum, non usus est

est vocc, quia nullum audientem habebat, unde illas sola voluntate creavit; quando vero Angelos audientes habuit, in creatione aliarum rerum usus est voce. Hæc sunt Theodori verba apud Philoponum cit. loc. *In principio creavit Deus celum, & terram, quoniam sola voluntate illos creavit, sine ulla voce, eo quod nullus existeret, quem ex ejus voce discere aliquid oportet. In cæteris præcessisse vocem aliquam inditas. Cum enim jam essent illa, que creatorem suum, ejus non est aspectabilis substantia, discere debent, tunc vox secundam Dei placitum antecedit; vocem operum sequitur. Disciplina porro hæc erat substantiis ratione præditis, & sub aspectum minime valentibus, ab eo proposita, qui creaturam suapte regebat imperio. Unde Philoponus contra Theodorum decidentem dicebat, & quod per ipsum Deus externa aliqua voce, que vellet, Angelis indicaret; & quod Angeli aures, ac sensus habebant, quibus illam perciperent. Cæterum nec Theodorus hæcbat, Angelos esse corporeos, sed potius spirituales, ac invisibiles; quo posito, nullo modo poterant nec aures, nec linguam habere; ut apposite scribit Damascenus lib. 2. c. 3. *Non linguam, aut auditum egent illi Spiritus, sed sine prolatisio sermone suas invicem notiones, & consilia communicant.**

Secundo advenit Theodoretus, de quo scribit cit. loc. n. 3. Petavius: Hæc Theodorus, cui quidem more suo Theodoretus assentitur quæst. 9. in Genes. Attamen idem Petavius n. 2. aliter sententem assert Theodoretum in c. 13. ep. 1. ad Cor. ad illa verba Apostoli: *Si linguis hominum loquar, & Angelorum &c.* Ubi hæc habet: *Angelorum linguis dicite, non que sensu, sed qua intelligentia, percipiuntur; per quas & narrativam Deum laudant, & inter se differunt. Eos enim laudantes audierunt Esaias, & Ezechiel. Quin etiam Daniel eos inter se loquentes audiit, & Zorobabes, & Michas.*

Tertio Didymus Alexandrinus lib. 2. de Spiritu Sancto, pertractans de loquutione divinarum Personarum, tum inter se, tum ad creaturas, tribuere videtur quandam genericam formam loquutionis rebus, quæ corporis sunt expertes, ut valeant aliorum mentibus voluntatem suam quomodolibet aperire. Et quanquam hoc Deus faciat quadam præcipua, & excellenti ratione, ut ait Petavius citatus quomodo autem hoc ipsum possint facere Angeli, vel animæ separatæ, quæ cor-

poris sunt expertes, intelligibile omnino videtur.

Quarto Theodorus Beza, Scurea Calviniana, exponens locum illum Apostoli Iad. Cor. c. 13. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum;* impudenter æque ac insolenter vocat eos ineptos plane, qui hæc loca disputant de Angelorum linguis. Scilicet inepti sunt, Beza Judice, Chrysostomus, Occumenius, Theophylactus, alique Patres; quorum peius hæc scribit: *Linguam Angelorum hic appellat, non corpus Angelis attribens, sed ejusmodi est quod ait: Quavis ita loquar, ut Angeli inter se colloquantur.* Cæteri mox assentur.

Ad Scholasticorum explicationes de venientes, Primo asserimus illam Thomistarum docentium, Angelos inter se loqui per conceptus internos ordinatos, & manifestatos mediis actibus voluntatis, quos volunt se habere per modum conditionis. Traditur a S. Thoma p. p. q. 107. ar. 1. & de verit. q. 9. ar. 4. quem sequuntur Cajetanus, Sylvius, Capreolus, Joannes a S. Thoma, Gonetus, Lugus, Valentinus, Epæza, Tannerus &c.

Secunda explicatio est Scoti in II. dist. 9. q. 2. §. ad questionem istam, & §. ad ulteriorem, ubi docet, Angelum unum loqui ad alium per hoc, quod in ipso causet, aut conceptum, aut speciem, aut utrumque illius objecti, de quo loquitur. Hanc opinionem sequuntur omnes Scotistæ, & præcipue Frassen, quanvis hic loquatur solum de conceptu, & non de specie.

Tertia explicatio est Ochami, & Gabrielis, qui volunt ad loquutionem angelicam, concurrere simul & intellectio nem elicitam ab Angelo loquente, illius objecti, de quo loqui intendit, & conceptum expectivum illius intellectio nis productum in Angelo audiente. Unde differ hæc opinio ab illa Scoti, quod in illa Scoti potentia intellectiva Angeli audientis mere passive se habet, in hac vero operatur producendo conceptum illum, qui exprimat verbum mentis, seu intellectio nem, existentem in loquente, & eam, quæ per talem intellectio nem exprimitur.

Quarta explicatio est Richardi, qui ponit eadum quandam spiritualem, & connaturalem Angelis, per quem Angelus loquens educit speciem proprii conceptus, eoque medio alteri manifestat; audiens autem ex specie illi oblata hæret aliam speciem, tamque imprimendo proprio intel-

intellectui, auditionem elicit, quæ est notitia conceptus existentis in loquente.

Quinta explicatio tribuitur etiam Scoto, & ex recentioribus Suarez, Becano, Maffrio &c. putantibus, angelicam loquutionem fieri per speciem productam de novo, non autem in radio spirituali receptam, sed impressam immediate intellectui Angeli audientis. Hæc vero species aliqua volunt ut producat a specie objecti loquutionis existente in Angelo loquente; ut Scotus; alii vero dicunt produci per conceptum, seu loquutionem Angeli, qui libere, & voluntarie applicet conceptum illum ad imprimendam sui speciem intellectui unius potius Angeli, quam alterius; & ita sunt recentissimi alii hujusce explicacionis propugnatores.

Sexta explicatio est Durandi, qui voluit loquutionem angelicam fieri per signa materialia; quæ sint vel soni sensibiles formati in ære ad modum vocum, vel tactus in corporibus assumptis facti.

Septima est explicatio Ægyptii Romani, Thomæ de Argentina, Gregorii Ariminensis, Marfilii &c. qui videntur, quod Angeli in seipsis formant signa spiritualia, quæ sint naturaliter significativa illarum rerum, de quibus loqui volunt, & quæ instrumentaliter ducant in hujusmodi rerum notitiam illum, ad quem diriguntur.

Octava est altera Molinæ, De Quiros, Albertini &c. qui defendunt, quod Angeli loquantur per signa spiritualia significantia ad placitum. De Quiros explicat hæc signa per motus locales varios; Albertinus per qualitates spirituales; Molina intelligit, quod sint externa, quæ potius in Angelo audiente, quam in loquente, recipiantur.

Hos omnes explicandi modos refert Cacharanus, qui & pariter confutat, primum tantummodo eligens, ac defendens, cunque hoc pacto explicans, & distinguens. De facto datur in Angelia triplex loquendi modus; primus fit per conceptus ordinatos mediis actibus voluntatis; secundus fit per signa sensibilia, quando Angeli in corporibus assumptis loquuntur cum hominibus; tertius fit per signa spiritualia, quæ significant ad placitum.

His præmissis.

Dicimus I. Angelos inter se, & cum hominibus, loqui.

I. Probat ex Scripturis. Isaïæ 6. *Duo Seraphim clamabant alter ad alterum. Daniel.*

8. *Et clamavit, & ait: Gabriel, fac intelli-*

*gere istam visionem. Zachar. 1. Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Ego ostendam tibi, quid sint hæc. Et respondit vir, qui stabat inter myrteta, & dixit: Isti sunt, quos misit Dominus, ut perambulent terram. Et responderunt Angelo Domini, qui stabat inter myrteta &c. Et cap. 2. Et ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur; & Angelus alius egrediebatur in occursum ejus: Et dixit ad eum: Corre, loquere ad puerum istum. I. ad Cor. 13. *Si lingua hominum loquar, & Angelorum. Judas in Epist. cathol. num. 9. Cum Michael Archangelus cum Diabolo disputans alterearetur de Moyse corpore, non esse ejus judicium inferre blasphemiam &c.**

II. Probat ex Patribus. Nyssenus lib. 12. cont. Eunom. *In experta materia, & intelligibili natura mentis alio sermo est, nequaquam materiali utens organorum ministerio. Etenim in humana natura nihil opus haberemus verborum, ad nomen usque, si nudos animi motus nutu demonstrare possemus. Theophylactus in a. c. 13. primæ epist. ad Cor. *Angeli porro lingua est intellectus, vis, ut mirum illi, quæ sibi mutuo divinarum rerum intellectum, ac divinas cogitationes impertiunt. Occumenius in eundem locum: Ex ejus voce, quod nobis cognitum est, mutuum inter se sermone Angelorum exprimi. Habent enim illi significationem aliquam, qua, utro, utroque colliguntur: Quæ ad modum alio in loco dicitur: Omne ipsi revolvendum celestium, & terrenarum. Gregorius Papa lib. 2. moral. c. 5. *Cum linguas Angelorum audimus, dignum est ut mens nostra qualitatem corporeæ locutionis excedens ad sublimem, atque incognitas modas locutionis intima suspendatur.***

III. Probat Rationibus. I. Angeli loquuntur sibi ipsis: ergo loquuntur aliis. Antecedens est certum; nos enim etiam nobis ipsis loquimur, quando reflexe cognoscimus, hoc est quando conceptus nostros directos nobis ipsis cognoscendos proponimus. Consequentia sequitur; quia sicut nobis manifestamus conceptus nostros, ita pariter aliis pandere possumus; & eodem modo Angeli manifestando aliis conceptus suos. II. Angeli habent inter se perfectam societatem: ergo habent inter se loquutionem. Antecedens non negatur a quoquam, qui rationis fit compos; consequentia bene inferitur: non enim esse potest perfecta societas sine communicatione. III. Si Angeli inter se non loquerentur, vel ideo esset, quod quisque videret in cor-

in corde alterius quæ sibi ab altero possent communicari; vel quod nemo ex illis facultatem haberet alteri communicandi, quæ in corde haberet; utrumque est repugnans dignitati Angelorum: ergo &c. Probatur minor. Si esset primum: ergo Angeli non essent liberi ad occultandos, vel pandendos, conceptus suos, quam quidem libertatem habent homines: Si esset secundum: ergo Angeli, si nolent, non haberent amorem cum aliis Angelis; si non possent, non haberent potentiam, quam habent alie rationales creaturæ. IV. Non possent Angeli canere, & laudare Deum, si non loquerentur; non possent concentum facere &c.

Pro explicatione vero modi loquendi Angelorum, hæc subditum deprompta ex P. Magnano in Philos. natur. c. 33. de anima rationali separata n. 25. Sicut res corporea agit in sensum, & per actionem hanc suam a sensu percipitur; ita substantia spiritualis agit in mentem, & per actionem hanc suam a mente cognoscitur. Ulterius; sicut res corporea agit in potentiam visivam, & ab hac percipitur, ita diverso modo agit in potentiam audirivam, & ab hac suo modo pariter sentitur. Ad instar quoque sei sensibilis substantia spiritualis, & agit modo proprio in aliam spirituales substantiam, ut ab ipsa videatur, & agit alio modo proportionato, ut ab ipsa audiarur. Unde si hoc ultimo modo non vult agere, actus suos, seu conceptus, occultat; si vult agere, & agit, manifestat; primo modo silet, secundo modo loquitur. En Magnani verba loquentis de anima separata, quæ possunt quoque Angelis applicari. „ Ex prædictis autem mihi videtur, non aliam esse causam hujus secreti, sive causam, quæ occultet hujusmodi tum intellectum tum voluntatis actus, eosque reddat, ut sic dicam, invisibiles; nisi eam (eum proportionem) quæ divinam, ut dictum est, reddit invisibilem substantiam, pariterque decreta, & cogitationes &c. Videlicet facultatem ad placitum agendi in intellectum alienum, & imprimendi ei speciem suæ cogitationis, & affectus. Sed quia nullas ego habeo proprias species, quibus hoc totum secreti cordis negotium intelligam, quomodo nempe in corde teneatur non propalatum, & quomodo propalerit ad placitum; id concipio nostro modo humano, accomodando nimirum species motus physici ad motum intentionalem, ejusque proprietates, prout

PAR. II.

„ possim concipiendas; jam enim cap. 31. nu. 4. & 6. dixi, actus mentis, in quibus consistunt secreta illa cordis, tum cognoscitivos, tum affectivos, esse motus quoddam intentionales. „

Deinde, meliori quo potest modo, exemplo loquutionis, quæ fit per os nostrum, & per labia nostra, conatur explicare modum, quo animæ rationales, & Angeli inter se loquantur. Quod quidem ut fidelius, ita & exactius præstemus, suis quoque verbis exponimus. „ Itaque sicut motibus labiorum, & linguæ exprimo exterius interiore affectus, aut cogitationis motum; ita tamen, ut si voluero, nullus hominum intelligat, vel audiat, quid motus ille significet, seu quid ego velim illo motu; aut solus is audiat, quem ego voluero participem esse arcani mei; nimirum quatenus vel moveo tacitis labia formando quidem voces, sed cohibendo intra me sonos exiles, quos nemo possit audire; vel ad aurem amicus applico, ut solus audiat; & quavis tunc alii quoque videant me ita applicantem, os, & observent labiorum motum; ac si via etiam videant me loqui; tamen amicus est solus particeps mei secreti. Ita, cum quadam proportione existimo peragere negotium occultandi, promendique arcani apud immateriales substantias, animas videlicet rationales, & Angelos; ut in primis, sicut ego libertatem exerceo edens motu labiorum submissam aut elatam vocem, & cætenus speciem ejus motus emittens libere, vel retinens, agenda videlicet eo ipso motu in auditum prout voluero; ita (& multo perfectius) putem, intelligentias separatas modum habere, quo libere motuum suorum species exerant, vel cohibeant: ac deinde, ut quemadmodum in aurem libere loquor cui voluero, videntibus quidem sed minime audientibus cæteris; ita putem separatas mentes habere modum, quo uni altera colloquatur, cæteris inspectantibus, id est colloquentes videntibus, & colloqui bene observantibus; sed tamen nec scientibus seu non percipientibus quid loquantur. „

Postmodum examinans aliorum explicandi modos circa Angelorum colloquutionem, hæc superaddit P. Magnanus cit. loc. n. 29. „ Alti vero omnes modi colloquutionis Angelorum, vel animarum, afferri soliti, saltem mihi noti, multas habent vel repugnantias, vel absurditates, quas bene detegit Marrinon rom. s. disp. 3.9. sect. 7. „

Oo

,, ta-

„ tamen rejiciendus ipse, primo in hoc,
 „ quod existimat, conceptum unius Ange-
 „ li (item animæ) occultum esse tantum-
 „ modo ob impedimentum quoddam mora-
 „ le, nimirum quod Deus ob angelicæ rei-
 „ publicæ bonum, impediat ne conceptus
 „ unius Angelii determinet intellectum al-
 „ terius ad sui cognitionem, alias de facto
 „ & ex natura rei determinatur: secun-
 „ do in hoc, quod existimat, Angelum lo-
 „ qui alteri a se distanti, per actionem de-
 „ terminativam, quæ in intellectum au-
 „ dientis exerceatur in distans nihil conse-
 „ rente medio; rejiciendum, inquam, quoad
 „ primum, quia jam ex dictis num. 25. ha-
 „ bemus causam physicam secreti tum reti-
 „ nendi tum propagandi: ergo in hoc fru-
 „ stra recurritur ad causam moralem: quoad
 „ secundum vero; quia actio immediata,
 „ & simul in distans, est, ut dixi num. præ-
 „ cedenti, impossibilis; adeoque non potest
 „ eo modo Angelus hic existens alloqui
 „ alium hinc longe distitum; quod tamen
 „ in mea sententia perfacile est absque
 „ actione ulla in distans.

Dicimus II. cum Thomistis, Angelos loqui
 per conceptus inter nos ordinatos, & ma-
 nifestatos mediis actibus voluntatis; &
 cum P. Magnano, manifestationem, &
 ordinationem conceptuum fieri per libe-
 ram actionem Angelorum loquentium in
 intellectum Angelorum audientium, mo-
 do explicato.

I. Probatur prima Conclusionis pars. Ho-
 mines inter se loquentes loquutione sua,
 manifestant inter se libere conceptus suos
 inter nos; ergo Angeli dum inter se ma-
 nifestant conceptus suos internos per
 actus voluntatis, pariter inter se loquun-
 tur; ergo non aliud ad ipsorum loquun-
 tionem requiritur. Antecedens negari
 non potest, & consequentiæ optime in-
 feruntur. II. Per conceptus manifestan-
 tur res, ut conceptibus subsistant, per lo-
 quutiones nostras, quas ut libere facia-
 mus, voluntatis actus concurrunt; sed hoc
 totum verificatur in explicatione propo-
 sita loquutionis Angelorum: ergo &c.

II. Pars Conclusionis probatur I. Et quidem
 quanvis firma remaneat explicatio Thom-
 istarum, adhuc tamen explicandum,
 remanet, quomodo fiat illa manifestatio
 conceptuum in Angelis loquentibus per
 actus voluntatis Angelis audientibus; sed
 hoc totum præstat explicatio P. Magnani:
 ergo ad rem nostram facit & explicatio
 Thomistarum, & illa P. Magnani. Major
 est manifesta, quia aliter tempore quæri

possit, quomodo unus Angelus alteri con-
 ceptum suum ordinet, & manifestet. Mi-
 nor ex ipso modo dicendi modo P. Magnani
 innoscit. II. Analogia, quam exhibet
 P. Magnanus inter loquelam nostram, &
 loquelam Angelorum, proportione serva-
 ta, non solum probat illud, quod inten-
 dimus, verum etiam illud ipsum exponit,
 explanat; & suo modo exemplificat: ergo
 illa non tantum explicationem Thom-
 istarum firmat, sed etiam eandem illu-
 strat, & intelligibilem reddit: ergo vere
 est admittenda; præcipue si nullam ha-
 beat implicentiam, quod in argumentorum
 solutione præstabitur.

Arguunt I. S. Maximus in Scholiis ad c. 2.
 libri de Ecclesiastica Hierarchia, qui
 S. Dionysii Areopagitæ nomine circum-
 fertur, putat, Angelos in se invicem cus-
 tes, & recedentes, explicatos, quem ille
 sermo, suas mutuo cogitationes inspicere,
 ac velut inter se colloqui, silentio sermonem
 conferentes: ergo subsistant Angelorum
 sese mutuo pervadunt, ut sic alloquantur;
 hoc autem non est verisimile; ergo non
 alloquantur inter se invicem. II. Ex aliis
 Patribus manifestatio tantum conceptus
 exprimitur in loquutione Angelorum; ergo
 non requiritur actus voluntatis.
 Probatur antecedens. S. Fulgentius in lib.
 cont. Sermonem Falsidiosi c. 15. *Quid est
 cogitatio, nisi interna loquutio?* III. In qua-
 cunque loquutione diversa est voluntas
 loquendi ab ipsa loquutione; sed in ex-
 plicatione Thomistarum voluntas effecte
 eadem ac loquutio: ergo explicatio ipsa,
 non subsistit. Probatur minor. Voluntas
 loquendi est voluntas manifestandi con-
 ceptum; sed per Thomistas voluntas ma-
 nifestandi conceptum est loquutio; ergo
 pariter per eosdem voluntas loquendi
 erit loquutio. IV. Modus loquendi sen-
 sibilis fit per aeris undulationem, adeoque
 per medium, quod est aer ipse; sed hoc
 medium assignari non potest in explica-
 tione P. Magnani: ergo ejus explicatio
 claudicat. V. Communiter docent Theolo-
 gi, localem distantiam non impedire,
 quin Angeli, qui sunt in terris, loquan-
 tur cum Angelis, qui sunt in Cælis; ut
 apud Estium, Juvenium, &c. sed hoc in
 explicatione P. Magnani nequit habere
 locum: ergo &c. VI. Adhuc in præfata
 explicatione remanet inexplicatum, quid
 sit illud agere Angeli loquentis in intel-
 lectum Angeli audientis: ergo non est
 illa talis explicatio, quæ intellectum om-
 nino facit in sua perplexitate quietum,

firmum, ac sibi placentem.

Respondemus ad I.S. Maximum non negare loquutionem Angelorum, sed loqui de modo, quo fiat. An autem in eo explicando verum tetigerit, an non; nullam in eo arguit vel erroris, vel falsitatis, suspicionem.

Ad II. occurrit Petavius dicendo n.8. quod veteres illi Patres, qui in mentis cogitatione consistere videntur loquutionem Angelorum, non sic intelligendi sunt, ut aut sola cogitatione circumferbant, exclusa voluntatis actione, quæ eam ad alterum dirigat; aut omnem cuiuslibet cogitationem ab cæteris videri sentiant. Sed hoc unum docere voluisse, nullis extrinsecus signis, iidem ut nos, ea repræsentare invicem Angelos, quæ quidem nota esse velint; verum illas ipsas in sese notiones intueri, Uade excludebant actus sensuum, non vero actus voluntatis, quando loquutionem Angelorum per solos mentis conceptus explicabant.

Ad III. dicimus, verum esse, quod voluntas sit diversa ab actione, quando actio pertinet ad aliam potentiam, quam ad voluntatem. Quando vero actio est ejusdem voluntatis, eadem est voluntas amandi, & actio amoris: unde non mirum, si in voluntate loquendi Angelorum ipsa voluntas est loquutio, quia loquutio etiam voluntatis est actus in Angelis.

Ad IV. responderi P. Magnanus num. 28. verbis hæc: Nisi ergo dicas, mentem communicare menti suam verbum mediante aere, vel alio quopiam subiecto corporeo (nam immateriale vice aeris fungens, haud scio an sis admissurus) quod forte sufficere eis possit; sicut nobis non aer solus, sed alia etiam sufficiunt, quibus signa damus nostrorum conceptuum: nisi, inquam, id dicas, dicendum existimo, mentem (quæ utpote immaterialis, nullis adstringitur certis dimensionibus, & nihilominus habet limitatam suæ præsentis spheram) posse ex hoc loco e. g., in quo supponatur esse, accedere velocissime ad aliam longe, immo longissime, distitam, & sic ei loqui, seu communicare immediate suum arcanum; eo fere modo, quo quis amicus tenens in oculo manum, aut ferrens pedem pressu quodam aut alio genere motus variato, ut opus fuerit, clarum communicare signum, seu speciem sui conceptus, vel affectus. Et cum dico accedere, nisi est necessitas, ut hinc migret, sed solum ut eo se extendat, hoc est spheram

suam præsentis, v. g. æqualem isti auri, disponat in arcum & in longum; itaut longitudo major cum latitudine minori compenset, non autem superet hanc veluti cubicam aulam amplitudinem; facile intelligens, qui aurum auri v. g. pedale bacillum posse duci longissime in fila tenuis in his autem, ut patet, nullum est repugnantia, & insuper magna est cum aliis hæctenus dictis consonantia. Nihil igitur requiritur medium, ut unus Angelus loquutio ad alium perveniat, sed immediate fit Angelorum inter se colloquutio.

Ad V. Falsum est, quod assumitur in argumento; etenim, ut Petavius docet num. 11. neque falsis illud convenit, an ex omni intervallo mutuo sibi loqui, sequi audire possint Angeli; an potius intra certum ac definitum spatium id fiat; quorum prius ar. 4. S. Thomas asseverat; ideo quod intellectus actio nullius loci vel temporis nexibus tenetur; tum quod aliter Angelus substantiam quolibet in loco intueri potest Angelus. At ex adverso pugnant alii, qui hoc ex sacris literis asserunt, Angelos, uti cum distantibus aliis loquerentur, ad eos advolare. Ut apud Prophetam Zachariam c. 2. Et ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur; & Angelus alius egrediebatur in occursum ejus. Et dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum istum. Igitur non est communis Theologorum sententia, quod Angeli loquantur in distans; immo contraria opinio magis conformis Scripturæ dicitur.

Ad VI. illud agere diximus esse movere; in sensibilibus quidem movere physice, in immaterialibus movere per motus intentionales, qui alibi a P. Magnano, & a nobis, explicati supponuntur. Nec pariter alii falsis usque modo explicarunt quid sit physice quod illi dicunt manifestare, ordinare &c. Multa enim sunt in substantiis spiritualibus, quæ per analogiam ad res materiales explicamus; quia nec conceptus, nec nomina habemus, quæ ad illa explicanda sunt apta, & re vera proportionata. Uude ingenuè confessus est Magnanus, se illa proponere, quæ secundum mentis nostræ obfuscatam in spiritualibus substantiis cognoscendis, & in istem explicandis secundum linguæ nostræ imperitam, visa sunt ipsi probabiliora, non vera.

DISSERTATIO CXLVI.

De Illuminatione Angelorum; qui sunt inter illos illuminantes, & qui illuminati? & quomodo illorum illuminatio fiat.

Durandus, qui omnem loquutionem pure spiritualementer Angelos negavit, ne ab argumento illuminationis, quæ etiam est loquutio, premeretur, negavit pariter Angelos ab se illuminari. Docuit proinde in 2. dist. 11. q. 3. omnes Angelos causaliter, & proprie illuminari a solo Deo; & obijciendo sibi Patres, qui de illuminatione Angelorum loquuntur, eos interpretatur de mediatione, ut ait, consequentiam, & ordinis, non vero de mediatione causalitatis. Unde postmodum concludit, Angelos inferiores illuminari a Deo mediis superioribus; non quod isti illuminationem in ipsis causent, sed quod istos prius, quam ipsos, per se ipsum Deum illuminet. Omnes tamen Theologi sunt contra Durandum, immo omnes etiam Patres; & iratè ejus interpretationem Cacheranus audacem dicat, & Amicus ejus sententiam temerariam appeller. Communi igitur sententiæ adherentes

dicimus I. Angelos illuminari non omnes immediate a Deo, sed alios ut plurimum ab aliis.

I. Probatur ex Patribus. Auctor libri de cœlesti hierarchia sub nomine S. Dionysii c. 7. de Seraphinis hæc scribit: *Quod inferiora ægmia ad sui similitudinem potentissime subroebunt, lucida illuminanteque proprietate totius obscuritatis expultrice. Et de Cherubinis: Quod indultam sibi sapientiam in sequenti & inferiora transfundunt. Athanasius lib. de com. essen. Cherubim, & Seraphim sine ullo mediatore, ac interprete a Deo condidit, & ab his erudiuntur inferiores ordines, atque ita deinceps ceteri pro suo gradu.* Sopbronius in Encomio de Angelis, Seraphinos alloquens inquit: *Spicandorem, quantum fas est, absque ullo medio excipitis, exceptamque cæteris mentibus & intelligentiis communem facitis.* Damascenus lib. 2. c. 3. *Illud quidem perspicuum est, eos, qui præstantiores sublimiorisque sunt, splendorem & cognitionem inferioribus imperitari.* Bernardus lib. 5. de consid. c. 4. *Ex ipso Sapientia fonte ore Altis-*

sini haurientes, & refluentes fluentia scientia universis civibus suis.

II. Probatur Rationibus. I. Dantur Angeli superiores, & inferiores: ergo dantur Angeli illuminantes, & illuminati: ergo datur illuminatio Angelorum, per quam Angeli alii ab aliis illuminantur. Probatur prima consequentia. Angeli, qui sunt superiores, sunt proximiores Deo, & qui sunt inferiores, non sunt ita proximi; sed qui sunt proximiores uberius, & clarius vident quæ Dei sunt, quam videant qui non sunt ita proximi, utpote minoris activitatis, & virtutis: ergo &c. II. Inter Angelos est ærta amicitia; sed amicitia parit inter amicos mutuam communicationem: ergo Angeli superiores communicant inferioribus quæ vident. Minor parit ex illo Joan. 15. 15. *Vos autem dixi amicos; quia omnia, quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* III. Etiam in sublimitatibus inferiora corpora a superioribus illuminantur: ergo pariter in cœlestibus Angeli. Antecedens probatur. Superiora corpora lucida illuminant inferiora. Unde Auctor libri de cœlesti hierarchia c. 4. *Statuit summus ille, ut supersubstantialis omnium orda per singulas distributiones primos, & medios, extremitate esse ordinis, atque virtutes; ut scilicet inferiorum Spirituum excellentiores quique præceptores, ac duces sint.*

IV. Deus in materialibus rebus non omnia per se ipsum producit: ergo in cœlestibus non omnes per seipsum illuminat. Antecedens patet; quia, virtutem producendi tribuit creaturis. Consequentia sequitur. Proinde citatus Auctor c. 3. laudati libri: *Indultum sibi sacratissimum, jubat effatim haurire, hoc ipso postmodum absque invidia sequentibus fundunt.*

Arguunt I. Angeli illuminantes non habent aliam cognitionem de objectis, quorum dicitur illuminationem facere, quam illam, quam habent in Verbo; sed cognitionem, quam habent in Verbo, non possunt aliis Angelis communicare: ergo non possunt illos illuminare. Probatur minor. Cognitio, quam Angeli habent in Verbo, est visio beatifica; sed visio beatifica, quam

quam habet unus beatus, non potest in alio producere: ergo &c. Illuminatio est beatitudo accidentalis; sed a Deo solo habetur beatitudo tam essentialis, quam accidentalis: ergo a solo Deo habetur illuminatio: ergo non habetur ab Angelis.

III. Non potest dari illuminatio, nisi illuminans proponat objectum, & confortet intellectum illuminati; sed proponere objectum, & confortare intellectum, est solius Dei: ergo solius Dei est illuminare. Probat minor. Objectum est supernaturale, confortatio intellectus est actus supremæ virtutis; sed solius Dei est proponere objectum supernaturale, & exercere actum supremæ virtutis: ergo solius Dei est proponere objectum, & confortare intellectum.

IV. Illuminatio in illuminato supponit tenebras; sed nullus beatus dici potest, quod sit in tenebris: ergo nec dici potest, quod possit esse illuminatus. V. Illuminans habet majorem lucem, quam qui dicuntur illuminati; sed qui habet majorem lucem obscurat potius alios, quam illuminet: ergo non datur hæc illuminatio in Angelis. Probat minor paritate solis, qui per hoc, quod habet majorem lucem, obscurat astra, quæ habent minorem. VI. Apoc. 24. dicitur, quod cælestis Jerusalem non eget sole, neque luna, quia claritas Dei illuminavit eam: ergo solus Deus est illuminans.

Respondemus ad I. negando, quod omnis visio in Verbo communicari non possit; & negando pariter, quod omnis visio in Verbo sit beatificativa. Datur visio in Verbo, qua videtur Verbum, seu essentia divina, & videntur pariter objecta aliqua secundaria, quæ in ipsa divina essentia refulcent. Datur insuper visio in Verbo, qua potest videri cognitio Verbi, prout hæc dicebat ordinem ad objectum aliquod particulare extrinsecum; v. g. ad Anarchitismi fututionem. Prima visio est beatificativa, & non communicatur; altera non est beatificativa, & communicatur.

Ad II. dicimus, quod beatificare essentialiter, tam effective, elevando scilicet, confortando &c. quam objective, spectat ad solum Deum; beatificare vero accidentaliter primario spectat ad Deum, secundario vero, manifestando scilicet veritatem aliquam, quæ intellectui beatifico conferre potest perfectionem, ad solum Deum non pertinet; unde potest hoc ipsum ab Angelo cum altero Angelo exerceri.

Ad III. negatur, quod objectum sit supernaturale, & quod confortatio intellectus ad videndum hoc, aut illud particulare objectum sit actus solius Dei. Intellectus enim jam supponitur a Deo elevatus, & confortatus ad visionem sui intuitivam; unde postmodum ut cognoscat objectum aliquod particulare sibi ab Angelo superiori proposito, non eget majori, & ulteriori elevatione, ac confortatione; sicque potest ab Angelo illuminante modo suo confortari, determinari, &c. accidentaliter nimirum, quia essentialiter supponitur a Deo confortatus.

Ad IV. Si tenebrarum nomine intelligatur carencia illius visionis, in qua est beatitudo, falsa est propositio; si vero intelligatur carencia cognitionis alicujus alterius objecti, conceditur; & nihil officunt intellectui angelico tenebræ istæ. Vel potest etiam dici, quod magis, & minus illuminati non dicuntur tenebras, quæ excludunt omne lumen; sicut magis, & minus purus non dicitur impurus, quod negat omne purum. Unde non per hoc quod Angelus illuminatus habet minus lumen, dicendus est in tenebris esse.

Ad V. negatur minor, etjuseq. probatio ex paritate solis deducta. Nec enim solis lumen extinguit, vel obscurat lucem stellarum, quæ etiam in meridie in profundo puteo aliquando videntur. Auget potius lumen illuminari major lux illuminantis, quem minuit; unde cum illo lucis adjumento majori claritate videt.

Ad VI. Scripturæ verba intelliguntur de visione beatifica, per quam videtur divina essentia, & personæ, & attributa, &c. & hæc conferri non potest, nisi a Deo. Illuminatio vero, quæ est circa veritates quasdam supernaturales, quas Deus potest revelare uni beato, & non alteri, non est soli Deo assita, sed potest etiam Angelis convenire.

Dicimus II. Angelos illuminare alios Angelos idem esse ac docere illos; unde illuminationem esse loquutionem, sed doctrinalem, ac magistralem. Est communis inter Thomistas, atque Scotistas, contra quosdam paucos.

I. Probat minor. Illuminatio est loqui; sed non est loqui quomodocumque: ergo est loqui cum aliquo superioritatis prærogativa; sed hæc non potest esse, nisi doctrinalis: ergo illuminatio est docere, ac proinde illuminatio est loquutio doctrinalis, ac magistralis. Major est communis doctrina Scholasticorum contra solos Capreolum,

lum, & Heruūm, aliter opinantes; & a S. Thoma 1. p. q. 106. ar. 1. in c. docetur, quod lumen, secundum quod spectat ad intellectum, est quædam veritatis manifestatio; juxta illud ad Ephef. 5. *Omne quod manifestatur, lumen est.* Minor subsumpta probatur. Est prærogativa illuminationis, sed prærogativa illuminationis est prærogativa doctrinæ: ergo prærogativa illa non potest esse, nisi in doctrina, Probatur minor. Prærogativa illuminationis respicit intellectum; sed intellectus non illuminatur, nisi per doctrinam: ergo prærogativa illuminationis est prærogativa doctrinæ.

II. Probatur. Loquutio cum doctrina illa est, per quam manifestantur veritates, quæ illustrant intellectum audientis illuminati; sed hæc est illuminatio Angelorum: ergo illuminatio Angelorum est loquutio doctrinalis, ac magistralis. Probatur minor. Angeli, qui sunt superiores habent perfectiorem naturam, habent majorem gratiam, & gloriam; & per hoc etiam habent majores, & clariore cognitiones veritatum supernaturalium, & naturalium; sed cognitiones hæc docent Angelos inferiores, quando ipsos illuminat: ergo illa loquutio jam dicta est illuminatio Angelorum. Probatur minor. Non docent quæ inferiores Angeli sciunt; non docent quæ scire in inferioribus Angelis non est perfectio: ergo illa docent, quæ ipsi superiores Angeli a Deo sciunt per hoc quod habent perfectiorem naturam, majorem gratiam, & gloriam, & majores, ac clariore cognitiones veritatum supernaturalium, ac naturalium.

III. Illuminatio est loquutio illuminans vel illustrans illum, cui loquimur; sed hæc fieri non potest sine perfectione intellectus: ergo non potest esse sine doctrina. Consequentia sequitur; quia sola doctrina perficit intellectum: ergo si sit illuminatio cum perfectione intellectus, fieri non potest sine doctrina. Minor probatur. Angelus non habens sensum habet solum intellectum, & voluntatem; voluntas non illuminatur ab alio Angelo, sed a proprio intellectu: ergo solum intellectus illuminatur: perfectio intellectus consistit in majori, & clariori cognitione; major, & clarior cognitio est effectus doctrinæ: ergo loquutio illuminans, seu illustrans illum, cui loquimur, non potest fieri sine perfectione intellectus, adeoque non potest esse sine doctrina.

Obijcit S. Thomas dicit 1. p. q. 106. ar. 1.

in c., quod virtus intellectiva Angeli inferioris confutatur ex illuminatione superioris, *ut minus calidum crescit in calore ex presentia magis calidi*; sed magis calidum influit in minus, & participat ei calorem suum, & calorem illius intepdit: ergo pariter Angelus illuminans respectu Angeli illuminati, II. Deus illuminat nos, & tamen quando nos illuminat, nobiscum non loquitur: ergo illuminatio non est loquutio. Probatur antecedens. Inspirationes divinæ in nobis sunt cognitiones, quas Deus excitat in nobis, & quæ dicuntur illustrationes, seu illuminationes; per has tamen Deus nobis non loquitur, quia nullum suum conceptum nobis manifestat: ergo Deus quanvis nos illuminet, nobis tamen non loquitur. III. Imperceptibile est magisterium hoc, quod fiat unico actu; ita ut Angelus inferior per illum solum actum cognoscat objecta, quæ prius non novit, & cognoscat etiam objecta, quæ non sint ab ipso naturaliter cognoscibilia: ergo illuminatio Angelorum non est loquutio doctrinalis, & magistralis. IV. Angeli superiores manifestant inferioribus per illuminationem quam ipsi priter per illuminationem a Deo habuerunt; sed illuminatio facta a Deo Angelis superioribus non fuit loquutio, nec fuit doctrinalis, ac magistralis: ergo nec ita erit illuminatio facta Angelis inferioribus ab Angelis superioribus. Probatur minor. Quæ a Deo habent Angeli non a Deo audiunt, sed in Deo vident; sed visio non est loquutio, multo minus est doctrinalis, ac magistralis: ergo illuminatio facta a Deo Angelis superioribus non fuit loquutio, nec fuit doctrinalis, ac magistralis.

Respondemus ad I. S. Thomam cit. loc. ar. 1. ad 2. docere, unum Angelum non illuminare alium per hoc, quod tradat ei lumen vel naturæ, vel gratiæ, vel gloriæ. Huc ipsum pariter docet q. 9. de verit. ar. 1. ad 2. Ne igitur dicamus S. Doctorem esse contrarium sibi, dicimus, paritatem ab ipso allatam debere cum restrictione intelligi. Restrictio autem hæc est, quod Angelus illuminans per objecti exteriorem propositionem, seu per loquutionem, quomodocumque explicitam, præstet in illuminato totum id, quod magis calidum præstat in minus calido per efficaciam physicam; & hoc quidem modo suo, analogo quidem, non univoco; ut per se patet.

Ad II. dicimus, utique Deum illuminare omnem hominem venientem in hunc mun-

mundum, seu omnes rationales creaturas, lumine tum naturæ, tum gratiæ; ut dicitur Joan. 1. At non accipitur eo loci illuminatio, ut intelligitur illa Angelorum, quæ est socialis loquutio, per quam revelationes fiunt docendo, & discendo accipiuntur.

Ad III. Non videtur hoc imperceptibile, cuiuscumque noverit Angelorum sive in operando, sive in cognoscendo agilitatem. Unico quidem actu, vel pluribus etiam actibus, quod non implicat, percipit Angelus illuminatus objecta revelata; scilicet aliquid futurum, aliquid secretum, aliquid distans &c., & non solum illa percipit ut ab Angelo illuminante sibi revelata, sed etiam ut revelata Angelo revelanti a Deo; unde possit omnem abjicere dubitationem, & certitudinem de illis habere. Quæ quidem certitudo necessaria est, ut loquutio Angeli revelantis sit doctrinalis, ac magistralis; quia aliter Angelus revelatus posset habere formidinem, si non haberet certitudinem; & formido redderet ipsum potius obrebratum, quam illuminatum.

Ad IV. Esto ponatur differentia, quæ obicitur, inter illuminationem, quam Angeli habent a Deo, & illuminationem, quam habent ab Angelis, nihil proinde sequitur contrarium assertioni nostræ. Non enim est de essentia illuminationis, ut fiat uno modo, & non altero; unde si altero modo fiat, non possit in rigore dici illuminatio. Admittimus ergo illuminationem, quam Angeli immediate

a Deo habent, quocumque modo explicetur; & admittimus illuminationem, quam Angeli inferiores habent ab Angelis superioribus; & dicimus has esse loquutiones, doctrinales quidem, ac magistrales, quia sunt de veritatibus antea non cognitis, & post revelationem cum certitudine cognitis. Si velint Adversarii ratione eisdem effectus sic etiam nominare illuminationes a Deo factas, vocent ut lubet, nos ipsi non contradicimus; si nolint ita easdem appellare ratione diversi modi, quo agit Deus, non appellent sane, nec ipsi quoque obstant. Sufficit nobis, quod superiores Angeli, quando inferiores illuminant; ipsos loquantur, & doctrinaliter loquantur.

Quæritur; An Angelus inferior possit aliquando illuminare superiorem?

Affirmative respondet Scotus apud Frassen, de potentia tamen absoluta, non ordinaria. Et ratio ipsius est, quod Deus sit absolutus dominus suorum donorum; ergo potest ea libere donare cuiuscumque voluerit. Arramen si illuminare est loqui cum doctrina, & magisterio, durum videtur, Deum permittere, ut Angelus inferior sit Angelus superioris magister, & Doctor. Utrique Deus absolutus est dominus suorum donorum; arramen semper ea cum ordine, & nunquam inordinate disponit, & elargitur. Verum quia in questionibus hæc de possibili, quæ parum juvant, immorandum non ducimus; ideo de hæc plura dicere supersecedemus, & ad ulteriora transitus.

DISSERTATIO CXLVII.

De Missione Angelorum; an a Deo mittantur Angeli? qui Angeli mittantur? quibus, & ad quæ, mittantur?

ANGELORUM nomen a missione derivatum esse, in superioribus adnotavimus; Angeli enim dicuntur, quia missi, hoc est nuncii, legati, &c., ut docet S. Gregorius Papa hom. 34. In Evangelia; & Apostolus docuerat antea in ep. ad Hebræos c. 1. *Nomine omnes sunt administratores Spiritus, in ministerium missi?* Et quia ut plurimum ad custodiam hominum mittantur; ideo plerique cum missione,

Angelorum custodiam quoque Angelorum conceptuatur. Nos vero cognoscentes non omnem missionem esse ad custodiam, quanvis omnis custodia sit ex missione; & pariter considerantes, custodiam esse effectum missionis, non vero missionem ipsam; ideo de missione hac in Dissertatione institimus agere, in sequenti vero de custodia actur.

Quod primo in hac Dissertatione pertractandum venit, est; an a Deo mittantur Angeli? Quod quidem intelligendum volumus

lumus de sola missione; quia in sequentibus videbitur a quo mittantur, an a Deo immediate, an vero mediate a Deo, & ab aliis Angelis immediate? Si eorum omnes Angeli mittantur, quod in secunda conclusione decidetur, a Deo immediate mittuntur; si vero non omnes, illi qui mittuntur, Theologi, qui hoc asserunt, volunt, ut mittantur ab Angelis immediate, qui non mittuntur.

Dicimus I. Angelos a Deo mitti.

I. Probatur ex Scripturis. Exodi 33. *Mittam praeceptorem tuum Angelum.* Exodi 23. *Ece ego mittam Angelum meum, qui praecedat te in via.* Tobiae 12. *Raphael inquit: Tempus est, ut revertar ad eum, qui me misit.* Lucae 2. *Missus est Angelus Gabriel a Deo. Actuum 12. Nups scio vere, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis.* Unde Frassen inquit, hanc Conclusionem esse de fide.

II. Probatur ex Patribus. Gregorius hom. 32. in Evangelia: *Hi, qui minima nuntiant, Angeli: qui vero summa annuntiant, Archangeli vocantur.* Athanasius orat. 2. contra Arianos: *Et Angeli quidem sursum deorsumque commeant, Ministros se praebent.* Nazianzeus orat. 34. circa finem: *Illas divina voluntatis administras loca omnia peragere, omnibus ubique adesse prompti, tum ministerii claritate, tum naturae agilitate.* Nyssenus lib. 1. cont. Eunomium: *Ministros porro esse virtutes istas facientes voluntatem Dei, per eam, qua facta est, peccatorum purificationem, secundum voluntatem ejus, qui misit, per unum Seraphinarum tacite significavit.*

III. Probatur Rationibus. I. Convenit bonitati divinae Angelos mittere: ergo vere a Deo mittuntur. Consequentia sequitur; antecedens probatur. Convenit bonitati divinae nostram salutem procurare per ministros suos: ergo convenit bonitati divinae Angelos mittere. Antecedens non negatur; consequentia bene inferitur; etiam ad hoc praecipue mittit Deus Angelos suos, ut nostram salutem obtineat. II. Conveoit angelicae charitati, ut mittantur: ergo vere mittuntur. Probatur antecedens. Quo ardentior est Angelorum charitas, eo ipsorum operatio est promptior ad exequendum quaecumque sunt ad Dei gloriam, & hominum salutem: ergo convenit angelicae charitati, ut mittantur. III. Convenit charitati hominum, ut mittantur Angeli: ergo vere Angeli mittuntur. Probatur antecedens. Quo tenior est charitas, eo majori in-

diget auxilio, ut excitetur, nutriatur, & foveatur; sed tenuis est hominum charitas, validum Angelorum auxilium: ergo convenit charitati hominum, ut mittantur Angeli.

Obijciunt. I. Si Angeli mittentur, mittentur, ut sua ministeria hominibus exhiberent; sed hoc inconveniens est Angelis: ergo non mittuntur. Probatur minor. Inconveniens est Angelis, ut sint ministri hominum: ergo inconveniens est, ut sua ministeria hominibus exhibeant. II. Si Angeli mittentur, impedirentur a sua beatitudine; sed hoc dici non potest; ergo nec etiam dici potest, quod mittantur. Probatur antecedens. Per ministerium enim interromperetur eorum contemplatio: ergo impediretur eorum beatitudo. III. Deus est ubique praesens, & omnia potest facere per se ipsum: ergo frustra adhiberet ministerium Angelorum; nihil autem facit frustra: ergo Angelos non mittit. IV. Post missionem secundae, & tertiae Trinitatis Personae superflua est Angelorum missio: ergo admitti non debet. V. Si Deus mitteret Angelos bonos ad homines, mitteret etiam malos; sed hoc alterum non est dicendum: ergo neque primum. VI. Si Angeli mitterentur, non omnes a Deo mitterentur; sed hoc dici non debet: ergo nec illud, ex quo sequitur. Probatur major. Quia Angeli inferiores quum a superioribus illuminentur, a superioribus etiam deberent mitti. Minor etiam patet; quia sequeretur, Angelos superiores exercere erga inferiores impetium, quod erga omnes Angelos exercet Deus; quod quidem non est dicendum.

Respondemus ad I. negando majorem. Ratio est, quia nunquam dicuntur Angeli ministri hominum, sed Dei; & hoc quidem tam apud Scripturas, quam apud Patres. Apocal. 19. & 22. *Angelus non dixit, se esse Joannis servum, sed confervum; servum scilicet Dei, ut erat Joannes. Daniel. 10. non dicitur servus, sed princeps regni Persarum &c.* Math. 4. *Angeli accesserunt, & ministrabant ei;* hoc est Christo; ex quo S. Leo magnus ser. 2. de quadrages. infert, Christum esse Deum, quia Angeli soli Deo servium. Bernardus ser. 11. in psal. *Qui habitat, &c.* vocat quidem Angelos hominum ministros, sed intelligendum est de ministerio laboris, & operis, non vero subjectionis. Quemadmodum est Pastor ovium, qui non dicitur ovium servus, quavis pro-

ovi-

ovibus laboreat. Et sic intelligi similiter debet Thomas a Kempis lib. 3. de imit. Christi c. 11. Sic pariter Christus dixit Math. 20. *Non veni ministrare, sed ministrari.* Et summus Pontifex se vocat fervorem fervorem Dei. Apostolus etiam ad Heb. 1. scripsit: *Nonne omnes sunt administratores Spiritus, in ministerium missi propter eos; hoc est propter homines.* Ad quæ dicit Estius: *Nec Apostolus eos in ministerium hominum missos esse dicit, sed in ministerium missos propter homines, qui habedatatem capient salutis.* Unde in locum illud Chryostomus scripsit: *Angelorum munus est ministrare Deo propter nostram salutem.*

Ad II. negatur pariter maior, ejusque probatio. Non solum enim non impediuntur Angeli per sua ministeria, quin minus videant Deum, & visione illa beatificentur; sed nec quoque retardantur quominus videant ita perfecte, ac si nullo ministerio fungerentur. De Custodibus Angelis dixit Christus Dominus Math. 18. *Angeli eorum semper in caelis vident faciem Patris;* ergo pariter dum aliis ministeriis funguntur. Insuper; Deus est ubique præsens, & non tantum in caelo; ergo ubique etiam Angeli possunt illum videre, & illo frui; & hinc est, quod etiam dum sunt in terra, dicuntur esse in caelo; ut ex præfatis verbis. Nec a ministeriis suis distrahantur; quia, ut ait S. Gregorius, sic ad exteriora procedunt, ut ab intimis nunquam recedant.

Ad III. quod quavis Deus ubique sit præsens, nos tamen vel sensuum, vel passionum, vel peccatorum, onere pressa, absentem judicamus. Proinde Angeli mittuntur, ut nobis suam voluntatem manifestent. Plura etiam per se ipsos possunt facere Principes; plura Ducis exercituum; sed eadem per ministros operantur; & ut in operando servetur rectus ordo, & ut in operationibus habeatur decens operandi ratio.

Ad IV. Non mittuntur Angeli ad nos, quasi missio Filii, & Spiritus Sancti sufficiens ad nostram salutem procurandam non fuerit; sed ad nostram negligentiam excitandam, ut illorum missioni coopereremur. Visitat aliquando Rex vel urbes, vel agmina, per se ipsum; & deinde iterum visitat per ministros; quorum est munus, ut a subditis; & ministris, Regis præcepta executioni mandentur, & promissæ largitiones adimpleantur.

Ad V. conceditur major, & negatur minor.

PAR. II.

Ratio est, quia ex Scripturis, & ex Patribus colligitur, aliquando a Deo mitti Angelos malos. Legitur 3. Reg. cult. *Egressus est autem Spiritus eorum Domino;* & ait: *Ego decipiam illum;* cui ait Dominus: *in quo?* Et ait: *Egrederis; & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum.* Et Dominus respondit illi: *Decipies,* & prevalebit, egredere, & fac-ta. Et S. Gregorius lib. 2. moral. docet: *Sicut de bonis Angelis in hac vita laborantium auxilium pietatis impenditur; ita isti occulta vitiis justitia nescitudo servientes, ministerium executioni reprobationis conantur.* Non enim ministrant Deo soli qui adjuvant boni, sed etiam mali, qui probat non solum qui reddentes a culpa sublevent, sed etiam qui redire volentes grazent. Verum non mittit Deus Angelos malos, ut perdat homines, sed ut teneat, ut exerceat, aliquando etiam, nostris sic exigentibus culpis, ut perdat. Et quavis intentio Dei mittentis sit bona, intentio Diaboli missi sit mala; tamen semper Deus utitur operatione Diaboli ad bonum.

Ad VI. nullum esse inconveniens, si dicitur, aliquando Angelos inferiores a superioribus ad homines mitti. Siquidem, in Scripturis legitur, & in Patribus Zachariæ 1. *Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & alius Angelus egrediebatur in occursum ejus, dixit ad eum: loquere ad puerum istum dicens: absque muro habitabitur Jerusalem.* Ad quæ verba S. Gregorius Papa in moralibus scribit: *In conspectu Conditoris angelica ministeria ordinata sunt, ut pro communi felicitate beatitudinis opificem suum videntes; gaudeant: tum pro dispositione dignitatis alii aliis ministrant. Ad Prophetam Angelus Angelum mittit, & quæ secum de Deo communiter conspiciunt, edocet, & eligit; quia cum per superiorem scientiam virtute cognitionis, & præstantiorem gratiam enamine potestatis. Verum hoc propius respicit secundam Differentiationis partem, quam subdramus.*

Pro altera Differentiationis parte non una est sententia Theologorum. Sunt nonnulli, qui negant, mitti omnes promiscue, & præcipue illos, qui supremæ sunt Hierarchiæ; non tamen determinat, quinam mittantur, & quinam remaneant. Alii volunt, solos tres Ordines ultimæ Hierarchiæ mitti; tres ordines primæ Hierarchiæ nunquam mitti; tres vero ordines mediæ Hierarchiæ accipere mandata ab illis primæ, & illis ultimæ communicare; & opinionem hanc, ait Petavius, a Lombardo referri.

Pp

ref.

ri. S. Thomas 1. p. q. 112. ar. 4. & in Com. ad ep. ad Heb. c. 1. lect. 6. docet, quinque solos postremos Ordines mitti; quatuor vero superiores Ordines, hoc est tres primæ Hierarchiæ, & Dominationes, nec a Deo discedere unquam, nec inferiora tractare. Alii demum volunt, omnium Ordinum Angelos mitti; ad ministeria grandiora supremos, inferiores vero mitti ad alia minorâ.

Dicimus II. Non tantum Angelos ex ultimis Ordinibus, sed ex omnibus, etiam primis, mitti & ad hominum regimen, & ad eorundem salutem. Ex recentioribus defenditur a Petavio, ab Estio, a Du-Hamel, a Juenino, a Frassen, qui citat Scotum &c.

I. Probatur ex Scripturis. Isai. 6.6. *Et volavit ad me unus de Seraphim, & in manu ejus calculus, quem forcipe tolerat de altari. Seraphim autem sunt de supremo Ordine Hierarchiæ primæ. Ad Hebr. 1. Nonne omnes sunt administratores Spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Quæ quidem verba de omnibus Angelis intelligi debent, etiam primorum ordinum Hierarchiæ primæ; tum quia nullam faciunt inter Angelos distinctionem; tum præcipue, quia ex illis verbis intendit Apostolus probare divinitatem Christi, ex eo scilicet, quod omnes Angeli sunt ministri ejus; sed hoc non minus verificatur de Angelis ultimæ, quam de illis primæ Hierarchiæ; ergo &c. Quam rationem, & explicationem discrete expendit Petavius; explicans pariter alia Apostoli, quæ sequuntur, verbatim *Tanto melior Angelis effectus, quando differrentius præ illis nomen hereditatis. Et alia Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis?**

II. Probatur ex Patribus. Athanasius or. 3. cont. Arian. *Multi sunt Archangeli, multi Throni, & Potestates, & Dominationes, millies millia, & decies millies centena millia Ministrorum assistunt, & apparent, qui se promptos offerunt, ut mittantur. Chrysostomus hom. 8. in Genes. *Non est Angelus tribunum, ut sint consilii participes; sed ut assistant, & ministerio fungantur. Quod ut discas, audi magis eloquentissimum Esaiam de superioribus Angelarum virtutibus loquentem: Vidi Cherubim stantia a dextris Dei, & Seraphim, & tangebant facies suas; sed unus ex his missus fuit ad Isaiam, ut eum purgaret: ergo etiam ex suprema Hierarchia Angeli mittuntur. Eusebius Cæsariensis lih. 7. præpar. evangel. *Divinas Vir-***

*tutes unâ Patris toti mundo præfidentes, & administratos Spiritus ad ministerium missos, propter eos, qui hereditatem capiunt regni: ac sacros Angelos Dei, & Archangelas, & intelligentem omnem naturam, bonorum ministrum, Incidam, & omnium bonorum, quæ a Deo communicantur hominibus, administram, regem univerforum quodam satellitio stipare. Hieronymus ep. 142. ad Damasum: *Quidam Græcorum in Scripturis aperte eruditus, Seraphim virtutes quasdam in caelis esse exposuit, quæ ante tribunal Dei assistentes laudent eum, & in diversa ministeria mittantur, maximeque ad eos, qui purgatione indigent, & ob præstita peccata, aliâ quæ ex parte supplicis purgari merentur. Bernardus ser. de S. Benedicto: *Cherubim, aut Prophetas, Rabant, & non sedebant: Quid laborasti, ut jam sedeat? Omnes administratorii sunt Spiritus, missi in ministerium, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis, & in sedibus?***

III. Probatur Rationibus. I. Illi Angeli mittuntur, qui sunt Filio Dei inferiores; sed omnes Angelorum ordines sunt Filio Dei inferiores: ergo ex omnibus Angelorum ordinibus mittuntur. Major est doctrina Apostoli, & Patrum consensu, atque traditione firmata; ut dictum est; minor negari non potest; consequentia sequitur. II. Angeli, qui mittuntur, explicantur in Scripturis per verbum omnes; sed verbum omnes in Scripturis, dum loquuntur de Angelis, significat omnes ordines: ergo ex omnibus ordinibus mittuntur. Major constat ex illo Apostoli: *Omnes sunt administratores Spiritus missi &c.* Minor ex illo ejusdem: *Adoret eum omnes Angeli Dei; & Gabriel, fuerunt, & sunt de primis Angelis, sed missi fuerunt: ergo Angeli etiam supremi mittuntur. De Michael alibi loquuti fuimus; de Gabriele probatur; nam ipsi innotuit mysterium Incarnationis, quod inferioribus Angelis non innotescebat. IV. Ecclesia majori veneratione prosequitur Michaelem, quam cæteros Angelos; ergo cæteris Angelis dignior est Michael. Unde de Michael dicit Basiliius hom. 1. de Angelis: *Michael Dux supernorum Spirituum, qui dignitate, & honoribus prælati est omnibus Spiritibus. Ex Pantaleo Diaconus hom. de S. Michael apud Surium vocavit eum Seraphinorum primum. Et S. Laurentius Justinianus ser. de S. Michael: *In spirituali primo consilio cæteris Spiritibus sanctis prælati est Michael, sicut Lucifer malis. Michael autem***

autem in Scripturis dicitur missus; ut Daniel. 18. *Michael unus ex Principibus primis venit in adiutorium meum: ergo &c.*

Opponit I. S. Thomas in 2. dist. r. docet, Michaelum esse unum ex Principibus; & ideo in loco illo Danielis dici: *Michael unus ex Principibus: ergo non est ex ordine supremo II. S. Gregorius magnus ad verba illa Daniel. 7. *Milia millium ministrabant ei, & decies milles centena milia assistebant ei;* lib. 17. Moral. c. 9. scribit: *Aliud est assistere, aliud ministrare. Assistentium enim illa procul dabit potestates, qua ad quadam hominibus mutanda non extant; Ministrant vero hi, qui ad explenda officia Nuntiorum veniunt. Sed tamen ipsi quoque contemplatione ab intimis non recedunt. Et quia plures sunt, qui ministrant, quem qui principaliter assistunt, assistentium numerus quasi definitur, ministrantium vero infinitus ostenditur.* III. Verba ab Heb. I. probant solum, quod lex vetus data fuerit per ministerium Angelorum; sed hoc non est necesse, ut factum fuerit per supremos Angelos: ergo ex verbis illis non eruitur, supremos Angelos etiam mitti. IV. Ex Auctore libri de cœlesti Hierarchia c. 13. habemus, Angelum purgantem Isaiæ labia nõ fuisse ex ordine Seraphinorum, sed habuisse nomen Seraphim, ex illa actione, quam operabatur, fuisse tamen ex ordinibus inferioribus. V. Ex communi Theologorum consensu Angeli dividuntur in assistentes, & ministrantes: ergo sunt assistentes Angeli, qui non ministrant; aliter nulla esset divisio.*

Respondemus ad I. S. Doctorem esse contrariæ sententiæ propugnatores, & ideo de Michaelle illa docuit; ipsi tamen opponimus Basilium, Pantaleonem, Laurentium Justinianum, qui aliter de Michaelle scripserunt, & quorum verba nuper recitavimus.

Ad II. pariter S. Gregorium magnum favere contrariæ sententiæ; & ipsi pariter opponimus Athanasium, Nazianzenum, Nyssenum, Chrysostrum, Hieronymum, aliosque. Cæterum in Scripturis Angeli, qui dicuntur assistentes, dicuntur etiam missi. Uti est Raphael, qui Tobiz 12. asserit, se esse unum ex septem, qui aditant ante Deum; & ad Tobiam fuit missus. Gabriel Lucæ 1. de se dicit: *adso ante Deum;* & ad Zachariam fuit missus &c.

Ad III. negatur, Apostolum loqui de lege veteri; loquitur enim de Christo, ut diximus; & hoc testantur Patres multi,

P. R. II.

quos recensuimus, & quorum verba recitavimus.

Ad IV. Interpretatio illa vocis Seraphim, non bene convenit cum aliis Prophetæ verbis. Dicit enim Isaias: *Seraphim stabant super illud &c.* Non ergo fuit unus Seraphim, sed plures; & incredibile est, quod omnes habuerint idem nomen, præcipue quum omnes non eandem actionem exercerent.

Ad V. dicitur, quod distinctio cadit supra exercitium Angelorum, non vero supra Angelos. Et sensus est, quod Angeli vel assistunt, vel ministrant; unde idem Angelus potest modo assistere, & modo ministrare; ut de Gabriele, & de Raphaelè diximus.

Pro tertia Dissertationis parte, in qua queritur, ad quos mittantur Angeli, & ad quæ officia obeunda? Loquimur hic de præcipuis officiis, & de ordinariis, non vero de extraordinariis, quæ possunt quidem plura esse, & varia; unde

Dicimus III. Angelos mitti ad homines, vel ad animæ purgationem, vel ad intellectus illuminationem, vel ad affectus inflammationem. Docet S. Bonaventura dist. 10. ar. 2. q. r. & 2. apud Frassen.

Probat, & explicat Conclusio ab eodem Seraphico Doctore, in Compendio theologicæ veritatis lib. 2. c. 18., si hoc Opus ipsius genuinus est sœtus, de quo Erudiri dissentunt. Tres actus committit a Patribus, & præcipue ab Auctore libri de cœlesti Hierarchia, tribuuntur Angelis; nimirum purgare, illuminare, & perficere. Purgant removendo impedimenta ad illuminationem, quam in nobis factre intendunt; illuminant revelando veritates, quas intellectus vel minimè, vel difficulter assequeretur; perficiunt inflammando voluntatem ad effectus divinorum.

Obstant I. Angeli quidam movent orbem cœlestes, nec ab illorum motu possunt unquam recedere; aliter cœli quiescerent; sed ex hoc primo sequitur, quod non omnes Angeli mittuntur; & sequitur secundo, quod admissi, quod mittantur, non mittuntur ad homines dirigendos, sed ad cœlos movendos; quod utrumque est contra a nobis firmatas Conclusiones. II. Ex Scripturis habemus, plerumque fuisse Angelos a Dno missos ad homines juvandos circa temporalia, & corporea; ergo non semper mittuntur ad animæ purgationem, ad intellectus illuminationem, ad voluntatis inflammationem.

Pp 2 Re-

Respondemus ad I. Admissio, quod Angeli moveant orbis cœlestes, dicitur, quod illi, qui movent, missi sunt ad movendum eos. Et hoc quidem propter homines; cœlum enim Deus, & alstra, & superiora, alia corpora, si quæ sunt, creavit ipse ministerium hominum. Cœterum motio orbium cœlestium ab Angelis est doctrina Aristotelis, non Scripturarum; unde nemo cogit nos, ut eam recipiamus; præcipue quoniam Aristoteles multos docuerit errores circa intelligentias, quas affixas voluit orbibus cœlestibus, ut eos moverent. Audiatur Eustius: *Doctrina ponens intelligentias orbibus cœlestibus perpetuo asfidentes, non tam in Scripturis fundata est, quam in Aristotelica Philosophia, quam doctrina Scripturæ non cedere necesse est.*

Ad II. Etiam beneficia, quæ Deus confert hominum corporibus, animabus illorum

profunt. Per corpora enim aliquando animas medetur, intellectus illuminat, voluntates inflammat. Raphael quidem, Tobię, & Saræ, corpora a Dæmone liberavit, & domos ditavit, cœcitatem ab unius Patre avertit, & mortem ab alterius Viro eliminavit. Omnia videntur fuisse temporalia, & corporalia beneficia; ac per hæc eos movit ad benedicendum, atque laudandum Deum, qui per ipsum mirabilia operatus fuerat ad ejus gloriam, & ad illorum corporalem, spiritualemque salutem. Unde dicebar illis Tob. 12. 18. *Ipsum benedicite, & eamrate illi.* Et n. 20. *Vos autem benedicite Deum, & narrato omnia mirabilia ejus.* Et n. 22. *Tunc præstrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum; & exurgentes narraverunt omnia mirabilia ejus.*

DISSERTATIO CXLVIII.

De Custodia Angelorum; & de erroribus Hereticorum, ac opinionibus Scholasticorum, contra, & circa illam. Quibus detur; ad quæ se extendat; & an cuique detur etiam Angelus malus?

Primo erravit Origines contra Angelorum Custodiam, asserens ex Antipatro, Bostrorum Episcopo, lib. contr. impij Originem, apud Joannem Damascenum in Eclogis lib. A., illam fuisse Angelis a Deo datam in pœnam, & in supplicium, quod ab ipsius dilectione ceciderint. Cœdidi enim, beatas mentes, a Deo creatas, & cum Deo, cujus fruitione lærabantur, arctissime conjunctas, ab hoc felicitatis statu decidisse, & redactas in gradum infimium, fuisse factas Angelos, & Archangelos; & in pœnam implicatas demum fuisse in mundanarum rerum procuratoribus; ut explicat Petavius lib. 2. de Angelis c. 7. n. 15.

Secundo erravit idem Origines credens, Angelos, qui sunt Custodes, præcipue parvulorum, certos de sua salute non esse; immo custodiam nostram exercentes, salutem propriam mereri. Hæc sunt verba ipsius hom. 35. in Luc., & hom. 27. in eund. *Quam ob causam Angeli pro bonis*

soliciti sunt, scientes, quod si nos bene gubernaverint, & ad salutem usque perduxerint, habeant etiam ipsi fiduciam videndi faciem Patris. Quomodo enim si per curam eorum & industriam salus hominibus comparatur, faciem Patris semper attendunt: sic si per negligentiam eorum homo corrumpitur, etiam sui periculi rem esse non nesciunt. Et sicut bonus Episcopus, & optimus Ecclesiæ dispensator, scit, sui meriti esse, atque virtutis, si oves gregis sibi crediti fuerint custoditæ; ita intelligit & de Angelis. Ignominia Angelo est, si homo justus creditus fuerit, & peccaverit: ut e contrario gloria est Angelo, si creditus sibi saltem minimus in Ecclesiâ fuerit. Videbunt enim non aliquando, sed semper faciem Patris, qui est in cœlis, cum alii semper non videant. Secundum meritum cuius eorum, quorum Angeli sunt, aut semper, aut nunquam, vel parum, vel plus, faciem Dei Angeli contemplantur. Eadem habet hom. 20. in Num.

Tertio erravit Auctor Questionum ad Orthodoxos, quæ falso Justinu Martiri & Phi-

Philosopho tribuuntur, q. 20. dicens, Custodes Angelos singulorum hominum assistere usque ad resurrectionem animabus illorum hominum, qui mortui sunt, & quorum custodes erant. Refert etiam Petavius cit. loc. n. 14.

Quaero erravit Calvinus ad cap. 32. Genes. v. 1. scribens: *Maligne Dei gratiam extenuant, qui tantum ab uno Angelo quaque noctem defendi putant. Nec dubium est, quin Diabolus hoc usum fiduciam nostram aliquis ex parte minuire conatus sit.* Et lib. 1. Instit. c. 14. §. 7. *As singulis hominibus singuli Angeli attributi sunt ad eorum defensionem, pro certo esse non ausim. Hoc quidem pro certo habendum, non tantum uni Angelo unumquemque hominem esse curam, sed omnes uno consensu vigilare pro salute hominum.* Et ad cap. 15. Actor. §. 15. ad verba illa: *Angelus ejus &c.* asserit: *Angelum ejus nominant, qui divinitus ejus apparatus sit cultus, & salus minister. Quod vulgo hinc elicunt, singulis hominibus utribi singulos Angelos, qui eorum curam gerunt, nimis infirmum est.* Nam Scriptura testatur, magna populo interdum unum dati Angelum: Ergo figmentum, quod passim inuoluit. *Ne hinc casusque generis, personam est.* Et ad psal. 90. *Falsum illud est commentum, suam cuique singularum Angelum esse.*

Quinto errarunt Magdeburgenses Centuriatores cent. 3. 4. §. 6. &c. c. 4. negando singulis Angelos singulis hominibus deputatos esse. Unde cum Calvino putant, omnes Angelos curam omnium hominum gerere, & hoc non semper, sed quando Deo id placuerit; ut ex allatis Calvini verba innotebit.

Sexto fuerunt Hæretici quidam secundo seculo currente, Apulijani dicti a quodam Apulejo, naine Astro, & Medauri nato, & de Platonica Secta Philosopho, qui dicebant, *Dæmones esse medios inter Deum, & homines, qui hinc ferant petitiones nostras, & inde ceterant deusum supplicia;* quod refert Petrus Annatus in apparatu ad positivam theologiam lib. 7. ar. 7. Unde videbantur asserere, non solum Angelos bonos, verum quoque malos, in hominum custodiam deputatos esse; quanvis etiam in hoc errarent, quod crederent, utrosque Mediatoces esse.

Inter Scholasticos Theologos fuit Petrus Lombardus, cognomento dictus Magister sententiarum, qui, Estio teste, manifeste descendit in sententiam, quæ asserit, non singulos singulis, sed unum eundemque Angelum multis hominibus a Deo

assignari; eo ductus argumento, quia homines electi tot sunt, quot sunt boni Angeli; homines autem electi & reprobi plures sunt: ergo non essent custodes Angeli numero pares hominibus. Communis autem Theologorum omnium sententia contrarium docet, singulos scilicet homines suum habere Angelum custodem, unicuique illorum a Deo deputatum.

Dicimus I. de fide esse, sanctos Angelos deputari a Deo ad custodiam hominum.

I. Probat ex Scripturis. Psal. 90. 11. *Quoniam Angelis suis mandavit te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Et n. 12. *In manibus portabunt te: ne facte offensus ad lapidem pedem tuum.* Judith 13. 20. *Vixit Dominus, quoniam custodivit me Angelus ejus, & hinc euntem, & ibi commorantem, & induit huc creverentem, & non permisit me Dominus ancillam suam emquinari.* Matth. 18. 10. *Videte, ne contemnatis unum ex his pusillis: dico enim vobis, quia Angeli eorum in caelis semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est.* Actorum 12. 7. *Eccce Angelus Domini assistit, & lumen resulsit in habitaculo, peccassique latece Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et occiderunt catena de manibus ejus. Dixit autem Angelus ad eum: praeingere, & calcæa te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumdanda tibi vestimentum tuum, & sequere me. Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quia verum est quod fiebat per Angelum: existimabat autem se visum videre. Et exeuntes processerunt vicem unam; & continuo discessit Angelus ab eo. Et Petrus ad se reversus dixit: Nunc scio voce quia misit Deus Angelum suum, & eripuit me de manu Hecadæ. Pulsante Petro ostium janua, processit puella ad videndum, nomine Rhode. Et ut cognovit vocem Petri, pro gaudio non specevit januam, sed intro currens, nuntiavit flare Petrum ante januam. Illi autem dicebant: Angelus ejus est.*

II. Probat ex Patribus. Basiliscus hom. in psal. 33. *Omni in Christum credenti Angelus assistit.* Et hom. in psal. 48. *Caillibet fidelium est Angelus assistens, & adjuvans, qui in caelo est videte dignus.* Hilarius in psal. 129. *Admirandum esse plures spirituales vicæ, quibus Angelorum est nomen, Ecclesiis presidentes. Sunt enim secundum Joannem Africanus Ecclesiis Angeli.* Ambrosius lib. de Viduis: *Obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad peccatum dati sunt.* Hieronymus in cap. 66. Isaia: *Quod unusquisque*

nostrum habeat Angelos, multa Scriptura docent. Et ep 27. ad Eustochium c. r. Testor. Jesum, & Sanctos ejus, ipsumque proprium Angelum, qui custos fuit, & comes admirabilis famulus, me ubi in gratiam dicere. Isidorus Hispalensis de sum. bon. seu lib. 1. sent. c. 12. Singula gentes praepositos Angelos habere creduntur. Beda in 2. lib. qq. quæst. 9. Boni Angeli ad ministerium salutis humana deputati sunt, ut curas administrant mundi, & regant omnia jussu Dei. Petrus Damianus ser. de exalt. S. Crucis: Angelos ad nostri custodiam deputatos quotidie multipliciter offendimus, & offensam negligenter cumulamus.

III. Probatum ex veteribus Judæis. Auctor libri Michael hæc dicit: Principio ponimus coram te sententiam Rabbinoorum, qui dicunt, non est herba infra, quæ non habeat fatum supra. Et si ita res se habet in plantis corporeis, quanto magis animalibus viventibus, & spiritualibus, comparatione ad corpora, est aliquis, qui ea curat supra, ut infundat super ea virtutem suam: Qui vero curat animalia vivencia vocatur Domini, aut Angelus. Rab. Salomon. Ad illa verba Danielis 10. Vidi ego Daniel &c. scribit Angelus uniuscujusque hominis supra se ipsum &c.

IV. Probatum ex Gentilibus Philosophis. De Plarone testatur Eusebius Cæsariensis lib. 13. de prepar. evangel. c. 7. Angelum unicuique ad custodiam divinitus datum a Scriptura Nos didicimus, & Plata scribere non dubitavit hoc modo: Quoniam, inquit, omnes animæ forte vitæ modum elegerunt, ordine ad sortem suam progrediuntur mata a Damone, quem singula sortita sunt, qui ad custodiendam hanc vitam, & ad perficiendam, qua elegerunt, una cum eis mittitur. Hoc ipsum credo Socratem etiam significasse, cum Damone quodam sapientis gubernari se dixerit. Menander apud eundem Eusebium lib. 12. habet: Unicuique genius viri ad statum nato, Myllagogus vita bonæ. Epictetus apud Arrianum Att. Diss. lib. 1. c. 14. Tutorem unicuique Deus assignavit singulorum genium, & huic ipsum custodiendum tradidit; & quidem hujusmodi qui neque dormiat, neque falli possit. Seneca epist. 120. Unicuique nostrum pedagogum dari Deum, non quidem ordinarium, sed hunc inferioris notæ, ex eorum numero, quos Ovidius ait, de plebe Deos. Ita tamen hoc sponas volo, ut meminerit majores nostros, qui crediderant hoc, Sticos fuisse. Singulis enim & Geniam, & Juvenem dederunt. V. Probatum Rationibus. I. Ratione divinæ

potentiæ; quia enim Deus est summus, potens non solum creando Angelos providit gloriæ suæ, sed etiam necessitati creaturæ suæ: unde creavit Angelos, ut sibi assisterent, & ministrarent; & creavit quoque ut homines custodirent, & adjuvarent. II. Ratione divinæ sapientiæ; quia consonum est huic deducere postrema ad summa per media; quum ergo Angeli, tum propter immortalitatem naturæ, tum propter consuetudinem gratiæ, sint quid medium inter Deum, & hominem; conveniebat, ut homines, qui sunt postremi, custodiendi, & adjuvandi, ad Deum, qui summus est, perducerent. III. Ratione divinæ misericordiæ; quæ quum nunquam a justitia recedat, conveniens fuit, ut si homo lapsus per Dæmones ad malum incitaretur, per Angelum quoque excitaretur ad bonum. IV. Deus habet in mundo Dæmones, qui sunt adverberatæ sui, & inimici nostri; ergo debet mittere in mundum Angelos, qui Dæmones debellarent; unde nec sibi bellum, nec nobis damnum parare ausi fuissent. V. Hoc officium indecens non est Angelis, immo ipsorum charitati, pietati, ac zelo, apprime consonum; hominibus vero est valde utile, & honorificum; cur ergo negandum? VI. Homines non sunt sufficientes rectores hominibus, nec congruentes; ergo debebant eis præfici a Deo Angeli. Probatum antecedens. Homines deficient in multis, vel propter malitiam, vel propter ignorantiam; in quibus Angeli, qui sunt boni, & sapientes, non deficient; ergo Homines non sunt sufficientes rectores hominibus, nec congruentes.

Opponunt I. Si Angelus est custos hominis, homo nec habet libertatem, nec meritum; hoc non est dicendum; ergo &c. Probatum major. Angelus, quando homo est determinatus ad peccandum, vel opponitur ei, vel non? Si non: ad nihil ergo infervit; Si sic: ergo lædit ipsius libertatem, & impedit meritum. II. Homo per liberum arbitrium & gratiam, vel potest ad malum compelli, vel non potest? Si non potest: ergo ad nihil infervit Angelus custos; si potest: ergo Angelus custos violentiam cinfert, non confert adjumentum. III. Si homo vinceret absque subsidio Angelorum, ejus meritum esset majus, & ejus gloria excellentior: ergo custodia Angelorum dæservit potius ad diminutionem meriti, & gloriæ Angelorum. IV. Quod Angeli sint cullos

des hominum vel a natura, vel a gratia habent? Si a natura: ergo etiam Dæmones, qui naturalia non misserunt, possunt esse custodes nostri. Si a gratia: ergo etiam animæ perfectiores possunt curam gerere animarum, quæ minus sint perfectæ. V. Angelus, qui est custos, est minister hominis: ergo est minor homine; hoc dici non potest: ergo &c. Minor habetur Luc. 22. *Major est qui recumbit, quam qui ministrat.* VI. Solus Deus dicitur in Scripturis hominum custos: ergo superflui sunt Custodes Angeli. Antecedens probatur ex illo Job. 7. *Quid faciam tibi o Custos hominum?* Ex illo psal. 120. *Ecce au dormitabit, æque dormiet, qui custodit Israel. . . . Dominus custodit te ab omni malo custodiat auram tuam Dominus: Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum.* VII. Solus Deus nos a captivitate liberavit: ergo solus Deus nos a captivitate custodit. Antecedens negari non potest; consequentia sequitur, quia ejusdem est potentiam præservare in libertate, ac a captivitate redimere & liberare. VIII. Custodes Angeli dicuntur mediatores inter Deum, & homines; sed unus est mediator noster ex Scripturis, solus scilicet Dominus noster Jesus Christus: ergo alia mediatoribus non est nobis opus.

Respondemus ad I. Angelum se opponere homini determinato ad peccandum, sed suadendo, exhortando, alliciendo; non autem vim faciendo voluntati ejus; unde illæsa remanet libertas eja, & meritum auctum, si non peccat; deperditum vero, si peccat. Et tunc ad quid inserviunt Angeli, qui custodes hominum sunt.

Ad II. Homo ab extrinseco non potest compelli ad malum, & quando ad malum determinatur, a se ipso per suum liberum arbitrium determinatur. Efficit vero Angelus custos, ne Diabolus, qui extrinsecus operatur, objecta alliciencia proponat, occasiones peccandi pareat, & socios peccatorum adhibeat. Juvat insuper, ne voluntas, & a Diabolo per internos motus inclinata ad malum, & passionibus tracta, ad malum plene consentiat; non quidem vim faciendo, sed illuminando, inflammando, removendo &c.

Ad III. Non pugnat homo cum altero homine, sed cum spiritibus tenebrarum, cum principibus, & potestatibus; ipse autem est natura pulveris figmentum, est peccato infirmus, & consuetudine debi-

lis; unde indiget auxilio Angelorum ut vincat. Propterea Petrus Damiani scribebat Alexandro II. Rom. Pont. in sua quadam epistola: *Neque enim versata tam callidi & exercitati hostis possit fragilitas humana resistere, nisi eum a tentationibus Electorum virtus angelica propulsa-*

Ad IV. Habent Angeli ut sint custodes hominum, a natura, quia natura sunt hominibus fortiores. & potentiores; habent a gratia, quia sunt hominibus præstantiores, & firmiores; habent præcipue a divina ordinatione; Deus enim mandavit Angelis suis, ut nos custodiant. Quis autem decretorum Dei intendit esse scrutator, ut assequi omnino velit, cur Deus hoc fecerit, vel non fecerit; ad quid ordinaverit, ad quid vero non ordinaverit?

Ad V. Negavimus supra, Angelos esse ministros hominum, etsi sint hominum custodes. Verum si velint, quod sint ministri, non sunt certe tales ministerio subjectionis, sed ministerio præsentia. Custodes Angeli utique homines gubernant, regunt, docent, dirigunt, hortantur ad bonum, ut magistri, duces, pædagogi; non vero servant, obediunt, ministrant, ut famuli, vel mancipia.

Ad VI. S. Bonaventura respondet dicendo apud Frassen, quod perfectio divinæ custodiæ non excludit utilitatem angelicæ. Et exemplum affert; quia sicut Deus dando creaturis virtutem operandi, a se ipso virtutem hanc non auferit, sed cum illis etiam producit, & cooperatur: Ita dando Angelis custodiam hominum, custodiam hanc a se ipso non removet, sed cum Angelis etiam ipse homines custodit.

Ad VII. Plus est redimere, quam custodire; quia redimere est mortuum vivificare, custodire est in vita conservare. Ille est actus solus Dei, cujus est proprium vitam primo conferre; hic vero est etiam actus creaturæ, quæ præstantiora sit naturæ, & virtutis etiam potentioris; quales sunt Angeli. Unde si Angeli non potuerunt hominem a Dæmonum captivitate eruere, possunt quidem hominem sic custodire, ne denuo in Dæmonum incidat servitutem.

Ad VIII. Solus Christus est mediator immediatus, per naturam, & primarius; Angeli vero dicuntur mediatores, ut pariter dicuntur Sancti apud Deum, mediati, per gratiam & divinam ordinationem, & secundarii, aut minus principales. Hoc autem non officia dignitatis Christi; sicut non

non officit filio Regis ministros habere, qui deserviant ei in administratione regiminis, quod sibi a Patre est demandatum.

Dicimus II. Singulos custodes Angelos a Deo deputari singulis hominibus, sive parvulis, sive adultis, sive fidelibus, sive infidelibus, sive prædestinatis, sive reprobis, sive iustis, sive peccatoribus. Est communis non solum inter Theologos, verum quoque inter Catholicos; non est tamen de fide; quia nec Ecclesia hoc aperte definit, nec unquam in Scripturis manifeste legitur, nec de eo est unanimitas Patrum sententia. Attamen quum ex Scriptura colligatur, quum Patres majori ex parte eam doceant, quum Theologi in ipsa conveniant, temeraria esset propositio, quæ eandem adversaretur. Unde assertit Estius:

Valde probabile est, unumquoque hominem, præsertim fidelem & electum, habere deputatum sibi peculiarem Angelum bonum, vel e custodem, ducem, ac directorem, inrer tota pericula tam animi, quam corporis, quibus hæc vita plena est: Etenim id est Scripturis admodum consentaneum, & sententiis Patrum celebratum. In editione neapolitana anni 1720. apud Parrinos, in notis sic legitur verbum illud, *valde probabile*, explicatum. Valde probabilem appellat, quod non ita accipiendum esse censeo, uti a modernis moralibus Theologis, qui vulgo Probabilistæ audiunt, commuiter explicatur; itaut in utramlibet partem discipari possit: sed eo sensu, quo Augustinus, & non semel S. Thomas, hoc nomen *Probabile* acceperunt; nimirum, ut rem probaram, & de qua prudenter dubitari non possit, significet. Certe Dionysius Petavius 1. 3. theol. dog. lib. 2. de Angelis c. 4. *christianum dogma*; & num. 7. *Christianorum Theologorum decretum*, eam sententiam dicere non dubitavit. Est contra Calvinum, Magdeburgenses, nuperum Heterodoxum & librorum plurimorum eruditione notissimum, Joaoannem Clericum, aliosque ejusdem furfuris homines; est etiam contra Magistrum sententiarum, ut diximus.

I. Probatur ex Scripturis. Matth. 18. *Angellorum in caelis semper vident faciem Patris* &c. Non dixit Angelus eorum, sed Angeli eorum: ergo singuli pueri illi singulos habebant custodes Angelos. Actor. 12. Petro pulsante dicunt fideles: *Angelus ejus est ergo* compertum illis erat, Petrum habere custodem Angelum, qui Angelus

ejus erat; & sic pariter credebant de cæteris hominibus. Judith 13. etiam dicitur *Angelus ejus*. Et Genes. 48. Jacob loquitur dicens: *Angelus, qui eruit me de cunclis malis: ergo erat Angelus ejus; hoc est peculiaris illius custos a Deo deputatus.*

II. Probatur ex Patribus. Hieronymus sup. Matth. 18. ad verba illa: *Angeli eorum*: subdit: *Magna dignitas Animarum, ut unaquaque habeat ad ortu nativitatibus in custodia sui Angelum deputatum.* Et ad verba Eccl. 5. *Ne dicas coram Angelo: Non est providentia;* exponit: *Non enim in vento dista transeunt, sed a presente Angelo, qui unicuique adhaeret comes, statim referuntur ad Dominum.* Basiliius lib. 3. cont. Eunomium: *Quod autem unicuique fidelium adfit Angelus, tanquam pedagogus aliquis, & pastor vitam gubernans, nemo contradicat, qui Domini verborum meminertis dicitis: Ne contemnatis nomem ex his passillis, quoniam Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est.* Idem in Psal. 48. *Cuilibet fidelium est Angelus assistens.* Chryostomus in c. 18. Matth. *Assensum est, quia omnes Sancti Angelos habeant.* Origenes hom. 11. in Num. Ex illo Actorum 12. *Angelus ejus est;* habet: *Ergo intellegitur esse & alius Pauli Angelus, sicut est Petri; & alius alterius Apostoli, & singulorum per ordinem.* Eusebius lib. 13. per par. evang. *Angelum unicuique ad custodiam divinitus datum.*

III. Probatur Rationibus. I. Si quislibet homo suum non haberet Angelum custodem, vel ideo effec, quia unus custos daretur pro omnibus hominibus, vel quia daretur pro duobus, aut tribus, aut quatuor &c.; sed neutrum dici potest: ergo &c. Probatur minor. Non posset dari duobus, aut tribus; quia non posset esse comes, uti est Angelus custos, duorum, vel trium; si enim illi in diversis se conferrent plagas, non posset Angelus se ipsum multiplicare, ut cum iisdem pergeret. Neque posset esse unus Custos pro omnibus hominibus; quia hic faris effec ad gubernandam speciem, non vero singula individua; quæ quidem singula, utpote animata, & rationalia, peculiari gubernatione, & custodia indigent: ergo singulis dantur hominibus. II. Ratio Magistri Sententiarum est, quia plures sunt homines, quam Angeli; & proinde Angeli non sufficerent; sed hoc est falsum; quia, ut ait Frassen, verisimile est, quod in infima Hierarchia plures snt Angeli, quam homines actu, & de factò existentes;

tes; non est proinde necessitas, ut dicamus, unum Angelum plures homines custodire. III. Hoc magis convenit magnificentiæ ac liberalitati Dei, quod plures Angelos mittat in custodiam hominum, & in cujuslibet hominis tutelam Angelum suum peculiarem ac designatum. Deus enim in aula sua non habet hanc Ministrorum penuriam, ut non possit singulis hominibus singulos assignare custodes. IV. hæc est differentia inter speciem humanam, & species aliarum rerum, quæ intellectivæ non sunt; quod pro unaquaque specie unus satis est Angelus; pro humana specie vero pro unoquoque individuo unus debet Angelus esse. Aliter facere, esset contra dignitatem humanæ naturæ supra cæteras materiales creaturas.

Probatum modo de Parvulis, & Adultis. I. Ex Hieronymo cit. loc. *Supra hoc unaquaque anima ab æta natiuitatis sibi deputatum habet Angelum. Ergo habet ab infansia, deinde habet in pueritia, postea in adolescentia; & sic deinceps. II.* Sive ut explicat & intelligit S. Thomas, quod loquitur Hieronymus de natiuitate extraterum, non intra uterum; sive ut sentiant alii de natiuitate intra uterum, & non extra; semper quidem, sive extra, uterum, sive intra, infantes & parvuli Angelorum custodia indigent. Et quidem intra uterum docet S. Anselmus in Elucidario: *Unaquaque anima dum in corpore mittitur Angelo committitur.* Uterius, postquam anima corpori unitur, ad ejus custodiam, Angelo indiget. Et indiget ad multa, tum ut custodiat corpus a contrariæ potestatis vexatione, tum ut anima tunc creata tunc etiam disponatur ad bonum, tum ne moriatur, & baptismi beneficio priuetur: Ergo etiam pro tempore illo Angelum habet. Quod si recuratur ad Angelum Matris, & dicatur, quod hic idem custodiat puerum in utero ejusdem existentem, dicitur, quod Angelus matris custodia illum quantum pertinet ad bonum matris; quantum vero spectat ad bonum pueri consonum est, ut illum custodiat Angelus, qui ipsius sit custos.

Probatum insuper de Reprobis. I. quia Reprobis datur auxilium sufficiens ad salutem; ergo datur Angelus custos. Probatum consequentia. Custodia Angelorum est auxilium sufficiens ad salutem; ergo si datur unum, datur aliud. Probatum antecedens. Deus permittit Reprobos ten-

tari a Dæmone; ergo debet illum defendere per Angelum, ad hoc ut det ei sufficiens hoc auxilium ad resistendum Diabolo II. quia etsi Angelus non perducit Reprobum ad vitam æternam, revocat nihilominus illum a plurimis peccatis, quæ committeret, si Angelus ei non assisteret. III. quia si Deus permittit, quod Prædestinati habeant Dæmonem tentantem, permittit quoque, quod Reprobi habeant Angelum auxiliantem.

Probatum similiter de Infidelibus, & Peccatoribus quibuscunque. I. Quia de quocunque humine vitatore, etsi infideli, etsi peccatore, possumus sperare salutem usque ad vitam suæ finem; ergo ad hanc procurandam Angeli custodia indiget. II. Quia si datur fidelibus, & iustis, Dæmon tentans illos; ita etiam datur infidelibus, & peccatoribus, Angelus adjuvans eisdem. III. Quia potest infideli, vel peccator, evadere peior per majora & atrociora peccata; ergo ad impediendum illa datur Angelus custos. IV. Quia SS. Patres Hieronymus, Bernardus, alique, docentes, unumquemque hominem suum habere custodem Angelum, non distinguunt inter fidelem, & infidelem, prædestinatum ac reprobum, iustum & peccatorem.

Arguunt. I. Pueruli neo possunt peccare, nec possunt mereri; ergo custodiam Angelorum non habent. II. Verba illa psal. 90. *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te*, dicta sunt tantummodo iustis; ergo peccatores non habent custodes. III. Ex Chrysof. hom. 3. sup. Coloss. t. fideles tantum homines habent Angelorum custodiam; ergo infideles non habent. Sunt Chrysofomi verba: *Olim congruentes numero Gentium erant Angeli, nunc autem congruentes numero fidelium.* IV. Ex Didymo apud Damascenum lib. 4. Parallel. c. 7. *Probi ac sancti viri lucidos Angelos custodes habent; mali autem tenebratos.* V. Ex S. Basilio in Com. in Isai. ad verba illa: *Et auferam spem ejus &c.* scribente: *Fidri etiam potest Angelum ut cum unusquisque nostrum habeat sanctum, qui castra metatur in circuitu timentium Dominum, in peccatis deprehensus, huic plaga, quam minatur, fiat obnoxius, & muro prioretur, hoc est sanctorum virtutum tutela.* Et in Psal. 3. *Quique credenti in Dominum Angelus assistit, nisi forte nos ipsam improbis fallis effugemus: nam ut apes fumus in fugam agit; & columbas malus odor abigit; ita vicia nostra custodem Angelum lacrimosum, fatidum peccatum.*

atum repellit; ergo ex Basilio soli fideles, & soli iusti custodes, Angelos habent. VI. Unus homo multis recondendis hominibus sufficit, ergo unus Angelus multis hominibus custodiendis fax est. VII. Ex nostra Conclusionem sequeretur, quod si singuli homines singulos habuerunt custodes: ergo etiam Christus suum habuit custodem; hoc autem non est dicendum: ergo neque illud. VIII. Pariter ex nostra assertione inferretur, quod etiam Antichristus suum habebit custodem Angelum; sed hoc dici non potest: ergo neque primum.

Respondemus ad I. quod quamvis pueruli pro tempore illo nec peccare, nec mereri possunt, quia rationis usum non habent, poterunt tamen temporibus subsequentibus, quibus usum habebunt. Unde custodes Angeli illis profunt, sic eos illuminando, disponendo, apertando, ut peccare vel nolint, vel rarius velint, in aetate illa, in qua valebunt peccare.

Ad II. quod per verba illa intelligitur quidem speciale mandatum, datum a Deo Angelis, ut custodiant homines iustos; sed non per hoc excluditur mandatum, iisdem impositum, ut custodiant peccatores, vel reprobos. Et quidem speciale mandatum est pro iustis, ut custodiant eos in omnibus viis eorum; quia hoc mandatum de iniustus verificari non potest, quum non omnes vias eorum ita sint rectae, ut in iis possint illos Angeli eorum custodire, protegere, & adiuvere.

Ad III. Chrysostrum intelligit Erius de peculiari & efficaci custodia, qua homines ad aeternam vitam dirigantur. Ceterum nunquam Chrysostrum aperte asseruit, infideles Angelorum custodia carere. Et aliquando etiam dixit; fideles habere custodes Angelos excellentiores: ergo non negat, quod infideles non habent, sed tantum inferri potest ex ipso, quod custodes habeant Angelos minus excellentes.

Ad IV. Intelligendus est Didymus de illis Angelis, quorum nutibus assentiunt viri boni, & viri perversi. Lucidi quidem sunt Angeli illi, quibus adhaerent iusti; quia sunt Angeli lucis; tenebrosi vero sunt illi, quibus obediunt perversi, quia sunt Angeli tenebrarum.

Ad V. Basilium in utroque loco loquitur de custodiam exercitio respectu hominum impiorum, quod ab iisdem pravis eorum operationibus impeditur: Non autem loquitur de custodia, quae vere de illis a

Deo demandata est Angelis. Hoc vero; quod dicit, Angelos elongari, abesse &c. intelligitur, quod locum non habeant in perversis hominibus bonorum Angelorum hortamenta, & admoitiones; & proinde peccatores recedendo ab eis voluntate, faciunt, ut dicatur, Angelos ab ipsis recedere, & abesse. Ceterum aliquando etiam Angeli a iustis abesse dicuntur; sed quia ratioe, explicatur ab Ambrosio ad verba psal. 35. *Qui iuxta me erant, de longe steterunt, dicente: Ne abhorreat mysticus pietatis affectus, ut pro Angelis dixerit, qui praetendunt timentibus Dominum, ut eripiant eos de tentationibus, quas ferre non possunt: quomodo ergo longe stant, qui in adiumentum sunt attributi? Sed non illi se separant, sed qui urgetur tentationibus putat eos longe abesse, quos propius adesse desiderat, & arbitratur dissimulare, tum illi iuvandi tempus nunc sui Superioris expectent, qui abilem suum, quo gloriosius vinceret, diutius certare praecipit.*

Ad VI. respondet S. Thomas, deputari unum Angelum ad custodiam unius hominis, quatenus hic est talis singularis homo, nun vero prout est alicuius communis membrum, vel alicuius collegii pars. Nec mirum; quia etiam aliquando unus homo deputatur ad custodiam, uolus hominis; & unus homo ad gubernium civitatis, vel provinciae, vel regni. Addunt, quod Angelorum potentia est finita, & proinde major ubi est unita, & non dispersa; & hinc colligitur dignitas animarum, quum ad quamlibet illarum tutam unius Angeli virtutem Deus deputaverit.

Ad VII. Re vera Christus Dominus custodem Angelum non habuit, quia nunquam fuit homo viator, nos autem de hominibus viatoribus loquimur. Uode docet S. Bonaventura dist. 11. q. 3. *Christus non indigebat Angelis custodia, nec ipsa eum decebat. Non egebat, quia adversarius ejus nec poterat opprimere per violentiam corpus Divinitati unitum, nec poterat seducere per astutias intellectum a Verbo plenarie illustratum; nec poterat allicere per blanditias affectum plenitudine gratiae confirmatum... Nec enim ei competebat. Custodia enim in custodiens respectu custoditi dicit praesidentiam, quaedam; & quia Angeli Christo Dominus subtrant, non praerant; ideo nec aliquid officium praesidentiae ipsi Angelis respectu Christi committi debet; & propterea nullus Angelus debuit deputari ad custodiendum.*

Chri-

Christum, sed Angelorum multitudo debuit deputari ad ejus ministerium.

Ad VIII. Antichristum habiturum quoque suum Angelum custodem, docent S. Thomas, S. Bonaventura, & Alensis, apud Frassen. Quod colligunt ex eo, quod Deus velit omnes homines salvos fieri; unde nullum excipit, omnes comprehendit, etiam pessimos, & consequenter ipsum quoque Antichristum. Præterea, custodia Angelorum est auxilium generale commune, quod nulli hominum denegatur; quanvis aliquibus quedam specialia auxilia denegentur; igitur nec Antichristo denegari debet.

Dicimus III. Angelos deputari ad custodiam hominum propter sex; quæ sunt; increpare pro delictis, a peccatorum vinculis absolvere, Dæmones coercere, obstacula ad virtutem removere, orationes hominum offerre Deo, & merentes consolari. Enumerantur a S. Bonaventura, & reseruntur, explicantur, ac probantur a Frassen.

Obijciunt I. Admittunt custodes Angeli pro aliis rebus præter homines; sed cum aliis rebus non possunt hos effectus exercere; ergo vel verum non est, quod alias res custodiant; vel falsum est, quod effectus illos exercent. II. Dantur quoque custodes regnorum, provinciarum, urbium, ecclesiarum, collegiorum &c. munus autem horum non intelligitur quale sit, quum satis intelligatur præfata munia exerceri ab unoquoque singulorum hominum custode. III. Beatissima Virgo vel habuit custodem, vel non habuit? Si habuit; non potuit eum illa prædicta munera exercere; si non habuit; non ergo est verum, quod quilibet homo suum Angelum custodem habeat. IV. Adam in statu innocentie vel habuit pariter custodem, vel non habuit? Si primum; non verificatur tertia conclusio. Si secundum; non verificatur secunda.

Respondemus ad I. Utrique admittuntur custodes Angeli pro aliis rebus. Docet enim Augustinus lib. 8. q. 99. quæst. 79. *Unaquæque res visibilis habet angelicam potestatem sibi præpositam.* Docet quoque Origenes c. 8. in Jeremiam; *Omnia rebus Angeli præfident, tam terra, & aqua, quam aeris, & ignis; id est principalibus elementis; & in hoc ordine provenire ad omnia animalia, ad omnes germen, ad ipsa quoque astra cæli.* Effectus autem illos non est necesse ut producant in omnibus rebus, sed sat est, ut producant in hominibus, propter quos

PAR. II.

res illæ conditæ a Deo fuerunt. Servant vero res illas propter homines, quibus etiam consulunt in rerum illarum conservatione.

Ad II. dicitur, quod effectus illos producant in hominibus illis, quorum gubernio regna, provincie, urbes, & cætera subsunt. Angeli enim cultus personæ providet de iis, quæ spectant ad personam; Angelus vero cultus Ecclesiæ, providet de illis, quæ ad ecclesiam pertinent. Quod autem regna, provincias, ecclesias, &c. Angeli vere custodiant, docet Origenes hom. 35. in Lucam: *Principibus, id est Angelis, ab exordio terra divisa est.* Docet Theodoretus in c. 10. Danielis, ex Matth. 18. concludens: *Archangelis vero illud munus impositum, ut Gentium sint præfati.* Docet Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromat. *Per Gentes, & Civitates divisa sunt Angelorum præfatura.*

Ad III. Beata Virgo, quia intrinsece non erat impeccabilis, sed tantum extrinsece, ideo habuit quoque custodem Angelum. S. Bernardus ep. 77. vult, fuisse Gabriellem Archangelum; qui, ut ait S. Ambrosius, *ipsam consuebat in angustiis, & divitiis ipsi mandata & arcana intuebatur.*

Ad IV. De primis parentibus idem est iudicium apud S. Bonaventuram, Alensem, &c. Ratio est, quia in statu innocentie habuerunt malum Angelum, qui eos tentavit; ergo etiam habuerunt bonum, qui eos adjuvit.

Dicimus IV. non habere hominem quemlibet Angelum malum, sicut habet Angelum bonum. Est communis inter Theologos, quanvis unus aut alter contrarium asserat.

I. Probat. Opinio, quæ nostræ opponitur conclusioni, nullum habet fundamentum, nec in Scripturis, nec in Patribus; ergo non est admittenda. Antecedens patet; quia nulla testimonia afferuntur a tventibus eam; & si qui Patres nominantur, eorum verba in responsionibus ad argumenta explicabimus. Sequitur consequentia; in rebus enim, ut dicitur, de facto, & quæ a Dei voluntate pendent, nihil ex nobis possumus affirmare, nisi Scripturæ doceant, aut Patres.

II. Opinio hæc nixitur Gentilium errori, quo credebant, quemlibet hominem habere duos genios, unum bonum, & alterum malum; cui etiam congruit Mahometanorum superstitione, qua credunt, singulis hominibus binos Angelos assistere,

Q 2 unum

unum a dextris, alium a sinistris, quorum ille scribit beneficia, hic vero malefacta hominis illius; ut legitur in libro, cui titulus: *Doftrina Mabometi*; & refert Estius. Unde ex his idem Estius concludit, opinionem hanc de malo Angelo cuique homini adhaerente, fpectare magis ad fabulas falsarum religionum, quam in doctrina christiana solidum habere fundamentum.

III. Scimus ex historiis sacris plures Dæmones tentasse unum hominem; & scimus etiam aliquando Dæmones quibusdam perverfis hominibus, qui culpas suas Dæmonibus imputabant, objecisse, ex semetipfis tantummodo periisse; ergo si vera sunt exempla ista; nec unus homo habet unum Dæmonem, sed aliquando plures; nec singuli homines singulos Dæmones habent, quandoquidem homines interdum ita sint pessimæ voluntatis, ut absque Dæmonis tentatione peccent, & sine Dæmonis labore damnentur.

Obstant I. Origenes hom. 12. & 13. super Lucā opinionem nostræ contrariam docuit: ergo habet fundamentum in Patribus. II. Cassianus collat. 8. c. 17., & collat. 13. c. 12. eandem sequutus est doctrinam: ergo non est singularis. III. Magister Sententiarum eandem amplexus est

sententiam, & pro se citat S. Gregorium Papam; ergo opinio defensores habet Scholasticos, & Patres.

Respondemus ad I. In homiliis illis, in quibus hanc tradit opinionem, multa alia tradere absurda; unde non mirum si inter tot absurda hoc etiam commentum inveniatur. De cætero Origenes illud a Platonis didicit, & Christianos docere conatus est; sed in casum, quia cæteri Patres ei non adhaeruerunt.

Ad II. In hoc errore, sicut & in aliis, Cassianum reprehendit S. Prosper lib. cont. Collatorem, hoc est cont. Cassianum c. 27. Peravius aliter intelligit Cassiani errorem, & Prosperi reprehensionem, t. 3. theol. dogm. lib. 2. de Angelis c. 6. n. 9. Uritur Cassianus, utitur & Origenes, auctoritate libri Pastoris; sed ex Hieronymo in prol. galeat. hic liber apocryphus est, & cum Gelasius Pontifex inter apocrypha rejecit; ut legitur in c. sancta romana Ecclesia dist. 15.

Ad III. Verba illa, quæ dicit Magister esse Gregorii, apud Gregorium non inveniuntur; leguntur tamen in libro sententiarum Hugonis a S. Victore; unde deceptus est Magister, credens habere pro se Gregorium, quum habuerit Hugonem, qui multum Gregorio est inferior.

DISSERTATIO CIL.

De Merito Angelorum; An meruerint; quid vero, & per quid meruerint?

Angelos ab initio creatos non fuisse a Deo in statu beatitudinis supernaturalis, in Dissertatione CXXXVIII. probavimus; hinc sequitur illos ex proprio merito eam obtinuisse. Quod adeo certum & extra controversiam est inter Theologos, ut contrariam opinionem Valentia temerariam dicat, & erroneam; Molina vero periculofam in fide asserere non dubitet. Unde Vasquez disp. 229. c. 1. n. 1. credat, vel neminem eam hætenus docere ausum fuisse, vel solum habuisse innominatos Auctores, quos Magister sententiarum in II. dist. 5. c. ult. insinuare tantum videtur. Pro certo igitur habentes Theologi de schola, fuisse in Angelis meritum, quærun; an meritum fuerit duratione ac tempore præce-

dens; an subsequens; an duratione concomitans, & natura præcedens, beatitudinem? In qua quidem controversia opiniones, quæ inter se discrepant, sic nostra consueta methodo enumeramus.

Prima opinio est Magistri sententiarum cit. loc. volentis, Angelos habuisse beatitudinem ex meritis subsequenibus; quam sequitur Altiſiodorensis, & probabilem censent Albertus, S. Bonaventura, & Major. Atamen Molina opinionem hanc judicat non satis tutam; & Estius asserit, eam talem esse, ut Scholastici omnes selectis erroribus annumerent.

Secunda opinio docet, Angelos meruisse beatitudinem pro gratiam, qua confirmati sunt; hoc scilicet pacto, ut fuerit simul præmium cum merito; ita ut meritum nec præcefferit, sed subsequutum fuerit.

fuert. Hanc etiam opinionem, afferit Estius, piacuisse S. Bonaventuræ, & Martilio; immo etiam S. Thomæ in II. dist. 5. & quodlibet. 9. ar. 8. Quavis deinde S. Doctor ab hac opinione recesserit, eaque refutavit in Summa 1. p. q. 62. ar. 4. in corp.

Tertia opinio est directe contraria primæ, & docet, Angelos non habuisse beatitudinem ex meritis subsequenribus. Et in ea conveniunt Doctor Angelicus, & Doctor subtilis; prior 1. p. q. 62. ar. 4., alter in 11. dist. 5. q. 1. 5. ideo tenetur. Et præter utriusque scholæ affectas eam quodque amplectuntur Amicus, Vasquez, Estius &c. Immo afferunt Vasquez, Molina, & Arriaga, quod neque etiam secundum diversam providentiam Dei poverunt Angeli habere beatitudinem ex meritis subsequenribus; quavis potuerint ex talibus meritis habere aliquod beatitudinis augmentum.

Dividuntur ulterius Scholastici, qui conveniunt, quod ex meritis subsequenribus Angeli beatitudinem non habuerint, in hoc, quod disputant, an merita præcesserint tempore etiam, an vero summmodo natura? Et in hoc etiam hæc sunt diversorum opiniones.

Prima est illorum, qui docent, Angelos bonos non habuisse beatitudinem ex meritis præcedentibus tantum natura, sed plene & consummate meruerunt eam, tempore & duratione prius, quam receperint. Defenditur ab Estio, Joanne S. Thomæ, Gonetio, Vasquez, Amico, Lugo, Cacherano, &c.

Secunda vero defendit præcessionem meritorum natura tantum, & non tempore. Tribuit S. Bonaventuræ, Egidio, Richardo, Alberto, Cajetano, &c. Non conveniunt tamen hi omnes in explicandi modo; ideoque inter se acris diligantur. His prænotatis

Dicimus I. Angelos meruisse.

I. Probatum ex Scripturis. Ad Hebr. 1. Cum iterum introducit Primogenitum in orbem terra, dixit: Adorant omnes Angeli ejus. Hæc autem adoratio in Angelis fuit meritum, quia erant in via, & propterea credebant, quod adorabant: Unde habuerunt etiam meritum fidei, spei, charitatis, & virtutis religionis, quam in adoratione exercuerunt. Apocalyp. 21. Mensura hominis, quæ est Angeli; quæ verba, ut ait Frassen, quidam interpretantur, quod eadem ratione Deus se habeat erga homines, ac se habuit erga Angelos

in danda illis gloriam; & quia hominibus dabit post merita præcedentia, ita etiam dedit Angelis.

II. Probatum ex Patribus. Augustinus lib. 4. de Genes. ad lit. c. 24. Angelos beatitudinem consequutos, quia omnia sua ad Dei gloriam retulerunt. Et lib. de correptione, & gratia c. 11., de primo homine loquens: Noluit permanere; profecto ejus culpa est; cuius meritum fuisset, si permanere voluisset. Sicut fecerunt Angeli sancti, qui cadentibus alii per liberum arbitrium, per liberum arbitrium steterunt ipsi, & hanc manserunt mercedem recipere meruerunt; tantam scilicet beatitudinem plenitudinem, qua eis certissimum sit semper, se in illa esse mansuros. Et lib. de dono perseverantiam c. 7. Diabola cum suis cadente, in veritate steterunt, & ad securitatem perpetuam non cadendi, in qua nunc eos esse certissimi sumus, pervenire meruerunt.

III. Probatum Rationibus. I. Beatitudo est finis creaturæ rationalis; ac non est finis consequendus per operationem, quam dicunt factivam: ergo est consequendus per operationem, quam dicunt meritoriam. Explicatur argumentum. Distinguit Scotus duplicem operationem, quam ducat in finem; alteram vocat factivam finis, & est quando finis non excedit virtutem operantis propter finem; aliam nominat meritoriam finis, & est quando finis excedit virtutem operantis propter finem; & asserit, quod tunc finis expectatur ex dono alterius. Negari igitur non potest, quod beatitudo sit finis creaturæ rationalis; negari insuper non potest, quod beatitudo excedat omnem naturam creatam; sequitur ergo, quod quum eam non possit Angelus consequi per operationem effectivam, per meritoriam consequatur. II. Eadem capacitas consequendi beatitudinem est in homine, & in Angelo: ergo sicut homo consequutus est eam per propria merita, ita etiam per propria merita consequutus est Angelus. Consequentia probatur. Angeli sunt aptiores ad merendum, quam homines: ergo a fortiori Angeli per merita consequuti sunt. Insuper; Homines sunt infirmi, & imbecilles, & tamen illis non datur gloria sine merito: ergo a fortiori nec dabitur Angelis. III. Angeli acceperunt beatitudinem a Deo, sed non acceperunt ab initio creationis: ergo acceperunt post tempus viæ; atqui in via meruerunt: ergo beatitudinem meruerunt. Probatum minor subsumpta. Via est

est locus & tempus pugnæ, & laboris; terminus deinde est status victoriæ & quietis: ergo in via meruerunt, & meruerunt beatitudinem, quam in termino obtinuerunt.

Dicimus II. Angelos meruisse & obtinuisse, non per merita subsequencia, nec concomitantia, sed præcedentia, non solum natura, verum quoque duratione.

I. Probat. Homo consequitur beatitudinem per merita præcedentia; ergo pariter Angelus. Probat. consequentia. Conueniunt homines, & Angeli, in multis, quæ beatitudinem respiciunt, tam in consequitione, quam in conseruatione, ipsius; ergo conuenient etiam in hoc. II. Instantum Adversarii dicunt, quod per merita subsequencia consequuti sint Angeli beatitudinem, quia asserunt, merita Angelorum esse obsequia, quæ hominibus præstant in custodia, quam de illis habent; sed hoc est commentum Hæreticorum: ergo &c. Probat. minor. In antecedenti Disertatione diximus, hunc fuisse errorem Origenis; contra quem omnes Theologi clamant; tum quia nunquam consuevit Deus dare præmia antecedenter ad merita; tum etiam, quia custodia Angelorum non est causa meritoria beatitudinis Angelorum, sed illius est effectus; quum procedat ex illorum charitate, quæ in illo statu perfecta est in illis; quod mox in 4. concl. videbimus. III. Neque potest dici per merita concomitantia; quia vel esset idem actus meriti, & præmii, vel essent duo actus distincti: Non idem actus, & probatur sic a S. Thoma: Hic actus ut sit meritorius debet esse gratia informatus, & gratia quidem imperfecta, quæ est principium merendi; ut vero sit præmii, debet esse cum gratia perfecta, quæ est principium fruendi; atqui nequeunt stare in uno eodemque actu gratia imperfecta, & perfecta; ergo &c. Nec distincti actus; quia si non possunt esse simul in eodem gratia perfecta & imperfecta, & ideo non possunt esse simul meritum & præmii; hæc repugnantia non minus habet locum respectu unius actus, quam duorum actuum, dummodo sint in eodem subiecto: ergo æque implicant merita illa concomitantia respectu unius actus, quam respectu duorum.

Dicimus III. Angelos meruisse augmentum gratiæ sanctificantis, & beatitudinem supernaturalem.

I. Probat. Sicut modo viator est homo,

ita & tunc viator fuit Angelus; sed homo, qui est viator per actus ordinis supernaturalis meretur augmentum gratiæ sanctificantis, & beatitudinem supernaturalem; ergo pariter meruit Angelus, qui erat viator. II. Angeli in statu viæ meruerunt, quod consequuti sunt in termino; atqui in termino consequuti sunt beatitudinem supernaturalem: ergo eam etiam in statu viæ meruerunt. III. Tam augmentum gratiæ sanctificantis cadit sub meritum, quam ipsa supernaturalis beatitudo; ergo utrunque Angeli meruerunt. Probat. consequentia. Angeli erant in statu merendi, quia erant in viâ; augmentum gratiæ sanctificantis, & beatitudo supernaturalis, cadebant sub meritum; ergo utrunque merebant.

Dicimus IV. Angelos non meruisse per obsequia, quæ Deo circa homines exhibituri erant; sed per suos supernaturales actus tunc temporis elicitos.

I. Probat. Si Angeli meruissent per obsequia, quæ Deo circa homines exhibituri erant, a termino pervenissent ad viam; sed hoc est implicans, & absurdum: ergo & illud. Minor patet; quia via est medium, per quod pervenitur ad terminum. Sequela probatur. Obsequia illa nondum erant, & tamen erant loco viæ; beatitudo jam ab Angelis supponebatur acquisita, & tamen erat terminus: ergo a termino pervenissent ad viam. II. Obsequia illa, ut dictum est, procedunt ex charitate perfecta: ergo procedunt ex beatitudine: ergo non causant beatitudinem. Prima consequentia patet; quia charitas perfecta est principium fructuonis, ut diximus; ergo beatitudinis. Secunda consequentia sequitur. III. Sancti homines vita sancti etiam exercere huiusmodi actus charitatis orationibus præcipue suis circa homines; & tamen non per illos beatitudinem consequuntur: ergo pariter Angeli. Probat. consequentia. Ideo Sancti homines per illos actus beatitudinem non consequuntur, quia actus illi non possunt habere rationem meriti respectu præmii essentialis, qualis est beatitudo supernaturalis; sed hoc non minus verificatur respectu hominum, quam respectu Angelorum: ergo &c.

Arguunt contra præfatas omnes Conclusiones. I. Angeli habuerunt majus meritum, quam habent homines; sed majus meritum non potuerunt acquirere per brevissimum instant: ergo meritum ipsorum

forum non fuit præcedens, sed subsequens ipsorum beatitudinem. II. Obsequia hæc, quæ exhibent Angeli Deo circa homines, est merium in ipsis; at nullum meritum apud Deum est sine præmio: ergo obsequia illa habuerunt præmium; non subsequens: ergo præcedens. III. Nulla difficultas fuit in Angelis in prosequendo bonum: ergo nullum meritum fuit in ipsis. Sequitur consequentia; non enim potest esse meritum sine labore merentis in superanda difficultate, quæ ipsi opponitur, quando operatur. Antecedens etiam patet; quia natura angelica non erat ut est natura humana, infirma, debilis, & faucia per peccatum; & quæ proinde magnam experitur difficultatem in bono, quod operatur, vel prosequitur. IV. Si Angeli tunc meruerunt, maxime meruerunt per actus fidei erga mysteria revelata; sed hæc mysteria non fuerunt illis tunc revelata: ergo per actus fidei non meruerunt. Probat minor ex Apostolo ad Ephes. 3., & 1. ad Timoth. 3. docente, mysterium Incarnationis fuisse absconditum a seculis in Deo, & per Ecclesiam, & Evangelium innotuisse Principibus, & Potestatibus in cælo. V. Angeli non cognoscebant Christum, quando in cælos ascendebat: ergo non habebant fidem de mysterio Incarnationis ejus. Probat antecedens. Psal. 23. dicebant Angeli: *Quis est iste Rex gloria? Et Isaiæ 63. Quis est iste, qui venit de Edom, in tinctis vestibus de betha?* VI. Cognitio, quam habebant Angeli, erat evidens: ergo non erat per fidem; hæc enim non est evidens. VII. Nullum est assignabile tempus, quo potuerint Angeli mereri: ergo vere Angeli non meruerunt. VIII. Merendi tempus est in via; sed Angeli nunquam fuerunt in via: ergo non meruerunt.

Respondemus ad I. distinguendo minorem; non potuerunt Angeli acquirere meritum extensive majus per brevissimum instans, conceditur; intensive majus, negatur. Præmio non tantum responder meritum majus extensive, hoc est per plura opera, & longo temporis intervallo acquisitum; sed etiam meritum intensive majus, scilicet perfectius, & præstantius, vel ratione principii, vel ratione objecti, vel ratione perfectionis actus, quale fuit meritum Angelorum. Hoc autem potuit etiam per brevissimum instans acquiri.

Ad II. aliqui dicunt, quod per obsequia il-

la non merentur Angeli beatitudinem essentiali, sed tantummodo beatitudinem accidentalem; alii vero sentiunt, quod neque accidentalem beatitudinem merentur, quia non sunt in statu merendi, quam non sint in via, sed in termino. Sicut ergo per assistentiam, quam Deo faciunt in cælo, nihil merentur, ita per ministeria, quæ exercent in terra; adimplent tantummodo quique officia illis a Deo imposta; & in adimplitione illorum gaudent, & lætantur; quod si hæc dicatur beatitudo accidentalis, hæc habent quidem ex Dei dispositione, sed non merentur.

Ad III. distinguitur Scorus antecedens: Nulla difficultas fuit in Angelis in prosequendo bonum, quia non habebant sensibilem inclinationem ad oppositum, conceditur; quia non habebant proportionem ad objectum, ad quod tendere debebant, negatur. Explicatur distinctio. Difficultas ad bonum duplex est, una, quæ provenit ex inclinatione voluntatis ad oppositum, altera, quæ oritur ex excellentia operis excedentis naturam operantis. Prima difficultas non fuit in Angelis, fuit autem secunda.

Ad IV. plerique respondent, ex Apostolo etiam ad Heb. 1. haberi, quod Angeli agnoverunt Incarnationis mysterium ab ejus initio, & Christum in ipso ejus conceptionis, vel nativitate puncto, adoraverunt. Alia autem Apostoli verba intelligenda sunt de cognitione intuitiva ejusdem mysterii, quam tunc Angeli non habuerunt, quæta cognoverunt eam tantum per fidem.

Ad V. dicimus cum Auctore libri de cælesti Hierarchia c. 4. *Divinum etiam humanitatis Jesu mysterium Angelis primum patefactum esse video; deinde per eos ad nos cognitionis beneficium pervenit.* Et cum S. Augustino lib. 7. de civit. Dei c. 32. *Ab exordio generis humani Incarnationis mysterium fuisse Angelorum ministerio prænuntiatum, & præfiguratum.* Interrogationes autem illæ vel Davidis, vel Isaiæ, sunt qui dicunt, quod sine interrogationibus Prophetarum, non Angelorum; vel si Angelorum, non sunt Angelorum ignorantium, sed admirantium.

Ad VI. distinguitur antecedens: Cognitio, quam habebant Angeli, erat evidens, ex parte attestantis & revelantis, conceditur; quatenus Angeli evidenter cognoscebant, revelationem seu manifestationem mysteriorum a Deo fieri: Ex parte

rei revelatæ; negatur. Non repugnat autem fidei evidentia ex parte attestantis; quatenus nos quoque evidentiam habemus de eo, qui nobis asserit esse Americam, & tamen Americam esse credimus, & non evidenter scimus.

Ad VII. ut respondeamus, explicare oportet durationem viæ Angelorum. Distinguntur in hæc explicanda, Theologi instantia nostri temporis, & instantia angelica; illa enim indivisibilia ponunt, hæc vero divisibilia, & pluribus temporis instantibus æquivalentia. S. Thomas duo tantum instantia Angelis concedit; unum, quo creati sunt in gratia, & meruerunt; alterum, quo boni acceperunt essentialia præmium æternæ beatitudinis, & mali supplicium æternum. Magister sententiarum distinguit tria instantia; unum, quo Angeli creati fuerunt beati in puris naturalibus; secundum, quo iusti meruerunt, & mali peccarunt; tertium, quo omnes fuerunt in termino, boni in beatitudinis, mali autem in tormentorum termino. Scotus insuper tria instantia ponit, non quidem indivisibilia, ut dicebatur, sicut instantia nostri temporis; in quorum primo vult Angelos fuisse creatos, & accepisse naturam, & gratiam sanctificantem, & Creatori per amorem castum adhæsisse; etiam in instanti illo meruisse ratione amoris illius, sed in merito non omnes stetit. In secundo vero instanti addit, fuisse factam discretionem inter bonos, & malos, perseverantibus bonis in merito, malis autem in perditionem, & culpam ruenibus. In tertio denique instanti subdit, consum-

matam esse discretionem illam, quia boni fuerunt beatificati, mali vero damnari. Quæcumque eligatur ex his opinionibus, semper habetur sufficiens temporis morula, in qua Angeli meruerunt. Et hoc sat est ad responsum proposito argumento dandum.

Ad VIII. Nemo Theologorum dixit, Angelos nunquam fuisse in via; solummodo inter ipsos dubitatur, quandiu Angelorum via duraverit. Et re verè, ut ait Praefen, res est incerta; quia aliqui volunt, Angelorum viam fuisse primam diem creationis mundi; alii sentiunt fuisse secundam diem; alii etiam putant fuisse omnes sex dies creationis; quia Deus post illas sex vidit omnia, quæ fecerat, & erant valde bona; ergo non adhuc inter illa erant Angeli mali, quia aliter non fuissent cuncta valde bona. Verum recentiores Theologi conveniunt omnes, Angelorum viam breviorē valde fuisse illa, quam induxerunt in citatis tribus opinionibus veteres Scholastici; & hoc probant, tum ex multitudine auxiliorum, quæ fuerunt Angelis data; tum ex perfectione angelicæ naturæ in cognoscendo, & in assensuendo, vel dissentiendo; tum denique ex præstantia præmii illis propositi; quæ omnia breve tempus in Angelorum via requirebant. Ut autem de hoc sit, certum nobis est, quod ex omnium Theologorum, tum veterum; tum recentium consensu, Angeli habuerunt viam; quod pariter nobis sufficit, ut sufficientem proposito argumento demus responsum.

DISSERTATIO CL.

De Adoratione, & Invocatione Angelorum. Hæreses, earumque Auctores, enumerantur, ac profligantur. Catholica veritas explicatur, ac defenditur.

PRIMO enumeramus Hæreticos illos, qui secundo in ætate seculo, sub Severo Imperatore, & Victore I. Romano Pontifice, floruerunt, & Angelici dicti sunt. Originem nominis plerique repetunt, quia eam idololatriam abominarentur,

& unum Deum dicerent solum & unice esse colendum; Angelos nihilominus etiam cum Deo ipso adorabant. Alii putant, illos sic dictos, quia ipsorum aliqui, mundum ab Angelis factum fuisse, crediderunt. Sunt etiam qui volunt, ita appellatos fuisse, quod se ipsos in Angelorum ordine scriberent, & angelicam vi-

tam degere, gloriarentur. Denique non pauci ab Angelina nominatos credunt, qui locus est ultra Mesopotamiam situs, & in quo primum orti sunt. Re vera Epiphanius hæref. 60. fateatur, se hujus nominis causam ignorare. S. Augustinus lib. de hæref. c. 39. hanc hæresim memorat, eamque asserit non diu, sed brevi, & ad modicum stetit. Annatusdenique in apparatu t. 2. lib. 7. scribit, hos hæreticos fuisse Philosophos illos, sive Platonicos, sive alios, qui docendo, mundum ab Angelis conditum, Colossensibus, qui Christo nomen de recenti dederant, superstitionem Angelorum religionem suadere conabantur. Unde illis imponebant, colendas ac venerandas esse Angelos, ut mediatores inter Deum, & homines, & non Christum Dei Filium. Subdit quoque, contra hos scripsisse Apostolum in sua ep. ad Coloss. c. 2. n. 8. Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inane fallatiam; & n. 18. Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione Angelorum. Explicans scilicet verba hæc:

Seu in errore, & superstitione de indubitate colendis Angelis. Hoc est, videte, ne quis volens, id est hæreticus, seu propria voluntate & electione ambulans, seducat vos, in hac falsa Angelorum religione, sponte excogitata, & sua in humili & superstitione gestu se professendi, & adorandi Angelos, ut mediatores, loco Christi Filii Dei unigeniti, & mediatoris unicus, juxta illud ejusdem Pauli r. ad Tim. c. 2. v. 5. dicentis: *Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus.*

Secundo enumerandi sunt Hæretici quidam a Laodicæna Synodo II. can. 37. damnati, qui suscitantes Angelicorum errorem, Angelos adorabant in Christi Domini contemptum. Hi vero non a Philosophis, sed a Judæis dicebatur, quod ortum accepissent; quia Judæi Angelos adorabant, quod per eos legem accepissent. Dicebant insuper, Angelos esse mediatores inter Deum, & homines, cum Jesu Christi exclusione. Refert Theodoretus ad c. 3. ep. ad Coloss.

Tertio possunt etiam enumerari Origenes, Eusebius, alique apud Petavium, qui propter præsentiam, quam Angeli habent regnorum, eos quasi Numina illarum regionum reputabant; & in hoc convenire videbantur cum Gentilibus, quatenus in illorum Diis videbantur Angelos agnoscere. Sicque aliquo modo

P. A. B. II.

non colebant illos ut ministros, ut vere sunt colendi, sed ut Principes regnorum illorum, & ut Gentiles dicebant, fortassis veluti Dei secundarii.

Quarto loco enumerandus est Calvinus, qui lib. r. instit. c. 14. §. 12. dixit ex adverso: *Valde Platonica illa Philosophia de quarendo per Angelos ad Deum aditu, & ipsi in hunc suum colendis, quo Deum faciliorem nobis reddant, quam superstitioni curiosisque homines conati sunt in religionem nostram ab initio invadere, & in hanc usque diem perseverant.* Et ad cap. 24. Genes. vers. 33. *Angeli non Ideo nobis constituti benedictionum Dei ministri, ut a nobis invocentur, vel Dei cultum in se transferant.* Et ad cap. 2. Epistol. ad Coloss. *Omne cultum Angelorum a Paulo prohibendum esse.*

Quinto VVolfangus Musculus in locis communibus de oratione, hæc habet: *Esto orant pro nobis Sancti, ex eo ne sequitur, esse illos invocandos, dicendumque ad eos; Sancte Gabriel, Sancte Michael &c. Ora pro nobis? Possunt ne omnium necessitatum nostrarum esse curæ? Et in commentariis in psal. 33., & in c. 18. Matth. negat aperte, & ex professo, sanctos Angelos colendos, & invocandos esse.*

Sexto adnumerantur a Coccio lib. 4. de Angelis ar. 4. Etasemus Sarcetrius, in methodo in præcipuis Scripturæ locos de Angelis. Bartholomæus VVestemerus ad psal. 33. Occolampadius ad c. 6. Isaie. Bullingerus ad c. 19. Apocal. Rodolphus Gualtherus hinc. 9. in Lucam. Augustinus Marloratus ad cap. 19. Apocal.

Catholica autem Veritas est, Angelos adorandos ac invocandos esse, non quidem ut adoratur, & invocatur Deus, sed ut adorantur, & invocantur Sancti, cum Deo regnantes.

I. Probatur ex Scripturis. Genes. 19. 1. *Venerunt duo Angeli Sodomam vesperis, sedente Lot in foribus civitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit & ivit obviam eis; adoravitque prorsus in terram, & ait: Obsecro, Domini, declinate in domum pueri vestri.* Num. 22. 31. *Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via evaginato gladio; adoravitque eum prorsus in terram.* Josue 5. 13. *Cum esset Josue in agro Urbis Jericho, levavit oculos, & vidit virum stantem contra se, evaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es, an adversarius nostrum? Qui respondit: Nequaquam, sed sum princeps exercitus Domini,*

R r

mini, & unuc venio. Cecidit Josue pronus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad servum suum? Solve, inquit, calcamentum tuum de pedibus tuis: locus enim in quo stas sanctus est. Fecitque Josue ut sibi fuerat imperatum. Zachariae 1. 12. Respondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum usque quo tu non miseraberis Jerusalem, & urbem Juda, quibus iratus es; iste jam septuagesimus annus est? Et respondit Dominus Angelo, qui loquebatur in ea verba bona, verba consolatoria. Tobiae 12. 11. Dixit Angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lacrimis, ergo obtuli orationem tuam Domino. Job. 5. Voca ergo, si est qui respondeat, & ad aliquem Sanctorum convertere. Ubi nomine Sanctorum Angelos intelligit Augustinus. Et c. 33. Si fuerit Angelus loquens pro eo unus de millibus, miseretur ei, & dicet: Libera eum, ut non descendat in corruptionem.

II. Probatur ex Concilio Nicenâ II. Concilium generale VII. Aet. 3. & 6. Cum Dei timore omnia agamus, postulantes intercessionem intercedat Despare & semper Virgini Maria, item Angelorum, omniumque Sanctorum. Confusit Ecclesiae praesens, quae in Canone Missae post consecrationem quotidie Angelos, vel Deum per Angelos, rogat: Supplices te rogamus, Omnipotens Deus, jube, haec perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum in conspectu divinae majestatis tuae &c.

III. Probatur ex Patribus. Chrysostomus de incomprehensibili Dei natura hom. 3. cont. Anomozos: Rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his, Domine, rogamus, quos tu adeo dilexisti, ut pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares; pro his supplicemus, pro quibus ipse tuum sanguinem ex sanguinem; pro his oramus, pro quibus corpus tuum immolasti. Aostius Synaites lib. 1. Hexameron. Superna Potestates valde & vehementer descendunt, diligunt, ac protegent, humanum genus, & pro eo orant, & intercedunt: quoniam per nos dignati sunt videre, quod per se non potuerunt. Hilarius in psal. 129. Sunt secundum Raphaelem ad Tobiam loquentem Angeli assistentes ante claritatem Dei, & orationes deprecantium ad Deum decedentes. . . Intercessit horum non natura Dei eget, sed infirmitas nostra. Nisi enim sunt propter eos, qui haereditabunt salutem. Deo ex his, quae agimus, nihil ignorante, sed infirmitate nostra ad rogamum ac promerendum spiritualis intercessionis ministerio indigente. Hic

ronymus ad e. 10. Danielis, ad verba illa: Nemo est adiutor meus in his omnibus, nisi Michael Praecepti vestri, inquit: Ego sum Angelus ille, qui offero Deo orationes tuas, & nullus est alius, qui adiutor meus sit, rogandi pro vobis Deum, nisi Michael Archangelus, cui creditus est Populus Judaeorum. Augustinus ep. 120. ad verba: annuntiabitur Domino generatio ventura: Scribit: Non sic accipiendum est, tanquam nescienti aliquid annuntietur, ut sciat, sed sicut annuntiant Angeli non solum nobis beneficia Dei, verum etiam illi preces nostras. Bernardus ser. 12. in psal. 90. Adsum igitur, & adsum tibi, non modo tecum, sed etiam pro te adsum, ut protegam; adsum, ut proficiat. Quid retribuas Domino pro omnibus, quae retribuit tibi? . . . Simus erga devoti, simus grati tantis Custodibus, redamemus eos, honoremus eos, quantum possumus, quantum debemus.

IV. Probatur Rationibus I. Angeli boni jam sunt in gratia confirmati, & Dei beatifica visione fruuntur; ergo merito a fidelibus adorantur: Non quidem adoratione, quae Deo debetur, & Latria dicitur; ergo adoratione, quae datur Sanctis, & Dulia vocatur. Prima consequentia sequitur ex ratione, quae Sancti adorantur in Ecclesia, quando eos Ecclesia declarat, cum Deo in caelo regnare, in quo in gratia sunt confirmati, & beatifica Dei visione fruuntur. II. Angelus saltem Custos offert Deo orationes nostras: ergo orat pro nobis; ergo recte a vobis invocatur. Antecedens est certum; quia hoc est unum ex praecipuis custodiae muneribus; consequentia sequitur; quia non est credibile, ut non oret pro nobis, quando orationes nostras Deo offert, & cum illis suis etiam non adjungit orationes. III. Angeli in Verbo vident indigentias nostras, sicut Sancti etiam vident: ergo non desit illis scientia eorum, pro quibus orare habent; amant etiam impense homines, praecipue qui iuste vivunt; accessum insuper ad Deum habent, ut possint pro nobis fideliter intercedere. Quae tria si concurrant semel in Angelis, cognitio, amor, & facilitas accessus ad Regem; non est cur dubitemus, an Angeli pro nobis orent in caelo ad Deum. Quod si orant; recte invocantur; quod si invocantur, nec etiam adorantur. IV. Angelus Custos, qui nobis praesto est, videns tentationes, quibus urgemur, & percipiens clamores, quos dirigimus ad eum, ut pro nobis ad Deum inter-

intercedat; nemo credat, ut pro nobis Deum non orer; & eo magis, quod hoc etiam spectat ad sibi impositum custodia officium: Unde S. Bernardus ser. 12. in psal. *Qui habitat*, nos exhortatur: *Quoties ergo gravissima cernitur urgere tentatio, & tribulatio vehemens imminere, invoca Custodem Angelum tuum, Doctorem tuum, Adjutorem tuum in opportunitatibus, & tribulationibus; inclama eum, & dic: Domine, salva nos; perimus.*

Arguunt I. Apostolus ad Colos. 2. prohibet dari Angelis sacrum & religiosum, quemcumque cultum: ergo Angeli non sunt adorandi. Probatur antecedens per verba Apostoli: *Nemo vos seducat volens in humilitate & religione Anglorum, qua non vidit, ambulans frustra inflatus sensu carnis suae.* II. Laodicæna Synodus can. 37. prohibet etiam Angelos adorare: ergo superstitio est quæ datur Angelis adoratio, & Ecclesiæ canonibus opposita. III. Ex Theodoro exponente verba Apostoli ad Colos. 3. *Omnia in nomine Domini Jesu facite*, & dicens: *Hinc legem sequuta Laodicæna Synodus, ut veteri sibi morbo remedium offerret, decrevit, non esse supplicandum Angelis, neque derelinquendum esse Dominum nostrum Jesum Christum.* IV. Deus non indiget ministerio Angelorum, ut sciat orationes nostras; neque exigit preces Angelorum, ut succurrat necessitatibus nostris; sat enim per se ipsum, & est infinite sapiens, ut omnia cognoscit, & infinite providus, benignus, ac misericors, ut omnibus, & in omnibus succurrat: quum ergo Angeli nihil pro nobis præstare possint apud Deum, frustra a nobis invocantur. V. Solum Angelum Custodem nostrum adorare, & invocare debemus, & non alios Angelos, quia ille solus orat pro nobis: ergo cæteri Angeli non sunt a nobis colendi, & obsecrandi. Antecedens est doctrina Aletensis, qui p. 4. q. 26. ar. 4. §. 2. docet: *Unusquisque nostrum Angelus bonus uesti, qui regat, moncat: qui pro afflictibus nostris corrigendis, & miserationibus exposcendis, faciem Dei quotidie videt.* VI. Leo magnus ser. 5. de Epiphania c. 4. amicitiam nobis habendam imponit cum Angelis, non vero adorationem; dicit enim. *Confirmate amicitias eum sanctis Angelis: ergo non sunt vere a nobis Angeli adorandi, quanvis sint amandi.*

Respondemus ad I. cum Chrysothomo hom. 6. in c. 2. ad Colos. explicante verba illa Apostoli in argumento allata, & scri-
P. R. II.

bente: *Quid sibi omnino volunt ista verba? Erant nonnulli dicentes: Non oportet nos per Christum aditum habere ad Deum, sed per Angelos; illud enim captum nostrum superat.* Et hinc Apostolus inculcare pergebat, de Christo loquens: *Per sanguinem crucis ipsius reconciliati sumus, & pro nobis passus est.*

Ad II. asserimus verba can. 37. Laodicæna Synodi, quæ hæc sunt: *Non oportet Christianos Ecclesiam Dei relinquere, & ire, atque Angelos nominare, atque Congregationes facere, qua interdicta noscuntur. Si quis igitur inventus fuerit huic occulta idololatris inserviens, sit anathema, quia reliquit Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & se idololatris tradidit.* Ex quibus patet, per Concilium non prohiberi omnem cultum Angelis, sed solum illum, quem in contemptum Domini nostri Jesu Christi Angelis Hæretici illi offerebant, quem nos quoque damnamus.

Ad III. Theodoro opponimus Theodoretum, seu melius Theodoretum per Theodoretum explicamus. Ait Theodoretus cit. loc. *Pertinere hæc ad quorundam hæresim, qui tanquam humilitate ducti, cum asserbant invisibilis universorum Deus nec attingi, nec comprehendi posse, oportere per Angelos divinam sibi conciliare benevolentiam.* De his autem Hæreticis idem Theodoretus ait: *Morbus hic in Phrygia, & Pysidia longo tempore hæsi; cujus gratia Synodus apud Laodicæam, Phrygia oppidum, habita lege voluit Angelos orare, hodieque oratoria S. Michaelis apud illos & eorum finitimos videre licet.* Unde Theodoretus nunquam intendit damnare quemcumque cultum Angelis exhibitum, sed illum dumtaxat, quem hæretici illi advertebant, & quem Laodicæna Synodus damnaverat. Tempore quoque Theodoretus fuisse oratoria in honorem S. Michaelis, & Angelorum, restatur Sozomenus lib. 2. c. 3., qui æqualis tempore eidem Theodoro fuit; quod etiam confirmat Nicephorus lib. 7. c. ult.

Ad IV. Nec Angelos, dicimus, nec Sanctos, orare pro nobis ad Deum, quod Deus aut nesciat necessitates nostras, aut illis nolit succurrere; sed quod pro indignitate nostra quem nos deberemus ab illo non audiri, adhibemus amicos suos, qui pro nobis apud eum interpellent. Unde Angelicus Doctor 2. 2. q. 83. ar. 4. docet: *Oratio porrigitur alicui dupliciter: uno modo quasi per ipsum implenda: alio modo sicut per ipsum impetranda.* Primo

R. 2. qui-

quidem modo soli Deo orationem porrigimus: secundo modo orationem porrigimus sanctis Angelis, & dominibus, non ut per eos Deus petitiones nostras cognoscat, sed ut eorum precibus, & meritis orationes nostras fortiantur effectum. Et ideo dicitur Apocal. 8. ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo. Et Durandus a S. Forciano in IV. dist. 45. q. 4. ait: Beneficio divina descendens in nos mediantibus totum Angelis, quam animabus sanctis, non propter defectum divinae misericordiae, sed propter ordinem divinum considerandum, quo Deus vult bonitatem suam communicare inferioribus per superiores.

Ad V. Falsa est consequutio; quia alias neque omnes Sanctos adorare, & invocare deberemus, sed solos illos, qui nostri sunt protectores. Possumus & alicui Angelos, & alios Sanctos invocare, & debemus quoque adorare. Unde mos est

quibusdam invocare Angelos, qui sunt custodes vel Praetorum, vel Principum, a quibus gratiam obtinere sperant; ad hoc ut Angeli illi usdem insperant affectum ad gratiam illam impetendam. Alesia affirmat pro Custodibus, sed non negat de aliis.

Ad VI. Amicitia non opponitur adorationi; Christus enim Apostolos vocabat amicos, & ab eis adorabatur. Deus ab animabus justis, quae eius sunt sponse, amari vult tanquam ab amicis, & vult adorari, ut a creaturis, quae omnes debent illum amare, & illi servire. Sic de Angelis asserit S. Bernardus ser. 12. Simus ergo devoti, sumus grati tantis Custodibus, redamemus eos, honoremus eos, quantum debemus: totus solum ei reddatur & amor, & honor, o quo tam ipsi, quam nobis est totum, unde honorare possimus, vel amare; unde amari, honorare cretemur.

DISSERTATIO CLL.

De primo Angelorum Peccato. Hæretici adducuntur; & impugnantur, asserentes, malos Angelos natura, non culpa, fuisse malos. Primi Angelorum Peccati adducitur origo, & species; & qui fuerint Angeli prævaricatores, illorumque Princeps, investigatur.

DE malis Angelis acturi, quosquunque errores, sive de illorum existentia, sive de malitia, sive etiam de essentia, aut Philosophi, aut Judæi, aut Hæretici, induxerunt, hoc in loco aggredimur exponere. Ita tamen, ut expleto munere, quod historiam respicit, ad dogma statuendum deinde de Angelorum peccato, & postmodum ad scholasticas controversias de eodem pertractandas, deveniamus.

Primo est Aristoteles, qui malos esse Angelos negavit. Putat Guilhelmus Alvernus, deceptum a Dæmone familiari suo, infantiam illam docuisse. Sunt verba Alverni trac. de Legibus c. 24. apud Cuccium: Aristoteles malos esse Angelos, cre-

dere noluit, deceptus ab ipso familiari Dæmone suo, quem de oculo Veneris descendisse opinabatur.

Secundo Cassius, Epicureus Philosophus, nullos esse Dæmones, quos Genios vocabat, opinatus est. Sic enim dicebat apud Plutarchum in Bruto: Non probabile est, Genios esse.

Tertio Michael Balbus, Imperator Orientis, asserere pariter non erubuit, nullos esse Dæmones; quod de ipso testatur Zonaras in eodem Michaele.

Quarto Georgiodavidici inficias etiam ire gloriantur, Diabolum esse. Testantur Landanus in Dubitantio; Cochleus de actis Martini Lutheri de anno 1545. Sleidanus in historia; Sutus in Com., Prateolus de hæresibus.

Quinto Libertini, ut de iisdem narrat Calvinus

vinus cap. 10. de Libertinis, pro imaginatione, quam nihil esse dicunt, accipiunt Dæmonem, mundum, & peccatum. Et hoc significare voluisse, ait Calvinus, imaginationes tantum frivolas, & inanes concipi, quando aliquid de Diabolo, aut de peccato, opinamur.

Sexto Joannes Apundenfis, Medicus Italus, qui vixit ann. 1420. suadere conabatur amicis suis, nullos esse malos Spiritus; quod refert Joannes Bodinus præfation. in Dæmonomaniam.

Septimo erravit Basilides circa essentiam Diaboli, quoniam erraveris alii, quos modo enumeravimus, circa ejus existentiam; si quidem ex Diabolo Deum fecit. Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromat. refert: *Quomodo non est vere impius (Basilides), qui Diabolum quidem inter Deos referat; hominem vero, peccandi potestate præditum, ausus est dicere Dominum?*

Octavo Marcion, & Cerdon, nominant Diabolum beneficium, & Deo, & rerum, opifici, ipsum impie præferunt. Tellis est Nicetas lib. 4. de Orth. c. 14.

Nono Hermogenes voluit, Diabolum, & Angelos, in materiam esse refundendos. Habetur ex Theodoro lib. 1. hæreticarum fabularum.

Decimo Lucius Apulejus lib. de Deo Socratis, inquit, Dæmones esse genere animalia, corpore aëria. Legitur apud Coccium.

Undecimo Mahometus dicit, Deum Diabolum ex igne pellifero effecisse, eoque habitasse in terra ante Adam septem millibus annis. Azora 25. & 65. Liber de colloquio Mahometi cum Judæis; Cantacuzenus in Apologia; Æneas Sylvius epist. ad Morbifanum.

Duodecimo Bogomiti dixerunt, Dæmonem, quem Christus appellavit Satanam, esse filium Dei Patris; & vocari Sathaniel, & majorem esse Filio Verbo, ac præstantiorem, utpote primogenitum: Jude Satanas, & Christus, per ipsos erant fratres. Euthymius in Panoplia par. 2. tit. 23. c. 6.

Decimotertio Judæi quidam dicere non crubuerunt, annis centum viginti, quibus Adam non cognovit Evam, ad ipsam venisse Dæmones, & ab eo conceptisse, sicque genuisse Dæmones, & Spiritus malos, Lamias, Lemures &c. Testis adducitur Elias Levita in voce Lilit.

Decimoquarto circa malitiam Diaboli errarunt Priscillianistæ antiqui, contendentes, Diabolum nunquam fuisse bo-

num, nec naturam ejus Dei opificium esse; sed ex chaos ipsum, & tenebris emeruisse; nullum insuper sui habere auctorem, sed omnium mali esse principium, sive substantiam. Ita Leo magnus epist. 91.

Decimoquinto iterum Priscillianistæ nondum extitit volunt, Diabolum non esse a Deo creatum, nec unquam fuisse bonum Angelum, sed a semetipso extitisse. Habemus ex Concilio Bræarense cap. 7. His quidem enarratis erroribus contra Dæmonium existentiam, essentiam, ac malitiam, modo de ipsidem catholicam veritatem proponimus, ac probamus.

Dicimus I. Dæmones existere, esse malos Angelos, seu malos Spiritus, qui non natura, sed culpa, fuerunt mali.

I. Probat ex Scripturis. Psal. 77. 49. *Misit in eos iram indignationis suæ; indignationem, & iram, & tribulationem: immisionem per Angelos malos.* Psal. 90. 5. *Scuto circumdabit te veritas ejus, non timbit a timore nocturno. A sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu, & Dæmonio meridiano.* Psal. 124. 12. *Quomodo cecidisti de celo Lucifer, qui mane oriebaris? corrui in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo: In caelum conscendam, super astra Dei exaltabo solum meum, sedebit in monte testimonii, in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Veruntamen ad infernum detraheris in profundum lacu. In quibus verbis continetur culpa, per quam Lucifer ex bono factus est malus, & continetur poena, quæ consequuta est ad culpam. Lucæ 10. 18. Videbam Satanam sicut fulgur de celo eadentem. Joann. 8. 44. Vos ex Patre Diabolo estis, & desideria Patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit; quia non est veritas in eo &c. II. Petri 2. 4. *Deus Angelis peccantibus non pepercit; sed rudentibus inferni detrahit in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari.* Judæ 6. *Angelos, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine servavit.* Apocal. 12. 7. *Michael, & Angeli ejus præliabantur cum dracone, & dracone pugnavit, & angeli ejus: & non valuerunt, neque locus inventus est torum amplius in celo. Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur Diabolor, & Satanus, qui seducit universum orbem;**

- orbem; & projectus est in terram, & Angeli eius cum illi missi sunt.
- II. Probatum ex Conciliis. Concilium Bra-
carense l. c. 7. Si quis dicit, Diabolum
non fuisse primum Angelum bonum, a Deo fa-
ctum, nec Dei opificium fuisse naturam eius,
sed dicit, eum ex tenebris emerisse, neque
aliquem sui habere auctorem, sed ipsum esse
principem absque substantia mali, sicut Ma-
nichæi, & Priscillianus dixerunt; anathema
sit. Concilium generale Lateranense IV.
sub Innocentio III. eundem damnat er-
rorem c. 1. de Trinitate. Habetur etiam
definitum in Concilio Carthaginensi IV.
can. 1. apud Estium.
- III. Probatum ex Patribus. Eusebius lib. 7. de
prepar. evangel. c. 6. Virtutes ministran-
tes, & Spiritus, qui ad Dei ministerium
mittuntur, propter eos, qui eterna consecra-
turi sunt vita hereditatem; sanctos dico
Angelos Dei divina luce frui, ac idéo lu-
minaribus oculi conferri, doceri a Scriptura
credidimus; a quibus perversi quidam Spi-
ritus, cum sua nequitia divinam lucem sus-
cipere nequiverint, tenebra facti sunt. Quo-
rum primum, qui etiam alius desolationis cau-
sa fuit, quoniam penitus propter impietatem
suam in terram decidit, quique totius vene-
nosa pravitatis auctor est, sponte in lumine
ad tenebras lapsus, draconem, serpentem-
que, lethiferi veneni productorem, atro-
cem belluam, & leonem humanis carnibus
viventem, ac denique basiliscum Scriptura
solet appellare &c. Athanasius in vita
S. Antonii: Hoc primum debemus mentibus
effigere, nihil Deum fecisse, quod malum
est, nec ab eius institutione Dæmonum ca-
pisse principia; perversitas ista non natura,
sed voluntatis vitium est. Boni enim ut po-
te in Deo conditi, ex proprio mentis arbitria
ad terras ruere de caelis, ibique in cavi for-
dibus voluati, Gentilitatis impias consti-
tuere cultras, & nunc de nobis torquentur
invidia, atque universa mala commovere,
non cessant, ne pristinis eorum sedibus suc-
cedamus. Basiliius homil. quod Deus non
sit auctor malorum: Hinc consequenter alia
questio de Diabolo nascitur: Unde Diabolus
sit, si non ex Deo sunt mala? Quid igitur
dicemus? Unde iniquus est homo? Ex ipsius
libera voluntate. Unde malus Diabolus?
ex eadem penitus causa. Cyrillus Jerosoly-
mitanus catechesi 2. Peccavit autem,
(Diabolus) non ex necessitate vitium natu-
ra suscipiens, quo sit peccati occasio rursus
in Opificem retorquetur; sed bonus creatus,
propria voluntate factus est Diabolus, ab
aliquo capiens cognomen. Epiphanius hæ-

ref. 66. Diabolus non a creatione naturaliter
malus creatus est, sed sibi ipsi post tempus
malum facere excogitavit, de quo ignotum
non est, qualis futurus fuerit. Verum creatus
est una cum omnibus bene, cum Deo
propter excellentem iustitiam, & ob ex-
tremam bonitatem, omnes, & omnia utilis-
sime esse voluissent, & sua bona omnibus pro-
posuerit. Chrysostomus hom. 3. de pa-
tientia Job: Nam Diabolus non natura
nomen, sed præsumptio. Non enim Diabo-
lus factus a principio, sed Angelus creatus
est, Diabolus vero quia detrahebat, & Deo
apud homines, & apud Deum hominibus,
appellatur. Lactantius lib. 2. c. 8. Itaque
suaapte invidia tanquam veneno infectus est,
& ex bono ad malum transiit, suoque
arbitrio, quod illi in Deo liberum datum
fuit, contrarium sibi nomen ascribit. Augu-
stinus de natura boni advers. Manichæos
c. 33. Quin vero & ipsi mali Angeli non a
Deo mali sunt conditi, sed peccando facti
sunt mali &c.

- IV. Probatum Rationibus I. Deus non po-
test esse causa mali; ergo Dæmones non
fuerunt a Deo creati mali. Antecedens
est certum; aliter Deus malus esset, si
causa esset mali; consequentia sequitur;
si enim Dæmones a Deo creati sunt, &
Deus est causa efficiens ipsorum, & Deus
non potest esse causa mali; ergo Dæ-
mones non sunt a Deo creati mali. II.
Deus nequit ad malum, seu ad peccatum,
inclinare: ergo Dæmones, qui sunt opus
Dei, non habent inclinationem natu-
ralem ad malum; ergo non sunt natura-
li mali. Probatum antecedens. Deus nequit
esse causa efficiens: ergo nequit ad ma-
lum, seu ad peccatum, inclinare. III. Si
Dæmones non fuissent mali ex propria
culpa, sed ex ipsorum natura, injuste a
Deo fuissent puniti; sed hoc dici non
debet: ergo nec illud. Probatum major.
Ut dicatur quos iuste punire, debet sup-
ponere delictum; sed delictum non est,
ubi non est culpa: ergo si Deus punivisset
Dæmones absque culpa ipsorum, in-
iuste eos castigasset. IV. Si voluisset Deus
punire malum Dæmonum, & hoc malum
fuisset in ipsis ex natura, potius debuisset
punire seipsum; hoc dici non potest:
ergo nec unde sequitur. Probatum major.
Malum, quod fuisset in Dæmonibus
ex natura, fuisset malum Dei, qua-
rens a Deo in ipsis causatum: ergo
Deus debuisset punire seipsum.
- Obstant I. Ex Porphyrio Philosopho apud
Augustinum lib. 10. de civit. c. 11. Dæ-
mones

mones sunt natura fallaces: ergo sunt natura mali. Probatnr antecedens. Sunt Dæmones ex natura sagaces: ergo sunt ex natura fallaces. II. Bestiæ ex natura sunt prone ad aliqua vitia, ut vulpes ad dolositatem, lupi ad rapacitatem, canes ad rabiem, & aliæ ad luxuriam: ergo etiam Dæmones sunt ex natura proni ad fallaciam. III. Tertullianus in Apologet. c. 22. asserit, Dæmones esse spiritus immundos, verbis hæc: *Quod ex pabulis eorum sanguine & fumo, & putridis rogis pecorum, & impurissimis linguis ipsorum natum intelligi debet.* IV. Multi ex vetustioribus Patribus docuerunt, Angelos, qui antequam peccarent habebant cœlestia corpora, post peccatum habuisse corpora materialia, & præcipue aëria; immo in Concilio Florentino quidam ex Græcis hanc etiam insaniam defendebant. V. Psal. 103. *Draco iste, quem formasti ad illudendum ei:* ergo ad hoc formatus fuit Diabolus, ut illuderet, hoc est ut falleret. Et confirmatur hoc ex illo Job 4. secundum versionem septuaginta Interpretum: *Hoc est principium figmenti Dei, quod factum est, ut illudatur ei ab Angelis ejus.* Et clarius patet Eccl. 39. *Sunt Spiritus, qui ad vindictam creati sunt.* VI. Augustinus in psal. 96. ait: *Est insita malevolentia quadam malis Spiritibus:* ergo est a natura. VII. Rupertus lib. 13. in Math. opinatus est, Angelum non cecidisse de virtute in vitium, sed de vitio in vitium: ergo in vitio, seu in malitia creatus fuit. Antecedens probatur ex ejus verbis; ait enim: *Superbavit, & sibi met ipse placuit, tanquam sufficiens:* quæ significant, factum fuisse in vanitate, & de vanitate in superbiam cecidisse. VIII. S. Basilus or. 9. inquit, Diabolum semper habuisse malum, quum ab initio habuerit eandem cupiditatem ambitionis, ut veller esse similis Altissimo, quam habuit, quando eius usus est, ut hominem deciperet. Si ergo Diabolus fuit ab initio malus, fuit semper malus; si fuit semper malus, fuit natura malus.

Respondemus ad I. Porphyrii errorem ab Augustino reprobari, & auctorem ejus redargui. Nec valet probatio, quam a sagacitate sumit, ut probet Dæmonum fallaciam. Si enim pro sagacitate intelligi sapientiam, hæc non includit fallendi artem: unde etiam concedendo, Dæmones fuisse natura sapientes, non per hoc cogimur admittere, fuisse etiam fallaces. Si vero intelligit calliditatem, fraudem,

decipiendi studium, quæ eadem est cum arte fallendi; hanc negamus, fuisse in Dæmonibus a natura.

Ad II. cum Estio, quod ea est præstantia intellectualis naturæ, sive ea angelica sit, sive humana, quod quæ bestiis est natura, illi sit vitium. Ad hæc adducit verba psalmi 48. *Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis;* & explicationem Augustini in eundem psalmum: *Tanta namque excellentia in comparatione peccatis est homo, ut vitium hominis natura sit pecoribus.* Insuper, quum bestiis legem non habeant, nihil refert, qualis sit in eis naturæ inclinatio. Angeli vero, & homines, qui legem habent, si quæ in eis est ad malum inclinatio, non est dicenda a natura, quæ a Deo secundum legem, & non contra legem, creata supponi debet.

Ad III. Tertullianus vitium illud applicat Dæmonibus propter ingentem anxietatem, quam habent Dæmones, ut homines ad sedem crimen impellant. Nos etiam vocamus illos Spiritus immundos, non quia natura immundi sint, nec quia ad immunditatem naturalem habeant inclinationem; sed quia nos ad immunda alliciunt, & oblectationibus suis quodammodo trahunt. Si vero alia sit Tertulliani mens in verbis illis, non est cur formidemus, non amplecti eam ut doctrinam, sed rejicere potius ut errorem.

Ad IV. Quamvis quidam ex veteribus hoc senserint, & quamvis Græculi illi moderni, tempore Florentini Concilii, hoc idem propugnare tentaverint, nunquam tamen istorum probavit errorem catholica Ecclesia; quod ad fatietatem vidimus in Disser. 132., ad quam Legentes remittimus.

Ad V. Non est sensus verborum Psalmi, & Job, ut Dæmones illudant, sed potius, ut illudantur. Unde argumentum corrumpitur totum. *Qua ratione ferret, inquit Estius, ut ei a Sanctis, vel Angelis, vel hominibus, conatus, & machinationes ipsius frustrantibus, illuderetur.* Et in probationem adducuntur fragmenta quædam sermonis de S. Job S. Hilarii, quæ extant apud Augustinum lib. 2. cont. Julian. c. 8. Verba autem Eccl. de ventis, & procellis explicantur a quibusdam; vel si de Angelis intelligi volunt, dicitur a Deo deputari in vindictam malos Angelos hominum perverforum.

Ad VI. Augustinus dicit insitam Diabolo malevolentiam; sed non a natura, neque

ab initio, at quia ita radicatus inest per propriæ voluntatis obliuionem, ut quasi a natura in sita videatur; ait Eftius. Re vera Augustinus, ut fuit Manichæis aduersus, nunquam admittere potuit hunc errorem, quem Manichæi totis viribus tuebantur. Dicendum ergo, Augustinum loquutum fuisse de malignitate Dæmonum erga homines, quos ita exagitant, vexant, persequuntur, ut hoc videatur fuisse illis a natura insitum, ac inspiratum.

Ad VII. Rupertus explicat de vacuitate, quando loquitur de vanitate; & sensus ipsius est, quod Deus creauit Angelos, & homines, gratia Dei vacuos; quod quidem in ejus sententia admittitur. Cæterum subdit, quod in re, de qua loquimur, Ruperti mens lib. 3. de process. Spir. Sanc. c. 9. clarissime patet, in favorem esse catholici dogmatis; quatenus aperte doceat, inter Diaboli creationem, & lapsum ejus, moram aliquam intercessisse.

Ad VIII. Duæ sunt assertiones inter se diuersæ; quarum una est: Diabolum fuisse natura malum; altera vero: Diabolum fuisse ab initio malum; hoc est a primo creationis instanti. Unde Basilium intelligi posset de secunda, & non de prima. Sed quia etiam secunda communiter rejicitur, ideo Basilium explicamus dicendo, quod Diabolum statim ac creatus fuit, seu postquam creatus fuit subito concepit animo cupiditatem illam, quam postea ostendit, ac utens, ut hominem deciperet. At Basilii clarissima sunt verba pro dogmate, quod tuemur, in aliis ejus operibus, quæ Legentes facile inuenient.

Ad scholasticas modo disceptationes devenientes, primo loquimur de origine primi peccati Angelorum, & postmodum de ejus specie differemus. Origo peccati potest esse, vel sones concupiscentiæ, cum quo nascimur omnes, & qui in omnibus ad mortem usque perdurat; vel prava consuetudo; vel passio immoderata; vel rerum agendum ignorantia. Nulla autem ex his potuit in Angelis habere locum; vel quia corpori non sunt, vel quia ignorantes non erant, vel quia peccandi usum non habebant. Igitur alia ab his esse debet peccati Angelorum origo. Nec pariter possumus recurrere ad judicium errans ante peccatum, ad primum aliquod principium malum, nec ad pravam aliquam inclinationem; primum enim includit errorem; at error sequitur est culpam, ut poena, & non præcessit, ut

caussa: neque secundum; quia esset amplecti Manichæorum errorem: neque tertium; quia inclinatio ad malum esset a natura, & consequenter a Deo, ut diximus. Restat ergo, ut recurramus ad voluntatem defectibilem, quæ potest se libere auertere a majori bono ad minus.

Dicimus II. Originem primi peccati Angelorum fuisse solam voluntatis potestatem, non vero aut ignorantiam mentis, aut cordis passionem.

I. Probat. Origo peccati debet esse ante peccatum; sed ante primum peccatum in Angelis non fuit nec passio cordis, nec ignorantia mentis; ergo neutra ex his fuit in Angelis primi eorum peccati origo. Major patet; quia si est origo, est causa; si causa, præcedere debet effectum suum. Minor probatur. Sive ignorantia, sive passio, faciunt miseram naturam, in qua reperiuntur; sed natura non est misera sine peccato: ergo si faciunt miseram naturam, supponunt in ea peccatum: ergo non præcedunt: ergo non fuerunt in Angelis ante peccatum.

II. Probat. Docent Augustinus lib. 11. de civit. Dei c. 11. & lib. 14. c. 10. 11. & 13. & S. Thomas 1. p. q. 63. ar. 1. ad 4. & in 11. dist. 5. q. 1. ar. 1. Angelorum peccatum non habuisse ortum ex errore aliquo prævio; ergo ex horum doctrina origo primi peccati Angelorum non fuit error intellectus.

III. Admisso in Angelis recto rationis judicio, quod negari non potest, in voluntatis potestate erat, & auertere intellectum a consideratione melioris boni, & movere ad considerandum id, quod minus erat; ergo semper Angelorum peccati origo voluntati ipsorum est tribuenda. Antecedens patet; quia rectum rationis judicium omnem inconsiderantiam excludit; adeoque si illud ponitur in Angelis ab instanti creationis eorum, nulla in iisdem concedenda est inconsiderantia intellectus, quæ sit origo primi eorum peccati. Consequentia sequitur; quia si a voluntate deponet auertere, & movere intellectum, non intellectus, sed voluntatis vitium est, si intellectus non aueratur, quando debet auertere, & si quando moveri debet, non mouetur.

IV. Probat. Augustinus Dæmonum arbitrio absolute tribuit Dæmonum culpam: ergo sola voluntas ipsorum fuit origo primi ipsorum peccati. Probat antecedens. Inquit Augustinus: *Angeli sancti, cadentibus aliis per liberum arbitrium,*

arbitrium,

triam, per idem liberum arbitrium fierunt ipsi. Et rationabiliter quidem; quia ex una parte in Angelis erat summa arbitrii indifferentia, summa libertas, quæ negari non potest; ex altera parte nullum erat agens extrinsecum, quod ipsos ad peccandum determinaret: ergo si peccaverunt, ex sua sola voluntate peccaverunt.

Opponent I. Antecedenter ad determinationem voluntatis fuit in Angelis inconsideratio: ergo inconsideratio fuit prima origo peccati. Probatur antecedens. Angeli, antequam peccarent, attenderunt ad rationes, quæ sibi persuadebant, posse se ipsos amare, & non attenderunt ad rationes, quæ sibi fortiter persuadere poterant, debere amare Deum, qui erat finis ultimus, ad quem propria ipsorum excellentia dirigebatur; sed hæc est inconsideratio: ergo &c. II. Quicumque peccant, errant; ut habetur Proverb. 14., sed Angeli peccarunt: ergo erraverunt: ergo error fuit peccati eorum origo. III. Nihil vult voluntas, nisi ab intellectu proponatur; ergo quoniam voluntas velit malum, ei ab intellectu proponitur; non sub ratione mali: ergo sub ratione boni: ergo semper ad intellectus errorem applicari debet voluntatis defectio. IV. S. Thomas in 1. r. dist. 5. q. 1. ar. r. assert. & probat, Aristotelis auctoritatem, qui lib. 3. Ethicorum ait: Omnis malus est quodammodo ignorans: ergo semper ignorantia præcedit malitiam.

Respondemus ad I. quod inconsiderantia illa, quæ fuit in Angelis, dicitur inconsiderantia privativa, hoc est non advertentia rei; hæc autem Angeli advertente potuerunt, & debuerunt: ergo si non advertent, peccarunt: ergo talis inconsiderantia non fuit peccati origo in Angelis, sed fuit peccatum. Et re vera, hujusmodi inconsideratio non potuit esse involuntaria, quia in Angelo innocente non debet admitti motus inordinatus, qui præveniat ejus voluntatem: si vero dicitur, quod fuit voluntaria: ergo fuit culpabilis: ergo peccatum, & non origo primi peccati Angelorum.

Ad II. Verum est, quod qui peccant, semper errant; at falsum est, quod semper errent mentis errore. Semper erant errore voluntatis, & errore mentis aliquando errant, & aliquando non errant. Qui peccant in statu innocentie, peccant solum voluntatis errore; qui vero peccant postquam innocentiam amisserunt, pec-

cant mentis, errore, & voluntatis. Audiat Augustinus quæ proferat de homine innocente, & quæ pariter possunt Angelo innocenti applicari; lib. 3. de libero arbitrio c. 18. *Approbare falsa pro veris, ut quis erret in veritate, non est natura insituta hominis, sed pena damnati.*

Ad III. In peccato Angelorum fuit materiale peccati, quod fuit amor propriæ excellentiæ, & hic amor erat in se bonus; fuit formale peccati, quod fuit privatio debitæ rectitudinis, seu defectus relationis propriæ excellentiæ ad Deum, veluti ad ultimum finem. Intellectus non erravit proponendo materiale peccati, errasset, si proposuisset formale; & proponendo formale non solum errasset, sed etiam peccasset: ergo suus error non fuisse causa peccati, sed peccatum. Quod non erraverit proponendo materiale peccati ut bonum, patet; quia, ut diximus, re vera bonum erat.

Ad IV. Ad S. Thomam dicimus, quod omnis malus est ignorans errore voluntatis semper, errore intellectus non semper; ut dictum est in responsione ad II.

Pro tertia Disserationis parte, multæ sunt opiniones de primo Angelorum peccato; quas omnes referunt Theologi, & præcipue Estius enumerat, & impugnat; Pezavius etiam, Frassen, alique, elucidant, & ad trinitatem revocantes relictum, hanc feligentes, quæ ipsi probavit videntur. Hoc idem post eorum vestigia præstabitur & nos.

Prima opinio est illorum, qui putant, Angelorum primum peccatum fuisse amorem mulierum, quo capti turpiter per libidinem peccaverunt. Tribuitur hæc opinio quibusdam ex antiquis Patribus; at a nobis Dissert. 132. fuit ipsa impugnata, & Patres fuerunt pariter vindicati.

Secunda opinio asserit, primum Angelorum peccatum fuisse peccatum linguæ. Habetur in Commentario in Psalmos, qui tribuitur Hieronymo, sed alium re vera habet auctorem, in 2. exposit. psal. 115. & quæ in fine operis legitur.

Tertia opinio ponit pro primo Angelorum peccato odium Dei. Non nominat Estius qui eam docuerint; sed eam impugnat.

Quarta adsignat fuisse ingratitude in Deum. Impugnat etiam Estius, sed propugnatores ejus non exprimit.

Quinta scribit invidiam in homines, & tribuitur Cypriano in lib. de zelo, & livore. At Augustinus rejecit eam lib. 11. de

Genes. ad litteram c. 14.

Sexta opinio asserit, fuisse luxuriam spirituales, qua plus nimio in seipsis, & in propriis excellentis fuerunt delectati. Defenditur a Scoto, a Gabriele Biel, aliisque.

Septima opinio est illorum, qui docent, fuisse superbiam; & hæc est communis sententia plurimorum Patrum, fere omnium Theologorum, & sacre Scripturæ conformior.

Dicimus III. primum peccatum Angelorum fuisse superbiam.

I. Probatur ex Scripturis. Ecclesiast. 10. *Initium omnis peccati superbia*, Tobie 4. *In ipsa (superbia) enim initium sumpsit omnis perditio*. Proverb. 16. *Ante ruinam exaltabitur cor*. Isai. 14. *Detrahta est ad inferos superbia tua: Quomodo cecidisti de celo Lucifer, qui dicebas in corde tuo, in Cælum ascendam, super astra Dei exaltabo solum meum*? Job. 41. *Ipsè est Rex super omnes filios superbiæ*. Lucæ 10. *Videbam Satanam sicut fulgur de celo cadentem*.

II. Probatur ex Patribus. Chrysostomus hom. 15. in Joann. *Neque in Diabolum, versus fuisse Angelus, nisi hoc seelere (superbiam intelligit) se coinquinasset*. Hieronymus ep. 83. *Judicium, & ruina Diaboli nulli dubium, quin arrogantia sit*. Augustinus explicans verba psalmi: *Si mei usi fuerint dominati, tunc immaculatus eris; intelligit superbiam, dicens: Hoc est delictum, quod deiecit Angelum, quod ex Angelo fecit Diabolum*. Quibus addendi sunt Basiliius hom. 6. quod Deus non est auctor malorum; Nazianzenus or. de nativ. Christi; Auctor quæstionum ad Antiochum, quæ feruntur sub nomine Athanasii, q. 6., vel alias q. 10., Ambrosius in psal. 36. ad verba: *vidi impium superexaltatum; & in psal. 118. ad verba: iterum superbius*; Cassianus collat. 8. c. 8. & 10. Leo magnus ep. 93. ad Turibium, cap. 6., Gregorius etiam magnus lib. 34. moral. c. 14. & lib. 4. reg. ep. 38., aliique multi, quorum numerum claudat Bernardus tract. de modo bene vivendi ser. 37. *Superbia radix omnium malorum, Angelos depossedit*.

III. Probatur Rationibus. I. Angelica natura utpote spiritualis peccare non poterat appetendo bonum corporeum; ergo appetendo bonum spirituale; sed in appetentia boni spiritualis consistit superbia; ergo angelica natura non potuit primo peccare, nisi peccato superbiæ. Probatur major. Spirituales natura non

afficitur bonis, nisi illis, quæ sunt sibi convenientia; sed bonum corporeum non est sibi convenientia; ergo &c. Minor subsumpta probatione non indiget.

II. Peccatum superbiæ est inordinatus amor propriæ excellentiæ; hoc peccato Angeli peccaverunt; ergo peccato superbiæ peccaverunt. Major est Augustini lib. 14. de civit. Dei c. 13., Minor est ex illo Isai. 14. *Ascendam in cælum, similis ero Altissimo*. III. Diabolus primo peccavit peccato illo, ad quod primo homines tentavit; sed primo homines tentavit ad peccatum superbiæ; ergo peccato superbiæ primo peccavit. Major est congruentissima; quia eodem illo peccato volebat homines de gradu deieceret, quo ille de gradu suo deiectus fuit. Minor patet; dixit enim illis Gen. 3. 5. *Eritis sicut Dei, scientes bonum, & malum*.

IV. Præcipua Christi virtus, quæ etiam est præcipua virtus Christianorum, & quam Paganorum Philosophi imitari non valuerunt, fuit humilitas; ergo ex opposito primum Diaboli peccatum fuit superbia. V. Illud peccatum commisit primo Diabolus, quod debellator ipsius S. Michael Archangelus primum reprehendit; sed hic primum reprehendit peccatum superbiæ; ergo &c. Probatur minor. Dixit enim: *Quis ut Deus; quæ verba explicantur: quis est iste, qui se audeat Deo comparare*? VI. Peccatum superbiæ est non subdi superiori in eo, quod debetur; sed hoc peccatum primo commisit Angelus; ergo &c. Probatur minor. Angelus utpote naturæ spiritualis non potuit primo peccare, nisi per affectum ad bona spiritualia; sed affectus ad bona spiritualia non est peccaminosus, nisi quia in tali affectu non servatur regula superioris; ergo peccatum, quod primo commisit Angelus fuit non subdi superiori in eo, quod debebat.

Obijciunt I. Si Angelus peccavit, quia noluit se subdere superiori in eo, quod debebat; ergo potius peccavit peccato inobedientiæ, quam superbiæ. II. Si Angelus peccavit per inordinatum amorem propriæ excellentiæ; ergo potius peccavit luxuriæ spiritualis peccato. III. Peccavit Angelus, quia voluit esse similis Deo; sed hæc similitudo desiderari ab eo non poterat, nisi quatenus esset independentia a Deo; ergo Angelus peccavit peccato invidiæ, per quod independentiam, Deo propriam, appetivit. IV. Ex Augustino lib. de Genes. ad litem

ram c. 15. *Diabolus amasse propriam potestatem, & perverso sui amore privatum, sancta societate turgidum Spiritum*: ergo primum ipfius peccatum fuit inordinatus amor sui ipfius. V. Primum Angeli peccatum fuit primus actus concupifcentiæ inordinatus Angeli; fed hic primus actus non processit ex affectu iustitiæ, quia aliter non fuisset injustus: ergo processit ex affectu commodi; fed peccatum, quod procedit ex affectu commodi potius, & proprius reducit ad luxuriam, quam ad superbiam: ergo &c. VI. Appetitus Angeli non fuit de bono honesto, quia aliter honestus fuisset; non de utili bono; quia non erant in statu indigentia: ergo fuit de bono delectabili; atqui nequivit esse de delectabili sensibili, quum Angeli non sint corporei: ergo de delectabili spirituali; fed delectabile spirituale nil aliud esse poterat, quam beatitudo supernaturalis: ergo appetitus hujusce beatitatis fuit primum Angelorum peccatum.

Respondemus ad I. non negatur, fuisse peccatum inobedientiæ in Angelis prævaricatoribus; fed negatur fuisse primum; antecedenter enim ad hoc fuit peccatum superbiæ, scilicet inordinatus amor erga se ipsos.

Ad II. neque negatur, fuisse in Angelis delectationem propriæ excellentiæ, at negatur, ab hac constitui peccatum luxuriæ spiritualis. Delectatio enim ex se ipsa est indifferens ad constituendum peccatum, & specificatur tantum ex objecto suo. Si est delectatio rei venerem, constituit peccatum luxuriæ; si rei comestibilis, peccatum gula; si rei honorificæ, peccatum superbiæ. Et revera peccatum inanis gloriæ, quæ est superbiæ, vocatur a vitæ spiritualis magistris, luxuria spiritualis. Unde si Adversarii hoc explicant modo luxuriam spiritualem, ipsis non contradicimus.

Ad III. negatur omnimode primum peccatum Angelorum fuisse invidiam; hæc enim est dolor conceptus ex alieno bono; hic autem dolor non fuit in Angelis, quando primo peccaverunt. Et patet, quia si primo amaverunt inordinate propriam excellentiam: ergo primo respuerunt proprium bonum, & deinde alienum, ex quo non complacentiam, sed dolorem conceperunt. Rursus, hoc invidiæ peccatum potest etiam ad superbiam reduci; quatenus dolor conceptus ex alieno bono oritur ex amore

proprii boni, in quo consistit superbiæ: Ad IV. admittimus auctoritatem Augustini, & recipimus eam pro nobis, non contra nos. Amor nanque ille propriæ potestatis, & amor sui ipfius, est formalissime superbiæ, quæ consistit in propriæ excellentiæ complacentia.

Ad V. Concupifcentia proprii commodi est superbiæ, & non luxuria spiritualis, ut dictum est. Non enim est concupifcentia objecti delectabilis, neque objecti utilis, sed objecti honorifici; in qua consistit superbiæ.

Ad VI. dicitur, aut fuisse non de bono delectabili, si bonum delectabile respicit sensum; aut fuisse, si respicit spiritum. At bonum delectabile, quod respicit spiritum, est objectum superbiæ, non luxuriæ; & si dicitur luxuriæ, non proprie, sed metaphorice dicitur; quatenus ita spiritualis creatura delectatur honore, gloria &c. sicut creatura corporea; & sensualis delectatur bono sensibili.

Quæritur I. Quænam fuerit superbiæ Angelorum?

I. Respondemus, non fuisse, quod Angeli mali noluerunt adorare Christum; quæ est sententia aliquorum, qui dicunt, fuisse Angeli propositum incarnationis mysterium, ac a Deo revelatum, illisque præceptum, ut latræ culu Christum adorarent; quod boni Angeli illico exequuti sunt, mali vero renerunt. Et probatur I., quia sancti Patres de hoc nihil afferunt; ut testatur Jueninus: ergo sine ipfotum auctoritate nihil de hoc est afferendum. II. quia quomodo peccaverunt Angeli non erat homo prævisus: ergo neque incarnatio Verbi, quæ ratione hominis fieri debebat. III. quia in sententia multorum Angeli boni non habuerunt perseverantiam, & alia gratiæ bona, per Christi merita: ergo non fuit prævisio illa.

II. Respondemus, non fuisse, quod mali Angeli concupierunt assequi proprii naturæ viribus, & absque Dei supernaturali auxilio, similitudinem cum Deo, in intuitiva visione consistentem. Est aliquorum putantium, id Angelos absolute voluisse; at refutantur, quia si id concupierunt Angeli, illud ipsam judicarent esse possibile; at non potuerunt judicare, illud esse possibile: ergo &c. Major patet; quia voluntas nunquam desiderat absolute objectum aliquod, cuius affectionem possibilem non judicat. Minor etiam patet; quia si illud

Angeli iudicassent; omnino errassent; & ipsorum error fuisset etiam hæresis; ut dicit Iuenuus.

III. Respondemus, non fuisse, quod mali Angeli independenciam a Deo exoptaverint, postquam intelligunt cum Deo æqualitatem concupisse. At hæc etiam opinio nuper facto argumento refutatur; quia si id absolute Angeli desiderarunt, errarunt in intellectu, & in voluntate, ante peccatum: ergo altero peccato peccaverunt, quod fuit prius primo ipsorum peccato. Si vero dicatur, quod desideraverint conditione, ut asserit Iuenuus; nec etiam stare potest opinio, quia talis conditio jam debebat innotescere Angelis ut impossibilis: ergo sub impossibili conditione non poterant æqualitatem illam, seu independenciam, desiderare.

IV. Respondemus, fuisse, quod mali Angeli ita de propria excellentiæ cognitione sibi complacuerint, ut per eam solem sibi crediderint, esse beatos, tam naturali, quam supernaturali, beatitudine; adeoque per eam cæteris creaturis omnibus esse præferendos. Est plurimum sanctorum Patrum, & Theologorum, inter quos ponunt S. Thomam 1. p. q. 63. ar. 3. S. Anselmum lib. de casu Diaboli c. 4., Agidius, Richardus, Durandus, Vasquius, Esparzans, Cachernum &c. Responsio hæc ex aliarum responsionum impugnatione probatur, & per eisdem explicationem apud præfatum Cachernum confirmatur.

Quæritur II. Quinam fuerint Angeli prævaricatores?

Respondemus, fuisse ex singulis ordinibus aliquos. I. probatur ex Scripturis. Ad Roman. 8. recensentur Angeli, Principatus, & Virtutes: Neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes &c. I. ad Cor. 15. numerantur Potestates: Cum evocaveris omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem. Ex Seraphinis fuit Princeps prævaricantium, ut mox probabitur. Ezech. 28. Cherubim accipiuntur in malam partem; tandem Archangeli sub nomine Angelorum, & Throni, & Dominationes, ut Seraphinis, & Cherubinis inferiores comprehenduntur. II. ratione ex S. Thoma q. 61. ar. 9. ad 3., quia vera simile est, homines beatos assumendos esse, ad quemlibet ordinem Angelorum, quoniam assumi debeant ad instantandas ruinas illorum, qui ceciderunt: ergo ex omni ordine ceciderunt.

Non vero tot Angeli ceciderunt, quot steterunt; sed in majori numero steterunt, in minori ceciderunt. Ratio desumitur ex illo Apocal. 8. *Et percussa est pars tertia stellarum*. Et c. 12. *Et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cali, & misit eas in terram*. Subdit ad hoc idem probandum S. Thomas q. 63. ar. 9. *Peccatum est contra naturalem inclinationem ea vero, qua contra naturam sunt, ut in paucioribus accidit*.

Quæritur III. Quinam fuerit Dæmonum princeps?

Respondemus, Dæmonum Principem fuisse Angelorum supremum. Docet S. Thomas q. 63. ar. 7., & est communis Patrum, & Theologorum, doctrina. I. probatur ex Scripturis. Job. 40. Ipse est principium viarum Dei. Ezech. 31. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei. Omne lignum paradisi non fuit assimilatum illi, & pulchritudini ejus. II. ex Patribus; Tertulliano lib. 2. cont. Marcionem, Hieronymo in c. 4. Daniel, Augustino lib. 2. de Genes. ad lit. c. 19., Gregorio magno lib. 32. moral. c. 24. Bernardo ser. 1. de Adventu; Isidoro lib. 1. de sumbon. c. 12., Ruperto lib. 1. & 2. de victoria Verbi Dei. III. Rationibus. I. Quia si peccatum Angelorum fuit superbia, præter complacencia propria excellentiæ, quia in superioribus Angelis erat major excellentia, & in supremo etiam plusquam major; ideo illi fuerunt ad peccandum proniores, & qui primo exemplum dedit fuit supremus. II. quia Deus permisit casum Angelorum, ne crederemus sine gratia posse viribus naturæ in bono perseverare; hoc autem magis ostendebatur in casu superiorum Angelorum, & in illorum suprema peculiariter præcipitio. III. quia si princeps Dæmonum habuisset superiorem, non pugnavisset primo contra Deum, sed contra superiorem suum, supra illum se extolendo; quum ergo primo fecerit contra Deum, constat, quod superiorem non habebat; adeoque ille supremus erat. Aliæ rationes, vel congruenciæ, apud Estium videbuntur.

Arguunt I. Ezech. 28. Dæmonum princeps vocatur Cherub: Tu Cherub exaltatus, & protegens: ergo fuit ex ordine Cherubinorum: ergo non fuit supremus, qui debebat esse ex ordine Seraphinorum. II. ex Ruperto lib. 3. de process. Spir. Sancti c. 17. ordines Angelorum fuerunt constituti post perseverantiam bonorum, & post

post lapsum malorum: ergo Angeli, qui ceciderunt, non fuerunt ex singulis ordinibus.

Respondemus ad I. cum S. Gregorio lib. 32. moral. c. 24., non vocari Cherub ratione ordinis, sed ratione scientiæ. Cum aliis, non vocari Seraph, quia per hoc nomen imponabatur charitas, quæ extincta in malo Angelo erat; & loco Se-

raph fuisse dictum Cherub.

Ad II. Fuit quidem sententia Ruperti, Ordines fuisse constitutos post pugnam; at non fuit, quod ex singulis ordinibus non ceciderint. Erant Angeli, qui ordines constituturi debebant in illius sententia. At in nostra ordines jam prius constituti a Deo supponuntur, ut suo loco diximus.

DISSERTATIO CLII.

De Pœna peccati Angelorum. Quenam fuerit? an æterna? ad quæ se extendat? & an Angelos malos omni principatu, sive erga Angelos, sive erga homines, sive erga res alias, privaverit?

Hereses profligantur, dogmata statuuntur, scholasticæ opiniones iusto examini subjiciuntur.

Primo erravit circa malorum Angelorum pœnam Origenes; asserens, Diabolum, & Angelos ejus, post longissima tempora cælo reddendos esse; & rationem,

afferte volens, dicebat; quod Christus etiam pro iis passus sit. Tribuunt hunc errorem Origeni Theophilus Alexandrinus ep. 2. palchali, Hieronymus ep. 59. ad Avitum, Epiphanius, Augustinus lib. de hæresibus c. 18., & V. Synodus Occidentica ætion. 2.

Secundo Priscillianistæ dicebant, quod substantia in Diabolo bona facta perire non possit; & in totum exusta Diabuli malitia, aliquando salvandam esse substantiam. Testatur Orosius in Commentatio ad Augustinum, & refert Cœcilius.

Tertio Mahometus somniatus est, Diabolum tandem aliquando salutem consequuturos. Citantur a Coccio Azoara 25. & 65. liber de colloquio Mahometi cum Judæis, Cantacruzenus in apologia, & Aneas Syllivius epist. ad Morbisianum.

Quarto Lollardi ex Trithemio in Chronico Hirsaugiensi de anno 1225. dicebant, Luciferum cum Dæmonibus suis cælo injuriâ pulsum, tandemque beatitudini cum omnibus suis restituendum. Michaellem, & Angelos omnes, æternis cruciatibus esse deputandos. Unde mutuo se-

saluantes, hæc verba usurpabant: Salutem te injuriâ passus; idell Lucifer. Sic apud eundem Coccium.

Quinto Anabaptistæ, qui Dæmoniâci vocantur, dicunt, Dæmones post finem mundi salvandos; unde illi decies per diem colunt Dæmunes, & invocant. Testatur Lindanus in Dubitanio.

Sexto Sociniani, asserit Juvenius, quod postremis hæc temporibus Origenis errorem amplexati sunt; dicentes, nimirum, neque impie, ac insulse, justum non fore Dei judicium, si creatura ob unum lethale peccatum, & quod illud minus facit, non quidem operis, sed cogitationis, æternis suppliciis deperetur.

Veritas Catholica est, Voluntatem Dæmonum ita esse in malo obstinatam, ut non possit resipiscere, ac proinde ipsorum pœnam esse æternam; quam mox contra recensitos hæreticos probabimus. Verum inter Scholasticos adhuc controversatur, unde in Dæmonibus proveniat hæc obstinatio voluntatis, seu quæ sit hujusmodi obligationis causa? Quinque opiniones enumerat Frassen, quarum prima est Thomistarum, putantium, obstinationis Dæmonum causam esse voluntatis eorum immobilitatem, & inflexibilitatem circa actum, quem semel voluntarie, & determinate elicerunt; & huic accedit Henricus Gandavensis. Secunda

cunda est Aureoli dicentis, obstinationem in Dæmonibus provenire ab habitu quodam vitioso, quem Deus in eorum voluntate producit in suorum delictorum pœnam. Tertia est Marfilii cum aliis volentis oriri ex eo, quod Deus nolit concurrere cum eis ad ullum bonum opus elicendum. Quarta Ochami putantis provenire ex eo, quod sit aliquis actus in Dæmone, qui non sit in eius potestate: Unde Deus totaliter, & immediate caussaret in voluntate Angeli mali actum illum. Quinta tandem est Scotistarum, credentium, provenire ex denegatione divini auxilii ad respiciendum, & ex perversi Dæmoniorum voluntate. Unde ultimæ opinionis defensores dicunt, quod mali Angeli potuerunt post lapsum pœnitere; ut videre est apud Cacheranum citantem Scotum, Gabrielem, Vasquez, Suarez, Lugum, Salmeronem &c. Contra vero Thomistæ cum Molina, Arriaga, Amico, Aversa, Estio, asserunt, quod nullo modo pœnitere potuerunt, ex intrinseca nimirum immobilitate ipsorum in quolibet actu; unde etiam si Deus dedisset ipsis auxilia sufficientia ad respiciendum, nunquam se tamen pœnituisset.

Deveniendo modo ad pœnam peccati Angelorum, certum est, Angelos omnes post peccatum fuisse damnatos pœna damni, & ignis. Sed præter has pœnas, alias etiam habuerunt in intellectu, in voluntate, in potestate ipsorum, seu principatu. In intellectu quidem, quia licet intellectus in naturalibus nullum passus sit detrimentum, in gratuitis vero, quæ erant mere speculariva, ipsius cognitio imminuta est; & in gratuitis, quæ erant simul gratuita, & in Deum affectiva, totaliter ablata est. In voluntate etiam, quia obstinatio in malo est pœna, qua Dæmoniorum voluntas a Deo punitur. In potestate demum, seu principatu, quia quavis Angeli apostatæ in Angelos, qui sequaces eorum fuerunt, eandem habeant potestatem, & principatum, quem antea habebant, nullum tamen habent in hominem, resque illi subjectas. Hæc autem omnia probanda sunt.

Primo de igne, quod non sit metaphoricus, vel spiritualis, sed verus, corporeus, & proprius, ac ejusdem cum nostro rationis. Contrarius putat errorem Joannes a S. Thoma; & S. Hieronymus ep. 59. inter Origenis hæreses ponit, quod dixe-

rit, ignem inferni non consistere in supplicis, sed in peccatorum conscientia. Bellarminus t. 1. contr. 2. lib. 4. de Christo c. 8. inter Calvinii errores ponit etiam, quod dixerit, in inferno nil aliud esse, quam timere Deum iratum. Et quanvia veritas hæc non sit adhuc ab Ecclesia expresse definita, ut testantur Bellarminus cit. loc. contr. 6. lib. 2. de Purgatorio c. 11., & Vasquez; nihilominus Catharina, qui lib. de præmiis bonorum, & supplicis malorum dixit, ignem inferni non esse corporeum, & materialem, sed spirituale, & metaphoricum, apud Catholicos non bene audit. Minus vero male audiunt aliqui, qui apud Cacheranum dicunt, ignem inferni esse verum, & corporeum ignem, sed diversæ speciei a nostro; & hi sunt Clichovæus, & Alphonus a Castro, qui licet esse sub Judice, affirmat. I. Ignis, quo torquentur Dæmones, est idem ignis, quo torquebuntur homines post judicium; ille erit verus, & corporeus; ergo & hic. Major est certa; non enim in Scripturis de diverso igne fit mentio. Minor probatur. Scripturæ loquentes de igne inferni simpliciter loquuntur, & uniformiter, & frequenter: ergo de vero, & proprio igne sunt intelligendæ. Antecedens negari non potest; consequentia sequitur, quia hæc est regula intelligentiæ, & explicationis Scripturarum. II. Sancti Patres ignem inferni corporeum esse non inficiantur; siquidem Augustinus lib. 21. de civit. Dei c. 10. scribit: *Cur non dicamus, quavis minus, tamen veris modis, Spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi?* Eadem habet S. Hieronymus ep. 59., & in c. 5. ep. ad Ephes. Gregorius magnus lib. 4. dial. c. 31. asserit, inferni ignem corporeum esse non ambigo.

De pœna intellectus probantur quæ diximus. Intellectus enim non mutatur, seu non minuitur, nisi quando minuitur natura, cujus est facultas; & ratio est, quia facultas sequitur naturam; sed natura Angelorum post peccatum non est mutata ergo neque in naturalibus intellectus. Uterius; gratuita speculariva specularivam cognitionem faciunt; cognitio speculariva habetur per revelationem; sed cognitio per revelationem imminuta est in Angelis post peccatum: ergo &c. Minor probatur a S. Thoma t. p. q. 64. ar. 1. quia Angeli ante lapsum plura cognoscebant per revelationem, post vero cogno-

gnoscunt pauca. Deum; gratuita, quæ sunt simul in Deum affectiva, omnia perdidit Angeli post peccatum; quia, carent charitate, & per consequens carent virtutibus illis omnibus, quæ ad charitatem referuntur.

De pœna voluntatis, quæ est obduratio, probatur quoque. Obsinata dicitur voluntas illorum, qui non possunt a peccato respicere; Dæmones non possunt a peccato respicere: ergo ipsorum voluntas est obdurata, & obstinata in malo. Subdit Angelicus, Dæmones in omnibus actibus suis verbaliter peccare, quia in eis includitur semper summum odium Dei. Verum non demerentur, quia ad demerendum non sufficit peccare, sed requiritur etiam in peccante status vite.

Pœna tandem amissionis principatus, & potestatis, sic simul explicatur, atque probatur. In Scripturis habemus, & Dæmoniorum principem, & Satanae regnum; sed hæc duo important superioritatem, & subjectionem: ergo in Dæmonibus est principatus, & potestas, quæ prius erat in ipsis erga Angelos inferiores, antequam caderent. Major probatur ex Matth. 12. Hic non eicit Dæmoones, nisi in Beelzebub, principe Dæmoniorum; & ex eodem loco: si Satanas Satanae eicit, adversum se divisus est: quomodo ergo stabit regnum eius? Insuper; Post casum retineat mali Angeli nomina imperii, & potestatis, quæ habebant ante lapsum; scilicet Potestatum, Principatum &c. ergo retineat pariter superioritatem, quam antecessenter habebat. Antecessens patet ex ep. ad Rom. c. 8., ex I. ad Cor. c. 15., ex ep. Ephes. c. 6. Denique; potestas illa, & subiectio, proveniebat in Angelis ex natura: ergo non perdididerunt per culpam. Consequentia sequitur; quia remanserunt in Angelis malis, quæ per naturam habebant. Antecessens est manifestum, quia Angelorum alii aliis erat natura excellentiores, ut omnes faterentur. In homines vero nullam habent potestatem, præter eam, quam illis tribuit Deus ut justitiarum ministris; quæ quidem in rigore non est potestas, sed ministerium, & servitus. Quis enim dicit, potestatem esse illam, quam Tortores habent, ut homines reos torqueant, vel etiam occidant? Et quia hæc servitus, quam Deo tribuunt, homines persequendo, a Deo est; ideo orationibus utimur, quibus non Dæmones, sed Deum, oramus, ut illis

imperet, ne amplius nos persequantur. Et sic intelligenda sunt verba Augustini lib. 4. coor. Julianum c. 4. *Beelzebub filius fidelium nec exoritur, nec exsufflatur, si non eos de potestate Dæmonum erueret.* Ad idem; quod si innocente status in hominibus perseverasset, non habuissent apostatae Angeli hoc ministerium in homines, qui non fuissent peccatores, sed justi. Et ob hanc eandem rationem Dæmones nec potestatem habent in res nostras, sed Dei mandata exequuntur, quando, vel in nostrorum delictorum, pœnam, vel in virtutis exercitium, vel ad meriti augmentum, res nostras divexant, perturbant, disperdunt. Et hoc in Job patuit, cui ovis Dæmoones, nec in rebus, nec in filiis, nec in persona facere contrarium poterunt, nisi Deus ipsis aut permisisset, aut imperasset.

Arguunt I. Ignis pluries in sacris literis intelligitur metaphorice, non proprie: ergo sic pariter intelligendus est inferni ignis, qui in sacris literis legitur. Probatur antecedens. Luc. 3. & Matth. 3. dicitur: *Ipsè vos baptizabit in Spiritu Sancto, & igne;* sed in hoc loco metaphorice intelligitur: ergo &c. II. Ambrosius in c. 24. Luc., Hieronymus in c. 65. Isai, & Damascenus lib. 4. de fide c. ult. nomine ignis in inferno intelligitur tristitia, & dolorem spiritualem, quem propter beatitudinis amissionem Dæmoones patiuntur: ergo non est ignis materialis, & corporeus inferorum ignis. III. Augustinus lib. 21. de civit. Dei c. 10. asserit, in Epulonis parabola Lucæ 16. ita intelligendam esse flammam gehennæ, sicut intelliguntur aqua, digitus, lingua, &c., sed hæc metaphorice intelliguntur: ergo pariter ignis. IV. Gregorius magnus lib. 15. mural. c. 17. ignem inferni aperit verbis vocavit incorporeum: ergo &c. V. In peccati pœnam Angeli superiores perdere debebant superioritatem, quam in inferiores habebant: ergo illam modo non habent. VI. Angeli antequam caderent vel habebant superioritatem in homines, vel non habebant? Si habebant; illam non perdidit, sicut non perdidit quam habebat in Angelos; quia erat a natura, ut dictum est; si non habebant: ergo nec modo habent Angeli, qui sunt bovi; atqui hoc dici non potest: ergo &c.

Respondemus ad I. quod eadem vox aliquando in Scripturis accipitur proprie, aliquando improprie; prout scilicet eam

exprimunt vel res, quæ narratur, vel verba, quæ adhibentur, vel contextus, ad quem refertur. Accedit, quod majoris ponderis est, quando eam in aliquo loco proprie intellexit Ecclesie Patres, & Doctores. Unde non mirum, si vox ignis aliquando in Scripturis accipitur proprie, aliquando improprie, ac metaphorice.

Ad II. Ambrosius explicatur ab Estio in IV. dist. 44. §. 13. ad 8. de igne, qui est in inferno præcipuum tormentum, non vero de igne, qui est tormentum minus præcipuum, & quem Ambrosius intellexit esse corporeum. Hieronymus dicitur quod cit. loc. loquutus fuerit reicitive, non vero assertive, sicut loquutus est in locis illis, quæ nos in probationibus allegavimus. Damascenus vero solummodo negat, inferni ignem esse corporeum, quia non indiget pabulo corporali, ut conservetur, & ardeat.

Ad III. Augustinus loquitur de parabola Epulonis, & consequenter de omnibus, quæ in parabola, continentur; & in hoc solum sensu dixit, ignem parabolæ esse metaphoricum. At inferni ignem esse verum, & proprium alia ipsiusmet testimonia superius allata ostendunt.

Ad IV. Gregorius Magnus ideo vocat in corporeum gehennæ ignem, quia corporeo pabulo non alitur, ut ignis, quem nos habemus. Quod vero sit corporeus, ut nos iocundimus, asserit loco, quam nos citavimus.

Ad V. dicit S. Thomas r. p. q. 109. ar. 2. principatum illum non perdidisse Angelos superiores, quia post peccatum non eedit illis in bonum, sed in malum: *Quod autem superioribus inferiores subdantur, non est ad bonum superiorum, sed magis ad malum eorum: quia cum mala facere maxime ad miseriam pertineat, præfisse in malis, est esse magis miserum.*

Ad VI. negamus ultimam miorem subsumptionem. Ratio est, quia oec modo Angeli boni ullam superioritatem in homines habent ex natura, sed tantum ex Dei ordinatione. Nec omnes Angeli habent, ut illi tantum, qui a Deo ita sunt ordinati. Nec quia præstantiores sunt natura hominibus, ideo natura quoque debent illis esse superiores; non enim semper natura excellentior superioritatem importat ex se ipsa, quanvis ex Dei ordinatione aliquando dicat; ut rem bene considerant inuenerit. Quod si adhuc admittamus potestatem illam in homines

habuisse, quando erant boni; quia tamen non ex natura habuerunt, ideo eam in peccati poenam amiserunt.

Dicimus, Angelorum malorum poenam esse æternoam.

I. Probatur ex Scripturis. Matth. 25. *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui parati estis Diabolo, & Angelis ejus.* Ibidem: *Et ibunt ibi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.* Marci. 3. *Qui autem blasphemaverit in Spiritum Sanctum, non habet remissionem in æternum* II. ad Thessaloiocenses 2. *Qui panas dabunt in interitum æternæ a facie Domini.* Judæ v. 6. *Angeli vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magis dicitur, vinculis æternis sub caligine reservavit.*

II. Probatur ex Conciliis. V. Synodus generalis hæc in Origene damnavit: *Omnia impiorum hominum, ipsorumque etiam Daemonum, tormenta faciem habitata: atque impior, & Damonis in priorem suum statum restitutum iri. Præterea Christum oportere pro Daemonibus crucifigi, & idipsum sæpius per futura secula perpetui a Spiritibus nequitia, qui sunt in caelestibus, Concilium Florentium generale definivit de hominibus quod potest etiam Angelis applicari. Animos illorum, qui post baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurverunt; eas etiam animas, quæ post contritionem peccati maculam, vel in suis corporibus, vel in istis exules corporibus sunt purgata: in celum nulla mora recipi, & intueri clarè ipsam Deum Triunum, & Unum sicuti est; meritorem tamen diversitate alium alio perfellunt: Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali, decedunt, mox in infernum descendere, panis tamen disparibus puniendas.*

III. Probatur ex Patribus. Tertullianus lib. de carne Christi c. 14. *Nullum mandatum de salute Angelorum suscepit Christus a Patre. Quod Pater neque repro misit, neque mandavit, Christus administrare non potuit.* Irenæus lib. 4. adv. hæres. c. 4. *Quibuscumque dixerit Dominus: Discedite a me maledicti in ignem æternum; illi erunt semper damnati.* Hieronymus ad verba Matthæi: *Et ibunt ibi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam:* inquit Prædics Leitor adverte, quod & supplicia æterna sunt, & vita perpetua metum deinceps non habeat ruinaram. Augustinus lib. de corp. & grat. c. 10. *parvam esse,* inquit, *causam miseria in Damonibus,*

nibus, & bestitudinis in Angelis. Beda in c. 7. ep. Jacob. exponens verba illa: inflammata a gehenna; ait: *A gehenna dicitur, a Diabolo, & Angelis ejus, propter quos gehenna facta est: & qui ubicunque vel in aere volitant, vel in terris, aut sub terris vagantur, sive detinentur, suarum semper secum serant tormenta flammarum inftar ferbientantis, qui est in lectis eburneis, est in locis ponatur apricit, fervorem tamen, vel frigus infusi sibi languor vitare non potest. Sic ergo Dæmones, est in templis colantur auratis, est per aera discurrant, igne semper ardent gehennali; & ex ipsa sua pœna commouit deceptis quoque hominibus somitem victorum, unde & ipsi peccant, invidenda suggerunt.*

IV. Probatum Rationibus. I. Tamdiu durare debet pœna Dæmonum, quamdiu durabit obstinatio ipsorum; sed obstinatio ipsorum erit semper: ergo semper erit ipsorum pœna. Major est certa; non enim remitti debet culpa non retractata; minor patet ex dictis; consequentia sequitur. II. Si pœnitentia non subeas vicem pœnæ, pœna semper durabit; sed in malis Angelis nunquam pœnitentia subibit vicem pœnæ: ergo pœna semper durabit. Et hanc rationem sic illustrat S. Cyprianus in fine lib. ad Demetrianum: *Quanda illinc excessum fuerit, nullus jam pœnitentia locus, nullus satisfationis effectus.* III. Quando æternum est agens, & actio pariter est æterna, æterna etiam est pœna; sed æternus est ignis, & æterna est combustio ignis: ergo æterna est pœna ignis. Augustinus lib. de fide c. 15. hanc rationem exprimit: *Neque illud diei hic potest, in quo nonnulli scipias seducunt, ignem æternum dictum, non ipsam combustionem æternam. Per ignem quippe, qui æternus erit, transiuntur arbitrantur eos, quibus propter fidem mortuam per ignem promittunt salutem: ut videlicet ipse ignis æternus sit; combustio vero eorum, hoc est operatio ignis, non sit in eos æterna. Cum & hoc prævidens Dominus sententiam suam conclusit, ita dicens: Sic ibunt illi in combustionem æternam: justi autem in vitam æternam.*

Opponunt I. Est contra justitiam Dei peccatum momentaneum, est gravissimum, æterna pœna punire: ergo Dæmonum pœna non debet esse æterna. II. Ambrosius in com. ad Ep. ad Ephes. c. 3. expli-

cans verba illa psalmi 23. *Tallite portas; princeps, vestras, & elevamini porta æternales; & introibit Rex gloria:* ea intelligit de Dæmonibus, qui aliquando relinquunt Principem suum Diabolum, & Christo adhærebunt: *Dicitur ergo his principibus, qui in errore sunt, in calestibus, sive ministris ejus in terris, ut auferant portas principis sui Diaboli de mentibus suis; per quas multorum Deorum afferendorum errat intravit.* III. Ambrosius etiam in psal. 118. Distinguit inter pœnam Dæmonum, & pœnam hominum, quatenus proportionem dicit culpæ, quæ scilicet fuit brevissima, & altera culpæ, quæ fuit longior: *Diabolus enim, & ministri ejus cum hominibus non flagellabuntur. Separata est pœna, ubi distat & culpa.*

Respondemus ad I. cum Augustino lib. 21. de civit. Dei: *Nulla unquam justitia, nec lex decrevit, ut tanta mora temporis quisque puniatur, quanta mora unde puniretur admiserit.* Eadem habet Gregorius lib. 34. moral. c. 16. *Ad districti judicis justitiam pertinet, ut nunquam careat supplicia, quorum mens in hac vita nunquam voluit exere peccato; & nullus detur iniqua terminus ultionis, qui quidvis voluit noluit habere terminum criminis.*

Ad II. Commentaria in ep. S. Pauli, quæ sub nomine Ambrosii circumferuntur, non sunt Ambrosii, ut Eruditi omnes censent. Bellarminus putat fuisse illorum Auctorem Hilarium, aut Pictavicum, aut Arelatensem; Petavius negat, de alium suspicatur auctorem. Quicquid de hoc sit, dicimus cum eodem Petavio, per principes illos non alios intelligi, quam impios spiritus, qui fide carent, & in errore sunt, ac ryrannidi assensu sunt Diaboli; qui tamen prædicatione Ecclesiæ ab errore illo liberabuntur.

Ad III. Distinguit Ambrosius Dæmonum supplicia a suppliciis hominum, hæc quidem ratione; quia Dæmonum vult esse sempiterna, hominum vero putat misericordia temperari. Cæterum Ambrosius de æterna Dæmonum pœna sic loquitur lib. 2. de fide c. 4. *Tu te a Diabolo creatum, Manichæ, arbitraris. Ad illum erga festina sedem, ubi ignis, & sal pbur; ubi non restingitur ejus incendium, nec inquam pœna moritur.*

DISSERTATIO CLIII.

De Angelorum, sive bonorum, sive malorum, extraordinariis operationibus; ubi de Spectris, Energumenis, Magis, Maleficis, Pythonibus, Lamiis, Incubis, & Succubis, aliisque similibus.

Contra a nobis in hac Dissertatione dicenda, quoscunque potuimus colligere errores, quoscunque inuenire sententias, contigit; hinc primo referre, consilium est; ut deinde seruatō ordine de singulis pertractare, non quidem ex instituto, sed stricto calamo, consueta tamen methodo, pergamus.

Primo illi omnes, quos in antecedenti Dissertatione diximus, Dæmones negare, eorundem pariter sive apparitiones, sive operationes, negare. Unde Cassius putauit, sensus potius decipi, & imagines illas fingere, sic pariter Michael Balbus, Orientis Imperator. Quod referunt Plutarchus in Bruto, & Zonaras, apud Coccium.

Secundo apud eundem est Andreas Tiracuellus ad c. 10. lib. 2., & ad cap. 23. lib. 5. Alexandri ab Alexandro genialium dierum, qui uoluit, Dæmonum apparitiones, & spectra, mera esse somnia.

Tertio Levinus Lemnius lib. 2. de abditis naturæ miraculis c. 1. asserit, humores, nun malos geojos, inducere morbos; quauis aerei spiritus illis aliquando se immisceant, ut tempestatibus quoque se immiscent, & irruere, ut nobis acrius noceant. Et c. 2. subdit, quod Malancholici, Maniaci, Phrenetici, quique alia ex causa perciti sunt furore, alienam linguam aliquando usurpant, quam nunquam didicerunt; & non per hoc Dæmnoiacos esse.

Quarto Calvinus lib. 4. insit. c. 19. §. 24. hæc scribit: *De ementitis illis Exorcistis quis unquam fando audivit, quod speciem nuntii sua professionis ediderint? Fingitur illis potestas data imponendi manus super Energumenos, & Catechumenos, & Dæmnoiacos; sed tali se potestate pradios Dæmonibus persuadere non possunt: non malo*

quia eorum imperiis non edunt Dæmones, sed etiam quia ipsi imperant.

Quinto Hieronymus Vvellerus ad c. 2. posterioris epistolæ ad Thesalonicensēs, apud Coccium, fatetur quidem, & olim, & nunc, expulsa esse Dæmonia in Papatu, sed negat, aut expulsa fuisse, aut expelli per exorcismos, quos asserit moræ præstigijs esse.

Sexto Henricus Cornelius Agrippa, verba sunt Coccii, „ scripsit aduersus Lamiarum Inquisitores librum, quo reprehendit eos, qui maleficas mulieres ob id infestantur, quod eas rem venerem cum Dæmonibus habere competuum fuerit: quam quidem rem ipse deditur ceu fabulosam, & a somniis, & imaginationibus delirantium anicularum innatam, quæ cum sæpe dormientes per somnia decipiuntur, & interdum quoque vigilantes vehementi libidinis imaginatione eludantur, tamen vere arbitrantur, ea sibi contigisse, quæ sola imaginatione peracta sunt „.

Septimo Joannes Vvicius lib. 6. de præstigijs Dæmonum c. 27. apud eundem ait: „ Lamiæ commiseratione potius, quam pena enormi, dignæ sunt; omnique potius auxilio, quod dolum, vim, metum passis, furiosis, deceptis, ignorantibus, impotentibus, aut ipsu jure competit, aut ratione suadente tribuitur „.

Octavo a Martino del Rio lib. 2. magicarum disquisitionum q. 1., ubi quaerens, an sit aliqua magia dæmoniaca; respondet bis verbis, quæ fideliter reportamus. „ Hanc etiam esse negarunt, qui Dæmones esse negant, cum Sadduceis, Democrito, Aristotele, Averroë, & Simplicio, quorum sententia est impia, & heretica. Nam & Dæmones esse, & dæmoniacam magiam, quæ nec industria, nec naturalibus causis, sed immateriali quapiam, & separata virtute nititur; hoc

„ &

„ & sacræ Scripturæ testimoniis, & om-
 „ nium ætatum memoria, atque experi-
 „ mentis, tam est comperturn, ut velle
 „ probare, nihil sit aliud, quam lychnis
 „ accensis meridiana: luci opitulari. Hoc
 „ probant cum B. Augustino lib. 11. de
 „ civ. Dei c. 6. Theologi catholici omnes,
 „ & Philosophi plerique Trismegistus, &
 „ Pithagoræ; ex Platonici Pselus, Ploti-
 „ nus, Proclus, Jamblicus, Chalcidius,
 „ & Apulejus „.

Nono apud eundem del Rio sunt, qui Dæ-
 „ mones esse fatentur, sed negant magiam
 „ a Dæmonibus vel manasse, vel exerceri.
 „ Unde quidam ejus effectus tribuunt im-
 „ mediate Deo per Magos operanti; alii
 „ Deo perficienti per bonos Angelos; alii
 „ adscribunt bonis Angelis, quorum abso-
 „ lute dicunt effectus esse. Et ita opinatus
 „ est Scotus Parmensis; & antiquitas quo-
 „ que imposturam fuisse Magorum, præci-
 „ pue Platoniorum, Jamblici, Porphyrii,
 „ Plotini, Procli, & Juliani Apostatæ.

Decimo Dæmones Incubos, & Succubos,
 „ complures Hæretici negarunt; & ex
 „ Catholicis etiam nonnulli, ut ait del Rio
 „ lib. 2. q. 15., quos enumerans, asserit,
 „ fuisse ex Belgis Philippum Broideos, ex
 „ Italis Cardanum, Ponzioibum, & Juan-
 „ nem Baptistam a Porta.

At quia ex his, qui cum Dæmonibus com-
 „ mercium habent, plurimi etiam Dæmo-
 „ nibus cultum exhibent, & adoratioem;
 „ uti sunt Magi, Malefici, Pythones, Lam-
 „ iæ &c., & quod præstant cultum ex
 „ istis etiam odo pauci debent, ac ju-
 „ stum esse volunt; hinc etiam provinciam
 „ hic sumimus referre illos, illorumque
 „ insanias manifestare.

Primo ponitur Zoroaster, qui floruit ante
 „ Christum natum anno fere 1750., & in
 „ oraculis magicis c. de Dæmonibus, &
 „ Sacrificiis, probare voluit, magiam esse
 „ excedendam, & cultum Dæmonibus ex-
 „ hibendum. Et hinc est, quod hic idem
 „ Zoroaster primus magicæ artis inventor
 „ dicitur a Plinio ex Gentilibus, & ab Epi-
 „ phanio ex nostris.

Secundo dicitur Mercurius Trismegistus,
 „ vel quisquis alius sub ejus nomine later,
 „ qui in Asclepio c. 13. sicut magica multa
 „ docere conatur, sic Dæmonibus cultum
 „ præstandum præcipit.

Tertio scribunt fuisse post Christum natum
 „ Romæ Simonem Magum; de quo dicunt,
 „ quod prius in Judæa magicam artem
 „ exercuerat, atque docuerat, Dæmones
 „ prædicando, ac invocando; postmodum

Romæ seipsum uti Deum adorandum a
 „ Populo voluisse, asserunt; ut Eusebius,
 „ Irenæus, Justinus &c.

Quarto hæretici plures, qui ex Simonis
 „ Schola exierunt, magiam exercere sunt
 „ visi. Nimirum Gnostici; ut testatur Eu-
 „ sebius lib. 4. hist. c. 7. Basilidiani; quod
 „ asserit Irenæus lib. 1. c. 23., & Epiphani-
 „ us hæres. 24. Carpocratiani, Dæmones
 „ invocantes; uti narrat Theodoretus lib.
 „ 1. hæret. fabul. Hellesaitæ, invocationes
 „ pariter, & incantamenta Dæmonum
 „ adhibentes; quod refert Nicephorus lib.
 „ 5. c. 14. Manichæi invocantes quoque,
 „ & adorantes; uti scribit Cyrillus catech.
 „ 6. Sataniani, qui Sanatam adorabant, ei-
 „ que laudes canebant; unde Sataniani di-
 „ citi sunt apud Epiphanium hæres. 80.

Quinto Constantinus Copronymus, Orien-
 „ tis Imperator, delectabatur plurimum
 „ magicis maleficiis, cruentis sacrificiis,
 „ sedissimis luxuriis & sacrilegis Dæmo-
 „ num invocationibus. Testis est Otto
 „ Frisingensis lib. 5. c. 9., cui accedit Ab-
 „ bas Urspergensis ad ann. 742.

Sexto fuerunt circa ann. 1050. Manichæi
 „ Agannenses, qui oculie Diabolum adora-
 „ rant, quia illum sui corporis conditio-
 „ nem credebant; ut refert Rodolphus
 „ Ardens Dom. 8. post Trinit. Et fuerunt
 „ pariter ann. 1270. in Aragonia hæretici
 „ alii, qui docebant, licitum esse Dæ-
 „ mones adorare, & honorare latria me-
 „ ritorie, si suum Creatorem repræsentent.
 „ Et quod non tantum absque vitio hære-
 „ seos, sed etiam absque peccato ullo,
 „ possint Dæmones latriæ cultu adorari, si
 „ hoc ab Ecclesia Dei prohibitum non es-
 „ set. Scribit Nicolaus Eymericus par. 2.
 „ q. 10.

Septimo de Guillelmo Linensi, Doctore
 „ Theologo, hæc scribit Coccius: „ Ma-
 „ „ gicarum artium accusatus, & condem-
 „ „ natus, cum respicientis tandem affice-
 „ „ retur, confessus est: se per noctem cum
 „ „ Magis aliis sæpæ deportatum esse, ut
 „ „ Diabolum adoraret, modo humanæ
 „ „ specie, modo hircina conspicuum, &
 „ „ religioni toti renunciasset. Quin etiam
 „ „ penes ipsum instrumentum obligationis
 „ „ contractæ cum Satana fuit deprehen-
 „ „ sum, quo sponsones recipere contine-
 „ „ bantur. Inter alias autem hæc: Docto-
 „ „ rem obligatum esse, ut publice concio-
 „ „ netur; quicquid de Magis prædicetur,
 „ „ fabulam esse, non posse fieri: nullam
 „ „ fidem sermonibus istis haberi oportere.
 „ „ Atque his concionibus augebatur mirum

in modum Magorum numerus, & se confirmabat, dum ab illis persequendis censerentur Judices; Petrus Marmorius lib. de Lanis per teste adducitur.

Octavo ex Paulo Jovio in elogiis hæc idem Coccius narrat de Henrico Cornelio Agrippa. „ Scripsit adversus Lamtarum inquisitores librum, quo reprehendit eos, qui maleficas mulieres ob id insectantur, quod eas rem veneram cum Dæmonibus habere compertum fuerit. „ Quam quidem rem ipse deridet ceu fabulosam, & a somniis, & imaginationibus delirantium anicularum innatam, &c. quod modo diximus. Verum, quod deterius est, subdit: „ Epistola quam adjecit ad finem libri tertii de occulta Philosophia, scribit clavem occultæ Philosophiæ a se amicis solum aservari. Is autem liber quartus est, discipulorum ejus opera post mortem Magistri mandatus typis; qui liber tanquam clara luce detestabile magiæ venenum reteggit, omnes Dæmonum invocationes, circulos, characteres, & sacrificia Satanz oblata.

Devenientes modo ad extraordinarios bonorum Angelorum effectus, dicimus, inter illos enumerari, quod in corporibus assumptis hominibus aliquando appareant. Hoc pariter explicamus eo modo, quo in superioribus, ex P. Magnani sententia, exposuimus. Afferunt autem Scriptores, hoc ipsum prioribus mundi, & ecclesiæ seculis frequentius, quam posterioribus temporibus, fieri consuevisse. Uterius, sanctis Angelis in sacris libris tribui etiam aliquando regnorum everisionem, regnorum ad alias gentes translationem, exercituum clades; quod testatur S. Augustinus lib. 4. de civ. Dei c. 17. ubi Gentilium vanitatem deridens, qui hæc omnia Diis suis tribuebant, dicentes, quod *Deam Villoriam Jupiter mittat, atque illa tanquam Regi Deorum obtemperans, ad quæ jussert, veniat, & in eorum parte consistat*; inquit apposite: *Hoc vere dicitur non de illo Jove, quem Deorum Regem pro sua opinione consueverunt, sed de illo vero Rege seculorum, quod mittat non Villoriam, qua nulla substantia est, sed Angelum suum, & faciat vincere quem voluerit*. Denique scribunt, quod boni Angeli erga justos homines divinæ misericordię effectus exercent, justitiæ vero in perverfos; quod pariter Augustinus, explicans verba illa Psal. 77. *immissiones per Angelos malos*, probat: *Si propterea*

per malos Angelos illa Deum fecisse putaverimus, quia pana infligebantur, non beneficia præstabantur, tanquam nemini Deus panas irruerit per Angelos bonos, sed per illos veluti militia celestis armatus; consequens erit, ut etiam Solomam per Angelos malos everfam esse credamus, & malos Angelos Abraham, & Loth hospitio suscepissim videantur; quod absit, ne contra Scripturas aperitissimas sentiamus. Unde patet, Augustini mentem fuisse, in illo Psalmi loco Angelos fuisse dictos malos, quia malum poenæ infligebant hominibus scelestis, non vero quod mali per malum culpæ Angeli ipsi fuissent.

Ad malorum Angelorum extraordinarios effectus modo devenientes, non pauci Scriptores asserunt, quod Dæmones applicando activa passivis producant aliquando animalia, quæ non ex ovo, sed ex putri generantur; & exempla producant in ranis, muscis, muribus, vermibus &c. Attamen hoc non pro certo habendum est; quum plurimum Philosophorum sit sententia, omnia animalia ex ovo generari; sique per veram generationem produci. Unde in hac hypothesi dicendum est, ranas illas, muscas, mures, vermes &c. apparentes quidem fuisse, non veros. Et hoc pacto intelligendus est Augustinus lib. 15. de civ. Dei c. 23, & quæst. 21. in Exodum, quem in suæ opinionis patronum profert Juninus. Scimus, Estium, judicare, fuisse illa vera animalia, & per Magos naturali modo producta, non quidem per creationem, sed per generationem, vulgari modo intellectam. Non negat tamen, apparentia multa Dæmonum opere produci; de quibus, ait, S. Augustinum loqui lib. 18. de civ. Dei c. 18.

Certum nihilominus est apud omnes, non posse Dæmones vera miracula efficere. Et Ratio est, quia quodcumque operantur Dæmones, naturalis potentie fines non excedit; miracula autem excedere cujusvis creature naturalem virtutem: Additur, quod aliter sequeretur, miracula illa, a Dæmonibus facta, vel confirmare errorem, cujus Dæmones sunt magistri, vel approbare veritatem, cujus Dæmones sunt inimici; neutrum autem ex his dicendum est. Uterius; miracula sunt sigilla potentie divinæ; absolutum autem est, ut perduelles Regis sigillis utantur, Rege permittente, ad fraudes suas obscurandas. Denique; sequeretur, nos non posse esse certos de miraculis divinis, si pos-

si possent in mundo esse dæmoniaca miracula; hæc autem certitudo admodum nobis necessaria est, ut verum a falso discernamus.

Obicitur I. Angeli boni possunt vera miracula parare, immo homines etiam, qui sancti habentur, & sunt: ergo etiam Dæmones, qui naturalem virtutem æqualem habent cum Angelis bonis, & majorem, quam homines sancti. II. Magi Pharaonis vera miracula perpetrarunt, convertendo virgam in draconem, aquam in sanguinem &c. producendo ranas, mures &c., atque illa omnia virtute Dæmonum effecerunt: ergo &c. III. Pythonista Saulis ex mortuis suscitavit Samuelem; hoc autem verum miraculum fuit, & Dæmonis virtute factum. IV. Homines mali possunt vera miracula efficere: ergo etiam Angeli mali. Antecedens constat. Matth. 7. ubi reprobi homines dicebant: *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & Dæmonia ejecimus, & virtutes multas fecimus?* Dominus autem respondebat illis: *Nunquam novi vos; discedite a me operarii iniquitatis.* V. Matth. 24. dicitur, quod erunt Pseudo prophetæ, & Pseudochristi, qui facient signa magna, & prodigia. VI. In multis Scripturæ locis habemus, Antichristum vera miracula operaturum. Ee præcipue 11. ad Thesalon. 2. hoc docet Apostolus verbis illis: *in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus.* Dicit autem mendacibus, non quod signa, & prodigia sint mendacia, illusoria scilicet, & non vera; sed quia in mendacium, & errorem inducent; ut explicant multi apud Augustinum lib. 2. de civ. Dei c. 19.

Respondemus ad I. nec bonos Angelos, nec sanctos homines, propria virtute miracula facere, aut facere posse; sed tantum dicuntur facere, vel quia Deus ad illorum preces talia operatur, vel quia ad hæc faciendâ illorum ministerio utitur; quod docet S. Thomas secund. secund. q. 178. ar. 1. Non autem Deus Dæmonum preces audit, nec illorum ministerio utitur, quando miracula facit. Non currit igitur paritas ab Angelis bonis, & ab hominibus sanctis ad Dæmones.

Ad II. dicitur ex sententia Josephi lib. 2. antiquit. & Tertulliani lib. de anima c. 57. aliorumque multorum, mutationes illas non fuisse veras, sed apparentes; quatenus Pharaonis Magi per suas præstigia effecerunt, ut illorum oculis apparerent dracones, ranæ, sanguis &c. quum re-

vera essent virgæ, fluvius, æque &c. quæ in sua naturali substantia persistebant. Aliiter rem explicat S. Thomas ex S. Augustino; sed nos, coherentè ad dicta, data responsione utimur.

Ad III. ipsemet Augustinus lib. 2. ad Simplicianum qu. 3. docet, Samuelem non fuisse a mortuis suscitatum vere, & realiter, sed tantum apparenter. En Augustini verba: *In hoc facto potest esse alius simplicior intellectus, & expeditior exitus, ut non vere spiritum Samuelem excitatum a requie sua credamus, sed aliquod phantasma, & imaginariam illusionem, Diaboli machinationis factam, quam propterea Scriptura nomine Samuelem appellat, quia solent imagines rerum eorum nominibus appellari, quorum imagines sunt.*

Ad IV. dici potest, quod ex Matthæi verbis haberetur, homines malos dixisse quidem se miracula effecisse, Deum autem responsione sua non approbasse; immo potius negasse, quod dixerit, non novi vos; discedite a me, operarii, non miraculorum, sed iniquitatis. Cæterum etiam effecissent, non fecerunt tamen in falsitatis confirmationem; quod utique facerent Dæmones, si miracula perpetrarent.

Ad V. Exponuntur communiter verba illa de signis, & prodigiis apparentibus, non veris; vel quæ ab hominibus reputabuntur signa magna, & prodigia, quia erunt præter solitum mundi ordinem, sed vera miracula non erunt; vel tandem, ut ait Estius, quia talia erunt in oculis hominum, qui ad ea tanquam ad magna miracula, valde stupebunt.

Ad VI. Antichristus quæcumque faciet, Diaboli virtute faciet. Diaboli autem virtus naturalis quorumcumque hominum naturalem virtutem superat: unde Antichristi operationes respectivè ad modum operandi hominum miracula videbuntur, sed absolute miracula non erunt. Videbuntur autem eis, quibus Diaboli virtus non est perspecta, vel quibus a Deo cæcitas data est in peccatum. Audiat Augustinus lib. 20. de civ. Dei c. 29. *Solet ambiguum propterea dicitur signa, & prodigia mendacis, quoniam mortales sensus per phantasmata decepturus est, ut quod non facit, facere videatur: At quia illa ipsa, etiamsi erant vera prodigia, ad mendacium pertrahens credituros, non ea potuisse nisi divinitus fieri, virtutem Diaboli mensentes, maxime quando tantam, quantum nunquam habuit, accipiet potestatem.*

Modo

Modo de singulis, quæ in Dissertationis titulo propositæ sunt, agamus.

Spectrum idem est ac simulacrum, idolum, phantasma, imago rei alicujus, quæ oculis sese offert, vel phantasia occurrit; ut ait Ambrosius Calepinus. Phantasma, proprie est similitudo individualis, seu rei particularis, in sensu interiori, ut docet S. Thomas. Attamen, quod subdit Morrier, „ quia phantasia, seu imaginativa, aliquando ex conjunctione variarum rerum horribiles format imagines; „ etiam illa spectra, quæ dum videntur, terrorem hominibus esse solent, phantasmata vocantur. „ Tribuuntur Dæmonum operationibus hæc spectra, vel phantasmata duplici ex via; primo scilicet, quia Dæmones variis modis phantasmam immutant, spiritibus animalibus varios morus imprimendo, unde procedunt somnia, varia &c. in somno, & etiam in vigilia fascinationes, ludificationes &c.; secundo vero, quia Dæmones etiam hæc extrinsecus operantur, sive, ut dicitur, formando corpora æreæ, sive alio modo; unde procedunt spectra, seu phantasmata exteriori apparentia; quæ omnia explicantur a S. Thoma 1. p. q. 111. ar. 3. in c. De his Spectris fuse loquitur Martinus del Rio disquis. magic. lib. 2. sec. 2., & multas affert auctoritates, & plura exempla, quibus illa fuisse, & esse, apparuisse, & apparere, hominibus ut plurimum probet. Nos adduimus testes S. Hieronymum in vita S. Hilarionis c. 3., S. Athanasium in vita S. Antonii, Severum Sulpitium in vita S. Martini c. 24., S. Paulinum in ejusdem S. Martini vita lib. 5.; & ut alios omittamus, S. Augustinum, lib. 22. de civ. Dei c. 8. Qui plura de Spectris scire cupit, legat Fraisen trac. 1. de Angelis disp. 3. ar. 3. appendic. unic., ubi de variis apparitionibus, & spectris tractat, & præcipue de Dæmoniacis spectris, & rationem reddit, qualiter Dæmones spectris assumptis hominum oculos ludere possint. Denique in sacris veterisque fœderis paginis Spectrorum, seu phantasmatum hujusmodi memoriam habemus: Psal. 90. *Non tenebris a timore nocturno, a fugitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incurso, & Dæmonio meridiano: Ubi tam de diurnis, quam de nocturnis spectris fit mentio. Pariter Matth. 14. de Apostolis legitur: Videntes eum super mare ambulantes, turbati sunt dicentes, quia phantasma est, & pro timore clamaverunt: Non credidissent*

aurem, Christum esse phantasma, nec timuissent, nisi phantasmata dæmoniacæ esse scivissent.

Energumeni, græco vocabulo dicti, latine idem sonant ac interiori aëti, seu agitati, vel ad opus adacti; quia re vera Energumeni a Dæmonibus male agitantur, & in operibus suis violenter aguntur. Hinc S. Thomas 3. p. q. 71. ar. 2. ad 1. docet, *Energumeno dicitur quasi interiori laborantes ex extrinseca Diaboli operatione. Hoc idem docuerat Concilium Iliberitanum can. 9. de Energumeno, qui ab erratico spiritu agitur, statuens, quod hujus nomen neque ad altare cum oblatione sit recitandum, neque permittendum, ut sua manu in Ecclesia ministraret.* Dicitur etiam Arreptiti; & de illis, qui se tales esse fingunt, Concilium Constantinopolitanum III. c. 6. in Trullo, decrevit: *Arreptitios se simulant, & qui morum improbitate eorum figuram, & habitum simulate præferunt, visum est omnino puniri.* Pariter Obsessi appellantur; ut scribit Cæsarius lib. 3. c. 2. *quidam Obsessi; & lib. 5. c. 11. mulier obsessa; & eodem libro c. 14. puella obsessa.* Obsessi scilicet a Dæmonibus intelliguntur; quemadmodum Energumeni ad energo, quasi a Dæmonibus vexati; & Arreptiti, nempe a Dæmonibus arrepti. Antiquis temporibus Energumeni temple intrabant, ut patet ex *can. omni die, de consecr. dist. 5., sed consecrationis tempore a Diacono, alta voce dicente: In Energumeni: expellebantur; quod legitur in Lurgia S. Clementis Papæ attributa.*

Hos quidem Energumeno fuisse in mundo, seu Dæmones interdum humana corpora subiisse, ex Scripturis, & ex Patribus, apertissime constat. Lucæ 3. Scribæ, & Pharisei de Christo dicebant: *In Beelzebub Principe Dæmoniorum ejicit Dæmonia.* Credebant ergo, Dæmoniacos, seu Energumeno esse. Christus non eos reprehendit, quia hoc credebant, sed quia dicebant, se in Dæmonum virtute Dæmones expellere. Item apud Lucam, Marcum, & Mattheum, *Dæmoniaci Lunatici*, historia narratur. Apud Lucam pariter dixerunt Apostoli: *Etiā Dæmonia subjiciuntur vobis in nomine tuo; & apud Marcum, Christus immundo Spiritu dicebat: Exi Spiritus immonde ab homine isto.* Hanc autem potestatem Dæmones ejiciendi Christus Dominus non tantum Apostolis tribuit, sed etiam Ecclesie ministris, & fidelibus quoque morum sanctitate ornatis. Unde legitur apud Tertullianum ad

Sca.

Scapulam c. 2. *Dæmones non tantum respiciunt, verum & revincimus, & quoties traducimus, & de hominibus expellimus, sicut plerisque notum est. Et apud Cyprianum, in epistola ad Demetrium, Africæ Proconsulem: O si audire eos velles, & videre, quando a nobis adjurantur, & torquentur spiritualibus flagris, & verborum tormentis de obsessis corporibus rjiciuntur, quando ejulantes, & gementes vocet humana, & potestate divina flagella, & verbera fentantur, venturum judicium consistunt.*

Objiciunt I. Non est assignabilis causa, propter quam Dæmones hominum corpora intrent, eaque possideant; & nimis durum videtur, Deum illis hoc ipsum permittere, aliquando etiam sine hominum culpa; ergo non est hoc asserendum. II. Si Dæmones hominum corpora intrarent, duo Spiritus eundem locum definitivum omnino occuparent; hoc autem dici non potest: ergo &c. III. Legitur in vita S. Ildegadis lib. 3. c. 20. fuisse eidem revelatum, Dæmones non in sua forma, seu substantia, humana corpora intrare, quia sic humana membra solverentur citius, quam stipula a vento dispergitur; sed homines umbrare, & tegere suæ nigredinis umbra, & fumo; unde ad infamiam concitantur, & ad mala quædam alia, ad quæ anima non concurrat, remanet enim quasi sopita, & ignorans, quod caro corporis faciat: igitur non est verum, quod Dæmones hominum corpora intrent. IV. Mulieres præsertim, in majori numero obsessæ dicuntur, sed quæ tistæ inveniuntur ut plurimum; & si non fingunt, credunt tamen sic esse, quum plerumque tales ex infirmitate reddantur: ergo non est ratio, ut credamus, Energumens in mundo esse.

Respondemus ad I. assignando quinque causas, quas reddit Joannes Nider in suo Formicario c. 11. relatus a Fraisen. Et sunt; pro majori merito possessi; pro alieno levi delicto; pro suo veniali delicto; pro gravi peccato alieno; pro magno proprio facinore. Cujuscumque causæ exemplum profert Nider, & rationem assignat; quæ possunt apud ipsum videri.

Ad II. occurrit Fraisen dicendo, quod diverso modo corpus occupant Anima, & Dæmon; Anima enim occupat informando, Dæmon vero tantummodo assistendo. Sed responsio hæc difficultatem non solvit, quæ tota versatur in ratione loci, non vero in ratione occupationis;

quavis enim Dæmon diversimode occupet corpus, est tamen in eodem loco definitivo, ac anima; sed argumentum supponit, hoc repugnare: ergo ad hoc respondendum erat. Dicimus igitur, quod loquendo de Spiritibus, qui penetrari possunt, non est repugnancia, ut duo sint simul in eodem loco etiam definitivo.

Ad III. dicimus revelationem non satis constare; vel enim adfuta fuit vitæ Sanctæ illius, vel eidem Sanctæ non fuit bene perspecta. Multa enim continet, quæ cum sana Theologia non coherent, & quæ omnino Patrum, & Theologorum loquendi modo repugnant. Potest etiam fieri differentia inter possessos a Dæmone, & inter obsessos ab eodem; possessi enim non ea patiuntur, nec operantur illa, quæ patiuntur, & operantur obsessi. Unde revelatio si admitenda putatur, de possessis a Dæmone explicari aliquatenus poterit, non vero de obsessis.

Ad IV. concedimus, aliquando mulierculas, se fingere obsessas, vel credere se obsessas esse, quum tamen infirmæ sint, aut corpore, aut mente; sed non per hoc dicendum est, omnes Energumens esse fictos. Audiantur iterum Patres, de Energumens tanquam de re certissima in Ecclesia Christi loquentes. Irenæus lib. 2. c. 57. *In Christi nomine, qui vere illius sunt discipuli, ab ipso accipiunt, gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum unusquisque accepit donum ab eo. Alii enim Dæmones excludunt firmissime, & vere, ut etiam sapissime credant ipsi, qui emundati sunt a nequissimis, & sunt in Ecclesia.* Origenes lib. 7. cont. Celsum: *Non pauci Christiani Dæmonia ejiciunt ex obsessis corporibus, sicut omni curiositate Magorum, & Venticorum, sed solis precibus, adjurationibusque simplicibus, quæ suæ artes hominum simplicium, per verbum suum coarguente Dæmonum infirmitatem Christi gratia.* Lactantius divin. instit. lib. 2. c. 15. *Dæmones Justos, id est cultores Dei metuant, cujus nominis adjurati, de corporibus exciunt; quorum verbis tanquam flagris, verberati, non modo Dæmones esse se confitentur, sed etiam nomina sua edunt &c.* Eadem habent Hieronymus cont. Vigilantium c. 2., Augustinus lib. 8. de civ. Dei c. 26., alique Patres passim.

Magi universim dicuntur illi, qui magicam artem exerceat. Nominè autem artis magicæ

giæ venit omnis illa notitia, seu observatio, qua homines operantur aliquid cum expectatione alicujus effectus a Dæmone, ratione passionis cum eo factæ quocumque modo, sive expresse, sive tacite. Ad hanc spectat omnis superstitio, quæ dicitur divinatrix; & sub hæc continentur pyromantia, quæ in igne, aeromantia, quæ in aere, hydromantia, quæ in aqua, & geomantia, quæ in terra exercetur; item necromantia, quæ est divinatio per mortuos, vel per cadavera; chiromantia, quæ fit per manus inspectionem; & sciomantia, quæ est divinatio per umbram. Ad hanc ipsam reducuntur augurium, omen, aruspicium, pythonia, responsum ex tripode, ex specu, ex idolo; divinatio per somnium, per speculum, per fumum, per pelvim, per securum, per dolabram, per cribrum, per sortes, per constellationes, per sternutationes, per characteres, per vocabula peregrina, per inspectionem Scripturæ sacræ, & per ipsum Evangelium, per temporis, diei, horæ observationem, & per alia similia, quæ innumera sunt quidem, & adhibentur a superstitiosis hominibus ex pacto diabolico ad divinationem sive futuram, sive occulta. De his agit S. Thomas 2. 2. q. 95. per totam, & cum eo Estius in 2. dist. 7. §. 21. Qui quidem ad hanc quoque reducunt artes, seu observationes omnes, quibus per pactum cum Dæmone aut quaeritur scientia, aut procurantur corporum immutationes, vel expectantur; item artem notoriam, & artem maleficiandi, per quam nocumenta inferuntur; ligaturas quoque, quæ fiunt certo modo, aut figura, aut ex certi generis materia; denique infinita alia observationum genera, quæ adhibentur ad pellendos morbos, ad evitendam infortunia, & ad alia similia.

Hæc autem omnia fiunt per societatem cum Dæmone; quæ quidem societas vel est explicita, per quam quis expresse Dæmonem consulit, vel per se, vel per alium, aut ei conjungitur quolibet alio aperto modo, & societatem inicit: vel est occulta, sive tacita, aut implicita, quæ non fit expresse cum Dæmone, sed fit operatio cum expectatione alicujus effectus, qui nec potest, nec debet a Deo, vel a natura rationabiliter expectari. Ex hujusmodi sunt plurima a Dæmonibus instituta, & hominibus tradita; aut etiam ab hominibus sunt ereogitata, qui vel scientes, vel nescientes, diabolicæ ne-

quitim inserviunt; ut ait Estius. Et de his pariter omnibus scribit Augustinus lib. 2. r. de civ. Dei c. 6., & lib. 2. de doctrina christiana cap. 20. & quatuor seqq. Magi isti sunt etiam Python. s. appellati a verbo græco *πυθων*, quod latine idem sonat ac serpens, & draco; qui ita dictus est a verbo *πυθω*, quod est putrefacio; ille enim, quem Apollo sagittis interfecit, halitu pestifero omnia putrefaciebat; & hinc Apollo dictus est *πυθων*. Alii vero deducunt a græco verbo *πυθω* quod latine importat sciscitor, interrogo &c. Et ob inde dicunt, divinandi artem Apollini fuisse a Gcutilibus a tributaris; & ab ipso fuisse python dictum Spiritum divinatorum, & divinatores ipsos pythones, & mulieres pythionissas etiam fuisse appellatas. Testis est Iúdoros lib. 8. orig. c. 9. *Pythones a Pythio Apolline dicitur, quod is anthor fuerit divinandi*. Vocantur etiam Malefici, quia maleficiandi artem exercent.

Hæc autem ars quæcumque, pactum aliquod, aut societatem cum Dæmone continens, omnino illicita est, & mala, quia divinæ legi, Ecclesie judicio, & rationis dictamini, repugnat; quod sic pergitur offendere autoritativis, & rationibus, quas subnectimus.

I. Probatur ex Scripturis. Deuter. 18. *Non inveniat in te, qui ariolos scisciteur, & observet somnia, atque anguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui pythones consulat, nec divinos, & quaerat a mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus*. Levit. 19. *Non declinetis ad Magos, neque ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos*. Exodi 22. *Maleficus non patieris vivere*. I. Reg. 15. *Quasi peccatum ariolandi est repugnare*. I. ad Cor. 10. *Nolo vos socios fieri Dæmonum*. II. ad Cor. 6. *Quæ societas lucis ad tenebras? Aut quæ conventio Christi ad Belial?*

II. Probatur ex Conciliis. Concilium Ancyranum c. 24. *Qui vaticinantur, & Genitum consuetudines sequuntur, vel in suas ades aliquos introducunt, ad medicamentorum inventionem, vel lustrationem, in quinquentium canonem incidunt, secundum gradus præfinitos, tres anni subtractionem, & dua anni orationis sine oblatione*. Concilium generale Nicænum I. can. 20. *Arabico: Nemo fidelium converteretur cum Maleficio, & Divinis, & qui hoc facerit, & eos interrogaverit, & eorum dicta approbaverit, in domumque eorum intraverit, aut in suam, eos receperit, & eorum cibis & potionibus*

usus

us fuerit, si Sacerdos est, movendus est gradu suo, ac prohibendus communione fidelium, & ingressu Ecclesiae, & communione sacra prohibendus; si vero laicus fuerit, prohibendus est Ecclesiae. Quod si agendam penitentiam venerint, agenda est eis penitentia annis viginti, quo tempore pane tantum ac solo vesci debent, & a vino abstinere, aqua contenti, ut sic castigati non redeant. Concilium Laodicenum can. 36. Non oportet eos, qui sunt sacri, vel clerici, esse magos, vel incantatores, vel mathematicos, vel astrologos, vel facere ea, qua dicuntur amuleta, qua quidem sunt ipsarum animarum vincula; eos autem, qui serunt, ejici ex Ecclesia jussimus. Eadem habent Synodus Trullensis can. 61. Concilium Agathense cap. 68. Concilium Aurelianense l. c. 32. Concilium Veneticum cap. 16. Concilium Francicum, vel Parisiense lib. 3. c. 2. Concilium Salegnadiense cap. 10. Concilium Trevirensis, celebratum ann. 1548. cap. de sortilegiis Sacerdotibus, & Laicis.

III. Probatur ex Romanis Pontificibus. Leo I. ser. 7. de nat. Dom. c. 3. Habet Diabolas multos ex his, quas tenacius obligavit, aptos suis artibus, quorum ad alios decipiendo, & ingenis atatur, & linguas. Per istas remedia agritudinem, indicia futurorum, placationes Dæmonum, & depulsiones promittuntur umbrarum. Gregorius I. lib. 9. reg. ep. 47. Pervenit ad nos, quod quosdam incantatores, & sortilegos fueris insecutus. Et omnino nobis sollicitudinem, zelumque tuum gratum fuisse cognoscas: sed moleste tuiusmodi, quod te dubitavit, ne ab eis nobis, contra experientiam tuam surripi potuisset, didicimus; cum certus esse, ac scire debueras, hoc tibi apud nos ad commendationem magis proficere, non ad culpam adscribi. Et ideo studii tui sit sollicito querere, & quoscunque huiusmodi Christi inimicos invocaris, ita districte ultione corrigere, ut & nos de experientia tua melius debeamus habere iudicium, & Deo nostro te, quod maxime studendum est, vultus commendare. Eadem habet lib. 7. reg. ep. 67., & lib. 1. Dialog. c. 4. Gregorius III. cap. 12. Decret. Si quis Ariolos, araspices, vel incantatores observaverit, aut phylacteriis eorum usus fuerit, anathemata sit. Zacharias Papa ep. ad Bonifacium Episcopum: De Kalendis Januariis, vel latris angulis, phylacteriis, & incantationibus, vel aliis diversis observationibus, qua gentium more observari dixisti apud B. Petrum Apostolum, vel in urbe Roma, hoc nobis, & omnibus Christianis

PAR. II.

detestabile, & perniciosum esse iudicamus, dicente Deo: Non augurabimini, nec observabitis somnia: Et iterum: Non est augurium in Israel, nec observatio in domo Iacob. Ita & a nobis cavendam esse censemus, ut nullis auguriis, vel observationibus attendamus, quia omnia hac abscissa esse, a Patribus edocui sumus. Et quia per instigationem Diaboli iterum pululabant a die, qua nos iussu divinae clementiae (quamquam immeriti existamus) Apostoli vicem gerere, illico omnia hac amputavimus. Eadem prohibitiones habentur apud Leonem IV. ep. ad Episcopos Britanniae, Alexandrum III. Extra de Sortilegiis, Innocentium VIII. ep. adversus mulierum maleficarum haeresim, Alexandrum VI. Leonem X., Sixtum V., Urbanum VIII. in suis Constitutionibus.

IV. Probatur ex Patribus. Eusebius Caesariensis lib. 5. praepar. evangel. c. 7. Magicae artis ipsi Dei Gentilium & inventores & doctores fuerunt. Unde naque homines, quibus Dæmones cogantur, quam ab ipsis Dæmonibus discrete potuissent! Neque potest ita a nobis dici. Nihil enim nos barum verum scimus, nec scire volumus. Chrysostomus hom. 8. in ep. ad Coloss. Citius mors homini Christiano subeunda, quam vita ligaturis redimenda. Tertullianus lib. de idololatria c. 9. Cum magia puniatur, cuius est species astrologia, utique & species in genere damnatur. Pass Evangelium nusquam invenias aut Sophistas, aut Chaldaeos, aut incantatores, aut conjectares, aut magos, nisi plene punitos. Loquitur pariter lib. de anima c. 28. & c. 57. Hieronymus ad c. 5. Ep. ad Galat. Et ne forsitan venesicia, & malifica artes non viderentur in novo prohibita Testamento, ipsa quoque inter carnis opera nominantur. Quia saepe magicis artibus & amare miseris evenit, & amari. Inimicitia quoque, qua post venesicia ponitur, quem habeat reatum, manifesto crimini subiecta declarat. Loquitur quoque ad c. 2. Danielis, ad c. 6. Ep. ad Ephes. Augustinus lib. 8. de civ. Dei c. 19. Adversus magicas artes, de quibus quosdam nimis infelices, & nimis impios, etiam gloriosi habet, in nomine Dæmonum, ipsam publicam lucem in talem citabo. Cur enim tam graviter ista plebs tantae severitatis legum, si opera sunt Numinum colendorum? An forte istas leges Christiani instituerunt, quibus artes magicae puniantur, secundum quemaliam sensum, nisi quod hac maleficia generi humano perniciose esse, non dubium est? Eadem scribit lib. 2. de doctrina christiana

V u na

na c. 20. lib. 4. de Trin. c. 10. & c.

V. Probatum ex Principum laicorum legibus. Constantinus magnus in Cod. Theod. l. 3. C. de Maleficiis: *Nullus Aruspex, nullus Sacerdos, nullus Coram, qui hunc ritum ad solent ministrare, ad limen alterius accedat; sed hujusmodi hominum amicitia, quantum vetus, repellatur, concremando illo aruspice, qui ad domum alienam accesserit; & illo in insulam deportando post condemnationem honorum, qui eum advocaverit suasionibus, vel pramiis. Accusatorem autem hujusmodi criminis non delatorem esse, sed dignum magis premio declaramus.* Eadem præcipit l. 4. sub eod. tit. Constantius Augustus, & Julianus Cæsar in eod. Cod. l. 5. C. de Maleficiis: *Nemo aruspicem consulat, aut mathematicum; nemo ariolos augurum ac vatam præva confesso conticeat. Chaldæi, ac Magi, & ceteri, quos Maleficos, ob facinorum magnitudinem, vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur; sicut omnibus perpetuo divinandi curi ostias. Etenim supplicio capitis ferietur, gladio ultore prostratus, quicumque iussis nostris obsequium denegaverit.* Replicatur iussio in l. 6. & 7. sub eod. tit. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius in eod. Cod. l. 9. C. de Maleficiis: *Quicumque maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupaverit, illuc ad publicum pertrahat, & iudicium oculis communis salutis ostendat &c.* Et iterum l. nemo deinceps C. de Episcopali audentia. Leo Imperator, cognomento Philosophus, Consil. 65., Theodoricus, Rex Italiae, apud Cassiodorum lib. 4. ep. 22., Athalaricus apud eundem lib. 9. ep. 18., Carolus magnus lib. 1. legum c. 64., & lib. 7. c. 285., & addit. 3. c. 61. eadem quoque præcipiunt.

VI. Probatum Rationibus. I. Nihil boni possunt homines ab implacabili hoste expectare; nullumque proinde debent cum eo commercium inire; quia nullam eis fidem servabit unquam, nullamque amicitiam, vel societatem, custodiet; hujusmodi esse Dæmonem cum hominibus, quis non admirabit? ergo &c. II. Perfecta societas importat inter Socios idem velle, ac idem nolle; sed non possunt habere homines cum Dæmonibus idem velle, ac idem nolle; ergo &c. sed si perfectam societatem non possunt homines habere cum Dæmonibus, neque possunt imperfectam: quod sic probatur: Ubi perfecta malitia est illicita, est etiam illicita imperfecta; quæ est inchoatio

mali, quum perfecta sit consummatio: ergo si perfecta societas est illicita cum Dæmonibus, est etiam illicita imperfecta. III. Non est licitum communicare cum Infidelibus, cum Hæreticis, cum Excommunicatis: ergo a fortiori cum Dæmonibus. IV. Non est licitum societatem habere cum perduellibus proprii Principis, ac cum ejusdem hostibus; tales sunt Dæmones respectu Dei, cujus sunt perduelles perfidi, ac hostes irreconciliabiles: ergo cum ipsis nullam debemus inire, ac servare societatem.

Arguunt I. Diabolus neminem ad peccatum inducit, nisi volentem: ergo nullum est periculum hominibus propter societatem cum illo, si ipsi peccare nolint; sed velle, aut nolle peccare ab hominum voluntate dependet, non a Diaboli arbitrio: ergo &c. II. Possunt homines licite facere societatem cum Turcis, aliisque Infidelibus: ergo pariter cum Dæmonibus. III. Possumus in multis casibus cum Excommunicatis communicare: ergo possumus etiam cum malis Angelis. IV. Nos in necessitate gravi constituti possumus a Patriæ, vel Principis hoste petere auxilium; panem scilicet in fame extrema, remedium in mortis periculo &c. ergo in simili necessitate positi possumus quoque a Dæmonibus subsidium implorare.

Respondemus ad I. quod etiam tenemur nos occasiones ad peccandum fugere, quantum ipsæ nos ad peccatum non cogant. Peccat quidem homo, quia vult; sed quum sit fragilis, imprudens, ignarus, ex natura, & ex culpa, vitare tenetur quodcumque commercium, quod ipsum ad peccandum proxime inducat. Nullum autem ex omnibus fortius est ad inducendum illum ad peccatum commercium, quod cum Dæmone habet; ut ex se satis constat.

Ad II. Paritas non currit, quia Turcæ, aliique Infideles, converti possunt ad bonum, Dæmones autem non solum converti non possunt, sed possunt ulterius nos a bono retrahere. Unde quum non valeant Dæmones mutari a sua malitia, & quum valeant nos a nostra bonitate mutare, jure cum ipsis nullum est nobis licitum habere commercium.

Ad III. Casus illi, in quibus possumus cum Excommunicatis communicare, nullo modo in Dæmonibus verificantur; neque enim illis, ob necessitates, vitæ indigemus; neque cum iisdem pertrahere in

rebus civilibus; vel politicis, oportet; neque spem habere possumus, ut eisdem a sua malitia retrahamus; qui sunt præcipue casus, in quibus licitum est cum Excommunicatis communicare.

Ad IV. dicimus, quod quemadmodum nemo in terra est Dominus hominum, uti est Deus; ita nemo est ita hostis subditorum, quia est hostis Domini ipsorum, sicut Diabolus est hominum hostis, quia est hostis supremi Domini Dei. In aliquibus non tenentur Subditi Dominis suis obedire, in omnibus tenentur Deo; quemadmodum ergo non sunt casus, in quibus non tenentur obedire Deo, ita non sunt, in quibus possimus auxilium petere a Diabolo. Additur quoque, quod multoties petunt Subditi ab hoste, quod non possunt a Domino obtinere; a Deo autem nihil possumus non obtinere, si ad eum sincera fide, & continuo oratione, accedimus.

Lamiae ex Maeria, qui exscripsit Mortier, dicuntur mulieres sagæ, vel striges; quæ credebantur infantium sanguinem sugere. Alii Lamias vocabantur larvas, seu phantasmatata quedam, quæ dicebantur pariter lemures, & empusæ. Hæc namque in forma mulierum formosarum apparebant, ad libidinem homines alliciebant, quos deinde occidebant, ac devorabant. Ab alijs Dæmones succubi intelliguntur. Verum in Scripturis divinis sunt bestiae quedam truculentæ, quæ in superiori parte mulieres pulcras præferunt, in inferiori vero speciem habent draconum, vel aliarum ferarum, quæ sint maxime feroces, ac crudeles. Unde Thren. 4. Jeremias dixit: *Sed & Lamia nudaverunt mammam, letherunt catulos suos.* Legunt autem Septuaginta Interpretes: *Dracones;* quod pariter habet hebraicus textus. Isai. 34. legitur: *Ibi cubavit Lamia, & invenit sibi requiem;* Septuaginta vertunt: *Onocentauri;* & textus hebraicus; *strix;* hoc est bestia solitaria, vel avis noctu volans.

Nomine autem Lamiarum cœperunt vocari Sagæ, ut ait Pitiscus, quod crederentur illa omnia facere, quod veteres Lamias facere, dicebatur. Ait enim in suo Lexicon ad verbum *Lamia*: „Etiam Sagæ hoc nomine cœperunt vocari, quod hæc in aliena specie apparere, imaginariis ædificiis, suppellectile, cibis, misere sicut aliis facere, sæpe eisdem maximo mactare damnæ, veterum Lamiarum, inflat crederentur. „ Quibus verbis factis

PAB. II.

innuit suam de Lamias, vel Sagis, vel Strigibus, opinionem; quod scilicet in imaginatione tantum sint ea omnia, quæ peragere dicuntur. Eiusdem etiam sententiæ fuit Jueninus, qui agens de mulierum sagatum translatione, scripsit diff. 1. de Angelis q. 7. „ Nimirum huiusmodi translatio tribui potest imaginationi, qua mulieres, quæ dicuntur sagæ, ita decipiuntur, ut credant, licet falso, se translatas fuisse ad nocturnos conventus, in quibus ventrem, & libidinem, explere verint. „

Attamen communis Scriptorum consensio est, revera fieri mulieres, quæ Striges dicuntur, quia sicut strix, nocturna avis, pueros lactentes aggreditur, ita ipsæ sub forma felis, vel canis, vel alterius bestiae, puerorum dormientium ab inguine sanguinem sugunt; quæ pariter vocantur Lamiae, quia tanquam Lamiae pueros occidunt, ac devorant, ipsorum sanguinem bibendo; quæ denique Sagæ appellantur, quia multa scire volunt, præsertim venefica, & quæ malis artibus boni aliquid, vel mali alicui conciliat; unde dicitur a sagiendo, ex Cicerrane lib. 1. de Div. c. 31? *Sagire enim sentire acute est, ex quo saga anus, quia multa scire voluit, & sagaces disti canes; & ex Fello; Saga dicitur mulier perita sacrorum; & ex Horatio lib. 1. od. 27. Quæ Saga, quis te solvere Thessalis Magus venenis, quis poterit Deus? & ex Tibullo lib. 1. eleg. 5. Pollucita est Magico Saga ministerio. Quæ omnia apud Calepinum verb. Saga.*

Quia mulieres proniores sunt ad libidinem, & faciliores ad deceptionem, hinc est, quod quanvis etiam sint homines diabolicæ artis huiusce professores, longe tamen sunt plures mulieres, quam viri; & sub professorum nomina mulieres ut plurimum veniunt, non viri; adque mulierum, Sagarum scilicet, Lamiarum, & Strigum vocabulo cuncti nuncupantur. Multi de istis pertractant; præcipue autem Paulus Grillandus tract. de Sortilegiis n. 26. Martinus del Rio Disquisitionum Magicarum lib. 2. q. 16., Laurentius Anianus de natura Dæmonum lib. 4. c. 4., Alphonfus a Castro lib. de impia Sortilegarum hæresi c. 4., Frassen tract. 1. disp. 3. ar. 3. q. 3. de infestatione Dæmonum &c. Hic posterius ex antecedentibus Scriptores asserti fecerunt scitu digna. Primo, quod profiteri volens hanc diabolicam sectam adducitur in Conventum ante tribunal Dæ-

V B 2 monis,

monis, ibique baptismum abnegat, & totam fidem Christi relinquit; sacramenta omnia rejicit, Crucem, & imagines B. Mariæ Virginis, ac aliorum Sanctorum, pedibus calcat. Secundo Dæmoni obedientiam proficitur, eique perpetuam fidelitatem vovet; & tactis quibusdam obsecris, & ignotis scripturis, promittit, se nunquam ad Christi fidem rediturum. Tertio promittit, quando-cunque vocatus fuerit, se venturum ad conventus nocturnos, ibique sacrificia, facturum, omniaque alia, quæ alii fecerint, peracturum. Quarto post hæc, qui in folio sedebat Dæmon, hilari facie se illi exhibens, eidem perpetuam felicitatem spondet, ac unum alium Dæmonem ad illius custodiam deputat, cujus sit munus vocare illum ad nocturnas congregationes, ac ad locum ipsarum illum ducere; hunc autem Dæmonem vocant Magistrum, Martinetum, seu Martinellum. Hæc ex Alphonso a Castro-refert Frassen. Quinto addit ex del Rio, in Conventibus omnes primo præstare obsequia Dæmoni in folio sedenti, & postmodum in convivio sedere. Variæ instituntur mensæ, in quibus cibi ubi insulsi, ubi sapidissimi apponuntur; & cuilibet affidenti suus assistit Dæmon. Post convivium fiunt choreæ, & post choreas, carnalia exercentur commercia. Sexto faciunt sacrificia, aliquando in Conventu, aliquando extra Conventum; & post sacrificia narrant quæ commiserunt scelera; quæ si gravia sunt, laudantur, si minus gravia, corripuntur, & aliquando etiam verberantur. Deinde pulveres ex hircu colligunt, quibus utuntur ad nocendum; dicitur enim eis: *Ulciscimini vos; alioqui moriemini.* Se primo Dæmon Striges non transfert, nisi prius fuerint unguento oblitæ; idque variis ex causis, quas Frassen adducit. Octavo demum conventus aliquando fiunt noctis tempore, aliquando meridie; unde dicitur in psalmo 90. 6. *Ab ingressu, & dæmonio meridiano.* In quibusdam regionibus fiunt nocte, quæ sextam feriam præcedit; in aliis, vel nocte, quæ præcedit quintam, vel quæ ante est dominicum diem. Vocantur vel a Martinello, vel a vocibus mulierum, quæ comitantur Sagarum Reginam, & quæ tantum ab ipsis Sagis percipiuntur. Ita ex Spineo cap. 30., & ex Remigio lib. 1. c. 14., & ex Binsfeldio, narrat luculentissime Frassen. Hæc autem omnia non vcre, & realiter

fieri, sed tantum in imaginatione Sagarum, plerique putant, ultra Pitiscum, & Juenum, quos modo diximus, & Calmetum, verbo Lamina in suo Dictionario historico &c. sacræ Scripturæ, ubi ait „Nullibi, præterquam in nutricum, & seminarum mente, Lamias extitisse, credimus; non sicut ac nocturnæ striges, quæ sabbati nocte per aera ferri dicuntur. „ Multos alios affert Martinus del Rio disquis. magic. lib. 2. q. 16., suntque Lutherus, Melancthon, alique Scætarum passim; ex Catholicis vero Martinus de Arles, Ponzinius, Joannes Baptistæ a Porta, Alciatus, Duarenus, Aerodius, Michael Montanus, Samuel Minorita, Auctor fortalitii fidei, Joannes Salisburienfis, Philippus Camerarius, Leonardus Vairus, Ulricus Molitor, alique. Attamen plures quidem numero sunt, ac merito graviore, Scriptores alii, qui contrarium sentiunt, afferentes, revera Striges a Dæmonibus in conventicula deportari. Inter hos enumerantur Ananias lib. 4. de natura Dæmonum, Joannes Franciscus Leonis, Episcopus Thelesinus, lib. de Sortilegiis, Alphonsus a Castro Opusc. de Sortilegiis, Grillandus lib. 2. de sortilegiis q. 7., Spinetus, sacri apostolici palatii magister q. de Strigibus c. 17. Remigius lib. 1. Dæmonolatrum c. 14. Martinus del Rio loc. cit. addit Albertum magnum apud Cantipratensem, Cardinalem de Turrecremata, Cirvolum, Guillelmum Neoburgensem, Basinum, Pennam, Cardinalem Petrum, Damianum, Rossicum, Casalpinum, Guillelmum Parisiensem, Joannem Dodo, Silvestrum, Cardinalem Cajetanum, Sixtum Senensem, Ahulensem, Crespertum, aliosque plurimos. Cum quibus Dicimus; aliquando Sagæ vere transferri a Dæmonibus de loco ad locum, inequrantes hircu, vel alteri animali, vel arundini veræ, vel scoparum baculo eriam, vero, sed acto, & a Dæmone sublevaro; & interesse corporaliter nefario conventui; ita del Rio cum cæteris.

I. Probatum a del Rio auctoritate S. Hypolyti, Episcopi, & martiris, qui tertio seculo floruit, & cujus verba sunt in libro de consummatione seculi prope principium: *Tunc iniquus ille elato animo Dæmones suos congregabit humana specie, & eos, qui illum ad regnum irroborantur festidit, animasque multas inquirabit, quippe Principes eis constituet ex Dæmonibus.* Hunc librum, seu Opusculum, pro legitimo

gitimo habet Bellarminus, pro dubio multos habere asserit Cave, Ufferius tandem illegitimum, & adulterinum omnino pronuntiat; cujus verba apud Cave sunt hæc: „ Apparet igitur tum ex ipso græcæ dictionis genere, quod plerumque puerile est, tum ex rei veritate, atque pondere, libelli hujus auctorem hominem illiteratum fuisse atque indoctum. „ Idem del Rio probat auctoritate Terrulliani lib. de anima dicentis: *Domus quoque hominum Dæmonis patere, nec tantum in adytis, sed etiam in cubiculis hominum eorum imaginibus circumvenire.* Quibus quidem verbis, uti etiam aliis Hippolyti, si ejus vere sunt, an quod asserimus probetur, an non, judices esse volumus; alii judicabunt.

II. Probat. Corporalis hæc asportatio, & alia, quæ consequuntur ad ipsam, nullam ex parte Dæmonum dicit implicamiam: ergo non est cur eam non admittamus. Erubatur antecedens. Angeli possunt movere corpora, & de loco ad locum transferre; quod quidem tam de bonis, quam de malis asserendum est, quia Dæmones naturæ dotes non amiserunt; Hoc patet in Angelo, qui Habacuc deportavit; in Angelo, qui Philippum detulit; patet etiam in Dæmonibus, qui porcos in mare precipitaverunt. Pariter Archangelus Raphael cum Tobia comedit, comederunt alii Angeli in domo Abraham, iustam Angelus inivit cum Jacob. Non est ergo repugnantia ex parte Angelorum, ut illa omnia faciant, vel per corpora assumpta, ut communiter dicitur, vel per actiones objectivas, ut ex E. Magnano retulimus.

III. Probat. exemplis. Simon magus virtute Dæmonis vulvavit. Habetur in lib. 6. Constitutionum Apostolicarum, quæ quavis falso S. Clementi attribuantur, antiquum tamen, & orthodoxum habent auctorem. Referunt quoque Egelippus lib. 7. Cyrillus Hierosolymitanus catech. 6. Quidam Abbas Scythæ Dæmonem etiam virtute volabat. Testantur Origenes lib. 3. cont. Celsum, & Nazianzenus ep. 23. Hoc idem referitur ab Historia Anglorum de Badudo, Britannicæ Rege; a Joanne magno lib. 17. de Erico, Rege Svecorum; a Nangiacio in Chronico de Berengario, Hæretico &c.

IV. Probat. factis. Reperte aliquando fuerunt mensæ cum cibis, vasæ argentea, &c. propter conventum ex accidenti subito

dissoluto. Mulieres etiam interdum deprehensæ sunt nudæ ab hominibus in viis. Quod signum est manifestum, illa omnia non in imaginatione fuisse facta, sed vere, & realiter; uti deposuerunt ipsæmet Sagæ, juridice apud S. Inquisitionis tribunal examinatæ. Rationes alias, aliæque exempla, vel facta, legenda relinquimus apud del Rio, Frassen &c.

V. Probat. Bullia Romanorum Pontificum, quibus Sagæ damnantur, & ab Ecclesiæ ministris puniendæ ordinantur. Sunt autem Bulla Innocentii VIII. *la prima*, quæ incipit: *Summis desideratis*; alia Leonis X. 47. quæ incipit: *Honestis*; alia Hadriani VI. 2. quæ incipit: *Dudum*; alia Sixti V. 17. quæ incipit: *Cali* His omnibus su pronuntur sagæ in mundo esse, aliter non proficerebuntur, nec punirentur.

Objiciunt I. Concilium Ancyranum in quodam suo canone hæc asserit: *Illud etiam non est omittendum, quod quadam scelerata mulieres retrā post Satanam conversæ, Dæmonum illusionibus, & phantasmatis seductæ, credunt, & profiterentur, se nothurnis bovis eum Diana Paganorum Dea, vel eum Herodiade, & innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multa terrarum spatia intempesta noctis spatio pertransire, eisque iussionibus velut Domina obedire, & certis noctibus ad ejus servitium revocari.* Post quæ subdit hæc alia: *Et cum solus spiritus hoc patitur, infidelis meus hac non in animo, sed in corpore opinatur evenire. Quis enim non in somnis, & nothurnis visionibus extra se educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam videret vigilando? Quis vero tam stultus & bebes est, qui hæc omnia, quæ in sola spirita sunt, etiam in corpore accideret arbitretur?* Postmodum concludit: *Omnibus itaque annuntiandum est publice, quod qui talia & similia credit, fidem perdit, & qui fidem rectam in Domino non habet, hic non est ejus, sed illius, in quem credit, id est Diaboli; ergo Concilii Patres putarunt, illa omnia non revera, sed tantum in imaginatione fieri. II. Multa adducuntur exempla, quibus constat, Sagas visas fuisse in cubiculis, in domibus, in carceribus, temporibus illis, quibus illæ dicebant, se fuisse in conventus Dæmonum deductas, ibique impia illa exercitia explevisse. III. Non est credendum, Deum permittere, tot mala fieri per Sagas innocentibus infantibus, quot fieri dicuntur. IV. Quæ fieri dicuntur in conventibus illis*

illis poffunt facere Dæmones cum mulieribus in privato, non in communi, & fingulos Dæmones cum fingulis Strigibus; non eft ergo afferendum comuentibus, & conventiculis.

Respondemus ad I. primo, canonem illum non esse Concilii Ancyranæ, ex eo quia in hujus Concilii five græcis, five latinis exemplaribus non invenitur. Secundo, in eodem canone non loqui de Lamiis, & Strigibus, sed de Hæreticis quibusdam credentibus, Dianam fuisse in Deam converfam, unde poffe creaturam mutari, & substantiam unam poffe in aliam converti; unde subdit canon: *Quisquis ergo credit, poffe fieri aliquam creaturam aut in melius, aut in deterius mutari, aut transformari in aliam speciem, vel similitudinem, nisi ab ipfo Creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, procul dubio infidelis est, & Pagano deterior.* Hæc est responsio Francisci Pennæ. Tertio, canonem loqui de quibusdam, quæ per naturam rerum non poffunt perferri a Dæmone; ut sunt equitare cum Diana, vel cum Hetodiade; equitare supra veras bestias, & multa spatia citiffime peragraræ; quæ omnia fieri a Dæmone non poffunt, & ideo a canone improbantur; multo magis autem improbat, quod dicatur, cognosci ab illis aliquam divinam naturam præter Deum; quod omnino impium est, & falsum. Hæc autem longe distant ab illis, quæ nos dicimus vera a Sagis operari. Et responsio est Alphonsi a Castro, & del Rio, apud Frassen.

Ad II. Exempla illa concedimus aliquando evenisse, sed varias ob causas, & ex parte Dei; & ex parte Dæmonis. Deus enim aliquando impedit fervari pæcta cum Dæmonibus iniæta, ut revincat hominum curiositatem. Diabolus quoque decipit mulieres, ut decipiat Judices; qui quum videant illas non moveri, transvectiones illarum non credunt, & illas non puniunt, sed absolvunt. Aliquando etiam moventur mulieres, & in conventus ducuntur, sed earum loco remanent in domibus, in cubilibus, in carceribus, simulætra a Dæmonibus efficta, quæ mulieres repræsentent; unde credatur, illas non fuisse translatas, sed illic semper remanisse.

Ad III. Si quæ mala infantibus innocentiibus a Sagis fiunt, omnia sunt in corporum perniciem, at sunt etiam eodem tempore in animarum salutem. Deus autem nec hominibus, neque Dæmoni-

bus volens libertatem impedire, permittit, ut mala illa fiant, ex quibus etiam non pauca virtutes in hominibus promanant. Cæterum si argumentum varet, neque permittere Deus deberet, ut alio modo ab hominibus mors infantibus inferretur, neque ut innocentibus damnus fiat, neque ut Sancti tribulationes patiantur. Quod non dicimus, quia Dei providencia universale bonum respiciens, aliquando damnus particulare permittit, ut ex eo utile colligat animarum; ut dictum est.

Ad IV. occurrit del Rio dicens, quod ex conventibus illis multa commoda percipit Dæmon; quæ sunt obduratio in malo ob plurium in malo consortium, & societatem; aggravatio peccatorum ob criminis participationem in fingulis; audacia in peccando ob multitudinis prævaricationem, & exemplum; voluptas nefaria major, quia pluribus innotescit; difficultas conversionis, quia quum Dæmoni dedicentur pluribus præsentibus reftibus, ac multorum actuum publicorum multiplicatione, difficilium a Dæmone recedant, & ad Deum convertuntur.

Denique, ut Dissertationi finem imponamus, agendum est de Incubis, & Succubis. Horum nomine veniunt Dæmones, qui cum hominibus venerem exercent; si enim exercent cum viris, Dæmones dicuntur succubi; si vero cum mulieribus, dicuntur incubi. Vocis ratio desumitur ab incubo, vel succubo, quæ a cubo derivantur; quatenus scilicet significat dormire, vel quiescere; quod si fiat suprà alium, dicitur succubare; si vero supra, dicitur incubare. Hinc deducta fabula, quod olim Cupidinem, aut Semideum putarent antiqui incubum esse; ut ait Calepinus, qui & subdit: Dæmones tamen incubos existere, qui cum mulieribus vel noctu, vel diu, rem veneram interdum agant, non omnino absurdum videtur. Et hoc, ait, esse, quos antiqui Panes, Faunos, & Silvanos vocabant. Succubus vero est, qui sub alio cubat; & speciatim, ut inquit citatus Scripser, qui in re venera se alteri subicit. Mulier adultera, quæ in locum legitima uxoris se alteri viro prostrat, ab Ovidio ep. 6. v. 153. dicitur succuba; ut apud eundem Calepinum legitimus. Hinc apud Martinum del Rio disquis. magic. lib. 2. q. 15. firmatur conclusio his verbis: *Solent Malesici, & Lamiæ, cum*

Damo.

Dæmonibus, illi quidem succubis, ha vero incubis, æstum venereum exercere. Subdit, hoc perperam ab Hæreticis negari, quod tamen communiter ab omnibus fere admittitur. Inter negantes autem adnumerat Philippum Broidena, Cardanum, Ponzinibum, & Joannem Baptistam a Porta: At affirmantem sententiam dicit esse communem Patrum, Theologorum, & Philosophorum doctiorum, & omnium fere seculorum, atque nationum experientia, comprobantur.

I. Probatur ex Patribus. Augustinalib. 5. de civ. Dei c. 23. *Criberrima fama est, multosque se expertos, vel ab eis, qui experti erant, de quorum fide dubitandum non est, se audivisse, confirmant, Silvanos, & Faunos, quos vulgus Incubos vocat, improbos extitisse mulieribus, ac earum appetisse, ac perogisse concubitus; & quasdam Dæmones, quos Dussas Galli nuncupant, esse hanc immunditiam & tentaro, & efficere pluries, talesque asserverant, ut hoc negare impudentia sit.* Del Rio citat etiam S. Cyprianum, Justinum martirem, Tertullianum, Clementem Alexandrinum, Hieronymum, S. Isidorum, aliosque Patres.

II. Probatur ex Bulla Innocenti VIII. Rom. Pont. I. quæ incipit: *Summis desiderantes*; contra hæresim, seu sectam Maleficorum, edita, in qua legitur s. 2. *Sane ad nostrum non sine ingenti molestia pervenit auditum, quod in nonnullis partibus Alemannia superioris, necnon in Magnanien. Colonien. Treviren. Saltzumburgen. & Bremen. provinciæ, civitatibus, terris, locis, & diocesis, complures utriusque sexus persona, propria salutis immemores, & a fide catholica deviantes, cum Dæmonibus incubis, & succubis abuti &c.*

III. Probatur ex plurimis exemplis, quæ asseruntur ab Auctoribus gravissimis apud del Rio, & Praffen, quæ omnia negare, non prudentis, sed impudentia hominis est. Uterius, ex implicantis, quas congerunt Adversarii, & nos in argumentum solutionis, diluemus. Adhuc, ex consensu tot, tantorumque Scriptorum, qui in idem conveniunt, & de eo dubitare minime patiuntur.

Obstant I. Dæmonia, ut pote puri Spiritus, incapaces sunt omnis carnalis delectationis: ergo fabula est, ut facere se velint vel incubos cum mulieribus, vel succubos cum viris, in carnali commercio. II. Non est intelligibile, nec explicabile, quomodo Dæmones, sive incubi, sive

fuccubi, æstum venereum exercent, qui nequit caereri sine sensu, cujus Dæmonia sunt expertea. III. Cum Incubus mulieres succubæ vel libere consentiunt coire, vel coguntur; si coguntur: ergo non peccant; si libere, est potius ipsarum imaginario, quæ operatur, non autem corpora exercitum. IV. Deberent etiam generare; sed hoc implicat: ergo &c. Et probatur minor. Semen aliunde transportant, quum proprium non habeant: ergo naturalis sua virtute destitutum: ergo incapax ad generandum. V. Proles, quæ nasceretur, esset alterius speciei; quia Dæmon, & homo, speciei differunt; hoc autem est repugnans: ergo &c. VI. Non potest Dæmon esse origo, & auctor actus vitalis, qui mortem potius homini inferre cupit, quam vitam; ergo non est credendum, quod ab eo humana specia per nova individua multiplicetur.

Respondemus ad I. causam, quare Dæmones se faciant incubos, vel succubos, non esse carnalem delectationem, cujus sunt incapaces; sed esse impiam complacentiam, quam sentiunt, dum per luxuriam vitium utriusque hominis natura, & in anima, & in corpore, sedatur, & adeo criminosa redditur, ut per hoc vitium ad cætera alia crimina sive viri, sive mulieres, proniores reddantur. Non igitur ea hominibus delectationem trahunt, sed illis perniciem moliantur; adhuc quando eoa amplexibus, & osculis, simulant se amare, ac ipsam delectari.

Ad II. Non sensum habent, sed æstum venereæ commixtionis, Incubi, & Succubi; quem quidem æstum caerere optime possunt; vel in corporibus assumptis, ut communia ferret opinio, vel per actiones objectivas, ut est opinio P. Magnani. Quamvis autem libidinia sensationem Dæmonia non habeant, sufficit ipsis, quod habeant illi, cum quibus commiscantur, ut ipsorum peccata procurent, illisdenque delectentur. Et hoc est solarium, quod humani generis hostis ex immundo concubitu percipit, criminum, scilicet multiplicationem, Dei offensarum gravitatem, animarum perditionem, quaque ex parte inducere, ac procurare.

Ad III. Certum est, quod si coguntur non peccant; peccatum enim non est, si non est voluntarium. Igitur si consentiunt mulieres incubis, & viri succubis, libere con-

consentiant; si libere consentiant, peccant. Potest etiam dari casus, quod mulieres cum quibus incubi exercere venerecundum volunt, non sint sagæ, sed pudicæ, & castæ; unde nullum cum illis pactum iniierunt, ita ut assentire teneantur. Has autem mulieres Dæmones alliciunt, oblectant, commovent, ut consentiant; sed consensus semper est liber iisdem, ita quidem ut si velint, præstent eum, denegent vero, si nolint. Hoc idem evenit in viris, qui vel a succubo externo, vel ab interno Dæmone agitantur ad turpia; ut luculenter explicat Illustrissimus noster P. Palanco in suo tractatu de impeccabilitate, & peccabilitate creaturæ q. 11. n. 19. & seqq.

Ad IV. concedunt plures, inter quos est del Rio, quem sequitur Frassen; & ad argumentum respondent, quod per suam virtutem Dæmon potest humanum semen ita fervare, ut sit aptum ad proles conceptionem. Et quavis ipse non se habeat per modum causæ principalis, sed instrumentalis, quæ applicat semen hominis; illud tamen in sua naturali virtute persistens applicat, & ad generandum aptum reddit, quando operatur ut incubus.

Ad V. dicitur cum S. Thoma quodlib. 6. ar. 8. ad 6. generationem in præsentis casu non tribui Dæmoni, sed homini, cuius est semen; unde proles non nascitur ex Dæmone, & muliere, sed ex viro, & femina. Cæterum ex diversis speciebus individua coeuntia etiam prolem generant; ut patet in Mulis, Leopardis, Pantheris, aliisque hujus generis animalibus.

Ad VI. Si physice loquimur, vita hominis

geniti non tribuitur Dæmoni, sed humano semini, quanvis hoc a Dæmone deportetur. Et hoc non mirum, quum etiam vires agnoscamus a cibus, quos sumimus, non vero ab illis, qui eosdem ad nos deportant; & calefieri nos sentiamus ab igne, non vero a loco, in quo ignis adservatur, & qui nobis approximat. Si vero moraliter discursimus, verum est, quod Dæmon per se non intendit conservationem nostram, at potius destructionem; at tamen per accidens vult conservationem corporum, quando per se inducere intendit, & conatur animarum perditionem. Sibi blandiri etiam potest, quod si multiplicentur homines in mundo, multiplicentur pariter animæ hominum in inferno; unde ex hoc non impedit hominum multiplicationem. Sed neque impedit hominum vitam, quando sperat eam hominibus futuram ad mortem. Unde, omnia dirigens ad malum nostrum, & ad delectationem, quam ipse percipit ex malo nostro, omnia operatur, etiam foedissima, uti sunt incubum, & succubum se prebere, ut nostram perniciem consequatur. Deus autem, qui adiutor noster est, & qui nunquam patitur, nos tentari supra vires nostras, ipse nobis dabit virtutem, qua simul fraudes illius detegamus, illiusque viribus resistamus.

Verum pro omnibus supradictis, an vera, an dubia, an falsa sint; & quomodo regulanda sint videndus omnino Eminentissimus Cardinalis Albitius in pretioso integro opere de Incompatibilitate in fide, & præsertim toto cap. 32. ubi Instructiones Sacræ Congregationis.

DISSERTATIO CLIV.

De operibus primæ, & secundæ diei in prima rerum creatione :

Ubi an materia aliqua res productas præcesserit? an omnia simul, vel distinctis diebus creata fuerint? & quid per res prima & secunda die creatas intelligatur?

PRO prima Dissertationis parte, putarunt Patres quidam, & modo Theologi, præsertim qui sunt ex Peripato, docent, existisse aliquando materiam aliquam informem, non quidem Deo coævam, ut plures Hæretici errarunt, sed a Deo creatam; ex hac vero materia, quæ dicitur informis, & invisibilis, Deum omnia creasse. Patres, qui pro hac sententia citantur, sunt Basilus, hom. 2. Hexamer., Ambrosius lib. 1. ejusd. argum. c. 8., Chrylollomus hom. 2. sup. Gen., Laftantius lib. 2. divin. institut. c. 8. Beda, & alii. Theologi vero Peripatetici pro hac materia intelligunt materiam primam Aristotelis, quæ est nec quid, nec quale, nec quantum, sed est prope nihil, ex qua Deus omnes rerum formas produxit; & quam sine forma existere posse ex ipsis quidam, præter Thomistas, asserunt. Alii vero pro contraria sunt opinione, quam etiam ex Aristotelis mente descendendam scribunt; ut mox videbitur. Estius in II. sent. dist. 12. §. 4. hac utitur distinctione. Si materia intelligatur omni profus forma nuda, & vacua, res productas non præcessit. Si materia accipitur non omnem simpliciter excludens formam, sed vel formam rei præstantioris, vel ejusdem rei ornatam, ac pulchritudinem, dupliciter etiam potest explicari. Primo modo, quod fecerit Deus ab initio chaos, in quo cælum, & terra & omnia alia virtute, & quasi in semine continebantur, non autem secundum suas formas substantiales. Secundo modo quod ab initio vere fecerit Deus cælum & terram, & alia omnia secundum suas formas substantiales, ac non cum dispositione illa, ornatu, ac pulchritudine, quas deinde acceperunt, Ex his explicandi

PAR. II.

modis rejicit Estius primum, & secundum, & amplectitur tertium; & in corroborationem suæ sententiæ adducit, & explicat Augustinum, quem Adversarii pro se ipsis maxime stare, jaçant; adducit etiam alios Patres, & ex Scholasticis S. Thomam; & cum ipso nos pariter stantes, sic procedimus ad probationes. Primus dicens modum impugnatur, quod scilicet non præcesserit materia omni profus forma nuda & vacua, res productas. Genesis enim I. dicitur, Deum non creasse materiam, sed cælum, & terram a principio, hoc est ante omnia alia producta. Nominem autem cæli & terræ materia omnino informis intelligi non potest. Et ratio est, quia cælum & terra exprimuntur ut diversa; diversitas non provenit a materia, quæ in omnibus est eadem; ergo a forma; ergo non intelligitur illorum nomine materia sine forma, sed materia cum forma. Ad hoc confirmandum profert Estius verba Augustini lib. 7. de Genes. ad lit. c. 15. scribentis: *Non est informis materia rebus formatis tempore prior, cum sit utrumque simul creatum, unde factum est & quod factum est, sicut vox materia est verborum, verba vero formatam vocem indicant. Non autem qui loquitur prius emittit informem vocem, quam possit postea colligere, & in verba formare.* Hæc repetit Augustinus lib. 7. cont. Adversarium Legis & Prophetarum c. 9., & lib. 12. Confess. c. 29. Postmodum S. Thomas 1. p. q. 66. ar. 1. & q. 44. a. 2. ad 3., & de Potentia q. 4. a. 1., & in Quodlibet. q. 3. a. 1., & in II. sent. dist. 12. a. 4. subscribit aperitissime. Et ratio per ipsum est, quia materia prima Aristotelis non potest, vel momento existere sine forma; quantvis alter Scotus de eadem materia sentiat. At nos ad nostrum probandum intentum, non

X x

Ari-

consentiunt; si libere consentiunt, peccant. Potest etiam dari casus, quod mulieres cum quibus incubi exercere venere volunt, non sint sagæ, sed pudicæ, & castæ; unde nullum cum illis pactum inierunt, itaut assentire teneantur. Has autem mulieres Dæmones alliciunt, oblectant, commovent, ut consentiant; sed consensus semper est liber iisdem, ita quidem ut si velint, præstent eum, denegent vero, si nolint. Hoc idem evenit in viris, qui vel a succubo externo, vel ab interno Dæmone agitantur ad turpia; ut luculenter explicat Illustrissimus noster P. Palanco in suo tractatu de impeccabilitate, & peccabilitate creaturæ q. 11. n. 19. & seqq.

Ad IV. concedunt plures, inter quos est del Rio, quem sequitur Frassen; & ad argumentum respondent, quod per suam virtutem Dæmon potest humanum semen ita servare, ut sit aptum ad proliis conceptionem. Et quanvis ipse non se habeat per modum causæ principalis, sed instrumentalis, quæ applicat semen hominis; illud tamen in sua naturali virtute persistens applicat, & ad generandum aptum reddit, quando operatur ut incubus.

Ad V. dicitur cum S. Thoma quodlib. 6. ar. 8. ad 6. generationem in præsentî casu non tribuit Dæmoni, sed homini, cuius est semen; unde proles non nascitur ex Dæmone, & muliere, sed ex viro, & femina. Cæterum ex diversis speciebus individua cotutia etiam prolem generant; ut patet in Mulis, Leopardis, Pantheris, aliisque hujus generis animalibus.

Ad VI. Si physice loquimur, vita hominis

geniti non tribuitur Dæmoni, sed humano femini, quanvis hoc a Dæmone deportetur. Et hoc non mirum, quum etiam vires agnoscamus a cibus, quos sumimus, non vero ab illis, qui eosdem ad nos deportant; & calefieri nos sentiamus ab igne, non vero a loco, in quo ignis adservatur, & qui nobis approximat. Si vero moraliter discurremus, verum est, quod Dæmon per se non intendit conservationem nostram, at potius destructionem; atramen per accidens vult conservationem corporum, quando per se inducere intendit, & conatur animarum perditionem. Sibi blandiri etiam potest, quod si multiplicentur homines in mundo, multiplicentur pariter animæ hominum in inferno; unde ex hoc non impedit hominum multiplicationem. Sed neque impedit hominum vitam, quando sperat eam hominibus futuram ad mortem. Unde, omnia dirigens ad malum nostrum, & ad delectationem, quam ipse percipit ex malo nostro, omnia operatur, etiam foedissima, uti sunt incubum, & succubum se præbere, ut nostram perniciem consequatur. Deus autem, qui adiutor noster est, & qui nunquam patitur, nos tentari supra vires nostras, ipse nobis dabit virtutem, qua simul fraudes illius detegamus, illiusque viribus resistamus.

Verum pro omnibus supradictis, an vera, an dubia, an falsa sint; & quomodo regulanda sint videndus omnino Eminentissimus Cardinalis Albitius in pretioso integro opere de Incomparabilitate in fide, & præsertim toto cap. 32. ubi Instructiones Sacræ Congregationis.

DISSERTATIO CLIV.

*De operibus primæ, & secundæ diei in prima
rerum creatione :*

*Ubi an materia aliqua res productas præcesserit? an
omnia simul, vel distinctis diebus creata fuerint?
& quid per res prima & secunda die
creatas intelligatur?*

PRO prima Dissertationis parte, putarunt Patres quidam, & modo Theologi, præsertim qui sunt ex Peripato, docent, existisse aliquando materiam aliquam informem, non quidem Deo contrariam, ut plures Hæretici errarunt, sed a Deo creatam; ex hac vero materia, quæ dicitur informis, & invisibilis, Deum omnia creasse. Patres, qui pro hac sententia citantur, sunt Basilus, hom. 2. Hexamer., Ambrosius lib. 1. ejusd. argum. c. 8., Chrysostomus hom. 2. sup. Gen., Lactantius lib. 2. divin. institut. c. 8. Beda, & alii. Theologi vero Peripaterici pro hac materia intelligunt materiam primam Aristotelis, quæ est nec quid, nec quale, nec quantum, sed est prope nihil, ex qua Deus omnes rerum formas produxit; & quam sine forma existere posse ex ipsis quidam, præter Thomistas, asserunt. Alii vero pro contraria sunt opinione, quam etiam ex Aristotelis mente descendendam scribunt; ut mox videbimus. Estius in H. sent. dist. 12. §. 4. hac usitur distinctione. Si materia intelligatur omni profus forma nuda, & vacua, res productas non præcessit. Si materia accipiat non omnem simpliciter excludens formam, sed vel formam rei præstantioris, vel ejusdem rei ornatum, ac pulcritudinem, dupliciter etiam potest explicari. Primo modo, quod fecerit Deus ab initio chaos, in quo cælum, & terra & omnia alia virtute, & quasi in semine continebantur, non autem secundum suas formas substantiales. Secundo modo quod ab initio vete fecerit Deus cælum & terram, & alia omnia secundum suas formas substantiales, at non cum dispositione illa, ornata, ac pulcritudine, quas deinde acceperunt, Ex his explicandi

PAR. II.

modis rejicit Estius primum, & secundum, & amplectitur tertium; & in corroboracionem suæ sententiæ adducit, & explicat Augustinum, quem Adversarius pro se ipsis maxime stare, jactant; adducit etiam alios Patres, & ex Scholasticis S. Thomam; & cum ipso nos pariter stantes, sic procedimus ad probationes. Primus dicendi modus impugnatur, quod scilicet non præcesserit materia omni profus forma nuda & vacua, res productas. Genesis enim I. dicitur, Deum non creasse materiam, sed cælum, & terram a principio, hoc est ante omnia alia producta. Nominem autem cæli & terræ materia omnino informis intelligi non potest. Er ratio est, quia cælum & terra exprimuntur ut diversa; diversitas non provenit a materia, quæ in omnibus est eadem; ergo a forma: ergo non intelligitur illorum nomine materia sine forma, sed materia cum forma. Ad hoc confirmandum profert Estius verba Augustini lib. 3. de Genes. ad lit. c. 15. scribentis: *Non est informis materia rebus formatis tempore prior, cum sit utrumque simul creatum, unde factum est & quod factum est, sicut vox materia est verborum, verba vero formatam vocem indicant. Non autem qui loquitur prius emittit informem vocem, quam postea postea colligere, & in verba formare.* Hæc repetit Augustinus lib. 1. cont. Adversarium Legis & Prophetarum c. 9., & lib. 12. Confess. c. 29. Postmodum S. Thomas 1. p. q. 66. ar. 1., & q. 44. ar. 2. ad 3., & de Potentia q. 4. ar. 1., & in Quodlibet. q. 3. ar. 1., & in H. sent. dist. 12. ar. 4. subscrisit apertissime. Er ratio per ipsum est, quia materia prima Aristotelis non potest, vel momento existere sine forma; quoniam aliter Scorus de eadem materia sentiat. At nos ad nostrum probandum inrentum; non

X 2

Ari-

Aristotelis, sed Scripturæ verbis innitimus; quæ quidem sufficiunt, ut primum explicandi modum rejiciamus.

Secundus dicendi modus refellitur etiam ex eodem Genes. cap. 1., quia ibi dicitur, Deum fecisse in principio cælum, & terram, non vero chaos consulum, ex quo cælum & terram produxerit. Ulterius in Aristotelis systemate nec quoque potest habere locum, quia dum tribuitur materiæ initio conditæ forma aliqua communis, & cui deinde supervenissent formæ speciales, per quas distincta fuisset, jam illorum ponitur opinio, qui putant materiam non esse ens in potentia, sed esse ens in actu; quod est contra materiæ primæ rationem, quam Aristotelei propugnant; ut argumentatur S. Thomas in Summa ex Aristotele.

Verum ex hoc fit, quod hujusmodi dicendi modus si in Aristotelis principiis locum non habet, habeat tamen in systemate aliorum Philosophorum, in quorum principiis non repugnat, materiam esse ens in actu. Scilicet in systemate P. Magnani, vel Petri Cassendi, vel Renati des-Cartes; qui omnes conveniunt in hoc, ut materiam per ens in actu explicant, & ponant, quanvis in ea postmodum adstruenda, & exponenda discrepent. Si quidem Cassendus ponit secundum Epicurum plenum, & inane, & plenum explicat per atomos figura diversas, & indivisibiles in actu, atque extensas, quæ non sint in potentia, sed in actu; & hoc pacto explicatur chaos, quod hic dicendi modus supponit. P. Magnanus ponit etiam minima physica indivisibilia quomodolibet & extensa, & non solum figura, sed specie etiam diversa, quæ pariter sunt in actu. Et Renatus ponit tria illa sua elementa, vel unum, ex quo tria nascuntur, quod etiam est in actu.

Unde fit, quod in horum Philosophorum principiis nullum inducitur inconveniens, si materia in actu ponatur, & sine forma; & si ponatur etiam chaos, quod plerique ex iisdem pariter ponunt. Attamen quia secundum Scripturæ verba, ut diximus, non subsistit; ideo in ea firmata opinione non amplius hæremus.

Tertius dicendi modus, asserit Eilius, quod sit omnino admittendus; & pro ratione adducit, quod cælum ab initio carebat pulcritudine lucis, ac ornatu stellarum; terra vero aquis immersa, ac tenebris obvoluta, non habebat pulcritudinem,

ornamentum, quæ modo habet. Et hoc pacto vult intelligi verba illa Genes. 1. *Terra autem erat inanis, & vacua*; quarum ratione primæ opinionis defensores dicunt, materiam illam informem, incompositam, ac invisibilem præcessisse. Sed hoc clarius in argumentorum solutione apparebit.

Opponunt I. Verba illa Genes. 1. *Terra erat inanis, & vacua*; a septuaginta Interpretibus vertuntur: *erat invisibilis & incomposita*; ergo nomine terræ intelligitur materia, omni prorsus forma destituta. II. Sapientiæ 11. 18. dicitur: *Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creavit orbem terrarum ex materia invisibile*; græcè legitur: *ex materia informi*; ergo vere materia præcessit omni carens forma. Et hoc pacto Beda verba illa exponit. III. Ad Hebræos 11. 2. habetur *e Fide intelligimus aptata esse secula verba Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent*, ergo materia illa, ex qua visibilia facta sunt, invisibilis erat, adeoque rudis, indigesta, ac vacua formarum. IV. Augustinus pluribus in locis docet; & præsertim lib. 12. Confess. c. 3. & seqq. ulque ad 12. fuisse a Deo creatam materiam informem, hoc est omni forma carentem, ita ut esset prope nihil; & illam fuisse significatam per terram Gen. 1. invisibilem, & incompositam; ut Septuaginta vertunt.

Respondemus ad I. quod terra erat invisibilis, quia eam aquæ tegebant, & tenebræ occultabant; erat pariter incomposita, quia inculta erat sine herbis, sine animalibus, sine arboribus. Et hoc pacto fuisse dictam informem, etiam Scripturæ verba, quæ subsequuntur, ostendunt; dicitur enim: *Et tenebræ erant super faciem abyssi*. Et hoc pacto præfata verba interpretantur Basilius, Chrysostomus, Ambrosius, Theodoretus &c.; qui per cælum intelligunt cælum, & per terram terram, sed sine ornatu, sine pulcritudine, adeoque hac ratione informes.

Ad II. materia invisibilis, seu informis, est materia sine pulcritudine, & sine ornatu; & hæc quidem materia præcessit creationem aliarum rerum, non solum natura, verum etiam tempore. Et hoc ex eo patet, quia ubi Vulgata legit: *Orbem terrarum*; Interpret Græcus legit: *κόσμος*, hoc est mundum; dicitur autem mundus ab ornatu: & sensus est, quod Deus ex materia nullam habente pulcritudinem, & nullum ornatum, produxit orbem terrarum,

rarum, hoc est mundum, plerum, scilicet, & ornatum. Et ita eaponi debent, ait Estius, Beda, & Lactantius.

Ad III. occurrit S. Thomas r. p. q. 65. ar. 4. ad primum, dicendo, Apostolum intelligi de rerum ideis, quæ sunt in mente divina. Alii exponunt, ex invisibilibus, hoc est ea non apparentibus, ut habet Græcus Interpres, quod idem est ac non existentibus, Deum fecisse omnia, quæ apparent; quia revera omnia fecit ex nihilo. Alii denique volunt, quod terra a principio erat *aversa*; hoc est invisibilis; & ita ea terra, formata quidem, sed invisibili propter tenebras, & aquas, visibilia omnia creavit Deus.

Ad IV. Augustinum ea Augustino explicamus, docere, informatam materiem præcessisse formationem ejus, non tempore, sed natura, vel origine, adeoque tantum nostræ intelligentiæ signo; quod paritate vocis & verbi, quam supra attulimus, satis explicat. Vox enim præcedit verbum, non tempore, sed natura, origine, & ratione. Sicque adducta Augustini loca eaponuntur per alia Augustini etiam verba in lib. 1. de Gen. ad lit. c. 15., & lib. 12. Confessionum c. 17. & seqq. usque ad 29., & alibi etiam.

Pro secunda vero Disertationis parte duplex est sententia; altera, quæ asserit, Deum creasse mundum, non per sex dies intervalla, sed simul; & sex dies illos allegorice esse intelligendos; quatenus scilicet designant, non usitata spatia temporum, sed cognitionem Angelorum, qua Angeli ipsi cognoscunt gradus & perfectiones rerum creaturarum; & quia, Angeli habent cognitionem matutinam, & cognitionem vespertinam, ut suo loco dictum est, inde ipsorum cognitionem modo appellari vespere, modo mane, diversa quidem ratione; & sic allegorice, facere diem. Hujus sententia sua Philo Judæus lib. de mundi opificio, & lib. 1. Allegoriarum tegit; eandemque ample aus fuit Augustinus multis in locis, & præcipue lib. 1. de Gen. ad lit. c. 15. lib. 4. c. 8. 22. 32. 33. 34. & seqq. lib. 5. c. 4. 5. & 27. lib. 6. Etiam lib. 12. de civ. Dei c. 7. p. 20. 32. lib. 65. questionem ad modum Dialogi inter Augustinum, & Orosum, q. 26. 1. quævis revera hæc questiones utriusque sint suppositæ, & alium habeant auctorem, sententiam tamen Augustini auctor laxatus sequi studuit. Mens Augustini fuit, simul facte facta cælum, & terram; huc, & firmam

PAR. II.

mentum, aridam, maria, luminaria cæli & cætera omnia, quæ in creatione rerum a Moyse describuntur facta per sex dierum intervalla. Et in suæ sententiæ explicationem hæc ulterius scribit Augustinus lib. 12. de civ. Dei c. 7. *Nam scientia creatura in comparatione scientia Creatoris quod immo vespere fecit, luctescit vero & mane fit, cum ad laudem & dilectionem Creatoris ipsa refertur.* Eandem sententiam sequutus fuerat Origenes lib. 6. cont. Celsum; Procopius etiam Com. in Gen. docuit. Dicitur quoque in eam propendisse S. Thomam, sed de hoc infra; certe tamen Cajetanus S. Thomæ discipulus in capos. e. 1. Gen. eam propugnavit, & cum ipso postea Melchior Canus.

Alia vero sententia, quæ est communior, docet, res omnes in prima mundi creatione fuisse a Deo factas, non uno simul die, vel momento, sed sex diebus distinctis, eo profus modo, quo Scriptura narrat, secundum literalem sensum, non vero allegoricum. Hujus sententiæ sunt Chrysostomus hom. 3. sup. Genes., Epiphanius in epist. a S. Hieronymo in latinum versa contra Origenem, Basilus hom. 2. Hexameron., Damascenus lib. 2. de fide; ex Græcis; & Latinis vero Ambrosius lib. 1. Hexameron. c. 7. & lib. 6. c. 2., Gregorius magnus lib. 32. moral. c. 10., Beda in Hexameron., Rabanus Maurus, Strabo, alique passim.

De Angelico Doctore nihil asserit Natalis Alcañder, qui hæc questionem in hist. eccl. vet. test. pertrahat; Estius vero dicit, quod 1. p. q. 74. a. 2. suam sententiam suspendit, dicendo, se nulli parti præjudicare velle; unde utriusque opinionis argumenta dissolvit. Attamen in Opusculo 15. & 17. videtur, S. Doctorem magis in Augustini sententiam propendisse. Quod ex hoc ratiocinio Innocentius docet enim, Augustini sententiam, quæ ponit omnia fuisse creata simul magis convenire cum sententiâ, quæ asserit, Angelos fuisse simul cum corpore mundo creatos; sed Angelicus docuit sententiam afferentem, Angelos fuisse simul cum corporeo mundo creatos: ergo ex coherentia doctrinæ docere etiam voluit sententiam, quæ ponit, omnia fuisse creata simul, & absque senario dierum intervallo. Cardinalis Norisius, doctus quidem, & fortis Augustini defensor, in iudiciis Augustinianis §. 9. expresse tradidit S. Thomam pro Augustini sententiâ stetit;

X x 2

tiff;

cisse; pro qua etiam nuperis temporibus steterunt Emanuel Cerdà, Lusitanus, Carolus Mareau, Bituricensis, Ludovicus ab Angelis, pariter Lusitanus, P. Macedon in altero theologie tomo Collationum de Angelis, ubi plures Recentiores laudat; qui Augustini sententiam amplexati sunt; aliique plures; ut apud eundem Narsisum. Cohærenter Cajetanus in Summa nihil de hac quæstione protulit; in Expositione vero Genesîs satis se declaravit, ut dictum est. His prænotatis.

Dicimus, Deum in mundi exordio omnia creasse simul, non servato sex dierum spatio, quod non literaliter, sed allegorice, intelligendum est.

I. Probatur ex Scripturis. Genes. 2. 4. & 5. *Ista sunt generationes cæli & terræ, quando creata sunt, in die, quo fecit Dominus Deus cælum, & terram, & omnes virgultus agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbarum regionis primum germinaret.* Quibus verbis adscribitur uni tantum diei creatio cæli, terræ, & omnium plantarum; quæ tamen diversis diebus creatæ in Genesîs exordio describuntur: ergo descriptio illa non est literaliter, sed tantum allegorice, intelligenda. Et quod dicitur de cælo, terra, & plantis, de aliis rebus creatis eadem erit dicendi ratio. Respondet Narsis Alexander, pro die non intelligi unicam diem, sed unam festam, successivamque continuam diem, sive unum temporis tractum; itaut idem sit dicere *in die*; ac *in tempore*, vel *in diebus*. Respondet Estius etiam, diem intelligi proprie, sed acceptione confusa, ut non intelligatur unus, idemque dies, sed alius, atque alius. At contra utronque argumentamur sic primo; quod non opponant nobis Adversarii, nos perspicuum loquendi modum Scripturarum invertere, quando sex dies creatiois pro uno diei momento intelligimus; quum ipsi quoque hac simili inversione utantur, quando unum diem pro pluribus interpretantur. Secundo, minus sapit improprietas accipere plures pro uno die, quam ipsum diem intelligere pro multis; quatenus in primo casu non potest habere locum sensus ille allegoricus Augustini, qui locum habet in secundo. Tertio, quia quum uniantur simul cælum, & terra, & virgulta eadem die, & eadem die, dicantur creatæ cælum, & terra in dicitur Scripturæ locis, debemus intelligere virgultorum creationem pro eodem

temporis spatio, pro quo cæli, & terræ creationem intelligimus; hoc est pro eadem proprie, ac rigorose, die, absque extensione, vel ad seriem dierum, vel ad consulam diei extensionem.

II. Probatur Eccles. 18. 2. *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.* Et hac auctoritate motus Augustinus, suam opinionem firmavit lib. 4. de Genes. ad lit. c. 33. dicens: *Quid ergo opus erat sex dies tam distincte, dispostæque narrari? Quis scilicet is, qui non possunt videre quod dictum est, creavit omnia simul, nisi cum eis sermo tardius incedat, ad id, quo eos ducit, pervenire non possunt.* Neque valent responsiones Estii, & Alexandri, qui dicunt, verbum simul referri non ad creavit, sed ad omnia; quatenus scilicet Deus creavit generaliter omnium rerum, sed non eodem tempore, hoc est non eadem die, creavit. Ulterius, quod Deus prima tantum die creavit, hoc ex nihilo produxit; alii vero diebus non creavit, quia ex præsupposita materia eduxit. Certo non valent responsiones hæc; non prima, quia nequit referri *To simul* ad nomen omnia, quin referatur ad verbum creavit; & ratio est, quia si omnia simul creavit, non creavit divisim; si non divisim creavit, unitim creavit: ergo simul creavit. Ulterius, in sensu ab Adversariis intento de rebus omnibus dici potest, quod Deus eas simul creavit, quatenus creavit eas omnes, & non creavit unam sine alia, quavis alio, & alia tempore eas creaverit: ergo ut *To simul* aliquid amplius in verbis illis significet, opus est, ut ejus significationem, non tantum ad unam rerum, sed etiam ad unitatem actionis extendamus. Neque valet responsio altera; dicitur enim ibi, *quod creavit omnia*; si igitur omnia creavit, verbum creavit non est restringendum ad solam materiam, quam proprie, & rigorose principio creavit. Si dicitur, quod creavit simul materiam omnium rerum, adeoque creavit omnia simul; nec etiam ad rem dicitur; quatenus hic dicendi modus faceret, quod posset verè dici, tunc quoque creasse Deum omnia, quæ posterioribus seculis producta sunt, quia omnium creaturarum tunc etiam materiam creavit. At Scripturæ locus non est extendendus ad res, quæ fuerunt productæ post primam seruitur creationem; ut satis cuilibet innotebit.

III. Probatur Ecodi 38. 17. *Sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, sed secundum*

dum eundem Moysen Gen. 1. Deus creavit celum, & terram in principio, & prima die; ergo secundum Moysen sex dies sunt una dies. Respondet Estius, quod verba Exod. 31. suppleri debeant per alia verba Exod. 20. addendo hanc clausulam: *Et omnia, quæ in eis sunt.* Legitur enim quoque Exod. 20. 11. *Sex diebus fecit Dominus Cælum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt.* At in contrarium instamus dicendo; quod si sex illi dies Exod. 31. intelliguntur pro una die, ur probatum est; etiam sex dies Exod. 20. pro una die accipiuntur; & sensus est, quod quemadmodum per priora verba intelligitur creatio cœli, & terræ una die facta, ita etiam per alia verba intelligitur creatio cœli, & terræ, & maris, & omnium, quæ in eis sunt, facta pariter una die. Nomine autem senario intelliguntur cognitiones Angelorum, ut diximus, & fusius inferius dicemus.

IV. Probatur Job. 40. 10. & 14. *Ece Behemot, quem feci tecum . . . Ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum.* Quibus verba sive intelligatur Dæmon, sive animal, semper evincitur, Deum omnia simul creasse, quia eadem die simul creavit Angelos, & homines, homines, & animalia, quæ tamen allegorice in Genesis exordio diversis diebus creata dicuntur. Natalis Alexander respondet dicens, per verbum *tecum* non significari unitatem temporis, sed similitudinem conditionis; ulterius addit, non significari idem tempus, sed eundem locum, quatenus eorum creatio fuerit a Deo facta in eodem loco, licet non eodem tempore. Sed infirmus contra; primo, quia est arbitraria explicatio, quam suppetunt cum Alexandro Adversarij & secundo, quia est contra verborum illorum sensum. Verbis enim illa tempus denotatur, non locus; quum dicatur; *ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum;* ergo coherentem ad hæc verba explicari debet verbum *tecum;* sed hæc verba denotant principium temporaria, non loci: ergo verbum illud importat unitatem temporis, non loci. Insuper, quæ conditio esse poterat homini vel eum Dæmone, vel eum bestia, eadem, nisi quia homo fuerat a Deo creatus eodem tempore, quod fuerunt Angeli, & animalia? Ergo adhuc per explicationem Adversariorum, quæ inducunt per verbum *tecum* similitudinem conditionis in homine, & Dæmone, vel in homine, & bestia, inferitur unitas tem-

poris in eorundem creatione.

V. Probatur ex Augustino variis in locis, & præcipue lib. de Gen. ad lit. Imperfecto c. 7. *Quoniam erga sine productione temporis faciat Deus, cui subest posse, cum velit; ipsa tamen natura temporales motus suos temporaliter peragunt. Ita fortasse dictum est: Et facta est vespera, & factum est mane, dies unus; sicut ratione prospicitur, ita fieri debere, aut posse, non ita ut sit temporalibus tractibus. Nam in ipsa ratione operationem contemplatus est in Spiritu Sancto, qui dixit: Qui manes in æternum creavit omnia simul! Sed commodissime in illo libro, quasi morarum per intervalla factarum, a Deo rerum digesta narratio est, ut ipsa dispositio, quæ ab inferioribus animis contemplatione fibeli videri non poterat, per huiusmodi ordinem sermonis expressa quasi istis oculis cerneretur. Ex lib. 4. de Genes. ad liter. c. 22. Sed quoniam lux corporalis, antequam fieret cælum, quod firmamentum vocatur, in quo etiam luminaria facta sunt, quo circuitu, vel quo processu, vices dies & noctis exhibere poterit, non invenimus; istam questionem relinquero non debemus sine aliqua nostra prolatione, sententia, ut si lux ista, quæ primis creata est, non corporalis, sed spiritualis est, sicut post tenebras facta est, ubi intelligitur a sua quadam infirmitate ad Creatorem conversa, atque formata, ita & post vesperam fiat mane, cum post cognitionem sua propria natura, quæ non est quod Deus refert se ad laudandam lucem, quod ipse Deus est, cuius contemplatione firmatur. Et quia cætera creatura, quæ infra ipsam sunt, sine cognitione eius non sunt, propterea unumquodque idem dies ubique reperitur, ut eius repetitio, fiat talis dies, quoties distinguuntur rerum genera creatarum perfectione seuarii numeri terminanda. Ut vespera primi diei sit etiam sui cognitio, non se esse quod Deus est; mane autem post hanc vesperam, quo concluditur dies unus, & iubetur secundus, conversio sit eius, quo id quod creata est ad laudem refert Creatoris, & percipiat de Verbo Dei cognitionem creatura, quæ post ipsam sit, hoc est firmamenti, quod in eius cognitione sit prius cum dicitur: Et sic est factum; deinde in natura ipsius firmamenti, quod conditur, cum additur etiam postea, jam dicto: Et sic est factum, Et fecit Deus firmamentum. Deinde sit vespera illius lucis, cum ipsum firmamentum non in Verbo Dei sicut ante, sed in ipsa eius natura cognoscit. Quæ cognitio quantum minor est, vel sit vespera nominis significatur. Postquam*

fit

fit mane, quo concluditur secundas dies, & incipit tertius; In quo itidem mane converſo eſt lucis huius, ideſt diei, huius ad laudandum Deum, quod operatus ſit firmamentum, & percipiendam de Verbo eius cognitionem creatura, qua condenda eſt poſt firmamentum. Ac per hoc cum dicit Deus: Congregetur aqua, quæ eſt ſub cælo in collectionem unam, & appareat arida, cognoviſit hoc illa lux in Verbo Dei, quo id dicitur; & ideo dicitur: Et ſic eſt factum, hoc eſt in eius cognitione ex Verbo Dei; Deinde cum additur: Et congregata eſt aqua &c. Cum jam dictum eſſet: Et ſic factum eſt, in ſuo genere falſa creatura ſit; qua item cum in ſuo genere falſa cognoviſtur ab ea luce, qua jam in Verbo Dei faciendam cognoverat, ſit tertio vespere. Et inde hoc modo cætera uſque ad mane poſt vespere ſexti diei. Multum quidem intereſt inter cognitionem rei cuiuſque in Verbo Dei, & cognitionem eius in natura eius, ut illud merito ad diem pertineat, hoc ad vespere. In comparatione enim lucis illius, qua in Verbo Dei cognoviſtur, omnis cognitio, quæ creaturam quamlibet in ſiſſis nominamus, non immerito nox dici poteſt: Quæ rursus tantum diſfert ab errore, vel ignorantia eorum, qui nec ipſam creaturam ſciunt, ut in eius comparatione non incongrue dicatur dies. Addit cap. xxxi. Quid ergo opus erat ſex dies tam diſtincte, diſpoſiteque narrari? Quia ſcilicet iſi, qui non poſſunt videre quod dictum eſt: Creavit omnia ſimul, niſi cum eis ſermo tardius incedat ad id, quo eos ducit, pervenire non poſſunt. Et lib. etiam xi. de Civitate Dei cap. xxix. Ipſam quoque creaturam melius ibi, hoc eſt in ſapientia Dei, tanquam in arte, qua falſa eſt, quam tu ea ipſa ſciunt. . . Multum enim diſſere utrum in ea ratione cognoviſetur aliquid ſecundum quam factum eſt, an in ſiſſo. Sicut aliter ſciunt rectitudo linearum, ſeu veritas figurarum, cum intellecta conſpicitur, aliter cum in pulvere ſcribitur, & aliter iuſtitia in veritate incommutabili, aliter in anima iuſti. Sic deinde cetera ſicut firmamentum inter aquas ſuperiores, & inferiores, quod cælum vocatum eſt, ſicut deorum agrorum congeries, terraque nudatio, & herbarum inſtitutio, atque lignorum, ſicut Solis, & Lunæ, Stellarumque conditio; ſicut ex aquis animalium, volucrum ſcilicet, atque piſcium, belluarumque natantium, ſicut quorumcumque in terra gradientium, atque reptantium, & ipſius hominis, qui cunctis in terra rebus excelleret. Omnia hæc aliter in Verbo Dei cognoviſcuntur ab Angelis, ubi habent cauſas,

rationeſque ſuas, ideſt ſecundum quas facta ſunt, incommutabiliter permanentes, aliter in ſiſſis; illis clariore, hic obſcuriore cognitione, velut artis, atque operum. Quæ tamen opera cum ad ipſum Creatoris laudem, venerationemque referuntur tanquam manſe luceſcit in mentibus contemplantium. Hæc autem propter ſenarii numeri perfectionem, eodem die ſexies repetito, ſex diebus perfectiſſa narratur: Non quia Deo neceſſaria fuerit mora temporum, quaſi qui non poterit creare omnia ſimul, qua deinceps congruis motibus peragerent tempora; ſed quia per ſenarium numerum eſt operum ſignificata perfectio.

VI. Probatur. Sententia noſtra magis coheret ſententiæ doctæ, Angelos ſimul cum mundo corporeo fuiſſe creatos; ſed hæc ſententia magis coheret Scripturarum menti, Patrum iudicio, ac Scholaſticorum ſere omnium aſſertioni; ſergo pariter ſententia noſtra ſic iudicari debet, ac approbari. Major patet ex teſtimonio Doctæ Angelici, quod etiam recognovit Eſtius, quanvis ſit noſtram ſententiæ adverſarius; immo ex ipſa principiorum connexione innoteſcit. Si enim ſemel dicamus, Deum omnia quum viſibilia tum inviſibilia, creaviſſe ſimul, hoc ipſo etiam ſit, quod ſimul cum viſibilibus creaverit Angelos, qui inter inviſibilia numerantur. Minor ex iis, quæ nos ſuo loco ſcripſimus, pariter innoteſcit. Conſequentia autem optime inſectur.

VII. Probatur auctoritate S. Athanaſii or. 3. pag. 232. apud Petavium dicentis, & probantis, Verbum non eſſe creaturam, quia quum Proverb. 8. ſcriptum ſit: Ante omnes colles genuit me; ſignificatur, Verbum fuiſſe genitum ante omnes res creatas; ergo non eſt in numero rerum creatarum, quia res creatæ non ſuntur creatæ una ante aliam, ſed omnes ſimul; quod & lib. 3. cont. Arianos ſcribit. Ea ſua verba: Ante omnes colles genuit me. Nam cum dicit, ante omnia generat me, oſtendit, ſe ab omnibus eſſe diverſum; quum ſuperius probatum ſit, nullam ex rebus creatis ante alteram exiſtiſſe: Verum conſertim ſimul omnia genera uno, eodemque momento eſſe produca.

VIII. Probatur ex Procopio in Genſium ſcribente: Caterum mundi dies enumerat, quod factum eſt accurate, monſtrare volens; non enim tempore opus habet in condenda Deus; neque tamen temere, nec ſine ordine, qua molitur, efficit. Perro numerus ordinem facit

*fecit. Idcirco non prima dixit, sed una. Si-
quidem in eis, quæ simul existant, non est
primam, ac secundam. Verum quoniam
narratio suam ordinem habet: ideo post
unam, & secundam dictum est, & usque ad
sex ordinis gratia. Ad quæ subdit Petavi-
us: Hic uno die, immo vero momen-
to uno, procreasse Deum asserit opera
illa, quæ in sex a Mose distributa sunt:
nec alio spectare numerum illum, quam
ad naturæ seriem, & ordinem. Ut si ar-
borem cum fructu temporis eodem pun-
cto producat Deus: & qui id refert, prius
arborem dicat esse procreatam, deinde
fructum.*

IX. Probatur ex Origene lib. 6. cont. Cel-
sum; ubi eos reprehendit, qui putant, ve-
ra sex dierum spatia a Mose fuisse de-
scripta subdit, se contra eosdem dispu-
tasse in Commentariis ad Genesim; quæ
testatur Petavius esse deperditam. Utitur
etiam ad hoc probandum testimonio
Genes. 2. 4. deducto ex illis verbis, quæ
nos acutissimus, & perpendimus; nimirum:
*Ista sunt generationes cæli, & terræ, quando
creata sunt; in die, quo fecit Dominus Deus
cælum, & terram.*

X. Probatur ex Philone Judæo lib. de mun-
di officio; ubi postquam explicavit sin-
gularum dies illos creationis mundi, deinde
subdit, dies illos adhibitos fuisse a
Moyse magis ad distinguendum ordinem
rerum, quam ad significandum vera in-
tervalia: *Tunc omnia simul condita. Cum
autem simul omnia conflarent, necessaria
fuit ratio servandi ordinis, propter mutua-
m, quæ deinceps futura erat, ex sese propaga-
tionem.* Et initio lib. 1. Allegoriarum in-
quit: *Stultum est arbitrari sex diebus, aut
omnino in tempore mundum extitisse; pro-
pterea quod mundus universus intervallum
est dierum, ac noctium. Atque hæc solis su-
pra terram, & infra hanc, euntis, motus
necessario efficit &c.* Et post pauca: *Itaque
cum audis: complevit die septimo opera, in-
telligere non debes de dierum aliquot inter-
vallis, sed de scenario perfecto numero. Et
in eodem loco s. Ruffiniana simplicitatis es-
se, putare sex diebus, aut utique certo
tempore, mundum esse creatum.*

Argunt Adversarii I. Sicut aliis verbis Gen.
1. quæ res narrantur, proprie, & non
allegorice, intelliguntur; ita etiam in-
telligi debent dies, quæ per alia verba
exprimuntur. Per terram enim proprie,
& non allegorice intelligitur terra, per
cælum cælum, per aquam aqua, per
ignem ignis, & sic de cæteris: ergo pa-

riter per dies, & per dierum numerum;
intelligi debent proprie, & non allegori-
ce, intervalla dierum. II. Exod. 20. red-
ditur ratio sanctificationis sabbati verbis
hiscæ: *Sex enim diebus fecit Dominus cæ-
lum, & terram, & mare, & omnia, quæ
in eis sunt, & requievit in die septimo; id-
circo benedixit Dominus diei sabbati, &
sanctificavit eum.* Hæc autem ratio nihil
probaret, si dies illi veri dies non essent,
quia non esset verus septimus, adeoque
non esset verus dies sabbati, & a
Dominus ideo sanctificandum præcepit. III.
Quando Scripturæ possunt literaliter ex-
plicari absque incommodo, nulla est ne-
cessitas, ut in explicatione earum ad alle-
gorias recurramus; sed historia creatio-
nis rerum in c. 1. Genes. contenta, & a
Moyse descripta, potest sine incommo-
do literaliter explicari: ergo nulla est
necessitas, ut in ejus explicatione ad al-
legorias recurramus. Probatur minor.
Quia nulla est implicancia dicere, Deum
per sex realia intervalla temporis res
omnes in prima creatione produxisse.

IV. Admissa nostra opinione, sequeretur,
quod instanti eodem fecisset Deus tene-
bras, & lucem, diem, ac noctem; hoc
autem implicanciam dicit, propter eor-
um oppositionem; & dicit adhuc Scri-
pturæ contrarium, quum in illa dicatur,
Deum prius fecisse tenebras, & deinde
lucem. V. Sequeretur etiam alia Scri-
pturæ opposita; nimirum, quod eodem
momento aquæ fuissent confusæ, & di-
visæ; terra aquis cooperta, & discooper-
ta, vespera, & mane; quod pariter &
repugnantiam importat, & Scripturæ
perturbationem. VI. Ex Augustino An-
gelus in uno instanti creatus est, & in
alio instanti peccavit; sed ex eodem Au-
gustino homo creatus est post Angelum
peccatum: ergo plura instantia inter
creationem Angelum, & hominis interces-
serunt: ergo non omnia entia fuerunt a
Deo creata simul. VII. Homo non fuit
conditus quando fuerunt conditæ plan-
tæ: ergo non simul. Probatur antecedens.
Gen. 2. dicitur, quod quo die fecit Deus
cælum, & terram, & virgulum agri,
& herbam regionis, nondum erat ho-
mo, qui terram operaretur. VIII. Augu-
stinus lib. de Catech. rudibus c. 17. docuit;
Deum sex diebus operatum, die septimo
requievit; subdens: *Paterat enim Omni-
potens & uno momento temporis omnia fa-
cere: Hoc autem idem est ac dicere, po-
tuisset Deum res omnes uno temporis mo-
mento*

mento efformare; at ob fines, & ob rationes, quos ipse cognovit, non effectuse. IX. Idem Augustinus lib. 2. *Retract. c. 24.* fateitur, in Lib. de Genes. ad lit. plura quæ sita esse, quam inventa, & multa ita posita, quasi adhuc requirenda; sed opinio de instantanea mundi creatione ab Augustino in lib. de Gen. ad lit. fuit tradita: ergo secundum ipsummet Augustinum non est tam inventa, quam quæ sita, & ita posita, quasi adhuc requirenda. X. Idem quoque Augustinus in lib. 8. de Gen. ad lit. docet: *Narratio Moysi in libro Genesios non est genus locutionis figuratarum rerum, sicut in Cantico Cantorum, sed est expositio rerum omnino gestarum, sicut in Regum libri, & ceteris hujusmodi; ergo non est locus Allegoris, sed omnem locum historica veritas debet omnino occupare.*

Respondemus ad I. disparitatem esse, quia res creatæ jam videntur aperte, quod non allegorice, sed historice narrantur, quæ existant; at tempus, quo creatæ fuerunt, quum non existat, non videtur; unde non potest de illo dici, quod de rebus dicitur, fuisse scilicet historice, & non allegorice dictum. Ulterius pro rebus creatis non sunt alia Scripturarum testimonia, quæ eas diversimode explacent, ac sunt in Genesi descriptæ; ac pro tempore creationis sunt; ut in probationibus vidimus; & hæc est altera diversitas inter hoc, & illas. Denique res alias allegorice explicare censura notatur contra Origenem, ut apud Patres, & Theologos; at non sic creationis dies allegorice cum Augustino, & cum aliis Patribus, & Theologis, intelligere. Et quanvis Augustini opinio censureretur a Molina, Suarez, Atriaga, Martinone, aliisque recentioribus, atamen optime a censuris omnibus vindicatur ab eruditissimo Cardinali Norisio in Vindiciis Augustinianis, testimonis pro Augustino productis S. Thomæ, Alberti magni, S. Bonaventuræ, Egidii Romani, aliorumque Scholasticorum Doctorum; ut apud ipsum Norisium, si velint, Legentes inveniant.

Ad II. Ut ratio sanctificationis sabbati verificetur sufficit enumeratio dierum in numero senario; quicquid autem sit, an enumerari dies fuerint veri, an vero allegorici. Enumeratio ipsorum certe legitur in Genesi, & conformatur non nihilo, sed alicui; scilicet cognitionum angelicarum senario numero. Igitur ac-

ciendo dies, non prout fuerint veritates, quia sic non fuerunt, sed prout conformati cognitionibus illis, formant pariter senarium numerum, post quem venit septimus, cui sabbatum respondet.

Ad III. Incommodum non provenit ex ipsa repugnantia rei, quæ narratur, sed ex diversa loquutione aliarum Scripturarum, quæ cum literali intelligentia loci illius Genesios pro diebus creationis rerum non convenit. Et propter hoc incommodum maxime recurritur ad allegoricas explanationes. Quod autem poterint res sex diebus vere distinctis a Deo produci, probat quidem possibile, sed non factum. Possimus etiam nos dicere, quod nulla est repugnantia, instanti temporis potuisse Deum res omnes producere; quod sane nec Adversarii inficiantur; & nihilominus ex hoc possibili deducere factum nobis non permittuntur.

Ad IV. Etsi negemus successionem temporis, non negamus autem successionem ordinis; & propter hanc ordinis successionem, quæ etiam potest in instanti temporis habere locum, non sequitur implicantia, quam Adversarii intendunt. Sane si argumentum valeret, non solum probaret, res non fuisse productas in temporis momento, sed nec potuisse; quod tamen Adversarii concedunt. Denique per nos tenebræ non dicunt ali-quod ens existens, sed solum lucis vel privationem, vel negationem, hoc est non lucem; vel clarius, corpus non lucens, corpus scilicet, & nun lucem: sic tenebras explicando, non sequitur inconveniens intentum.

Ad V. eadem est responsio; successio scilicet ordinis, non temporis, satis fuit ad salvandam creationem terræ, & aquæ; terris aquis cooperatæ, & discooperatæ; aquarum confusarum, & divisarum &c. Fir etiam instantia in præcedenti responsione facta pro possibili, & non tantum pro facto. Et suo modo possumus etiam eodem pacto discurrere de aquis divisis, & non divisis, hoc est confusis de terra cum aquis, & sine aquis, hoc est cooperata, & discooperata; ac de corpore lucido, & non lucido, scilicet tenebroso, vel tenebris, loquui soimus.

Ad VI. Si Adversarii fecissent distinctionem inter instant reale temporis, & instant angelicum, quam nos suo loco fecimus, & explicavimus; utique contra-

ditionem hanc Augustino non objecissent. Cæterum si quæstio reducitur ad unum, aut aliud instans, non est amplius de diebus, sed potius de instantibus. At quæstio principalis est de sex creationis non instantibus, sed diebus; unde parum refert, si unum, aut aliud ponatur instans, præsertim quum imaginarium potius, non reale esse, videatur.

Ad VII. Erat homo, sed non adhuc operabatur, quando statim fuerunt plantæ; quum eodem tempore simul produxerit Deus plantas, & hominem. Non erat autem homo, qui terram operaretur; quia hoc muneri post rerum creationem fuit homini demandatum.

Ad VIII. Augustinus in loco illo admittit non repugnantiam, sed non negavit factum. Et quia factum valebat admittere, & ad admitendum factum præcedere debebat possibilitas ipsius; ideo præmisit non repugnantiam; & deinde non deduxit ex non repugnantia factum; jam enim sciebat, quod a possibili ad existens non valet argumentum; sed ex aliis Scripturæ locis factum probavit; & si quæ videbantur Scripturæ, non possibili, sed facto contrariæ, ex illis iisdem locis explicavit.

Ad IX. Deberent probare Adversarii, vere Augustinum inter illa quæstia, & non inventa, inter illa posita, & requirenda, comprehendere voluisse, non successivam, sed instantaneam rerum creationem. Quod quum non faciant, quia hoc Augustini verbis opus esset ut probarent, & Augustinus nunquam hoc effatus est; nihil certe probant ex illis Augustini verbis nec contra nos, nec contra ipsum Augustinum.

Ad X. Concedimus totum Augustini dictum de rebus creatis, & quæ creatæ in Genesi narrantur; quia contra harum veri-

tatem nihil alibi scripsit Augustinus. Sed negamus de tempore creationis illarum, quia de hoc aliter ipse scripsit aliis in locis; unde non est credendum, quod de hoc intellexerit, illa dicere, sine ulteriori explanatione, & clara reiteratione, quæ necessaris erat, vel ad reformanda, quæ antecederent scripserat, vel ad firmanda, quæ in loco illo scribebat.

Devenimus modo ad explanationes rerum, quæ fuerunt prima, & secunda die creatæ, secundum ordinem, quem Moyses nobis proponit. Opera primæ diei sunt cælum, terra, lux, divisio lucis a tenebris; quæ videri possunt enarrata Gen. c. 1. Nomine cæli venit pars mundi supremæ, nomine terræ pars infima. Hæc Deus produxit a principio, hoc est ante omnia; ut ait Augustinus lib. 2. de civ. Dei c. 9., & non ex præexistente materia produxit, ut voluit Hermogenes; & ideo creavit, produxit scilicet ex nihilo. Per lucem sunt qui intelligunt Angelos, alii nubem, alii columnam, alii corpus lucidum, quod per urrumque hemispherium petransfret.

Opus autem secundæ diei fuit firmamentum; quod in eodem Genes. c. 1. legitur. Nomine firmamenti intelliguntur extensum quidpiam, per quod aquæ ab aquis dividantur. Spatium illud dicunt quidam esse aerem, alii aliud solidum corpus, & aere superius. Nomine vero aquarum, qui volunt firmamentum solidum, dicunt intelligi aquas ejusdem speciei, cum nostris, quanvis nostris sint puriores; qui vero sentiunt firmamentum esse aerem, dicunt aquas esse aquarum terrestrium vapores, qui in nubibus condensati, pluvias efficiunt. Unde nubes, seu aquæ, quæ sunt super firmamentum, medio aere dividuntur ab aquis nostris, quæ sunt suprà firmamentum.

DISSERTATIO CLV.

De Operibus tertiæ, & quartæ diei; ubi, an dies fuerit prior nocte, an contra? Et an mundus fuerit autumnus, an vere, conditus? & quid per res tertiæ, & quartæ die productas intelligatur?

PRIMAM Dissertationis partem examinandam suscipimus, in qua queritur, an in mundi exordio dies præcesserit noctem, an nox anteiverit diem? Dies autem artificialis intelligitur, non naturalis; & ratio est, quia nocti opponitur. Singularum opiniones referimus, & deinde quæ nobis videbitur probabilior, eligemus.

Thales Milesius voluit, noctem præcessisse diem, noctis nomine intelligens chaos, & perpetuas tenebras, quas Poetæ, & Philosophi etiam aliqui, uti noctem longissimam, ante mundi nativitatem adstruebant. Sed hoc fabulosum putantur, adeoque ab omnibus Scripturæ Interpretibus improbatum.

Alii voluerunt, quod dies fuerit nocte prior. Pro hac sententia citantur Basilus hom. 2. Hexameron. Ambrosius lib. 1. Hexameron. c. ult., Chrysostomus hom. 3. & 5. in Genes., Augustinus lib. 1. de Genes. cont. Manichæos c. 10., & lib. de Genes. Imperf. c. 7., & lib. 4. de civ. Dei c. 6., & lib. 12. Confession. c. 8. p. 12. & 15., ubi asserit, ante omnem diem fecisse Deum cælum, & terram. Hugo Victorinus in adnotationibus sup. Genes. c. 6., Magister sententiarum in II. dist. 83. lit. B. D. E.

Alii vero docuerunt, quod nox fuerit prior die. Et pro hac opinione adducuntur Hilarius lib. de Synodis prope finem., Hieronymus in comment. sup. Jonam ad c. 2., Alphonus Tostatus, Episcopus Abulensis, in Geoes., Eugubinus in Cosmopæa, Hadellus in II. sem. dist. 13. Estius in eadem dist. Jueninus &c. Cum hac ultima opinione.

Dicimus, in mundi exordio noctem præcessisse diem.

I. Probatur. Ab illo mundi exordium incepit, quod tempore mosaicæ legis ha-

bitum fuit ut prior pars naturalis diei; sed nox habita est semper ut prior pars naturalis diei: ergo a nocte mundi exordium incepit. Major constat, quia legis mosaicæ usus mundi exordii constitutionem imitabatur. Minor probatur. Levit. 23. præcipitur, ut sabbatum a vespera usque in vesperam celebretur; & observatio usus apparere quoque Marci 15., & Joannis 89. Uterius præbatur hæc minor. Si hoc non admetatur, verisimili non potest, Christum tribus diebus in sepulchro fuisse, nec etiam per synecdochem; quum enim nocte Christus resurrexerit, si nox illa non fuisset principium diei subsequæntis, sed finis præcedentis, jam Christus nulla parte diei tertiæ in sepulchro fuisset. Major primi argumenti probatur adhuc. Usus inchoandi, & terminandi sabbatum in lege mosaicæ, quod pertinuerit ad primam dierum institutionem, eruitur ex eo, quod Deus Exod. 20. præcepit quietem sabbati ad imitationem quietis septimæ diei in prima rerum productione: ergo sicut sabbatum apud Hebræos habuit initium a nocte præcedenti, ita habuit septimus dies, in quo Dominus in mundi creatione requievit. Sed si septimus dies a nocte incepit, a nocte etiam incipere debuit primus dies: ergo &c.

II. Probatur. Homo fuit ultimum opus creationis mundi, & homo creatus est sexta die: ergo totius mundi creatio completa fuit ante noctem septimæ diei: ergo septima dies incepit a nocte, quæ subsequuta est sextam diem. Quod si septima dies a nocte incepit, a nocte etiam præcedentes sex dies inceperunt: ergo semper fiat, quod prima dies a nocte habuit initium suum.

III. Probatur. Prima die creavit Deus cælum, & terram; ut dicitur Gen. 1., & Exod. 20. & 31.; sed cælum, & terram fecit Deus ante lucem: ergo primus diei initium

initium non fuit lux, sed tenebræ; sed nomine lucis venit dies, nomine vero tenebrarum venit nox: ergo in rerum creatione nox præcessit diem. Neque dicant Adversarii cum Magistro, & aliis, ante primam lucem nec fuisse diem, nec noctem, & tempus illud præcedens lucem non fuisse primæ diei partem, sed quoddam velut ejus præambulum; Ne dicant hoc, quia præambulum hujusmodi est vere diei initium, est vera temporis pars: ergo est vera illius primæ diei pars, & exordium: ergo vere prima dies a nocte incepit.

IV. Probatur. Tenebræ in mundi productione fuerunt ante lucem: ergo nox fuit ante diem. Antecedens est clarissimum in Scriptura. Consequenter probatur. In eadem Scriptura tenebræ appellantur nox, lux vocatur dies: ergo si tenebræ fuerunt ante lucem, nox fuit ante diem. Antecedens est clarum in verbis illis: *Appellavitque lucem diem, & tenebras noctem*. Unde ruit assertio Basilii dicentis hom. 2. Hexam., quod primus ille status mundi, præcedens lucem, non sit dicendus nox, sed tenebræ. Idem enim sunt in Scriptura nox, & tenebræ; & Deus ipse tenebras appellavit noctem. Nec sunt aliæ tenebræ in Scriptura, quas Deus noctis nomine vocaverit.

Obstant I. Scriptura semper præponit diei appellationem noctis voci: ergo per hoc indicare vult, quod dies noctem præcesserit. Probatur antecedens: *Appellavitque lucem diem, & tenebras noctem*: in diei nomen primo loco positum. II. Dicitur etiam in Scriptura: *Passumque est vespere, & mane dies unus*; sed vespere est finis præcedentis diei, & mane est finis præcedentis noctis: ergo per syneduchon per vespere, & mane significatur dies, & nox; dies quidem præcedens, & nox subsequens, tanquam duæ partes, ex quibus naturalis dies coalescit; sed primo loco ponitur dies: ergo &c. III. Admissa semel nostra sententia, Ecclesia imitaretur ritus Judæorum; sed hoc non est dicendum: ergo nec illa est admittenda.

IV. Quanvis Moyses diem incepit a nocte, non per hoc tamen dici debet, quod in prima creatione nox præcesserit diem; quia homo creatus in luce gratiæ figurat primam rerum creationem inceptam a die; postea homo in peccatorum tenebras lapsus figurat observantiam mosaicam, secundum quam dies incipiebat a nocte; demum homo per Chri-

stum a tenebris revocatus ad lucem figuratur ritum Christianorum, secundum quem dies naturalis incipit a die, & nocte terminatur.

Respondemus ad I. Moysen ideo appellasse primo loco lucem, quia pridem lucis creationem descriperat. Cæterum aliis in locis nox primo loco dicitur, dies autem secundo; ut Gen. 8. Nox. & dies non deficient. Daniel. 3. 71. *Benedicite noctes, & dies Domino*; & alius in locis. Ulterius; dies quanvis fuerit nocte tempore posterior, dignitate tamen, & excellentia aliquando un prior nominatur, & appellatur.

Ad II. Per vespere significatur nox, cujus est principium, & per mane dies, cujus est initium. Unde ex verbis illis *factumque est vespere, & mane dies unus*: potius sententia nostra confirmatur, quam impugnetur. Confirmat hoc ipsum hebraica phrasis, qua vespere semper accipitur pro nocte, & mane pro die; ut habetur Marci 1. *Vespere factis, cum occidisset sol*; & ultimo cap. *valde mane orto jam sole*; & psal. 91. *Ad annuntiandum, mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem*.

Ad III. quod aliud est, diem naturalem incipere a vespere in celebratione divinarum officiorum, aliud incipere a media nocte in abstinencia ab operibus servilibus. Primum servat Ecclesia, ut legitur in Concilio celebrato apud Compendium, & refertur extr. de feriis o. omnes. Secundum permittit Ecclesia regionum consuetudini, ut legitur in c. proxime subsequenti, & sub eodem titulo c. quantum habetur ex Alexandro III. Non per hoc tamen Ecclesia sequitur in primo Judæorum morem, sed primam dierum institutionem; ut contra Hæreticos calumnias res Eistius observat, & scribit.

Ad IV. Præ illæ, ac mysticæ explanationes nihil ad rem probant, quum supponant, non probent, historiæ factum, quod controversitur. Verba autem Scripturæ, quibus illas addicunt, aliter a nobis explicata sunt; unde non cogimur eas admittere illo modo, quo Adversarii explicare intendunt. Possumus & nos quoque alias pias, ac mysticæ explanationes reddere, dicendo nimirum, quod nox significet quando humo non erat; dies, quando fuit homo in gratia creatus; & sic deinceps.

Ad Dissertationis partem alteram accedimus, pro qua præmittimus, esse sententiam

riam multorum; qui docent, mundum vere primo fuisse a Deo creatum. Ita putarunt Patres Synodi, quæ habita fuit Palestine sub Theophilo, Cæsariæ Episcopo, & sub Victore I. Rom. Pont. patriarchæ Cyrillus Hierosolymitanus catech. 14., Basilius in Hexameron., Nazianzenus or. in Nativit. Dom. 42., Ambrosius lib. 1. Hexameron., Leo magnus ser. 9. de Passione Domini, Theodoretus q. 72. in Exodum, Damascenus lib. 1. de fide, orthodoxa c. 7., Beda lib. de ratione temporum c. 28., aliique, quos citat Tornellus, & Salianus.

Alii vero dixerunt, mundum a Deo fuisse creatum autumno. Et sunt Josephus lib. 1. antiquit. c. 4., Hieronymus in Comment. ad c. 1. Ezechielis, Lactantius lib. 1. divin. instit. c. 4., quos sequuntur Lyranus, Abulenfis, Picus Mirandulanus lib. cont. Astrologiam c. 7., Scaliger, Pererius, Serrarius, Petavius lib. 9. de doctrina temporum c. 6., & in Rationario p. 2. lib. 2. c. r., Usserius, aliique, quos citat, & sectatur Natalis Alexander.

Dicimus, Autumno, non primo vere, mundum fuisse a Deo conditum.

I. Probatur. Ante Moysen tempora initium anni civilis ab autumno erat, & non a vere: ergo signum est, quod autumno, & non vere, traditio vigeat fuisse conditum mundum. Probatur antecedens. Moyses præcepit, ut primum anni civilis, & ecclesiastici exordium haberetur a mense Nisan, qui est vernus, quum usque ad tempus illud fuisse a Tisri, qui erat mensis autumnalis. Et probatur hoc Exod. 12. *Dixitque Dominus ad Moysen, & Aaron in terra Egypti: Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni . . . . Primo mense quartadecima die mensis ad vesperam comedetis azymas; & replicatur Exod. 13. & 34. ergo ante Moysen ab autumno, & non a vere primo, annus civilis inceptus.*

II. Probatur Josephi verbis lib. 3. antiquit. c. 4., quibus fit palam & qualis fuerit apud Hebræos usus circa anni exordium ante, & post Moysen tempora. Scribens de tempore noerici diluvii, inquit: *Contigit autem hæc visitas anno atatis Noë sexcentesimo, mense secundo, qui Dies a Macedonibus vocatur, ab Hebræis Marsonane, sic eum Egyptii distinxerunt annum. Moses autem Nisan, qui est Xantichus, mensem primum in suis factis ordinavit, quod per hunc Hebræos ex Egypto eduxisset.*

Eundem etiam omnium; qua ad rem divinam pertinerent, exordium fecit: alioqui quod ad nundinationem rerum venalium, reliquamque dispensationem anni attinet, nihil de pristino ritu innovavit.

III. Probatur testimonio S. Hieronymi in Comm. c. r. Ezechielis dicentis; *Apud Orientales populos post collectionem frugum, & torcularia, quando decima deferbantur in templum, october erat primus mensis. M. Tullius Cicero lib. 2. de natur. Deor. testatur quoque Ægyptios a mense septembris initium anni duxisse; quod & Lactantius lib. 1. divin. instit. c. 4. confirmat.*

IV. Probatur. Illo anni tempore creatus est mundus, quo fructuum maturitas, & tempestivitas apparuit; sed hæc apparet autumni, non veris tempore: ergo autumno, non vere, conditus est mundus. Major probatur. In descriptione mundi conditi fit mentio de frugibus, de fructibus, segetibus, quibus vescuntur homines, & bestię, quos Deus condiderat; ergo illo anni tempore creatus est mundus, quo fructuum maturitas, & tempestivitas apparuit. Minor primi argumenti patet; consequentia sequitur.

Opponunt I. ex S. Ambrosio lib. 1. Hexameron. c. 4. loquente de primo mense, quo celebratur pascha, & scribente ad illa Exodi 12. verba: *Mensis hic initium mensium est vobis: inquit: In hoc ergo principio mensium celum & terram fecit, quod inde mundi capi oportebat exordium, ubi erat opportuna omnibus verna temperies. Unde & annus mundi imaginem nascentis expressit, ut post hybernam glaciem atque hyemales caligines, serenior solito verni temporis splendor eluceat. Dedit ergo formam futuris annorum curriculum mundi primus exortus, ut ea lege annorum vices surgerent, atque initio ejusque anni produceret terram nova seminum germina, quo primum Dominus Deus dixerat: Germinet terra herbam fœni . . . . Ergo ut ostenderet Scripturæ veris tempora in constitutione mundi, ait: Mensis hic vobis initium mensium, primus est vobis in mensibus anni. Primum mensem vernum tempus appellans. Dicebat enim principium anni principium esse generationis, & ipsam generationem mollioribus auris foretri. Neque enim possent tenerum verum exordia aut asperioris laborem tolerare frigoris, aut torrentis æstus injuriam sustinere. II. Deus ex libro Genesis creavit mundum tempore florum; sed tempus florum est ver: ergo veris tempore*

Deus

Deus creavit mundum. Unde scripsit Theodoretus q. 72. in Exod. *Nam incense vere prata florent, & segetes succulant, & fructum arbores emittunt.* III. Illo anni mense Deus creavit hominem, quo Christus, hominem redempturus, carnem assumpsit humanam; sed tempore verno Christus est formatus: ergo eodem tempore homo, & cum homine mundus est conditus. IV. Ex Astrologis, & Poetis mundus est conditus vere primo; & ob eam causam Arietis signum est initium, & caput cæterorum signorum Zodiaci; quod & ex Virgilio confirmant.

Respondemus ad I. quod S. Ambrosii opinioni aliorum Patrum, quos pro nostra sententia habemus, opponimus sententiam; quod & pariter dicendum est de similibus Leonis magni verbis, quæ Adversarii nostri nobis obijciunt.

Ad II. in mundi primordio non solum pullulasse herbas, germinasse arbores, apparuisse flores, sed segetes quoque maturas, ac fructus, quibus homines, & bestie, & in paradiso, & extra paradysum, vescerentur. Unde dicitur Genes. 2. *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulcrum visa, & ad vescendum suave . . . Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradysi voluptatis . . . Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede: De ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas.* Et c. 3. *De fructu lignorum, quæ sunt in paradysi, vescimur.* Fructuum autem maturitas, bonitas, ac tempestivitas, non verno tempore, sed autumno, conveniunt.

Ad III. dicimus, illam esse conjecturam, ac non rationem; & conjecturam quoque falsi debilem, & infirmam. Deus enim condidit mundum quo voluit tempore; quia tempore illo pascha celebrabatur; & memoriam recolebant Judæi libertatis, quam per exitum ab Ægypto, & per primum pascha illo tempore celebrauit, acquisierant.

Ad IV. Astrologis, & Poetis opponuntur Scripturæ, per quarum verba, & non per illorum somnia, controversia hæc est dirimenda.

Opera modo tertiæ, & quartæ diei exponimus. Tertiæ die congregatæ sunt aquæ; ut Genes. 1. *Dixit vero Deus: Congregatur aqua, quæ sub caelo sunt, in locum unum,*

& apparet arida. Aquæ autem congregatæ fuerunt vel in terræ cavitatibus, quæ continent maria; vel in meatribus subterraneis, in quos desiliunt aquæ; vel in ipsa superficie terræ, ad quam aquæ decurrunt. Hæc aquarum congregatio facta est per hoc, quod vastitas aquæ tenuis, ac nebulosæ voraginis, quæ prius terram cooperiebat, in parte sui inferiore condensata, in uno loco confedit. Sic docet Augustinus lib. de Genes. ad liter. c. 12. *Cum totam omnino terram undosæ materia cooperiret, quo cederet, ut nudaret aliquas partes? An forte rarior aqua velut nebula terras tenebat, quæ congregata spissata est; ut ex multis partibus eas, in quibus arida posset apparere, undaret? Ante hæc congregacionem aquarum terra desinebat ex omni parte in æquabilem spheram; post vero illarum condensacionem terra in multis partibus sui depressa, & exæviata. Ex ob inde evenit, ut aliquæ ejus partes exurgerent, & montes apparerent, & alie partes depresso manerent, & planities, & valles viderentur. De loco autem, in quem congregatæ sunt aquæ, Expositores dicunt, quod vel est sermo de primaria, & præcipua congregacione, & hæc fuit facta in unum locum; vel Scriptura intelligenda est distributive; hoc est; congregatur aqua in locum unum; in suum quemque locum; & per hoc fit, quod plures sint collectiones; at tamen omnis aqua in suo centro, ac definito loco remaneat, atque consistat. Hæc enim die apparuit terra, quæ vocata est arida; vel quia propter collectionem aquarum in locum unum terra, seu terræ superficies, ex sicca visa est; vel quia propter terræ exsiccacionem sciremus, ipsam fuisse impotentem ad germinandum, nisi a Deo virtutem accepisset proferendi herbas, & fructus.*

Quarta autem die Deus solem fecit, lunam, & stellas; ut Gen. 1. narratur. Hoc in loco nomine firmamenti non intelligitur spatium illud dividens aquas ab aqua, de quo in præcedenti Dissertacione loquuti fuimus; sed venit ingens ille tractus, qui ab inferioribus aquis, & tenuioribus, quæ supereminent aeri, fere proscinditur in immensum. Sol, & Luna dicuntur luminaria magna, quia cæteris astris majora; apparent; cæterum ex paralaxi observant Astronomi aliqua esse sydera, quæ sunt majora sole, & luna, quanvis minorâ apparent.

DISSERTATIO CLVI.

De Operibus quintæ, & sextæ diei; ubi an cœlestia corpora sint animata? an bestię, & herbę noxię fuerint ab initio creatę? Et quid per res quinta, & sexta die conditas intelligatur?

Prima Dissertationis pars intelligenda est de cœlo, & de astris: nullę enim alię sunt cœli partēs; quemadmodum pariter intelligitur de anima rationali; an scilicet illam habeant, ut habent homines, an saltem habeant intellectum, & mentem, ut habent Angeli? Aliqui extendunt quoque questionem ad animam sensitivam, & vegetativam, ut videbimus infra. Quę fuerint Philosophorum, ac Patrum, hac de re opiniones, adducemus primo; deinde nostram firmabimus sententiam, & ab Adversantium ratiunculis vindicabimus.

Primo Platonici, ac Stoici, dixerunt, cœlos esse animatos; & in eorum opinionem pariter iverunt Cicero lib. 2. de nat. Deor., Plinius lib. 2. hist. nat. c. 9., Peripatetici aliqui etiam, ut testatur Raguseus t. 2. Philosophię disp. 14., & Alexander Achillinus lib. 3. de Orbibus c. 13. diffuse probat, opinionem hanc ex Aristotele deduci. Quanvis, ut asserit Cardinalis Norisus in Vindiciis Augustinianis c. 4. §. 2. communior Peripateticorum pars ex Aristotele velit, intelligentias assistentes cœlis esse, non vero eosdem informantes.

Secundo idem Norisus testatur; non unam fuisse Patrum opinionem de Colorum anima; unde Augustinus, nolens se tancis litigiis immiscere, iudicium suspendit; nempe, ut ait, an Angeli vere Orbes informant, vel eos solummodo in gyrum propellerent. At tamen Estius absolute docuit, Augustinum de hac re dubitasse semper, ad finem usque vite. Sed in neapolitana editione corrigitur; ubi habetur in postillis, quod quanvis Augustinus de hoc aliquando dubicaverit, postmodum tamen docuit ex propria sententia, cœlos sine anima melius statuendos. Hoc docent Petavius t. 3. lib. 1. de Opificio sex dierum c. 12. pum. 10., Lauda-

sus Norisus cit. loc., Natalis Alexander t. 5. hist. Eccl. sec. 5. c. 4. ar. 3. §. 10., ubi refellit Calvinianum Dallacum, qui ob hoc Augustinum reprehenderat. Refertur etiam pro hac opinione Hieronymus ab Estio, adducente testimonium S. Thomę in Quodlib. 12. ar. 9.

Tertio ex Scholasticis multi asserunt ab Estio, qui saltem hac de re dubitarunt; ut sunt S. Thomas, de cuius mente, & de illa Augustini, susius dicemus infra; Scotus, & plures Scotistę; Aureolus, Cardinalis Cajetanus, alique pauci.

Vera tamen sententia est, quę docet, cœlestia corpora animata non esse; ut communis est Patrum, & Theologorum assertio. Cum qua

Dicimus, cœlestia corpora animata non esse.

I. Probatur de anima proprie dicta: Corpus animatum debet esse organicum; sed cœlestia corpora organica non sunt: ergo non sunt animata. Major patet ex animę definitione; anima enim est actus corporis organici; scilicet, ut explicat Estius, compositi ex partibus, quibus ipsa utatur ut instrumentis diversis situ, & figura ad functiones diversas. Minor etiam est evidens; non enim cœlum, aut sydera aliquid, huiusmodi partibus constat.

II. Probatur ab eodem Estio: Corpus, ut sit aptum recipere animam, debet esse temperatum primis qualitatibus, & secundis; sed neque cœli capaces sunt, neque astra, qualitatibus huiusmodi: ergo capaces non sunt, ut animam recipient.

III. Probatur, cœlos, & sydera intellectu; ac mente expertes esse. Si enim intellectum haberent, haberent etiam voluntatem; si voluntatem, haberent quoque liberum arbitrium; si liberum arbitrium, liberis aliquas actiones etiam exercerent; sed hoc falsum omnino est: ergo &c. Probatur minor. Motus cœlorum, atque astrorum, sunt omnino naturales: ergo sunt

sunt necessarii: ergo non liberi. Probatur antecedens. Illa sunt naturalia, ac necessaria, quæ semper eodem modo sunt; sed cælorum influxus, operationes syderum, alique motus illorum omnium, semper eodem modo sunt: ergo sunt naturalia, & necessaria: ergo non sunt liberi.

IV. Probatur. Astra, & cæli vel sunt in statu merendi, & demerendi, vel sunt damnati, vel sunt beati, si sunt anima, vel mente, vel intellectu præditi; necrum dici potest: ergo sunt anima, & mente expertes. Major patet; hæc enim est conditio creaturæ rationalis, vel intelligentis. Minor probatur. Non sunt in statu merendi, vel demerendi, quia si hoc esset, deberent vel virtutes exercere, vel vitia festari. Neque sunt damnati; quis enim asseret, cælos, vel cælorum animas, astra, vel animas ipsorum, in inferno torqueri? Neque sunt beati; quia si essent beati, possent a nobis adorari, ut adorantur Angeli; hoc autem est illicitum; quia Deut. 4. damnatur omnia adoratio, omnis honor, omnis cultus, exhibitus astris.

V. Probatur ex Epistola, quam Justinianus scripsit ad V. Synodum adversus Origenis errorem, in qua sexus anathematismum hic ponitur: *Si quis dicit cælum, solem, ac lunam, & stellæ, necnon aquas, quæ sunt supra cælum, animatas, & materiales esse virtutes, anathema sit.* Epistolam autem Justinianus approbavit Vigilium, Rom. Pont. cum universa catholica Ecclesia; quod restatur Liberatus, Diaconus Cartaginensis c. 23. Breviarii. Anathematismum etiam approbavit eadem V. Synodus; ut refert Nicephorus Callistus lib. 17. c. 27. unde illum uti canonem illius Synodi eruditus Christianus Lupus notat, ac scholus illustravit. Quod docet Cardinalis Norisius, & cum eo Editores Estii neapolitanæ editionis.

VI. Probatur ex censura, quibus contraria opinio inuritur. Hieronymus in epist. ad Avitum receperat opinionem Adversariorum inter Origenis errores. Fulgentius in lib. de fide ad Petrum c. 24. ac aliis in locis, vult, habendum ut dogma, quod in omni creatura soli Spiritus angelici, & humani facultatem habeant intelligendi. Rupertus lib. 9. de glorificatione Trinitatis c. 4. dicens, Sapientes hujus mundi putasse astra vivere, subdit: *Quod recipere nec voluit, nec debuit Ecclesia Dei.* S. Bonaventura in II.

dist. 14. vocavit contrariam postremam opinionem falsam, & erroneam. Joannes Gerfon in Trilogio Astrologiæ prop. 13. asserens, Angelos, vel Intelligentias non animare, sed regere cælum cum syderibus, & planetis ad Dei voluntatem; subiungit, hanc propositionem esse certam si de renendam.

Arguunt I. Job. 38. *Cum me laudarent simul astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei;* ergo astra sunt mente prædita, quæ Deum laudant, & desiderant. II. Job. 15. *Cæli non sunt mundi in conspectu Dei;* quod nequit intelligi nisi de immunditia peccati, quia per Apostolum omnis creatura Dei munda est de alia immunditia loquendo. III. Nehemæ 9. *Et exercitus cæli te adorat; sæpe autem in Scripturis nomine exercitus cæli veniunt sol, luna, & astra.* IV. Isaie 24. *Vibrabit Dominus super malitiam cæli in excelsis;* quæ verba de astra Hieronymus interpretatur, & illa asserit a Deo visitanda, uti a Medico visitatur Ægrotus. V. Eccle. 43. *In verbis Sancti habent ad iudicium;* subdit Estius, scilicet ut iudicandi. VI. Baruch 3. *Stellæ latata sunt, & vocata dixerunt: Adsumus, & luxerunt ei cum iacunditate, qui fecit eas.* VII. II. Machab. ult. *Omnes cæli benedixerunt Dominum.* VIII. in Præfatione Canonica ad Missam, & in Cantico *Te Deum laudamus,* eodem prorsus modo dicitur, quod cæli Drum laudent, ac dicitur de Angelis omnibus. IX. In Officio S. Agnetis recitat Ecclesia. *Cujus pulchritudinem sol, & luna mirantur.* X. S. Hieronymus sup. Eccl. 1. asserit, solem vocari spiritum; & hoc vel quia animet, inspiret, ac vegetet; vel quia ipse spiritu alatur. XI. Augustinus in præf. sup. psal. 93. affective putat, luminaria cælestia esse animata. XII. S. Cyprianus in lib. de bono Patientiæ asserit, solem oculos clausisse, ne Judæorum facinus videret. XIII. S. Thomas lib. 2. cont. Gentem c. 69. & 70., & in Quæstionibus disputatis q. de anima ar. 8., & in Opusculo de Angelis c. 2. multas asserit rationes, quibus probat, cælos esse anima intellectiva animatos. XIV. Idem Doctor Angelicus Quodlib. 12. ar. 9. de hac quæstione, scribit, Ecclesiæ Doctores varie sensisse, sicut varie opinati sunt Philosophi. Subdit deinde: *Ego autem dico secundum Augustinum lib. 2. de Genes. ad lit., quod non refert ad fidem, utrum sit, vel aliter sit.* XV. Idem S. Doctor cit. loc. de Augustino addit: *Unde hoc non deter-*

determinat in *Ezechiridio*, addens, quod si ponamus corpora caelestia animata, non ideo erant in iudicio tres ordines iudicandorum, scilicet Angelorum, Hominum, & Animalium; quia illa anima comparabatur sum Angelis. Et hoc sensisse videtur ille, qui fecit Praefationem, cum dicit: *Carli Colorumque virtutes*. Hec omnia apud Eftium.

Respondemus ad I. Si argumentum valeret, etiam ignis, grando, nix, pluvia &c. essent anima praedita, quia cum coelis, & aliis passim adducuntur ad Deum laudandum, & psal. 18., 103., 148. & praecipue Daniel. 2. in Hymno trium puerorum. Hinc in verbis illius figura locum habet, quae dicitur profopopeja. Dicuntur autem laudare Deum, qui Deum faciunt a nobis laudari. Nec refert, quod jungantur cum Angelis ad Deum laudandum, per verba illa; & *jubilarunt omnes filii Dei*; quia etiam ignis, grando, pisces &c. in hymno illo ad Deum laudandum cum Angelis, cum Hominiibus conjunguntur.

Ad II. Verba illa non sunt Scripturae, sed Eliphaz, qui erat amicus Job. Verum si admitti volunt, dicitur, significari per coelos Spiritus caelestes; & hoc rationabiliter, quia de iis proxime ante scripserat: *Esset inter Sanctos ejus nemo immutabilis*. Vel si de coelis intelligi cupiunt, dicitur, quod coeli non sunt omnino perfecti coram Deo; quatenus omnis creatura est defectibilis.

Ad III. Adorare Deum in loco illo idem est ac obedire Deo, & ejus execui voluntatem, & imperium. Hoc patet, quia ibidem immediate ante dicitur: *Et tu vivificas hac omnia*; Inter haec omnia adnumerantur coelum, terra, & omnia, quae in eis sunt. Si igitur haec adorant Deum, & non per hoc sunt animata; neque animati erunt coeli, quia Deum adorant.

Ad IV. verba illa istae sic exponuntur ab Eftio: *Visitabit Dominus super militiam caeli disperdendo de terra idola, & cultum eorum*: Unde sequuntur haec verba: *Et erubescet luna, & confundetur sol*. Cultores igitur astrorum, vel caelorum dicitur per figuram esse visitandos, ac confundendos, & destruendos. Hieronymus loquutus est ex sententia Origenis, non ex propria; ex propria autem scripsit in eodem Commentario ad c. 45. ubi se clarius exprimit.

Ad V. Idem Eftius sic verba illa interpretatur: *Luminaria Coeli in verbis Sancti, id est ad imperium Dei, stabunt secundum iudicium* (sic enim est in Graeco)

id est in ordine suo consistent, quem certo iudicio, ac ratione Deus illis praescripsit. Unde ait esse metaphoram ab ordine, & disciplina mutari desumptam; vel maxime, quia sequitur haec verba: *Et non deficient in vigiliis*; hoc est in excubiis suis; quod idem est ac dicere; stationes suas perpetuo lege servabunt; cui simile ait illud Habacuc 2. *Sol, & Luna steterunt in habitaculo suo*.

Ad VI. Propheta Baruch loquitur etiam David in psal. 104. *Vocatis famem super terram*; & Matth. 8. *mare, & venti obediunt ei*.

Ad VII. In Graeco legitur: *Omnis in caelum benedixerunt Dominum*. Vel dicitur, ut dictum est ad I.

Ad VIII. Per coelos significantur Spiritus, seu Intelligentiae caelestes per tropum, per quem continens aliquando accipitur pro contento; ut terra etiam non semel pro hominibus sumitur, qui sunt in terra.

Ad IX. Sensus loquutionis impropriae quidem, non propriae, est, quod tanta, & talis in Christo est puritas, ut si haberent mentem sol, & luna, eam adhaerent, quia propria illorum pulcritudine ipsam comperiant pulchriorem.

Ad X. dicit etiam Eftius, quod Hieronymus duas assignat rationes, propter quas sol dici potest spiritus; quarum si una sit vera, sufficiens est Commentatori. Veram autem dicit illam, quam priori loco posuit.

Ad XI. dicimus, Augustinum aliquando de hoc loquutum fuisse figurate, ut etiam loquuta sunt Scripturae; & praecipue hoc fuit in loco in objectione citato; aliquando dubitando scripsisse; quanquam, ut ait Natalis Alexander, t. 5. sec. 5. hist. eccl. nov. test. c. 4. ar. 3. §. 10. in eam magis propendere sententiam, quae syderibus animam negat. Quod ex ipsis verbis lib. 13. de civ. Dei c. 16. Platonis sententiam referentis, innoscit. Aut enim. *Et hoc quidem utrum Plato verum de syderibus dicat, alia quaestio est*. Neque enim continuo concedendum est globos istos luminum, sive orbitales loca corpora super terras seu die, seu nocte fulgentes, sunt quibusdam propriis animis vivere; usque intellectualibus, & beatis. Et lib. 2. Retractionum c. 7. libro contra Paulum scripsit recensens, ait: *In decimo quarto de sole, & luna talia dicta sunt, tanquam sentiant, & ideo tolerant vanos adoratores suos; quoniam verba ibi accipi* pos-

possint ab animalibus ad inanimatum translato modo locutionis, qui vocatur *græce metaphora*.

Idem Augustinus de damnata Origenis opinione hæc asserit in lib. contra errores Priscillianistarum c. 8. apud Norisium citatum: *De sole, & luna, ceterisque sideribus, quod caelestia sint corpora, videmus; quod animata sint, non videmus. De divinis hæc libris legatur, & credimus.*

Apud eundem Norisium Fromondus lib. 1. de anima c. 1. ar. 8. fatetur, cum, qui animam vegetativam, aut etiam sensitivam, astris concederet, in Synodum V. non peccare, quæ animas tantum intellectivas caelestibus corporibus exclusit. Asserit quoque idem Norisius cit. loc.

20 An vero modo defendi possit anima colorum post damnatam illam Origenis opinionem, nolo disputare; posset enim quis reponere, damnatam solummodo illam sententiam juxta mentem Origenis intellectam, de quo hæc scribit S. Hieronymus ep. 61. contra Joannem Hierosolymitanum: *Origenes dacet solem ipsum, & lunam, & omnium astrorum orbem esse animas rationalem quorundam, & incorporalem tractarum, quæ nunc vanitati subiecta, ignitis videlicet corporibus, quæ nos imperiti, & rudes luminaria mundi appellamus, liberabuntur a servitute corruptionis in libertatem filiarum Dei.* 21 *Vtrum, eminentissimi, utque doctissimi, Cardinalis pace, quod ipse non vult disputare, nos indubitanter affectimus, post damnatam Origenis opinionem, nullo modo defendi posse animam colorum; ut in probationibus exhibuimus.*

Ad XII. dicitur quoque S. Cyprianum rethorici figuræ usum fuisse, dum illa de sole, & astris scriberet; quod pariter de Elementis dixit, scribens in execrationem judæici sceleris omnino elemento unam protulisse sententiam: & oon per hoc quis dicit, elementa esse animata.

Ad XIII. Admissio, quod S. Thomas illa scripserit in recentibus locis, attamen in Summa I. p. q. 70. ar. 3. controversiam hanc præcipue pectraçans, expresse docuit, caelestia corpora non esse animata. Sua verba sunt: *Similiter etiam opud Doctores fidei fuit circa hoc diverso opinio. Origenes enim posuit corpora caelestia animata. Hieronymus etiam idem sentire videtur &c. Basilus vero, & Damascenus asserunt corpora caelestia non esse animata. Augustinus vero in dubio dereliquit in neutram partem declinant. Post quæ, rationes asserit, quibus probet, corpora caelestia,*

P. R. II.

nec rationall, nec sensitiva, nec vegetativa anima esse prædita; & rationes in contrarium solvit.

Ad XIV. S. Thomas loquebatur de temporibus Augustini, quibus adhuc V. Synodus habita non fuerat. At post illam Synodum, in qua probatus est anathematismus contra Origenem, & recepta per Vigilium epistola Justiniani Imperatoris ad Mennam, Constantinopolitanum Patriarcham, dici non potest, quod ad fidem non referat, utrum sic, vel aliter sit.

Ad XV. eadem est responsio; & additur, quod pro Augustino recolenda sunt, quæ scripsit in Rerestrationum libro, & pro S. Thoma, quæ exstravit in Summa; ut diximus ad XI. & ad XIII.

Alteram Dissertationis pars complectitur bestias, & herbas noxias. Bestiæ noxiæ dicuntur serpentes, accipitres, leones, urfi, lupi, alique, vel veneno, vel feritate, nocentes hominibus. Putarunt aliqui, eas fuisse post hominis transgressionem a Deo creatas; verum communior est sententia, Deum creasse illas cum cæteris ejusdem generis animalibus; non fuisse tamen noxias hominibus ante peccatum, sed post peccatum; idemque judicium de herbis, quæ pariter dicuntur noxiæ, proferunt. Cum quibus

Dicimus Deum creasse cum cæteris animalibus, & cum aliis herbis, illa, & illas, quæ noxiæ dicuntur; fuisse tamen innoxias ante peccatum hominis, post peccatum vero fuisse noxias.

I. Probatur Exod. 20. *11. sex enim diebus fecit Dominus caelum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt; sed inter hæc omnia numerantur, & comprehenduntur etiam animalia noxia, & herbe noxiæ; ergo illæ pariter a Deo cum aliis animalibus, & cum aliis herbis, create sunt.*

II. Genes. 12. 19. voluit Deus, ut Adam cunctis animalibus nomioa imponeret: *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animalibus terra, & universis volatilibus caeli, adduxit eo ad Adam, ut videret quid vocaret ea.* Et num. 20. *Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animalia, & universa volatilia caeli, & omnes bestias terra; sed inter hæc universalia comprehenduntur etiam bestie noxiæ; ergo &c.*

III. Genes. 1. inter animalia die quinta, creata numerantur quæ noxia sunt hominibus; videlicet cete grandia &c. ergo

Z 2

quin-

quibus die fuerunt omnia animalia, etiam quæ postmodum fuerunt noxia, creata ;
 IV. Genes. 3. fuit serpens, qui dicitur a Deo creatus; ait enim Scriptura num. 1. *sed & serpens eras*; & quidem eras ante hominis peccatum; hic autem est maxime homini noxius: ergo ante hominis peccatum fuerunt a Deo animalia noxia creata;

V. Ante peccatum nullum animal fuit homini noxium; quod probatur, & ex eo, quod Adam omnibus nomina imposuit, & nullum ex illis tanquam noxium expavit; & ex eo, quod Eva non refugit serpentem, sed cum eo fuit blande alloquuta; & ex eo, quod post peccatum, fuit a Deo inter serpentem, & hominem inimicitia constituta.

VI. Probatur ex Patribus. Hilarius in exposit. psal. 18. docet, venena, & alia nocumenta ex hominum nequitia initium habuisse. Augustinus idem asserit lib. 3. de Genes. ad lit. c. 15., trac. 1. in Joan., lib. 1. con. Julianum c. 6., ubi refert quoque verba Chryostomi pro hac sententia. Eadem docet Augustinus lib. 8. de Genes. ad lit. c. 18. de herbis noxiis; ut enim ait Estius, de herbis, ac de animalibus noxiis eadem est ratio; sicut pariter eadem est ratio de animalibus immun-
 dis.

Obijciunt I. Basilium hom. 5. Hexameron docet, rosas ab initio fuisse a Deo factas sine spinis; quæ isdem adnatæ sunt postquam homo peccavit. Alcuinus etiam, ut refert S. Thomas 2. 2. q. 164. ar. 2. ad 1. scribit, spinas, & tribulos non fuisse producturos et terra, nisi homo peccasset.

II. Genes. 3. 18. dicitur a Deo Adæ: *Spinæ, & tribulos germinabit tibi*; & hoc fuit post peccatum: ergo post peccatum enatæ sunt herbæ homini noxiæ. III. Augustinus lib. 1. de Genes. cont. Manichæos c. 13. docet, spinas, & herbas venenosas ad pœnam peccati fuisse a Deo creatas. IV. Ecclie. 39. 35. habetur: *Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt*: ergo idem est iudicium de animalibus, ac herbis noxiis.

V. Si homo non peccasset bestiæ fuissent aliis bestiis noxiæ; etiam herbæ; ergo pariter fuissent hominibus, si homo non peccasset. Antecedens est doctrina Augustini pluribus in locis, & S. Thomæ.

Respondemus ad I. quod Ambrosius in Hexameron, quanvis sequatur Basilium in multis, in hoc tamen non sequitur. S.

Thomas opponit Alcuino Augustinum, dicens: *Spinæ, & tribulos germinasset terra, si homo non peccasset; in cibum animalium, non autem in hominis panem; quia scilicet propter eorum exortum nullus laboraret panis hominis operanti in terra accideret, ut Augustinus dicit super Gen. ad litteram; quanvis dicimus dicat, quod ante peccatum terra omnino spinas, & tribulos non germinasset. Sed primæ est melius.*

Ad II. Verba illa non simpliciter a Deo fuerunt dicta: *Spinas, & tribulos germinabit*; sed cum addito, *Tibi*; hoc est in pœnam tui peccati. Si enim homo non peccasset, germinasset quidem terra spinas, & tribulos, sed non in hominis pœnam, ad usum vero animalium, & ad commodum etiam hominis, qui illis usus esset, ut igne, alisque, quæ deinde cesserunt in pœnam.

Ad III. Augustinus explicatur dicendo, quod vel spinæ, & herbæ venenosæ, in peccati supplicium, factæ sunt hominibus pœnalis, quam prius essent innocuæ; vel quod non natæ sint ad pœnam, sed a Deo factæ, id est ad pœnam ordinatæ.

Ad IV. dicimus præsentem textum potius esse pro nostra sententia, quam contra ipsam. Si quidem sicut ignis, grando &c. omnibus erant ante peccatum ad usum, & non ad pœnam; ita etiam dicendum est, fuisse herbas, & bestias innocuas.

Ad V. Lis est inter Expositores, & Patres de re illa; sed quomodocunque habeatur, nil ex illa potest legitime inferri, quod sit contra nostram sententiam. Si quidem bestiarum natura dici non potest propter peccatum mutata, quanvis in illius pœnam obedientiam, & submissionem, homini debitam, perdidit.

Opera quinque, & sextæ dici explicatione demum complectimur. In opere dici quinque adnumerantur pisces, & volucres, ex aquis producti. Quod habetur Gen. 1. 20. *Dixit etiam Deus producant aqua vespere anima viventes, & volatilis super terram sub firmamento caeli*. Per Reptile intelliguntur pisces, quia repunt in aqua, sicut serpentes in terrâ, quum pedibus carcant. Tam pisces, quam aves, producti dicuntur ex aqua; quia, ut inquit Basilium hom. 8. in Hexameron. *Cognatio quadam est avium cum piscibus. Ex enim quemadmodum pisces aquam secant, planarum agitatione progredientes; sic etiam in volucris licet cernere.*

Sexta autem die animalia, & hominem produxit Deus. Legitur Gen. 1. 24. *Dixit quoque Deus: producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas. Et n. 27. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum, masculum, & feminam creavit eos.*

Animalia in tres classes ab Expositoribus dividuntur. Jumenta nimirum, Reptilia, & Bestiæ terræ. Jumenta, a juvenando dicta, hominem juvant, & in laboribus, ut equi, camelus, asinus &c. & in cibis, ut oves, boves &c. Reptilia super terram repunt, ut sunt serpentes; & super terram saltant, ut sunt lacerti. Bestiæ terræ sunt omnia alia animalia, ultra jam dicta, & præcipue feræ. His addunt animalia, quæ generantur ex putri, uti pulices, ranæ, mures &c. & dicuntur, nun esse à Deo immediate, at me-

diatæ, producta. At politiones Philosophi, qui tuentur, omnia animalia ex ovo generari, in contrarium sentiunt. Animalia etiam heterogenea, quæ nascuntur ex diversarum specierum animalibus, ut sunt muli, leopardi &c., possunt dici à Deo producti, quatenus Deus eorum parentes creaverit, & virtute, quam illis dedit, pariter eos creavit.

Quæ vero dici possunt de homine, sexta etiam die à Deo creato, non paucorum versuum terminis restringenda sunt. Ampliorem siquidem tractationem; unde sequentes instituumus Dissertationes, in quibus de terrestri paradiso, in quo omnia præter hominem à Deo creatæ sunt, & in quem fuerunt primi parentes à Deo etiam deportati; de homine in statu, seu in ordine creationis; de homine in statu innocentie; de homine in statu culpæ, & pœnæ, erit sermo.

DISSERTATIO CLVII.

De Terrestri Paradiso; an fuerit corporæus, an spiritualis? In qua orbis parte situs? An modo extet? Et quid in eo fuerint Arbor scientiæ boni, & mali, & Arbor vitæ?

PRIMO Philo Judæus, allegoricis Scripturarum explanationibus plus æquo additus, putavit, paradysum, à Moyse descriptum in libro Genesis, debere juxta

sensum spirituum tantummodo intelligi, & explicari. Sic habet sub finem libri de Officio mundi, & in libro de Allegoriis legis mosaicæ.

Secundo Origenes paradisi historiam allegorice interpretatus est, excludens obvium Scripturarum sensum, & simplicitatis illos accusans, qui illas non allegorice, sed literaliter intelligebant. Hinc fuit Origenes hæresicos notatus ab Epiphanyo in epist. ad Joannem Hierosolymitanum, & in Ancorato; à Methodio apud citatum Epiphanyum in Origenis hæresi; à Hieronymo in epist. cont. errores Joannis Hierosolymitani c. 3., & in Commentariis super Daniel. c. 10., à S. Augustino lib. 13. de civ. Dei c. 21.,

P. A. R. II.

& lib. 14. c. 11.; & lib. 15. c. 27.; & lib. 8. de Genes. ad liter. c. 1., & lib. 12. c. 34.

Tertio Hæretici Seleuciani, & Hermiani visibilem paradysum negarunt. Inter eorum errores adnotat Augustinus hæres. 59., & refert Estius in II. dist. 17. §. 16., & pariter narrat Natalis Alexander s. 1. hist. eccl. vet. test. dissert. 2. de Paradiso n. 8. in fin.

Quarto S. Ambrosius dicitur ad eodem Estio, quod in libro, quem scripsit de Paradiso, videtur hac de re cum Origenes sentite. Et in ep. 42. ad Sabadium scripta, aperte asserit, probabilius sibi videri paradysum non fuisse terrestrem locum, sed aliquid spirituale, & intelligibile. Ad quæ subdit Estius. „ Verum hæc S. Ambrosii sententia velut à cordi reliquorum Patrum sententia discrepans, non est recipienda; tametsi prorsus vindicanda ab hæresi, propterea quod hujusmodi opinio illius ætate ne-

Zz 2 „ que

que satis adhuc esse excussa, neque Ecclesie iudicio condemnata. Attamen Natalis Alexander t. t. hist. eccl. ver. rest. dissert. 2. de Paradiso, hæc Ambrosii verba in lib. de Paradiso in medium affert: *In hoc ergo paradiso hominem Deus posuit; quem plasnavit. Intellege etiam, quod non eum hominem, qui secundum imaginem Dei est, posuit, sed eum, qui secundum corpus. Incorporalis enim in loco non est. Posuit autem eum in paradiso, sicut solem in caelo, expellentem regnum caelorum, quemadmodum creatura expellat revelationem filiorum Dei. Quod clarius verbis hisce, ut Ambrosii mens percipiatur?*

Quinto apud eundem Estium accusatur Hieronymus, quod in libro Traditionum Hebraicarum dixerit, paradysum ante caelum, & terram conditum a Deo fuisse; ac proinde Origenis error per hæc verba suscripserit. Refert hoc etiam Bedæ; & contra ambos arguit; quod non possit intelligi sententia illa creationis paradysi ante caelum, & terram de paradiso corporeo; quia quum hic pertineat ad mundum corporeum, quæ primo mundi corporei creata fuerunt, sunt caelum, & terra, non paradysus; ergo superest, ut de paradiso spirituali, & allegorico intelligatur. Verum clarissima est Hieronymi mens in epist. 61. ad Pammachium recensentis inter osso Origenis errores hunc sexto loco, & dicens: *Quod si paradysum allegorizet, & historia auferat veritatem, pro arboribus Angelos, pro fluminibus virtutes caelestes intelligens, totamque paradysi continentiam tropoïgeta interpretatione subvertat. Et in Commentariis ad c. 10. Danielis: Unde totum delectamenta contemserunt, qui umbras & imagines in veritate querentes, ipsam conantur coevertere veritatem: ut flumina, & arbores, & paradysum putent allegoria legibus se debere subverti. Igitur patet, ut ait Estius, quod si quid erroris est in sententia illa Hieronymi, non ad substantiam paradysi pertinet, sed ad tempus creationis illius. Attamen dici potest, quod Hieronymus non ex propria sententia, sed ex Cabalistarum mente scripserit. Vel si ex propria sententia scripsit, motus est, quia Scriptura dicit Gen. 2. 8. *Plantaverat autem Dominus Deus Paradysum voluptatis a principio. At in loco illo principium non refertur ad tempus, sed ad locum; scilicet, quod plantatus fuerit in oriente, vel ad orientem.**

Dicimus, terrestrem paradysum fuisse cor-

porum, non spiritualem, mysticum, & allegoricum. Ita omnes Patres, & Doctores Scholastici, ac divinæ Scripturæ Expositores.

- I. Probat. Genes. 2. 8. *Plantaverat autem Dominus Deus Paradysum voluptatis a principio, in quo posuit hominem, quem formaverat:* Ergo si paradysus creatus a Deo fuit uti locus habitationis in terra hominis corporei, fuit etiam ipse corporeus. Non enim in eo habitare debebat Angelus, qui est immaterialis, & incorporeus, sed homo, qui est corporeus, & materialis; ac proinde esse non poterat, nisi materialis etiam, & corporeus, non spiritualis, & allegoricus.
- II. Genes. 13. de Sodoma, & Gomorra, antequam incendio perirent, dicitur: *Erant sicut paradysus Domini, & sicut Ægyptus venientibus in Segor:* Ineptum esset comparatio, si paradysi amœnitas non fuisset corporea, & materialis; non enim responderet amœnitati Sodomæ, & Gomorræ, nec sequentibus verbis concordasset.
- III. Probat. ratione S. Methodii, cujus verba leguntur apud S. Epiphanium hæres. 63., & hæc sunt: *Imprimis tuum paradysus ille, de quo in primo nostro Parente delecti sumus, eximus quidem hanc dubio hoc in terra locus est, & ad exquisitam quandam ac jucundissimam Piorum requiem habitationemque ferretus. In eodem parvo Tigris, & Euphrates, cateraque flumina proficiuntur; quorum in continentem nostram derivationes ac decursus exundant. Non enim in terras et caelo delapsa precipitant. Neque enim tantam aquarum molem cum ingenti ex alto impetu depressam sustinere terra potuisset. Sed nec Apostolus Paradysum tertio in caelo collocat. . . . Nam & Adamus nentiquam et caelo delectus est; sed ex eo paradiso, qui in Eden fuerat ad Orientem constitus. Si enim Paradysus allegorice intelligitur, allegorice etiam intelligenda sunt omnia, quæ in paradiso continebantur; ac proinde flumina, quæ saven hucusque videntur; homo, cujus progenies adhuc perseverat; ejusdem ab illo, cujus pœnam jugiter sentimus; & sic alia omnia, quæ in sacra historia narrantur, & ad allegoriam applicari, vel rerum evidentia prohibet, vel Dei verbi auctoritas interdicit.*

- IV. Probat. ratione & verbis S. Joannis Chrystostomi hom. 8. in Genes. *Et plantavit Deus paradysum in Eden, secundum Orientem, & posuit illic hominem, quem*

for-

format. Et ideo nomen lani Scripturis inferuit B. Moyses, ut non liceat nugari volentibus impouere simpliciorum auribus, & dicere, Nullum esse in terra paradysum, sed in celo, & fabulas quasdam eiusmodi somnari. Nam cum diuina Scriptura tanta usa sit diligentia, non refugium quidam loquacitate, sapientiaque peregrina inflati, aduersa Scripturis loqui, & dicere; Non esse super terram paradysum. Multaque alia praterea, qua dicta sunt, introducentes, quod non sicut scripta sunt, sed alia ratione sint intelligenda, & quod ea, qua de terra, de his, qua in caelis sunt, dicta esse arbitrandum sit: Nisi humilitate, & congruente uobis sermone familiaritate B. Moyses usus foret, Spiritu Sancto linguam eius mouente, quo non deuolati essent?

V. Probari etiam ratione & uerbis S. Augustini lib. 8. de Genes. ad liter. c. 1, ubi aliena exponens opiniones, hæc de propria scribit: Nam signa de Paradiso multos multa dixisse. Tres tamen de hac re quasi generales sunt sententia. Una eorum, qui tantummodo carnaliter Paradysum intelligi uolunt. Alia eorum, qui spiritualiter tantum. Tertia eorum, qui utroque modo Paradysum accipiunt, alias carnaliter, alias autem spiritualiter. Breviter erga ut dicam, tertiam mihi fateor placere sententiam. Secundam hæc suscepi nunc loqui de Paradiso, quod Dominus donare dignabitur, ut homo factus è limo, quod utique corpus humanum est, in Paradiso corporali collocatur intelligatur; ut quemadmodum ipse Adam, etsi aliquod aliud significat secundum id, quod eum sermone futuri dixit esse Apostolus homo tamen in natura propria expressus accipitur, qui uixit certo numero annorum, & propagata numerosa prole, mortuus est, sicut moriantur ceteri homines, etsi non sicut ceteri ex parentibus natus, sed sicut primitus oportebat, ex terra factus est. Ita & Paradysus, in qua eum collocavit Deus, nihil aliud quam locus quidam intelligatur, terra felices ubi habitaret homo terrenus. Narratio quippe in his libris non genere laentionis figuratarum rerum est, sicut in Cantica Canticorum, sed omniu gestarum, sicut in Reguorum libris, & huiusmodi ceteris. Sed quia illic ea dicuntur qua uita humana usus notissimus habet, non difficile, imo proutissime primitus accipiuntur ad literam, ut deinde ex illis quid etiam futurorum res ipsa significauerit exculpat: Ille autem quia ea dicuntur, qua usitatum natura eursum intuentibus non occurrant, uolunt ea quidam proprie, sed figu-

rate dicta intelligi, atque ex illa loco uolunt incipere historiam, id est rerum proprie gestarum narrationem, ex quo dimissi de Paradiso Adam, & Eva conuenerunt, atque genuerunt. Quasi uero usitatum nobis sit, uel quod tot annos uixerunt, uel quod Henoch translatus est, uel quod & grandaeva, & sterilis peperit, & cetera huiusmodi. Sed alia est, inquam, narratio factorum mirabilium, alia institutarum & reaturarum. Illo enim ea ipsa insolita ostendunt, alios esse, tanquam naturales modos rerum, alios miraculorum, qua magna nominantur: hic autem ipsa insinuantur instituta naturarum. Quibus responderet: Sed ideo insolita & ipsa, quia prima. Nam quid tam sine exemplo, & sine pari facta tu rerum mundanarum, constitutione, quàm Mundus? Num ideo credendum non est Deum fecisse Mundum, quia jam nau facti Mundus; aut non fecisse Solem, quia jam non facit Soles? Et hoc quidem non de Paradiso, sed de ipso homine permotus debuit responderi. Nunc uero cum ipsum sic credant a Deo factum, sicut alius nullus factus est, cur Paradysum uolunt ita factum credere, quemadmodum nunc uident sylvas fieri? Ad eos quippe laquo, qui auctoritatem barum literarum sequuntur: Eorum enim quidam non proprie, sed figuratè Paradysum intelligi uolunt. Nam qui amnia aduersantur his literis, alias eum eis, atque aliter agimus: Quauquam & hac in hoc opere nostra, quantum ualeamus, ita defendimus ad literam, ut qui non rationabiliter moti propter animum peruicacem, uel hebetem credere ista detestantur, nullam tamen inueniant rationem unde falsa esse conuincant. Verum isti nostri, qui fidem habent his diuinis libris, & uolunt Paradysum ad proprietatem litera intelligi, locum scilicet amantissimum, fructuosum memoribus apacatum, eundemque magnam, & magno fonte faciendum, eum uident nulli humana opera tot, ac tanta uireta syluoscere occulto opere Dei, miror quemadmodum credant ipsum hominem ita factum, quemadmodum nunquam uiderunt. Aut si & ipse figuratè intelligendus est, quis genuit Cain, Abel, & Seth? Au & ipse figuratè tantum fuerunt, non etiam ex hominibus nati? De proxima erga attendant istam præsumptionem quod tendat, & eueniatur nobiscum cuncta primitus, qua gesta narrantur in expressionem proprietatis accipere. Quis enim eis postea non sciat intelligentibus quid ista etiam figurata significatione commoneant, siue ipsarum spiritualium naturarum, uel affectionum, siue rerum etiam futurarum? Sane si nullis

nullo modo possent; salva fide veritatis, ea, qua corporaliter hic nominata sunt, corporaliter etiam accipi, quod aliud remaneret, nisi ut ea potius figuratè dicta intelligeremus, quàm Scripturam sanctam impie culparemus! Porro autem si non salum non impediunt, verum etiam solidius afferunt divini Eloquii narrationem hac etiam corporaliter intellecta; nemo erit, ut opinor, tam infideliter pertinax, qui cum ea secundum Regulam fidei exposita propriè viderit, matit in pristina remanere sententia, si foris illi visa fuerant, non nisi figuratè posse accipi.

Opponunt I. In multis Scripturæ locis Paradisus spiritualiter intelligitur, hoc est pro deliciis, & voluptate spiritali; ut Lucæ 13. *hodie mecum eris in paradiso;* Apocal. 2. *Vinceti dabo edere de ligno vite, quod est in paradiso Dei mei.* II. Paradisus proprie est in cælo, in terra autem dicitur improprie, & allegorice; Etenim Apostolus II. Cor. 12. ubi dicit, se capum fuisse in paradysum, statim docet, paradysum esse tertium cælum, quod vocat S. Augustinus lib. 12. de Gen. ad lit. c. 34. *Paradysum Paradysorum.* III. Augustinus etiam spiritualiter intellexit paradysum, & explicavit lib. de Genes. contr. Manichæos 2., & lib. 13. de civ. Dei c. 21. IV. Si paradysus fuisset proprius, & verus, primus homo fuisset in eo creatus; at non fuit in eo creatus, quem extra ipsum in campo damasceno cum Deus produxerit ergo &c. Et ideo dicitur, quod fuerit postea in paradysum translatus, quia paradysus deliciis fruebatur; sed hoc ipsum est spiritualiter, non literaliter, paradysum intelligere; ergo &c.

Respondemus ad I. concedendo, quod in quibusdam Scripturæ locis paradysus accipitur pro voluptate, & deliciis spiritalibus; at in multis aliis accipitur pro loco corporeo, horro scilicet ameno, & ad hominis delectationem a Deo formato; & sunt Genes. 13. Cant. 4. Ezechiel. 13. & 28. Eccles. 24. Eccl. 2. juxta lectionem hebraicam, & versionem Septuaginta. Unde potius secundum posteriores hæc Scripturas intelligendus est paradysus, qui dicitur a Deo factus Gen. 2., quam secundum illas, quæ ab Adversariis adducuntur.

Ad II. dicimus cum S. Epiphano, qui in Ancorato n. 64. Origenis opinionem refert, & n. 65. confutat: Eius verba hæc sunt: *Ad eundem modum pterigno de*

*paradiso allegorice disputant; atque inter ceteros furiosos Origenes adnibratam nescio quam speciem pro veritate in mundum intexit. Sic eum differit: Non est paradysus in terris: Et hoc Apostoli testimonio nititur: Vidi hominem autem annos quatuordecim, sive in corpore, nescio, sive extra corpus, nescio: Deus scit; raptum huiusmodi usque ad tertium cælum. Scio huiusmodi hominem raptum in paradysum, & audisse verba, quæ non licet homini loqui. Quod si unquam est in terra paradysus, neque terra sunt quæ in Genesi continentur, sed allegorice dicuntur; nihil deinceps consequens, et veritatis consentaneum erit, sed ad allegoriam universam transferentur. In principio enim creavit Deus cælum & terram; & mare, & germina, arbores, herbas, & gramen, animalia, pisces, aves, cætera denique, quæ oculis usurpantur, ac revera producta sunt; atque hominem, quem revera produxit. Hinc igitur, quem formavit, in paradiso collocavit. Nomen igitur paradysi loco illi, seu orto amenissimo, prius tributum, ad celestem paradysum significandum translatus est deinde; quod potius innuit, deberi priori loco corporaliter intelligi, posteriori autem spiritualiter; quemadmodum etiam dicitur Luc. 13. *hodie mecum eris in paradiso.**

Ad III. dicitur, quod Augustinus non per hoc, quod dixerit paradysum posse spiritualiter intelligi, negavit paradysum corporalem fuisse. Multa enim sunt in divinis Scripturis, quæ ut eoque modo accipiuntur. Et hæc enumerans cit. loc. inquit: *Quasi propterea non poterit esse paradysus corporalis, quia potest etiam spiritualis intelligi. Tanquam ideo non fuerint duo mulieres, Agar, & Sara, & ex illis duo filii Abrahæ, unus de ancilla, & alius de libera, quia duo testamenta in eis figurata dicit Apostolus. Aut ideo de nulla petra Moyses percussente aqua defluxerit, quia potest illic figurata significatione etiam Christus intelligi, eodem Apostolo dicitur: Petra autem erat Christus. Nemo itaque prohibet intelligere paradysum vitam Beatorum; & prosequitur deinceps alias afferre allegorias de iis, quæ in paradiso continebantur; in fine concludens: *Hæc, & si quæ alia commodus dici possunt de intelligenda spiritualiter paradiso, vermine prohibente dicantur: dum tamen & illius historia veritas fidelissima veram gestarum narrationem commendata credatur.* Post Augustinum S. Jo-*

S. Joannes Damascenus lib. 2. de sid. orthod. c. 11., & Moyses Bar-Cepha in lib. de paradiso, & Beda lib. Hexameron, paradifum utroque modo, literali scilicet, & spiritali, intelligunt, & explicant.

Ad IV. Aliæ sunt rationes, propter quas primus homo fuit extra paradifum a Deo creatus, quas suo loco adducemus. Pro re ræm præfenti, idem evincitur ex eo, quod fuerit Adam in paradifum translatus, ac si fuisset in eo creatus; paradifum scilicet fuisse corporeum, quia pro delectatione corporeæ creaturæ formabatur. Si enim deliciae illæ primi hominis tantum spirituales fuissent, ubique posuisset ille isdem frui, & non fuisset opus, ut in paradifum a Deo transferretur. Quod si fuit a Deo translatus in illum, signum est, quod ibi erant illæ corporales deliciae ad hominis oblectamentum a Deo creatæ, quæ alibi non erant.

De Paradisi loco, seu de illa orbis parte, in qua fuit Paradifus situs, non una est Scripturæ sententia; ex qua quidem varietate doctus Huetius arguit summam in paradisi loco statuendo difficultatem, Opiniones, quas legimus, adducemus, ut deinde inter illas probabiliorẽm selegamus.

Prima sententia est illorum, qui terrestrem paradifum extra hanc terram habitabilem constituerunt. Nam, Huetio teste, aliqui collocarunt eum in tertium cælum, alii in quartum, alii in cælum Lunæ, alii in ipsa Luna, alii in montem vicinum cælo Lunæ, alii in media aeris regione, extra terram, super terram, subter terram, in loco abdito, & ab hominum noticia remoto. Et insuper Natalis Alexander in hist. eccl. vet. test. refert, Moysen Bar-Cephæ putasse, paradifum constitutum inter firmamentum, ac terras; cujus sententiæ patronus laudatur etiam Philoxenus, Mabuzæ Episcopus; Rabanus Maurum, & Strabum, voluisse solum in oriente, a nostro orbe longissime remotum, immenso oceano interjecto, & qui pertingat usque ad lunarem circumulum, & quod ad eum aquæ diluvii non pervenerint; & hæc sententia tribuitur etiam Bedæ a Magistro Sententiarum, & a S. Thoma; quanvis apud Bedam nullum hujus sententiæ vestigium inveniat; ut asserit idem Alexander: Rupertum Abbatem lib. 1. de Trinitate, & Operibus ejus, c. 37. voluisse paradifum locum amœnitatis sum-

mæ fuisse cælo proximum.

Secunda sententia est illorum, qui putarunt, paradifum, cujus meminit Moyses Gen. 2., non fuisse certam aliquam regionem, aut peculiarem aliquam terræ locum, sed fuisse totam terram, quæ in mundi initio erat velut hortus amœnissimus, ob ejus bonitatem, amœnitatem, ac fecunditatem, Hujus opinionis meminit Huetius, meminit etiam Natalis Alexander, qui ait, eam commemorasse Hugonem a S. Victore lib. adnotat. in Genes., camque ex recentioribus sequutum fuisse Joannem Noviomagum in Scholiis ad c. 2. libri de Natura rerum, qui est venerabilis Bedæ.

Tertia sententia est illorum, qui constituerunt paradifum in aliquo terræ peculiari loco. At isti quæmaxime etiam divisi sunt; nam quidam collocarunt sub Polo Arctico in Tartaria, in eo loco, ubi modo videtur caspium mare; alii in extrema Meridie, in terra igris; plures in Oriente, vel ad ripas Gangis, vel in Insula Ceylan, derivantes nomen Indiarum ex verbo Eden, quod erat nomen illius provincie, in qua a Moysæ filius dictus est Paradifus; quidam in China, immo trans Orientem in loco inhabitabili; alii in America, alii in Africa sub Equatore, alii in Oriente æquinoctiali; multi in Asia; plures in Armenia majori; alii in Mesopotamia, vel in Assyria, vel in Persia, vel in Babylonia, vel in Arabia, vel in Syria, vel in Palæstina; alii etiam in Europa; & quidam ad Hælsinum, oppidum Artæxi; quod Hælsinum conveniret cum voce Eden; ut refert citatus Huetius, Alexander autem citatus asserit Malvædam pro India, alios pro Armenia alios pro Arabia felice, alios pro Mesopotamia, eorumque rationes adducit, sed præ neutra se profert; asserens eum: Augustino lib. 8. de Genes. ad liter. c. 5. *Aditus est dubitare de oculis, quam litigare de incertis.*

Dicimus, his omnibus sententiis probabiliorẽm esse illam Huetii, quæ docet, Paradifum terrestrem fuisse situm ad alveum, quem conficit confluentis Tigridis, & Euphratis; neapè inter locum quofluminahæcconjunguntur, & locum, quo dividuntur, antequam in sinum persicum se infundant. Quia ræm hiq alveus quosdam continet anfractus, in uno ex his anfractibus constitutus est paradifus, majorẽ scilicet ex illis, qui sit

- ad brachium meridionale.
- I. Probatum evertendo alias opiniones, & nostram firmando, verbis Moyſis, paradifum in Genefi describentis. Verba Moyſis ſunt hæc Genef. 2. 8. *Plantaverat autem Dominus Deus paradifum voluptatis a principio, in quo poſuit hominem, quem formaverat. Et num. 10. Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradifum, qui inde dividitur in quatuor capita. Et num. 11. Nomen uni Phifon; ipſe eſt qui circum omnem terram Æthiopiæ, ubi naſcitur aurum. Et num. 12. Et nomen fluvii ſecundi Gebon; ipſe eſt, qui circum omnem terram Æthiopia. Et nu. 14. Nomen vero fluminis tertii, Tigris; ipſe vadit contra Aſſyrias. Fluvius autem quartus, ipſe eſt Euphrates.* His verbis primo impugnatur illi, qui paradifum ponunt extra terram, & in cælo; ubi enim ſunt in cælo regiones illæ, quas jam ſcimus eſſe in terra? Flumina illa, quæ nobis notiſſima terram irrigant? Secundo reſelluntur illi, qui totam terram pro paradifo ponunt; regiones enim peculiares ſunt illæ, quæ in paradifo delineatione deſcribuntur non eſt ergo paradifus univerſa terra. Tertio conſultantur illi, qui paradifum conſtituunt in Syria poſt Damafcum; ubi enim ſunt in regione hæc quatuor illa flumina, & regio Chavilah, & Chus? Quarto impugnantur, qui paradifum ponunt in Meſopotamia, aut in Babylonia ſupra confluentem Tigridis, & Euphratis; nec enim pariter inibi ſunt regio Chavilah, & regio Chus. Quinto denique reſelluntur cæteri, qui eum conſtituunt in aliis terræ partibus, quæ a regionibus illis, & a fluminibus, quammaxime diſtant; ut omnibus patet. Si, autem ad miracula recurrunt; abſque neceſſitate quidem, & quod magis eſt, non pro veritate recurrunt. Sicque conſultatione aliarum ſententiarum firma remanet noſtra.
- II. Probatum, proprius, & directe firmando ſententiam noſtram. Tigris, & Euphrates ante conjunctionem, & duo illi alvei, per quos in mare illabuntur, poſtquam ſe diſcreverunt, ait Huetio, quod ſine quatuor hujus fluvii capita; & quod occidentalior ipſorum alveorum ſit Phifon; & quod regio Chavilah, quam fecit, ſit pars Arabiæ feliciſ, & pars Arabiæ deſertæ; & quod Gebon ſit ex duobus iſtis alveis orientaliſ; æ tandem quod regio Chus ſit regio Suſiana. Hæc autem præſiſus firmantur ab Huetio, & ante ipſum

a Joſepho Scaligero lib. 5. de emendatione temporum, & lib. 4. Epistoſtarum ep. 441., & denique a Bocharto Hierozuici p. 2. lib. 5. c. 5., qui citatur ab Huetio, & hujus uſum verba, quæ ſunt in Bocharti MS. non adhibet edito, recitantur a Natali Alexandro in Schultio ad propoſitionem ſecundam loci citati; quos Authores Legentes, ſi velint, conſulant.

- Objiciunt I. Non ſunt attendendæ in regionibus deſcribentis loca, quæ temporis diuturnitas, & diluvii vultus commutarunt; atqui ita fuerunt flumina, & regiones, quæ a Moyſe in paradifo delineatione deſcribuntur; ergo non ſunt attendendæ. II. Ante peccatum fuit diſtinctum primo homini *repleta terra*; ſed ſi homo non peccaſſet non exiſſet e paradifo; ergo nomine terræ venit paradifus; ergo conſiſtebat in univerſa terræ. III. Eden eſt ad Orientem; ſed paradifus ex verbis Moyſis poſitus fuit in regione Eden; ergo poſitus fuit ad Orientem. IV. Athanaſius in Quæſtionibus ad Aniochum q. 47. ponit paradifum in India, & pluribus rationibus probat; quem ſequuntur Alcimus Avitus, Viennensis Epifcopus, lib. de initio mundi; Anaſtaſius Nicænus q. 24. in Scripturam; & Moyſes Bar-Cepha lib. de paradifo c. 28. V. Nomine Havilah intelligitur Ophir; quia de prima dicit Scriptura; *ubi naſcitur aurum*; ſed ex eadem Scriptura Ophir aurum producit; Ophir autem eſt in India; ergo in India poſitus eſt paradifus. VI. De flumine Gebon, quod circumtetit terram Chus, Vulgatus Interpres reddit, quod circumtetit terram Æthiopiæ; ergo ſi terra Chus eſt Æthiopia, & paradifus fuit poſitus prope terram Chus, dicendum eſt, quod conſtitutus fuit in Æthiopia.

Reſpondemus ad I. Loca illa non fuiſſe a Moyſe deſcripta ante, ſed poſt diluvium; ergo poſt diluvium ætate Moyſis exabant eo quidem modo, quo a Moyſe deſcribebantur. Aliæ Moyſes illa diverſo modo deſcripſiſſet; quod Elius hac ratione probat, quia ſi duo flumina mutarent origines, non eſſent amplius duo illa flumina, quæ prius erant, ſed diverſa; a diverſitate enim originum, alveorum, & locorum, per quæ perfluunt, flumina diverſificantur.

Ad II. ait idem Elius, quod genus humanum, etiam Adamo non peccante, non fuiſſet inter paradifi terminos concludum, ſed

sed per totam terram diffusum, & multiplicatum. Et quavis tota terra æqualem non habuisset cum paradiso amœnitatem, & fecunditatem, & fructu samentem, & amœna etiam fuisset hominibus; quia non fuisset a Deo maledicta, immo potius benedicta; quavis non æqualiter in omnibus suis partibus, quum diversos habuisset felicitatis gradus, quemadmodum in cælo diversi sunt gradus beatitudinis.

Ad III. concedimus totum argumentum; nihil enim sententiæ nostræ officit, quæ paradisum in Edem, & in Oriente ponit. Opportunitas autem poscit, ut hic aliqua de Edem cum laudato Huetio dicamus. Verbum hebraicum Eden vel accipitur ut nomen appellativum, & significat voluptatem, delicias &c. vel sumitur ut nomen proprium, & significat locum, aliquem, vel regionem. Symmacus, Severianus, & Leonius, accipiunt primo modo. Septuaginta in sua versione intelligunt secundo modo. Auctor vulgatae in 2. Gen. accipit primo, & in 4. Gen. accipit secundo modo. Attamen testatur Huetius, quod fere omnes Ecclesiae Patres, Graeci, & Latini, omnes Scripturae Interpretes, antiqui, & moderni, conveniunt in asserendo, Eden nomen esse locale, desumptum quidem a pulcritudine loci. Et quia nomen Eden ab amœnitate, & pulcritudine loci desumptum est, hinc plura loca eodem nomine Eden appellata inveniuntur. Cæterum Eden in Oriente optima convenit sententiæ nostræ; ut Huetius ostendit.

Ad IV. dicitur, Quæstiones illas ad Antiochum non esse Athanasii, quavis sub eius nomine circumferantur; ut omnes eruditi Critici farentur, Cæteri autem Scriptores non tantæ sunt auctoritatis, ut illis subscribere, vel eos explicare, cogamur.

Ad V. Ophir duplex est, ex Natali Alexandro, una in Arabia prope Sabæos, altera in India. In utraque nascitur aurum optimum. Job, 22. 24. habetur mentio auri Ophir: *Et insus petra torrensium aurum Ophir.* At intelligendus est Job de Ophir Arabia, quia tempore ipsius, hoc est tempore Patriarchæ Jacob, cui fuit æqualis, non erat adhuc constituta a Judæis ad Ophir indicam navigatio.

Ad VI. Duplex etiam est Æthiopia, major scilicet, seu Abissinorum terra, & minor, quæ confinis est Arabiae, a qua dicta fuit Æthiopiassa Moyse uxore, quæ erat Me-

dianitis. Teatrus noster intelligendus est de minori, non de majori Æthiopia; sicque nulla est oppositio.

Pro tertia autem Dissertationis parte; an scilicet terrestris paradisi nunc extet, plures sunt etiam inter se diversæ opiniones. Prima est illorum, qui putant, paradisum adhuc extare etiam in amœnitate, quam primum habuit. Hujus sententiæ fuisse, rumor invaluit, Justinum martirem, & philosophum, Tertullianum, Irenæum, Presbyteros Apostolorum discipulos, a quibus scripsit se accepisse Irenæus, Theophilus Antiochenus, Isidorus; & etiam ex Scholasticis Magistrum sententiarum, cum aliis pluribus; adducitur quoque S. Augustinus. Altera est illorum sententiæ, qui docent, paradisum extare quidem quoad locum, non vero quoad amœnitatem, delicias, & fecunditatem. Sequuntur hanc sententiæ Janfenius, Episcopus Gandavensis, in Comment. in Concordiam Evangelicam c. 143., Cardinalis Bellarminus lib. de beatitudine Sanctorum c. 3. Estius, Natalis Alexander, alique multi. Cum quibus

Dicimus, Paradisum terrestrum quoad amœnitatem, fecunditatem, & delicias, non extare, quanvis extet quoad locum, in quo erat.

I. Probat. Genes. 7. constat, universam terram fuisse aquis diluvii obrutam; ergo si paradisi erat in terra, & non extra terram, ut probatum est, fuit etiam aquis diluvii inundatus, adeoque quoad amœnitatem desit. Ex illa autem generali Scripturae assertionem discedere non debemus; tum quia aliter occasionem haberemus variis aliis exceptionibus Scripturarum veritatem, & fidem elevandi, ac enervandi; tum etiam, quia alii possent quoque accipere insulas, & restringere Scripturarum verba ad terram solummodo continentem; tum patet, quia possent alii limitare eadem ad terram tunc habitatam, & non extendere ad illam, quæ fuit postmodum ab hominibus habitata; tum quoque, quia aliter non fuisset opus arca, quum posuisset Noe cum aliis in paradiso a diluvio salvari; tum maxime, quia a Patribus in arca Noe figuratur Ecclesia, extra quam non est salus; si ergo extra arcam fuit salus a diluvio, & fuit in paradiso; ergo extra Ecclesiam est salus; quod non est dicendum.

II. Probat. Non solum ex sententiâ no-

stra de paradisi loco, sed etiam ex aliis aliorum sententiis; qui paradysum posuerunt in aliis terrarum regionibus, constat illa illa errare, esse ab hominibus habitata, sed inibi paradysum non esse.

III. Probat. Quando Deus fecit terram maledicto obnoxiam, unversam terram complexus est: ergo terram illam, in qua paradysus erat positus, non exceptit.

Arguant I. S. Iustinus, martir, & philosophus, in questionibus ad Orthodoxos, q. 75. 76. & 85. aperte asserit, paradysum adhuc existere, etiam quoad ornatum, & amenitatem. II. S. Irenaeus lib. 5. adv. haereses, asserit, se accepisse a presbyteris, Apostolorum discipulis, Enoch, & Eliam, in paradiso versari: ergo etiamnum exat, etiam in deliciis; alioquin Enoch, & Elias inibi non in deliciis, sed in aemulis, viverent. III. Eccle. 44. habetur, Enoch translatum fuisse in paradysum, ut suo tempore praedices Genibus poenitentiam; idem dicitur de Elia a sanctis Patribus. IV. S. Augustinus lib. de peccato originali c. 23. dicens, posse salva fide dubitari de loco, ubi sit paradysus, subdit: *Cum autem esset illud paradysum fides christiana non dubites*; ergo ex Augustino non potest salva fide dubitari, paradysum etiamnum existere. V. Tertullianus in Apolog. & in lib. de anima in fin. loquitur de paradiso adhuc permanente, & asserit, usque ad finem mundi permanentem. VI. Lucae 23. 43. Christus dixit Latroni: *Hodie mecum eris in paradiso*: Sed haec verba intelligi non possunt de coelesti paradiso; ergo de terrestri.

Respondemus ad I. Questiones illas non esse Iustini, quamvis ipsius nomen praesferant; citantur enim in illis Origenes, & Irenaeus, qui fuerunt Iustino posteriores; & hic est communis traditorum Criticorum sensus. Additur, quod in citatis locis alia docentur, quae cum catholica fide non consentiant; & praecipue Chiliastrum error docetur; quod nimirum in paradiso Iustorum animae usque ad Iudicii diem desinantur.

Ad II. Idem S. Irenaeus testatur, a Presbyteris Asiae, qui erant Apostolorum discipuli, se accepisse Chiliastrum errorem; pariter Christi Domini matrem quinquagenariam, quando vivere desinit; cum his aliis porit hanc quoque ab iisdem accipere de paradiso existentia sententiam. Ceterum res haec non est pertinet ad fidem; unde locum habere debet regula, quam proponit Vincencius

Lirinenfis in Commonitorio: *Antiqua sanctorum Patrum consensio non in omnibus divinae legis questionibus, sed solum in fidei regula, magno nobis studio, & investiganda est, & sequenda.*

Ad III. Locum illum Ecclesiastici in Graeco Codice non habere paradisi vocem, sed tantum dicere Enoch transpositionem, absque expressione loci, in quem fuerit translatus. Esi autem dicit paradysum, ut dicit Vulgata, non per hoc intelligi debet paradysus ille, de quo loquimur, sed alius, in quo Enoch, & Elias feliciter vivant, & qui ob inde paradysus vocetur. S. Augustinus in lib. de peccato originali docet, esse incertum, nec ad fidem pertinere, utrum in paradiso sint Enoch, & Elias, an alibi. S. Thomas non affirmavit simpliciter, Enoch, & Eliam degere in paradiso illo, ex quo a tm fuit pulsus; semper enim addit: *ut dicitur: vel: ut creditur.* Videatur S. Doctor p. p. q. 103. ar. 2., & 2. 2. q. 64. ar. 2., & 3. p. q. 49. ar. 2. Gregorius magnus hom. 29. in Evangelia asserit quidem Eliam fuisse in aera sublatum, ut decesseret in secretam terrae habitationem, sed paradysum non nominat. Denique, ut alios omittamus, Rupertus lib. 3. in Genes. c. 33. aperte negat, Scripturam asserere, Enoch, & Eliam, in paradysum illum translatus fuisse, ex quo egestus est Adam.

Ad IV. ait Esius, Augustinum non asserere, quod sit certum secundum fidem, paradysum nunc existere; sed quod fuerit secundum aliquam tempora differentiam, & illam quidem, quam eius descriptio in Genesi postulare videtur. Eius aemum descriptio in Genesi postulat, quod fuerit olim, quod nos concedimus; non vero quod sit modo, quos nos negamus. Er quod verum sit hoc ex eo patet, quia Augustinus loquitur contra Origenem, qui allegorica interpretatione paradysum nunquam fuisse vere, & realiter dicebat. Contra hoc autem sufficere fuisse, sed non requiritur esse. Vel dicitur Augustinum loqui de loco, ubi fuit paradysus, non vero de permanentia amenitatis paradisi.

Ad V. Tertullianus pariter dicitur, quod Chiliastrum errore deceptus, paradysum dixit errare, in quo animae usque ad diem Iudicii permancant. Unde cum Esiio dicimus, quod si Tertullianus, & alii cum ipso, fundant hanc suam sententiam in propositionibus aut incertis, aut falsis, non cogimur illis adherere.

Ad VI. dicitur, Christum in sua mortis iudicio in terrestri paradiso non fuisse, sed

fucus.

secundum animum in Limbo Patrum, & secundum corpus in sepulcro. Fides enim docet, quod Christus descenderit ad Inferos, & tribus diebus, ac noctibus fuerit in corde terræ; nulla in his est paradisi mentio. Unde in allatis Lucæ verbis non intelligitur cælestis, sed cælestis paradisi; in quo Satro penitens fuit cum Christo; quemadmodum etiam accipitur paradisi, in quem S. Paulus raptus fuit; ut diximus.

Ad Arborem scientiæ boni & mali devenientes modo, dicimus, fuisse sententiæ quorundam dicentium, hujusmodi arboris fructum fuisse connubii usum, quem Deus, donec ipse permitteret, prohibuerat primis Parentibus. Moyses Bar-Cepha refert in lib. de Paradiso, arborem illam fuisse igneam, nec alibi fuisse, quam in paradiso; quod autem opus nuptiale dictam fructu cognoscere uxorem, ab hoc provenisse, quod conjugii usus cognitionis boni, & mali nomen habuerit; quemadmodum quod pueri statim ac adipiscuntur notitiam boni & mali, hujusmodi cupidine tentari incipiunt. Sed ridicula hæc opinio ex Scripturæ verbis Gen. 2. aperitissime rejicitur; quam ibi dicitur lignum; & c. 3. habeatur, fuisse aptum ad vescendum, pulchrum oculis, delectabile aspectu; primos parentes de illo comedisse, qui quidem conjugii exercitio convenire non possunt. Alii proinde dixerunt, arborem illam fuisse frumentum, alii vitem, quidam ficum, nonnulli malum; & proficunt Theodoretus interrogat. 28. in Genes. Isidorus Pelusiota lib. 1. ep. 51. Moyses Bar-Cepha, aliique. Insuper Joseph lib. 1. antiquit. c. 1., Nemesius lib. de natura hominis c. 5., & Damascenus lib. 2. de fide orthod. c. 11. volunt, fuisse a Deo arbori illi naturalem vim tributam, qua boni, & mali notitiam haberent, qui illius fructu vescerentur.

Nobis placet sententiæ Augustini docentis, arborem illam fuisse ejusdem conditionis ac cæteræ aliarum arborum, & nomen illud accepisse ab eventu. Genes arboris non fuit a Moyse expressum, nec nos illud divitiarum intendimus. Vis naturalis arbori non poterat esse indita, ut per illam fructu ejus vescerentur cognoscerent bonum, & malum; nequit enim rei corpore esse naturalis vis, quæ sit apta ad spirituales effectum producendum. Audiamus Augustinum lib. 8. de Genes. ad lit. c. 6. hæc scribentem; *Mihi autem*

FAB. II.

atque, atque etiam consideranti, dici non potest, quantum placeat illa sententiæ, non fuisse illam arborem raris noxiarum; neque enim qui fecerat omnia bona valde, in Paradiso instituerat aliquid mali; Sed malum fuisse homini transgressionem præcepti. Oportebat autem ut homo sub Domino Deo positus aliunde prohiberetur, ut ei promerendi Dominum suum virtus esset ipsa obedientia. Quam possum verissime dicere solam esse virtutem omni creatura rationali agenti sub Dei potestate; primamque esse maximum vitium tumoris ad ruinam sua potestate velle uti, cujus vitii nomen est inobediencia. Non esset ergo unda se homo, Dominum habere cogitaret, atque sentiret, nisi ei aliquid jubere-tur. Arbre itaque illa non erat mala, sed appellata est scientia dignoscendi bonum, & malum, quia si post prohibitionem ex illa homo ederet, in illa erat præcepti fura transgressio, in qua homo per experimentum pena disceret, quid interesset inter obedientiam bonum, & inobediencia malum. Præinde hoc non in figura dictum; Sed quoddam vere lignum accipiendum est, cui non de fructu, vel pomo, quod inde nasceretur, sed ex ipsa re nomen impositum est, quæ illo contra vetitum tactu fuerat scaturata.

Et Libro 14. de Civitate Dei, cap. 17. *Aperiti sunt (inquit) oculi amborum, non ad videndum, nam & antea videbant, sed ad discernendum inter bonum, quod amiserant, & malum, quo ceciderant. Unde, & ipsum lignum, eo quod istem faceret dignoscendam, si ad vescendum contra vetitum tangeretur, ex ea re nomen accepit, ut appellaretur lignum sciendi boni, & mali. Experta enim morbi molestia, evidentior fit etiam jucunditas sanitatis. Cognoverunt ergo quia nudi erant: nudati scilicet ea gratia, qua sicbat, ut nuditas torporis nullam lege peccati, menti eorum repugnante, transfunderet. Hoc itaque cognoverunt, quod felicitas ignorarent, si Deo credentes, & obedientes, non committerent, quod eos tangeret experiri infidelitas, & inobediencia quid noceret.*

Omittimus Rupertii opinionem putantis lib. 2. de Trinitate & operibus ejus c. 27. arborem illam fuisse dictam scientiæ boni & mali per ironiam; ut ipse nomine suo monumentum legentibus representaret diaboli mendacii. Sed quia Deus nomen illud usurpavit, non videtur convenientes fuisse Deo ironico nomine uti.

Ad arborem vitæ explicandam devenimus tandem. Purarunt quidam, quod plantæ illi erat innata vis, ut vitam in sempi-

ternum, propagaret: Tribuitur hæc sententia Nemefio Philosopho, a Moyse Bar-Cepha, a Procopio, & aliis. At ab eodem Moyse confutatur, afferente, hoc credere, esse rudis, ac stulti ingenii. Porro quantum fuerit virtus arboris illius ab Augustino discimus, multis in locis de ea tractante; sed præcipue lib. 13. de civ. Dei c. 20. hæc scribente de primis illis parentibus, qui ea usi debebant e

Qui licet morituri non essent, nisi peccassent, alimentis tamen ut homines utebantur, nondum spiritalia, sed adhuc animalia corpora terrena gustantes. Quia licet senio non veterascerent, ut necessitate perducerentur ad mortem (qui status eis de ligno vita, quod in medio paradisi cum arbore vetita simul erat, mirabili Dei gratia præstabatur) tamen & alios sumebant cibos, præter unam arborem, qua fuerat interdicta, non quia ipsa erat malum, sed propter commendandum pura, & simplicis obedientia bonum, qua magna virtus est rationalis creatura sub Creatore domino constituta. . . . Abiebant ergo aliis, qua sumebant, ne animalia corpora molestia aliquid esuriendo, ac sitiendo sentirent: de ligno autem vita propterea gustabatur, ne mors eis undecunque subreperet, vel senectute confecta, decursis temporum spatii, interirent; tanquam cetera essent alimento, illud sacramento; ut sic fuisse accipiatur lignum vita in Paradiso corporali, sicut in spiritali, hoc est, intelligibili Paradiso Sapientia Dei, de qua scriptum est, Lignum vita est amplectentibus eum. Et cap. 27. Primus autem homo de terra terrenus in animam viventem factus est, non in spiritum vivificantem, quod ei per obedientiam meritum servabatur. Ideo corpus ejus, quod cibo, ac potu egebat, non fame afficeretur, ac siti, & non immortalitate illa absoluta, atque indissolubili, sed ligno vita a mortis necessitate prohibebatur, atque in juvenutis flore tenebatur, non spiritali, sed animalo fuisse, non dubium est, nequaquam tamen morituram, nisi in Dei prædicentis, minantisque sententiam delinquendo corrumpisset. Et alimentis quidem etiam extra Paradisum non negatis, a ligno tamen vita prohibetur, traditis esse temporari, vetustatisque sinitendus, in ea duratæ vita, quam in corpore licet animalis, donec spiritali obedientia merito feret, posset in Paradiso, nisi peccasset, habere perpetuam.

Eadem habet Augustinus lib. 8. de Gen. ad lit. c. 4. & 5. & Pseudo-Augustinus in QQ. veteris, & novi testamenti q. 19.

scripsit: Deus hominem fecit, qui quantum non peccaret, immortalitate viveret: ut ipsi sibi antior esset ante ad vitam, ante ad mortem: ut custodiret se peccato, labore suo gauderet, esse se immortalitate; negligens vera factus, ipse sibi imparet, quia caperet esse mortalis. Quod enim in Creatoris lege duravit, dignus fuit edere de arbore vita, ut mori non posset. Nec enim corpus tale erat, quod dissolvi impossibile videretur. Sed gustus arboris vita corruptionem corporis indubebat. Denique etiam post peccatum potuit indissolubili manere, si modo permissum esset illi edere de arbore vita. Nam quomodo immortalis corpus habebat, quod cibo sustentabatur? Immortalis enim non eget esca, neque potu. Cibus enim virtus præstabat, vita autem arbor medicina corruptionem omnino prohibebat. Sic enim homini erat quasi inexpugnabilis murus. Legi potest eo de argumento S. Thomas 1. p. q. 97. art. 4. & S. Bonaventura in 2. sententiarum dist. 17. ubi Magistri textum explicans, hæc habet: Ergo sicut sacramenta nostra non creant gratiam, sed divina virtus ipsi assistens in eorum legitima perceptione gratiam infundit: sic fructus ejus arboris non dabit immortalitatem, sed divina virtus, cum fructus ille comedebatur, immortalitatem homini largiebatur.

Igitur inter discordantes opiniones mediam selegimus, qua dicimus, virtutem illam fuisse in una ratione naturalem, & in altera supernaturalem; naturalem quidem illi arbori, quæ fuit a Deo cum hac virtute producta; supernaturalem vero aliis arboribus, quæ neque illam, neque similem virtutem habebant; naturalem etiam, quatenus hinc miraculo exercebatur, & effectus ejus obtinebatur; supernaturalem vero, quatenus virtus illa a planta illa non exigebatur, sed a Deo supernaturaliter fuerat ei data; naturalem tandem, prout virtus illa continebatur in fructu arboris; supernaturalem vero, prout fructus arboris non habebat ab arbore virtutem illam, sed a Deo, qui eam arbori dederat.

Et ita, ut remur, contrariæ opiniones conciliantur. Et præcipue S. Thomæ, qui ab unaquaque ex illis pro se assertur, mens subsequitur, & aperitur. Eius enim, qui stat pro opinione virtutis naturalis, assert S. Doctorem 1. p. q. 97. ar. ult. & Natalis Alexander qui stat pro opinione virtutis supernaturalis, profert eundem 1. p. q. 97. ar. 4. unde videtur, Angelicum

licum vel sibi pugnare, vel discordantia docuisse; quod non est dicendum. Atamen considerentur S. Thomæ verba, & videbitur, quod uno modo stat pro una opinione, alio modo stat pro altera; & rem, ut nos explicavimus, explanat. Ait enim cit. loc. in corp. *Dicendum, quod lignum vite quodammodo immortalitatem causabat, non autem simpliciter. Ad ejus evidentiam considerandum est, quod duo remedia ad conservationem vite habebat homo in primo statu contra suos defectus. Primus enim defectus est deperditio humiditatis per actionem caloris naturalis, qui est anima instrumentum; & contra hunc defectum subveniebatur homini per usum aliorum liquorum paradisi, sicut & nunc subvenitur nobis per cibos, quos sumimus. Secundus autem defectus est per illud, quod generatur ex aliquo extraneo; adjunctum ei, quod prius erat humido præexistenti, imminuit virtutem activam speciei. Sicut aqua adjuncta vino primo quidem convertitur in saporem vini; sed secundum quod magis, vel minus additur, dimittit vini fortitudinem: Et tandem vinum fit a quosum. Sic igitur videmus, quod in principio virtus activa speciei est adeo fortis, quæ potest convertere non solum quod sufficit ad restitutionem deperditi, sed etiam quod sufficit ad augmentum. Postmodum vero quando aggeratur non sufficit ad augmentum, sed solum ad restitutionem deperditi. Tandem vero in statu senectutis*

nec ad hoc sufficit; unde sequitur decrevitum, & finaliter dissolutio corporis. Et contra hunc defectum subveniebatur homini per lignum vite. Habebat enim virtutem fortificandi virtutem speciei contra debilitatem provenientem ex admixtione extranei.

Ex quibus verbis habemus, quod fructus arboris vite erat homini ut medicina, qua senectutis infirmitates evitabantur, quod etiam dicit S. Thomas, & Augustinus; fructus vero aliorum arborum erant homini ut alimentum. Medicina illa respectu aliarum arborum erat supernaturalis; respectu illius arboris, cui Deus talem dedecit virtutem, erat naturalis. Et sic intelligimus conclusionem Angelici Doctoris, dicentis, lignum vite quodammodo causare immortalitatem, non autem simpliciter. Quamvis S. Thomas intelligat, quod non causasset pro omni tempore, vel quia post aliquod tempus debebat homo iterum de co sumere, vel quia ad paradysum transferretur. Nostro autem modo ipsam etiam explicare, & illius verba nostræ explanationi adaptare, nemo nobis prohibebit; quæ præcipue inveniat, mentem ejus non esse nobis oppositam; ut possit nobis jure contendere, verbis ejusdem uti; quod sane cavendum est maxime, ne vel controversee fiant in verbis, vel ne verba in alienum, immo aliquando in contrarium etiam sensum devertantur.

DISSERTATIO CLVIII.

De primi Hominis creatione; an fuerit Adam primus Homo a Deo creatus, an vero fuerint Homines Præadamitæ? De statu Gratiæ, in quo fuit Adam creatus; & de Beatitudinis dono, quo idem in sui creatione fuit a Deo exornatus.

Næquam deveniamus ad questionem decidendam, seu potius ad fabulam confutandam, de Hominibus Præadamitis, aliqua de Hominis creatione dicenda sunt. L. Hominis præstantiam supra res cæteras ex ejusdem creationis modo dignoscimus. Cætera enim omnia simplici Dei jussu facta sunt; *facta lux, facta firmamentum, germinet terra, producat*

*aque &c. Dixit enim, ut ait Psalmista, psal. 148, & facta sunt; mandavit, & creata sunt. In hominis vero creatione non dictum est: fiat homo; nec; germinet terra hominem, producat aquæ hominem; sed potius, quasi deliberans Deus, & consulens de illius creatione, dixit: *Faciamus hominem*; quæ enim sunt magna, deliberatione fiunt; quæ digniora, consilioque excelso, & diffusio-*

ta, roboris virtute, atque præstantia. Sentiant hoc ipsum Tertullianus lib. 2. cont. Marcionem; Basilus hom. 10. in Hexameron; Gregorius magnus lib. 9. moral. c. 27., Rupertus in exordio lib. 2. sup. Genes. II. Hominis quoque dignitatem commendamus in eo, quod post alias creaturas ultimo loco sit creatus, tanquam finis, ad quem cætera a Deo ordinata sunt. Uruntur ad hoc explicandum comparatione Principis, Sponsi, & Hospitis, introducti in præparatum sibi palatium, in sibi adornatum thalamum, in appositum sibi convivium, Basilus hom. 10. Hexameron; Nyssenius lib. 2. de creatione hominis c. 2. & 3., Chrysostomus hom. 8. in Gen., Ambrosius ep. 38. ad Horatianum. III. Hominis excellentiam invenimus in eo, quod ipsi dominium in cæteris creaturis & inanimatis, & animatas, ac sensu præditas fuerit a Deo tributum; immo etiam aliquo modo in cælestes creaturas; quum dicatur Deut. 4. *Altra cali facta sunt in ministerium cultus gentibus.* Quod fuit peculiariter observatum a S. Bernardo ser. 14. in Psa. 99. IV. Hominis majestatem habemus in eo, quod dicitur factus ad imaginem, & similitudinem Dei. Philosophi Gentiles vocarunt hominem *microcosmum*, hoc est parvum mundum; rectius Moyses, quando dixit illum factum ad imaginem, & similitudinem Dei, vocavit *microdem*, scilicet parvum Deum. Quod habetur psal. 8. Ubi enim dicitur: *Ministi eum paulo minus ab Angelis;* in Hebræo habetur secundum Hieronymi versionem: *Minus enim paulo minus a Deo;* id est, ut explicat Estius: *fecisti eum paulo minorem Deo, & quasi parvum Deum.*

Has Hominis prærogativas secundum se totum consequuntur alie secundum partes ejus. Et loquentes de corpore I. corpus hominis fuit factum erectum, non primum, ut sunt illa exterorum animalium; quia cætera terram respiciunt, homo ad cælum tendit. II. magna est inter humani corporis partes congruentia, & ea quidem, quæ non minus hominis respicit utilitatem, quam venustatem, & decorem. III. Etiam in partibus, quæ in humano corpore non apparent, magna est proportio, ut qui eam contemplantur maxime delectentur. IV. Partes sunt quoque in corpore humano, quæ inserviunt usui, & sunt partes, quæ inserviunt decori. Fuit autem homo ex limo formatus,

ut immortalitatem suam, si non peccasset, non naturæ, sed gratiæ, tribueret. Ut enim inquit Augustinus lib. 2. de Gen. ad lit., contra Manichæos disputans, c. 7. *Quid mirum, aut difficile Deo, etiam si de limo istius terra hominem fecit, tale tamen corpus ejus efficere, quod corruptioni non subjaceret, si homo præceptum Dei cuncto diem peccare noluisse?* Loquentes vero de Anima hominis I. anima non ex aliquo præsupposito facta est, sed ex nihilo, adenque creata; & hoc, ut postmodum redeat, non ad terram, ex qua sumpta non est, sed ad Deum, a quo fuit creata. Ita Augustinus lib. 7. de Gen. ad lit. c. 18. *hoc testimonio sane satis admonemur, ex nihilo Deum fecisse animam, quam primo homini dedit, non ex aliqua jam facta creatura, sicut corpus ex terra: & ideo eum redit, non habet quo redeat, nisi ad auctorem, qui dedit eam, non ad eam creaturam, ex qua facta, sicut corpus ad terram.* II. anima per synecdochen dicitur totus homo, quando dicit Scriptura Gen. 2. 7. *Et factus est homo in animam viventem;* & hoc, ut ostendatur, hominem secundum animam non secundum corpus, debere vivere. III. dicitur anima *spiraculum vitæ*, quia anima in homine est vitæ principium, & origo. IV. neque corpus hominis factum fuit ante animam, neque anima ante corpus, sed simul utrumque fuit factum; id est homo ex utroque constans, quod docuit Augustinus lib. 6. de Gen. cont. Manichæos c. 8., & S. Thomas 1. p. q. 91. ar. 4. Unde animæ non existerunt ante corpora, nec in corpora immittuntur postquam in carceres, quod somniantur Platonici, & cum illis Origenes, Priscillianus, & problematice etiam Rufinus.

Prima autem mulier, seu Eva, post primum hominem facta, ex ejus costa formata, fuit, & Adæ data est in adjutorium, hoc est ad filiorum procreationem. Ut enim ait Augustinus lib. 9. de Gen. ad lit. c. 7. *Non video ad quod aliud adjutorium mulier facta sit viro, si generandi causa subtrahatur.* Ambo fuerunt extra paradysum formati; quanvis sint qui velint Evam in paradiso firmatam; & deinde in paradiso a Deo passam, ut operarentur, subdit Augustinus lib. 8. de Gen. ad lit. c. 10. *per agriculturam non laboriosam, sed delectiosam.* Et insuper ut custodirent illum, hoc est, addit idem S. Doctor; *ipsi sibi, ne aliquid admitterent, quare inde mitterentur expelli.*

Præada.

Præadamitarum modo fabulam expugnandam suscipimus. Isaac Peyrertus, nativitate Gallus, religione Calvinianus, auctorem se prodit systematis præadamitici, in Epistola, quam scripsit ad Philorimum, & in Deprecatione ad Alexandrum VII. Pont. Rom. super libro edito, cui titulus erat: *Præ-Adamita &c.*, sicut in epistola dicit, se rationes exponere, propter quas ejuraverat Sectam Calvinianam, quam profitebatur, & librum de Præ-Adamitis, quem ediderat. Epistola prodit Romæ ann. 1657., & pariter Deprecatio. Testatur ille idem ad fabulam concinnandam se fuisse motum, quia in Superstitione sua cuique liberum erat mostra constare, quanvis Paribus, & Ecclesiæ definitionibus contraria, dummodo Scripturarum juxta proprium sensum intellectarum suffragium haberet, & rationum momenta in veniret, quibus fabulæ inisterent. Cogitavit itaque, ante Adamum fuisse homines, qui omnes erant ex Genitibus; Adamum vero, quem commemorat Moyses, fuisse primum hominem Judæorum, non vero totius generis humani. Evulgatum est opus Amstelodami, ipso nesciente, ut dicit; & quum Flandriæ esset servitio Principis Condæi mancipatus, catholicæ Religionis Ministri eum deprehenderunt, & carceribus manciparunt. Melior autem factus ad Alexandrum VII. confugit, & palynodiæ carere non erubuit; immo Calvinianam Sectam ejuravit, & Catholicum se præstitit. Plerique Aonymum eum vocant, ut Peitididit, Natalis Alexander &c. quia nomen suum libro Amstelodami evulgatum non fuerat præfixum. Attamen deinde ipse met se manifestavit, quando in epistola, & deprecatione prædictis sanior factus insaniam confessus, & destitatus est. Quæ quidem sic explicata, & Auctori suo restituta.

- I. Impugnatur. Genes. 1. Moyses hominis creationem enarrans, illum dicit fuisse primum hominem absolute, & absque ad Judæos restrictione; nullam insuper aliorum hominum antecedentem existentium commemorationem facit; illum quoque primum hominem constituit universæ terræ dominum; & ex ejus semine totam terram implendam fore, asseveravit Deus. *Et creavit Deus hominem ad imaginem suam; ad imaginem Dei creavit illum, masculinum & feminam creavit eos. Deus dixitque illi Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subji-*

cite eam; & dominamini piscibus maris, & volatilibus cali, & universis animantibus, quæ moventur super terram. Ex eodem Gen. c. 2. & ex 3. & ex aliis sequentibus constat, hunc hominem fuisse Adam; præcipue vero ex c. 5. in quo dicitur *Hic est liber generationis Adam. In die, quo creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum, masculinum, & feminam. Creavit eos, & benedixit illis: Et vocavit nomen eorum Adam in die, quo creati sunt.* Unde sutilis redditur imaginatio Peyrertii dicentis, primum hominem a Deo creatum non fuisse Adam, qui fuit deinde creatus; quod clarius in argumentorum solutione videbitur.

- II. Impugnatur, Gen. 2. 5. dicitur: *Et homo non erat, qui operaretur terram.* Cur homo non erat, si ipse asserit, homines alios fuisse a Deo antecedenter creatos? Non operabantur terram homines illi, quos ipse comminiscitur? Vel tantum, fuit Adæ, & posterorum ejus munus terram operari, quum homines ante Adam creati absque opere terræ fructibus vescerentur? Quis non videt, quam sint absurda hæc, & fabulosa?

- III. Impugnatur. Dicit ipse, fuisse Adam a Deo post diem septimum creatum; at Moyses aperte dicit, die septima Deum ab omni opere cessasse, & requievisse; ergo post diem septimum Adam non creavitur ergo Adam fuit ille idem, qui fuit sexta die creatus.

- IV. Impugnatur. Gen. 10. omnes gentes, dicitur, originem duxisse a Semo, Chamo, & Japheto, qui fuerunt Noë filii; sed omnes isti ab Adamo ortum ducebant: ergo omnes homines originem habent ab uno homine, qui fuit Adam. Unde Paulus Apostolus Act. 17. in Areopago dicebat: *Fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terra.* Nec dicat, verba illa ex uno, que habet Vulgata, in textu græco legi: *Et ex uno sunt;* hoc est ex uno sanguine; quatenus omnes homines ex eadem terra, quam sanguinis nomine intelligit, constabant. Etenim hoc non solum est contra omnium Patrum mentem, verum quoque esse ex uno sanguine importat esse ex uno homine, hoc est ex unius hominis sanguine. Gratis autem ipse accipit pro sanguine terram, quum magis ad proprietatem accedat accipere hominem.

- V. Impugnatur. Si fuerint homines a Deo creati ante Adam, cur solus Adam fuit a Deo

Deo omnium animantium Dominus constitutus? Cur voluit Deus, ut a solo Adam nomen acciperent? Cur ad solum Adam fuerunt adducta, ut eidem obedirent, & ab eodem denominarentur? Alii homines ergo nullâ habebant animalia pro usu; omnia animalia ipsi erant anonyma; nullum dominium super animalia exercebant? Deoret qui poterit hæc absurda.

VI. Impugnatur. Homines Præadamitæ vel contraxerunt originale peccatum, vel non contraxerunt? Si contraxerunt: ergo non fuerunt ante Adam, sed post ipsum; peccatum enim originale in Adam fuit actuale, & omnes qui conserunt, ab Adamo originem ducunt. Si non contraxerunt: ergo non fuerunt morti obnoxii, nec tot ærumnis, quibus nos propter peccatum affligimur, vexati. Quæ respondet ad hanc rationem Peyrierius, in argumentorum etiam solutione confutabimus. Unde

Arguit I. Dux habentur hominum creationes in Genesis libro; una cap. 1. & illa est hominis creatio, a quo Gentiles originem ducunt; altera cap. 2., & illa est hominis, a quo nati sunt Judæi, hoc est Adæ. Hujus progeniem, relicto illo primo, describit Moyses, quia quum Judæus esset, originem scriptam, & posteritatem Judæorum scribere intencodebat. Hoc autem probat, quia impossibile sibi videtur, ab Adamo usque ad Evæ formationem transacta fuisse illa omnia, quæ cap. 2. narrantur, per dimidium unius diei. II. Homines Præadamitæ est cum Adamo non habuissent conjunctionem physicam, habuerunt tamen politicam, & mysticam; hæc sufficit, ut eis imputetur peccatum a solo Adamo commissum. III. Duplex est mors, naturalis nimirum, & legalis; mors legalis fuit in penam data Adæ ob præcepti transgressionem; homines vero Præadamitæ habuerunt mortem naturalem, quanvis non habuerint legalem. IV. Ad Rom. 5. scribit Apostolus: *Usque ad Legem peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum Lex non esset. Sed regravit mortem ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri.* Nominæ Legis intelligitur Lex data Adæ: ergo usque ad Adam fuit peccatum, quum fuerit usque ad Legem Adamo datum: ergo ante Adam fuit peccatum; sed si fuit peccatum, fuerunt ho-

mines, qui peccaverunt: ergo fuerunt homines Præadamitæ; non fuit autem illis imputatum peccatum, quia non fuit illis data Lex, sicut data fuit Adæ. Nec possunt verba illa de Lege Mosaica intelligi; quia aliter sequeretur, non debuisset peccatum, nec alius posteris ejus, imputari peccatum, quia erant ante legem. V. In Scripturis Judæi vocantur filii Dei, Gentiles filii hominum, atque etiam aliquando Terrigenæ; sed hoc non ex alio, quam quia Adam fuit a Deo creatus, alios vero homines ante Adam terra progeniit; unde Adæ posteri, hoc est Judæi, dicuntur filii Dei; & posteri Præadamitarum appellantur filii hominum, & filii terræ. VI. Genes. 4. v. 6. & 7. Deus hæc dixit Caino: *Quare trahit es? Et cur concidit facies tua? Nonne si bene egeris, recipiet tibi autem male statim in foribus peccatum adterit? Uoi ait, in foribus idem esse ac in portis. In portis autem aderant Judices, qui judicia exercebant; quod etiam ex aliis Scripturæ locis constat; hi Judices non erant posteri Adæ, quia præter Cainum, & Abelem nullum alium filium tum geoverat: ergo erant homines Præadamitæ. VII. Genes. 4. v. 14. dicebat Cain ad Domionum: *Ecce ejicisti me a bodie a facie terra, & a facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnia igitur, qui intulerit me, occidet me.* Et Dominus dixit ad Cain: *Nequaquam ita fiet; sed omnis, qui occiderit Cain, septuplum punietur. Porsuicque Domionus Cain signum, ut non interficeret eum omnis, qui invenisset eum.* Hæc verba, ait, ostendere, fuisse in mundo alios homines præter primos parentes, & Cainum; aliter frustra timuisset Cain, frustra Dominus signum in illo posuisset. VIII. Josephus Hebræus tradit, quod Cain profugus ad orientalem plagam Eden, habuit socios, cum quibus atrocitiam exercebat: *Accitis undequaque atrociorum, & nequitia sociis; necnon magistram illis ad facinorosam vitam effectam;* ergo erant alii homines in mundo; sed esse non poterant, nisi Præadamitæ: ergo &c. IX. Christo Genesis loco num. 2. dicitur: *Fuit autem Abel Pastor ovium, & Cain Agricola;* hæc autem exercitia fieri non possunt sine sociis, qui adjuvent, & sine artribus, quæ subministrant instrumenta, quæ ad eadem peragenda sunt necessaria; ex Moyse vero historia, prout a nobis intelligitur, non erat adhuc artes in mundo adinventæ, nec alii homines erant præ-*

ter duos fratres, illorumque parentes : ergo dicendum est, fuisse alios homines Præadamitas, qui artes exercebant, & socii Abelo, & Caino erant. X. Ibidem dicitur de Cain : *Et edificavit civitatem, vocavitque nomen ejus ex nomine filii sui Enoch.* Si non erant alie civitates in terra, ad quid eam distingisset Cain nomine illi proprio ? Quibus autem fabris illam ædificavit ? Quibus civibus implevit ? Erant ergo alii homines præter illos, qui a Patre suo originem ducebant. XI. Si Deus mundi initio unicum tantum hominem condidisset, jam terra autem hominum multiplicationem in desertum, & solitudinem abiisset ; jam bestiarum, quæ priusquam homines fuissent multiplicarunt, eam reddidissent inhabitabilem ; hoc autem non est dicendum : ergo &c. XII. Cain duxit fratrem suum, ut occideret extra omnium conspectum : ergo erant homines, quorum metuebat aspectum in fratricidio committendo. XIII. Fere omnes antiqui Philosophi aut mundum fecerunt æternum, aut ejus originem omnino occultam voluerunt ; sed non abiissent Philosophi in has sententias, si ea tantum fuisset mundi duratio, quam ab Adamo fluxit : ergo mundus antiquior Adamo dicendus est. XIV. Multi Populi Gentiles longiorem ponunt suam Chronologiam Adami creatione ; ut legimus de Chaldeis, de Ægyptiis, de Sinenibus, aliisque : ergo Adamum Populi illi præcesserunt. XV. Hesiodus, & Aufonius referunt justam hominum ætatem esse annorum 96. Cornicum 864. Cervorum 3456. Corvorum 10366. Phœnicis 93312. Nympharum 933120. Non potuisset autem hæc haberi numeratio, nisi prius fuissent homines, qui eam fecissent : ergo ante Adamum fuerunt alii homines.

Respondemus ad l. cap. 2. Genesis describi creationem hominis ampliori modo, quo fuerat cap. 1. descripta, sed semper ejusdem hominis, & non alterius. Quod ex eo patet, quia eodem cap. 2. describitur creatio etiam cœli, & terræ, & omnis virgulti agri ; sicut igitur non intelligitur creatio novi cœli, novæ terræ, & novorum virgultorum, ita nec est intelligenda creatio novi hominis. Nescit autem Peyrierius infinitam Dei potentiam, quum eam velit tempore æterni ; & quum omnia unico instanti creaverit, iarendi ipse pluribus opus habuisse diebus, ut creationem hominis, & feminæ perficeret. Satis parce de-

PAR. II.

omnipotentia sentit, qui eam hominum legibus in operando coarctat.

Ad II. dicitur, purum esse commentum illud, quod aserit de triplici illa communicatione, & conjunctione, physica, politica, & mystica ; quam sine auctoritate fingit, & sine ratione evulgar. Cæterum quomodo poterant cum Adamo conjungi homines, qui Adamum præcedebant ? Nulla prorsus ex illis tribus unionibus cum eo poterant communicari, qui adhuc non erat in mundo. Imputatio autem peccati, vel meritum, est commentum sectæ Calvinianæ ; quemadmodum sola imitatione posse peccatores dici, est monstrum Pelagianæ sectæ ; quæ omnia paratus fuit amplecti homo, qui se ostendit ad omnem insipientiam naturam, nisi aliquando resipuisset.

Ad III. iterum tertium argumentum ex Pelagianorum penu desumptum est, Apostolo reclamante, qui docet, moriemini mundum subintrasse per peccatum, & peccati lhipidinem mortem fuisse. Audiatur Augustinus lib. 1. de pecc. merit. & remis. c. 1. *Qui dicitur Adam sic creatum, ut etiam sine peccati merito moreretur, non pœna culpa, sed necessitate natura, profecto illud, quod in lege dictum est, quæ die cederitis morte moriemini, non ad mortem corporis, sed ad mortem animæ, quæ in peccato est, referre coguntur. Quæ morte mortuos significavit Damians Infideles, de quibus ait : Sinite mortuos sepelire mortuos. Quid ergo respondebant, cum legitur, hoc Deum primo homini, etiam post peccatum, increpando & damnando dixisse. Terra es, & in terram ibis ! Neque enim secundum animam, sed quod manifestum est, secundum corpus terra erat, & morte ejusdem corporis erat iturus in terram. Quamvis enim secundum corpus terra esset, & corpus, in quo creatus est, animale gestaret, tamen si non peccasset, in corpus fuerat spirituale. motandus, & in illam incorruptionem, quæ fidelibus ac Sanctis promittitur, sine mortis periculo, transiurus . . . Prævide si non peccasset Adam, non erat exspoliandus corpore, sed supervestendus immortalitate, & incorruptiæ, ut absorberetur mortale a vita, id est, ab animali in spiritale transiret.*

Ad IV. Lex, de qua scribit Apostolus, est mosaica, non adamica ; & hoc ex ipsiusmet Apostoli verbis innoscit. Primo, quia Apostolus dicit, quod mors regnavit ab Adam usque ad Moysen, etiam in iis, qui non peccaverunt ; unde quum

B b b

cla.

clare nominet Moysen, de mosaica lege intelligendus est. Secundo quia legem illam intellexit, per quam nemo potuit justificari; at hæc lex non alia est, quam mosaica per eundem Apostolum scribentem ad Romanos, ad Galatas, & ad Hebræos. Tertio quia dixit Apostolus, quod per Adamum intravit peccatum, & mors in mundum; hoc autem cum systemate præadamitico non cohæret, per quod si supponuntur alii homines ante Adamum, isti debuissent esse impeccabiles, & immortales. Ad illud autem, quod dicitur de imputatione peccati, dicitur, quod verba illa; *Peccatum non imputabatur, cum non esset Lex*; non intelliguntur per oppositionem ad Legem mosaicam, vel adamiticam, sed in genere per oppositionem ad omnem legem; secundum quod idem Apostolus ad Romanos 4. scribit: *Ubi non est Lex, nec prævaricatio*. Ex quo Apostolus infert, quod si peccatum regnavit atequam lex mosaica esset, alia lex fuit violata, propter cuius violationem originale peccatum fuit contractum. Sic respondet Petrididier; futurum autem est Natalis Alexandri responso, ad quam remittuntur Legentes.

Ad V. occurrit quoque Petrididier dicendo, quod diversæ appellationes non arguant diversam originem, sed prærogativas tantum diversas. Cæterum populi illi, qui Judæis opponuntur, etiam ex locis ab Adversario citatis, sunt Chananæi, Philistæi, Idumæi, aut Ægyptii; quos ab Adamo oriundos, æque ac Judæos, Adversarius ipse fatetur.

Ad VI. Peccatum esse in foribus non aliud significat, quam imminere peccati poenam; quemadmodum dicimus, quando aliquis est proxime accessurus, quod sit ad januas. Hac loquendi phrasî utitur alibi etiam Scriptura; nimirum Marci 13. 29. *Sic & vos cum videritis hæc fieri, scitate, quod in proximo sit in oïliis*; Jacob. ep. 5. 9. *Nolite irasci, fratres, in alterutrum, ut non iudicemini*. Ecce Index ante januam affixit: Utuntur quoque profani Scriptores; Plutarchus enim scribit de febri proxime accessura; *febris est in foribus*. Responso est Alexandri.

Ad VII. Cain ex Ambrosio lib. 2. de Cain & Abel c. 9. timebat parentes. *Potuit & parentes parricidas timere, qui doerant parricidium posse committi. Poterunt enim & parentes de filio discedere, quod didicerat post-erit de parente*. Timebat quoque Cain

neptes suos, qui multi tunc temporis erant, & ad orientale plagam Eden, habitabant. Erenim Cain occidit Abelem anno mundi 170., ut habetur ex Chronico alexandrino; & colligitur etiam ex Scriptura; nam Gen. 4. 25. dicitur, quod pro Abele occiso datus est Adæ Seth; & Gen. 9. 3. habetur, quod Seth natus est ann. 170. Adæ; per centum autem, & triginta annorum spatium quis crederet, Adamum, & Evam non generasse filios, & filias, & hos etiam alios, unde potuissent finitimæ regiones habitari? Non timebat ergo Cain alienigenas, sed suos; non Præadamitas, sed Adamitas homines metuebat.

Ad VIII. Si concedenda sunt quæ narrat Josephus, dicitur, socios illos, a Caino advocatos, fuisse de sua familia; ipse enim jam etiam filios, & filias generat per tot annos, quibus vixerat: unde isti dicti sunt filii hominum ad differentiam filiorum Seth, qui vocati sunt filii Dei.

Ad IX. Dicitur de Eva, quod quolibet anno tergeminos partus effundebat; quod testatur Natalis Alexander. Hæc postea, poterat Abel, & poterat etiam Cain, ex propria familia habere homines, qui eos adjuvarent. Instrumenta autem, quæ modo sunt in usu ad artes illas exercendas, tunc non erant; adeoque non est inquirendum, quis ea fabricasset. Adam ergo eos docuit artem, quam profitebantur, & sui cuique posteri adjumento erant in illa exercitio decernenda.

Ad X. sufficientissima erat multitudo in posteris Cain, ut civitatem conderent, & habitarent; & quævis omnes a Moyse non enumerarentur, hoc nihilominus non officit; quia propositum Moyse erat illos tantum enumerare, qui propagarunt semen Adæ usque ad Abraham, & postmodum ex ejus semine ad populum Dei; quod diserte docet S. Augustinus lib. 15. de civ. Dei c. 8.

Ad XI. jam est dictum fuisse ad sufficientiam homines, ut terras colerent, in quibus vivebant; & in quas disfundebantur. Solitudo autem horrorem incutere non poterat, quia homines non habitabant in desertis, sed in habitatis locis. Nec bestie poterant terras devastare, quia quemadmodum crescebant bestie, ita etiam multiplicabantur homines, quibus occidebantur, vel arcebantur in campis suis; nec bestie fuerunt in majori quantitate in genere, & specie suis a principio creatæ a Deo, quam homines.

Ad

De primi Hominis creatione, &c. 379

Ad XII. Erant quidem homines, & præcipue de progenie Abelis, quorum conspectum timebat Cain; unde eum extraxit, illos duxit, ut eum occideret. Non est igitur necessitas, ut per hoc ad præadamitas homines recurramus.

Ad XIII. Omnes veteres illi Philosophi originem mundi ignorarunt; unde eum dixerunt æternum; Nil autem hoc faveat Præadamitarum systemati. Nec patitur fabulam reddi credibilem, quod iidem Philosophi incognitam sibi mundi originem dixerint. Nullam mosaicæ historiæ cognitionem habuerunt; ac proinde divinando processerunt.

Ad XIV. Vere Peyrerius fabulas Gentium adducit pro rationibus, ut fabulam suam jam collabentem aliquatenus firmare videatur. Chronologia enim illæ, quas affert, fabulosæ sunt, & non debent in medio poni, ut veritas per illas inveniri rationabiliter possit. Cæterum si anni illi fuerunt mensuræ, vel trimestres, vel bimenses, vel quadrimenses, quales erant in Ægypto; juxta Diodorum Siculum, Varronem apud Lactantium, Plinium, Proclum, Plutarchum &c. facile est, ut possint aliquæ epochæ cum Moysis chronologia conciliari, ut præstitit de Ægyptiis Capellus ad ann. mund. 1682.

Ad XV. Ineptiæ sunt illæ, quæ in argumento congeruntur, indignæ quidem, ut proponantur, & pariter indignæ, ut ad eas respondeatur. Abutitur autem Peyrerius hominum fide, quem velit, ut deliriis supra deliria credant. Sibilis igitur ultimo argumento responsum detur; ut videatur somnia sua, plusquam ratiocinio, risu esse excipienda, ac confutanda; auctoremque, nisi respicisset, magis scutica, quam calamo, refellendum, ac impugnandum.

De statu gratiæ modo loquentes; in quæ creati sunt primi homines, quaeritur, an creati fuerint in statu gratiæ sanctificantis? Negant perique Theologi de schola, qui enumerantur ab Estio; nimirum Magister sententiarum, Hugo de S. Victore, Rupertus Abbas, Alexander Alensis, S. Bonaventura, Scotus, Richardus &c. Affirmant vero S. Thomas, Albertus magnus, Durandus, Gregorius Ariminensis, alique plures; cum quibus

Dicimus, primos homines in statu gratiæ sanctificantis fuisse a Deo creatos.

I. Probatur ex Scripturis. Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Eccl. 7. *Hoc invenni, quod feceris PAR. II.*

Deus hominem vestrum. Eccl. 17. *Deus creavit de terra hominem, & secundum se vestivit illum virtute.* Ad Ephes. 4. *Renovamini spiritu mentis vestrae, & induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.* Ad Colos. 3. *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum, cum qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem ejus, qui creavit illum.* Quæ quidem auctoritates fortius agunt accedente Sanctorum Patrum explicatione, quam mox in ipsorum testimoniis afferemus.

II. Probatur ex Conciliis. Concilium Arausicanum II. can. 19. hæc habet: *Natura humana etiam si in illa integritate, in qua est creata, permanserit, nullo modo scissam, Creatore suo non adjuvante, servaret. Unde cum sine gratia Dei salutem non possit custodire, quam accepit, quomodo sine gratia Dei poterit reparare, quod perdidit?* Quæ verba desumpta sunt ex Augustini epistola 106., vel secundum P. Benedictinorum editionem 186. inter epistolas tertie classis; & scripta fuit circa medium anni 417. ad Paulinum ab Alypio, & Augustino; verba Concilii leguntur in modo dicta editione num. 17. c. 22. Concilium hoc convocasse Leonem Papam, & ejusque auctoritate habitum esse, tradit Estius; sed in Scholio corrigitur, & dicitur, non a Leone I., sed a Bonifacio II. fuisse adprobatum. Epistola ad Cæsarium Arclarensem. Subditur ex annotatione Jacobi Sirmondi 2. Conciliorum antiquorum Gallie, in Codice Fossatensi, & aliter consimili, qui extat in Bibliotheca S. Mariæ Laudunensis, epistolam præfatam Synodo ipsi propter reverentiam Sedis Apostolicæ preponi, & epistolæ brevem de Synodi ejusdem auctoritate præfixam esse annotationem. his verbis: *In hoc loco continetur Synodus Arausica, quam per auctoritatem Sanctus Bonifacius Papa confirmavit; & ideo quæcumque aliter de Gratia, & libero Arbitrio crediderit, quam vel illa auctoritas continet, vel in illa Synodo constitutum est, contrarium se Sedi Apostolicæ, & universæ per totum mundum Ecclesiæ, esse cognoscat.* Ad quæ Auctor Scholii adjungit: *Vide antiquam, perpetuam, ac veluti ingentem Ecclesiæ Gallicanæ erga Sanctam Sedem Apostolicam reverentiam, & de ejusdem auctoritate fidem, ac persuasionem.*

III. Probatur ex Patribus. Irenæus lib. 7. cont. hæres. c. 20. inquit, nos in Jesu Chri-

no recuperare, quod in Adam perdidimus. Et c. 37. introducit Adam hæc dicentem: *Quoniam eam, quam habui a spiritu sanctitatis stolam amisi per inobedientiam.* Cyprianus ep. 74. Spiraculum vitæ, quod in faciem Adæ inspiravit Deus, exposit de Gratia Spiritus Sancti, in animam primi hominis a Deo infusa. Quod pariter exposit Methodius martir apud Epiphanium in hæresi Origenis; item Basilis in exposit. psalmi 48. At cæteris omnis Patribus adducimus Augustinum lib. 2. de Genes. ad lit. c. 31. de primis parentibus hæc scribentem: *Mox ut præceptum transgressi sunt, intrinsecus Gratia deficiente, omnino nudati in sua membra excidit conjecerunt.* Idem repetit eadem lib. 13. de civ. Dei c. 13. Et lib. de Correptione & Gratia c. 11. ait: *Quid ergo, Adam non habuit Dei gratiam? Immo vere magnam, sed disparem.* Et infra: *Nec ipsum Deus esse voluit sine sua gratia, quam reliquit in ejus libere arbitrio.* Eadem docent Prosper, Leo magnus, Gregorius magnus &c.

IV. Probarur Rationibus. I. Primus homo fuit a Deo creatus rectus: ergo cum gratia habituali. Antecedens est certum ex S. Thoma 1. p. q. 95. ar. 1. ubi docet, fuisse summam rectitudinem primi status hominis. Consequentia probatur. Restitudo illa posita est in eo, quod ratio erat subdita Deo, animæ erat subditiu corpus, & rationi inferior portio subdebarur; sed dum ultimæ subjectiones non erant homini naturales, aliter eas per peccatum non amisisset: ergo supernaturales: ergo per donum gratiæ supernaturalis. II. Deus creavit primum hominem ad finem supernaturalem: ergo creavit illum cum virtute consequendi finem supernaturalem; sed hæc virtus nequit esse, nisi gratia supernaturalis: ergo creavit illum cum gratia supernaturali sanctificante. III. Si Adam permansisset in statu innocentie, filii ejus nati fuissent in justitia, & gratia; sed Pater non debuit habere minora dona gratiæ in sua creatione, quam filii in eorum generatione: ergo &c. IV. Primus homo creatus fuit in natura sana salva incolumi sine vitio, & sine culpa; sed sic esse creatum est esse creatum in gratiæ sanctificantis statu: ergo &c. Major est Augustini dicentis ser. 1. de verb. Apost. c. 2. *Creatus est primus homo in natura sine culpa, in natura sine vitio.* Minor est ejusdem Augustini lib. 1. de peccatorum

meritis c. 24. *A saluta, & vite aterna hominem nisi peccata non separant.* Consequentia sequitur. V. Adam fuit a Deo creatus cum perfecta charitate: ergo cum gratia sanctificante. Consequentia constat ex Augustino docentis, charitatem esse bonam voluntatem; bona autem voluntas est restitudo, in qua fuit ipse creatus. Docet hoc Augustinus lib. de gratia Christi c. 1. *Quasi vero aliud sit bona voluntas, quam charitas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo.* Et lib. 4. de civ. Dei c. 11. *Fecit Deus, sicut scriptum est, hominem rectum, ac per hoc voluntatis bona: non enim rectus esset, bonum non habent voluntatem: bona igitur voluntas opus est Dei.* VI. Adam creatus est vel sapiens, vel stultus; non stultus, quia creatus est sine vitio, ut diximus ex Augustino: ergo sapiens; sed sapientia illa esse non poterat sine charitate: ergo &c. Minor subsumpta est etiam Augustini lib. 2. de libero arbitrio c. 9. ubi docet, sapientiam esse veritatem, in qua cernitur, & tenetur summum bonum; quod saltem intelligendum est imperfecte.

Objiunt I. I. ad Cor. 25. dicitur: *Fallus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem.* Ex quibus constat, quod Adam in sui creatione non habuit Spiritum Sanctum, sed tantum animam viventem: Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale: Ex quibus liquet, quod Adam initio non fuit spiritalis, sed animalis; animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus; ut docet idem Apostolus I. Cor. 2. *Primus homo de terra terrenus; secundus homo de celo celestis:* Ex quibus patet, quod Adam fuit terrenus, non celestis, deditur scilicet terrenis, non celestibus rebus. II. Augustinus lib. QQ. vet. test. q. 123. *Quid iam apertum, quam quod Adam non habuit Spiritum Sanctum?* Addeus, illum non nisi terrena, & sensibilia sapuisse; & errare eos, qui dicunt, nos adoptionem filiorum Dei, quam perdidimus in Adam, in Christo recuperare. Idem Augustinus asserit, quod Adam tunc factus est homo spiritalis, quando a Deo positus est in paradiso voluptatis: ergo non quando fuit creatus. Sunt ejus verba lib. 2. de Genes. contr. Manichæos c. 8. ad verba: *Inflavit in faciem ejus spiraculum vita: Nondum tamen spiritalem hominem debemus intelligere, qui factus est in animam viventem, sed adhuc animale.*

Tunc

Tunc enim spiritualis effectus est, cum in paradiso, hoc est, in beata vita constitutus, preceptum etiam perfectionis accepit, ut verbo Dei consummaretur. III. Cyprianus epist. 74. ad Pompejum inquit: Non per manus impositionem quis nascitur, quando accipit Spiritum Sanctum, sed in baptismo, ut Spiritum jam natus accipiat, sicut in primo homine Adam factum est. Ante enim Deus eum plasmavit, & tunc insufflavit in faciem ejus flatum vitæ. Nec enim potest accipi Spiritus, nisi prius fuerit, qui accipiat. IV. Hieronymus in epist. ad Philemonem inficiatur aperte, hominem ab initio conditum rectum, ac bonum. V. Angeli non fuerunt creati in statu gratiæ sanctificantis: ergo multo minus homines. VI. *Si nostra Conclusio esset vera, deberet esse de fide; sed de fide non est: ergo non est vera.*

Respondemus ad I. Verbis illis Apostolus facit discrimen inter corpus humanum, quale creatum est ab initio, & quale est post resurrectionem gloriosum; ut nunc est corpus Christi, & trit nostrum, si Deus dignabitur. Et discrimen dicit esse, quod primum indiget cibo, potu, somno &c. sicut indigent cætera animalia; secundum vero non indiget, quia spirituale, gloriosum, ut corpus Christi. Et ita explicat verba illa Augustinus lib. 6. de Gen. ad lit. c. 1. & lib. 12. c. 7. & ep. 146. alias 207. & lib. de Civ. Dei c. 2. & 23. & in Enchirid. c. 91. & lib. 1. Retract. c. 12.

Ad II. Liber QQ. veteris testamenti non est Augustini, ut omnes eruditi Critici farentur; sed est Hilarius Sardenfis, Luciferianæ Sæcæ affecta, ut plures conjiciunt. Ad alium Augustini locum dicit Juvenius, quod verba illa, *nondum, tunc*, significant tantum ordinem narrationis, non vero ordinem rerum gestarum; hoc est, dicere intendit Augustinus, quod Scriptura prius narret. hominis creationem, & deinde illius per gratiam sanctificationem. Verum ad hoc, & alia consimilia Augustini loca, quæ possent obijci, responderet, Augustinum illa omnia retractasse lib. 1. Retract. c. 10. 12. & 14. & lib. 2. c. 4.

Ad III. Cyprianus significat ordinem naturæ; non temporis. Cæterum illa Cypriani epistola, quæ fuit scripta contra epistolam Stephanæ, Rom. Pont., videant Theologi quam auctoritatem habere mereatur.

Ad IV. Hieronymus, si ex propria sententia loquitur, nam de hoc valde dubitatur, intelligendus est de bono merito, quod esse nequit sine libero arbitrio, de quo ipse principaliter facit verbum; meritum enim, ut patet, sine actu liberi arbitrii nullum est.

Ad V. negatur antecedens, contrarium enim nos suo loco probavimus; quod inibi Legentes invenient.

Ad VI. Cornelius Jansenius, Episcopus Yprensis, lib. de gratia primi hominis c. r. concedit sequelam; ait enim: „Existimamus non posse in controversiam, rem istam revocari, sed tanquam in Ecclesia definitam, & fide certam, debere supponi. „ At Estius, quem sequitur Junnius, alique communiter docent, de fide non esse. Et ratio est, quia Ecclesia hoc non definiit expressè; est autem necessaria definitio Ecclesiæ expressa, ut sit de fide. Uterus; quia Scouffæ, qui docent, in primis parentibus justitiam, & rectitudinem fluxisse a quodam naturalis integritatis dono; & Adamum, quando fuit in paradiso positus, fuisse per gratiam sanctificantem perfectum; non sunt ab Ecclesia proscripti. Rursus, qui Tridentinum Sess. 5. dum dicit, fuisse primum hominem in sanctitate, & justitia constitutum, non dicit creatum, sed constitutum; etenim etiam primus homo fuit in paradiso constitutus, sed non creatus. Et quanvis Jansenius dicat, pro *constitutum* intelligi *conditum*; hoc tamen non est de fide, ut sic debeat intelligi; unde nos dicimus, probabiliter pro nobis stare Tridentinum, sed non expressè; quod sufficit, ut non dicatur esse de fide. Igitur de fide est tantum, primos parentes habuisse gratiam, sanctificantem, antequam peccarent; sed non est de fide, eam habuisse initio, quo fuerunt a Deo creati.

Denique de statu beatitudinis loquimur, in quo pariter fuerunt primi parentes a Deo conditi. Et quidem beatitudo vel intelligitur perfecta; vel imperfecta; perfecta est Dei visio intuitiva; imperfecta vero non includit visionem Dei intuitivam, sed abstractivam, atque importat summam quietem, maximam felicitatem, aliaque dona, præter intuitionem Dei, quam excepimus; ut diximus de beatitudine Angelorum. Unde.

Dicimus, primos homines fuisse creatos a Deo non perfecta, sed imperfecta beatitudine, beatos.

I. Probatnr . Beatitudo est in homine , saltem inchoata, & imperfecta, diligere bonam voluntatem, in qua conditus est; ut ait Augustinus lib. 1. de lib. arb. c. 13. *Hoc gaudium, quod huiusmodi boni adeptio- ne gignitur, etiam tranquille, & quiesce, & sanctanter erigit animum, beata vita distit- tur; nisi tu putas aliud esse beate vivere., nisi veris bonis, certisque, gaudere; sed Adam statim dilexit bonam voluntatem, in qua conditus est: ergo &c.*

II. Probatnr . Beatitudo saltem imperfecta est in homine, nullum adesse malum, quod timeatur, nullum abesse bonum, quod desideretur; sed primi homines in paradiso nullum habebant malum, quod timerent, nullum bonum, quod iuste desiderarent: ergo &c. Minor est Augustini lib. 14. de civ. Dei c. 10. *Quid timere, vel dolere poterant illi homines in tantorum tanta affluantia bonarum, ubi nec mors metuebatur, nec ulla corporis mala valeudo? Nec aberat quisquam, quod bona voluntas adipsereetur; nec inerat quod carnem., animamve hominis felicitate vivens offendet.*

III. Probatnr . Beatitudo, de qua loquimur, consistit precipue in pace, in immortalitate, in securitate; sed hæc omnia habuerunt primi homines: ergo &c. Minor etiam est Augustini lib. de corrept. & grat. c. 11. *Nulla rixa a se ipso adversus seipsum tentatus, atque turbatus, in illo beatitudinis loca, sua scilicet pace fruebatur. In eodem libro c. 10. Hominum fecit sum libere arbitrio, & quavis sui futuri scilicet ignarum, tamen ideo beatum, quia & non mori, & non miserum fieri, in sua potestate esse sentiebat. In quo statu recto, & sine vitio, si per ipsum liberum arbitrium manere voluisset, profecta sine ulla mortis, & infelicitatis experimento, acceperat illam merito huiusmodi permanstonis, beatitudinis plenitudinem, qua & sancti Angeli sunt beati; id est, ut sadere non possent ulterius, & hoc certissime sciret.*

Quod autem perfectam beatitudinem non habuerint, hoc est intuitivam Dei visionem, probatur etiam I. quia intuitiva Dei visio nequit stare cum peccato; sed primi homines peccare potuerunt, & de facto peccarunt: ergo &c. II. quia primi parentes habuerunt fidem; sed fides est incompossibilis cum intuitiva Dei visione: ergo &c. III. quia primi homines non habuerunt ampliorem beatitudinem illa, quam habuerunt Angeli in via; sed Angeli in via non habuerunt intuitivam Dei visionem: ergo neque primi homi- nes.

Opponunt I. Augustinus in psal. 70. ser. 7. docet, primos homines habuisse Dei visionem: *Dicatur mihi, quid illi decrat in paradiso consistito, in media opulencia, mediisque deliciis, cui magna delicia erant ipsa visio Dei, cuius faciem quasi inimici timuit post peccatum?* Sed visio Dei est perfecta beatitudo: ergo primi homines habuerunt perfectam beatitudinem. II. Primi Parentes fuerunt tentationibus obnoxii; sed hoc est contra beatitudinem, ad huc imperfectam: ergo &c. Probatnr minor. Omnis tentatio est persecutio quedam saluti animæ intentata; sed omnis persecutio, & quæ precipue animam turbat, pacem offendit, tranquillitatem, securitatem, gaudium obnublat: ergo beatitudini etiam imperfectæ adversatur. III. Primi homines erant in periculo constituti, ut Deo displicere possent; sed hoc solum ingenerare potest magnam maestitiam illis, qui diligunt Deum, adeoque illos in sua beatitudine perturbare: ergo saltem per hoc non gaudebant illi beatitudine nec quidem imperfecta.

Respondemus ad I. Augustinus dixit, primos homines habuisse visionem Dei, non vero habuisse intuitivam Dei visionem. Perfecta beatitudo non est quæcumque Dei visio, sed solum intuitiva. Et quavis dicat, quod faciem ejus videbant, dicit etiam, quod videbant faciem ejus quasi inimici; hæc autem non est beatitudo, ut patet.

Ad II. Primi parentes non fuerunt tentati per tentationem internam, sed tantummodo per externam; sicut etiam per hæc fuit tentatus Christus. Et quemadmodum in Christo externa tentatio non turbavit ejus perfectam beatitudinem; ita nec in illis eadem externa tentatio perturbare potuit beatitudinem illorum imperfectam. Quod primi homines fuerint tantum tentati tentatione exteriori, est doctrina S. Thomæ 2. 2. q. 165. ar. 2. ad 2. 1.

Ad III. Periculum nullum habuissent primi homines Deo displicendi, si ipsi noluis- sent. In ipsorum potestate erat non peccare, quia liberum habebant arbitrium. Vires & quidem maximas habebant resistendi externis Diaboli persecutionibus, quia majorem habebant gratiam ante peccatum, quam nos habemus. Unde periculum erat tantum ea seipsum; quod quidem vitare potuissent, si voluissent. Non erat ergo tale, ut ipsorum imperfec- tam beatitudinem perturbaret.

DISSERTATIO CLIX.

De statu Innocentiæ in Homine; ubi de dotibus spectantibus ad intellectum, ad voluntatem, & ad corpus, hominis innocentis: An Adamus, & Eva, si non peccassent, generassent cum libidine? Et quis in eo statu modus generationis filiorum fuisset?

Innocentiæ status in primo homine dicitur tempus illud, quo idem innocentiam, in qua creatus fuit, servavit, & in peccatorum ruendam non amisit. In statu illo plurimas a Deo consequutus est prærogativas, quæ ad justitiam originalem consequentur; & quia justitiam originalem adeo perdidit, ut eam non amplius recuperaverit, prærogativas quoque illas nunquam consequuturus amisit. De his omnibus dotibus agere longum foret; de aliquibus quidem, quæ ad intellectum, ad voluntatem, & ad corpus, spectant, & quæ etiam virtutes appellantur, pertractabimus.

Primo homo in statu innocentie scientiam habuit; a Deo sibi infusam, rerum illarum, quarum scientiam cognitionem potuisset procedente tempore ex se ipso comparare. Hoc I. probatur; quia creatus est a Deo uti totius nature princeps; ergo totius pariter nature debuit occultas causas cognoscere, & adjecta phenomena scire. II. quia omnibus rebus totius nature nomina imposuit; ergo proprietates omnes rerum omnium assequutus est; aliter inconspicua nomina imposuisset, quod quilibet alius, etiam scientie omnino expertus, facere facile potuisset. III. quia caput fuit hominum omnium, quos regere, & gubernare, immo etiam docere, debuisset; si rudis autem fuisset, & ignarus, nullum ex his munus potuisset perfecte implere.

Secundo homo in statu innocentie errare non potuit. I. probatur; quia non potuit errare in iis, in quibus fuerat a Deo edoctus; aliter Deum illum docuisset errorem; quod non est dicendum, quum Deus nec possit falli, nec fallere; quia

est infinite sapiens, & summe bonus. II. quia nec potuit errare in illis, quorum notitiam a Deo non acceperat; de illis enim, quum sapientissimus in statu illo esset homo, nec affirmabat, nec negabat, quia eas certo non cognoscebat; adeoque non errabar. III. quia nec errare potuit occasione a sensibus accepta; quum enim in statu innocentie ratio esset Deo subiecta, eam sensus fallere non poterant. IV. quia nemo cum potuit decipere; non alius homo, quia non erat; non bonus Angelus, qui mentiri non poterat; non malus Angelus, quia illum sciebat esse mendacem, & mendacii patrem. V. neque potuit errare in rebus spectantibus ad mores, ac pietatem; quia hoc fuisset maximum malum; at omne malum longe aberat ab homine in innocentie statu; ergo &c. Pater minor; in eo enim statu, ut diximus, homo erat beatus; incompatible autem est cum beatitudine etiam imperfectum malum. Hæc omnia confirmantur ab Augustino, & referuntur a Juciano. Docet enim S. Doctor lib. 3. de lib. arb. c. 18. *Approbare falsa pro veris, ut erret invitus, non est natura instituit hominis, sed pena damnati.* Eadem habet lib. 14. de civ. Dei c. 14.

Tertio homo in statu innocentie non habuit in voluntate passionem, quæ respiciunt malum poenæ, habuit tamen illas, quæ ordinantur ad bonum. Prima pars probatur. Timor, & dolor, sunt passionem, quæ respiciunt malum poenæ; sed timor, & dolor non fuerunt in homine innocente; ergo in illo non fuerunt passionem, quæ respiciunt malum poenæ. Minor est doctrina Augustini lib. 14. de civ. Dei c. 10. docentis: *Timor quidem non erat; quid enim timere poterant primi homines in tatorum afflictione bonorum, ubi*

nec mors molebatur, nec illa mala velutudo? Nec dolor, quandoquidem nihil inerat, quod carnem, animumve hominis feliciter viventis offenderet. . . . Erat devotio tranquillitas peccati, qua morante, nullum omnino aliunde malum, quod contristeret, irruerat. Secunda pars probatur etiam; quia Augustinus loco nupte citato docet, fuisse in homine innocente amorem, & gaudium, quæ sunt passionis de bono præsentis; erant pariter passionis de bono absente, scilicet desiderium, & spes, licet sine animi sollicitudine; desiderabant enim, & sperabant æternam beatitudinem, quam credebant; erant quidem passionis istæ in illis, sed alio modo ab illo, quo sunt in nobis, quum in nobis aliquando præveniant rationem, & usum ejus perturbent, non sic autem in illis, quia omnimode rationi parebant.

Quarto homo in statu innocentie nullum habuit concupiscentie motum. I. probatur; & quidem hic pro concupiscentia non intelligimus illam, quæ fertur ad actum rationi consentaneum; sed illam, quæ est propensio ad actum rationi contrarium; & ea est, de qua Apostolus loquebatur ad Gal. 5. 17. *Caro enim concupiscit adversus spiritum; spiritus autem adversus carnem.* Hoc igitur est probandum, quod in Adamo non fuerit propensio hæc ad actum rationi contrarium; & probatur. Adam in statu innocentie nec habuit peccatum, nec bellum; sed concupiscentia ut est propensio ad actum rationi contrarium necessario includit vel peccatum, vel bellum; ergo in homine innocente non fuit. Major est Augustini lib. 1. oper. imperfect. c. 7. *Si talis erat, qualis nunc est, vel illi resistebatur per temperantiam, vel per intemperantiam cedebatur; ac sic homo libidini aut peccando servire cogebatur, aut bello intimo repugnare, quorum alterum honestati, alterum paci felicitatis illius, si humanum sensum habetis, non convenire sentitis.* II. Concupiscentia prout est propensio ad actum rationi contrarium fuit in primis parentibus primo exorta post peccatum; ergo non ante peccatum; ergo non in statu innocentie. Probatur antecedens. Tunc primum fuit, quando erubuerunt; sed erubuerunt post peccatum; ergo fuit post peccatum. Probatur major. Tunc erubuerunt, quando aliquid inordinatum in seipsis experti sunt; sed post peccatum inordinatum hoc experti sunt; ergo post peccatum erubuerunt; Argumentum est

Augustini lib. 5. cont. Julianum c. 2. *Ego vero non a pictore inanimæ figurarum, sed a scriptore divinatorum dictici literarum, quia illi primi hominis nudi erant, & non confundebantur. In quibus absit ut tanta innocentia tam impudens esset; sed nondum inerat, quod puderet. Peccaverunt. . . . & adhuc elamas: Nihil illis indecens, novumque senserunt? Hæc plane impudentiam tuam nimis incredibilem, absit ut dicam, nullus te Apostolus, aut Propheta, sed nec pullos docuit, nec poeta.* III. Nullum malum erat in primis hominibus in statu innocentie, quia, ut probatum est, erant sine culpa, & sine vitio; sed concupiscentia est magnum malum, quavis nun sit peccatum; ergo in illis in statu illo non erat. Probatur minor. Concupiscentia prout est propensio ad actum rationi contrarium, non attendit rationis imperium, in vita ratione exurgit, ratione imperatae non cessat, non quiescit, non sedatur, movere ad malum, allieit, pertrahit; ergo est magnum malum, quavis non sit peccatum.

IV. Concilium Tridentinum sess. 5. can. 5. definit, concupiscentiam ex peccato esse, & ad peccatum inclinare, verbis hæc: *Hæc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, Sancta Synodus declarat, Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere, & proprie in Rebus peccatum sit, sed quæ ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.* V. quia Augustinus articulum hunc, concupiscentiam scilicet non fuisse in homine in statu innocentie, nomine totius Ecclesie contra Pelagianos declaravit, & propugnavit. Unde Juvenius asserit, de fide catholica certum esse, nullum in primis parentibus fuisse concupiscentie motum.

Quinto corpus hominis innocentis fuit a Deo immortalitate donatum. I. probatur. Mors intravit in mundum per peccatum. Ergo ante peccatum non erat mors in mundo. Antecedens est Apostoli ad Rom. 5. scribentis: *Per unum hominem, peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors.* Habetur etiam Gen. 2. *Quocumque die comederis ex eo, morte morieris.* Ad quæ verba Augustinus lib. 1. de peccat. merit. c. 16. *Quovis annos multas passus vixeris, illo tamen die mori ceperis, quo mortis legem, quæ in senium veteresierent, acceperis.* Habetur quoque sapientie 2. *Deus mortem non fecit; invidia autem Diaboli mors intravit in*

mundum. II. Concilia docent; Cartaginense V. *Placuit omnibus Episcopis, qui fuerunt in hac Sancta Synodo, ut quicumque dicit Adam primum hominem mortalem factum, itaut siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate nature, anathema sit.* Tridentium sels. 5. can. 1. *Si quis non confiteretur, primum hominem Adam . . . incurrisse per offensam prævaricationis huiusmodi iram, atque indignationem Dei, atque adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat, anathema sit.* Synodus Palestina damnavit ut hæreticam Pelagii propositionem, qua dicebatur; *Adam mortalem factum, qui siue peccaret, siue non peccaret, moriturus esset.* De cuius Synodi definitione Augustinus lib. de gestis Pelagii c. 3. scripsit: *Unde fit consequens, ut quisquis sequitur illius episcopalis auctoritatem iudicii, & ipsius Pelagii confessionem (quam Pelagius ficit, & fraudulenter secerat) hæc tenere debeat, qua semper tenuit Catholica Ecclesia: Adam nisi peccasset, non fuisset moriturus.* III. Patres omnes, & Augustinus præsertim, argumentum desumebant ad probandam contra Pelagianos peccati originalis existentiam, ex morte, qua nunc homines moriuntur; hoc autem argumentum nihil probasset, si Adamus in statu innocentie mortalis fuisset.

Sexto homo in statu innocentie corpus habuit nulli miserie obnoxium. I. probatur. Patres etiam utuntur argumento deducto ex miseriis corporeis ad probandam peccati originalis existentiam: ergo si non fuisset peccatum, homo nullis miseriis fuisset subiectus: ergo ante peccatum non fuit. II. Quomodo Deus sit summe iustus, non facit, ut sit miser, qui non meretur; & præcipue homo in statu innocentie, qui nullum peccatum paraverat. III. Homo in statu innocentie summa pace, ac felicitate fruebarur, & ab eo longe aberat omne malum, & in eo aderat omne bonum, quod homini viatori conveniebat; sed sic non fuisset, si corpus habuisset miserie obnoxium: ergo &c. IV. Ex Augustino lib. 1. Retract. c. 11. *Ægritudine ita nulla corpora (intelligitur post resurrectionem) illa patiuntur, sicut nec ista pati possent ante mortem.* Et lib. 9. de Genes. ad lit. *Nondum erat labor, ut adjuvamento indigeret.* Et lib. 2. de Genes. cont. Manichæos c. 7. *Quid mirum, si corpus potuit ab omnipotente artifice tale fieri, ut nulla molestia,*
PAR. II.

nulla indigentia cruciaretur hominem ante peccatum, & nulla corruptione tabesceret. Opponunt I. contra omnia, & singula dicta. Serpens decepit Evam adhuc innocentem: ergo in statu innocentie errare potuit. Antecedens ipsamet probat, faciendo Gen. 3. *Serpens decepit me, & comedi.* II. Adam speravit cum Deo æqualitatem manducando pomum debitum: ergo erravit quoque. III. Fuit in hominibus innocentibus quod est per se indifferens ad bonum, & malum; sed concupiscentia est propensio ad bonum sensibile, & est indifferens ad bonum, & malum: ergo fuit in hominibus innocentibus. Probat minor. Desiderium cibi, potus, somni, & delectatio ex perceptione alicujus objecti jucundi, sunt propensiones ad bonum sensibile, & sunt indifferentes ad bonum, & malum. IV. Si fuisset negatio concupiscentie in primis hominibus innocentibus, fuisset propter gratiam sanctificantem; sed hæc post peccatum est etiam in hominibus, & tamen habent concupiscentiam: ergo fuit etiam in primis hominibus innocentibus concupiscentia. V. Augustinus lib. 1. de peccat. merit. c. 3. docuit, Adamum fuisse mortalem etiam ante peccatum. VI. Etiam corpus hominis innocentis esse compositum: ergo erat corruptibile; hoc est dissolvi poterat in ea, ex quibus componebatur: ergo erat mortale. VI. Corpus hominis innocentis consenuisset: ergo fuisset subiectum, & senectuti; quæ est morbus, & morti, & qua senectus morbus est insanabilis. VII. Christus reparavit omne malum, quod nobis intulit Adam: ergo etiam debuit repellere a nobis mortem; non repulit: ergo mors non fuit malum per Adam peccatum nobis illatum. VIII. Poterat Adam violenter occidi quacunque ex causa, quæ esset extrinsecus; vel scilicet per lapidem, qui cum obrueret, vel per aquam, in quibus mergeretur, vel ex quocunque alio inopinato casu, ac fortuito: ergo non fuisset immortalis. IX. Primi homines innocentes habuissent famem, sitim, desiderium somni, quicquid &c.; ergo hæc etiam incommoda passi fuissent. X. Homo in statu innocentie eguisset fructu arboris vitæ, ut vires pararet: ergo fuisset in eo fractio virium, quacunque ex causa hæc ei provenisset. XI. Immortalitas homini innocenti vel fuisset naturalis, vel supernaturalis; non naturalis, quia est contra-

Ccc   Con-

Concilium Milevitanum can. 1. Concilium Arausicum II. can. 2., Augustinum, alioque Patres; si supernaturalis, sic etiam potest esse homini peccatoris ergo non fuit hominis innocens prerogativa. XII. Est sententia Theologorum apud Estium, quod homo in statu innocentiae potuisset peccare venialiter, & non amittere innocentiam; sed peccata illa debuissent a Deo puniri ærumnis vitæ hujus: ergo etiam in statu innocentiae fuissent homines vitæ hujus miseria subjecti, ac ærumnis obnoxii.

Respondemus ad I. Evam non fuisse deceptam a Serpente in statu innocentiae, sed in statu peccati; peccaverat enim, ante deceptionem, non quidem peccato operis, sed peccato cordis, hoc est internæ clarionis. Testis est Augustinus lib. 2. de Gen. ad lit. c. 3. asserens, quod mulier verbo serpentis non crederet, nisi jam inisset menti ejus amor propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio; ut Juvenius refert.

Ad II. Dicimus, Adam non fuisse seductum; quia, ut docet Apostolus 1. ad Timoth. 2. *Adam non est seductus, mulier autem seducta est.* Exemplum affertur Salomonis, qui coluit Idola sine errore intellectus, at propter amorem mulierum; sic Adam comedit de pomo venito, ne contristaret Evam, non quod crederet vel ei, vel serpenti. Testatur etiam Augustinus lib. 14. de civ. Dei c. 2.

Ad III. Concupiscentiam, ad quæcumque objecta feratur, etiam si objecta sensibilia per se, & ratione speciei sint indifferrentia, semper esse malam; & hoc propter plures rationes: tum quia prævenit rationem; tum quia inclinat rationem ad objecta per fructum, & non per usum; tum etiam, quia movet ad finem, voluptatem, quæ rationem non decet.

Ad IV. negationem concupiscentiæ provenisse in primis parentibus ex iustitia originali, quæ operabatur in ipsis subjectionem mentis ad Deum, & carnis ad spiritum. Iustitia autem non est idem, cum gratia sanctificante; & hoc vel ex eo patet, quia omnes Theologi fatentur, primos homines fuisse a Deo creatos cum iustitia originali, non convenientem autem de gratia habituali, & sanctificante; ut in præterita Dissertatione dictum est. Et nomine iustitiæ originalis venit restitudo, & ordo alicujus: totius, & omnium ejus potentiarum, tam inter se, quam respectu suorum actuum; ut docet

Estius. Igitur subjectio illa proveniebat a iustitia originali, quæ non est in homine post lapsum, non verò a gratia sanctificante, quæ potest esse in homine, quolibet post peccatum. Unde scribebat Augustinus lib. de nuptiis, & concupiscentia c. 6. *Injustum erat, ut obtemperaretur a servo suo, id est a corpore suo, et, qui non obtemperaretur Domino suo.*

Ad V. corpus hominis innocentis non habebat immortalitatem ex natura sua, hoc est ex propria sua compositione, sed ex speciali gratia Dei, qui conservabat illud in debita temperie, ut non corrumpere-tur. Igitur immortalitas erat ipsi extrinseca, non autem intrinseca; quia quod genitum est, corruptibile etiam est; quod est compositum, est resolvibile in ea, ex quibus est compositum.

Ad VI. In remedium senectutis Deus dedit Adamo cibum arboris vitæ, qui quidem cibus distinctus erat ab illo, quod ad sustentationem utebatur. Potuisset quidem senescere ex propria natura, sed dictum est de morte; sed ex speciali Dei gratia non senescebat. Fructus enim arboris vitæ conservabat vires illius in juventutis temperie, ac integritate. Audiatur pariter Augustinus lib. 4. contra Julianum c. 14. *Habebat ex hoc vitæ sustentaculum congruum, licet modo quodam immortalitatem animalis corpori necessarium, ne indigentia laderetur; de ligno autem vitæ, ne senescente perduceretur ad mortem.* Et lib. 1. de peccat. merit. *Habebat, quantum existimo, & de lignorum fructibus refectioem contra deficiationem, & de ligno vitæ stabilitatem contra vetustatem.*

Ad VII. Christum reparavit mortem per resurrectionem, quam habebimus ex Christi meritis; quia per resurrectionem consequemur vitam, quæ amplius non erit obnoxia morti. Ad argumentum, hoc, quod erat Pelagianorum, respondebat sic Augustinus lib. 1. de peccat. merit. c. 30. *Cur non potius hoc attendant, quod Apostolus sine ambiguitate locutus est: Quia per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum? Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur; neque enim aliunde, quam de corporis resurrectione dicebat.... Quomodo ergo plus nocuit ille peccando, quem esse profuit redimendo, cum per illum peccatum temporaliter moriamur, per illum autem redemptionem non ad temporalem vitam, sed ad perpetuam resurgamus? Et c. 31. Poterat autem Deus etiam hoc donare.*

Prædentibus; ut nec ipsius experientur corporis mortem: sed si hoc fecisset, carni quædam felicitas adderetur, minueretur autem fidei fortitudo. . . . Quid enim magnum erat videndo non mori eos, qui crederent, credere se non moriturum?

Ad VIII. Deus ex speciali, quam habebat, providentia pro humani corporis innocentis conservatione, omnia illa fortuita accidentia, quibus poterat illi mors inferri, impedivisset; unde homo innocens nec a lapidibus, nec a lignis, nec ab aquis, nec ab aliis rebus, mortem sustinisset.

Ad IX. Cibus & potus non fuerunt dati hominibus innocentibus, ut se liberarent a fame, & siti; sed ut illis uterentur tamquam remedio, quod habebant, ut mala illa virarent. Unde Augustinus lib. 3. de civ. Dei c. 20. *Albantur ergo aliis, qua sumebant, ne animalia corpora molestia aliquid rifiurando, ac sitiendo sentirent.* Inordinata autem fuisse voluntas ipsorum, si cibo, & potu uti noluisse; quod non est dicendum de homine recto, & sine vitio creato. Subdit Estius, quod per famem, & sitim in hominibus innocentibus non debeat intelligi appetitus cibi, & potus ad restaurandum vires deperditas; sic enim in illis non fuerunt: nec appetitus immoderatus, & inordinatus, qui nec pariter fuit; sed generaliter naturalis appetitus edendi, & bibendi; & ita fuisse quidem in illis, sed cum summa tranquillitate, & absque molestia, non ad reparandum defectum naturæ, sed ad occurrendum illi, ut dictum est. Quod autem dicunt Basiliius hom. 2. de jejunio, & Ambrosius lib. de Elia, & jejunio, primos parentes in paradiso jejunasse, intelligendum est, quod adhuc nullam habebant indigentiam, vel desiderium, ad sumendum cibum; vel dici etiam potest, quod jejunaverunt, hoc est se abstinuerunt a cibo veitro per id temporis, quod eos serpens non fuerat alloquutus. Cæterum Augustinus lib. 1. cont. Adversarium Legis, & Prophetarum c. 15. putat, homines primos innocentes comedisse de ligno vitæ, antequam peccarent. Ad somnum modo dicimus, contra Alexandrum de Ales, qui 2. p. q. 89. memb. 3. putavit, hominem in primo statu somno non indiguisse, nec aliquando dormivisse, somnum in statu illo fuisse, & necessarium fuisse; quæ est sententia S. Thomæ, & aliorum apud Estium citatum. Et ideo fuisse, ut præveniret cor-

PAR. II.

poris defectum, ne eveniret; præveniret scilicet omnem languorem, & sensuum fatigationem. Subdit S. Thomas, ipsum dormire per se non removere hominem a naturali dispositione, sed possi ad bonum nature ordinari; unde sensuum oppressio a somno dici non debet poena, sed quedam sensuum vacatio naturalis. Nec repugnare somno continentiam, & nunquam intermissam mentis contemplationem, quom tantum fit in illo quies animalium virtutum, ut dicit Estius. Verum & Gen. 2. 21. dicitur de Adamo: *Cumque adormisset; & Cant. 5. 2. habetur: Ego dormio, & cor meum vigilat.*

Ad X. Fructus arboris vitæ non erat, ut repararet fractas, vel deperditas vires, sed ut impediret, ne perderentur, vel frangerentur; ut dictum est sæpius. Unde subdit ex Augustino lib. 2. de peccatorum meritis c. 3., lib. 8. de Gen. ad lit. c. Estius, „lignum vitæ daturum „ fuisse stabilitatem contra venustatem „ Non enim unica ejus sumptio stabilitatem, idest perpetuam sanitatem homo consecutus erat, sed ad vigorem plenæ ætatis conservandum subinde ac sapius et opus fuisse esu ligni vitæ. „

Ad XI. Immortalitas homini innocenti secundum aliquam rationem erat naturalis, secundum aliam erat supra naturam, quemadmodum mors homini lapsu in uno respectu est naturalis, in alio est contra naturam. Si enim pro naturali intelligitur quod inest a prima institutione naturæ, ut intelligit Cyrillus lib. 3. cont. Julianum, immortalitas erat naturalis primo homini, & mors tam integro, quam lapsu, contra naturam; & hoc patet, quia, ut ait Estius, homo initio institutus est immortalis, hoc est liber a moriendi necessitate. Si vero pro naturali accipitur, quod non habet ex vi naturæ, sed ex vi gratiæ, immortalitas erat supernaturalis homini innocenti, & mors est naturalis cuiusque homini, præsertim lapsu: Immortalitas erat in homine innocente, & ratione optimæ corporis humani temperiæ, tanquam ex causa interna; & ratione fructus ligni vitæ, tanquam ex causa externa; & ratione justitiæ originalis, a qua dependebat illa corporis constitutio, & per consequens etiam immortalitas. Illa autem justitia erat supernaturalis, & non potest in homine lapsu habere locum; unde non mirum, si in homine lapsu quæ non sit illa corporis constitutio, illa at-

Ccc 2 boris

boris vitæ commessio, illa originalis justitiae participatio, non sit immortalitas, Ad XII. dicimus, quod omnes Theologi excludunt ab homine in statu innocentiae peccatum veniale, quod vel ex passione, vel ex subreptione, committitur. Ratio est, quia in illo statu sensus erat perfecte subiectus rationi, unde nec poterat ejus imperium pervertere, nec illi resistere. Et ipsamet ratio ita erat ordinata, ut non poterat exire in actum, qui fuisset plene deliberatus. Ex illo nascitur, quod non poterat committere peccatum veniale ex malitia; ex hoc autem, quod non poterat illud facere ex subreptione: Est autem peccatum veniale, quod est tale ob imperfectiorem actus, vel ob levitatem materię, quanvis plena deliberatione committatur; uti est risus immoderatus, verbum ociofum, mendacium jocofum, vel officiofum &c. Hoc peccatum affirmant aliqui Theologi potuisse ab homine innocente committi; & sunt Scotus, Altiſiodorensis, Maironis, alique pauci. At pro negativa sunt S. Thomas, Alenfis, S. Bonaventura, Albertus, Ægydius, Durandus, Richardus, & alii communiter, ut dicit S. Bonaventura. Nobis placet hæc ultima, ac communior sententia; ac proinde argumentum nihil eorindec contra nos. Videatur Estius in II. dist. 22. §. 7.

Antequam deveniamus ad stabilendum quod proposuimus in Dissertationis titulo; scilicet, an Adamus, & Eva, si non peccassent, generassent cum libidine; scire prius oportet, ante peccatum fuisse nuptias inter Adamum, & Evam. Hoc ex Scriptura clare patet Gen. 2. 24. verbis illis: *Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhaerebit uxori suae; & erunt duo in carne una.* Hæc autem, quæ aperte indicant connubium inter primos parentes, immo per illa prima matrimonii institutio dicitur facta, ante illorum peccatum dicta fuerunt. Post hæc S. Augustinus lib. 14. de civ. Dei c. 22. tribus rationibus probat, & fuisse nuptias in primo statu, & fuisse inter conjuges copulam carnalem, etiam si non peccassent. Primo, quia viro fuit datum adjutorium, non vir, sed femina, & non ob alium finem, quam ad prolis generationem. Secundo, quia Deus primam illam institutionem nuptiarum suâ benedictione confirmavit; unde dixit eis Gen. 1. 28. *Crescite, & multiplicamini.* Tertio, quia non solum fuerunt nuptiæ in

paradiso, sed futurus etiam fuisset coitus; nisi præcessisset peccatum; quod Augustinus docet.

Dicimus, Adamum, & Evam, si non peccassent, cum libidine.

I. Probat. In statu innocentiae non erat in primis hominibus libido, nec futura fuisset, si in innocentie statu perseverassent; sed si non peccassent, generassent etiam in innocentie statu perseverantes: ergo sine libidine generassent. Major consultat ex dictis in precedenti Dissertatione; & continet propositionem, quæ pertinet ad fidem, & quam Augustinus invictè contra Pelagianos propugnavit. Verum ulterius a nobis probatur, quum ab hac tota assertio nostra dependeat; minor enim argumenti propositi non negatur, & consequentia sequitur.

II. Probat. In illis est libido, quos pudet ad ejus motum; sed ante peccatum non puduit primos parentes: ergo ante peccatum non fuit in illis libido. Probat minor. Tunc illos puduit, quando cognoverunt, se esse nudos; sed post peccatum cognoverunt, se esse nudos, & eos puduit nuditatis: ergo post peccatum puduit: ergo non ante peccatum. Augustinus lib. 5. operis imperfecti c. 16. sic introducit Deum prævaricatos homines alloquentem: *Non tibi nuntiata esset nuditas tua, nisi esset prævaricata lex mea.* Et post hæc: *Quid est autem nuditas nuntiata cui prævalde dubis ignota non erat, nisi eo motu stimulante, & usitato aspectu seurgeres adverti, pudoremque inciteres, quoniam peccato factum erat, & hominis pars inferias contra superiorem, hoc est caro contra spiritum concupisceret? Sed tu, sic modo Juliano dicit, contra omnia claudis oculos, & ita asseris fuisse institutum hominem, ut etiam si non peccasset, puderet eum nuditatis sua.*

III. Probat. Libido per se ipsam est malum, & quidem magnum; sed homo in statu innocentie fuit sine malo: ergo genuisset sine libidine. Probat major. Libido fertur ad illicita, & sine discrimine fertur; & si quis ei consensum præbet, peccatum facit; proinde in nullo casu licet ei consentire, nec etiam in materia quantumvis levi, nec quoque in ipso actu conjugii: ergo per se ipsam est malum, & quidem magnum. Minor constat; Deus enim, ut dictum est, fecit hominem rectum, sine vitio, & sine culpa:

IV. Probat. Culpa præcedit poenam: ergo

ergo libido non fuit in hominibus innocen-
tibus. Antecedens est certum. Con-
sequentia probatur, Libido fuit poena
peccati: ergo si culpa precendit poenam,
non fuit in hominibus ante peccatum.
Probatur antecedens. Si libido, etiam
quam sentitur in actu conjugii, non esset
poena peccati, membrum, in quo residet
libido, deberet esse obediens voluntati
inque ac pes; manus; oculus &c. ut ita
non est, ut infeliciter experiamus ergo &c.
Argumentum affertur a Iurnino, & defum-
itur ex Augustino lib. 14. de civ. Dei
c. 23. & 24.

V. Probatur. Libido, que modo comita-
tur generationem, est id, in multorum
sententia, per quod contrahitur pecca-
tum originale; vel saltem comitatur ne-
cessario, contractionem originalis pecca-
ti ergo non fuit in parentibus innocen-
tibus. Probatur Consequentia. Si fuisset
in illis, in illis quoque fuisset aliquid vel
necessario consequens ad peccatum origi-
nale, vel aliquid constituens contractio-
nem ejusdem peccati; ergo fuisset in illis
idem peccatum; sed hoc non fuit: ergo
&c.

VI. Probatur. Si primi homines genera-
rent cum libidine in primo statu, in eod-
em statu jam fuisset in illis libido: ergo
fuisset illis naturalis; si fuisset immo-
nalis: ergo fuisset illis ab auctore nature indi-
cta: ergo potuissent illa licite uti: ergo
nunc etiam possumus illi licite consentire,
neq; debemus illi obistere; que non sunt
dicenda. Quod totum sic probatur; quan-
do enim libidini, seu concupiscentia;
que libidinis nomine venit, resistimus,
aut resistimus bono, aut malo: Si bono:
ergo peccamus; si malo: ergo malum
ipsum Deum habet auctorem: ergo quan-
do moribus concupiscentia; resistimus,
Deo resistimus. Ita prorsus argumenta-
tur Augustinus lib. 4. cont. Julianum
c. 14. de concupiscentia loquens: *Quam
remo potest bonam dicere, nisi cum ad ver-
sus eam non amat concupiscere spiritus.
Quod si talis non est in motu & ardore ge-
nitalium, non adversus eam concupiscat spi-
ritus, ne adversus donum Dei concupiscen-
do inveniatur ingratus; sed quidquid app-
tiverit, detur tanquam illi, que ex Patre
est. Si autem non est quod detur, hoc potius
petatur a Patre, non ut auferat, vel com-
primat, sed ut explicat concupiscentiam,
quam donavit.*

Obstat I. In brutis libido est naturalis, &
non alium, quam Deum habet auctorem:

ergo etiam in hominibus. II. Copula
conjugalis non est malum: ergo concu-
piscencia carnis non est malum, Probatur
consequentia. Copula conjugalis non
potest esse sine concupiscentia carnali:
ergo si concupiscentia carnalis est malum,
etiam copula conjugalis est malum; sed
copula conjugalis non est malum; ergo
nec malum est concupiscentia carnalis.
III. Non est aliud libido, seu concupi-
scentia, quam homo lapsus experitur in
copula carnali, quam membrorum mu-
tus, que sunt ad generationem data; fe-
minatio facta in matris utero, & volup-
tas ex illo motu, & ex illa feminatioe
percepta; sed hæc omnia fuissent in ho-
minibus innocentibus in usu conjugii &c.
in generatione proli: ergo &c. IV. Quan-
vis excessus sit malus; non per hoc tamen
est mala libido, per quam quis movetur
ad conjugii voluptatem; & excessus est
malus; vel quis fertur ad voluptatem
etiam extra conjugium, vel quis nullus
prestititur terminus voluptati: ergo se-
moto hoc excessu, libido non est mala;
sed in primis parentibus fuisset in primo
statu sine hoc excessu: ergo &c.

Respondemus ad I assignando disparitatem
inter bruta, & homines, quia bruta
non habent rationem, cui sensus subji-
ciatur; non habent membra, cui dispo-
net libido; non habent superiorem por-
tionem, cui inferior sit subdita. Per-
suadentur igitur sensibili bono sine repu-
gnantia rationis, quæ carent; quia non
possunt veritatem, & virtutes mente con-
cipere; illarumque honorare frui. Au-
gustinus ait lib. 4. cont. Julianum c. 14.
*Idco in peccatoribus malum non est concupi-
scentia, quia non adversus spiritum concu-
piscit, sed eorum potius oblectat spiritum.*

Ad II. Nimis probat argumentum; nullum
enim est malum sine aliquo bono: ergo
malum est bonum? Nequaquam. Sic
etiam, quanvis copula carnalis esse non
possit sine aliquo malo, non est infren-
dum: ergo copula carnalis est mala. Ea
Augustini verba lib. 3. cont. Julianum
c. 23. *Concupitus equidem sine malo concu-
piscencia esse non potest, sed non ideo ma-
lum est ipse concubitus: sicut e contrario,
nullum malum sine aliquo bono esse potest,
nec ideo bonum est: opus enim Dei bonum
est in natura, sine quo tamen non potest esse
voluntas mala; ac per hoc sicut adulterium
non potest esse sine bono natura, nec ideo
bonum est; ita concubium non potest esse si-
ne malo concupiscentia, nec ideo malum est;*

Imo potius bonum, quod bene malo utitur. Subdit idem Augustinus, concubitum in homine lapsio esse sicut virum, qui pede infirmo utitur ad aliquod bonum efficiendum; sic enim ait lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia c. 7. *Proinde nuptia quia etiam de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur; quia vero sine illo fieri non possunt, erubescunt; tanquam si quisiam pede vitioso ad aliquod bonum etiam claudicando perveniat, nec propter claudicantis malum male est illa perverto, nec propter illius pervertois bonum bona est claudicatio: ita nec propter libidinis malum nuptias condemnare, nec propter nuptiarum bonum libidinis laudare debemus.*

Ad III. negatur major; & ratio est, quia concupiscentia, sine qua modo non fit copula carnalis, dicit etiam motum ad voluptatem, qui quidem motus praeveniat usum rationis, qui non cedat rationis imperio, qui inclinet rationem, ut consentiat voluptati, qui mentem impellat, ut ea voluptate fruatur, ut ait Iustinus. Hic autem motus est magnum malum, quia adversatur rationi, quae nunquam operatur propter voluptatem, sed propter honestatem. Unde Augustinus lib. 4. contr. Julianum c. 27. *Alii sunt carnis sensus, quibus caro praesentia corporalia spiritu quodammodo renunciat, & alii sunt carnalis concupiscentia motus, quibus caro adversus spiritum concupiscens, in quaevs illicita, utque inbonesta praecipit, nisi adversus eam etiam ipse spiritus concupiscat. Quae discordia carnis, & spiritus non creatori carnis, aut sensus, sed malo suscipi, & homini praevaricatori, tribuitur ab eis, quorum fide sana erat infans Pelagiorum, & Manichaeorum damnatur.*

Ad IV. negatur pariter major; & ratio est, quia concupiscentia per se movet ad voluptatem percipiendam ex quocunque concubitu sive conjugali, sive non conjugali; quando autem restringitur ad illam, quae habetur ex conjugali, ex imperio rationis est, & per accidens est; unde semper fit, quod per se fit malum, & magnum malum. Uterius, quia si restringitur, & refranatur per rationem, ergo ex se mala est; indiget etenim freno non quod bonum est, sed quod malum. Libido autem etiam in actu conjugali eget freno; ergo etiam in actu conjugali est malum. Sic Augustinus lib. 5. contr. Julianum c. 6. Pelagium alloquitur: *Quid enim te adjuvat, quod reprehendere videris ejus excessum, quia approbas*

motum? Tunc enim excedit licitum limitem, quando ejus motibus ceditur. Mala est tamen & quando non ceditur, quia malo resistitur, ne bonum satisfacti interest.

Denique pro ultima Dissertationis parte, in qua quaeritur, quis fuisse in statu innocentium generationis filiorum modus; multi multa diversimode opinati sunt, qui hic asserere operae pretium ducimus, ut deinde tutiori doctrinae adhaereamus. Primo putarunt aliqui in illo statu nullam sexuum commixtionem futuram fuisse; quia commixtio sexuum nequit esse sine corruptione carnis, nec carere potest pudenda libidine, etiam si fiat solius generationis causa. Citatur pro hac opinione Auctor libri de Officio hominis, qui tribuitur Gregorio Nysseno, c. 17., & 18., Damascenus lib. 2. de fid. orthod. c. 30. & lib. 4. c. 25. Procopius in Genes. ad cap. 4., Euthymius in psal. 50., Chryostomus hom. 18. & 20. sup. Genes., & lib. de Virginitate c. 16. & 17. Augustinus quoque lib. 1. de Gen. cont. Manich. c. 19., & lib. de vera religione c. 46. & lib. 1. de ser. Dom. in monte, c. 15. & lib. de bono conjugali c. 2. Hieronymus in disput. contr. Jovinianum, & modernioribus autem Judocus Cithovius in Comment. in Damascenum, & in adnotat. ad lib. Richardi Victorini de Trin. prop. 18. Secundo alii dixerunt, in statu innocentium nullos alios homines fuisse procreandos; quod fateatur Augustinus lib. 14. de civ. Dei c. 21. se aliquando sensit; alii, in illo statu fuisse procreandos homines modo illo, quo factus est primus homo; quod posuisse videtur Damascenus; alii, multiplicandos fuisse homines in illo statu eo modo, quo multiplicati sunt Angeli, per operationem, scilicet divinae virtutis; quod voluit Nyssenus, vel quisquis alius citati operis fuit auctor; alii demum, nascituros fuisse homines modo nobis incognito, cognito autem soli sapientiae divinae; quod tenuit Chryostomus. At relictis opinionibus istis, seu potius commentis, ut ait Estius, communio, & probabiliorem sententiam amplectimur, &

Dicimus, eundem fuisse modum generationis filiorum in statu innocentium, ac modo est.

I. Probatur. Deus creavit primos homines sexu differentes; masculum enim, & feminam; creasse eos, testatur Scriptura; ergo intendi in eis conjunctionem membrorum ad propagandam prolem; aliter ad quid

quid non creasset illos ex uno tantum sexu? Quod confirmatur ex eadem Scriptura, quæ dicit: *Benedixitque illi Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini*; sed hæc verba ante peccatum fuerunt illis dicta; & postmodum eadem post peccatum fuerunt a Deo ipso Noë, & filiis ejus replicata; ergo eodem modo ante peccatum, ac post peccatum, fuisset filiorum generatio.

II. Probatur. Adam dixit Gen. 2. 24. *Erunt duo in carne una*; quæ quidem fuit vox prophetica; idem Christus Dominus confirmavit Matth. 19. dicens: *Masculum, & feminam creavit eos; & erunt duo in carne una*; Apostolus idem repetere non dubitavit I. ad Cor. 6. *Erunt duo in carne una*; Sed Adam illa dixit ante peccatum; Christus illa confirmavit post peccatum; Paulus post peccatum etiam eadem replicavit; ergo idem fuisset in utroque statu generationis modus.

III. Probatur ex Augustino, qui priorem sententiam retractavit, & nostram docuit plusibus in locis; nempe lib. 14. de civ. Dei c. 21. 22. 23. 24. 25. 26. & 27., lib. 9. de Gen. ad lit. c. 3. 4. 7. & 10., lib. de peccato originis c. 13. 15. & 36., lib. de nuptiis, & concupiscentia c. 31. & seqq. usque ad libri finem; lib. 3. contr. Julianum c. 7., & lib. 4. c. 4., & lib. 6. c. 9., lib. r. Retractat. c. 10. 13. & 19., & lib. 2. c. 22. S. Augustinum sequutos fuisse Richardum Victorinum, Magistrum sententiarum, ac concordiarum Scholasticos omnes Doctores, testatur Estius.

IV. Probatur. Juxta omnes Philosophos omne animal generat sibi simile; sed homo in genere animalium est primus, ac perfectior; ergo ex sui natura generat etiam simile animal; quod si ex sui natura hoc habet; ergo eo modo perficere debet, quem exigit naturalis dispositio membrorum. Sed in statu innocentie homo erat factus in animam viventem, habebat corpus animale ex Apostolo, quia habebat corpus indigens vitalibus actionibus ad conservationem sui, & speciei suæ; ergo debebat generationem facere, sicut cætera animalia faciunt, & eo modo facere, sicut faciunt illa, ad speciei conservationem; quemadmodum ad conservationem sui individui nutritionem facit, sicut cætera animalia faciunt.

Argumentum I. Luc. 20. habetur: *Filii hujus seculi nubunt, & traduntur ad nuptias*; sed

filii hujus seculi sunt homines lapsi; ergo homines innocentes non contraxissent nuptias. II. Ideo Deus creavit primos homines masculum, & feminam, quia præciebat hominem peccatum; quod si non fuisset peccaturus, eos sic non creasset; & hæc est Damasceni conjectura, quæ tribuitur etiam Nysseno. III. Si in statu innocentie idem fuisset usus connubii ac modo est, non potuisset vitari pudenda libido; hæc autem est maxime inconueniens statui illi; ergo &c.

IV. Non fuisset in mulieribus in statu innocentie integritas virginalis, si idem fuisset modus generationis filiorum modo, & tunc; sed hoc importat dolorem simul, ac defectum, incompatibiles cum statu illo; ergo &c. V. Admissa nostra sententia sequeretur, in statu illo fuisse laudabilius conjugium continentia; sed hoc dici non potest; ergo &c. VI. Filii, qui nasci debebant ex Adamo, & Eva, si innocentes permansissent, debebant esse justii, & in justitia confirmari; sed ut essent justii oportuit, ut nascerentur quemadmodum natus, seu factus est Adam; ergo non poterant eo modo generari, quo ad præsens filii generantur.

Respondemus ad I. Dominum dicere filios hujus seculi illos, qui animale vitæ agunt, qualem etiam egit Adam in paradiso; hoc est oppositam vitæ, quem agent filii resurrectionis, qui per Apostolum I. ad Cor. 15. erunt in spiritu vivificantem. Et istis quidem non convenit nec nubere, nec edere, nec bibere, quæ aliis conveniunt, dummodo in hoc seculo vivant.

Ad II. dicitur, quod si sexus diversitas provenit ex peccato præviso, potest optime inferri, quod post resurrectionem in Beatis non est satura, quia per resurrectionem omnes peccatorum effectus sunt penitus abolendi; ut dicit Estius. Hoc autem est fidei contrarium, ut testatur Hieronymus in epistola, quæ est contra errores Joannis Hierosolymitani.

Ad III. negatur sequela majoris; & ratio est ex præcedentis conclusionis probatione in hac eadem Dissertatione manifestæ; in ea enim ostendimus, in hominibus innocentibus fuisse generationem sine libidine pudenda, seu sine concupiscentia. Unde asserit Estius: „Non enim, quia sine turpi libidine, & inordinato membrorum motu non fit ad generandum, conjunctio corporum, idcirco incredibile, sic videri debet, sine hujusmodi malo futuram

1) turam eam esse in statu integritatis. „
 Quod probat exemplo mortis, quæ sub-
 sequuta est post peccatum, dicens: „ Si-
 2) cut ergo per peccatum mors in naturam
 3) subintravit humanam, ita & conjugium,
 4) sua institutione sanctum, erubescenda,
 5) quædam turpitudine; ex peccato suborta,
 6) afficit, ac dehonestavit, Scriptura atte-
 7) stante, dum ait: *Et aperti sunt oculi om-*
 8) *nium, & cognoverunt se esse nudos.* „
 Ad IV. S. Thomas, S. Bonaventura, Altiſiodo-
 renſis, alique plures, dicunt, quod nullum
 sit absurdum, si dicatur, in illo statu per
 actum conjugalem futurum fuisse ut in-
 1) tegriras feminei corporis violaretur, &
 2) quatenus significat integritatem corpo-
 3) ris, amitteretur. Atamen Augustinus
 lib. 14. de civ. Dei c. 26. docet; „ in illo
 4) statu, ut verbis Estii utamur, sic futurum
 5) fuisse concubitus, ut nulla corruptione
 6) integritatis infunderetur mariti semen.
 7) gremio uxoris. Ita namque tunc potuisse
 8) utero conjugis, salva integritate feminei
 9) genitalis, virile semen immitti, sicut
 10) nunc potest, eadem integritate salva, ex
 11) utero virginis fluxus menstrui cruoris
 12) emitti, eadem quippe via posse illud in-
 13) jici, qua hoc potest ejici. Ad pariendum
 14) vero, inquit, non doloris gemitus, sed
 15) maturitatis impulsus feminea viscera re-
 16) laxaret. „ Quæ quidem omnia sine mi-
 17) raculo fuissent facta, quatenus viscerum
 muliebrium apertio, & relaxatio natura-
 1) lis fuisset, & sine dolore, sicuti modo est
 2) naturalis oris apertio, vel alterius mem-
 3) bri, quod potest naturaliter conerahi, &
 4) laxari. Et hoc in corpore muliebri non
 5) fuit amplius post peccatum, in pœnam
 6) quidem peccati; & hinc est, quod modo
 7) non potest mulier a viro cognosci sine,
 8) virginalis clauſtri effractione, & sine vio-
 9) lenta viscerum divulsione, quæ gravif-

simum affert dolorem. Docet etiam S.
 Augustinus lib. de peccato origenis c. 35.,
 & S. Thomas, rejecta priori sententia,
 hanc etiam amplexus est. Sequutus est
 etiam eandem sententiam Magister sen-
 tentiarum, Haimo, alique Doctores
 Scholastici passim.

Ad V. dicitur, quod vere in eo statu fuis-
 set laudabilis virginitate conjugium,
 quatenus in conjugii actu nulla fuisset
 turpitude, nihil inordinatum, & per-
 mansisset integritas carnis. Insuper nul-
 la fuisset in ipso conjugio molestia, quæ
 præsertim ab Apostolo vocatur tribulatio
 carnis; & in eo quoque fuisset fecundi-
 tatis bonum, & quidem perpetuum, &
 conjugum fides intemerata, & amor ca-
 1) ssiſſimus; quod docet S. Thomas in I. q.
 98. ar. 2. ad 3. Unde in illo statu nulli
 2) fuisset, qui prædictam continentiam co-
 3) lerent, quia ibi non fuisset virtus, sed vi-
 4) tium; ut asserit Durandus.

Ad VI. dicitur, quod filii erant nascituri,
 quales nunc nascuntur, exceptis tamen
 peccato, & miseria, quæ consequuntur
 peccatum primorum parentum. Ut enim
 ait Estius, natura sequenda est, ubi di-
 1) vina non adest auctoritas. Unde nasci-
 2) turi erant filii & rationis usu præditi, &
 3) justitiæ dono ornati. Ad hoc autem non
 4) est necesse, ut facti fuissent eo modo,
 5) quo factus est primus homo; quia in tan-
 6) tum factus est primus homo modo illo,
 7) quia non erat alius homo, ex quo nasce-
 8) retur. At in casu nostro erant vir, &
 9) mulier, ex quibus nasci poterant, & in-
 1) super erant innocentes, & sine peccato;
 2) unde ex ipsis poterant etiam nasci sine
 3) peccato, & sine miseria; ac illis dotibus
 4) ornati, quibus fuerant a Deo primi pa-
 5) rentes in statu innocentie præditi.

DISSERTATIO CLX.

*De peccato primorum parentum ; quenam fuerint
causæ ipsius ? quæ species ? quæ gra-
vitas ? quæ pena ?*

CERTUM est, Deum peccati primorum parentum causam non fuisse ; nam cisi Deus fuerit auctor nature, quæ peccavit, nullam tamen eidem peccandi necessitatem

imposuit ; quia dedit ei liberum arbitrium, per quod potuisset peccare, & non peccare. Dedit ei insuper gratiam, hoc est auxilium, quo potuissent perseverare in iustitia, quam acceperant, si voluissent. Igitur Dea causa adamici peccati dici non debet ; nec quia Adæ naturam condidit, quum fecerit illam liberam ; nec quia auxilium ei denegavit, per quod in bono potuisset permanere, quum eidem cumulate donaverit. Remanet, an possit dici per hoc, quod creavit naturam, quam peccaturam prævidebat ; prævisio enim illa nullum habebat influxum in voluntatem primorum hominum ; unde nullam poterat eis peccandi necessitatem imponere. Non reddidit autem Dea per suam gratiam hominem impeccabilem, quoniam potuisset, tum quia conveniens fuit, ut homo tanquam meritorum suorum præmium impeccabilitatem consequeretur ; tum etiam, quia maxime decebat, ut prius esset hominis institutio, & deinde plenissima ipsius beatitudo, in qua impeccabilitas consistet. Neque etiam poterat facere hominem impeccabilem per naturam ; quia quilibet creatura, ex hoc quod creatura est, defectibilis est, mirabilis est, adeoque peccabilis. Unde Augustinus lib. 7. cont. Maximinum c. 12. *Cuiusque creatura rationali præstat, ut peccare non possit ; non est hoc natura propria, sed Dei gratia.* Cur autem Deus non fecerit hominem, qui re ipsa noller peccare, quoniam posset, rationem præstat ipsemet Augustinus lib. de correptione & gratia c. 12. *Ut ergo non acciperet hoc donum Dei, id est, in bono perseverantiam primus homo, sed perseverare, vel non perseverare in eius relinquente arbitrio, tales vires habebat ejus voluntas, qua sine illo*

P. R. II.

fuerat instituta peccato, & nihil illi ex ipsa concupiscentialiter resistebat, ut dignæ tantæ bonitati, & bene vivendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium. Deo quidem præsciente, quid esset fallax injusse . . . sed simul sciente, quod de illo ipsa faceret juste.

Dicimus modo duplicem causam fuisse peccati primorum hominum, externam unam, & hæc fuit Diabolus ; internam alteram, & hæc fuit sola hominis voluntas ; occasionem vero fuisse, non causam, lignum scientiæ boni, & mali.

I. Pars Conclusionis probatur. Diabolus ille fuit, qui primos parentes ad divinæ legis transgressionem induxit ; ergo fuit causa peccati illorum ; non interna, ut patet ; ergo externa. Probatur antecedens ex verba Genes. 3. *Dixit autem serpens ad mulierem ; nequaquam morte moriemini : scit enim Deus, quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dei, scientes bonum, & malum.* Nomine autem serpentiæ nec venit serpenti simulacrum, ut afferunt Cyrillus lib. 3. cont. Julianum ; nec metaphisica serpens, hoc est Diabolus, ut dixit cum Origene Cardinalis Cajetanus in Comment. in Genes. ad initium cap. 3. sed verus serpens ; quod propugnans Patres fere omnes, & Scripturæ verba magis aptatur. Opæ autem Demoniæ, non propria, loquutus est verus serpens, sicut Angelus per asinam deinde loquutus est Balaam Propheta. Etenim Diabolus per serpentiæ organa ita aerem movit, ut vocis sonum expresserit. Eva vero, cui loquutus est serpens, illum non exhorruit, quia sciebat, sibi nocere non posse, quum in illo innocentiæ statu omnia animantia in ejus, & Adæ essent potestate. Mirata est quidem, quod præter usum communem brutorum animalium loqueretur ; sed curiositate pressa hoc discere nolit, quemadmodum nec observare, an spiritus nequam, an bonus, sublateret, cupiens videre promissionis eventum ; ut docet S. Thomas 1. p. q. 94. ar. ult.

D d d

II. Pars II

II. Pars Conclusionis probatur. In quocunque peccato tres assignantur causæ, quæ dicuntur Internæ, ignorantia nimirum, concupiscentia, & voluntas; in peccato primorum parentum non possumus assignari pro causis internis ignorantia, & concupiscentia; quum probatum jam sit, in statu innocentis non fuisse in homine nec ignorantiam, nec concupiscentiam: ergo remanet, quod sola voluntas fuerit interna causâ peccati primorum hominum.

III. Pars Conclusionis probatur. Non movit Evam nes pulcritudo, nec suavitas ligni illius, quia reducebantur ad perceptionem sensibilem; nulla autem perceptio rei sensibilis movere poterat in primo statu primos homines ad amorem sui; & hoc ex eo, quod in illis nullus motus ad amorem, ad odium, aut ad aliam passionem, oriebatur ex alia causâ, quam ex deliberatione propriæ eorum voluntatis. Igitur lignum scientiæ boni, & mali non fuit causâ; fuit autem occasio; quia aperto ex Scripturæ verbis habetur, Diabolum ex ligno illo ad allestandum primos parentes, & illos ad peccatum inducendum, occasionem sumpsisse. Et quavis etiam ex verbis Scripturæ videatur crui, Evam allectam fuisse ex pulcritudine fructus ad comedendum ex illo; attamen ante iudicium Evæ de pulcritudine, & sapore fructus fuit complacentia in independentiâ, quam ei serpens promiserat. Unde bene scripsit Rupertus lib. 3. de Trinit. c. 9. *Non temere dillum est, vidit mulier; quasi non eam arborem ante vidisset. Et reverentiam non eo modo viderat; quia cum hac presumptione, qua nunc intusa est, nondum consideraverat.*

De peccati autem specie, quod Eva commisit, & Adam perpetravit, non una est Scriptorum opinio. Loquimur primum de peccato Evæ. Primo putant Rupertus lib. 3. in Genes. c. 5., & Joannes Perus sup. Gen. 3. Evam peccasse antequam serpens cum ea loqueretur; & peccasse, quod corpore vaga, & oculis curiosa, occasionem dederit serpeni cum ipsa alloquendi. Secundo Hugo Victorinus, & Magister sententiarum voluerunt, primum Evæ peccatum fuisse, quod dubitaveris de mortis comminatione, quæ præcepto fuit a Deo apposita. Tertio S. Ambrosius lib. de paradiso c. 10. docet, primo Evam peccasse, quod addiderit præcepto aliquid, quod Deus non

dixerat; scilicet: *ne tangeris*. Quarto Chryostomus hom. 16. in Genes. vult, quod peceaverit, quia cum serpente sermonem habuit, ab eo interrogata respondit, præceptum manifestavit, & non rejectit illum tentantem, ac contra Dei mandatum falsa suggerentem. Quinto Augustinus lib. 11. de Genes. ad litteram c. 30. docet, primum Evæ peccatum fuisse superbiam. En Augustini verba cit. loc. *Quando verbis serpentis erideres mulier, a bona, atque utili et divinitus fuisse prohibitos, nisi jam inest menti amor ille propria potestatis, & quadam de se superbia præsumptio.* Quod etiam docet S. Thomas p. 2. q. 98. ar. 3. ad 2., & 2. 2. q. 163. ar. 1., & est communis Theologorum sententia. Sexto Sestarii nostrorum temporum dixerunt, fuisse infidelitatem; contra quos pugnat Augustinus citatis locis, Prosper lib. 2. de vit. contemplat., cap. 19. Gregorius magnus lib. 4. moral. c. 9.

Primum autem Adami peccatum quodnam fuerit, nec pariter eadem est Doctorum sententia. Conveniunt autem omnes, non unum fuisse illius peccatum, sed multa, quæ revocantur ad octo; scilicet: superbiam, amorem uxoris inordinatum, curiositatem experiendi fructum veritum, dubitationem de intellectu præcepti divini, opinionem, quod transgressio ejus esset venialis, peccatum gulae, peccatum inobedienciæ, & excusationem peccati, quod commiserat, & in hoc continetur etiam accusatio Dei. In primo autem assignando primo sunt qui volunt, fuisse infidelitatem, ut sunt aliqui nostrorum temporum heretici, ut tueantur, sola infidelitate amicitia gratiam. Secundo S. Bonaventura, & Scotus, defendunt fuisse amorem inordinatum erga uxorem; non quidem amorem carnalis concupiscentiæ, quæ in illo statu non erat in ipso, sed amorem socialis vitæ, & humanæ amicitie. Tertio alii dixerunt, fuisse inobedienciam. Quarto communior opinio asserit, fuisse superbiam; quam tradunt Augustinus lib. 8. de Gen. ad lit. c. 13. & 14., lib. 11. c. 5. 30. & 42., lib. 14. de civ. Dei c. 13. & 15., in Enchiridio c. 45. Chryostomus hom. 16. in Genes., & hom. 2. ad popul. antioch., & lib. 1. de providentia, Basilus hom. quod Deus non est auctor malorum, Ambrosius in Luc. 4., Leo magnus ser. 5. de nativis. Domini, Prosper lib. 2. de vit. contemplat. c. 19., Fulgentius lib. 1.

lib. 2. de incarnat. & grat. Christi c. 22. ,
 Eucherius lib. 1. in Genes., Gregorius
 magnus lib. 4. moral. c. 9. lib. 3. c. 17. , &
 lib. 34. c. 17. , Damascenus lib. 2. de fid.
 orth. c. 10. , Beroardus ser. 1. de adven-
 tu, Rupertus lib. 3. in Gen. & lib. 10. in
 Matth. 26. , Magister sententiarum II.
 sent. dist. 22. S. Thomas 2. 2. q. 163. art. 1.
 Cajetanus, alique Scholastici communi-
 ter contra Secorum.

Dicimus, primum primorum hominum
 peccatum fuisse superbiam.

I. Probatum a S. Thoma. In actibus malis
 priores sunt interni, quam externi; quod
 nemo negabit. Inter actus internos prio-
 res sunt, qui a Deo avertunt, quam qui
 ad bonum sensibile convertunt, quia
 nequit esse in animo inordinata cupiditas
 boni sensibilis, nisi prius sit animus a
 Deo avertus; si enim animus fuisset Deo
 subjectus, fuisset quoque subjecta infe-
 rior portio superiori; adeoque non fuisset
 cupiditas inordinata. Ulterius, in
 actibus toternis circa objecta spiritualia
 prior est ille, qui tendit ad finem, illis,
 qui tendunt ad media; media enim
 propter finem appetuntur. Sed finis homi-
 nis est excellentia propria, quæ est
 proprium objectum superbiæ; ergo su-
 perbia fuit primum primorum parentum
 peccatum.

II. Probatum. Illud fuit primum peccatum
 in primis hominibus, ad quod fuerunt
 illi a Dæmone primo tentati; sed ad pec-
 catum superbiæ fuerunt primo tentati,
 ergo peccatum superbiæ fuit primum
 illorum peccatum. Probatum minor. Pec-
 carum, ad quod fuerunt primo tentati
 fuit illud, quod continebatur in verbis,
 quibus primo illos tentavit; hoc fuit pec-
 catum superbiæ; ergo ad peccatum su-
 perbiæ fuerunt primo tentati. Probatum
 minor ex verbis Gels. 3. 5. *Eritis sicut
 Di &c.*

III. Probatum. Credibile est, quod Diabo-
 lus in illud peccatum voluerit primo tra-
 here hominem, & per illum humane na-
 turæ perditionem inducere, per quod
 perdit sunt ipse, & socii ejus; sed hoc
 fuit peccatum superbiæ, ut suo loco pro-
 barum est; ergo &c. Hanc rationem ad-
 hibet Basilus in homil. quod Deus non
 fit auctor malorum, & Gregorius magnus
 lib. 34. moralium c. 17.

IV. Probatum. Per illud peccatum perditus
 est primo homo, quod est directe con-
 trarium virtuti, per quam fuit maxime a
 Christo reparatum; sed humilitas fuit

hæc virtus, quæ directe est superbiæ op-
 posita; ergo per superbiam fuit primo
 perditus homo. Unitur etiam hæc ratio-
 ne Augustinus lib. 14. de civit. Dei c. 13.
 & plures Patres minore propositionem
 docent; immo ipsæmet Ecclesia in qua-
 dam Oratione dicit: *Deus, qui per Filii
 tui humilitatem jacentem mundum creavit,*
 & Apostolus demum innuere videtur ad
 Rom. 5. ad Philip 2. , & alibi.

V. Probatum ex S. Augustino in Psal. 118.
 hæc scribente: *Primi homines per serpen-
 tem decepti, & dejecti non fuissent, nisi
 plusquam acceperant, habere, & plusquam
 facti fuerant, esse, voluissent.* Et lib. 2. de
 Genes. contr. Manichæos c. 15. ad verba
 illa: *Scit enim Deus, quod in quocumque
 die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri,*
 & eritis sicut Di; hæc habent: *Hoc est
 ergo, quod persuasum est, ut propriam
 potestatem nimis amarent, & cum Deo esse
 pares vellet, . . . atque ita quod acceperant
 amitterent, dum id, quod non acceperant,
 usurpare voluerunt. Non enim accepti ho-
 minis natura, ut per suam potestatem Deo
 non regente beata sit, quia nullo regente per
 suam potestatem beatus esse solus Deus po-
 test.* Et lib. 8. de Gen. c. 13. *Ab homine
 peccante nihil aliud appetitum est, nisi non
 esse sub dominatione Dei, quando illud ad-
 missum est, in quo, ne admitteretur, sola
 deberet jussio dominantis attendi.* Et lib. 2.
 de peccat. merit. c. 19. *Præcedit in volun-
 tate hominis appetitus qui, ut propria pote-
 statis, ut fiat inobediens per superbiam.*

Arguunt I. Serpens primo conatus est ho-
 minibus persuadere infidelitatem; ergo
 hæc fuit primum peccatum. Probatum
 antecedens. Persuadere conatus est, quod
 non essent mortui: *Non moriemini;* ergo
 &c. II. Fides est initium justitiæ; ergo
 infidelitas est initium peccati; ergo fuit
 primum peccatum hominum. III. Au-
 gustinus lib. 11. de Genes. ad lit. c. 42. do-
 cet, quod Adam nondum senserat in
 membris suis concupiscentiam, quando
 consensit uxori ad usum fructus vetiti;
 ergo erat adhuc in statu innocentie; ergo
 nondum peccaverat; ergo primo pec-
 catum pomi, vel per consensum ad usum
 pomi peccavit. IV. Idem Augustinus lib.
 2. de Gen. ad lit. c. 42. favet opinioni de
 inordinato amore Adami erga Evam his
 verbis: *Noluit Adam Evam contristare,
 non quidem carnis vultus concupiscentia,
 quam nondum in membris suis senserat, sed
 amicitia quadam benevolentia, qua plerum-
 que fit, ut offendantur Deus, ut homo ex*

batur Deo, tanto majore impietate dereliquit Deum, & factus est malo dignus aeterno. Quarto ex eminenti dignitate, ex qua præcipitatus est; de qua dicit Augustinus lib. 6. oper. imperfect. c. 22. Julianum confutans: *Frustra peccato Adæ peccata filiorum ejus, quamlibet magna, & horrenda, vel aquare, vel etiam præferre conaris, illius quippe natura, quanta magis sublimior stabat, tanto magis graviter cecidit. Quinto ex gravitate supplicii, quo Adæ peccatum a Deo punitum; de quo pariter Augustinus lib. 6. oper. imperfect. c. 23. scribebat: *Pomum lege Dei vetitum manducare leve videtur esse peccatum; sed quanti hoc astimaverit qui non potest falli, satis apparet granditatem supplicii. Sexto ex Dei contemptu, de quo idem Augustinus lib. 14. de civ. Dei c. 15. dixit: *Quia ergo contemptus est Deus inbens, qui hominem creaverat, qui ad suam imaginem eum fecerat, qui ceteris animalibus præposuerat, qui in paradiso constituerat, qui rerum annuum copiam, salutisque præstitit, qui præceptis nec pluribus, nec grandibus, nec difficultibus, oneraverat. . . . iusta damnatio subsecuta est, talisque damnatio, ut homo, qui custodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne spiritalis, fieret etiam mente carnalis. Septimo ex eo, quod multa alia peccata in Adami prævaricatione contenta sunt; de quibus quoque inquit Augustinus Enchirid. c. 45. *Et superbia est illi, quia homo in sua potius esse, quam in Dei potestate, dilexit. Et sacrilegium, quia Deo non credidit. Et homicidium, quia semetipsum præcipitavit in mortem. Et fornicatio spiritalis, quia integritas mentis humana serpentina suggestionem corrupta est. Et furtum, quia cibis prohibitis usurpatus est. Et avaritia, quia pinguam illi sufficere debuit, usurpavit. Octavo fuit peccatum gravius in viro, quam in muliere; tum quia magis in viro ratio vigebat, unde furtius resistere debuisset; tum etiam, quia fortior fuit hostis mulieris, quam viri tum quoque, quia vir a Deo immediate legem accepit, mulier veto a viro; tum insuper, quia vir quæ caput debebat esse in exemplum mulieris; tum pariter, quia vir, se excusando, culpam visus est retorquere in Deum, quamvis retorserit in mulierem; quia dixit: *mulier, quam dedi mihi; mulier vero absolute retorserit in serpentem; tum denique, quia vir gravius punitus a Deo fuit, quam mulier; quamvis aliter in hoc sentiant Ambro-*****

fius, Rupertus, Magister, S. Thomas, S. Bonaventura &c.

Demum ad pœnam peccati primorum parentum descendimus. Sed antequam hanc videamus, advertimus ante illos etiam fuisse a Deo serpentem sui pœna multatum. Quod ostendunt verba illa Gen. 3. 14. *Quia fecisti hoc, maledictus eris inter omnia animalia: super pascuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vita tua. Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & semem tuum, & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus. Ex quibus colligunt quinque pœnas in serpentem a Deo inflictas; quarum prima est maledictio, de qua Chrysostomus hom. 17. *Quia tali malitia ministrasti, ut impostura illa opere completeretur, malum consilium afferendo; propterea quia te in his ut instrumento est usus, perpetuam pœnam impono, ut per ea, quæ tibi sunt, futuri homines erudiantur, non accedendum ad Diaboli consilia, neque illius fraudes accipendas, ut ne in eisdem incidant pœnas. Secunda est gressus super terram; ante enim tentationem etiam serpens gradiebatur per naturam, sed postea habuit pœnam ut graderetur super terram. Tertia est inimicitia inter ipsum, & mulierem, & inter semen ipsius; hoc est genus humanum. Unde scripsit Damascenus lib. 2. de fid. orthodox. c. 10. *Serpens plus lateris animalibus familiaris erat homini, ad ipsum frequentur accedens, etque placitis motibus corporis blandiens: unde per ipsum princeps mali Diabolus primis nostris parentibus impietatis suæ venenum instillavit. Quarta est contitio serpentis a muliere; testatur namque Rupertus apud Frassen, quod si pes nudus mulieris caput serpentis presserit, præveniendo ejus dentem, totum corpus cum capite perit. Quinta est comestio terræ, de qua pœna Gregorius magnus, pœnas omnes serpentis irrogatas, intelligens de Dæmone, hæc apud citatum Frassen scribit: *Antiquus hostis terram comedit, quia peccatores quosque in ventrem suæ malitiæ abscondit, isque hominum perditionem desiderans, quodammodo refectur, dum pravus cornu operationibus delectatur.****

A serpentis pœna devenientes modo ad pœnas primorum hominum, primo enumeramus illas, quæ viro, & mulieri fuerunt communes, & deinde illas, quæ fuerunt viro propriæ, & alias, quæ mulieri peculiare extiterunt, afferemus.

Prima poena fuit utrique communis, ac posteris ejus, concupiscentia carnis adversus spiritum; & ratio est, quia statim ac peccaverunt, inordinatos concupiscentia motus experti sunt. Ita Augustinus lib. 13. de civ. Dei c. 13. *Postquam precepti facta est transgressio, confestim gratia deferentia divinitus, de corporum suorum nuditate confusi sunt: unde etiam foetis sicutis, qua forte a perturbatis prima comperita sunt, pudenda texerunt, qua prius oedem membra erant, sed pudenda non erant. Sempernam ergo novum motum inobedientis carnis sua, tanquam reciprocum panam inobedientia sua.*

Secunda poena fuit fuga, & elongatio a Deo. Postquam enim peccaverunt, Deus vocavit Adam; et illi audientes vocem Domini, absconderunt se a facie sua; ut narrat Scriptura. Augustinus ser. 18. de verb. Domini hæc de hujusmodi poena scribit: *Sicut enim oculus factus ad hanc lucem temporalem videndam, tamquam si injectum aliquid fuerit, vel irruerit, unde turbetur, secluditur ab hac luce; & quantumvis cum lux sua presentia circumfundat, ille tamen avertit, atque absens est; non solum autem absens sit perturbatio sua a luce presente, sed etiam penalis illi est lux, ad quam videndam factus est. Sic & oculus cordis, perturbatus atque sanctus, avertit se a luce justitia, nec audeat eam contemplari, nec vales. . . Nam & tu paradiso peccasti Adam, & abscondisti a facie Domini. Cum haberet ergo cor sanum pura conscientia, gaudebat ad presentiam Dei postquam per peccatum sanctus est oculus ille, cepit lucem formidare divinam, resugit in tenebras, atque in devia, lignorum veritatem fugiens, umbras appetens.*

Tertia poena fuit servitus sub libidine, seu concupiscentia, atque etiam sub peccato; immo sub peccatorum omnium cumulo. Amissa enim justitia originali, factus est homo ad omne peccatum pronus; & nisi eum divina gratia adjuvaret, non esset peccatorum, quod non parraret.

Quarta poena fuit impotentia ad bonum operandum; nam nisi intellectus, & voluntas a medicinali gratia sanentur, nullum potest homo lapsus bonum operari. Et hæc est necessitas gratia, quam habemus; & quam tam fortiter Catholici Doctores, præsertim Augustinus, propugnant, & quam hæretici, & præcipue Pelagiani, evertere conati sunt.

Quinta poena fuit ejectio a paradiso, amissio beatitudinis, & vitæ hujus misera-

rum acquisitio. Statim enim advenerunt omnia mala, infirmitates, ærumæ, perturbationes, bella, intemperies, & alia hujusmodi.

Sexta poena fuit mors, sive prima, sive secunda. De utraque debere intelligi mortem, quam primis parentibus cominatus est Deus, plerique volunt; & de utraque etiam dixit Augustinus, quod prima animam nolentem pellicet corpore; secunda vero animam nolentem tenet in corpore; quatenus Damiani vocabunt in inferna mortem, & mors non venit, immo fugiet ab eis; quod refert de Augustino Juvenius.

Dicimus modo de poena Evæ, triplicem ipsi, & posteris ejus poenam fuisse a Deo infligam; scilicet in multitudine conceptuum multiplicationem ærumnarum; dolorem in partu, & subjectionem sub potestate viri. De his tribus poenis Evæ Rupertus lib. 3. de Trinit. c. 22. hæc scribit: *Triplei autem poena punitur mulier, quia triplo majus fuit peccatum ejus, quam Adami. Primo, quia eredo serpenti plusquam Deo, seducta est. Deinde, quia ligni vetiti pulcritudinem, & suavitatem delectabiliter concupivit. Tertio, quia non contenta transgressione propria, virum quoque ad transgressionem induxit. Merito igitur triplici peccato triplex vindicta, præter communem sibi cum viro mortem, reddita est. Nam quia serpenti credidit dicenti: eritis sicut Dei; iuste ipsa contra hoc, quod Deus verorum est, & non mortuorum, non verorum, sed mortuorum mater esse meruit, dicente Deo: multiplicabo conceptus tuos. Omnes enim conceptus ejus anima, & corpore in peccato moriuntur, & nemo eorum vivit, nisi vivificetur per Christum. Item quia visa illius arboris pulcritudine intemperanter fructum ejus expertiis; pro illo visus delectamento contrarius redditur uteri dolor. In dolore, inquit, paries. Tertio, quia virum importunitate muliebri ad comedendum illexit: idcirco, sub viri potestate potestate, inquit, eris, & ipse dominabitur tui. Ita pro seductione, conceptuum multiplicitas; pro gula oblectamento, uteri dolor; pro temerario imperio, & scandalo, quod viro exhibuit, servitutis viri poena reddita est.*

Afferunt Alexander de Alex a Frassen, qui q. 109. ar. 9. hæc habet: *1. Ponuntur tres poenæ ex parte mulieris. I. multiplicatio ærumnarum in multitudine conceptuum. II. dolor in partu. III. subiectio sub potestate viri. Est enim du-*

amico fit inimicus. Et lib. 14. de civ. Dei c. 2. idem docet: *Credendum est illum vitium sua famina, nisi unum, hominem hominis, conjugem conjugis, ad Dei legem transgrediendum, non tanquam verum loquentis credidisse seculum, sed sociali consuetudine paruisse*. V. Eva de morte, quam Deus comminatus fuerat Adæ, dubitavit; dixit enim: *ne forte moriamur*; quando Deus absolute dixit: *moriemini*; ergo hujusmodi dubitatio fuit primum. Evæ peccatum. VI. Evæ dixit mendacium serpenti, quando dixit: *ne tangeretur illud*; hoc enim Deus non præceperat: ergo primum ejus peccatum fuit mendacium. VII. Alloquutio Evæ cum serpente fuit occasio ad peccatum; sed occasio est peccaminosa, quando ad peccatum inducit: ergo alloquutio illa fuit primum Evæ peccatum. VIII. S. Thomas 1. 2. q. 89. ar. 3. ad 2. docet, Evam ad verba illa: *Cur præcepit, in elationem erupisse*: ergo non ad verba illa: *Eritis sicut Dei*; ergo non fuit superbia primum peccatum, sed inobedientia.

Respondemus ad I. Serpentem usum fuisse verbis illis: *non moriemini*: tanquam medio, ut induceret homines ad illud: *eritis sicut Dei*: quod respiciebat ut finem; unde illa verba fuerunt quidem priora in executione, sed posteriora in intentione. Uterius dicitur, quod tunc homo creditur, se non moriturum, quando in superbiam se elevavit per posteriora verba; tunc enim exæcæta est mens ejus, sicut & mulieris, ut crederet omne, quod ei Diabolus suadebat.

Ad II. Quavis sit fides initium, radix, & fundamentum justitiæ, non per hoc tamen fit, quod in justitiæ destructione fides sit prima, & non potius postrema, quæ destruat. Cor in homine est primum, quod vivit, & est ultimum, quod moritur. Fundamentum in dumo est primum in ædificatione, & ultimum in destructione. Primum in generatione est pariter ultimum in resolutione. Quod si ultimo fides moritur, non igitur primo infidelitas nascitur. Docet hoc Augustinus lib. de Pastoribus, & ovibus, qui est genuinum ejus opus, quum in Fofidi indeulo invenitur, ubi habet c. 8. *non superbiam ex infidelitate nasci, sed ipsius infidelitatis matrem esse superbiam*.

Ad III. Non dixit Augustinus, quod tunc temporis Adam concupiscentiam in membris suis non habebat, sed quod nondum senserat. Ut enim ait Elyus, inest

concupiscentia etiam quando non sentitur. Uterius dici potest, quod dato, quod fuerit concupiscentia, non fuerit tamen rebellio illa in membris ejus, quam post consummatam transgressionem experius est. Tunc enim sperit sunt oculi eorum, & cognoverunt, se esse nudos; ut habetur Gen. 3. 7.

Ad IV. Augustinus intelligendus est in illis locis, quod amor viri erga uxorem fuit prior inobedientia aperta, qua vir divinum præceptum transgressus est. Hoc etiam dicit Scriptura Gen. 3. 17. *Quia audisti vocem uxoris tue, & comediti de ligno*. At non per hoc fit, quod inordinatus ille amor fuerit peccatum omnium primum. Quod hæc fuerit Augustinus mens, ab Augustino ipso discamus lib. 14. de civ. Dei c. 13. *Nisi enim ad sibi placendum averteretur a superiori immutabili dono, non Dei mandata uxoris præponeret voluntatem, putaretque se venialiter esse transgressorem præcepti, si vita sua faciam non desereret etiam in societatem peccati*. Unde secundum Augustinum dicitur, quod amor inordinatus in Adamo præcessit æternam inobedientiam Adami, non vero præcessit internam; quæ consistebat in eo, quod delectatus fuerit suæ excellentiæ contemplatione, & desiderio independentiæ, præter rectum ordinem, quod est superbiæ constitutum.

Ad V. Non semper vox forte in Scriptura dubitationem significat; aliter dubitasset etiam Deus, quando dixit Gen. 3. 21. *Ne forte mittat manum suam*; quod non est dicendum. Insuper et si dubitatio admittatur in verbo illo, attamen dubitatio pertinere potest non ad comminationem, sed ad eventum rei comminatæ propter transgressiōnis incertitū linem; ut ait Elyus. Cæterum Septuaginta Interpretes, quorum versione usi sunt Basilus, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, verbum illud forte non ponunt.

Ad VI. dicit Elyus, quod Eva addendo verbum illud; *ne tangeretur*; nihil immutavit de sensu præcepti, immo magis illud confirmavit. Et ratio est, quia intellexit tactum illum, quo tangitur fructus, quando ex arbore decerpitur; & ori apponitur ad manducandum; qui quidem tactus eodem præcepto intelligitur vetitus, quo prohibita est comestio.

Ad VII. Eva tunc temporis adhuc erat innocens, adeoque non ita fragilis, ut potuerit cum serpente colloquium formidare.

dare. Quod si postea serpeni cessit, hoc ipsa providere non poterat; adeoque per hoc præcise, quod cum serpente alloquuta fuerit, non videtur dicendum, graviter illam peccasse. Imprudens quidem fuit non respondendo serpenti, non ei resistendo; at hoc ab eventu dependentiam habuit; quia si respondisset, si resistisset, non imprudens, sed sapiens diceretur.

Ad VIII. Etiam quidem se sensit Eva ad illa verba: *cur præcepit*; sed nondum tentationi consenserat; consensit postmodum, quando audiuit *eritis sicut Dii*; & hæc est mens S. Thomæ; quum præcipue hæc fuerit Augustini, quem ipse in hæc res sequutus est. Quod ut clarius videatur distinguendi sunt gradus tentationis Evæ, & Adami. Primo fuit suggestio serpentis: *cur præcepit*; quæ aliquatenus Evam commovit; deinde successit serpentis promissio: *eritis sicut Dii*; quæ sorius ejus animo adhefit; postmodum venit delectatio Evæ ad serpentis promissionem; dein accessit appetitus Evæ promissionis serpentis, de qua sibi complacuerat, si possibilis esset; post hunc venit deceptio, quia veram credidit serpentis promissionem: postea supervenit consideratio ligni, & comestio, denique complevit opus porrectio facta Adæ de fructu, de quo ipsa gustaverat. In Adamo vero hi distinguuntur gradus. Primo auditur ab Eva promissionem serpentis; deinde delectatus est de illa promissione, & de propriæ excellentiæ contemplatione; postmodum appetivit similitudinem cum Deo, si esset possibilis; denique quanvis non crederet, sicut crederat Eva, tamen ne contristaret livam comedit, credens inobedientiam non fore mortalem, sed venialem. Per quæ verificatur quod dixit Apostolus, Evam scilicet fuisse seductam, non vero Adamum; quanvis nonnulli sint Patres, qui dicunt Adamum quoque fuisse seductum; & ad verba Apostoli respondent, quod ideo dixerit, Adam non fuisse seductum, vel quia non fuit primus seductus, quum fuerit Eva seducta prius, & posterius Adam; vel quia non fuit a serpente, sed ab Eva seductus. At nos putamus, Apostoli verba intelligenda esse quemadmodum Augustinus intellexit, quando dixit non semel, vere Evam fuisse seductam, non vero Adam.

De gravitate modo peccati primorum parentum scribentes, prius explicandum.

volumus, quænam fuerit primorum parentum superbia? In qua re nec conveniunt Doctores; quidam enim ponunt in superbia tres gradus, nimirum initium, quod est inordinata consideratio propriæ excellentiæ; progressum, qui est rebellio contra Deum; & consummationem appetitus æqualitatis cum Deo; non quod simpliciter appetatur esse Deum, sed esse similem Deo in hoc, quod nulli subdit, & sit sui tantum arbitrii. Alii vero arbitrati sunt, ut proprie, atque expresse primi homines divinitatem appetiverint, ac voluerint esse Dii; sicque idem fuerit peccatum hominum, & Angelorum. Attamen communis sententia Theologorum est, quod superbia primorum hominum in eo fuerit, quod voluerint esse Dii, scilicet quandam cum Deo similitudinem appetiverint, non qualemcunque, quæ potest etiam in nobis esse, quando est per virtutis imitationem, sed homini indebitam, & impossibilem; qualiter nimirum sicut Deus omnium habet scientiam, nec ulli subest, ita ipsi omnia sciunt, & nulli subest. Ex hoc autem volunt inferri ex consequenti, quod primi homines appetiverint divinitatem; quatenus videlicet illa dona divinitatis sunt propria, & non possunt illa appeti, quæ divinitatis etiam, saltem implicite, & ex consequenti, appetatur. Et pro hac explicatione affert Augustinum multis in locis, quæ apud Estium videri poterunt; aliosque Patres, & Scholasticos, qui citantur ab eodem.

Ex his habemus gravitatem maximam in primorum parentum peccato. Primo enim fuit ex parte objecti gravissima; quia complectebatur attributa Dei propria, & præcipue independentiam. Secundo fuit ex facilitate præcepti; quia scilicet erant ab uno ligno se abstinere, quando cætera in eorum erant potestate. Unde Augustinus lib. 14. de civ. Dei c. 12. *Hoc itaque de suo cibi genere non edendo, ubi aliorum tanta copia subjacebat, tam leve præceptum ad observandum, tam breve ad memoria retinendum, ubi presertim nondum voluntati cupiditas resistebat, quod de pura transgressione postea subsecutum est, tanto majore injustitia violatum est, quanto facilitate posset observantia custodiri.* Tertio ex bono, quod possidebat Adam antequam peccaret, & post peccatum amisit. Idem Augustinus lib. 21. de civ. Dei c. 12. *Quanto enim magis homo frue-*

batur.

batur Deo, tanto maiore impietate dereliquit Deum, & saluus est malo dignus aeterno. Quarto ex eminenti dignitate, ex qua precipitatus est; de qua dicit Augustinus lib. 6. oper. imperfect. c. 22. Julianum confutans; *Frustro peccato Adā peccata florum eius, quamlibet magna, & horrenda, vel aquare, vel etiam, proferre conaris; illius quippe natura, quanto magis sublimior stabat, tanto magis graviter cecidit.* Quinto ex gravitate supplicii, quo Adā peccatum a Deo punitum; de quo pariter Augustinus lib. 6. oper. imperfect. c. 23. scribebat; *Pomum lege Dei vetitum manducare leve videtur esse peccatum; sed quanti non potest falli, satis apparet granditate supplicii.* Sexto ex Dei contemptu, de quo idem Augustinus lib. 14. de civ. Dei c. 15. dixit; *Quia ergo contemptus est Deus iubens, qui hominem creaverat, qui ad suam imaginem eum fecerat, qui ceteris animalibus proposuerat, qui in paradiso constituerat, qui rerum omnium copiam, salusque praestiterat, qui preceptis nec pluribus, nec grandibus, nec difficultibus, oneraverat. . . . iusta damnatio subsequuta est, talisque damnatio, ut homo, qui custodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne spiritualis, fieret etiam mente carnalis.* Septimo ex eo, quod multa alia peccata in Adami pravazicatione contenta sunt; de quibus quoque inquit Augustinus Enchirid. c. 45. *Et superbia est illis, quia homo in sua potius esse, quam in Dei potestate, dixit. Et sacrilegium, quia Deo non credidit. Et homicidium, quia semetipsum precipitavit in mortem. Et fornicatio spiritualis, quia integritas mentis humana serpentina suasionē corrupta est. Et furtum, quia cibis prohibitis usurpatus est. Et avaritia, quia plusquam illi sufficere debuit, usurpavit.* Octavo fuit peccatum gravius in viro, quam in muliere; tum quia magis in viro ratio vegebat, unde fortius resistere debuisset; tum etiam, quia fortius fuit hostis mulieris, quam viri tum quoque, quia vis a Deo immediate legem, acceperat, mulier vero a viro; tum insuper, quia vir qui caput debebat esse in exemplum mulieris; tum pariter, quia, vir, se excusando, culpam visus est retorquere in Deum, quam vis retorserit in mulierem; quia dixit; *mulier, quam dedisti mihi; mulier vero absolute retorfit in serpentem; tum denique, quia vir gravius punitus a Deo fuit, quam mulier; quamvis aliter in hoc sentiant Ambro-*

sius, Rupertus; Magister, S. Thomas, S. Bonaventura &c.

Demum ad poenam peccati primorum parentum descendimus. Sed antequam hanc videamus, advertimus antea illis etiam fuisse a Deo serpentem sua poena multatum. Quod ostendunt verba illa Gen. 3. 14. *Quia fecisti hoc, maledictus eris inter omnia animalia super peccatum tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vita tua. Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius.* Ex quibus colligunt quinque poenas in serpentem a Deo inflictas; quarum prima est maledictio, de qua Chrysostomus hom. 17. *Quia tali malitia ministrasti, ut impostura illa opere completeretur, malum consilium offrendo; propterea quia se in bit ut instrumento est usus, perpetuum poenam impono, ut per ea, quae tibi sunt, futuri homines erudiantur, non accedendum ad Diaboli consilia, neque illius fraudes accipiendas, ut ne in easdem incidas poenas.* Secunda est gressus super terram; ante enim tentationem etiam serpens gradiebarur per naturam, sed postea habitum poenam ut graderetur super terram. Tertia est inimicitia inter ipsum, & mulierem, & inter semen ipsum; hoc est genus humanum. Unde scripsit Damascenus lib. 2. de fid. orthod. c. 10. *Serpens plus ceteris animalibus familiaris erat homini, ad ipsum frequentur accedens, etque placitis motibus corporis blandiens: unde per ipsum princeps mali Diabolus primis nostris parentibus impietatis suae venenum insillavit.* Quarta est contritio serpentis a muliere; testatur namque Rupertus apud Frassen, quod si pes nudus mulieris caput serpentis presserit, praeveniendo ejus dentem, totum corpus cum capite perit. Quinta est comestio terrae, de qua poena Gregorius magnus, poenas omnes serpentis irrogatas, intelligens de Dæmone, haec apud citatum Frassen scribit; *Antiquus hostis terram comedit, quia peccatores quoque in ventrem suam malitia abscondit, quae hominum perditionem desiderans, quodammodo reficitur, dum pravus eorum operationibus deleatur.*

A serpentis poena devenientes modo ad poenas primorum hominum, primo enumeramus illas, quae viro, & mulieri fuerunt communes, & deinde illas, quae fuerunt viro propriae, & alias, quae mulieri peculiare extiterunt, asseremus.

Prima pœna fuit utrique communis, ac posteris ejus, concupiscentia carnis adversus spiritum; & ratio est, quia statim ac peccaverunt, inordinatos concupiscentiæ motus experiri sunt. Ita Augustinus lib. 13. de civ. Dei c. 13. *Postquam præcepti facta est transgressio, causam gratia deferente divina, de corporum suorum nuditate confusi sunt: unde etiam solitit ficalinis, qua forte a perturbatis prima comperita sunt, pudenda texerunt, qua prius eadem membra erant, sed pudenda non erant. Senserunt ergo novam matam inobedientis carnis suæ, tanquam reciprocam pœnam inobedienciæ suæ.*

Secunda pœna fuit fuga, & elongatio a Deo. Postquam enim peccaverunt, Deus vocavit Adam; et illi audientes vocem Domini, absconderunt se a facie suæ; ut narcat Scriptura. Augustinus ser. 18. de verb. Domini hæc de hujusmodi pœna scribit: *Sicut enim oculus factus ad hanc lucem temporalem videndam, tamen si injunctum aliquod fuerit, vel irruerit, unde turbetur, secluditur ab hac luce; & quamvis enim lux sua præsentia circumfundat, illi tamen avertit, atque absens est; non solum autem absens sit perturbatiæ suæ a luce præsentis, sed etiam pœnalis illi est lux, ad quam videndam factus est. Sic & oculus cordis, perturbatus atque sanctiatus, avertit se a luce justitiæ, nec audeat eam contemplari, nec valet. . . . Nam & in paradiso peccavit Adam, & abscondit se a facie Domini. Cum haberet ergo cor sanum pura conscientia, gauderet ad præsentiam Dei postquam per peccatum sanctiatus est oculus illi, cepit lucem sermendarum divinam, refugit in tenebras, atque in devota, liquorum veritatem fugiens, umbras appetens.*

Tertia pœna fuit servitus sub libidine, seu concupiscentiæ, atque etiam sub peccato; immo sub peccatorum omnium eumulo. Amissa enim justitia originali, factus est homo ad omne peccatum pronus; & nisi eum divina gratia adjuvaret, non esset peccatorum, quod non parraret.

Quarta pœna fuit impotentia ad bonum operandum; nam nisi intellectus, & voluntas a medicinali gratia sanentur, nullum potest homo lapsus bonum operari. Et hæc est necessitas gratiæ, quam habemus; & quam tam fortiter Catholici Doctores, præsertim Augustinus, propugnauerunt, & quam hæretici, & præcipue Pelagianii, evertere conati sunt.

Quinta pœna fuit ejectio a paradiso, amissio beatitudinis, & vitæ hujus miseria-

rum acquisitio. Statim enim advenerunt omnia mala, infirmitates, ærumnæ, perturbationes, bella, intemperies, & alia hujusmodi.

Sexta pœna fuit mors, sive prima, sive secunda. De utraque debere intelligi mortem, quam primis parentibus cominatus est Deus, plerique volunt; & de utraque etiam dixit Augustinus, quod prima animam nolentem pellit e corpore; secunda vero animam nolentem tenet in corpore; quatenus Damiani vocabunt in inferno moerem, & mors non venit, immo fugiet ab eis; quod refert de Augustino Juvenius.

Dicimus modo de pœna Evæ, triplicem ipsi, & posteris ejus pœnam fuisse Deo infligitam; scilicet in multitudinæ conceptuum multiplicationem ærumnarum; dolorem in partu, & subjectiorem sub potestate viri. De his tribus pœnis Evæ Rupertus lib. 3. de Trinit. c. 22. hæc scribit: *Triplex autem pœna punitur mulier, quia tripla major fuit peccatum ejus, quam Adami. Primo, quia credendo serpenti plusquam Dno, seducta est. Deinde, quia liqui vetiti pulcritudinem, & suavitatem delectabiliter concupivit. Tertio, quia non contenta transgressione propria, virum quoque ad transgressionem induxit. Merita igitur triplici peccata triplex vindicta, præter commuam sibi cum viro mortem, reddita est. Nam quia serpenti erridit dicenti t. eritis sicut Dns i. jussu ipso contra hoc, quod Dns irrogatum est, & non mortuorum, non vivorum, sed mortuorum mater esse mirrit, dicente. Dns i. multiplicabo conceptus tuos. Omnes enim conceptus ejus anima, & corpus in peccato moriuntur, & vemo eorum vivit, nisi vivificetur per Christum. Item quia visa illius arboris pulcritudine intemperanter fructum ejus expetivit; pro illo visus delectamento contrarius reddatur uteri dolor. In dolore, inquit, paries. Tertio, quia virum importunitate muliebri ad comedendum illent: idcirco, sub viri potestate potestata, inquit, eris, & ipse dominabitur tui. Ita pro seditione, conceptuum multiplicitas; pro gula oblectamento, uteri dolor; pro temerarie imperio, & scandalo, quod viro exhibuit, servituti viri pœna reddita est.*

Afferitur etiam Alexander de Ales a Præsen, qui q. 105. ar. 9. hæc habet: *1. Ponuntur tres pœnæ ex parte mulieris. I. multiplicatio ærumnarum in multitudine conceptuum. II. dolor in partu. III. subjectio sub potestate viri. Est enim du-*

plex vis animæ cognoscitivæ, rationalis, & sensibilis. Quantum ad rationalem sumitur pœna subjectionis. Quantum ad sensibilem duplex pœna; una secundum multitudinem, cum dicitur: *multiplicabo arumnas*; altera secundum ægritudinem, cum dicitur: *in dolore paries*. Vel aliter: Individuum ad duotendit; ad conservationem sui secundum tempus determinatum; ad conservationem speciei simpliciter; mulier vero dicitur sexus passivi. Juxta autem utrumque contrahit ex peccato pœnam; nam juxta actum generationis, qui est ad conservationem speciei, duplicem pœnam trahit; in portando forum, & parturiendo; quorum unum pertinet ad progressum, alterum ad consummationem; in initio vero est electio, & ibi videtur esse sine pœna; & fortasse hoc voluit designare sub nomine conceptus: vel hoc tacuit propter delectationem, in qua non videtur esse pœna. Ex parte vero actus, qui est ad conservationem individuû, cum bonum sit libertas faciendi quod sibi est expediens; malum per oppositum est servitus, subesse scilicet alterius dominationi necessario, hæc est illa pœna, quæ designatur, cum dicitur: *sub potestate viri eris*.

Chrysothomus etiam hom. 17. in Genes. de potestate viri supra mulierem hæc tradit, Evam alloquens: *Quia abusa es honoris dignitate, subjecio te viro*. Quia relicto, eo, cui dignitati par, & cujus natura particeps, & propter quem formata es, familiaritatem cum serpente, mala illa bestia, habere, & accipere voluisti consilium; propterea posthac illi te subjecio, & illum dominum tuum assero, ut illius scilicet dominum agnoscas.

Dicimus etiam, Adamum triplici quoque pœna fuisse a Deo punitum ob peccatum, quod fecerat; nimirum, maledictione terræ in ipsius laboribus; in germinatione spinarum, & tribulorum; in victus paritate, & labore. Hanc triplicem primi hominis pœnam Gen. 3. 17. 18. 19. habemus, ad illa verba, quæ Deus dixit Adamo: *Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra. In laboribus comedes ex ea crucellis diebus vite tuæ, spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terra. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es; quia pulvis es, & in pulverem revertaris.*

Probat modo & explicat hæc pœnas citat Alexander de Ales his verbis: *illa divini Scripturæ verbis distinguuntur hominis pœnæ tum in vita, tum in morte. In vita quidem quantum ad initium, quantum ad progressum, & quantum ad consummationem. Quantum ad initium, cum dicitur: maledicta terra in opere tuo &c. Quantum ad progressum, cum dicitur: Spinæ, & tribulos germinabit tibi. Quantum ad consummationem, cum dicitur: comedes herbas terra; & in sudore vultus tui vesceris pane tuo. In primo apparet laborandi difficultas in terræ cultura; in secundo ejusdem infructuositas, cum dicitur: spinas, & tribulos; in tertio victus paritas.*

Arguunt I. Filiorum multitudo non potest concipi, quod fuerit pœna mulieris: ergo male assignata est. Probatur antecedens. Filiorum multitudo fuisset etiam in statu innocentie; & in statu etiam peccati non est, nisi bonum speciei humanæ, & parentum potius gaudium, quam afflictio: ergo non potest concipi, quod fuerit pœna mulieris. II. Etiam in statu innocentie uxor debebat subjici viro suo: ergo non potest esse pœna, quæ fuit data mulieri. Probatur antecedens. Mulier a viro duxit originem; ergo ab eo dependebat: ulterius, ambo independentes esse non poterant; nec conveniens erat, ut vir a muliere dependeret: ergo potius mulier a viro: ergo etiam in statu innocentie debebat uxor subjici viro. III. Deus non maledixit Adamo, sicut maledixerat serpenti; & tamen Adamo peccatum imputatum est, non serpenti: ergo vel Deus cum Adamo justitiam leges non observavit, vel dicendum est, etiam Adamo maledixisse. Probatur antecedens. Deus in maledictione Adæ maledixit terræ, non Adæ: ergo non maledixit Adamo, sicut maledixerat serpenti. IV. Terra non peccavit, & tamen maledicta a Deo est: ergo vel Deus maledixit terram innocentem, vel terra vere non fuit a Deo maledicta. V. Si propter Adæ peccatum maledicta erat terra, cur non etiam maledicta est aqua, vel aer, vel alia res a Deo creatæ; quum omnia Deus fecerit propter hominem? ergo vel maledicendus erat solus Adam, vel maledicendæ omnes res, quæ creatæ erant propter Adam. VI. Inter peccati pœnas enumeranda est etiam sciencie amissio; multa enim scivissent homines innocentes, quæ postea nesciverunt homines lapsi: ergo non

non est bene a nobis facta enumeratio peccatorum, quibus homo ab primo peccato multatus a Deo fuit. VII. Pomus, quibus Deus animadvertit in serpentem, vero serpenti conuenire non possunt: ergo vel Moyses metaphorice, & allegorice loquutus est, vel nomine serpentis intelligendus est Diabolus, qui serpentis organo utebatur. VIII. Fornas datæ primis hominibus peccantibus a Deo, videntur cadere peccati gravitatem, quod commiserunt; & quia unum fuit peccatum, & quia fuit commissum ob vehementem temptationem, quam Deus poterat etiam auertere, ne peccarent.

Respondemus ad L. cum Peretio lib. 6. in Gen. c. 3. quem asserit Frassen, ex quatuor causis multiplicationem conceptus esse poenam mulieris post peccatum; quorum prima est ratio abortuum; secunda ratione monstrorum; tertia ratione reproborum ad gehennam; quarta ratione pauperatis, quæ vel iudicatur, vel augetur a multitudinis filiorum. Hæc quatuor causas habent quidem locum in homine lapsa, non habebant autem in homine innocente; quia in illo statu non fuissent abortus, non monstra, non reprobi, non pauperes. Unde scribebat Rupertus lib. 3. de Trinit. c. 32. *Non est multiplicatio benedictionis, sed damnationis; non gratia, sed ira; non elementa, sed vindicta. Unde non dixit tantum multiplicatio concipere tuos; sed insuper addidit; & arumnas tuas: mulier quippe quanto fecundior, tanto aruosior.*

Ad II. Hæc est differentia inter subjectionem uxoris ad virum in statu innocentiæ, & inter eandem in statu peccati; quod illa fuisset voluntaria, & iucunda; hæc autem est involuntaria, & arumosa. In illo statu non fuisset uari gravis subiectio, quia quæ esset Dei voluntati subordinata, quodcumque Deo placuisset, alacri animo, & iucundo, non coacto, vel invito, suscipisset. Vir quoque non exercuisset imperium in uxorem insupportabile, & durum, sed æquum, & dulce. Non sic autem in statu peccati, in quo ut plurimum uxor ut ancilla, & non ut sociæ habetur a viro. Dicit proinde Ambrosius in lib. de exhortatione ad Virgines *Quæ nupserit, ad seruitutem sua pecunia venditur: meliore traditione accipit, quam conjugia comparantur; in illis meritum emittit seruitutis, in illis pretium ad seruitutem addit; nupta resalit ante gravatur, cito asimatur.*

P. AR. II.

Ad III. Ideo Deus non maledixit Adam, sicut maledixerat serpenti, quia prius benedictione sua quasi consecraverat Adamum; quia Adamus per poenitentiam, quam acturus erat, gratiam etiam sanctificationem erat consequuturus; quia Verbum divinum Adæ naturam suo tempore erat assumpturus. Nullum autem ex his motiuis in serpente verificabatur; ideo maledictus fuit a Deo serpens, & non Adam. Ita Frassen.

Ad IV. Terra fuit a Deo maledicta non absolute, & simpliciter, sed cum respectu ad hominem. Hinc Deus Gen. 3. 17. dicit Adamo: *maledicta terra in opere tuo: Quod explicat Rupertus: Laboriosa sit tibi operari, vel cultari; & Hugo a S. Victor: Quia non feret sponte fructum pro se, unde vitas; vel quia non respondebit tibi aliquando secundum opus tuum.* Homo igitur in poena sui peccati terram habuit a Deo maledictam; quia quando terra ipsi debebat esse fecunda, & promissa adandum fructum suum sine labore, pulsa sterilis ut plurimum est facta, & quæ fructum dat cum labore, & arumnis hominis operantis.

Ad V. Cum Alexandro de Aleo dicit Frassen, quod ideo fuit terra maledicta, & non aqua, vel aliud elementum; quia, mediante fructu, ex terra oriundo peccavit Adam. Et cum Alcuio, quia homo de fructu terræ contra Dei prohibitionem manducavit, non de aquis bibit. Addant quoque, quia peccatum contractum a posteris Adam propter esum fructus terræ, quem ipse Adam fecerat, abluendum erat in aquis, in quibus Christus Dominus instituire debebat Baptismi sacramentum.

Ad VI. Scientiæ amissio, quæ est ignorantia, tripliciter considerari potest; una præ negationis, altera privationis, tertia præve dispositionis. Illa prima nescitur aliquid, quod non est opus ut sciat. Secunda, quæ nescitur aliquid, quod loco, & tempore convenit, & debet fieri. Tertia avertitur falsis tanquam veris, sive iudicando, sive opinando; & hæc potius est error, quam ignorantia. Quia homines in statu innocentie multa nescierunt; ideo prima ignorantia fuit in illis, & est modo multo magis in statu peccati. Secunda, & tertia ignorantia, non fuerunt in hominibus innocentibus, & sunt in hominibus lapsis. Et hæc est scientiæ amissio, quam homo lapsus per peccatum est passus. Et hæc poena com-

hæc

pre-

prehenditur in quibus et illis, quos nos nuper enarravimus. Inter miserias vite humane quis dedit, ignorantiam, quoque comprehendit? In perditione beatitudinis, quae innocentes homines fruebantur, quis ambigit, contentam fuisse pariter scientiae amissionem, quom sciat, scientias, illarumque possessionem, non parum conferre ad faciendum hominem suo modo in hac vita beatum?

Ad VII. Negatur antecedens; quis, ut vidimus supra, omnes peccata illae vero serpenti conveniunt. Hoc etiam docent Basilus, & Chrysostomus homilia in Genes., Theodoretus interrogat 32. Augustinus lib. 2. de Genes. ad lit. c. 27., & lib. 14. de civ. Dei c. 11. Damascenus lib. 2. de fid. orthod. c. 10. & Dara raimh, quod peccata illae, non ad verum serpentem, sed ad Diabolum pertineant; non inferitur per hoc, quod verus serpens non fuerit, quo usus, est Diabolum, ut primam mulierem seduceret: Pro prima responsione adducimus verba Chrysostomi hom. 17. in Genes. Sicut clementissimus Pater puniens eum, qui filium suum occiderit, & gladium, & enses, per quo filius suus occisus est, destruit, & in multas partes dividit: Eodem modo Deus egit: quippe serpens quasi gladius quidam diabolica servavit malitia; unde & perpetua ipsi pena intercata est. Quo per visibile, & sensibile hoc ratiocinamur, & expendimus, in quanta ignominia sit & Diaboli. Nam si

is, qui no instrumentum ministravit, tantam expertus est indignationem: quale supplicium visibile est suscipiarum Diabolum. Pro secunda vero afferimus Augustini verba lib. 2. de civ. Dei c. 27. Non est permittit ducere feminam nisi per serpentem, nec dicitur nisi per feminam: Sed in serpente ipse loquatur illi, atque ea voluit ducere, movensque eius naturam eo modo, quo movere ille, & moveri illa potuit, ad exprimentos verborum Jonas, & signa corporata, per qua mulier suadente intelligeret voluntatem.

Ad VIII. Respondemus opponentes argueri hoc Augustini verba lib. 14. de civ. Dei c. 15. Quisquis huiusmodi damnationem vel nimiam, vel injustam patitur, metui profecto vestit, quanta fuerit iniquitas in peccando, ubi tanta erat non peccandi facilitas: Sicut enim Abreha non immunito magna obedientia praedicatur, qui sic occideret filium, res difficilissima est imperata, ita & in paradiso tanto major inobedientia fuit, quanto id, quod praecipuum est, nullius difficultatis fuit. Et sicut obedientia secundi hominis ex praticabilibus, quo factus est obedire usque ad mortem, Visum magna est inobedientia pena proposita, & res a Creatore facilis imperata, quoniam satis explicit, quantum malum sit, non obedire in re facili, & tanta perlicitatis imperio, & tanto torrenti supplicio.

F I N I S.

I N D E X

V E R B O R U M , E T R E R U M .

A

A Bailardus, Petrus, eiusque error circa Trinitatem, quem S. Bernardus refert. 1.
 Abrahamus fuit reuelatum Trinitatis mysterium. 14.
 Acathiani, & ipsorum Sella inter Arianos. 95.
 Aedius, Episcopus Casarea, Acathiorum Sella Auditor. 95.
 Adam non fuit seductus. 386.
 Quas peculiare punis ob suum peccatum habuerit. 400.
 Fuit eadem reuelatum Trinitatis mysterium. 14.
 Adam, & Eva, non generassent cum libidine, si non peccassent. 388.
 Aequalitas proprietatis diuinarum Personarum, in communi, & quid? 121.
 Tribuitur peculiariter Filio. 121.
 Athanasius Arianos, & Arianorum Sella cepit. 98.
 Aseruitas filiois tribuitur peculiariter Patri. 121.
 Athanasius principalis Sella Arianorum Coepitans. 94.
 Eius error contra Spiritum Sanctum. 124.
 Aer continet vestigium Trinitatis ex Partibus. 6.
 Agilinus Angelorum quem magna, & impeccabilis. 295.
 Agilinus Cardinalis, eiusque libere de incompatibilitate in Fide, laudatur. 244.
 Alexander Constantiopolitanus Antistes, Nicana Fidei propagator. 94.
 Alexandrinum Concilium in causa S. Athanasii celebratum. 95.
 Alogi, seu Alogiani, contra Verbi diuinitatem errarunt. 85.
 S. Ambrosius Arianos acerrime impugnauit. 99.
 Eius opinio de natura Angelorum. 207.
 Eius mens de terrestri paradiso. 364.
 Amicitia non opponitur odorationi. 316.
 Amor est Spiritus Sancti nomen. 159.
 Est in Angelis. 283.
 Non est naturaliter immobilis. 284.
 Habet pro obiecto Deum, ipsos Angelos, & creaturas, qua mente suae praedita. ibid.
 Anabaptista quid de Angelis sentiant? 192.
 Dicunt, Demones soluendos post mundi finem. 325.
 Anastasius Imperator, eiusque Edictum contra P.A.R.II.

Trinitatem. 25.
 Angeli nomen quid importet? 190.
 Legitur tum in sacris, tum in profanis libris. ibid.
 Res importata per nomen quid significant? 192.
 Angelorum existentia multipliciter probatur. 193.
 Fuerunt a Deo creati non ab aeterno, sed tempore. 197.
 Fuerunt creati simul cum hoc mundo corporeo. 199.
 Sunt omnino incorporei, & pure spirituales. 209.
 Nullum enim Mulieribus habuerunt carnale commercium. 212.
 Non sunt numerati, qui diuersa bobent nomina. 219.
 In sua creationis instanti fuerunt integri & perfecti integritate & perfectione naturali. 244.
 Ab initio sua creationis acceperunt gratiam habitalem, & aliam. 246.
 Angeli inaequales acceperunt gratiam. 248.
 Fuerunt a Deo creati liberi. 250.
 Non peccauerunt in primo sua creationis instanti. 250.
 Potuerunt tamen peccare. 251.
 Nec sunt ubique, nec nullibi. 255.
 Sunt Deo intus praesentes. 256.
 Non sunt circumscriptive in loco, sed definitiue, non immensae. 258.
 Quibus in locis sint vel permanentes, vel transcurrentes? 258.
 Non sunt formaliter extensi, sed virtualiter. 260.
 Possunt esse in pluribus locis, non naturaliter, sed supernaturaliter. 261.
 Non sunt in loco per operationem. 262.
 Penetrari, & non penetrari possunt ad libitum. 264.
 Mutant locum. 266.
 Habent motum continuum, & successiuum. 269.
 Instantaneum non bobent. ibid.
 Angeli non possunt moveri ab extremo ad extremum sine transitu per medium. 270.
 Cognoscunt seipsum citra ullam speciem. 277.
 Deum immediate cognoscunt. ibid.
 Alia multa in se ipsis cognoscunt. ibid.
 Res particulares cognoscunt per species, qua non sunt ab obiectis reuelat distincta. 278.
 E c c 2 An-

I N D E X

- Angeli meruerunt non per uerba subsequens, nec concomitantia, sed praecedentia.* 210.
- Meruerunt ex multum gratia sanctificantis, & beatitudinem supernaturalem.* ibid.
- Sed non per obsequia, qua Deo circa homines erant exhibitura, et per suos alius supernaturales.* ibid.
- Sunt adorandi, & invocandi, non ut adorantur, & invocentur Deum, sed ut adorantur, & invocentur Sancti, cum Deo regnantibus.* 212.
- Angeli haeretici quinam fuerint?* 222. *Mil*
- Haeretici, qui Angelicorum errorem suscitauerunt.* 213.
- Anima separata habet motum localem.* 267.
- Anima hominis, ex nihilo facta, docetur totius homo.* 374.
- Falsa simul cum corpore in primo homine.* ibid.
- Animalis nomine venit aliquando uiuens.* 211.
- S. Anselmus, Cantuariensis Archiepiscopus, acerrimus defensor processionis Spiritus Sancti a Filio.* 170.
- Antiochena Conciliabula in causa Arianorum.* 25.
- Antichristus an habeat Custodem Angelum?* 307.
- Apolinaris post Arium contra Trinitatem errauit.* 180.
- Apparitions Angelorum quemodo fiant?* 216.
- Ex Scripturis & ex Patribus probatur falsa, & quod modo etiam fiant.* 228.
- Appropriatio proprietatis diuinarum Personarum in communi; & quid significet?* 121.
- Apuleiani Haeretici errauerunt contra Custodiam Angelorum.* 300.
- Aqua continet uestigium Trinitatis ex Patribus.* 6.
- Aquarum congregatio quid significet in primarum creatione?* 357.
- Arbor scientia boni & mali fuit eiusdem conditionis ac caetera arbores, & nomen desumptum est ab euentu.* 371.
- Arbor uita quamam fuerit? Et qua eius uirtus?* 372.
- Archangelus nomen quid significet in Scripturis?* 240.
- Ariminense Concilium in causa Arianorum.* 96.
- Aristotelis ratio pro existentia Angelorum an conueniat?* 195.
- Probatur sensisse, Angelos esse infinitos.* 197.
- Ejus error in alio loco circa numerum Angelorum.* 219.
- Negavit Magiam.* 310.
- Malos Angelos esse negauit.* 316.
- Aristoteles quidam putauerunt, Coelos esse summas.* 278.
- Arius qui, & qualis? Praecipuus contra Verbi diuinitatem aduersarius.* 84.
- Antea Schismaticus, deinde Haeticus.* 91.
- Implicito, non explicito, Spiritus Sancti diuinitatem negauit; Ariani autem uerborum explicito.* 112.
- Arius, Lidycaeus, in Cilicia inter primos Apsi Seditores.* 94.
- Arnobius quid de Trinitate senserit?* 21.
- Ejus testimonium pro Verbi diuinitate.* 91.
- Arnoldus Brixiensis, eiusque error contra Trinitatem.* 102.
- Aeternitas dictus Augustinus in Augustinorum, auctor.* 107.
- Arhanagoras quid de Trinitate senserit? Expli-*
- catur, & defenditur.* 17.
- S. Athanasius pro diuinitate Verbi a Socinianorum calumnia vindicatur.* 107.
- Spreuit Constantini mandatum ut Arium in communionem reciperet.* 94.
- Acerrimus contra Arianos.* 92.
- Ejus opinio de natura Angelorum.* 207.
- Quid intelligat per uocem circumscribi?* 261.
- Facet instantia potius, quam successiua rerum creationi.* 350.
- Athanasius Aezarbenfis inter primos Arianos Seditores.* 94.
- Athei Angelos pertinaciter negant.* 191.
- Auerroes negauit Moysem.* 330.
- Auctor Quaestionum ad Orthodoxos, qua tribuuntur Iuliano, Philosopho, & Martiri, errauit contra Custodiam Angelorum.* 300.
- S. Augustinus plures libros scripsit contra Arianos,*
- Ejus opinio de natura Angelorum.* 207.
- An tribuerit Angelis motum?* 268.
- Ejus mens explicatur circa cognitionem secretorum cordium, quam uideat tribuere Angelis, & animabus separatis.* 275.
- An dixerit, Coelos esse animatos?* 358.
- Qua eius sententia de terrestri Paradiso?* 366.
- Augustinus Marloratus, eiusque error contra cultum Angelorum.* 313.
- Auribus nomen an possit tribui prima Trinitatis Persona?* 136.
- Aureliani, & ipsorum error contra diuinam Processionem.* 60.
- Autumno, non primo uere, fuit mundus conditus.* 356.
- Auxentius Mediolanensis Arianus Seditator Euzonomi.* 94.

B

Baptismus continet Spiritus Sancti nomen; ex quo Patres inferunt Spiritus Sancti diuinitatem. 116.

Ba.

VERBORUM, ET RERUM.

Barabiel, nomen Angeli, quid significet 143.
Barla Imperator, sicut Photius, accidit. 166.
Bartholomaeus Ptolemaeus, ejusque error con-
tra cultum Angelorum. 111.
Basilides Haereticus dicit, Angelos esse genitos.
196.
S. Basilides Arianos Eunomianos impugnavit. 99.
Ejus aconomia loquendo de Spiritu Sancto.
120.
Semper creditur Spiritus Sancti divinitatem.
ibid.
Explicatur quando dicit nomen Patris non
convenire prima Personae. 134.
Explicatur dum tribuitur Spiritui Sancto no-
men Verbi. 142.
Ejus verbo, quae opponuntur, tanquam con-
traria processioni Spiritus Sancti ex Fi-
lio, explicatur. 174.
Ejus opinio de natura Angelorum. 206.
Quid intellexit de loco Angelorum 235.
Explicatur circa custodiam Angelorum, qua
datur hominibus Peccataribus. 206.
Basilus Ancyranus, Principe Semi-Ariano-
rum. 95.
Basilus Macedo Imperator rejicit Photium.
166.
Erravit circa essentiam Daemonum. 317.
Beatitudo quatuorplex, & qualis 243.
Naturalem habuerunt Angeli ab initio, non
vero supernaturalem, quantum poterant
illam habere. 244.
Naturalis excludit omnem omnium miseriam.
244.
Beatissime essentialiter est solus Dei, acciden-
taliter primario est Dei, secundo Angelorum.
293.
Bede quid senserit de Caelo Empyreo 201.
Enumerat plura nomina Angelorum, sed non
recipiuntur. 242.
Ejus mens explicatur, circa cognitionem se-
cretorum cordium, quam tribuere videtur
Angelis, & Animabus separatis. 274.
Behemot secundum literam est Elephas, aut ani-
mal ex genere Draconum. 199.
Quid significet apud Job 349.
Beuchese, quae Deus confert corporibus, profert
animabus. 300.
Benetelus, Aloysius Maria, Ordinis Minimorum,
in lingua hebraica peritissimus, lan-
datur. 15.
Bernardinus Ockham, & ejus error contra Tri-
nitatem. 29.
Ejus error contra Spiritum Sanctum. 114.
S. Bernardus, & nomina Daemonum, quae enu-
merat. 242.
Quid senserit de Angelorum motu 268.
Ejus mens explicatur circa discursum An-

gelorum. 282.
Bestia naxia fuerunt a principio a Deo creata.
261.
Beza, Theodorus, ejusque error contra Trini-
tatem. 102.
Bizantense Concilium in causa Arij. 96.
Bontas quomodo intelligatur, quando dicitur, in-
corporeum non esse in loco 277.
Bogomili Haeretici, eorumque contra Trinita-
tem errores. 25.
Dixerunt, Satanam esse filium Dei. 317.
S. Bonaventura docuit, in Angelis fuisse suum
meritum cum premio. 308.
Bonitas in divinis tribuitur Spiritui Sancto.
121.
Bonus dicitur peculiariter Spiritus Sanctus.
164.
Bullingerus, Henricus, ejusque error contra
Trinitatem. 102.
Ejusdem error contra cultum Angelorum.
312.

C

Cathetus Cardinalis, ejusque opinio de na-
tura Angelorum. 209.
An negaverit motum localem substantiam spi-
ritualibus, & quo sensu 266.
Cain post Abelis mortem timuit parentes, &
nepotes suos. 378.
Calvinus, ejusque error contra Trinitatem. 27.
Ejusdem error contra Spiritum Sanctum.
114.
Erravit contra Custodiam Angelorum. 301.
Erravit contra cultum Angelorum. 312.
Ejus irrifiones de Exorcismis Ecclesiae. 330.
Capitis nomen an tribuatur Patri in divinis
317.
Cerdanus negavit Daemonem Incubos, & Succu-
bos. 331.
Cassianus, ejusque error circa Angelum malum,
quem erubuit singulis hominibus. 308.
Cassius, Philosophus Epicureus, negavit, esse
Damones. 316.
Causa nomen non possit tribui prima Personae in
divinis 125.
Credo nominat Diabolum nobis beneficem. 317.
Cerentibus contra Trinitatem sensisse dicitur. 23.
Ceruus dicitur Spiritus Sanctus. 164.
Chamae Guan, Rabanus, ejusque testimonium de
Trinitate. 15.
Chaos non fuerit in prima mundi creatione, &
quid ejus nomen intelligatur 346.
Character dicitur secunda Persona, & quare
128.
Charistus, Presbyter, Symbolum Nestorii Coae-
lio Ephesino praesentat. 281.
Chernus dicitur Spiritus Sanctus. 163.
Cbc.

INDEX

<i>Cerberum qua ratione vocentur ab Augustino</i>	241.
<i>Potestates, & Virtutes</i>	241.
<i>Chilpericus, Francorum Rex, ejusque Edictum contra Trinitatem.</i>	25.
<i>Christiani Francus, ejusque contra Trinitatem error.</i>	27.
<i>Procassionem Spiritus Sancti negat.</i>	167.
<i>Christus quare dicatur primogenitus aeterni creatura?</i>	110.
<i>Qua ratione dicatur primogenitus?</i>	154.
<i>An habuerit Castorem Angelum?</i>	106.
<i>Chrysothomus non docuit, Infideles carere custodia Angelorum.</i>	106.
<i>Cicero putavit, Celos esse animatos.</i>	158.
<i>Circumfessio in divinis quid significet?</i>	48.
<i>Est proprietas divinarum Personarum in communi.</i>	121.
<i>Claudianus Mamertus, ejusque error circa coenitiam mysteriarum fidei.</i>	1.
<i>A Petrosia dicitur Mamertinus.</i>	3.
<i>Male intellexit Platonem, & Platonem ex eodem Petro.</i>	ibid.
<i>Clemens Alexandrinus quid de Trinitate senserit explicatur, & defenditur.</i>	17.
<i>Circa Verbi divinitatem defenditur a Saciniorum calumnia.</i>	88.
<i>Ejus opinio de natura Angelorum.</i>	106.
<i>Celi nomine quid significetur Genes. 1. 199. & 353.</i>	199.
<i>Celum Celi significat Caelum SS. Trinitatis secundum S. Thomam.</i>	101.
<i>Celestia corpora non sunt animata.</i>	158.
<i>Cognita vel probabilis, vel evidens.</i>	1.
<i>Cognoscibilitas divini mysterii implicita, & explicita.</i>	1.
<i>Concordia in divinis tribuitur Spiritui Sancto.</i>	121.
<i>Concupiscentia, ad quamcumque abjecta feratur, semper est mala, & quare?</i>	186.
<i>Concupiscentia carnis adversus Spiritum fuit prima pars peccati, communis Adae, & Eve, & ejus Posteris.</i>	122.
<i>Concupiscentia motum nullum habuit primus homo in statu innocentia.</i>	184.
<i>Constantia, Constantini magni Soror, Arium protegebat.</i>	94.
<i>Constantinopolitanum Conciliabulum ab Arium celebratum.</i>	94.
<i>Constantinus Copronymus magicam exercebat.</i>	111.
<i>Constantinus magnus aliquando deceptus Ariorum Secta adhesit, namquam barsi.</i>	98.
<i>Consubstantialitas proprietates divinarum Personarum in communi, & quid?</i>	121.
<i>Cordium scrutator est Deus.</i>	118.
<i>Corpus dominus innocentis fuit a Deo immortalitate donatum.</i>	184.

<i>Nulli miseria fuit obnoxium.</i>	185.
<i>Creare proprium est Dei.</i>	119.
<i>Creatura an sint effectus divinae Trinitatis?</i>	4.
<i>Crotonius, apusque error contra Spiritum Sanctum.</i>	114.
<i>Cassidia Angelorum est de fide.</i>	108.
<i>Ad quid parvulis profuit?</i>	106.
<i>Cassidia divina perfectio an impediatur Cassidiam Angelorum?</i>	107.
<i>Cyprianus quid de Trinitate senserit explicatur, & defenditur.</i>	20.
<i>Circa Verbi divinitatem a Socinianorum calumnia vindicatur.</i>	90.
<i>Cyrillus Alexandrinus Arianos impugnavit.</i>	99.
<i>Ejus opinio de natura Angelorum.</i>	107.

D

<i>Dalla, Calvinianus reprehenditur a Natali Alexandro, quod dixerit, Angelinum potuisse, Celos esse animatos.</i>	158.
<i>Damasus Papa, ejusque definitio de Spiritu Sancti divinitate.</i>	116.
<i>Non fecit additionem particula Filioque Symbolo Constantinopolitano.</i>	176.
<i>Davidi fuit revelatum Trinitatis mysterium.</i>	14.
<i>Defectus causae secundae in agendo an tribui debeat causa prima?</i>	155.
<i>Definitivae sunt Angeli in loca; & quomodo explicatur?</i>	160.
<i>Dei nomen secundum vim vocis significat scientiam, vel providentiam.</i>	110.
<i>Demetrius Cydonius respondet libris a Cassidia contra S. Thomam edita circa protestationem Spiritus Sancti a Filio.</i>	166.
<i>Demonstrata a quiparantia quid sit apud Lullium?</i>	3.
<i>Demophilus Arianos Sectator Eusebii.</i>	94.
<i>Determinatio seu limitatio in ordine ad locum quomodo intelligatur?</i>	164.
<i>Deus dicit potestans.</i>	42.
<i>An in creaturae hominis mare Principium sit in plurali loquutus?</i>	19.
<i>Non fuit auctor peccati primorum parentum.</i>	193.
<i>Diaboli fuit causa externa peccati primorum parentum.</i>	193.
<i>Didymus Alexandrinus quomodo intelligatur, quando scribit, spirituales creaturas non circumscribi loco, & finibus?</i>	157.
<i>Ejus error circa loquutionem Angelorum.</i>	187.
<i>Differentia inter aequalitatem, & consubstantialitatem.</i>	122.
<i>Inter Symbolum, & fidei Confessionem.</i>	181.
<i>Inter Missionem Angelorum, & Missionem Filii, & Spiritus Sancti.</i>	127.

Distia

VERBORUM, ET RERUM.

Diffinitio in divinis, et ejusque differentia a Cognitione 141.
Dignitas Dei dextera dicitur Spiritus Sanctus. 164.
Dilatatum venit propter commissionem filiorum Dei cum filiabus hominum. 217.
Dionysius Romanus quid de Trinitate senserit. 21.
Dionysius quidam dicitur ante Arium Verbi divinitatem negasse. 85.
Dionysius Alexandrinus, et ejusque testimonium pro Verbi divinitate. 88.
Dionysius Romanus, et ejusque testimonium pro divinitate Verbi. 90.
Dionysius, Mediolanensis Episcopus non vult subscribere damnationi Athanasii. 96.
Dionysius Alexandrinus accusatur originiani erroris contra Spiritum Sanctum; defenditur. 113.
Discussio: argumentum quale? 44.
Differens inter processionem Verbi, et processionem Spiritus Sancti, quale sit, difficile est inveniri. 155.
Differens dicitur Spiritus Sanctus. 164.
Dissidio Angelorum non pertinet ad fidem. 232.
Dissensus an Angelis conveniat? 232.
Divinitas Verbi asserta, et probata. 102.
Demoni an habuerint in statu viae, saltem a transmittere, intuitum Dei rationem? 243.
Sua permanentes in aere, ut homines insensati. 259.
Quomodo intelligatur S. Petrus, quando dixit, omnes Demones esse in Inferno detrusos? ibid.
An vere cognoverint, Christum esse Filium Dei? 276.
A Custodiis Angelis impediuntur, ut hominibus nocent. 107.
Evam existentia probatur. 117.
Sunt mali Angeli, seu mali Spiritus, non nocentes, sed culpe mali. 117.
Nunquam habuerunt corpora caelestia, nec modo habent corpora aerea. 119.
Fuerunt ab initio maligni non natura mali. 120.
Quinam fuerint Pravaricatores? 124.
Ipsorum Princeps quinam fuerit? 124.
Apparitiones ipsorum, et operationes, negantur a Cassio, Michaeli Balbo, Andrea Favarello, et aliis. 130.
Fera miracula ejusdem non possunt. 132.
Donatus contra Trinitatem errorum. 100.
Rorandus error contra Spiritum Sanctum. 114.
Deum est Spiritus Sancti nomen. 139.
Dei cognitions, Angelorum, quamam sint? 181.

Dulcis dicitur Spiritus Sanctus? 164.
Durandus an dixerit, substantiam Angelis esse unquam? 176.
Negat per sequela motum Angelorum. 266.
Eius explicatio locutionis Angelorum. 288.
Hieronymus illuminationem Angelorum. 301.
E
Non contra Trinitatem scississe dicitur. 23.
Emanato in divinis quid? 60.
Emmanuel Magnus, Ordinis Minorum, et ejus responsiones ad Lullii argumenta, circa Trinitatis cognitionem. 5.
Eius explicatio de Syllogismo expositorio. 8.
Quomodo explicet relictiones reales secundum esse Ad in divinis? 71.
Quam differentiam ponat inter relationem, et relictionem? 77.
Empyreum Caelum est locus permanentia Angelorum bonorum. 278.
Enoch liber est omnino suppositus. 214.
Ens supernaturale quoad substantiam quodnam est? 276.
Ephesum Concilii prohibitio circa additionem ad Symbolum quomodo intelligatur? 180.
S. Epiphanius misere facit processionem Spiritus Sancti ex Filio. 170.
Arianos impugnavit. 99.
Envergum quid sint? Et an in mundo sint? 134.
Rationes in contrarium adduntur. ibid.
Erasmus Rotterodamus, et ejusque opinio de Arianis. 105.
Eius mens circa Spiritum Sanctum. 114.
Voluit secundum Personam potius dicendam Sermonem, quam Verbum; impugnatur. 141.
Erasmus Sarcerius, et ejusque error circa cultum Angelorum. 113.
Ejectio a Paradiso, emissio beatitudinis, et miseriarum hujus vice acquisitio, fuit quinta poena peccati primorum parentum. 199.
Errare non potuit primus homo in statu innocentie. 181.
Error quomodo, et quando sit in peccato? 121.
Essentia divina non est generis ad personam detrahenda. 8.
In divinis quid significet? 48.
Ethnici quidam Philosophi Angelas non admitterant. 191.
Eudaxius, Arianorum Episcopus. 98.
Eusebius, principalis Sella Arianorum Corinthus. 94.
Eius error contra Spiritum Sanctum. 114.
An et quomodo dixerit, Spiritum Sanctum a Filio non procedere? 164.
Eugu-

Eugubius, Steucus, ejusque opinio de natura Angelorum. 209.
Eva trobit originem ad Adamo, quavis non fuerit ab Adamo genita. 177.
Prima Mulier fuit post primum hominem facta extra Paradisum. 374.
Tergeminus partus quolibet anno effundebat. 378.
Non fuit decepta a serpente in statu innocentia, sed in statu peccati. 386.
Ejus peccatum, dicit Rupertus, fuisse christifanum; Hugo Victorinus dubitationem de comminatione mortis; alii mendacium, alii superbiam, alii infidelitatem. 394.
Quas peculiares penas habuerit? 399.
Eusebius, Nicomedianus Episcopus, Arii Sectator, sanctus, & presbiter. 91.
Fuit primus vocis domasio inventor. 124.
Eusebius Casariensis inter primos Arii Sectatores. 21.
Eusebius Samosatenus Semi-Arianus. 91.
Eusebius, Percellensis Episcopus, non vult scribere Athanasii damnatione, & quaerit. 96.
Eusebius Sabastenus precipuus Arianus. 98.
Ejus error contra Spiritum Sanctum. 114.

F

Facultas sacra Parisiensi, & articuli ab ipsa damnati. 400. 125.
Familiani, & ipsorum error contra Spiritum Sanctum. 125.
Falsidiosus, Apostata Arianus, contra quem scripsit S. Fulgentius. 98.
Faschius Presbyter scripsit librum contra Arianos, & illiusque Flaccilla Imperatrici dicevit. 99.
Faschius Montebani, ejusque error contra Trinitatem. 35.
Contra unitatem naturae erravit, & contra Personarum Trinitatem. 100.
Dixit, Angelos fuisse genitos. 126.
Vult quoque, Angelos esse corporatos. 205.
Felicianus, Arianorum Sectator precipuus. 98.
Fides Christi non erat abolenda post Christi Ascensionem. 110.
Filius Dei qui fuit in Scripturis Sanctis. 112.
Filius nomen quomodo tribuatur secundae Personae? 142.
Filius in divinis quomodo intelligatur, & explicetur in Societatis; refelluntur. 35.
Filioque, additio facta Symbolo, quando, & a quo facta? 176.
Legitur in Concilio Toletano III. 177.
Et in alijs subsequenstibus. Ibidem.
In Ecclesijs Galliarum, & Germania sancta. 178.
In Ecclesia Romana sancta. 178.

Legitimus fuit factus. 178.
Figura substantia dicitur secunda Persona divina, & quare? 138.
Firmamentum nomen quid veniat in prima rebus creationis. 353.
Firminus, ejusque error contra Spiritum Sanctum. 113.
Fletus Angelorum quid significet? 222.
Fons vivus dicitur Spiritus Sanctus. 163.
Fons nomen an tribuatur Patri? 137.
Franciscus Davidis, ejusque error contra Trinitatem. 27.
Fructus in divinis tribuatur Spiritu Sancto. 121.
S. Fulgentius scribit contra Palladiusum Arianum. 98.
Alios libros contra Arianos scribit. 99.
Future praesentia solius Dei est. 119.
Necessaria, & contingencia, cognoscuntur ab Angelis; etiam futuro libera, sed non certo & infallibiliter, & solum conjunctiviter, & probabiliter. 172.
Fuga & elongatio a Deo fuit secunda pars primi peccati primorum hominum. 399.

G

Gabriel quid significet? 142.
Gabrielis Theologi explicatio loquuntis Angelorum. 287.
Genere Spiritum Sanctum pro nobis, quid significet? 119.
Generatio quid sit in divinis? 152.
Processio Verbi tantum est generatio, non vero illa Spiritus Sancti. Ibidem.
Processio Verbi non est generatio, quia Verbum primo procedit. 156.
Nec quis Verbum procedit in similitudinem naturae secundae. Ibidem.
Nec quis Verbum procedit ut imago. 157.
Nec quis Verbum procedit per intellectum, & intellectus est formaliter, seu veritabiliter natura. 157.
Nec quis Verbum procedit simile in proprietate personali. 159.
Generativae modus idem fuisse in statu innocentia, ac modo est. 390.
Georgius Blandratu, ejusque error contra Trinitatem. 37.
Ejusdem error contra Spiritum Sanctum. 114.
Georgius David Angelos non admittit. 192.
Georgius deinde Diabolus esse negat. 316.
Georgius Alexandrinus fuit factus Eunuchus. 94.
Georgius Ludleanus Semi-Arianorum Sectator Princeps. 95.
Georgius Pmlar in Polonia, ejusque error. 205.

VERBORUM, ET RERUM.

tra Trinitatem . 102.
 Germinus, Sirmiensis Episcopus Arianus, Se-
 nator Eunomii . 94.
 Gnostici magiam exercebant . 131.
 Gratia diffusa tribuitur Spiritui Sancto . 116.
 Gratia habitualis in quo consistat? 245.
 Est semen gloria . ibid.
 Gratia actualis fuit in Angelis ab initia sua
 creationis . 247.
 An veniat in Scripturis nomine lucis & lau-
 dis? 248.
 Inaqualis fuit a Deo data Angelis creationis
 initia . 249.
 Gratia mystica an cognoscantur ab Angelis? 275.
 Et qua mysteria? ibid.
 Gravitas maximo in peccato primorum Parcu-
 tum . 197.
 Gregorius Bevensis inter primos Axii Secto-
 res . 94.
 Gregorius magnus quam faciat differentiam ius-
 ter Spiritum Deum, & Spiritum Angeli-
 cum? 261.
 Explicatur ejus mens circa cognitionem fe-
 cretorum cordium, quam tribuere videtur
 Angelis, & animabus separatis . 274.
 Gregorius Thaumaturgus, ejusque testimonium
 de Verbi divinitate . 88.
 Grati quando prima negavit processionem Spi-
 ritus Sancti a Patre . 185.
 Guillelmus epus Caccium, ejusque error contra
 Spiritum Sanctum . 114.
 Guillelmus Lincolniensis Magnus fuit . 311.

H.

Habitat Deus in anima intelligente, tan-
 quam in templo . 118.
 Haccados, Rabini, ejusque testimonium de
 Trinitate . 15.
 Hai Gan, Rabini, ejusque testimonium de
 Trinitate . 15.
 Hæretici suas præcipuas hæresi ex antiquis
 Philosophis derivaverunt . 11.
 Haribertus, ejusque error contra Trinitatem .
 26.
 Hæbrei non habuerunt Trinitatis mysterium ex-
 presse revelatum, & quare? 14.
 Hæresita dicebunt, Spiritum Sanctum esse
 uxorem Verbi . 112.
 Henricus Bullingerus, ejusque contra Trinita-
 tem error . 102.
 Henricus Cornelius Agrippa, ejusque irrisiones
 de Ecclesia exorcismus . 330.
 Herba noxia fuerunt a principio a Deo creatæ .
 361.
 Hermannus Rishnicus dixit, Angelos non fuisse
 a Deo creatos . 197.

P. A. R. II.

Hermogenes, ejusque error contra Trinitatem .
 23.
 Voluit, Diabolos esse in materiam refunden-
 das . 317.
 Hervans quia negat, Angelos esse in loco, con-
 sequenter negat ipsam motum . 266.
 Herminiani Hæretici negarunt visibilem paradi-
 sum . 363.
 Hierarchia vox quid significet? 317.
 Quid in re importet? 317.
 Quot sint? ibid.
 Hierarchias Angelorum Calvinus, Beza, alique
 Hæretici negarunt . 317.
 Hierarchia Angelorum sunt tres . 318.
 Eandem operationes sunt tres . 319.
 Hieremias, Schismaticus Patriarcha Græcæ, &
 ejus insulsa rationes contra Processionem
 Spiritus Sancti a Patre . 169.
 Hierox, Egyptian, Seditior Manicheorum, &
 plurium errorum auctor, præcipuus autem
 contra Trinitatem ejusdem error . 2.
 3. Hieronymi verba de Angelorum creatione
 explicantur . 197.
 Eiusdem mens de terrestri paradiso . 364.
 Hieronymus Vellitrus, ejusque irrisiones de
 Ecclesia exorcismus . 310.
 Hierosolymitanum Conciliabulum ab Ariani
 coactum . 94.
 Hierosolymitanum Concilium legitimum in-
 consistit a haereticis . 96.
 Hilarius Diaconus, Legatus Apostolicus in Con-
 cilio Nicæno . 96.
 S. Hilarius, Pictaviensis Episcopus, ab Ariani
 infestatus . 96.
 Accerrimus Arionorum hostis post Athana-
 sium . 99.
 Eiusdem opinio de natura Angelorum . 207.
 Hiperius, Andreas, quid de Angelis senserit? 192.
 Homo qua ratione sit divina Trinitatis imago? 4.
 Ex Patribus vere continet Trinitatis vesti-
 gium . 6.
 Eius præsentia ex ipsius creatione . 171.
 Dignitas ex eo, quod post alias creaturas ul-
 tima loco sit creatus . ibid.
 Excellentia ex dominis, quod habuit in cate-
 ros creaturas . ibid.
 Majestas ex eo, quod dicitur factus ad imo-
 ginem, & similitudinem Dei . ibid.
 Eius corpus erectum, & quare? 174.
 Proportio partium corporis, congruentia, &
 venustas . ibid.
 Homines singuli suam habent Custodem Ange-
 lum . 304.
 Homines primi in statu gratia sanctificantis
 fuerunt a Deo creati . 179.
 Fuerunt etiam a Deo creati beati, non per-
 fecta, sed imperfecta beatitudine . 381.

P. II

Ho-

I N D E X

- Homones in divinis idem ac consubstantialis.* 122.
- Homones idem ac similis substantia.* 122.
- Hosius, Cordubensis Episcopus, Constantini epistolam desert Alexandro, & Ario, pro pace inter ipsos componenda.* 92
- Alexandrino Concilio II. praesedit contra Arium.* 92.
- Subscribit formula Arianorum; sed deinde panitet falli, & illud revocat.* 96.
- Hostenius, antiquus Philosophus, Angelos admittit.* 194.
- Huetius, Daniel, doctus Episcopus Gallus temporum nostrarum, laudatur, ejusque dissertatio de terrestri paradisu commendatur.* 367.
- Humanus dicitur Spiritus Sanctus, & quare?* 164.
- Hypostasis in divinis quid significet?* 48.
- Hypothesis de Spiritu Sancto, si a Filio non procederet, an ab eo distingueretur? est admittenda.* 183. Non est inutilis, sed ad mysterii veritatem probandam confert, ibid.
- L**
- L** *Acobo, Patriarcha veteris legis, fuit revelatum Trinitatis mysterium.* 14.
- Jacobus, Nisibis Episcopus, Nicæna Fides propagator.*
- Idea dicitur secunda Trinitatis Persona, & quare?* 138.
- Jehudiel, nomen Angelus, quid significet?* 242.
- S. Ignatius martyr quid de Trinitate senserit?* 17.
- Ejus testimonium de divinitate Verbi.* 86.
- Ignis dicitur Spiritus Sanctus.* 163.
- Continet vestigium Trinitatis ex Patribus.* 6.
- Illuminatio in Angelis idem est, ac docere.* 293.
- Illuminatio Angelorum est loquutio doctrinalis.* 293.
- Non fit immediate a Deo, sed alii ut plurimum illuminantur ab aliis.* 292.
- Major illuminatio quid faciat respectu minoris?* 292.
- Quorum objectorum fiat a Deo, & quorum ab Angelis superioribus?* ibid.
- Illud, qua fit ab Angelis, quomodo differat ab illa, qua fit a Deo?* 294.
- Imaginis nomen non imponat solum similitudinem, sed similitudinem ex vi processionis.* 146.
- Imago dicitur secunda Trinitatis Persona, & quare?* 138.
- Imaginatio non operatur apparitiones Angelorum.* 219.
- Immortales sunt Angeli.* 224.
- Immortalitas convenit Angelis ab intrinseco, & per naturam, & non ab extrinseco, & per gratiam; explicatur assertio, & probatur, quia Angeli non sunt compositi, sed simplices.* 226.
- Impedimentum non est Angelis ipsorum missis ad visionem Dei.* 297.
- Immundi Spiritus quare dicantur Dæmones?* 219.
- Impotentia ad bonum operandum fuit quarta poena primi peccati primorum parentum.* 399.
- Incorruptibiles sunt Angeli.* 224.
- Incorruptibilitas convenit Angelis ab intrinseco & ex natura, non vero ab extrinseco & per gratiam.* 226.
- Inconveniens nullum est, si Angeli inferiores a superioribus mittantur.* 297.
- Inconsiderantia an fuerit in Angelis, quando peccaverunt?* 320.
- Incubi Dæmones a quibusdam negantur.* 330.
- Sunt tamen vere, & dantur.* 342.
- Individuationis principium non est materia.* 231.
- Individuum unicum sub qualibet specie Angelica non datur.* 232.
- Individuorum multiplicationis una ex causis est conservatio speciei sed non unica.* 235.
- Indifferentia est incomparabilis cum determinatione.* 254.
- Increpant pro delictis Angeli Custodes.* 307.
- Infernus est locus permanentia Angelorum malorum.* 278.
- Ipsius ignis, quomodo intelligatur.* 278.
- Inferior Angelus an aliquando possit illuminare superiorem.* 295.
- Infideles habent custodiam Angelorum.* 307.
- Insulam habuit a Deo scientiam in statu innocentia primus homo illarum rerum, quarum potuisset procedente tempore scientiam cognitionem ex se ipso habere.* 389.
- Ingenitus dicitur dupliciter.* 155.
- Dicitur Pater, & quare?* 139.
- Hoc nomen quare facit suspectum Athanasio?* 321.
- Initium prima Persona non potest dici, quantum dicitur principium.* 135.
- Insuperabilis in divinis est notio.* 126.
- Differentia inter ipsam, & ingenerabilitatem, & inspirabilitatem.* ibid.
- Intellectus in creatis quare non generet, in divinis autem generet?* 155.
- Intelligentia quare denominentur Angeli?* 282.
- Innocentia status qui dicitur in primo homine?* 382.
- Instantanea verum creatio fuit a Deo facta, non successiva.* 348.

VERBORUM, ET RERUM.

<p><i>Injustiari, Spiritum Sanctum significat procedere ab injusto.</i> 168.</p> <p><i>Interpellare Spiritum Sanctum pro nobis quid significet?</i> 119.</p> <p><i>Isidorus Abbas, ejusque error contra Trinitatem.</i> 100.</p> <p><i>Joannes Cazoricensis processionem Spiritus Sancti negavit.</i> 167.</p> <p><i>Joannes Aponeusis negavit esse Demones.</i> 217.</p> <p><i>Joannes Clericus heterodoxus negat singulos homines suam habere Custodem Angelum.</i> 304.</p> <p><i>Joannes Baptista a Porta negavit Demones lucubos, & Succubos.</i> 331.</p> <p><i>Joannis Damasceni an negaverit processionem Spiritus Sancti a Filio?</i> 165.</p> <p><i>Joannes de Presaltis contra processionem Spiritus Sancti scripsit.</i> 167.</p> <p><i>Joannes Philoponus, ejus error contra Trinitatem.</i> 100.</p> <p><i>Joannes Pitheus negat processionem Spiritus Sancti a Filio.</i> 165.</p> <p><i>Joannes Somnerus, ejusque error contra Spiritum Sanctum.</i> 115.</p> <p><i>Processiones in divinis negavit.</i> 167.</p> <p><i>Joannes Thessalonicensis, ejusque Dialogi auctoritas.</i> 211.</p> <p><i>Joannes Voerius, ejusque judicium de Lamis.</i> 330.</p> <p><i>Job verba de numero Angelorum quomodo intelligantur?</i> 231.</p> <p><i>Josepho Patriarcha fuit revelatum Trinitatis mysterium.</i> 14.</p> <p><i>Josephus Clante in libra hebraica peritui.</i> 15.</p> <p><i>Isaco fuit revelatum Trinitatis mysterium.</i> 14.</p> <p><i>Arenas quid de Trinitate senserit, explicatur, & defenditur.</i> 17.</p> <p><i>Pro divinitate Verbi defenditur a Socinianorum calumnia.</i> 87.</p> <p><i>Isaaci Pcyrensis fabula Praedemitarum auctor.</i> 375.</p> <p><i>Palidovium recinit.</i> ibid.</p> <p><i>Judeorum errores circa Demones.</i> 317.</p> <p><i>Julianus Apostata, ejusque dictum de Christianis.</i> 11.</p> <p><i>Justinus martyr quid de Trinitate scripserit?</i> 17.</p> <p><i>Explicatur, & defenditur.</i> ibid.</p> <p><i>Pro divinitate Verbi defenditur a Socinianorum calumnia.</i> 87.</p> <p><i>Justi opinio de natura Angelorum.</i> 206.</p>	<p><i>Lamberius Danavi, ejusque error contra Trinitatem.</i> 27.</p> <p><i>Lapideanum Concilium non obtulit adorationi Angelorum.</i> 315.</p> <p><i>Lampfacenium Conciliabulum in causa Arianorum.</i> 98.</p> <p><i>Leo II. quomodo se gesserit circa additionem Filioque?</i> 176.</p> <p><i>Leovicildus, Rex Hispaniarum, ejusque error contra Spiritum Sanctum.</i> 114.</p> <p><i>Levius Lemnius, ejusque error circa operationes Daemonum.</i> 330.</p> <p><i>Librius, Romanus Pontifex, nolens subscribere Athanasi damnationi, azul in Trajanam mittitur.</i> 196.</p> <p><i>Damnavit deinde Athanasium, & subscripsit formulae Arianorum per vim; sed non obinde haereticus.</i> 96.</p> <p><i>Libido hominis, & libido bruti, quomodo differunt?</i> 389.</p> <p><i>Libido, seu servitus sub libidine, fuit tertiana pars primi peccati primorum hominum.</i> 399.</p> <p><i>Libertini Angelos non admittunt.</i> 192.</p> <p><i>Negant immortalitatem Spirituum.</i> 223.</p> <p><i>Pro Demone intelligunt mandum, & peccatum.</i> 317.</p> <p><i>Ligum scientia boni, & mali non fuit confusa, sed occasio peccati primorum parentum.</i> 393.</p> <p><i>Locus creationis Angelorum fuit Caelum Empyreum.</i> 202.</p> <p><i>Locus certus & determinatus dari debet Angelis.</i> 256.</p> <p><i>Locus permanentia Angelorum, qui sit?</i> 258.</p> <p><i>Locus terrestris paradisi quinam fuerit?</i> 367.</p> <p><i>Lullardus erravit dicendo, Demones e caelo injuria pulsos, & aliquando esse salvandos.</i> 325.</p> <p><i>Lombardus, Petrus, dixit, non cuique homini dari Angelum Custodem.</i> 301.</p> <p><i>Ducit, Angelos habuisse beatitudinem ex meritis subsequentibus.</i> 308.</p> <p><i>Loquutio Angelorum quantum sit?</i> 286.</p> <p><i>Loquantur Angeli inter se, & cum hominibus.</i> 288.</p> <p><i>Quomodo loquantur ex P. Magnano?</i> 290.</p> <p><i>Loylius, vel Lisojus, ejusque error contra Trinitatem.</i> 26.</p> <p><i>Lucas Lossius, ejusque mens de Trinitatis mysterio.</i> 102.</p> <p><i>Lucas Heberberger, ejusque error contra Spiritum Sanctum.</i> 114.</p> <p><i>Lucterna exemplo explicabat Trinitatis mysterium Herva haereticus.</i> 2.</p> <p><i>Lucianus, ejusque testimonium de Verbi divinitate.</i> 88.</p> <p><i>Lucifer, Episcopus Calaritanus, S. Sedis Apostolicae.</i> 2.</p>
---	---

L.

L *Afflantius Firmianus quid de Trinitate senserit?* 2.

Pro Verbi divinitate a Socinianorum calumnia defenditur. 90.

P. A. R. II.

F E E 2 folio

I N D E X

Solise Legatus in Concilio Nicano I. 96.
Fuit Implacabilis Arianorum hostis. 99.
Scriptis plures libros contra Constantium Imperatorem, Arianorum prosectorem. 99.
Lucius Apuleius dixit, Demones esse genere animalia, corpore aëria. 317.
Lutherus, ejusque error contra Trinitatem. 26.
Lux dicitur secunda Trinitatis Persona, & quare? 140.

M.

Macedonians putant, impossibile esse, Spiritum Sanctum esse Deum, & non esse genitum. 152.
Macedonius primum fuit Arii sectator, deinde Macedonianorum auctor. 98.
Ejus error contra Spiritum Sanctum. 113.
An dicendum sit, processionem Spiritus Sancti negasse? 167.
Magdsburgenses errarunt contra Custodiam Angelorum. 301.
Magia est in mundo. 336.
Est omnis illicita, & mala. ibid.
Eam Zoroastres inventit. 331.
Simon Magnus, ejusque discipuli exercebant. ibid.
Magnanus, ejusque opinio circa apparitiones Angelorum. 216.
Ejus explicatio loquutionis Angelorum. 290.
Mahometus, ejusque error contra Trinitatem. 26.
Angelos ex igne creatos dixit. 205.
Male sensit de immortalitate Angelorum. 223.
Dixit, Diabolus productus fuisse a Deo ex igne, alicque ipsius errores circa Demones. 317.
Erravit dicendo Demones aliquando salvandos. 325.
Malia an sint? Quae sint? Aliaque plura de ipsis. 339.
Mair Gabbai, Rabinus, ejusque testimonium de Trinitate. 15.
Malum Angelum non quilibet homo habet, sicut habet Angelum bonum. 307.
Manichaei Aganenses Diabolum adorabant. 331.
Manuel Calceas putavit, additionem Filioque factam fuisse a Damaso, Romano Pontifice. 176.
Marcellus Ancreanus Nicanae fidei propugnator. 94.
Marcellus, ejusque error contra Trinitatem. 24.
Ejusdem error contra Spiritum Sanctum. 113.

Marcion ex Platone doctrina suam haeresim concinnavit. 12.
Nominat Diabolum nomine beneficium. 317.
Marcus Aretebius, Semi-Arianus. 95.
Mareus Ephebus, implacabilis Latinorum hostis, contra processionem Spiritus Sancti a Filio, in Florentino Concilio acerrime pugnavit. 167.
Maria Virgo, Dei Genetrix, an habuerit Angelum Custodem? 307.
Maris, Chalcedonis Episcopus, Arianus. 94.
Marius Victorinus, Aër, Arianus impugnavit. 99.
Materia quos modis accipitur? 236.
Métaphisica contra Verbi divinitatem errarunt. 85.
Matthias Cerepapius, Anabaptista, & ejus error contra Spiritum Sanctum. 114.
Matthias Steinhob dicit, se esse Spiritum Sanctum. 114.
Matutina cogitatio quid sit per S. Augustinum? 246.
Materia informis, & involuta an fuerit, ex qua Deus omnia creaverit? 345.
S. Maximus mens circa loquutionem Angelorum. 291.
Maximus, Arianorum Episcopus, contra quem S. Augustinus scripsit. 98.
Mediator immediatus, primarius, & ex natura, est solus Christus; Angeli vero sunt Mediatores, ut etiam Sancti, mediati, secundarii, & per gratiam, & divinam ordinationem. 303.
Mediolanense Concilium in causa Arii. 95.
Mediolanense Concilium II., & III. in causa Arii. 96.
Mercurius Trismegistus an Trinitatem agnovit? 10.
Ejus libri sunt suppositi. ibid.
Miletus Antiochenus Semi-Arianus. 95.
Meritum fuit in Angelis bonis. 308.
Methodius quid de Trinitate senserit? 21.
Ejus testimonium de Verbi divinitate. 89.
Michael Balbus, Imperator, negavit, esse Damascum. 316.
Michael Servetus, ejusque error contra Trinitatem. 26.
Ejusdem error contra Spiritum Sanctum. 114.
Michael Carolinus, Patriarcha Constantino-politani, sehisma perficit. 166.
Michaelis Archangeli principatus supra omnes Angelos vindicatur. 240.
Michael quid significet? 242.
Michael Archangelus an sit ex ordine superiorum Angelorum? 299.
Minus Felix, ejusque testimonium pro Verbi divinitate. 91.

Missis

VERBORUM, ET RERUM.

Misſio in divinis proprietates divinarum perſonarum in communi, & quid? 121.
Eſt propria, & impropria. 127.
Propria dividitur in altivam, & poſſivam; in viſibilem, & inviſibilem. ibid.
Non impartat majoritatem, nec minoritatem. 128.
Supponit proceſſionem. 168.
Miſſio, a qua Angeli denominantur. 295.
Non omnis miſſio Angelorum eſt ad uſuſſiam. ibid.
Quantus omnis uſuſſia ſit miſſio. ibid.
Fit a Deo. 296.
Minuſſi hominum non ſunt Angeli, ſed Dei. 297.
Mittuntur Angeli, vel ad anima purgationem, vel ad intellectus illuminationem, vel ad effectus inflammationem. 299.
Miſeri non poterint eſſe Angeli (in primo ſua creationis inſtanti?) 246.
Modicus dicitur Spiritus Sanctus, & quare? 164.
Mobilis dicitur Spiritus Sanctus, & quare? 164.
Moderate conſolantur Angeli Caſtodes. 207.
Molina explicatio loquutionis Angelorum. 288.
Mors intravit in mundum per peccatum. 377.
Sive prima, ſive ſecunda, ſuit ſexta pana primi peccati primorum parentum. 299.
Montani contra Trinitatem errarunt, & quanam ſerius? 22.
Montanus, & Montaniſta, & eorum errores contra Trinitatem. 23.
Dixit, ſe eſſe Spiritum Sanctum. 111.
Motus per ſe, & motus per accidens, quid ſint? 268.
Motus quatuorplex ſit? 269.
Moyſes Trinitatis notiſſiam in ſacris libris non expreſſe docuit, ſed minus expreſſe addidit. 14.
Nihil expreſſe dixit de Angelis, & quare? 295.
Impiſſent autem Morum creationis meminit. 201.
Abundus dicitur Spiritus Sanctus, & quare? 164.
Multiplicitas reſſe in divinis uſurpatur, & que ſenſa? 33.

N.

N *Arceſſus in Cilicia Herodiadis inter primo dui ſeſſatorg.* 94.
Nathanael Aſſianus, ejuſque error contra Trinitatem. 10.
Nefloriani an ſenſerint, Spiritum Sanctum a Filio non procedere? 164.

Neflorius, ejuſque error contra Trinitatem. 25.
Nicanum Concilium generale I. contra Arium, 95. 111.
Ejus deſcriptio. 94.
Nicephorus Conſtantinopolitanus an negaverit proceſſionem Spiritus Sancti a Filio? 166.
Nicephorus Calliſtus, & qua ejus mens circa proceſſionem Spiritus Sancti a Filio? 167.
Nicephorus Gregoras narrat, Nicephorum pro proceſſione Spiritus Sancti a Filio ſcripſiſſe. 167.
Nicetas ſcribit contra Latinos Spiritum Sanctum a Filio non procedere. 166.
Nicolaus Methonenſis contra proceſſionem Spiritus Sancti a Filio librum edidit. 166.
Nicolaus Cabafilis ſcribit contra S. Thomam proceſſionem Spiritus Sancti a Filio impugnans. 167.
Noetus, ejuſque error contra Trinitatem. 23.
Non ſuit revelatum Trinitatis myſterium. 14.
Nomina abſoluta abſtracta non predicantur de Perſonis in plurali, ſed in ſingulari. 37.
Nomina eſſentialia abſtracta non ſupponunt pro Perſonis. 59.
Eſſentialia concreta ſupponunt. ibid.
Nomina illa Angelorum recipiuntur a Catholicis, que in Scripturis, vel apud Catholicos Scriptores, inveniuntur. 241.
Nomina Angelos habere probabilis judicatur. 241.
Notio in divinis quid ſignificet? 46.
Notiones improprietates divinarum Perſonarum in communi, & quid? 121.
Tria ad eas requiruntur. 126.
Notio in divinis eſt innatiſſibilitas. 126.
Nerſius Cardinalis doctus, & fortis Auguſtini deſenſor, laudatur. 247.
Nevatores poſteriorum temporum ſere omnia Eccleſia dogmata perturbant. 267.
Nevorum Arianorum errores. 101.
Non proceſſus dicim in primo mundi exordio, 354. 10.
Numerum Pythagoricum an Trinitatem agnovit? 10.
Nuptia inter Adamum, & Evam, fuerunt ante peccatum. 388.
Numerus Angelorum aliqui dixerunt eſſe inſuſum. 219.
Alii voluerunt eſſe majorem numero omniam corporarum creaturarum, ſive in ſpecie, ſive in individuo. ibid.
Alii cum majori reſtrictione loquuntur. ibid.
Nyſſenus quid intellexerit de loco Angelorum? 256.
Ejus verba de proceſſione Spiritus Sancti a Filio explicantur. 288.

I N D E X

- O**bjectum cognitionis Angelorum primum est Deus. 272.
- Alterum obiectum est ipsemet Angelus. 272.
- Tertium obiectum sunt alii Angeli. ibid.
- Quartum obiectum sunt res omnes materiales in universali, & in particulari. ibid.
- Quintum obiectum sunt futura necessaria. ibid.
- Sextum sunt futura contingentia. ibid.
- Denique sunt futura libera, non certo, sed casualiter. ibid.
- Obiectum omne cognitionis Angelorum non est supernaturale. 292.
- Obstacula ad virtutes remouent Angeli Casti- des. 307.
- Obstinatio voluntatis in Daemonibus unde pro- ueniat? 325.
- Ochismus quomodo explicet loquutionem Ange- lorum? 387.
- Omissio pura an possit esse culpabilis? 354.
- Omnipotens tribuitur Patri in diuinitate. 121.
- Oculampadius, eiusque error contra cultum An- gelorum. 312.
- Oppositio Angelorum hominibus peccantibus. 303.
- Et quomodo fiat? ibid.
- Operatio libera non potest esse prima primitate natura, potest tamen esse prima primitate temporis. 254.
- Opus gratia & misericordia quid importet in ordine naturali? 252.
- Operari in loco supponit esse in loco. 257.
- Operatio non constituit Angelos in loco. 262.
- Operantur ne Angeli in Caelo Empyreol? 262.
- Operatio Angelorum praeparat existentiam in loco. 262.
- Operari sequitur ad esse, quomodo intelligatur? 262.
- Operatio libera an praesupponat operationem necessariam? 255.
- Optimus Magistrorum dicitur Spiritus Sanctus. 164.
- Orationes Ecclesiae quare terminantur ad Pa- trem? 110.
- Oratantes hominum offerunt Deo Angeli Casti- des. 307.
- Orbes caelestes an moueantur ab Angelis? 300.
- Orbis totus aliquando ingemuit, & miratus est, se esse Ariannum, secundum S. Hierony- mum. 97.
- Et quo sensu intelligatur? ibid.
- Ordinatio peculiaris Dei peculiare locos assignat Angelis bonis, & malis. 259.
- Ordinis praesentia quid sit apud Durandum? 256.
- Ordines Angelorum sunt novem. 238.
- Ex Traditione probatur. 240.
- Ordinum Angelorum distributio fuit facta a principio creationis ipsorum. 241.
- Ordinum quoruncumque Angeli mittuntur. 296.
- Ore Prophetarum tanquam organo uidebatur Spiritus Sanctus. 126.
- Origenes ex Platoniorum Philosophia suas haereses deduxit. 12.
- Quid de Trinitate senserit? 21.
- Dicitur negasse diuinitatem Verbi ante A- rianum. 85.
- Quid uerba de Verbi diuinitate senserit? 89.
- Dixit Spiritum Sanctum esse factum per Christum. 112.
- Ejus opinio de natura Angelorum. 206.
- Erravit contra Angelorum Castitatem. 300.
- Putauit Angelos esse quasi Numina regno- rum. 313.
- Erravit dicendo, quod Diabulus, & Ange- li eius post longissima tempora reddendi sint Caelo. 225.
- Fauet instantanea rerum creationi. 351.
- Paradisum allegorice explicat. 363.
- Origenis prima haeresis Ariana. 92.
- Origenis ordo consideratur in diuinitate. 129.
- Origenis nomen an tribuatur Patri? 137.
- Origo peccati Angelorum fuit sola uoluntas uoluntatis, non uero ignorantia mentis, non affectus cordis. 320.
- Ortus haeresis Arianae quo anno sit asserendus? 92.
- P:
- P**etrus dicitur Spiritus Sanctus. 164.
- Paradisus deliciae apud Scripturas & Patres an significet claram Dei uisionem? 246.
- Pamphilus martyr, eiusque testimonium de Verbi diuinitate. 89.
- Pancratius Presbyter in Concilio Nicano L. Sedis Apolica Legatus. 96.
- Paratarum haeresis contra Trinitatem. 100.
- Parentes primi an habuerint Angelum Casti- dem? 307.
- Parisiense Concilium in causa Arianorum. 97.
- Passiones, quae respiciunt malum poena, non habuit primus homo in statu innocentiae; habuit tamen illas, quae ordinantur ad bonum. 383.
- Pastoris liber suppositus. 308.
- Patri nomen tripliciter, in Scripturis accipi- tur. 132.
- Quam prima Persona in diuinis uocetur po- tius Pater, quam Genitor, uel generans? 131.

VERBORUM, ET RERUM.

<i>Patriophilus Scytopolos inter primos Atrii Seflatores .</i>	94.	<i>Interminabilis sefibmatis anthe.</i>	176.
<i>Patrum plurium mens circa loquentem Angelorum explicatur.</i>	291.	<i>Plato an Trinitatem agnovisset</i>	9.
<i>Paulus Tyrius inter Atrii Seflatores .</i>	94.	<i>Ejus verba expenduntur .</i>	ibid.
<i>Peccatum primum Angelorum non fuit amor mulierum .</i>	321.	<i>An Angelos admiserit</i>	194.
<i>Non fuit peccatum lingua.</i>	ibid.	<i>Dixit , Angelos esse animalia.</i>	204.
<i>Non fuit odium Dei .</i>	ibid.	<i>Platonici dixerunt , Celos esse animatos.</i>	358.
<i>Nau fuit ingratitude in Deum .</i>	ibid.	<i>Plinius putavit Celos esse animatos .</i>	358.
<i>Nau fuit invidia in homines.</i>	ibid.	<i>Pluralitas velle in divinis usurpatur.</i>	53.
<i>Nau fuit luxuria spiritualis.</i>	ibid.	<i>Et quo sensu ?</i>	ibid.
<i>Fuit superbia.</i>	322.	<i>Plat archus male sensit de immortalitate Angelorum .</i>	212.
<i>Peccatum esse in foribus Gen. 4. quid significet ?</i>	378.	<i>Perna Angelorum vaporem quanam fit ?</i>	326.
<i>Pecorum Ada extendunt Dolores ad osso ; mirum superbiam , amorem uxoris , enrisiositatem , dubitationem , opinionem , quod transgressio esset venialis , gulam , inobedientiam , excusationem peccati , quod commiserat , & in qua continetur stium accusatio Dei .</i>	394.	<i>Est aterna.</i>	328.
<i>Petricus Euphratenfis Paratarum hamticorum auctor.</i>	100.	<i>Rationes in contrarium solvuntur.</i>	329.
<i>Persona in divinis quid significet ?</i>	48.	<i>Polycarpus , S. Joannis auditor , quid de Trinitate senserit ?</i>	17.
<i>Persono qualibet divina in ratione persona formaliter constituitur per relationem.</i>	77.	<i>Defenditur o Societariorum calumnia circa Verbi divinitatem .</i>	86.
<i>Persona divina alloquentes inter se in homines creativo.</i>	29.	<i>Porphyrii error de Angelis malis ob Augustino confutatur .</i>	319.
<i>Petillians , ejusque error contra Spiritum Sanctum .</i>	114.	<i>Possibilitas probationis deducitur ex possibilitate cogitationis .</i>	2.
<i>Petrus Abailardus , ejusque error contra Trinitatem .</i>	104.	<i>Praxas , ejusque error contra Trinitatem .</i>	23.
<i>Ejusdem error contro Spiritum Sanctum ,</i>	114.	<i>Præscriptionis argumentum quale ?</i>	43.
<i>Petrus Goniezins , Polonus , dixit , nondum esse revelatum , Spiritum Sanctum esse Deum .</i>	114.	<i>Præsentio Angeli non est infinita.</i>	264.
<i>Petrus Marus præceptionem Spiritus Sancti negare videtur .</i>	167.	<i>Præadamitarum fabula impugatur .</i>	375.
<i>S. Petrus Chrysologus , ejusque opinio de natura Angelorum .</i>	208.	<i>Ratiocula pro ipsa adducta solvuntur.</i>	ibid.
<i>Phobedius , Aginensis in Gallia Episcopus , contra Arianos scripsit .</i>	99.	<i>Principiatum an possint dici Filius , & Spiritus Sanctus ?</i>	135.
<i>Philippus Melanichidon , ejusque error contra Spiritum Sanctum .</i>	114.	<i>Principalis dicitur Spiritus Sanctus.</i>	164.
<i>Philo Judæus Angelos animalium voce appellavit .</i>	204.	<i>Principium in divinis cui conveniat ?</i>	
<i>Favet instantanea rerum creationi .</i>	351.	<i>Priscillianus , ejusque error contra Trinitatem .</i>	24.
<i>Paradisum allegorice explicat .</i>	363.	<i>Priscillianista , eorumque errores circa Demonos .</i>	317.
<i>An Trinitatem agnovisset ?</i>	10.	<i>Voluerunt , Demones aliquando salvandos .</i>	325.
<i>Philosophi Gentiles an assequenti fuerint Trinitatis cogitationem .</i>	4.	<i>Probationes positiva , & negativa , quid ?</i>	1.
<i>Rhotius an agnovisset Trinitatem ?</i>	10.	<i>Processio quid , & quotplex , in divinis ?</i>	60.
<i>Ejus error contra Trinitatem .</i>	24.	<i>Non est in divinis tanquam a causa , sed tanquam a principio .</i>	63.
<i>Ejusdem error contra Spiritum Sanctum .</i>	113.	<i>Dna sunt totum in divinis activa , & dna passiva .</i>	64.
<i>Photius acerrimus impugnator processionis Spiritus Sancti ex Filio .</i>	166.	<i>Sunt actiones vitales , non simplices emanationes .</i>	65.
		<i>Proculus Philosophus an Trinitatem agnovisset ?</i>	10.
		<i>Dixit , Angelos fuisse genitos .</i>	197.
		<i>Promittere in Deo significat aliquando prædestinari .</i>	199.
		<i>Procopius favet instantanea rerum creationi .</i>	351.
		<i>Propeta erant a Spiritu Sancto inspirati .</i>	116.
		<i>Propositiones in divinis quomodo resolvenda .</i>	97.
		<i>Proprietas in divinis quid significet ?</i>	48.

INDEX

Proprietates in divinis alia sunt Personarum in communi ; alia in particulari .	121.	les secundum P. Magnanum?	71.
Pluritudo in divinis tribuitur Filio .	121.	Reales relationes originis quos sint?	72.
Q.		Quomodo distinguantur?	74.
Quando nomini Deus nihil adjungitur , quod vel ampliet , vel restringat ejus significationem , supponit pro natura divina , ut est eadem in tribus personis .	60.	An dicant perfectionem , quomodo intelligendum?	81.
Quando nomen Filii sumatur proprie , & quando improprie?	144.	Disparata non important realem distinctionem in divinis .	186.
Quando Graci negare inciperint processionem Spiritus Sancti a Filio?	165.	Relativum inter ; & relationem , qua differentia secundum P. Magnanum?	77.
Quando facta fuerit Symbola Constantinopolitano additio Filioque?	176.	Relativum in divinis an , & quomodo , pradicentur de essentia?	58.
Quasiomem non esse de Spiritu Sancto , dicebat Valentinus Gentilis , Spiritus Sancti negans divinitatem .	115.	Remittere peccata ad Deum spectat .	118.
Quasiomem ortum de Spiritu Sancti divinitate Orientales Episcopi Romano Pontifici dividendum miserunt .	116.	Reprobi habent suum Angelum Custodem .	105.
Quasi quid significet in Scripturis?	152.	Retardantur haudquaquam Angeli a visione Dei per ipsorum missionem .	197.
Quasi de tempore creationis Angelorum ante Concilium Lateranense ad fidem non pertinebat ; post Concilium neque est de fide ; & contraria sententia non est haeretica , neque est erronea ; est tamen temeraria .	202.	Revelatio implicita , & explicita , quanam sint?	13.
Quasiomem veteris testamenti libri est Augustino suppositus .	281.	Quae dicatur facta Angelis ex mente S. Thomae?	176.
Quis explicatio circa loquutionem Angelorum .	288.	Richardus , & ejus explicatio circa loquutionem Angelorum .	287.
Quam Angeli mittantur?	297.	Redoiphus Gualterus , ejusque error contra Angelorum .	311.
Quomodo intelligatur prohibitio Concilii Ephesini de nihil addendo Symbolo?	170.	Romanum Concilium in causa Arij celebratum .	95.
Quot sint homines?	301.	Romanum Concilium II. & III. in causa Athanasii celebratum .	95.
Quot sint Angeli?	ibid.	Rufficus quidam Diaconus asseruit , Spiritum Sanctum a Filio non procedere .	165.
R.		S.	
Radiis nomen an tribuitur Patri?	137.	Abellius , ejusque error contra Trinitatem .	24.
Raphoel quid significet?	242.	Sadducaei Spiritum Sanctum negabant .	111.
Raymundus Lullius , ejusque opinio circa Trinitatis mysterii cognitionem , confutatur .	2.	Angeli non admittuntur .	191.
Ejus rationes adducta , & responsiones ad illas ex P. Magnano .	4. & 5.	Salomon qua ratione dicatur unigenitus?	154.
Ejus error contra Trinitatem .	100.	Salabiel , nomen Angelus , quid significet?	242.
Ejusdem error contra Spiritum Sanctum .	114.	Salmosotenus , Paulus , ejusque error contra Trinitatem .	24.
Recipere quando importat imperfectionem?	111.	Santificatio tribuitur Spiritui Sancto .	116.
Rectus dicitur Spiritus Sanctus .	164.	Sapientia quomodo intelligatur , quando dicitur a Deo creata?	109.
Redimere plus est , quam custodire .	102.	In divinis tribuitur Filio .	121.
Regeneratio tribuitur Spiritui Sancto .	116.	Sordicus Concilium in causa Arij .	95.
Relatio in divinis quid significet?	46.	Secreta eordum non cognoscantur ab Angelis citra & infallibiliter .	174.
Relationes , tum secundum esse in , tum secundum esse ad , vere dantur in Deo .	62.	Scotista quomodo explicent loquutionem Angelorum?	287.
Secundum esse ad , qua ratione dicantur re-		Secundus , Pridemoidis Episcopus , primus Arij Sclator .	93.
		Securus dicitur Spiritus Sanctus .	164.
		Silencia Concilium in causa Arianorum evocati Conciliabulum .	96.
		Silencium haeretici negant visibilem paradisum .	363.
		Semi-Ariani , & ipsorum Sella .	95.
		Seraphim quid significet ex vi vocis?	299.
		Ser-	

VERBORUM, ET RERUM.

Sergius Monachus. in eadem Secta Mahameti adjutor. 25.
Serpens, qui decepto Evam, non fuit serpentis simulacrum, nec fuit serpens metaphoricus, sed verus serpens. 393.
Loquutus est ope Daemonis. ibid.
Fuit a Deo unctus quinq; panis. 398.
Sebo fuit vocata Trinitatis mysterium. 14.
Sigillum dicitur, secunda Persona, & quare? 147.
Silvanus Testis Semi-Arianus. 95.
Similitudo natura, ad generationem requisita, quomodo intelligatur? 174.
Simon Rabinas, ejusque testimonium de Trinitate. 15.
Simon Magus contra Trinitatem fuit. 22.
Simplex dicitur Spiritus Sanctus. 164.
Simplex negavit Magianus. 330.
Sirmioense Concilium in causa Arij. 96.
Singedunianum Conciliabulum in causa Arianorum. 98.
Sol continet vestigium Trinitatis ex Patribus. 6.
Sociniani dicunt Demones aliquando salvandos. 325.
Somnia ex quibus consilii proveniant? 273.
Sophronius Pompeopolitanus Semi-Arianus. 95.
Species dicitur secunda Persona, & quare? 147.
Species quid sint? Et an dentur? 334.
Spiritus Sanctum esse Deum probatur ex Scripturis, Conciliis, Patribus, & Rationalibus. 115. & seqq.
Non procedit per artem. 120.
Nec est genitus, nec ingenuus, sed procedens. ibid.
Spiritus nomen quomodo conveniat tertie Personae? 160.
Spiritus essentia quam sit? 205.
Sphæra presentia Angeli restringi potest in puncto, & dilatari ad libitum. 264.
Sociniani dicunt, Demones aliquando salvandos. 325.
Stoici dixerunt, Mater esse animatos. 358.
Substantia in divinis quid significet? 48.
Subtilis dicitur Spiritus Sanctus, & quare? 164.
Succeni Demones a pluribus negantur. 330.
Sunt nihilominus, & dentur. 342.
Superbia Angelorum malorum quam fuerit? 323.
Fuit primum primorum Parentum peccatum. 395.
Sybellini libri an genuini, an suppositi? 11.
Cujus sint auctoritatis? 242.
Qua continent nomina Angelorum non recipiuntur. ibid.
P.A.R.II.

Syllogismus expositivus an valeat in Trinitate? 9.
Syllogistica principia an opposita sint Trinitati? 7.

T.

T *Aleja Arij quid?* 91. & 93.
Tarasin, & qua produxit de Joanne.
Thebalomeensi in Concilio Nicæno II. 211.
Tatianus quid de Trinitate senserit? 21.
Temporis momentum, quod Deus creavit Angelos. 199.
Tenebra qua supponantur in illuminatione Angelorum? 293.
Tentatio primorum Parentum non fuit interna, sed externa tantum. 382.
Terra continet vestigium Trinitatis ex Patribus. 6.
Quare in prima rerum creatione dicebatur inanis & vacui? 346.
Ejus nomine quid veniat in prima rerum creatione? 353.
Thersitis Paradisus fuit corporeus, non spiritualis, nec mysticus, aut allegoricus. 364.
Quoad amantem non extat, extat tamen quoad locum. 369.
Ejus locus fuit ad abocem, quem censebat confines Tigris, & Euphratis. 367.
Trinitarianus quid de Trinitate senserit? 27.
Explicatur, & defenditur. ibid.
Circa Verbi divinitatem a Sociianorum calumnia liberatur. 90.
Dicitur, quod erraverit contra Spiritum Sanctum. 112.
Ejus opinio de natura Angelorum. 207.
Thales Milesius voluit, natum fuisse primo creatam, deinde diem. 354.
Theodoretus an senserit Spiritum Sanctum a Patre non procedere? 164.
Ejus error circa loquutionem Angelorum. 287.
Ejus verba contra cultum Angelorum explicantur. 315.
Theodorus Mopsuestenus, ejusque error contra Trinitatem. 25.
Ejusdem error circa loquutionem Angelorum. 287.
Theodorus Dorsetius, ejusque error contra Trinitatem. 27.
Theodorus Beza, ejusque error, contra Spiritum Sanctum. 114.
Ejusdem error circa loquutionem Angelorum. 287.
Theodotus Bizantiensis Coriarius fuit Alogorum Pater. 85.
Theodotus, Laodicenus Episcopus, inter primos Arij.

G E E

INDEX VERBORUM, ET RERUM.

Arii sectatores. 93.
Theognis Nicanus inter primos Arii sectatores. 94.
Theonas, Marmorica Episcopus, Arianus ex primis. 93.
Theophilus Alexandrinus quid de Trinitate senserit l. 21.
S. Thomas an concedat Patri nomen Antiochi? 137.
Explicatur circo modum, quo fit illuminatio Angelorum. 294.
Ejus opinio de successiva, vel instantanea rerum creatione. 347.
Themiska quemodo explicans loquutionem Angelorum l. 287.
Traditio sufficit si in Romana Ecclesia servetur, ut dicatur, persistere in Ecclesia catholica. 97.
Transilvani, & eorum argumenta contra Trinitatem. 48.
Eorundem errores contra Spiritum Sanctum. 115.
Negant Verbi generationem. 152.
Trinitatis mysterium esse contra humanam rationis vim, quidam Scholastici offeruerunt, rejiciantur. 2.
Communis sententia est, quod sit supra, non contra naturalem rationem. ibid.
Ejus vestigia contenta in quibusdam creaturis. 6.
Ei non opponuntur sylogistica principia. 7.
Trinitas est invocanda. 111.
Trismegistus, Mercurius, an Trinitatem agnovit? 10.
Ejus libri sunt suppositi. ibid.
Tyri Concilium ob Ariani consilium. 94.

V.

V *Aleus Marsa Arianus Sectator Eunomii.* 94.
Valentinus, antiquus Haresarcha, Verbum, & Spiritum Sanctum, ad Angelorum conditionem redegit. 111.
Valentinus Gentilis, ejusque error contra Trinitatem. 27.
Calaber non fuit. ibid.
Contra processionem Spiritus Sancti citatur. 167.
Ubi intrinsecum an sit superadditum in Angelis, qui suus in loco? 262.
Velle secundum qui habet a se, an a se habeat etiam velle primum? 255.
Verbi divinitas asserta, & probata. 102.
Verbum dicitur secunda persona, & quare? 138.
Ex quorum cognitione procedat? 148.
Non procedat per cognitionem futurorum. ibid.

Procedit per omnem cognitionem divinarum necessarium. 149.
Vere primum non fuit mundus conditus, sed aeternus. 356.
Vesperis nomine in prima rerum creatione an significetur vox? 355.
Via peregrinatio quid significet per S. Augustinum? 246.
Vigilius, Topocrastus, Episcopus, duodecim libros contra Arianos scripsit. 99.
Viri tres, qui Abrahā oppornerunt, quid significabant? 31.
Virtus dicitur secunda Persona, & quare? 138.
Viso omnis in Verbo communicari potest. 293.
Non omnis est beatificativa. ibid.
Unitas in divinis tribuitur Patri. 121.
Unitio spiritualis dicitur Spiritus Sancti. 164.
Voluntas an determinetur a se ipse, an a iudicio practico, vel illius imperio? 254.
Est in Angelis, & probatur ex Scripturis, Patribus, & Rationibus. 282.
Alus voluntatis Angelorum quinam sint? 283.
Demonum ita est in malo obdinata, ut respicere non possit; & per hoc maxime ipsorum peccata est aeterna. 325.
Fuit causa interpa peccati primorum Patrum. 393.
Vox Ex in divinis tribuitur Patri; vox Patris tribuitur Filio; vox An tribuitur Spiritui Sancto; & quare? 122.
Vranus Tyrius Ariani Sectator Eunomii. 94.
Vriel quid significet? 242.
Vrsacius, Singidonis Episcopus, Ariani Sectator Eunomii. 94.
Vulfgangus Mulsinus, ejusque error contra Trinitatem. 27.
Ejusdem error contra cultum Angelorum. 313.

Z.

Z *Errat an Trinitatem agnovit?* 10.
Ejus libri sunt suppositi. ibid.
Dicitur, voluisse, Dominus esse cultum exhibendum. 331.
Zacharia Propheta testimonium de divinitate Verbi. 103.

ERRATA

Auctoritas absentia, Correctiois infirmas, Typorum fatalitas, inconvirabilia reddiderunt.

CORRECTA

Letterum Humanitas, discretio, sapientia, omnino reddent.

L. A. Es
1762

FIRENZE - BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
PROGG. - 2.1.83 II* (78)
RESTAURO - 1998
LABORATORIO - RAIMONDO MILIO
RESTAURATORE PROGETTISTA - CLAUDIO MONTELATI

SINTESI DELLE OPERAZIONI EFFETTUATE:

controllo numerazione, pulizia a secco con pennello morbido, risarcimento con montaggio a scarnire con carta giapponese di adeguato spessore e colore, Varnow, valatura con velo giapponese 502 e Tylose MH300P al 2%, carte di guardia Ingres atruttura F, cucitura su n. 5 nervi di epago, indorsatura con tela di musola a palla di capra scarnita, capitelli ouciti su anima di spago e fili di lino neutro e colorato, incartonnatura dei quadranti in cartone accoppiato al durevole, nuova legatura in piena pelle di capra al vegetale (Scaricaciotoli) con dorso attaccato, adesivi Tylose MH300P e Vinavil 59 al 15%.

COLLAUDATORE
DATA DEL COLLAUDO

LAB. RESTAURO
LIBR.
R. Milio

